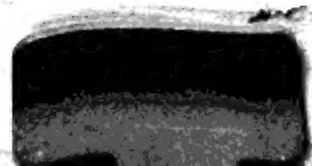

PANOPLIA SACERDOTALIS:

SEU

DE VENERANDO SACERDOTUM HABITU,

EORUMQUE MULTIPLICI MUNERE AC OFFICIO IN ECCLESIA DEI.

Auctore ANDREA DU SAUSSAY *Episcopo Tullensi.*

EDITIO NOVA.

PARISIIS,
Apud SEBASTIANUM MABRE-CRAMOISY, Regis Typographum,
viâ San-Jacobæâ, ſub Ciconiis.

M. DC. LXXXI.

Cum Privilegio Regis, & Theologorum Approbatione.

VERBO INCARNATO,
DOMINO NOSTRO
JESU CHRISTO,
VERO DEO ET HOMINI,
ÆTERNI PATRIS UNIGENITO:
MARIÆ
BENEDICTÆ MATRIS,
AC VIRGINIS PERPETUÆ
SOLI FILIO,
UNICOQUE DEI ET HOMINUM
MEDIATORI:
SACERDOTI IN ÆTERNUM,
FUTURORUM BONORUM
PONTIFICI,
ANIMARUM NOSTRARUM PASTORI
AC EPISCOPO:
IMMORTALI ECCLESIÆ SPONSO,
SUPREMOQUE CAPITI,
SEPTEM SACRAMENTORUM AUCTORI,
BONORUM OMNIUM LARGITORI:
CHRISTIANI SACERDOTII
FUNDATORI,
AC PRINCIPI SACRATISSIMO,
SUPER OMNIA TREMENDO,
ADORANDO, DILIGENDO.

OPERIS SYNOPSIS.

PRIMÆ PARTIS PANOPLIÆ SACERDOTALIS

LIBER PRIMVS.

De Amictu. à pag. 1. ad 13.

LIBER II.

De Podere, seu Alba, vel linea tunica talari. 13. ad 34.

LIBER VII.

De Cappa, seu Pluuiali. à pag. 143. ad 157.

APPENDIX

De Cappa pueri Iesu, seu de veste puerili Domini Seruatoris, quæ in Argentoilo Monasterio asseruatur. 157. ad 182.

LIBER VIII.

De sancto Calice. à pag. 182. ad 281

LIBER IX.

De Patena sacri Calicis. à pag. 281. ad 300.

De

PANOPLIÆ SACERDOTALIS PARS ALTERA.

De multiplici Sacerdotum munere ac officio in Ecclesia Dei.

LIBRI V.

Ex Pontificali Rom. tit. de Ordinatione Presbyteri, in admonitione ad Ordinandos.

Sacerdotem oportet OFFERRE, BENEDICERE, PRÆESSE, PRÆDICARE, ET BAPTIZARE. à pag. 301. ad 865

LIBER PRIMVS.

De officio Sacerdotis, quatenus ad offerendum Deo sacrificium ordinatur, seu de munere offerendi. à pag. 305. ad 542.

LIBER II.

De Munere Benedicendi. à pag. 542. ad 639

LIBER III.

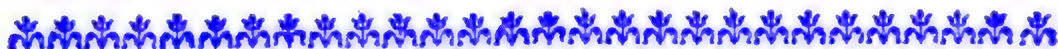
De officio Præsidendi. à pag. 639. ad 667

LIBER IV.

De Officio Prædicandi. à pag. 667. ad 831

LIBER V.

De Ministerio Baptismi. à pag. 831. ad 861

AVCTOR LECTORI

APPENDIX PRIOR.

De Christi inuocatione & adoratione, necnon totius diuinæ Trinitatis supremo cultu in sanctissimo Missæ sacrificio.

Contra Petr. Molinæum Ministrum Caluinistam. à pag. 865. ad 880

APPENDIX ALTERA.

De Adoratione Corporis Domini in sacro-sancto altaris Mysterio.

Contra Molinæum. 880. ad 929

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

PANO-

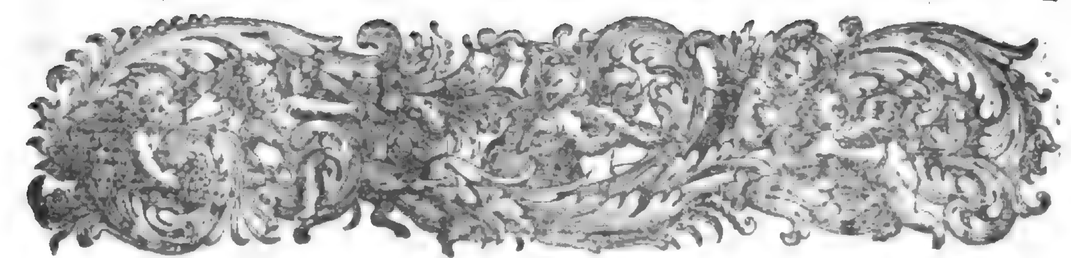
PANOPLIÆ SACERDOTALIS

PARS PRIOR,

QUÆ EST

DE VENERANDO

SACERDOTUM HABITU.

PRIMÆ PARTIS PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER PRIMVS:

DE AMICTV.

CAPVT I.

De nomine Amictus.

AMICTVS generatim ſumitur in ſacris litteris pro omni indumento, totóque habitu corporis. hinc Pſalm. 103. 6. *Sicut veſtimentum amictus eis*. Thren. 4. 2. *Amicti auro primo*, id eſt auro textili puriſſimo induti: ſic & 2. Mach. 3. 26. *apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, ſpecioſique amictu*. Similiter in nouo Teſtamento legimus Heb. 1. 12. *velut amictum mutabis eos*, &c. Id eſt velut veſtimentum quod induitur & exuitur ſine corporis vlla læſione aut immutatione, Apoc. 7. 9. Beati cum Chriſto regnantes, à dilecto eius diſcipulo triumphantes conſpecti ſunt, *amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Ibidem 10. 1. apparuit Angelus, *amictus nube*. 12. 1. *Mulier amicta ſole* 18. 16. Sponſa *amicta byſſo*. Sed quid plura? totus ſummi Sacerdotis apparatus amictus nomine continetur, Eccleſ. 50. 12. *in aſcenſu altaris ſancti, dedit gloriam, ſanctitatis amictum*.

Verùm in Panoplia Sacerdotali, nouæ Legis amictus, pro ſpeciali parte ſacri veſtitus vſurpatur, ſcilicet pro veſte illa linea quam primùm Sacerdos capiti imponit & humero iniicit ſacrum facturus. Amalarius Fortunatus lib. 2. de Eccleſ. offic. c. 40. *Eſt primum*, inquit, *veſtimentum noſtrum, quo collum vndique cingimus*. Cuius etiam, differentes de ſacerdotali habitu, expreſſim meminerunt Rupertus Abbas Tuitienſis

lib. 1. de diuinis officiis c. 19. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacram. p. 4. Alexander Alensis part. 4. q. 26. Innocentius III. lib. 1. Myster. Miss. c. 35. Honorius Augustodunensis lib. 1. Gemmæ animæ, seu de antiquo Missæ ritu c. 201. S. Bonauentura in expositione myster. Missæ; Durandus Rationalis lib. 3. c. 12. & recentiores passim.

Reperitur & apud Latinos veteres amiculum memoratum, idque Reginarum fuisse *regillum.* quanquam S. Isidorus Originum lib. 19. c. 25. cuius titulus est, *de palliis fœminarum*, sequiorem in partem amiculum accipit: *Amiculum est*, inquit, *meretricum pallium lineum. Hoc apud veteres matronæ in adulterio deprehensæ induebantur, vt in tali amiculo potiùs quàm in stola polluerent pudicitiam. Erat enim hoc apud veteres signum meretriciæ vestis: nunc in Hispania honestatis.* Hæc S. Isidorus. Ceterum Cardin. Baronij hîc verba non ineptè referri possunt, quæ habet in notis Martyrologij ad diem 7. Maij (ad Natalem Flauiæ Domitillæ in ipso fine) *Amiculum* (ait) *dictum esse pallium lineum quod vsui erat meretricibus, quo & amiciebantur matronæ in adulterio deprehensæ, Isidorus testatur: Verùm amiculum pro omni velaminis genere frequentiùs vsurpatum reperi.* Idque diis datum, illud Valerij Max. insinuat, *detracto etiam Ioui Olympio magni ponderis aureo amiculo, iniectóque ei laneo pallio;* Vnde etiam licet elicere fuisse pallij genus; nam auctore Festo, genus vestimenti est à circumiectu dictum. Certè amictus, amictorium, & amiculum, si vocis originem spectemus à verbo amicio prodeunt, quod vestire & operire sonat. Quia tamen ancipitis significationis erat amiculum, cùm bono & malo significatu sumi posset, abstinuit prudenter Ecclesia ab hoc nomine in designatione vestis sacerdotalis: Et quamuis amictorium neutiquam malè audiat, tamen quia indicat vestimentum puellare, candidum & subtilissimum ex lino, quo solet puellarum pectus operiri, vt ex Martiale in distichis constat: vti idcircò Ecclesia noluit hoc nomine, sed maluit opertorium capitis Sacerdotis *amictum* nuncupare, cuius significatio tam in sacris quàm in profanis litteris passim quid honestum innuit, nec vnquam vergit in rei cuiuspiam indecentis pronam acceptionem. Atque hactenus de nomine.

CAPVT II.

An Superhumerale, vel Ephod, idem sit quod amictus?

ROMISCVE Rituales auctores nonnulli, iam olim amictum sacerdotalem pro humerali siue superhumerali acceperunt. Quin Alcuinus amictus non meminit hoc nomine; at superhumeralis dumtaxat, titulo *de singulis vestibus*: verùm hîc de humerali presbyterorum non agit, at de Ephod seu superhumerali Hebraïci Sacerdotis. At titulo sequenti, quo de Episcopalibus differit indumentis. *Post sandalias*, inquit, *in Ecclesiæ vestimentis sequitur superhumerale, quod fit ex lino purissimo.* posteà scribit de podere, seu alba; *postea*

sequitur poderis, ait, *quæ vulgò alba dicitur*. Honorius Augustodunensis lib. 1. de antiquo Missæ ritu c. 201. *Hinc* (post lotionem manuum) *humerale, quod in lege Ephod, apud nos amictus dicitur, sibi imponit*. Sanctus Hieronymus ep. 128. signatim ait: *Vbicumque in Exodo, seu in Leuitico, superhumerale legitur, sciamus apud Hebræos Ephod appellari: hoc autem esse Pontificis vestimentum in quadam epistola scripsisse me memini;* Videlicet in epistola ad Fabiolam de veste Sacerdotali. Ex recentioribus, La Cerda c. 51. Aduersariorum sacrorum nu. 18. paucis multa complexus, *Amictus*, inquit, *humerale & superhumerale, idem omnino sunt;* Non tamen mentem aperit circa præsentem quæstionem: An scilicet idem sit cum Ephod Hebræorum? Honorius præfatus id disertè asserit. Discutienda est igitur eiusmodi opinio: ex cuius examine, lemmatis huius tota decisio pendet. Ceterùm huic dirimendæ confert plurimum diatriba nostra inserta lib. 5. part. 1. Panopliæ Clericalis c. 5. quo de sacris conferendæ Tonsuræ ritibus tractantes, disquirimus, *num superlicium, vel superpelliceum Ecclesiasticum idem sit cum Ephod veteris legis?* vbi hoc problema negatiuè resoluimus: Tametsi verò videar ibidem annuisse iis qui eandem esse rem Ephod cum amictu existimant; attamen, ea demum opinio mihi attentiùs meditanti, non esse vera visa est: Tum quòd Ephod illud proprium solius esset Pontificis, amictus verò omnium altaris ministrorum commune sit indumentum: tum quòd amictus sit ex lino, Ephod autem ex auro, hyacintho, & purpura, coccóque bis tincto & bysso retorta contextum esset, Exod. 28. Ceterùm non materia tantùm, sed & forma longè differt Ephod ab amictu. Eleganter Sanctus Hieronymus ep. 128. ad Fabiolam, de veste Sacerdotali, Ephod seu superhumerale prisci Pontificis describit: *Auri laminæ*, inquit, *id est bractea, mira tenuitate tenduntur, ex quibus secta fila torquentur, cùm sub tegmine trium colorum hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum stamine byssino efficitur palliolum miræ pulchritudinis, perstringens fulgore oculos, in modum caracallarum, sed absque cucullis*. Quid quæso hoc cum ornatu commune habet noster Sacerdotalis amictus? Verùm suprà signata dissensio facilè conciliari potest, si dicamus, reuera hunc ipsum nostrum amictum nihil affinitatis habere cum Ephod veteris Pontificis, sed nonnihil conuenire cum Ephod simplici, cuius vsus ceteris Sacerdotibus concessus erat: *Aliud est enim* (ait sanctus Hieronymus vbi suprà) *Ephod, ex quatuor coloribus, id est hyacintho, bysso, cocco, purpura, & ex auro habere contextum, quod omnis scriptura testatur sacrum quoddam esse, & solis conueniens Pontificibus: Aliud in similitudinem sacerdotum simplex & lineum*. Sicut igitur amictus noster simplex lineus prorsus differt à splendido illo superhumerali pontificio, quod solius summi Sacerdotis proprium erat; ita persimilis haud abs re censeri debet simplici illi totóque lineo humerali, quod secundi ordinis Sacerdotibus pridem erat in vsu. Idem gestatum fuisse à Samuële, quin & Dauide, S. ipse Hieronymus insinuat. *Nec statim occurrat*, inquit, *quod Samuel, qui Leuita fuit, scribitur in regnorum primo, habuisse ætatis adhuc paruulæ, Ephod-bad, id est superhumerale lineum: cùm Dauid quoque ante arcam Domini idem portasse referatur*.

CAPVT III.

De Mitella, seu ornato Amictu Ecclesiastico.

MICTVM quidem omnibus sacris ministris cum alba concessum, sunt plerique qui velint mitræ loco fuisse, mitellámque ideo etiam appellatum. Cui opinioni fauet Ecclesiæ Parisiensis mos perantiquus, etiamnum perdurans, quo Sacerdos cum ministris sacris operando mysteriis, amictum cum stola sic ornatum gerit, vt supra ipsum videre sit ex holoserico, vel textura aurea, aliave pretiosa materia, opificio casulę, vel dalmaticarum consimili assutam plagulam, decenter verticem cooperientem, & frontem sacri Mystæ adumbrantem, vt non abs re ad instar infulæ cuiusdam imposita ad decorum augendum sacri ministerij, videri possit. Persimilis ornatus super vtriusque manicæ extremitatem intextus, atque in albæ, quam *paratam* vocant, antica ac postica parte extrema consertus, non modicam conciliat mystici apparatus decentiæ venustatem. Nec modò in Cathedratica, iámque Metropolica Basilica mos hic iampridem inualuit: in eiusdem vrbis præcipuis Ecclesiis Collegiatis ac Parœcialibus huc vsque perseuerat; imò in aliis Galliarum Cathedraticis aliisque insignibus templis idem hodiéque seruatur: quem acceptum esse à peruetusta Maiorum theoria patenti indicio sunt antiquæ Sacerdotum & Pontificum imagines, eorum tumulis inscriptæ vel parietibus appictæ. Ceterùm amictus ornatu vsos pridem Romanos, testis est Virgilius 3. Æneidos, vbi ait:

Purpureo velare comas adopertus amictu:

Non huic tamen acceptum habent Christiani Sacerdotes amictum suum, vt ex præmissis perspectum est.

CAPVT IV.

De vsu Amictus sacri.

ON semper Sacerdos & quiuis minister sacro vtitur amictu. At nunquam induit albam quin priùs amictum sibi imponat. hinc phrasis illa frequens in Rituali Romano, Tit. *de Benedictionibus*, in ritu benedicendi & imponendi primarium lapidem, &c. *Sacerdos indutus amictu, alba, cingulo, stola*, &c. Hæcque alia, cùm reconciliaturus est Ecclesiam: *Tunc procedat indutus amictu, alba, cingulo, stola*, &c. & in reconciliatione Cœmeterij violati: *Adhibitis aliis Sacerdotibus & Clericis indutis superpelliceis, in sacristia, aut alio decenti loco, vestitur amictu, alba*, &c. Et in Pontificali Romano, Tit. de Confirmandis: *Pontifex infantes, pueros, vel alios*, sacri baptismatis vndâ perfusos confirmare

volens *paratus* ſupra rochetum, vel ſi ſit religioſus, ſupra ſuperpelliceum *amictu, ſtola pluuiali*, &c. Et Tit. de ordin. Subdiaconi, Archidiaconus vocat ceteros ordinandos, &c. quibus accedentibus ordinat eos, videlicet Diaconandos, *paratos amictu, alba, cingulo & manipulo, ſtolam in manu ſiniſtra, dalmaticam ſuper brachium dextrum, & candelam in manu dextera tenentes contra cornu Epiſtolæ altaris faciebus altari verſis: & preſbyterandos paratos amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola in modum Diaconi*, &c. Et in conſecratione electi in Epiſcopum: *Item paramenta omnia pontificalia coloris tempori & officio Miſſæ conuenientis, videlicet ſandalia, amictus, alba, cingulum, crux pectoralis, ſtola, tunicella, dalmatica, chirothecæ, planeta, mitra auriphrygiata, annulus pontificalis, baculus paſtoralis, & manipulus.* Item de benedictione Abbatis. *Deinde vadit electus ad capellam ſuam, in qua paratus amictu, alba, cingulo & ſtola, in modum Preſbyteri, ac pluuiali*, &c. Perplures poſſent rubricæ ſacrorum eiuſmodi rituum annotari, ſed ne Lectori moueatur faſtidium, lubens has prætereo, præſertim cùm ex his quæ expreſſæ ſunt, haud difficilè ceteræ coniici poſſint, in Pontificali ſparſim deſcriptæ, quæ cum iis nonnihil habent (ſaltem in genere) affinitatis.

CAPVT V.

De modo amictus aſſumendi.

MODVS hic in Miſſali Romano ſub Titulo, *Ritus celebrandi Miſſam*, hac ſerie legitur præſcriptus, *Ac primùm accipiens amictum circa extremitates, & chordulas, oſculatur illum in medio, vbi eſt crux, & ponit ſuper caput, & mox declinat ad collum, & eo veſtium collaria circumtegens, ducit chordulas ſub brachiis, & circumducens per dorſum ante pectus reducit & ligat: tum alba induitur caput ſubmittens*, &c. Sanè omnes huius praxis myſticæ ſunt particulæ, ſi ſeriò conſiderentur.

Et 1. quidem non ab alio ſumit amictum Sacerdos, ſed illum ſibimet imponit: quia ſcilicet ſpontaneus debet ad ſacrificium tremendum accedere, quemadmodum Chriſtus non coactus cruentum crucis ſacrificium immolauit, imò vt ait Propheta (Iſa. 53.) *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Ad quæ verba Prophetica, piè & eleganter S. Bernardus, ſer. 3. de Purificat. B. Virginis, *Oblatus eſt*, inquit, *non quia homo meruit, non quia Iudæus præualuit, ſed quia ipſe voluit. Voluntariè ſacrificabo tibi Domine, quia voluntariè oblatus es pro mea ſalute, non pro tua neceſſitate: ſed quid fratres nos offerimus, aut quid retribuimus illi pro omnibus, quæ retribuit nobis? ille obtulit pro nobis hoſtiam pretioſiorem quam habuit, nimirum quia pretioſior eſſe non potuit. Et nos ergo faciamus quod poſſumus, optimum quod poſſumus offerentes illi, quod ſumus, vtique noſmetipſi: ille ſemetipſum obtulit. Tu quis es, qui te ipſum offerre cuncteris? quis mihi tribuat, vt oblationem meam dignetur maieſtas tanta ſuſcipere?*

2. Statuit rubrica, vt Sacerdos accipiens amictum circa extremita-

tes & chordulas (scilicet vt ab vtroque extremo commodè possit humeris superiniici,) osculetur illum in medio vbi est crux. Videlicet ad innuendum quòd prima cogitatio Sacerdotis ad Christi cruentum sacrificium recolendum accedentis oblatione incruenta, debeat esse ipsius Dominicæ Passionis seria meditatio, quemadmodum monuit Apostolus 1. Cor. 11. dicens, *Mortem Domini annunciabitis donec veniat*, &c. Crux verò est passionis ipsius proprium & speciale signaculum, quam osculari, eandem colere, suauiari, & eximio sit prosequi amoris & honoris affectu. Quem in sensum hîc referri debet nostra hæc animaduersio lib. 5. Panopliæ Episcopalis, pag. 352. in marg. ad illa verba. Impropriam igitur esse locutionem, magisque abusiuam, si ipsa manuum deosculatio aliis quàm Sacerdotibus (quorum manus sacratæ sunt) à quoquam Christiano tribuatur. Huc non ineptè retuleris illud sancti Ambrosij, *Oris osculum, est pietatis pignus*, lib. 6. hexam. c. 9. Nam & osculari & adorare plerumque promiscua sunt: Etenim apud Latinos adorare, est ad os admouere, premereque osculis & amore & reuerentia. Plinius hinc lib. 28. c. 2. *Inter adorandum*, ait, *dexteram ad osculum referimus*. videndus & Minutius in Octauio. Apud Hebræos idem vsus fuit: Consulendi sacri Interpretes ad illud Iob, *Si osculatus sum manum meam ore meo.* Praxis fauet Ecclesiastica circa crucis cultum: hactenus enim crucem osculari & adorare pari obseruantia in Ecclesia vsitatum fuit, vnde solemni eius adorationi, eiusdem osculatio reperitur passim fuisse annexa. Ex veteri ordine Rom. Cæremoniali, & Pontificali, hoc planè liquet, communique Latinæ Ecclesiæ more, Græcorum nec alius vsus etiam cùm Imperio potirentur, reuera fuit. Curopalata lib. de Offic. aulæ Constantinopolitanæ, vbi de officio Matutino magnæ Dominicæ Paschatis. *Protopapa*, inquit, *& Archidiacono sistentibus in prothyris Tribunalis, hoc quidem Euangelium, illo verò crucem ferente, ingreditur Imperator & primùm quidem osculatur Euangelium & crucem.* Et rursum quidem vbi agit de lustratione & menstrua benedictione Imperatoris: *Accipiens*, ait, *Protopapas crucem ab Archidiacono ponit eam super frontem Imperatoris dicitque preces: deinde Imperator osculatur crucem, & omnes qui circumsistunt acclamant πολυχρόνιον, ad multos annos; Posteà Protopapas crucem quidem dat Archidiacono, vrceolum verò à protopsalte accipiens, benedictionémque* (seu materiam benedictionis) *digitis vt mos est attingens, circumcingit frontem & oculos Imperatoris; dum autem benedictionis ex ampulla fit particeps, omnes iterum clamant, ad multos annos.* Hæc aliáque plura notatu digna iam memoriæ consignauimus, in opusculo scilicet pro ritus defensione deosculationis pedum summi Pontificis c. 4. Vbi maximè notanda veniunt verba hæc Nicolai I. sua in responsione ad Bulgaros c. 7. & 8. *Igitur crucem Domini, passionem eius venerantes osculamini, & pro eius amore, si necessitas exigit eadem cogitatione armamini.* Quod documentum par est, vt Sacerdos sacris operaturus menti incutiat; nam vt mortis Domini recordetur, in sacræ Liturgiæ prolegomenis admonetur, dum assumit amictum, illum in medio vbi crux est, deosculari.

3. Sequitur in formula, *Et ponit super caput*: Non scilicet vt caput ip-

ſum obnubilet, ſed iugo ſe Domini volens ſubiiciat, capútque quod animæ ſedes eſt crucis ſalutifero communiat ſigillo: inſignia S. Auguſtini verba huc ſatis aptè referri poſſunt ex ſerm. 177. de tempore circa med. *Tulit Dauid baculum in manu ſua, & exiit contra Goliath. Et in illo quidem tunc figuratum eſt, quod in Domino Ieſu Chriſto completum eſt; Venit enim verus Dauid Chriſtus qui contra ſpiritualem Goliath, id eſt contra diabolum pugnaturus, crucem ſuam ipſe portauit. Videte fratres vbi Dauid Goliath percuſſerit. in fronte vtique, vbi crucis ſignaculum non habebat, ſicut enim baculus typum crucis habuit, ita etiam & lapis ille de quo percuſſus eſt, Chriſtum Dominum figurabat.* Super caput igitur Sacerdos diuinum opus aggrediens amictum iniicit cruce ſignatum, vt hoc Domini charactere ſe quaſi galea communiat, ſimúlque præcipuo inſigniat ornatu. Pulchrè vt aſſolet Chryſoſtomus, in demonſtratione, quòd Chriſtus Deus eſt, tom. 5. *Crux quæ olim maledictionis, abominationis & extremi ſupplicij ſymbolum erat, diadematibus & coronis clarior facta eſt, neque enim ſic coronatur caput aurea corona, ac cruce ornatur, quæ omni cultu eſt dignior.* Succinit huic ori aureo præcipuus doctor Eccleſiæ (S. Auguſt. in Pſ. 54. ad v. 1.) *Attende*, inquit, *gloriam crucis ipſius, iam in fronte regum crux illa fixa eſt, cui inimici inſultauerunt: effectus probauit virtutem; domuit orbem non ferro, ſed ligno; ligno inquam, quod inimicis, contumeliis dignum viſum fuerat.*

4. *Et mox declinat ad collum & eo veſtium collaria circumtegens, &c.* Scilicet vt imitatione Iacob tegumento eiuſmodi nuda colli protegat, patríſque quam ambit benedictionem myſtico hoc ſibi conciliet amictu.

5. *Et ducit chordulas ſub brachiis:* Chordulæ illæ géminæ ſunt, quæ ſub duobus brachiis inflectuntur: Vt quid? rurſus S. Bernardum (vbi citatur ſuprà §. 1. huius capitis) obſecro audiamus: *Quis mihi tribuat*, inquit, *vt oblationem meam dignetur maieſtas diuina ſuſcipere? duo minuta habeo, Domine, corpus & animam dico, vtinam hæc tibi perfectè poſſim in ſacrificium laudis offerre? bonum enim mihi longéque glorioſius atque vtilius eſt, vt tibi magis offerar, quàm deſerar mihi ipſi, nam ad me ipſum anima mea conturbatur, in te verò exultabit ſpiritus meus, ſi tibi veraciter offeratur.*

6. *Et circumducens per dorſum*, ad pondus peccati excutiendum, & onus ſubeundum pœnitentiæ; iuxta illud Dauid, *quoniam ego in flagella paratus ſum*, Pſ. 37. vel potiùs ad refricandam Chriſti in nos charitatis memoriam, de quo Iſaias ait, *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrûm; Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum & liuore eius ſanati ſumus;* Seu vt Watablus vertit, *& in liuore eius nobis medicatum eſt.* hoc eſt (ſcitè ait Scholiaſtes non poſtremus) pretioſum pharmacum, quod non ex herbarum ſuccis, non ex adipe beſtiarum, non ex alieno corpore & ſanguine, ſed ex cruore proprio Chriſtus confecit; hoc pharmacum in ſacramentis à ſe inſtitutis recondidit. Inde enim Sacramenta iuſtificandi ſanandique animæ morbos vim habent, ſcilicet ex liuore, ſanguine, & vulneribus ipſius Domini, quæ rectè Propheta nuncupat, *fontes ſaluatoris.* At ij omnes in Euchariſtiæ ſacrificio pariter ac ſacramento tanquam in ſcaturigine continentur:

c. 53.

per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur, in hoc enim totus existit Christus; In reliquis verò sacramentis virtus tantùm ex eo participata. Vide S. Thomam opusc. 57.

7. *Ante pectus reducit & ligat.* Pulchrè Origenes hom. 5. in Leuit. obseruat victimarum pectusculum cum armo dextro fuisse propriam portionem Sacerdotis, iuxta istud diuinum pragmaticum Leuitici 7. 34. *Pectusculum enim eleuationis & armum separationis tuli à filiis Israël, & dedi Aaron sacerdoti, & filiis eius lege perpetua ab omni populo Israel;* Notat enim solerti quo solet acumine, pectusculum symbolum fuisse fidei, sanæ doctrinæ, & cordatæ sapientiæ, sicut armum dextrum fortitudinis: *Quod ergo*, ait, *Sacerdotis pectus aut quale? plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni diuina intelligentia, imò plenum Deo; quale brachium? multa sollicitudo, labor, vigiliæ, quibus conuertat peccatorem, qui proinde offerat hostiam salutaris, &c. In qua hostia pars sacerdotis efficitur pectusculum, vt sit indicium quòd pectus & cor, quod antè malè cogitabat, sacerdotis labore conuersum, recepit bonas cogitationes, &c.* Hæ porro ne defluant Sacerdoti, necesse ipsi est, easdem astringere firmo continentiæ nexu.

CAPVT VI.

De Amictus sacri mystica & morali theoria.

OMNES Ecclesiasticos ordines gradatim ad altare ascendere, inque sacerdotio terminari, extra quod non datur progressus, quia potestas consecrandi Eucharistiam, in omnibus quæ auctoritatem spectant ordinis, prorsus est suprema: Et doctrina est sancti Dionysij, & constans est Theologorum sententia. Actus sacerdotij proprius sacrificium est. nullum porrò in Ecclesia aliud est reale sacrificium, quàm hoc ipsum quod in se continet omnes differentias hostiarum, mortísque Christi vnicum est mnemosynon. Alio loco ostendisse meminimus * sic passionem Domini in Missa celebrari, seu, vt ait Apostolus, *annunciari:* vt expressum, viuúmque & animatum eius sit simulachrum.

* *Infrà Parte 2. lib. 1.*

1. Porro velatum fuisse Christum patientem cùm colaphizaretur, res est ex Euangeliorum testimoniis prorsus perspicua, *Expuerunt in faciem eius* (ait S. Matthæus c. 26.) *& colaphis eum ceciderunt: alij autem palmas in faciem eius dederunt dicentes, Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit.* At nisi Christus fuisset velatus, ineptum planè fuisset sic eum interrogare, qui enim apertis fuisset oculis æquè ac qui percutiebant, ipsos alaparum notare impactores facilè potuisset. Verùm S. Marcus citra omnem ambiguitatem Christum fuisse velo coopertum pronunciat, ne percussores animaduertere, faciéque distinctos nomine vel figura ire posset designatum: *Et ceperunt* (ait c. 14. 65.) *conspuere eum & velare faciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei Prophetisa: & ministri alapis eum cædebant.* Adæquatè siquidem Christus primorum parentum

Gabriel Biel. sup. can. Miss. lect. 11. Soto ad 4. sent. dist. 23. q. 2. art. 4.

rentum noxam eluit; quamuis acerbitate & patientiæ merito eandem longè exsuperârit. Peccauit primùm Eua generis humani non tam genitrix, quàm peremptrix; exitioso oculorum vetitam in arborem coniectu: *Vidit mulier* (inquit diuinus historiographus) *quod bonum esset lignum ad vescendum & pulchrum oculis, aspectúque delectabile, & tulit de fructu eius & comedit, deditque viro suo,* Genes. 3. 6. Quæ expendens acuta mente verba theodidactus Bernardus; de gradibus humilitatis gradu 1. *Quid Eua*, inquit, *tuam mortem tam intentè intueris? quid illò tam crebrò vagantia lumina iacis? quid spectare libet, quod manducare non licet? Oculos inquis, tendo, non manum. Non est interdictum ne videam, sed ne comedam. Hoc etsi culpa non est, culpæ tamen indicium est. Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum serpens illabitur, blandè alloquitur: blanditiis rationem, mendaciis timorem compescit, nequaquam, inquiens moriemini: auget curam, dum excitat gulam: acuit curiositatem, dum suggerit cupiditatem: Offert tandem probibitum & aufert concessum; porrigit pomum & subripit paradisum: haurit virus peritura & perituros paritura.* Hoc oculorum Euæ virus vt expurgaret Christus peccati destructor, auctórque gratiæ, sua in passione velari voluit suáque lumina premi, vt nos oculorum vagos doceret vibratus cohibere. In cuius rei memoriam sacerdos diuina celebraturus velo amicitur, Christi effigiem patientis vt ipso amictu referat. Attigisse mihi videtur hanc obseruationem Rupertus Abbas lib. 1. de diuinis officiis c. 19. his verbis, *Sacerdos in sacrificio altaris, capitis sui, scilicet Christi, cuius membrum est, personam gerens, quodam amictu caput suum obnubit.*

Sed hîc obiici posse videtur diuinum ad Ezechielem oraculum; *Amictu ora non velabis.* 24. 17. maximè in lege Euangelica, qua in morte Christi oriente, velum Templi scissum est, *Nimirum* (sicut ait pereleganter S. Leo serm. 8. de passione Domini) *vt sancta sanctorum ab indignis pontificibus recederent, & figura in veritatem, prophetia in manifestationem, & lex in Euangelium verteretur.* Euacuatur enim in Christo (ait Apostolus 2. Cor. 3. 14.) velamen quo Mosaicæ legis priscum fœdus obtectum erat. Quod spectans acuto intellectu Sugerius Abbas S. Dionysij, in templi huius regalis vitrearum fenestrarum situ depingendum Moysem velo obductum iussit, cui vt lumen Christi gratiæ pateat, detrahit Paulus Apostolus velamentum, hac subiuncta mystico simulachro epigraphe, pio magis quàm eleganti verborum contextu expressa.

Quod Moyses velat, Christi doctrina reuelat:
Denudat legem, qui spoliat Moysem.

Verùm indutus amictu sacro caput sacerdos, huic mysticæ theoriæ non repugnat, siquidem non obnubit vultum, nec tegit oculos illo amictu; facie quinimò prorsus discooperta sacris operatur, sic ipso amictu disposito, vt postica pars capitis à vertice in humeros circumtecta sit, antica prorsus libera ab omni obnubilatione: adeò vt in memoriam Dominicæ passionis deferat quidem retro velamentum, sed verò ob Euangelij splendorem facie omnis experte obicis, per-

ſpicuáque prorſus appareat : quod præfatus Rupertus ſe quoque aſſecutum meditatione ſua loco deſignato inſinuat : *Sacerdos*, inquit, *quodam amictu caput ſuum obnubit, donec ſuper os caſulæ illum reuoluat, &c.*

II. Amictum inſuper eſſe *ſymbolum magni ſacramenti pietatis, quod manifeſtatum eſt in carne :* Id eſt filij Dei Incarnationis, ſeu abſconditæ diuinitatis in carne & per carnem, id eſt humanitatem, reuelatæ, auctor eſt Innocentius III. lib. 1. myſteriorum Miſſæ c. 35. quo ſic eloquitur : *Amictus autem quo Sacerdos caput ſuum obnubit, illud ſignificat quod in Apocalypſi deſcribitur* c. 10. *Angelum Dei fortem deſcendiſſe de cœlo, amictum nube. Et in Iſaia, ecce Dominus aſcendet ſuper nubem candidam: Veniens autem ad ſaluationem mundi Dei filius, magni conſilij angelus, amictus eſt nube dum diuinitatem abſcondit in carne. Nam caput viri Chriſtus, caput Chriſti Deus : hoc ergo carnis latibulum amictus ſacerdotalis ſignificat; Quod illam per ſyndonem* (aliàs *orale*, de quo idem Innocentius eodem lib. c. 53.) *expreſſius deſignatur, qua ſummus Pontifex caput obducit. Et pulchrè quidem quod per calceamentum pedum hoc ipſum per amictum capitis deſignatur; quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cùm notus eſſet in Iudæa Deus, & in Iſrael magnum nomen eius; in Idumæam extendit calceamentum ſuum, & ante conſpectum gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.* Myſticam eandem rationem de amictu tradunt Rupertus Tuitienſis lib. 1. de diuinis officiis, c. 19. Durandus in Rationali lib. 3. c. 12. Et alij ferè paſſim rituum ſacrorum interpretes cap. 1. huius tractatus deſignati.

III. Latentis etiam Chriſti in Euchariſtia (cuius myſterium celebrare aggreditur ſacerdos dum ſacras veſtes induit) amictum quem primum ſibi imponit ſymbolum eſſe, haud abſimili ratione dici poteſt: In hoc ſiquidem myſterio ſub ſpeciebus panis & vini, totus Chriſtus exiſtit, realiter quidem, at tamen inuiſibiliter; adeò vt his inuolucris obductus, nec ab Angelo poſſit videri, multo minùs ab homine, mole carnis adhuc grauato; cùm enim hoc myſterium ſit Sacramentum fidei, ad hócque inſtitutum vt humanum intellectum captiuum per fidem adducat in obſequium Chriſti; neceſſe erat vt ſigno ſic & re conſtaret, vt ſigna conſpicua eſſent: res verò ſub hoc realiter exhibita, prorſus tamen lateret, quo exerceretur fides, eóque maior fieret, quominus eſſet ſenſibus ſubnixa, quin & quo magis carnalis ſenſus ſibi aduerſari & humanam obluctari rationem experiretur. Id notat & docet ſanctus Thomas opuſc. 57. *Accidentia* (inquit) *ſine ſubiecto in hoc Sacramento exiſtunt, vt fides locum habeat, dum viſibile inuiſibiliter ſumitur ſub aliena ſpecie occultatum.* Et plura quidem deliteſcere ſub velo ſpecierum ſenſibilium in Euchariſtia, quàm in Incarnationis myſterio, rectè idem monet S. Thomas in orat. quæ incipit *Adoro te deuotè latens deitas*, &c. Enimuerò, quum Chriſtus in carne apud homines verſabatur, ſolus homo patebat, at latebat Deus : ad quem ideo Iſaias (c. 45. 15.) acclamat *Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael, Saluator.* At in Sacramento altaris Deus ſimul & homo latet: quem ideò S. Dionyſius ſic adorat, vt itidem oret, velamen illud ſacramentale parumper remouere velit, quo ſaltem in momento viſi-

bilis appareat oculis cupidis maiestatis eius conspiciendæ, & vtroque intuitu externo, internóque adorandæ: *O diuinissimum*, inquit, *& sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicuè nobis fac appareas; nostrósque spirituales oculos singulari & aperto tuæ lucis fulgore imple.* de Eccles. hierarch. c. 3.

IV. *Amictus est organi diuinæ laudis ornatus.* Hoc Amalarius docet lib. 2. de Eccles. offic. c. 40. *Amictus est*, inquit, *primum vestimentum nostrum, quo collum vndique cingimus*, in collo est namque vox: *Porro hoc quod continet omnia (id est homo) scientiam habet vocis*, scilicet non modò rationis vsum, at scientiam & officium laudationis diuinæ; ad hoc enim homo creatus est, ait sapienter S. Irenæus, *vt esset organum diuinæ glorificationis.* Missa verò laudis sacrificium est. Huc spectans S. Augustinus in Ps. 49. v. 23. ad hæc verba, *sacrificium laudis honorificabit me, & ibi via qua ostendam illi salutare Dei. Quod est autem* (subdit) *sacratius laudis sacrificium, quàm in actione gratiarum? Et vnde Deo maiores reddendæ sunt gratiæ, quàm pro ipsius gratia per Iesum Christum Dominum nostrum? quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt, cuius vmbra fuerunt omnia priorum genera sacrificiorum.*

V. Per amictum (inquit præfatus Amalarius) *intelligimus custodiam vocis*, de qua Psalmista dicebat, *dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.* Et alibi, *pone Domine custodiam ori meo;* in isto itaque primo vestimento, vocis castigatio adumbratur.

VI. Amictus, quia super humeros circumquaque diffunditur, operum fortitudinem designat, quemadmodum Innocentius III. docet lib. 1. myster. Missæ c. 50. *Lotis*, inquit, *manibus*, (sacerdos) *assumit amictum, qui super humeros circumquaque diffunditur, per quem operum fortitudo significatur.* Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, secundùm illud Patriarchæ, *Supposuit humerum ad portandum, & factus est tributis seruiens*, Geneseos 49.

VII. Hugo à S. Victore Eruditionis Theologicæ lib. 1. c. 45. Tom. 3. amictum vult esse signaculum spei; *In humerali spes*, inquit, *æternorum intelligitur.* Rationem autem huius dictaminis non aliam assignat, quàm hanc Pauli Apostoli vocem, *Et galeam salutis assumite:* sed hæc verba potiùs timorem, quàm spem indicant; ideo munimus siquidem caput, ne vllo ictu lædatur: quamobrem Ecclesia, quæ citata verba Apostoli in ipsa amictus assumptione vsurpat, hunc in modum iubet sacerdotem precari; *Impone Domine capiti meo galeam salutis ad expugnandos diabolicos incursus.*

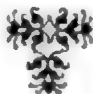
VIII. Aptiùs idem Hugo custodiam sensuum (paulò infrà) per amictum ipsum intelligit. *Caput*, ait, *cooperimus, vt omnibus sensibus, quorum plenitudo in capite est, spe æternorum, Deo seruiamus.*

IX. Idem Hugo etiam iugum Domini per amictum exponit; *humeros*, inquit, *quibus onera portantur, eo velamur, vt iugum Domini patienter ferre doceamur.*

X. Per amictum denique etiam reor linteum illud, seu sudarium designari, quo Christi iacentis in sepulchro, fuit caput inuolutum;

de quo Ioannes c. 20. de seipso loquens; *Et cùm se inclinâsset, vidit posita linteamina: non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & vidit linteamina posita & sudarium quod fuerat super caput Iesu, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.* Scilicet vt non perturbatè & festinanter id factum esse, sed detenter & percommodè, vt resurrectionis diuina sapientia & virtute factæ esset signum. Cæterùm aurea S. Gregorij verba de hoc sudario, quo obuelatum fuerat Christi caput in sepulchro, hîc referenda existimo: *Quid esse fratres credimus* (ait hom. 22. in Euangelia) *quod sudarium capitis Domini cum linteaminibus non inuenitur in monumento? nisi quia Paulo attestante, caput Christi Deus, & diuinitatis incomprehensibilia Sacramenta ab infirmitatis nostræ cognitione disiuncta sunt, eiúsque potentia creaturæ transcendit naturam? Et notandum quòd non solùm separatim, sed & inuolutum inueniri dicitur in vnum locum: linteum enim quod inuoluitur, eius nec initium nec finis aspicitur: Rectè ergo sudarium capitis inuolutum inuentum est, quia celsitudo diuinitatis, nec cœpit esse nec desinit, nec per initium nascitur, nec termino coangustatur: Bene autem additur in vnum locum, quia in scissura mentium Deus non est; Deus quippe in virtute est & vnitate, & illi habere eius gratiam merentur, qui se ab inuicem per sectarum scandala non diuidunt. Sed quia solet per sudarium laborantium sudor detergi, potest etiam sudarij nomine exprimi labor Dei, qui in se quidem semper quietus atque incommutabilis permanet, sed tamen laborare se denuntiat, cùm duras hominum prauitates portat, vnde per Prophetam dicit* (Hier. 6.) *laboraui sustinens: Deus autem dum apparuit in carne, laborauit ex nostra infirmitate. Quem laborem paßionis eius dum increduli viderunt, eum venerari noluerunt, quem enim videbant carne mortalem, dedignati sunt credere immortalem esse diuinitate. Vnde etiam Hieremias ait* (Thren. 3.) *reddes eis vicem Domine iuxta opera manuum suarum, dabis eis scutum cordis laborem tuum. Ne enim prædicationis spicula eorum corda penetrarent, dum paßionis eius laborem dedignati sunt, quasi eundem laborem illius pro scuto tenuerunt, vt eo ad se transire eius verba non permitterent, quo eum laborare vsque ad mortem viderunt. Quid autem nos, nisi capitis nostri membra sumus? Per linteamina igitur corporis laborum ligamenta signantur, quæ nunc electos omnes, id est eius membra constringunt. Sudarium ergo quod super eius caput fuerat, seorsim inuenitur: quia ipsa redemptoris nostri paßio, longè à nostra paßione disiuncta est: quoniam ipse sine culpa pertulit, quod nos cum culpa toleramus: ipse sponte morti succumbere voluit, ad quam nos venimus inuiti.* Hactenùs S. Gregorius solerter & doctè.

Cæterùm Serarius in rebus Moguntiacis ex MS. veteri narrat sanctam Bilhildem, accepisse à Cunigunde principe fœmina, *Sudarium quo Christi Domini caput & facies in sepulchro tecta fuissent:* Eiúsque partem alibi notat seruari Moguntiæ in alto Virginum Monasterio, & quotannis postridie Paschatis ex ambone quodam facibus prælucentibus explicari, & populo monstrari. Atque hactenùs satis de sacerdotali Amictu.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER SECVNDVS

DE PODERE, SEV ALBA, vel linea Tunica talari.

CAPVT I.

Etymologia nominis.

PODERIS nomen ter tantùm in facris literis legitur. Ecclesiastici 27. v. 9. *Si sequaris iustitiam apprehendes illam, & indues quasi poderem honoris, & inhabitabis cum ea, & proteget te in sempiternum.* Sap. 18. 24. de Aaron summo sacerdote; *In veste poderis quam habebat totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia, in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, magnificentia tua in diademate capitis &c.* Apoc. 1. 13. *Vidi similem filio hominis vestitum podere, & præcinctum ad mammillas zona aurea.*

Lineæ tunicæ talaris quoad nomen frequentior in diuino Codice mentio occurrit: quæ erat prima vestis Sacerdotalis, eáque communis tam inferioribus sacerdotibus, quàm ipsi Pontifici, sicut videre est Exod. 28. 4. & 40. 29. 5. 8. 39. 27. Leuit. 6. 10. 13. 10. 5. 16. 4. 2. Esd. 7. 76. &c. Idem est verò talaris tunica & poderis; vnde Septuaginta quoties tunica linea & talaris memoratur, semper ποδήρην appellant, id est tunicam vsque ad pedes demissam. Huc spectans Isidorus originum lib. 19. c. 21. *Poderis*, inquit, *est tunica Sacerdotalis linea, corpori astricta vsque ad pedes descendens, vnde & nuncupatur; πόδας enim Græci pedes dicunt.*

Sciendum imprimis ex Iosepho lib. 3. antiq. c. 8. & S. Hieronymo in epist. ad Fabiolam de veste Sacerdotali, duplicem fuisse tunicam Sacerdotalem apud Hebræos; vnam communem omnibus sacerdotibus, alteram propriam Pontificis: Hæc hyacinthina erat,

de qua aliàs opportuniùs; Illa verò erat linea, vt pote contexta ex bysso, dicebatúrque Hebraicè כתנת, hoc est linea, linum enim *Chethon* Hebraicè nominatur: hæc adhærebat corpori, támque arcta erat, strictísque manicis, vt nulla omnino in veste esset ruga; tam longa, vt vsque ad pedes descenderet, vnde & ποδήρης dicebatur.

Albæ nomen nusquam reperitur in Scripturis sacris: Occurrit verò passim in Scriptoribus Ecclesiasticis, qui de amictu Sacerdotali tractauerunt, eodem significatu, quo linea, talaris tunica, vel ποδήρης. Alcuinus de diuinis offic. c. Quid significent vestimenta? *Postea* (inquit) *sequitur Poderis, quæ vulgò alba dicitur.* Sic quoque Amalarius Fortunatus de Eccles. off. lib. 2. c. 18. inscripto, *de Alba;* Rhabanus Maurus lib. de ord. Antiphon. c. 16. cuius est titulus *de Podere*, id est de tunica linea: ita & Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis: synodali sermone, quo tractat de significatione indumentorum Sacerdotalium; *Hæc vestis byssina* (inquit) *Græcè ποδήρης, id est talaris appellatur, quia à collo vsque ad talos extenditur, & ita est arcta & membris corporis contemperata, vt sua forma testificetur, Sacerdotem nihil habere dissolutum, nihil remissum, sed ad omne opus bonum esse expeditum.* Rupertus de diuinis offic. lib. 1. c. 20. de alba, & Innocentius III. Mysteriorum Miss. lib. 1. c. 36. eodem titulo, denique recentiores passim. Ex quibus planè liquet poderem, tunicam lineam talarem, & Albam penitus eandem rem esse, quæ variis vocabulis designatur. Tunica hæc enim linea dicitur ποδήρης, quòd talaris sit; alba verò à colore, quia byssina est & tota candida. Atque hactenùs de nomine.

CAPVT II.

De antiquitate vsus tunicæ lineæ talaris, seu albæ in Ecclesia.

VT scitu dignum, sic doctis in rebus Ecclesiasticis compertum est, S. Iacobum Apostolum, dictum fratrem Domini, non aliis vsum vestibus, quàm lineis, quo amictu sacris operabatur. Quod igitur simplici tantùm sindone vteretur, inde factum vt ad eius imitationem successores Hierosolymitani Episcopi, haud circumspectè induti subinde incesserunt, sed simplici candida veste: licèt eiusdem Ecclesiæ Clerici sericis aliísque splendidis vestibus vti consueuissent. Verùm non sola sindone in sacris vsum, at podere Sacerdotali, B. Iacobum insignem, diuina mysteria celebrâsse argumento est ipsa eius poderis seu talaris tunica, vel stola linea, quam subinde misit munere pretioso S. Ignatio Constantinopolitano Patriarchæ, Theodosius sanctæ ciuitatis Archiepiscopus, provt patet ex eius ad ipsum Ignatium, synodica recitata in VIII. synodo generali Act. 1. quæ cætera inter sic habet. *Inter ea sperans penes sacratissimam & solertissimam affectionem tuam impetrare quæ cordi sunt, poderem, & superhumerale cum mitra, pontificalem stolam S. Iacobi Apostoli & fratris Domini primi Archiepisco-*

porum (scilicet Hierosolymitanæ Sedis,) *qua antecessores mei Patriarchæ, circumamicti semper in Sancta Sanctorum ingrediebantur sacerdotio fungentes &c. qua & ego indutus sum, eandem gerens tuo desiderabili & honorabili mihi capiti, ex amore & dilectionis gratia transmisi &c.* Poderem igitur gessit S. Iacobus, & post eum Hierosolymitani Episcopi?

Sed & S. Stephanum, qui vt testis est vir Apostolicus Ignatius, in sacris Iacobo ministrauit, sicut Linus Petro, & Timotheus Paulo, stola seu tunica candida, vt pote linea, vsum in diuino officio patenti argumento est, ipsa eius stola seu tunica linea, quam Hierosolymis acceptam à Macario præsule S. Helena Vesuntionem insigni dono transmisit ad Siluestrum huius vrbis Episcopum, provt obiter ex monimentis Ecclesiæ Vesuntionensis in Panoplia Episcopali meminimus lib. 6. c. 3. fusiúsque enarramus in Commentariis Martyrologij nostri Gallicani, ad tertium Nonas Augusti, qui dies ipsius B. Protomartyris inuentioni sacer est.

Insigne est S. Hieronymi testimonium, morem esse Ecclesiasticum, vt Episcopi, Sacerdotes & ministri sacris operantes, albis operimentis sint induti, lib. 1. dialog. aduers. Pelagianos. *Vnde adiungis* (ait) *gloriam vestium & ornamentorum Deo esse contrariam; si Episcopus, Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida veste processerint;* Concilium Carthaginense IV. celebratum anno 398. Anastasio I. Papa sedente can. 41. disertis verbis statuit, *vt Diaconus tempore oblationis tantùm, vel lectionis, alba vtatur.* S. Chrysostomus in cap. 6. Matth. hom. 83. candidissimæ tunicæ, hoc est albæ, seu poderis meminit, qua sacri induti mystæ diuina munera dispensabant, *Idcirco vos Deus tanto* (inquit) *voluit honore decorare, vt hæc diligentissimè discernatis, hæc est dignitas vestra, hæc stabilitas, hæc corona; non quia tunicam induti candidissimam per Ecclesiam ambuletis.* Narbonense Concilium quod anno 589. sub Pelagio II. S. Gregorij antecessore consedit, albæ gerendæ non modò à sacratis ministris, at inferioribus etiam Clericis tempore incruenti sacrificij expressam facit mentionem: *Hæc maximè pro Dei timore* (ait illa synodus) *& modo disciplinæ canonicæ elegimus custodienda vel tenenda; vt dum missa celebratur, nullus Presbyter, aut Diaconus absque aliqua infirmitate dum missa perficitur: de altario egredi audeat: Nec Diaconus aut Subdiaconus certè, vel Lector antequam Missa consummatur, alba se præsumat exuere.* Romæ tamen aliquandiu postea mos iste adhuc receptus non erat, vt infra Diaconum quispiam Clericus albâ insigniretur. S. Gregorius hoc primus priuilegiū indulsit Subdiaconis, vt lineas tunicas portarent, *vnde ergo* (inquit lib. 7. ep. 64. ad Ioannem Syracusanum) *habent hodie Subdiaconi, lineis vt in tunicis procedant? nisi quia hoc à matre sua Romana Ecclesia perceperunt.* Ambiguum esse reor si verba hæc vitæ S. Fulgentij à quodam eius discipulo scriptæ ad Felicianum Episcopum c. 18. de podere seu tunica linea talari sacra intelligenda sint. *Suæ autem continentiæ Deo teste fiduciam gerens, in qua tunica dormiebat, in ipsa sacrificabat, & in tempore sacrificij mutanda esse potiùs corda quàm vestimenta dicebat.* Probabilius tamen est dicta eiusmodi de tunica Ecclesiastica accipienda esse, quàm

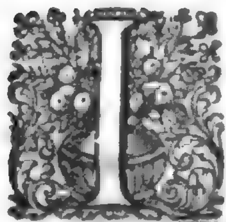
Tom. 2. p. 565.

de vsuali dumtaxat, siquidem idem auctor paulò antè gessisse casulam sanctum hunc Episcopum meminit, at quæ pretiosa non esset nec superbi coloris, idque ex humilitatis studio: verisimile autem non est illum gessisse casulam, & albam inter sacrificandum non gestasse; nec obstat quod ipse in illa dormiret, quandoquidem monastico more id faciebat; *nec ita* (ait auctor) *factus est Episcopus vt esse desisteret monachus, sed accepta Pontificis dignitate, professionis præteritæ seruauit integritatem:* Vnde subiungit narrator, *Orario quidem sicut omnes Episcopi nullatenus vtebatur, pelliceo cingulo tanquam monachus vtebatur.* At qui orarium excipit, id est stolam; albam non excipit, quam postea expressè meminit ab eo gestatam, in qua non tantùm dormiret, sed etiam sacrificaret.

Exciderat hîc penè mihi perantiqua S. Siluestri Papæ effigies, quam expressam ex vetustissimo codice membraneo lib. 1. Panopliæ nostræ Clericalis c. 8. protulimus. In qua sanctissimus ipse Pontifex sacro in apparatu conspicitur, podere, seu tunica talari linea indutus, quæ dalmaticæ supponitur, super quam iniecta casula seu planeta cernitur Sacerdotalis. Est porrò codex ille liturgicus ad vsum Leodiensis Ecclesiæ à septingentis circiter annis exaratus, quemadmodum colligitur ex characteribus & nominibus Sanctorum in Kalendario consignatis, in quo nullus est qui ante annum millesimum honoribus sacris celebratus non fuerit: Nec dubium quin ipse Codex ex antiquioribus fuerit descriptus, proinde & expressæ in eo sacræ imagines ex magis vetustis exemplaribus depromptæ. Cæterùm hîc etiam obseruare iuuat in Concilio Rhemensi can. 4. apud Burchardum, ex antiqua Ecclesiæ politia disertè prohiberi Presbyteris *absque amictu, alba, stola, manipulo & casula Missam celebrare.*

CAPVT III.

An Camisia, vel Camisium, apud Ecclesiasticos scriptores idem sit quod poderis seu alba, id est linea tunica talaris, seu superlicium aut rochetum.

ISIDORVS promiscuè sumenda esse, poderem & tunicam Sacerdotalem lineam cum camisia, se censuisse insinuat, loco superiùs designato, vbi postquam descripsit poderem, seu tunicam ipsam talarem lineam, immediatè subiungit, *Hæc vulgò camisia vocatur.* Cuius nominis vim expendens eodem loco, c. 22. sub finem, *Camisias vocamus* (inquit) *quod in iis dormimus in camis, id est in stratis nostris.* Idémque alio loco, *Cama est breuis lectus & circa terram, Græcè enim* χαμαὶ *humi dicunt. Græci enimuerò dicunt Camas, siue potiùs Cameunas dixerunt strata humilia & lectulos humi propiores, quòd homines veluti* χαμαὶ *iacerent.* Hîc tamen vix sibi Isidorus constare videtur: si enim camisia tunica

tunica est illa linea interior, aliàs dicta subucula, seu indusium, seu interula in qua dormimus in stratis: alia est igitur à podere seu tunica Sacerdotali linea, qua induti sacris Ecclesiastici mystæ operantur: Quod & agnouisse videtur ipse Isidorus, siquidem cùm poderem retulisset sub inscriptione de veste Sacerdotali, camisiam subinde collocauit sub titulo, de vestium cæterarum nominibus.

Sed conciliationi huius difficultatis locus patet ex distinctione camisiæ sacræ, & vsualis. Sacra ab vsuali tulit, propter formæ similitudinem, vocabulum. hoc nos docet sanctus Hieronymus scribens ad Fabiolam de veste Sacerdotali; Vbi enim tractat de podere, seu linea tunica talari Sacerdotum legalium; fuisse strictam ait, & corpori adhærentem, similémque militum camisiis, quæ sic aptæ membris & astrictæ erat corpori, vt nihil militares exercitationes impedirent. Succinit B. Hieronymo Alcuinus lib. de offic. diu. c. de singulis vestibus hoc tenore, *Tunica linea vestis erat interior, quam camisiam dicimus, vel supparum; hæc stricta dicitur quoniam adhærebat corpori, & ita erat strictis manicis vt nulla ei omninò ruga inesset, sicut solent milites habere tunicas lineas, sic aptas membris, vt expediti sint dirigendo iaculo, tenendo clypeum, librando gladium, qualem & Ioab habuisse legitur strictam ad mensuram habitus corporis sui, pro qua nunc Sacerdotes & Clerici albas habent.* Igitur iudice Alcuino camisia & alba identificantur, simúlque ipsa alba quæ ad camisiæ formam contexta est, nihil differt à podere, seu linea tunica talari.

Verùm nodus hæret in eo quod camisiam, seu vt loquitur camisam & supparum itidem promiscua esse superiùs asseuerat. At supparum & alba apud nos multùm differunt; nam supparum Gallicè *surplis*, seu *surpelis*, est forma vestis Ecclesiasticæ lineæ, latis profusisque manicis, atque ab humeris ad genua tantùm protensa, quæ extra sacrificium gestari solet à Sacerdotibus & ministris, in choro & extra, vbi Ecclesiastico aliquo munere (præter Eucharistiæ consecrationem) funguntur: Sed alba est tunica talaris ab humeris ad pedes vsque defluens, strictis manicis; sine qua altaris mysterium non licet Sacerdoti celebrare, nec eidem solemniter ministrare, Diacono, vel Subdiacono fas est, quemadmodum aliàs citatis canonibus ostendimus.

Cæterùm apud Anastasium in vita Benedicti III. recenseri comperimus camisias albas sigillatas holosericis cum chrysoclauo. Casaubonus ad illud Lampridij in Alexandro, *In linea autem aurum mitti etiam dementiam iudicabat, cùm asperitati adderetur rigor:* Iure, ait, damnatas ab Alexandro lineas auro clauatas propter asperitatem & rigorem, & propterea se valde mirari, cur apud Anastasium legantur *camisiæ auro clauatæ*, quas ait, non ad vsum comparatas, sed ad ornatum ædium sacrarum.

Verùm nihil aliud illæ camisiæ fuerunt, quàm lineæ tunicæ sacrificantium, & ad vsum sacrorum, non ad ornatum templorum: in quibus auri rigor & asperitas non erat gestantibus incommoda, cùm super alias vestes, nempe communes iniicerentur; secùs tempore Alexandri, cùm lineæ nudis carnibus admouerentur, quas auri rigor & asperitas lædebat.

Vide Octauium Ferrarium, de re vestiaria lib. 3. c. 5.

Vulgare fuit prouerbium apud Gallos non ita diu exoletum, *Vous estes fille de Cheualier, vous auez la chemise dorée* : mos enim erat apud primariæ nobilitatis fæminas, aurum camisiis intexere in superiori orificio circa collum, & brachiorum commissuram, seu manus & brachij iuncturam : quo ornatu depictas plerasque heroinas superioris sæculi, Parisiis in Regia & magnatum ædibus licet conspicere. At quoad camisias albas, sigillatas holosericis cum chrysoclauo, quarum meminit Anastasius, harum adhuc superesse vestigium in Galliæ maioribus & Collegiatis, quin & Lutetiæ in insignioribus parœcialibus Ecclesiis, in quibus solennioribus festis, Sacerdotes & sacri ministri induti albis paratis, vt vocant, sacra mysteria celebrant : obseruâsse meminimus, in Panoplia Episcopali lib. 1. inscripto de mitræ antiquitate, c. 3. his verbis, quæ quòd ad rem, quam tractamus illustrandam conferant, hîc non superuacaneum visum est retexere. *Parisiensis Ecclesiæ mos perantiquus etiamnum perdurat, quo Sacerdos cum ministris sacris operando, amictum cum alba sic ornatum gerit, vt supra ipsum videre sit, ex holoserico vel textura aurea, aliáve pretiosa materia opificio casulæ vel dalmaticarum consimili assutam plagulam decenter verticem cooperientem & frontem sacri mystæ adumbrantem, vt non abs re ad instar infulæ cuiusdam imposita ad decorum augendum ministerij videri possit.* Persimilis ornatus super vtriusque manicæ extremitatem intextus, atque in albæ, quam paratam vocitant, antica & postica parte extrema consertus non modicam conciliat mystici apparatûs decentiæ venustatem. Nec modò in cathedratica, iámque Metropolica Basilica mos hic iampridem inualuit, in eiusdem vrbis præcipuis Ecclesiis collegiatis & parœcialibus huc vsque perseuerat; imò in nonnullis Galliarum cathedraticis, aliísque insignibus templis idem hodiéque seruatur, quem acceptum à peruetusta maiorum theoria, indicio sunt antiquissimæ Sacerdotum ac Pontificum imagines eorum tumulis insculptæ, vel parietibus appictæ.

Cæterùm hîc haud opus videtur de supparorum, seu superliciorum ab alba dicrimine dissertare, cùm in Panoplia Clericali nuper edita, ex professo de eiusmodi vestis Ecclesiasticæ origine, vsu, materia, forma, eiusdémque non modò à linea tunica talari, sed etiam ab Ephod, seu superhumerali Hebræorum sacerdotum, differentia, accuratè scripserimus, nec palato sapiat, crambem, vt aiunt, recoquere.

CAPVT IV.

De tunicæ talaris Sacerdotalis, albæ scilicèt materia, lino & bysso, eorúmque discrimine.

ROMISCVAS esse res byssum & linum nonnulli sunt qui censeant: at differunt profectò, vt genus & species, nihil enim aliud est byssus quàm species subtilissimi & candidissimi lini; optimum linum est enim byssus, 1. propter miram tenuitatem. 2. propter eximium candorem & splendorem. 3. propter densam filorum neruositatem & æqualem texturam. Huiusmodi linum quacunque ex prouincia sit, byssus erit. Olim pretiosissimum erat; nam Achaica byssus, auri pondere vendebatur; sed Pausanias ait Iudaïcam byssum fuisse Achaica meliorem & præstantiorem. Delrio in Genesim, byssum in veteri Testamento celebratam (Genes. 41.42. Exod. 28.39. 39.27. 1. Paralip. 15.27. 2. Paralip. 5.12. 3. Esd. 3.6. Esther. 1.6.) & in nouo Testamento apud Lucam 19.16. & in Apoc. 19.4. & 14. nihil aliud fuisse quàm linum nascens in Ægypto & Palæstina, in plantæ cuiusdam folliculis (similibus folliculis papauerum) indéque fieri telam omnium tenuissimá, subtilissimam, candidissimam. Mirum quod addunt, illam instar amianti igne non consumi, sed purgari, vnde & Plinius byssum hanc comparat albesto lapidi, qui ardet, & non comburitur, sed purgatur: Háncque etiamnum notam esse Venetis, esséque telæ nostræ Cameracensi candore & subtilitate persimilem, in eo tantùm illa præstantiorem, quòd nostra flammis iniecta consumitur, illa verò flammis non cedat.

Audiendum tamen hîc reor Hieronymum Prado, qui in Ezechielem, ad c. 16. v. 10. sic scribit: *Byssus est linum candidissimum & mollissimum, siue est lanugo arboris, quæ medium quid est inter lanam & linum: nam origine est linum, mollitie verò est lana, & texta linum refert, ait Pollux: est inquam lanugo arboris nuci inclusa, quam vulgò gossypium vel xylon, Flandri & Galli,* coton, *vocant, ex qua fit tela gossypina aut byssina in Ægypto & Palæstina, & etiamnum fit in Creta, Sicilia, & Hispania.* Ita ex Polluce & Plinio lib. 10. c. 1. Prado vbi suprà; qui pergit vt euincat non omnem byssum esse linum, sed ex lana aliquando confici: dicit itaque hanc lanuginem putà gossypium, siue byssum tinctam fuisse colore aliquando purpureo, illámque vocari purpuram Exod. 25. aliquando ianthino, túmque ibidem vocari hyacinthum; aliquando coccineo, túmque vocari coccum: byssum verò esse & vocari quando nullo colore tingitur, sed natiuo suo candidissima æquè ac mollissima est. Probat verò suam persuasionem ex Deut. 22. 11. vbi vetatur ne tela fiat ex lana & lino. Ergo in cortinis tabernaculi & sacris vestibus, non potuit lana lino intexi, ac consequenter byssus hæc tabernaculi, non fuit linum, sed lana siue gossypium. Secundò, quia (inquit) si byssus fuit linum, lana inde confecta non fuisset tersa & pura, nec enim fila ex lino ita bibunt succum hyacinthi vel purpuræ, vt luceant: ita au-

tem bibit lana siue gossypium, quod colore saturatum splendescit. Verùm byssum à gossypio disertè Plinius distinguit lib. 19. c. 1. Et locus Exodi indicatus argutias Pradi planè retundit & refutat; siquidem textus sic habet: *Hæc autem sunt, quæ* (Domino oblata) *accipere debetis, aurum & argentum & æs, hyacinthum & purpuram, coccúmque bis tinctum, & byssum.* byssus igitur res à præsignatis diuersa erat. Clariùs id patet Exod. 26. 31. *Facies velum de hyacintho, purpura, coccóque bis tincto & bysso retorta.* Et infrà, *Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccóque bis tincto & bysso retorta, opere plumarij.* Igitur hyacinthum, purpura, & coccus bis tinctus, erat lana his coloribus imbuta; nam & Apostolus Hebr. 9. coccinum tabernaculi disertè appellat *lanam coccineam* v. 19. Byssus verò natiuo candore splendens linum erat selectum, pretiosum, optimum, de quo rectè ideo Ioannes Fungerus in Etymologio trilingui; *byssus est*, inquit, *genus candidissimi lini ex quo fiebant vestes subtilissimæ. Hebraicè* בוץ bus, idem quod בד bad, linum candidissimum, hinc Græci & Latini βύσσος, βύσσινος, byssus, byssinus ab Hebræa voce.

Nec obstat quod obiicit Prado, Deut. 22. 11. *Non indueris vestimento quod ex lana, linóque contextum est.* Siquidem aliud est vestimentum vsuale & priuatum; aliud verò sacrum & mysticum; in cultu tabernaculi multa à Deo præcipiebantur, quæ in cæteris vsibus prohibebat. Nam alioquin quòd byssus linum sit, liquidò patet ex 2. Regum c. 6. v. 14. vbi de Dauide legimus, *erat accinctus Ephod lineo.* At linum istud fuisse byssum ex 1. Paralip. planè constat c. 15. v. 17. vbi res eadem sic recensetur; *Porrò Dauid erat indutus stola byssina.*

His ita discussis, duæ quæstiunculæ hoc loco dirimendæ oriuntur circa materiam albæ, seu talaris tunicæ Sacerdotalis:

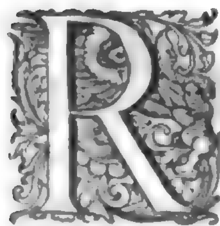
1. An non liceat ex lana vel serico albam contextam gerere in ministerio altaris?

2. Cur potiùs ex lino quàm lana, tunica eiusmodi talaris contexta in diuino mysterio gerenda sit.

Eas igitur suo ordine expendamus.

CAPVT V.

An ex alia materia quàm lino, vel bysso, fas sit in sacrificio, diuinis ministris contextam albam gerere?

RABANVS Maurus lib. 1. institut. Clericorum c. 33. vbi de expansione sindonis, seu corporalis super altare disserit: *Quod* (inquit) *ex lino puro textum esse debet, & non ex serico vel purpura, neque ex panno tincto, sicut à Siluestro Papa institutum inuenimus, quia in Euangelio legitur sindone munda inuolutum esse à Iosepho corpus Saluatoris, & sudarium capitis eius post resurrectionem Domini, non cum linteaminibus positum, sed seorsum inuolutum inueniri.* Hæc Rabanus; sed statutum Siluestri quod memorat, in eius decretis non inuenitur.

Id potiùs ex institutione manâsse reor Eusebij Pontificis, qui immediatè ante Miltiadem Siluestri prædecessorem, S. R. E. præsidebat; huius enim decretum ea de re refert hac serie Burchardus lib. 3. c. 99. *Hoc inter cætera prædicta consultu omnium constituimus, vt sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro lineo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque contexto, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi, in sindone linea munda sepultum fuit.* Recitatur totidem verbis ab Iuone part. c. 134. & recensetur à Gratiano de consec. dist. 2. c. *Consulto.* Verùm de talari tunica Sacerdotali expressas sanctiones eiusmodi non habemus; nullum enim reperi canonem, qui hanc ex lino duntaxat fieri præciperet, alia ex textura confectam prohiberet. Sed nomen albæ iam diu in Ecclesia vsurpatum pro podere, seu talari tunica, satis denotat materiæ qualitatem, vsúsque Ecclesiæ perennis tanta constantia ab omni antiquitate obseruatus, vim legis inducit. Vnde Glossa *albis* in Clement. *Ne in agro, §. rursus* sic habet, *Albis: non ponitur pro colore, sed pro veste sacra, de qua sequitur versus.*

Dicitur vrbs Alba, vestitur Presbyter alba.

CAPVT VI.

Cur potiùs ex lino quàm lana, talaris tunica Sacerdotalis contexitur?

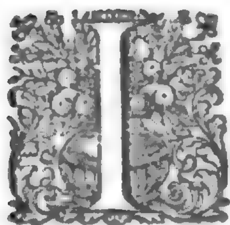
NON modò apud Hebræos sub lege Dei, sed etiam apud Gentiles, præsertim Ægyptios, tunica byssina vel linea erat religionis symbolum, erátque sacerdotum mysticā vestis; vnde Apuleius in apologia de lineo textu: *Sacerdotalis*, inquit, *est vestitus & amictus.* Et Herodotus lib. 2. n. 46. Sacerdotes Ægyptij vestem tantùm lineam gerunt, nec aliam eis induere fas est. Apud Christianos eundem morem cum religione natum superiùs ostendimus: hîc porro non expendimus rationes quæ à colore lini, candore nimirum deriuantur, de quibus infrà etiam sub titulo de colore sumus dicturi, at tantùm causas quasdam isthic ibimus indagatum, quæ intrinsecam lini naturam, vt pote materiam ipsam spectant, & à quibus conuenientia quam quærimus indicatur. Vna hæc ratio videtur præcipua, videlicet quòd linum aptè significet sacerdotum sanctimoniam. 1. quòd sit mundissimum; tum quia multò meliùs detergit sordes, quàm lana, tum quia lauari sæpe potest, quod vix lana patitur, sine graui coloris & materiæ detrimento. 2. quia lana, & sericum tingi & fucari possunt, at linum simplicitatis amans, tincturam omnem & fucum respuit: Est ergo symbolum animi simplicis & candidi, qui omnem fictionem respuit, qualis debet esse in Sacerdote fides, candor, simplicitas, integritas, & morum innocentia. 3. Linum licèt tenue, neruosum tamen est & robustum, adeò vt apros in eius retia se induentes concidat; tales debent esse nerui, & robur Sacerdotis. 4. Linum, vt scitè Plinius ait,

ſemper iniuriâ fit melius; ſic vera ſanctitas ſacerdotum aduerſis probatur, quin ſi vera ſit, creſcit & augetur. Iniuriæ quas linum tolerat donec ad optatum candorem & ſplendorem perueniat, plurimæ ſunt, & certè non leues, ſcilicet euelli ſolet, ſiccari, macerari fluuio, iterum ſiccari, tundi malleo ſtupario, decorticari, ſcindi ſpata lignea, pecti ferreis hamis, neri, in filo poliri, illidi crebro in ſilice ex aqua, texi & tundi clauis. Hinc linum eſt optimum patientiæ & conſequenter ſanctitatis (*nam patientia opus perfectum habet*, Iacob. 1. 4. & ipſa eſt, ait S. Ambroſius, *perfectio charitatis*) ſymbolum. Has ob cauſas Apoſtoli lineam albam in ſacris, Aaronis imitatione retinuerunt.

Lib. 5. Com. in Luc. c. 6.

CAPVT VII.

De forma albæ & amictus Sacerdotalis.

IN Appendice Manualis ſacrarum Cæremoniarum iuxta ritum S. R. E. ſub titulo, de forma & menſuris Eccleſiaſticæ ſupellectilis &c. præcipuè ad Miſſam congruentibus iuxta regulam præſcriptam à S. Carolo in Actis Mediolanenſis Eccleſiæ ad totius Eccleſiæ vtilitatem, in *lib.* 1. & 2. inſtructionum fabricæ & ſupellectilis Eccleſiaſticæ promulgatarum in prouinciali Concilio Mediolanenſi III. à ſancta Sede Apoſtolica confirmato; Albam hac forma & menſura efficiendam reperimus; Alba è tela linea ſit, longè producta
» cubitos quatuor, latè ſexdecim ac paulò ampliùs circumquaque pa-
» teat; manicas habeat longitudine ſeſqui cubitali, hoc eſt cubito cum
» dimidio, latitudine ab humeris pene cubitali, quæ vſque ad manus
» ſenſim anguſtiùs ducantur: in ſumma veſte & in extremis manicis
» aliquid ſit dumtaxat acu paululum ac tenuiter elaboratum, nimius
» enim labor in iis ornandis vanitatem ſapit & leuitatem.

Cæterùm quia amictus eſt albæ appendix, operæ pretium videtur hîc eius etiam formam ex iiſdem inſtitutionibus exprimere; Amictus
» è tenui tela ſit longitudine circiter cubitorum duorum; latitudine ve-
» rò ſeſqui cubitali: in duobus angulis eius anterioribus aſſuantur funi-
» culi commodè longi vt reduci ante pectus queant, & cum iis fieri
» nodus, in medio crux acu pingatur vnciarum duarum, longè ab ex-
» tremitate, digitis duobus in parte ſuperiori: extremitates illius, præter-
» quàm ex ea parte quæ collum ambit, aliquo modeſto opere ornari poſſunt. In Gallia noſtra fiunt in quatuor angulis amictus, quatuor foramina, vt funiculi in duobus apponantur, & poſteà iidem in aliis reponantur, quando ſcilicet vna ora ipſius amictus aliquam maculam contraxerit è collo ſacerdotum. Item crux in medio ipſius pingitur acu, non ad oram, ne fortè maculæ in oſculo ipſius aliquam nauſeam celebraturis pariant. Hæc ad verbum exſcribere placuit, vt hîc ſuo loco tam albæ, quàm amictûs propria forma atque dimenſio, à cupido quoque obſeruatore Eccleſiaſticæ inſtitutionis conſpiceretur.

CAPVT VIII.

De colore niueo Albæ: seu de candore talaris tunicæ Sacerdotalis.

IN Panoplia nostra Clericali parte 2. lib. 4. c. 6. de colore albo & candido, eiúsque tam naturalibus proprietatibus, quàm mysticis & tropologicis significationibus scripsimus accuratè. Quamobrem hoc videtur superuacaneum, quæ iam abundè tractauimus, hîc quasi de nouo retexere. Verùm superest adhuc aliqua disserendi seges, adeo vt nec me pudeat subiungendis quibusdam additamentis hîc parumper immorari; nec lectori fore fastidiosum censeam hæc analecta perlustrare, cùm à dictorum repetitione quæ suppetiarum vice additurus sum, sint penitus aliena: quamuis à communi lemmate nullatenus dissona reperientur. Vt igitur cum ordine progrediamur, albi coloris seu candidi significationes quasdam quæ præcipuè ad mores, mysticásque theorias spectant, hîc breuem per seriem recensere aggrediemur.

§. I.

Candidus color designat Innocentiam.

CANDOR lucis est, vt nigror tenebrarum; lux verò iustitiæ est amica, tenebræ verò scelerum: hinc illud Euangelicum, *qui malè facit odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.* Ioan. 3. 20. Celebris mos fuit apud Ethnicos, vt rei criminis, atrati prodirent; sic incessit Lentulus Prætor conspirationis in Rempublicam Romanam postulatus. Econtrà non sine diuina prouidentia effectum, vt Christus nostræ salutis parens, ab Herode remissus sit ad Pilatum candida veste indutus; quòd etsi per ludibrium ab impio Rege actum fuerit, tamen Pilatus prudenter pro testimonio Christi innocentiæ accepit: *Nullam causam* (ait ad Sacerdotum principes Luc. 23.) *inueni in homine isto ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes, nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.* Mira est perenníque memoratu digna S. Hieronymi de nigro colore passim in scripturis pro labe, & reatu sumpto, animaduersio: Ad hæc enim verba Amos prophetæ, *Nunquid non & vos filij Æthiopum estis mihi filij Israël* c. 9. Sic maximus ille Ecclesiæ Doctor commentatur, *in omnibus scripturis Æthiopes dicuntur, qui penitus in vitia demersi sunt.* Quid quòd fictus candor, sub quo nigror latet, pro velamento nequitiæ, etiam in sacris literis accipi soleat: hinc hypocritas Dominus assimilat sepulchris dealbatis: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi, hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris*

parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: sic & vos, à foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. Matth. 23. 27. Cygnus ab altari Domini proscribitur, ne offeratur in sacrificium: imò Dei populus eius vsu, esúque interdicitur, Leuit. 11. 18. Deut. 14. 16. Nec alia ratio, quàm quod hypocrisis latentisque (sub specie candoris) atræ nequitiæ symbolum esse videtur: sub plumis siquidem candidissimis cutem nigerrimam gerit. Absit hoc à Sacerdote; in quo maximè requirit Apostolus, vt sit impollutus & innocens, quin & *irreprehensibilis & sine crimine.* At si stola candida coopertus ad diuina mysteria accederet, intus verò haberet nigram animam, atrámque, seu vt aliàs idem Apostolus ait, *cauterizatam conscientiam:* tantum abest vt idoneus foret *offerre Deo dona & munera pro peccatis;* quin potiùs audiret à Domino, *Ne offeras vltra, sacrificium frustrà: incensum tuum abominatio est mihi.* Christus summus æternúsque Sacerdos, per Spiritum sanctum obtulit seipsum immaculatum Deo, in odorem suauitatis. Ad hunc archetypum Sacerdos qui Christi ipsius in altari vices gerit, sese componere debet: Curare igitur, enitique pro virili in conspectu Dei sine macula apparere, amictus lumine, sicut vestimento, nec solùm externo candore nitens, at magis interno splendore, & decore. Cùm emundaret sancta Iudas Machabæus, elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, 1. Machab. 4. Nec enim sufficit, ait Chrysostomus, hom. 83. in Matth. vt Sacerdotes & cæteri religionis ministri in Ecclesia albam, & splendentem tunicam circumeant induti, at multo magis oportet vt interno animi candore & conscientiæ puritate coram Deo appareant fulgentes, *Omnes candidatos* (aït Seneca ad Lucullum, ep. 3.) *viros bonos* dicimus: Qui enim petebant magistratum, idcirco candidati prodire solebant in publicum, vt integritatem, probitatémque ex colore omnium purissimo præ se ferrent. Meminerint Sacerdotes ad altare se offerre (vt loquitur S. Ambrosius) *sacrificium virginitatis.* Par est eos igitur Angelica puritate nitere, nam semper est Angelis cognata virginitas.

Isai. 1.

§. II.

Libertatem.

IN manumissione albam vestem dari solitam, innumera veterum testimonia declarant: inter quæ illustre hoc mihi semper visum est Tertulliani lib. de resurrect. carnis. *Vestis albæ nitore, & aurei annulli honore, & patroni nomine & tribu, meritáque famulus libertate donatus honoratur.* Christus in vltima cœna Eucharistiæ mysterium instituens Apostolos suos (quibus, vt docet S. Augustinus in Psal. 44. Episcopi, & Presbyteri successerunt) Sacerdotes consecrauit, tum verò etiam manumisit, *Iam*, inquit, *non vos dicam seruos, sed amicos.* Et ego *dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* De altari participare licet etiam fidelibus laïcis, sed

sed non aliter quàm præsidentium manu, fas eis est Eucharistiam sumere. At Sacerdotes non solùm sumunt, sed etiam dant cæteris munus diuinum. Prætereà hoc eorum singulare priuilegium est, vt Iuo & Burchardus ex canonicis sanctionibus notant, vt super altare communicent, quod nec Regibus vmquam fuit concessum. *Alba* igitur induuntur, vt manumissi à Christo summo imperatore, omniúmque Regum Domino, atque in consortium sacræ dignitatis assumpti, reliqua à vulgi turba dignoscantur. Pulchrè hîc iterum Tertullianus lib. 5. aduersus Marcionem, ad hæc Apostoli verba, *qua libertate Christus nos manumisit.* Nónne eum constituit manumissorem, qui fuit Dominus? alienos enim seruos nec *alba* manumisit. Grande profectò priuilegium cum Sacerdotio confertur, vt qui hoc honore nobilitatur à Domino, manumissus non modò sit, sed manumittendi alios siue per baptismum, siue per absolutionem sacramentalem, siue denique per sacram ordinationem, ius & auctoritatem ipsa consecratione recipiat. Spectauit huc Ambrosius, initio lib. 9. in Lucam. *Non poterat pullus qui ligatus erat, solui nisi iussu Domini. Soluit eum manus Apostolica, talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis & tu, vt possis ligatos soluere.* Gal. 4. 31.

§. III.

Pacem.

CONSTAT album colorem ad pacem significandam magno vsui fuisse: hinc Æneas apud Virgilium lib. 3. ex candore equorum qui in conspectu Italiæ apparuerant, pacis omen fecit. Pacem peti vel nunciari candido signo vel veste, plerisque exemplis videre licet apud Homerum, Cæsarem, Liuium, Ammianum, Tacitum, & alios priscos scriptores. Porro ex posteris, sed præcipuis, Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, sub annum 1495. narrat Tamerlanem illum, cui bellorum gloria Magni nomen peperit: vbi prælium hostibus ostenderet, tria signa per tres continenter dies sustulisse; alterum candidum, quo pacis & deditionis dabat optionem; nigrum alterum, quo luctuosum pœnitentiæ exitum & triste supplicium minabatur: tertium denique coccineum, quo cruentum bellum ostentabat igni ferróque miscendum. Quo die Christus resurgens à mortuis pacem suis Apostolis nunciauit, apparuit ad eius tumulum, iam trophæum deuictæ mortis, Angelus in stola candida: quæ erat partæ iam pacis à Christo & salutis instauratæ indicium. Sacerdos Angelus Domini exercituum est, accedit ad altare, vt incruento quod oblaturus est, sacrificio diuinam placet iram, misericordiam verò nobis conciliet; vnde in candido, hoc est pacifico habitu, diuinis sese sistit obtutibus, rogaturus quæ pacis sunt, votísque potitus, hanc in Dei nomine populo supplicanti gratiam annunciat, *Pax*, inquit, *Domini sit semper vobiscum;* mutuóque affectu vicem ei populus rependit, dicens, *Et cum Spiritu tuo*, &c. Antiquissimus est profectò hic in Ecclesia ritus, ad quem S. Gregorius Nazianzenus respiciens, orat. 3. de pace, *In principio pax*, inquit, *amica, non re dumtaxat,*

sed nomine quoque ipso iucunda, quam nunc populo dedi & recepi. Mutua est enim doni illius, quod omne donum superat, adprecatio; vnde Hildebertus in Carm. de off. Miss. ait de Sacerdote.

Implorat pacem, qua fit vterque quod alter,
Concordésque velint, atque sequantur idem.

§. IV.

Nuptias Agni.

COLOR apparatus sponsæ, candor est. Missis procul profanis nuptiis, de sponsæ agni connubiali ornatu hoc audiuit cœleste præconium S. Ioannes Apoc. 17. 7. *Gaudeamus & exultemus & demus gloriam ei; quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se, & datum est illi, vt cooperiat se byssino splendenti & candido.* Certè in Eucharistia Christus sua cum Ecclesia coniugalis amoris fœdera concelebrat. Vnde S. Ambrosius ad illa verba Cant. 1. *Osculetur me osculo oris sui; Sponsa*, inquit, *sacramenta miratur & optat, dum ait, Osculetur me osculo oris sui; Ore enim diuinum hoc munus sumitur, & per tam admirabile casti amoris commercium vnionis Christi cum Ecclesia mysterium peragitur;* sublimi id acumine Apostolus insinuat, Ephes. 5. *Nemo*, inquit, *carnem suam vnquam odio habuit, sed nutrit & fouet eam: sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius:* Per illud scilicet sacrosanctum mysterium, de quo Christus ipsemet ait, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo.* Ad has igitur celebrandas nuptias, vnionis scilicet connubiale fœdus, nimirum membrorum inter se, & corporis cum capite, Sacerdos vice Christi diuinis operaturus ad altare procedit, ideóque candida fulget veste, quæ est nuptialis amictus, ne scilicet si atratus prodiret, repulsam pateretur, dicente Domino, *Amice quomodo huc venisti non habens vestem nuptialem?* Festiuè pridem Sidonius Apollinaris quosdam sui temporis irridebat, qui nescio quo nouitatis pruritu contra mores receptos passim omnia præposterè factitabant, *Nam libenter incedunt* (inquit) *armati ad epulas, albati ad exequias, pelliti ad Ecclesias, pullati ad nuptias;* nimirum contra omnium penè gentium consuetudinem, siquidem albus color nuptiis assignatur: hinc illud Theodorici Regis apud Cassiodorum, lib. 4. Variarum, epist. 1. circa med. more gentium suscepisse pretia destinata, *equos argenteo, colore vestitos, quales esse decuit nuptiales.* Quo ex more, non sine sale, tyrones illos militiæ sæcularis sugillat Ioannes Sarisberiensis, Polycratici lib. 6. cap. 4. sub finem, qui ad bella procedebant, quasi ad nuptias dealbati: Pari nomine ac iure illos cum Sidonio perstricturus, *qui pullati procedebant ad nuptias;* ostendens eos (ait hoc ipso Sidonij citato loco Petrus Venerabilis lib. 5. ep. 16.) in tantum moribus & actu confusos, vt apparatum funereum nuptiali, nuptialem funereo, peruerso ordine permutarent.

Epist. 7. lib. 5.

Extat apud me processus Criminalis (vt aiunt) à Senatu Rothomagensi, supremo decreto regij Consistorij ad nostrum Tribunal Ec-

clesiasticum remissus, in quo de execrando magiæ scelere agitur; exscriptæ rei gestæ cùm acta perlegerem, inter horrenda quæ in magorum nocturnis cum dæmonibus conuenticulis sacrilegia fiunt, id præ cæteris annotaui: quòd tremendum Missæ sacrificium soleant æmulari, impia sacrorum Ecclesiæ rituum imitatione; diabolus enim (vt scitè pridem ait Tertullianus) est simia Dei: sed quia itidem perpetuò diuinis placitis aduersatur (semper enim contendit *vias Domini subuertere rectas*) in ipsa sacrilega diuinorum mysteriorum æmulatione, affectata contrarietate delectatur. hinc est quod pseudomystæ qui nefanda sacra horrendis modis peragunt, vestibus quidem Sacerdotalibus vtuntur; at casulis sine cruce; lineis verò talaribus tunicis, non albis sed nigris; inferorum scilicet copiis (quarum duces sunt principes tenebrarum) peraptè congruenti colore. Vulgare est dictum Zuinglij, de spiritu à quo se doctum nocturnis colloquiis fatebatur: *Ater autem an albus fuerit,* (inquit) *nil memini:* Sed profectò ater erat, qui verba Christi, *hoc est corpus meum,* meridiana luce clariora, tetræ explicationis caligine obscurare miserum illum apostatam, magnum illud pietatis sacramentum abolitum ire meditantem, tam infausta suggestione edocuit.

Pulchrè Anastasius Synaita lib. 6. Hexameron: *Byssus* (inquit) *plusquam nix refulget, idcircóque est symbolum lucis, quæ procedit ex luce verbi Dei.* In diuina actione Sacerdos (ait magnus Doctor Ambrosius) *non suis verbis, sed sermonibus vtitur Christi,* cuius verba sunt verba lucis, eloquia veritatis. At econtrà verba diaboli sunt verba mendacij. Decet igitur magos infernales symmystas, verba diaboli in execrandis suis mysteriis depromturos, atratos & pullatos prodire. At verò Christi Sacerdotibus, qui filij sunt lucis & operarij veritatis, candor proprius est, tam in veste mystica, quàm in ore & pectore. Hos decet sanè prisci ipsius apophthegmatis esse memores, *Byssinis vtendum verbis cum principe,* id est oportere cum eo apertè & manifestè loqui; verè, sincerè, candidè; siquidem in bysso subobscurum nihil & vmbrosum apparet, sed alba & candida omnia. Albatus igitur & candidus prodeat Sacerdos ad sacrificium, in quo verba Dei prolaturus, & cum ipso Deo collocuturus est.

Vide Plutarch. in Apophtheg-mat.

§. V.

Martyrum gloriam.

ET ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis & verax, & cum iustitia iudicat & pugnat. Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum, in equis albis, vestiti byssino albo & mundo: Haud obscurum cuiquam esse potest quis sit dux ille cœlestis, quem supernus exercitus triumphali apparatu decoratus sequitur: propriis enim cohonestatur titulis, *Rex Regum & Dominus dominantium.* Sed ambigi potest, quinam illi milites sunt, qui cum eo triumphant niueó candore micantes? Verùm Christus ipse rem aperit, dum ait, ibidem, *qui vicerit* (prouc

Apoc. 19.

isti scilicet pugiles vicerunt) *vestietur vestimentis albis*. Turba est igitur hæc inclyta Martyrum, quam speculator ipse gloriæ cœlestis Ioannes ingenti cum lætitia & admiratione conspexit: *Vidi* (inquit) *turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omni tribu &c. Stantes in conspectu Dei, & induti erant alba veste, & palmæ in manibus eorum.* At cùm abluisse stolas suas dicantur *in sanguine agni*, quî fieri potest vt nihilominus dealbati prodeant? numquid sanguis candidus est sicut lac, vt dealbare possit? nónne per se cruentat & potiùs quod tingit purpurat, quàm nitere facit? ita quidem: verùm hoc sanguinis agni proprium est; vt quod lauat, non modò expurget, sed nitidum candidúmque efficiat. Nec modò hoc præstat agni illius salutaris cruor, qui propitiatio fuit mundi, at pro eo effusus in pugna fidei, spei, & charitatis, sanguis, pugiles ipsos non cruentat, sed miro fulgentes honore, nitore & candore reddit, iisdémque confert immortalis gloriæ candidam. Apposité ad hæc Tertullianus in aureo opusculo, quod conscripsit de militis Christiani corona. *Totus* (inquit) *de Apostolo armatus & de martyrij candida, laureâ meliùs coronatus, donatiuum Christi in carcere expectat.* Et S. Cyprianus lib. de lapsis, fere ab initio, *Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulentam, stabili congressione fregerunt.* Et S. Augustinus lib. 2. de fide ad Catechum. *In isto sanguine dum sancti martyres stolas suas lauerunt, candidas eas fecerunt.* Quamobrem ipse cum Catechista suo Ambrosio, de Martyrum coronis & triumphis Deo gratias agens, rectè concinit, *Te Martyrum candidatus laudat exercitus.*

Apoc. 7.

Cæterùm in Missa non modò *mors Domini annunciatur*, sed commemoratur ibidem mors Sanctorum eius *in conspectu Dei pretiosa;* hinc S. Hieronymus, *martyrum sepulchra, Christi* vocat *altaria.* Hinc Sacerdos sacrificium inchoaturus, altare in medio osculatur, vbi martyrum veneranda pignora sunt condita, *Oramus te*, inquit, *Domine, per merita Sanctorum, quorum reliquiæ hîc sunt, vt indulgere digneris peccata mea.* Hinc in ipso canone ante & post consecrationem sacra illorum nomina commemorat, de quorum pugnis & coronis, Deo auctori eorum victoriæ, gratias rependit, quibuscum partem æterna in luce sibi & cæteris supplicibus concedi postulat. *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus, Ioanne, Stephano &c. & cum omnibus Sanctis tuis, intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte, Per Christum Dominum nostrum.*

Aduersus Vigilant.

Quia igitur ambit Sacerdos pro se & circumstanti populo supernæ ciuitatis municipatum, Senatûs cœlestis consessum, & diuinæ consortium militiæ, dealbatus ad altare procedit, albáque indutus sacrificat, vtpote candidatus perennis triumphi, & gloriæ, quam Sancti pro Christo fortiter certantes & feliciter superantes reportarunt; *Sancti siquidem* (ait Apostolus Heb. 11.) *per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.* Hoc modo nobis propalata est Sanctorum via, via lactea & lucida, qua ad cælum itur.

§. VI.

Gaudium beatorum.

INDVIT *se* (Iudith ad virtutis mirabile facinus progressura) *vestimentis iucunditatis suæ*, seu, vt ipsa ait in cantico suo, *exuit se vestimento viduitatis, & induit se vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel.* Pullam vestem fuisse funeris & mœroris insigne suprà consignauimus. At verò albam vestem esse indumentum iucunditatis, ex iis quæ de nuptiarum ornatu notauimus facile est colligere. Ex vtraque litteratura, hîc obsecro, quædam selecta consignemus; Nemo peritus est Latinæ antiquitatis, qui albis vestibus vsos fuisse pridem Romanos rebus in lætis nesciat. Hinc est quòd Horatius lib. 2. Sat. 2. festos dies albis vestibus agitari præcipiat. Latinus etiam Pacatus in panegyri ad Theodosium laudationis ansam arripit, quòd aduentanti, è præcipua nobilitate viri, albis vestibus induti obuiam prodierint. *Quid ergo referam festum* (inquit) *liberæ nobilitatis occursum conspicuos veste niuea Senatores?* Et Vopiscus in Floriano, cùm lætitiæ ingentis significationem augere atque amplificare in animum induxisset: hinc præcipuè insistit, quòd albarum vestium plurima copia facta esset. *Tantum illud dico* (sic ait Vopiscus) *ea esse lætitia elatos, vt domibus suis omnes vestes albas cederent, albati sederent.* *Iudith. 10. 3. 16. 9.*

Nuncium nunquam magis lætum eo esse potuit, quod Angelus Christi præco resurrectionis, ipso eius rediuiui die, sollicitis de eius fama & gloria sanctis mulieribus prædicauit, *Surrexit*, inquit, *Dominus non est hîc;* sed nuncius ille cœlestis, tum habitu candidatus erat. Appositè prorsus ac suauiter S. Gregorius hom. 21. in Euangelia, verba hæc edisserens sacri contextus, *Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris coopertum stola candida &c.* Rectè (inquit) Angelus qui nunciare perennem eius vitam venerat, in dextera sedebat: Qui stola candida coopertus apparuit, quia festiuitatis nostræ gaudia nunciauit: Candor enim vestis splendorem nostræ denunciat solennitatis. Nostræ dicamus, an suæ? sed vt fateamur veriùs, & suæ dicamus & nostræ, illa quippe redemptoris nostri resurrectio & nostra festiuitas fuit, quia nos ad immortalitatem reduxit: & angelorum festiuitas extitit, quia nos reuocando ad cœlestia, eorum numerum impleuit.

Color albus ac niger contrariè, vt notum est, opponuntur: At niger color mœroris index & mortis, vt S. Cyprianus per visum admonitum se scribit. Cùm enim feruente sæua pestilitate, ad propinquorum multiplicata funera fideles atras vestes mortis & luctus indices ex sæculi more assumerent, indéque scandalum gentibus oriretur, Christianis improperantibus, æternæ vitæ fidem quam prædicauerant & prædicabant, hoc mortis luctu & mœroris indicio quasi parenti signo diffidentiæ eleuari: Acriter morem hunc S. Cyprianus reprehendit, séque diuinitus admonitum asseuerat, vt pia magis exem- *Lib. de mortal.*

pla suaderet; *Nobis quoque ipsis minimis*, inquit, *& extremis quoties reuelatum est, quàm frequenter atque manifestè de Dei dignatione præceptum est, vt contestarer assiduè, & publicè prædicarem, fratres nostros non esse lugendos, accersitione Dominica de sæculo liberatos, cùm sciamus non eos amitti, sed præmitti; recedentes præcedere, vt proficiscentes, vt nauigantes solent: desiderari eos debere, non plangi. Nec accipiendas hîc esse atras vestes, quando illi ibi indumenta alba iam sumpserint.* Gloriæ igitur & felicitatis Sanctorum in cœlo beatorum, albæ vestes sunt propria insignia, gaudij proinde & lætitiæ sempiternæ, qua potiuntur apud Deum conspicui sunt indices.

At verò Eucharistia pignus est vitæ æternæ dicente Domino, *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, Ioan. 6. vnde eleganter & apposité Optatus Mileuitanus hoc mysterium vocat, *pignus salutis æternæ, tutelam fidei, & spem resurrectionis:* Quid porrò Sacerdos ad altare dum accedit aggreditur; nisi tanti boni nobis aditum reserare, pignus consignare, primitias æterni huius gaudij impertiri? Præclarè ad hæc S. Gregorius: *Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cœlum aperiri, in illo Iesu Christi mysterio, Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri?* Nuncius est, & administer tanti gaudij Sacerdos, Christi futurorum vt pote bonorum Pontificis Vicarius. Quo igitur magis apto congruóque apparatu sacris altaribus assistere potest, quàm candido decoratus amictu, quo Angeli nuncij pacis & veri gaudij, semper conspicui piorum conspectibus apparuerunt?

Lib. 4. dialog.

Applaudit & gratulatur affatim S. Hieronymus Iulianæ, ep. 34. nec inter eius infimas laudes numerat, quòd filiarum mortem æquo animo ferens citò vestem lugubrem in candidam lætitiæ commutârit, *Laudent* (inquit) *te alij, & tuas contra diabolum victorias panegyricis prosequantur, quod in quadragesimo die dormitionis earum lugubrem vestem mutaueris, & dedicatio ossium Martyris candida tibi vestimenta reddiderit.* Dedicatio ossium Martyris itaque luctuosæ vestis vsum intercidit: & Christi corporis & sanguinis consecratio, pullatum Sacerdotem assistere Dei conspectui, operari sacris, & mysterium æternæ salutis celebrare pateretur? vt musica in luctu importuna narratio, sic in mysterio tantæ gratiæ & benedictionis niger ac funebris amictus indecens profectò appareret.

Accedit quòd Eucharistiæ sacrificium non modò mortis Domini, sed & eius resurrectionis, ascensionis, regníque perenne mnemosynon est. Mors absorpta est in victoria, quamobrem hoc in mysterio de ea quotidie Christus triumphat, nobis infundit gratiam & vitam, ac gloriam initiat; vnde sub speciebus panis & vini hic adest ad modum gloriosi corporis; quia vt Ecclesia canit, *Mentes implet gratia, & in futuræ gloriæ nobis pignus datur.* Tanti beneficij se pro toto corpore Ecclesiæ, Sacerdos candidatum profitetur: quamobrem qui extra sacrificium pullatus incedit, dealbatus diuinum hoc celebrat mysterium, futuræ scilicet suæ nostræque immutationis symbolum. Al-

ludit hîc nonnihil B. Hieronymi de S. Paula defunctâ locus insignis; *O beata* (inquit) *rerum communio! fleuit, vt semper rideret, vestita cilicio est, vt nunc vestimentis albis vteretur, & diceret, Scidisti saccum meum, & induisti me lætitia*, ep. 27.

Cæterum est fortassis quòd quis miretur, nos hîc profligare nigrum colorem ab altari & sacrificio Christiano: cùm tamen atrum ipsum colorem, inter Ecclesiasticos colores recensuerimus, parte 2. Panopliæ Clericalis, libro 4. c. 5. art. 4. §. 2. cuius est titulus, De vsu nigri coloris in ritibus Ecclesiæ: vbi explicamus hanc Romani Liturgici Rubricam. *Nigro colore* (S. R. E.) *vtitur feria 6. in Parasceue & in officiis omnibus & Missis defunctorum.* Item de vsu huiusce coloris in die cinerum & feria 6. in Parasceue, necnon in visitatione Cœmeterij. Verùm hæc non repugnant præmissis. Nam si de extima veste Sacerdotali puta casula vel pluuiali sermo sit, vltro fatemur nigri coloris vsum admittendum esse. Si de intima, qualis est alba & amictus, palam est nonnisi candidi coloris vsum posse adhiberi. Quamquam etiam mos obtinuerit, vt suprà dictis diebus, quibus color niger quoad casulam vel pluuiale vsurpatur in diuinis officiis, merum nigrum assumi non soleat. Album enim semper admiscetur; & nigro supereminet, cruce videlicet candidi coloris prolixâ casulæ intextâ: limbísque siue fimbriis, tam atro quàm albo colore permixtim consertis: cùm alba semper subiaceat, candido colore (lino semper inhærenti) conspicua.

COROLLARIVM.

De Albæ mystica origine, & tropologico vsu.

ETIAMSI poderis, seu talaris tunica linea, priscæ legis Sacerdotibus nunquam fuisset in vsu: (quæ lex scilicet vmbra fuit & figura legis Euangelicæ) attamen in nouo Testamento debuisset alba vestis à Sacerdotibus vsurpari, tum propter prætactas significationes, tum præsertim ób Christi, qui Sacerdotij noui caput, exemplar & archetypus est, congruam imitationem. Christus in Transfiguratione sua dealbatus, Apostolis inter Prophetas apparuit, *Vestimenta eius alba facta sunt, sicut nix*, scribit S. Matthæus c. 17. sed ait S. Marcus, *facta sunt splendentia & candida nimis, velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.* Porrò S. Lucas, *vestitus eius factus est albus & refulgens.* In vltima cœna quam nouæ legis perenne sacrificium dedicauit, *linteo præcinxit se.* Et in passione sua (cuius Missa proprium memoriale est) illusus ab Herode, fuit veste alba indutus. In natiuitate sua ab immaculata matre inuolutus linteolis, in præsepio positus est. Idem verò Dominus in sepulchro sindone munda à Ioseph nobili decurione inuoluitur. Porro resurgens à mortuis nuncios suæ gloriæ Angelos stolis amictos candidis destinauit. Vidit Maria Magdalena (inquit S. Ioannes c. 19.) duos Angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes vbi fuerat positum corpus Iesu. Dicit Lucas apparuisse hos duos Angelos virili specie *in veste fulgenti*, hoc est byssina

Marc. 9.
Luc. 9.

& candida; Duos itidem apparuisse refert, cùm ipse Dominus in cælos conscendit, *Ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis*, ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, *in veste alba.* Deum vno solo colore albo delectari, auctore Pierio, Persarum sapientes asserebant. Quantùm reuera Christus candido colore delectatus fuerit, signatis ex eius gestis apparet.

Eapropter Ecclesia in sacris colorem hunc diuinis Ministris, in mysticis vestibus gerendum iampridem attribuit; quem morem longæuo vsu sua ætate propagatum S. Hieronymus, lib. 1. aduersus Pelagianos, qui morem istum vix ferebant, disertè asseuerat: *Quæ sunt ergo inimicitiæ contra Deum,* (inquit) *si Episcopus, Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum, cum candida veste processerint?*

I. Puritatem etiam significari reor per albæ nitorem. Rerum naturalium tractatores narrant fuisse antiquitùs quandam speciem lini, quam Græci *asbestinum*, Latini linum viuum appellabant. Ex hoc tela contexebatur, & tunicæ fiebant, quæ igni non tantùm non absumebantur, sed in illum coniectæ sordibus exustis, magis quàm si aquis fuissent ablutæ, splendescebant, Regum quoque funera in eiusmodi adurebantur tunicis, ne corporis fauilla cum reliquo cinere misceretur. Linum hoc cui principatus toto in orbe erat, Plinius lib. 19. c. 1. tradit, rarum inuentu, difficile textu esse propter breuitatem, inuentum æquare pretia margaritarum. Periit tandem hæc lini viui species. Cuius vtinam significatio in nostris Sacerdotibus & Clericis reuirescat. In Sacerdote, & sacrorum quovis ministro nihil præstantius esse potest puritate mentis & corporis, ad quam vt ad præcipuum sacræ dignitatis decus, candor nitórque tunicæ talaris suo ex instituto refertur; Vnde quando albam induit Sacerdos, ex præscripta sibi ab Ecclesia lege, Deum supplex sic orat, *Dealba me Domine, & munda cor meum, vt in sanguine agni dealbatus gaudiis perfruar sempiternis.* Oraculum enim Christi Domini est, nihil coinquinati in regnum cœlorum admitti posse, proinde nec in Dei sanctuarium (quod superni templi typus est) nemo intrare debet, nisi puro sit corde & casta mente. Meminerit igitur Sacerdos ad altare accedens, diuini huius moniti, *Pauete ad Sanctuarium meum*, Leuit. 26. 2. *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*, Leuit. 11. 44.

Lib. 2. de offic. Eccles. c. 18. Vide Innocentium III. lib. 1. Mysteriorum Missæ c. 51.

II. Philosophatur Amalarius Fortunatus super forma lineæ tunicæ sacerdotalis, quæ strictis esse manicis debet, totóque contextu non diffusa admodum, sed arcta, citátque Bedam in lib. de tabernaculo. hoc documentum ex stricta eiusmodi forma depromentem. Hæc linea, manus ac brachia debet stringere Sacerdotis, ne quid nisi vtile faciant; pectus, ne quid inane cogitet; ventrem, ne delicias vltra modum appetendo, gulosus fiat: subiecta ventri membra, ne lasciuiendo totam Sacerdotalis habitûs pulchritudinem corrumpat; genua, ne ab orationis instantia torpeat; tibias & pedes, ne currant ad malum.

III. Idem tamen Fortunatus notat inter albas nostras, & tunicas talares priscæ legis Sacerdotum non contemnendum discrimen, quòd

quòd istæ quidem strictæ erant, nostræ verò ambitu sint diffusæ. *In eo distat* (inquit) *vestimentum illud à nostro, quòd illud strictum est, nostrum verò largum; Etenim hi in veteri testamento spiritu seruitutis erant adstricti, de quo dicebat Paulus: non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum. Ac ideo sic illorum strictum, nostrum largum, propter libertatem qua Christus nos liberauit.*

IV. Alcuinus per tunicam talarem, operis cuiusque boni perfectionem intelligit, lib. de diuinis officiis c. *Quid significent vestimenta.* Studere igitur Sacerdos admonetur, ipsa quam gestat in sacris, linea tunica talari, non solum sacrificium quod incipit, accuratim celebrare & pleno tenore consummare: at etiam esse in omni bono perfectus, iuxta illud Apostoli ad Timotheum, *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple*, 2. ep. 4. & ep. 1. 4. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: Hæc meditare, in iis esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrinæ, insta in illis; Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.*

V. Rabanus Maurus, lib. de ord. Antiphon. c. 16. per longitudinem albæ, perseuerantiam exponit: *Hæc* (ait) *ad talos vsque descendit, quia vsque ad finem vitæ huius, bonis operibus insistere debet Sacerdos, præcipiente ac promittente Domino, esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Eapropter vas electionis Paulus suum Timotheum ardore pleno, hoc hortatu compellat, *Certa bonum certamen, apprehende vitam æternam,* *1. Timoth. 6. 12. &c.* *in qua vocatus es. Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem, vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile, vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex Regum, & Dominus dominantium; qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem &c. Ipsi honor & imperium sempiternum: Amen.*

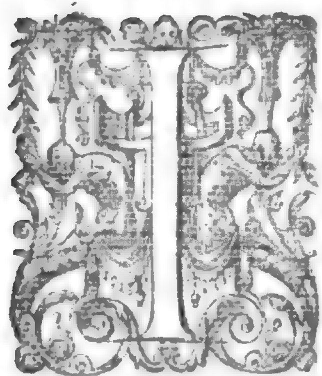
PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER TERTIVS.

DE ZONA,

Qua Sacerdos albâ indutus, vt operetur ſacris, præcingitur: vel quiuis aſſiſtens tremendo ſacrificio Clericus.

CAPVT I.

De nomine Zonæ, Cinguli, & Balthei.

NTER Sacerdotalia veſtimenta tam veteris quàm nouæ legis, cingulum ſeu zona, ſignatim numeratur, tametſi frequentiùs apud Hebræos Sacerdotes ipſum, quo vtebantur cinctorium in ſacro habitu, baltheus dici ſoleat, Exod. 28. 4. *Facient veſtimenta ſancta fratri tuo Aaron, & filiis eius, vt Sacerdotio fungantur mihi: Hæc autem erunt veſtimenta quæ facient, rationale, & ſuperhumerale, tunicam, & lineam ſtrictam, cidarim & baltheum.* Et infrà, *Facies baltheum opere plumarij.* Et c. 29. 5. *Conſtringes baltheo.* & verſ. 9. *cingéſque baltheo Aaron.* Leuit. 8. 13. *Et filios cinxit baltheis.*

Cingulum à cingendo dici volunt Varro, Nonius Marcellus, & alij Latini: Hebræi *Chagor* vocant: Chaldæi *Zunara;* Græci ζώνη, ζῶμα, ζῶσμα, & verbum ζώννυσθαι, quod eſt cingere.

Cinguli nomen in ſacris paginis veteris Teſtamenti, plus profanis vſibus quàm ſacris officiis aptari conſueuit. Patet ex Prou. 31. 24. *Cingulum tradidit Chananæo.* Et Iſaiæ 22. *Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, ad planctum, ad caluitium, & ad cingulum ſacci.*

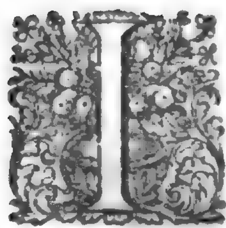
Zonæ vocabulum ſemel dumtaxat, & iterum in ſacra Scriptura

pro parte sacri habitus assumitur, Leuit. 16. 4. de Aaron legimus, *Tunica linea vestiatur, feminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea.* At Apoc. 1. Christus dilecto suo apparet *zona aurea ad mammillas præcinctus.* S. Hieronymus in epist. 128. Tom. 3. ad Fabiolam, de veste Sacerdotali, promiscuè sumit zonam, vel cingulum cum baltheo; *Tertium genus est*, inquit, *vestimenti quod illi appellant* אבנט *abnet, nos cingulum, vel baltheum, vel zonam possumus dicere.* Et reuerà in Pentateucho, baltheus sacerdotalis etiam cingulum appellatur, Exod. 39. 29. Leu. 8. 8. & zona Leuit. 16. 4. quæ etiam pro synonymis habet Alcuinus lib. de diuinis officiis c. de singulis vestibus: *Hæ duæ vestes*, inquit, *id est tunica byssina stricta, & tunica hyacinthina, baltheo astrictæ erant, quod erat cinguli genus.* Et c. quid significent vestimenta; *Deinde*, inquit, *sequitur zona, quæ cingulum dicitur, qua restringitur poderis, ne laxè per pedes diffluat*; ita & Rabanus lib. de Institut. Clericor. c. 17. *Tertium* ait, *vestimentum est cingulum seu baltheum, quo vtuntur, ne tunica ipsa defluat, & gressum impediat.* Et Walfridus lib. de rebus Ecclesiast. c. 24. *Numero* (inquit) *suo* (nostræ sacræ vestes) *antiquis respondent, quia sicut ibi tunica superhumeralis linea, superhumerale, rationale, baltheus, feminalia, tiara, & lamina: sic hîc dalmatica, alba, mappula, orarium, cingulum, sandalia, casula, & pallium.* Ita quoque Iuo Carnotensis sermone synodali, de significationibus indumentorum sacerdotalium: *Moyses Aaron fratrem suum &c. vestiuit tunica, & præcinxit zona.* Et infrà, *Zona tunicam stringit.* Eodémque modo Honorius Augustodunensis lib. 1. de antiquo Missæ Ritu c. 203. *Et hinc cingulo cingitur* (inquit) *quod in lege Baltheus, apud Græcos Zona dicitur.* Quicquid sit de rebus, diuersa sunt certè vocabula, Baltheus siquidem dicitur apud Hebræos *abnet*: Cingulum, Ezor. Vnde Græcis σφὶς, & σφίζω firmo seu fulcio, cingendo lumbos. Zona Hebræis dicitur *chaghor*, & *mezach*, Græcis ζώνη.

Baltheus.

CAPVT II.

De Balthei, Cinguli, & Zonæ differentia.

IAMDVDVM notauit Alcuinus, baltheum & zonam, res diuersas esse, *Pro baltheo*, (inquit, lib. de diuinis officiis c. de singulis vestibus) *quod erat cinguli genus &c. nunc zonarum quas Romanas appellant vsus receptus est.* Quibus verbis cingulum generale nomen esse innuit, quodcunque cinctorij genus complectens: Balthei verò, & zonæ vocabula esse specifica, quibus proprius quidam cingendi modus designatur. Attamen generali etiam significatu, baltheum vsurpari pro omni cinguli specie, res est litterariæ antiquitatis peritis satis nota; Nam etsi sint qui baltheum, & cingulum esse virile tantùm censeant, zonam verò muliebre, certum est tamen baltheum tam viris quàm feminis coaptari, est enim baltheus cingulum

non modò sacerdotale, & militare, sed etiam femineum. Etsi verò Iurisconsulti zonam inter muliebria ornamenta numerent, viris quoque non impropriè hæc ipsa tribuitur tam apud sacros quàm profanos auctores, prout ex locis qui subinde occurrent, fiet etiam non inquirenti perspectum. Non igitur baltheus & zona tam differunt sexûs ipso delectu, quàm materia & forma, quibus contexi solebant apud veteres, qui promiscuè passim vtrumque vsurpabant vocabulum. Attamen Alcuinus signato loco existimat baltheum à zona esse diuersum longè alia ratione, respectu scilicet originis: Hebræis enim baltheum fuisse primum in vsu, zonam verò Romanis; à quibus postmodùm vbique sacro vsu recepta fuerit; sed vix mihi illa probatur autumatio; enimuerò ex sacræ Scripturæ locis suprà signatis patet in vtroque Testamento, & nomen, & vsum balthei, & zonæ pariter apud Hebræos inoleuisse, (zonarum autem quædam latæ sunt, aliæ strictæ, mediæ nonnullæ): Romanis verò baltheum quoque iampridem vsitatum, vel ex hoc patet Virgilij testimonio, 12. Æneid.

.... *Infelix humero quum apparuit alto*
Baltheus.

Et hoc Quintiliani dicto, *Sinus togæ velut baltheus.*

CAPVT III.

De materia & forma.

BALTHEVM, inquit Varro, *est cingulum è corio bullis ornatum.* Militarem (quem Gallicè vocitamus *Baudrier*) sic describit Isidorus lib. 19. Originum c. 33. *Baltheus cingulum militare est dictus, propter quod ex eo signa dependent ad demonstrandam legionis militaris summam: id est sex millium sexcentorum, ex quo numero & ipsi consistunt; vnde & baltheus dicitur non tantùm quo cingitur, sed etiam quo arma dependent.* Sacerdotalem porrò S. Hieronymus epist. ad Fabiolam prælaudata hunc exprimit in modum, *Tertium*, inquit, *genus est vestimenti, quod illi appellant abnet, nos cingulum vel baltheum, vel zonam possumus dicere. Babylonij nouo vocabulo hemeianin vocant. Diuersa vocabula ponimus ne quis erret in nomine. Hoc cingulum in similitudinem pellis colubri quo exuit senectutem, sic in rotundum textum est, vt marsupium longius putes. Textum est autem subtegmine cocci, purpuræ, hyacinthi, & stamine byssino, ob decorem, & fortitudinem, ita polymita arte distinctum, vt diuersos flores ac gemmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineam tunicam, de qua suprà diximus inter vmbilicum & pectus, hoc stringunt baltheo, qui quatuor digitorum habens latitudinem, & ex vna parte ad crura dependens, cùm ad sacrificia cursu, & expeditione opus est, in læuum humerum retorquetur.* Hactenus S. Hieronymus more suo eleganter & accuratè.

Balthei formam instar serpentis tortilem, & sinuosam sic Valerius describit lib. 3. Argonautarum,

...... Quæ cerulus ambit
Baltheus, & gemini committunt ora dracones.

Zonas muliebres ad hanc accessisse formam videtur colligi ex verbis sponsi, Cant. 1. v. 10. *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento:* Cingulum, vtpote femineum sponsæ pollicetur, speciosum & auro argentóque micans. Hoc cinctu pretioso feminæ ad mammillas præcingi siquidem consueuerant. Huc spectat istud Apulei Milesiorum 2. de Phochide, Linea tunica nudule amicta & ruscea fasciola, altiusculè sub ipsis mammillis succintula, illud cibarium vasculum floridis manibus rotabat in circulum. Hinc Lucanus lib. 10. ornatum Cleopatræ pectus sic memorat.

Candida Sidonio prælucent pectora filo,
Quod Nilotis acus, compressum pectine secum
Soluit, & extensa laxauit stamina velo.

Apud Hebræos zonas eiusmodi fuisse muliebres patet ex Ieremia c. 2. v. 32. *Nunquid obliuiscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ*; quam dono scilicet nuptiali à marito susceperat. Et verò eiusmodi zonas quàm mirè haberent filiæ Hierusalem in deliciis innuit illud Isaiæ, quo Deus eisdem propter luxum in habitu comminatur, *Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium.* c. 3. v. 24. Ex quo liquet quantùm erat funiculus horrori, tantùm fuisse zonam honori & decoro.

Iosephus Antiquitatum lib. 3. c. 8. disertè monet zonam non fuisse pridem minimum ornatum in habitu pontificis. Porrò vt erat duplex eius tunica, linea scilicet & hyacinthina, ita duplicem quoque fuisse zonam qua astringi solebat; *Et quidem tunica linea*, ait, *accingebatur circa pectus, paulò inferiùs axillis: zona lata quatuor digitos intus inani ita contexta, vt serpentis exuuium videri posset, floribus etiam picturata puniceis, purpureis, hyacinthinis & byssinis, stamen verò è sola byssino constabat, quæ semel atque iterum circa pectus reuoluta ad talos vsque defluebat tantisper dum Sacerdotes à sacris feriabantur; idque ad ornatum conferre videbatur; cùm verò sacris esset ministrandum, ne ventilata impedimento esset super humerum læuum retorquebatur; dicebatúrque* hæc zona Hebraicè אבנט, *Babylonij hanc hemeianin vocabant; nos cingulum vel baltheum,* (inquit S. Hieronymus ad Fabiolam) *possumus appellare.* Tunicam verò hyacinthinam astringebat zona alia, coloribus (ait idem Iosephus) supradictis similis: hoc est ex filis byssinis, purpureis, coccineis atque hyacinthinis contexta, nisi quòd aureis quoque filis erat intertexta; nec verò eiusmodi zona soli tunicæ hyacinthinæ stringendæ seruiebat, sed superhumerale & rationale cum eadem tunica colligabat.

Christus rediuiuus & triumphans cùm dilecto suo Ioanni appareret visus in sacerdotali habitu, vestitus podere, *erat præcinctus ad mammillas zona aurea*, ab illis nimirum duabus, quibus vetus vtebatur pontifex dissimilis, quæ filis varij coloris erant contextæ, harum altera quibusdam dumtaxat aureis filis conspicua. At hæc zona Christi tota erat aurea: muliebrem ornatum & maternum referens amorem, *Apoc. 1. 13.*

vnde ad mammillas erat constricta. Illi igitur fuisse consimilem verisimile videtur, quam sponsæ in Canticis dilectus eius pollicebatur, *Murenulas aureas faciemus tibi*, inquit, *vermiculatas argento:* Argentum enim, vt canit Statius 4. Thebaid.

---Fuluo moriens ignescit in auro.

Murenæ ex viperis gignuntur, vt notat ex Marco Licinio & Plinio lib. 32. c. 2. Ioannes Bastamantinus tom. 1. de reptilibus verè animantibus sacræ Scripturæ lib. 3. c. 1. n. 4. Haud vacat igitur mysterio quod Christus præcinctus sit ad mammillas instar sponsæ zona aurea, seu murenula, aut cingulo ad speciem murenulæ (quæ vipereo veneno caret & tota suauis est) confecto ex auro purissimo, id enim insinuat, cùm essemus (vt ait Apostolus) *natura filij iræ*, vtpote serpentis soboles antiqui, & vt ait præcursor Domini, *genimina viperarum;* Christi merito, charitate & gratia quæ per aurum signatur, regeneratos in nouam creaturam, effectos fuisse filios gratiæ, filios lucis, filios iustitiæ, regnique gloriæ, iure sancitæ in sanguine ipsius Christi adoptionis hæredes. *Erunt enim sicut angeli Dei in cælo:* Angeli verò visi sunt à dilecto Domini in superno sanctuario, non modò vestiti lino mundo & candido, quod eximiam eorum designat puritatem: at præcincti etiam circa pectora zonis aureis, Apoc. 15. Cur Christus ad mammillas? illi circa pectora? nempe quòd materno in sinu Christus eos sibi affixos gerat, materno lacte pascat, maternóque foueat amore: illi verò solo subiunctiuæ dilectionis affectu, & debitæ gratitudinis obsequio sese splendido pectore innuant ipsimet esse obstrictos. Non abdit illud Homeri de Iunone, Iliad 14.

Murenæ sunt feminæ omnes, & concipiunt ex masculis viperis, at nonnisi murenas pariunt.

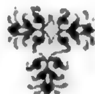
Marc. 12. 25. Luc. 12. 36.

Ζώσατο δὲ ζώνην ἑκατὸν θυσάνοις ἀραρυῖαν.

Cinxit autem cingulum, centum fimbriis concinnatum.

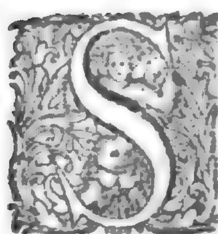
In cingulo etenim lepores omnes feminei amictus emicant, & qui ex eo pendent ornatus, eo ipso quod ei cohærent insigniores ac speciosiores habentur: honoris ergo & decoris gratia fiunt Electi zonæ Christi appendices, qui de ipsis idcirco ait Isa. 66. 12. *ad vbera portabimini. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos &c. videbitis, & gaudebit cor vestrum.*

Christi vicem in Ecclesia gerit Sacerdos: quamobrem eodem decoratur amictu; Vestitur enim podere & præcingitur sacra zona: quæ pridem aurea fuit, & ad speciem murenularum, quas sponsus in Canticis celebrat, erat efformata. Testis est enim Anastasius in Leone III. eiusmodi ornatus fuisse tunc in vsu Romanæ Ecclesiæ: datas enim memorat ab illo Pontifice, *Murenas prasinales pretiosissimas duas;* item *murenam trifidem auream, quæ habet buticulas* (sicut sunt orbiculi) *triginta tres;* item *murenas tres mortuas cum pettinante earum.* Erant hæc monilia oblonga murenarum instar. Pettinantem verò ipse Anastasius vocat radiolos pectinatim insertos.

CAPVT IV.

De profano vsu Zonæ, balthei, cinguli &c. huiúsque variis nominibus ac acceptionibus.

SANCTVS Isidorus lib. 19. Originum, c. 33. quo tractat de Cingulis, non modò pleraque illorum vocabula refert, sed etiam formas ita describit, vt vsus quoque singulorum etsi obiter, perspicuè tamen recenseat. Seriem illius indiculi nos hîc ita persequemur vt subiunctis aliquot additamentis, quæ ipse S. Isidorus compendio suo expressit, fiant dilucidiora ac vberiora, non sint tamen superflua, nec ab eius dictis dissentanea:

I. *Cinctus*, inquit, *est lata zona, & minùs lata semicinctium, & vtrisque minima cingulum. Nam à cincto per diminutionem cingulum nominatur: Cincto autem iuuenes in exercitatione campestri verecunda velabant, vnde & campestris dicebatur.*

Notatum fuit in Cæsare quòd laxiore cinctura vteretur, siue vt Græci dicunt κακῶς ζωννύμενος esset: huc spectat istud Macrobij, lib. II. Ita toga præcingebatur, vt trahendo lacinam, velut mollis incederet, vt Sylla tanquam prouidus dixerit Pompeio, *caue tibi illum puerum malè præcinctum.* Cui succinit Dion Cassius, & Suetonius. At non hîc agitur de laxiore zona, sed de latiore, qualem Hortensius ille gerebat, de quo idem Macrobius, *In præcinctu*, inquit, *omnem decorem ponebat:* quemadmodum Curtius lib. 3. Persarum regis mollitiem notauit, quòd zona aurea muliebriter accinctus, acinacem suspenderat. Tam viris tamen quàm feminis zonam fuisse speciosam, vsu maximè cùm connubia inirentur, istud innuit Claudiani in Epithalamio Hōnorij & Mariæ.

Certatimque nouis onerant connubia donis
Cingula Timothee, rarum Galatæa monile
Et grauibus spalate baccis diadema ferebat.

De cinctu Romano & Gabino non indiligenter scripsit Octauius Ferrarius lib. 1. de re vestiaria c. 13. & 14. & lib. 3. c. 7. &c.

II. *Baltheus cingulum militare est dictus; propter quod ex eo signa dependent, ad demonstrandam legionis militaris summam, id est sex millium sexcentorum, ex quo numero & ipsi consistunt; vnde & baltheus dicitur, non tantùm quo cingitur, sed etiam à quo arma dependent.* Hactenus S. Isidorus. In Scripturis sacris etiam sumitur baltheus pro cingulo militari, 3. Reg. 2. 5. *Posuit cruorem prælij in baltheo suo, qui erat super lumbos suos*: Quin etiam pro regio, Iob. 12. 18. *Balteum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum:* Pro corrigiis siquidem quas Gallicè *courroyes* vocitamus, etiam sumitur baltheus: Hinc Ioannes Fungerus notat in Etymologico trilingui, *Baltheus, Sosipatro teste, Thuscum est vocabulum:* Plinio funiculum & in neutro genere, lora ad alligandum apta, vt etiamnum à materia

zonas coriaceas, *courroyes* Gallicè dicimus; Varro baltheum dicit esse cingulum è corio bullatum; attamen in loco Iob præsignato, opponitur funiculo baltheus, siquidem pro honorifico insigni sumitur baltheus, funiculus verò pro signo humiliationis & mœstitiæ.

Cingulum certè tam apud sacros, quàm profanos Scriptores accipi solet pro baltheo seu cinctu militari. Apud profanos, habebant Consules & Reges fasces & secures: Dionys. Halicarnass. lib. 2. Liuius 1. habebant Senatores Romani latum clauum, seu laticlauium & calceum lunatum, Bud. latè, ad leg. fin. de Senat. P. nostri purpuram, Equites Romani annulum. Plinius l. 33. nostri calcar aureum & torquem. Militare potissimum insigne, cingulus erat à quo ensis pendebat, vnde de proximo cingendus pro cincto habebatur. id est, priuilegio militari gaudebat, L. filius familias 44. de militari testam. in p. inde & testamentum militare, in procinctu factum dicitur, cùm aciem intraturi milites se gladiis accingentes quomodocumque poterant disponebant, Plutarch. in Coriol. §. 1. de testam. & §. illis, de milit. testamen. apud Iustinian. dicimus & renunciare priuilegio cinguli milites, cùm eiurant priuilegium militare, nempe quod cingulo indicatur L. fin. de apparit. Mag. militiæ l. 12. C. tit. 35. Ita enim & deposito cingulo priuilegium cessat, l. 2. vbi de ratiocin. agi opt. lib. 3. C. Tit. 2. Hinc factum, translatitiæ vt & dignitatis & honoris insignia, etiam aliorum quàm militum dicantur cingulum, l. 2. vt ordo dignitatum seruet. l. 12. C. Tit. 8. l. omnes 9. de metall. eodem l. C. Tit. 41. &c. Ita & cingulum est militiæ, & cingulum dignitatis, Iustin. in l. Siquis in conscribendo. 29. de pact. l. 2. C. Tit. 3. In Ecclesiæ politia eiusdem nominis eadem est acceptio; Hinc Concilij Nicæni I. can. 12. *Quicumque vocati per gratiam, primum quidem ardorem fidémque suam ostenderunt, & cingulum militiæ deposuerunt: posteà verò vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, ita vt & aliqui & pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis iaceant post triennij auditionis tempus.* Apud Gregor. Turon. lib. 5. c. 27. exauctorati Episcopi, dicuntur discincti Episcopatu: quasi cingulo exuti præfecturæ sacræ militiæ, locus est insignis: *Anno* (inquit Gregorius) 4. *Childeberti, qui fuit 18. Guntchramni & Chilperici Regum, apud Cauillonum ciuitatem Synodus acta est ex iussu, principis Guntchramni, discussisque diuersis causis contra Salonium & Sagittarium Episcopos, iteratur antiqua illa calamitas: Obiiciuntur eis crimina, & non solùm de adulteriis, verùm etiam de homicidiis accusantur, sed hæc per pœnitentiam purgari censentes Episcopi: illud est additum, quòd essent rei maiestatis & patriæ proditores; Qua de causa ab Episcopatu discincti, in basilicam B. Marcelli sub custodia detruduntur, ex qua per fugam lapsi, discesserunt per diuersa vagantes, donec in ciuitatibus eorum alij subrogati sunt.* Apud Sidonium lib. 1. ep. 7. de Aruandi cuiusdam casu; *prius cinctus custodia, quàm potestate discinctus*, id est, exauctoratus: Apud quem etiam legimus lib. 5. epist. 7. *reuerentiam Clericis, cinctis iura, discinctis priuilegia &c.* Cincti etenim iudices, erant in actu positi: discincti, qui potestate exierant; quemadmodum doctissimus ibidem obseruat Sauaro, probátque in notis suis eruditissimis.

III. *Zona, Græcum est: quam illi ζωνάειον, nos cingulum nuncupamus.* At si promiscuæ res sunt, zona & cingulum: parum refert de nominis discrimine. Verùm suprà de vtriusque & nominis, & rei ipsius differentia pauca quidem, at non pœnitenda obseruatu consignauimus.

IV. *Strophium est cingulum aureum cum gemmis: de quo ait Cinna, strophio lactentes cincta papillas. Et Prudentius, nomen hoc gemmæ strophio illigatæ.* At à Paulo Diacono in hymno S. Ioannis Baptistæ, strophium sumitur pro zona etiam pellicea, ita canit enim de eiusdem B. Præcursoris habitu,

Præbuit hirtum tegumen camelus
Artubus sacris; strophium bidentes,
Cui latex haustum, sociata pastum
Mella locustis.

Strophium propriè est fascia pectoralis: quæ virginalem tumorem cohibet papillarum. Catullus,

Non tereti strophio lactentes stringe papillas.

Hic autem pro cingulo ac zona sumitur, quo & significatu ponitur ab Isidoro; à quo differt Paulus Diaconus, quòd ille velit strophium propriè esse cingulum aureum cum gemmis: hic verò quodcumque cingulum, etiam sine vllo ornatu v.g. pelliceum, quale erat illud quo S. Ioannes Baptista præcinctus erat, vt patet ex Euangelio Matth. 3. & Marc. 1.

V. *Calculum, cinguli genus à coacto loro dictum:* ita Isidorus. Sed mirum dictu! quæ enim consonantia calculi nominis, cum verbo *cogo?* aut adiectiuo *coacto?* Calculus certè apud Latinos auctores probæ notæ legitur in masculino, nusquam in neutro: & quanquam vox illa ad multos trahatur significatus, præter propriam & naturalem originem: nullam tamen in horum quovis sumatur, affinitatem habet cum cingulo vel zona; nisi fortè pro fibula assumatur ab Isidoro, qua stringi potest cingulum, & quodvis cincturæ genus: fibula enim propriè est ornamentum cinguli ad vestem subligandam, quò spectat illud Virgilij, Æneid. 1.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

At cinguli nexus non est ipsum cingulum.

VI. *Fibula, Græcum est, quam illi ζωνάειον, nos cingulum appellamus.* Ita B. Isidorus: sed quàm fibula à cingulo differat, ex superiori obseruatione patet.

VII. *Subfibulum, subligaculum.* Sed vt vocabula diuersa sunt, res quoque sunt diuersæ; Nam subfibulum, seu subfubulum, vestimentum est album prætextum, quadrangulum oblongum, quod in capite Vestales Virgines sacrificantes (auctore Festo) habebant, ídque fibula comprehendebatur. Subligaculum verò amiculi genus, quo femora, & partes pudendæ teguntur: Quò spectat illud Ciceronis Offic. 1. *Scenicorum more, tantam habet veterum disciplina verecundiam, vt in scenam sine subligaculo prodeat nemo.*

VIII. *Redimiculum est succinctorium, siue brachile nuncupamus, quod di-*

uidens per ceruicem, & à lateribus colli diuisum, vtrarumque alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit, vt constringens latitudinem vestiat corpus, atque coniungendo componat: Hoc vulgò brachile, atque brachiale vocant, quamuis nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum. Succinctorium autem vocatum, quod vt dictum est, sub brachij ductum alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit. Hactenùs S. Isidorus; in cuius verbis est quod animaduertas aliqua à communi sententia discrepare: siquidem redimiculum propriè est ornamentum à mitra muliebri, vel sacerdotali dependens, quod genus etiam Græco vocabulo *ταινίας* appellamus; de hoc ornamento Virgilius 9. Æneidos

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et Ouidius 4. Fastorum,

Aurea marmoreo redimicula deiice collo.

Brachiale, Gallicè *Brasselet*, quoniam cingit brachium ornatûs gratiâ paulò supra manus iuncturam, seu nodum, quo manus cum brachio iungitur, coarctátque brachij inuolucra.

IX. *Fascia, est qua tegitur pectus, & papillæ comprimuntur, atque crispante cingulo angustiùs pectus arctatur: & dicta fascia, quòd in modum fasciculi corpus alligat: Hinc & fasciolæ quibus vulnera colligantur.* De fascia pectorali, quæ zona est muliebris, dictum est suprà.

X. *Vitta dicta, quòd ea pectus vincitur, instar vitis ligantis:* vitta propriè est quam vocant Gallicè *petite bandelette, ruban*, quæ crinibus innecti solebant ne diffluerent. De quibus Capella; Vittæ sunt quæ crinibus innectuntur, quibus fluentes religantur capilli; & vittæ dictæ quòd vinciant. Hinc Propertius,

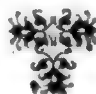
Vinxit & acceptas altera vitta comas.

De quibus nos part. 2. Panopl. Clerical. lib. 4. part. 1. c. 6. art. 2. §. 1. ad illa verba sponsi ad dilectum, Cant. 4. *Sicut vitta coccinea labia tua*, &c. disseruimus. De iis satis luculenter Ioannes Fungerus in Trilingui Etymologico.

XI. *Limbus est, quem nos ornaturam dicimus.* Est etenim fascia extremitatem vestium circumquaque ambiens ornatus gratiâ, de quo Virgilius 4. Æneidos,

Sidonium picto chlamydem circumdata limbo.

XII. *Fasciola, est quæ ambit extremitates vestium, aut ex filis auro contexta assutáque extrema parte vestimenti, vel chlamydis.* Idem est igitur quod limbus, sic verò censuit ipse S. Isidorus, adducto Virgilij proximè citato versu: in quo caput ipsum absoluit de cingulis: quorum ipso indice suo, non tantùm expressit varia vocabula, sed & vsus diuersos consignauit.

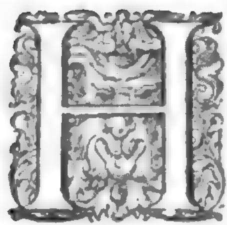

CAPVT V.

De vsu sacro: scilicet memorato in sacris Scripturis, & à Sanctis priuatim vsurpato.

ARTICVLVS I.

De Cinctura varia nuncupatione, & diuerso vsu in Scripturis sacris memorato.

IC de vocabulis accuratim dicere non est opus, quibus cincturæ diuersæ species in sacris litteris designantur; in his enim peruiæ sunt hæ nuncupationes baltheus, zona, cingulum, cinctorium, semicinctium, fascia, vitta, murenula, &c. quemadmodum versatis in vtriusque Testamenti lectione constat.

De Balthei vsu, S. Hieronymus ep. ad Fabiolam de veste sacerdotali. Exod. 29. 13. Leuit. 8. 13. *Baltheo*, inquit, *lineam tunicam inter vmbilicum, & pectus stringunt*, scilicet ne nimium diffluat, sacrísque operanti Sacerdoti obici sit, & oneri. pertinet etiam ad panopliam habitûs militaris, 1. Reg. 18. 3. *Dilexit Ionathas Dauid quasi animam suam, &c. & exspoliauit se tunica qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua vestimenta sua vsque ad gladium & arcum suum, & vsque ad baltheum.* Huc spectat & illud Reg. 3. 2. 5. *Posuit cruorem belli in baltheo suo, qui erat circa lumbos eius.* sic sumitur pro signo belli, & insigni militiæ, 4. Reg. 3. 21. *omnes qui accincti erant baltheo.* Chaldæi videntur fuisse ornatûs in baltheis cupidiores. Ezech. 23. 14. 15. *Imagines Chaldæorum expressas coloribus, & accinctos baltheis renes.*

Zonæ itidem vsus generalis est accinctio seu præcinctio: hinc Leuit. 16. 4. *Aaron tunica linea vestietur, &c. accingetur zona linea.* Eccles. 45. 9. *Circumcinxit eum zona gloriæ*: ad differentiam scilicet zonæ vsualis, de qua Psal. 108. 19. *sicut zona qua semper præcingitur.* Ad ornatum etiam assumitur Apoc. 15. 6. *Exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.* Idcirco cùm adhuc aduersus filias Ierusalem Isaias prophetat, *Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium.* Sed virorum zona non tam ornatui, quàm vsui magis necessario erat, in ea enim nummos deferre solebant, vnde in ἀχρημάτοις, prouerbium vetus, *perdidit zonam.* De Vitellio ait Suetonius, *Zona se aureorum plena circumdedit:* Quod etiam ex Æliano liquet cùm ait, *Caupo obseruauit an hospes zonam secum portaret auro grauem:* Quod vetuit Christus suis discipulis, Matth. 10. 9. *Nolite*, inquit, *possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris:* siue in crumenis è zonis pendentibus. Et Marc. 6. 8. *Præcepit eis*, *Isa. 3. 24.*

ne quid tollerent in via nisi virgam tantùm, non peram, non panem, neque in zona æs. De aliis zonæ vsibus ex suprà notatis, de eius nomine, materia & forma, illiúsque à baltheo, & cingulo differentia peruium est nonnulla obseruatu digna elicere.

Cinguli nomen in sacris litteris quibusdam locis consignatur, scilicet Exod. 39. 29. Leuit. 8. 8. Prou. 31. 24. Isa. 5. 27. 22. 12. & 21. 23. 10. Ex quibus eius vsus facilè colligi potest. Verùm etiam non pauca de eo annotauimus cap. 4. Ex quibus ibidem eius vsus multiplex perspicuè apparet; vti & de semicinctio, cuius semel tantùm in tota Scriptura diuina nomen inuenitur, nimirum Act. 19. 12. Et de fascia pectorali, quæ memoratur Isa. 3. 24. & Ierem. 2. 31. & de vitta cuius non rarò fit mentio in scripturis, siquidem occurrit Exod. 28. 28. 37. 39. 39. 31. Num. 15. 38. Eccles. 12. 6. Cant. 4. 3. Isa. 3. 23. Eccles. 44. 18. Denique de murenula, cuius tribus locis sacra pagina meminit, Num. 31. 50. Cant. 1. 11. Isa. 33. 20. De quibus singulis cincturæ generibus suprà etiam quædam diximus scholiis ad S. Isidori doctrinam de Cingulis, quæ extat eius lib. 19. Originum, c. 33.

ARTICVLVS II.

De Sanctorum Zonis.

§. I.

De Zona Domini.

DOMINVM se præcinxisse post vltimam cœnam, vt discipulorum pedes ablueret, testatur, qui aderat S. Ioannes Euangelij c. 13. sed non zona præcinxit se, at linteo. *Surgit à cœna* (inquit) *& ponit vestimenta sua*, (proinde & cingulum) *& cùm accepisset linteum præcinxit se: deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.* Fuisse autem Iudæis in Palæstina morem inter agendum, aut ambulandum præcingi, ne obici vestes essent & oneri, colligitur ex epist. S. Hieronymi ad Marcellam, quæ tum eam prouinciam incolebat: qua sanctus ipse pater Palæstinæ quoque incola, ei consulit vt pro more patriæ gerat cingulum laneum: *Sit*, inquit, *cingulum laneum, & tota simplicitate purissimum, quod possit magis adstringere vestimentum, quàm scindere.* Laneam quoque zonam gestatam fuisse à Domino, eius particula indicio est, quæ Vesuntione seruatur & conspicitur. Chiffletius *in Crisi historica, de linteis sepulchralibus Christi Seruatoris. Cingulum*, inquit, *Dominicum per Theodosium* (II.) *Imperatorem missum seruatur* (saltem pars eius) *in S. Ioannis Euangelistæ sacrario, argentea hierotheca conclusum palmaris longitudinis, latitudinis pollicaris, orientalis texturæ, coloris purpurei subobscuri, cum hoc titulo pæfixo, De cingulo Domini.* Et parte 2. Vesuntionis in Chelidonio, pag. 107. *Cingulum illud Christi quod propriissimè cingulum est, seu zona quædam habetur saltem ex parte, in argentea lepsanotheca in sacrario S. Ioannis.* In cuius rei te-

Seruatur linteum istud Romæ in basilica Lateranẽsi. Vide reliquiarum signata loca, in fine Topographiæ Martyrum.

ſtimonium profert apographum vetus ſacrarum reliquiarum, quas pio munere præfatus Imperator Theodoſius, eiúſque mater Galla Placidia Veſuntionem miſit; in quo cingulum Domini ſpecialiter recenſetur. Item hymnum peruetεrem, qui ſic habet,

Magnificemus Virginem,
Cuius habemus pectinem,
Crines, Cingulum filij
Sui cumulum gaudij.

Notandum verò quod vir ipſe doctus, Criſis ſuæ citatæ pag. 57. & 58. admonuit, Zona ſtricta, ſeu cingulo, Chriſtum eſſe vſum extra controuerſiam eſt; nam Hebræi qui laxiores veſtes geſtabant, eas cingulis conſtringebant. Præcepit ipſe diſcipulis ſuis ne æs ferrent in zona. Quòd verò zona Domini non admodum lata fuerit, etiam indicat ſacrum pignus Veſuntione ſeruatum, ſicut notauit præfatus Chifflετius, *zonam ipſam Domini*, quæ ibi oſtenditur, eſſe *latitudinis* dumtaxat *pollicaris.*

§. II.

De zona Beatiſſimæ Deiparæ Virginis.

CALVINVS in peſtilentiſſimo libello, quem apographen ſeu recenſionem reliquiarum inſcripſit, admodum ægrè fert quòd venerandarum reliquiarum ſanctiſſimæ Virginis ita ſtudioſi ſimus: Poſtquam igitur pleraque virulento ſtylo, impióque ſpiritu & putido ore euomuit, aduerſus pium Eccleſiæ Catholicæ in pignora ſacra, quæ in terris ſuperſunt, beatiſſimæ ipſius Virginis affectum; irriſítque impia dicacitate cultum eiuſdem capillorum, lactis, induſij, pepli, annuli, veſtium, imaginum, pectinis, frontalis faſciæ, aliarúmque ipſius reliquiarum, in zonas reliquum virus conuertit: *Siquis verò* (inquit) *à me ſciſcitetur, quid de eius frontali faſcia ſentiam, verum ſit, necne eiuſdem pignus, impigrè reſpondebo, idem mihi de hac prorſus videri, ac de eius zona quæ apud Pratum viſitur, alióque itidem cingulo quod oſtendi ſolet apud Dominam de Monteferrato: nempe ſuppoſititia hæc eſſe pignora; de quibus annis pluſquàm quingentis poſt ipſius Virginis Mariæ obitum, nulla extitit apud homines memoria.* hactenùs impius hagiomachus.

Cæterùm hic non eſt locus ea minutim excutiẽdi quæ de ſingulis eiuſmodi reliquiis impoſtor ille blaterat. De zona dumtaxat hîc opportunè, ſed obiter dicam. Extat ſanè apud Surium, encomium Euthymij monachi in adorationem venerandæ zonæ ſanctiſſimæ Deiparæ & faſciarum Domini, nec non in anniuerſarium diem dedicationis templi in Calcopratiis apud Cõſtantinopolim, propter collocationem ſanctæ capſæ prædicta continentis: in quo encomio hæc habentur; *Ecce enim poſt tuum feſtum pretioſæ tuæ & adorandæ zonæ, huius quoque tui templi dedicationem concorditer peragimus, vt qui ſumus ſerui & debitores, ô optima;* Subinde legitur quòd zona ipſa beatiſſimæ Virginis, annis 900. & ampliùs incorrupta permanſerit, & ibi recondita à tempore Arcadij magni

Theodosij filij. At verò Arcadius regnare cœpit cum Honorio fratre anno Domini 395. Mentitur itaque Caluinus, cùm effutire non veretur zonæ Virginis & aliarum eiusmodi ipsius reliquiarum, nullam fuisse notitiam ab excessu ipsius sanctissimæ Deiparæ per annos 500. & suprà. Nec est quòd cauilletur, Euthymium illum solum esse suorum dictorum testem; cùm celebris sit hac de re in Ecclesia Orientali traditio; zonæque ipsius apud Græcos venerationis perantiquæ peremptoria sit illustrium Auctorum adstipulatio. Et traditio quidem, ex eo quod in illorum Menologio consignatur festo venerationis eiusdem zonæ, satis est manifesta; ita enim notatur die 31. Augusti, *Constantinopoli in Chalcoprateio depositio zonæ sanctæ Deigenitricis Mariæ, & dedicatio templi eiusdem:* ædificati scilicet à Pulcheria Augusta, Theodosij iunioris sorore, prout Nicephorus antiquis ex monimentis commemorat, lib. 15. hist. Eccles. c. 14. *Celeberrima* (inquit) *hæc Pulcheria multas per vitam præclarè res gessit, multa publica hospitum & pauperum condidit domicilia. Tria quoque Dei matri ex ipsis fundamentis templa erexit, quorum vnum est in Chalcoprateio siue fabrorum foro, sacri tumuli nomen habens. In hoc veluti thesaurum Deigenitricis deposuit zonam, de qua paucis libro proximo, c. 2. mentionem fecimus.* S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha, Nicephoro longè antiquior, vt pote qui ante annos 900. claruit, venerationis eiusdem zonæ iam olim in ipsa imperiali Vrbe, cui sacro iure præerat, celebris non modò meminit: at ipse in eadem solennitate elegantem sermonem habuit, qui etiam nunc extat apud Surium sub hac epigraphe: *Sancti patris nostri Germani Archiepiscopi CP. Encomium in adorationem venerandæ zonæ sanctissimæ Deiparæ, & in depositionem sanctarum reliquiarum, fasciarum Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, nec non Encænia templi, in quo illa deposita fuerunt:* Scilicet (vt prænotatum est) à Pulcheria Theodosij iunioris sorore. Extat & alia commemoratio eiusdem zonæ apud Græcos, vt ex eorundem Menologio patet, in quo sic legitur die 31. Augusti: *Commemoratio pretiosæ zonæ sanctissimæ Deiparentis Mariæ repositæ in venerabili eius æde, cùm zona ipsa relata est ab Episcopatu Zelæ sub Iustiniano Imperatore, & factum miraculum per impositionem pretiosæ zonæ super reginam Zoen, coniugem Leonis Imperatoris.* Menologium seu Calendarium editum à Genebrardo in fronte commentariorum in Psalmos, ita habet, *vltima die Augusti, depositio zonæ sanctæ Deigenitricis.* Nec modò Græci zonæ Dominæ nostræ iamdudum festum agunt: at Rutheni qui vtuntur ritu Græco, in quorum Kalendario signata die hæc verba sunt, *Positio cinguli beatæ Virginis Mariæ;* sed etiam Syri, vt constat ex Breuiario Maronitarum die suprà signata, hac serie, *festum zonæ genitricis Dei Mariæ.*

In Occidente seriùs huius festi inoleuit celebratio: quam primus consignauit Molanus in additionibus ad Vsuardi Martyrologium pridie Kal. Septembris eiusmodi indiculo: *Die 31. depositio venerandæ zonæ sanctissimæ Deiparæ:* addens suis verbis; ideóque aliis characteribus, *In anniuersario die dedicationis Templi in Chalcopratiis.* In cuius diei annotationibus subinsinuat se id ex Græcorum diptychis mutuatum,

vadésque huius ritus citat Germanum & Euthymium præcitatos. Coluenerius Molanum secutus est in Kalendario sacratissimæ Virginis, ipsamet die.

Nos etiam in Martyrologio Gallicano, vltimo ipso die Augusti, quo sic notauimus: *Sueßione veneratio immaculatæ zonæ sanctæ Deigenitricis, quæ capta Constantinopoli per Francos, ex templo eius in Blachernis deprompta, cum pretiosis aliis Christianæ pietatis pignoribus, per Niuelonem Episcopum Suessionensem allata, atque in perpetuam venerationem collocata est in ipsius sanctißimæ Deiparæ Virginis Abbatiali æde, sub Virginum sacrarum custodia, cum pepli ipsius beatißimæ parte.* Ita nos ibi. Qua ipsa die in notis & Commentario, quædam etiam scitu & lectu non contemnenda obseruauimus.

Porrò non abs re zonam ipsius gloriosæ Virginis Deiparæ insignitam fuisse immaculatæ titulo, est quòd Lectorem pium monitum faciam; id enim duplici de causa epithetum ipsimet zonæ præfixi: Nempe quòd vteri fuerit virginalis & intemerati, intactus quoque & numquam virili manu discinctus circulus; insuper quòd diuina virtute, incorruptus fuerit conseruatus, insupérque decoratus eximiæ puritatis splendore. Cuius rei testis authenticus ipse Euthymius est in præcitato zonæ eiusdem Virginalis encomio, quo sic effatur: *Hodie proponatur, honoretur, & adoretur zona quæ diuina virtute cælos superat, & resplendet plus quàm radij solares, manétque integra & intacta plurimorum annorum curriculis, nongentorum inquam & ampliùs.* Et infrà; *Saluáque, illæsa, & impollutá, vt videtis, permansit vsque in hodiernum diem, nullomodo fœdata, aut obfuscata, aut eius colore vllo modo mutato, sed resplendens supra niuem.*

Quid ad hæc Caluinus pignoris adeo pretiosi despector, irrisórque Catholicæ pietatis perpetuus? Deus ipse, & germanitatis tanti pignoris, & grati sibi eiusdem cultus auctor & testis est. Nec enim ista quæ refert oculatus testis Euthymius, & vniuersa Orientalis Ecclesia perenni adstipulatione confirmat, alia quàm diuina virtute (quæ mendacio & imposturæ numquam patrocinatur) fieri potuerunt. Æquum est igitur hominem subditum esse Deo, & vbi Deus non verbis modò, sed factis loquitur, humanam argutiam silere, prorsúsque fræno par est debitæ supremæ maiestati subiectionis coërceri. Quemadmodum enim cùm super languidos deferebantur à corpore Pauli Apostoli sudaria & semicinctia, recedebant ab eis langores &c. (vt scribit S. Lucas, Act. 19.) Deus & suæ veritatis mandatum obsignabat, & sui Apostoli pignorum indicabat germanitatem; Pignorum, inquam, quorum omnis excellentia & dignitas ex corporis ipsius Apostoli profluebat contactu. Ita (si tamen vllus tantillæ comparationi locus est) dum zonæ suæ benedictæ genitricis testimonium præbuit, tot miraculis obsignatum, palam ostendit præfractis quantumlibet incredulis, zonam ipsam suæ ipsius sanctissimæ parentis pignus verum esse: cultúmque eius, quem Caluinus & cæteri nouatores ingenito sibi (ex antiqui serpentis spiraculis, aduersus conterentem exitiale ca-

put, benedictam inter mulieres intactámque parentem) odio, tantùm sibi esse gratum & acceptum, quantùm ipsis exosum.

Sed instat Caluinus: Est quod commentum redoleat cingulorum Virginis multiplicitas, sunt enim duæ apud Papistas veneratione insignes Deiparentis zonæ, *altera apud Pratum, altera apud Montisferrati partheniam.* Addere debuerat, aliam esse Aquisgrani, aliam Attrebati, aliam Tungris, aliam Suessione. Sex igitur esse zonas Virginis, celebres sacri cultûs obseruantiâ, sed quid tum? vixit sanctissima Virgo vt minimùm annos 53. si quolibet anno zonam mutauit, vt vsuuenit ex gestatione eiusdem cinguli continua, etiamsi infantili & puerili ætate fasciis tantùm ei, vel vittis tenuioribus opus fuerit: nónne zonas potuit vt minimùm successiuè habere plusquam triginta? Adhæc quid sex obsecro faciunt? si seriis ludicra miscere licet, peto à Caluino, quot galeros vicissim gesserit? Si quadraginta dixero, vnde me absurditatis conuincat, non video; vnum siquidem etsi caput habuerit, plurima successiuè capitis operimenta, quæ quotidiano teruntur vsu, certè gessit, pluráque etiam quàm diximus, habere potuit. At in rebus sacris pudet me tam ineptis ludere argutiis.

§. III.

De zona sancti Ioannis Baptistæ.

IPSE *autem Ioannes* (ait S. Matthæus c. 3.) *habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos.* At miri sunt hîc Nouatores, qui vt tam spectabile exemplum asperitatis vestitûs obnubilent, hoc genere indumenti vsum Ioannem ad lautitiam & delicias ludicrè fabulantur. *Vestis Ioannis* (ait Dauid Chytræus) *erat contexta ex pilis cameli, similis ei, quam hodie vulgò à camelis vocamus Kamol,* (Gallicè Camelot) *vel Scamelot, Anglicè Camblet, Latinè Vndulatam: Non fuit sordida vestis, neque etiam valde pretiosa, sed mediocris & ν;όσμιος, venusta & decens, & in his locis ἁρμόζουσα, id est bene congrua, vrbana, ac ciuilis.* Peracutè scilicet, ac si diceret victum Ioannis, quem fuisse subiungit sacer Euangelista, *locustas & mel siluestre*, fuisse etiam ad delicias exquisitum. Propè accedit huc Bucerus, dum sic Euangelistæ ipsius testimonium & Ioannis elogium extenuat. *Fuit Ioannes in deserto vilioribus hoc est deserti incolis assuetus cibis & vestibus, panno ex pilis camelorum confecto vestitus, ne quis existimet in morem nostrorum Monachorum peculiare sibi aliquod cibi, & vestimenti genus delegisse.* Eodem genio Caluinus, qui Buceri discipulus quondam fuit, in indice reliquiarum, sugillat Romanam Ecclesiam, quòd Romæ in Ecclesia Lateranensi venerandum obiiciat spectatoribus, S. Ioannis Baptistæ cilicium. *Vestis*, inquit, *Ioannis quoniam in Euangelio fuisse confecta perhibetur ex camelorum pilis, fingitur à Papistis fuisse cilicium: at toga erat, non sagulum cilicinum:* Vestimentum scilicet pœnitentiæ, tam Caluino & asseclis eius exosum & inuisum, quàm Sanctis vtriusque Testamenti familiare & acceptum. Magdeburgenses Centuriastæ idem iter terunt: aiunt enim *Ioannis vestem non alterius fuisse*

mate-

materiæ aut formæ, quàm quæ cæteris incolis qui loca montana habitabant vsu communis erat. At si res ita se haberet, quænam obsecro, peculiaris laus S. Ioanni ab Euangelistis tribueretur, sanctitatem eius specialiter prædicantibus à vestitûs asperitate, & victûs ratione insolita? Mel siluestre & locustæ súntne hominum etiam agrestium epulæ? vt esca his vsitata Ioannes victitâsse dici possit: vel si hæc vulgaris erat, Ioannis fuisse propria in Euangelio signatim memoretur. Totus Euangelij contextus Ioannis austeritatem clamat, ex qua natam insinuat eius sanctitatis existimationem. Meminisse isti nouitij glossatores saltem debuissent Domini effatûs, asserentis Ioannem fuisse Eliam, quia venerat in Eliæ virtute & spiritu, pariter quoque & habitu; quo enim schemate indutus erat Elias 4. Reg. 1. Scriptura patenter innuit, *Vir pilosus, scilicet, & zona pellicea accinctus renibus.* An hoc cinctu ad delicias & ornatum, Elias vtebatur? vt Ioannes qui venit in eius spiritu censeri queat, eiusmodi specimen habitûs vsurpasse specialis ornamenti gratia? Faceti sunt Nouatores dum sic ineptiunt; sed pessimum dicendi genus est, dicit B. Hieronymus, *trahere ad se Scripturam repugnantem:* impium verò de verbo Dei ludere, quin propriæ conscientiæ vim inferre, & quidem in odium patentis veritatis. Manifestum siquidem est ex Euangelio Ioannem, prodromum Domini, præconem pœnitentiæ, habitu, spiritu, voce, opere, loco, victúque expressisse suæ prædicationis genium, habitu totus hispidus ab Euangelistis depingitur, spiritu nihil aliud quàm peccati horrorem prodens, voce terrorem iudiciorum Dei incutiens, clamore excitans ad lachrymas, gemitus, & fructus dignos pœnitentiæ; actu nihil aliud ipse præferens, quàm quod ipsis hominibus suadebat, deliciarum scilicet, & cuiusuis peccati odium, puritatis amorem, vitæ asperioris, at continentioris studium. Ideo pellibus indutus, ideozona pellicea præcinctus, ideo clamans in deserto, melle siluestri, & locustis pastus, nihílque spirans quàm eximiæ sanctitatis ardorem: vnde à Domino in Euangelio opponitur aulicis regum domesticis, qui mollibus vestiuntur, defluúntque prorsus in peccati pruritum & illecebras carnis: cùm hic quasi portentum quoddam pœnitentiæ, sola asperitate victûs & vestitûs oblectaretur. Sed hic Ioannis apparatus, nouis hominibus non placet, fœtétque illis nimiùm delicatulis ipse Ioannes in pellibus, in deserto, in ipso victu; quamobrem omnia in illo permutant, (vt olim in Ioseph fecisse Pharao legitur) vt dignus sit tandem qui in ipsorum conspectu comis & vrbanus appareat. Hinc eius ex solitudine amœna viridaria, domos speciosas, spatiosas ædes fabricant; locustas in marinos canceros conuertunt; vestes ex pilis camelorum, scutulatam, vndulatámque esse vestem fabulari non verentur; mirum cur & zonam pelliceam in pretiosum baltheum, vel militare aut regale cingulum non transmutant, vt Ioannes totus suauis & speciosus ipsorum in obtutibus euadat, qui antehac hirsutus, austerúsque vtpote siluarum incola & pœnitentiæ præco, ideáque omnis mortificationis, in oculis ipsius Herodis apparuit. Apage has

nænias: pudeátque nouatores tam puerilium ineptiarum, imò putidorum commentorum, à quibus perspicua in Euangelio veritas prorsus abhorret, longéque abest Christiana simplicitas. Cæterùm satis supérque pro instituto huius opusculi, de habitu & zona S. Ioannis Baptistæ.

§. IV.

De cingulis Sancti Petri.

AIT Dominus ad Petrum, Ioan. vlt. *Cùm esses iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget.* Iussit deinde Angelus ipsi Petro discussis in Herodis carcere eius vinculis, *præcingere &c. & circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.* Cingulo igitur Iudæorum more vestes suas Petrus præcingebat, circumdabátque sibi, quo ad incedendum expeditior fieret; consueuerant enim Palæstini oblongas vestes gestare, vt nunc Orientales passim gerunt, quas cùm quiescebant, solutas relinquerent; cùm quid operis itinerísve faciebant, religarent & attollerent: huc referunt quidam illud prouerbium ex 3. Reg. 20. 11. *Non glorietur æquè accinctus, vt discinctus:* hoc est is qui adhuc in belli discrimine versatur, perinde ac is qui iam victoriâ potitus arma deposuit. Ponderat S. Augustinus in Psal. 92. verbum *præcingere*, & sic ab aliis quæ cinctum spectant, hunc in modum distinguit, vt cingi sit operaturi, accingi pugnaturi, succingi ituri, præcingi ministraturi. At ex dicto Angeli ad Petrum perspicuum est, præcingi esse itidem profecturi, ait enim *præcingere, & sequere me.*

Si Domini verba expendantur accuratiùs, Petrus duplici cingulo cinctus fuit; proprio scilicet vsuali quo vestimenta constringuntur, vel religantur, ne defluant nimium infra poplites, & de hoc ait: *cùm esses iunior cingebas te, & ibas vbi volebas:* altero pœnali, catenis scilicet, quibus fuit ab Herode constrictus & à Nerone: de eiusmodi enim cingulis ait ipse Dominus, *cùm autem senueris, alius te cinget, & ducet quò tu non vis, significans*, ait S. Ioannes c. vlt. *qua morte esset clarificaturus Deum:* Extensis enim manibus in cruce occubuit pro fide Domini sui ipse Petrus, ad quam vinctus ferreis nexibus, tractus fuerat: Hoc cingulo scilicet militari donatus à supremo Duce Christo, qui eum suæ passioni (ait eleganter Tertullianus) *adæquari* voluerat.

Ferrea ista zona, longè pretiosior omni auro, S. Augustino, non absre visa est; *Meritò*, inquit serm. 28. de Sanctis, *per omnes Christi Ecclesias auro pretiosius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Felices sanè illi nexus, qui de manicis & compedibus in coronam mutandi, Apostolum contingentes, martyrem reddiderunt: Felicia vincula quæ reum suum vsque ad Christi crucem, non tam condemnatura quàm consecratura miserunt.* Nec minùs appositè Arator Subdiaconus, Romanæ vrbi pridem gratulabatur, Catenis Petri, vti pretiosis cingulis, validísque in circuitu suo propugnaculis exornatæ & communitæ: ita enim poëta sacer, suaui car-

mine, lib. 1. in Act. Apostolor. c. 24. in fine modulatur.

His solidata fides, his est tibi Roma Catenis,
Perpetuata salus; harum circumdata nexu
Libera semper eris, quid enim non vincula præstent?
Quæ tetigit, qui cuncta potest absoluere, cuius
Hæc inuicta manu, vel relligiosa triumpho
Mœnia, non vllo penitus quatientur ab hoste,
Claudit iter bellis, qui portam pandit in astris.

Acumen istud cincturæ Romanæ vrbis, per Petri vincula fortunatissima, S. Ioannes Chrysostomus primus prodiderat serm. 32. in epist. ad Rom. in morali exhortatione: vnde illud fortassis Arator excerpsit, versibúsque, quos recitauimus elegantissimis expressit.

§. V.

De sancti Pauli Zona, & semicinctiis.

DE zona Pauli, sic legimus in Actis, c. 21. *Et cùm moraremur per dies aliquot, superuenit quidam à Iudæa propheta nomine Agabus. Is cùm venisset ad nos tulit zonam Pauli, & alligans sibi pedes & manus dixit, hæc dicit Spiritus sanctus, virum cuius est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iudæi, & tradent in manus gentium.* More gentis enim Paulus zona præcinctus incedebat. At fortè intra domum se discinxerat, vnde occasionem eiusdem zonæ assumendæ Agabus hic arripuit, qua vt practico signo, eóque rei quam meditabatur, consentaneo, sensa animi quæ diuino afflatu conceperat, efficaciùs exprimeret: sic Ieremias, 27. 1. vt captiuitatem populi sui prænunciaret, iussus est *vincula & catenas in collo suo ponere.*

Impotenti animo fert Caluinus in reliquiarum indiculo, Pauli catenam inter eiusdem reliquias censeri, Romæque ostendi in eius Ecclesia. Petit verò ironicè, vnde sumi potuerit ferreus iste nexus? Quasi verò Paulus Romam missus à Ierosolymis, vincula sua non pertulerit, quæ Agrippæ Regi gloriabundus ostenderat: *Opto apud Deum,* ait, *non tantùm te, sed etiam omnes qui audiunt hodie fieri tales, qualis ego sum, exceptis vinculis his.* Act. 26. 29. à quibus scilicet acceptum titulum, *Vincti Christi Iesu,* ipsi apostolatui anteferebat; quamobrem cùm demum Romam perductus fuisset vinctus, honoris non reatûs signum esse asserebat ipsam catenam qua erat constrictus: *Propter spem enim Israel* (ait Act. 28. circumstantibus Iudæis) *hac catena circumdatus sum.* A Paulo ipso igitur Roma accepit, catenam illam quam ipse vinctus à Ierosolymis pro suæ fidei attulit testimonio, pignúsque ibidem à se assertæ veritatis, & suæ in Romanos charitatis reliquit, vt sanctus Chrysostomus serm. 32. in epist. ad Rom. insinuat, quo loco catenam Pauli, cum Petri catena connectit: quin Apostolicam illam bigam, binam zonam, seu cincturam Romanæ esse Ecclesiæ, vrbísque eleganter ait, *Qualibus coronis duabus ornatur vrbs ista? qualibus catenis aureis cincta est? quales habet fontes? quales columnas Ecclesia?*

Sed obſecro, rurſus cum Caluino colloquia miſceamus; ait eodem opuſculo, quo (ſi quo alio) *aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deum, blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cælo habitant.* Apoc. 13. 6. &c. nos exquiſitè omnia Sanctorum monimenta perſcrutatos, vt quicquid fecerunt, geſſerunt, perpeſſi ſunt in ſuperſtitioſæ adorationis argumentum, quin & obiectum idololatriæ traheremus, ideóque res etiam ridiculas tribuiſſe Sanctis, quas in manifeſtæ ſtultitiæ, vel impietatis pudendam exercitationem traduxerimus; Nihil rerum etiam minimarùm prætermiſiſſe ad Sanctos ſpectantium, quibus cultum non impenderimus religioſum: ſic nos certatim conquiſiſſe atque ſuis locis coluiſſe calceos & cilicium S. Ioannis Baptiſtæ, Barbam S. Petri, Catenam S. Pauli: cur non addidit & zonam? nempe quia locum indigitare non potuit, quo cum veneratione ipſa ſeruetur. Vnde patet non omnia Sanctorum pignora à nobis fuiſſe quæſita, nec inuenta, ſed ea dumtaxat quæ à maioribus per manus ſucceſſiuas ſeruata & tradita poſteris ſunt, quæque ſuperno munere contigit iam olim reperiri, non ſine indicio diuinæ approbationis. Certè nonniſi perperam garrire, quicquid libet effutire, calumniari, cauillari Caluinus conſueuit; paſſim ideo quæ reputat inluctabilia argumenta, nihil aliud ſunt quàm ineptæ & pueriles argutiæ. Zonam habuiſſe Paulum vt penulam ex Scripturis habemus, quo loco ſint ignoramus, nec admodum anxiè inquirimus, tametſi reperire ſi contingeret, certóque conſtaret indicio, vera pignora eſſe tanti Apoſtoli, ea qua par eſſet reuerentia eadem ſuſciperemus, quemadmodum certas eiuſdem & aliorum Sanctorum reliquias honoramus, ſed eo modo quo docet & præſcribit Eccleſia Catholica, quæ falli vel fallere neſcit, cùm ſit columna veritatis, omniúmque Chriſti fidelium vnica mater & magiſtra.

Cæterùm extat obſeruatu digna admodum epiſtola Iſidori Peluſiotæ ſcripta Hieraci cuidam, de miraculis reliquiarum Martyrum, quarum cultum ille vir alioqui in ſæculo clarus reprehendebat: *Si te iſtud offendit* (inquit Iſidorus lib. 1. ep. 55.) *quod Martyrum corporum cinerem, propter eorum erga Deum charitatem atque conſtantiam, honore afficiamus: eos qui ab ipſis medicinam accipiunt interroga; atque quot morbis remedium afferant intellige: ſic fiet, vt non modò, quod à nobis fit, non inuideas, cauilliſque inceſſas, verumetiam quod rectè & cum laude fit, imiteris.* Hæc ad ſe dicta Caluinus ac quiſquis eius aſſecla, meritò eſt quod reputet, vt diſcat non aſpernari quod Deus ipſe honorat. & quod ſignis ac virtutibus probat, non carpere, ſed ea qua decet obſeruantia venerari.

Sanè magnas virtutes, non ſolùm per manum Pauli Apoſtoli Deus operabatur, at etiam per eas res, quæ eius ſancti corporis contactu erant conſecratæ, *ita vt* (ſcribit S. Lucas qui aderat, Act. 19. 12.) *ſuper languidos deferebantur à corpore eius ſudaria & ſemicinctia, & recedebant ab eis langores, & ſpiritus nequam egrediebantur*; Si eiuſmodi pignora haberemus, peto à Caluino & eius ſectariis, an piaculum foret eo in pretio habere, quo condecet inſtrumenta diuinæ virtutis & miſericordiæ,

pignoráque chara Apoſtoli gentium, Vaſis electionis? *Si enim paterna veſtis & annulus* (ait S. Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. Dei, c. 13. Tom. 5.) *ac ſiquid eiuſmodi, tanto charius eſt poſteris, quanto erga parentes maior extitit affectus:* nullo certè modo ea ſpernenda ſunt, quæ Sancti, Dei gratiæ cooperatores, noſtræque curatores ſalutis, nobis in ſuæ memoriæ & dilectionis pignus reliquerunt; maximè cùm per hæc Deus ad ſuam gloriam, & Sanctorum ſuorum honorificentiam, tot dignatus ſit ſuæ omnipotentiæ opera, & ſanitatum beneficia, diuinam opem in infirmitatibus ſuis ſub ipſorum Sanctorum patrocinio implorantibus impertiri. Si pium viſum eſt Moyſi virgam in arca fœderis honorificè collocare, è qua diuina virtus effulſerat, cur non religioſum arbitrabimur eiuſmodi diuinæ gloriæ & bonitatis adminicula, in honore habere, quæ & monimenta ſunt Sanctorum glorificationis, ſimúlque pignora illorum perennis in nos beneuolentiæ & opitulationis?

§. VI.

De S. Polycarpi viri Apoſtolici zona.

MISSO *Curione ad populum, Proconſul iubet voce magna proteſtari Polycarpum tertiò confeſſum Chriſtianum ſe eſſe. Quo audito vniuerſa multitudo tam gentilium quàm Iudæorum Smyrnæ ciuitatis cum ingenti furore acclamabant; hic eſt totius Aſiæ doctor & pater Chriſtianorum, noſter autem ſubuerſor Deorum, ipſe eſt qui multos docet ne immolent, néve adorent Deos: Et poſt hæc verba acclamabant Philippo munerario, vt Leonem Polycarpo demitteret, qui reſpondit non ſibi licere, quia iam editionis ſuæ munus expleſſet. Tunc illi omnes pariter conclamarunt vt Polycarpus viuus arderet. Oportebat enim viſionem eius quam de ardenti ceruicali vidit, impleri: quæ cùm dicto citiùs gererentur, ipſis populis ligna vel de balneis, vel de publicis quibuſque locis & ſarmenta congregantibus, præcipuè Iudæis ardentiùs ad hoc de more feruentibus, cum omni velocitate extructus eſt rogus. Tum depoſitis ſenior indumentis, ac zona reſoluta, calceamenta quoque pedibus tentabat educere.*

Ex eius Acti proconſularibus à Ioanne Fabro editis inter agones Martyrum, menſe Ianuario.

Zona hæc B. Polycarpi Smyrnæ Pontificis, vnáque Chriſti Sacerdotis & hoſtiæ, zona Aaronis longè pretioſior fuit, de qua ait Eccleſiaſticus c. 45. *Excelſum fecit illum, & ſtatuit ei teſtamentum æternum, beatificauit illum in gloria, & circumcinxit eum zona gloriæ, ſtolam gloriæ induit illum, & coronauit eum in vaſis virtutis.* Ille etenim ornatus tantùm exterior erat, quo etiam ante mortem iuſſu Dei, Aaron exutus eſt, vt filius eius eodem indueretur: At Polycarpi decus internum fuit, æternúmque perdurat. Nudus tamen Polycarpus ſuum *holocauſtum* peregit: (ſic enim Actorum eius ſeries martyrium eius nuncupat) at laude etiam in hoc Simone filio Oniæ Pontificis ſuperior: qui vt ait idem Eccleſiaſticus, c. 50. *fuit quaſi thus redolens in diebus æſtatis:* hyeme ſiquidem tametſi exuſtus ſit Polycarpus, quouis thymiamate in conſpectu Dei fuit ſuauior; *Moriens enim* (ſic teſtes in Actis referunt) *non erat vt caro ardens, ſed tanquam ſi aurum & argentum in fornace candeſceret: tum præterea odorem naribus hauſimus tanquam thuris incenſi, vel pretioſiſſimi vnguenti fragrantis &c.*

§. VII.

De cingulis, seu zonis veterum monachorum in Palæstina, Ægypto, Africa, &c.

EX more Ascetarum, qui in Palæstina degebant, scribit eiusdem regionis incola, sanctus Hieronymus ad Marcellam: *Sit cingulum laneum & tota simplicitate purissimum, quod possit magis astringere vestimentum quàm scindere*. Idem in præfatione Regulæ S. Pachomij, de eius discipulis; *Baltheolum habebit* (ait) *vnusquisque lineum.* Auctor est S. Fulgentius Ruspensis Episcopus in Africa, monachos sui æui exemplo S. Ioannis Bapt. consueuisse pelliceo vti cingulo. Idémque confirmat S. Dorotheus in Doctrina sua 1. quæ est de renunciatione, vbi de se suíque temporis monachis loquens, *Habemus*, inquit *zonam pelliceam circa renes nostros. Id signum est ad opus quodque accincti, vt quamprimùm simus, & parati; laboraturus enim quis primò accingitur, & sic demum opus aggreditur.* Paulinus epist. 7. ad Seuerum, monachos fuisse quosdam ait *sagulis palliatos, nec baltheo, sed rete succinctos, nec improba attonsos capitis fronte crinitos, sed certa informitate, capillum ad cutem cæsos, & inæqualiter semitonsos.* S. Basilius zonæ vsum vniuersim monachis commendat. Ex professo scripsit Cassianus de Monachorum Ægyptiorum cingulo, scilicet toto cap. 2. lib. 1. de Cœnobiorum institutis. Palladius in Lausiaca historia zonas vocat cingula ipsorum monachorum Ægypti; addítque illic à B. Pachomio præscriptum vt ad sacram synaxim, Sabbato & Dominica die vt moris est, accedentes, zonas soluerent & pellem ouillam seu melotem deponerent, & cum sola cuculla accederent, quo scilicet maiorem ac peculiarem reuerentiam honestiorémque habitum inter sacra officia ferrent. S. Benedictus monachorum Occidentis parens, hanc cinguli monastici præscriptionem suæ Regulæ indidit c. 22. *Ut vestiti dormiant monachi, & cincti cingulis aut funibus, vt parati sint semper, & facto signo absque mora surgentes festinent se inuicem præuenire ad opus Dei.*

§. VIII.

De sancti Gregorij zona.

IOANNES Diaconus in vita S. Gregorij lib. 4. c. 80. memoriæ prodidit eum in exilitate balthei, quæ vnius pollicis mensuram non excederet, speciem propositi regularis olim à S. Benedicto statuti, (cuius vitam ipse describens, regulam quoque laudauerat) seruauisse, eiusmodi cum baltheo inuentum fuisse eius corpus plusquam ducentis annis ab eius obitu, paulò antè idem auctor meminerat. *Huius beatissimi Gregorij venerabile corpus à Gregorio IV. Sedis Apostolicæ Præsule &c. translatum, ante nouellum Secretarium constructis absidibus sicut modò cernitur, sub altaris sui nominibus collocatur &c. In qua* (translatione) *pallium*

eius, & phylacteria, sed & baltheus eius consuetudinaliter osculatur. &c. quæ singillatim considerata & antiquitatem viri, & mediocritatem habitus, & speciem regularis propositi signis perspicuis repræsentant. &c.

CAPVT VI.

De Zona, seu Cingulo Sacerdotali.

IN nouo Testamento quondam haud fuisse morem non videtur, Sacerdotibus in diuino ministerio vtendi zonis, seu cingulis, eo quòd Cœlestinus I. qui ante annos 1200. Sedi Apostolicæ præfuit, in epist. 1. ad Episcopos prouinciæ Viennensis & Narbonensis, quosdam Sacerdotes vt auctores nouitatis reprehendat, qui amicti palliis, & lumbos præcincti in Ecclesia ministrabant. At si quæ scribit hic pontifex, attentiùs considerentur, facile erit perspicere non rem ipsam, sed superstitionem, qua illi Sacerdotes sic agebant, fuisse ab hoc pontifice perstrictam: *Amicti pallio*, inquit, *& lumbos præcincti credunt se scripturæ fidem, non per spiritum, sed per litteram completuros; Nam si ad hoc ista præcepta sunt vt taliter seruarentur, cur non fiunt pariter quæ sequuntur Luc. 12. 35. Vt lucernæ ardentes in manibus vnà cum baculo teneantur? habent suum ista mysterium, & intelligentibus ita clara sunt, vt ea magis qua decet significatione seruentur. Nam in lumborum præcinctione castitas, in baculo regimen pastorale, in lucernis ardentibus boni fulgor operis, de quo dicitur, opera vestra luceant, indicantur:* Nec modò puerilis illos arguit Pontifex ineptiæ, & stultæ, Euangelicæ sententiæ intelligentiæ, quam nimis crassè accipiebant, at patentis insuper nouitatis, præsertim in Gallicana Ecclesia, quæ Rom. typum passim æmulata, à nouis & peregrinis doctrinis ac ritibus semper abhorruit. *Habeant tamen istum* (inquit) *forsitan cultum, morem potiùs quàm rationem sequentes, qui remotioribus habitant locis, & procul à cæteris degunt. Vnde hic habitus in Gallicanis Ecclesiis*, vt tot annorum, tantorúmque pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur.

Prisca enim consuetudo inoleuerat, vt diuini ministri induti albis sacris operarentur, quemadmodum ex testimonio S. Hieronymi constat, lib. 1. cont. Pelagianos, & Concil. Carthaginensi can. 41. At alba sine zona vel cingulo commodè & decenter gestari nequit (ideo Christus rediuiuus & triumphans, dilecto suo visus est vestitus podere, simúlque ad mammillas zona paret præcinctus): vnde rituales Scriptores etiam vetustissimi, zonam cum alba & amictu inseparabili recensione coniunxerunt, quemadmodum ex eorum testimoniis signatis in huius opusculi limine, euadit manifestum. Perperam igitur agebant illi Viennensis & Narbonensis Galliæ Sacerdotes, qui pro alba pallium, pro zona linea, cingulum fortè laneum aut pelliceum sacro in ministerio vsurpabant, iuréque idcirco nouitatis à B. Cœlestino Papa insimulantur, & insipidæ interpretationis Dominici docu-

menti, qui cùm suis ait discipulis, *sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris;* continentiæ illis cultum, & bonorum operum studium, affectúmque solertem pietatis & iustitiæ illis commendat: nec quicquam cogitat de materiali rerum huiusmodi gestatione, longè à spirituali intellectu remota: Quamobrem áculeatè sic concludit Cœlestinus: *Nam si studere incipiamus nouitati, traditum nobis à patribus ordinem calcabimus, vt locum superuacuis superstitionibus faciamus. Rudes ergo fidelium mentes ad talia non debemus inducere.* Ita insulsam excludit nouitatem Pontifex sanctissimus.

Cæterùm præter Scriptorum antiquorum, qui de Ecclesiæ ritibus scripserunt, testimonia; in Ecclesiarum sacrariis veterum Sacerdotum & Pontificum superstant Panopliæ sacræ insignia pleraque: in iis verò planetæ præclaræ non tantùm, & stolæ seu oraria, manipuli, amictus, & albæ: sed zonæ itidem lineæ, quibus inter sacra mysteria præcingebantur. In nostro Martyrologio Sanctorum Galliæ, 3. nonas Nouembris, vbi de S. Pirminio Episcopo Metensi disserimus, qui sub Gregorio II. summo Pontifice, ab eo missus in Germaniam, Alemánnis verbum gratiæ prædicauit: (scilicet ante annos vt minimùm 900. supra triginta) meminimus obseruasse inter pontificalis eius Panopliæ veneranda pignora adhuc eius dalmaticam viridis coloris asseruari, cum sacro eius cingulo, quod prægnantibus mulieribus adhibitum, iisdem in partûs enixu solatium afferre solet*. S. Hilarium Episcopum Pictauiensem*, *Patronum statuunt mulierum parturientium, ne mortuos pariant fœtus.*

* *Florarii MS. & Viola Sanctorum.*

* *Vide Bolandū tom. 1. 13. Ianuarij, col. 6. sub ipso initio.*

Petrus Molinæus Caluinistæ sectæ antesignanus minister, sacrorúmque Ecclesiæ Catholicæ derisor præcipuus, hoc miraculum non carpsit, nec enim prætermisisset scurrili quo solet modo insectari, si alicubi animaduertisset: à simili etenim eius se prodit genius gloriæ Sanctorum semper & vbique hostis. In famoso opere cui nomen indidit *Nouitas Papatûs*, seu in responsione ad Cardinalem Perronium pro magnæ Britanniæ Rege, lib. 1. c. 15. sect. 27. cuius est titulus de reliquiis, quæ prægnantibus mulieribus opitulantur, hunc in modum scribit: *Tertullianus lib. de anima, c. 39. ait in more habuisse Ethnicorum mulieres, fasciolis sibi præcingere vteros, quæ ante idolorum aras contexebantur: Cuius ethnicæ superstitionis imitatione Parisiis in suburbio S. Germani Pratensis grauidæ feminæ se zona sanctæ Margaretæ præcingere consueuerunt.* Hactenùs Molinæus, appositè quidem vt videtur, at ineptè tamen, quin & impiè potiùs; cùm Christi martyrem & virginem in idolum (quod iuxta Apostolum nihil est) iniuria vertat, & quæ superstitionis ethnicæ sunt, traducat perperam ad pietatis Christianæ mores. Certè si ex eo quòd mulieres ethnicæ non zonas, vt hallucinatus Molinæus somniat, sed infulas confectas apud idola vteris prægnantibus imponebant, quo faustus sui puerperij successus euaderet: hinc fas est collectum ire grauidas mulieres Christianas quæ solatij gratiâ, ad patrocinia Martyris confugiunt, ethnicam superstitionem imitari: itidem licebit arguere superstitionis ethnicæ fideles, qui infantes sa-

ſacro faciunt lauachro expiari; diabolus enim qui Dei eſt ſimia, ſpeciem etiam Baptiſmi, quin & Euchariſtiæ & Confirmationis æmulatus eſt, vt ipſe Tertullianus non vno loco inſinuat, ſignatim lib. de baptiſmo, c. 5. & præſcriptionum c. 40.

Cæterùm dum ſic Catholicos calumniatur Molinæus, non videt eo ipſo ſeſe Ethnicorum genium affectari, qui odio ſanctæ fidei, veris Dei cultoribus imponebant, Martyres pro diis adorare, iiſque diuinos honores quos diis detraxerant, impendere. Quam virulentam calumniam ſancti Patres quanto ſtudio & conſenſu confutarunt, verſatus in eorum monimentis nemo eſt qui vel ignorare poſſit, vel ire audeat inficiatum. (Vide Euſebium lib. 8. c. 6. hiſtor. Gregor. Naz. aduerſus Iulianum orat. 3. circa medium, Cyrill. Alexand. contra eundem l. 6. S. Hieron. aduerſus Vigilant. S. Auguſt. lib. 20. contra Fauſtum Man. cap. 21. & lib. 10. de Ciuit. Dei c. 4. &c.) Abeat igitur Molinæus cum ſuis ethnicis, quibus ſe non abſimilem, ſi fateri erubeſcit, ſaltem apud ſe vel inuitus agnoſcat: iiſdem enim calumniis & falſis criminationibus Eccleſiam impetit, quibus eam dudum circa piam Sanctorum venerationem impij illi perſecutores onerabant; paríque contemptu ſcita eius ſpernit, adeo vt meritò cum illis cenſeri debeat iuxta Domini iudicium, *qui Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Sed nihilominus eundem non pudet, zonas Sanctorum cum pellibus hircinis comparare, quibus luperci pridem palmas mulierum percutiebant, vt fierent grauidæ. Bone Deus! quàm ridiculam ineptiam! quàm inſulſam, imò impiam comparationem!

Teſtis & relator eſt S. Lucas Act. 19. à corpore B. Pauli cùm Epheſi moraretur, delata fuiſſe *ſudaria & ſemicinctia* ſuper languidos, quorum attactu recedebant langores tetríque ſpiritus abigebantur. Si ſuper prægnantem mulierem hæc ſemicinctia fuiſſent applicata, nónne hinc ſolatium vt cæteri languidi tam ſacri pignoris contactu, quàm huic inſitæ Dei nutu virtutis, potuiſſet experiri? Inde tamen quàm abſurdum, quod infert Molinæus, effutire, id fieri videlicet ex ethnicæ ſuperſtitionis imitatione & vi hircinæ pellis. ſic garriunt, ſic delirant hæretici, *neſcientes,* ait Apoſtolus, *neque de quibus loquantur, neque de quibus affirment.* At vt addit, *vltrà non proficient, inſipientia enim eorum omnibus manifeſta erit.* 2. Timoth. 3. 9.

Cæterùm vt ad zonam Sacerdotalem redeamus, è qua huc ſumus per occaſionem digreſſi, extat in Actis S. Birini Epiſcopi Dorceſtrienſis in Anglia, quò miſſus fuit ab Honorio I. ſummo Pontifice ad opus Euangeliſtæ exequendum, circa annum Domini 630. breuis recenſio ornamentorum eius Pontificiorum & Sacerdotalium, quibus adhuc in ſepulchro indutum erat corpus eius, cùm mandato Honorij II. de terra leuatum fuit anno 1224. Inter quæ cùm duæ ſtolæ numerentur, potiùs ſtola vna, & vna zona videntur fuiſſe repertæ: nec enim Sacerdos aut Pontifex ſtola duplici vtitur in ſacro apparatu; zonáque vt antiquitùs ferebatur, nonnihil cum ſtola conuenientiæ habebat; decoræ enim erant admodum zonæ Epiſcopales, adeo vt ad for-

mam murenularum aurearum de quibus mentio fit in Canticis, contexerentur; quamobrem in lib. Pontificali ab Anastasio, in Leone III. zonæ eiusmodi murenarum nomine recensentur: *Murenæ prasinales* (inquit) *pretiosissimas duas; item murenam trifilem auream, quæ habet buticulas* (id est orbiculos) *triginta tres*. Auget coniecturam quod in apparatu S. Birini numeratur crumena quædam serica, itémque *pera ex vna parte auro contexta*. In quibus scilicet dudum sacra mysteria gesserat: at verò crumena ad zonam suspensa gestari solet.

Anno 1647. Ebroicis cùm essem anno proximè elapso mense Septembri, inuiserémque Monasterium celebre S. Taurini: inter sacra eius Ecclesiæ pignora, cingulum mihi vel pars eiusdem, eísque qui me comitabantur, ostensum est: at non sacrum, sed vsuale quo scilicet sanctus ille Episcopus (qui cò à S. Clemente, vel B. Dionysio, primus Euangelista salutis æternæ missus est) in priuato habitu præcingebatur. Est laneum cingulum seu potiùs semicinctium: vix enim pollicis latitudinem excedit, colorísque est violacei non subobscuri, sed clarioris & propè ad cæruleum accedens, quod vim nactum ex corporis sancti Antistitis contactu, medelam iamdudum præstitit ægris, nonnulláque effecit mira.

In postrema Translatione S. Norberti Archiepiscopi Magdeburgensis, & institutoris Ordinis Præmonstratensis, facta anno 1626. ad iussionem Ferdinandi II. Imperatoris, cùm è tumulo vbi sanctus ipse Confessor iacebat in Ecclesia Cœnobitica S. Mariæ Præmonstratensis, venerabile corpus eius extractum fuit, vt Pragam deportaretur cultu condigno potiturum inter Catholicos, quo diu inter hæreticos Magdeburgenses, vtpote subtractionis filios, caruerat: ipsum eius sacratissimum corpus panoplia Sacerdotali, pontificiáque adornatum repertum est; præter pallium etenim & pluuiale, superhumerale, stola, manipulus, alba ab humeris adhuc in pedes defluens non sine zona, inuenta sunt cum pedo pastorali & pontificali annulo; quemadmodum in actis de ea Translatione confectis pleniùs memoratur, quæ extant edita in Bibliotheca Præmonstratensi lib. 7.

CAPVT VII.

De zona sacra mystico & morali significatu.

PVLCHRE & sapienter Innocentius III. in prologo super libros quos edidit mysteriorum Missæ; *Eius officium*, inquit, *consistit in quatuor, scilicet in personis, operibus, verbis & rebus: Tres autem sunt ordines personarum, celebrantes, ministrantes & circumstantes: Tres operum species, scilicet gestus, actus & motus; Tres diuersitates verborum, videlicet orationes, modulationes & lectiones: Tres rerum materies, scilicet ornamenta, instrumenta & elementa: Hæc omnia diuinis plena sunt mysteriis.*

Hîc de ornamentis seu sacris vestibus tractare aggressi sumus; ve-

rũm hoc in librõ ſpecialiter de zona diſſerimus, cuius cũm originem, materiam, formam, vſúmque deſcripſerimus ſuperioribus capitulis, iſto tantùm ſupereſt de eius myſtica & morali ſignificatione inire ſermonem.

Certè in diuinis litteris reperitur zona linea, Leuit. 16. 4. pellicea, 4. Reg. 1. 8. Matth. 4. 3. & aurea, Apoc. 1. 23. 15. 6. item zona muliebris, diuerſa à faſcia pectorali, Iſa. 3. 24. militaris, 1. Reg. 18. 4. & Sacerdotalis, quæ ſola hîc ſpectanda venit. Conſtat certè Sacerdotalem zonam, qua linea tunica, quæ vocatur poderis, cingebatur, latam digitos quatuor, ex byſſino ſtamine, diſcolori picturatam flore, intus inanem, itáque contextam, vt ſerpentis exuuium videri poſſit: longitudinis tantæ fuiſſe, vt ſemel iterúmque circa pectus reuoluta, deflueret vſque ad talos, ideóque dum Sacerdos rem ſacram faceret, ſuper humerum læuum proiiceret, ne ventilata impediret.

Zonam Sacerdotalem in Eccleſia Chriſtiana ab hac differre, quæ baltheus dicebatur, primus notauit omnium Alcuinus, vt ſuprà ait, *Pro baltheo, nunc zonarum quas Romanas appellant, vſus receptus eſt.* Vbi non de zonis Romanorum antiquis, de quibus ſuprà nonnihil obſeruatum: at de zonis quibus Sacerdotes Chriſtiani, cæteríque altaris Miniſtri, dum induti albâ, diuina officia celebrant, Alcuinum loqui ex iis eiuſdem verbis patet: *nunc vſus receptus eſt zonarum quas Romanas vocant*, id eſt vſu haberi ſolitas in Romana Eccleſia, quæ omnium forma & typus eſt.

Murenarum inſtar quaſdam zonas Eccleſiaſticas fuiſſe effigiatas, ſuprà ex Anaſtaſio conſignauimus: at paucas & quas ſolius ſummi Pontificis fuiſſe proprias, ex ipſa earum paucitate, cùm duas vel tres tantùm ipſe in Romano ſacrario fuiſſe inſinuet, promptum eſt intelligere: de quibus ideo non locutus videtur Alcuinus: at de iis quæ ſacris Eccleſiæ miniſtris dum ſacris operabantur, communi erant in vſu. Has verò fuiſſe lineas & pertextas ad inſtar funiculi, quemadmodum huc vſque ſunt per vniuerſum Occidentem, mihi dubium non videtur. Tum quod in ritibus ſacris Eccleſia conſtans eſſe ſolet, maximè verò in theoriis & ritibus diuini ſacrificij. At verò quæ zonæ etiamnum ſuperſunt Sacerdotales ex antiquo vſu huiuſmodi ſunt formæ, quæ à Maioribus accepta huc vſque retinetur.

Accedit quòd ſi Nicolao de Lyra adhibeatur fides, Chriſtus pro cingulo, ſeu zona, funiculo vtebatur, quo ſcilicet, vt ipſe Lyranus putat eiecerit de templo vendentes, iuxta illud Ioannis 12. *& cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis.* Verùm Lucas Brugenſis aliter de hoc flagello cenſet, ad eundem verſum Euangelij, ita enim notat: *Flagellum:* vox iſta Latina, Græcè & Syriacè vſurpatur, corruptè tamen ex vulgi conſuetudine φραγγέλλιον, Syriacè *pheraglo: de funiculis*, quos illic ſcilicet inuenit, pecorum venditorum atque immolatorum. Nec ſecus Cardinalis Toletus ad eundem locum; *Funiculos*, inquit, *quibus animalia forſan ligata erant, collegit, & in formam flagelli componens, negotiatores omnes ſimul & animalia, boues & oues eiecit.* Accedit quòd

ſuperiùs notatum fuit, cingulo Chriſtum fuiſſe vſum laneo, ſubuiolacei coloris, cuius pars aliqua etiamnum Veſuntione viſitur & colitur. Non hinc igitur deſumpta forma cinguli Sacerdotalis, ſed alia ex cauſa, quæ hîc nullatenus prætereunda videtur.

Certum eſt Panopliam Sacerdotalem inſtitutam fuiſſe ad tragicum Chriſti patientis apparatum exprimendum. Cùm enim Miſſa myſtica ſit commemoratio Chriſti mortis, Sacerdóſque hoc in ſacrificio vicem eius obeat: omnino conſentaneum erat inſtitutioni ipſius ſacrificij, vt quod referebat Sacerdos actu, etiam externo habitu repræſentaret. In Panoplia noſtra Clericali, apparatûs ipſius Sacerdotalis myſticas ſignificationes & genuinas conuenientias cum Chriſti patientis apparatu, accuratim deſcripſiſſe meminimus; quas hîc retextum ire quia prolixum foret, haud eſſe idcirco reor operæ pretium.

Obſignat Paulus Apoſtolus ſcribens ad Coloſſenſes ſuas litteras, c. 4. 18. hac clauſula, *Memores eſtote vinculorum meorum:* Multo magis nos vinculorum Chriſti oportet eſſe memores, de quibus dilectus eius diſcipulus, qui aderat cùm ad immolationem ſicut ouis duceretur, ita ſcribit c. 18. *Comprehenderunt Ieſum & ligauerunt eum*, & c. 19. *miſit eum Annas ligatum ad Caïpham pontificem.* Siquidem in horum vinculorum memoriam indiciúmque, Sacerdos paſſionis Chriſti myſterium celebraturus, præcingitur, non zona aurea, non cingulo pretioſo, at huius formæ cinctura quæ inſtar funiculi eſt, ideóque non ſerica, nec lanea, ſed linea eſſe debet.

Parùm hoc attendunt delicatuli aliquot Sacerdotes, qui huius ſæculi luxum etiam in ſacris imitati, Panopliam myſticam, quæ Chriſti paſſionem repræſentat, in faſtum & pompam vertunt, dolorum Chriſti & opprobriorum, quorum tam ſchema ferre debent, quàm pœnarum aculeos perſentire, adeo immemores: vt zonam, quæ vinculorum Chriſti monimentum eſt, eo ſibi eſſe decoro velint, qui potiùs luxum muliebrem, quàm Sacerdotalem dignitatem & grauitatem ſpirat. *Quàm fœdum eſt* (ait Theodidactus Bernardus) *ſub ſpinato capite membra videre delicata!* & quàm ineptum cernere Sacerdotem, viuum Chriſti patientis ſimulacrum, zonam ſericam & auream, pro funiculo quo alligatus fuit immaculatus agnus, redemptor mundi Chriſtus, gerere in ipſo eius immolationis myſterio, quod in Miſſa celebratur. Zona igitur Sacerdotalis, funiculi eſt inſtar, quo Chriſtus in paſſione ſua alligatus fuit.

Sup. Cantic.

Sed Rabanus lib. non ſemel laudato, de diuinis officiis, cenſet per zonam, qua linea Clericorum tunica, ſeu alba circa renes & infra pectus coërcetur, diſcretionem ſignificari. *Zona* (inquit) *quæ cingulum dicitur, qua reſtringitur poderis, ne laxè per pedes diffluat, per quam deſignatur diſcretio omnium virtutum:* Virtutes enim ſine diſcretione, non virtutes, ſed vitia ſunt, nam virtutes in quodam meditullio ſunt conſtitutæ.

Rabanus ait eſſe ſymbolum caſtitatis, lib. 1. inſtitut. Clericor. c. 17.

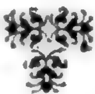
Idem docet Innocentius III. lib. 1. mysteriorum Missæ, c. 15. Idem docet Stephanus Eduensis, opere de Sacramento altaris, c. 10. & S. Bernardus in sententiis, & Beda de 7. ordinibus. Esséque videtur hæc præcipua zonæ Sacerdotalis significatio; Ex intentione Ecclesiæ siquidem in Missali Rom. Sacerdos assumens zonam, ita ex formula sibi præscripta orat: *Præcinge me Domine, cingulo puritatis, & extingue in me ardorem libidinis, vt maneat in me virtus continentiæ & castitatis.* In antiquis Missalibus Ecclesiarum Galliæ, paululum variat hæc oratio, siquidem hunc in modum habet, *Præcinge Domine cingulo fidei & virtute castitatis lumbos cordis & corporis mei, & extingue in eis flammam libidinis, vt iugiter maneat in ipsis tenor castitatis. Per Christum &c.*

Vide Turonensi Missale editum ann. 1540. in Alphabeto Sacerdotum fol. 81. 82. & 83.

Honorius Augustodunensis, cingulum, seu zonam in mystico habitu, docet designare mentis custodiam & conscientiam: Gemmæ animæ, seu de antiquo Missæ ritu, c. 203. *Ex hinc*, ait, *cingulo cingitur, quod in lege baltheus, apud Græcos zona dicitur. Per cingulum quod circa lumbos præcingitur, & alba ne defluat, & gressum impediat, adstringitur, mentis custodia, vel conscientia accipitur, quia luxuria restringitur, & castitas cohibetur, ne ad carnalia dilabatur, & gressus bonorum operum impediatur, & ipsa concupiscentia de vita ad ruinam impellatur.*

Ordo Ecclesiasticus genus militiæ est, vt in Panoplia Clericali plerisque locis diximus, argumentísque variis ostendimus: hinc distinctio celebris in Iure, *Militia sæcularis, & militia Clericalis*, Can. *aliquantos* dist. 51. can. *siquis* post. Ibidem can. *Sanctorum* dist. 70. & Cap. *præterea* de Præbendis, & Cap. *audientia* de sent. Excom. Et cap. *degradatio* §. *actualis* de pœnis lib. 6. Ex quo axiomate pleraque documenta elici possunt ad Clericos instruendos præceptis sacræ militiæ; copiosámque doctrinæ segetem hac de materia suppeditat Ioan. Sarisberiensis, in Polycratico, seu de nugis curialium, lib. 6. c. 12. cui titulus est, *Quarè cingulo priuentur milites, & quod exauctoratus non habet aliquid cum gladio, telóve commercium: Et quarè gladius insertus est cingulo?* De Cingulo monachi agit Cassianus lib. 1. de Institutis Cœnobiorum c. 2. & rursus cap. 9.

De zonarum denique in litteris sacris insignium generali tropologia piè, pulchrè, quamuis strictim & breuiter, S. Bernardus in sententiis hunc in modum disserit: *Tria sunt*, inquit, *quæ nos restringunt & cohibent, & quasi cinctoria dici possunt: Corporeæ mortis memoria, quæ est zona pellicea, qua cingebatur Elias & Ioannes: Probabilitas & decor pudicitiæ, qua cingitur Aaron accedens ad Deum: Amor religionis & iustitiæ, quæ est zona aurea, & ea præcingitur Iesus ad mammillas.* Cui sit honor & gloria in æternum.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER QVARTVS.

DE MANIPVLO.

CAPVT PRIMVM.

De Nomine.

ANIPVLVS in re militari, minor est centuria: Ammian. lib. 17. Vbi eum post centurias constituit, etiamsi olim amplior eius numerus centuriâ fuerit, teste Cinetio, apud Agellium lib. 16. c. 4. auspicium nominis sui deducit inde, quòd pariter iunctis manibus militarent, auctore Vegetio, de re militari l. 2. Et ab hoc nomine descendit miles manipularis, si modò fœni fasciculum intelligas. Ouidius Fastorum 3.

Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Inde maniplaris nomina miles habet.

Affines sunt huic acceptioni, Wandelberti monachi Prumiensis, metrici Martyrologij quod circa annum 840. eluxit, celebris auctoris, insignes hi versus, quos de sancta Vrsula & eius sodalibus cecinit:

Tunc numerosa simul Rheni per littora fulgent
Christo virgineis erecta trophæa maniplis,
Agrippinæ vrbi, quarum furor impius olim
Millia mactauit, ductricibus inclyta sanctis.

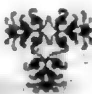
In signum lætitiæ, ob egressum de Ægypto, & initam possessionem terræ promissæ, primitiui frugum manipuli offerendi Deo erant in Paschate, Leuit. 23. 10. Quod Victor Antiochenus in Marc. c. 4. tropologicè interpretatur de bonis operibus, quorum mercedem Iusti sunt in iudicij die post multos labores, cum magna lætitia percepturi; quo spectat illud Ps. 125. *Euntes ibant & flebant mittentes semina*

sua; venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos: Quem in sensum eumdem citat locum S. Cyprianus de Exhortatione Martyrij, c. 12. Collineat quoque in eundem significatum, vsurpari solita à Sacerdote, apparatum sacrum induente dum manipulum assumit, celebris hæc oratio, *Merear Domine portare manipulum fletus & doloris, vt cum exultatione percipiam mercedem laboris.*

Mappulam idem insigne mysticum Rituales Auctores prisci denominant; ita Alcuinus lib. de diuinis offic. c. quid significent vestimenta. *Mappula*, inquit, *quæ in sinistra parte gestatur.* Rabanus lib. 1. instit. Clericorum c. 18. *Quartum* verò, ait, *mappula, siue mantile Sacerdotis indumentum est, quod vulgò phanonem vocant.* At mappulam simpliciter vocat Walfridus Strabo, lib. de rebus Ecclesiasticis, c. 24. Est autem mappula diminutiuum à mappa, qua seu mantili manuum sordes in mensa abstergimus. Quo sensu Durandus scribit, *habebant sancti Patres dum sacra tractabant, & sacramenta conficiebant, mappulas & parua mantilia pro manibus tergendis.* Hoc ipsum refert vocabulum Venerabilis Beda, Tract. de septem ordinibus, qui extat inter eius collectanea, seu florum opusculo, cap. de 7. ordinibus.

Phanonem ait Alcuinus iam sua ætate *manipulum*, vulgò fuisse appellatum. Scribit Durandus *Fenonem*, nec aliud esse censet quàm mappulam albam & nitidam. La Cerda hoc nomen Germanicum esse arbitratur, aduersariorum sacrorum c. 94. n. 29. significaréque linteamen illud quod dependet ex hastilibus, *Veronæ linteamina serica*, inquit, *& depicta, ex hastis dependentia & in supplicationibus deferri solita, Confanones vocantur;* quæ ex Onuphrio mutuatus est, ita scribente in interpretatione vocum obscurarum Ecclesiasticarum, *Fanon etiam appellabatur linteamen illud* (*quæ vox Germanica esse videtur*) *à quibus* (Germanicis scilicet) *vela illa ex hastilibus dependentia fanon vsque hodie appellantur.* Guillelmus Darantes, *cum fanone* candido, *exponit, cum mappula alba & nitida. Hodie Veronæ in patria mea linteamina serica, & depicta ex hastis dependentia & in supplicationibus deferri solita confanones vocantur.* Hactenus Onuphrius.

Cæterùm manipulus etiam sudarium dicitur, vt ex Amalario constat lib. 2. de officiis Ecclesiast. c. 24. cuius titulus est de sudario ipso; de qua acceptione vocis, reíque vsu opportuniùs infrà.

CAPVT II.

De Materia.

Svs ſatis recens inoleuit, vt manipulus Sacerdotalis, quo vtuntur etiam Diaconi, quin & Subdiaconi, eiuſdem ſit materiæ ac ſtola ſeu orarium, ipſáque caſula ſeu planeta; Adeo vt ſi ex ſerico ſtola & caſula efformata ſit, manipulus ſeu fanon eodem ex panno conficiatur; ſimiliter ſi ex auro textili ſeu Attalico, vel aliâ quauis textura. Vſus ferè iam vniuerſalis id oſtendit; adeo vt futile ſit, prorſúſque ſuperuacaneum, exquiſitioris ſolertiâ indaginis hoc ipſum euictum ire. An verò recentior ille vſus, quo manipulus potiùs ad ornatum confici ſolet, quàm ad myſterium, propter quod geſtari debet, ſignificandum, primordiali eius inſtitutioni ſit conueniens, nec ne, facilè ex dictis colligi poteſt. Sanè apud veteres ex lino erat manipulus non ex ſerico, vel alio panno quovis: linteum profectò extergendis ſordibus vel ſudoribus longè aptius eſt, quàm pannus quilibet laneus, ſericus, aut textus ex auro.

CAPVT III.

De Forma.

N antiquis picturis & ſculpturis, quibus Pontifices, Sacerdotes & Leuitæ in apparatu ſacro conſpiciuntur, cernere eſt, ſtolam & manipulum alia forma ab iis geſtari quàm hodie quæ eſt in vſu; latæ etenim nunc ſunt ſtolæ, itidémque manipuli; cùm olim ſtricta eſſent forma, vt quæ vix duos pollices excederet. Nec in ima parte erat ſtola vel mappula porrectior, at linea vtrinque æquali à ſummo in imum limbum defluebat: longior tamen dudum erat manipulus, qui nunc parùm dumtaxat à cubito deſcendit: videntur enim veteres in ſacro ornatu ſpectaſſe ſemper paſſionis Chriſti memoriam, ideóque ſtolam, & manipulum, cum zona, ad vinculorum eius referendam ſpeciem accommodaſſe; Accedit verò propiùs forma ſtricta ad funium & vinculorum ſimilitudinem, quàm expanſa; linúmque quàm lana, vel ſericum, aut aurum textile, meliùs refert funiculos & nexus. Attamen quia ſtolæ & manipuli aliæ ſunt ſignificationes, formæ ideo variârunt, quarum propria cum ſingulis conuenientia, ex dicendis in ſequenti capitulo, faciliùs innoteſcet.

Ceterùm Helgaldus Floriacenſis in epitome vitæ Regis Roberti, pretioſum manipulum ab eo donatum refert Eccleſiæ matrici ſanctæ Crucis

Crucis Aurelianensis, quam eximio amoris affectu diligebat. *Vrceolum* (inquit) *ex Onychino factum quod comparauerat Rex ditissimus, pretio sex librarum, iterum ipsi sanctæ Crucis loco contulit simul cum alio argenteo, & manipulo.* Non exprimit quidem Helgaldus ex qua materia contextum esset, sed pretiosæ hoc fuisse texturæ, facilè colligi potest ex eo quod immediatè prænotat de Sacerdotali ornatu, quem idem Rex Robertus dedit eidem Ecclesiæ Aurelianensi ad Pontificalis apparatus decorum. *Nihilominus* (inquit) *Dominum Oldoricum Episcopum in Sacerdotali vestimento sic honorauit, vt adstans in sacrificio Domini circumtectus ex omni parte, auro & purpura videretur.*

CAPVT IV.

De vsu Manipuli & abusu.

DE porrectione libri Epistolarum, quem ordinando Subdiacono tradit Episcopus, his verbis, *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro viuis quàm pro defunctis, In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Amen.* Notanda est sententia Amalarij Fortunati, lib. 1. de off. Eccles. c. 11. *Miror,* inquit, *qua de re sumptus vsus in Ecclesia nostra* (scilicet Occidentali, & Latina) *vt Subdiaconus, legat lectionem ad Missam, cùm hoc non reperiatur ex ministerio sibi dato in consecratione commissum, neque ex libris canonicis, neque ex nomine suo Subdiaconus, vt monstratum est, quia sub Diacono positus est.* Neque etiam habetur in Concilio IV. Carthaginensi, c. 5. qui de modo ordinandi Subdiaconum expressus est.

At de manipulo sic habet disertè illa canonica sanctio; *Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam & calicem vacuum: De manu autem Archidiaconi vrceolum cum aqua, & mantile & manutergium.* Mantile enim, mappula, manipulus, & phanon vocabula promiscua sunt, apud Rituum Ecclesiasticorum interpretes. Verùm in veteri ordine Romano sub titulo, *Qualiter in Romana Ecclesia Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi eligendi sunt,* Episcopus ipse manipulos Subdiaconis tradit, sic enim in fine eorum ordinationis legitur: Et Episcopus dat eis mappulas dicendo: *In vestione harum mappularum, subnixè te Domine deprecamur, vt hi famuli tui sic operentur in temporali conuersatione, quatenus exemplo piorum patrum, in futuro mereantur perenniter gaudere, Per Dominum &c.* Dicit hodie Episcopus dum immittit manipulum in sinistrum brachium cuilibet Subdiacono: *Accipe manipulum, per quem designatur fructus bonorum operum, in nomine &c.* In degradatione autem Subdiaconi ipsemet Episcopus aufert eius manipulum dicens, *Depone manipulum, quia per fructus bonorum operum quos designat, non expugnasti spirituales insidias inimici.* Sed cùm Subdiaconus restituitur, manipulus quoque ei redditur ab Episcopo cum cæteris proprij ordinis insignibus: Rubrica enim præliminaris formulæ de-

gradationis expreſſè monet vt ſi reſtitutio fiat, inſignia cuique Clerico detracta, ſigillatim & ſolenniter ei coram altari reſtituantur, *Et ſi ſit Subdiaconus recuperabit tunicellam & manipulum.*

Regula eſt generalis, Miſſalis libri; *Quotieſcumque celebrans vtitur pluuiali deponit manipulum: Et vbi pluuiale haberi non poteſt in benedictionibus quæ fiunt in altari, celebrans ſtat ſine planeta cum alba & ſtola.* Ideóque vel non accepto, vel depoſito manipulo. *Pluuiali autem vtitur in proceſſionibus & benedictionibus quæ fiunt in altari. Item in officio Laudum, & Veſperarum quando ſolenniter dicuntur. Eodem vtitur aßiſtens celebranti in Miſſa Pontificali. Item quando celebrans poſt Miſſam defunctorum facit in fine abſolutionem.*

Rubricæ generales Miſſal. Rom. c. 19.

Pontif. Rom. de bened. campanæ.

Tamen in benedictione campanæ hoc ſingulare videtur, quod Diaconus paratis omnibus huius ritus adminiculis, accipit amictum, albam, cingulum, manipulum, ſtolam & dalmaticam &c. At Epiſcopus paratur *amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali &c. & mitra ſimplici, & baculum manu geſtat*, non aſſumpto manipulo. Nec ſolùm differt à Diacono, ſed & à Preſbytero in vſu manipuli etiam ad altare; nam in ritu ſeruando celebrationis Miſſæ, c. 1. expreſſè dicitur, Manipulum quoque non accipit Epiſcopus ante ſtolam, niſi in Miſſis defunctorum, ſed accipit ad altare cùm in confeſſione dicit, indulgentiam, illúmque priùs oſculatur. Quod diſcrimen non alia ratione inuectum cenſeo, quàm ad notificandam ſpectantibus & differentiam ordinum Eccleſiæ, & præeminentiam Pontificiæ dignitatis, non tantùm ſuper Diaconatum, ſed etiam ſuper Preſbyteratum, qui ordo* Epiſcopali proximè accedit, & ei nullo medio coniunctus eſt.

* Accipe hic nomen ordinis, pro gradu Eccleſiaſticæ dignitatis, non autem pro charactere Sacerdotij.

In benedictione & impoſitione primarij lapidis pro Eccleſia ædificanda, Epiſcopus etſi amictum, albam, cingulum, ſtolámque accipiat, manipulum tamen non ſumit, ſed pluuiali ſemper, ſuper albam & ſtolam induitur. Item in dedicatione & conſecratione Eccleſiæ, (in qua nec manipulum gerit Diaconus) item in Eccleſiæ & Cœmeterij reconciliatione: Item in reconciliatione ſolenni pœnitentium, quæ fit in Cœna Domini: Nam tum non caſulam habet, ſed pluuiale gerit violacei coloris. At in perueteri Pontificali MS. Gallicani ritus, quod poſſideo, præliminaris Rubrica hoc extat tenore: *Feria IV. in capite ieiunij. Omnibus horis decantatis Pontifex induitur alba, ſtola, manipulo & cappa ſerica nigra, baculo paſtorali & mitra alba ſimplici &c. cineres benedicit.* In cœna verò Domini, ſic habet Rubrica primordialis; *Decantatis omnibus horis vſque ad magnam Miſſam, Pontifex indutus amictu, ſtola alba, manipulo, cappa ſerica nigra, baculo paſtorali cum mitra alba & ſimplici eat ad maiorem portam Eccleſiæ Clero proceßionaliter procedente, & introducat pœnitentes, quemlibet accipiendo per dexteram manum &c.* Mendum tamen irrepſiſſe videtur in Rubricæ huius ſeriem; Quid enim conuenientiæ habet cappa nigra cum ſtola & manipulo candidi coloris? Quamobrem ritus iſtius graphicè expreſſa repræſentatio in eodem codice, Pontificem cum Preſbyteris aſſiſtentibus cappis non atris at ſplendidis, ea die depingit hac ſub effigie.

Episcopi pœnitentes reconciliantis Feria V. in Cœna Domini vetus figura.

At in consecratione Chrismatis, oleíque Catechumenorum, & infirmorum, Pontifex manipulum habet, quia & casula indutus est, sicut & duodecim Presbyteri ipsi cooperantes in hac insigni actione, Subdiaconus etiam manipulum gerit, librum portans Euangeliorum ante pectus suum, dum Episcopus cum Presbyteris & Diaconis, Subdiaconísque & Acolythis ad mensam solenni apparatu procedit, inter sedem & altare paratam, cui tres ampullæ mystici liquoris consecrandi impositæ sunt. Verùm est peculiaris ratio, cur Pontifex Presbyteríque, & Diaconi, ac Subdiaconi ferant manipulos in hac solenni actione, fit enim infra Missarum solennia, vnde omnibus suis ornamentis insigniuntur, iísque pretiosis, propter diei solennitatem & actionis ipsius singularem celebritatem, quæ conspicua sic in præsignato vetusto Pontificali Gallicano exhibetur. *In Pontif. Rom.*

Consecrationis Chrismatis, & Olei Catechumenorum ac infirmorum, antiqua repræsentatio.

Cæterùm vt ad manipulum redeam, cur in ſiniſtro brachio poni ſoleat ac debeat: ſi ratio quæritur, haud arduum fuerit poſtulato eiuſmodi reſpondere. Alcuinus, c. Quid ſignificent veſtimenta, dicit, *Mappulam ſiniſtræ imponi, qua detergantur narium, oculorúmque ſuperflui humores, vt mortalitatis noſtræ admoneamur, atque vitæ huius tædio affecti, ad æternæ gaudium aſpiremus.* Non hinc longè abludunt Amalarius Fortunatus, Alexander Alenſis, & S. Bonauentura. Mihi verò plana ratio eſſe videtur, quòd ſi in dextera manipulus poneretur, eſſet Subdiacono miniſtranti impedimento, nec ita functiones ſuas ad altare poſſet expeditè & commodè exercere, puta pallam de calice leuare & reponere, libri folia vertere &c. quæ officia ſanè liberiùs ac faciliùs dextera manu obeuntur. Addi poteſt, cùm pars ſiniſtra hominis ſit illa quæ minus habet de calore & naturali vigore, vnde homo non ita lubenter ac bene ſiniſtrâ, ac dexterâ operatur: hac de cauſa mappulâ operiri & foueri, vt intelligamus humanæ naturæ infirmitatem, eam eſſe, qua boni omnis operis, imò & cogitationis ſumus incapaces, niſi diuinæ gratiæ auxilio adiuuemur. At hac ope nixi, nihil boni eſſe quod cogitare & explere non valeamus, iuxta illud Apoſtoli, *Omnia poſſum in eo qui me confortat &c.*

Sunt qui putent læuam eſſe dextera nobiliorem, iuxta illud Prouerb. 3. *Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria.* Hinc in ſacris picturis dexteram Paulo aſſignari, vt minori, læuam Petro vt maiori, vnde mos defluxit vt in Synodali conſeſſu, Apoſtolicæ Sedis Legati læuam ſemper teneant, inde vſitata phraſis Synodica; *Ad læuam conſidentibus Legatis Apoſtolicæ Sedis &c.* Verùm abſolutè loquendo ſiniſtra eſt dexterâ inferior, vt toto ſacræ Scripturæ contextu, vſúque ipſo rerum humanarum ſatis patet. Quòd igitur Petrus ad læuam pingatur*, indicio eius humilitatis hoc factum eſt, iuxta illud Domini, *Qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor.* Ortus eſt hinc præcipuus Papæ titulus, *ſeruus ſeruorum Dei.* Quæ etiam cauſa eſt cur Papæ Vicarij, in Synodis non in dextera, ſed in ſiniſtra conſideant. Nec obſtat Prouerbiorum citatus locus; nam longitudo dierum, quæ ponitur in dextera, maius bonum eſt diuitiis, & euanidâ earum gloriâ quæ in ſiniſtra collocantur. Accedit quòd manipulus ornamenti genus ſit, vt euincit Auguſtinus Eugubinus, lib. contra Vallam de donatione Conſtantini, num. 45. & elicitur ex edicto ipſius donationis, can. Conſtantinus, diſt. 96. Quare igitur ponitur in ſiniſtro brachio, non in dextro? Apoſtolum audiamus, *Quæ putamus* (inquit) *ignobiliora eſſe membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus.* 1. Cor. 12. 23. Ponimus igitur manipulum ornatûs gratia in ſiniſtra parte corporis, quæ ſanè dexterâ debilior eſt, & minùs digna.

* De hac Apoſtolorum pictura diſſeruimus ex profeſſo, in tractatu nondum edito, cui titulus eſt, *Petrus & Paulus*, lib. 2. c. 4.

Cæterùm tempore Lantfranci prælaudati, mos iam olim inoleuerat, vt Monachi albis induti inter diuina præconia, manipulum etiam geſtarent. *Nam in Cœnobiis Monachorum* (inquit) *etiam Laici* (ſeu fratres Conuerſi, vel Oblati) *cùm albis induuntur, ex antiqua Patrum inſtitutione ſolent ferre manipulum.* Vbi per antiquam Patrum inſtitutionem, ve-

Eadem epiſt.

terum Abbatum constitutionem intelligit: quam tamen nec refert, nec indicat. Quicquid sit, antiquata fuit illa consuetudo in Concilio II. Pictauiensi habito ex Decreto Paschalis II. Papæ, per Ioannem & Benedictum Cardinales anno 1109. sic enim ibi statutum est can. 5. *Vt nemo Monachorum deinceps manipulis vtatur, nisi fuerit Subdiaconus ordinatus.*

CAPVT V.

De morali & mystica Manipuli significatione.

VT ab vltima significatione exordiamur, qua manipulum pro sudario vsurpari, hócque ipso censeri nomine præmonuimus: audiendus occurrit disserens de sensu huius nuncupationis, Amalarius Fortunatus lib. 2. de Ecclesiasticis officiis, c. 24. *Sudarium significat*, inquit, *studium mundandæ cogitationis, quo naturales & velut ingenitas, nostras distillationes studemus tergere, siue propter effusionem lacrymarum tergendam fertur sudarium, vt in Martyrologio Bedæ legitur, quod pater noster Arsenius, propter redundationem lacrymarum tergendam, sudarium semper in sinu, vel in manu habuerit. In manu sinistra portatur, vt ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris, hoc est carnales delectationes.* Et iterum, *Sudarium ad hoc portamus, vt eo detergamus sudorem qui fit ex labore proprij corporis, quod legimus vsitatum fuisse circa corpus Christi, vnde legitur, & sudarium quod fuit circa caput eius. sudor tædium nostro corpori est, si non esset tædium, non toties tergeretur; habet aliquoties mens tædium, dicente Psalmista, Dormitauit anima mea præ tædio. Tædium in anima, quasi sudor in corpore. Tædium animi aliquando fieri solet ex conscientia peccatorum, aliquando ex accidentibus, vt est omne flagellum quod ab alieno corpore patitur: aliquoties ex infirmitate proprij corporis, quæ infirmitas aliquoties accidere solet ex peccatis. Quando tædium ex infirmitate peccatorum frontem nostræ conscientiæ tegit, habeamus sudarium ex lino castigatum & mundum, qualia sunt verba Dauid prophetæ, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et si fuerit infirmitas ex approbatione sicut in Iob, dicamus quod dicit, Sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Sic & nos quando hoc tædio afficimur, ne maiore tristitia absorbeamur, in consolationem nostri, quasi quoddam sudarium, exempla sanctorum Patrum ad corroborandam patientiam & detergendum tædium sumamus. Per sudarium intelligimus, mundos affectus & pios in labore.* Hactenùs Amalarius.

Mappulæ significationem Alcuinus ad eosdem fermè significatus refert citato haud semel lib. de diuinis officiis, cap. Quid significent vestimenta. Nec ab hoc deflectunt prisci cæteri sacrorum rituum interpretes superiùs notati. Eò redeunt siquidem ferè vniuersi, quò spectauit Ecclesia, dum assumenti Sacerdoti mysticum manipulum, hanc orationculam præscripsit, *Merear Domine portare manipulum fletus & doloris, vt cum exultatione percipiam mercedem laboris.* Dicebat Apostolis Do-

minus, *Meßis quidem multa, operarij verò pauci*, Luc. 10. 2. quò messis copiosior, eò metentium labor magis excrescit: quóque ij exiliori numero sunt, operis eò grauius euadit pondus, & laborantium augetur æstus. Sudent igitur diuini ministri in mysticæ messis cultura & collectione, iuxta illud prophetæ, *Euntes ibant & flebant mittentes semina sua*, Ps. 125. at *bonorum laborum gloriosus est fructus*. Sap. 3. 15. Vnde sequitur, *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos*; quamobrem Isaias Christo pacis principi & patri futuri sæculi gratulabundus occinit, c. 9. *Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores captâ prædâ, quando diuidunt spolia.*

Mappulam idcirco Ecclesia demum in manipulum militarem, ac victorialem corollam vertit. Quapropter hodie non tam luctus, quàm gaudij & gloriæ Sacerdotalis est manipulus indicium, vt plurimùm sericeus, imò textura aurea fulgens. Quasi iam datur pro corona, quam Tertullianus pridem nota occasione arrepta scribendi *de corona militis*, non in capite quamdiu hîc viuimus, sed in manu vel brachio gestandam esse pulcherrimè docuit, disputationem tum celebrem hoc initio exorsus; *Proximè facta est liberalitas præstantißimorum Impp. Expungebantur in castris milites laureati; Adhibetur quidem illic magis Dei miles, cæteris constantior fratribus, qui se duobus dominis seruire non posse præsumpserat, solus libero capite, coronamento in manu otioso &c. Tribuno defertur, & persona iam ex ordine accesserat. Statim Tribunus: Cur, inquit, tam diuersus habitu? Negauit ille cum cæteris sibi licere: Causas expostulatus, Christianus sum, respondit. O militem in Deo gloriosum! suffragia exinde, & res apud acta, & reus apud Præfectos. Ibidem grauißimas penulas posuit reuelari auspicatus &c. Et nunc russatus sanguine suo &c. totus de Apostolo armatus, & de martyrij candida laurea melius coronatus, donatiuum Christi in carcere expectat.* Et versus extremam oram opusculi; *Certè &c. vti tu nunc laurea, & myrto, & olea, & illustriore quaque fronde, & quod magis vsui est, centenariis quoque rosis ex horto Midæ lectis, & vtrisque liliis*, (cruentis scilicet & candidis) *& omnibus violis coroneris, etiam gemmis forsitan & auro: Vt & illam Christi coronam æmuleris, quæ posteà ei obuenit: quia & fauos post fella gustauit; nec antè rex gloriæ à cœlestibus salutatus est, quàm rex Iudæorum in crucem proscriptus: minoratus primò à Patre modicum quid citra Angelos, & ita gloria & honore coronatus. Si ob hæc caput ei tuum debes, tale si potes eis repende, quale suum pro tuo obtulit: aut nec floribus coroneris, si spinis non potes, quia floribus non potes: Serua Deo rem suam inattaminatam. Ille eam si volet coronabit; imò & vult; denique inuitat; Qui vicerit*, inquit, *dabo ei coronam vitæ.* Eò spectat prorsus illa Sacerdotalis oratio, *Merear Domine portare manipulum fletus & doloris, vt cum exultatione percipiam mercedem laboris.*

De manipulis animarum, quos Sacerdotes & pastores pro credito sibi diuinitus sanctificationis officio colligere pro virili debent, vt venienti Christo ad iudicium gratum in munus offerant, si præmiorum quæ fidelibus seruis tum retribuet, compotes fieri cupiunt, præclarè ait S. Gregorius hom. 17. in Euangelia, *Ecce*, dicit Dominus, *negotiamini dum venio: quale ei animarum lucrum de nostra negotiatione* (nos

pastores animarum, Deique ministri) *monstrabimus? quot eius conspectui animarum manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? ponamus ante oculos nostros illum tantæ districtionis diem, quo iudex veniet &c. Ecce in maiestate terribili inter Angelorum & Archangelorum choros videbitur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se trahet, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, ibi Thomas Indiam in conspectu sui iudicis conuersam ducet, ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt. Hæc fratres vobiscum sollicitè cogitate, hæc* (animarum studia) *& proximis vestris impendite, omnipotenti Deo fructum vos reddere de negotio quod accepistis, parate: Sed ista quæ dicimus, meliùs apud eum orando, quàm loquendo obtinebimus.*

Huc collineat sæpè iam laudata Sacerdotis ad sacrificium se præparantis oratio, *Merear Domine, portare manipulum fletus & doloris, vt cum exultatione percipiam mercedem laboris.* Sic suos manipulos sancti Pontifices & Sacerdotes portauerunt, & post fletus & dolores huius vitæ mercedem laboris cum æterno gaudio susceperunt. Ita superiori sæculo alter ille Ambrosius Mediolanensis sanctus Carolus Borromæus suum pertulit manipulum, quem ingenti munere pietatis dono ad se missum Canonici Aurelianenses, Sede vacante, omni cum honore susceperunt ipso anno celebris in ea vrbe Iubilæi, scilicet 1600. quemadmodum qui huius nobilis Ecclesiæ Decanus tunc erat memoriæ prodidit, lib. 16. Annalium ipsius Ecclesiæ Aurelianensis, Carolus Sausseius his planè verbis. *Eodem anno & sequentibus, reliquiæ multæ Sanctorum nobis* (antè, sacris pignoribus ab hæreticis Caluinistis ferè penitùs spoliatis) *transmissæ sunt donis singularibus, ex Rhemensi primùm Ecclesia, deinde ex Suessionensi, Beluacensi, & aliis: Tum ex Monasterio de Aliouillari de carne sanctæ Helenæ; Tandem ex Cœnobio sancti Trudonis in Hasbania os nobilissimum è brachio sancti Eucherij Episcopi Aurelianensis: Et ex Ecclesia Mediolanensi particula carnis &* MANIPVLVS VIRIDIS COLORIS *sancti Caroli Cardinalis Borromæi Archiepiscopi Mediolanensis. quæ & pretiosis inclusæ sunt thecis, & suo ordine enumerantur in Codicibus Aurelianensis Ecclesiæ.* Hactenus Sausseius, vir sanè pius: qui deinde factus Parisiensis canonicus, & S. Iacobi à Carnificeria Pastor, ab eadem Ecclesia Mediolanensi, Stolam ipsius sancti Caroli obtinuit, quam summa celebritate collocauit in sua S. Iacobi Ecclesia, perpetua veneratione colendam.

Hìc verò mihi memoria excidere non patior Caroli Cardinalis à Lotharingia toto orbe illustrissimi, symbolicum numisma, hac excusum specie*. Extat extypon in Gallia Metallica vol. 2.

Quo emblemate pius, prudénsque Princeps insinuare voluit, Sacerdotij Christiani formidabilem fidei inimicis vigorem: gladium siquidem igneum & versatilem, esse Dei verbum; brachium manipulo instructum, signaculo crucis insigne, Sacerdotalem designare auctorita-

tem : qua hostium Ecclesiæ impietas comprimitur, diuináque lex vindicatur & gloria. Allusisse etiam videtur ad Cherubim, quem olim posuit Deus in aditu horti Eden ad custodiendum lignum vitæ, cum gladio flammeo & versatili, quo feriret temerè insilientes. Nec mysterio vacat quod Angeli, haud alij, quàm ex hoc ordine, fuerint huic officio præfecti: Cherubim enim vigilantissimi sunt & perspicacissimi, vnde à scientia vocabulum sortiuntur, quia sunt vindices omnis scientiæ Dei quam Adam temerè concupierat; scientia porrò est dos propria sacerdotis, iuxta illud Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & populi requirent legem de ore eius, Angelus enim Domini exercituum est.* Quamobrem Dominus væ dicit Pharisæis *quia abstulerant clauem scientiæ.* Atque hæc de manipulo Ecclesiastico, satis pro instituto esse possunt, cùm vix plura inter scrutandum priscos auctores, datum mihi fuerit reperire.

PANO-

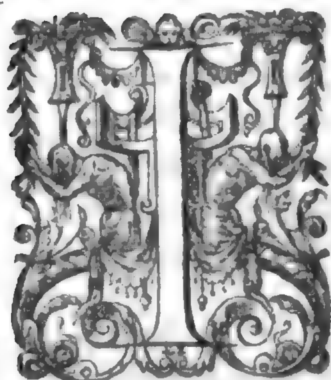

PRIMÆ PARTIS PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER V.

DE STOLA SACRA.

CAPVT PRIMVM.

Quid Stola apud veteres; & quibus iam olim eiusdem vsus competebat?

N ſacris litteris varia eſt nominis ſtolæ acceptio. 1. enim ſumitur pro omni veſte, Iſaiæ 63. 1. *Iſte formoſus in ſtola ſua*, id eſt in habitu ſuo, & inceſſu. 2. pro tunicâ muliebri, Iudith. 16. 10. *accepit ſtolam nouam, ad decipiendum illum*. 3. etiam pro veſte virili, eâque vulgari, Geneſ. 45. 21. Ioſeph iuſſit ſingulis (fratribus ſuis) *proferri ſtolas binas*. 4. pro habitu ſacro, & tunica Sacerdotali, 3. Eſdr. 4. 54. Darius ſacram ſtolam iuſſit dari omnibus Sacerdotibus, qui præcedunt, vt in ea deſeruirent, & cap. 5. 45. dedit ſtolas Sacerdotales centum. Et cap. 7. 9. *Steterunt Sacerdotes & Leuitæ amicti ſtolis, per tribus*. 2. Machab. 3. 15. *Sacerdotes ante altare cum ſtolis Sacerdotalibus &c. inuocabant de cælo* Deum. 1. Machab. 10. 12. *Induit ſe* (ſummus Sacerdos) *Ionathas, ſtola ſancta* &c.

Apud ſæculi auctores, etiam aliquando ſtola ſumitur pro omni veſte, ſiquidem, teſte Nonio, veteres ſumebant ſtolam pro omni quod corpus tegeret: aliquando etiam pro veſte virili; apud Ciceronem Philippica 2. *Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim ſtolam reddidiſti.* Eodem planè ſenſu apud Petronium: *Quid ille alter, qui die togæ virilis, ſtolam tanquam togam aſſumpſit.* Certè Quintiliani æuo eodémque teſte, non vltra medium crus togæ porrectæ erant: Inde iam ætate Ciceronis profuſæ ad modum ſtolæ, ad talos vſque cœperunt produci, vnde ipſe ait Tullius, *Togam ſtatim ſtolam reddidiſti*; ſtola enim ſemper fuit talaris, nec aliud erat, *quàm talaris tunica*; *Quæ matronarum* (vt notat Iſi-

dorus l. 1. Orig. c. 25.) *proprium insigne* & operimentum fuit. Tertullianus de pallio c. 4. *Matrona sine stola in publico*; Adeovt etiam apud Ethnicos, impudicæ mulieris (prout laxati sine vitta crines) tunica breuis indicium fuerit, quò spectans Tibul. eleg. 6.

Quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Matronæ siquidem & mulieres quæuis honestæ, stola ad imos pedes demissa vtebantur, cuius imam partem instita assuta ambiebat. Fuit etiam vestis Sacerdotalis; Nam linea vestis, id est tunica talaris, linea vtique stola, vestis erat sacrificantium. Cœpit mos hic apud Ægyptios, sed subinde vbique viguit: hinc sacrificatorum cœtus apud Poëtas, *Linigera turba, & liniger grex*, dici solet; & apud Suetonium, lineus dicitur amictus Isiacorum.

CAPVT II.

Iuonis Carnotensis, de Stola, sententia excutitur, asserentis hunc ornatum non fuisse in vsu apud priscæ legis Sacerdotes.

TVNTVR *& stola*, (ait Iuo præfatus, de rebus Ecclesiast.) *quæ alio nomine orarium vocatur, qua vetus Sacerdotium non vtebatur.* Verùm hæc assertio reuinci videtur perspicuis Scripturæ sacræ auctoritatibus, quibus aperta fit mentio stolæ Sacerdotalis apud Hebræos; Præter enim loca superiori capite ex 1. Machab. 10. 21. & 2. 3. 15. signata, necnon 3. Esdræ 4. 54. 5. 45. 7. 9. extant alia perspicua Eccles. 45. 9. siquidem legimus: *Excelsum fecit Aaron fratrem eius* (scilicet Moysi) *& similem sibi de tribu Leui: & statuit ei testamentum æternum, & dedit illi Sacerdotium gentis, & beatificauit illum in gloria &c. induit eum stolam gloriæ, & coronauit eum in vasis virtutis.* Et c. 50. v. 11. de Simone Oniæ filio, summo Sacerdote, *Quasi oliua pullulans & cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestiri illum in consummationem virtutis.*

Verùm sententiæ Iuonis istæ auctoritates neutiquam aduersantur: his siquidem in Scripturæ locis manifestè stola sumitur pro tunica, vel linea, vel hyacinthina, qua à Deo decoratum fuisse antiquæ legis Pontificem omnis Scriptura testatur. Cæterùm ipso adducto loco ex c. 45. Ecclesiastici id fit quàm perspicuum: ea enim serie sacer contextus habet; *Circumpedes & femoralia & humerale posuit ei: & cinxit eum tintinabulis aureis plurimis in gyro: dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo, in memoriam filiis gentis suæ, stolam sanctam auro & hyacintho & purpura, opus textile &c.*

Sicque intelligi posse videtur quæ de stola S. Iacobi Apostoli Episcopi Hierosolymæ primi, Ecclesiastica produnt monimenta, in VIII. Synodi primordiis, actione scilicet 1. epistola legitur synodica, itidémque munifica Theodosij Patriarchæ sanctæ ciuitatis ad Igna-

tium regiæ vrbis Primarcham, (extat apud Binium Tom. 3. Concil. p. 1. pag. 612. & 613.) qua sibi eius conciliandæ beneuolentiæ affectu, dono ei pretioso mittit Pontificalem stolam S. Iacobi Apostoli, & fratris Domini &c. Stola enim ista nihil aliud fuisse videtur quàm poderis seu tunica linea talaris, qua vsum fuisse semper Beatum ipsum Apostolum S. Hieronymus refert ex Hegesippo, *vicino* (vt ait in Catalogo c. 4.) *Apostolicorum temporum* in hunc modum; *Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit: nunquam attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo: huic soli licitum erat ingredi Sancta Sanctorum; siquidem vestibus laneis non vtebatur, sed lineis, solúsque ingrediebatur templum.* De hac stola S. Iacobi ab eius successoribus sanctæ Ciuitatis Hierarchis gestari solita, pleraque alia notatu digna signauimus lib. 6. Panopliæ Episcopalis c. 3. At verò si hæc stola fuit poderis, planum est nihil habuisse affinitatis cum stola nostra Sacerdotali, quæ, vt constat, differt omninò à linea tunica talari.

CAPVT III.

An stola nostra, quæ distincta vestis est à podere seu tunica linea talari, fuerit in vsu ab ipsa Apostolorum ætate?

PLERISQVE doctis superfluum fortassis videbitur, hac de re mouere quæstionem, cùm persuasum habeant Apostolis, nec Apostolicis viris vestes illas sacras, mysticósque ornatus fuisse in vsu, qui à posterioribus tantùm sæculis vsurpari ab altaris ministris demum consueuerunt. Præcinit huic cœtui Honorius Augustodunensis in Gemma animæ, seu lib. 1. de antiquo Missæ ritu, cap. 89. vbi ait, *Apostolos & eorum successores in quotidianis vestibus & ligneis calicibus, Missas celebrauisse &c.* Si enim in vulgaribus indumentis Apostoli, eorúmque successores rem diuinam celebrabant; hinc certè fit consectaneum, neque stola, neque podere, neque tunica Sacerdotali, vllóve insignes ornatu sacris eosdem (quin & proximos eorum successores) operatos. Verùm in Panoplia nostra Episcopali lib. 6. c. 3. hanc Honorij sententiam procul à vero esse ostendimus constantibus testimoniis Hegesippi, Eusebij Cæsariensis, & S. Epiphanij, ac beati Hieronymi: imò ipsius Honorij confessione, qui subsequenter ait; *Sed Clemens tradente Petro Apostolo vsum sacrarum vestium ex lege sumpsit, & Stephanus Papa in sacris vestibus Missas celebrari constituit.* Sed si Petrus vsum sacrarum vestium in diuina actione tradidit, Clemens verò eius ex institutione, sacra vestimenta gestari à diuinis ministris in tremenda actione docuit ac decreuit: Quomodo prius Honorij effatum verum esse potest? videlicet quòd Apostoli & eorum successores Missas in ordinariis vestibus celebrarint: An Petrus Apostolus non erat, qui & ipse eorum erat

apex? vel tradebat Petrus quod ipse non seruabat? aut solus morem inuexit, quem cæteri Apostoli nescirent aut spernerent: ipse verò non seruabat? vel Clemens eius successor non fuit? imò discipulus & præcipuus cooperarius. Quis verò est Ecclesiasticæ historiæ tantisper sciens, qui ignoret Stephanum Papam & martyrem non instituisse vt Sacerdotes in vestitu sacro Missas peragerent: at dumtaxat vetuisse, ne extra diuinum officium & loca sacra, mysticis vestibus vterentur? disertis sanè id verbis testantur Luitprandus Ticinensis in lib. de vitis Pontificum, Damasus seu Anastasius de vitis eorumdem, in ipso Stephano: hócque ipsum Romana Ecclesia patenter testatur in eiusdem Pontificis & Martyris officio die Aug. 2. Lect. 2.

Porrò vestigia pleraque etiamnum supersunt in Ecclesiasticis monimentis, sacræ stolæ gestatæ, ipso Apostolorum & Apostolicorum virorum æuo. Superiori capite meminimus stolæ S. Iacobi fratris Domini, & sanctæ ciuitatis primi Episcopi, cum aliis eius sacris indumentis pretioso dono transmissæ, à Theodosio Hierosolymorum Patriarcha ad S. Ignatium Constantinopolitanum Antistitem. Quamuis enim quibusdam videri posse præmonuerimus, stolam sumi pro tunica linea, qua semper vsus memoratur ipse S. Apostolus; nihilominus verba ipsa Synodicæ Theodosij ad Ignatium apertè euincunt, stolam istam fuisse rem distinctam à tunica illa linea, seu podere Sacerdotali, quandoquidem vtriusque in illis litteris propria fit mentio; in hunc enim modum loquitur Theodosius ad Ignatium scribens: *Intereà sperans, penes sacratissimam & solertissimam affectionem tuam impetrare quæ cordi sunt: Poderem* (en tunica talaris linea) *& superhumerale cum mitra, Pontificalem stolam S. Jacobi Apostoli & fratris Domini, primi Archiepiscoporum*, (huius Ecclesiæ) *qua antecessores mei Patriarchæ circumamicti semper in Sancta Sanctorum ingrediebantur, qua & ego indutus sum eamdem gerens, tuo desiderabili & honorando mihi capiti, ex amore & dilectionis copia transmisi, quatenùs sanctifica suauitate & tactu sanctissimorum locorum, vtpote dignus perfruaris.* Hactenùs Theodosius.

Stolæ quoque S. Stephani Hierosolymæ primi Archidiaconi & protomartyris, à Macario Hierosolymorum Episcopo datæ S. Helenæ, & ab ea transmissæ Vesuntionem ad B. Hilarium, specialem obseruationem consignauimus in Martyrologio Galliæ 3. Nonas Augusti, ex monimentis Ecclesiæ Vesuntionensis: plura in commentariis eiusdem diei, fauente Deo dicturi. Tametsi hîc nodus hæreat, quandoquidem dubium semper subsit, num sacrum huiusmodi pignus fuerit stola, vel tunica linea talaris: cùm hæc sit vestis, illa verò fascia quædam, seu plagula, super tunicam lineam, seu albam iniecta, à collo ad pectus, hincque ad genua vsque defluens, pari textura, ac planeta, seu casula cui subiuncta hæret, confecta. Vetus MS. Codex à Chiffletio citatus part. 2. suæ Vesuntionis n. 5. p. 35. & 38. hoc sacrum B. Stephani spolium designat dalmaticæ nomine: quæ sanè in sacris vix esse cœperat in vsu, Apostolorum sæculo, quo S. Stephanus effulsit: Meliùs igitur datum S. Helenæ à Macario pium munus,

scilicet B. Stephani indumentum seu ornatus, de stola vel tunica intelligi debet; quæ si promiscuè accipiendæ sunt, vel distinctè, prorsus est incompertum. Meminit certè Eusebius Cæsariensis stolæ Sacerdotalis ab Episcopis gestatæ in Synodo Tyriensi lib. 10. hist. Eccles. c. 3. quo recitat panegyrim dictam Paulino Episcopo Tyriensi, & eius Coepiscopis in Encæniis templi ab eo extructi, & quidem distinctæ à podere, seu linea tunica talari: Sic enim eos pius Encomiastes compellat atque affatur, *Amici Dei & Sacerdotes, qui sacrosancto indumento podere cœlesti, gloriæ corona, & diuino chrismate, denique Sacerdotali Spiritus sancti stola decorati estis.* Sed verò extra omne dubium non est, an hæc spirituali analogia quadam, vel litterali sensu ab auctore dicta fuerint, nec ne? Propriè tamen sine tropo hæc ipsa pronunciata esse probabilius censui, Panopl. Episcopal. lib. 1. cap. 3. pag. 38. & 39. quam in promptu quisque perlegere potest.

CAPVT IV.

De forma stolæ vsualis apud Veteres.

STOLA, quæ primario vsu fuit propria matronarum vestis, haud aliud erat quàm tunica talaris, seu vestis ab humeris antè & retrò ad pedes vsque profusa. Terentius Varro lib. 7. de lingua Latina, togam & tunicam tribuit viro, pallium & stolam mulieri. Huc spectat Vlpianus lib. 23. de aur. & arg. leg. *Muliebria vestimenta sunt*, inquit, *quæ matrisfamiliæ causa sunt comparata, quibus vir non facilè vti potest, sine vituperatione, veluti stola.* Succenset huic quocirca non immeritò Martialis, qui honestum eiusmodi habitum, vt pote matronarum proprium, impudicis concedebat mulieribus:

Quis Floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

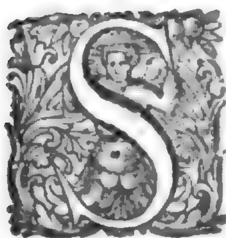
Collineat celebre illud Tertulliani dictum lib. de pallio: *Habes quod Cecina Seuerus, grauiter senatui impressit, matronæ sine stola in publico.* Quia propudiosum erat videre mulierem prodire in publicum sine talari veste, quæ totum corpus tegeret antè & retrò, ab humeris demissa vsque ad imos pedes. Hanc sic describit Isidorus Orig. lib. 19. c. 25. *Stola matronale operimentum, cooperto quod capite, & scapula à dextro latere in læuum humerum mittitur. Stola autem Græcè vocatur quòd superemittatur:* Dicitur stola à voce στολὴ, quæ Græcis à στέλλομαι, id est induo, deducitur, totum enim inuestit corpus, honestóque decorat ornatu; quamobrem apud veteres passim stolatus sumebatur pro honesto; nec alia de causa attributa matronis hæc vestis, quàm eo quòd honestatis & pudoris muliebris insigne erat, siquidem demissa erat vsque ad talos, & institâ ad oram ornata; de instita eiusmodi Horatius 1. ser. satyr. 2.

Quarum subsutâ talos tegit instita veste,

imam enim partem instita seu fascia assuta ambiebat.

CAPVT V.

De forma Stolæ ſacræ; & an idem ſit ornatus cum Orario? Déque duplici genere Orarij, ac Stolæ.

STOLA eſt apud auctores Eccleſiaſticos, *ſacra veſtis, longa, non lata, à collo demiſſa, & ad anteriora deſcendens vſque infra genua ſacri myſtæ diuino miniſterio defungentis.* Huius ornatus hoc nomine rituum ſacrorum priſci interpretes expreſſim meminerunt, Alcuinus de diuinis officiis cap. Quid ſignificent veſtimenta: Amalarius Fortunatus, de Eccleſiaſticis officiis lib. 2. c. 20. inſcripto de Stola; Rhabanus Maurus lib. de ord. Antiphonarij c. 19. Rupertus de diuinis officiis lib. 1. c. 21. Iuo Carnotenſis ſerm. de ſignificatione indumentorum Sacerdotalium: Hugo Victorinus de Sacram. part. 4. lib. 2. cap. 4. Innocentius III. lib. 1. Myſteriorum Miſſæ cap. 54. & alij recentiores.

Sunt qui velint ſtolam olim fuiſſe Sacerdotum veſtem, quæ corpus tegeret: deſiiſſe verò eſſe in vſu, cùm alba deferri cœpit: hinc Durandus Rationalis lib. 3. c. 5. ait, *ſtolam mutatam eſſe in torquem*, hoc eſt in eam formam, qua hodie Sacerdotes vbique vtuntur.

Idem eſſe ſtolam quod orarium expreſsè cenſet Alcuinus, loco præſignato; *Sequitur*, inquit, *orarium, id eſt ſtola;* ita & Rhabanus lib. de ordine Antiphonarij c. 19. inſcripto *de orario, id eſt ſtola:* ſic & Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. de Miſſæ antiquo ritu, c. 204. *Deinde circundat*, ait, *collum ſuum ſtola, quæ & orarium dicitur*; Eáque ferme communis eſt auctorum etiam poſteriorum ſententia: Quæ tamen difficultate non caret, ſi accuratiùs examinetur. Etenim orarium non fuiſſe videtur ornatum Sacerdotalem, ſed veſtem vſualem, tam Sacerdotum, quàm Clericorum inferiorum. Durus eſt ſanè Canonis Triburienſis contextus, relatus 17. q. 4. c. 25. (Refertur etiam à Burchardo lib. 6. c. 10. cum hac annotatiuncula in margine: *Ex Concilio Triburienſi, cui interfuit Rex Arnulphus:* anno ſcilicet 895. Formoſo Papa ſedente) *Vt Preſbyteri non vadant, niſi ſtola aut orario induti:* hìc enim videtur ſtola ab orario diſtingui, & ſtolam nec orarium induci pro ſacro ornatu, ſed triuiali veſte: Cùm antiquo decreto Stephani Papæ & Martyris vetitum ſit Sacerdotibus veſtes ſacras, proinde & ſtolam extra ſacra deferre: *Veſtimenta Eccleſiaſtica*, ait, *quibus Domino miniſtratur, cultúſque diuinus omni cum honorificentia & honeſtate à Sacerdotibus, reliquiſque Eccleſiæ miniſtris celebratur, & ſacra debent eſſe & honeſta: Quibus aliis in vſibus, cùm Deo eiúſque ſeruitio conſecrata ſint, nemo debet frui, quàm in Eccleſiaſticis & Deo dignis officiis, quæ neque ab aliis debent contingi, niſi à ſacratis hominibus.* Et habetur in c. *Veſtimenta,* de conſec. diſt. 1. Breuiùs idem refert decretum ex antiquis monimentis Damaſus in

Pontificali tit. 24. *Hic constituit*, inquit, *Sacerdotes & Leuitas vt vestes sacras * in vsu quotidiano non vti, nisi in Ecclesia tantùm.* Conciniùs Luitprandus scribit Ticinensis in opusculo de vitis Rom. Pontif. cap. 24. *Constituit ne Sacerdotes & Leuitæ vestimentis Ecclesiasticis in aliis vsibus vterentur, quàm Ecclesiasticis officiis.* Sic & recitat Ecclesia Romana in natali officio eiusdem S. Stephani die 2. Augusti lect. 2. & quotquot scriptores eiusdem statuti meminerunt.

* Phrasis incongrua, vel locus corruptus.

Vel igitur errauit Triburiensis Synodus, sanciens vbique & semper Sacerdotes stolam aut orarium gerere: aut stolam & orarium ab eo Concilio non accipi pro ornatu sacro, vel veste, perspicuum est. Certè Concilium Moguntiacum diu ante hoc Triburiense, scilicet anno 813. celebratum iubet c. 28. vt Presbyteri assiduè vtantur orariis, ita enim statuit: *Presbyteri sine intermissione vtantur orariis, propter differentiam Sacerdotij dignitatis*; Quibus verbis idem decernere videtur, quod Concilium Triburiense præcitatum. At conciliandæ huic antinomiæ confert nonnihil luminis canon, *Nullus*, editus in Quinisexta synodo, quam Gratianus perperàm pro sexta assumit, & inscribit 21. q. 4. c. 2. qui sic habet, *Nullus eorum qui connumerantur in Clero, vestimentum indecens habeat, siue in ciuitate degens, siue in itinere ambulans, sed stolis vtantur quæ concessæ sunt Clericis &c.* Vbi Glossa *stolis*, id est *veste talari, superpelliceo, vel cappa.* Ex quo liquet præter sacram stolam, aut orarium, quo vtebantur Sacerdotes & Diaconi in sacrificio: tam his, quàm cæteris Clericis fuisse priuati indumenti genus, quod extra sacra gerebant, communi viris Ecclesiasticis vsu; quem canones prænotati commendant nomine stolæ & orarij. Intelligendum igitur esse canonem Triburiensem de triuiali stola & orario, id est talari & honesto habitu externo, quem solebant Clerici proferre priuato incessu, in vulgus priuatímque prodeuntes, quemadmodum ex canone præsignato Trullani Concilij fit perspectum. In hunc verò sensum reor non posse Moguntiacum canonem inflecti: propter hanc eius clausulam scilicet, *ob differentiam Sacerdotij dignitatis;* Talaris enim vestis omnibus Clericis communis erat; quamobrem ex eius gestatione dignosci non poterat Sacerdos à Clerico minore, vel etiam Diacono aut Subdiacono. Igitur de stola sacra seu orario canon iste accipiendus est; quem tamen non est quòd quis causetur decreto Stephani Papæ & Martyris aduersari de non gerendis extra sacra vestibus mysticis; quandoquidem verba eiusmodi, *Presbyteri sine intermissione vtantur orariis*, intelligi debent in sacrificio, eo pacto videlicet vt nunquam diuinum mysterium celebrent sine orario sacro, id est stola illa mystica, de qua semper in diuina actione gerenda à Sacerdote, canones nonnulli in synodis antiquis editi sunt.

Vetustissimum Concilium Laodicenum, quod sub Siluestro Papa & Constantino Magno consedit, c. 23. prohibet minoribus Clericis stolam, seu orarium perferre, *Quoniam non oportet Lectores, aut Psaltes, orario vti, & sic legere aut psallere.* Imò nec Subdiacono licet, cùm & ipsi Diacono idem prohibeatur superiori canone (can. 22.) *Ministrum*

non oportet orario vti: eo scilicet modo, quo illud gerit Sacerdos, scilicet ab vtroque humero pendens & recta linea à pectore ad genua vsque productum: siquidem Diaconus eo quod Euangelium in Ecclesia recitat, orario vtitur, sed alio ritu, quem hunc in modum describit Toletana IV. synodus, *Vnum orarium oportet leuitam gestare in sinistro humero, propterea quod orat, id est prædicat: dextram autem partem oportet habere liberam, vt expeditiùs ad ministerium Sacerdotale discurrat.* At Sacerdos honorificentiori modo hunc ipsum ornatum gerit, quemadmodum statutum vel testatum potiùs legimus in Concilio III. Bracarensi c. 3. hac verborum serie, *Vt sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis D. N. Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus, ita vt de vno eodémque orario, ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis;* cuius nimirum memoriale est Eucharistiæ sacrificium. Episcopus verò stolam seu orarium aliter ac Sacerdos simplex gestare solet, non scilicet cancellatum ante pectus, sed rectà ab vtroque humero defluens in genua; Enimuerò encolpium, seu pectoralem crucem à collo super pectus pendentem defert, vt opus ei non sit orarium inflectere in modum crucis, prout decussatum gerit simplex Sacerdos. Hinc in Pontificali Romano sub titulo *de consecratione electi in Episcopum:* Cùm procedit consecrandus signatim cauetur, *vt stolam ferat* (non in modum Episcopi cùm nondum sit ordinatus, sed) *in modum Sacerdotis.* Post editam verò professionem fidei, Missámque inceptam & productam vsque ad finem Gradualis, ita præceptum legitur; *Episcopi aßistentes ducunt electum ad capellam suam, & ibi deposito pluuiali, Acolythi induunt illum sandalia ipso psalmos & orationes legente consuetas, si priùs illa non accepit; Tum accipit crucem pectoralem, & stola ei aptatur, vt ab humeris dependeat.*

Competit igitur Diacono, Presbytero, & Episcopo, stola sacra, seu orarium, proprio cuique modo gestandum. hinc est quòd dum horum ordinum priuilegio exuuntur, videlicet degradatione solenni summouentur ab ordine, hoc ornatu priuantur celebri exauctorationis ritu.

De Diacono exuendo tam insigni, quàm priuilegio ordinis hunc in modum habet Pontificale Romanum; *Ablata dalmatica Pontifex degradator amouet degradando stolam de humeris, proiiciens eam post tergum, dicens; stolam candidam quam acceperas immaculatam in conspectu Domini perferendam, quia non sic cognito mysterio, exemplum conuersationis tuæ fidelibus præbuisti, vt plebs dicata Christi nomine posset exinde imitationem acquirere, iustè à te amouemus, omne Diaconatus officium tibi prohibentes.*

Quando verò eam amouet à Presbytero, Pontifex degradator dicit; *Signum Domini per hanc stolam turpiter abiecisti, ideóque ipsam à te amouemus, quem inhabilem reddimus ad omne Sacerdotale officium exercendum.*

In degradatione Episcopi, nihil de auferenda stola præscribitur, quia stola tam Episcopo, quàm Presbytero communis est, nec confertur

fertur Episcopo ordinando propriè vt specialis ornatus, at dumtaxat mitra, Euangelium, annulus, baculus, chirothecæ, quæ res ideo ipsi auferuntur, cùm suo deiicitur gradu, hoc est apice Pontificali. At postea, stola & reliquis sacris vestibus exuitur, cùm abdicatur ipso Sacerdotio, & cæteris ordinibus gradatim. Verùm quando sua dignitate, Antistes, aliquâ iniuriâ spoliatus, restituitur in decus pristinum, signatim reddendam ei stolam seu orarium; similiter Presbytero, consequenter & Diacono, promulgatum legitur his verbis in Concilio IV. Toletano, can. 27. *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus à gradu suo iniustè deiectus, si in sancta synodo innocens inueniatur, gradus amissos recipiat coram altari, de manibus Episcoporum: si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum: si Presbyter, orarium & planetam: si Diaconus, orarium & albam &c.*

CAPVT VI.

De nomine Orarij.

AB orando dictum, sunt qui arbitrentur, non obscuri nominis rituum sacrorum interpretes; quos suprà speciali nomenclatura designauimus. Quam sententiam à Concilio IV. Toletano mutuati videntur, in quo sic legitur definitum, c. 59. *Vnum orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propterea quod orat, id est prædicat.* Vnde rituales auctores eliciunt orarium sic esse dictum, quòd concessum sit oratoribus seu prædicatoribus Euangelij.

Nimius forem si singulorum hac de re verba, continua isthic serie irem retextum, maximè cùm infrà opportuniore loco, ratio ista debeat expendi, scilicet vbi de stolæ sacræ seu orarij mystico, aut morali significatu, ex Ecclesiasticorum auctorum scitis disserendum erit. Verùm isto loco etymologiæ signatæ rationem habere ratam nequeo. Malè siquidem exscriptum fuisse orarium arbitror, potiùsque scribendum fuisse reor *aurarium*, quòd scilicet iste ornatus sacer non stola lanea, non tunica linea: sed ornatus sit Sacerdotum insignis, fulgidúsque, vtpote aureus, stamine scilicet contextus pretioso ac specioso, quo vti Diacono non licet, vt constat ex can. 39. præfati Concil. IV. Tolet. sic sancientis, *Caueant ergo Leuitæ, gemino vti orario, sed vno tantùm & puro, nec vllis coloribus, aut auro ornato.* Quòd enim Diaconus non sit in ordine principante, (vt ait doctus Espenceus) sed dumtaxat in ordine ministrante, splendido adeò ornatu ipsum insigniri non decebat. Aurarium igitur dici debet eiusmodi ornamentum, seu ornatum aureum: vnde apud Burchardum, lib. 6. c. Presbyter; dicitur *stola oraria*, seu potiùs *aurea*; Qualis ea erat, quam tempore famis, Cyrillus Hierosolymitanus pretio distraxit, vt egenorum inopiæ subueniret. Quod ei piaculo Ariani vertentes, inter accusationis capita, ob quæ illum abdicarunt Episcopatu, connumerarunt. Rem gestam paucis, sed lucidis verbis Theodoretus, lib. 2. c. 27.

hiſt. Eccleſ. denarrat; quam Socrates & Sozomenus obiter referendo, arctiùs quàm par ſit perſtrinxerunt. *Sed præcipuam* (inquit) *indignationem mouit compoſita de Cyrillo fabula; nam cum laudatiſſimus Rex Conſtantinus in honorem Hieroſolymitanæ Eccleſiæ, dediſſet Macario Epiſcopo in vrbe illa veſtem ſacram, qua inſignitus miniſterio ſacri baptiſmatis fungeretur; hæc fuerat pretioſa contexta auro, vendidiſſe eam Cyrillum memorabant, mercatúmque eam quendam Cantatorem ſcenicum, qui illa indutus, interſaltandum collapſus interierit &c.* Sed hoc vltimum, vt rectè notat Theodoretus, fabula erat; ſiquidem Cyrillus tempore egeſtatis ſtolam illam pretioſam vendiderat, pio iuuandi dumtaxat miſerorum inopiam, affectu; qui emerant fortè abuſi ſunt ea, at hæc eorum impietas, Cyrilli culpa non fuit. Quòd enim quando vrget ſumma neceſſitas, liceat ſacra vaſa, veſtéſque ad afflictæ plebis ſolatium diſtrahere, res eſt apud Theologos conſtantiſſima: ex quibus videndus Bellarminus lib. 3. de Eccleſia triumphante, c. 6. §. ad quartum, & lib. 2. de Miſſa, c. 14. tit. de vaſis ſacris §. *ſed Caluinus* &c. Cæterùm ſtolam eſſe proprium miniſtri baptiſmi ornatum apud Latinos, & ex vſu communi Eccleſiæ Occidentalis patet, & ex lege in Rituali Romano præſcripta.

Porrò apud Græcos mos idem viget; Quando orat Sacerdos pro Catechumenis inſignem orario adeſſe Diaconum, Balſamo teſtatur: (Vide Euchologium Græcorum recentiùs editum, p. 110. col. 6.) Multò magis cùm baptiſantur; Aſſiſtit enim Diaconus ſolenni officio Pontifici vel Sacerdoti baptiſanti, vt ex ipſo Græcorum Euchologio patet, (Ex Cod. Barberino S. Marci Euchologij, nouæ edit. p. 359.) vbi deſcribitur officium ſacri baptiſmatis. Orarium autem, ſeu ſtolam æquè vſu receptam à Græcis ac Latinis, res eſt à Græcorum rituum interpretibus teſtatiſſima; adeo vt etiam de etymologia nominis Orarij philoſophentur, contendántque ſuam hanc eſſe vocem: Simon Theſſalonicenſis, vbi præſtituit eſſe potiſſimum Diaconi ornamentum, inde etiam dictum putat, ὡράριον καλεῖται διὰ τὸ ὡραΐζειν τὸν διάκονον τῇ χάριτι, καὶ τῆς δόξης θεοῦ τῷ κάλλει [illegible]. Orarium vocatur, vt quod Diaconum gratiæ venuſtate ornet, & gloriæ Dei decore illuſtrem reddat. *At* * *Balſamon orarium* inquit, *geſtare ad ſolos Diaconos ſpectat*; (ſcilicet ex inferioribus Sacerdote Clericis) hi enim Sacerdotibus aſſiſtentes *& ſanctarum orationum myſteria, & piorum exclamationes obſeruantes, eis qui ſunt in ambone Diaconis, per orarium ſignificant, quando fieri debeat pronunciatio ſeu exclamatio, hoc eſt tempus protenſæ orationis pro Catechumenis reliquíſque aliis, & appellatum eſt,* ὡράριον ἀπὸ τοῦ ὡρεῖν, *quod eſt cuſtodio, obſeruo.*

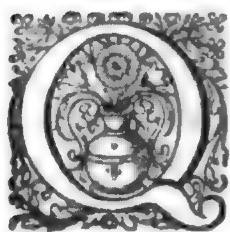
*Vide Euch(«log. p. 110.

Verùm Beda Venerabilis, opuſc. de ſeptem ordinibus, Orarium ab orando, hoc eſt precando, exiſtimat originem ſuam duxiſſe, *Vt bene*, inquit, *orationibus conueniat Orarium, tanquam conueniens veſtimentum officio*; nec enim aſſumi debet à ſacris miniſtris, niſi ſolennis orationis tempore. Arcudius de concordia Eccleſiæ Occidentalis & Orientalis in ſeptem Sacramentorum adminiſtratione, lib. 6. c. 10. paulò ante finem, rationem aſſignans, cur ſtola Diaconi orarium nuncupetur: *Quòd Diaconus*, inquit, *acceptâ extremitate ſtolæ tribus digitis, inuitat populum*

ad orandum, cantores ad psallendum, Pontificem ad incipiendum sacrum: & in summa indicat horas atque ostendit tempus, quo aliquid est faciendum. At Diaconissæ nihil tale aggredi poterant. Hactenus ex Græcorum ritu Arcudius.

CAPVT VII.

De materia Orarij, & eius ab orali Pontificio discrimine.

QVI ab ore deducunt orarium, pro fascia linea sumunt, siue linteum volunt esse oblongum, ori tergendo accommodum. Apud Græcos germana hæc videtur significatio; siquidem orarium idem illis sonat ac προσώπου ἐκμαγεῖον, *linteum ori tergendo paratum.*

Sed hoc sensu denotari potiùs manipulum, quàm orarium seu stolam, perspicuum est. Manipulus enim, & mappula, & sudarium dici solet, *Sudarium ad hoc portamus*, (Amalarius ait lib. 2. de Eccles. officiis, c. 24.) *vt eo detergamus sudores, & sordes manuum.* quod & Durandus obseruat, *Sancti Patres*, inquit, *dum sacra tractabant, & Sacramenta conferebant, mappulas & parua mantilia habebant pro manibus tergendis, quin & abstergendis lacrymis, vt ex gestis patet S. Arsenij, de quo venerabilis Beda in Martyrologio 14. Kal. Augusti: Propter copiam, inquit, & affluentiam lacrymarum quas perpetuò effundebat, manipulum seu sudarium semper in sinu & in manu habuisse quo fletum tergeret.*

Orarium sic itaque sumitur, pro linteo ori parato, quo facies abstergitur. Doctissimus Goarius in notis ad Missam S. Ioannis Chrysostomi, auspicatò monet oraria legi in actis S. Cypriani, eius demortui sanguini excipiendo à fratribus apposita, quæ certè nihil aliud erant, quàm linteamina; verùm quænam sunt illa acta non indicat. Orarij certè nomen in actis vulgatis à Pammelio, non occurrit; in actis à S. Augustino & Paulo Diacono visis & citatis, sic tantùm legitur, *Linteamina verò & manualia à fratribus ante eum mittebantur.* Extergendis quas fundebat lacrymis præbita hæc fuisse à piis spectatoribus, Paulus Diaconus in eiusdem B. Martyris passione disertè scribit; *Orauit cum lacrymis*, inquit, *& à fratribus linteamina offerebantur, vnde oculos sibi tergebat.*

Sed Cardinalis Bellarmini verba insignia huc percommodè referri possunt: *Id habet* (inquit lib. 1. de Sanctorum beatitudine, c. 11.) *praxis Ecclesiæ, mox ac Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas &c. Certatim etiam adhibuisse fideles vascula & linteamina colligendo Martyrum pretioso cruori, testis est Aurelius Prudentius in lib. de Coronis.* Sed pro linteis eiusmodi sumi apud Prudentium vel quosuis priscos auctores, Orarium non reperio.

Verum est in Concilio I. Bracarensi, can. 9. sancitum esse, *orarium vt habeat Subdiaconus, sed Diaconus infra tunicam id absconsum habeat; Subdiaconus superposito scapulæ orario vtatur.* Cùm enim antiquiori lege, de-

creto ſcilicet vetuſtiſſimi Concilij Laodiceni prohibitum ſit, orarium ſeu ſtolam ab alio infra Preſbyterum, quàm Diacono geri: neque potuerit Bracarenſe Concilium, quod prouinciale tantùm fuit, tantæ auctoritatis Concilij ac fuit Laodicenum, canones reſcindere: abſurdum videtur vt ius orarij Bracarenſis ſynodus Subdiaconis conceſſerit, quod Laodicenum Concilium ad eos ſpectare non poſſe edixerat, imò vniuerſalis Eccleſiæ praxis, ſemper huc vſque denegauerat, hactenúſque nuſquam conceſſit, at conſtanter interdixit.

Dici poſſet hîc orarium ſumi pro ſudario ſeu manipulo, qui tam Subdiacono, quàm Diacono eſt vſu communis; ſed repugnat textus canonis ſtatuentis, *vt Subdiaconus ſuperpoſito ſcapulæ orario vtatur:* Manipulus enim non imponitur ſcapulæ, ſed brachio ſiniſtro. Satiùs igitur fuerit reſpondere, orarium hîc non poni pro ſacro, ſed triuiali, quemadmodum à Concilio Triburienſi vſurpatum eſt, ſicut fuit ſuprà à nobis expoſitum, quin & euictum.

Hinc in rectam vt lineam redeamus: Orarium ſacrum, ſeu ſtolam myſticam, quidam (vt præſignauimus) volunt nihil aliud eſſe, *quàm faſciam lineam, ſeu linteum oblongum ori tergendo accommodum;* qua perſuaſione confundunt orarium cum ſudario, ſeu ſtolam cum manipulo; ſed abs re, vt patet ex dictis. At palam linoſtimam qua Silueſter memoratur iuſſiſſe Diaconos vti ad læuam, nihil aliud eſſe aiunt, quàm orarium, quod lineum ideo fuiſſe volunt. Verùm nec inde quod prætendunt conſequuntur; diſtinguendum enim iterum eſt de orario. Onuphrius Panuinus in interpretatione vocum obſcurarum Eccleſiaſticarum, ex quorumdam quos minimè deſignat ſententiâ, innuit orarium eſſe velum quod Romanus Pontifex, & Archiepiſcopi, ſuper humeros imponunt. Verùm velum iſtud non dicitur orarium, ſed orale: de quo ſic ſcribit Innocentius III. lib. 1. Myſterior. Miſſ. c. 53. *Romanus autem Pontifex poſt albam & cingulum aſſumit orale, quod ſupra caput inuoluit, & replicat ſuper humeros.* Perpendamus ſi hoc ornamentum Pontificale non ſit illud Phrygium, de quo hunc in modum meminit Sugerius in vita Ludouici Groſſi Regis, inter medium & finem, vbi agit de ſuſceptione Innocentij II. Papæ apud S. Dionyſium ab eodem Rege piè, ac verè regaliter facta, in Paſchali celebritate. *Cœnâ ergo Domini apud nos, more Romano, & ſumptuoſo donatiuo, quod Preſbyterium nominatur, celebratâ: venerandam Domini crucifixionem venerando proſecutus, ſanctiſſimæ Reſurrectionis vigilias honore debito pernoctauit. Summo verò mane extrinſeca via ad Eccleſiam * Martyrum in ſtrata, cum multo collateralium collegio, quaſi ſecretò commeauit: Ibique more Romano ſeipſos præparantes, multo & mirabili ornatu circumdantes, capiti eius Phrygium, ornamentum Imperiale, inſtar galeæ, circulo aureo circinnatum imponunt, albo & palliato equo inſidentem educunt &c. odas perſonando, feſtiuè geminati procedunt.* Vbi Phrygium iſtud videtur aſſerere idem eſſe cum mitra, quæ in Pontificali Romano *Galea* appellatur. Quod ſi ita eſt, longè aliud fuit ab orario, quod ſecundùm Onuphrium, vel ſtola ſacra, vel velum eſt, à capite Pontificis infra mitram defluens in hu-

** S. Denys de Leſtrée, Prieuré ſitué à S. Denys en France: lieu où il fut inhumé auec SS. Ruſtique & Eleuthere: & duquel depuis il fut transferé auec eux par Dagobert, en la grande Egliſe qu'il baſtit exprés: & en laquelle leurs Reliques precieuſes ont eſté venerées, & conſeruées iuſques à preſent.*

meros. Cæterùm linteum illud æquè differt à stola, ac ab ipsa mitra, cui supponi solebat, vt in mitra conspicitur Innocentij IV. quæ Auenione ostenditur.

Vt dicam ingenuè quod sentio; ex lemmate 5. huius opusculi cùm euidenter pateat, orarium sacrum haud aliud esse, quàm stolam mysticam, qua Sacerdos & Diaconus (diuersimodè tamen) in diuino ministerio vti solent: stola verò sit ornatus Sacerdotis splendidus: (Nam Diacono picturatam coloribus, vel auro textam stolam gerere Toletana IV. synodus c. 40. prohibuit, ob ministerij quod Sacerdoti præbet humilitatem) hinc certè consectaneum euadit stolam ipsam, seu orarium, fasciam non esse lineam, nec itidem linteum oblongum, tergendo ori paratum: sed plagulam decoram, ornatûs & ministerij causâ poderi seu albæ, tunicæ scilicet talari lineæ impositam, suppositam verò casulæ, quod ad lineas dependentes, tametsi ea parte casulæ ipsi superemineat, qua collo circumflexa cohæret, eodémque stamine seu textura fieri solet quo ipsa casula; iampridem enim, vt notat Durandus, *Stola in torquem mutari cœpit.*

CAPVT VIII.

De vsu Stolæ, seu Orarij in Ecclesia Dei, Apostolicæ ætati coæuo, abhincque perpetuo tam apud Græcos, quàm Latinos: eiusdémque necessitate, districto Ecclesiæ præcepto, innixa.

ORARIA (inquit eruditissimus Goarius in Missam S. Ioannis Chrysostomi) *Apostolica institutione primùm fuisse in Ecclesiam inducta, ex actis S. Clementis Metensis apud S. Antoninum, part. 1. tit. 6. c. 26. & ex Bulengero, lib. 1. c. 38. certo iure tenet Gauantus.* Hæc quidem obseruatio magni est momenti ad declarandam ornatûs Sacerdotalis, de quo agimus, antiquitatem; quæ ex actis S. Clementis præindicatis ætatem Apostolicam, qua claruit, attingit. Erat enim hic B. Clemens patruelis S. Clementis Romani Pontificis, Apostolorum coadiutoris & successoris, vt monimenta Ecclesiæ Metensis manifestè produnt, constánsque abhinc traditio Annalibus etiam Ecclesiasticis à Baronio inserta sufficienter persuadet.

Si nomini tenaciùs hæreamus, in actis S. Clementis Metensis, à S. Antonino loco signato memoratis, non fit mentio orarij, sed stolæ; sic enim refert, vbi liberatam recitat ciuitatem Metensem, simul ab ethnicis superstitionibus, & draconis immanis exitioso halitu, ac ferali incursu: *Sequenti autem die celebratis Missarum solenniis, & cunctis adstantibus sacra communione refectis, ad locum cauernæ sequente omni populo accessit, cum psalmis & orationibus; præcepítque in nomine Iesu Christi & adiurauit, vt draco ille cum omni sua prole mansuesceret, ipsúmque sequeretur stolâ suâ circumligatus, qui vsque ad flumen deductus, vt imperauerat Sanctus,*

omninò disparuit; sicque locus ille ab omni serpentum malitia mundatus est, vt vix paruus vermiculus ibi reperiatur. Hactenùs S. Antoninus ex actis prædictis.

Ex quibus & Petrus Exquilinus Episcopus, lib. 10. Catalogi Sanctorum, c. 113. breuiùs rem gestam complexus: *Deinde* (ait) *ad amphitheatrum accessit, vbi inuocato Christi nomine, draconem aliis maiorem, stola sua circa collum cinxit, eúmque vti mansuetum cabalum post se trahere cœpit, omnibus, vt à Sancto docti fuerant, Kyrie eleison, clamantibus & Clementem sequentibus: ipse vsque ad flumen vrbi contiguum, quod Salia dicitur, draconem traxit, & in eodem fluuio demersit, &c.*

Suprà diu asseruatam Hierosolymis prænotauimus stolam S. Iacobi Apostoli, primi sanctæ ciuitatis Episcopi, diuersam ab eius podere seu tunica linea, cum ipsa & eius superhumerali à Theodosio Antistite Hierosolymitano transmissam pretioso munere ad S. Ignatium regiæ ciuitatis Patriarcham. Item meminimus stolæ S. Stephani, quam Helena Augusta à Macario Episcopo Hierosolymitano sibi datam Vesuntionensi Ecclesiæ pia munificentia transmisit. Stolæ S. Vincentij à Rege Francorum Childeberto I. ex Hispania in Galliam translatæ, & Parisiis in ea quam eius titulo extruxit, Basilica collocatæ infrà miras coruscationes referemus. In Actis S. Valerij Archidiaconi Lingonensis & Martyris à Wandalis Gallias inuadentibus obtruncati, legimus, cùm esset in sui agonis procinctu, apparuisse ei Angelum stolam candidam ipsi deferentem in proximæ pignus victoriæ, ídque in Fastis Gallicis die ipso quo lauream martyrij promeruit, nimirùm 11. Kal. Nouembris, speciali nota obseruâsse meminimus. In panegyrico ad Paulinum Episcopum Tyriensem apud Eusebium super Encæniis magnæ basilicæ ab eo erectæ, adfuisse Episcopos legimus stola Sacerdotali insignes, cæteráque panoplia sacra conspicuos. S. Genebaldum Episcopum I. Laudunensem in signum pœnitentiæ stolam Episcopalem deposuisse, quam, post exactam in pœnitentia septennem exercitationem, tandem in cœna Domini diuino iussu recepit à S. Remigio vnà cum plena officij Episcopalis potestate, eius ex historia consignauimus in nostro Martyrologio Gallicano, Nonis Septembris, quo die felici excessu ad beatas sedes commigrauit. Honorius I. circa annum Domini 630. S. Birinum subinde Episcopum Dorcestriensem Euangelicæ prædicationis gratiâ in Angliam misit, qui Christi gloriam ibi multis signis & virtutibus amplificans, feliciter officio legationis impleto, circa annum 667. vitam hanc labilem cum immortali commutauit; iacuit in tumulo vsque ad tempora Honorij III. hoc est annis circiter 600. nam Honorius III. ipse anno 1216. Pontificatum adeptus est; cuius iussu corpus sancti huius Confessoris è sepulchro leuatum fuit ad debitam venerationem, anno ipsius Papæ 8. qui fuit Domini 1222. in cuius inuentione non solùm membra integra reperta sunt, sed panoplia Pontificalis ferè tota, in hácque duæ stolæ; ita enim illa acta habent: *Quæsito sepulchro & aperto, præsentibus Abbate & Canonicis inue-*

nerunt corpus Episcopi integrum cum duplici stola & infula rubra è panno serico, atque cum cruce è metallo confecta, pectori eius imposita, denique cum calice ad vmbilicum eius posito. Et infrà, vbi de Translatione, *Carne in cineres redacta, inuentus quoque est annulus, itémque crux plumbea super pectus eius, calix paruus, particulæ vestimentorum eius, duæ stolæ, sed non integræ &c.* Hîc est quod non abs re miteris verba hæc, *calix paruus* *: Eodem enim sæculo claruit S. Eligius Nouiomensis Episcopus, cuius calix aureus, (ab ipso confectus, nam ante præsulatum aurifaber erat peritissimus) in monasterij Kalensis prope Lutetiam sacrario seruatur, mihíque à paucis diebus traditus visendus & contrectandus, huius est magnitudinis quæ heminam minorem exæquat: totus verò aureus & lapillis pretiosis per circuitum labri ad extra decoratus, encaustóque artificiosè eliquato, infusóque coruscans.

* Documento est, iste paruus calix: aliquando Sacerdotem, sine communicantibus, sub vtraque specie, iam tûc, diuina mysteria celebrâsse.

Ipsomet sæculo eluxit omni sanctitatis splendore S. Hubertus Episcopus Leodiensis, ex cuius actis indubitatis, hæc in eius natali, 3. Nonas Nouembris signauimus memoranda, *Cæterùm de stola S. Huberti cœlitus accepta, etsi in dies ibidem aliquid dematur, ea tamen non minuitur, neque decrescit, quod vt perenne miraculum est, ita & perpetuum meritorum tanti apud Deum Cœlitis, monimentum.*

Si luberet per singulas centurias excurrere, facile esset ex Sanctorum historiis innumera propemodùm tam constantis vsus signare monimenta: sed fastidiosum esset tam prolixæ indagini immorari, quam si præstarem, operam perderem & oleum. Enimuerò sicut in fidei dogmatibus confirmandis longè differunt Patrum sententiæ, ab eorumdem testimoniis; nam dum de rebus, proprio ex iudicio eloquuntur, priuati tantùm arbitrij pondus habent: at verò cùm non ex suo sensu, sed ex iudicio moréque Ecclesiæ quicquam asserunt, iam non spectantur vt ex sua opinione loquentes, at vt testes oculati attenduntur praxis & iudicij Ecclesiæ sanctæ, *quæ columna est & firmamentum veritatis:* vnde eorum suffragia nequaquam vt sensata priuatæ cuiuspiam personæ, sed viua Ecclesiæ oracula censenda sunt. Ita planè de stolæ sacræ vsu (quo ad modum probationis, non autem rei de qua agitur, ipsum pondus) dici potest. Tractarunt de Ecclesiæ ritibus auctores plerique non obscuri nominis; de quibus quum theoria & mystica analogia propria ex mente disserunt, priuati audiunt rei de qua agunt, tractatores tantùm: sed verò, cùm de re ipsa quæ geritur in Ecclesia Dei, provt suis perspiciebant oculis, referunt, iam non interpretum, sed testium personam gerunt, induúntque publicæ fidei auctoritatem. Quamobrem cùm de vsu mystici orarij, vel stolæ Sacerdotalis, aut Leuiticæ, facienda occurrit indagatio, nullum genus probationis eo efficacius esse potest, (post Conciliorum, Pontificum & Patrum expressam auctoritatem) quod perhibent scriptores de ritu huius ornatus suis sub oculis, in Ecclesia Catholica obseruato.

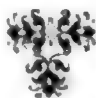
At verò vix res vlla alia designari potest, de qua tractatores rerum Ecclesiasticarum disseruerint, quæ eorum luculentioribus testimoniis obsignetur; siquidem præter Patres & Concilia, qui huius (vt

ex præmiſſis patet) meminerunt: tractant de ipſa ſtola ex inſtituto, ſua quique ætate, in propriis *de rerum ſacrarum rituúmque* opuſculis. ſcilicet,

Venerabilis Beda, vbi de 7. ordinibus: Albinus Flaccus, Alcuinus lib. de diuinis officis, tit. Quid ſignificent veſtimenta? Rabanus Maurus, lib. 2. de inſtit. Cleric. Amalarius Fortunatus lib. 2. de Eccleſiaſt. officiis c. 20. inſcripto de Stola; Walfridus Strabo lib. de ritibus Eccleſ. c. 24. Rupertus Abbas Tuitienſis de diuinis officiis lib. 1. cap. 21. Honorius Auguſtodunenſis de antiquo Miſſæ ritu lib. 1. cap. 204. Iuo Carnot. ſermone ſynodico, de ſignificationibus indumentorum Sacerdotalium: Hugo à ſancto Victore de Sacram. part. 4. lib. 2. c. 4. Stephanus Eduenſis lib. de Sacramento altaris, c. 10. Innocentius III. lib. 1. de Myſter. Miſſ. c. 54. Durandus lib. Rationalis, c. 5. Theodorus Balſamo, ad Synodum Nicænam, c. 22. S. Bonauentura in expoſitione myſterij ſacræ miſſæ; Et quoquot abhinc ſacros ritus propriis commentariis explicarunt.

Sed argumenti huius vim augent admodum libri ipſi vtriuſque Eccleſiæ Græcæ & Latinæ Rituales, vt ſunt Euchologium Græcorum, Rituale Romanum, & Pontificale, libérque ſacrarum cæremoniarum, in quibus cernere licet vix vllum ſacrum munus à Sacerdote exerceri, quin ſtola ſit inſignitus. Profectò ſacrificium tremendum nunquam, abſque amictu, alba, zona, manipulo, ſtola, & caſula celebratur: ſunt enim, vt Theologi conſentiunt, ſex iſta veſtimenta ſimpliciter neceſſaria neceſſitate præcepti Eccleſiaſtici, ad hoc ſacrum myſterium ritè & congruenter obeundum: Quod eliciunt ex cap. *Eccleſiaſt.* d. 23. vbi præcipitur Sacerdoti ſub pœna excommunicationis, *vt cùm ſacrificat, ſtola vtatur.* Ex quo ſumitur argumentum à ſimili, vel à paritate rationis ad cætera veſtimenta, de quibus vide cap. *Veſtimenta* diſt. 1. & diſt. 23. c. *Vinum.* diſt. 95. c. *Epiſcopus* 11. q. 3. c. *degradatio, de pœnis* in 6. Verùm cur ſtola ſpecialiter præcipitur? Niſi quia præcipuum Sacerdotis ornamentum eſt. Vnde fit vt cæteris amotis vel omiſſis, ſtola vel ſemper aſſumatur, vel retineatur. In ſacris cæremoniis cauetur aliquoties deponendum eſſe manipulum, retenta ſtola; quæ plerumque ſine alba & amictu, zona & manipulo ſola adhibetur ſuper rochetum, vel ſuperlicium, in iis officiis, quæ extra ſacrificium fiunt à Sacerdote. Nam nullum Sacramentum (exceptâ pœnitentiâ) miniſtrare poteſt abſque ſtolæ ornatu; qua etiam vti debet in omnibus benedictionibus & exorciſmis, vt ex Rituali & Cæremoniali, Miſſalíque & Pontificali Romano prorſus fit perſpectum: adeo vt minimè opus ſit ſpeciali inductione id oſtendere.

Conſule Paludanum, Soto, & cæteros paſſim in diſt. 4. 13. Silueſtrum, verbo Miſſa: Nauarrum, c. 25. n. 84.

CA-

CAPVT IX.

De Stola mystico ac morali significatu.

I. QVI stolam idem esse putant ac orarium, & vtrumque pro sacro ornatu vsurpant, inde etiam dictum orarium arbitrantur, quòd proprium sit insigne oratorum Ecclesiæ, quibus scilicet competit prædicare verbum diuinum: solis autem Sacerdotibus, & Diaconis (inferiori quodam modo) hoc conuenit munus; cuius & ideo minoribus Clericis insigne in Laodiceno Concilio prohibetur, sicut superiùs notatum est. Alcuinus primus eorum est qui censuerit orarij vocabulum ex hoc officio deriuari. Rabanus eum secutus est, qui de hoc ipso nomine & vsu, hunc in modum ratiocinatur: *Quintum quoque*, inquit, *est, quod orarium dicitur, licèt quidam stolam vocent; hoc enim genere vestis solummodò eis personis vti est concessum, quibus prædicandi officium delegatum. Benè etiam oratoribus Christi orarium habere conuenit, & ipsi sedulò ad verbi ministerium cohortantur, & plebs ipsis commissa, iudicium salutare conspiciens ad meditationem legis concurrere feruentiùs admonetur.* Fauet Concilium IV. Toletanum huic interpretationi, c. 59. qui sic habet, *Vnum orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propterea quod orat, id est prædicat.* Sed hac de etymologia orarij, suprà quæ videbantur notanda, consignauimus.

II. Stolam verò innuere iugum Domini, Amalarius docet: *Stolam* (inquit) *accipit Diaconus quando ordinatur ab Episcopo, ipsa enim vtitur in opere ministerij. Per stolam designatur onus leue ac suaue, de quo Dominus dicit, Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suaue est & onus meum leue; Per iugum, Euangelium intelligimus, de quo dicit Hieronymus in Euangelio Matthæi; quomodo leuius lege Euangelium? Cùm in lege homicidium, in Euangelio ira damnetur. Et paulò pòst, In lege multa præcepta sunt, quæ Apostolus non posse compleri plenissimè docet; in lege opera requiruntur, quæ qui fecerit viuet in eis. In Euangelio voluntas requiritur, quæ si etiam effectum non habuerit, tamen præmium non amittit.* Idem censet Honorius lib. I. de antiquo Missæ ritu, c. 204. vbi ait, *Deinde circumdat collum suum stola, quæ & orarium dicitur, per quam obedientia Euangelij intelligitur. Euangelium quippe est suaue Domini iugum, obedientia verò lorum: quasi ergo Sacerdos ad iugum Christi loris ligatur, dum collum eius stola circumdatur.* Estque hæc interpretatio formulæ ordinationis Presbyteri conformis, sic enim ait Episcopus ordinator, Presbyterum ordinandum alloquens, dum stolam ei in vtroque humero imponit, *Accipe*, inquit, *iugum Domini, iugum enim eius suaue est, & onus eius leue.*

III. In eodem Pontificali, stola dicitur, *signum Domini*, quasi character exterior, quo insignitus, ostenditur potens Sacerdotalium functionum, ita enim ait Pontifex in degradatione Presbyteri: *Signum*

Domini per hanc stolam (inditum) *turpiter abiecisti, ideóque ipsam à te amouemus, quem inhabilem reddimus ad omne Sacerdotale officium exercendum.*

IV. Honorius iam non semel laudatus, esse etiam indicium arbitratur innocentiæ: hæc eius verba sunt citato libro, c. 205. cuius est titulus, de Innocentia. *Per stolam quoque innocentia exprimitur, quæ in primo homine amissa, per vitulum saginatum, occisum recipitur: Beati qui hanc stolam à criminum labe custodiunt, vel maculatam lacrymis lauant, quia potestas eorum est in ligno vitæ; siquidem, in Christo, amissam gloriam possidebunt. hac enim Patriarchæ ante legem vtebantur, & primogenita dicebantur: Erat autem vestis Sacerdotalis, quam maiores natu cum benedictione patris, vt Iacob ab Isaac, induebant, & victimas Deo vt pontifices offerebant: vnde dicitur, vende mihi primogenita tua. Et iterùm, Stola Esau, stola dicitur missa, erat enim vestis candida pertingens ad vestigia; sed postquam cœpit portari alba, mutata est, vt hodie cernitur, stola.* Hactenùs Honorius. In cuius verbis pleraque sunt, quæ opus habent non leui discussione: peruium siquidem est aduertere in eius dictis stolam sumi pro tunica, vel alia quauis veste qua corpus tegitur, cùm tamen ipse (vt ex capitulis præmissis, & suppositis patet) specialibus sub epigraphis disserat, de alba & de stola, vt propè pòst, de casula; quin & in Pontificali Romano, vbi agitur de degradatione solenni (quam alij actualem depositionem vocitant) distinctè fiat stolæ priuatio à tunicæ spoliatione. Porrò stola seorsim sumitur pro innocentiæ signo, in Diaconi degradatione: ita enim Pontifex alloquitur exuendum Leuitam suo principali ordinis ornatu: *Stolam candidam quam acceperas immaculatam in conspectu Domini perferendam, quia non sic cognito mysterio, exemplum conuersationis tuæ fidelibus præbuisti, vt plebs dicata Christi nomine posset exinde imitationem acquirere, iustè à te amouemus, omne Diaconatus officium tibi prohibentes.* Sed in Diacono, hæc est propria allocutio Pontificis. Etenim in ablatione stolæ quæ fit in degradatione Presbyteri, aliis vtitur verbis ipse Pontifex, vt ex præmissis fit perspectum: hìc enim stola dicitur *signum Domini*, illic *innocentiæ*. Augustius quàm sit signum Domini, innocentiæ indicio ipsa diuersa vocabula palam designant, résque signata per se loquitur. Nam signum Domini quid aliud est in Presbytero, quàm signaculum diuinæ potestatis, cuius organum præcipuum esse Sacerdotem, Theologorum nemo in controuersiam vocat, postquam S. Hieronymus dixit Presbyterum esse *diuinæ omnipotentiæ organum*, & B. Augustinus, ordinationem Presbyteri esse propriè opus Dei: Quasi in creando Sacerdote Deus Opt. Max. non minùs quàm in creatione mundi, immensam vim suæ omnipotentiæ manifestaret. At in Diacono non item. Enimuerò non constituitur in ordine principante, sed in ordine ministrante; à ministerio siquidem Diaconorum ordo incepit, quemadmodum elici potest ex cap. 6. Actuum Apostolorum; vnde S. Hieronymus in Epistola ad Euagrium, de Diaconorum minimè ferendo proprij gradus excessu, Diaconum haud aliud esse prædicat, *quàm mensarum & viduarum ministrum*, id est illarum vt dispensatorem & œconomum, sic istarum tutorem & custodem; seruan-

dis verò mutua cum integritate viduis, insignis cùm necessaria sit castimonia, vt ex doctrina patet S. Leonis serm. habito in natali S. Laurentij: idcirco SS. Patres discrimen inter stolam Sacerdotis & Leuitæ non obscurum esse voluerunt. Splendidam siquidem, adeóque auream stolam esse sanxerunt Sacerdotis. At verò Diaconi seu Leuitæ lineam tantùm, ad candorem & nitorem significandum; quo par est insignitum esse, qui pudicitiæ viduarum seruandæ sui iure officij præfectus est. Quò spectans Concilium IV. Toletanum, c. 40. simplicem stolam, hoc est lineam & candidam Diacono attribuit, coloribus pictam prohibuit, aut auro micantem.

v. Nec vna hac in re stolæ Sacerdotalis à Leuitica distinctio obseruanda venit: signum est in Sacerdote mansuetudinis ac humilitatis, sed in Diacono subiectionis; subobscurè id innuit Amalarius, vbi suprà, *Sciat se Diaconus* (inquit) *in stola superposita collo, ministrum Euangelij esse, non præpositum.* Quibus verbis haud aliud intelligit, quàm Diaconum in Ecclesia ordinem principantem non habere, sed mero ministerio fungi; legere quidem Euangelium, at id prædicare non illi competere ex officio: stola vti, sed non vt indicio prælationis, at signo subiectionis; quamobrem hanc dum ordinatur super vnum humerum dumtaxat, sinistrum scilicet, accipit, vt sit expeditior ad ministerium obeundum. Concilij Antissiodorensis anno 578. celebrati, canon 13. eò spectat hoc tenore, *Non licet Diacono velo, vel palla scapulas suas inuolui.* Cuius canonis vt sensus genuinus patefiat, reuocandum est in memoriam decretum sancti Siluestri, *Vt Diaconi linostima* (hoc est orario lineo, seu stola, vt suprà innuimus) *ad læuam vterentur.* Aduersus hoc decretum igitur Diaconi aliqui committebant, qui vel orario vtrumque cooperiebant humerum, vel imposita stola sinistro humero, scapulas ambas inuoluebant velo, vel palla, ne denudatio humeri dextri cui imponere stolam nefas erat, oculis spectantium obuersaretur. Cogit hos in ordinem idcirco Antissiodorensis antedicta Synodus, lege, decreto sancti Siluestri consona, dum scilicet eis prohibet vtrumque humerum velo vel palla inuoluere: quandoquidem ipsis tantùm hic sanctissimus Pontifex permiserat, *palla linostima sinistrum humerum tegere.*

vi. In Sacerdote non habet locum eiusmodi restrictio; Quin cùm ordinatur, vtrique eius humero stolam imponit Pontifex. Præscriptum hunc ritum cernimus in Pontificali Romano, titulo *de ordinatione Presbyteri*, solenni oratione præmissa: *Pontifex sedet accepta mitra, & reflectit orarium siue stolam ab humero sinistro cuiuslibet, capiens partem quæ retro pendet, & imponens super dextrum humerum aptat eam ante pectus in modum crucis singulis dicens, Accipe iugum Domini; iugum enim eius suaue est & onus eius leue.* Pulchrè ad hæc Innocentius III. mysterior. Missæ c. 54. *Post hæc stolam, quæ alio modo vocatur orarium, super collum sibi Sacerdos imponit, vt iugum Domini se suscepisse significet, quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est in prosperis & aduersis Sacerdos debet esse munitus; stola*

quippe significat sapientiam vel patientiam, de qua scriptum habetur, Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones.

VII. Idem verò Pontifex Innocentius, eodem lib. c. 38. stolam signum esse docet obedientiæ & seruitutis. *Stola quæ super amictum collo Sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quam Dominus omnium propter salutem seruorum subiuit. Nam cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; exinaniuit enim seipsum formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere: quia quod non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem pater: non iudex, amore non ira, voluntate non necessitate, gratia non vindicta. Hic est ille Iacob, qui parens præcepto patris Isaac, & consilio matris suæ Rebeccæ, seruiuit Laban, vt Rachel & Liam duceret in coniugium.* Quæ verba eadem serie Innocentius ex Ruperto exscripsit lib. 1. de diuinis officiis, c. 21. Verùm paulo luculentiùs Rupertus, subnectit enim, *Sic filius Dei præcepto patris & consilio Spiritus sancti obediens, seruiuit mundo, subiectis eius humeris peccata portando, vt Synagogam de Iudæis, & Ecclesiam de gentibus assumeret. Cùm ergo Sacerdos stolam accipit, meminisse debet & scire, quia grande iugum licèt suaue.*

VIII. Verùm si stola, seu orarium, est prædicantium insigne, vt citati primo loco auctores censuerunt; mystica ex eo elicitur ratio, quòd stola ipsa à collo duabus lineis hinc inde ad genua dependet: scilicet quoniam omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum: desursum enim verbum veritatis, verbum gratiæ & salutis descendit, omnísque diuina scriptura duabus partibus constat, nimirum vetere & nouo Testamento, Lege & Euangelio, vtrumque verò duobus præceptis charitatis continetur, dilectionis Dei scilicet & proximi. Instare porrò ex officio debet Sacerdos iis incutiendis fidelibus Christi, tam eorũ auribus, quàm cordibus, importunè, opportunè inclamando, arguendo, obsecrando: & quod summum est seipsum præbere exemplũ fidelium in verbo & conuersatione: debitor enim est doctrinæ salutis & sanctæ operationis iustis & iniustis, fidelibus & infidelibus, stultis & sapientibus, sanis & infirmis, diuitibus & pauperibus, omnia omnibus debet fieri, vt omnes Christo lucrifaciat, suæque & eorum salutis perpeti studio insistere, iuxta illud Apostoli suum Timotheum (1. Timot. 4. 16.) edocentis: *hæc meditare, in iis esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus,* (sicut stola à collo in anteriora dependens vtraque ex parte patet) *Attende tibi & doctrinæ, insta in illis* (Nec enim satis est inhiare scientiæ, & aliorum instructioni ac ædificationi, perenni studio esse defixum, nisi salutis propriæ curam ipse geras) *Hoc enim faciens & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Hic finis est ministerij sanctificationis, quo Deus suos Sacerdotes honorauit. Id porro est quod Ecclesia enixis à Deo precibus efflagitat; cuius vota Pontifex Deo offerens in ordinatione Presbyterorum sic orat: *Da quæsumus omnipotens pater, in hos famulos tuos Presbyterij dignitatem, innoua in visceribus eorum spiritum sanctitatis, vt acceptum à te Deus, secundi meriti munus obtineant, censurámque morum exemplo suæ conuersationis insinuent; sint prouidi cooperato-*

*res ordinis nostri, eluceat in eis totius forma iustitiæ, vt binam * dispensationis rationem sibi creditæ reddituri, æternæ beatitudinis præmia consequantur. Per eundem Dominum nostrum &c.* Deinde postquam iis stolam vtrique humero imposuit, supráque contulit casulam, ita prosequitur preces; *Deus sanctificationum omnium auctor, cuius vera consecratio plenáque benedictio est: tu Domine super hos famulos tuos quos ad Presbyterij honorem dedicamus, munus tuæ benedictionis infunde, vt grauitate actuum & censura viuendi probent se seniores, his instituti disciplinis, quas Tito & Timotheo Paulus exposuit, vt in lege tua die ac nocte meditantes, quod legerint credant, quod crediderint doceant, quod docuerint imitentur: iustitiam, constantiam, misericordiam fortitudinem, cæterásque virtutes * in se ostendant, exemplo præbeant, admonitione confirment, ac purum & immaculatum ministerij sui donum custodiant, & per obsequium plebis tuæ, panem & vinum in corpus & sanguinem filij tui immaculata benedictione transforment, & inuiolabili charitate in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi, in die iusti & æterni iudicij Dei, conscientiâ pura, fide vera, Spiritu sancto pleni resurgant. Per Dominum nostrum &c.*

* *bonam*

* Innocentius III. ait stolam ideo ante pectus Sacerdotis inflecti; atque cum zona nexibus quibusdam colligari, quia virtutes virtutibus socientur, lib. 1. c. 54.

Atque hactenùs satis pro instituto de stolæ tam mystica theoria, quàm morali significatione.

CAPVT X. ET VLTIMVM.

De Sanctorum per stolam Sacerdotalem, & Leuiticam, miris operationibus.

VIM aliquam diuinam insitam esse stolæ Sacerdotali, Ecclesia nonnullis innuit indiciis. Siquidem dum super ægrotum Euangelicam Sacerdos aliquam lectionem recitat:(qui mos iam inoleuerat tempore Origenis, vt ipse suis in Celsum libris asseuerat, cui astipulantur S. Augustinus tract. 7. in Ioann. S. Hieronymus in cap. 23. Matth. S. Chrysostomus in 1. Cor. hom. 43. & in orat. *quòd Christus sit Deus.*) stolæ extremam partem super caput supplicis extendit, absolutáque lectione Euangelica, ipsam stolæ extremitatem venerationis gratiâ eidem præbet osculandam. In Rituali Romano tit. de exorcizandis; *Sacerdos auxilio diuinô piis precibus imploratô, superpelliceo & stola violacea, cuius extrema pars ad obsessi collum circumponatur, indutus: & coram se habens obsessum ligatum* (si fuerit periculum) *eum, se, & astantes communiat signo crucis* &c. Vt quid verò ad obsessi collum Ecclesia iubet circumponi Sacerdotalem stolam? quam *nec Diacono portare fas sit.* eruditissimo Duranti si credimus, *de ritibus Ecclesiæ Catholicæ* lib. 2. c. 9. Stola præcipuum est insigne Sacerdotij, ideóque eius auctoritatis vim exerere non modicam, Ecclesia ipsa existimat. At profectò non abs re, sicut patet ex Sanctorum qui fide & opere Deo placuerunt, tam dictis quàm gestis; quorum selecta quædam exempla, operæprecium censui hîc in gratiam pij lectoris expromere.

§. I.

Ex Actis S. Clementis I. Metensis Episcopi, *relatis à S. Antonino part.* 1. *tit.* 6. *c.* 26. *& Petro Episcopo Exquilino, lib.* 10. *Catalogi Sanctorum, cap.* 113.

DE serpente stolâ circumligato, tracto, & in flumen demerso per ipsum sanctum Episcopum, S. Clementis Romani Pontificis patruelem, vide suprà c. 8. ipso sub initio, quo rem gestam propriis Scriptorum verbis expressimus.

§. II.

Ex Actis S. Marcelli Episcopi Parisiensis: *Qui ætate compar fuit S. Siluestro Papæ, auctore Fortunato Episcopo.*

EXEQVAMVR *& illud triumphale mysterium, quod cùm sit vltimum ordine, anteponitur in virtute. Matrona quædam prosapiâ quidem nobilis, opinione vilis, malo maculans crimine, quod fulgebat ex genere: Postquam dies fugitiuæ vitæ rapta luce conclusit, ad tumulum pompa comitante, sed non profutura processit: quo condita (horresco de ea hoc referens) contigisse post funera, quia duplex nascitur lamentatio de defuncta. Ergo ad consumendum eius cadauer cœpit serpens immanissimus frequentare, & vt dicam clariùs, mulieri, cuius membra bestia deuorabat, ipse draco factus est sepultura: sic infelices exequias serpentibus baiulus impendebat, vt post mortem quiescere non liceret: & cui vitæ finis in vno loco iacere concesserat, semper mutabatur in pœna. O casum execrabilem, & valde timendum! mulier quæ coniugij integritatem non seruauit in mundo, integra non meruit iacere in sepulchro &c. Tunc ex eius familia qui in ciuitate manebant, audientes strepitum & pariter concurrentes, viderunt ingentem belluam, de tumulosis anfractibus exeuntem, & vasta mole cadauer flagellante labantem: Quo nimis perterriti homines de suis sedibus migrauerunt. Hoc cognito B. Marcellus intelligens de hoste triumphum acquirere, collecta plebe de ciuitate progreditur, & relictis ciuibus in prospectu populi solus Christo duce ad locum pugnaturus accessit, & cùm coluber rediret ad tumulum, obuiantes se inuicem, dante orationem B. Marcello, ille capite supplici cœpit veniam blandiente cauda precari: Tunc B. Marcellus caput eius baculo ter percutiens, misso in ceruicem serpentis orario, triumphum suum ante ciuium oculos extrahebat. sic in spirituali theatro spectante * solus cum dracone pugnauit. Hinc confortatus populus cucurrit ad Episcopum cupiens hostem suum videre captiuum. Tunc præcedente Pontifice, bestiam fere tribus millibus omnes prosecuti sunt, reddentes gratias Domino & soluentes exequias inimico. Deinde increpans eum B. Marcellus dixit, Ab hac die, aut deserta tene, aut in mare te demerge: Mox dimissa bellua, nulla eius vlteriùs indicia sunt inuenta.* Meminit obiter huius historiæ S. Gregorius Turon. lib. de gloria Confessorum hunc in modum, *Marcellus Parisiacæ vrbis Episcopus, qui quondam, vt in eius vita legitur, serpentem immensum hoc depulit ab oppido, & nunc in ipsius ciuitatis vico quiescit &c.*

* deest, *populo.*

Affinia ita sunt hæc Acta S. Clementis, & B. Marcelli, vt vix consimilia magis dari possint, exceptis enim circumstantiis locorum, personarum & temporis: quoad actæ rei substantiam prorsus adæquantur. In vtrisque siquidem draco vel serpens Sacerdotali stola constringitur, extrahitur, & demergitur in aquarum vortices. Nihil porrò familiarius est in sacris litteris, quàm Diabolum draconis magni & serpentis antiqui vocabulis designari: hinc in forma exorcizandi in Rituali Romano præscripta, legitur Euangelium in quo Dominus recitatur dixisse Apostolis, *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici:* (Luc 10.) hæcque subiungitur oratio: *Omnipotens sempiterne Deus, Verbum Dei Patris, Christe Iesu, Deus & Dominus vniuersæ creaturæ, qui sanctis Apostolis tuis dedisti potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, qui inter cætera mirabilium tuorum præcepta dignatus es dicere, dæmones effugate.* Et in postremo exorcismo ita Sacerdos dæmonem alloquitur & compellit; *Discede seductor, tibi eremus sedes est, tibi habitatio serpens est.* Pridem sic etiam Sacerdos compellabat dæmonem teste Prudentio in Apotheosi.

.... Torquetur Apollo
Nomine perculsus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest ....
Intonat Antistes Christi, fuge callide serpens.

Serpens est enim diabolus, qui primum odij sui virus in hominem ore serpentis euomuit, hácque figura persæpe abusus est ad humanum genus infestandum. Nec dubium quin Metis, & Parisiis sub eadem figura grassaretur, pérque exitiosa hæc animalia suum virus spargeret, in incolarum exitium. In hac igitur specie à SS. Clemente & Marcello ligatur Sacerdotali stola, manúque Pontificali tractus & expulsus est. Cùm collo energumeni iniicit stolam Sacerdos, vt præcipit Ritualis liber, non tam hominem hoc vinculo ligat, quàm pseudo-dæmonem illum infestantem sacro nexu constringit. Cuius virtutem rursum innuit iste ritus eodem in libro expressus: *Deinde Sacerdos muniens se & obsessum signo crucis, circumposita parte stolæ ad collum eius, & dextera manu sua capiti eius imponens, constanter & cum magna fide dicat.* † *Ecce crucem Domini, fugite partes aduersæ. Vicit Leo de tribu Iuda, radix Dauid,* Draconem scilicet illum immanem, de quo prædictum erat psal. 90. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*

§. III.

Ex Actis S. Mauri Abbatis & Leuitæ, discipuli S. Benedicti, *à Fausto eius-æquali & socio conscriptis, & à Bonifacio Papa probatis, Cap. 2.*

DVM *quodam tempore sanctissimus Benedictus à quodam nobilissimo secundùm sæculi dignitatem viro exoratus fuisset, vt ad domum eius dignaretur per semetipsum accedere, quo vxorem eius & filium, quem nuper enixa*

fuerat, à dæmonio, quo grauißimè pariter vexabantur, suis sanctis meritis & orationibus liberaret; & Sanctus Domini pro eo quod ei familiaris pro aliquibus operibus ab eo religiosè gestis existeret, ire non distulisset: beatissimus Maurus, qui tunc in nostro Monasterio, imperio sanctißimi Patris, Præpositi, ac totius Cœnobij procuratoris & administratoris post ipsum fungebatur officio, cum fratribus ad fruges colligendas longiusculè à monasterio est egressus. A quo opere dum ad sextam operationis horam cum eisdem rediret fratribus, antequam ad portam ventum fuisset monasterij, claudum quendam & mutum puerum inuenit in itinere. Cúmque pater & mater pueri, eius pedibus aduoluti, & cum clamore valido & lachrymis, terribile Dei nomen obtestantes, vt filium suum eis sanum redderet, genua eius firmißimè vtrisque constringentes manibus, precarentur, refugit pauore nimio: tale attentare miraculum, se peccatorem esse, nec talis vllo modo operis effectorem vociferans posse fieri. Maximè (inquit) cùm hæc Sanctorum sint opera Apostolorum, aliorúmque perfectorum, qui eorum exempla credendo & imitando sectantur. Nos ergo hæc ab eo dici audientes, simul & perfectam, Deóque acceptam ad talia peragenda eius vitam & meritum sufficere cognoscentes, iuncti parentibus pueri, pro restitutione ægroti eum rogare cœpimus: At ille vt erat piissimus, lachrymis perfusus, atque in orationem prostratus, postquàm diutissimè orauit, stolam, cum qua eodem anno iubente magistro suo sanctißimo, ordinatus ad ministerium fuerat Leuiticum, & quam iuxta morem gratiâ sanctitatis, primo indesinenter ferebat anno, collo protulit, & super caput infirmi, crucis signum faciens posuit, atque ad cœlos oculos dirigens dixit: Domine Iesu Christe, qui discipulis tuis polliceri dignatus es dicens, Amen dico vobis, quia omnia quæcumque orantes petieritis, credite quia accipietis & venient vobis: Ostende etiam nunc, quia & nos serui tui exigui licèt & peccatores, in te, & in verbis tuis sanctis prout ipse largiri dignaris, eandem fidem habemus. Et hæc dicens, ait ad debilem, In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, adiutus meritis sanctißimi magistri nostri, sta sanus & incolumis super pedes tuos rectus: & continuò sospitati redditus, cœpit rectißimè ante nos pergere, ac Deum voce exultationis & laudis benedicere dicens, Benedictus Deus, creator omnium qui me redintegrare dignatus est meritis sanctißimi serui sui Benedicti, per beatißimum seruum eius Maurum. Perfectißimus ergo Benedictus, cùm reuersus ad monasterium sanatis pro quibus ierat fuisset, nobisque narrantibus & laudantibus Deum, ea quæ contigerant comperisset, in magna deinceps admiratione ac veneratione Beatißimum Maurum habere cœpit; nec iam loco discipuli censebat æstimandum, quem ita Deo proximum censebat effectum. Hactenùs Faustus oculatus testis, in vita S. Benedicti.

§. IV.

Ex Francorum historia, de Stola S. Vincentij Archidiaconi & Martyris.

Ado Viennensis, in Chronico, ætate 6. sub ann. Domini 527.

CHILDEBERTVS, *& Clotarius Reges Francorum Hispanias vastant: Cæsaraugustam circumdantes obsident: sed ciues tunicam S. Vincentij marty-*

martyris circumferentes misericordiam rogabant: qua de re flexi reges Childebertus & Clotarius, pace composita, in munera stolam beatissimi Vincentij martyris à Cæsaraugustànis acceperunt. Parisios reuersus Childebertus, Ecclesiâ in venerationem beatissimi Vincentij martyris constructa, eandem ipsam stolam in eadem ipsa Ecclesia reposuit. Vide Gregor. Turon. hist. Franc. lib. 3. c. 29.

Aymonius censuit stolam quam suscepit Childebertus à Cæsaraugustanis ipsam esse tunicam S. Vincentij. *Pontifex* (Cæsaraugustæ scilicet) *nihil moratus eiusdem inclyti Leuitæ & Martyris, stolam, id est tunicam, regibus offert, quam illi condigno honore suscipientes, obsidionem iuxta promissum soluunt;* At fallitur, dum (lib. 2. de gestis Franc. c. 19.) stolam cum tunica confundit. Palam est enim res diuersas fuisse tam ex Adonis suprà citatis verbis, quàm Sigeberti hoc patenti testimonio ad annum 542.

Lotharius & Childebertus, fratres, obsessa in Hispaniis Cæsaraugusta, ciuibus Deum orantibus & circumlata Vincentij Martyris tunica, accepta ab eis pio munere ipsius Martyris stola, redeunt adquisita Hispaniæ parte maxima. Hinc enim palam est Cæsaraugustanos tunicam & stolam S. Vincentij tum apud se habuisse: Regibus nostris dedisse quidem stolam, at tunicam penes se retinuisse, cuius præsidio ab obsidione tam graui erepti fuerant.

Hispani Scriptores asserunt fuisse byssinam auro intertextam, candidam: nec totam datam Childeberto, sed partem reseruatam fuisse, quæ etiamnum ostenditur Cæsaraugustæ, materia byssina, colore candida, cruore Martyris respersa.

§. V.

Ex Actis antiquissimis Sanctorum Martyrum Iuliani, Celsi, Antonij, & Sociorum, *qui Antiochia tempore Diocletiani passi sunt* 8. *Ianuarij die, cap.* 13.

EA nocte cùm in Dei laudibus epularentur Iulianus sanctus, & Socij eius, in ipso media noctis silentio, adest multitudo Sanctorum cum Sacerdotibus, qui iam martyrij palmam adepti fuerant, omnes stolis albis induti, &c. in qua multitudine sola vox Alleluia resonabat &c.

§. VI.

Ex Actis MSC. Sanctorum Martyrum Fructuosi, Episcopi Taraconensis, Augurij & Eulogij Diaconorum, *qui sub Valeriano & Galieno coronati sunt.*

ÆMILIANO *etiam qui eos damnauerat, Fructuosus pariter cum Diaconibus suis ostendit se in stolis repromissionis, increpans pariter & insultans nihil illi profuisse, quod frustra exutos à corpore in terra crederet futuros, quos cerneret gloriosos. O beati Martyres! qui igne probati sunt, vt aurum pretiosum, vestiti lorica fidei & galea salutis, qui coronati sunt diademate, & corona immarcessibili &c.*

Prudentius in hymno de ipsis Martyribus: de stolis quibus post gloriosum agonem insignes apparuerunt, ita cecinit,

Sed ne relliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras,
Discretis loca diuidant sepulchris;
Cernuntur stolis niueis amicti,
Mandant restitui, cauóque claudi
Mastim marmore, puluerem sacratum.

§. VII.

Ex Actis S. Valerij Diaconi, *in Martyrologio Gallicano relatis, die 22. Octobris.*

A sancto Desiderio Lingonensi Episcopo, Archidiaconus, ob castæ mentis decora creatus est. Persecutione autem Wandalorum ingruente, hanc vt declinaret, cum aliis iter Sequanicum ingressus, ad Alpium Juriensium perrexit partes; ibi aliquantulum temporis, dum vis persecutionis deferuesceret exacturus. Ac inde vergens quo cœperat itinere, peruenit ad locum, quem incolæ ex antiquo portum Buxinum appellitant, vbi à barbaris illis interceptus, vir in Christi confessione immobilis, dignáque fidei victima, obtruncatione capitis immolatur. Cui Angelus in procinctu agonis apparens, stolam obtulit candidam in proximæ pignus victoriæ.

§. VIII.

Ex gestis S. Huberti, Episcopi Leodiensis, *ibidem relatis, die 3. Nouembris.*

PIO voto Romam profectus est, ad Apostolorum limina adoranda; vbi dum existit, Lambertus (Episcopus Traiectensis) *ab impiis propter veritatis testimonium & assertionem iustitiæ immolatur. Ipso die Sergius Papa diuino nuncio admonitus Hubertum cœlitùs designatum, renitentem quamuis consecrauit mactati Episcopi successorem, qui stolâ è superno missa honoratus, ad Sedem destinatam veniens, à Traiectensibus multa cum reuerentia suscipitur, & à Clero in cathedra Pontificali collocatur.* Et infrà: *Cæterùm de stola sancti Huberti cœlitùs accepta, etsi in dies ibidem aliquid dematur, ea tamen non minuitur, neque decrescit: quod vt perenne miraculum est, ita & perpetuum meritorum tanti apud Deum cœlitis monimentum.*

Extat ad calcem Appendicis ad ipsum Martyrol. Gall. p. 1244. & 1245. numero 34.

Ex nomenclatura Sanctorum Galliæ Medicorum, *qui dona opitulationum habent, & contra diuersos morbos, aduersósque casus patrocinantur.*

HVBERTVS *Leodiensis Episcopus Confessor, curat à morsu canum rabidorum:* scilicet sacræ suæ stolæ applicatione, seu modicæ eius partis contactu.

§. IX.

Ex Actis S. Leonis Papæ IX. antea Episcopi Tullensis, *quæ Wibertus Archidiaconus conscripsit, lib.* 1. *c.* 4.

CVM *ibidem pariter educarentur prædicti pueri, Domini Brunonis* (is ipse est Leo IX.) *genitrix somnio eiusmodi edocetur de futura promotione filij sui. Nam videbat quasi seipsam à parte Pontificalis Cameræ* (*Tullensis*) *venerandam Basilicam Beatissimi Protomartyris Stephani, credi: sanctæque memoriæ præsulem Gerardum, in vita & post mortem clarificatum miraculis, occurrere sibi, ac soluentem à propria ceruice orarium, quod vulgò stola dicitur, eidem reposuisse in manica. Quod vtique, ceu coniici potest, illud portendebat quod filium ipsius non tam Sedis suæ, quàm boni studij successorem cælitus præstituebat. Nam cùm quintus à B. Gerardo, reuerendus Bruno computetur, & non ab aliquo sequacium eius videtur prælectus, quoniam Deo annuente eum præ illis est imitatus.*

Cæterum mihi non contemnenda obseruatio hìc exciderat, ipsa ex veneranda antiquitate deprompta: siquidem Elias Cretensis in orat. 1. S. Gregorij Nazianzeni, quæ inscribitur *Apologeticus*; notat Sacerdotalem eius stolam, ea habitam obseruantia, vt non liceret nisi sacris ministris eam attingere: gestare autem fas cuipiam non erat, propter singularem tanti Pontificis & doctoris reuerentiam.

PRIMÆ PARTIS PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER SEXTVS.

DE CASVLA.

CAPVT PRIMVM.

Variis nominibus plerumque, res easdem apud Ecclesiasticos Auctores designari.

S. Augustin. de Genesi ad litteram.

COGNITIONEM rerum perire, nisi earum nomen sciueris, eximia est sancti Isidori sententia: Nomen enim à noscendo dictum est, vnde nomen vult S. Augustinus dictum quasi notamen, seu indicem rei, quam aliqua cum conuenientia designat. Nomina enim apud veteres ratione aliqua ponebantur. Tritior est, quâ vocabulum vi ipsa vocis, suáque ipsa etymologia rei cui imponitur, consonat. Hinc ansam arripuit præfatus Isidorus, libros contexendi etymologiarum seu originum; pluresque etiam recentiores, qui etymologica, onomastica, aliáque id genus opuscula de vocabulorum origine & significatu conscripserunt.

Vnus fuit superiori ætate Onuphrius, solertissimus certè antiquitatis Ecclesiasticæ indagator, qui tractatum edidit de vocum Ecclesiasticarum interpretatione, quæ obscuræ vel barbaræ videntur, quatuor in particulas digestum: Prima inscribitur *de officiis seu magistratibus Ecclesiasticis*; secunda *de sacris ædibus & partibus earumdem*; tertia *de illarum ornatu*; quarta *de generibus vestium*: de quibus, vt eruditè, tamen arctiùs quàm optandum fuisset, Vir ille doctissimus disseruit; per modum siquidem indicis potiùs quàm tractatus de his agit, quæ prænotat in titulis. Duo autem passim obseruat, siquidem vel elicit lumen ex etymologia ipsius nominis, vel si hæc deficit, obscu-

rum nomen alio notiore vocabulo dilucidat. Vix enim sunt res, aut munera, vestes, vel ornatus, in vsu Ecclesiæ, quæ diuersis nominibus non denotentur. Sed duo passim annotat, tametsi plura sint, quibus res eadem designatur. Non hîc per singula exspatiari licet, quandoquidem de vestibus sacris Sacerdotum agimus, iis ex instituto opere, par est nos immorari.

Constat ex præcedentibus opusculis, velamen illud quo mysta sacer obnubit caput, *amictum* vocitari, *anabolagium*, vel *anaboladium*, *humerale* & *superhumerale*, *mitellam* etiam & *amiculum*: Lineam tunicam talarem, *albam* dici; *camisiam* vel *camisium*, & antiquiori denominatione, *poderem*: Zonam qua præcingitur, *cingulum*, *baltheum* vocitari: Sinistri brachij ornatum, dici *manipulum*, *mappulam*, *fanonem*: Fasciam illam quam à collo cancellatam super pectus, indéque ad genua vtrinque gerit defluentem, *stolam* appellari, nec non *orarium*. Porrò vestis superior Sacerdotalis, quæ quod cæteris superimponatur, præcipuúsque sit Sacerdotis ornatus, in Pontificali absolutè dicitur *vestis Sacerdotalis*. De quibus, quoniam hoc tractatu de sacro illo vestimento dissertamus, sigillatim impræsentiarum est dicendum.

CAPVT II.

De penula, planeta, & Casulæ vocabulis.

DVÆ postremæ voces apud Scriptores Ecclesiasticos, qui de ritibus sacris tractauêre, tritæ sunt & insignes: Prima, videlicet penula, à S. Paulo vsurpata legitur 2. Timoth. 4. vbi scribit, *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum.* Hoc solo Scripturæ loco eiusmodi vocula exarata reperitur. Nec leui æstu desudant interpretes, quo Pauli assequantur mentem, qua de re scilicet sit isthic elocutus. Celebriores horum sententiæ inferiùs proprio sub lemmate excutientur; hîc de sola nominis significatione, cardo vertitur. Si huius originem attendimus, Græcam esse palam est, dictam nimirum penulam ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, καὶ ὅλον, quia scilicet tota videtur, & totum corpus oberrat. Hinc & planetam dici Onuphrius censet; *Casula*, inquit, *aliàs planeta, genus vestis, in sacris à Christianis Sacerdotibus vsurpata* ἀπὸ τῆς πλάνης, id est ab errore dicta, quoniam cùm latissimo initio & manicis absque esset, eius limbus super brachia & scapulas proiectus errabundus totum corpus circumiret. Alludit igitur hæc nuncupatio ad sydera erratica, quæ Planetas vocitamus, incertum quòd cursum habeant, innatáque sibi oberratione ab astris, quæ fixa sunt, discernantur*.

Rabanus Maurus eò nomen ipsum Casulæ reflectit; *Septimum*, inquit, *Sacerdotale indumentum est Casula, quæ sicut casa quædam, alia omnia tegit & complectitur.* Hac igitur acceptione, *casula* quasi *parua casa* dicta est. Frequenter in veterum Regum Franciæ Capitularibus* occur-

* Planetæ sunt stellæ errantes, dictæ, quòd præter motum primi mobilis, quo ab Oriente ad Occidentem rapiuntur, peculiarem quendam illique cõtrarium cursum tenent, variis, & vtilissimis conuersionibus, quas Astronomia demonstrat.

* *Cap. l. 1. c. 68. & l. 4. c. 75.*

runt vocabula, casamentum, casata, casati homines & casales, quæ à casa deriuantur; casamentum enim est domus rustica; casales, serui domestici. In testamento Caroli Magni casates, seu casati pro iis sumuntur, qui à Dominis suis casas & domicilia obtinebant. In eodem fit mentio de mancipiis non casatis, id est nondum donatis casamento seu habitaculo rustico. Pro prædio beneficiario subinde casamentum inualuit, quod clientelari iure nobiles etiam tenebant à feudorum dominis: hinc illud S. Bernardi, ep. 39. ad Theobaldum Campaniæ Comitem; *Nostrum*, inquit, *ac vestrum pariter Episcopum* (id est Lingonensem) *abundantiori, vt decet, honore suscipiatis, & de casamento quod tenetis, homagium quod debetis, reuerenter et humiliter offeratis*. Cæterùm casa, à qua deducuntur casati & casamentum, domicilium est cum prædio, hinc illud S. Paulini, *Age & apud sanctum Presbyterum, fratrem Exuperium, vt in casa Ecclesiæ terrulam qua victum suum procuret accipiat*. ep. 21. quæ 2. est ad Amandum, circa finem. A casa igitur dicta est casula quasi parua casa, qua totum corpus tegitur, vt domo eius habitator circumdatur.

Cæterùm Marianus Victorius Episcopus Amerinus in scholiis suis eruditissimis in Epistolas S. Hieronymi, ep. 4. quæ de morte Nepotiani inscripta est, explicans hæc eius postrema verba, *Hanc tunicam, qua induebar in mysterio Christi &c. Tunicam hîc*, inquit, *qua ad altare vti Presbyter, in mysterio Christi vtebatur, pro ea quam capsulam seu planetam vocitamus intelligit*. A capsa igitur capsulam deducit, quo nomine Sacerdotalem hanc tunicam ac vestem censet vocitandam esse; capsa verò est arcula seu repositorium, cuius meminit Gregorius Turon. lib. 3. histor. c. 11. *viginti Euangeliorum capsas detulit*. Sicut igitur Euangelij Codex capsa pretiosa inuoluitur, ita & Sacerdos capsula quasi thecula circumtegitur. Sed satis de nomine.

CAPVT III.

De antiquitate Casulæ, seu planetæ, aut penulæ Sacerdotalis.

HABVIT Romæ in Academia Basiliana, idibus Septembris anno 1638. in frequenti Auditorio luculentam dissertationem de vtraque penula, Ioannes Baptista Donius, Patricius Florentinus, quæ typis subinde mandata, Parisiis iterum edita fuit apud Sebastianum Cramoisy Architypographum Regium, curante Gabriele Naudæo Parisino, omnis selectioris & politioris litteraturæ antistite, qui liminari epistola aureum hoc opusculum non sine merita auctoris commendatione Ioanni Francisco Slingelendo nuncupauit. Quo in tractatu serie quidem dictorum breui at doctrina locupletissimo, præfatus eius auctor Donius vtramque penu-

lam ethnicam & Christianam antiquissimam esse demonstrat; illam enim disertè commemoratam à Tullio facundiæ Romanæ principe, à Plinio, Seneca, Ouidio, Martiale, Iuuenale, Quintiliano, Spartiano, aliísque insignis famæ Scriptoribus, qui profanæ antiquitatis prima lumina extiterunt; hanc verò, scilicet Christianam, qua nostri Sacerdotes sacris operantes mysteriis vti solent, tantæ esse itidem antiquitatis asseuerat, vt à primis propè nascentis Ecclesiæ temporibus cœpisse adhiberi reperiatur. Quæ sententiæ huic fulciendæ substernat adminicula, loco suo indicabimus.

Verùm ex aduerso stat Octauius Ferrarius, qui lib. 1. *de re vestiaria*, quem cum cæteris fermè ante septennium edidit Patauij. Is enim duo digna notatu pronunciata habet, 1. Penulam haud idem esse quod sit planeta, seu casula. 2. Casulam non esse Sacerdotale indumentum vetus, sed referendum esse inter nonnulla posterioris æui additamenta; siquidem ab initio Christianæ Religionis diuinos ministros communi vestitos indumento diuina mysteria celebrâsse. Accersit sibi verò suffragium ex verbis Walfridi Strabonis, quem ait, doctrina ac sanctitate præstantem, ante annos ferè 800. floruisse. Porro sic elocutum lib. de rebus Ecclesiasticis c. 24. *Vestes etiam Sacerdotales, per incrementa ad eum qui nunc habetur, auctæ sunt ornatum: Nam primis temporibus communi indumento vestiti Missas agebant, sicut & hactenùs quidam Orientalium facere perhibentur.* Sed lib. nostro 6. Panopl. Episcop. c. 3. præuertimus huic argumento ex citatis dictis deprompto Walfridi, quæ sua fermè fecit, vel saltem quoad sensum sibi vsurpauit Honorius Augustodunensis, Gemmæ animæ, seu de antiquo Missæ ritu lib. 1. c. 19. vbi ait, *Apostoli & eorum successores in quotidianis vestibus & ligneis calicibus Missas celebrauerunt:* Quæ quàm à vero sint procul, subiunctis ex verbis eiusdem Honorij licet elicere, continuò etenim addit, *Sed Clemens tradente Petro Apostolo, vsum sacrarum vestium ex lege sumpsit;* Si enim tradente Petro Clemens in sacris vestibus Liturgiam celebrari fecit, quomodo verum esse potest quod præfixit Honorius secutus Strabonem, in communibus vestibus primis Ecclesiæ temporibus, adeóque Apostolorum ætate, sacra fuisse peracta: cùm Petrus ipse Apostolorum primas, diuinis Ministris sacras vestes adhibendas esse præceperit; cuius iussa Clemens passim obseruari curauerit? Clemens, inquam, vir ille Apostolicus, quem Petrus sibi successorem in Ecclesiæ vniuersalis præfectura designauit, Paulus verò suum Coadiutorem iam vitæ libro adscriptum, indelebili præconio celebrauit.

Sed misso Honorio, cum tam patenti sua contradictione, Walfridus Strabo à quo mutuauit errorem, auctoritate Hegesippi, Eusebij, S. Epiphanij, ac B. Hieronymi, aliorúmque primorum Ecclesiasticæ antiquitatis testium, quos in præsignata Panoplia Episcopali passim produximus, manifestè refellitur: hi enim ferè rei ipsius quam referunt, spectatores aut saltem primarij exceptores disertè produnt Apostolos in sacris, podere, lamina aurea, aliísque Sacerdotij

Christiani insignibus vsos fuisse : à vero igitur prorsus deflectit quod ait Walfridus, primis temporibus communi indumento vestitos Christi ministros diuina mysteria celebrâsse.

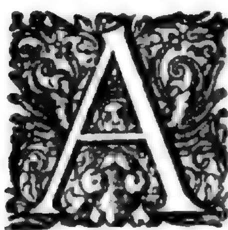
Cum Walfrido igitur impingit Ferrarius qui eum sequitur; nec se auctoritate Iuonis est, quod niti sibi iure persuadeat; ait Iuo *casulam, seu planetam communem esse vestem.* Vt quid ? Eo quòd triuialis, omnibúsque tam laïcis, quàm Clericis promiscua esset, ac quibusque vsibus à quocumque adhiberetur? Minimè verò, nam hanc ibidem numerat Iuo inter sacra vestimenta, quibus extrà diuinum opus vti nefas erat; siquidem vt ipse refert eodem loco ex Walfrido & Amalario Ferrarius, Stephanus Papa & Martyr, sancti Cypriani synchronus, vestibus vti sacris diuinis ministris extra sacra iam olim prohibuerat celebri decreto, quod ab omnibus omnium ætatum Scriptoribus, qui de rebus ab eo gestis meminerunt, commendatur. Accedit quod ibidem notat Ferrarius, diu ante Iuonem, scilicet in Concilio Ratisbonensi, anno 742. celebrato statutum esse, *Ne Presbyteri, vel Diaconi, sagis more Laïcorum, sed casulis vtantur, ritu seruorum Dei.* Casula igitur erat iam ministrorum Dei propria, quamobrem cùm vestis communis ab Iuone appellatur, non eo vtique quo censet Ferrarius sensu accipi debet, vt esset tam Laïcis, quàm Clericis promiscua, támque profanis quàm sacris officiis accommodata : sed quod non modò Sacerdotem vndequaque ornaret, at quod alias vestes quascumque, puta albam, manipulum, stolam, zonam suo ambitu operiret : idcirco eo ornatu (ait Iuo) *designari charitatem*, quæ vt casula aliis omnibus indumentis Sacerdotalibus supereminet, hásque sua amplitudine circumtegit, sic aliis omnibus virtutibus antecellit charitas, quæ etiam, vt ait Apostolus, tantæ est capacitatis, *vt operiat* Iacob. 5. 20. *multitudinem peccatorum.* Sed memoratus à Ferrario Walfridus Strabo ad se me reuocat, dum sic ait citato in Opusculo, c. 24. *Sacerdotes dalmaticis ante casularum vsum induebantur; posteà verò cùm casulis vti cœpissent, dalmaticas Diaconibus concesserunt.* Ita intrepidè Walfridus, qui tamen pronuntiationis suæ nullos suffragatores accersit, vtinam vades haberet firmandæ suæ assertioni idoneos : multum enim hoc si muniretur axioma, afferret lucis indagandæ Sacerdotalis casulæ origini. Quæ si ex quo dalmaticis vti cœperunt Diaconi, iam Sacerdotum propria erat, annosæ admodum vetustati profectò referenda venit. Nam primis Ecclesiæ sæculis, vsos fuisse Diaconos dalmaticis in Panopl. Episcop. toto lib. 6. quo de Dalmatica disseritur, cap. præsertim 3. euidenter ostendimus. Porrò Walfridus non sibi constat, enimuerò quod ait Sacerdotes assumptis demum casulis dalmaticas Diaconis concessisse, minimè conuenit cum eo quod paulò pòst subiungit, *retentas fuisse à Sacerdotibus Dalmaticas cum casulis:* sua enim ætate non tantùm Episcopos, sed plerosque Presbyteros dalmaticam sub casula gestâsse. At de paradoxis Walfridi & Honorij satis supérque.

Sed alterum Ferrarij pronunciatum hîc attentiùs considerari debet,

bet, cap. enim 36. lib. 1. vbi de penula & planeta seu casula cum Baronio litigat, *Penulam*, inquit, *fuisse inter sacras vestes non negauerim, sed eandem esse ac planetam, hoc est quod fateri non possum.* Tum adductis de forma planetæ seu casulæ S. Isidori & præfati Honorij Augustodunensis sententiis, subiungit Persuasionis suæ potiorem rationem; *Ex his apparet*, inquit, *planetam seu casulam, quæ olim in vsu, vestem fuisse laxam, rotundam, circumclusam, quæ totum corpus inuoluebat, & vtrinque à lateribus inter scapulas reiiciebatur, quæ omnia ostendunt togam fuisse, non penulam: Nam penula, vt & lacernæ, chlamydes, saga & reliqua pallia, aperta erant, & fibula vel in humeris, vel in ceruice nectebantur: Casula tota clausa, vt & toga. Præterea planeta vestis laxior & rotunda; penula angusta & corpori adpressa.* Verùm hoc argumentum, quod à forma ducit, opportuniùs infrà discutietur, vbi sub proprio lemmate *de forma ipsa penulæ, planetæ & casulæ*, nobis erit ex instituto differendum. Hîc aduertisse sufficiat Ferrarium eò adductum fuisse vt penulam idem esse indumentum sacrum, ac planetam seu casulam detrectaret, ne cogeretur concedere penulam à S. Paulo, 2. Timoth. 4. commemorari, ceu vestem sacram qua in diuinis consuêsset vti. Igitur hic è re nata locus Apostoli excutiendus occurrit, quia sicut absque eius dilucidatione dirimi hæc controuersia non potest, ita ex eius explicatione huic conciliandæ quæstioni plurimum luminis sit procul dubio accessurum.

CAPVT IV.

An mystica vestis Sacerdotalis, sub penulæ vocabulo Apostolus scribens ad Timotheum meminerit?

D Timotheum dilectum suum S. Paulus hæc inter alia scribit 2. ep. c. 4. Τὸν φελόνην ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. *Penulam quam reliqui Troade apud Carpum affer tecum & libros, maximè autem membranas.* Quæ verba etsi satis plana & perspicua videantur, in varias tamen opiniones de genuino eorum sensu, tam priscos quàm neotericos interpretes coniecerunt. Tota difficultas ex sano intellectu vocis *penulæ* pendet, quam aliter atque aliter loci huius scrutatores exponunt.

Cardinalis Baronius Tom. 1. Annal. ad ann. 59. tractans ex professo de hac Apostoli penula, vulgarem non esse vestem, penulam nimirum gausapinam vel scorteam, cuius meminerunt veteres; Cicero ad Atticum lib. 13. Spartianus in Hadriano, Lampridius in Alexandro, Tacitus in Dialog. de orat. Martialis Epigram lib. 14. ante omnia asserit: tum ad duas refert opinationes, loci signati ep. 2. Pauli ad Timotheum, veterum interpretum iudicia.

Priorem esse innuit, quæ per penulam, volumen legis intelligat Græcè enim legitur φελόνην *volumen*, quam acceptionem se obser-

uâsse commemorat S. Hieronymus scribens ad Damasum ep. 125. q. 2. vbi ait, *Volumen Hebræum replico, quod Paulus φελόνην iuxta quosdam explicat.* Vbi tamen patet S. Hieronymum hanc opinionem suo calculo non approbare, quam non suam sed quorundam esse idcirco designat. Sic recenset S. Chrysostomus homil. 10. in ep. 2. ad Timoth. c. 4. aliorum opinionem, qui per penulam, thecam librorum accipiendam esse existimabant; at aliud est volumen, aliud theca librorum: non arridet Baronio eorum persuasio, qui penulam pro theca accipiendam putant; at magis placet ea sententia quæ pro penula volumen intelligit, censétque vetus fuisse Testamentum seu volumen legis valde authenticum, quo fortè ad reuincendum Iudæos & obfirmandos fideles sibi adferri Romam demandabat. Sunt tamen qui probabilius esse putent, arculam, seu thecam qua libri conduntur per penulam ab Apostolo designari, auctoritate ducti Syri interpretis, qui verterit *Bet Ketabe*, id est thecam librorum, cui Hesychius succenturiari videtur, qui φελόνης interpretatur, εἰλητάριον μεμβράνιον ἢ γλωσσόκομον. Parùm verò refert, an per penulam volumen sumendum legis, vel thecam librorum quispiam contendat, stare enim hæc simul possunt: potuit siquidem in theca librorum esse volumen istud Hebræum, quod vetus fuisse Testamentum Baronius arbitratur; sed vix verba Apostoli hunc sensum pati videntur, quorsum enim Codicem legis librorum ad se transmitti peteret, *& libros, maximè autem membranas*, & librorum thecam, si hæc in theca condita erant? satis enim tum fuisset scribere, Affer librorum thecam, in iis enim fuisset ipsum volumen legis & cæteri libri, ipsæque membranæ quas instantiùs Apostolus sibi afferri postulabat.

Altera igitur sententia (quam etsi probabilem censet Baronius, priore tamen inferiorem existimat) ea est quæ penulam pro veste sacra exponit, qua Apostolus inter orandum vteretur, putántque hanc esse planetam seu casulam, qua etiamnum Sacerdotes dum operantur sacris, indui solent, quæ nimirum dicta sit ab Apostolo penula ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, καὶ ὅλον, quia scilicet tota videtur & totum corpus oberrat; vnde & planeta dicitur ἀπὸ τῆς πλάνης, id est ab oberrando: fauere verò aiunt huic sententiæ Tertullianum lib. de orat. c. 12. cuius tamen locum vix aspexisse videntur, ita enim habet ea de re auctor hic antiquissimus. *Sed quoniam vnum aliquod attigimus vacuæ obseruationis non pigebit cætera quæque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda est. Siquidem sine vllius aut Dominici aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. Huiusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata & coacta, & curiosi potiùs quàm rationalis officij, certè vel eo coërcenda, quod gentilibus adæquent, vt est quorumdam positis penulis orationem facere, sic enim adeunt ad idola nationes; quod vtique si fieri oportet, Apostoli qui de habitu orandi docent, comprehendissent, nisi si qui putant Paulum penulam suam in oratione penes Carpum reliquisse.* Ex quo satis liquidò constat Tertullianum non sensisse penulam esse vestem sacram, qua Apostolus in oratione vteretur, cùm è contra mos esset apud veteres penulam inter orandum

deponere. De pènula Pauli sunt igitur aliæ duæ sententiæ.

Prima est putatitij Ambrosij ad hunc locum, Haymonis Episcopi Halberstatensis ibidem, & auctoris qui commentarios scripsit in epistolas B. Pauli, inter opera S. Anselmi Cantuariensis relatos: ij enim per penulam intelligunt vestem senatoriam ipsi Paulo à patre relictam, qua ciues Romani & externi ciuitate donati cùm Romam veniebant, vtebantur, Senatores enim penulati incedebant, vnde illud Lampridij in Commodo, *Et contra consuetudinem penulatos iussit Senatores non togatos ad munus conuenire: quod funeribus solebat.* Et hic locus Spartiani in Seuero, vbi ait, *Penulis intra vrbem frigoris causa, vt senes vterentur permisit, cùm id vestimenti genus semper itinerarium fuisset aut pluuiæ.* Paulus autem ciuis erat Romanus, vt ipse coram Centurione Hierosolymis protestatus est, Act. 22. & quia nobilis, erat inquiunt Senatorij ordinis. Quasi verò omnis ciuis Romanus, itidem Senator esset, aut tum Senatoria veste, eáque paterna Paulo opus esset, qui vinctus Romæ, propè moriturus erat cruento martyrio? Et iam suppressa toga, esset penula, Senatoria vestis, quam nonnisi à Commodo centum supráque annis post necem Apostoli, præter consuetudinem, Senatoribus tributam, Lampridius suprà auditus commemorat.

Altera igitur sententia longè verior est, scilicet S. Chrysostomi ad citatum locum Apostoli, penulam pro pallio interpretantis: *Pallium* (ait) *hic penulam dicit:* Pallium enim Apostolis fuisse familiare, qui Hebræi essent, non solùm vetustissimæ illorum icones monimento sunt, sed & Molanus lib. de sanctarum imaginum vsu, eruditè demonstrat: qua de re etiam nonnulla signauimus in Panoplia Clericali, vbi de quadruplici disseruimus pallio, Iudaïco scilicet, vulgari, philosophico & Clericali. Accedit quòd Lucianus qui tempore Apostolorum vixit (in Philop.) Palliatos incessisse Christianos, ipsósque adeo illorum Duces, Apostolos vtique, suo more deridendo commemorat. Insignis extat liber Tertulliani de Pallio, quod fide Christi suscepta, relicta toga induerat. Cæterùm S. Chrysostomi interpretationi de pallio pro penula non modò Theophylactus iuratus sectator eius assentitur, verùm consentit etiam sanctus Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos inter initium & medium, vbi adducto S. Pauli loco de penula, hanc pro lacerna, istúdque pro penula promiscuè sumit, lacerna verò erat genus pallij fimbriati, quo vtebantur Equites, vt Isidorus tradit & Martialis lib. 14.

Amphithreales nos commendamur ad vsus
Cùm tegit algentes nostra lacerna togas.

Pluuio tempore, pro pallio penulam supra tunicam sumebant, quæ vestis externa frigus & pluuiam arcebat: quò pertinet istud Iuuenalis Satyr. 5.

.... *Et multo stillaret penula nimbo.*

Et Lampridius in Seuero, *Penulis*, inquit, *intra vrbem frigoris causa vt senes vterentur permisit, cùm id vestimenti genus semper itinerarium aut plu-*

O ij

uiæ fuiſſet. Duplicis autem erant generis penulæ, villoſa altera, altera ſcortea: vtramque memorat Martialis epig. lib. 14. Hoc genus igitur veſtis reliquerit Paulus Troade apud Carpum. Senex igitur cùm eſſet * & hyems inſtaret, petit ad ſe tranſmitti, qui vinctus Romæ agebat. Vnde concidit argumentum Baronij, qui vt opinionem de theca libraria per penulam deſignata ceu magis probabilem obfirmet, aduertendum monet, ſiue de ſacra veſte, ſiue de vulgari quiſpiam penulam interpretetur, non ſatis bene cum Apoſtoli verbis conuenire; facile enim erat Apoſtolo Romæ conficere eiuſmodi veſtes abſque eo quòd velit ex Aſia per Timotheum ad ſe deferri. Non ſic autem de legis volumine, quod cùm ſacro-ſanctum haberetur, haud facilè librariis ad deſcribendum committendum erat. Meminiſſe enim oportebat Baronium, pauperem fuiſſe Apoſtolum, qui dum preſſuras ſuas commemorat, diſertè teſtatur ſe vtplurimùm perpeſſum eſſe aëris iniurias, *in nuditate.* Senex igitur cùm iam eſſet & inter vinctos conſtrictus, petit ad ſe deferri penulam quam Troade apud Carpum amicum reliquerat; cùm vt contra imminentis hyemis iniurias corpus ſuum communiat, tum vt ipſe in carcere nemini grauis ſit, ſed vt ipſe ſe veſtiat proprio indumento. Hanc rationem acutè peruidit & ſignanter notauit S. Chryſoſtomus loco citato dicens, * *Penulam quærit, ne hanc ab aliis accipere ſit opus; vides enim id magno ſtudio curantem, cùm alibi dicit Epheſiis loquens, Scitis quia neceſſitatibus meis, & iis qui mecum erant, miniſtrauerunt manus iſtæ.* De penula igitur vulgari, verba Apoſtoli intelligenda ſunt, non de ſacra veſte orationi deſtinata; quemadmodum S. Hieronymus apertè docet, lib. vt præſignauimus, 3. aduerſus Pelagianos, ſic etenim huius controuerſiæ deciſionem pronunciat; *Putáſne Apoſtolum Paulum eo tempore quo ſcribebat: Lacernam ſiue penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer, ac libros, & maximè membranas; de cœleſtibus cogitâſſe myſteriis, & non de iis quæ in vſu communis vitæ vel corporis neceſſaria ſunt? Da mihi hominem, qui non eſuriat, non ſitiat, neque algeat, non doleat, non febricitet, non torminibus & vrinæ difficultatibus torqueatur, & ego concedam poſſe hominem, nihil aliud niſi de virtutibus cogitare.*

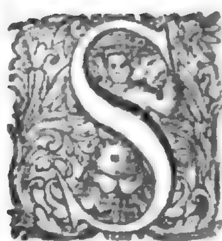
** Ad Philemon. v. 9. 2. Timoth. 4. 21.*

* Τὴν φελόνην ζητεῖ, ὥστε μὴ δεηθῆναι παρ' ἑτέρου λαβεῖν. ὁρᾷς γὰρ αὐτὸν καὶ τούτου πολλὴν ποιούμενον τὴν σπουδήν, καὶ λέγοντα ἑτέρωθι, ἡνίκα πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἐφέσου διελέγετο· γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. *S. Chryſoſt. in 2. ep. ad Tim. c. 4. homil. 10.*

Cæterùm etſi ad ſummos iuris apices cauſam hanc expenderimus, non eſt quòd Nouatorum quiſpiam ſibi inde blandiatur, quaſi Apoſtolos ſacro veſtitu vſos in diuinis planè inficiemur: contrarium ſiquidem ex profeſſo in Panoplia Epiſcopali aſſeruimus ex podere & ſtola S. Iacobi, fratris Domini, & petalo ſeu frontali lamina aurea ſancti Ioannis Apoſtoli, beatíque Stephani protomartyris tunica ſeu ſtola linea. De caſula porrò ſeu planeta S. Petri, infrà authenticum teſtimonium proferemus, etiam Dei digito obſignatum. Verùm cur negent Nouatores Paulum in ſacris planeta vſum, quum S. Petrus ſacram eiuſmodi veſtem geſſerit, verum vt fatear non capio: maximè cùm ſanctus ipſe Paulus omnia fieri in Eccleſia cum ordine commendaret, præſertim circa Euchariſtiæ myſterium, de cuius ritibus celebrandi, ad Corinthios diſertè ſcribit, ſe cùm ad eos venerit, ea quæ decent diſpoſiturum.

CAPVT V.

Casulam seu planetam à S. Petro gestatam fuisse Antiochiæ, cùm ibi Pontificatum summum ageret, ante suum in Occidentem progressum.

I testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, inquit dilectus Domini, ep. 1. c. 3. Sanè si Tertullianus vel Eusebius litteris mandâsset, S. Petrum indutum casula, seu quauis alia sacra veste, diuinis fuisse operatum, vix quisquam esset propter testium auctoritatem, qui id in dubium verti posse arbitraretur. At de casula S. Petri extat diuinum testimonium, ipso Dei digito obsignatum, diuina scilicet virtute, quæ veritatem sacri huius pignoris patenti miraculo declarauit, confirmatum: igitur citra pietatis Christianæ offensionem, nemo potest de re adeo certa ambigere. Hoc præfixo axiomate, lemmatis nostri demonstrationem aggredior.

Antiquissima est Parisiis S. Petri Basilica constructa à Clodoueo, 1. Francorum Christiano Rege, in qua ipse iacet; demúmque S. Genouefa virgo condita, ob miraculorum quibus in tumulo emicuit splendorem, sensim vt propria tutelaris coli promeruit. Hanc in sacram Ædem, quæ monti Parisiensi insidet, iampridem S. Petri vestis Sacerdotalis, quam planetam seu casulam vocitant, allata fuerat, summáque veneratione obseruata; cùm S. Hugo Cluniacensis Abbas deuotionis ergò hanc Ecclesiam Lutetiæ percelebrem visitans, tantum pignus Apostolorum principis, singulari reuerentia excoluit, fidéque huius germanitatis subnixus, eiusdem applicatione homini longæua ægritudine, iámque extrema, grauato, beneficium sanitatis impertitus est. Rem gestam refert Hugo Cluniacensis monachus, ipsius B. Hugonis coætaneus, in eius vita, quam Patrum Cluniacensium conuentui dedicauit, sic enim recitat: *Parisiorum vrbem Sanctus intrauit, vbi ad Ecclesiam sanctæ Genouefæ Missas celebraturus ascendit. Quibus expletis accepta Petri Apostoli planeta, quæ ab Antiochia olim delata, in præfata seruatur Ecclesia. O vtinam inquit haberemus ægrotum, in quo virtutis Apostolicæ caperemus experimentum! quibus relatis, Robertus sua probitate illis in partibus satis notus, sed diutino membrorum officio destitutus, illuc se deferri præcipit, quo Sanctum adesse cognouit. Deponitur debilis ante Sanctum, prece supplici quærit ab eo suffragium. Pater Hugo miseretur, tenénsque Apostoli planetam, Dominum deprecatur; quam super ægrum planetam eleuauit, & cum dulci melodia ait: Petrus Apostolus dixit paralytico; Roberte sanet te Dominus Iesus Christus, surge & sterne tibi? qui continuò surrexit. In his verbis Robertus illicò totus conualuit, sanus egreditur & gratias agit.* Hactenùs Hugo Cluniacensis monachus, rei quam enarrat contemporaneus scriptor. sed anonymus, asceta itidem Cluniacensis in relatione miraculorum sancti ipsius Hu-

gonis Abbatis sic eandem refert miram eiusdem Beati viri actionem. *Pater venerandus, fiducia*, inquit, *de fonte pietatis hausta, ex planeta B. Petri Antiochiæ habita, quam accepit in manibus, cœpit Antiphonæ cantare principium, in qua continetur curatio illius Æneæ, quem Petrus, pauper substantia, sed diues potentia, sanâsse legitur in actibus Apostolorum; quod est tale: Petrus Apostolus dixit paralytico, & adiecit modulando; Roberte sanet te Dominus Iesus Christus, surge & sterne tibi; Qui videlicet Robertus continuò surrexit, ac si illa vox non alterius fuisset, nisi Petri Apostoli.* Celebre fuisse hoc mirandum opus, in Regia patratum vrbe, Hildebertus Episcopus Cenomanensis, qui posteà fuit Turonensis Archiepiscopus, doctrina & pietate eodem tempore perillustris, in ea quam conscripsit gestorum ipsius B. Hugonis collectione (& Pontio Cluniacensi Abbati, eiusdem B. Hugonis successori nuncupauit) itidem commemorat; Vbi hanc planetam fuisse Petri Apostoli, tam ex opere diuinitùs edito asserit, quàm ex veterum (vt disertè ait) relatione. Meminit eiusdem planetæ Sugerius Abbas S. Dionysij in relatione quam scripsit ad Eugenium III. Pontificem, super eiusdem Papæ iussu, à se facta Canonicorum expulsione sæcularium ex Ecclesia S. Genouefæ, propter prauos eorum mores; quos abeundo etiam queritur thesauros eiusdem Ecclesiæ (signatim verò ipsam casulam S. Petri) deplorabili sacrilegio deprædatos; *Qui in iniquitate inuoluti* (inquit) *nequitia excæcati, thesauros furtim sublatos, videlicet 12. marcas auri, & reliquias eiusdem Ecclesiæ, videlicet casulam S. Petri, (pro quo, eos regia potestate, nisi eis pro reuerentia vestræ Celsitudinis parceremus, tanquam fures aut raptores tenuissemus) nullo modo reddere voluerunt.*

CAPVT VI.

Ioannis Caluini obiectiones contra Casulam sancti Petri discutiuntur.

PESTILENTISSIMVM libellum inter plerosque perniciosos tractatus, Ioannes Caluinus famosus hæresiarcha, Galliæ propudium, orbis incendium, superiori sæculo euulgauit, INDICEM RELIQVIARVM, inscriptum: in quo quicquid pignorum Sancti in terris suæ in nos charitatis reliquerunt, abolere nullis non adhibitis artibus machinísque conatur. Tanto furore aduersus cultum sanctarum reliquiarum debacchatus, vt furiis agitatus potiùs videatur, quàm vlla vi argumentationum vti, ac niti; aut tantillo duci rectæ rationis lumine: quo cùm se destitui aliquando deprehendat, ad ironias, irrisiones, cachinnos, putidáque scommata totus conuersus, id agere potissimum se prodit, vt quod sui nominis anagramma sonat, infaustáque reddit litterarum eiusdem expressio (mutato tantùm earumdem situ *) Lucianum impium omnis numinis, sanctitatísque derisorem,

* *Lucianus*, litteris paululùm inuersis fit, *Caluinus*.

prorsus in se exhibeat rediuiuum. Siquidem impotenti illa insania sacrilegóque spiritu quo feruet, eò vsque abripitur vt Christum ipsum in membris suis, quæ obscenè recenset, vestibúsque & quibusuis redemptionis nostræ ab ipso peractæ monimentis atque pignoribus, scurriliter derideat: benedictámque eius genitricem, immaculatam Virginem, Spiritus sancti sacrarium, impiis turpibúsque dicteriis lacessere, lacerare, in derisúmque & opprobrium traducere non vereatur. Sponsum eius inde aggressus, tum ad Angelos digressus, hinc in Præcursorem Domini pari rabie irruens, Apostolos eodem furore adoriatur, quorum principes beatissimos tot ironiis appetit, sub derisionis exuuiarum ipsorummet inuolucris, vt nihil diabolo (qui Sanctorum calumniator est & summus impiorum omnium magister) prorsus reliquerit, quo Apostolica culmina acriùs impetere, tetriúsque lacessere, aut fœdiùs deturpare, dæmon ipse vnquam præsumat. Non est huius loci singula quæ effutit Caluinus expendere: illa dumtaxat notâsse satis fuerit, quæ ad præfixum lemma pertinere videntur.

Postquam igitur habenis laxis impiæ dicacitatis, effusè derisit S. Petri, Apostolici Senatus primatis barbam, maxillam, cerebrum; caput, ossa collisit; de crepida lusit, cachinnos mouit de Cathedra, mox de casula eius seu planeta, putidas subinde nænias habet *, & garritus effutit.

Romæ, inquit, *item ostenditur ipsius S. Petri Cathedra Episcopalis &c. Casula itidem. At mos iste nondum inoleuerat vt personati Episcopi, laruas eiusmodi induerent, & mimicos ludos in Ecclesia agerent.* Ita Caluinus.

* Gallicè extat apud me Caluini pestifer ille de reliquiis Sanctorum Tractatus: sed verba eius ad amussim phrasi Latina exprimere quàm syncerè curaui.

Verùm quoad Cathedram spectat Petri, mirum est quod visum sit Caluino illam impetere: *Sedens Dominus docebat discipulos suos*, vt S. Matthæus memoriæ prodidit c. 15. Cuius verba perpendens S. Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte sub initium, *Sedens autem Dominus docet* (inquit) *quod pertinet ad Magisterij dignitatem.* Docere autem omnes gentes mandauit Apostolis suis, cùm ad Patrem rediret. Petrus sacri huius Collegij Primarcha erat, Matth. 10. Docere illi igitur imprimis competebat, cur non igitur & docendo sedere? sanè Tertullianus vt docendi munus, ita cathedræ insidendi honorem, Apostolis hoc ex vsu adscribit, præscriptionum c. 36. *Percurre*, inquit, *cathedras Apostolicas, apud quos ipsæ Cathedræ Apostolorum suis locis possidentur.* Ita Optatus lib. 2. contra Parmenian. *Negare*, inquit, *non potes scire te, in vrbe Roma Petro primo Episcopalem Cathedram esse collocatam.* At exceptum fortè ierit Caluinus se non inficiandum censere Petrum docendo alicui cathedræ insedisse, sed dumtaxat hanc nunc vsque fuisse conseruatam. Vt quid? quòd nimirum lignea erat? Verùm & crux Domini erat lignea, cuius in hunc vsque diem insignes portiones spectatissimis locis asseruantur authenticis suæ germanitatis monimentis obsignatæ, quin & illustratæ diuinæ virtutis plerisque testimoniis. Sed hæc Caluinus non recipit. esto, quia diuina ei testimonia non arrident; sed fortè recipit humana: neque enim audet

eò desperatæ impudentiæ prorumpere, vt neget omnia. In Ecclesiastica historia nonnihil Eusebio defert, ipsum igitur adeo non inuitus audiat lib. 7. hist. Eccles. c. 19. *Etenim sedem Iacobi Apostoli qui primus ab ipso seruatore & Apostolis Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopatum accepit, quem & diuinæ scripturæ fratrem Domini nominari tradunt, ad hoc vsque temporis seruatam, fratres isthic, qui successione ordinaria subsecuti sunt, omnibus manifestè monstrant, sicut circa sanctos viros pietatis gratiâ, cùm veteres, tum & præsentes competentem honorem seruauerunt & hodie quoque seruant.* Hactenùs Eusebius grauissimus, siquis & ipse vetustissimus antiquitatis Ecclesiasticæ enarrator. Sed si Iacobi Cathedra Hierosolymis tanto piorum studio seruata fuit, cur non & Petri Romæ sedentis cathedra pari cura potuit conseruari? sed effugit Caluinus: Neque enim tam de cathedra doctrinæ se altercari insinuat, quàm de Episcopali sede, seu throno; *Euismodi enim solia*, inquit, *tum Episcopi non ambiebant.* Et quidem ab ambitu illos abhorruisse non diffiteor, inficior tamen ita demissè illos sensisse de Sacerdotij Christi dignitate, honore & gloria, vt omnem abiecerint pontificatus sacri eminentiam. Inter martyria Episcopatus honorem *pleno vigore Sacerdotali* sustinebant, vt apud S. Cyprianum videre est, qui passim in scriptis potestatem & decus Episcopatus astruit & defendit. Iámque in cathedris sedebant sacri nostri antistites, honoris causâ, candidis velaminibus ornatis: Hinc Pontius sancti ipsius Cypriani Diaconus in eius actis signatim habet: *Sed vbi ventum est ad prætorium, nondum procedente Procònsule, secretior locus datus est, illic cùm post iter longum nimio sudore madidatus sederet; sedile autem erat fortuito linteo tectum, vt & sub ictu passionis, Episcopatus honore frueretur.* Inter ipsos igitur martyriorum agones, Episcopi honore Episcopatûs in Ecclesia eminebant, soliis ornatis insidebant, sedísque decore dignitatis indicabant maiestatem. Impiè igitur pariter ac imperitè Caluinus eo nomine Episcopos nostros calumniatur, quòd sedis Episcopalis splendore, cultum sibi vendicét indebitum, velútque idola adorari se faciant, quandoquidem Episcopi etiam martyrio illustres idem decus Episcopatus possidere, iamdudum inter ipsa fidei certamina vt legitimum, & Pontificali honori debitum non dubitauerint; ipséque S. * Augustinus, quem fastus aut immodestiæ insimulare nemo vel deploratæ mentis audeat, sui temporis sit testis communi Ecclesiæ more, ideóque iure habuisse Episcopos, gradatas absides, cathedrásque velatas, quas & Pacianus antiquior ep. 2. contra Nouatianos vocat *linteatas sedes*. Sed de Episcoporum sacris tribunalibus occasione Cathedræ sancti Petri satis supérque: de quibus & aliàs dixisse nonnulla meminimus lib. de Episcopali Monogamia & vnitate Ecclesiastica.

* *Epist. 203. ad Maximinum.*

Iam de casula ipsius S. Petri discutere operæ pretium est, quæ Caluinus more suo ogganniat. *Quoad Casulam eius spectat,* (inquit) *est quod Papistarum inscitiam meritò deploremus. Hos dicere non pudet, Petrum gestasse casulam: quia scilicet mores ætatis Apostolicæ prorsus ignorant; tempus sanè nondum aduenerat vt ministri Ecclesiæ diuina laruati celebrarent, mimicisque ludis*

dis (vt postmodùm factum est, fitque nunc vsque) in sacris lasciuiarentur.

Verùm ignosci à Caluino mihi non postulo. Ignorauit ipse quantâ inscitiâ antiquitatis Ecclesiasticæ laboraret. Inter scripturientes hæreticos nullus fuit, qui maiori præsumptione se iactaret penitissimæ cognitionis historiæ Ecclesiasticæ, Patrúmque doctrinæ: at fuit nemo penitùs qui minùs scita Patrum nouerit, parciùs scripta eorum euoluerit, rituum Ecclesiæ fuerit minus sciens. Doctos & peritos iudices appello; sexcentis exemplis si per tempus liceret possem putidæ eius ignorantiæ plerasque labes ostendere, prodere pudendos lapsus, excæcatæque præsumptionis ausus temerarios palam facere. At hoc me piget, puderétque ipsum Caluinum suæ inscitiæ ac temeritatis, si hac ætate viueret in tanto omnis eruditionis lumine, quo innumera eius errata, hæcque grauissima oculatis queisque, perpetua cum eius nominis infamia patefacta sunt. Polemicos Theologos siquis consuluerit, myriades eiusmodi lapsuum, errorum, mendaciorum ab iis euictorum planè reperiet. Cæterum præmisso hoc monitu, ad Caluini obiectionem de vestibus sacris lubens regredior, quas ignotas fuisse Apostolico sæculo, primísque subinde Ecclesiæ temporibus audacter affirmat.

At hîc etiam crassa eius ignorantia patenter se prodit: Si enim primæ antiquitatis Ecclesiæ legit scriptores, quî fit vt nesciat Iacobum Apostolum, cognomento fratrem Domini, primum Hierosolymorum antistitem, podere indutum, seu linea tunica talari Sacerdotali sacris operatum? testatur apud Eusebium Egesippus vicinus Apostolicorum temporum, ipséque Eusebius lib. 7. c. 28. hist. Eccles. Addit Epiphanius hæres. 78. etiam bracteam in fronte gestasse, seu laminam auream, quæ insigne erat Pontificalis dignitatis, quam in signum eiusdem Pontificalis honoris Ephesi S. Ioannem gestâsse Polycrates & ipse Ephesiorum Episcopus, apud Eusebium lib. 5. c. 23. sacræ historiæ, & S. Hieronymum in catalogo commemorat disertis verbis. Porrò in octaua synodo Oecumenica, act. 1. epistola recitatur Theodosij sanctæ Ciuitatis Episcopi, ad Ignatium CP. qua in pignus honoris & sanctæ amicitiæ huic ille transmittit poderem & superhumerale, cum mitra & stola Pontificali ipsius S. Iacobi Apostoli, quibus insigniti erant eius successores in Hierosolymitana Ecclesia, diuina obeuntes mysteria. Hinc patet quàm ignarus Caluinus fuerit sacræ antiquitatis, & quàm ineptè garriat, temeréque effutiat vestes sacras in diuinis muneribus numquam Apostolos vsurpasse. Cuinam obsecro fidem est quòd æquiori iure præbeamus? An soli Caluino tot errorum parenti, tot falsitatum artifici? an primæuis illius Ecclesiast. historiæ oraculis Egesippo, Eusebio, Polycrati, Epiphanio, Hieronymo, quin & Oecumenicæ synodo testimonium Theodosij Hierosolymitani Patriarchæ sua auctoritate obsignanti? Hos certè si omnes testes Caluinus damnauerit insaniæ, libenter respondebo, Malo cum tantis Patribus insanire, quàm tibi assentiri, vni soli, tótque in fraudibus, calumniis, iniuriis, erroribus, deprehenso.

Attamen petitioni principij vafer altercator semper insistit; *Antequam*, inquit, *Papistæ euictum habeant casulam Petro in vsu fuisse, dum sacra celebraret: necessum est probatum eant, Apostolos histrionicis vestibus fuisse indutos vt nostræ ætatis Sacerdotes, cùm diuino ministerio fungerentur?* At iam ex præmissis plana patet responsio; nec enim nostri Sacerdotes in re diuina aliis vtuntur vestibus, quàm sacris, quibus, vt ostensum est, ipsi Apostoli sacris operantes vsi sunt, maximè Petrus, quo tradente (scribit Honorius Augustodunensis) Clemens vsum sacrarum vestium in diuinis præcepit. Stephanus autem posteà ne vsibus profanis, vilibúsque paterent, extra sacra loca gestari à Clero prohibuit, vt constanti multorum testium fide (sicut docti nôrunt) proditum est.

Porrò quod Caluinus, *id quod Deus sanctificauit, profanum appellare non veretur:* diuina mysteria ludis mimicis, & sacra diuinorum ministrorum indumenta histrionicis laruis impiâ derisione comparando: horrore potiùs quàm responsione dignum est. Illusisse Domino Pilatum & Herodem, ridiculis à se induto vestibus non nescimus. Sacerdotes actu & habitu passionis Domini memoriam quotidiano in sacrificio celebrant; *Sequuntur eum extra castra* (vt monet Apostolus) *improperium eius ferentes:* Deridet eos Caluinus, vt olim carnifices Christo ludibriosè induto & coronato, sannis & scommatibus putidis insultârunt. Abeat igitur cum illis vias suas: nobis satis erit cum Propheta occinere, *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum,* (in autographo, *derisorum*) *Et in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit;* Vbi doctissimus legit Genebrardus λοίμων pestium, pestilentum hominum & derisorum, qui humana diuináque rident impietate sua. Hæc Caluini cathedra, hæc schola, è qua tot portenta impietatis, tot irreligionum agmina, ingenti cum animarum exitio prodierunt. *Psal. 1.*

At fortè instabit, tametsi ostenderimus sacras vestes in diuino ministerio ipso Apostolorum tempore, adeóque ipsis Apostolis fuisse in vsu: nihil de casula S. Petri attamen eatenùs fuisse probatum. Sed præterquam quòd nobis necesse fuit Caluini impetum sequi, ea nimirum quæ obiicit, ordine quo proponit refellendo: iam de B. Petri casula argumentum præuertimus; siquidem superiori capite tractauimus de ipsa S. Petri casula, quam ante 600. annos fuisse seruatam Parisiis, atque non modò annosa Maiorum traditione pro genuina habitam; at insigni miraculo à Deo approbatam insuper demonstrauimus. Speciale nihil attulit Caluinus contra hanc casulam, sed generatim duntaxat contra vestes sacras disputat, futilibus adeo argutiis, ridiculísque obiectionibus, vt iis refellendis pigeat, pudeátque vel pauca bonæ horæ momenta impendisse, quum nec dignæ essent quæ recenserentur.

Cæterum ex responsis nostris apertè constat Apostolos sacris insignibus amictos diuina mysteria celebrâsse, adeóque B. Petrum ritus huius traditionem Clementi vt promulgaret commendasse: à quo Ecclesiæ in depositum consignata, postmodum fuerit nunc vsque perenni obseruantia custodita. Quòd si Caluinus dato quòd

Petrus ipſe veſtibus ſacris vſus fuerit, de ſola caſula voluerit acriùs contendere, an inter Sacerdotales veſtes quas Petrus gerebat, aliqua eſſet quæ hoc nomine cenſeretur; tum quum de re conſtet, ſolóque de nomine controuerſia ſuperſit, non anxiè de ipſo nomine diſputandum eſſe reor. ſatis eſt enim ad Caluinum refutandum, qui caſulam negat: hoc ſolo nixus falſo principio quòd Apoſtoli nunquam myſticis indumentis vſi fuerint; quòd Petrus veſtibus ſacris indutus diuina myſteria non celebrârit(inter quas tamen fuiſſe caſulam ſeu planetam Maiorum traditio ſuperiùs memorata, diuináque confirmatio eius germanitatis miraculo celebri obſignata, ſufficienti argumento eſſe poteſt:) Cui accedunt ántiquiſſimæ picturæ, quibus S. Petrus illo inſignis ornatu, ea qua dudum forma gerebatur, repræſentatus conſpicitur. Ex quibus en vnam hîc proferimus, in pij lectoris gratiam, quæ ex vetuſtiſſimo Codice liturgico ad vſum Eccleſiæ Leodienſis, in membranis exarato, deſumpta: his ferè lineamentis expreſſa cernitur viuis inſuper coloribus tincta, quos hîc per tempus non licuit, graphicè adumbrato operi ſuperfundere.

En Petri Apoſtolorum principis, primíque vt eum appellat Euſebius Cæſarienſis, *Chriſtianorum Pontificis* myſticus apparatus, eo ſche-

mate depictus, quo diuinis operari consueuerat. Quod si inquirat Caluinus, vnde pictura hæc originem duxit? audiat ipsum Eusebium de ipsius Petri imaginibus à Maioribus acceptis, & summo studio ad posteros conseruatis, lib. 7. historiæ, c. 18. vbi de *Statua Domini apud Cæsaream Philippi, quam Paneadem vocant, ab hemorrhoissa muliere, quam sanauerat, in memoriam beneficij erecta, & miraculis huc vsque cùm scriberet illustrata*, verba faciens: *Mansit autem*, inquit, *ad nostra vsque tempora, sicut & ab illis videri potest, qui in eam ciuitatem commigrant, nec mirum videri debet eos qui ex gentibus olim à seruatore nostro curati sunt, ita fecisse; quando & Apostolorum illius imagines Pauli videlicet & Petri, & denique ipsius Christi, in tabulis coloribus depictas asseruari vidimus.* Quemadmodum igitur ex iis prototypis genuina expressa facierum lineamenta à Maioribus quasi per manum ad posteros peruenisse certum est: ex quibus sacræ antiquitatis monimentis, diu admodum post Eusebium Nicephorus in sua quoque historia Ecclesiastica Domini N. Iesu Christi, sanctissimæque eius genitricis, & Apostolorum icones graphicè describit, ad suam vsque ætatem conseruatas: ita & horum habitus siue sacri, siue communis speciem haud dubium est Maiores ad piam posteritatem eadem pietatis industriâ transmisisse: quamobrem & ipse Eusebius vestimenti imaginis ipsius Domini formam signanter obseruat. quidni igitur & Petri, cuius vultus figuram tanta constantia expressam vbique similem conspicimus: etiam vestium formam, maximè autem qua solebat sacra peragere, pari studio custoditam & propagatam ad posteras ætates rationi consentaneum est agnoscere? Nec sanè magis repugnat à tempore Apostolorum ad annos 800. subinde peruenisse; quàm hinc ad nos vsque transiisse incorruptam; Ea enim pictura cuius imitationem ibi referimus ante annos 700. & ampliùs delineatam manifestè prodit Codicis, cui inserta hæret antiquitas, certis etiam caracteribus suæ vetustatis huc vsque conspicua, cuius indicia alibi non semel consignauimus. Extat apud Baronium tom. 4. antiquissimum numisma Theodosij senioris Imperatoris, apparitionem illi factam sanctorum Apostolorum Ioannis & Philippi paulò ante victoriam, quam diuinitùs obtinuit contra tyrannum Eugenium referens: in qua ipsi Apostoli conspectantur induti Sacerdotali habitu, quemadmodum etiam se obtulisse spectabiles ipsi Theodosio Theodoretus commemorat, hist. lib. 5. c. 24. Quid mirum igitur, si circa annum 900. S. Petrus Sacerdotali apparatu exprometur insignis, cùm iam anno Domini 394. S. Ioannes Euangelista qui Ephesi pontificalem laminam in fronte portauit, (vt superiùs ostensum est) & sanctus Philippus Apostolus, etiam cum tonsura in vertice, Sacerdotali induti amictu, recepto ex Maiorum more venerandæ antiquitatis traditione suffulto, etiam in imperialibus numismatis exprimerentur.

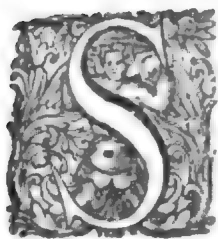
Verùm Caluinus qui horum ignarus fuit, iam meliùs edoctus, vel inuitus fortè concedet Apostolos sacris vestibus in diuinis vsos fuisse, adeóque S. Petrum ex Maiorum traditione præmemorata gessisse casu-

lam seu planetam. At fortè percontabitur, qua ratione firmatum ire possimus, illam ipsam esse quam ipse gestauerit, & quidem Antiochiæ: hìncque illam aliquando Lutetiam Parisiorum fuisse traductam, & in ipsius Basilica de monte repositam, & tamdiu asseruatam? sed verò ex dictis peruia, plana, & solida responsio ad hoc obiectum patet, nempe id constanter fuisse Parisiis creditum non ex rumore volatili, sed Maiorum perenni relatione tandem illustri miraculo, quod ex Hildeberto, aliísque contemporaneis testibus deprompsimus, hoc est, diuino testimonio confirmata.

Cæterùm adhuc fortè instabit, quia solenne ei est, à multiplicatione præsentiæ earundem reliquiarum, in diuersis locis, aduersus illarum veritatem præscribere: vera sancti Petri casula seu planeta esse non poterat quæ seruabatur Parisiis: nam Romæ casula S. Petri iampridem custodita colitur; vel si genuina ea est quæ deposita legitur quondam Parisiis, supposititiam esse necessum est quæ Romæ habetur. Quæ argumentatio quàm insulsa sit & futilis, perspicax nemo non videt, plures enim gessisse casulas sanctum Petrum diuersis præsertim locis quid implicat? habuit duas catenas, alteram qua Hierosolymis ab Herode, alteram qua Romæ à Nerone legitur fuisse deuinctus: sic duas vicissim casulas, seu planetas habere potuit, alteram v.g. Antiochiæ, alteram Romæ. Et in gestis S. Hugonis Cluniacensis suprà relatis disertè notatur, eam quæ Parisiis in Basilica ipsius S. Petri de monte collocata erat, eò fuisse ab Oriente delatam; hanc enim illam esse qua Antiochiæ ipse B. Petrus vsus fuerat: quæ igitur Romæ habetur aliam esse facilè concedi potest, qua scilicet indutus ibi diuina mysteria celebrârit. Verùm si etiam hæc quæ seruatur Romæ eadem esse diceretur, quam ipse sanctus Apostolus Antiochiæ dum sederet, gestauerat, nihil adhuc Caluinus obtineret aduersus sancti huius pignoris quod olim Lutetiæ ostendebatur, germanitatem: siquidem ex epistola prænotata Sugerij Abbatis S. Dionysij ad Eugenium III. Papam, palam est, ipsam casulam, cuius applicatione S. Hugo miraculum tam celebre fuerat in eadem Ecclesia S. Petri Parisiis operatus; fuisse cum plerisque eiusdem sacræ Ædis cimeliis, adeóque toto eiusdem thesauro à Canonicis sæcularibus (cùm auctoritate Apostolica ab ipso Sugerio inde expellerentur) furtim sublatam, nec restitutam postmodùm reperio. Distractam igitur aliò fuisse, & sic Romam fortè translatam coniectura est minimè improbabilis, maximè cùm Canonici illi sæculares Eugenij Papæ indignationem formidarent, cuius potestatem atque iustitiam Sugerius aduersus ipsos iisdem litteris implorat. Verisimile est igitur illos supplices Romam adiisse, & petita venia à summo Pontifice, quo eum placarent, ipsi sacrum hoc munus obtulisse: quod Pontifex propter B. Petri memoriam gratanter susceperit, déque consensu (vt pium est credere) Canonicorum Regularium, qui in locum sæcularium substituti fuerant, retinuerit.

CAPVT VII.

Apud veteres nomine vestis Sacerdotalis intellectam fuisse planetam seu Casulam: & vicissim per planetam seu Casulam, vestem ipsam Sacerdotalem designari.

SANCTVS Hieronymus in Nepotiani Epitaphio, vbi amicitiæ pignus commemorat, quod sibi moriens Presbyter ille sanctus legauit: *Quis crederet*, inquit, *in tali illum tempore, nostræ necessitudinis, & luctante anima, studiorum scire dulcedinem? Apprehensa manu auunculi, hanc*, inquit, *tunicam, qua induebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio: & quicquid à te nepoti debebatur in illum transfer, quem mecum pariter diligebas: atque in talia verba defecit.* Vbi doctissimus scholiastes Marianus Victorius Amerinus Episcopus, *Tunicam hîc* (inquit) *qua ad altare, vti Presbyter in ministerio Christi vtebatur, pro ea quam capsulam ac planetam vocamus intelligit; Misit autem eam Hieronymo, quia ipse etiam Presbyter erat, vt in tremendis Christi sacrificiis ea vti posset. Et cùm clara hîc de cunctis Ecclesiæ vestibus ac vasis memoria fiat, non desunt tamen hæretici, qui ea irrideant ac subsannent.* Illa est igitur vestis Sacerdotalis quam Episcopus ordinando Presbytero imponit, hac solenni verborum formula, *Accipe vestem Sacerdotalem*, per quam charitas intelligitur: potens est enim Deus vt augeat tibi charitatem & opus perfectum.* ℟. *Deo gratias.* In libro Sacramentorum S. Gregorij hæc formula non habetur, signatur tamen impositio vestis seu casulæ, postquam Pontifex immediatè dicit, *Benedictio Patris, & Filij, & Spiritus sancti descendat super te, vt sis benedictus in ordine Sacerdotali, vt offeras placabiles hostias &c.* At in Codice Ratoldi Abbatis Corbeiensis 26. qui librum Sacramentorum accuratiùs describendum curauit ante annos ferè 700. sic expressa legitur, Pontificis casulas ordinandis imponentis, super eos deprecatio, *Benedictio post casulas super omnes: Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti descendat super vos, & his vestibus Sacerdotalibus induti, protecti & muniti esse debeatis ab omnibus impugnationibus malignorum spirituum, & sitis benedicti in nomine Domini nostri, & offeratis hostias placabiles pro peccatis atque offensionibus omnipotenti Deo, cui est honor & gloria, &c.* In antiquo Pontificali ad vsum Metropoleos Senonensis, quod exaratum in membranis possideo, breuior hæc formula legitur; *Postquam reflexit Episcopus stolam super humerum dextrum cuiusque, vestit eos casula circa collum complicata, & ad partem anteriorem portenta dicens legendo ad vnumquemque sic, veste nuptiali induat te Dominus. Et respondeat ordinandus, Deo gratias.* Et infrà post osculum pacis, *explicat Episcopus casulam super humeros ordinati, & dicit, Ora pro me frater; hic verò respondet, Dominus vobis retribuat.*

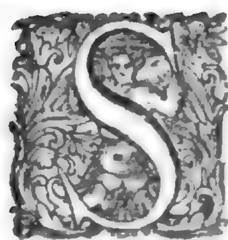
* Casulam sic appellat Petrus Blesensis serm. 41. in Synodo.

Imponendi verò Sacerdoti ordinando planetam seu casulam mos, quàm antiquus & celebris in Ecclesia fuerit, patet vel ex hoc can. 27.

Concil. IV. Toletan. ante mille annos celebrati, sedente Honorio I. &c. *Presbyter si à gradu suo iniustè deiectus in sancta synodo reperiatur &c. recipiat coram altario de manu Episcopi orarium & planetam.* Quæ sanctio in ius commune Ecclesiæ relata legitur 11. q. 3. c. Episcopus, Presbyter &c. Hanc porrò ante Gratianum recensuerat Iuo Carnotensis part. 5. sui decreti, c. 367. eodem tenore.

CAPVT VIII.

Casulam, seu planetam inter Panopliæ Sacerdotalis partes potiori loco, priscos rituum sacrorum Interpretes Latinos, recensuisse.

SANCTVS Isidorus Hispalensis qui de Ecclesiasticis officiis duos insignes libros conscripsit, de vestimentis Clericorum nihil in iis tractauit: fortassis eo quod in libris Originum de cuiusuis generis indumentis tam sacris quàm profanis ex professo disseruerat. Libro igitur 19. c. 24. cuius titulus est, *de palliis virorum*, casulæ meminit & planetæ, his verbis, *Casula est vestis cucullata, dicta per diminutionem à casa; quasi minor casa &c. sic & Græci planetas dictas volunt, quia horis * errantibus euagantur, unde & stellæ planetæ id est vagæ, suo errore motúque discurrunt.* Quibus verbis potiùs etymologiam attingit vocabuli casulæ seu planetæ, formámque vestis huius designat, quàm vsum sacrum vel profanum exponit aut distinguit. * oris

At venerabilis Beda in Collectan. tit. de septem ordinibus, disertè meminit casulæ, quam inter vestes Sacerdotales, vt summam & præcipuam reponit; *Septimum*, inquit, *vestimentum est quod casulam vocant, hanc Græci planetam dicunt, quia suprema omnium vestimentorum & suo munimine alia tegit.* In ordine Romano, vbi de ordinatione Presbyteri, post orarij reflexionem super humerum dextrum ordinandi, mox sequitur: *Hîc vestiat eum casula dicens, stola innocentiæ induat te Dominus. Accipe vestem Sacerdotalem &c.* Et sub titulo, *qualiter Episcopus debeat ordinari*, post Epistolæ lectionem & Gradualis concentum, sic habetur: *Tunc egrediatur Episcopus designatus ad sacrarium cum duobus Episcopis & Archidiacono cum Subdiaconibus & Acolythis, & induant ipsum electum cambagos, sandalia, manicas, dalmaticam, planetam.* Et infrà, *Episcopi casulis induti &c. iuxta altare &c.* vbi promiscuè vestem Sacerdotalem præcipuam, appellari patet *casulam & planetam.*

Albinus Flaccus Alcuinus Bedæ discipulus lib. *de officiis Ecclesiasticis* sub titulo *de more eligendi Episcopum* secundùm veteres, seu *qualiter Episcopus ordinetur in Romana Ecclesia*, expressè notat Electum antequam Pontifici, à quo consecrandus est, præsentetur, induendum esse ab Archidiacono *dalmatica & casula &c.* quam, sub periocha, *Quid vestimenta significent?* inter sacros ornatus potiori loco reponit: mox ad

pallium digressus, quod super Casulam solet à Metropolitis gestari, ad Archiepiscopi & eius suffraganeorum discrimen.

Amalarius Fortunatus, Episcopus Treuirensis, lib. 2. de Ecclesiasticis officiis, c. 19. de casula disserere aggrediens, *Casulam*, inquit, *quæ est generale indumentum sacrorum ducum, ante cæteras vestes quæ sequuntur*, (scilicet dalmaticam, tunicellam, pallium) *præponimus &c. Casula dupla est, post tergum super humeros, & ante pectus &c.*

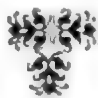
Rabanus Maurus, Archiepiscopus Moguntinus, lib. de institutione Clericorum, c. 21. prænotato *de Casula*, *Septimum*, inquit, *indumentum, quod casulam vocant: dicta est autem per diminutionem à casa, eo quòd totum hominem tegat, quasi minor casa: hanc Græci planetam nominant. hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera omnia interiùs per suum munimen tegit & seruat.*

Walfridus Strabo in libello de rebus Ecclesiasticis, c. 24. inscripto *de vasis & vestibus sacris*, vbi numerum vestium veteris & noui Testamenti refert & exæquat, nouæ legis indumenta hæc octo recenset, *albam, mappulam, orarium, cingulum, sandalia, dalmaticam, casulam & pallium:* Casulam verò insinuat esse propriam Sacerdotum, sicut dalmaticam Diaconorum.

Iuo Carnotensis Episcopus, in sermone synodico *de significationibus indumentorum Sacerdotalium* inter medium & finem, postquam de tunica linea talari, seu alba, amictu, seu superhumerali, zona, stola seu orario *, quæ notatu censuit, digna proposuit: tum de casula subiungit, *his omnibus indumentis superponitur casula, quæ alio nomine planeta vocatur;* Demúmque monet, vt dalmatica proprium est insigne Diaconorum, sic casulam esse Presbyterorum.

* Mappulæ postea meminit.

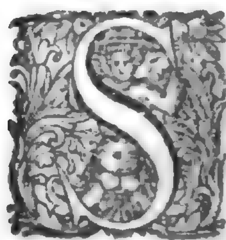
Honorius Augustodunensis lib. 1. de antiquo Missæ ritu, c. 207. expressè etiam tractat *de casula* supremo Sacerdotis indumento & ornatu. Sic & Rupertus Abbas Tuitiensis lib. 1. de diuinis officiis, cap. 22. supremum inter Sacerdotales vestes locum casulæ adiudicat; ita & Petrus Blesensis serm. 41. in synodo inter medium & finem, enumeratis aliis mysticis vestibus, sic Presbyterum alloquitur, *Planeta quæ & casula dicitur, totum te circumdat & protegit, & cæteris supereminet.* Hugo à sancto Victore eodem sæculo claruit, aliquantulùm Petro Blesensi senior, qui eadem prærogatiuâ casulæ meminit lib. 1. de Sacrament. c. 5. *Casula quæ planeta dicitur*, inquit, *omnibus indumentis superponitur &c.* Innocentius III. sequentis sæculi præcipuum lumen, pari modo de sacris vestimentis differens lib. 1. Mysteriorum Missæ, c. 58. *Postremò*, inquit, *super omnes vestes induit casulam, vel planetam.* Eodem lib. paulò superiùs, scilicet c. 42. iam de casula quædam præmiserat, tam casulam quàm planetam pro re promiscua, quin eadem prorsus, enumerans.

CAPVT

CAPVT IX.

Græcis Sacerdotibus diuina obeuntibus, casula etiam seu planeta est in vsu: ideóque ab eorum interpretibus sacrorum rituum sacros inter ornatus connumeratur.

SI Isidoro credimus & Bedæ, eandem vestem, quam casulam dicimus, Græci planetam vocitant quasi erratilem, scilicet ἀπὸ τῆς πλάνης, ab errore, quòd scilicet corpus sacri mystæ totum oberret & circumtegat. Casulæ tamen vocabulum in eodem significatu, à Græcis vsurpatum comperitur. Extat tom. 6. Bibliothecæ sanctorum Patrum, ordo instituendi Diaconum quando ministrat Sacerdoti in Liturgia, compositus & expressus à Philotheo Episcopo Constantinopolitano, vbi hæc inter alia legimus: *Cùm verò cantauerit Gloria &c. & tunc ingreditur Sacerdos & induit pethrachelium, & fascidam, & casulam, & fit introitus.* Et infrà, *Egreditur etiam retro Sacerdos demissam portans casulam, & sic abeunt in assuetum locum.* Sed inferiùs, *Sacerdos aperiens sanctas portas demissum phælonium gestans,* &c. Et adhuc posteà: *At Sacerdos demissè phælonium gestans & Euangelium ante pectus portans, exit & stat in medio templi, Diacono ad dexteram eius existente cum cereo ardente.*

Quid sit phælonium vel phænolium, Franciscus Halerius præclarum Sorbonæ lumen, in opusculo, quod libris de sacris electionibus subtexuit, de tonsuræ Clericalis conferendæ ritu, artic. 4. vbi de impositione superpellicei disserit, obiter inquirit, citatóque Euchologio, indicatóque itidem in margine dictionario Græco-barbaro Meursij, de voce phælonis, mox ait: Vestimenti genus Ecclesiastici est, & diuersas patitur interpretationes. sacco ipsum comparat Simon Thessalonicensis *, qui manicas non habet, vnde iis lineis indumentis comparari potest, quæ in pluribus regionibus Clerici deferunt, manicas non habentibus. Et quia ipse Halerius insinuâsse in præmissis videri poterat se censere, apud Græcos phælonium idem esse, quod superpelliceum vel supellicium appellamus, causam subinde innuit, ob quam hæc opinio minùs probabilis apparet: *Scio*, inquit, *inter superpellicia nostra & phænolia plures differentias notari posse, vt quòd phænolia aliquando essent purpurea, quòd quæ à Patriarchis & Episcopis gestarentur, crucibus intertexta forent; sed sufficit mihi quamcumque vestem sacram Clerico faciendo imponi, æquè à Græcis ac Latinis.* Hactenùs doctissimus Halerius, qui vt patet, nonnisi obiter de phælonio meminit. Cæterùm ex Philotheo superiùs laudato liquet, phælonium non esse vestem simplicis Clerici, at nec Diaconi, nec Sacerdotis actu sacrificantis, potiúsque esse planetam seu casulam, quandoquidem pro eodem mystico ornatu à Philotheo ipso insinuatur. Cùm enim antè dixisset, *Ingreditur*

* Lib. de templo.

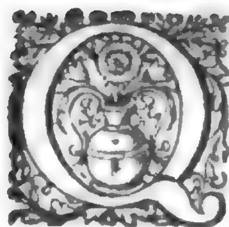
Q

Sacerdos & induit casulam & fit introitus; Et subinde, *egreditur & c. demissam portans casulam:* postmodùm addit, *Sacerdos aperit sanctas portas demissum phælonium gestans:* Et infrà, *At Sacerdos demissè phelonium gestans & Euangelium portans &c.* Vbi satis perspicuum est idem indumentum esse phælonium, ac casulam, secundùm Philothei mentem & rei ipsius vsum.

Accedit quod censet Halerius phelonium Episcopale, esse supremum illud indumentum quo apud Græcos, insignes visuntur sacri Mystæ, diuinis operantes; illud autem nihil aliud est quàm ipsa casula seu planeta, doctissimo Goario iudice, qui in eruditissimis suis notationibus in Missam S. Ioannis Chrysostomi, ad hanc vocem τὸ φαινόλιον, καὶ φενόλιον, φελόνιον *quoque* (iungit) *sicut &* φιλώνης, *&* φελόνης *scribitur: & litteris transpositis* φαιλώνιον, *&* φαιλόνης, *atque etiam* φαινόλιον, *&* φαινόλης, *occurret pro Scriptorum, vel Auctorum varietate: quaquo modo scribatur, casulam seu planetam interpretamur; in vtraque enim Ecclesia & eundem vsum & eandem formam* φαινόλιον, *& casulam obtinuisse &c.* De hac forma & vsu posteà.

CAPVT X.

De materia Casulæ seu planetæ.

QVI volunt penulam cum casula idem indumentum esse, facilè de materia penulæ è qua fieri solebat, in familiari habitu apud veteres, antequam ad sacra mysteria celebranda assumeretur, sese expediunt. Duplex enim cùm esset penulæ species, ratione materiæ, scilicet scortea & gausapina; scortea erat è crassiori lana, ad quam spectat illud Martialis:

Ingrediare viam, cælo licet vsque sereno,
Ad subitas nusquam scortea desit aquas.

Et hoc Plinij, *Appulæ lanæ, breues villo, nec nisi penulis vtiles &c.* Gausapinæ at verò ex prolixis villis fiebant, de quibus & istud Martialis,

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta,
Vt me vel media sumere messe velis.

Scilicet, vt rectè ex his obseruat Donius, vestis fuit ponderosior, quæque commoditate magis, quàm elegantiâ commendaretur.

At in sacris non item; siue enim penula idem sit quod planeta, aut casula, dubio procul est ornatus gratiâ ad conciliandam mysteriis maiestatem, vestem illam supremam Sacerdotis, quam quidam penulam dicunt, alij iique longè plures & potiores casulam seu planetam passim appellant, ex pretiosa materia confici iam olim vsu receptum. Antiquæ id picturæ quæ in Ecclesiis visuntur, atque priscis in Codicibus expressæ sunt liquidò demonstrant; sed & illud Flodoardi testimonium de Hincmaro Archiepiscopo Rhemensi, lib. 3. historiæ illius Sedis, cap. 20. *Amalarico religioso Archiepiscopo* (Turonensi)

compatiens tribulationibus ipsius, & consolans patientiam, atque congaudens sanctitati eius, quem chariorem inter charos se delegisse significat, mittens ei quædam pretiosa ornamenta, casulam scilicet diaprasinam, quam habebat vnicam, & munuscula cum solidis centum. S. Bonifacius epist. 3. meminit *casulæ holosericæ*. In Testamento S. Remigij versus finem, *Vrsi Archidiaconi familiaribus vsus obsequiis*, inquit, *dono ei donum textilis, casulam subtilem, & aliam pleniorem.* S. Chrysostomi extat apostrophe ad Sacerdotes, hom. 60. ad popul. Antioch. qua insinuat veste splendenti indutos, corpus Domini solitos fidelibus dispensare. Extant in Monasterio S. Dionysij cum sacris ossibus B. Peregrini 1. Episcopi Antissiodorensis & Martyris, particulæ nonnullæ de eius casula, quæ ex serico constat textili, cærulei coloris, stellulis crocei coloris interstinctis conspicua. Repertum fuit ante annos 15. in Iotrensi regio ac perantiquo Monasterio Virginum, in crypta sacræ ædiculæ beati Pauli 1. Eremitæ corpus integrum S. Agilberti Episcopi Parisiensis, qui ante 1000. circiter annos sedit, & erat frater S. Theodechildis 1. huius Parthenones Abbatissæ; iacens in tumulo lapideo, pontificalibus vestimentis indutum, quibus supereminebat casula ex serico & auro textili confecta, ad cuius extremas oras appensæ defluebant fimbriæ aureæ, adhuc ita fulgidæ ac si recèns contextæ essent. has conspexi, & contrectaui cum reliquo sancti Pontificis sacro ornatu, annulo maximè aureo, gemmato, sculpto, elegantérque elaborato, de quo in Panoplia Episcopali, lib. 3. qui *de Episcopali annulo* totus est, c. 2. notatu quædam digna memoriæ posterorum consignaui. In translatione corporis S. Norberti, Magdeburgô Pragam Bohemiæ metropolim, facta anno 1626. iussu Ferdinandi II. Imperatoris, repertum fuit eius venerabile corpus subtus altare conditum in Cœnobio S. Mariæ Virginis, quondam ordinis Præmonstratensis, toto adhuc pontificio apparatu exornatum. In actis tum conscriptis auctoritate publica, quibus sacra hæc panoplia ad amussim describitur, signatim hæc notaui de Casula: *Vestis superior quæ parte maxima superest, punicei coloris serica erat, aureis filis florum vel rosarum instar interspersa; quæ totum corpus cum brachiis ad plantas vsque conuestiebat vestis, sub hac transuersæ manus ad modum crucis pectori superpositæ: vestis eadem obuoluta, duabus argenteis acubus superiori parte gemmeo opere exornatis connectebatur &c. stola, manipulus, pallium pontificale, potiore parte integra; annulus etiam aureus saphiro insignis reperiebatur &c.* hæc ibi. Fuisse Adhelaidem coniugem Hugonis Regis Francorum, matrem Roberti Pij in donariis texendis Sacerdotalium vestium admodum industriam, atque in conferendis munificam, memoriæ prodidit Helgaudus Monachus Floriacensis, in Epitome vitæ ipsius Roberti Regis, vbi hæc inter cætera leguntur: *Mater quoque eius supradicta Adhelaidis, admiranda satis in sancta deuotione Regina &c. fecit sancto Pontifici Martino* (id est ad vsum eius Ecclesiæ donauit) *casulam auro operatam optimo, inter scapulas maiestatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim colla Dominatori omnium submittentia; in pectore verò agnum Dei, nostræ redemptionis hostiam; quatuor è regione præfigens*

Extant in Bibliotheca Præmonstratensi, lib. 2. pag. 410. & seqq.

animalia Dominum gloriæ adorantia. Fecit & eidem Beato Confessori cappam vnam intextam auro, duas verò ex argento. Speciali autem suo post Dominum amicorum amico, Beato videlicet Dionysio, casulam miro itidem opere factam contulit. Cui & aliud vt tantam decebat fœminam, ornamentum contexuit, quod vocatur orbis terrarum, illi Caroli Calui dissimillimum. qui scilicet aliud eidem beatissimo Martyri Franciæ Apostolo ac Protectori obtulerat. * Idem Helgaudus paulò pòst de Roberto Rege, eiusdem Adhelaidis filio: *Dominum Odolricum Episcopum* (scilicet Aurelianensem) *in Sacerdotali vestimento,* (casula scilicet) *sic honorauit, vt astans in sacrificio Domini circumtectus ex omni parte auro & purpura videretur.* Posteri Reges in hanc Ecclesiam deuoti pleraque alia Sacerdotalis Panopliæ insignia, præclaráque ornamenta eidem eximia pietate contulerunt: sed quæ hæreticorum furor (qui ipsam, toto orbe, sanctæ Crucis illustrem Basilicam opus magnificentissimum Roberti Regis solo tenùs euerterunt) horrenda impietate diripuit. Quod testatum fecit Annalista insignis huius Ecclesiæ, lib. 15. sub Ioanne X. Antistite ad calcem inuentarij reliquiarum, quas ab eius Sacrario illi sectarij funestis ausibus abstulerunt die 2. Maij ann. 1562. *Ex harum omnium reliquiarum* (inquit, n. 14.) *thecis ossa Sanctorum demum extracta &c. tandem verò aurum omne ponderis 49. marcharum, & argentum 833. & eo amplius, quin & vestes omnes & ornamenta sacra, auro & argento pretiosissimi(s)que colorum fucis pertexta, profano sacrilegio direpta sunt: Eodémque modo per omnes Ecclesias vrbis, Diœcesis, & totius Galliæ ab eis factitatum est incredibili & luctuoso honoris Dei & Ecclesiæ sponsæ suæ dehonestamento, conflata ex illis moneta publica.* At hoc πάρεργον.

In testamento Leodebodi S. Aniani Abbatis *, quod sub Clodouæo II. Francorum Rege anno Domini 623. conditum est, ab eo hæc legata prædictæ Ecclesiæ S. Aniani censentur; *Pari modo vasa dono argentea, anacleta pensentia libris 13. & vncias duas; sandalia 2. ad Missas, & oralia ad mensam, vna cum cappis* **, *& omni apparatu* (à quo abesse planetæ seu casulæ, quæ præcipuæ sunt vestes Sacerdotales, non poterant) *& vela 2. acu picta.*

* Extat apud Carolum Saussey[ú] lib. 4. Annal. Eccles. Aurel. sub Cœnobij Aurel. gloria, n. 5. & seqq. Et apud Quercetanum Tom. 4. Scriptorum historiæ Francorum.

** Fortè sub capparum nomine, Casulas etiam includit.

Caroli Magni Regis Christianissimi & Imperatoris, pia quoque munificentia in eiusmodi studio emicuit ornandi Ecclesias pretiosis Sacerdotum vestimentis, quibus maximè locupletauit, quam regiô sumptu decoréque construxerat basilicam Sanctissimæ Virginis Deiparæ Aquisgranensem: ita enim qui aderat refert Eginardus, *Sacrorum vasorum ex auro & argento, vestimentorúmque Sacerdotalium tantam in ea copiam procurauit, vt in sacrificiis celebrandis, ne ianitoribus quidem, qui vltimi Ecclesiastici ordinis sunt, priuato habitu ministrare necesse fuisset.*

Iuonis Carnotensis extat sermo synodicus inter alios eius sermones de rebus Ecclesiast. quo tractat de significationibus indumentorum Sacerdotalium, ex quorum splendore & gloria elicit morum nitorem, vitæque innocentiam, qua præfulgere Christiano populo Sacerdotes & Episcopi suæ ex dignitatis titulo obstringuntur: *De indumentis ergo Sacerdotalibus* (inquit) *vel de Pontificalibus diligenter consi-*

derandum est, quid in moribus Sacerdotum significet illa varietas vestium, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum, cùm nihil ibi esse debeat ratione carens, sed forma sanctitatis, & omnium imago virtutum. Hactenùs Iuo Carnotensis, piè ac eleganter.

CAPVT XI.

De forma Casulæ Sacerdotalis.

REMORAM hîc in ipso dissertationis aditu nobis iniicit doctissimus Stephanus Duranti, dudum Senatus Tolosani primarius Præses: qui lib. 2. de ritibus Ecclesiæ Catholicæ, c. 9. quo tractat de sacris vestimentis, ex forma elicit planetam, à casula rem diuersam esse. deinde ipsam casulam quæ hodie in vsu est, discrepare admodum à casula quæ pridem in sacris vsitata fuit: *Quia verò* (inquit) *antiquitùs casula, auctore Onuphrio, cùm latissimo initio, & sine manicis erat, eiúsque limbus super brachia & scapulas proiectus errabundus totum corpus circumibat, planeta ab errore dicebatur; quæ tamen apud me* (ait Duranti) *suspecta sunt. Nondum legi Græcum Auctorem, in quo πλανήτης pro casula vsurpetur: deinde nullus antiquorum Latinorum planetæ pro casula meminit; sanè ætate nostra ac superioribus aliquot sæculis, casula ab vtraque parte concisa ante & retro sine errore vllo producitur vsque ad talos, adeóque accisa, atque in aliam speciem deformata, vt si cum antiqua casula vnde defluxit componatur, vix suum tueatur nomen. Lindanus lib. 4. Panopliæ Euangelicæ, c. 56. Ad hæc casula vulgò cappa appellari solet, ea vt quidam existimant ratione, quòd cætera indumenta totúmque hominem capiat, contegátque. At mihi probabilius videtur, quod casulam vt tugurium significat, Rustici cappam appellare consueuerint. Vnde coniicio casulam dum sacrum vestimentum notat, cappam quoque appellatam. Plura de casula Amalarius Fortunatus lib. 6. de Eccles. off. c. 19. & lib. 3. c. 3. Durandus in Rationali lib. 3. c. 7.* Hactenùs Duranti: quæ expensione sunt digna.

Siquidem 1. quod dicit suspecta sibi esse, quæ Onuphrius censuit de identitate planetæ & casulæ; eo quòd apud Græcos auctores nihil de planeta pro casula repererit: non est quòd Onuphrio litem moueat hoc asserenti, sed S. Isidoro idem dicenti annis fere mille, antequam calamo manum Onuphrius admouisset. At dissensionis ansam præcidit Donius rectè iudicans, planetæ nomen non à Græcis fontibus deriuatum, sed è Latinæ scaturiginis meatibus profluxisse: *Sed cùm*, inquit, *apud Latinos natum sit hoc vocabulum, eóque tempore quo Græcæ linguæ non erat adeo frequens vsus: crediderim potiùs eius radices in Latio quærendas, quoniam sic appellata fuerit quòd plana esset, hoc est nullis vel paucis plicis corrugata.* Veruntamen quicquid sit de origine nominis, certum est apud Græcos casulam æquè ac apud Latinos iampridem in vsu sacrorum esse, cúmque demissa est (quemadmodum eam gerit

Sacerdos ante diuinam actionem inceptam, & post eam peractam). ita planam esse, vt non incongruè à voce Latina planeta dici possit, vtpote vix vllis aut paucis admodum plicis corrugata, sicut videre est in hac pictura à doctissimo Goario, ex visu rem exprimente in scholiis suis eruditissimis in Euchologium Græcorum à se editum, hunc in modum exhibita.

In ordine sacri ministery pag. 81.

II. Quod ait Duranti, antiquorum Latinorum neminem planetæ pro casula meminisse, palam euincit eius memoriæ lapsum, hîc enim non agitur de auctoribus quibusque, at de Latinis interpretibus sacrorum, rituum: porrò inter hos scriptores, Venerabilem Bedam iure suo, prærogatiuâ antiquitatis eminere, Duranti inficiari nollet. Disertè verò ipse Beda in Collectaneis, tit. de septem ordinibus, sic ait, *Septimum vestimentum est quod casulam vocant, hanc Græci planetam dicunt.* Quid quod ordo Romanus antiquus manifestè planetam pro casula ponit, locis suprà signatis c. 8.

III. Quod affert ex Lindano de dissimilitudine casulæ nostræ ab antiqua, aduersus pronunciatum suum facit; siquidem etsi nomen diuersum sit, casulam innuit eandem olim formam habuisse, qua constabat planeta; nam dissimilitudinem, parem nomine, ab vtraque antiqua planeta ac casula Duranti arguit. Cæterùm non diffitetur Goarius præfatus casulam nostram à veteri planeta & casula aliquatenus discrepare, verùm rectè negat hinc sequi vix nomen priscum planetæ vel casulæ, sibi tueri posse: *Immeritò propterea Guillelmus Lindanus cum querulis aliquibus renouandæ in omnibus antiquitatis cupidis, modernam casulæ dimidiatæ, vt ait, & tunicatæ formam incusat, quasi eidem vsui & proposito, ac antiquum Græcorum φαιλώνιον, deseruire nequiret, quæ propter expandenda siue commodè mouenda brachia, à lateribus conscissa est, & breuior facta. Jtáne Geometrica amussis Ecclesiasticarum vestium figuram à consuetudine, tempore, Pontificum iudicio petendam, delineabit & moderabitur? Non desiit certè casula Latina, etiam imminuta, in ipsam vocem Græcam, vt ab ea nuncupetur, ius habere.* Rectè huc vsque Goarius, & solerter ac eleganter. Verùm iure inficias iri non posse censeo, quoad casulam con-

ſciſſam vel decurtatam, aliquod diſcrimen ipſo iure admittendum eſſe. Honorius Auguſtodunenſis diffuſam ſic caſulam (vt Philotheus Græcanicus Patriarcha denominat) apud Latinos deſcribit * *Caſula &c. Quæ planeta dicitur, quod errabundus limbus eius vtrimque in brachia ſubleuetur. Hæc in pectore & inter humeros duplicatur; in vtroque brachio triplicatur.* Cùm igitur caſulæ ſeu planetæ pondus & amplitudo ſacrificanti eſſet oneri, eo quòd æqualiter antè & retrò, ac vtroque latere in ima defluens, paribus oris Sacerdotem, diuina munera populo adoranda exhibentem nimium conſtringeret: magis commodo acceſſum iri viſum eſt, tam Sacerdotis quàm ſuffragantium ei miniſtrorum, ſi pondus ipſum extenuaretur, aliquid amplitudinis deciſum iret, & quia Sacerdotis actio à brachiorum motu, manuúmque eleuatione potiſſimum pendebat, ipſa ſacra veſtis ſupra cubitos vtrinque conſcinderetur, quò expeditiùs ſuper viuificam hoſtiam ſalutis ſigna diuinus Myſta efformaret, itidémque ipſam redemptionis noſtræ victimam in diuinæ Maieſtati munus oblatum attolleret. Quæ deciſio non ita recens mihi exiſtimanda videtur, ac paſſim apparet. Enimuerò iam eius initium licet conſpicere in S. Silueſtri imagine, ex antiquiſſimis iconiſmis expreſſa, quæ Liturgico Codici ad vſum Eccleſiæ Leodienſis, ante annos fermè 700. graphicè delineato, cernitur parata hoc qui ſequitur genuino, quàm proximè acceſſum iri potuit, charactere.

* *Gemma animæ cap. 207. lib.*

S. Silueſtri I. Papæ in Pontificali apparatu exiſtentis, vetus & genuina figura.

Ex membraneo deprompta Cod. MSC. qui annos 650. ſuperat, & apud me ſeruatur.

Hac in figura videre est, casulam seu planetam non adæquatè rotundam esse; à parte enim anteriori (haud dubium pariformiter in postica) desinit in acumen; haud ita tamen decisam, vt adhuc non defluat super cubitos, quin brachiorum vsque commissuram Sacerdotis, plicásque & rugas ideo quasdam ex plexu, ad motum brachiorum, manuúmque eleuationem, seu protensionem, necessariò patentes exhibeat. vnde adhuc erat necessum Diacono tum sacrificio ministranti, diuinam attollenti supremum ad cultum hostiam, vel mysticum poculum, Sacerdoti, defluentis in eius brachia manúsque oneris pondus, quo minutum iret, alleuiare extremæ oræ sacræ vestis eleuatione. De quo more rituque adhuc in Rom. Cæremoniali, sub tit. de officio Diaconi, hæc rubrica extat: *Dum celebrans genuflectit post consecrationem hostiæ, statim posteriorem planetæ partem per infimam partem in medio, capit sinistra & eleuat: Et statim facta eleuatione antequam celebrans genuflectat, eam deponit, sine osculis, dexterâ verò celebrantem circa brachium dextrum sustentat dum surgit.* Et infrà, *Dum celebrans consecrato calice genuflectit, ipse iterùm capit planetam* (Diaconus) *& eam eleuat vt priùs.* Viget adhuc in virenti obseruantia eiusmodi praxis, sed quæ sanè iam videri possit minùs necessaria, cùm causa cessârit, propter quam extremæ oræ casulæ fiebat per Diaconum eleuatio: nam adeo decisa est vt plurimum vestis illa Sacerdotalis, vt vix quoad vtrumque latus infra humeros dependeat, tantùm abest vt pertingat vsque ad cubitos. Qua in re nonnihil decidisse decori ipsi planetæ & decentiæ Sacerdotali ornatui, iam penè prorsus denudatis brachiis celebrantis, est ingenuè quod fatear; Id verò minimè contigisse ex vllo Pontificum iudicio, Ecclesiæque lege, sed ex priuato genio quorundam, qui occasione vitandi incommodi, quod patiebatur Sacerdos ex planetæ amplitudine & limborum nimia protensione, quid decidendum ab vtroque latere non abs re existimantes, haud tamen seruato iusto moderamine, aliud in extremum declinarunt: nimium siquidem materiæ detraxerunt ab vtraque parte, & sic vestem ipsam Sacerdotalem deformârunt, vt non solùm differat plurimum ab antiqua forma, verùm prorsus deflexerunt à mystica ratione, cur ipsa suprema vestis cæteras omnes, totúmque ab humeris corpus Sacerdotis circumtegeret. Esse siquidem planetam seu casulam signaculum charitatis quæ supereminet cæteris queisque virtutibus atque donis, communis est (vt infrà patebit) priscorum & neotericorum interpretum Catholicæ Ecclesiæ rituum, sententia. Aliquod igitur temperamentum (vt mihi quidem videtur saluo prudentiorum iudicio) adhibendum esset, adeo vt nimio onere Sacerdos non grauaretur, nec præpediretur à brachiorum, manuúmque libero motu actúque, & tamen decoro consuleretur ne denudata prorsus brachia ab humeris apparerent, ipsáque casula suæ significationis rationem aliqua ex parte retineret.

Circa formam casulæ discrimen notat Donius inter Græcam & Latinam, *Quòd in illa*, inquit, *ab antiqua consuetudine complures crebræque cruces depingi consueuerint, in nostra verò vnica tantùm, eáque ampliori forma*

ma ex latiori fascia à summo ad imum pertingens, quam alia transuersum secat. Et verum est quidem in antiquis Patrum Orientalium picturis conspersas crucibus sacras earum vestes conspici. Hinc in libro nostro *de sacro ritu praeferendi crucem maioribus Ecclesiæ Prælatis*, cap. 1. notâsse dudum meminimus, Pontium à Leone à Corduba, Episcopum Placentinum, qui Romæ S. Epiphanij libellum de animalibus edidit, ex antiquis monimentis protulisse expressam ad viuum (vt aiunt) eiusdem sanctissimi Antistitis imaginem, cuius superiorem vestem cernere est totam crucibus decoratam. Sed tamen hîc obseruasse iuuat apud Græcos non ab omnibus ex æquo sacrificantibus casulam gestari insignitam salutiferæ crucis signaculis. Simeon Thessalonicensis Archiepiscopus, qui ante annos 600. librum insignem de septem Ecclesiæ Sacramentis scripsit, aliáque opuscula pleraque ad Ecclesiasticas theorias & praxes spectantia, libro *de Templo*, disertè asserit, sua ætate casulas crucibus conspersas fuisse proprias Episcoporum. *Inferiores pontifices* (inquit, id est Episcopi) *casula crucibus vndique plena induuntur.* (Metropolitæ enim saccum deferunt, quod genus vestimenti est ad colobij formam propè accedens) *tritúsque idcirco sermo, multicrucium eam appellat & Passionis Domini signum est; hócque clarè docet Pontificem eum imitari, qui per passionem & crucem veram iustitiam consummauit.* Idem verò auctor lib. de Sacramentis (quem MSC. ait Posseuinus in Apparatu, se vidisse in Bibliotheca Imperiali, Viennæ) *Nullus Sacerdos Pontifice excepto apud Græcos cruces fert in casula, & in capite ferre, sicut nec supergremiali se ornare potest: His autem qui cæteris sunt præfecti solùm in capite crucem & in sacro faciendo supergremiale assumere permittitur; quandoquidem vnà cum Sacerdotis dignitate, iudicis quoque potestatem sunt adepti, aut ministerio quodam Ecclesiastico & præcellenti sunt insignes.*

Prodiit Parisiis apud Rob. Steph. ann. 1628.

apud Goarium, p. 113.

Hac necessaria obseruatione præmissa quoad Græcorum morem, alia animaduersio itidem circa ritum Latinorum adhibenda venit. Dicit Donius in nostra casula vnicam tantùm crucem efformari, eámque ampliori forma, ex latiori fascia à summo ad imum pertingente, quam alia transuersum secat. Id passim fieri apud nos Latinos non abnuo, sed hæret mihi in eo aqua, quod ipse Donius subiungit: *Hanc Itali anteriori plagæ assuunt, Galli verò posteriori; Nec deest vtrique consuetudini sua ratio & probabilis causa.* Quicquid sit etenim de Italorum more, certè etiam in Gallia vsus iste, non est ab Italico adeo diuersus, nam etiam visuntur apud nos casulæ crucis signum à summo ad imum vestis Sacerdotalis ferentes in anteriori parte: sed quæ hac forma constant Episcoporum sunt propriæ; sicut quæ à tergo præferunt propriæ sunt Presbyterorum. Ritus tritior tamen in Gallia is est, quo casulis in parte posteriori vel crux sola, vel Christus in cruce pendens assuuntur. Sed vt rectè monet Donius, non deest vtrique consuetudini de cruce à fronte, vel à tergo intexta Sacerdotali vesti, sua ratio & probabilis causa. Christus super humeros sibi impositam gestauit crucem, quò spectat Propheticum illud: *factus est principatus eius su-* *Isai. 9.*

per humerum eius. At in corde & super pectus quasi speculum gerebat Apostolus, cuius vox erat: *Nihil me arbitratus sum scire inter vos, nisi Iesum & hunc crucifixum. Respicite in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem; vt ne fatigemini animis vestris deficientes.* In hoc igitur speculum Sacerdos debet annunciaturus mortem Domini in tremendo mysterio, suos defigere obtutus, mentísque omnes cogitatus & affectus conuertere, quin & seipsum Christo crucifixo percupere iri confixum, iuxta quod ait Apostolus: *Christo confixus sum cruci; viuo ego iam non ego, viuit in me Christus: Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Nec enim satis est vt Sacerdos incruentum celebrando sacrificium, Christi commemoret passionem, at operæ simul pretium est, vt seipsum cum Christo crucifixo offerat Deo hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, quod ita profectò fiet, si Christi ipsius crucifixi se conformem imaginis, diuinam hanc actionem exequendo præstiterit. Pulchrè id docet Petrus Blesensis in rythmico tractatu, quem inscripsit *de Sacrosanctis venerabilis Sacramenti Eucharistiæ mysteriis*, c. 7. cui titulus est, *Quòd Presbyter in consecratione sacrificium commemorans, & imitans cum lacrymis passionem Christi, sit Christus & crucifixus, & sacrificans ac sacrificatus.* Series verò est huiusmodi:

Hebr. 12. 3.

Gal. 2. 20. & 6. 14.

Adsistens aræ pro sacris Presbyter orat;
Mentem cœlestem Deus implet, gratia rorat.
Compluit à superis diuina potentia totum,
Quicquid Presbyteri sacrat admirabile votum:
Nihil aliud sacrifex est quàm Christi simulachrum:
Dum tractat corpus Christi cum sanguine sacrum,
Dúmque suos oculos in cœlum cordáque figit,
Extendendo manus & brachia se crucifigit,
Et dum quæ fuerit mors Christi flendo retractat,
Facta suæ carnis Domino velut in cruce mactat.
Sic Christum, Christus offert homo victima factus,
Sicque crucem patitur, dum commemorat crucis actus,
Qui recto Christus, quomodo crucifixus & vnctus,
Per fidei membrum, cum Christi corpore iunctus.

Eadem mente cecinisse legitur Hildebertus celebris ille Cenomanensis Episcopus, & subinde Turonensis Archiepiscopus, qui Blesensi præluxit, in carmine *de officio Missæ*; sic enim de crucis mysterio tam quod gerit habitu, quàm actu consignat Sacerdos super tremenda mysteria, ipse modulatur Hildebertus in carmine de officio Missæ, ad illa verba, *Te igitur clementissime pater &c.*

Intrabat Præsul vitulorum sanguine sacrum,
Intrauit proprio Christus & ipse polum,
Intrat agens sacrifex in sanguine semper ad aram
Effusi semper sanguinis ipse memor.
Nam quoties fusum verbo, cruce, mente retractat,

Hunc specie toties in sacrosancta gerit.
Quippe velut quidam cruor est, meminisse cruoris,
Huius nos memores, crux iterata facit.

CAPVT XII.

De vsu Casulæ Sacerdotalis.

ANTE sexcentos annos, incessit Ioannem Rothomagensem Archiepiscopum pia cupido inquirendi, *quisnam esset vsus legitimus sacrarum vestium?* nonnulláque de earum rectè gerendarum ritu, à se annotata transmisit ad Lantfrancum celebris famæ Archiepiscopum Cantuariensem: sciscitando ab eo quid de iis sentiret, obsecrandóque subiunctim, vt quæ ipse de eiusmodi rebus censebat, sibi renunciare litteris dignaretur; ab hoc igitur hoc responsum tulit, quod inter epistolas ipsius Lantfranci etiamnum extat in epist. 3.

Domino, merito sanctitatis insigniter * offerendo, Ioanni Normanorum Archiepiscopo: Lantfrancus indignus vocari Episcopus, bene cœptis meliora connectere. * *rectiùs* efferendo

GRATIAS *ago colendæ Benignitati vestræ, quia non solùm præsens præsentem me indeficienti amore dilexistis, verùm etiam absens pro absente paternam vos curam gerere, salubri admonitione euidenter ostendistis. Absit à me, longéque à sensibus meis hunc errorem auertat diuina Clementia, vt molestum mihi sit, siquis respectu salutis meæ sollicitudinem gerat, si ea quæ de actibus meis sibi displicent, pietate motus indicare non differat; si aliter me corrigere non potest, verbis quoque obiurgare præsentem, aut litteris increpare absentem non negligat; sed amicus à me potiùs iustus existimabitur, qui in misericordia corripit me & increpat; hostis autem peccator, qui oleo prauæ adulationis, caput meum aut impinguat, aut impinguare laborat, &c.*

*Quicquid verò sanctitas vestra de stola scripsit, multum mihi placuit, nec vnquam displicuit: sed quod subiunxit, quia ad dedicandam Ecclesiam Episcopus processurus sacris vestibus ex institutione Episcopalis ordinis debeat esse indutus, atque in expositione ipsarum sacrarum vestium casulam posuit, valde stupui, quia tale aliquid me nunquam * vidisse, meminisse non potui. Diuersos enim diuersarum Ecclesiarum præsules, Ecclesias dedicare sæpe conspexi, omnibúsque, quæ ab eis facta sunt quantum potui curam adhibui; qui etsi in nonnullis dissimilia egerint, omnes tamen cappis induti vsque ad celebrationem Missæ, debita seruitia, sine casula expleuerunt. Denique S. Leo Romanæ Sedis summus Antistes, Romericensem me præsente Ecclesiam dedicauit, cunctáque quæ ante Missam fieri ordo depoposcerat, sine casula consummauit.* Hactenùs Lantfrancus Archiepiscopus venerabilis, harúmque rerum quas enarrat, non tam censor, quàm spectator, testísque omni fide dignissimus. * rectiùs vnquam

Ex cuius dictis hoc resultat liquidum, 1. Quòd inter sacras vestes præcipua sit casula Sacerdotalis. 2. Quòd adeo sit diuinæ actioni addicta, vt extra sacrificium pro quolibet officio etiam consecrationis Ecclesiæ non debeat ab Episcopo gestari. 3. Quòd cappa vsu recepta sit, vt vice casulæ ornatui esset Sacerdotis vel Episcopi, quæcumque alia officia solenniter extra sacrificium obeuntis.

Sed contra eiusmodi axiomata erit fortasse qui obiiciat, in die sacra Parasceues non fit sacrificium, & tamen Sacerdos casulam sacris in cæremoniis defert. Adde igitur, ad altare, non quidem in adoratione Crucis, quando enim eò processurus est, casulam ad altare deponit, nec resumit, nisi ad viuificam hostiam, quæ ex præsanctificatis in Cœna Domini muneribus ad hoc reseruata fuit, vt ipsa die Parasceues à Sacerdote consummaretur. Hanc igitur vt adorandam, sumendámque ad altare referat ex sacrario, vbi reposita fuerat antecedenti die; casulam quam deposuerat: vt alios perageret ritus, reassumens, eo vsque indutam gerit, quoad diuinâ peractâ synaxi, illicò ipsam deponat; nec illa die pro qualibet alia cæremonia, etiam cùm crux ad sacrarium referenda est, solet resumere.

Nec est quod iterùm quispiam obiiciat: vsu receptum est, vt in festo Corporis Christi Sacerdos extra Ecclesiam indutus omnibus vestibus sacris, ipsáque casula perornatus adsit præsitque solennissimæ Processioni, quæ fieri illa die toto orbe Christiano stabili ritu consueuit. Nam responsio perspicua est: Eo enim tum apparatu Sacerdos extra sacra adyta procedit, quia diuinam ipsam hostiam superno venerandam cultu, sacris in manibus portat, in qua Christus realiter existit, qui æternæ nostræ salutis hostia simul, & ara, Sacerdos & sacrificium est.

CAPVT XIII.

Casulam Sacerdotalem approbatam à Deo nonnullis gratiæ suæ spectatis testimoniis: Eandémque eximio munere datam à Beatissima Virgine Deigenitrice Maria plerisque viris sanctitate illustribus, signatim verò S. Hildephonso Archiepiscopo Toletano, perpetuæ eius virginitatis acerrimo defensori, in præmium pij laboris: nec-non B. Bonito Episcopo Aruernensi, propter ipsius insignis puritatis honorem. Itémque S. Thomæ Cantuariensi, in pignus gloriosi agonis & coronæ quam propediem ex insigni martyrio reportaturus erat.

MVNVS cœleste Casulam esse Sacerdotalem, plerisque historiæ Ecclesiasticæ monimentis liquet, esse fidelium memoriæ consignatum. Pauca tamen, sed illustria quædam hac de re exempla in præfixi lemmatis confirmationem, hîc operæ pretium proferemus.

ARTICVLVS I.

De Casula seu veste Sacerdotali, quam S. Hildephonsus Toletanus Praantistes, singulari gratificatione à Beatissima Virgine accipere promeruit.

DE S. Hildephonso Episcopo Toletano, qui sedebat circa annum 658. Vitaliano Papa Ecclesiæ vniuersali præsidente: Zixilla, aliàs Cixilla, qui sequenti sæculo eidem Ecclesiæ præfuit, in eius vita commemorat, quam ex Maiorum relatione gestarúmque rerum authenticis monimentis collegit & descripsit.

His excussis, alia adhuc miracula Spiritus sanctus per eum in ipso Dominico Aduentu non post multos dies, peregit. Sed quia omnia longa sunt recensere, quæ eius temporibus in Toletana vrbe dominus Vrbanus & dominus Euantius per eum facta narrabant, vel ex multis pauca aggrediamur: Quamuis qui mecum hoc audierunt, cùm hæc legerint, dolebunt prætermisisse me tam multa & magna quæ mecum sciunt. Superueniente verò die sanctæ & semper Virginis Mariæ, ante tres dies, tribus diebus letanias peregit, & Missam quæ in eius laude decantaretur, perfecit, quæ est septima. Ast vbi ventum est ad eius sanctam solennitatem, Rex minùs de timore Dei sollicitus, & de suis iniquitatibus bene conscius, ad audienda solennia de more accessit. Nam seruus Dei Hildephonsus maiori adhuc munere fretus, dum Dominæ suæ, cui Deo Præsule seruiebat, celebritatem orans susciperet, & in laude genitricis Dei summo cum cordis affectu harmoniæ modulatione composita Musicæ appeteret, & libellum Virginitatis more synonymo testimoniis veteris & noui Testamenti plenum, comptè ederet, & dignâ facundiâ & magnificentia iam præfatæ Dominæ suæ exornaret; dum ante horas matutinas solito more ad obsequia Deo peragenda consurgeret, & vigilias suas Domino consecraret, Diacono vel Subdiacono ante eum faculis præcedentibus; subitò ostia aperientes, & Ecclesiam intuentes, atque splendore cœlesti oculos defigentes, lumen quod ferre non valuerant cum tremore effugientes, lampadas quas manibus tenebant, reliquerunt, & sua vestigia per quæ venerunt, adeuntes, penè mortui reuersi sunt ad sodales. Sollicitè omnis congregatio requirit, quid de Dei seruo ageretur cum Angelicis choris, quid tam subitò expauerint custodes, & terga ab ostio Ecclesiæ dantes reuersi sunt ad proprias sedes?

At ille sibi bene conscius, ante altare S. Virginis procidens, reperit in cathedra ipsam Dominam sedentem, vbi solitus erat Episcopus residere, & populum salutare. Quam cathedram nullus Episcopus adire tentauit, nisi posteà dominus Sisibotus, qui statim Sedem ipsam perdens exilio relegatus est. Et eleuatis oculis aspexit in circuitu eius, & vidit omnem absidam Ecclesiæ repletam Virginum turmis, de cantationibus Dauid modulata suauitate aliquid decantantibus. Aspiciénsque in eum (vt ipse sibi consciis & bene carissimis referebat) hac eum allocuta est voce: Propera in occursum meum serue Dei rectissime, accipe munusculum de manu mea, quod de thesauro filij mei tibi attuli, sic enim tibi opus est, vt benedictione tegminis, quæ tibi danda est, in meo tantùm die vtaris. Et

quia oculos fidei fixos in meo semper seruitio tenens permansisti, & laudem meam (diffusa in labiis tuis gratiâ) dulciter in cordibus fidelium depinxisti: & vestimentis Ecclesiæ iam in hac vita ornatus eris, & in futuro in promptuariis meis cum aliis filij mei seruis lactaberis *. *Et hæc dicens ab oculis eius, vnà cum Virginibus, & luce qua venerat remeauit. Remansit igitur Dei seruus intantùm sollicitus de gloria adipiscenda, inquantum præscius de sibi donata palmæ victoria &c.* Hactenùs Zixila.

* lætaberis

Idem prænarrauerat S. Iulianus ipsius S. Hildephonsi Diaconus, demúmque in Toletano Præsulatu meritissimus successor, præfatione in librum eiusdem de laudibus intemeratæ Virginis Mariæ. Sed & Rodericus & ipse Toletanus Antistes, lib. 3 de rebus Hispaniæ, c. 22. rem diuinitùs actam hunc in modum recenset: *Postquam hostium gloriæ immaculatæ ipsius Virginis nefarios ausus notauit. Cùm plerasque*, inquit, *partes Hispaniæ infecissent virginitatem B. Virginis infamantes, Beatus Hildephonsus illis occurrens, sacrarum scripturarum testimoniis & lingua melliflua, & gratia in labiis suis diffusa eorum dogmata confutauit, & ab Hispaniis confusos abegit. vnde & in festo gloriosæ Virginis quod in Hispaniis 15. Kal. Ianuarij celebratur, cùm ipse ad Matutinale officium comitatus Clero & populo & multis luminaribus ad Ecclesiam conuenisset, apparuit ei B. Virgo, choris Apostolorum, Martyrum atque Virginum comitata, & sic ait; Quia fide certa, conscientia pura, lumbos tuos virginitatis cingulo cinxisti, & gratia labiis tuis diffusa, Virginitatis meæ gloriam in cordibus fidelium depinxisti: accipe vestem de thesauris filij mei, vt etiam in hac vita vestimento gloriæ adorneris, & ea in meis & filij mei solennitatibus vestiaris. Et his dictis cum glorioso cœtu quo apparuerat ad gloriam filij remeauit. Beatus autem Hildephonsus de promissis securus, suscepto munere securus remansit. Hac autem veste nullus post eum vti præsumpsit, nisi Sisibertus Archiepiscopus, qui culpâ suâ ab illa sede propulsus, fuit exilio relegatus.* Hactenùs Rodericus *: qui lib. 4. c. 3. de eiusdem sacræ vestis translatione hæc memoriæ prodidit, *Vrbanus autem Sinderedi successor &c. arcam reliquiarum & scripta B. Hildephonsi & Iuliani Pomerij & vestem sacram, quam B. Virgo dederat Hildephonso, cùm iam videret in Hispaniis destructionem Ecclesiæ & populi Christiani, ad Asturias dicitur detulisse, & de loco in locum, vt persecutio exposcebat, à fidelibus ferebatur.* Et c. 8. eiusdem lib. vbi de piis operibus agit Alphonsi Castiliæ Regis, maximéque de templorum instauratione apud Ouetum, ita scribit; *In altari etiam S. Michaelis posuit arcam reliquiarum, quam Rex Pelagius & Vrbanus Episcopus vrbis regiæ* (Toleti scilicet) *tempore perditionis Hispaniæ ad Asturias transtulerunt; ad quam hodie ex vniuersis partibus deuotè concurrunt populi Christiani, laudantes Dei beneficia quæ Dominus Iesus Christus ibidem suis fidelibus impartitur; Et in eadem Ecclesia dicitur esse vestis illa gloriosissima, quam Beata Virgo contulit glorioso Pontifici Hildephonso &c.*

* Huius hoc breue extat, sed celebre Epitaphium, Hortæ in Arragonia, vbi sepultus est, *Mater Nauarra, Nutrix Castella, Schola Parisius, Sedes Toletum, Hortus Mausoleum, Requies cælum.*

Deceptus est igitur Vaseus qui in Chronico Hispaniæ ad annum 662. hanc vestem *vsque hodie* (inquit) *summa cum religione in adytis Ecclesiæ Toletanæ seruari:* addens tamen, *quanquam non desunt, qui in Ouetensi Ecclesia esse dicunt.* At hoc ipsa Toletana Ecclesia non inficiatur. Ablatæ quin sibi sacræ huius vestis vt iugiter dolet, sic &

possessi aliquando pretiosi huius pignoris memoriam conseruat, quam designat bino indicio: Primum est candidissimus lapis, in quo sacratissimi Beatæ Mariæ pedes steterunt, qui ab omnibus, deuotissimis osculis honoratur, super cuius ferream cratem sequentes versus lingua Castellana leguntur:

Quando la Reina del cielo
Puso los pies en el seulo,
En esta piedra los puso
De besailla tened vso,
Para mas vuestro consuelo.

Hoc est, Quando Regina cœli posuit pedes in solo, in hac petra eos posuit: osculandi habete vsum ad maiorem consolationem. Secundum est sigillum ipsius insignis Ecclesiæ Toletanæ, in quo sacratissima Virgo tribus Angelis circumdata, considentis situ, planetam ipsi B. Hildephonso ante se genuflexo imponit cum huiusmodi verbis: *Quoniam mente pura & fide firma, in meis laudibus permansisti, accipe vestem de thesauris filij mei, qua in hac vita orneris.* Celebrauit igitur S. Hildephonsus diuina hac cœlesti veste ornatus; nec ab illo quisquam ausus inter sacra eâdem vti (quemadmodum nec in cathedra sedere, in qua sanctissima Deipara sederat, vt Rodericus suprà citatus insinuat) præter Sisbertum *, qui, anno iam dicto, succedens in locum Iuliani Archiepiscopi, temerario ausu, illam prædecessorum religione adhuc intactam, contrectare atque eam induere non formidauit, at non impunè, vt suprà fuit obseruatum.

* *aliàs Sisiboтum*

Tanti momenti Ecclesia fecit hoc donum, quo Virgo beatissima S. Hildephonsum honorauit, vt in sacris Tabulis Romani Martyrologij, rem diuinè gestam consignauerit 10. Kal. Februarij his verbis, *Toleti S. Hildephonsi Episcopi, qui ob singularem vitæ integritatem, susceptámque defensionem aduersus hæreticos Deigenitricis virginitatem impugnantes, ab eadem candidissima veste donatus est, ac demum sanctitate celebris in cœlum vocatus.* Aliis verbis Cardinalis Bellarminus rem ipsam enarrat libro de Scriptoribus Ecclesiasticis in S. Hildephonso sub annum 658. vbi ait, *Ob singularem deuotionem erga beatissimam Dei matrem, & defensionem perpetuæ virginitatis eiusdem Virginum Reginæ, meruit iste felix Antistes non solùm in terris intueri eam diuino splendore fulgentem, sed etiam ab ea donari præclara veste Sacerdotali: Et quod summo gaudio animam eius repleuit, certus reddi de veste gloriæ post beatam mortem consequenda, &c.*

ARTICVLVS II.

De Casula data à beatissima Virgine S. Bonito Episcopo Aruernensi, seu Claromontano, in signum sibi gratæ eius pietatis & puritatis.

SANCTVS Bonitus Episcopus Aruernensis cùm aliquando solus in templo profusis animæ affectibus oraret, diuina vtpote

mysteria mox celebraturus, à Beatissima Virgine Maria splendidissimo Angelorum & Sanctorum sociata cœtu, in amoris ac fauoris sui arrham; casulam seu planetam, eximio munere accipere promeruit. Cuius materia & texturæ modus à nullo hominum dignosci potest. Est autem eximij candoris, miræ leuitatis & lenitatis, quæ in hunc vsque diem ibi religiosè seruatur, & populo ostenditur. Rem gestam ex priscis monimentis prolixè refert Vincentius lib. 7. c. 97. hist. Ex quo Petrus Exquilinus Episcopus lib. 2. c. 82. & M. Marullus lib. 2. c. 4. Huius at obiter meminimus in Martyrologio Gallicano, 18. Kal. Februarij, quo eius sancta colitur memoria, hac verborum serie: *Deinde corpus eius venerabile ad principem ædem translatum fuit, in qua hactenùs religiosè asseruatur, vbi caput eius in lipsanotheca conditum pretiosa, deuotis supplicibus palam exhibetur percolendum, vnà cum eiusdem sanctissimi Antistitis casula, quam mirâ texturâ consertam, cœlesti munere sanctissimæ Deiparæ, traditur accepisse.* Breuiter quoque eiusdem meminit doctissimus Sauarro Præses Aruernensis in Originibus * Claromontanis: sic enim ait in Catalogo Episcoporum Aruernorum, n. 30. quo Epitomen refert vitæ ipsius S. Boniti: *Quant au miracle de sa Chasuble, qui se voit encores à Clairmont d'vne tissure admirable, que l'on tient par tradition estre enuoyée du Ciel à S. Bonnet par la Vierge, l'autheur de sa vie n'en a rien escrit: Toutesfois le vieux prologue en rythme Latine, son histoire au rapport de Vincent, Exquilin, Surius, Marullus, en font foy.* Sic autem ad verbum habet Rythmus ille antiquus exscriptus ex M S. Codice Carth. Colon.

* Editæ apud Petrum Durādum Typographum Regium, Aruernis prodierunt, anno Domini 1607.

I. *Præsul erat Deo gratus,*
Ex Francorum gente natus;
Bonum erat ei nomen,
Quod designat bonum omen.
Ille iuxta Dei legem
Custodiuit suum gregem,
Sanctitatis dans exemplum,
Michaelis petit Templum.
Solus loco in obscuro,
Orat Deum corde puro;
Tundit pectus, agit cœtus,
Inter preces fundit fletus.
Quæ conuenit plebs abscedit,
Et ad sua quisque redit;
Ille solus ibi iacet,
Vt diuinæ laudi vacet.
Custos loca perscrutatur,
Nequis ibi relinquatur:
Hic manere solus audet;
Nec se capi posse gaudet.
Dum ex corde Deo psallit,
Perscrutantes seruos fallit,
Hi recedunt, iste orat,
Culparúmque memor plorat.
II. *Hora noctis intempestâ,*
Dum reuoluit sua gesta,
Oblectatur dulci melo,
Descendente quasi cœlo.
Admiratus tanto sono,
Tam suaui gaudet tono,
Dum precatur Dei numen
Videt latè fusum lumen.
Et cœlestis adest cœtus,
Inde virum subit metus,
Angelorum chorus præit,
Et vexilla sacra vehit.
Subsequuntur sancti Dei,
Quos precantur omnes rei,
Incedítque, vt festiua,
Mater Dei, sicut diua.
Quæ rogata, quis cantaret?
Quísve Missam celebraret?
Bono, inquit, hoc concedo,
Illum enim dignum credo.

Verba

Verba Præsul audiebat,
Séque præsens retrahebat;
Ipse lapis, cedens ei,
Seruat signum huius rei.
Statim sancti Bonum quærunt,
Et quæsitum inuenerunt:
Quem vestitum vestem claram
Statuerunt contra aram.
Hic cœlesti veste diues,
Cœli stabat inter ciues:
Patriarchæ hunc ducebant,
Et Prophetæ præcinebant.
Incedebat sic deductus,
Memor tantùm sui luctus:
Et accedens aram petit,
Quam cum suis ante stetit.
Hic accepta manu pura,
Offert ipse Deo thura:
Resonabant dulces meli,
Præcinente tuba cœli.
Vt diuinum opus dignè
Vir peregit, & benignè,
Virgo mater, viro ve tem
Pro mercede dat cœlestem.
Agit grates, reddit vota,
Laudat Deum mente tota:
Et quam virgo sibi dedit,
Sumit vestem, & abscedit.
His occultis ita gestis,
Creuit fama datæ vestis:
Ille quidem nihil celat,
Sed quod vidit hoc reuelat.
III. *Alter quidam credens malè*
Pro merito quiddam tale.
Præcessoris ad exemplum,
Illud quidem petit templum.
Intrat solus valdè sero,
Habebatur multo mero,
Ex labore longo fessus,
Graui somno fit depressus.
Hinc aurora lucem dedit,
Et cum somno mox recedit;
Capitéque mox erecto,
Se in suo videt lecto.
Signo crucis se muniuit,
Thalamóque mox exiuit:
Spectat seruos, & salutat,
Et errare sese putat.
Tandem Præsul in se redit,
Vocat seruos, & consedit; *
Et quod secum fuit gestum
Suis facit manifestum.
O quàm pia, quàm benigna,
Omni quoque laude digna,
Christi Mater hæc intacta,
Per quam sunt tot mira facta?
Quæ sic parcens negligenti,
Sanum reddit suæ genti,
Malens illum pœnitere,
Quàm pro culpa mox delere.
Bonum autem vigilantem,
Nec incassum excubantem
Sic dilexit, vt cœlestem
Largiretur ei vestem,
Volens eum celebrare
Opus Dei salutare.
IV. *Ne quis putet hoc commentum*
Esse, ecce argumentum;
Durat adhuc vestimentum,
Nullum ferens detrimentum.
Aruernensis vrbs perdiues,
Quæ & multos habet ciues,
Orienti tota patens,
Occidenti parti latens.
Famâ fuit satis clara,
Belli quippe non ignara:
Clarus mons hæc nuncupatur,
Aptè ea reseruatur.
Illa Boni bona vestis,
Raró visa nisi festis,
Suauissimi est odoris,
Et nitentis est coloris.
Multæ quoque lenitatis,
Sed & miræ leuitatis.
Modus verò contexturæ,
Cuius artis vel facturæ
Sit introrsùs & extrorsùs,
Ignoratur quidem prorsùs.
Domnus Præsul hoc Hubertus
Noruicensis est expertus,
Qui dicebat hanc vidisse,
Hanc & manu tetigisse.

* Excidisse aliquid videtur, nam correptionis huius Episcopi non apparet indicium.

Ergo qui non credis verè,
Rem quam dico, sic habere,
Vade & fac tibi fidem,
Vestem videns hanc ibidem,
Et nunc tibi fiet satis,
Laudem scire quam non sapis.
Enarrare tunc memento
Corde puro & intento
Verùm ne obliuiscaris
Stellæ maris salutaris.
Cuius dono non priuatur,
Quisquis ei famulatur:
Ipsi, atque nato eius
Salus, honor, atque virtus.

ARTICVLVS III.

Eodem munere honoratum fuisse S. Thomam Cantuariensem à sanctissima Virgine Deigenitrice Maria, ad triumphalis eius agonis honorificationem.

CASVLAM purpuream in dilectionis symbolum & martyrij pignus pulcherrima pixide inclusam accepit sanctus Thomas Cantuariensis Archiepiscopus, demúmque inclytus Martyr, Beatissimæ Deigenitricis, Reginæ Sanctorum, munere singulari, cui impensè deuotus erat. Rem gestam ex authenticis monumentis fusè enarratam quisquis accuratiùs scire voluerit, reperiet in Speculo exemplorum dist. 9. exemplo 122. & apud Antoninum des Lions lib. 2. de cultu Beatæ Mariæ, elegia octaua.

CAPVT XIV.

De Casulæ morali significatione.

APVD sacrorum rituum interpretes ea est ferè communis sententia, quòd Sacerdotales ornatus, virtutum quibus Sacerdos, vel Episcopus præditus esse debet, sint propria indicia: *Hæc quippe ornamenta* (ait Iuo serm. de significatione Sacerdotalium indumentorum) *non sunt ipsa virtutes, sed virtutum insignia, quibus tanquam scripturis admonentur vtentes, quid debeant appetere, quid vitare, & ad quem finem facta sua dirigere.* Quia verò in iis summa & præcipua est casula, eâ quoque præcipuum animi decus gestantis designari, vnanimi consensu docent ipsi Ecclesiasticarum Theoriarum expositores, scilicet Alcuinus, Amalarius, Rabanus, Iuo, Honorius, Innocentius & posteriores passim. Nec mero arbitratu sic sentiunt, at doctrinæ suæ plerasque rationes assignant.

Prima, & generalis ea est, quòd sicut casula omnibus superponitur sacris indumentis, totum ambit & inuoluit, tegit ac protegit Sacerdotem; sic charitas quæ est vinculum perfectionis, omnibus præeminet virtutibus, quas omnes sua sublimitate transcendit, sua amplitudine complectitur, sua pulchritudine decorat, sua fulcit & corroborat potestate: *Casula* (inquit Alcuinus) *quæ super omnia indumenta*

ponitur, significat charitatem, quæ alias virtutes excellit. De qua Apostolus &c. maior autem horum est charitas. Sic & Rabanus, Institut. Clericorum lib. 1. c. 21. *Hanc ergo vestem* (inquit) *possumus intelligere charitatem, quæ cunctis virtutibus supereminet, & earum decorem suo tutamine protegit & illustrat. Nec enim vllus erit iam virtutum splendor, si non eas charitatis irradiauerit fulgor; quod ostendit Apostolus dicens, Si linguis hominum loquar & Angelorum &c. Et si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest &c. charitas patiens est, benigna est &c. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

Secunda, ex forma colligitur. Qui mutatam casulæ formam queri solent, antiquitatis per omnia vindices, hoc nomine maximè expostulant, quòd sensim exciderit præcipua vestis ipsius sacræ significatio: decurtatam enim adeo nunc esse & deformatam, vt ea ipsa scissura, qua ab vtroque latere diuiditur, charitatem ampliùs non possit designare, quæ sua amplitudine & indiuidua textura omnes vnit & connectit illustrátque virtutes. Donius sic explicat antiquæ eius formæ à recenti discrimen: *Cæterum*, inquit, *proauorum ætate eiusdem ferè formæ apud nostrates fuisse cum hoc vestimentum, quam apud Græcos hodiéque conspicimus: rotundum videlicet, æquatóque in ambitum gyro, non autem in duas semirotundas plagas, anteriorem ac posteriorem diuisum; quam in speciem paulatim degenerauit dum sacrificaturi onus illud brachiorum pertæsi, & commoditati magis quàm* decori studentes, sensim ab vtroque latere eam resecarint, donec cubito tenus pertingeret.* At hæc resectio non ita recens, cùm auctores mediæ ætatis reperiamus eadem ferè forma casulam sua iam ætate constantem describentes, nec eo quod ab vtroque latere aperta fuit hæc sacra vestis, eius propterea significatio desiit; ea enim qua extat forma, charitatem semper duplici ratione indicat, tum quòd semper cæteris Sacerdotalibus ornamentis superimponatur: tum quòd duplici qua constat parte, genuinum charitatis officium insinuat. Hinc Iuo citato sermone asserit, Casulam in Presbyteris eos admonere adimplendæ dilectionis, quæ scilicet in amore Dei & proximi perficitur, *In his enim duobus mandatis*, ait Dominus, *pendent lex & Prophetæ*; quemadmodum ad casulam seu planetam morali sensu applicat Innocentius III. lib. 1. de Myst. Missæ, c. 58.

* decoro

Matt. 22.

Tertia, ex ipsa forma desumitur, duplicis scilicet plagæ, anterioris & posterioris, qua scilicet censet Amalarius Fortunatus, lib. 2. de Eccles. off. c. 19. significari duplicem Sacerdotis operationem, mentis scilicet & corporis, puram & sanctam, Deóque & rebus sacris totam addictam esse debere. Designari præterea doctrinam & veritatem, videlicet doctrinam exteriùs ad fideles instruendum, veritatem interiùs ad sincerè credendum & fideliter Deo in suo munere seruiendum: doctrinam quoad instructionem, veritatem quoad intentionem. *Casula* (inquit) *dupla est, post tergum inter humeros, & ante pectus. Per humeros opera exprimuntur. Jn eis duplex sit vestimentum, quia sic debemus bona opera foris proximis ostendere, vt eadem intus integra incorruptáque coram Domino seruemus. Jn pectore duplex, quia in eo vtrumque debet*

esse, & doctrina & veritas; veritas interiùs, doctrina ad homines. Hæc duo duplicia sunt coniuncta, quia tunc bene ministratur, cùm opus & ratio in vnum conueniunt. Opus ad humeros, ratio ad pectus. Ita ille.

Quarta, ex vsu peti potest. Stola, manipulus, alba, zona, amictus extra sacrificium in plerisque Ecclesiasticis officiis à Sacerdote vsurpantur. At casula nunquam vtitur Sacerdos nisi in sacrificio. Nec sine illa diuinum hoc mysterium celebrare potest, vt ex canonicis sanctionibus constat. Significare sacrum hoc vestimentum, morum innocentiam, qua fulgere debet Sacerdos diuino munere functurus, sunt ideo qui sentiant; ex quibus Innocentius III. loco suprà citato: *Et hæc est* (inquit) *vestis nuptialis de qua loquitur Dominus in Euangelio: Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Quò spectare etiam Ecclesia videtur *, quæ in ritu abdicandi Sacerdotis, exui eum iubet hac veste, dicente ei Episcopo, *Veste Sacerdotali, charitatem signante, te meritò expoliamus, quia ipsam & omnem innocentiam exuisti.*

* Pontific. Rom. in degrad. ab ordin. presbyt.

CAPVT XV.

De planeta seu Casulæ mystica theoria.

1. ANCTVS Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, in Theoria rerum Ecclesiasticarum, τὸ δὲ (inquit) φελόνιον ἐμφαίνει τὴν ἀπὸ κοκκίνου πορφυρᾶν, ἥνπερ τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀσεβεῖς ἐμπαίζοντες ἐφόρησαν. *Penula autem ostendit vestem purpuream seu coccineam, quam impij homines illudentes Iesu obtulerunt* Nec refert quòd forma sit penulæ sacræ, seu casulæ à chlamyde specie nonnihil dissimilis: non enim ad formam spectauit S. Germanus, sed ad significationem. Sacerdos in sacrificio, Christi vt gerit vices, mortísque eius memoriam celebrat, sic & eius passionis speciem tam actu repræsentat quàm habitu, prout aliàs accuratiùs ostendimus. Quemadmodum igitur zona & manipulus stoláque, Christi vincula referunt, linea tunica vestem albam qua per ludibrium ab Herode indutus fuit, in memoriam reuocat: sic casula, seu planeta, vel penula, purpuream vestem, seu chlamydem coccineam, qua in Pilati prætorio à militibus delusus fuit, meditantium Christi mortem, in hoc tremendo mysterio obiicit oculis: Quamuis igitur non sit forma prorsus eadem chlamys cum planeta seu casula: tamen in hoc conuenit quòd vt Christi patientis corpus chlamyde coopertum fuit, sic & Sacerdotis eiusdem ibi mysticè immolati personam referentis, corpus, casula superiniecta cæteris quibusque eius sacris indumentis, amiciat atque circumtegat. Nec porro obstat quòd chlamys Christo imposita fuerit in signum contumeliæ: Sacerdoti verò casula seu planeta conferatur ab Episcopo, vt sit dignitatis honorificum indicium. Sicut enim sacrificij incruenti omnis vis & virtus à sacrificio cruento quod peregit Christus in cruce, profluit & dimanat: sic omnis honor apparatûs Sacerdotalis ab oppro-

briis, & contumeliis illis procedit, quas Christus in passione sua perpessus est. Vnde eleganter ait S. Leo, ipsa instrumenta Christi patientis supplicij, transiisse in triumphalia eius victoriæ ornamenta; vt qui sua morte promeruerit, vt infirmitas quam susceperat, transiret *in virtutem, mortalitas in immortalitatem, & contumelia verteretur in gloriam.* *Serm. 2. de Ascens. Domini.*

II. Sicut Apostolus nos passim admonet, vt Christum induamus, quo ei arctè, & inhærenter copulemur: ita Christus ipse, quo nos sibi strictiùs coniungat, nos velut proprios amictus assumit ac induit, & eiusmodi vestimento quasi eximio ornatu gloriatur. In transfiguratione sua effulsit eius vestimentum sicut nix, cur quæso sic fieri ei placuit? nisi vt spes Ecclesiæ sanctæ hoc visu obfirmaretur? *Vt totum Christi corpus* (ait S. Leo) *agnosceret quali esset commutatione donandum, & eius sibi honoris consortium membra promitterent, qui in capite præfulserat.* Igitur Ecclesia, vt mysticum Christi corpus, ita & proprium eius est indumentum: vestis enim illa candida sicut nix ipsam Ecclesiam designabat; *Quam Christus dilexit,* (ait Apostolus Ephes. 5.) *& seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.* Hanc, quòd discindere, & inquinare Arius dudum contendisset, Christus veste detrita & lacera, questus de eius nefario ausu, B. Petro Alexandrino Episcopo, indutus apparuit. *Serm. de Transfig. Domini.*

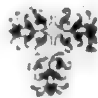
III. Hoc ex theoremate de mystico Christi vestimento, Innocentius III. lib. 2. Myster. Missæ, c. 42. de Sacerdotali casula memorabile documentum expressit: *Casula, inquit, vel planeta magni Sacerdotis, est vniuersalis Ecclesia, de qua dicit Apostolus, quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hoc est illud Aaron vestimentum, cuius in oram vnguentum descendit; sed à capite descendit in barbam, & à barba descendit in oram. Quoniam de plenitudine eius spiritus, nos omnes accepimus, primùm Apostoli, postmodùm cæteri. Quòd autem casula cùm vnica sit & integra, extensione manuum, in anteriorem, & posteriorem partem quodammodò diuiditur; designat & antiquam Ecclesiam quæ passionem Christi præcessit, & nouam quæ passionem Christi subsequitur; nam qui præibant, & qui sequebantur clamabant dicentes, Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Quam theoriam Innocentius ex Ruperto deprompsit, eam qui fusiùs exponit lib. 1. de diuinis offic. c. 21. vbi insuper addit casulam, quæ integra & vndique clausa est, sua forma demonstrare fidei Catholicæ vnitatem ac integritatem. *Gal. 3.*

IV. In Pontificali Romano casula dicitur vestis Sacerdotalis, cùm enim ordinando presbytero illam Episcopus imponit, *Accipe*, inquit, *vestem Sacerdotalem.* sanè alba est etiam vestis Sacerdotalis, sed est presbytero communis cum cæteris altaris ministris: at casula est Sacerdotis propria, est igitur insigne tantæ dignitatis, vt chlamys coccinea dudum erat speciale regiæ maiestatis ornamentum, ideóque per ludibrium Christo à Romanis militibus impositum, qui regium

ius & nomen in eo vincto, & flagellato, tam scurriliter quàm impiè deridebant. Walfridus Strabo, libro vnico quem scripsit de rebus Ecclesiasticis, cap. 24. sub finem, Sacerdotes dalmaticis (ait) ante casularum vsum indui consuetos, posteà cùm casulis vti cœpissent dalmaticas Diaconis concessisse. Verùm hanc opinionem Strabonis monoculam, erroneámque esse planè euicimus Panopliæ Episcopalis lib. 6. c. 4. hócque in Opusculo insuper perspectum fecimus, casulæ Sacerdotalis vsum tantæ esse antiquitatis, vt ab Apostolis originem duxerit; *Sine hac* (inquit Rabanus Maurus, lib. 1. de Institut. Clericorum) *nec Sacerdos ipse ad altare appropinquare debet, nec munus offerre, nec preces fundere*, &c. de hoc itaque speciali virtutum indumento vsurpari meritò posse videtur, quod Apostolus epist. ad Coloss. scribit, *Induite vos ergo sicut electi Dei sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, &c. super omnia autem hæc, charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.* En quantarum virtutum (quibus ornari debet Sacerdos offerens ad altare munus diuinæ propitiationis, & redemptionis nostræ hostiam salutarem) vestis ipsa Sacerdotalis indicium est: Quàm diues igitur erit, quàm pulcher, quàm splendidus, quàm gratus, & acceptus oculis diuinæ Maiestatis, si hac adornatus panoplia Sacerdos rem diuinam acturus, ad altare accedit? Dum Antistes mysticas vestes benedicit, eas inter orandum appellat, insignia Sacerdotalis gloriæ. Sed cuiusnam gloriæ, num quæ è rei pretio, & splendore suum decus mutuetur? S. Chrysostomum, obsecro Sacerdotes, audite! *Proptereà vos Deus* (inquit) *hoc insigniuit honore, vt talia mysteria discernatis* (hoc est dispenseris cum eximia animi puritate, summóque metu & reuerentia,) *Hoc vestra dignitas, hoc securitas, hoc omnis corona. Non vt albam, & splendentem tunicam circumeatis induti.* Licèt enim ad reuerentiam diuinis mysteriis, sacrificióque simul, & Sacerdotio conciliandam voluerit Deus, vt tanto cum externi etiam ornatûs decore, procedat Sacerdos, ad cœlestis muneris dispensationem: tamen sacer hic apparatus, speciosa hæc vestis Sacerdotalis etsi dignitatis sit indicium, potissimum interioris ornatus monimentum est, Panopliæ scilicet virtutum, quibus altari se sistens Sacerdos præditus esse debet; hoc eius verum decus est, honor singularis, perfecta gloria, & perennis corona.

Coloss. 3. 12.

Hom. 60. ad popul. Antioch.

PRIMÆ PARTIS PANOPLIÆ SACERDOTALIS LIBER VII.

DE CAPPA, seu PLVVIALI.

CAPVT PRIMVM.

Cappa, *vndè dicta?* Pluuiale *itidem.*

RIVIALE est hoc nomen à multis retro sæculis; tametsi ante mille, aut centum super annos vix in vsu fuerit. A Francis primùm inuectum censet Baronius in notis ad tertium Idus Iunij; vbi expendit Capellæ vocabuli originem: reiecta siquidem illorum opinatione qui capellam deductam à capiendo arbitrantur, voce scilicet partim Latina, partim Græca, quasi *capiens* λαόν: propria ex sententia subiungit, Francum vocabulum potiùs esse putatur, à cappa deriuatum, quæ tegumen significat, quod veluti tentorium factum, secum veherent Reges cum essent in expeditione ad vsum rerum sacrarum; vel quod scribit Durandus lib. 2. c. 10 n. 8. dicta Capella à Cappa S. Martini, quam religionis ergô, Reges procedentes ad prælium secum portarent, presbyterorum scilicet selectorum ministerio, quos ideò Capellanos ait fuisse nuncupatos.

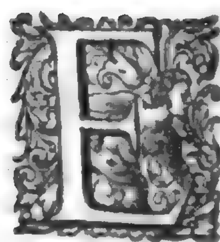
Sunt alij sacræ antiquitatis scrutatores, quibus minimè placet eiusmodi deriuatio: Cappam enim, vel à verbo capere dictam existimant, quòd totum capiat hominem; vel à capite, cùm in luctu eâ caput inuoluant, qui eiusmodi vestimento induuntur. Verùm funebris illa vestis, non cappa vocitatur, at est togæ species, cuius pars neutiquam est illud capitis tegumentum, quod humeris superinie-

ctum, exomidem, seu cucullum appellamus in Monachorum habitu spectabilem. Non igitur à capite dictam cappam arbitror, nec simpliciter à capiendo, tum enim cum p simplici exprimenda esset: at cum gemino scribi solet, vt ex vsu constat. Accedit quòd licèt totum corpus ferè includat illa vestis, totum attamen hominem haud capit, est enim ab anteriori parte à summo vsque ad imum dissecta, adeò vt gerentis pateat pectus, & ab humeris vsque ad pedes corporis anterior constructio. Barbarum igitur reor vocabulum totum esse, cuius origo à fontibus Græcis Latinísque non possit ideo delibari. Quòd si tamen ludere liceat in eiusmodi vocibus, compositúmque esse nomen quispiam contendat, huic vltrò concedam dictam esse cappam à duabus semiiunctis vocibus, *cap.* videlicet, & *pa.* quasi capit patrem, quia vestis est Monachi vel Sacerdotis, quos honorificentiæ causâ Christiani, patres appellare solent.

Cæterùm cappam illud ipsum esse vestimenti genus, quod Ecclesiastici Scriptores Pluuiále vocitant, infrà ex dicendis patebit: Pluuiale verò dictum vt ipsa vox sonat, à pluuia existimat Octauius Ferrarius lib. 1. de re Vestiaria c. 39. *Hæc vulgi voce* (inquit) *pluuiale dicitur, quia pluuiæ tempore sumebatur.* Quamuis à recta linea non parùm deflectat, dum ipsum pluuiale cum penula seu planeta confundit, quemadmodum ex vtriusque tam accurata, quàm certa distinctione fiet infrà perspectum.

CAPVT II.

Cappæ, variæ species.

EST cappa Monastica, Laïca, Clericalis & Ecclesiastica. De Monastica, quæ vestis est superior Monachi, præter ea quæ passim leguntur de Cappa S. Martini, apud gestorum eius narratores, hunc in modum scribit Cæsarius in historia illustrium miraculorum, lib. 4. c. 97. *Tandem accessit ad Priorem, petens sibi cappam dari.* De Laïca idem, etiam lib. 5. de latrone quodam. *Equum hospitis* (inquit) *valde bonum strauit, cappam eiusdem induit, ascendit, & abiit.* Idémque lib. 1. c. 38. *Videntes illum fratres cappâ tritâ atque vetustâ indutum, æstimantes eum scholarem pauperem & vagam, suscipere renuerunt.* Porrò de cappa quâ Clericis per Canones vti licet in priuato habitu pro pallio, fusè dictum est in Panoplia nostra Clericali. De Ecclesiastica autem, quæ iam est Sacerdotum ornatus extra sacrificium, infrà proprio loco differam, scilicet cap. 5. vbi de eius vsu, & origine. Interim est quòd lectorem admoneam tantæ celebritatis esse huiusmodi ornatum: vt ab eius gestatione solennitatis magnitudo dignosci à minori cultu alterius cuiusque festiuitatis consueuerit. In antiquis Kalendariis Ecclesiæ Remensis festa per cereorum minorem, vel maiorem numerum discriminantur. v. g. 14. Ianuarij, *Hilarij Episcopi,*

ſcopi & Confeſſoris ſemidupl. 7. cereorum. 17. Antonij Abb. ſemid. 5. cereorum. die 7. Febr. Helenæ Reginæ electæ, ſemid. 9. cereorum. Sed in Kalendario Archimonaſterij S. Remigij itidem Remenſis, per Capparum ab Albis differentiam, diei feſti dignitas deſignatur; ſic octaua S. Remigij celebranda denotatur *in Cappis:* Conuerſio S. Pauli, *in Albis:* feſtum S. Agathæ Virginis & Martyris, *in Cappis:* cathedra S. Petri *in Albis:* Inuentio S. Crucis, *in Cappis:* translatio S. Nicolai, *in Albis, &c.*

CAPVT III.

De differentia Cappæ & Caſulæ, ſeu pluuialis & planetæ, diuerſaque illarum forma, & vſu.

EXTAT inter præclara Lanfranci Archiepiſcopi Cantuarienſis monimenta, inſignis eius epiſtola ad Ioannem Metropolitem Rothomagenſem, quem Archiepiſcopum Normannorum pro ſalutatione quæ limini ſcriptionis præfigitur, appellat. in qua quidem cùm de nonnullis agit Eccleſiaſticis ritibus, de quibuſdam ſacris veſtibus, ornamentiſque differit, videlicet de ſtola, de cappa, & caſula, manipulo, aliiſque diuini officij adminiculis, quorum aliis lucubrationibus originem, vſum, & ſignificationem explicauimus proprio cuique tractatu. Illius verò Epiſtolæ illuſtris eſt & appoſitus ad rem de qua agitur locus, vbi de ſtola, caſula, & cappa, illarúmque diſtinctione ac vſu ſacris in officiis diuerſo differit ex profeſſo: Digna mihi viſa ſunt eius verba quæ hîc prodirent in conſpectum. *Quicquid verò* (ait) *ſanctitas veſtra de ſtola ſcripſit, mihi placuit, nec vnquam diſplicuit. Sed quod ſubiunxit, quia ad dedicandam Eccleſiam Epiſcopus proceſſurus, ſacris veſtibus ex inſtitutione Epiſcopalis ordinis debeat eſſe indutus, atque in expoſitione ipſarum ſacrarum veſtium, Caſulam poſuit: valde ſtupui, quia tale aliquid me nunquam vidiſſe meminiſſe non potui. Diuerſos enim diuerſarum prouinciarum Præſules Eccleſias dedicare ſæpe conſpexi, omnibúſque, quæ ab eis facta ſunt, quantum potui curam adhibui, qui etſi in nonnullis diſſimilia egerint, omnes tamen in cappis induti vſque ad celebrationem Miſſæ debita ſeruitia ſine caſula expleuerunt. Denique S. Leo Romanæ Sedis ſummus Antiſtes Romericenſem me præſente Eccleſiam dedicauit, cunctáque quæ ante Miſſam fieri ordo depopoſcerat ſine caſula conſummauit.* Epiſt. Lanfranci 13.

Hæc quæ vidit teſtatur Lanfrancus; ſed ritus quem ex viſu deſcribit rationem non aſſignat. Hæc mihi probabilis videtur, quòd Caſula ſeu planeta veſtis eſt Sacerdotalis ſoli ſacrificio appropriata, vnde Sacerdoti ab Epiſcopo imponitur in ipſa ordinatione. Sed Cappa ſeu pluuiale non ita traditur, at aſſumi ſolet ab ipſo Sacerdote extra ſacrificium in cæteris officiis & cæremoniis, quæ longè ſunt ab ipſius ſacrificij eminentia: quamobrem ipſum pluuiale ſeu cappa ab inferioribus miniſtris aliquoties geſtatur, at planeta nonniſi à Pontifice vel Sacerdote vſurpari poteſt, quia iis ſolis ſacrificium licet Eu-

charistiæ offerre, cui celebrando casula seu planetá peculiari vsu dedicata est. Eiusmodi vestem Nepotianus moriens S. Hieronymo, vt ipse refert, legauit in ipsius Nepotiani Epitaphio, *Hanc tunicam qua vtebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio: & quicquid à te nepoti debebatur affectus, in illum transfer, quem mecum pariter diligebas.* Marianus Victorius sub oram vitæ S. Hieronymi, sacram eiusdem tunicam ait seruari Romæ, cum eius venerando corpore iuxta præsepe Domini in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris: Sed an ea eadem sit quam Nepotianus moriens ipsi in pignus amicitiæ speciali dono legauit, vel alia, idem Marianus minimè insinuat.

Porrò non tantùm ex diuerso vsu casulæ & pluuialis, seu planetæ & cappæ, vtriusque sese patenter prodit discrimen, verùm etiam ex diuersa forma vtriusque. Planeta est Sacerdotalis vestis, quæ cæteris indumentis sacris, scilicet amictui, albæ, zonæ, manipulo, stolæ superimponi solet: fissa est ab vtroque latere, ab humeris ad extremum limbum qui ad genua & paulò infrà defluit: Sacerdotalis cruce insignitur à tergo, Pontificia ab anteriori facie, à summo ad imum. Latè patere debet, cubitos circiter duos, longè tres: fascia quæ assui solet, vel distingui in ipsamet planeta, lata erit vnciis octo ad minimum. Funiculi addi solent, seu lineæ sericæ, in ea parte qua pectus tegitur, ita oblongæ vt reduci possint ante pectus ad firmandam planetam ne defluat à tergo.

Pluuiale est Ecclesiastica vestis quæ totum inuoluit sacrum Mystam, anteriori parte duntaxat aperta, ab humeris ad imos vsque talos protenditur, longitudine cubitorum trium & vnciarum sex circiter constans, & pro semicirculari ratione latè patens, à parte anteriori à summo ad extremum: hinc & inde auriphrygio decoratur, à posteriori parte caputium auriphrygiatum, quod anteriori respondeat habet: Laciniæ verò, hoc est fimbriæ Romano ritu latiores esse debent circa caputium, breuiores in oris pluuiális extremis. Fibula anteriori connecti debet pluuiale, additis binis, seu ternis vncinis maioribus. Globuli laciniati pendentes à caputio non sunt ampliùs in vsu Romani Cleri sæcularis.

CAPVT IV.

Diuersa iterum Cappæ Ecclesiasticæ species: Cardinalitia, Episcopalis, & Papalis.

PLVVIALE, cappam itidem appellari, superiori capite insinuauimus: quæ Ecclesiastici ornamenti species à sacrorum Ministris in diuinis officiis cæremoniisque gestari solet. At alia est Ecclesiastici indumenti species, quæ extra diuinum officium à Cardinalibus & Prælatis consueuit vsurpari, de qua passim occurrit mentio in Cæremoniali Cardinalium & Episcoporum.

De Cardinalibus constat, in celebrioribus consessibus & publicis

actionibus extra sacra officia, cappa indutos consueuisse insigniri. Octauius Ferrarius lib. 1. de re vestiaria c. 39. vbi tractat de Cardinalium vestitu, hunc ita describit, *Patres purpurati* (inquit) *hodie lineam quidem habent, sed duplicem: interiorem, quæ subucula, deinde thoracem, mox tunicam talarem, aut alteram lineam, siue Ephod,* (Rochet) *postremo loco non tunicam solutam, vt tenet Baronius, sed vel togam, vel togæ persimilem vestem, nam fusa est & syrmate prodiga, totúmque hominem inuoluit, & licèt ad pectus aperta, brachio tamen sinistro vt veterum toga subducitur ac contrahitur, & ideo cappa appellatur, vel quòd hominem capiat, vel à capite cùm in luctu ea caput inuoluant vt in veteri toga. Quod autem humeris superiniicitur exomidis species est, siue cuculli, qualis simplicior in Monachorum habitu visitur: ea autem tunica, vestis vulgò dicitur:* Hactenùs Ferrarius.

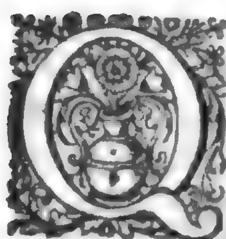
De Cappa verò Episcopali sic legitur lib. 1 Cæremonialis c. 2. & 3. vbi de primo accessu Episcopi, vel Archiepiscopi ad suam diœcesim vel prouinciam agitur, *Præparabit quæ in itinere & ingressu suo vsui esse possunt, vt vestes Episcopales ordinarias, cappam Pontificalem violaceam, vel si sit regularis, coloris habitus sui, Pontificalem pileum &c. libros necessarios vti Pontificale & Cæremoniale, ac paramenta etiam sacra pro ingressu necessaria, vt pluuiale album cum stola & mitra pretiosa, amictum, albam, cingulum, annulum, baculum pastoralem & alia &c.* Et infrà, *Deposito itinerario habitu induit cappam Pontificalem: túmque in ipso ad ciuitatem accessu, in aliquo sacello, vel loco parato honesto depositâ cappâ, capit paramenta sacra, videlicet amictum, albam, cingulum, crucem pectoralem, stolam, pluuiale album, annulum, ac demum mitram pretiosam, conscendétque equum serico albo vndique tectum, & decenter ornatum.* Et c. 1. eiusdem lib. §. 12. *Quoad cappas verò, quibus Episcopi in suis Diœcesibus vtuntur, id erit obseruandum, vt regulariter sint laneæ & violaceæ, & non alterius coloris. In festis tamen quæ in Breuiario vocantur primæ Classis, excepto triduò ante Pascha, poterit Episcopus vti cappa ex cameloto violacei semper coloris: quibus quidem cappis circa collum pelliculæ albæ, & ante pectus consutæ sunt, quæ deinde vigilia Pentecostes, aut citiùs, aut tardiùs, pro diuersitate locorum, aut prout Episcopo videbitur, præintimatis etiam Canonicis qui cappis vtuntur, quo die mutari debeant, remouentur: & loco pellicularum, sericum rubrum opponitur.* Ibid. §. 14. *Extra diœcesim, & extra Ecclesiam suam, Episcopus non vtitur cappa, præterquam in Romana Curia, cùm in diuinis Pontifice maximo, vel sacro Cardinalium Collegio præsente, assistit.*

Cæterùm de cappa Romani Pontificis hoc extat illustre Petri Damiani Cardinalis Episcopi Ostiensis, ad Cadaolum pseudo-pontificem scribentis testimonium: *Habes nunc forsitan mitram, habes iuxta morem Romani Pontificis, rubeam Cappam: caue, &c.* Porro de Cappa Papali, notatu hoc dignum monumentum obseruâsse memini apud Wibertum Archidiaconum lib. 2. vitæ S. Leonis Papæ IX. ex Episcopo Tullensi, c. 8. *Dum autem pro regni pace sollicitè laborans, ibidem aliquandiu moraretur, diuina prædestinatio ei in somnis reuelare voluit, quid sibi in futurum portenderetur. Nam sibi videbatur, quòd stans in edito, familiares suos ad se de periculo confugientes reciperet, eisque super pluuiali veste, quæ*

cappa vocitatur, inclusis, sanguine eorum sibi vestes infici conspiceret: qua visione certus redditus, mæstitudinem sibi suisque affuturam, & sicut triticum in area Domini recondendum, ad tentationem sese præparat sustinendam. Itaque repedans in Italiam, Concilium apud Mantuam habendum constituit: quod factio quorumdam Pontificum, seueritatem eius iusti iudicij timentium perturbauit: Nam familiæ eorum fautrices scelerum, subitum contra Domini Apostolici familiam mouerunt tumultum, securè astantem ante basilicam, in qua publicum habebatur Concilium, ita vt vir sanctus cogeretur à medio consessu surgere, & ante portam ad sedandum strepitum procedere. Cuius præsentiam non reueriti, Deo odibiles, eo magis, magisque in nequitia pertinaces, nitebantur ad eum exanimatos confugientes, ante oculos ipsius confodere, & à valuis Ecclesiæ, vt ibi tutarentur, repellere: ita vt impetus sagittarum & saxorum circa eiusdem Sancti aures & ora volitaret, atque quosdam eius veste defendi cupientes vulneraret. Vestis illa, pluuiale, seu cappa pontificalis erat, qua Papa indutus, Concilio solet præsidere.

CAPVT V.

Extra sacrificium, Cappa in officiis Ecclesiasticis vsitatior est ornatus, isque non nuperus.

QVANDO cœperit Cappæ vsus in Ecclesia, vix ex priscorum Auctorum monimentis licet dignoscere. De cappa S. Martini, illustre est Walfridi Strabi, qui ante annos 800. claruit, testimonium cap. vlt. de Exordiis & incrementis rerum Ecclesiasticarum: *Dicti sunt* (inquit) *primiùs Capellani à cappa S. Martini, quam Reges Francorum ob adiutorium victoriæ in præliis solebant secum habere: quam ferentes & custodientes cum cæteris Sanctorum reliquiis Clerici, Capellani cœperunt vocari.* Et Scriptor antiquus, Monachus anonymus S. Galli: *Quemdam optimum dictatorem & scriptorem in Cappellam suam assumpsit, quo nomine Francorum Reges propter Gappam S. Martini, quam secum ob sui tuitionem, & hostium oppressionem, iugiter ad bellum portabant, sancta sua appellare solebant.* Hæc illi. Sed de qua cappa S. Martini loquantur illi auctores: num de sacra, quæ in Ecclesiasticis officiis gestari solet, an de ea quæ pars est eminentior monastici habitûs: planè est incompertum.

Antiquum tamen nonnihil esse vsum Cappæ Sacerdotalis, quamuis de eo ornatu sileant ferè vetustiores Ecclesiasticarum rerum tractatores: elicio tum ex insigni illo ritu vbique in Ecclesia recepto, cuius meminit Lantfrancus Archiepiscopus Cantuariensis, ep. 15. præcitata: tum ex testamento Leodebodi Abbatis, condito sub Clodoueo secundo Rege, anno Dominicæ Incarnationis DC. XXIII. mense Iunio, in quo legat pius ille vir, Basilicæ * S. Aniani Aurelianensis, inter cætera diuini cultûs adminicula; *Sandalia duo ad Missas & oralia ad mensam, vnà cum cappis, & omni apparatu, & vela duo acu picta.* Item ex iis verbis Helgaldi Monachi, in Epitome vitæ Roberti Re-

* *Epist. Lantfranci 15.*

gis, de piis muneribus, ab Adelaide eius matre, sacris plerisque locis, erogatis. *Fecit* (inquit) *sancto Pontifici Martino, casulam auro operatam optimo, inter scapulas maiestatem veri Pontificis continentem; Cherubim quoque ac Seraphim colla dominatori omnium submittentia. In pectore verò Agnum Dei, nostræ redemptionis hostiam: quatuor è regione præfigens animalia Dominum gloriæ adorantia. Fecit & eidem Beato Confessori, Cappam vnam intextam auro, duas verò ex argento.* Et infrà dum recenset donaria pretiosa, quibus Robertus ipse Rex, dilectissimam sibi Ecclesiam ipsius Beati Aniani cumulauit; Dedicationis eius solennitatē enarrata, subiungit quæ sequuntur: *Peractâ oratione ad sua quisque lætus regreditur, & de suis donariis locus insigniter nobilitatur: in quatuor scilicet palliis pretiosissimis, & vrceo argenteo, & capella, quam post obitum suum Deo omnipotenti, & sanctissimo Confessori delegauit Aniano. Capella autem huius piissimi, prudentissimi, potentissimi Regis Roberti talis fuit: Cappæ octodecim bonæ, optimæ, & bene paratæ. Libri Euangeliorum aurei duo, & alij duo parui, cum Missali vno transmarino, bene parato, ebore & argento *, &c.*

Porro conferre nonnihil videtur commendationi piæ memoriæ eiusdem Roberti Regis, quod notatum reperi in lib. MSC. *De Reliquiis Ecclesiæ S. Dionysij Episcopi & Martyris.* Videlicet, in diebus solennibus pium hunc Regem Psalmistæ officio fungi solitum in ipsa S. Dionysij Ecclesia, cappa indutum pretiosa, sceptróque regali insignem: diuina præconia modulantibus Monachis, præcinuisse, chorúmque rexisse; sic enim ibi legitur: *Qui* (Rex Robertus) *inter celebrandum diuina Missarum mysteria, stans in Choro cum Cantore cæterísque chorum tenentibus, indutus cappâ sericâ pretiosâ, quam ipse sibi ad hoc ipsum comparauerat, tenens sceptrum regale aureum in manibus, totum Chorum, imò totam Ecclesiam illustrabat, psallens cum psallentibus, & gaudens cum gaudentibus, cantando cum aliis solenniter, & alios ad cantandum hilariter exhortando. Erat enim idem Rex optimè litteratus, subtiliter intelligens, Deum ac Sanctos eius ardenter diligens. Qui suaui modulamine vocis suæ cum clamore cordis ad aures æterni iudicis continuò personabat, & ita permanebat vsque dum sacratissima diuini mysterij solennia finirentur.* Hæc ibi.

* In Concil. II. Pictauiensi celebrato iussu Paschalis II. Papæ per Ioan. & Benedictum Cardinales, anno 1109. pro reformat. morum, c. 3. prohibetur Archiepisc. ne ab Episcopis; & Episcopis, ne ab Abbatibus *Cappas, &c. exigant in consecratione eorum, sub excommunicationis interminatione.*

Sicut igitur olim Dauid præcinendo psallentibus, gessit Ephod, Cantoribus vsitatum: sic Rex Robertus Cappam gessit in Ecclesia, diuinas laudes summa cum humilitate ac deuotione celebrando. Cappa enim Ecclesiastica non est propriè vestis Sacerdotalis: sed ornatus omnibus Clericis, etiam Cantoribus (quos prisci Canones Psalmistas vocant) communis. Quo officio fungi posse fideles coniugatos, de Sacerdotali licentia, permittunt Ecclesiasticæ sanctiones, vsúsque etiamnum vigens plerisque locis hoc confirmat. Nihil igitur contra ordinem sibi arrogauit Rex Robertus: etenim Rex Christianissimus, vnctione sacra delibutus, merus Laïcus censeri non debet, at velut mixta quædam persona; quamobrem nonnullis prærogatiuis Ecclesiasticis honoratur, v. g. albâ induitur & dalmaticâ, & quando assistit celebranti Papæ, eidem solenniter Subdiaconi vice ministrat: inque suæ consecrationis die communicat sub vtraque specie; 4. *Reg.* 6.

alia quædam insuper habet Ecclesiastica priuilegia, quibus vt cæteris Laïcis longo interuallo antecellit: sic & ab Imperatorum multorum Orientis (qui ante casum Imperij Christiani extiterunt) impio fastu, & superbiâ, in rebus sacris vsurpandis intolerabili, prorsus fastidit ac abhorret.

Verùm excidere mihi hîc non patior (dissertatio vt eò redeat quò defluxit) de Cappa Ecclesiastica, aliam obseruationem non illepidam. Adela Comitissa Andegauensis promiserat Baldrico Abbati Burgoliensi (circa an. Chr. 1060.) cappam insignem, qua in Ecclesiasticis officiis se ornaret. Cùm pollicitationis Adela immemor videretur: Baldricus qui poëticis, vt tempora ferebant, aliqua exercitatione pollebat, ansam hanc arripuit carmen ad eam scribendi, prænotatum, *Pro Cappa quam sibi promiserat*, quo sic festiuè lusit.

Extat inter Carmina historica Baldrici Abbatis Burgoliensis, apud Quercetanum Tom. 4. Histor. Franc. &c. p. 274. & 275.

Quam peto, quam petij, si reddas, Adela, Cappam,
Quæ deceat dantem, deceat simul accipientem;
Nulla mihi maior, melior mihi fœmina nulla,
Nam Regina mihi tu fies ex Comitissa.
Te quoque maiorem formabunt carmina nostra,
Carmine tu nostro latum spargêris in orbem,
Vt te nosse queat, & Cyprus, & vltima Tyle,
Æthiopes, Indi, Getulive, & insula quæque.
Grandia dico quidem, sed grandia dicere noui
Ex quo materiam mihi sumpsi de Comitissa;
Ipsa mihi carmen, calamum mihi suggeris ipsa,
Ipsa dabis flatus, os ipsa replebis hiulcum,
Emeritas soluis mercedes ipsa Poëtis,
Tu cogis vates taciturnos esse loquaces.
Ergo tuum vatem, Comitissa, reuise loquentem,
Et refer ô Domina, scribendi præmia, Cappam;
Cappam, quæ Phrygium rutilans circumferat aurum;
Cappam, quæ gemmis ambitum pectus honestet:
Vt te habeat pectus, hæc dum super induet artus:
Cappam, quæ pretium Comitissæ præferat instar,
Quam meritò valeam Comitissæ dicere Cappam.
Sicut, & excelsis Reginas, & Comitissas,
Sic Reginarum Comitissarúmque lacernas,
Hoc excellat opus, quod te super astra perennet.
Magna peto, si non maiora rependere nôsses.
Ipsa pusillanimes fastidis parua petentes,
Non nimis alta peto, non ad nimis alta relabor,
Quolibet ornatu debes ornare ministros,
Et ditare simul thesauros Ecclesiarum.
Id petiisse meum est, id te præstare tuum sit.
Sic mihi responde, iuri vt faueas vtriusque,
Et caue ne etiam desit sua fimbria Cappæ.

CAPVT VI.

In Dedicatione Ecclesiarum, Pontifex consecrator, non casulâ vtitur, sed tantùm Cappa, seu pluuiali.

MAIORES nostri vt antiquæ traditionis semper tenaces extiterunt: sic & posteritati auitorum morum rituúmque testandorum fuerunt quàm maximè solliciti. Quo feruens laudabili studio Ioannes Metropolita Rotomagensis, qui Gregorio VII. summo Pontifice Sedem Apostolicam conscendente, de præsulatu Abrincensi ad Prouincialem meruit apicem promoueri, libellum scripsit de Sacerdotalibus ornamentis, maximè verò de Stola & Casula, & vtriusque in Ecclesia vsu. Quem tractatum ad Lantfrancum iam Archiepiscopum Cantuariensem, illustrem, & inclytum magni pietatis sacramenti aduersus Berengarium vindicem, ipsius de eo iudicij vestigandi causâ transmisit. Qui vir, in paucis doctus, & humilis, gratanter quidem vltróque passus est, se ab inferiore, iuniore scilicet Archiepiscopo, & non vt ipse erat magni regni Primate, edoceri: ratáque sincero animo candidóque calamo se habere testatus est, quæ Ioannes ipse Normannorum (vt inscribit) Archiepiscopus, de stola sacra eo opusculo, memoriæ posterorum consignauerat. Quæ verò de Casulæ vsu, eodem tractatu conscripserat, minimè ferenda sibi, ac doctis quibusque, ore rotundo declarauit. *Quicquid de stola* (inquit) *sanctitas vestra scripsit, multùm mihi placuit, nec vnquam displicuit. Sed quod subiunxit, quia ad dedicandam Ecclesiam Episcopus processurus, sacris vestibus, ex institutione Episcopalis ordinis debeat esse indutus: atque in expositione ipsarum sacrarum vestium, casulam posuit, valdè stupui. Quia tale aliquid me numquam vidisse, meminisse non potui; diuersos enim diuersarum prouinciarum Præsules, Ecclesias dedicare sæpe conspexi, omnibúsque quæ ab eis facta sunt, quantum potui curam adhibui: qui etsi in nonnullis dissimilia egerint, omnes tamen cappis induti, vsque ad celebrationem Missæ, debita seruitia sine casula expleuerunt. Denique S. Leo Romanæ Sedis Summus Antistes, Romericensem me præsente Ecclesiam dedicauit, cunctáque quæ ante Missam fieri ordo depoposcerat, sine casula consummauit.*

Mos iste tanta auctoritate, tanta constantia iam olim custoditus etiamnum in Ecclesia Catholica viridi in obseruantia perseuerat: siquidem in Pontificali Romano iussu Clementis VIII. iuxta antiqua exemplaria restituto, sub titulo *De Ecclesiæ dedicatione, seu consecratione*, signatim expressum legimus, in rubrica de Episcopi ad eam actionem apparatu: *Tunc Pontifex*, &c. *induens interim amictum, albam, cingulum, stolam, & pluuiale albi coloris, accipiens mitram simplicem in capite, & baculum pastoralem in manum sinistram, &c. Septem Psalmis expletis, redit Pontifex cum ministris, ante fores Ecclesiæ consecrandæ.* Candidum hunc Pontificalem apparatum Sugerius pridem S. Dionysij Abbas, in li-

bro de consecratione ipsius Ecclesiæ S. Dionysij gestatum refert ab Episcopis ipsius Ecclesiæ dedicatoribus : Samsone Remensi, Hugone Rotomagensi, Guidone Senonensi, Theobaldo Cantuariensi, Metropolitis: Gofredo Carnotensi, Iosleno Suessionensi, Simone Nouiomensi, Elia Aurelianensi, Odone Beluacensi, Hugone Antissiodorensi, Aluiso Attrebatensi, Guidone Catalaunensi, Algaro Constantiensi, Rotroco Ebroicensi, Milone Teruanensi, Manasse Meldensi, & Petro Siluanectensi Episcopis. *Igitur summo mane* (inquit) *Archiepiscopi, Episcopi de propriis hospitiis, cum Archidiaconis & Abbatibus, & aliis honestis personis, ad Ecclesiam accedentes, Episcopaliter se componebant, & ad dolium pro consecratione aquarum superiùs inter sanctorum Martyrum sepulturas, & sancti Saluatoris altare, satis decenter, satis venerabiliter assistebant. Videres, & qui aderant non sine magna deuotione videbant tot tantorum choream Pontificum vestibus albis decoram, mitris Pontificalibus, & circinatis aurifrisiis pretiosis admodum, coronatam, pastorales virgas manibus tenere, circumcirca dolium ambire, nomen Domini exorcizando inuocare: tam gloriosos & admirabiles viros æterni sponsi nuptias tam piè celebrare, vt potiùs chorus cælestis, quàm terrenus; opus diuinum, quàm humanum tam Regi, quàm assistenti nobilitati videretur apparere.*

Sanè quod tot tantíque Pontifices conuenerint ad huius regalis Ecclesiæ Encænia celebranda, loci dignitas, Martyrúmque Galliæ Apostolorum præeminentia, causam dedit. In aliarum siquidem Ecclesiarum dedicationibus vnus antistes peragit actionem, & quidem mitrà, alba & baculo pastorali insignis, cappáque candida decoratus, quemadmodum praxis docet, & in vetusto, quod habeo, Pontificali MSC. in membranis exarato, sub singulisque titulis, pulchris imaginibus, actionem subiectam exprimentibus viuis coloramentis delibutis, insignito conspicitur. cuius actionis figuram ad amussim originalis delineatam, propter venerandæ antiquitatis specimen, visum est hîc in lectoris gratiam subiungere.

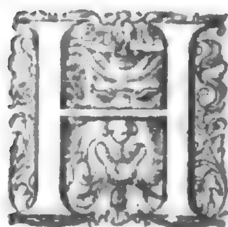
Episcopi Ecclesiam consecrantis prospectus, ex prisco Pontificali depromptus.

CA-

CAPVT VII.

Petri Molinæi Caluinistæ Ministri petulantia, impiáque dicacitas circa Dei Patris imaginem, in Ecclesia Catholica pio vsu receptam, Cappa Sacerdotali, & regali corona triplici insignitam, castigatur.

AVD dignus est Molinæus iste perpetuus rerum sacrarum derisor, & Catholicæ Ecclesiæ iuratus hostis, rituúmque orthodoxæ Religionis ridiculus subsannator: qui à catholicis scriptoribus vspiam nominetur. ait enim Propheta de impiis: *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Psal. 15. 4. Sed quia Hæreticorum proprium est, virus suum sub artificiosis dicteriis, in simplicium animarum perniciem spargere, vnde de iis ait Apostolus: *Quorum sermo vt cancer serpit.* 2. Tim. 2. quia (ait Leo Magnus) *humiliter irrepunt, blandè capiunt, molliter ligant, latenter occidunt.* Serm. 5. de ieiunio 10. mensis. Quam artem si quis sectariorum vsquam nouerit, profectò Molinæus, insignis animarum seductor, & sectæ perditionis primarius magister, longo interuallo omnibus antecellit: qui sub blando sermone sua in retia cautè vulgus allicit, cui perpetim adulatur, & quem ingeniosis scommatibus passim oblectat, blasphemiarum venena incautis mentibus sub perniciosarum facetiarum toxicato melle instillans. Ideò ne ita perditè noceat: toto hoc opere maximè secunda parte, locis opportunis, impiæ eius scurrilitati, & venenosæ loquacitati congrua antidota pro viribus opponam. Hîc porro quæ effutit contra imagines Dei Patris, pio vsu in Ecclesia receptas, dilucidè discutiam. Sic blatterat igitur impius scurra in sua Nouitate Papatûs, lib. 7. Controuersia 2. c. 1. sectione postrema.

Verùm forma habitûs qua Deus Pater repræsentatur apparatu Papali, amictus Cappa, *seu Pontificali pallio, cum triplici corona: patenti nobis documento est, quem in finem eiusmodi abusus introductus fuerit. Enimuerò non eo fine inuectus est, vt Deus quo cultu decet, honoretur: sed vt Papa diuino honore potiatur. Sic enim dum populus rudis Deum intuetur infulatum & palliatum, existimat in Papa nonnihil diuinum inesse; quosdam etiam futuros ita vecordes non dubito, qui Deum maiori in pretio habeant, eo quòd Papali habitu indutus effulgeat.*

At vocem dederunt nubes. nihil enim aliud sunt verba ista (præter impias ironias) quàm meræ nugæ, & inanes præstigiæ. His igitur sepositis, tria dico:

Primum est, Molinæum falsò supponere nos Deum Patrem, in forma quam essentialem arbitremur, exprimere. Siquidem personam Patris nunquam incarnatam, proinde & prorsus incorpoream: Deúmque ipsum vnum in essentia, trinum in personis, esse prorsus incircumscriptum & inuisibilem constantor profitemur. Tridentini Oecumenici Concilij, Sess. 21. tam perspicua, quàm solida doctrina est,

populum Christianum sedulò esse admonendum à suis Pastoribus, *Diuinitatem figurari non posse, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi queat. Sed dumtaxat historias & narrationes sacræ Scripturæ repræsentari, in quibus Deus ipse sub sensibilibus figuris apparere voluit.* Apparuisse autem Filium in carne quam pro salute nostra induit: Spiritum sanctum in columbæ specie super eum descendisse, & super Apostolos in linguis igneis fuisse delapsum: Patrem verò, in forma *Antiqui dierum, cuius capilli erant velut lana munda*, conspectum à Daniele Propheta, ipsis in diuinis libris legimus, & fide certa credimus. At quis sana mente dixerit, nefas esse res gestas in Scriptura; vel eloquio referre, vel calamo, aut penicillo exprimere? Rectè Thomas Waldensis in volumine 3. de Sacramentalibus, tit. 19. ait: *Quod Scriptura facit verbis, cur artifex non faciet signis, an magis peccatum circa hanc rem incurrit penicillus, quàm penna; imago, quàm littera?*

Ioan. 1. Matt. 3. Marc. 1. Act. 2.

Daniel. 7.

Secundum est, coronâ triplici triplex regnum, cæleste, terrenum, & inferum designari, quod soli Deo competit; vnde dilectus eius discipulus, triumphum eius describens, asserit se eum multiplici corona redimitum conspexisse: *Et in capite eius diademata multa. Cælestium* scilicet (ait Vas electionis) *terrestrium & infernorum.* Porrò, alba, seu poderis, vestis est Sacerdotalis, qua indutum Dei vnigenitum, Ioannes ipse in suarum reuelationum exordio se vidisse testatur. Rex igitur ipse est & Sacerdos, vt in Epist. ad Hebræos, ex Melchisedech figura, Apostolus colligit & affirmat. Quid absurdi igitur, si in ornatu regali & Sacerdotali repræsentatur? Albam autem, & cappam Ecclesiasticam, esse indicem sacerdotij, nemo prudens sciénsque sacrorum rituum abnuerit: quamobrem demens sit oportet, qui hoc apparatu derogari diuinæ gloriæ contenderit, quæ passim in sacris litteris, eiusmodi titulis & insignibus sese præbuit aspectabilem & venerabilem: nam & Pater æternus visus est à Daniele, vestimento candido niue nitidiore indutus.

Apoc. 19. 12. Philipp. 2. 10. Apoc. 1. 13. Hebr. 5. 7. 11. &c.

Daniel. 7.

Tertium est, palam Molinæum insanire, qui à nobis sic repræsentari Deum Patrem somniat, ad persuadendum populo, in Papa quid diuinum inesse*: vel Deum ex habitu Papæ, aliquem honorem proprio ampliorem mutuari. Antequam enim Papa tres coronas circa mitram gestaret, (qui mos post Innocentium III. inoleuit, cùm anteriores Pontifices vnicâ tantùm coronâ gesserint cinctam tiaram) Deus Pater regali in throno sedens, triplici diademate coronatus depingi consueuerat. Quemadmodum ex antiquis imaginibus apparet: quarum insigne specimen extat in Pontificali MSC. Gallicani ritûs perueteri, vtpote ante annos 550. exarato (provt ex litania liquet, quæ infirmorum visitationi & inunctioni præfigitur: in qua neque S. Ludouicus neque S. Bernardus Confessores recensentur, cùm alij plerique minoris nominis, at vetustioris notæ, ea in serie memorentur): quod fore operæpretium haud inane existimaui, hîc in monimentum piæ antiquitatis, & veritatis Catholicæ subsidium, genuinâ expressione subiicere. Ita igitur habet.

* Esse tamen in Papa quid diuinum: sacrosancta illa potestas à Christo, illi in Petro tradita, qua diuina vice Ecclesiæ vniuersali præsidet, satis probat: qua de re aliàs copiosè tractauimus, videlicet in opere nondum edito, cui titulus est, *Petrus & Paulus.*

Ex Petro Blesensi, sermone 41. habito in synodo, dum Archidiaconi officio fungebatur.

Paranesis Spiritus sancti ad Sacerdotem, diuina mysteria celebrantem, de Panoplia Sacerdotali.

LOQVITVR *tanquam Pater ad Filium, Spiritus sanctus ad Sacerdotem celebrantem diuina &c. Astrinxisti fauces tuas amictu circumiecto, cuius initia circumducta ante pectus molliter ligâsti indutus camisia linea, quæ communi nomine dicitur alba: quam propter sui diffusionem circa renes fortiter astrinxisti; cuius manicæ adeò sunt strictæ, & manibus aptatæ vt rugam ibi non habeant. Sed attende quod hac eadem veste Sacerdos leuiticus vsus est: sed adeò stricta erat tunc, & corpori aptata, vt numquam rugam haberet, præfigurans angustias illius temporis. Acceperant enim spiritum seruitutis in timore. Circa te verò habet latitudinem, propter libertatem adoptionis filiorum, qua liberauit vos filius, & intellige fili, quatuor in te esse alligata, fauces, pectus, renes, & manus, ac si dicatur tibi: Non ascendant prauæ cogitationes in cor tuum, prohibe linguam túam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Sint lumbi vestri præcincti &c. Certè ligaturam pectoris desiderabat ille qui dixit: Cor mundum crea in me Deus. Nihilominus & ligaturam faucium dicens: Pone Domine custodiam ori meo. Renes quoque & manus castigari voluit, cùm aiebat, Confige timore tuo carnes meas. Sed attende fili circa fauces & pectus leuem & quasi remissam esse ligaturam: circa verò renes, & manus arctissimam; motus enim animi in tua potestate non est, & ideo in his venialiter peccare potes. Elias priùs clausit cœlum quàm animum, existimans se solum remansisse de Prophetis Domini, cùm adhuc superessent septem millia virorum qui non curuauerant genua sua ante Baal. Similiter & lingua facilè labitur, quia in madido sedet. Nam & princeps Apostolorum ad vocem ancillæ negauit. Et quia linguam de facili reprimere non potes, in ea venialiter potes peccare. In renibus autem fili, noli errare, vt dicas lapsum carnis venialem, tanquam naturalem motum, vel debitum vectigal naturæ. Deus enim non irridetur. Assumpsisti tibi fœminalia, aperuisti os tuum in votum continentiæ, mundus esto, vt mundè tractes mundi mundatorem. Cohibe ergo manus tuas, fili, non dico à furto, à rapina, & huiusmodi quæ nemini licent, sed excute manus tuas ab omni munere. Noli diligere munera. Noli*

[Margin: AMICTVS. — ALBA. — Psal. 50. — Psal. 140. 3. — Psal. 118. 120. — 3. Reg. 19. 18.]

ſequi retributionem. Gratis accepiſti Sacramenta, da gratis. Comede vt euangelizes; non euangeliza vt comedas. Si fueris exactor muneris, cùm acceſſeris ad Dominum Ieſum Chriſtum, poterit tibi dicere, Noli me tangere. Vox tua Iacob ſonat, manus autem tuæ, manus ſunt Eſau, manus ſunt Briarei, non Preſbyteri. Ecce in his ligaturis, fili, potes intelligere, quomodo declinare debeas à malo: quomodo autem debeas facere bonum, ex reliquis intellige ornamentis, ex ſudario ſcilicet, & orario, & planeta. Sudarium namque, quod & manipulus dicitur, geſtas in læua. Quondam meſſores ob ſudorem detergendum zonæ alligatum ſudarium portabant. Intellige ergo te meſſorem eſſe. Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. & ideo miſit te Dominus meßis ad metendum, id eſt ad colligendum vndecumque in Eccleſia fideles verbo & exemplo, & Sacramentorum participatione. Hæc quidem meßis nunc hominum eſt, finitima verò erit Angelorum, quando colligent omnia ſcandala de regno Dei. Patres antiqui ſudarium ferebant ad tergendam lacrymarum affluentiam, quibus dictum eſt, Beati qui nunc fletis &c. Beda dicit in Martyrologio ſuo, quòd Pater Arſenius ſemper ſudarium ferebat, aut in ſinu, aut in manu, propter lachrymarum affluentiam. Quocirca intellige, ô fili, ex ſudario quantos exitus aquarum deducere debent oculi tui. Flere namque debes pro exceßibus propriis, pro exceßibus gregis tui, pro incolatûs prolongatione, & pro patriæ deſiderio. Orarium, quod & ſtola dicitur, ſuper collum geris, cuius brachia ad minus extenduntur, vſque ad genua, & cancellari debent per medium pectus in modum crucis, ac ſi dicas: Onus Crucifixi leue, & iugum eius ſuaue. Orarium autem dicitur, quia propter offenſas populi tui, cum humili genuflexione Domino debes ſupplicare, tuis precibus indignationem placare. Planeta, quæ & caſula dicitur, totum te circumdat & protegit, & cæteris ſupereminet. Hæc eſt charitas de qua dicit Apoſtolus: Adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro, ſine qua cætera cùm adeſſe poßint, prodeſſe non poſſunt, eodem Apoſtolo atteſtante, Si linguis hominum loquar & Angelorum, ſi fidem habuero, ita vt montes transferam, ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam: charitatem autem non habuero, nihil ſum. Ergo ſine charitate fili, nihil es; imò ſine prædictis Sacerdos dici potes, eſſe autem non potes. Fortè Paſtor es in facie hominum, ſed raptor es in facie Angelorum, lupus es, non aries; latro, non miniſter. Nónne igitur Chriſtus aſtans, poterit tibi dicere: Fili quomodo huc intráſti, non habens veſtem Sacerdotalem? & iterum: Quis tu hic? Ecce autem aſportaberis tanquam gallus gallinaceus, timeo ne ligatum manus & pedes proiiciat te in tenebras exteriores. Supereſt, fili, vt ex his quæ coram te ſunt intelligas, quid fratri tuo debeas. Vides Deum & hominem coram te in cruce pendentem, plagis liuidum, in cruce leuatum, proprio ſanguine cruentatum, inclinato capite mortuum, in dextero latere lanceatum, tum dum vixit, pro crucifixoribus orantem. Et tu fili, crucem portes ſequens præambulum tuum, in compaßionibus proximi, & carnis mortificatione, in hac etiam pro perſequentibus orare non deſinas. Si populus tuus detraxerit tibi, ſi debitam reuerentiam negauerit, ſi boui trituranti os alligauerit, debita ſtipendia ſubtrahendo: ne reddas malum pro malo, ſed potiùs vince malum in bono, ſed potiùs ora pro illis, dicens: Domine ignoſce illis hoc peccatum, quia neſciunt quid faciunt; fortè lupus inuadit gregem tuum; & opponas te murum pro domo Iſraël; lupus autem, vt amoueat

Marginal notes: Math. 10. 8. — Geneſ. 27. 22. — MANIPVLVS. — Math. 9. 37. — Math. 13. 41. — Math. 5. — STOLA. — CASVLA. — 1. Cor. 12. 31. — 1. Cor. 13. 1. — Math. 22. — Iſai. 22. — 1. Tim. 5. — Rom. 12.

te à defensione pedes tuos perforabit, id est, vernaculos & domesticos tuos qui ad negotia tua discurrent, aggredietur, & eorum, alios aporiabit, id est, pauperabit, alios in carcere vinculabit, quosdam morte afficiet. Manus quoque tuas perforabit, fructu frumenti, vini & olei priuabit, necessaria vitæ, quæ opere manuum proueniunt, dilapidabit. Latus tuum fortè aggredietur, parentes scilicet, qui os tuum & caro tua sunt, aggredietur laborans, vt offendas Deum, ne propinquum amittas; fortasse vitæ tuæ insidiabitur, sanguinem tuum sitiet. Sed inter hæc noli moueri, cum Christo crucifixus, dic tyranno: non mouebor à defensione hac in æternum. dic Domino: Domine, propter te mortificamur tota die, facti sumus sicut oues occisionis. Psal. 43. *Hæc igitur prædicta, tu fili, & omnes animarum reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram. Eadem enim mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. mensuram autem bonam & confertam, & coagitatam, & superfluentem reddat in sinum vestrum,* Luc. 6. 38. *Iesus Christus Dominus noster, iudex noster, cùm venerit iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem. Amen.*

APPENDIX,

DE CAPPA PVERI IESV:
SEV
De Veste puerili Domini Seruatoris;
Quæ in Argentoilo Monasterio asseruatur.

CHARTA

Episcoporum interioris Franciæ, de ipsa veste Domini, in eiusdem Ecclesiæ Argentoilicensis Hierogazophylacio, ab antiquis temporibus, reposita & honorata.

NIVERSIS *Catholicæ Ecclesiæ Patribus, H. Rothomagensi Ecclesiæ humil. Sacerdos, Sal. & gratiam diuinæ propitiationis. Ad omnium volumus notitiam peruenire, quòd nos supernæ pietatis instinctu, apud Argentoilum conuenientes, adiunctis humilitati nostræ multis authenticis Reuerendiss. personis, Archiep. Senonens. Theob. Paris. Roberto Carnotensi, Aurelianensi, Trecensi, Antissiodorensi, Cathalaunensi, Ebroicensi, Meldensi, Siluanectensi Episcopis sanctis: Abbatibus quoque, Venerabili Odo. Abbate Beati Dionysij, L. sancti Germani, God. Laciniacensi, Fossarensi, sancti Pharonis, sancti Maximini, sancti Maglorij, Ponteuarensi, Mauriniacensi, aliis etiam quampluribus:* CAPPAM *pueri Domini Iesu, quæ in eiusdem Ecclesiæ Thesauris, à temporibus antiquis, cum honore condigno reposita erat, ad fidelium salutem humiliter inspeximus & palam eduximus, & veneratione solenni debitam magni-*

*ficentiæ eius reuerentiam exhibentes, illam desiderio & deuotioni populorum studio pietatis obtulimus. Aderat ibidem supereminens & sublimis præsentia illustriss. Regis Francorum Ludouici, cum proceribus & optimatibus Palatinis, maxima consistente frequentia vulgi. Ob insigne igitur gratiæ cœlestis, illud videlicet indumentum, quo sese humanata induere sapientia dignata fuit, ob sanctissimam præscriptorum Patrum præsentiam, Deo propitio, salubri dispositione decretum est, vt omnibus ibidem venientibus supernæ miserationis gratiam poscentibus, merces & fructus suæ deuotionis in indulgentia veniæ compensetur. Quicumque igitur hoc præsenti anno, in loco prænominato, in honorem diuinæ vestis propriam seruitutem & deuotionem obtulerint, Nos omnibus illis de clementiæ cœlestis plenitudine confisi, si peccatis grauibus & maximis impliciti fuerint, vnius anni pœnitentiam relaxamus: Qui verò leuibus, id est venialibus detinentur, medietatem pœnitentiæ remittimus, oblita peccata, modo simili, condonamus: Annis verò singulis à festiuitate sancti Dionysij vsque ad octauas eiusdem, loci ipsius & sacratissimæ vestis venerationem piè inuisentibus, quadraginta dies suæ pœnitentiæ remittimus & indulgemus: De paruulis qui baptizati, vel sine baptismi remedio, infra septem annos, pro negligentia parentum mortui sunt, totam pœnitentiam parentibus eorum remittimus, excepta feria sexta in hebdomada, in qua (ieiunabunt *) Si ad Ecclesiam pœnitens perrexerit, qualem ei charitatem Presbyter dederit, talem habeat: Si verò infirmus fuerit, aut mulier prægnans, debilis, quæ ieiunare non possit, dicat septies Pater noster, & opere pio bonum exerceat quod potuerit. Omnibus autem & quæ iusta sunt conseruantibus sit pax & sub. Domini nostri Iesu Christi, Amen. Datum anno Verbi Incarnati millesimo centesimo quinquagesimo sexto. Felicis memoriæ Adriano Papa IV. feliciter.***

* vetustate, hoc verbum in autographo, obliteratum videtur, vel aliud consimile.
** Super plica ipsius chartæ, scribitur. *Littera de Capa Domini per H. Rothomag. Archiep.*

NOTÆ ET OBSERVATIONES IN AVTHENTICVM PRÆSIGNATVM.

§. I.

H. *Rothomagensis Ecclesiæ humil. Sacerdos*] Littera hæc solitaria, H. (vt ex Chronologia patet, quæ ex expressis ad calcem huius instrumenti indiciis elicitur) Hugonem designat 50. Archiepiscopum Rothomagensem, anteà Priorem Cluniacensem, ad hanc Metropolim euectum anno 1130 annóque salutis 1164. vita & munere defunctum, pio & felici ab humanis excessu: si Sigeberti supplemento fides adhibeatur. Sed anno 1166. extremum attigisse diem Matthæus Westmonasteriensis (qui de eo meminit sub annum 1130.) asseuerat. Cui subscribit Wionius lib. 2. ligni vitæ c. 29. n. 49. vbi signanter scribit annis plus minus 36. Ecclesiæ Rothomagensi laudabiliter præfuisse; de quo extant, vt notat, Epistolæ apud Petrum Venerabilem lib. 1. & 6. Epistolarum. Eius autem reperitur Epistola ad Sugerium Abbatem S. Dionysij, regnum Franciæ in absentia Ludouici VII. cognomento Iunioris administrantem, apud Quercetanum, tom. 4. Historiæ Francorum, n. 103. Interfuit idem Hugo cum plurimis aliis Galliæ Præsulibus, detectioni & ostensioni sacrorum corporum Bea-

torum Martyrum Dionysij, Rustici, & Eleutherij solenniter factæ, ad instantiam ipsius Abbatis Sugerij, vt idem denarrat lib. de Consecratione Ecclesiæ S. Dionysij, tunc ab iisdem Episcopis facta, vt videre est in eodem libello inter medium & finem.

§. II.

Archiep. Senon.] Synonymus antedicto Archipræsuli Rothomagensi, synchronúsque erat Hugo Archiepiscopus Senonensis, qui solium hoc Metropolicum anno 1144. conscendit, tenuítque annis 22. nam obiit anno 1166. quo & præfatus Hugo Rothomagensis mortuus est. Celebris fuit quoque nominis, vt docent Epistolæ mutuæ, quæ etiamnum extant, Eugenij III. Sugerij, eiusdémque Hugonis; qui Senonis Alexandrum III. pridie Kalend. Octobris reuerenter excepit.

§. III.

Theobald. Paris.] Quidam ex Chronographo Victorino, mortuum hunc Episcopum asserunt Idibus Ianuarij 1151. quod si ita esset, quomodo interesse potuisset anno 1156. vt perhibet præsens instrumentum, solenni inspectioni & exhibitioni Vestis Dominicæ, cum præindicatis Archiepiscopis Hugone Rothomagensi, & eius æquiuoco Senonensi, aliísque Præsulibus, Abbatibúsque subnotatis? Sed irrepsit apud Chronographum illum error manifestus; nam omnes fatentur, Theobaldum istum sepultum fuisse in Presbyterio Ecclesiæ S. Martini à Campis ante summum altare à cornu sinistro; At in Carthulario huius Monasterij adhuc viuens signatur anno 1157. notatúrque in supplemento Sigeberti obiisse 6. Idus Ianuarij anno 1158.

§. IV.

Roberto Carnotensi] Successit Gossino; in cuius charta pro concessione Ecclesiæ S. Mammerti *de Goullons*, Monasterio S. Martini de Campis facta; cùm esset decanus subscripsit. Obiisse autem signatur in Carnotensis Ecclesiæ tabulis anno 1164.

Extat in historia eiusdem Monasterij, lib. 6. pag. 114. & 115.

§. V.

Aurelianensi] Manasse de Garlanda, Eliæ depositi successore, qui anno 1146. Episcopatum exorsus, ad annos 38. supráque (vt Sausseius lib. 10. Annalium notat) Sedis huius gubernacula gessit, non sine laude eximiæ prudentiæ & pietatis.

§. VI.

Trecensi] scilicet Henrico viro venerabili, Henrici Comitis Campaniæ consanguineo; qui Hatoni S. Bernardi amantissimo, decedenti, canonica electione suffectus est, anno 1146. annísque circiter 23. Trecensi Ecclesiæ præfuit; anno siquidem 1169. vitæ præclaris acti-

bus illustris, diem extremum peregit, Belincuriæ sepultus, vt notat Robertus in Trecensium Episcoporum Catalogo, n. 57.

§. VII.

Cathalaunensi] Bosoni, ferè solo Episcopatus honore celebri; actúsque huius intermoriturâ nunquam memoriâ. de eo enim vix aliud reperitur in vulgatis huius Ecclesiæ Tabulis.

§. VIII.

Ebroicensi] Rotroco, seu Rorico, qui posteà fuit Archiepiscopus Rothomagensis: nimirum demortuo Hugoni prædicto, anno 1166. ob præclara merita surrogatus.

§. IX.

Meldensi] Stephano, qui postmodum fuit Bituricensis Archiepiscopus. at abdicato demum onere, cum honore apud Monasterium S. Victoris prope Lutetiam, in pace quieuit.

§. X.

Siluanectensi,] Theobaldo, Beati Almarici immediato decessori.

§. XI.

Episcopis sanctis,] Titulus hic iam olim adscriptus Episcopis, etiam cum superlatiuo, vt versatis in antiquitate Ecclesiastica satis patet.

Sed his obiter obseruatis, iam inuestigandum occurrit, Cur Hugo Archiepiscopus Rothomagensis, Præses tot insignium Antistitum extiterit, in tam solenni actione, litterásque rei gestæ memoriam posteritati consignantes, suo nomine inscripserit, cæteris Episcopis quasi sibi tantùm assistentibus recensitis; cùm ipse extra propriam prouinciam, diœcesimque suam existens, nihil iuris hoc in loco obtineret, qui vt constat semper fuit Episcopatûs Parisiensis, túmque prouinciæ Senonensis; nullúsque nisi solus Ebroicensis præsentium illic Episcoporum, ei Metropolico iure esset obnoxius; Adesset verò Hugo Archiepiscopus Senonensis, sub cuius Metropoli tunc Lutetia censebatur; adeóque ipse Episcopus Parisiensis Theobaldus, qui loci in quo res agebatur, proprius erat Ordinarius? Hîc nihil aliud respondendum reor, quàm ex regula iuris, *volenti iniuriam non fieri.* Concessisse sacræ huius actionis honorem, Theobaldum proprium loci Diœcesanum Hugoni Rothomagensi Archiepiscopo, quo cum maxima ei necessitudo intercedebat; fuerat enim Hugo iste Prior Monasterij Cluniacensis, cuius Theobaldus alumnus erat, qui ante susceptum Episcopatum fuerat Prior Monasterij S. Martini de Campis, vbi sepultus requiescit, quemadmodum in eiusdem Cœnobij Martyrologio notatur hac serie: VI. *Idus Januarij, Depositio Domni Theobaldi*

Episcopi

Episcopi Parisiensis & Prioris huius loci, officium fiat plenum per omnia, sicut de aliis Prioribus nostris &c. Hic iacet ante maius altare, ad secundam tumbam parte sinistra. Sed cur munus tam insigne potiùs Metropolitano suo Hugoni Senonensi qui aderat, Theobaldus non detulit? fortè de ipsiusmet Hugonis Senonensis consensu, adeóque consilio, quòd scilicet Hugo Rothomagensis ætate prouectior esset, ordinationéque prior, insuper & insignior claritate doctrinæ & opinione sanctitatis; sed maximè id factum existimo, postulantibus ab vtroque, diœcesano nimirum & Metropolitano, Argentoliaci Monachis, ne quicquam detrimenti suo Monasterio accideret ex Metropolitani vel Ordinarij Præsulis celebri adeo functione, siquidem locus hic iam iam exemptus erat, vt pote membrum regalis Abbatiæ S. Dionysij, in cuius dominium & proprietatem exclusis Monialibus solutioris vitæ, non ita pridem, anno scilicet 1129. sententiâ Matthæi Cardinalis Episcopi Albanensis in Francia Legati, redintegratum fuerat. Quamobrem & huic ostensioni vestis Domini, primus inter Abbates adfuit,

§. XII.

Odo Abbas S. Dionysij] Qui in regalis illius Monasterij tabulis cognominatur de Diogillo, vico scilicet agri Parisiensis: fortè quod inde erat oriundus. Fuit hic amicus S. Bernardi, cuius ad Eugenium III. Papam extant duæ epistolæ pro eo scriptæ, scilicet 285. & 286. aliáque pro eodem ad Cardinalem Episcopum Ostiensem, serie 287. In quarum prima, S. Dionysij Monasterium, *rem appellat S. R. E. patrimonium Petri, summi pontificis proprietatem;* videlicet propter priuilegium, quo iampridem exemptum, à Sede Apostolica cum suis membris immediatè dependet; ex quibus est (vt diximus) non modò iuxta iudicium Matthæi Legati, sed à primæua fundatione ipsum Monasterium S. Mariæ Argentolicensis, quemadmodum ex Charta ipsa fundationis, data anno 3. Childeberti II. filij Clodouei III. qui incidit in annum Domini 700. Brullius insinuat lib. 4. antiqq. vrbis regiæ Parisiensis, pag. 1186. &c.

§. XIII.

L. sancti Germani,] Exscriptorem, hîc litteram L. pro I. inconsideranter expressisse mihi certò persuadet Chronologiæ Abbatialis notitia. Nam eo tempore Ioffridus Pratense Monasterium regebat, vt patet ex Continuatore Aimonij, lib. 5. c. 54. verùm hæc duo elementa I & L facilè permiscentur.

§. XIV.

God. Laciniacensi,] rectiùs exscripsisset *Latiniacensi*, quod est vetus Monasterium, non procul à Lutetia Parisiorum ad Matronam, cui S. Fursæus primus Abbas præfuit. Successorum eius editam hactenùs

non vidi seriem: quamobrem de hoc Abbate mihi quod obseruandum putem non suppetit. Initiales litteræ God. vel Godonem subindicant, vel Godofredum, vel Godericum, vel Godescalcum (quæ sæculi huius vsitata sunt nomina) aut aliud eiusmodi. Cæterùm Charta cuius textum excurrimus, plerosque Cœnobiarchas subiungit, loco insignes quidem, sed nullo indicio proprij nominis designatos: quare de his quicquam obseruare certæ attributionis non possum.

§. XV.

Fossarensi,] rectiùs *Fossatensi,* scilicet S. Mauri prope Lutetiam. *Sancti Pharonis*] Meldensis. *Sancti Maximini*] Treuirensis. *Sancti Maglorij*] Parisiensis. *Ponteuarensi*] rectiùs *Pontessarensi**, in finibus diœcesis Parisiensis. *Mauriniacensi*] prope Stampas, diœcesis Senonensis. *Aliis etiam quampluribus*] Ecclesiastici videlicet ordinis.

* *Pontesiani,* meliùs.

§. XVI.

Aderat etiam & sublimis præsentia illustriss. Regis Francor. Ludouici] nimirum VII. aliàs cognominati Iuuenis, ac etiam Pij; cœpit enim hic regnare anno 1137. & mortuus est anno 1180. expletis annis 43. in Francorum imperio.

§. XVII.

Cum proceribus & optimatibus palatinis] Pro more scilicet Regum Franciæ, quo eiusmodi actibus, nonnisi cum aulæ regiæ insigni comitatu interesse consueuerant. Extat liber Agilberti Abbatis Corbeiensis *de ordine sacri palatij*, quo cuiusque palatinorum procerum gradus & munera à singulis obeunda describit in conspectu regis ac obsequio; de quibus hìc minutim disserere, tractatiunculæ præsentis breuitas non permittit.

§. XVIII.

Maxima consistente præsentia vulgi.] Pro pietate scilicet Francis insita, quam etiam Romani suspiciunt & mirantur. Mitto priscorum Pontificum de gentis nostræ sincera fide & ardenti pietate posterorum memoriæ consignata præconia: Clemens VIII. sæculi sui (hoc est huius ineuntis) deliciæ, in Apostolicis litteris, quas post diuturni belli turbines, conciliata diuino munere pace, ad Episcopos regni huius direxit, hoc in sempiternum Franciæ nostræ decus protulit elogium; *Ille qui diues est in misericordia regnum nobilissimum non dereliquit, vnde tot fortissimi Christi Martyres, tot sanctissimi Episcopi, tot Christianissimi Reges prodierunt &c. Multa adhuc per Dei gratiam in isto regno supersunt semina veteris pietatis & auitæ religionis & deuotionis.* Cuius deuotionis feruorem etiam non ita pridem miratus est Sanctissimus Papa Innocentius X. qui nunc Ecclesiæ Catholicæ feliciter præsidet. Is enim cùm

auditor esset Eminentissimi Cardinalis Barberini Legati à latere in hoc regno Christianissimo, Vrbani VIII. Pontificis Maximi, apud gloriosæ memoriæ Ludouicum XIII. Regem Christianissimum, Lutetiæ aliquando quandam Ecclesiam Parœcialem ingressus cum ipso Domino Cardinale Legato, quodam die festo, vel Dominico: non tam populi multitudinem (quæ tamen stupenda illi visa est) quàm deuotionem admiratus est, quemadmodum iam Pontifex, Romæ Patribus Dinet, & Georgio de la Haie, prouinciæ Franciæ delegatis suffragatoribus, ad Generalis Societ. Iesu electionem, visitando eiusdem Societatis Ecclesiam durante postremo Iubilæo enarrauit: Obsecro, inquit, ne scandalizemini ob populi huius in templis oscitantiam; neque enim dum sacra fiunt, ea deuotione ac attentione intersunt, qua assistere deberent, quámque Parisiis, cùm illic essem, non sine grandi admiratione conspexi: passim enim vidi Laïcos de geniculis orantes, cum insigni modestia & eximia pietate, dum interim Clerici psallunt magna cum grauitate & reuerentia. Deinde speciatim quæ viderat in Ecclesia S. Eustachij multa cum commendatione Gallicanæ deuotionis, enunciauit; vt redux præfatus Pater de la Haie mihi testatus est.

§. XIX.

Cappam pueri Jesu, quæ in eiusdem thesauris Ecclesiæ à temporibus antiquis cum honore condigno reposita est] His ex verbis magna hîc quæstio, discutiendam se prodit.

DIGRESSIVNCVLA POLEMICA

CONTRA CALVINVM,

De Veste Domini, *quæ iampridem apud Argentolium digna cum veneratione seruatur.*

HOSTIS hic infestissimus auitæ pietatis, in libello pestilentissimo, quem aduersus sacratissima Sanctorum beatorum pignora, sub titulo *Indicis reliquiarum*, vtroque idiomate Latino & Gallico euulgauit: quæ in terris supersunt partæ à Domino humanæ salutis in carne, veneranda insignia, immani odio impetere, diróque dente proscindere aggressus; dum in vestem illam Domini, quam maiorum pietas hactenus apud Argentolium tanta reuerentia coluit, inuehitur, sic arguit.

OBIECTIO I.

Tunicam inconsutilem Domini, super quam in eius passione sortem milites miserunt, ne scinderetur; à Papistis duplicatam fuisse ac diuisam: alteram enim aiunt seruari Argentolico in oppido ditionis Parisiensis; alteram Treuiris.

RESPONSIO.

De Dominica veste Treuirensi sic Cratepolius scribit in libello de Sanctis Germaniæ sub littera M. & titulo, S. Matthias Apostolus:

Pag. 104. edit. Colon. an. 1592.

Corpus eius S. Helena Romam transtulit; inde per S. Agritium Treuirim translatum est. Cùm quoque hic sanctissimus Agritius alias reliquias sanctissimas secum in Germaniam transtulit, quæ Treuiris in summo Templo conseruantur; sunt autem hæ reliquiæ, Tunica Domini inconsutilis, &c.

Pag. 247. edit. Francfordiensis anni 1601.

De Argentoliacensi hæc notat Matthæus Paris, Monachus S. Albani, suo in Chronico Regum Angliæ: *Anno Domini 1156. in pago Parisiacensi Monasterio Argentoilo, reuelatione diuina, Tunica Saluatoris inconsutilis & subconfusi coloris reperta est; Quam (sicut litteræ cum ea repertæ indicabant) gloriosa mater eius fecerat ei, dum adhuc puer esset.* Idem tradit Matthæus Westmonasteriensis, in libro florum Historiarum, sub annum signatum.

Hinc de Petro legimus Ioan. 21. *Simon Petrus cùm audiisset quia Dominus est, tunica succinxit se, (erat enim nudus) & misit se in mare.*

His positis, ad cardinem difficultatis veniendum. Euthymius in Matth. 27. asserit præter tunicam quæ erat primum & internum vestimentum, loco subuculæ apud nos: duo alia vestimenta Christum habuisse, nempe tunicam superiorem, quæ internæ superposita erat, & pallium. Tunica superior lanea erat, inferior quæ & interior, linea, quam à matre contextam ipse Euthymius affirmat: & hanc esse super quam milites miserunt sortem, ne scinderetur, verisimile est. Ergo nihil repugnat vt Treuiris sit altera: altera verò Argentoliaci. Sed instat Caluinus, vnam enim eamdémque (quæ vtrobique inconsutilis dicitur) hic illicque, ostendi clamitat.

OBIECTIO II.

Et in hoc sceleratiores esse Papistas (ait) *quàm carnifices Domini, cùm hi inconsutilem vestem discindere horruerint; illi verò iam in duas non quidem partes, sed integras vestes diffecerint?*

RESPONSIO.

Gretserus lib. 1. de Sancta Cruce c. 97. vt se hoc argumento expediat, sic respondet: Nemo Catholicorum vestem illam geminatam esse affirmat; Caluini hæc est criminatio; nam quod duo loca de hac veste contendunt &c. neutiquam vnius vestis duplicatio est, sed argumentum, alterum quidem habere tunicam ad similitudinem illius primæ expressam, alterum veram & genuinam: vtra autem harum vrbium primam illam tunicam possideat, neque possum si velim, neque velim si possim definire, cùm controuersia hæc pietati nihil penitus detrimenti afferat. Hæc Gretserus.

Verùm alia est longè planior & solidior solutio. Diximus Christum habuisse duas tunicas, laneam quæ exterior erat & proxima pallio; aliam lineam, quæ corpori immediatè adhærebat: hanc verò esse haud temerè dici potest, quæ quòd esset inconsutilis à militibus indiuisa seruanda esse visa est. Constat certè eam quæ Argentoliaci ostenditur laneam esse, & idcirco superiorem tunicam; proinde necessarium est asserere quæ seruatur Treuiris, illam esse lineam & interiorem.

OBIECTIO III.

Pergit dicendo Caluinus, vestem illam quæ Argentoliaci seruatur, similem esse Sacerdotum vesti quæ casula dici consueuit. *Ex quo* (in-

quit) *satis constat Papistas sese & sua imposturis sustentare, cùm incredibile sit vestem Christi inconsutilem casulæ similem fuisse.*

RESPONSIO.

De casula, seu penula quæ etiam B. Paulo in vsu fuit, aliàs ex professo disseruimus. Posito autem quòd hac iam ætate eiusmodi vestis vsitata esset, nihil absurdi sequeretur, siquis diceret Christum etiam casulam seu penulam gestasse. Sed longè planior & expeditior patet ad obiectum Caluini responsio, ex testimonio decem illorum Episcoporum & plurimorum Abbatum qui in præsentia Regis Ludouici VII. eiúsque procerum, ac confluentis multitudinis populi, detexerunt vestem illam Domini, quæ à tot sæculis in sacrario Monasterij Argentolicensis asseruatur congruenti cum honore: non esse casulam, seu mysticam vestem, at tantùm vsualem, satis constat. *Cappam* (aiunt) *pueri Domini Iesu, quæ in eiusdem thesauris Ecclesiæ à temporibus antiquis cum honore condigno reposita erat, ad fidelium salutem humiliter inspeximus & palam eduximus.* Inde igitur liquet Caluinum merum impostorem, & impudentem calumniatorem esse. Neque enim isti Patres aiunt vestem illam Domini, esse vestem eius Sacerdotalem, vel Sacerdotum similem, quam casulam vocitamus; quin nec esse tunicam illam eius inconsutilem, super quam dum cruci suffixus erat, milites sortem miserunt; neque tunicam illam exteriorem, cuius meminit Euthymius; imò neque Christi vllum omnino esse virile indumentum, sed tantùm *cappam pueri Domini Iesu.* Quo nomine haud dubium est illos paruam vestem innuere, qua Christus ipse Dominus adhuc puer induebatur, siue tunica sit superior, siue palliolum. Latè enim cappa significat quoduis indumentum superius, seu tunica sit exterior, seu ipsum vestimentum quo corpus & vtraque tunica circumtegitur, vt ex præfixo opusculo de Cappa, variísque eius speciebus licet elicere. Nemo verò ita demens est, vt ambigere possit, cuinam potiùs sit credendum, vel Episcopis decem, ac plerisque Sacerdotibus, in præsentia Regis, & circumstantis nobilitatis, affluentísque populi, vestem de qua agitur inspicientibus & exhibentibus, sanctéque quod narrant affirmantibus, quinque circiter sæculis ante ortas hæreses; vel Caluino sectæ perditionis auctori, qui sacrarum omnium reliquiarum, maximè verò Dominicorum pignorum iuratus hostis, quicquid furor suggerit, impudenter effutit, sine vllo discrimine vel delectu veritatis aut mendacij. Cui tamen reor hoc modestiæ locô in ipso quo feruet pruritu maledicendi, referendum, quod vestem Domini quam dicit similem esse casulæ Sacerdotali, sese vidisse non asserit. Hinc enim colligendum videtur, ex relatione farinæ suæ hominum id accepisse. Neminem proinde arbitror tam iniquum fore iudicem, qui Caluini ipsius, vel eorum quorum relatione nititur, dicta, testimonio tam illustri præcipuorum Episcoporum Gallicanæ Ecclesiæ, in conspectu adeóque cum adstipulatione Regis Christianissimi, & procerum eius ac affluentis populi, vestem illam sibi exhibitam inspicientis, ante annos ferè 500. edito, & longè maioris

quam laudant antiquitatis auctoritate suffulto, de veritate huius sacratissimi pignoris; anteferenda, quin vel vllo modo æquiparanda esse, existimare possit.

Cæterùm parcendum hîc videtur Matthæo Paris, & eius synonymo Westmonasteriensi, narrantibus tunicam Domini quæ Argentoliaci anno signato reperta est, illam esse quæ passim inconsutilis prædicatur. Neque enim ex visis loquuntur: At verò Episcopi quorum proferimus Authenticum, de re à se gesta & conspecta ipso tempore expressum ferunt testimonium. Sed Matthæus Paris sponte sua in viam rectam se recipit, dum agnoscit vestem illam quæ apud Argentolium iamdiu reposita, ab Episcopis solenniter reserata est, anno 1156. eam esse, *Sicut litteræ* (vt notat) *cum ea repertæ indicabant, quam beata eius Mater ei texuerat:* Ex quo sequitur non esse virilem, sed puerilem Christi vestem: quod & arcula in qua includitur quæ permodica est, satis ostendit. Porrò Matthæus Westmonasteriensis, non procul ab hac sententia deflectit, fatetur enim eam esse vestem, quam Christo puero mater eius benedicta fecit; id vnum peculiare sibi subiicit, quod hæc ipsa vestis Domino crescente creuerit, scilicet vt persuadeat illam ipsam esse in quam milites, ne discinderetur, sortem miserunt. Huius autem additamenti nullam Westmonasteriensis affert probationem, quamobrem inter anilia commenta hoc refert Brullius lib. 4. Antiqq. Paris. p. 1194. Attamen non video cur ideo Westmonasteriensem de ridiculis excipiam. Nec enim miraculum quod ex pia autumatione inducit, sine exemplo, illóque authentico profertur. Dicit Dominus Israëlitis per Moysem, Deut. 29. *Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.* Quærit hîc Abulensis, vnde tot millia paruulorum qui nati sunt in deserto habuerunt suas vestes? Respondet pueriles plerasque vestes Hebræos extulisse secum ex Ægypto, eásque sensim cum pueris crescentibus creuisse. Non longè est ab hac mente Tertullianus, qui lib. de Resurr. carnis c. 58. hanc obseruationem elicit: *Hæ figuræ nostræ fuerunt* (inquit) *vt Dominum potentiorem credamus omni corporum lege, & carnis magis vtique conseruatorem, cuius etiam vestimenta & calceamenta protexit.* Quo posito defendi potest à simili, illa opinio Matthæi Westmonasteriensis.

OBIECTIO IV.

Miles (inquit Caluinus) *cui sorte tunica inconsutilis obtigit, eam vtique sui iuris fecit; aut ergo suum in vsum vertit, aut pretio alienauit. At quis ille fuerit mercator qui pretio vestem hanc redemit, apud Euangelistas certè nihil de hac emptione legimus.*

RESPONSIO.

Neque de illo mercatore, à quo Maria Magdalena & aliæ piæ mulieres *emerunt aromata, vt corpus Iesu in monumento vngerent.* Neque de illo alio à quo Iosephus ab Arimathia sindonem mundam comparauit, qua sepeliuit ipsum Christi corpus. Declarat sanctus Ioannes in

Euangelio non omnia ſcripta eſſe quæ à Chriſto, vel circa eum facta ſunt : ideóne non acta, quia non ſcripta? Rectè (ait S. Hilarius) in Dei rebus non eſſe humano more loquendum; Myſtica illa veſtis inconſutilis, quæ indiſſolubilem in Chriſto ſignificabat vtriuſque naturæ vna in perſona vnionem, & corporis Eccleſiæ cum ipſo ſuo capite inſeparabilem compaginem, diuinæ prouidentiæ curæ fuit, ne periret, ſed monimento perenni ſupereſſet, myſticæ illius ſignificationis. Certè ante mille annos & quinquaginta, agnita & exculta fuit à Chriſtianis, vt notat Sigebertus in Chronico, ſub annum 593. cui adſtipulatur auctor Appendicis ad Gregorij Turonenſis libros de Hiſtoria Francorum, c. 11. & Aymonius lib. 3. Francorum itidem Hiſtoriæ c. 78. Porrò tranſlatam paulopòſt Hieroſolymis vbi reperta fuit, Galatheam prope Conſtantinopolim, argumento ſunt quæ ipſe Gregorius Turonenſis de ea memoriæ prodidit lib. 1. Miraculor. c. 8. *De hac verò* (inquit) *immaculati agni tunica, quæ à quibuſdam audiui, ſilere nequeo; Ferunt autem in ciuitate Galatheæ in Baſilica quæ ad ſanctos Archangelos vocitatur retineri. Eſt enim hæc ciuitas ab vrbe Conſtantinopolitana quaſi millibus centum quinquaginta; in qua baſilica, eſt ſanè crypta abditiſſima, ibique in arca lignea hoc veſtimentum habetur incluſum, quæ arca à deuotis atque fidelibus cum ſumma diligentia adoratur: non immeritò digna quæ hoc veſtimentum retinet, quod Dominicum corpus vel contingere meruit, vel velare.* Atque hæc notare operæpretium fuit, pro tunicæ illius inconſutilis diuinâ prouidentiâ conſeruatæ, & iamdudum à fidelibus honoratæ vindiciis, aduerſus Ioannis Caluini calumnias.

At verò Cappæ Domini puerilis, ſuperno etiam nutu tot ſæculis conſeruatæ, atque iampridem repoſitæ & repertæ, tantóque ſplendore exhibitæ publicis regni conſpectibus in Monaſterio Argentolicenſi, bonæ fidei poſſeſſionem iure merito nobis equidem vendicamus. Aſſerunt enim Epiſcopi illi ex notorietate rei, ſacri eiuſdem pignoris germanitatem; *Cappam* (inquiunt) *pueri Domini Ieſu, quæ in eiuſdem theſauris Eccleſiæ, à temporibus antiquis cum honore condigno repoſita erat, ad fidelium ſalutem humiliter inſpeximus & palam eduximus, & veneratione ſolenni debitam eius magnificentiæ reuerentiam exhibentes, illam deſiderio & deuotioni populorum ſtudio pietatis obtulimus.* Addit Matthæus Paris præter hanc notorietatem poſſeſſionis antiquæ, & publici cultus continua deuotione exhibiti, aliud genus probationis: expreſſè etenim notat *Litteras cum hac ſacra veſte repertas* patenti fuiſſe eius ingenuitatis indiciô. Si coniectari licet, haud temerè poſſem opinari, fuiſſe ſacratiſſimam hanc pueri Ieſu veſtem Argentoliaci repoſitam à Carolo Magno, qui ab Oriente multa ſibi ſacro-ſancta eiuſmodi pietatis Chriſtianæ pignora dari & tranſmitti ſummo ſtudio procurauit, quando ſcilicet excluſis ex illo Cœnobio ſanctæ Deigenitricis Monachis, Virgines hîc ſanctimoniales collocauit, quibus filiam ſuam Theodradam Abbatiſſam præfecit, vt Guillelmus de Nangiaco Monachus S. Dionyſij in ſua Chronographia commemorat. Cæterum de Caluinianis technis & calumniis, hactenùs accuratim expenſis & confutatis, ſatis ſupérque.

CONTINVATIO NOTARVM.

§. XX.

Ob insigne gratiæ cælestis] Memoriale scilicet diuinæ Incarnationis, quæ maxima est Dei gratia data hominibus. hinc Apostolus, 1. Timoth. 3. *Et manifestè* (ait) *magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne.* S. Augustinus hoc concussus ineffabili mysterio diuinæ in nos misericordiæ & bonitatis, ad Deum se toto corde conuertit: *Non satiabar* (inquit lib. 9 Confess. c. 6.) *illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilij tui* (ô Deus!) *super humani generis salutem.* Succinit mellifluus Bernardus, ep. 109. *Nemo hominum nouit, nec ad plenum noscere potest, quid boni ad gratiam, quid congruentiæ ad sapientiam, quid decoris ad gloriam, quid commodi ad salutem, penes seipsam continet huius mysterij altitudo.*

§. XXI.

Illud videlicet indumentum, quo sese humanata induere (d.) *sapientia dignata fuit.*] Nihil frequentius apud Patres ac Theologos, quàm quod Incarnatio, vestitio sit Verbi diuini; hoc & Ecclesia in Hymno Natalis Domini profitetur, dum sic concinit:

Beatus auctor sæculi
Seruile corpus induit:
Vt carne carnem liberans,
Ne perderet quos condidit.

Hoc ipsum S. Augustinus egregiè docet lib. 83. qq. q. 73. tom. 4. *Hoc ergo* (inquit) *nomine habitûs, satis significauit Apostolus quemadmodum dixerit in similitudinem hominum factus, quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cùm indutus est hominem; quem sibi vniens quodammodo atque confirmans, immortalitati, æternitatique sociaret.* Et infrà: *Quo nomine habitûs oportet intelligi, non mutatum esse verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste mutantur &c. Sed quantum verba humana rebus ineffabilibus coaptari possunt, ne mutatus intelligatur Deus humanitatis assumptor, electum est, vt Græcè σχῆμα, & Latinè diceretur habitus, illa susceptio.* Deus igitur factus est homo, non quòd Verbum transformatum sit in carnem, id est hominem, sicut Eutychiani volebant, sed quòd factum sit caro sicut ferrum fit ignitum, & sicut aurum fit statua vel imago aurea; quia manens Verbum quod erat, cœpit esse quod non erat, etenim ad se humanitatem assumpsit, eámque quasi vestem induit, imò sibi in consortium indiuiduum, & vnitatis indiuiduæ copulauit; quapropter vestitio illa substantialis fuit. At vestitio qua Verbum incarnatum humanitatem velabat, erat tantùm accidentalis. De hac postrema vestitione Episcopi isti loquuntur, dum vestem puerilem seu *cappam* (vt aiunt) *pueri Domini Iesu*, *indumentum* appellant, *quo sese humanata d. sapientia induere dignata fuit.* Familiare est Theologis dum tractant de Sacramenti Eucharistiæ adoratione, exemplum assumere

assumere indumentorum Christi, hoc enim modo species Sacramentales coli posse ac debere docent; quo Christi vestimenta ab eius adoratoribus honorabantur: nec enim per se aut propter se colebantur, sed propter humanitatem Verbi, cui cohærebant, ideóque propriè non adorabantur, sed coadorabantur propter vnionem illam accidentalem, & propter immediatum contactum corporis Domini: ita & species propter vnionem Sacramentalem, quam habent cum ipso Christi corpore quod tegunt, inuoluunt & complectuntur; qua de re infrà plenius in proprio tractatu de adoratione Eucharistiæ.

§. XXII.

Ob sanctissimam præscriptorum Patrum præsentiam, Deo propitio salubri dispositione decretum est.] Mos fuit antiquus Episcoporum Galliæ, cùm quadam occasione alicubi conuenissent, inter se de rebus Ecclesiasticis consultationes inire, communíque consensu statuere quæque pro ratione rerum & temporum ipsis opportuna videbantur. Hoc modo Arausicani II. Concilij canones editi fuerunt, sicut hac patet ipsius Synodi Prælocutione: *Cùm ad dedicationem Basilicæ, quam illustrissimus Præfectus & patricius, filius noster Liberius, in Arausica ciuitate fidelissima deuotione construxit, Deo propitiante & ipso inuitante conuenissemus, & de rebus quæ ad Ecclesiasticam Regulam pertinent, inter nos spiritualis fuisset oborta conlatio, peruenit ad nos esse aliquos qui de gratia & libero arbitrio per simplicitatem minus cautè, & non secundùm fidei Catholicæ regulam, sentire velint. Vnde &c.* Sed & Concilium IV. Arelatense quod triennium ante consedit, eadem occasione suas edidit sanctiones. Quamobrem qui aderant Episcopi sic præfati reperiuntur, in ipso Decretorum limine: *Cùm in voluntate Dei ad dedicationem Basilicæ sanctæ Mariæ in Arelatensi ciuitate, Sacerdotes Domini conuenissent, congruum iis & rationabile visum est, vt primùm de obseruandis canonibus attentissima sollicitudine pertractantes, qualiter ab ipsis Ecclesiastica regula seruaretur, salubri consilio definirent.* Decem illi Episcopi qui cum plerisque Abbatibus, Rege præsente, cum proceribus regni, & magno populi concursu, apud Argentolium conuenerunt, ad vestis puerilis Domini inspectionem & ostensionem, antiquæ huius consuetudinis memores, chartam hanc synodicam ediderunt, qua non modò huius sacri pignoris germanitati testimonium authenticum perhiberent, sed & rei gestæ, in actione tam solenni, seriem posterorum memoriæ consignarent; præterea verò præsentibus spiritualia munera impertirent, ritúmque sacrum tunc vigentem tam pœnitentiæ, quàm indulgentiæ, genuinis characteribus canonicæ praxis, irent expressum.

Anno 529.

§. XXIII.

Vt omnibus ibidem venientibus, supernæ miserationis gratiam poscentibus merces & fructus suæ deuotionis, in indulgentia veniæ compensetur.] In indulgentiarum concessione tria requirunt Theologi, videlicet vt sit

in concedente auctoritas, in causa pietas, in suscipiente charitas. Quoad auctoritatem spectat, hanc esse plenissimam in summo Pontifice Christi Vicario, Petrique successore (cui ab ipso Domino data est summa & generalis potestas ligandi & soluendi, Matth. 16) omnes Catholici doctores summo consensu Docent, quod & Ius decernit Canonicum, siquidem cap. *Cum ex eo. de pœnit. & remiss.* declaratur *in summo Pontifice ad indulgentias concedendas, esse plenitudinem potestatis.* Competere etiam Episcopis in sua cuique diœcesi (& Metropolitanis in sua propria prouincia *) ius indulgentias conferendi, patet ex antiquis Conciliis, Ancyrano, can. 5. Laodiceno c. 2. Nicæno I. generali, c. 12. & ipso Iure Canonico cap. *Cum ex eo.* & cap. *Nostro. de pœnit. & remiss.* constantique vsu Catholicæ Ecclesiæ. Quòd si vnus Episcopus in sua diœcesi potest indulgentias concedere, maiori ratione plures iuncti conferre possunt, sicut iam olim passim factum constat in Ecclesiarum dedicatione, ad quam plerique Antistites inuitari & conuenire solebant: vt notum est peritis antiquitatis Ecclesiasticæ. Cuius consuetudinis iurisque memores decem isti Episcopi, qui ad solennem reserationem, inspectionem, & ostensionem vestis Domini, ex communi voto Regis, Cleri & populi conuenerunt, hanc indulgentiam communi consensu concesserunt. Sed vt rata eorum coram Deo esset indulgentia, (quia requiritur vt sit *in causa pietas*) sapienter hoc in ipso suo diplomate, se rationabili causa moueri, expressum esse voluerunt. Cùm igitur Theologi eam solam piam esse causam indulgentiæ concedendæ definiant, quæ ad honorem Dei cedit & Ecclesiæ vtilitatem: adesse huiusmodi causam suæ huic concessioni solerter insinuauêre; dicunt enim, tam iis qui impræsentiarum ad hanc piam & celebrem actionem conuenerant, quàm quibuscumque aliis, hanc gratiam se impertire, qui in posterum pari die eamdem vestem piè inuiserent, quo præsenti anno reseratio illa solennis facta fuerat.

* scilicet, in cursu visitationis.

S. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. & 3. quæstiuncula 2. Durandus, & Paludanus in ead. dist. 20. q. 4. S. Antoninus 1. part. tit. 10. c. 3. §. 1.

§. XXIV.

In honorem diuinæ vestis, propriam seruitutem & deuotionem obtulerint] Quo nomine cultum diuinum, humilium orationum obsequium, eleemosynas, cæteráque pietatis officia facta intuitu & reuerentia diuinæ incarnationis, veste hac pueri Domini Iesu, memoriæ, oculísque inspicientium renouatæ, satis euidenter significant, simúlque se niti legitima auctoritate innuunt, subiungendo: *Nos omnibus illis de clementiæ cœlestis plenitudine confisi.* Cæterùm nec tertiam partem seu conditionem prætereunt, videlicet vt sit in suscipientibus *congrua dispositio.* Nam quid aliud sibi volunt hæc verba, quibus hoc pium indultum præmuniunt? *Supernæ miserationis gratiam poscentibus, vt merces & fructus suæ deuotionis in indulgentia veniæ compensetur;* nisi hoc ipsum quod in recentioribus indulgentiarum formulis soleat interseri, *Verè pœnitentibus, & confessis, sacráque communione refectis*, &c.

§. XXV.

Si peccatis grauibus & maximis impliciti fuerint.] Quænam ſint peccata illa grauia & maxima, libri pœnitentiales indicant apud Patres vſitati; quos collegit, & notis breuiſſimis, ſed doctis illuſtrauit Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, ediditque Venetiis anno 1584. ſub titulo Canonum pœnitentialium, quos his ſex libellis ſeu tractatibus complectitur. Primus eſt *Pœnitentiale Romanum.* Secundus eſt *Codicellus Venerabilis Bedæ, de peccatorum remediis.* Tertius eſt *Pœnitentium liber Rhabani Mauri Archiepiſcopi Moguntinenſis.* Quartus eſt *Epiſtola canonica S. Gregorij Niſſeni Epiſcopi ad S. Letoium* Melitenſem Epiſcopum. Quintus, *Epiſtola S. Gregorij Neocæſarienſis, Thaumaturgi vocitati, canon vltimus.* Sextus, *Canones pœnitentiales qui cum Gratiani libro edi ſolent, & ex Summa Aſtenſi, lib. 5. tit. 32. deſumuntur.* Cæterùm Pœnitentiale Romanum, quod reliquis eſt ordinatius, varios in titulos eſt digeſtum. Primus eſt *de homicidio, diuerſiſque huius criminis ſpeciebus.* Secundus *de periuriis & de pœnitentia eorum.* Tertius *de fornicatione & inceſto diuerſi generis, & de pœnitentia vtriuſque ſexûs & diuerſæ ætatis.* Quartus titulus inſcriptus eſt *de prædatoribus, & furibus, ac incendiariis, & pœnitentia eorum.* Quintus *de crapula & ebrietate.* Sextus *de incantatoribus & auguribus, de diuinis, & ſortilegiis, & variis illuſionibus diaboli, & de maledicis.* Septimus, *de variis criminibus*, qui in capita 30. & vnum diſtinguitur. Octauus itidem *de variis criminibus.* Nonus iterum *de variis criminibus, & pœnitentiis eorum.* Qui ſanè canones ſi in vſum redirent, auctoritas Eccleſiæ in integrum reſtitueretur, mundi ſuperbia detumeſceret, diſciplina Chriſtiana vires (iam ferè exciſas) reciperet, peccatorum profluuia magna parte ſiſterentur, & antiqua illa Chriſtianorum ſanctimonia vbique refloreſceret. Optauit ſacro-ſancta ſynodus Oecumenica Tridentina, vt Sacerdotes (quantum fieri poſſet) iuxta canonicam diſciplinam, pœnitentias imponerent, vt videre eſt ſeſſ. 6. [a] c. 14. & ſeſſ. 14. [b] c. 8. quo ſic eoſdem admonet officij: *Debent ergo Sacerdotes Domini quantum ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares & conuenientes ſatisfactiones iniungere, ne ſi fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum peccatoribus agant, leuiſſima quædam opera pro grauiſſimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt ſatisfactio quam imponunt, non ſit tantùm ad nouæ vitæ cuſtodiam & infirmitatis medicamentum, ſed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & caſtigationem: nam claues Sacerdotum non ad ſoluendum dumtaxat, ſed & ad ligandum conceſſas etiam antiqui Patres credunt & docent.* De publicè peccantibus, publicâ pœnitentiâ conſtringendis videri poteſt quàm ſapienter ſtatuit idem Concilium, ſeſſ. 24. c. 8.

[a] *De Reform.*
[b] *De Pœnitentia.*

§. XXVI.

Vnius anni pœnitentiam relaxamus.] Libri pœnitentiales præſignati, qui ſacris ex canonibus contexti ſunt, pro grauibus & maximis cri-

minibus annos 12. aut 9. aut 7. aut 5. aut 3. vt minimùm rigidæ pœnitentiæ peccatoribus imponunt. Quando igitur vnum annum pœnitentiæ vel plures, summus Pontifex vel Episcopi relaxabant, hac ex parte pœnitens exonerabatur, reliquóque tempori suæ pœnitentiæ præfixo tantùm remanebat obnoxius. Secundùm priscos Canones potestas Episcoporum laxior erat quàm posterioribus sæculis esse cœpit; poterant enim plures annos pœnarum minuere per modum indulgentiæ, nec intra anni vnius circulum, aut quadragenæ vnius exiguam mensuram (ad quam demum astricti sunt) eorum auctoritas coarctabatur, sed necessarium fuit tandem ad hoc remedium deuenire propter vsûs huius potestatis excessum, qua plerique Præsulum abutentes, vigorem disciplinæ Ecclesiasticæ & saluberrimum rigorem pœnitentiæ canonicæ penitus eneruabant. In Concilio igitur Oecumenico Lateranensi, anno 1215. celebrato sub Innocentio III. c. 62. hæc constitutio promulgata est, qua ordinariorum potestas intra certam mensuram legitimi vsus fuit restricta: *Ad hæc quia per indiscretas & superfluas indulgentias, quas quidam Ecclesiarum Prælati facere non verentur, & claues Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio eneruatur: Decernimus vt cùm dedicatur Basilica non extendatur indulgentia extra annum, siue ab vno solo, siue à pluribus Episcopis dedicetur. Ac deinde in anniuersario dedicationis tempore quadraginta dies de iniunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Infra hunc quoque dierum numerum indulgentiarum litteras præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet causis aliquoties conceduntur, cùm Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueuerit obseruare.* Nec est quòd quis hinc obiiciat, decem illos Episcopos, quorum Chartam munificam expendimus, modum Canonicum excessisse, cùm extra casum præfixum, scilicet dedicationem Ecclesiæ, vnius anni indulgentiam concesserint. Lex hæc etenim nondum edita erat, quæ scilicet facta est annis ferè centum postquam illi Episcopi indulserunt eiusmodi remissionem.

§. XXVII.

Qui verò leuibus, id est venialibus detinentur.] Distinctio illa inter grauia peccata & leuia, seu venialia nupera non est, neque à Scholasticis Theologis inuenta, vt neoterici hæretici calumniantur. Etenim sancti Patres litteris sacris inhærendo hoc ipsum discrimen passim agnouerunt & docuerunt. S. Chrysostomus hom. 24. in Matth. discernit inter *paruulas culpas & maxima crimina:* Cassianus eius discipulus, Collat. 20. c. 11. *minuta vocat, & grauia peccata.* S. Ambrosius lib. 2. de pœnit. c. 10. distinguit inter *quotidiana, leuioráque peccata; & grauiora.* Sic & S. Hieronymus in cap. 3. Malachiæ. Idem verò ad c. 7. Matth. dicit quædam esse *mortalia crimina, quædam minora peccata*, hæcque notat à Domino *festucæ in oculo;* illa verò *trabi magnæ molis* comparari. Quæ sanctus Augustinus lib. de Spiritu & littera, c. 36. *horrenda facinora & flagitia nuncupat; alia verò leuiora.* Et in Enchiridio, cap. 17. *quotidiana, breuiora, & leuiora delicta.* Eadem dist. vtitur Innnocen-

tius I. Pontifex Romanus, epist. 1. c. 7. posterioresque Patres & Doctores passim.

§. XXVIII.

Medietatem pœnitentiæ remittimus.] Axioma Theologorum est, venialia peccata esse materiam sufficientem confessionis, sed non necessariam: aliis enim mediis & remediis eiusmodi peccata remittuntur. Dato tamen quòd in confessione cum intento petendi absolutionem à Sacerdote, declarentur, Sacerdos ab iis confitentem nonnisi iniunctâ ipsi pœnitentiâ, regulariter absoluit. Huius igitur pœnitentiæ medietatem relaxant præfati Antistites, prudenter & scienter locuti.

§. XXIX.

Oblita peccata modo simili condonamus.] A peccatis occultis & oblitis, de quibus contritio formalis haberi nequit, Theologi docent, nos liberari per virtualem displicentiam, modò diligens inquisitio præcesserit; item per Eucharistiam, siquidem S. Thomas 3. p. q. 79. a. 3. expressè docet eum qui fortè habet peccatum mortale, sed non habet affectum, neque conscientiam, quia post diligens examen, ei non occurrit, & si occurreret, proculdubio operam daret, vt per Sacramentum pœnitentiæ expiaretur, & dolorem habet omnium peccatorum suorum; licèt iste dolor non sit respectu illorum peccatorum, quæ lapsu memoriæ non deprehendit contritio perfecta: hunc inquam hominem asserit non indignè nec inutiliter accedere ad Eucharistiam, imò planè vtiliter & fructuosè, quia quamuis hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & consequenter delet etiam peccata mortalia, siquæ inueniat in eo, qui eo modo quo dictum est, accedit. Gratia enim cum peccato mortali simul manere nullo modo potest. Sed Axioma Catholicum est, per indulgentias neminem absolui, vel solui à reatu culpæ vllius, id est nec lethalis nec venialis, vt probat Cardinalis Bellarminus lib. 1. de indulgentiis, c. 7. Proinde quando Pontifices dicunt se per indulgentias *absoluere peccatores à peccatis*, vel condonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiam partem peccatorum, semper intelligendi sunt de peccatis quoad pœnam, non quoad culpam: nullo enim ministerio humano nisi per Sacramenta, culpa non modò lethalis, sed nec venialis remitti potest; sed alia sunt (vt præmissum est) remedia, quoad culpam peccatorum mortalium, quæ à memoria exciderunt. Nempe in Sacramento pœnitentiæ per virtualem displicentiam, & per susceptionem Eucharistiæ, quæ fit eo modo quo dictum est secundùm doctrinam S. Thomæ, cui Theologi passim consentiunt. Antequam verò S. Thomas hoc docuisset, id ipsum Episcopi isti decem, rectè censuerunt; quamobrem admodum limatè & solerter eloquuntur; Neque enim

dicunt se absolutè remittere peccata oblita, sed simili modo quò mediam partem pœnitentiæ se dimittere præfati sunt, iis qui leuioribus peccatis detinentur: sic enim manifestum est non eos loqui de reatu culpæ, sed dumtaxat de pœna, eáque temporali, cuius indulgentia iudicialis est relaxatio seu condonatio, quemadmodum à Theologis definitur; qua de re olim ex professo disseruimus, scilicet in Apologia pro Iubilæo & reliquis indulgentiis, aduersus Molinæum alióſque Caluinianæ sectæ Ministros &c.

§. XXX.

Annis verò singulis à festiuitate S. Dionysij ad octauas eiusdem] Festum S. Dionysij à Maioribus olim eximia solennitate solebat celebrari, adeovt & Episcopi ex variis regni partibus ad eius Monasterium prope Parisios conuenirent, vt splendidiori cultu ipsa eius festiuitas perageretur. Cuius moris eodem tempore qui florebat meminit Sugerius, libro de rebus in administratione sua gestis, vbi agit de altaris sancti cognominati in ipsa Basilica S. Dionysij solenni visitatione, sacrarúmque reliquiarum in hoc sacrario reconditarum tam insigni ritu, quàm apparatu facta reseratione atque ostensione: *Assumens*, inquit, *ex deuotione audaciam, & antiquitati honorem veritatis conseruans, modum & diem detegendi ipsas sanctas reliquias elegimus, sacratißima videlicet die martyrij beatorum Martyrum Dominorum nostrorum, octaua scilicet Idus Octobris. Aderant siquidem diuersarum prouinciarum Archiepiscopi & Episcopi, qui gratantissimè quasi ex debito Apostolatus Galliarum ad tantæ solennitatis celebrationem pia vota deferre accesserant; Archiepiscopi scilicet Lugdunensis, Rhemensis, Turonensis, & Rothomagensis: Episcopi verò Suessionensis, Beluacensis, Siluanectensis, Meldensis, Redonensis, Alethensis & Venetensis: Abbatum etiam & Monachorum, siue Clericorum, atque Optimatum conuentus, sed & populi promiscui sexus turba innumerabilis.* Videtur hac occasione Episcoporum illorum decem, & Abbatum, sacrorúmque virorum qui detectioni vestis sacræ puerilis Domini Iesu apud Argentolium interfuerunt, in præsentia Regis & Optimatum regni, conuentum esse factum, concursúmque illum vulgi copiosum. Nam penitiùs intuenti chartam illam Episcopalem nulla apparet diei & mensis notula, sed anni dumtaxat, eo quod scilicet isti Præsules dum anniuersariam memoriam solennis huius inspectionis perpetuis indulgentiarum muneribus insigniunt, signanter aiunt se xenia hæc spiritualia concedere fidelibus, annis singulis à festiuitate S. Dionysij vsque ad octauas eiusdem, Ecclesiam ipsam Monasterij Argentolij piè visitantibus. Qua expressione satis euidenter indicant hoc ipso quod signant tempore, solennem illam reserationem à seipsis peractam fuisse.

Apud Quercetanum. Tom. 4. Collectionis Scriptor. Historiæ Francor. p. 347.

§. XXXI.

Loci ipsius & sacratißimæ vestis venerationem &c.] *Paterna vestis & an-*

ac siquid eiusmodi (ait S. Augustinus lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 13. 5.) *tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior existit affectus.* to igitur amore & cultu nos prosequi par est indumentum il- quo sese diuina sapientia humanata (vt Episcopi isti paulo antè intur) induere dignata est, propter salutis nostræ operationem? *gero fimbriam vestimenti eius*, (aiebat infirma mulier) *salua ero?* Si ı cum fide vestem illam, quæ contactu corporis Domini sancti- a est, qui venerabundi Argentolium veniunt eam oscularentur; ias non dubito plerasque hinc perciperent, iustóque titulo indul- :iam à religiosissimis his Episcopis, hanc piè inuisentibus im- itam, proculdubio consequerentur: sed veniunt passim vt videant, vt credant; non vt pignus diuinum condigno cultu venerentur, vt oculos pascant; cæterùm de re ipsa censeant, provt collibuerit. ud mirum igitur si qui tepidi veniunt, frigidi redeunt; Christi vox est in Euangelio frequens, *fiat tibi sicut credidisti*, ideo qui non credit, nihil itidem promeretur. *Tactus Saluatoris* (ait Venerabilis Beda) *opus est salutis, quem tangere est in ipsum credere, à quo tangi est fidei munere firmari.* Defectu igitur fidei qui laborat, nec tangit Dominum, nec tangitur à Domino: quamobrem etsi eius vestem perspiciat & osculetur, nihil tamen hinc gratiæ aut virtutis eius sibi conciliat.

Math. 14. Marc. 5.

Lib. 2. Comm. in Luc. 6.

§. XXXII.

Piè inuisentibus, quadraginta dies suæ pœnitentiæ remittimus & indulgemus.] Quadragenæ indulgentia hæc dicitur, qua pœnitentia remittitur, quæ quadraginta continuatis diebus in ieiuniis aliísque laboriosis operibus agenda fuisset. Hæc *quadragena* quando imperabatur, acrior, ita vt solo pane & aqua contenti esse deberent qui eam peragebant, *carena* dici solebat *: quòd videlicet carentiam omnium ciborum contineret. Eiusmodi carenam præmitti solitam ante septennem pœnitentiam testatur Concilium Triburiense, cui Burchardus succinit, & subinde cæteri Canonistæ. Cùm rariores essent indulgentiæ, hæc quæ 40. dierum appellatur, vsitatior erat, etiam apud Romanos Pontifices, tum enim indulgentiæ non per annos, sed per dies, qui vt plurimùm quadraginta erant, aut ad summum centum, numerabantur. Vrbanus IV. etsi augendæ solennitatis festi Corporis Christi ardenti desiderio ferueret, tamen valde moderatè in concessione indulgentiarum, quas hoc obtentu largitus est, se gessit: *Omnibus enim verè pœnitentibus & confessis qui Matutinali officio huius festi præsentialiter in Ecclesia vbi celebraretur adessent, centum dies: qui verò Missæ, totidem; illis autem qui interessent in primis ipsius festi vesperis, similiter centum: qui verò in secundis, totidem. Eis quoque qui Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, ac Completorij adessent officiis, pro qualibet horarum ipsarum quadraginta. Illis verò qui per ipsius festi octauas in Matutinalibus, Vespertinis, Missæ ac prædictarum horarum ipsarum officiis præsentes existerent, singulis diebus octauarum ipsarum centum dies de iniunctis sibi pœnitentiis relaxando, indulgentiam tribuit perpetuis temporibus duraturam.* vt qui tum clarebat, & qui mandato ip-

* Ita Bellarm. lib. 1. de Indulgent. c. 9. Quem falli tamen liquet ex Pontificali Rom. prægnato, cuius Tit. 2. de homicidio, c. 54. sic legimus: *Ita faciendum est tibi vt propsalmista, 40. dies in pane & aqua, quod Theutonicè carina vocatur, cum septem seqq. annis pœniteas.* Carina igitur Germanica vox est, nec à Latino carendi verbo deriuatur.

quam laudant antiquitatis auctoritate suffulto, de veritate huius sacratissimi pignoris; anteferenda, quin vel vllo modo æquiparanda esse, existimare possit.

Cæterùm parcendum hîc videtur Matthæo Paris, & eius synonymo Westmonasteriensi, narrantibus tunicam Domini quæ Argentoliaci anno signato reperta est, illam esse quæ passim inconsutilis prædicatur. Neque enim ex visis loquuntur: At verò Episcopi quorum proferimus Authenticum, de re à se gesta & conspecta ipso tempore expressum ferunt testimonium. Sed Matthæus Paris sponte sua in viam rectam se recipit, dum agnoscit vestem illam quæ apud Argentolium iamdiu reposita, ab Episcopis solenniter reserata est, anno 1156. eam esse, *Sicut litteræ* (vt notat) *cum ea repertæ indicabant, quam beata eius Mater ei texuerat:* Ex quo sequitur non esse virilem, sed puerilem Christi vestem: quod & arcula in qua includitur quæ permodica est, satis ostendit. Porrò Matthæus Westmonasteriensis, non procul ab hac sententia deflectit, fatetur enim eam esse vestem, quam Christo puero mater eius benedicta fecit; id vnum peculiare sibi subiicit, quod hæc ipsa vestis Domino crescente creuerit, scilicet vt persuadeat illam ipsam esse in quam milites, ne discinderetur, sortem miserunt. Huius autem additamenti nullam Westmonasteriensis affert probationem, quamobrem inter anilia commenta hoc refert Brullius lib. 4. Antiqq. Paris. p. 1194. Attamen non video cur ideo Westmonasteriensem de ridiculis excipiam. Nec enim miraculum quod ex pia autumatione inducit, sine exemplo, illóque authentico profertur. Dicit Dominus Israëlitis per Moysem, Deut. 29. *Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.* Quærit hîc Abulensis, vnde tot millia paruulorum qui nati sunt in deserto habuerunt suas vestes? Respondet pueriles plerasque vestes Hebræos extulisse secum ex Ægypto, ca̋sque sensim cum pueris crescentibus creuisse. Non longè est ab hac mente Tertullianus, qui lib. de Resurr. carnis c. 58. hanc obseruationem elicit: *Hæ figuræ nostræ fuerunt* (inquit) *vt Dominum potentiorem credamus omni corporum lege, & carnis magis vtique conseruatorem, cuius etiam vestimenta & calceamenta protexit.* Quo posito defendi potest à simili, illa opinio Matthæi Westmonasteriensis.

OBIECTIO IV.

Miles (inquit Caluinus) *cui sorte tunica inconsutilis obtigit, eam vtique sui iuris fecit; aut ergo suum in vsum vertit, aut pretio alienauit. At quis ille fuerit mercator qui pretio vestem hanc redemit, apud Euangelistas certè nihil de hac emptione legimus.*

RESPONSIO.

Neque de illo mercatore, à quo Maria Magdalena & aliæ piæ mulieres *emerunt aromata, vt corpus Iesu in monumento vngerent.* Neque de illo alio à quo Iosephus ab Arimathia sindonem mundam comparauit, qua sepeliuit ipsum Christi corpus. Declarat sanctus Ioannes in

Euangelio non omnia ſcripta eſſe quæ à Chriſto, vel circa eum facta ſunt : ideóne non acta, quia non ſcripta? Rectè (ait S. Hilarius) in Dei rebus non eſſe humano more loquendum; Myſtica illa veſtis inconſutilis, quæ indiſſolubilem in Chriſto ſignificabat vtriuſque naturæ vna in perſona vnionem, & corporis Eccleſiæ cum ipſo ſuo capite inſeparabilem compaginem, diuinæ prouidentiæ curæ fuit, ne periret, ſed monimento perenni ſupereſſet, myſticæ illius ſignificationis. Certè ante mille annos & quinquaginta, agnita & exculta fuit à Chriſtianis, vt notat Sigebertus in Chronico, ſub annum 593. cui adſtipulatur auctor Appendicis ad Gregorij Turonenſis libros de Hiſtoria Francorum, c. 11. & Aymonius lib. 3. Francorum itidem Hiſtoriæ c. 78. Porrò tranſlatam paulopòſt Hieroſolymis vbi reperta fuit, Galatheam prope Conſtantinopolim, argumento ſunt quæ ipſe Gregorius Turonenſis de ea memoriæ prodidit lib. 1. Miraculor. c. 8. *De hac verò* (inquit) *immaculati agni tunica, quæ à quibuſdam audiui, ſilere nequeo; Ferunt autem in ciuitate Galatheæ in Baſilica quæ ad ſanctos Archangelos vocitatur retineri. Eſt enim hæc ciuitas ab vrbe Conſtantinopolitana quaſi millibus centum quinquaginta; in qua baſilica, eſt ſanè crypta abditiſſima, ibique in arca lignea hoc veſtimentum habetur incluſum, quæ arca à deuotis atque fidelibus cum ſumma diligentia adoratur: non immeritò digna quæ hoc veſtimentum retinet, quod Dominicum corpus vel contingere meruit, vel velare.* Atque hæc notare operæpretium fuit, pro tunicæ illius inconſutilis diuinâ prouidentiâ conſeruatæ, & iamdudum à fidelibus honoratæ vindiciis, aduerſus Ioannis Caluini calumnias.

At verò Cappæ Domini puerilis, ſuperno etiam nutu tot ſæculis conſeruatæ, atque iampridem repoſitæ & repertæ, tantóque ſplendore exhibitæ publicis regni conſpectibus in Monaſterio Argentolicenſi, bonæ fidei poſſeſſionem iure merito nobis equidem vendicamus. Aſſerunt enim Epiſcopi illi ex notorietate rei, ſacri eiuſdem pignoris germanitatem; *Cappam* (inquiunt) *pueri Domini Ieſu, quæ in eiuſdem theſauris Eccleſiæ, à temporibus antiquis cum honore condigno repoſita erat, ad fidelium ſalutem humiliter inſpeximus & palam eduximus, & veneratione ſolenni debitam eius magnificentiæ reuerentiam exhibentes, illam deſiderio & deuotioni populorum ſtudio pietatis obtulimus.* Addit Matthæus Paris præter hanc notorietatem poſſeſſionis antiquæ, & publici cultus continua deuotione exhibiti, aliud genus probationis: expreſſè etenim notat *Litteras cum hac ſacra veſte repertas* patenti fuiſſe eius ingenuitatis indiciô. Si coniectari licet, haud temerè poſſem opinari, fuiſſe ſacratiſſimam hanc pueri Ieſu veſtem Argentoliaci repoſitam à Carolo Magno, qui ab Oriente multa ſibi ſacro-ſancta eiuſmodi pietatis Chriſtianæ pignora dari & tranſmitti ſummo ſtudio procurauit, quando ſcilicet excluſis ex illo Cœnobio ſanctæ Deigenitricis Monachis, Virgines hîc ſanctimoniales collocauit, quibus filiam ſuam Theodradam Abbatiſſam præfecit, vt Guillelmus de Nangiaco Monachus S. Dionyſij in ſua Chronographia commemorat. Cæterum de Caluinianis technis & calumniis, hactenùs accuratim expenſis & confutatis, ſatis ſupérque.

CONTINVATIO NOTARVM.

§. XX.

Ob insigne gratiæ cœlestis] Memoriale scilicet diuinæ Incarnationis, quæ maxima est Dei gratia data hominibus. hinc Apostolus, 1. Timoth. 3. *Et manifestè* (ait) *magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne.* S. Augustinus hoc concussus ineffabili mysterio diuinæ in nos misericordiæ & bonitatis, ad Deum se toto corde conuertit: *Non satiabar* (inquit lib. 9 Confess. c. 6.) *illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilij tui* (ô Deus!) *super humani generis salutem.* Succinit mellifluus Bernardus, ep. 109. *Nemo hominum nouit, nec ad plenum noscere potest, quid boni ad gratiam, quid congruentiæ ad sapientiam, quid decoris ad gloriam, quid commodi ad salutem, penes seipsam continet huius mysterij altitudo.*

§. XXI.

Illud videlicet indumentum, quo sese humanata induere (d.) *sapientia dignata fuit.*] Nihil frequentius apud Patres ac Theologos, quàm quod Incarnatio, vestitio sit Verbi diuini; hoc & Ecclesia in Hymno Natalis Domini profitetur, dum sic concinit:

Beatus auctor sæculi
Seruile corpus induit:
Vt carne carnem liberans,
Ne perderet quos condidit.

Hoc ipsum S. Augustinus egregiè docet lib. 83. qq. q. 73. tom. 4. *Hoc ergo* (inquit) *nomine habitûs, satis significauit Apostolus quemadmodum dixerit in similitudinem hominum factus, quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cùm indutus est hominem; quem sibi vniens quodammodo atque confirmans, immortalitati, æternitatique sociaret.* Et infrà: *Quo nomine habitûs oportet intelligi, non mutatum esse verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste mutantur &c. Sed quantum verba humana rebus ineffabilibus coaptari possunt, ne mutatus intelligatur Deus humanitatis assumptor, electum est, vt Græcè σχῆμα, & Latinè diceretur habitus, illa susceptio.* Deus igitur factus est homo, non quòd Verbum transformatum sit in carnem, id est hominem, sicut Eutychiani volebant, sed quòd factum sit caro sicut ferrum fit ignitum, & sicut aurum fit statua vel imago aurea; quia manens Verbum quod erat, cœpit esse quod non erat, etenim ad se humanitatem assumpsit, eámque quasi vestem induit, imò sibi in consortium indiuiduum, & vnitatis indiuiduæ copulauit; quapropter vestitio illa substantialis fuit. At vestitio qua Verbum incarnatum humanitatem velabat, erat tantùm accidentalis. De hac postrema vestitione Episcopi isti loquuntur, dum vestem puerilem seu *cappam* (vt aiunt) *pueri Domini Iesu, indumentum* appellant, *quo sese humanata d. sapientia induere dignata fuit.* Familiare est Theologis dum tractant de Sacramenti Eucharistiæ adoratione, exemplum assumere

aſſumere indumentorum Chriſti, hoc enim modo ſpecies Sacramentales coli poſſe ac debere docent; quo Chriſti veſtimenta ab eius adoratoribus honorabantur: nec enim per ſe aut propter ſe colebantur, ſed propter humanitatem Verbi, cui cohærebant, ideóque propriè non adorabantur, ſed coadorabantur propter vnionem illam accidentalem, & propter immediatum contactum corporis Domini: ita & ſpecies propter vnionem Sacramentalem, quam habent cum ipſo Chriſti corpore quod tegunt, inuoluunt & complectuntur; qua de re infrà plenius in proprio tractatu de adoratione Euchariſtiæ.

§. XXII.

Ob ſanctiſſimam præſcriptorum Patrum præſentiam, Deo propitio ſalubri diſpoſitione decretum eſt.] Mos fuit antiquus Epiſcoporum Galliæ, cùm quadam occaſione alicubi conueniſſent, inter ſe de rebus Eccleſiaſticis conſultationes inire, communíque conſenſu ſtatuere quæque pro ratione rerum & temporum ipſis opportuna videbantur. Hoc modo Arauſicani II. Concilij canones editi fuerunt, ſicut hac patet ipſius Synodi Prælocutione: *Cùm ad dedicationem Baſilicæ, quam illuſtriſſimus Præfectus & patricius, filius noſter Liberius, in Arauſica ciuitate fideliſſima deuotione conſtruxit, Deo propitiante & ipſo inuitante conueniſſemus, & de rebus quæ ad Eccleſiaſticam Regulam pertinent, inter nos ſpiritualis fuiſſet oborta conlatio, peruenit ad nos eſſe aliquos qui de gratia & libero arbitrio per ſimplicitatem minus cautè, & non ſecundùm fidei Catholicæ regulam, ſentire velint. Vnde &c.* Anno 529. Sed & Concilium IV. Arelatenſe quod triennium ante conſedit, eadem occaſione ſuas edidit ſanctiones. Quamobrem qui aderant Epiſcopi ſic præfati reperiuntur, in ipſo Decretorum limine: *Cùm in voluntate Dei ad dedicationem Baſilicæ ſanctæ Mariæ in Arelatenſi ciuitate, Sacerdotes Domini conueniſſent, congruùm iis & rationabile viſum eſt, vt primùm de obſeruandis canonibus attentiſſima ſollicitudine pertractantes, qualiter ab ipſis Eccleſiaſtica regula ſeruaretur, ſalubri conſilio definirent.* Decem illi Epiſcopi qui cum pleriſque Abbatibus, Rege præſente, cum proceribus regni, & magno populi concurſu, apud Argentolium conuenerunt, ad veſtis puerilis Domini inſpectionem & oſtenſionem, antiquæ huius conſuetudinis memores, chartam hanc ſynodicam ediderunt, qua non modò huius ſacri pignoris germanitati teſtimonium authenticum perhiberent, ſed & reī geſtæ, in actione tam ſolenni, ſeriem poſterorum memoriæ conſignarent; præterea verò præſentibus ſpiritualia munera impertirent, ritúmque ſacrum tunc vigentem tam pœnitentiæ, quàm indulgentiæ, genuinis characteribus canonicæ praxis, irent expreſſum.

§. XXIII.

Vt omnibus ibidem venientibus, ſupernæ miſerationis gratiam poſcentibus merces & fructus ſuæ deuotionis, in indulgentia veniæ compenſetur.] In indulgentiarum conceſſione tria requirunt Theologi, videlicet vt ſit

in concedente auctoritas, in causa pietas, in suscipiente charitas. Quoad auctoritatem spectat, hanc esse plenissimam in summo Pontifice Christi Vicario, Petrique successore (cui ab ipso Domino data est summa & generalis potestas ligandi & soluendi, Matth. 16) omnes Catholici doctores summo consensu Docent, quod & Ius decernit Canonicum, siquidem cap. *Cum ex eo. de pœnit. & remiss.* declaratur *in summo Pontifice ad indulgentias concedendas, esse plenitudinem potestatis.* Competere etiam Episcopis in sua cuique diœcesi (& Metropolitanis in sua propria prouincia *) ius indulgentias conferendi, patet ex antiquis Conciliis, Ancyrano, can. 5. Laodiceno c. 2. Nicæno I. generali, c. 12. & ipso Iure Canonico cap. *Cum ex eo.* & cap. *Nostro. de pœnit. & remiss.* constantique vsu Catholicæ Ecclesiæ. Quòd si vnus Episcopus in sua diœcesi potest indulgentias concedere, maiori ratione plures iuncti conferre possunt, sicut iam olim passim factum constat in Ecclesiarum dedicatione, ad quam plerique Antistites inuitari & conuenire solebant: vt notum est peritis antiquitatis Ecclesiasticæ. Cuius consuetudinis iurisque memores decem isti Episcopi, qui ad solennem reserationem, inspectionem, & ostensionem vestis Domini, ex communi voto Regis, Cleri & populi conuenerunt, hanc indulgentiam communi consensu concesserunt. Sed vt rata eorum coram Deo esset indulgentia, (quia requiritur vt sit *in causa pietas*) sapienter hoc in ipso suo diplomate, se rationabili causa moueri, expressum esse voluerunt. Cùm igitur Theologi eam solam piam esse causam indulgentiæ concedendæ definiant, quæ ad honorem Dei cedit & Ecclesiæ vtilitatem: adesse huiusmodi causam suæ huic concessioni solerter insinuauêre; dicunt enim, tam iis qui impræsentiarum ad hanc piam & celebrem actionem conuenerant, quàm quibuscumque aliis, hanc gratiam se impertire, qui in posterum pari die eamdem vestem piè inuiserent, quo præsenti anno reseratio illa solennis facta fuerat.

* scilicet, in cursu visitationis.

S. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. & 3. quæstiuncula 2. Durandus, & Paludanus in ead. dist. 20. q. 4. S. Antoninus 1. part. tit. 10. c. 3. §. 1.

§. XXIV.

In honorem diuinæ vestis, propriam seruitutem & deuotionem obtulerint] Quo nomine cultum diuinum, humilium orationum obsequium, eleemosynas, cæteráque pietatis officia facta intuitu & reuerentia diuinæ incarnationis, veste hac pueri Domini Iesu, memoriæ, oculísque inspicientium renouatæ, satis euidenter significant, simúlque se niti legitima auctoritate innuunt, subiungendo: *Nos omnibus illis de clementiæ cælestis plenitudine confisi.* Cæterùm nec tertiam partem seu conditionem prætereunt, videlicet vt sit in suscipientibus *congrua dispositio.* Nam quid aliud sibi volunt hæc verba, quibus hoc pium indultum præmuniunt? *Supernæ miserationis gratiam poscentibus, vt merces & fructus suæ deuotionis in indulgentia veniæ compensetur;* nisi hoc ipsum quod in recentioribus indulgentiarum formulis soleat interseri, *Verè pœnitentibus, & confessis, sacráque communione refectis,* &c.

§. XXV.

Si peccatis grauibus & maximis impliciti fuerint.] Quænam ſint peccata illa grauia & maxima, libri pœnitentiales indicant apud Patres vſitati; quos collegit, & notis breuiſſimis, ſed doctis illuſtrauit Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, ediditque Venetiis anno 1584. ſub titulo Canonum pœnitentialium, quos his ſex libellis ſeu tractatibus complectitur. Primus eſt *Pœnitentiale Romanum.* Secundus eſt *Codicellus Venerabilis Bedæ, de peccatorum remediis.* Tertius eſt *Pœnitentium liber Rhabani Mauri Archiepiſcopi Moguntinenſis.* Quartus eſt *Epiſtola canonica S. Gregorij Niſſeni Epiſcopi ad S. Letoium* Melitenſem Epiſcopum. Quintus, *Epiſtolæ S. Gregorij Neocæſarienſis, Thaumaturgi vocitati, canon vltimus.* Sextus, *Canones pœnitentiales qui cum Gratiani libro edi ſolent, & ex Summa Aſtenſi, lib. 5. tit. 32. deſumuntur.* Cæterùm Pœnitentiale Romanum, quod reliquis eſt ordinatius, varios in titulos eſt digeſtum. Primus eſt *de homicidio, diuerſiſque huius criminis ſpeciebus.* Secundus *de periuriis & de pœnitentia eorum.* Tertius *de fornicatione & inceſto diuerſi generis, & de pœnitentia vtriuſque ſexûs & diuerſæ ætatis.* Quartus titulus inſcriptus eſt *de prædatoribus, & furibus, ac incendiariis, & pœnitentia eorum.* Quintus *de crapula & ebrietate.* Sextus *de incantatoribus & auguribus, de diuinis, & ſortilegiis, & variis illuſionibus diaboli, & de maledicis.* Septimus, *de variis criminibus,* qui in capita 30. & vnum diſtinguitur. Octauus itidem *de variis criminibus.* Nonus iterum *de variis criminibus, & pœnitentiis eorum.* Qui ſanè canones ſi in vſum redirent, auctoritas Eccleſiæ in integrum reſtitueretur, mundi ſuperbia detumeſceret, diſciplina Chriſtiana vires (iam ferè exciſas) reciperet, peccatorum profluuia magna parte ſiſterentur, & antiqua illa Chriſtianorum ſanctimonia vbique refloreſceret. Optauit ſacro-ſancta ſynodus Oecumenica Tridentina, vt Sacerdotes (quantum fieri poſſet) iuxta canonicam diſciplinam, pœnitentias imponerent, vt videre eſt ſeſſ. 6. [a] c. 14. & ſeſſ. 14. [b] c. 8. quo ſic eoſdem admonet officij: *Debent ergo Sacerdotes Domini quantum ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares & conuenientes ſatisfactiones iniungere, ne ſi fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum peccatoribus agant, leuiſſima quadam opera pro grauiſſimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt ſatisfactio quam imponunt, non ſit tantùm ad nouæ vitæ cuſtodiam & infirmitatis medicamentum, ſed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & caſtigationem: nam claues Sacerdotum non ad ſoluendum dumtaxat, ſed & ad ligandum conceſſas etiam antiqui Patres credunt & docent.* De publicè peccantibus, publicâ pœnitentiâ conſtringendis videri poteſt quàm ſapienter ſtatuit idem Concilium, ſeſſ. 24. c. 8.

[a] De Reform.
[b] De Pœnitentia.

§. XXVI.

Vnius anni pœnitentiam relaxamus.] Libri pœnitentiales præſignati, qui ſacris ex canonibus contexti ſunt, pro grauibus & maximis cri-

minibus annos 12. aut 9. aut 7. aut 5. aut 3. vt minimùm rigidæ pœnitentiæ peccatoribus imponunt. Quando igitur vnum annum pœnitentiæ vel plures, summus Pontifex vel Episcopi relaxabant, hac ex parte pœnitens exonerabatur, reliquóque tempori suæ pœnitentiæ præfixo tantùm remanebat obnoxius. Secundùm priscos Canones potestas Episcoporum laxior erat quàm posterioribus sæculis esse cœpit; poterant enim plures annos pœnarum minuere per modum indulgentiæ, nec intra anni vnius circulum, aut quadragenæ vnius exiguam mensuram (ad quam demum astricti sunt) eorum auctoritas coarctabatur, sed necessarium fuit tandem ad hoc remedium deuenire propter vsûs huius potestatis excessum, qua plerique Præsulum abutentes, vigorem disciplinæ Ecclesiasticæ & saluberrimum rigorem pœnitentiæ canonicæ penitus eneruabant. In Concilio igitur Oecumenico Lateranensi, anno 1215. celebrato sub Innocentio III. c. 62. hæc constitutio promulgata est, qua ordinariorum potestas intra certam mensuram legitimi vsus fuit restricta: *Ad hæc quia per indiscretas & superfluas indulgentias, quas quidam Ecclesiarum Prælati facere non verentur, & claues Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio eneruatur: Decernimus vt cùm dedicatur Basilica non extendatur indulgentia extra annum, siue ab vno solo, siue à pluribus Episcopis dedicetur. Ac deinde in anniuersario dedicationis tempore quadraginta dies de iniunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Infra hunc quoque dierum numerum indulgentiarum litteras præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet causis aliquoties conceduntur, cùm Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueuerit obseruare.* Nec est quòd quis hinc obiiciat, decem illos Episcopos, quorum Chartam munificam expendimus, modum Canonicum excessisse, cùm extra casum præfixum, scilicet dedicationem Ecclesiæ, vnius anni indulgentiam concesserint. Lex hæc etenim nondum edita erat, quæ scilicet facta est annis ferè centum postquam illi Episcopi indulserunt eiusmodi remissionem.

§. XXVII.

Qui verò leuibus, id est venialibus detinentur.] Distinctio illa inter grauia peccata & leuia, seu venialia nupera non est, neque à Scholasticis Theologis inuenta, vt neoterici hæretici calumniantur. Etenim sancti Patres litteris sacris inhærendo hoc ipsum discrimen passim agnouerunt & docuerunt. S. Chrysostomus hom. 24. in Matth. discernit inter *paruulas culpas & maxima crimina:* Cassianus eius discipulus, Collat. 20. c. 11. *minuta vocat, & grauia peccata.* S. Ambrosius lib. 2. de pœnit. c. 10. distinguit inter *quotidiana, leuioráque peccata; & grauiora.* Sic & S. Hieronymus in cap. 3. Malachiæ. Idem verò ad c. 7. Matth. dicit quædam esse *mortalia crimina, quædam minora peccata,* hæcque notat à Domino *festucæ in oculo;* illa verò *trabi magnæ molis* comparari. Quæ sanctus Augustinus lib. de Spiritu & littera, c. 36. *horrenda facinora & flagitia nuncupat; alia verò leuiora.* Et in Enchiridio, cap. 17. *quotidiana, breuiora, & leuiora delicta.* Eadem dist. vtitur Innnocen-

tius I. Pontifex Romanus, epist. 1. c. 7. posterioresque Patres & Doctores passim.

§. XXVIII.

Medietatem pœnitentiæ remittimus.] Axioma Theologorum est, venialia peccata esse materiam sufficientem confessionis, sed non necessariam: aliis enim mediis & remediis eiusmodi peccata remittuntur. Dato tamen quòd in confessione cum intento petendi absolutionem à Sacerdote, declarentur, Sacerdos ab iis confitentem nonnisi iniunctâ ipsi pœnitentiâ, regulariter absoluit. Huius igitur pœnitentiæ medietatem relaxant præfati Antistites, prudenter & scienter locuti.

§. XXIX.

Oblita peccata modo simili condonamus.] A peccatis occultis & oblitis, de quibus contritio formalis haberi nequit, Theologi docent, nos liberari per virtualem displicentiam, modò diligens inquisitio præcesserit; item per Eucharistiam, siquidem S. Thomas 3. p. q. 79. a. 3. expressè docet eum qui fortè habet peccatum mortale, sed non habet affectum, neque conscientiam, quia post diligens examen, ei non occurrit, & si occurreret, proculdubio operam daret, vt per Sacramentum pœnitentiæ expiaretur, & dolorem habet omnium peccatorum suorum; licèt iste dolor non sit respectu illorum peccatorum, quæ lapsu memoriæ non deprehendit contritio perfecta: hunc inquam hominem asserit non indignè nec inutiliter accedere ad Eucharistiam, imò planè vtiliter & fructuosè, quia quamuis hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & consequenter delet etiam peccata mortalia, siquæ inueniat in eo, qui eo modo quo dictum est, accedit. Gratia enim cum peccato mortali simul manere nullo modo potest. Sed Axioma Catholicum est, per indulgentias neminem absolui, vel solui à reatu culpæ vllius, id est nec lethalis nec venialis, vt probat Cardinalis Bellarminus lib. 1. de indulgentiis, c. 7. Proinde quando Pontifices dicunt se per indulgentias *absoluere peccatores à peccatis*, vel condonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiam partem peccatorum, semper intelligendi sunt de peccatis quoad pœnam, non quoad culpam: nullo enim ministerio humano nisi per Sacramenta, culpa non modò lethalis, sed nec venialis remitti potest; sed alia sunt (vt præmissum est) remedia, quoad culpam peccatorum mortalium, quæ à memoria exciderunt. Nempe in Sacramento pœnitentiæ per virtualem displicentiam, & per susceptionem Eucharistiæ, quæ fit eo modo quo dictum est secundùm doctrinam S. Thomæ, cui Theologi passim consentiunt. Antequam verò S. Thomas hoc docuisset, id ipsum Episcopi isti decem, rectè censuerunt; quamobrem admodum limatè & solerter eloquuntur; Neque enim

dicunt se absolutè remittere peccata oblita, sed simili modo quò mediam partem pœnitentiæ se dimittere præfati sunt, iis qui leuioribus peccatis detinentur: sic enim manifestum est non eos loqui de reatu culpæ, sed dumtaxat de pœna, eáque temporali, cuius indulgentia iudicialis est relaxatio seu condonatio, quemadmodum à Theologis definitur; qua de re olim ex professo disseruimus, scilicet in Apologia pro Iubilæo & reliquis indulgentiis, aduersus Molinæum aliósque Caluinianæ sectæ Ministros &c.

§. XXX.

Annis verò singulis à festiuitate S. Dionysij ad octauas eiusdem] Festum S. Dionysij à Maioribus olim eximia solennitate solebat celebrari, adeovt & Episcopi ex variis regni partibus ad eius Monasterium prope Parisios conuenirent, vt splendidiori cultu ipsa eius festiuitas perageretur. Cuius moris eodem tempore qui florebat meminit Sugerius, libro de rebus in administratione sua gestis, vbi agit de altaris sancti cognominati in ipsa Basilica S. Dionysij solenni visitatione, sacrarúmque reliquiarum in hoc sacrario reconditarum tam insigni ritu, quàm apparatu facta reseratione atque ostensione: *Assumens*, inquit, *ex deuotione audaciam, & antiquitati honorem veritatis conseruans, modum & diem detegendi ipsas sanctas reliquias elegimus, sacratissima videlicet die martyrij beatorum Martyrum Dominorum nostrorum, octaua scilicet Idus Octobris. Aderant siquidem diuersarum prouinciarum Archiepiscopi & Episcopi, qui gratantissimè quasi ex debito Apostolatus Galliarum ad tantæ solennitatis celebrationem pia vota deferre accesserant; Archiepiscopi scilicet Lugdunensis, Rhemensis, Turonensis, & Rothomagensis: Episcopi verò Suessionensis, Beluacensis, Siluanectensis, Meldensis, Redonensis, Alethensis & Venetensis: Abbatum etiam & Monachorum, siue Clericorum, atque Optimatum conuentus, sed & populi promiscui sexus turba innumerabilis.* Videtur hac occasione Episcoporum illorum decem, & Abbatum, sacrorúmque virorum qui detectioni vestis sacræ puerilis Domini Iesu apud Argentolium interfuerunt, in præsentia Regis & Optimatum regni, conuentum esse factum, concursúmque illum vulgi copiosum. Nam penitiùs intuenti chartam illam Episcopalem nulla apparet diei & mensis notula, sed anni dumtaxat, eo quod scilicet isti Præsules dum anniuersariam memoriam solennis huius inspectionis perpetuis indulgentiarum muneribus insigniunt, signanter aiunt se xenia hæc spiritualia concedere fidelibus, annis singulis à festiuitate S. Dionysij vsque ad octauas eiusdem, Ecclesiam ipsam Monasterij Argentolij piè visitantibus. Qua expressione satis euidenter indicant hoc ipso quod signant tempore, solennem illam reserationem à seipsis peractam fuisse.

Apud Quercetanum. Tom. 4. Collectionis Scriptor. Historiæ Francor. p. 347.

§. XXXI.

Loci ipsius & sacratissimæ vestis venerationem &c.] *Paterna vestis & an-*

nulus, ac siquid eiusmodi (ait S. Augustinus lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 13. tom. 5.) *tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior existit affectus.* Quanto igitur amore & cultu nos prosequi par est indumentum illud, quo sese diuina sapientia humanata (vt Episcopi isti paulo antè loquuntur) induere dignata est, propter salutis nostræ operationem? *Si tetigero fimbriam vestimenti eius,* (aiebat infirma mulier) *salua ero?* Si tanta cum fide vestem illam, quæ contactu corporis Domini sanctificata est, qui venerabundi Argentolium veniunt eam oscularentur; gratias non dubito plerasque hinc perciperent, iustóque titulo indulgentiam à religiosissimis his Episcopis, hanc piè inuisentibus impertitam, proculdubio consequerentur: sed veniunt passim vt videant, non vt credant; non vt pignus diuinum condigno cultu venerentur, sed vt oculos pascant; cæterùm de re ipsa censeant, prout collibuerit. Haud mirum igitur si qui tepidi veniunt, frigidi redeunt; Christi vox est in Euangelio frequens, *fiat tibi sicut credidisti,* ideo qui non credit, nihil itidem promeretur. *Tactus Saluatoris* (ait Venerabilis Beda) *opus est salutis, quem tangere est in ipsum credere, à quo tangi est fidei munere firmari.* Defectu igitur fidei qui laborat, nec tangit Dominum, nec tangitur à Domino: quamobrem etsi eius vestem perspiciat & osculetur, nihil tamen hinc gratiæ aut virtutis eius sibi conciliat.

Math. 14. Marc. 5.

Lib. 2. Comm. In Luc. 6.

§. XXXII.

Piè inuisentibus, quadraginta dies suæ pœnitentiæ remittimus & indulgemus.] Quadragenæ indulgentia hæc dicitur, qua pœnitentia remittitur, quæ quadraginta continuatis diebus in ieiuniis aliísque laboriosis operibus agenda fuisset. Hæc *quadragena* quando imperabatur, acrior, ita vt solo pane & aqua contenti esse deberent qui eam peragebant, *carena* dici solebat *: quòd videlicet carentiam omnium ciborum contineret. Eiusmodi carenam præmitti solitam ante septennem pœnitentiam testatur Concilium Triburiense, cui Burchardus succinit, & subinde cæteri Canonistæ. Cùm rariores essent indulgentiæ, hæc quæ 40. dierum appellatur, vsitatior erat, etiam apud Romanos Pontifices, tum enim indulgentiæ non per annos, sed per dies, qui vt plurimùm quadraginta erant, aut ad summum centum, numerabantur. Vrbanus IV. etsi augendæ solennitatis festi Corporis Christi ardenti desiderio ferueret, tamen valde moderatè in concessione indulgentiarum, quas hoc obtentu largitus est, se gessit: *Omnibus enim verè pœnitentibus & confessis qui Matutinali officio huius festi præsentialiter in Ecclesia vbi celebraretur adessent, centum dies: qui verò Missæ, totidem; illis autem qui interessent in primis ipsius festi vesperis, similiter centum: qui verò in secundis, totidem. Eis quoque qui Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, ac Completorij adessent officiis, pro qualibet horarum ipsarum quadraginta. Illis verò qui per ipsius festi octauas in Matutinalibus, Vespertinis, Missæ ac prædictarum horarum ipsarum officiis præsentes existerent, singulis diebus octauarum ipsarum centum dies de iniunctis sibi pœnitentiis relaxando, indulgentiam tribuit perpetuis temporibus duraturam.* vt qui tum clarebat, & qui mandato ip-

* Ita Bellarm. lib. 1. de Indulgent. c. 9. Quem falli tamen liquet ex Pontificali Rom. prænotato, cuius Tit. 2. de homicidio, c. 34. sic legimus: *Ita faciendum est tibi vt pro psalmista, 40. dies in pane & aqua, quod Theutonicè carina vocatur, cum septem seqq. annis pœniteas.* Carina igitur Germanica vox est, nec à Latino carendi verbo deriuatur.

ſius Pontificis officium huius feſti & octauarum contexuit, S. Thomas, expreſſè refert Opuſc. 57. At deinceps multiplicatis peccatis indulgentiæ etiam auctiores eſſe cœperunt, vt etiam videre eſt in hodierno vſu, quo plenæ, imò pleniſſimæ indulgentiæ paſſim à ſummis Pontificibus conceduntur.

§. XXXIII.

De paruulis qui baptiſati, vel ſine baptiſmi remedio infra ſeptem annos pro negligentia parentum mortui ſunt, totam pœnitentiam parentibus eorum remittimus.] In veteri Romano Pontificali ab Antonio Auguſtino edito extat ſub tit. de homicidio, c. 29. huius tenoris: *Oppreſſiſti infantem tuum ſine voluntate tua, aut pondere veſtimentorum tuorum ſuffocaſti, & hoc poſt baptiſmum factum fuerit: quadraginta dies in pane & aqua & oleribus pœniteas atque leguminibus, & à coniuge te abſtineas donec illi quadraginta dies pertranſeant. Poſt tres annos pœniteas per legitimas ferias & tres quadrageſimas in anno obſerues. Quod ſi ante baptiſmum infans oppreſſus fuerit, proximos 40. dies vt ſupradictum eſt pœniteas, poſteà verò quinquennium expleas.* Eodem titulo can. ſequens de eadem re expreſſus eſt, hoc dempto quod quinquennis pœnitentia ad triennem mitigatur. Cap. autem 31. eiuſdem tit. Sacerdotem reſpicit, cuius negligentia infans obierit ſine baptiſmi ſuſceptione, ſic enim ſtatuit canon ille pœnitentialis: *Infans infirmus & paganus commendetur Preſbytero, ſi moritur* (infans) *abſque baptiſmo,* (Preſbyter) *deponatur.* Subinde verò temperatur parentum pœnitentiæ duratio: quæ enim eſt quinquennis aut triennis priori diſpoſitione, annua tantùm definitur. hac enim clauſula explicit vltimum iſtud capitulum, *Si per negligentiam parentum fuit, annum vnum * pœniteant.*

* Malè in textu edito Venetiis legitur *pœniteat.*

§. XXXIV.

Excepta feria VI. ** *in hebdomada.*] Quæ ſemper ob paſſionis Dominicæ memoriam, rigidioris in Eccleſia fuit obſeruantiæ, vt patet ex canone 68. Apoſtolorum, S. Clemente lib. 5. Apoſtolicar. Conſtitutionum c. 16. 19. & vltimo, S. Ignatio epiſt. ad Philippenſ. Tertulliano lib. de ieiunio aduerſus Pſychicos, Clemente Alexandrino lib. vlt. Stromatum, paulopoſt medium, Origene hom. 10. in Leuit. S. Epiphanio, hæreſ. 75. & 80. necnon in compendiaria doctrina illius, S. Hieronymo in cap. 4. ad Gal. S. Auguſtino epiſt. 86. ad Caſulanum, & aliis ſacris auctoribus ſequentium ætatum. Vide can. *Jeiunia.* de Conſec. diſt. 3. & c. *de eſu carnium.* eadem diſt.

** In 8. Synodo fer. 6. commendatur, eo quòd in ea vetus Adam fuerit plaſmatus, & Chriſtus nouus Adam conceptus & crucifixus: quæ doctrina priùs à Clemente Alexand. 6. Stromatum tradita eſt, vbi ait: *Sexta die dicitur factus homo, qui fuit fidelis vt Dominicæ hæreditatis quietem acciperet. Tale quid oſtendit hora 6. ſalutaris Oeconomia, qua nouus homo fuit conſummatus.*

§. XXXV.

Jn qua ...... (exciderunt hîc aliquot characteres, nimia vetuſtate deleti.) *Si ad Eccleſiam pœnitens perrexerit, qualem ei charitatem Preſbyter dederit.*] Eſt enim in Sacerdotis arbitrio qui pœnitentium confeſſiones excipit, pœnas ſatisfactorias mitigare, & benigniùs cum ipſis peccatoribus agere, quos viderit de admiſſis reatibus maiori dolore correptos.

correptos. Aptè verò & eleganter hanc mitigationem vocat Hugo Rothomagensis Archiepiscopus, cum assistentibus sibi Episcopis, *charitatem*, siquidem non ex iustitia, sed ex misericordia procedit. Extat insignis Epistola increpatoria sancti Dionysij ad Demophylum Monachum, qui bonum Sacerdotem conuitiatus fuerat, quòd miseratus fuisset pœnitentis, ipsúmque delicta sua cum intimi doloris indicio confitentem, benignè excepisset. Rectè enim functum hunc Sacerdotem asserit suo ministerio; cuius proprium est plebis ignorantias tolerare, aliorum infirmitates sua ex infirmitate metiri, Christi mansuetudinem imitari, qui summa semper benignitate & misericordia peccatores ad se venientes complexus est, próque suis occisoribus à Patre veniam in cruce, mira pietatis instantia postulauit; digna est illa Epistola, quæ à Sacerdotibus, audiendis confessionibus pœnitentium incumbentibus, sedula meditatione versetur, ingentes enim ad commiserationem præcordiis legentium ingerit aculeos, Christíque mansuetudinis eximios imitationis affectus in animis parit.

S. Dionysij ep. 8. quæ ad Demophylum est directa.

§. XXXVI.

Hanc habeat] Angelus in Summa, verbo, *Indulgentia*, n. 5. & Bartholomæus Fumeus itidem in Summa, eodem titulo, n. 2. docent omnes Parochos, alióſque Sacerdotes, qui ius habent confessiones audiendi, posse in ipso Sacramento confessionis indulgentias concedere, remittendo id quod superest expiandum, quando minor pœnitentia iniungitur quàm vt sufficiat, ad totam pœnam peccatis debitam exhauriendam, & adducunt pro hac sententia Innocentium in Comment. cap. *Cùm ex eo.* de pœnit. & remissionibus, Panormitanum in cap. *Sicut dignum*, de homicid. volunt. & alios Iuris Canonici interpretes. Cardinalis Bellarminus hanc tamen opinionem non recipit, at refellit, cùm ex eo quod stet in aduersum sententia communis, tum ex cap. *Accedentibus, de excessib. Prælatorum*, vbi habetur non licere Abbatibus, neque aliis quibuscumque inferioris ordinis, quàm Episcopalis, indulgentias concedere. Fatetur tamen hoc posse Sacerdotes ex commissione Pontificis Maximi & Episcoporum: quo sensu accipienda videntur hæc verba indulti huius Episcopalis, *Qualem ei charitatem Presbyter dederit, talem habeat.* Datô enim, quòd Presbyter audiendo pœnitentis huiusmodi confessionem, iniuncta modica pœnitentia, ipsi reliquum satisfactionis, commiserationis paternæ affectu remiserit, ratum habent Episcopi isti hoc indultum: quod sic Sacerdos non tam sua, quàm illorum auctoritate his collata litteris, concesserit.

Lib. 1. de Indulgent. c. 11.

§. XXXVII.

Si verò infirmus] Infirmitas causa est excusationis legitima, cap. *Tenor*, & ibi glos. 1. *de re iudicat.* & glos. *infirmitate* in cap. 1. *de procurat.*

ſed repugnare videtur can. *Si verò*, qui 56. eſt diſt. 50. quo decernitur infirmo non poſſe pœnitentiam delictorum imponi, vſque ad conualeſcentiam. Verùm hoc intelligendum eſt non de abſolutione Sacramentali, ſed de pœna ſatisfactoria, cuius executio pœnitenti infirmo iniungi debet adimplenda quando conualuerit: exonerari tamen poteſt virtute indulgentiæ, quam iſti Præſules concedunt pœnitenti infirmo, modò leuem aliquam ſatisfactionem, quam infrà ſignant, perſoluat.

§. XXXVIII.

Aut mulier prægnans debilis.] Vide cap. *officij, de pœnit. & remiſſ.* Mitiùs ſemper agitur cum hoc ſexu, propter naturalem imbecillitatem, maximè verò cùm grauidæ ſunt, & vterum ferunt, conceptæ prolis intuitu: quo tempore longè ſunt infirmiores & debiliores. Quæritur ſi extra hunc ſtatum, Clericum adeo grauiter percuſſerint vt inciderint in Canonem, *Siquis ſuadente Diabolo*, num ad Papam remitti debeant, petendæ abſolutionis ipſi reſeruatæ cauſa? Reſpondent Canoniſtæ ex cap. *Mulieres, de ſent. excomm.* in 6. *remittendas non eſſe*, ſed poſſe ab Epiſcopo licitè & competenter abſolui.

§. XXXIX.

Quæ ieiunare non poſſit] Axioma eſt Iuris Canonici, *ieiunium ægrotus ſi fregerit, reus voti non habetur.* De regulis Iuris in antiq. cap. 4. vide cap. *Licet*, de pœnit. & remiſſ.

§. XXXX.

Dicat ſepties pater noſter] *Hæc oratio compendioſis verbis, ſeptem petitionibus*, (ait S. Auguſtinus ſerm. 182. de temp.) *omnes ſpecies orationis comprehendit: ſic Chriſtus orare docuit, citò vt poſtulata præſtaret. Quid mirum?* (ait magnus Tertullianus lib. de orat.) *Deus ſolus docere potuit, vt ſe vellet orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis & de ſpiritu ipſius, cùm ex ore diuino ferretur, animata ſuo priuilegio aſcendit in cælum, commendans patri quæ filius docuit.* Filius ſcilicet vnigenitus in quo pater ſibi complacuit. *Spem igitur habemus obtinendæ cauſæ noſtræ*, (idem ait S. Auguſtinus lib. 50. homiliar. hom. 42.) *quando talis Iuriſperitus nobis preces dictauit, qui ſedet ad dexteram patris, ipſe eſt aduocatus noſter &c.* Valere eandem orationem ad leuium culparum remiſſionem, idem B. Auguſtinus docet c. 7. Enchiridij ad Laurentium, *Delet* (inquit) *omnino hæc oratio, minima & quotidiana peccata.* Piè igitur & ſapienter Epiſcopi iſti docent, ieiunij deliquium accidens per impotentiam, oratione Dominica compenſari: culpa enim magis obſtringit reum peccati cuiuſcumque, etiam minimi, quàm ieiunij votum aut præceptum, hoc enim vbi vires deficiunt non obligat, cùm ad impoſſibile nemo teneatur. Vnde illa compenſatio eſt potiùs congruentiæ vel æquitatis, quàm iuſtitiæ. Gloſ. *Denarium*, in can. final. diſt. 82. fas fideli eſſe docet,

dare denarium pro se ieiunanti, vt seipsum redimat à ieiunio *. Quanto magis igitur qui ieiunare nequit propter virium imbecillitatem, immunis fiet ab obligatione ieiunij, si orationem illam Deo patri obtulerit, quam ad placandam eius maiestatem, conciliandámque eius misericordiam dictauit nobis ipsius dilectus filius? *Dum prece*, (ait S. Cyprianus libello de orat. Dominica) *& oratione, quam filius docuit apud patrem loquimur, faciliùs exaudimur, &c. agnoscit enim pater filij verba, cum precem facimus.* Quod verò Præsules isti ieiunium oratione Dominica commutando, septies illam præcipiunt recitari, hoc sanè faciunt pio mysteriorum huius numeri intuitu, quæ breui epilogo complectitur ac denotat glos. fin. in cap. 1. *de celebrat. Missarum*, & glos. *Senarium* in proœmio lib. 6. &c. Consulendus Bungius in lib. cui titulus est, *Numerorum Mysteria*, sub epigraphe *de Septenario numero*, vbi quicquid est humanæ litteraturæ & sacræ eruditionis, summa ingenij solertia compilauit.

* Transeat hic ista glossa sine approbatione.

§. XLI.

Et opere pio bonum exerceat quod poterit.] Spectârunt, vt reor, isti Patres ad hæc verba Angeli Raphaelis, vtrumque Tobiam docentis, quæ sint potissimùm opera Deo grata & accepta pro pœnarum quæ debitæ sunt pro peccatis, expiatione; *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.* Tob. 12. 8. & 9. Non iniungunt tamen isti Antistites hæc tria simul opera, sed dumtaxat decernunt, vt qui cuiusdam illorum exercendi non habet facultatem, ad alterum, vel alterum vtriusque recurrat, v. g. qui ieiunij impotens est, eleemosynam largiatur; qui pauper est saltem oret instantiùs, vt humili deprecatione sua sibi conciliet diuinam clementiam; *Habemus enim multa subsidia*, (vt ait S. Ambrosius lib. de Elia & ieiunio c. 20. circa finem tom. 1.) *quibus peccata nostra redimamus.*

§. XLII.

Omnibus autem & quæ iusta sunt conseruantibus sit pax & . . . . . Domini nostri Iesu Christi, Amen.] Phrasis erat illis temporibus admodum vsitata, vt in Pontificiis diplomatibus passim circa finem legitur: Tametsi in litteris Apostolicis ampliùs extenderetur, sic enim erat expressa; *Cunctis autem eidem loco iusta* (ista) *seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen.* Videntur sanè Pontifices, hanc suatum litterarum clausulam ex hac Apostoli formula, quæ extat in fine epistolæ ad Galatas, desumpsisse: *Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.*

Vide Bullam Paschalis II. in antiquitatib. S. Dionys. p. 474. & 475. & Bullam Innocentij II. pag. 485. & 486.

§. XLIII.

Datum anno Verbi incarnati millesimo centesimo quinquagesimo sexto.] Varia iam ab Ecclesiæ ortu fuit ratio, numeros annorum computandi. Placuit initio Christianis Ecclesiastica monumenta ex Consularibus fastis perpetuæ memoriæ commendare. Iussit deinde Iustinianus per Imperatoris, Indictionis & Consulum nomina annos consignari. Galli ab obitu S. Martini, Itali à fundatione non quidem deinceps Vrbis, sed Romanæ Ecclesiæ censere annos voluerunt. Ægyptij à Martyrum sub immani Diocletiani persecutione passorum coronatione, annos diu dinumerarunt: qui mos etiam in Occidente aliquando obtinuit, vbi à temporibus ipsius Diocletiani, passim anni numerabantur. At Dionysius cognomento Exiguus natione Scytha, sed moribus Romanus, qui doctrina & sanctitate præstans claruit circa annum 525. sub Ioanne I. & sequentibus aliquot Pontificibus, Iustinóque & Iustiniano Impp. laudéque cum magna scripsit Cyclum Paschalem omissa profana hac numerandi ratione, spreta memoria Diocletiani impij fidelium persecutoris, annos numerare cœpit ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi. Qui vsus sensim inualuit, tandémque toto orbe Christiano summo consensu receptus est, hactenúsque in viridi obseruantia perdurat.

§. XLIV.

Felicis memoriæ Adriano Papa IV. feliciter.] Successit hic Pontifex Anastasio IV. creatus Romæ, Nonis Decembris, à 32. Cardinalibus consonis suffragiis, ingenti cum Cleri populíque lætitia & applausu, quamuis ex Anglia oriundus erat. Sedit autem annis 4. mensibus 8. diebus octo supra viginti: obiit verò Anagniæ anno 1159. Kal. Septembris. Vnde liquet, cùm charta hæc facta est ab Hugone Archiepiscopo Rothomagensi & cæteris Episcopis in ea designatis, ipsum Adrianum egisse Pontificatus sui annum 2. Quamobrem est quòd fortè mireris in huius chartæ vltima clausula illum dici felicis memoriæ. At non est quòd accipias verba hæc eo sensu, vt de defuncto dicta sint, sed de viuente, cui imposterum ab his Episcopis felix memoria exoptatur. Sic illo ipso tempore Ioselus Episcopus Sarisberiensis scribens ad Sugerium Abbatem pro impetrandis S. Dionysij reliquiis, petitionem suam his verbis terminat, *Noster Archidiaconus fructum ex parte reportet, reliquias scilicet S. Martyris Dionysij, per quas non solùm in nobis, sed in Ecclesia Sarisberiensi, perpetua nominis vestri memoria viuat.*

COROLLARIVM.

Hactenùs seriem secuti sumus Chartæ illius Episcopalis, quam minimè supposititiam, sed veram & germanam notationes adhibitæ, singulis quibus constat periodis, palam indicant. Ex quibus etiam

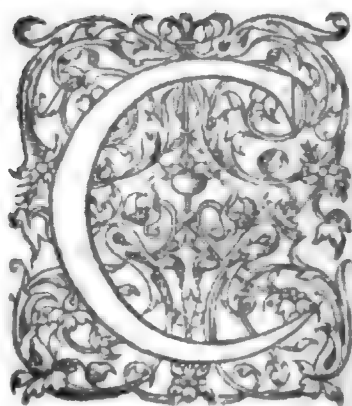
nonnulla aliàs obſcura, ſed quæ plurimùm conferunt ad vocum, praxeúmque huius temporis, circa pœnitentiæ diſciplinam & ſacrarum veniarum vſum notitiam, elucidantur, & quo ſenſu intelligenda ſint, vt ad præſentis ætatis placita, moréſque adæquari poſſint, perſpectum & liquidum euadit. Cæterum in tergo ſeu parte obuerſa eiuſdem chartulæ hæc inſcriptio legitur, *Littera de capa Domini, per H. Archiepiſc. Rothomag.* Ex quo videre licet, hanc veſtem Domini quæ in Argentolio Monaſterio aſſeruatur, non eſſe eius induſium vel interulam, ſeu veſtem intimam inconſutilem, quæ proximè carni adhærebat, ſed veſtem ſuperiorem, qua & tunica illa interior, & quæ veſtis eidem ſuperpoſita erat, velut toga, cooperiebatur. Cappa enim, ſeu Capa, dici ſolebat indumentum illud ſuperius, quo duæ ſubiacentes tunicæ circumtectæ erant: adeo vt fuerit inſtar pallij, quod cætera veſtimenta ſub ſe includit. Qua acceptione ſumi cappam conſueuiſſe eodem labente ſæculo, licet elicere ex Cæſare Heiſterbacenſi, lib. 1. c. 38. & lib. 4. c. 97. & lib. 5. c. 16. Dialogorum, de miris rebus ſui temporis; aliiſque Auctoribus paulò vetuſtioribus & etiam coæuis, necnon paululum poſterioribus, quos alibi opportuniùs recenſuiſſe memini.

PRIMÆ PARTIS
PANOPLIÆ SACERDOTALIS
LIBER VIII.
DE SANCTO CALICE.

CAPVT PRIMVM.
De nomine Calicis, & eius origine, ac significatu.

CAlicis vocabulum à matéria, è qua olim pocula conficiebantur, ligno scilicet, esse deductum Isidorus existimauit, Originum lib. 20. c. 5. *Calices & calathi*, inquit, *& cætera poculorum genera, anteà ex ligno facta, inde & vocata. Græci enim omne lignum κάλον dicebant.* At Latinam nominis huius esse originem alij arbitrantur: ita enim dictum volunt hoc poculi genus, quòd veteres eo calidam biberent: nam & calidam & frigidam adhibebant in conuiuiis. Rectiùs censuisse visi sunt, qui calicis nomen aiunt descendere à Græco κύλιξ, quæ vox eam appellationem habet, quasi κύκλιξ, quòd circuli in modum calix sit rotundatus. Qua ex sententia Ioannes Fungerus in Etymologico trilingui existimat hanc vocem Festo restituendam: *cùm* κυλιξ, inquit, *vrnam significet, aut bouem, qui alterum cornu habet contortum.* Aliquibus tamen dici videtur κύλιξ, quasi χύλιξ, παρὰ τὸ χύειν, fundendo, vt & magnum Etymologicum docet.

V. Plautum in Captiu. scen. 3. a. 4.

Apud probatos auctores, vt plurimùm ponitur calix pro poculo, maioríque vase: Quò spectat illud Ciceronis, lib. 1. Tuscul. cap. vlt. *Quid huic calix mulsi? impingendus est, vt plorare desinat*; Illúdque Plauti Sc. 3 a. 4. *Aulas, calicésque omnes confregit, nisi quæ modiales erant.* Parui erant tamen aliqui calices: vnde caliculi nomen inoleuit, quo & vsus est Cato de re Rust. c. 108. *Vinum*, inquit, *si voles experiri, duratu-*

rum sit, nec ne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum nostrum indito.

Phiala, seu patera, rotunda in modum rosæ germinantis, seu lilij repandi, amplioris, diffusiorísque calicis est species. Apud Hebræos eiusmodi calix, כוס Chos dicitur, id est calix habens operculum. Sunt & calices duas habentes ansas, quæ crateræ dicuntur. De his Isidorus vbi suprà, Cratera calix est duas habens ansas, & est nomen Græcum. declinatur autem apud eos, hic crater, nam Latinè hæc cratera dicitur, sed Seruius ait: Crater, nomen est Græcum, Cratera, Latinum ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod est tenere, capere, nomine deducto. Vasti erant calices, (quos Galli *Coupes*, & *Tasses* vocare solent) de iis Virgilius,

Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis,
Craterésque duos statuam tibi pinguis oliui.

Et rursus, *Crateres magnos statuunt, & vina coronant.*

Et Statius, *Bacchus in altos crateras, paterásque redit.*

Sed à profanis, ad sacra pergamus. Sanè in Scriptura sacra vox calicis significare solet non modò vas aptum ad continendum vinum: sed & potum ipsum vini in vase contentum: vnde Psal. 22. *Calix meus inebrians, quàm præclarus est!* Græcè est *ποτήριόν σου, poculum tuum.* Sumitur autem calix materialiter pro ipso vase; Genes. 40. 11. Calix Pharaonis. 3. Reg. 7. *Labrúmque eius quasi labium calicis & folium repandi lilij, duo millia batos capiebat.* 2. Paralip. 4. 5. *Porrò vastitas eius habebat mensuram palmi, & labrum eius erat quasi labium calicis.* 4. Esd. 14. 39. *Et aperui os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi: hoc erat plenum sicut aqua: color autem eius vt ignis similis.* Ierem. 35. 5. *Et posui coram filiis domus Rechabitarum sciphos plenos vino, & calices &c.* 51. 7. *Calix aureus Babylon.* Matth. 23. 25. *Mundatis quod de foris est calicis & paropsidis &c.* Marc. 7. 8. *Baptismata calicum & vrceorum* &c. Frequentiùs in sacris paginis ponitur calix pro ipso potu, Isa. 51. 17. *Bibisti de manu Domini calicem iræ eius: vsque ad fundum calicis soporis bibisti, potasti vsque ad feces,* Ierem. 25. *Accepi calicem de manu Domini, & propinaui cunctis gentibus ad quas misit me Dominus.* Matth. 10. 42. *Calicem aquæ frigidæ.* Luc. 22. 20. *hic calix nouum Testamentum est:* nam ibi manifesta metonymia est, qua continens ponitur pro contento; neque enim vas ipsum nouum Testamentum erat: sed poculum ipsum, imò potiùs in calice contentus, sanguis scilicet Domini, nouum erat Testamentum: vnde apud Matthæum legimus, c. 26. Christum accepto calice gratiísque actis, dixisse: *Hic est sanguis meus noui Testamenti:* Sanguis inquam ille de quo ipse Dominus antè dixerat, *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sed tantum donum ab ipso solo nobis conferri poterat, quamobrem (vt Ecclesia concinit) in suæ passionis procinctu, *Ioan. 6.*

Dedit fragilibus corporis ferculum,
Dedit & tristibus sanguinis poculum,
Dicens, accipite quod trado vasculum,
Omnes ex eo bibite.

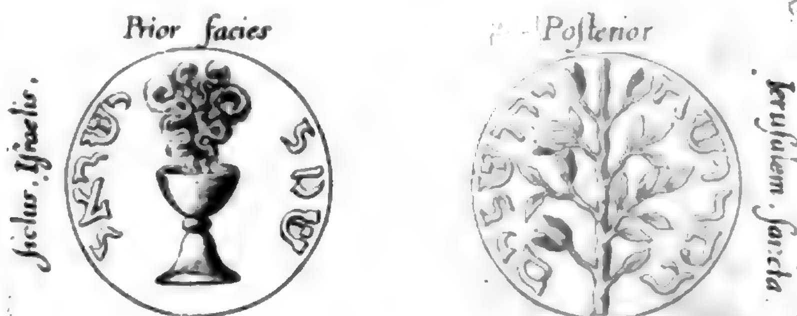
Vbi conuenienter omninò vasculum ponitur pro calice, poculum pro sanguine.

CAPVT II.

Antiqui nummi, seu sicli Hebraïci, mystica ad formam Calicis figuræ, & inscriptionis dilucidatio, vrna insuper, in qua manna seruabatur, ad formam Calicis effictæ (figurâ in alio siclo expressâ) descriptio.

VENIT in manus meas, dono Cæsaris Poyrier, proauunculi mei, pridem Canonici Ducalis Ecclesiæ S. Georgij Nanceicensis, necnon Caroli & Henrici Ducum Lotharingiæ primi Eleemosynarij, viri summa pietate conspicui, & litterarum etiam Hebraïcarum scientia præstantis: vetus numisma argenteum, seu siclus Hebraïcus, in cuius antica parte, calicis figura conspicitur, è quo sacer cruor recèns infusus, ac quasi ebulliens, fumum è fundo sursum emittit: in postica lauri apparet ramusculus. verbis Hebraïcis in circuitu vtriusque partis eiusdem nummi epigraphe est expressa: cuius hîc ectypon in pij lectoris gratiam exhibemus vtroque prospectu.

Siclus argenti apud Hebræos ponderabat tantum, quantum quatuor regales Hispanici quinque stuferorum, & quasi vnus florenus Brabanticus: siclus verò auri, erant quatuor coronati Francici, qui æquiparantur 12. florenis Brabanticis.

Vt rectus sensus ex eiusmodi nummo eliciatur, notandum ante omnia venit, moris fuisse apud Hebræos, vt calens victimæ sanguis vasculo exciperetur, è quo deinde vel effunderetur coram Domino, vel contra propitiatorium aspergeretur, ita enim lex habet Leuit. 16. *Offeret vitulum* (pro peccato) *& rogans pro se & pro domo sua immolabit eum, assumptóque thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiama in incensum, vltra velum intrabit in Sancta: vt positis super ignem aromatibus vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, vt non moriatur. Tollet quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra propitiatorium ad Orientem; Cúmque mactauerit hircum pro peccato, inferet sanguinem eius intra velum, sicut præceptum est de sanguine vituli, vt aspergat è regione oraculi & expiet sanctuarium ab immunditiis filiorum Israël &c. Cùm autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci, fundat super cornua eius in gyrum, aspergénsque digito septies expiet & sanctificet illud,* &c. Nec modò hirci & vituli, sed cuiusuis hostiæ in holocaustum immolatæ, Sacerdos sanguinem

guinem in sanctuarium ad offerendum Domino inferebat: quemadmodum absolutè docet Apostolus, Heb. 13. *Quorum enim animalium* (inquit) *infertur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem, horum corpora cremabantur extra castra; propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* Quia ipse verò simul hostia & pontifex erat, ne coacta fuisse eius videretur oblatio, antequam pateretur, vt hostium impetum violentum anticiparet, sese vltrò, sponteque sua, noui paschæ mystico sacrificio, seipsum immolauit, patrique in sacrificium corpus & sanguinem suum obtulit in vltima cœna: qua suis Apostolis secum discumbentibus communicandum dedit ipsum corpus suum & sanguinem: *Et accepto pane* (refert S. Lucas c. 24.) *gratias egit & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit dicens, Hic est Calix nouum Testamentum in sanguine meo.* Quasi diceret, Hoc in calice est sanguis meus, quem mox pro vobis effusurus sum in pretium: hunc itidem vobis propino in poculum. Cuius figura fuerat sanguis hostiarum, quem in veteri Testamento Pontifex pro suis, & populi peccatis, exceptum vase mundo in sanctuarium inferebat adhuc calentem & fumidum, vt coram Domino effunderet in sacrificium propitiatorium, atque etiam aspergeret super altare & sanctuarium, delictorum populi expiandorum gratiâ. Quo ex ritu per Christum longè efficaciùs expleto, Apostolus Heb. 9. argumentum assumit pro meritorum eius super nos applicatione validissimum: *Si enim*, inquit, *sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ asp rsus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis:* (neque enim nisi per modum signi, pertingebant vsque ad purgationem animæ) *quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? Et ideo noui Testamenti mediator est &c. vt repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis.*

Hinc facilè erui potest figuræ expressæ in mystico numismate suprà delineato genuinus sensus, mystici scilicet libaminis hîc adumbrari speciem. Ramus aspersorium est: Calix vasculum quo sanguis victimæ adhuc calens & emittens vitales spiritus, continetur. Quem typum Christus in vitæ suæ exitu consummauit fuso sanguine in pretium redemptionis, in Cruce: quem per calicem mystici libaminis, ipsum vtique vitæ poculum, & gratiæ sanctitatisque spiraculum nobis communicauit ad salutem.

Porrò hîc prætermittere piaculum foret, vrnam auream, in qua huius Sacramenti typus (scilicet Manna) olim iussu Domini asseruatus est, calicis formam habuisse. Id porrò perspicuum fieri ex siclo illo Iudaïco habente in vno latere virgam Aaron: in altero prædictum vasculum mannæ. Extat eius effigies sculpta in Bibliis Regiis per Plantinum. In descriptionibus siue delineationibus ciuitatis Hierusalem, siclus expressus est huiusmodi formâ.

Prior facies

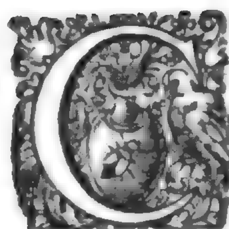

Posterior

CAPVT III.

De materia & forma Calicis, quo Christus Eucharistiam instituendo, vsus est. Déque loco, quo is nunc vsque obseruatur.

CARDINALIS Baronius tom. 1. Annalium, sub annum Christi 34. n. 63. id ex Bedæ Venerabilis insigni testimonio patenter satis insinuat. *Non prætermimus*, inquit, *tamen dicere, quòd calix ille, in quo redemptor noster Iesus Christus sacratissimam Eucharistiam consecrauit, vt egregium tantæ rei monimentum, à communi vsu selectus, ac summa industria adseruatus, adhuc Bedæ temporibus Ierosolymis visebatur. De quo ipse* * : *In platea quæ martyrium & Golgotha continuat exedra est, in qua calix Domini scriniolo reconditus, per operculi foramen tangi solet & osculari : qui argenteus calix hinc inde duas habens ansulas, sextarij Gallici mensuram capit, in quo est illa spongia potus ministra.* Hactenùs ex Beda Baronius.

* *De locis Sanctis, c. 2.*

Ex cuius verbis inferri posse videtur, calicem quo vsus est Dominus in hoc summo pietatis Sacramento, fuisse huius speciei quam crateram vocitant : hæc enim vt suprà ex Isidoro docuimus, calix est, duas habens ansas hinc inde, patulæ ideo capacitatis, cùm sextarij Gallici haberet mensuram. Fateor me fugere quænam esset mensura sextarij Gallici, cùm ipsius commune nomen neutiquam occurrerit mihi in libris quos euoluerim editis, vel MSS. Reperi quidem sextarij Romani frequentem mentionem : itidem Hebraïci & Attici. Sunt qui censeant Romanum cum Attico & Hebræo æqualem esse. Rectius sentiunt qui docent esse diuersos: Romanum enim continuisse vncias viginti : Atticum quindecim ; Hebræum tredecim dumtaxat. Gallicum tum fuisse eundem cum Romano, persuadet Galliarum quæ Romanis subactæ iam erant, cum Romani imperij politia consensus. Sed vix probabile mihi videtur Christum in conuiuio Paschali vsum Romanis mensuris, seu vasculis ad morem Romanum confectis, cùm ex Euangeliis pateat semper Iudæos abhorruisse à Romanis moribus & vsibus, ac œconomia. Si igitur Calix Dominicus sextarij mensuræ erat, longè verisimilius est sextarij fuisse Hebraïci, qui tredecim vncias continebat. Vncia verò est pars duodecima libræ, quæ octo efficit drachmas.

Vide libellum Cornelij à lapide *de ponderibus & mensuris*, voce *sextarius* &c.

Calicem porrò cœnæ Dominicæ fuisse huius capacitatis quæ liquorem contineret, è quo duodecim & suprà conuiuæ qui aderant, commodè sumere possent: Ex Euangeliis planè liquet, sic enim apud Matthæum legimus, c. 26. *Et accipiens calicem gratias egit & dedit illis dicens, Bibite & hoc omnes.* Addit Marcus c. 14. *Et biberunt ex illo omnes.* Cæterùm Lucas hunc in modum scribit, *Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos.* Ex quibus verbis coniici potest huius fuisse amplitudinis, quæ par esset turbæ discumbentium communi poculo. Atque hæc de mensura calicis mystici libaminis tunc primùm à Domino consecrati: Iam de materia aliquid subiungendum.

Ait Beda, calicem Domini esse argenteum. At è lapide fuisse pretioso coloris punicei & cærulei, quem Agatham vocant, & in Templo Valentinæ ciuitatis (quæ Sedes Archiepiscopalis, & Academia, & Caput est regni in Hispania ad mare Mediterraneum) asseruari asserit Ioannes à Carthagena olim Romæ Theologiæ Professor, illuc iussu Pauli V. ex Academia Salmanticensi in Hispania, accersitus, lib. 9. in vniuersa Christianæ Religionis arcana, qui de augustissimo Eucharistiæ Sacramento inscriptus est, hom. 26. paulo post initium. *Daturúsque*, inquit, *eisdem* (Apostolis suis Dominus) *calicem sui sanguinis, non contentus argenteo poculo, lapidem elegit pretiosum coloris punicei, & cærulei quem vocant Agatham, quæ nostra adhuc ætate in templo Valentinæ ciuitatis in Hispania asseruatur.* Nec negare ausim, oculato teste id firmante tam grauissimo suffragio, calicem eiusmodi apud Valentiam asseruari: num verò is ipse sit calix Domini, quo in vltima cœna suum propinauit discipulis sanguinem, hinc ire definitum, vt ingenuè dicam, nequeo.

Voluit non ita diu Hadrianus Mocbertius Diestensis, vtramque conciliare sententiam, de calice Domini argenteo, aut ex agatha gemmeo, Scalæ purpureæ Gradu 2. Collat. 1. §. 2. pag. 313. col. a. post medium, *An fortè*, inquit, *calix è pretioso lapide ad honorem & splendorem argento inclusus atque munitus?* At certè mihi probabile non videtur; argento enim simplici agatha tantæ magnitudinis longè nobilior est. Quicquid sit, Bedæ tempore totus hic calix argenteus erat. Vix vllus auctor est ante Ioannem à Carthagena huius sæculi scriptorem, qui scripserit calicem ipsum Domini, ex agatha pretioso lapide fuisse efformatum. Potuit hic ipse vetustissimus, qui sub præclaris adeo titulis Valentiæ ostenditur, calix esse sanctissimi cuiusdam loci Antistitis; abhincque in religione habitus pro ipso Dominico calice existimari. Nisi fortè, quia trinum Pascha Dominus cum suis celebrauit discipulis (tribus enim annis cum ipsis conuersatus est) triplici quoque vsus calice censeatur. Vnde dici posset ille qui ex agatha lapide constat, vnus fuisse ex tribus. Quamuis certò diiudicari non possit, an isto, vel argenteo Christus fuerit vsus, cùm suis discipulis dedit supremum sui pignus amoris, eísque tradidit noui & æterni testamenti mysteria celebranda.

De loco denique vbi asseruatus hactenus existat ipse Domini calix

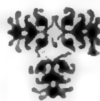
etiam difficultas occurrit. Beda enim suprà laudatus asserit ætate sua adhuc seruatum fuisse Ierosolymis. Recentior suprà itidem designatus auctor, apud Valentiam in Hispania affirmat summo in Templo custodiri. Caluinus (qui quod fidei iuratus hostis, indignus meritò videri potest qui hîc censeatur, tamen quod sacra Ecclesiarum pignora per summissos emissarios, malo animo quo plenus erat, scilicet vt noceret, Sanctuaria ferè omnia Europæ scrutari fecit) in suo reliquiarum indiculo, calicem Domini in Gallia esse insinuat. Sed vt calumniam inde struat, duplici ait integrum vtrobique asseruari loco, *Cuppa*, inquit, *seu calix quo suis Apostolis dedit sanguinis sui Sacramentum, prope Lugdunum ostendi solet in templo Dominæ nostræ de insula: atque ipse idem in quodam fano Augustinensium Monachorum.*

Hîc verò obseruâsse non superuacaneum fuerit eundem Caluinum in ipso reliquiarum indiculo *, calicem S. Ioannis Apostoli recensuisse: *Nequid rerum eius excideret*, inquit, *obtruderunt nobis calicem, è quo haurire venenum, sibi propinatum iussu Domitiani compulsus est. Sed quia vnus ipsis satis non erat, duos habere voluerunt: vel igitur assentiri nos oportet alchymistis de sua multiplicatione, quod eis lubet comminiscentibus: vel pro certo tenere, Papistas suis imposturis mundo illudere. Duorum horum calicum alter Bononiæ ostenditur, alter Romæ in Ecclesia S. Ioannis Lateranensis* **.

* Extat inter eius opuscula Geneuæ edita anno 1566. p. 726. &c.

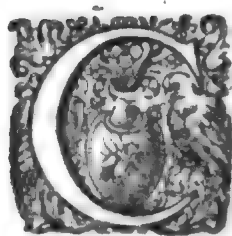
** In indiculo cui titulus est, *Loca nonnulla reliquiarum. Romæ in æde Lateranensi seruatur calix & catena S. Ioannis Apostoli*. Extat ad calcem Topographiæ sanctorum Martyrum. Ipse igitur calix, quia iungitur catenæ sancti Ioannis Apostoli, esse videtur ille, quo hausit pro martyrio Christi, propinatum sibi, Domitiani Cæsaris impij iussu, venenum.

Verùm quod hîc garrit Caluinus, ex mero scatet pruritu calumniandi Ecclesiam Catholicam, reliquias Sanctorum summo pietatis studio & reuerentiæ affectu colligentem. Quid enim quæso absurdi, quòd duplex fuerit & etiamnum supersit calix S. Ioannis: alter, quo diuinum mysterium celebrare soleret, alter, quo toxicatum potum ebibere fuerit à Domitiano compulsus? Porro Christum trino Paschali calice vsum, tametsi vno tantùm Eucharistico, suprà animaduertimus. Addi potest Ioannem (qui Pontifex, vt Apostolus, fuit: ideóque teste apud Eusebium & sanctum Hieronymum, Polycrate eius discipulo, ac in Ephesiorum cathedra successore, laminam auream in fronte gessit) pluries noui Testamenti sacrificium celebrasse: proinde nonnullis vsum fuisse calicibus ad hoc diuinum mysterium peragendum. Idem de Paulo dici potest, qui 1. Cor. 11. ait: *Calicem benedictionis cui benedicimus &c.* Siquidem non vni tantùm calici benedixit, nec vno duntaxat loco, vt nec vno die. At hoc πάρεργον. Verumtamen satis inde patet, quàm impius in sua doctrina ac ineptus in suis argutiis, Caluinus fuerit: qui nihilominus omnes alios, sui etiam temporis Doctos, tamquam bardos, & asinos, scurrásque & rabulas deridebat: vt eius scripta peruoluenti, euadit prorsus compertum.

CAPVT IV.

An Calices fuerint passim vitrei in primitiua Ecclesia, stata lege, vsúque passim recepto?

CELEBRE decretum Zepherini Papæ & Martyris, qui anno 203. Ecclesiæ præesse cœpit, consignatum in Ecclesiasticis extat monimentis. Id notauit Pontificalis liber, *hic fecit constitutum, vt patenas vitreas ministri ante Sacerdotes portarent &c.* quò spectasse videtur Martinus Polonus in Chronico sub annum Domini 213. *Fecit*, inquit, *statutum in Ecclesia, vt omnia vasa altaris essent vitrea vel stannea.*

ARTICVLVS I.

An id statuerit Zepherinus Pontifex?

VITREOS fuisse olim calices ex decreto Zepherini Papæ, qui vetuit ex ligno confici, communis est recentiorum existimatio: Platina id disertè scribit in vitis Pontificum in ipso Zepherino his verbis: *Statuit item vt consecratio diuini sanguinis in vitreo vase, non autem in ligneo, vt anteà, fieret.* Quæ verba seriatim Ioannes Funccius (ex heterodoxis) suos in commentarios chronologicos transcripsit lib. 6. p. 95. Idem fermè doctissimus Genebrardus (durissimus ille hæreseon malleus) notat lib. 3. Chronographiæ sub annum 206. sed & Stephanus Duranti eruditissimus rituum Ecclesiæ Catholicæ explanator idem Zepherino Papæ refert institutum, lib. 1. c. 7. vadésque designat huius suæ assertionis Radulphum Decanum Tungrensem, *de Can. obseruat. proposit. vlt.* Walfridum Strabonem de rebus Ecclesiast. c. 4. Damasum in Pontificali, adeóque vetustissimum Tertullianum lib. de pudicitia; quos etiam Genebrardus suos signat adstipulatores, cum Martino Polono in Chronico.

Sed vitrea hæc suffragia, vt candidè dicam, mihi prorsus videntur: nec enim, si attentiùs considerentur testium signatorum dicta, id axioma confirmant, cuius producuntur assertores. Radulphus Martinum Polonum dumtaxat exscribit: Porrò iste sic memoriæ consignat, sub annum Domini 213. *Fecit statutum in Ecclesia, vt omnia vasa altaris vitrea essent:* Vbi de calicibus nihil nisi genericè, & quæ dicit Chronologus nimis latè patent, vt vera & solida habeantur: Nunquam enim mos in Ecclesia fuit vt omnia vasa sacri ministerij fierent ex vitro. At verò Damasus, seu quisquis sit Pontificalis auctor, rem aliter refert, sic enim ait in ipso Zepherino, *Fecit constitutum de Ecclesia vt patenas vitreas ministri ante Sacerdotes portarent, dum Episcopus missas celebraret.* Vbi de calicibus nihil: de patenis verò solùm loquitur, quæ ferebantur à ministris coram Sacerdotibus celebrante Episcopo; vnde sequitur exceptio perspicua: illo non præsente eius-

modi patenas non fuiſſe in vſu. Cæterùm Tertullianus de vitreis calicibus nuſquam meminit. Citato libro de pudicitia, c. 7. meminit quidem calicum Eccleſiæ Catholicæ, in quibus Chriſtus ſub ſpecie boni paſtoris ouem perditam ſuis humeris referentis, depictus erat: *Procedant ipſæ picturæ*, inquit, *calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius &c. Adhoc Dominus pecudis perditæ reſtitutionem cui alij configuraſſe credendum eſt, quàm ethnico perdito &c. ſed ouis propriè Chriſtianus & grex Domini, Eccleſiæ populus, & paſtor bonus Chriſtus.* Hîc quidem Tertullianus de calicibus exteriùs picturatis apertè meminit, ſed nihil de vitreis planè ſcribit. At infrà ſubindicare forſitan videtur calices illos myſticos fuiſſe vitreos, nam fragiles fuiſſe innuit, ait enim c. 10. *At ego eius paſtoris quem in calice depingis, ſcripturam haurio quæ non poteſt frangi*, ſcilicet vt calix ille veſter vitreus: Verùm de vitro ſilet vbique Tertullianus, nec neceſſe eſt vt quicquid fragile eſt vitreum ſit, calix aureus frangitur & argenteus, magíſque ligneus, quin & corpora noſtra fragilia vocat Apoſtolus, quamuis non vitrea, 2. Cor. 4. 7. *Habemus theſaurum in vaſis fictilibus*, Græcè ὀςρακίνοις, teſtaceis, luteis, fragilibus, caducis; Quamobrem nihil hîc ad ſcopum vitreorum calicum Tertullianus.

Nec vrgere iuuat Zepherini Papæ, cui coæuus ipſe Tertullianus erat, de calice vitreo inſtitutum, de quo ait Duranti præfatus, *Porrò Zephirinus Papa ſtatuerat conſecrationem diuini ſanguinis non fieri in vaſe ligneo, vt antea, ſed vitreo.* Ex Tertulliano enim facilè elici poteſt non promanâſſe eiuſmodi decretum ex huius dictamine Pontificis, ſiquidem Tertullianus, cùm ipſum Zepherinum ſibi aduerſum ſentiret, hæreſim Montani amplexo, quæ pœnitentiam lapſis fidelibus præcludebat: vbicumque illum carpendi occaſionem quærebat, adeò vt vix etiam à calumniis abſtineat, vbi vel exilis rimula ſuis ſe prodit intentis: hinc illud ironicum contra ipſius Zepherini ſanctionem, qui lapſis fidelibus ad gemitum conuerſis pœnitentiam denegari, iuxta Dominicum iſtud, *Venientem ad me non eiiciam foras*, piè ac rectè prohibuerat; *Audio edictum*, inquit, *eſſe propoſitum, & quidem peremptorium, Pontifex ſcilicet maximus, Epiſcopus Epiſcoporum dicit, Ego mœchiæ & fornicationis delicta, pœnitentiâ functis, dimitto. O edictum, cui adſcribi non poterit bonum factum!* Quis hîc non perſpiciat, ſi ritus auctor fuiſſet Zepherinus efformandi vitreos calices in quibus cœpiſſet Chriſtus in ſpecie paſtoris depingi, ouem perditam in humeros baiulantis, non hoc præteriturum acrem adeo ſcriptorem ſine aculeo? Nec inſtare licet paulò pòſt, capite nimirum 13. ipſum Tertullianum, eundem Pontificem hac ex pictura inſectari, his ſcilicet verbis: *Bonus paſtor, & benedictus Papa in parabola ouis, tuas capras quæris, tua ouis ne rurſus de grege exiliat.* Siquidem probâſſe has picturas illum Pontificem verba hæc indicant, inſtituiſſe non probant, præſertim cùm ipſe Tertullianus ſatis oſtendat hunc nouum non fuiſſe morem, nec Romanæ Eccleſiæ proprium, at Eccleſiarum iam communem; *Procedant*, inquit, *picturæ calicum veſtrorum*, quos autem alloquitur & inuadit pſy-

Ioan. 6. 37.

chicorum nomine, nisi Catholicos omnes, nemo est eruditorum qui inficietur. Vnde se adoriri ipso ferè in opusculi limine insinuat, quibuscum retro habuerat societatem, quam vocat, cap. 10. versus finem, *commune Ecclesiarum Concilium*, seu *omne Ecclesiarum nostrarum Concilium*.

His ex obseruationibus patet nihil solidi ex Tertulliano sumi posse pro vitreis calicibus, decreto Zepherini Papæ institutis loco ligneorum in Ecclesia Romana & Catholica.

Locus Damasi, seu cuiusuis libri Pontificalis auctoris, neutiquam quoque ad rem facit, nihil enim de calicibus disertè dicit, sed de patenis dumtaxat, iisque non promiscuè vsitatis, at gestandis solùm à ministris ante Sacerdotes, Episcopo celebrante. cùm enim exceptio in cæteris ius firmet, hinc patet harum vsum in sacrificio non fuisse communem, sed Episcopi diuinis operantis præsentiâ circumscriptum.

Martinus Polonus speciatim calicis non meminit; at latè nimiùm diuagatus generatim ait, sancitum fuisse à Zepherino vt omnia vasa altaris essent vitrea vel stannea. Quod absurdum & impossibile, nunquam porrò in Ecclesia obseruatum, vt sacræ antiquitatis non imperitis constat.

Walfridus Strabo castigatiùs loquitur, statutum enim Zepherini ad solas patenas restringit, nulla calicum mentione facta: erant siquidem patenæ quædam secretæ à calicibus, & ipsis longè ampliores; vasa enim erant corporis Christi sub specie panis, sub qua omnes communicabant, cùm non omnes Sacramentum sumerent sub specie vini de calice. Hinc calices quidam parui, quibus soli Sacerdotes vtebantur in sacrificio; alij ministeriales, quibus salutis poculum fidelibus communicabatur. Quamobrem lex ferri potuit de patenis, quæ ad consecrationis calices non spectarent, ideóque cùm referente Strabone, decretum Zepherini de patenis præcisè sit, ad calices extendi non debet, quòd hæc inuicem sint distincta. Nec quicquam expressiùs dici potest ex Radulpho, is siquidem verbis penè iisdem Strabonem exscribit; à quibus testimoniis cùm planè discesserit Platina asserens Zepherinum statuisse vt consecratio diuini sanguinis in vitreo vase fieret: eius fuerit suos vades arcessere, quibus placitum suum vndique nutans suffulciat.

ARTICVLVS II.

Alicubi vitreos calices, quin etiam crystallinos fuisse in vsu circa sæculum 4. Ecclesiæ, & infra.

ARETII *in Thuscia* (Martyrologij Romani verba sunt, 7. Idus Augusti) *natalis S. Donati Episcopi & Martyris, qui inter cætera virtutis opera* (vt scribit B. Gregorius PP.) *fractum à paganis calicem sanctum orando instaurauit. Is in persecutione Juliani apostatæ à Quadratiano Augustali comprehensus, cùm idolis sacrificare renuisset, gladio percussus mar-*

tyrium consummauit. Arctiùs at refert S. Gregorius mirum hoc opus S. Donati, quem imitatum narrat Nonnosum Præpositum Monasterij in monte Soractis, vitreæ lampadis instauratorem, rupísque motorem mirificum: *Sicque duobus miraculis* (inquit lib. 1. Dialogor. c. 7. §. alio quoque) *duorum Patrum virtutes imitatus est: in mole scilicet saxi factum Gregorij* (Neocæsariensis) *qui montem mouit: in reparatione verò lampadis, virtutem Donati, qui fractum calicem pristinæ incolumitati restituit.* Quam rem diuinè gestam refert proculdubio S. Gregorius ex actis ipsius B. Donati Episcopi Aretini à Seuerino Episcopo, qui quartus ab eo huius Ecclesiæ Præsul fuit, conscriptis, vbi hæc copiosè leguntur.

Eodem sæculo vergente in exitum, claruit Tolosæ S. Exuperius Episcopus, de quo inter cæteras laudes, S. Hieronymus ep. 4. quæ dirigitur ad Rusticum, hæc memoriæ piæ posteritatis commendat: *S. Exuperius Tolosæ Episcopus, viduæ Sareptensis imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiuniis, fame torquetur aliena, omnémque substantiam Christi visceribus* (id est pauperibus) *erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus Christi canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.* Sunt qui hunc locum proferant ad probandum vsum calicum vitreorum esse antiquissimum, fuisséque olim communem: at abs re profectò: nam quòd antiquitatem spectat, S. Exuperius non nisi labente 4. sæculo claruit, quo etiam elapso fine sancto migrauit ad Christum. Porro eius factum à S. Hieronymo profertur vt exemplum singulare; quod nec ad communem legem neque vsum trahi potest. Causa facti hæc erat: Premente plebem graui annonæ penuria, sanctus Exuperius eo commiserationis affectu suppeditandæ opis afflicto populo concussus est, vt non solùm quicquid facultatum erat in pauperum solatium distraxerit, sed nec sacris pepercerit vasis, at omnia vendiderit, vt ex conflato pretio egenis subsidium impertiret. Aureis igitur vasculis distractis eò deuenit pius Episcopus, vt corpus Domini in canistro, sanguinem verò portaret in vitro. Rarum hoc erat exemplum, quamobrem à S. Hieronymo tanta commendatione celebratur: vnde subdit tam raræ virtutis incutiens imitationem, *huius te è vicino sectare vestigia, & cæterorum qui virtutum illius similes sunt; quos Sacerdotium & humiliores facit & pauperes.*

Meminit autem Cyprianus vitæ scriptor S. Cæsarij Arelatensis Episcopi, qui sæculo 5. excurrente claruit, tum vigentis vsus gerendi poculi salutaris in vase vitreo: *An non in vitro habetur sanguis Christi?* lib. 1. c. 14. Et verò qui fractim ita locum istum legerit, communem hunc fuisse morem poterit facilè suspicari: Sed si integrè perspiciatur, tum euidenter apparebit, & S. Cæsarij peculiarem fuisse morem, & eandem vel certè consimilem habuisse causam quam habuit S. Exuperius; ferendi in vitro Christi sanguinis: iam scilicet in captiuorum redemptionem & afflictæ plebis solatium pretiosis vasis Ecclesiæ conflatis, rem enim gestam sic ipse auctor commemorat: *Porrò Arelatem Gothis cum innumera captiuorum turba reuertentibus, replentur sacræ basilicæ, repletur Ecclesiæ domus infidelium multitudine, & cùm multa inopia labo-*

Extant apud Surium Tom. 8. die 27. Augusti.

laborarent, quæ ad victum vestitúmque pertinerent, affatim eis præbuit vir beatus, donec omnes ab ipso essent redempti, eo argento quod venerabilis Eonius antecessor eius, Ecclesiæ mensæ reliquerat. Hoc autem sanctum opus ita persecutus est, vt etiam ab illis quæ ad diuini ministerij dispensationem pertinent, non abstineret, thuribulis, calicibus, patenis pro eorum redemptione datis, excussisque è cancellorum columnis ornamentis argenteis. Dicebat enim, ne homo rationalis, Christi sanguine redemptus, amissa libertate, & dura pressus seruitute, aut Arianus efficiatur, aut Iudæus, aut ex ingenuo seruus, aut ex seruo liber. Ornauit igitur & defendit, non deformauit Ecclesiam: patere voluit filiis viscera matris, non præcludi, hoc sæpissimè dicens: Velim respondeant mihi plerique Domini Sacerdotes, & reliqui è Clero, qui nescio quo superfluitatis amore, nolunt dare insensibile argentum & aurum ex Christi donariis, pro mancipiis Christi, velim, inquam, dicant mihi, siquo casu ipsi in eam calamitatem inciderent, velléntne eiusmodi insensibilibus donariis in libertatem vindicari, aut potiùs sacrilegij loco haberent, siquis eis ex diuinis munusculis subueniret? Equidem non puto id ingratum esse Deo, de suo ministerio redemptionem parari, qui seipsum pro nobis omnibus redimendis dedit. Sic ille. Nos verò videmus quosdam laudare *in sancto viro quod ita fecerit, nec tamen vllo pacto velle imitari: An non in vitro habetur Christi sanguis? an non in ligno suspensum fuit eius sacratissimum corpus nostræ salutis causâ?* Quasi diceret hic Auctor, qui factum sancti Cæsarij ex charitate profectum pio animo defendit, etsi vasa aurea argenteáve distraxerit Beatus Cæsarius, vt extremæ pauperum inopiæ subueniret, vt captiuos redimeret, vt animas à patenti perditionis periculo liberaret, non tamen venditis pretiosis calicibus & patenis cultum Christi corporis & sanguinis neglexit. Reposuit enim in vitro quod antea gerebatur in auro vel argento. Atqui vitrum etsi non ita pretiosum, non minùs tamen nitidum, purum, ac mundum est: fuit corpus Christi suspensum in ligno, quæ igitur indecentia, si in vitro collocetur, præsertim vbi legitima necessitas cogit, auri loco vel argenti, vitrum adhibere? Ita sanè ratiocinatur Cyprianus, ex cuius dictis rectè intellectis perspicuum fit, vsum quidem S. Cæsarium vitro in ministerio altaris, sed aureis iam & argenteis diuenditis calicibus & patenis, thuribulísque, vt extremæ miseriæ fidelium opitularetur. Vnde etiam elici potest tantum abesse à vero, vt conficiendi Christi corporis & sanguinis in vitreis calicibus mos antiquus fuerit; quin potiùs ex argento & auro sacra fuisse passim vasa conflata: nec vitrea vsurpata, nisi illorum defectu. Factum verò S. Cæsarij etsi laudabile, ab iis tamen ipsis Episcopis & Clericis, à quibus laudabatur, potiùs laudandum, quàm imitandum existimatum esse, vt pote nouum & insolitum, quódque tametsi charitati erga pauperes eximiæ tribuendum (vt hinc certè profectum erat:) attamen non vsquequaque anteferendum pietati, qua honorificentiùs tractando Christi Domini adorando corpori sanguiníque pretiosa ex auro & argento vasa iam olim recepto vbique vsu, Ecclesia consecrauerat. *

* Huc referri potest satis ad rem, c. 22. Côcil. Rhemensis tempore Theodori Papæ, & Dagoberti II. Regis Francor. ann. 645. *Si quis Episcopus, excepto si euenerit ardua necessitas pro redemptione captiuorum: ministeria sacra frangere pro qualicumque conditione præsumpserit, ab officio cessabit Ecclesiæ.* Vbi frangere non ad vitrum refertur; quæ enim ex hoc côfractu vtilitas, vt inde impendi pretium potuerit in redêptionem captiuorum?

Verùm hîc opponi potest Cardinalis Baronij sententia, in nota-

tionibus ad 7. Idus Augusti. A temporibus Apostolorum (inquit) vitreus calix in vsu fuisse videtur; vnde Marcus hæresiarcha illis temporibus proximus, & ipse æmulatus Catholicam Ecclesiam, vtens calice vitreo in suis sacris, impostura quadam per magicam artem exhibita, populum dementabat, dum vini color albus, qui foris apparebat in vitro, quibusdam præstigiis mutabatur in rubrum, adeo vt vinum conuersum in sanguinem videretur. De his Epiphanius in Panario, hæresi 34. Et ego iam olim equidem has Marci hæresiarchæ præstigias & imposturas in Historia Chronologica Eucharistiæ obseruâsse memini, part. 1. qua Genealogiam hæreticorum Sacramentariorum descripsi hæretico XI. sub annum salutis 152. sed miror vnde Baronius acceperit illum impostorem æmulatum fuisse Catholicam Ecclesiam vtendo in suis sacris vitreo calice; Epiphanius enim, quem designat testem, neque huius moris Ecclesiæ Catholicæ, neque Marci hac in re æmulationis vel minimam mentionem facit; quod etiam alto silentio præterit S. Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, c. 9. vbi prolixè de huius Marci impiis dogmatibus, malisque artibus disserit, atque de ipsis eius calicibus præstigiosis, etsi disertè meminit, vitreos tamen fuisse neutiquam insinuat. Vbi est igitur mos ille Ecclesiæ de calicibus vitreis, quem à temporibus Apostolorum viguisse ait Baronius; & vnde quæso elicit quod ibidem subiungit, in hoc vsu Marcum ipsam Ecclesiam Catholicam fuisse æmulatum? De hac enim æmulatione, ipsóque vsu Catholico ne minimũ quidem vestigium extat apud citatos Patres.

Apud Gratianum de Consec. dist. 1. Can. *Vt calix*, qui signatur desumptus ex can. 6. Concil. Rhemensis, expressè statuitur, vt nullus in ligneo vel vitreo calice Missam cantare præsumat. At si calicis vitrei vsus à Zepherino Papa institutus fuerat, vel vt censuit Baronius, ab Apostolorum temporibus fuit in vsu Ecclesiæ Catholicæ: quomodo prouincialis synodus abrogare præsumpsisset vel decretum Zepherini Papæ & Martyris *, vel vsum ab Apostolorum ætate receptum, & qui vniuersæ tamdiu placuisset Ecclesiæ? Longè igitur probabilius est fuisse hunc morem particularem, nec vnquam ab Apostolis deriuatum, aut à Zepherino institutum, aut ab Ecclesia Catholica approbatum tanta obseruatione, sed dumtaxat toleratum in quibusdam locis ex nimia rerum penuria, quam excitauerat vel persecutionum atrocitas, vel Barbarorum incursio, vel alia quæuis occasio publicæ vel priuatæ calamitatis *.

* Passus est die 26. Augusti.

* Vide homil. Leonis IV. Papæ tom. 21. Cõcil. p. 570. vbi mentio fit plũbei calicis.

In causa tamen fuit priuatus ille localisque vsus vitreorum calicum, vt chrystallinis qui longè nitidiores, pulchriores, pretiosiores erant, locus fieret. De his enim apud Gregorium Turonensem lib. de gloria Martyrum, c. 46. historia relatu digna legitur hac ad verbum serie: *Est enim apud eandem vrbem* (Mediolanensem scilicet) *basilica S. Laurentij Leuitæ, cuius suprà meminimus, ibique admirabili pulchritudine calix chrystallinus habebatur. Acta verò quadam solennitate dum per Diaconum ad sanctum altare offerretur, elapsus manu in terram ruit, & in frusta comminutus est; At Diaconus pallidus & exsanguis collecta diligenter fragmenta*

vasculi super altare posuit, non diffisus quod eum possit virtus Martyris solidare. Denique in vigiliis, lacrymis, atque oratione, deducta nocte, requisitum calicem reperit super altare solidatum. Quæ virtus cùm populis nunciata fuisset, tanta animos deuotione succendit, vt à Sacerdote peterent noua in honore eius Deo solennia celebrari. Tunc Pontifex loci, suspenso super altare calice, ex tunc agens & imposterum per singulos annos deuotissimè festa instituit celebrari. Hactenùs Gregorius Turonensis.

CAPVT V.

Num lignei Calices, vsu fuerint ab Ecclesia pridem recepti? vbi obiter etiam de corneis.

APOPHTHEGMA celebre hoc circumfertur S. Bonifacij Episcopi Moguntini & Martyris, *quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur: nunc econtrà lignei Sacerdotes aureis vtuntur calicibus.* Quæ sententia cum laude recitata est in Concilio Triburiensi, habito sub Formoso Papa, anno 895. can. 18. hoc tenore: *Vasa in quibus sacro-sancta conficiuntur mysteria, calices sunt & patenæ. De quibus Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere, respondit, Quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur; nunc contrà, lignei Sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Zephirinus* XVI. *Romanus Episcopus, patenis vitreis Missas celebrari constituit. Tum deinde Vrbanus* XVIII. *Papa, omnia ministeria sacrata fecit argentea: in hoc enim sicut & in cæteris cultibus magis & magis per incrementa temporum, decus succreuit Ecclesiarum. Nostris enim diebus qui serui patris-familias sumus, ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur & amplificetur: Statuimus vt deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Iesu Christi Domini nostri in ligneis vasculis vllo modo conficere præsumat, ne vnde placari debet, inde irascatur Deus.* Qui canon celebris in commune ius Ecclesiæ relatus est integra serie, de consec. dist. 1. Can. *Vasa.*

Nouatores passim hunc S. Bonifacij effatum contra Catholicos Sacerdotes iactare solent, sed quàm ineptè. Aiunt, displicuit huic Sancto Romana pompa in Sacramentis, sciebat enim quòd ab initio non fuit sic, sed quòd in ligneis tantùm calicibus Christiana simplicitas diuina mysteria celebraret. ipsum meritò dolebat, sensim sic abusu effectum, vt nescio quo splendoris ambitu, aurum & argentum sacris ministeriis adhiberetur; hîc igitur cum ethnico Poëta inclamitant,

Dicite Pontifices! In sanctis quid facit aurum?

Ineptè profectò & longè prorsus à mente sancti Bonifacij Pontificis & martyris gloriosi; is enim suo apophthegmate non negat bonum esse diuinóque honori ac venerationi magis consentaneum, sacro-sancta Christi mysteria, vasis quàm augustissimis peragi, sed primò quidem de seipso, suíque deinde similibus, quibus aurei iam suppeditabant

calices loquitur, quasi ad primos nascentis Ecclesiæ Sacerdotes (qui per summam temporis tyrannidem, pretiosi habere nihil ferè poterant) tam ipse quàm alij comparati essent lignei. Vetus est querela, præsentia tempora, præteritorum comparatione culpare. Sic quondam Ouidius lib. 1. Metamorph.

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo,
Sponte sua, sine lege fidem rectúmque colebat:
Pœna metúsque aberant, nec vincla minacia collo
Ære ligabantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.
Non galeæ, non ensis erat.

Sed breuiùs, at nitidiùs Boëtius, de Consol. lib. 2. met. 5.

Felix nimium prior ætas
Contenta fidelibus aruis,
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glande.

Quo sensu Trithemius vsus est in Chronico Hirsaugiensi cùm scripsit: *Veteres olim monachi cellas quidem, Ecclesias, & alias mansiones habebant tenebrosas; sed eorum corda erant valdè lucida in amore Dei omnipotentis & in scientia diuinarum scripturarum: nostri autem Ecclesias, cellas, domósque & omnes mansiones iam lucidissimas fabricant, sed corda eorum vitiis & desidia plena, tenebrosa sunt: Quoniam nec Deum sicut debuerant, diligunt, nec lectionibus scripturarum animum intendunt. Ita quoque cùm calices essent cuprei, Sacerdotes aurei fuerunt: Hodie calices sunt aurei, & cuprei Sacerdotes.* Planè ad eum modum dixit olim S. Bonifacius; *Sacerdotes aurei quondam ligneis calicibus vtebantur: nunc contrà lignei Sacerdotes aureis vtuntur calicibus.* Nihil aliud insinuans eiusmodi verbis, quàm comparatione priscæ ætatis Sacerdotum, qui aurei planè erant moribus & doctrina; præsentis temporis ligneos esse, præ inscitia & indignitate.

Sed insuper hoc pronunciato vniuersè totum ordinem Sacerdotalem admonebat: Enitatur potiùs aureos ad sacro-sanctum Dei altare mentes ac mores, quàm patenas, calicésque aureas afferre, iuxtà hoc diuinum oraculum, *homo videt ea quæ parent, Deus autem cor intuetur.* (1. Reg. 16. 7.) Nam alioquin nullum tempus signari potest * quo receptus fuerit in Ecclesia vsus calicum ligneorum, vt dici verè & propriè possit (* NOTA.) passim Sacerdotes pridem in calicibus ligneis poculum salutis consecrâsse. Quin ex dicendis sequenti capite facilè constabit, aureos argenteósve calices in Ecclesia Catholica, etiam sub persecutionum ethnicarum procellis, diuinis in mysteriis frequentatos esse. Quamobrem cùm alicubi, vel ex rerum penuria, vel pastorum incuria, intrusi fuissent calices lignei vel vitrei: meritò tandem prohibiti sunt, vt qui Sacramentorum dignitati & primitiuæ praxi Ecclesiæ vniuersalis omnino derogarent, nonnihilque detraherent diuinis mysteriis reuerentiæ, prætereáque nauseam & fastidium mouerent accedentibus ad sacram synaxim. hinc can. Vasa. de Conf. dist. 1. *Ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur & amplificetur, statuimus, vt deinceps*

nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Domini Nostri Iesu Christi in ligneis vasculis conficere præsumat, ne vnde placari debet, irascatur Deus. Et Can. Vt calix. eadem dist. *De ære aut aurichalco non fiat calix; quia ob vini virtutem, æruginem parit, quæ vomitum prouocat. Nullus autem in ligneo aut vitreo calice præsumat Missam cantare.* Ibi Glos. in ligneo: *quia lignum porosum est.* Et Glos. *vitreo: quia vitrum fragile est, & immineret periculum effusionis.*

Vetitus etiam fuit Calicis cornei vsus in veteri Concilio Calchutensi in Anglia sub Hadriano I. Pontifice, Gregorio Episcopo Ostiensi, & Theophilacto Tudertino, eius Legatis præsidentibus anno 787. vt constat ex eiusdem synodi capitulo x. vbi Patres, *Vetuimus* (inquiunt) *etiam ne de cornu bouis, calix aut patena fieret ad sacrificandum &c.* *Tom. 18. magnor. Concil. p. 231.*

CAPVT VI.

Aureos & argenteos calices vsitatos in Ecclesia primitiua, etiam furente aduersus fideles ethnica superstitione; Postmodùm verò constanti ritu fuisse aureos, argenteos, vel saltem stanneos, abrogatis quibuscumque ligneis, vitreis, cupreis &c.

CALICEM, quo sanguinis sui Sacramentum venerabile Dominus vltima in cœna dedicauit, fuisse argenteum suprà iuxta Bedam Venerabilem ostendimus. Nec mirum, cùm Christus ipse Dominus ad nouum pascha celebrandum, quo suis seipsum manibus incruenta oblatione immolaret, alium locum non delegerit quàm *cœnaculum grande stratum*, ad mysterij tanti scilicet commendandam dignitatem, quod ibi initiaturus erat.

Parum igitur exempli huius Dominici memor fuit Honorius Augustodunensis, qui lib. 1. de antiq. Miss. ritu c. 89. scribere non dubitauit *Apostolos in ligneis calicibus Missas celebrasse:* nihil enim magis absurdum quàm opinari Apostolos ab exemplo Domini qui in calice argenteo celebrauit, ita sua sponte desciuisse, vt vilis adeò materiæ ac ligneæ vsum in mysterio adhiberent, quod Christus ipse in pretioso vase (calice scilicet argenteo) instituerat. Laminam auream in fronte, coronæ Sacerdotalis loco gestâsse sanctos Apostolos Iacobum & Ioannem in libro nostro *de mitræ antiquitate* c. 3. ex peremptoriis testimoniis, Polycratis Ephesiorum Episcopi apud Eusebium lib. 5. hist. Eccles. c. 23. & sancti Epiphanij hæres. 78. necnon Clementis Alexandrini, cuius & Eusebij auctoritate nititur hæres. 29. demonstrauimus. At quis credat diuinos hos homines sanguinem Domini in vase ligneo consecrâsse, qui coronas in fronte aureas ad sui Sacerdotij indicium, pariter & monimentum sacrificij, à se perferendas censuerunt?

Certè S. Ambrosius lib. 2. offic. c. 21. disertè meminit calicum aureorum Ecclesiæ veterum, & nouorum etiam initiatorum, id est

consecratorum. Et reuera sæuiente aduersus veræ pietatis cultores impiorum tyrannide, fuisse in Ecclesiæ mysteriis vsitatos pretiosos calices, cæteráque diuini ministerij adminicula; Prudentius, Homerus Ecclesiæ, qui Martyrum agones in suo de coronis libro celebrauit, euidenter ex ipsorum monimentis actorum denunciat, hymno de S. Laurentio, vbi ita effatur ex persona ethnici iudicis B. ipsum Laurentium sic alloquentis.

Hunc esse vestris orgiis
Morémque & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem;
Auróque nocturnis sacris,
Astare fixos cereos.

Vbi cùm de more loquitur, palam est vsum non recentem subindicare. Consuetudo enim est vsus cum iure; sine quo vsus non tam est quàm abusus. Porro consuetudo secundùm Iurisperitos dari nequit, nisi sit ipsa & longæua & rationabilis. Cudendorum calicum pretiosorum consuetudo pro diuinorum mysteriorum honorificentia, ipsa ratio naturalis persuadet, quà Deum super omnia colere, & meliori modo, déque meliori bono quo possumus, iure quocumque obstringimur. Restat igitur vt longæua sit, nam quod nouum, id est consuetum, absque implicant iadici nequit. Proinde si tempore S. Laurentij qui sub Sixto Ecclesiæ Romanæ Archidiaconus, dispensauit calicem Domini, habendorum aureorum calicum, cæterorúmque adminiculorum diuinæ synaxis, mos iam inolitus erat, diu antè profectò cœperat. Ex quo fit consectaneum sub ipsis persecutionum turbinibus pretiosa vasa Ecclesiam habuisse, maximè verò calices quibus Christi sacrificium maiori decoro celebraretur. Ardenter inhiabant huic prædæ Ecclesiæ persecutores, vt ex Actis Martyrij ipsius S. Laurentij constat. Refert S. Augustinus lib. 3. contra Cresconium Donatistam, c. 29. acta publica, quibus Syluanus partis Donati Episcopus Cortensis, cum aliis plerisque in Diocletiani persecutione non tantùm sacros codices, sed & calices & cætera vasa ministerij diuini tradidisse impiis exactoribus conuincebatur: *Et legit Nundinius exceptor, Diocletiano octies & Maximiano septies Coss. quartodecimo Kalend. Iunij ex actis Munatij Felicis flaminis, perpetui curatoris caterua Cortensis, cùm ventum esset ad domum in qua Christiani conueniebant, Felix flamen, perpetuus curator Paulo Episcopo dixit, Proferte scripturas legis, & siquid aliud hîc habetis, vt & præcepto & iussioni parere possitis: Paulus Episcopus dicit, Scripturas Lectores habent &c. Sedente Paulo Episcopo & Montano & Victore de Castello, & Catullino & Syluano &c. contra scribente Victore, Aufidij in breue sic: Calices duo aurei, item Calices sex argentei &c. Et posteaquam apertum est, in Bibliotheca inuenta sunt ibi armaria inania, ibi protulit Syluanus capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, quod diceret se post aram inuenisse eas: Victor Aufidij*

Syluano dixit, mortuus fueras, si non illas inuenisses.

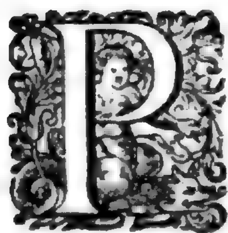
Cæterùm si persecutionum tempore, calices erant aurei & argentei in Ecclesia: facile est inde colligere, sedatis harum tempestatum turbinibus, Solis Euangelij iam vbique sine nebula coruscante splendore, triumphante toto orbe Ecclesia, diuini cultus fuisse decus, non minutum, at longè auctum: proinde supellectilem sacram maiori decoro fuisse nitentem; cuprei inde calices prohibiti, lignei, vitrei; at verò aurei & argentei tantùm sacro in ministerio probati: stannei vix tolerati, vbi deerat pretiosi metalli copia, quemadmodum videre est in sacrorum canonum codicibus, gestísque & decretis summorum Pontificum, quæ quoniam hîc minutim retexere fastidiosum foret, itidémque superuacaneum, eiusmodi ab inductione ideo supersedemus, cùm iam regula sit in Ecclesia celebris & vbique recepta, quæ in ipso ritu celebrandi missam, art. 1. præscribitur, *Calix debet esse, vel aureus vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus inauratam, si fieri potest, & simul cum patena ab Episcopo consecratus.* (stanneus in necessitate tantùm toleratur) Quæ regula quàm rigidè iam olim vindicata fuerit, ex Capitulis patet Hincmari Rhemensis, *quibus de rebus Magistri & Decani per Ecclesias,* (Presbyteros) *inquirere & Episcopo renunciare debeant:* art. 8. iubentur speciatim inquirere, *quo ex metallo sit calix & patena; aut qua diligentia custodiantur: aut si habent pixidem vbi congruè possit recondi sacra oblatio reseruanda ad viaticum infirmis.* Sed & in regulis ab Innocentio IV. præscriptis in controuersia orta inter Archiepiscopum Nicosiensem Latinum, ex vna parte, & Episcopos Græcos regni Cypri, ex altera: art. 13. ita decernitur, *Cæterum vnusquisque Sacerdos in aureo vel argenteo solùm, aut saltem stanneo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum & nitidum, & altare mundis velamentis opertum.*

Tom. 22. Conc. p. 512.

Tom. 20. Conc. p. 405.

CAPVT VII.

Gemmatos fuisse dudum quosdam Calices.

PHRASIS est apud Anastasium peruia, *Calices in gemmis,* seu gemmei, nam erant non solùm aurei, sed gemmis etiam micantes. In Ioanne I. *Huius temporibus Iustinus Imperator obtulit patenam auream cum gemmis pensantem libras 20. calicem aureum cum gemmis pensantem libras 5.* In Gregorio III. anno 731. *patenam & calicem aureum paratum in gemmis.* Et infrà. *Et calicem cum gemmis pensantem lib. 34.* Et in Leone III. *patenam auream maiorem cum gemmis & ansis duabus: & calicem maiorem cum gemmis & ansis duabus pensantem lib. 36.* Et in Stephano V. *Fecit calicem de auro cum gemmis, & patenam de argento desuper deauratam.*

Neque verò Romæ solùm fulserunt pretiosi lapides in calicibus aureis. Sanè mense Iunio nuper elapso *, cùm essem apud Kalam, an-

* anno scilicet 1651.

tiquum & nobile Virginum Monasterium in diœcesi Parisiensi, mihi sacras reliquias inuisenti, à Virginibus sacristiæ præfectis inter alia templi cimelia, ostensus, & in manus datus est ad contingendum, calix S. Eligij Episcopi Nouiomensis & Confessoris, ipsius operâ fabricatus, totus ex auro purissimo, gemmis per circuitum cuppæ in parte exteriori decoratus, atque etiam in inferiori parte. Est porrò pedalis ferè altitudinis, ab imo ad summum sacræ pateræ, est orificium paulò arctius quàm nostrorum iam esse soleat: sed vas tamen altius & capacius, adeo vt heminam ferè contineat. Quod in pignus piæ recordationis, dedit illis sacris Virginibus S. Bathildis Regina, insignis huius Monasterij fundatrix, cuius ipsemet S. Eligius, dum in terris viueret præcipuus Consiliarius, & venerabilis in Christo pater ac doctor extiterat. Cuius etiam Reginæ Clodouei II. coniugis piâ munificentiâ acceptum, sacræ illæ Virgines eiusdem sancti Pontificis sacrum caput possident, specioso lipsanodochio inclusum. Integrum eius corpus sancta Bathildis eò transferre voluerat: sed diuino signo prohibita, in templo quod ipsi Nouiomi ædificauerat, condigno cum honore reposuit: impetrato tamen capite, quo suum ipsum monasterium, vt tanti cœlitis patrocinio muniretur, honorificauit: adiuncto eiusdem gloriosi antistitis præmemorato calice, cuius ectypon ob venerandæ antiquitatis specimen, & raritatem formæ, placuit hîc accuratim expressum exhibere, in pij Lectoris gratiam.

Calicis

CALIX
S. ELIGII

CAPVT VIII.

Calices pretiosos iam olim Deo offerri consueuisse, ad altaris celebrandum venerabile mysterium.

DE Constantino Magno refert liber Pontificalis Damaso adscriptus: *In basilica Constantina fecit altaria septem ex argento purissimo, pensans singulum libras 260. patenas aureas septem pensantes singulas lib. 30. scyphos aureos septem, qui pensant singuli lib. 10. Scyphum singularem ex metallo, quod corallo ornatum vndique de gemmis prasinis & hyacinthinis auro interclusum &c. calices minores ex auro purissimo quadraginta, pensantes singulos libras singulas. calices ministeriales 50. pensantes singuli libras binas. Fecit basilicam B. Petro Apostolo in templo Apollinis.* Et infrà, *Calices aureos tres cum gemmis prasinis & hyacinthinis, qui habent gemmas 45. pensantes singuli lib. 12. Metretas argenteas duas, pensantes lib. 200. Calices argenteos 20. pensantes sing. lib. 10. Amas aureas duas, pens. sing. lib. 10. Amas argenteas 5. pens. sing. lib. 3. Patenam ex auro purissimo vnam cum turre & columba ornatam gemmis prasinis & hyacinthinis, quæ sunt numero cum margaritis albis 215. pens. lib. 30. patenas argenteas 5. pens. sing. lib. 15.*

In tractatu de Translatione S. Sebastiani, & repositione apud Suessionense monasterium facta à Ludouico Pio Imp. & Francorum Regé: cuius relationis monachus anonymus Suessionensis auctor fuit: quem libellum typis cudendum curauit non ita diu Petrus Chifletius Societ. Iesu, ex veteri manuscripto Codice Vesuntionensi, sic legitur c. 19. (cuius hæc inscriptio est, *Ludouici Pij & coniugis erga S. Sebastianum pietas.*) *Igitur aulam tantæ sublimitati prouisam introgressi, Imperialia & ea quæ tunc cultiora fuere ornamenta resumpsit, & diademate comptus Missarum solennia Cæsar consistorium scandens, in honore Martyris fecit decantari; Qui cùm ad Euangelium ventum est, calicem aureum cum patena, patris sui magni Caroli monogrammata insignita, manibus propriis interlegendum, ponderis ingentis tenuit, & cum oblatione sacranda, eidem dedicauit, &c. Textum deinceps sacrorum Euangeliorum aureis characteribus exaratum, laminísque metalli eiusdem absque admixtione cuiusdam materiei inclusum, thymiamateriúmque quadraginta & octo siclorum eiusdem speciei, & vastam olei amphoram ad luminaria concinnanda, mente promptissima obtulit.*

In actis S. Farij Confessoris quiescentis Cremonæ, à Ferrario editis, de calice quem fecerat (aurifaber erat enim vir ille sanctus) & pro munere dederat Ecclesiæ Cathedrali, hæc habentur: *Opera quædam ex argento quæ adhuc monstrantur, Ecclesiæ Cathedrali dono dedit, in quibus calix est, qui rebus pretiosioribus ab igne in sacrario accenso consumptis diuinitùs seruatus est, & quod magis mirandum in Ecclesia ad altare B. Mariæ Virginis repertus fuit incolumis.* Hæc ibi.

Colitur die 18. Ianuarij.

Sed mihi hîc excidere ferè oscitanter passus fueram illustre pietatis S. Remigij Archiepiscopi Rhemensis, Francorúmque Apostoli, de

consimili dono monimentum. Memoriæ id prodidit Hincmarus & ipse Rhemensis Antistes, in vita eius quam conscripsit, c. 5. *Meritò*, inquit, *igitur eum Remedium fuisse nominatum in baptismate crederemus, nisi emendatioribus gestis illum oraculo diuino per S. Montanum Remigium vocari debere cognosceremus.* Sed & in versibus metricis ab ipso compositis, & iussione illius in quodam vase ab eo consecrato sculptis, ita legimus,

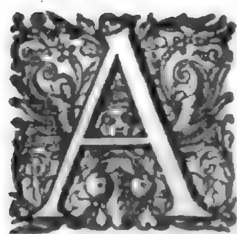
Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Iniecto æternus quem fudit vulnere Christus:
Remigius reddit Domino sua vota Sacerdos.

Quod vas (subiungit Hincmarus, & ex eo verbatim Flodoardus lib. 1. hist. Eccles. Rhemensis c. 10.) *vsque ad nostra tempora perdurauit, donec fusum in redemptionem datum est Christianorum, vt à ministris diaboli Normanis redimeret precium argentei calicis, quos de potestate tenebrarum redemerat effusus sanguis calicis, Christi videlicet passionis.*

In testamento sancti ipsius Remigij quod refert idem Flodoardus c. 18. Rhemensi Ecclesiæ legat sanctus ipse Pontifex calicem conflandum ex vase aureo quod ipsi Clodoueus Rex donauerat: *Illud quoque vas aureum*, inquit, *decem librarum, quod mihi sæpe nominandus dominus, illustrísque memoriæ Ludouicus Rex, quem vt prædixi de sacro fonte suscepi, donare dignatus est, vt de eo facerem, quod ipse voluissem, tibi hæredi Ecclesiæ meæ suprà memoratæ, iubeo turriculum* (id est ciborium forma turriculata effectum) *& imaginatum calicem* (scilicet fusis imaginibus insignem) *fabricari, & epigrammata, quæ Lauduni in argenteo ipse dictaui, in hoc quoque conscribi volo. Quod faciam per me si habuero spatium vitæ, si autem clausero vltimum diem, tu fili fratris mei Lupe Episcope, species antè dictas, tui ordinis memor efficies.*

CAPVT IX.

Calices recenseri inter præcipua Ecclesiarum ornamenta & religiosè seruari, atque pro sacra pompa ad altare maius appendi & ostentari in solennioribus Festis.

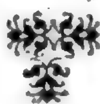
A Christo magnum pietatis Sacramentum dedicante, calicem nos accepisse notum, testatúmque omnibus est. *Inde mos inoleuit*, ait Paschasius lib. de corpore & sanguine Domini c. 10. *quod sanguis Christi nunquam in Catino, nunquam in cratera vel alio vase, quàm in calice consecratur.* In Ecclesiis erat ideo sacrorum vasorum custos, siue Cimeliarcha, vt patet ex gestis S. Laurentij, & B. Euthymij Abbatis, politiæque Ecclesiasticæ monimentis. At inter vasa calices & patenæ potiori honore ac obseruantia habebantur: vt enim ait vetus Concilium Triburiense: *Vasa quibus sacra conficiuntur mysteria calices sunt & patenæ*, can. 18. de quibus ideo Damasus & Anastasius in

Pontificali libro frequentem recensionem faciunt, donaria enumerantes quæ à Pontificibus vel principibus fuerunt sacris locis collata. Constat ex S. Augustino lib. 3 contra Cresconium Grammaticum, c. 29. ipso persecutionum tempore fuisse calices inter Ecclesiæ pretiosa vasa in indiculum relatos: ex Nicephoro autem fuisse ædiculam in Ecclesia, in qua calices cum cæteris vasis sacris asseruabantur; narrat enim lib. 13. c. 21. quod S. Ioanne Chrysostomo in exilium relegato, diuina vindicta templum Constantinopoli concrematum fuerit, excepta illa ædicula, in qua ipsa diuini ministerij adminicula asseruabantur. Extat apud Cassiodorum, epistola 20. lib. 12. de sacris vasis pignori datis restituendis, quæ reddi iussisse etiam Alaricus Rex Arianus, in deprædatione vrbis, cum laude memoratur; illicque nota dignum quod Rex Theodoricus vasa ipsa, seu vt ait, *ministeria, Leuitarum* (inquit) *tractanda manibus, toto orbe adoranda esse.* Illustre eiusmodi pietatis exemplum edidisse Clodoueum nostrum Regem nondum sacris Christianis initiatum commemorat Gregorius Turonensis, auctórque vetus vitæ MSS. S. Remigij Rhemorum ciuitatis Episcopi, quam edidit Quercetanus tom. 1. Scriptorum historiæ Francorum sub ipso Clodoueo Rege, sic enim ibi legitur: *Transitum autem Rex faciens secus ciuitatem Rhemi, per viam, quæ vsque hodie propter Barbarorum per eam iter, Barbarica nuncupatur, noluit in eandem ciuitatem introire, ne ab exercitu suo aliquod malum ibi fieret. Sine voluntate autem & conscientia ipsius, pars quædam indisciplinatorum, quoniam non erat potestas temporalis inhabitantium, quæ eis resisteret, eandem ciuitatem intrauit, & quædam ornamenta atque sacra vasa inde rapientes, vt prædones solent, asportauerunt, inter quæ vrceum miræ magnitudinis atque pulchritudinis rapientes tulerunt: Sanctus autem Remigius missos suos ad Regem Chludouuicum direxit, deprecans vt si aliud de sacris vasis Ecclesiæ recipere non mereretur, vel illum vrceum missis suis reddere iuberet. Hæc audiens Rex, ait ad missos Ecclesiasticos: Sequimini nos vsque Suessionis ciuitatem, quia ibi cuncta quæ acquisita sunt diuidenda erunt. Cúmque mihi vrceus ille in partem obuenerit, quæ Episcopus postulat, adimplebo. Veniens autem Suessionis ciuitatem, cunctam prædam quæ asportata, vel acquisita fuit, rogat afferri in medium. Cúmque omnia fuissent in præsentiam Regis allata, dixit: Rogo vos, ô fortissimi pugnatores, vt mihi dare istum vrceum non negetis. hoc Rege dicente, illi Franci, qui bono animo fuerant, aiunt, Omnia gloriose Rex quæ cernis, tua sunt, & nos tuo dominio sumus subiecti, quod tibi bonum videtur, hoc fac: nullus enim tuæ potestati resistere audet. Cùm hæc illi benignè dixissent, vnus Francus leuis cum vociferatione, eleuata bipenna, quæ alio nomine appellatur francisca, percussit vrceum illum, dicens, Tu nihil hinc accipies Rex, nisi quod tibi sors vera donauerit. Obstupefactis omnibus, rex iniuriam suam patienter sufferens, acceptum vrceum nuncio Ecclesiastico reddidit, seruans iram in corde absconditam. Transacto anno, Chludouuicus Rex vt omnium armorum nitorem videret, omnem exercitum iussit cum armorum apparatu venire secundùm morem in campum Martium, sic enim conuentum illum vocabant à Marte, quem pagani Deum belli credebant, à quo & mensem Martium, & tertiam feriam diem Martis*

Vide de hoc Alarici pio facto, Orosium lib. 7. hist. c. 39.

appellauerunt. Quem conuentum posteriores Franci Mai campum, quando Reges ad bella solent procedere, vocari instituerunt. Verùm vbi Rex cunctum exercitum circuit, venit ad hominem illum qui vrceum præterito anno cum bipenna percusserat, & ait ad eum, Nullus hîc tam inculta & sordida arma habet sicut tu habes, quia neque clypeus, neque lancea, neque bipenna est vtilis? accepit autem Rex franciscam eius, quæ vocatur bipenna, & proiecit in terram; cùm autem ille se inclinasset eam recolligere, Rex statim eleuata manu franciscam suam in caput eius defixit, & ait: Sicut tu in Suessionis ciuitate superiore anno in vrceo illo fecisti, sic & facio tibi; mortuóque illo, exercitum Rex de ipso campo iussit ad propria discedere. Grandis timor & pauor pro hac causa in Francorum populo consurrexit.

Notandum hîc verò iam olim calices non solùm potiore habitos loco honoris, inter vasa Ecclesiastica, sed quosdam non ita vsui fuisse datos ac ornatui. Sic in Leone IV. signat Anastasius: *Fecit in basilica B. Pauli Apostoli calices maiores fundatos ex argento purissimo ex ipsius Apostoli donis, qui pendent in arcu numero 10. & alios, qui pendent inter columnas maiores dextra læuáque 40. pensantes simul lib. 267.* Et in Paschali I. *fecit calices maiores ex argento pendentes numero 42. qui omnes simul pensant lib. 281.* Et in Leone IV. obtulit etiam B. Petro *Apostolo calices de argento qui sedent super circuitu altaris numero 16. pens. lib. ... Verumetiam calicem pendentilem cum catenulis & delphinis* (pro ansis scilicet) *pens. lib. ...* Sacra ista vasa, aliáque cimelia festis diebus, vt idem scribit Anastasius in Leone IV. *in circuitu altaris maioris dependebant.* Huiusmodi calix ille erat de quo infrà dicit: *Huius* (Pontificis) *temporibus Michael filius Theophili Constantinopolitanæ Vrbis Imperator, ob amorem Apostolorum, misit ad B. Petrum Apostolum &c. per manum Lazari monachi &c. Euangelium de auro purissimo cum lapidibus pretiosis. Calicem verò similiter de auro & lapidibus circumdatum, reticulo pendente, de gemmis albis pretiosis* (id est vnionibus seu margaritis) *miræ pulchritudinis decoratum, & parua coopertoria ipsius Calicis, sicut mos Græcorum est.*

CAPVT X.

Sacro ritu consecratos Calices, non posse sine sacrilegij piaculo temerari. Plexósque non semel vltione diuina eorumdem, & caterorum vasorum sacrorum violatores.

ARTICVLVS I.

De calicis Eucharistiæ consecrandæ dedicandi, propria consecratione, à solo Episcopo facienda, ordinario iure: extraordinario autem à simplici Sacerdote, Papæ auctoritate suffulto.

PLERAQVE *instrumenta, & vasa ex auro & argento habemus* (inquit sanctus Augustinus in Psal. 113.) *in vsum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur.* Idem docet S. Hieronymus in quadam Epistola ad Theophilum: *Discant*, inquit, *qui ignorant calices sacros & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini.* Quibus locis duo isti Patres censuisse videntur in calicibus & cæteris vasibus Ecclesiæ sacrandis non opus esse benedictione speciali, sufficere enim contactum pretiosi corporis & sanguinis Domini, quo sanctificantur. Sed isti Patres hoc non dicunt, at dumtaxat docent etiam si calices solenni ritu non benedicerentur, tamen ex ipso contactu corporis & sanguinis Domini vim sanctificationis contracturos.*

* Iàm enim tempore S. Ambr. cuius synchroni ipsimet SS. Hieronymus & Augustinus extiterũt, solebãt calices consecrari. Vndè ipse distinctionẽ adhibet inter initiatos & non dedicatos, lib. 2. off. cap. 28. *Opus est*, inquit, *vt de Ecclesia mystici poculi forma non exeat, ne ad vsus nefarios, sacri calicis ministeriũ transferatur. ideo intra Ecclesiam primò (instante graui necessitate) quæsita sunt vasa quæ initiata non essent, deinde comminuta, postremò conflata per multas erogationes dispensata egentibus, captiuorum quoque pretiis profecerunt. Quòd si desunt noua & quæ neque initiata videantur, in eiusmodi vsus quos suprà diximus, arbitror omnia piè posse conuerti.* scilicet vrgente calamitate publica.

Tametsi verò in Pontificio Iure nullus canon à me repertus sit, vel decretum signatum, quo facultas consecrandi calicem soli Episcopo, eíque diœcesano, vel alteri de eius tamen consensu, reseruata sit: tamen mos antiquus Ecclesiæ sufficit ad ius eiusmodi confirmandum. Cui accedit præscriptus in Pontificali, ritus consecrationis calicis ab Episcopo faciendæ: cuius hæc est præliminaris rubrica, *Pontifex ad consecrationem calicis, vel cuiuslibet indumenti seu ornamenti Ecclesiastici, procedere volens, debet semper stolam circa collum habere & mitram tenere vbi conuenit &c.* Ex qua tamen elici posse videtur calicis consecrationem benedictioni ornamentorum æquiparari. Proinde sicut proprio quidem iure nequeunt meri Sacerdotes, id est Presbyteri, benedicere vestimenta Ecclesiastica, at ex commissione seu summi Pontificis, vel Episcopi permissu, id licitè & validè possunt. Ita prorsus accedente ipsius Papæ mandato, vel licentia Episcopi, à Presbyteris posse calices consecrari.

Cui opinioni fauere videntur Canonistæ nonnulli in Clement. *Attendentes de statu regularium.* § *Statuimus.* Vbi sentiunt non quidem iure sed consuetudine, Abbates saltem & Priores, qui vtuntur insignibus Episcopalibus, & iurisdictionem Episcopalem obtinent, calices posse

consecrare, saltem accedēte indulto summi Pontificis. Contra quos alij docent etiam hoc modo, id fieri non posse: distinguendum enim inter ea quæ ordinis Episcopalis sunt, & quæ sunt iurisdictionis: posse enim ea quæ spectant iurisdictionem Episcopalem, Pontificio priuilegio acquiri; verùm quæ sunt ordinis munera non posse vllo modo aliis competere, nec posse vlla præscriptione, vel consuetudine comparari. Quæ ratio si valeat, inde quoque sequitur non posse simplicem Sacerdotem, quamuis sit Abbas infulatus, etiam de mandato summi Pontificis Sacramentum Confirmationis absente Episcopo conferre, quin nec promouere quempiam ad vllos ordines: ista promotio etenim actus est ordinis Episcopalis, non meræ iurisdictionis. Verùm quàm hæc opinio desultet à præcipuorum Theologorum placitis, superfluum est hoc loco demonstrare, longéque rationi magis consentaneum est admittere, posse simplicem Sacerdotem indulto Apostolico suffultum, calices consecrare, quàm id inficiari: siquidem aliàs sequeretur errare Pontificem qui indultum eiusmodi, vel mandatum concessisset. quod nullatenùs dici debet: aliàs Abbates, qui Tonsuram conferunt vel quatuor minores, etiámque Subdiaconatum ex priuilegio Apostolico, illuderent à se promotis: híque de gradu suo periclitarentur, & iniuriam Ecclesia grauem ex hoc abusu pateretur; quæ omnia consectanea, quàm absurda sint non cæcis facilè patet.

Audiui quondam insignem Theologum discrimen notabile, planéque discretiuum vt aiebat, assignantem inter benedictiones quæ sunt ordinis Episcopalis, simplicique, vt aiunt, Sacerdoti competere nequeunt: & illas benedictiones quas iure suo eiusmodi Sacerdos conficere potest, vel saltem ex Papæ aut Episcopi licentia. Dicebat igitur, quotiescumque in benedictione Chrismate opus est, officium esse antistitis hanc efficere: nec posse merum Sacerdotem iure suo saltem eiusmodi benedictionem peragere. At vbi non ingreditur chrisma, posse Presbyterum etiam non Parœcum, quamcumque benedictionem exequi, ideóque vnctionem recipere in manibus cùm ordinatur; sic Episcopo deprecante: *Consecrare & sanctificare digneris Domine, manus istas, per istam vnctionem & nostram benedictionem, vt quæcumque benedixerint benedicantur, & quæcumque consecrauerint consecrentur & sanctificentur, in nomine Domini Nostri Iesu Christi.* Porrò ingreditur Chrisma in benedictionem calicis, ideóque actionem Episcopalis ordinis, at verò Sacerdotalis non esse. Sed si ita est, nec campanam posset benedicere simplex Sacerdos, quia & Chrisma in ea adhibetur, at praxis est Ecclesiæ communiter recepta, vt campanæ benedicantur à simplici Sacerdote: vixque inuitatur Episcopus ad eiusmodi officium. Nec respondere iuuat Presbyterum non iure suo benedictionem campanæ inire, sed Episcopi iussu vel permissu. Tum enim reponere licet, igitur accedente Episcopi auctoritate poterit Sacerdos benedicere calicem, quamuis chrisma in eiusmodi consecratione applicetur.

Vt quid sentio, ingenuè aperiam, certè axioma illud, quod

Episcopi speciale mandatum intercedere debet, in quacumque benedictione chrisma à Sacerdote adhibetur, mihi verum non videtur. Nam linit infantem vel adultum quemuis sacro chrismate in baptismo simplex Sacerdos, iure vniuersa in Ecclesia communi, & vbique stabili, sine vlla Episcopi licentia; quin solenni ritu dum in vigilia Paschæ Sacerdos aquam benedicit, infundit sacrum chrisma cum oleo sancto in fontem, suo ex officio in Missali præscripto, absque vllo speciali indulto Episcopi vel Papæ. Ratio igitur cur iure communi Sacerdos simplex non consecrat calicem, ea non est quòd chrismate opus sit in consecratione eiusmodi; nec quòd munus istud sit actus proprius ordinis Episcopalis, nec quòd canones Ecclesiastici hoc decreuerint Episcopo reseruari: sed quia sic longæua consuetudo obtinuit. Consuetudo autem immota manere debet, quæ nec contra fidem Catholicam, nec contra bonos mores quicquam vsurpare dignoscitur. Can. *Nos consuetudinem dist.* 12. Porro præsignata consuetudo est eiusmodi, nihil enim inducit contra fidem orthodoxam, neque bonos mores; sed confert nonnihil ad commendationem dignitatis Episcopalis, cuius decus * est robur & ornamentum Ecclesiæ, maiorémque conciliat consecratis calicibus reuerentiam ex dignitate agentis. Potest tamen generali huic consuetudini auctoritate Romani Pontificis derogari : & proinde accedente Papæ mandato vel indulto ritè & validè calix à Presbytero benedici. Exemplum habemus huius concessionis in Gallia spectabile : Innocentius siquidem IV. concessit Amedeo, Abbati S. Stephani Diuionensis, facultatem consecrandi calices & benedicendi corporalia, pallas & vestes Sacerdotales, diplomate dato Lugduni, Pontif. anno 8. 6. Idus Martij : Sed in ipso tantùm monasterio, & dummodò Episcopi ei manus imposita fuerit. Quod etiam successoribus liceat. Quo munere fungi quosdam Abbates, Episcopalibus vtentes insignibus, notat Fumus in Armill. voce Calix.

* *S. Hieronymus in dialogo cont. Luciferianos.*

ARTICVLVS II.

Consecratos Calices solenni Ecclesiæ ritu, reuerenter à piis semper seruatos : At è contrà impiorum fuisse iam olim morem eos deprædari, profanare, diripere : sed vtplurimùm non sine vindicatiuæ Dei iustitiæ patenti indicio.

OPTATVS Mileuitanus ingenti cum lacrymarum profluuio, Donatistarum scelera detestatur, qui in Africa sacra profanis miscuerant : *Quid est tam sacrilegum* (inquit lib. 6.) *quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis frangere, radere, remouere : In quibus vota populi & membra Christi portata sunt, quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis pignus salutis æternæ & tutela fidei & spes resurrectionis accepta est? Quid enim est altare nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuo-*

cari consueuerat? Quid vos offenderat Christus? cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitat, &c. Hoc tamen immane facinus geminatum est dum fregistis etiam Calices Christi corporis portatores, quorum species reuocastis ad massas, mercedem nefariis nundinis prouocantes, ad quam nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum inconsiderate vendidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus antè vos eosdem calices tractabatis. Eam rem iam passim vendidistis ære. Emerunt forsitan in vsus suos sordidæ mulieres, emerunt pagani facturi vasa in quibus incenderent idolis suis, ô scelus nefarium! ô facinus inauditum! auferre Deo quod idolis præstes, subducere Christo quod proficiat sacrilegio. Hæc Optatus de Donatistis.

S. Ioannes Chrysostomus orat. in S. Philogonium. *Maximinus cùm suam* (inquit) *insaniam licentiosiùs contra nos prodidisset; ausus impuris manibus sacra vasa contingere, hoc etiam scelere non contentus, sed contumelia vlteriùs progressus (vasis enim his vniuersis super pauimentum collocatis & extensis ita super ea desedit) è vestigio illegitimæ huiusce sessionis pœnas luit; illius enim verenda corrupta vermiculos generarunt, ita vt morbum diuinitus illatum constaret: ad quem curandum medici, aues pingues, easque peregrinas interficiebant, quibus ad putrefacta membra admotis vermiculos euocabant, illi verò cùm non morerentur, mordicùs putridis partibus inhærebant; atque illum ita demum multis diebus absumptum perdiderunt.*

Victor Vticensis de persecutione Wandalica lib. 1. *Gensericus*, inquit, *Proculum quemdam misit in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret cunctos Domini Sacerdotes ad tradendum ministeria diuina, vel libros cunctos, vt primò armis nudaret, & ita faciliùs inermes hostis callidus captiuâsset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur* &c. *Qui tandem Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedens linguam in breui turpissima consumptus est morte.*

Vide Conc. Tyrium tom. 2. mag. Conc.

Inter conficta scelera, de quibus Ariani pridem aduersus S. Athanasium in Conciliabulo Tyriensi expostularunt: confracti ab eo, vel eius iussu à Machario Presbytero Alexandrino, mystici calicis piaculum grauissimum censebatur, atque homicidio Arsenij Diaconi quod eidem impingebant, non impar. Quamobrem cùm Concilij Alexandrini Patres rem discussissent diligentiùs, insontémque tanti reatus, vt aliorum flagitiorum ipsum Athanasium reperiissent, sua in Synodica eius innocentiam omnibus testatam vt facerent, apologiam hac de re pro eo accuratam ediderunt, qua ipsum à labe sceleris tanti purum & immunem prorsus testificantur. *Poculum autem mysticum, quod, aut quonam*, inquiunt, *in loco à Machario fractum est? Id enim sursum ac deorsum obuolitantes iactitant. Atqui Athanasium, ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incessere, nisi ab ipsis summissi, instructique fuissent. Sed tamen illi summam huius criminis in Athanasium referunt, quod ne in Macharium quidem qui victus non est, referri debet. Nec pudet eos coram Catechumenis, & quod peius est, coram ethnicis ita de mysteriis tragicari.* Et infrà; *Atqui locus ille in quo confractum poculum iactitant, Ecclesia non erat, nec quisquam Presbyterorum ei loco vicinus, nec dies qua id factum à Machario volunt Dominica. Cùm igitur neque Ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies*

hoc

hoc ipsum requireret, quale, aut quando, aut vbi, mysticum illud poculum fractum est? pocula multa passim in ædibus atque adeò in medio foro haberi nemini dubium, quæ collisa collidentem non impiant. Mysticum autem poculum, quod impium eum reddit, qui id vltro frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ Præsides inuenias: hic enim vnus vsus est calicis, & præter eum alius nullus, eóque solo vos legitimo ritu propinatis populo, eúmque vos pro canone Ecclesiastico accepistis, idémque dumtaxat penes eos habetur qui Ecclesiis præsunt; solùm enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & prætereà nullius. Cæterùm impius est, qui hunc calicem mysticum frangit, ita multo magis impius est, qui sanguini Christi contumeliam facit. Contumeliam autem facit, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. Epist. Synodica Concil. Alexandrini ibidē.

En, ex sanctorum illorum Episcoporum iudicio, quantum scelus sit calicem mysticum frangere: cùm id flagitium impietatis esse crimen reatúmque contumeliæ Christi sanguini irrogatæ, & vindictam coram Deo clamanti adæquandam arbitrentur. Quid igitur sancti illi Ecclesiæ præsides, vindicésque Christi gloriæ, & impietatis vltores, de nuperis nostris sectariis censuissent, quorum furor, & rabies eò prosiliit, vt vltrà progredi non potuerit, quoad rerum sacrarum profanationem, vasorum sanctorum direptionem, calicum imprimis, (quos portatores Christi sanguinis rectissimè Optatus appellabat) & patenarum execrandam confractionem, & exsufflationem. Acta Ministrorum edita ab Adriano Behotio, venerabilis memoriæ maiori Archidiacono Rothomagensi, id luculentis verbis, sed funestis exemplis propalàm faciunt. Locus hic esset (nisi ei præscripta tractationis præpediret angustia) luctuosas has hæreticorum Galliæ in sanctuaria Dei eruptiones seriatim describendi: plus æquo sed quia eiusmodi campus dilataretur, breuitatis gratiâ, lubens me recipio intra arctiores eiusmodi actorum nefandorum limites.

Audiatur, qui instar plurimorum testium, dignitate, doctrina, rerum peritia, atque ipsarum omnium ferè spectator rerum, quas enarrat, vnus esse debet, Carolus Saussеyus, Decanus pridem Aurelianensis, Mathurini de la Saussaie Aurelianensis Episcopi ex fratre meritissimus nepos: is enim barbaros, impiósque Caluinistarum, ea in ciuitate motus, circa res, & ædes sacras, tragico, at veraci stylo luculenter descripsit, in suis Annalibus Ecclesiæ Aurelianensis, lib. 15. sub Ioanne X. Antistite. *Necdum* (inquit) *Aprilis expirauerat* (anni 1562.) *& iam tum Ecclesias aggrediuntur, altaria sacra diruunt, Christi, & Sanctorum venerandas imagines iactant in præceps. Dein 11. Maij vasa sacra, calices, cruces, tabulas, imagines, librósque argento compactos, & reliquiarum capsas, & iocalia, è maiore, & aliis Ecclesiis mandatu Principis in turrim nouam elata, in vsum suum paucis ab hinc diebus conflant, &c. Nihil iam libidini eorum, nihil cupiditati exceptum, nullum sæuitiæ genus & intus, & foris omisit illorum proteruitas. Tunc diuina officia, sacras synaxes, Missarum solennia intermittere oportuit, Sacerdotes, plebes, ciuitate, & laribus clanculum excedere, quia morari sine periculo non dabatur; nouas sedes Parisiis, Carnuti, Turonibus, Andegauis, vbiuis locorum quærere, quæuis aduersa pati*

oportuit, ne cultu religionis priuarentur. Nec erit incongruens sigillatim recensere, quos thesauros Ecclesiæ nostræ sacrilega manu rapuerint, è scriptis suo ipsorum calamo consignatis, præter alia vasa & capsas, nempe Calicem aureum, auro purissimo conflatum à temporibus S. Euurtij ad hæc vsque tempora (id est per annos supra 1200.) *conseruatum, Capsam Osannorum, capsam item sanctorum Dorothei & Seueri, & capsulam guttæ sanguinis Domini, & alia quæ nos latent.*

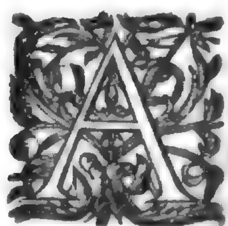
Inuentarium reliquiarum Ecclesiæ sanctæ Crucis factum 2. Maij anno 1562. in turrim nouam illatarum.

Duodecim calices, & octo patenæ argenteæ.
Duo vrcei argentei, &c.
Duo magni vrcei argentei deaurati, &c.
Patena vna argentea deaurata effigiem Ascensionis Domini expressam habens.
Cuppula argentea cum catenulis. Intercido hîc fusam cimeliorum, lipsanodochiorum, aliorúmque sacrarij nobilis illius Ecclesiæ iocalium (si Sausseyi vocula vti licet) recensionem: ne Lectori fastidio sim tantorum sacrilegiorum fusiori enumeratione. Subdit tandem quod vice corollarij hîc lubens quoque subiicio: *Ex harum omnium reliquiarum thecis ossa Sanctorum demum extracta die 15. Maij. Tandem verò omne aurum ponderis 49. marcharum & argentum 833. & eo amplius; quin & vestes omnes, & ornamenta sacra, auro & argento pretiosissimísque colorum fucis prætexta, profano sacrilegio direpta sunt: eodémque modo per omnes Ecclesias Vrbis, Diœcesis, & totius propè Galliæ ab eis factitatum est, incredibili & luctuoso honoris Dei, & Ecclesiæ sponsæ suæ dehonestamento detrimentóque, conflata ex illis moneta publica.*

Vox est Apostoli, *siquis violauerit templum Dei, disperdet illum Deus,* 1. Cor. 3. 7. haud mirum igitur si paulò pòst omnes illi perierint perditissimo exitu, Sanctuarij Dei direptores, prædonésque nefarij; qui vt in se diuinam iram prouocarent sacris mysteriis illudentes, & ministeriis diuinis ausu sacrilego abutentes: captum in agro Carnotensi subinde Sacerdotem, ad altare patenam præbere sibi in offerrorio osculandam, coëgerunt, pro munere, illum singuli alapis percusserunt, deinde & calicem fœtido lotiô impletum exhaurire compulerunt, hísque execrandis delusum modis, in ordinis odium, & Dei cuius minister erat, contemptum, dira nece interfecerunt, affixum scilicet cruci Ecclesiæ, quam cum imagine Saluatoris, ipsúmque Sacerdotem sclopis confectum, in rogum coniecerunt, flammísque voracibus absumpserunt. Quid mirum igitur si paulò pòst tam nefarij, scelerati impiíque homines, quin potiùs non homines, sed meræ belluæ, non belluæ sed dæmones, calicem iræ Dei vsque ad fæces ebiberunt, proclamante præcone diuino, Apoc. 16. *Iustus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti, quia sanguinem Sanctorum effuderunt, & sanguinem dedisti eis bibere, digni enim sunt.*

CAPVT XI.

An calicis benedictio seu consecratio sit immobilis, quandiu integer perseuerat, quacumque ex materia sit conflatus?

XIOMA est S. Thomæ 2. 2. q. 39. art. 3. Omnes consecrationes Ecclesiæ esse immobiles manente re quæ consecratur. Cui suffragatur Canonici iuris titulus, *de sacramentis non iterandis*, apud Greg. lib. 1. vbi tamen non de sacramentis tantùm agitur, sed etiam de sacramentalibus: nam sub eo titulo c. *à nobis.* inquirenti Londoniensi Archiepiscopo, an vestimenta cum quibus Schismatici celebrarunt, vel altaria in quibus sacrificium obtulerunt, iterum debeant consecrari? negatiuè respondet summus Pontifex Honorius III. Nec alia est ratio, nisi quòd Ecclesiastica benedictio sit immobilis, re quæ benedicta est integra permanente: ex quo principio idem asserit S. Thomas 2. 2. q. 88. a. 11. calicem nullius superioris auctoritate posse fieri profanum, quandiu integer manet.

Sed si vera est aliorum opinio, quæ censet consecrationem calicis in superficie consistere, & ideo si pereat superficies, desinere consecrationem, vnde si calix inauratus consecretur, deinde nudetur auro, *Indiget* (vt volunt) *denuò consecrari.* Quæ doctrina mihi vera non videtur, nec enim aurum benedixit Pontifex, sed calicem, cuius attendi debet materia principalis, nam si sit quoad substantiam argenteus, quoad decorationem aureus, amoto accessorio, principale perseuerat, calix enim semper est, etsi non sit aureus: constans ex propria forma, & legitima solidáque materia. Verum est quidem quod Pontifex dum consecrat calicem, vnctione chrismatis solam superficiem attingit: sed vis benedictionis vas totum penetrat atque sanctificat, quod se intelligere innuit Pontifex dum orat, *Vt quod arte vel metallo effici non potest altaribus dignum, fiat tua benedictione sanctificatum.* Et dum prætereà dicit, *Consecrare, & sanctificare digneris Domine Deus calicem hunc per istam vnctionem, & nostram benedictionem in Christo Iesu Domino nostro*, significans scilicet materiæ superficiem per sacrum liquorem vngi, at totam vasculi substantiam benedictione consecrari. Proinde si exterior deficiat ornatus, aurum scilicet quo calix decoratus erat, nihil decidente de ipsa vasis substantia, vis in eo benedictionis effectúsque sanctificationis semel infusæ perseuerat.

Secus est, si vi vel arte auro nudetur: id enim cùm fieri non possit sine igne, vel ictu, & aurificis manuum violento contactu, hoc ipso pollutus videtur: At si vsu dumtaxat aurum paulatim minuatur, & tandem deficiat, integer nihilominùs manet calix quoad materiam vnde constat, & formam, proinde retinet consecrationem quæ ab accessorio ornatu non pendet.

At alius casus ex aduerso contingere potest: Quærunt enim Cano-

nistæ quidam, si calix argenteus postquam consecratus fuit inauretur, eo ipso sit profanus, nouáque consecratione indigeat? Volunt siquidem nonnulli consecrationem amittere: At alij è contrà retinere, perinde ac parietes Ecclesiæ consecratæ si dealbentur, aut quibusdam picturis obducantur, consecrationem retinent, fauerѐque sibi aiunt cap. *Ecclesiis. de consec. dist. 1.* quo prohibetur iterum consecrare Ecclesias quæ Deo semel consecratæ sunt. Verùm caput istud quod ex Nicæno Concilio sumptum inscribitur, non docet absolutè indelebilem esse consecrationem: imò in quibusdam casibus indicat illam perire, ita enim habet, *Ecclesiis Deo consecratis non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiuscumque semine pollutæ fuerint.* Vbi gloss. exustæ: rectè subiungit, *pro maiori parte, aliàs secus arg. ff. de contrah. empt. dom. Cùm si ita comburatur, quòd destruatur vel decrustetur interius, & exterius, tunc execratur.* Consecratio enim Ecclesiæ maximè consistit in vnctione exteriori & coniunctione, & dispositione lapidum: ex quo non licet tanquam à pari arguere de calice consecrato, post benedictionem deaurato, nam superficies non destruitur, sed augetur & melioratur, partes verò non diuiduntur at manent coniunctæ: vnde igitur potest excidere consecratio? sanè ex profana contrectatione per manus laïci artificis; Laïci, inquam, nam si v. g. S. Eligius, qui ante promotionem ad Episcopatum, aurifaber erat sua ætate præstantissimus, postquam euasit Episcopus calicem merè argenteum consecrasset, & posteà decorationis gratiâ eundem inaurasset, sine contusione vasculi, & læsione vlla, cùm sine ictu aurum applicari possit: sanè eiusmodi calicem qui tam forma quàm materia integer perstitisset, dixerit nemo æqua ratione, rursus fuisse consecrandum: sed dempto exemplo eiusmodi, (vel non admodum absimili) quia deauratio sine ictu, tunsione, & violentia vix adhiberi potest, & contrectatione laïcæ manus artificis; idcirco in euentu eiusmodi, haud prorsus inficior non fore immobilem calicis consecrationem, quapropter tutius videri in illo casu illam iterare. Nec eadem est ratio picturæ adhibitæ venerandis Ecclesiæ parietibus, & deaurationis calicis; sacræ enim picturæ seu imagines, parietum templi sanctificationem adaugent, cùm ipsæ sunt veneratione dignæ. At aurum quo illinitur calix consecratus, nullo cultu dignum est, merum est metallum, quod calicem sanctificare non potest: at ex quo ei applicatur, & inhæret fit particeps illius sanctificationis, quamdiu calix inuiolatus ac integer perseuerat. Nec enim, ait Dominus, *aurum sanctificat templum, sed templum sanctificat aurum*, Matth. 23. 17. Minutæ sunt aliæ quæstiones quas hîc ne progrediamur nimiùm, non excutiendas censuimus. At hanc non debeo prætermittere, an calix consecratus, consecrationis formam amittat cùm scyphus eius à pede separatur, & iterum illi coniungitur? distinctio autem adhibenda est, nam si frangitur calix, adeò vt pes à scypho in totum separetur, tunc perit consecratio, quia ampliùs non est integer, nec inseruire

poteſt diuinis vſibus, ad quos conſecratus erat. At ſi fuerit calix ita ab initio elaboratus arte, vt ſcyphus à pede amoueri, & iterum coniungi ſine læſione, & fractura poſſit, ſi diſiungatur ad tempus conſecrationem non amittit: verùm quandiu pes ſcypho non hæret ſcyphus ſacrificio inſeruire non poteſt, quia ſcyphus ſine pede, non eſt calix, at non licet conſecrare ſanguinem Domini in alio vaſe, quàm calice integro & conſecrato.

CAPVT XII.

A quibuſnam Calix licitè poßit contrectari?

A Laïcis non poſſe tangi calicem ſine eius conſecrationis detrimento, res eſt apud rerum ſacrarum tractatores rata & explorata, quæ etiam nititur *can. illud. diſt.* 50. vbi gloſ. *inſtrumenta*, explicat vtenſilia, & miniſteria ordinis. Nec tantùm hoc Laïcis nefas, ſed etiam inhibitum eſt Clericis, qui ſacris ordinibus initiati non ſunt, can. *in ſancta. de Conſec. diſt.* 1. hoc tenore, *In ſancta Sede Apoſtolica à nobis, & reliquis Epiſcopis, cæteriſque Domini Sacerdotibus ſtatutum eſt, vt ſacra vaſa non ab aliis quàm à ſacratis, Dominóque dicatis contrectentur hominibus: indignum enim valde eſt, vt ſacra Domini vaſa, quæcumque ſint, humanis vſibus ſeruiant, aut ab aliis, quàm à Domino famulantibus eique dicatis tractentur viris, ne pro talibus præſumptionibus iratus Dominus plagas imponat populo ſuo, & hi etiam qui non peccauerint mala patiantur, aut pereant, quia perit iuſtus ſæpißimè pro impiis.* Simeon Metaphraſtes in vita S. Euthymij Abbatis, ſacrorum Vaſorum pollutionem & profanationem hoc tempore crebreſcentem, ob delicta populi à Deo permiſſam indicat: vnde in ipſum populum diuina ira magis efferueſcit. Et verò quàm ſtricto iure iſta vaſorum ſacrorum contrectatio ſit Laïcis prohibita, ex eo licet colligere, quòd minoribus Clericis, tam multiplici, conſtantíque canonum auctoritate ſit interdicta. In Concilio II. Rom. ſub Silueſtro act. 1. can. 9. ſic legitur conſtitutum: *Nullus Lector vel Oſtiarius vaſa ſacra contingat. Nullus Acolythus rem ſacratam à Presbytero iam alio porrigat.* In Concilio Agathenſi ita etiam fuit ſancitum c. 66. relato apud Gratianum diſt. 93. *Non oportet inſacratos miniſtros licentiam habere in ſecretarium ingredi,* (quod Græci Diaconion appellant) *& contingere vaſa Dominica.* Quid quod Subdiaconis vetuiſſe id videtur antiquiſſimum Concilium Laodicenum, can. 21. *Non oportet Subdiaconos locum habere in Diaconio, & vaſa contingere Dominica.* Sed de vaſis ſacris quibus diuina myſteria impoſita ſunt, hoc intelligi debet decretum, nam alioquin vaſa ſacra contrectare vacua, licitè poſſe ex can. 5. elicitur Concilij IV. Carthaginenſis: *Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impoſitionem non accipit, patenam de manu Epiſcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu verò Archidiaconi accipiat vrceolum cum aqua, manile, & manutergium.* Conſonat Romanæ

Ecclesiæ vigens hodiéque praxis huic antiquæ theoriæ, sic enim habet Pontificalis liber, post Episcopalem ad promouendos Subdiaconos admonitionem: *Deinde Pontifex accipit & tradit omnibus calicem vacuum cum patena vacua superposita, quem successiuè manu dextera singuli tangunt, Pontifice dicente, Videte cuius ministerium vobis creditur* &c.

At hîc inquirere, videtur præfixo lemmati consentaneum, an fœminis Deo sacratis liceat calicem & cætera vasa sacra tangere? sanè fuerunt etiam in Ecclesia Diaconissæ ordinatæ *, quæ circa mulieres vicem Diaconorum supplerent propter honestatem & necessitatem, vt patet ex epistola S. Ignatij ad suos Antiochenos, qua Diaconissas salutat; & S. Clemente lib. 8. Constit. Apost. c. 26. quo ritum describit earundem ordinationis, sanctóque Epiphanio hæres. 79. quæ est Collydidianorum, & in Compendiaria doctrina sub finem. quæ Diaconissæ eò vsque præsumpsisse videntur, vt ferè eadem munera quæ Diaconis competunt sibi arrogarent, adeò vt ingredi ad altare, in sacrificio ministrare Sacerdoti, manus ad pallas Dominicas apponere, contingere vasa Dominica, ipsámque nuda manu Eucharistiam accipere & ministrare, eas non puduerit, vt patet ex epistola Gelasij I. ad Episcopos Lucaniæ &c. Concilio Autissiodorensi can. 36. & 37. Parisiensi III. lib. 1. c. 45. &c. Eapropter tandem abrogatæ sunt publico Ecclesiæ iudicio, sæpe sæpius promulgato. Siquidem Diaconissas ampliùs non ordinandas cùm Concilium I. proto-Oecumenicum decreuisset c. 19. crescente earum contumacia & non tolerandis ausibus. Idem latis legibus statuerunt Concilium Arausicanum I. c. 26. Epaonense can. 21. Turonense II. c. 21. Aurelianense II. c. 18. &c.

* Extat in ordine Romano, Ordo ad Diaconam faciendam, tom. 10. Bibl. SS. PP. p. 161.

Sed longè diu post has canonicas sanctiones S. Clara memoratur aliquod, quod videri possit his decretis aduersum, sibi quæ sanctimonialis erat, & conuentus monialium mater, circa vasorum sacrorum ipsiúsque Eucharistiæ gestationem insigne factum vendicasse. Irruente enim exercitu Friderici feri perfidique Cæsaris in Assisij oppidum, iámque muros ferè superante, exiisse refertur ad portas monasterij, vbi pauidæ Virgines tanquam ouiculæ luporum incursu perterritæ, impiorum militum rabiem & iniurias pertimebant; ostensóque venerabili Sacramento eos in fugam conuertisse, suámque hac præsentia Domini Maiestatis, ab imminenti clade strageque ciuitatem liberasse. Hinc morem inoleuisse pium, sanctam hanc Virginem passim depingendi, cum Eucharistia quam gerit in vasculo solari specie radiantem. Sed quicquid sit de hac figura, ex re gesta profectò constat, S. Claram vasculum in quo Eucharistia condita erat non arripuisse, nec gestasse manibus, sed tantùm armatam fide, suísque sororibus exterritis & consternatæ ciuitati commiseratam, etsi infirmam corpore exiisse ad portam monasterij, prælatóque corpore Domini, ipsum ingenti spiritus ardore deprecatam, vt sacris sibi Virginibus in tanto discrimine adesse dignaretur, nec eas permitteret in impiorum manus incidere.

Extat vita S. Claræ iussu Alexandri IV. Papæ conscripta, cùm

eam in Sanctorum catalogum retulisset, in qua rei huius historia ita ad verbum describitur: *Cumque in Assisium hostilis semel furor irrueret, & ipsis portis exercitus appropinquaret, Sarraceni, gens pessima,* (horum auxiliis Fridericus vtebatur) *sanguinem semper sitiens Christianorum, apud S. Damianum intra loci terminos, imò intra claustrum Virginum confluxerunt. Liquescunt Dominarum corda timoribus, & ad matrem referunt fletus suos. Quæ se infirmam impauido corde ad hostium agmen duci iubet, & ante hostes poni, præcedente eam capsula argentea, in qua erat Sacramentum Eucharistiæ: cúmque se totam in oratione substrauisset, Christo cum lachrymis ait, Placétne tibi mi Domine inermes ancillas tuas; quas tuis amoribus innutriui, manibus ecce tradi paganorum? Custodi Domine has famulas tuas, quas ipsa in præsenti articulo custodire non possum. Mox, vox quasi puerilis de nouæ gratiæ propitiatorio ad aures eius intonuit, dicens: Fideiubeo pro vobis filiolæ, quòd nihil patiemini mali? nec mora, statim canum illorum repressa pauescit audacia, & per muros quos ascenderant, descendentes celeriter exeunt, orantis virtute deturbati.* Breuiùs res gesta in Breuiario Romano sic narratur: *Saracenis Assisium obsidentibus, & monasterium cui illa præerat, inuadere conantibus, ægra se ad portam afferri voluit, unáque vas in quo sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum erat inclusum; ibique orauit in hunc modum: Ne tradas Domine bestiis animas confitentes tibi, sed custodi famulas tuas, quas pretioso sanguine redemisti; in cuius oratione ea vox audita est, Ego vos semper custodiam. Saraceni autem partim se fugæ mandarunt, partim qui murum ascenderant capti oculis, præcipites ceciderunt.* Quæuis vtriusque series deligatur, inde fit manifestum, S. Claram non pertulisse vasculum in quo esset corpus Domini, sed ante se portari vtique à Sacerdote fecisse. In Breuiario Cardinalis Quigonij, Paulo III. dicato, simpliciter habetur; *Clara licèt ægrotans ad portam se iubet deportari in hostium conspectu, cum capsula qua Sacramentum Eucharistiæ continebatur.* Vnde patet ipsam aliorum manibus portatam, Eucharistiam verò delatam fuisse ante eam, cuius vnico præsidio nitebatur.

Refert hanc vitam ad verbum S. Antoninus, 3. part. Chron. tit. 13. c. 6. Eadem est quæ extat apud Surium tom. 8. die 12. Augusti.

12. Augusti [illegible] 2.

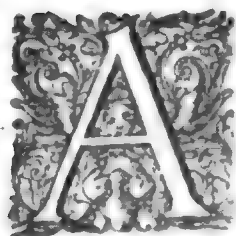
Sed dato quòd Virgo tantæ sanctitatis in tanto periculo Eucharistiæ vasculum in manus accepisset, ad impiis istis grassatoribus, ceu scutum insuperabile, diuinum hoc munus opponendum: tum vt casus esset singularis: dicendum existimarem, illam ex diuino motiuo & impulsu sic fecisse, quod factum ideo foret mirandum, potiùs quàm imitandum.

Cæterum picturæ & imagines, quæ S. Claram referunt Eucharistiam in dextera sub solari specie deferentem, non euincunt planè, quòd sic diuini pignoris sacrarium manu gestauerit: sed quòd in huius venerabilis Sacramenti ope & virtute confisa, quasi ineluctabili propugnaculo castitatis, intrepidè obuiam processerit impiorum cuneis, eósque tanto freta præsidio depulerit à sui monasterij incursu, quod tanto furore inuadebant: & ab ipsius ciuitatis strage, inuisibili virtute, at visibili, mirabilique victoria coërcuerit, in fugam è muris repentè collapsos. Itaque regulariter prohibetur quibuscumque personis, nisi Clericis qui sint sacri ordinis honore prædíti, vasa

sacra, & specialiter calicem & patenam contrectare; nec nouo iure id inuectum, siquidem in libro Pontificali Damasi Papæ, signanter de Xisto I. legitur, qui in Pontificali consessu septimus à Petro sedit, *Hic constituit, vt ministeria sacra non tangerentur, nisi à ministris sacratis.* Extat hoc decretum in epistola eiusdem Xisti II. ex qua depromptus est can. *In sancta Sede.* suprà descriptus. Cui concinunt nonnullæ aliæ canonicæ sanctiones, v. g. §. vlt. capitis vnici *de sacra vnctione.* & can. *sanctas.* can. *non liceat.* & can. *oportet.* dist. 23. quos hîc non vacat per seriem retexere: satis enim esse possunt firmandis huius tractatuli lemmatibus, quæ fuerunt auctoritates superiùs inductæ.

CAPVT XIII.

An pœna aliqua canonica immineat Sacerdoti, diuina mysteria celebranti, in vase non consecrato?

AFFIRMATIO est certa, & elicitur ex Innocentij III. responsis, c. 13. & postremo, *De celebratione Missarum.* apud Gregorium lib. 3. tit. 41. hoc verborum contextu: *Litteras tuas recepimus continentes, quòd cùm super excessibus Presbyteri Ecclesiæ S. Brigidæ Brixiensis inquireres, confessus est quòd cùm quadam die hostiam & calicem non haberet, in pane fermentato & scypho ligneo Missarum solennia celebrare præsumpsit &c. Cùm igitur, vel ex aperta malitia, vel nimia desipientia peccâsse probetur: Mandamus quatenus officio & beneficio, perpetuò eum priues.*

Grauis est certè Sacerdotis illius punitio, cùm pœna sit perpetua, eáque duplex, scilicet absoluta priuatio officij, & beneficij: quæ non solet nisi reis infligi grauissimorum delictorum. In pane fermentato Latinæ Ecclesiæ Presbyter consecrare nequit, absque piaculo mortali, legendus Bellarminus lib. 4. de Eucharistia, c. 7. 8. & 9. Porro in calice non consecrato conficere diuina mysteria scienter, non leuem esse reatum: grauitas ipsa præcepti, tot iterati canonibus, sparsim toto hoc libro indicatis palam euincit. Accedit responsum ipsum Innocentij, quo reatum hunc censuit, pœna duplici, eáque perpetua vindicandum, nempe depositione ab officio ordinis, & totali Beneficij priuatione: siquidem vna in re grauis admodum momenti Sacerdos ille peccauerat. Primùm quòd non in calice sacro, sed in vase profano consecrauerat: insuper quòd in scypho ligneo, quod lex canonica districtè prohibet, c. *Vasa*, & c. *causa*, &, *vt calix* de consec. dist. 1. quibus sancitum, vt calices nec ex ligno fierent propter raritatem, nec ex vitro propter fragilitatem, nec ex ære propter tetrum saporem, nec ex auricalcho quia æruginem facit, & excitat vomitum.

In culpa igitur erat inexcusabili hic Sacerdos: si enim inops ita erat vt calicem argenteum habere non posset, fas ipsi erat stanneum qui

qui leui pretio comparari potest, in vsum assumere: siquidem præcitato can. *Calix.* disertè decernitur, quòd si calix cum patena non sit aureus, omnino tamen ex argento fiat: si autem ita pauper est Sacerdos, saltem stanneum calicem habeat. Quæ regula iterùm promulgata reperitur ab Innocentio IV. epistola ad Othonem Episcopum, Cardinalem Tusculanum, super controuersia orta inter Archiepiscopum Nicosiensem Latinum, & Episcopos Græcos regni Cypri art. 13. hoc tenore: *Caterùm vnusquisque Sacerdos in aureo, vel argenteo solùm; aut saltem stanneo calice sacrificet.*

CAPVT XIV.

De vnitate Calicis in altari. Vbi obiter obseruatur, pluries in vna, eadémque Ecclesia eodem die sacrificium Eucharistiæ, fuisse oblatum à diuersis Sacerdotibus, sub ipsis primis Ecclesiæ sæculis. Et variæ species calicum recensentur, tam ratione materiæ & formæ, quàm denominationis & vsus. Erant enim calices sancti, calices ministeriales, calices præcipui, pendentiles, fundati, maiores, minores, aurei, gemmei, argentei, deaurati; Calices baptismi, & pœnitentiæ, calices reticulati, catenati, ansati, &c.

ARTICVLVS I.

De vnitate Calicis in missa &c.

REGORIVS II. epistola 13. qua respondet ad B. Bonifacij varias interrogationes, & consulta: eam ad quæstionem, qua perquisierat ipse Bonifacius, an fas esset plures calices in altari ponere? sic respondet epistolæ art. 5. *In missarum solenniis illud obseruandum est, quod Dominus noster Iesus Christus sanctis suis tribuit discipulis, Accepit namque calicem dicens, Hic calix noui Testamenti in meo sanguine, hoc facite quotiescumque sumetis. Vnde congruum non est, duos, vel tres calices in altario ponere cùm missarum solennia celebrantur.*

Porrò eadem est ratio panis ac calicis: at de pane mystica benedictione consecrato ait Apostolus 1. Cor. 10. *Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane participamus.* * Igitur & vnus calix, de quo paulò antè singulariter dixerat, *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est?* Venerabile hoc Sacramentum in qualibet specie, signum est vnitatis, *Ideóque* (vt ait Augustinus tract. 26. in Ioannem) *Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur: namque aliud in vnum ex multis granis conficitur, aliud in vnum ex*

*Quamuis plures sint hostiæ consecratæ ab vno eodémque Sacerdote, in eodem sacrificio super vnū ac idem altare: vnica nihilominus est hostia

multis acinis confluit. Quapropter ad innuendam, seruandámque mysticæ vnitatis significationem **, qua per hoc Sacramentum fideles inter se & cum suo capite in vnam coalent corporis compaginem, adeóque eiusdem spiritus vnionem prouehuntur: vnus calix in altari esse debet, si enim duo, vel tres, vel plures ponerentur, cessaret symbolum vnitatis, diuisionísque hinc signum oriretur; siquidem, vt rectè ait S. Bernardus; *Vbi vnitas, ibi perfectio: reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab vnitate*, lib. de Consid. 2. cap. 8.

Verùm si ita est, cur iamdudum plurimi vna in Ecclesia calices erant, etiam persecutionum tempore? suprà etenim ex S. Augustino relatum est, c. 6. apud Cyrtensem ciuitatem in Africa, sub persecutione Diocletiani, fuisse repertos in Ecclesiæ Bibliotheca, quo absconditi fuerant direptionis metu, *duos calices aureos, & sex argenteos.* Et ex gestis Pontificalibus didicimus Constantinum dedisse Romanæ Ecclesiæ calices ex auro purissimo 40. & calices minores ministeriales 50. Sanè ista calicum pluralitas non leui est indicio multiplicationis Missarum in ipsa primitiua Ecclesia: si enim eodem die vna vice tantùm celebratum fuisset sacrificium, & ab vno tantùm Pontifice, vel Sacerdote in vna tantùm Ecclesia, non opus fuisset tot calicibus, cùm vnicus satis esse potuisset. Atqui in vna Ecclesia, basilica scilicet Constantiniana, erant Siluestri tempore, ex Constantini pia munificentia calices 90. videlicet aurei 40. & 50. argentei qui dicuntur minores ad maiorum differentiam, qui eadem in basilica habebantur. Fauet quod ibidem notat liber Pontificalis, Constantinum in præmemorata Basilica fecisse altaria septem ex argento purissimo.

Sed auspicatò hìc mentio incidit calicum ministerialium: quorum etiam in sua interpretatione multarum vocum Ecclesiasticarum, quæ obscuræ vel barbaræ videntur, meminit Onuphrius, à quo si quis inquirat quid intelligendum sit per vocabulum Calicis ministerialis? Respondet, Ministeriales calices sic dictos, quòd administrando sanguinem Christi populis deseruirent. Idipsum censet Azorius part. 1. Institut. Moral. lib. 10. cap. 28. In vitis Pontificum Siluestri, Damasi, & Anastasij Bibliothecarij frequens mentio est calicum maiorum, minorum, & ministerialium quos Pontifices & Imperatores Ecclesiæ donabant. Ministeriales dicti sunt, quia in his sanguis Domini populo ministrabatur. Duranti lib. 1. de Ritibus Ecclesiæ Catholicæ, cap. 7. n. 3. idem totidem verbis dicit.

Qui vir reuerà doctissimus cùm ægrè admittat vsum calicis pridem populo fuisse concessum, excipit etsi quandoque factum fuerit, tamen ab ipso Apostolorum sæculo & infrà, susceptionem sub vna tantùm specie celebriorem ac frequentiorem fuisse, ídque existimat confirmari hoc argumento; quod ex libro Pontificali sub Siluestro, patinas, seu patenas ad 30. libras ponderasse, scyphos

salutaris, & vnus panis vitæ. Sicut quamuis sint plurimæ guttæ in calice consecrato, (quę si seiungerentur, tantum singulæ seorsim, quantum omnes simul continerent) vnus tamen est idémq; sanguis Domini: proinde & vnus calix. Ad quod innuendum in eodem sacrificio vnicus tantùm calix super altare ponitur. Axioma Catholicum est: Quamuis Eucharistiæ Sacramentũ habeat duplicem materiam & duplicem formã, non plura tamen, sed vnum est duntaxat sacramentum. ita docet Pius V. in Catechismo.

** S. Dionysius de cœlesti Hier. c. 3. part. 3. de Sacerdote populo communionem ministrante dicit; *Panem indiuiduum, & singularem calicem omnibus impartiens, vnitatem signanter multiplicat.*

ad 10. duntaxat singulos calices ad vnam; *vnde consequens est*, inquit, *multo plures communicasse sub vna, quàm sub vtraque specie, in eadem Ecclesia.* Quæ ratio (cùm tanti viri bona venia dictum velim) mihi vsquequaque solida non videtur; nam quod ait calices ministeriales singulos ponderasse duntaxat ad libram vnam, manifestè refellitur: nam eodem loco quem signat, disertè habetur, Constantinum dedisse calices minores ministeriales 50. pensantes libras binas; & infrà, calices argenteos decem, pensantes lib. 5. Et in Bonifacio I. calices minores argenteos duos, pens. lib. 4. Ex quo colligitur maiores ad plures libras ponderasse: proinde calice Sacerdotali, quo fiebat Dominici sanguinis consecratio, ministerialem etiam paruum duplo capaciorem fuisse. Quod autem ait patenas fuisse longè ampliores & ponderosiores calicibus, absolutè non est verum, siquidem vt erant calices maiores & minores, sic & maiores & minores patenæ. Et sicut erant patenæ quædam capaciores quibusdam calicibus, ita etiam erant vicissim calices patenis ampliores, nonnulli verò æquales. Exempla singularum specierum ex Anastasio damus: En exemplum æqualium, in Leone III. *Fecit calicem aureum præcipuum, diuersis ornatum lapidibus pretiosis, pens. lib. 28. similiter & patenam auream pens. lib. 28.* Alia notari possunt sub Hadriano I. sic enim ibi: *Fecit patenam & calicem in Basilica B. Petri Apostoli pro quotidianis ministeriis ex auro purissimo, pens. simul lib. 24.* Item *in Ecclesia S. Pauli, & in Ecclesia S. Deigenitricis Mariæ ad Præsepe, & in Ecclesia S. Laurentij.* Quòd verò calices essent qui patenas amplitudine excederent vt pondere, in Leone III. illustre extat monimentum, sic enim scribit Anastasius de Carolo Magno: *Sed in confessione eiusdem Petri Apostoli Carolus iam imperator obtulit vnà cum filio suo præcellentissimo Rege & filiabus, diuersa vasa ex auro purissimo in ministerium ipsius mensæ argenteæ &c. Et patenam auream cum gemmis diuersis pens. lib. 30. Et calicem maiorem cum gemmis & ansis duabus pens. lib. 58.* En calix ferè duplo maior patena. Proinde fallit regula Duranti, qui pro constanti supponit longè maiores semper fuisse patenas calicibus. Fallitur etiam ipse in hoc quòd omnes calices censeat fuisse ad vsum Eucharistiæ, & eò spectasse omnes calices ministeriales. Contrarium infrà patebit. Interim addi potest quod nemo fortè antehac obseruauit, nec ipse Duranti aduertisse eodem loco visus est: Non omnes itidem patenas fuisse ad ministerium Eucharistiæ, erant patenæ ad alios vsus, v. g. sacræ vnctionis, nam in eodem Pontificali sub ipso Siluestro, legimus de ipso Constantino: *Obtulit &c. scyphos argenteos duos pensantes singulos lib. 9. Patenam argenteam Chrismalem singularem pens. lib. 10. peluim ex argento ad baptismum pens. lib. 20* Quòd si scyphi sunt calices ministeriales, (à quibus tantùm ab Anastasio in Sixto III. manifestè distinguuntur) erant certè quidam tanti ponderis, vt patenæ patentiores vix pari pondere constarent; sic enim ibi scribit Anastasius: *Scyphum aureum purissimum pensantem lib. 50. Calices ministeriales argenteos decem, pensantes singuli lib. 3.*

Quibus ex obseruationibus videre est assertionem Duranti mini-

mè firmam esse, neque hanc eius conclusionem : *Vnde apparet*, inquit, *panis vasa, ampliora & capaciora fuisse vini poculis* &c. cùm non omnes patenæ essent vasa ad diuinum excipiendum panem, & essent quædam pocula longè capaciora patenis, nonnulla his paria, nonnulla vt ostendimus duplo ampliora.

Vt quæ sentio hac de re aperiam, dico calices ministeriales non esse restringendos ad vsum sacræ Communionis, proinde nihil ex his certi pro vna, vel vtraque specie dici posse. Notandum igitur quod Duranti non obseruauit, fuisse pleraque vasa ad vsum baptismi. Hinc in Sixto III. Leonis Magni antecessore, idem Anastasius, *Omnia vasa baptismi fecit argentea.* At inter vasa baptisterij erant etiam calices: de iis idem Anastasius in Innocentio I. *Obtulit &c. calices argenteos baptismi numero tres, pensantes singuli lib. 2.* &c. Sed puto, pia cupido Lectorem incendit, noscendi cui vsui in baptismo destinati essent hi calices, qui calices baptismi appellabantur? Lubenter igitur huic desiderio satisfaciam. Notandum itaque lac & mel tunc datum ex more baptizatis, quæ ad hoc consecrabantur & commiscebantur, imò lac & vinum mixtim etiam: lac ad significandam innocentiam recens baptizatorum: vinum quod dulce erat, suauitatem fidei Christianæ. De quo vtroque ritu, quòd luculenter & ex professo scripserit Vicecomes lib. 5. de antiquis baptismi ritibus & cæremoniis, c. 41. & 42. 43. 44. citatis ex Patribus expressis testimoniis vtriusque Clementis Romani & Alexandrini, Tertulliani, Origenis, S. Hieronymi, S. Chrysostomi, Seueri Alexandrini &c. Item ex actis S. Susannæ Virginis, & Concilij III. Carthaginensis decretis, ac Ordinis Romani ritibus, formulis & praxibus aliarum Ecclesiarum &c. támque Occidentalis quàm Orientalis Ecclesiæ moribus, hoc est consensu prisci orbis Christiani; superuacaneum puto iis exponendis nouam operam insumere. Sed hoc ex principio deducimus vnde dicti essent calices baptismi, videlicet quòd liquores vini, lactis & mellis neophytis impertiendi, in his poculis consecrarentur & ministrarentur. Quamobrem etiam dicebantur calices ministeriales, quia in iis commixta vinum & lac, seu mel & vinum, nuper regeneratis propinabantur. Fiebat illa commixtio super altare ritu solenni, vt ex præcitato III. Concilio Carthaginensi patet, c. 24. *Vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mixtum: primitiæ verò, seu lac & mel, quod vno die solennissimo pro infantum mysterio solet offerri, quamuis in altari offeratur, habet propriam benedictionem, vt à Sacramento corporis & sanguinis Domini distinguatur.* Propriæ huius benedictionis formula etiamnum expressa legitur in veteri Ordine Romano, tit. de Sabbato Paschæ, sub quo extat benedictio lactis & mellis, *Benedic Domine has creaturas,* &c.

Tom. 10. Bibliot. SS. PP. p. 87.

Calices ministeriales erant etiam qui dicebantur Pœnitentiæ. De his Anastasius in Sixto III. *Ministerium ad baptismum, vel pœnitentiam ex argento pensan. lib. 5.* Si coniectari licet, calices pœnitentiæ erant vascula

aquæ benedictæ qua aspergendos esse pœnitentes reconciliatos vetus Ordo Romanus præscribit, sicut & incenso thurificandos, ita enim habet: *In officio Cœnæ Domini post absolutionem singularem: hic aspergat eos aqua benedicta & thurificet* &c. Calices igitur eiusmodi atque thuribula, ministeria erant pœnitentiæ, quæ Sixtus III. argentea dedit &c.

Erant igitur calices varij vsus vt nominis, diuersæque formæ & materiæ; siquidem apud ipsum Anastasium memorantur Calix sanctus, calix ministerialis, calix præcipuus, calix pendentilis, calix fundatus, calix maior, calix minor: calix aureus, gemmeus, argenteus, deauratus: calix baptismi, calix pœnitentiæ, calix reticulatus, calix catenatus, calix ansatus, calix imaginatus &c. Operæ pretium fore puto in Lectoris gratiam de singulis testimonium proferre peremptorium.

ARTICVLVS II.

Varias referens Calicum species, & denominationes.

§. I.

Calix sanctus.

DE Calice sancto, præfatus Anastasius in Gregorio III. *Idem beatissimus vir fecit in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe, patenam, & Calicem sanctum, ex auro obrizo pens. lib. 20. fecit in basilica S. Pauli patenam ex auro obrizo cum calice sancto, pens. simul lib. 15. sed & in titulo S. Marci nutritori suo fecit patenam, & calicem sanctum de auro purissimo pens. lib. 11. & calices argenteos 4. pens. lib. 12.* Et in Leone IV. *obtulit patenam ex argento purissimo aureo superinductam colore cum crucis trophæo, Saluatorisque effigie, & Sanctorum Apostolorum pulchro schemate decoratam, pens. lib. 7. similiter Calicem sanctum, auroque perfusum Euangelistarum habentem iconam, & crucem, pens. lib. 20 & vncias 7.*

Quæstio hîc necessariò discutienda occurrit, quisnam esset calix, qui sanctus propriè, & absolutè dicebatur? Claudius Sanctesius Annot. 10. de Communione sub vtraque specie, æquè rectè monet, ac prudenter aduertit, sanguinem Domini non fuisse sacratum in calicibus ministerialibus, sed in alio quodam, & ex illo deinde transfusum in ministeriales ad vsum populi. Quam opinionem suam in ius Duranti præfatus transcribit. At se implicat tamen, vt enim vult patenas fuisse patentiores calicibus, quia plures sub vna specie, scilicet panis, quàm sub vtraque communicabant. Ita etiam asserere par esset ministeriales calices longè capaciores eo fuisse, in quo consecratio fiebat, quia in ipso solus communicabat Sacerdos; in ministeriali promiscua fidelium multitudo. At vix hoc concipi potest, si enim calix in quo fiebat consecratio, minor erat ministeriali, quomodo poterat continere sacrum liquorem, qui posset populo sitienti vitæ fon-

tem, sufficere? Æqualis igitur reor fuisse capacitatis, vtrumque, & fuisse calices consecrationis maiores & minores; itémque ministerij maiores & minores: sed calicem, in quo fiebat consecratio propriè, & absolutè dictum SANCTVM CALICEM; tum metonymicè, quia, quod per excellentiam sanctum est, continebat. vnde vox in mysteriis primitiua in Ecclesia frequens, SANCTA SANCTIS: tum quod ad Christi conficiendum continendúmque sanguinem consecratus erat: tum denique quod velut è fonte sanctitatis, in calicem ministerialem (quo potandus erat populus fidelis) riuulos gratiæ effundebat. Nec dubium, quin fuerint ab initio illi calices sancti in Ecclesia, siquidem cum Eucharistia cœperunt: sed quòd ministeriales fuerint calices, in ordine communionis Dominici sanguinis ad populum, vix illi concessuri sunt, qui communionem sub vtraque specie, stabili vsu receptam vnquam fuisse in Catholica Ecclesia inficiantur. Qui contrà sentiunt, opponunt pleraque, à quibus referendis libens abstineo, cùm huius loci non sit eiusmodi quæstionem dirimere, quæ tractatum proprium, eundémque amplum exigit. Verba S. Laurentij ad B. Sixtum, in Ecclesia celebria sunt: *Vide vtrum ministrum idoneum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem.* Acta S. Marcelli Episcopi Parisiensis, à Fortunato conscripta, fluxæ non sunt auctoritatis: *Cùm Subdiaconali* (inquit) *ordine fungeretur in die Epiphaniorum, hauriens aquam de fluuio Sequanæ, dum B. Prudentio Episcopo manibus abluendis offerret, mutatis elementis, vini sapor inuentus est; Quo viso obstupescens Pontifex, iussit ex ipso vrceo in calicem sacrum fundi, vnde vniuersus populus, missâ celebratâ, ad communionem accepit*, &c. Extant adhuc apud Hincmarum, versus à S. Remigio Archiepiscopo Rhemensi dictati, & calici ministeriali, quo communicandus erat populus, inarati,

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro.

Lindanus lib. 4. Panopliæ Euangelicæ, c. 46. testatur calices in plerisque Ecclesiis vsque in illum diem extare, quibus sanguis Domini populo communicabatur. Et ego ipse, qui hæc scripsi memor sum vidisse in hac mea Parœciali Ecclesia Sanctorum Lupi & Ægidij, cuius fundatio 500. fermè annos attingit, calices eiusmodi ministeriales duos argenteos deauratos, cum propria cuiusque patena: differentes autem à calicibus sanctis in quibus fit consecratio sanguinis Domini, in eo quod illis erant summissiores, sed patentiores: patenis figura crucis ab vtraque parte erat insculpta, quadringentorum saltem annorum antiquitatem referebant; nec tamen dicebantur à Clericis calices, sed cuppæ seu pateræ; quarum in solo Paschali die ad mensam Domini vsus etiamnum consuetus erat, non quidem ad populo sanguinem Domini impertiendum, sed duntaxat pauxillum vini exhibendum iis qui ad diuinam synaxim accesserant, hostiæ scilicet faciliùs sumendæ & traiiciendæ in stomachum gratiâ, sumebat eiusmodi poculum qui volebat; monebantur tamen omnes neutiquam Christi sanguinem in his pateris contineri. Quia tamen periculum erat, ne simpliciores sibi perperàm persuaderent delibari ex eiusmodi po-

culis Christi sanguinem, cautiùs agendum censui: sustuli igitur hunc morem propinandi vinum populo à mensa Domini redeunti, & istos calices seu pateras propter venerandam antiquitatem spectabiles, reponi feci non inter sacros calices, sed in Ecclesiæ gazophylacio inter alia pleraque eiusdem Ecclesiæ vetustæ formæ cimelia. Casu deinde contigit, vt quidam æedituus seu matricularius videns pocula illa Ecclesiastica nulli iam esse vsui, me inconsulto, suísque ipsius Collegis plerisque titulis maioribus, eadem vasa vendiderit, pretio in res vtiliores, vt posteà dixit, & magis necessarias impenso. Carolus Sausseyus in annalibus Ecclesiæ Aurelianensis, lib. 6. vbi describit solennitatem Iubilæi sæcularis ea in vrbe celebrati, anno 1600. ex concessione Clementis VIII. summi Pontificis, morem illum exhibendi populo mox post sumptam diuinam synaxim, vinum in vasculis non sacris viguisse adhuc in Ecclesia Aurelianensi, his verbis testatur: *Post impertitam*, inquit, *è summo altaris communicatur is generalem absolutionem, Corpus Dominicum in vasis argenteis deauratis quisque* (id est Sacerdos diuinæ huic dispensationi præfectus) *sua ex parte descendentes ad mensam summa reuerentia ori singulorum porrigebant, inde verò ad summum altare redeuntes, deposita Eucharistia & de geniculis adorata, benedictionem communicatis impertiebantur, & missionem faciebant. Erant qui postmodùm vinum prælibarent* * *ex profano vase, quod nemo nisi ex libitu accipiebat, certus sub altera specie recepisse se integrum Christi corpus, vt docent Conciliorum sacra & indubitatæ constitutiones.* Qua de communione sub vna tantùm specie memini me aliquando libellum scripsisse apologeticum contra importunas argutationes huius temporis sectariorum, vulgari idiomate, sed ex quo meis è manibus exiit rogantibus amicis commodatus, eum hactenus recuperare non potui, nec mihi minima de eo schedula superest, quia ipsum autographum dedi præcipuo cuidam amico perlegendum, qui rursus commodauit alteri, & hic iterum alteri: & sic transmissum de manu in manum à me prorsus amissum est. Verùm hoc πάρεργον. Satis pro instituto de Calice, qui Sanctus iampridem propriè dicebatur ad cæterorum discrimen, in quibus non fiebat consecratio Dominici sanguinis.

* *delibarent*

§. II.

Calix Ministerialis.

DE calice ministeriali iam suprà disseruimus satis pro opusculi huius modulo. Plerisque locis apud Damasum & Anastasium, vt innuimus, fit mentio calicum ministerialium: erántque hi, vt etiam præsignauimus, facti ad diuersos vsus. Hæret mihi aqua ex his verbis Anastasij in Gregorio III. *Item fecit patenam, & calicem in basilica S. Petri Apostoli pro quotidianis ministeriis ex auro purissimo pens. simul lib.* 24. Siquidem disquirendum venit, quænam sunt illa quotidiana ministeria? hæc sanè de sacrificio intelligi non possunt, nam calix qui diuino mysterio seruiebat, dicebatur calix sanctus, ad ministe-

rialium differentiam, reliquorúmque communium, vt exemplis suprà ipso ex Anastasio productis planè constat. Nec itidem de ministeriali calice quocumque accipi debet. Nam quotidie Sacramentum chrismatis, (vnde vocabantur pateræ chrismales, & proinde calices) scilicet confirmationis Sacramentum, non ministrabatur. Baptismus quidem omni die ministrari potest, sed non ingruit quolibet momento eius necessitas: túmque calix baptismi fuisset, non Eucharistiæ. At verò Ordo Romanus (ex quo, & dictis Anastasij elicitur) solennem dumtaxat pœnitentiam spectat, quæ fieri consueuerat die cinerum in capite ieiunij; feriáque 5. in Cœna Domini terminabatur: qua die solenni ritu reconciliabantur pœnitentes. Nihil superest igitur suspicari, quàm quotidiana illa ministeria pertinuisse ad Eucharistiæ dispensationem: fauet tum materiæ præstantia, nam calix ille aureus erat cum maiori parte, reliqui argentei dumtaxat extant. Tum auitus Romanorum ritus quotidie communicandi, cuius testis est S. Hieronymus in epistola ad Lucinum, ordine 28. qua sic scribit: *De sabbato quod quæris vtrum ieiunandum sit, & de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ & Hispanicæ obseruare perhibentur. Scripsit quidem & Hippolytus vir disertißimus* &c. Non tamen velim sic morem istum Lector accipiat, vt de necessitate præcepti esset Romæ illa communio, (Nam Anacleti quod fertur hac de re decretum, vt sonat, numquam in vsu fuit, sicut cum Cardinale Bellarmino in nostra Panoplia Clericali notandum monuimus) vel quòd etiam propria sponte omnis populus Romæ quotidie communicaret, sed pars non modica, adeovt nonnullis piis personis (quemadmodum nuper ferè vbique mos ipse laudabilis feliciter repullulare cœpit) frequens ipsa communio esset in vsu. Quapropter erat ille calix datus ad quotidianum ministerium, scilicet dispensationis Dominici sanguinis. Quòd si quis vrgeat numerum pluralem, *quotidiana ministeria*, tum dicam etiam ad ministerium baptismi fuisse destinatum, mos enim tunc erat regeneratis, vt chrismatis conferretur, hoc est confirmationis Sacramentum; móxque Eucharistia communicaretur. Habui non ita diu penes me vetus Pontificale ad vsum Ecclesiæ Trecensis: in quo præscripta formula iubet vt recèns baptizati (adulti, vt reor) *si adest Episcopus continuo sacro chrismate confirmentur, si abest, à Presbytero corpore & sanguine Domini communicentur.* Accedit etiam mos antiquus impertiendi recèns baptizatis vinum dulce, mel & lac, quibus propinandis calix ipse destinatus quotidianis ministeriis etiam inseruiret. Atque hactenùs de ministeriali calice.

§. III.

Calix præcipuus.

ANASTASIVS meminit non semel calicis præcipui. In Leone III. *Fecit*, inquit, *calicem aureum præcipuum, ornatum lapidibus pretiosis pens. lib. 28. similiter & patenam auream &c. Fecit B. Petro nutritori suo calicem aureum præ-*

præcipuum spatioclystum &c. pens. lib. 30. pari modo fecit & patenam auream spatioclystam similiter ornatam pretiosis lapidibus pens. lib. 25. Idem verò sanctissimus Præsul Spiritus sancti illustratione perfusus, fecit B. Petro Apostolo nutritori suo calicem aureum præcipuum tetragonum spatioclystum diuersis ornatum lapidibus pretiosis pens. lib. 32. Necnon fecit & patenam auream spatioclystam miræ magnitudinis decoratam pens. lib. 25. & vncias 9. Vnde verò calices isti præcipui dicantur? puto à magnitudine, pretio, pondere, decore, quo sensu etiamnum dicimus in Ecclesiis Parisiensibus, *Le beau calice;* id est ille, qui inter cæteros præstantior est, materiæ pretio & elegantia formæ. Sic in scriptura Esther 1. *vinum præcipuum* appellatur, quod magis suaue ac generosum erat: *Vinum quoque, vt magnificentia regia dignum erat, abundans & præcipuum ponebatur.* Præcipuum sanè id omne denotat, quod excellit & propter excellentiam singulare dici potest. Sed hoc nemo est tantisper sciens, qui ignoret, quamobrem haud opus habet hoc vocabulum vlla interpretatione.

§. IV.

Calix pendentilis.

IDEM Anastasius commemorat de Leone III. Calices qui pendent in arcu & alios qui pendent inter columnas. Nempe non omnes calices ad ministerium facti erant, sed etiam ad diuini sanctuarij ornamentum. Paulinus eiusmodi cimelia *sacri pompam ministerij* appellat ep. 12. ad Seuerum, qua hunc in modum modulatur de arcula, quæ erat à parte dextra absidis.

Hîc locus est veneranda penus vbi conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerij?

Pompa, rerum progredientium ordo est, vel etiam solennis apparatus & ostentatio in triumpho. Origine Græca est dictio, nam πομπὴ est deductio, ὁδηγία, qualis solet fieri in triumpho, aut publicis supplicationibus. Huc spectat istud Virgilij,

Ad delubra iuuat solennes ducere pompas.

Cùm admodum essem iuuenis, Nanceyum profectus sum ad visendum proauunculum meum, Cæsarem Poyrier, primum Ducis Lotharingiæ Eleemosynarium: eundóque & redeundo transitum feci apud Tullum Leucorum; quod sedes est Episcopalis, inter Galliæ illustres Ecclesias non postrema. Contigit vt essem illic Dominica in octaua Pentecostes, qua celebratur festum sanctissimæ Trinitatis, sacrísque vt interessem iuxta Ecclesiæ præceptum, summum huius ciuitatis adij Templum, quod memoriæ Beati protomartyris Stephani sacratum est. Erat illud tunc in decore suo propter sanctorum dierum continuam ferè solennitatem, sed maximè pars Ecclesiæ sacratior appendentibus per funiculos pretiosis lipsanodochiis, calicibus, Sacerdotalibus ornamentis, & speciosis quibusque cimeliis miro ornatu radiabat. Perquisiui num nouo more, vel veteri ritu,

hoc in ea Ecclesia obseruaretur? Responsum est à senioribus Canonicis morem hunc fuisse à maioribus ad posteros pia obseruatione transmissum, conferréque plurimum ad insignium festiuitatum celebritatem; his enim indiciis designari insigniorum solennitatum excellentiam, diuinum splendescere cultum, & Ecclesiæ promentis è suo thesauro noua & vetera, erga sponsum suum, amorem & reuerentiam demonstrari.

§. V.

Calix fundatus.

HVIVS nuncupationis mentio frequens occurrit apud ipsum Anastasium, v. g. in Hadriano I. *Fecit in basilica S. Petri calicem fundatum argenteum pens. lib.* 5. In Leone III. *Et in basilica S. Priscæ fecit isdem Antistes calicem fundatum superauratum vnum, & coronas tres. Fecit in basilica B. Pauli Apostoli, calices maiores fundatos ex argento purissimo, ex ipsius Apostoli donis.* Ex quibus verbis nominis huius ratio videtur posse elici. Siquidem hîc insinuatur Pontificem hos calices quidem non dedisse, sed fieri curâsse ex conflatis ex eiusdem templi donariis, seu ex fundo, vel pecunia Ecclesiæ. Hinc illæ aliæ phrases Anastasianæ, in ipso Leone III. fecit in Ecclesia *S. Martyris Sabinæ vestem de fundato.* Sic & in Stephano V. *fecit velæ de fundato* &c. In oratorio, *S. Barbaræ fecit vestem de fundato*, id est de Ecclesiæ rebus & donis.

§. VI.

Calices maiores & minores.

ERANT huiusmodi calices in qualibet specie: Nam ex Anastasio præfato in Leone III. *Fecit calices maiores fundatos:* Et antehac, *fecit calicem maiorem cum gemmis & ansis duabus pens. lib. 58. in basilica B. Pauli Apostoli mensam argenteam minorem cum diuersis vasis argenteis, quæ ad vsum ipsius mensæ pertinent.* Et in Stephano V. *Fecit calices maiores ex argento pendentes numero 42. qui omnes insimul pens. lib. 281.* Cæterùm ad calices minores quod spectat scribit Damasus in Siluestro, *Constantinum dedisse calices minores ministeriales quinquaginta pens. lib. binas.* Et Anastasius in Bonifacio I. *Calices minores argenteos duos pens. lib. 4.* Maiores igitur, minorésve dicebantur, non à præstantia materiæ, vel dignitate vsus, sed magnitudine vel paruitate vasis, ponderísque grauitate vel leuitate.

De calice maiore sic habes in Ordine Rom. tit. de officio Missæ p. 19. tom. 10. Biblioth. SS. PP. *Archidiaconus verò post eum amulas suscipit, & in calicem maiorem quem Subdiaconus regionarius sequens portat vacuum, refundit; qui cùm fuerit repletus refunditur in cyphũ, quem ibi tenebit sequens Acolythus.*

§. VII.

Calix aureus.

DE calicibus aureis superfluum esset hîc ponere indicem, cùm ex citatis Damasi & Anastasij locis colligere sit, vix fuisse dudum Ro-

mæ Ecclesiam, in qua calix aureus vnus hícque præcipuus, quin etiam plures aurei maiores, minorésve haberentur. Nota est apud Prudentium in hymno S. Laurentij, persecutoris querela, Christianorum mystas in aureis poculis solitos sacrum cruorem libare, ait enim:

Hæc disciplina fœderis,
Libent vt auro Antistites.

Calix sancti Eligij qui seruatur Kalæ regali monasterio diœcesis Parisiensis, totus est ex auro, infixis gemmis in exteriori superficie. Quin canones superiùs citati decernunt calices ex auro passim esse debere, aut saltem ex argento.

§. VIII.

Calices gemmei.

NIHIL itidem frequentius in Pontificali libro Damasi, vel Anastasij, quàm calicum insignium gemmis recensio, & lapidibus fulgentium pretiosis. Iámque suprà tot signatæ sunt speciales eorum descriptiones, in Ecclesiarum qui extabant sacrariis, vt ludere operam sit hîc suggerendis hac de re testimoniis fixo pede immorari; Repetenda quæ suprà diximus c. 6. cuius prænotatio est, gemmatos calices dudum fuisse.

§. IX.

Calices argentei.

CALICE argenteo vsum fuisse Dominum, in sacræ Eucharistiæ institutione, suprà ex Beda commemorauimus. Hinc Sacerdotes diuino in ministerio argentea pocula sacra vsurpasse, impius iudex vel ipse testis est, apud Prudentium in S. Laurentij Epinicio, quo in persona ethnici iudicis ita canit,

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem.

Millies apud Damasum & Anastasium reperitur, argenteos calices ab Pontificibus, Cæsaribus, aliisque summatibus viris, Christi aris oblatos & susceptos. Legimus de S. Bernardo, quòd tam fuerit amans paupertatis, vt in ipsa sua Ecclesia Claræuallensi nihil aureum, argenteúmve esse voluerit, nisi calicem tantùm, quem propter reuerentiam Dominici sanguinis permisit fratribus habere argenteum. Nec dubito quin huc spectarit Bernardus Abbas Bonæuallis, lib. 2. de vita ipsius B. Bernardi, c. 1. *Rediens*, inquit, *Claramuallem Leodio, Dominus Papa* (Innocentius II.) *per seipsum voluit visitare, vbi à pauperibus Christi, non purpura & bysso ornatis, nec cum deauratis Euangeliis occurrentibus, sed pannosis agminibus, scopulosam baiulantibus crucem, non tumultuantium classicorum tonitruo, non clamosa iubilatione, sed suppressa modulatione, affectuosissimè susceptus est. Flebant Episcopi, flebat ipse summus Pontifex, mirabatur congregationis grauitatem, quòd in tam solenni gaudio, oculi omnium humi defixi,*

nusquam vagabunda curiositate circumferrentur, sed demissis palpebris, ipsi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in illa Ecclesia vidit Romanus quod cuperet, nulla ibi supellex eorum sollicitauit aspectum, nihil in oratorio nisi nudos viderunt parietes. Porro non est tamen quòd inde quisquam existimet S. Bernardum, ornatum Ecclesiarum splendidum, argenteámque, aut auream sanctuarij supellectilem reprobasse: censuit dumtaxat austeritati monasticæ non conuenire: *Cæterùm alia* (inquit) *causa est Episcoporum, alia monachorum: excitandos à Prælatis fatetur populos corporalibus ornamentis*, at nihil tale monachis competere. *Patiamur* (inquit) *& hæc fieri in Ecclesia, quia etsi noxia sunt vanis & auaris, non tamen simplicibus & deuotis. Cæterùm in claustris coram lugentibus fratribus, quid hoc facit?* Ita S. Bernardus longéque plura alia in Apologia ad Guilielmum Abbatem: qua quorumdam etiam Abbatum fastum reprehendit aculeato stylo, qui parum de Dei gloria solliciti, eò vsque luxûs prosiliebant, vt vix principes exteriorum rerum splendore illis esse pares viderentur. Locus insignis est, dignúsque qui recitetur: *Mentior*, inquit, *si non vidi Abbatem sexaginta equos, & eo ampliùs in suo ducere comitatu: dicas si videas eos transeuntes non patres esse monasteriorum, sed dominos castellorum, non rectores animarum, sed principes prouinciarum. Tum deinde gestari iubentur, mappulæ, scyphi, bacini, candelabra, & manticæ suffarcinatæ, non stramentis sed ornamentis lectulorum. Vix denique quatuor leucis à sua quispiam domo recedit, nisi cum tota supellectili sua, tanquam sit iturus ad exercitum, vel transiturus per desertum, vbi non valeant inueniri necessaria: an non posset eodem vasculo, & aqua manibus vergi, & vinum bibi? An non posset ardens lucere lucerna, nisi in tuo quod portas candelabro, & hoc aureo, vel argenteo?* Proh pudor! rigidæ adeò obseruantiæ professores aurum & argentum superfluis hisce rebus quisquiliísque insumere. At, oro, dicas, si cùm tantum fastum luxúmque reprehendebat S. Bernardus, quispiam ex illis Cœnobiarchis, vanitatis pertæsus, conflasset eiusmodi candelabrum argenteum, aut aureum, in patenam, & calicem, quibus corporis, & sanguinis Domini mysteria honorificentiùs celebrarentur: an factum hoc sanctus ille Pater reprehensione dignum existimasset, vel potiùs insigni commendatione? Laudâsset profectò plurimum, aliósque ad eiusdem imitationem quantum potuisset, equidem fuisset hortatus. Cùm ipse paupertatis, simplicitatis, modestiæ adeò studiosus vasculum nihilominus consecrationis diuinorum mysteriorum, non alio inferiori metallo, quàm argenteo, suo in Monasterio esse pateretur.

Imò ipse dedisse perhibetur Monasterio Aureæ Vallis nuper fũdato, cui primũ Abbatẽ Constantinum charum sibi discipulum præfecerat, deauratum calicẽ, quemadmodũ ex istius Monasterij monimẽtis refert Chrysostomus Henriquez, in Menol. Cisterciensi, 6. Idus Decembris p. 409. col. 2. in med.

§. X.

Calix argenteus deauratus.

ANASTASIVS in Leone III. huiusmodi calicis hunc in modum meminit: *Et in basilica S. Priscæ fecit isdem Antistes calicem fundatum superauratum vnum, & coronas tres.* Basilica hæc B. Priscæ titulus est Cardinalis, quem pridem in ius Galliæ transtulit Alexander II. summus Pon-

tifex, propriúmque fore in perpetuum decreuit Abbatum Monasterij sanctissimæ Trinitatis Vindocinensis. Ita enim statuit magnifico, & munifico diplomate ad Odericum illius loci Abbatem: *Concedimus etiam omnibus huius loci Abbatibus Ecclesiam B. Priscæ cum dignitate Cardinali, sancti Spiritus iudicio decernentes, vt nulla deinceps Ecclesiastica sæcularísve persona prædictam B. Priscæ Ecclesiam, seu Ecclesiæ dignitatem eis auferre qualibet occasione præsumat. Dat.* MLXII. Videndus Sirmondus in notis ad lib. I. epistolarum Godeffridi Abbatis Vindocinensis Cardinalis S. Priscæ ep. 9.

§. XI.

Calices Baptismi, & Pœnitentiæ.

DE his suprà diximus, citatis ipsius Anastasij testimoniis hoc ipso capite, art. I. à medio ad finem.

§. XII.

Calix reticulatus.

HVIVS speciei calicis idem Anastasius isto modo meminit: *Huius* (Leonis IV.) *temporibus Michaël filius Theophili Imperatoris Constantinopolitanæ vrbis, ob amorem Apostolorum, misit ad B. Petrum Apostolum, donum per manum Lazari Monachi &c. id est Euangelium de auro purissimo cum lapidibus pretiosis. Calicem verò similiter de auro, & lapidibus circumdatum reticulo pendente, de gemmis albis pretiosis miræ pulchritudinis decoratum, & parua coopertoria ipsius calicis, sicut mos Græcorum est.*

§. XIII.

Calix catenatus.

IDEM S.R.E. Bibliothecarius, in ipso Leone IV. *Obtulit etiam*, inquit, *B. Petro Apostolo calices de argento, qui sedent super circuitu altaris, num. 16. pens. lib. Verùm etiam Calicem pendentilem cum catenulis, & delphinis, pens.*

§. XIV.

Calix ansatus.

CAROLVS Magnus Imperator, *Item dedit Basilicæ S. Petri patenam auream, cum gemmis diuersis, pens. lib. 30. & Calicem maiorem cum gemmis, & ansis duabus, pens. lib. 58.* In Ordine Romano Tit. de Off. Missæ, *Leuat Archidiaconus de manu Subdiaconi regionarij calicem, & ponit eum super altare iuxta oblatam Pontificis à dextris, atque cum offertorio in cornu altaris posito, inuoluens per ansas calicem, stat post Pontificem.* Et infrà; *Cùm dixerit Pontifex, Nobis quoque peccatoribus, surgunt Subdiaconi: cùm dixerit, Per quem hæc omnia Domine, surgit Archidiaconus solus; Cùm dixerit, Per*

ipſum & cum ipſo, leuat Archidiaconus cum offertorio Calicem per anſas, & tenet exaltans illum iuxta Pontificem.

§. XV.

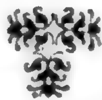
Calix Tetragonus, ſeu quadrangularis.

IDEM *verò* (inquit Anaſtaſius in Leone III.) *ſanctiſſimus Præſul, Spiritus ſancti illuſtratione perfuſus, fecit Beato Apoſtolo nutritori ſuo calicem aureum præcipuum tetragonum* (id eſt quadrangularem) *ſpanodyſtum diuerſis ornatum lapidibus pretioſis penſ. lib. 32. Necnon fecit, & patenam auream ſpanoclyſtam miræ magnitudinis decoratam, penſ. lib. 25. & vncias 9.*

§. XVI.

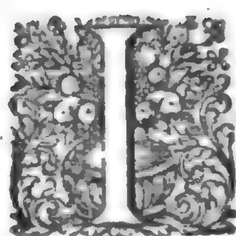
Calix imaginatus.

IN teſtamento S. Remigij quod refert verbatim Flodoardus, hiſt. Eccleſ. Remenſ. lib. 1. c. 18. legati Calicis eiuſdem fit mentio, hac dictorum ſerie: *Illud quoque vas aureum decem librarũ, quod mihi ſæpe nominatus Dominus illuſtriſque memoriæ Ludouicus Rex, quem vt prædixi, de ſacro fonte ſuſcepi donare mihi dignatus eſt, vt de eo facerem quod ipſe facere voluiſſem, tibi hæredi meæ Eccleſiæ ſuprà memoratæ iubeo turriculum, & imaginatum calicem fabricari, & epigrammata quæ Lauduni in argenteo ipſe dictaui, in hoc quoque inſcribi volo.* Vbi per imaginatum calicem, intelligi conſtat calicem ſculptis ſacris imaginibus inſignitum. Nec mos ille tunc primùm cœpit, vt ſacri calices piis imaginibus decorarentur. Siquidem ipſo tempore Tertulliani, quem S. Hieronymus eius in elogio, lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis iure nuncupat, vicinum Apoſtolicorum temporum, vſu receptum in Eccleſia fuerat, vt calicibus myſticæ imagines appingerentur. Meminit enim vetuſtiſſimus hic auctor, lib. de pudicitia, c. 7. calicis in quo figura boni paſtoris ouem ſuis humeris impoſitam ad gregem proprium reuehentis: *Procedant*, inquit, *ipſæ picturæ calicum veſtrorum* (Catholicos hîc alloquitur, quibus iam infeſtus erat) *ſi vel in illis perlucebat interpretatio pecudis illius*, &c. Et infrà. *Grex Domini, Eccleſiæ populus, & paſtor bonus Chriſtus, & ideò Chriſtianus in oue intelligendus, qui ab Eccleſiæ grege errauerit.* Et c. 10. *Cui ſi fortè patrocinabitur paſtor, quem in calice depingis. De quo nihil libentiùs bibas, quàm ouem pænitentiæ ſecundæ.* &c.

CAPVT XV.

De positione, & situ Calicis sancti in altari.

N *Dei rebus*, inquit S. Hilarius, *humano non est sensu loquendum*: nec in sacris mysteriis quicquam inordinatè faciendum. Vult Apostolus in Ecclesia omnia cum ordine fieri, etiam minima, quantò maxima magis? sacrificium verò Eucharistiæ, est (vt ait S. Dionysius) omnium diuinorum diuinissimum; decenter igitur, & ad rectæ rationis normam in eo omnia debent fieri, nihil casu, nihil temerè, aut incongruè, & indecenter admitti. *Lib. 8. de Trinitate ante med.*

Calix benedictionis præcipuum est mysterij pietatis instrumentum: quamobrem sicut de eius materia, & ritu consecrationis iampridem Ecclesia præfixit leges; ita & de eius collocatione, & situ in altari regulas certas constituit, quas firmauit vsus, Ecclesiæque perennis consensus obsignauit.

In descriptione Ritus celebrandi Missam, circa positionem calicis in altari, à Græcorum more Latinus vsus nonnihil dissonat. Art. 1. siquidem, cuius est inscriptio de præparatione Sacerdotis celebraturi, *Ingrediens Sacerdos ad altare à cornu Euangelij sistit calicem, extrahit de bursa corporale, &c. quod extendit in medio altaris, & super illud præparat calicem &c. super os eius ponit purificatorium mundum, & super illud patenam cum hostia integra* &c. *In Miss. Rom.*

Si est consecraturus plures hostias pro communione facienda, quæ ob quantitatem super patena manere non possunt, locat eas super corporale ante Calicem, aut in aliquo calice, vel vase mundo consecrato ponit eas retro post calicem, & alia patena seu palla cooperit. Portò tit. de offertorio, & aliis vsque ad canonem, sic habet celebrandi Ritus:

Imposita aqua in Calice, & finita oratione, Deus qui humanæ substantiæ: accipit manu dextra calicem discoopertum, & stans ante medium altaris ipsum ambabus manibus eleuatum tenens, videlicet cum sinistra pedem, cum dextera autem nodum infra cuppam intentis ad Deum oculis offert, Offerimus tibi Domine &c. *Qua oratione dicta facit signum crucis, cum calice super corporale, & ipsum in medio post hostiam collocat, & palla cooperit.* Græcorum mos ab hoc Latino ritu differt collocationis Calicis sancti, in quo nimirum fit consecratio Dominici sanguinis. Non enim in longum coram se, sed in transuersum panem, & vinum in prothesi ipsi Græci ordinant, vt quod nunc figuratè agitur, peracta consecratione, omni veritate certius (iuxta sanctum Chrysostomum hom. 24. in ep. 1. ad Cor.) τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ ἐκ͂εινο τῆς πλευρᾶς ῥεῦσαν. *quod est in calice, id quod è latere fluxit, esse credatur.*

Apud Latinos obtinuit dudum idem ritus collocandi calicem non in medio ipso altaris, sed à parte dextera hostiæ super ipsum altare

Tom. 10. Bibliot. SS. PP. p. 20. B.

impositæ, id est non in longum, sed in transuersum. Id verò facilè colligi potest ex Ordine Romano, Tit. Qualiter sit celebrandum sacrificium Missæ? Quo sic legimus. *Deinde Archidiaconus suscipit oblatas Pontificis de oblationario* (id est de prothesi) *& dat Pontifici, quas dum posuerit Pontifex in altari leuat calicem Archidiaconus, de manu Subdiaconi regionarij, & ponit eum iuxta oblatam Pontificis à dextris, atque cum offertorio in cornu altaris posito, inuoluens per ansas calicem, stat post Pontificem.* Ex quo loco Micrologus de obseruationibus Ecclesiasticis c. 10. cuius titulus est, *de oblatione in altari componenda. Ita autem* (inquit) *iuxta ordinem Romanum in altari componenda sunt, vt oblata in corporali posita, calix ad dextrum latus oblatæ ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de latere Dominico profluxisse credimus; nam oblatam siue panem in verum Christi corpus, sicut & vinum in sanguinem Dominicum conuerti non dubitamus.*

eodem Tom. p. 737.

Quo ex ritu firmatur admodum illa celebris opinio, quòd Christi dextrum latus, nòn verò sinistrum lancea apertum fuerit. Fauent antiquissimæ picturæ; fauet & nummus ille peruetustus (quem ab Henrico Imperatore Constantinopoli in Galliam Belgicam, anno 1208 missum didicimus) nunc vsque asseruatus in Monasterio Lætiensi; cuius ectypon expressit ac efformauit Lipsius in not. ad c. 10. lib. 2. de Cruce, & post illum Gretserus, lib. itidem 2. de S. Cruce c. 4. & nos hîc damus ab vtroque acceptum,

Inscriptio in eo est, κόσμου τὸ λύτρον αἷμα τοῦ θείου λόγου: *Mundi redemptio sanguis diuini Verbi.* In hoc perspicitur Christus crucifixus cum quatuor clauis, & suppedaneo. Astante Virgine eius sanctissima genitrice à dextro latere, & S. Ioanne à sinistro: pone quem cernitur expressus ille miles, qui Christo sitienti spongiam aceto plenam cum hyssopo exsuggendam obtulit. At à dextro latere prope beatam ipsam Deiparam alius spectatur ille miles, qui lanceâ latus eius iam mortui aperuit (Ioan. 19.) vnde mox exiuit sanguis ex aqua. Hinc mos Græcis solennis lanceolâ pungendi calicem situm super altare, vt prænotauimus, prope hostiam in latere dextro, ita enim præscriptum habent in Liturgia S. Ioannis Chrysostomi, in primo offertorio. *At Diaconus præparat sacra, sanctum quidem discum * ad partim sinistram, calicem verò ad dexteram, & alia cum ipsis. Dehinc venerationem ter ante propositionem exhibentes* (Sacerdos scilicet & Diaconus) *dicit vnusquisque; Deus propitius esto mihi peccatori. Et redemisti nos à maledicto legis pretioso tuo san-*

V. Euchologiũ Græcorũ nuper editum Parisiis p. 60. & 116.

* Id est patenã. Index reliquiarum præcitatus: *Genuæ seruatur catinum smaragdinũ, in quo Dominus cum Apostolis cœnauit.*

sanguine, cruci affixus & lanceâ perforatus, immortalitatem tanquam ex fonte præbuisti hominibus, Saluator noster, gloria tibi.

Et Diaconus dicit, *Benedic Domine.* Et Sacerdos, *Benedictus Deus noster perpetuò, nunc & semper & in sæcula sæculorum, Amen.* Post hæc sumit Sacerdos sinistra quidem manu, dextra verò sanctam lanceam, & cum ea signum crucis faciens super sigillum oblatæ, dicit ter, *In memoriam Domini, Deíque & Saluatoris nostri Iesu Christi*, & statim infigit sanctam lanceam in dexteram partem sigilli (id est crucis super speciem panis efformatæ) & scindens dicit, *Tanquam ouis ad occisionem ductus est*: in sinistra verò similiter infigens sanctam lanceam dicit, *Et vt agnus mansuetus coram tondente se obmutescens, sic non aperiet os suum.* In superiore verò parte sigilli rursus infigens sanctam lanceam dicit, *In humilitate eius iudicium eius sublatum est.* In inferiori autem parte sigilli infigens iterum sanctam lanceam, dicit, *Generationem autem eius quis enarrabit?* At Diaconus in qualibet incisione dicit, *Dominum precentur*, tenens etiam dextera manu stolam. Dehinc dicit, Diaconus, *Tolle Domine*, & Sacerdos immittens sanctam lanceam ex obliquo dexteræ partis oblatæ, extollit sanctum panem sic dicens, *Quoniam tolletur de terra vita eius, perpetuò, nunc, & semper & in sæcula sæculorum, amen.* Et ponens supinum in sancto disco, postquam dixit Diaconus, *immola Domine*, Sacerdos sacrificat illum in modum crucis dicens, *immolatur agnus Dei qui tollit peccatum mundi, pro mundi vita & salute.* Et conuertit aliam partem quæ habet sursum crucem, & dicit Diaconus, *Punge Domine.* Sacerdos verò ipsum in dextera parte pungens sancta lancea, dicit, *Et vnus militum lancea latus eius aperuit, & statim exiuit sanguis & aqua.*

Scilicet ex latere dextro: In hoc enim percussum fuisse Dominum probabilior est sententia, quam amplexus S. Bernardus serm. 7. in psal. *Qui habitat. Dextrum*, inquit, *propter me, passus est latus findi: quod videlicet nonnisi de dextera mihi propinare vellet, non nisi in dextera, locum parare refugij.* Atque hactenùs de situ Calicis in altari.

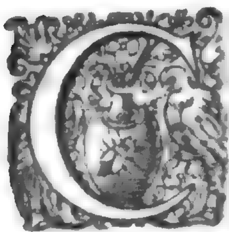

CAPVT XVI.

Miscellanea de Calice.

§. I.

Ex Calice sancto sanguinis Domini instillandi in os infantium, mos fuit primitiuæ Ecclesiæ: quem insigni miraculo illustratum refert S. Cyprianus in celebri sermone, de lapsis.

COMMVNICABANT Veteres aliquando infantes: sed sub vna tantùm specie, nimirum non sub specie panis, quia infantes non possunt cibum aliquem solidum sumere. sed instillando in os eorum, aliquid sanguinis Domini, Diaconi ministeriô, qui Episcopo vel Sacerdoti sacrificanti ex officio assistebat: testis est sanctus Cyprianus huius ritus sua adhuc ætate obseruati, hac æterna memoria digna, rei gestæ sub suo conspectu, enarratione. *Præsente*, inquit, *ac teste meipso accipite quod euenerit. Parentes fortè fugientes, dum trepidi minùs sibi consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione prætereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere priùs potuit nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda iactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conscientiam facti simplicibus adhuc annis, rudis anima fatebatur. Vbi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit: faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licèt de Sacramento Calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus, in corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit, sanctificatus in Domini sanguine potus, de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta maiestas! secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt, Sacerdotem Dei nec occulta scelera fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa se crimen, necdum habuit ætatem.* Hactenùs S. Cyprianus. Ex cuius verbis palam est antiquissimum ritum fuisse in Africa communicandi pueros, adeóque infantes, instillato de sancto calice illorum in os, statim à baptismo sanguine Domini. Proinde S. Augustinum, quem auctorem huius praxis plerique faciunt recentiores Theologi, non fuisse reuera illius auctorem, sed tantùm assertorem, cum Innocentio I. summo Pontifice, eodem quo ille claruit sæculo Apostolicæ Sedi præsidente. Quorum tamen sententia minùs probabilis Ecclesiæ visa est, cuius consuetu-

dine, & communi sensu effectum, vt mos iste, quem ambo laudarunt, sensim exoleuerit. Sed mirum quomodo post hunc abrogatum, Hugo à S. Victore, dictus alter ætate sua Augustinus, in eum ita propenderit, vt non obscurè senserit quasi postliminij iure, ad praxim Ecclesiæ reuocandum, hoc nixus axiomate, quod Eucharistia omnibus sit prorsus necessaria ad salutem: propter verba illa Domini, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: Ioan 6. ita enim ait lib. 1. de Sacram. c. 20. vbi de ritu scribit baptismi: *Exinde datur baptizato vestis candida: ad vltimum datur cereus ardens. Omnibus his nouus homo in vtero matris Ecclesiæ inchoatur, prouehitur, consummatur, & vniuersali Ecclesiæ aggregatur: hoc est, corporis Christi membrum efficitur; vnde si eius valetudinis est, Sacramenta vnitatis, id est, corpus & sanguinem Christi accipere debet. Pueris recens natis idem Sacramentum in specie sanguinis est ministrandum, quia tales naturaliter sugere possunt.* Augustinus ad Bonifacium, contra hæresim Pelagianam. *In Ecclesia saluatoris, paruuli credunt, sicut ex aliis quæ in baptismo dimittuntur peccata, traxerunt. Nec igitur cogitetis eos vitam habere posse, qui sunt expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ergo (si sine periculo fieri potest) iuxta primariam Ecclesiæ institutionem, Sacramentum Eucharistiæ in specie sanguinis est tradendum pueris. Vnde ignorantia adhuc formam retinens, sed non rem, dat eis loco sanguinis vinum, quod penitus superuacaneum arbitrarer, si sine scandalo simplicium dimitti posset. Si autem in reseruando sanguinem Christi, vel ministrando pueris, immineat periculum, potius supersedendum videtur.* Ita ad verbum Hugo. Cuius optatis attamen Ecclesia non assensit: at suppresso quem ait veteri more, contrarium stabiliuit, qui hodiéque toto orbe Christiano perseuerat. Nec locus Ioannis 6. *Nisi manducaueritis* &c. ad priorem illam obseruationem cogit, vel praxi tandem vbique receptæ, quæ etiamnum vbique viget, vllo modo repugnat, quemadmodum Cardinalis Toletus dilucidè ostendit in Commentariis super ipsum S. Ioann. Euangelium, ad citata verba Domini, annot. 28. vbi etiam veram declarat S. Augustini hac de re sententiam, nequaquam hodiernæ praxi contrariam, ex lib. 1. eiusdem B. Augustini de peccat. merit. & remiss. c. 20. & seqq. Ceterùm insuper probat nec aliter sensisse Innocentium I. in epist. ad Patres Mileuitani Concilij, quæ extat inter ep. ipsius S. Augustini, num. 92. Ex quibus testimoniis dicit ipse Cardinalis Toletus, verba quidem Domini etiam paruulos comprehendere, adeo vt aliquo modo necesse sit istos sacræ Eucharistiæ fieri participes, non quidem per actualem Sacramenti communionem, cuius incapaces sunt, quòd careant proprio actu voluntatis ac motu, nec ea discretione præditi sint, quam Apostolus exigit in sumentibus ad diiudicandum corpus Domini, 1. Cor. 11. sed quod per Sacramentum regenerationis, Christi corpori mystico incorporati, fiant modo aliquo Eucharistiæ participes, nempe quantum ad rem significatam; hoc enim sacramentum huius vnitatis my-

ſtici corporis proprium eſt ſignum. Ita ex mente S. Auguſtini, & Innocentij I. iſto loco Toletus. At ſatis hac de re, de qua fuſiùs Scholaſtici Theologi & Polemici qui ſcripſerunt aduerſus Bohemorum errores.

§. II.

Calicem ſanctum non manu, ſed ore dumtaxat Laïci, etiam ſummates contingebant.

CANONES, vt ſuprà demonſtrauimus, Laïcis diſtrictè prohibent ſacra vaſa contrectare, maximè verò calicem, qui cæteris queiſque vaſis ſemper habitus eſt ſacratior; ori dumtaxat admouere ipſis Imperatoribus licebat, quemadmodum ex verbis elicitur S. Ambroſij ad Theodoſium Magnum, quæ in hiſtoria tripartita expreſſa leguntur, lib. 9. c. 30. Accedenti ſiquidem Theodoſio ad Communionem, patratæ cædis nondum ſuſceptâ pœnitentiâ, ſanctus ipſe Ambroſius occurriſſe, & ita illum compellaſſe memoratur: *Quomodo huiuſmodi manibus recipies ſanctum Domini corpus? qua temeritate ſacrati ſanguinis poculum ore tuo ſuſcipies?*

§. III.

Quotidiano miniſterio, calice ſcilicet & patena parua, cum Euangeliorum Codice ad collum appenſo, ſeruatus fuit à naufragio S. Maximus diſcipulus S. Martini, deinde Abbas Cainonenſis in diœceſi Turonenſi.

Ex Gregorio Turonenſi de gloria Confeſſorum, c. 22.

FVIT *autem quidam Religioſus,* (ait præfatus Gregorius Turonenſis) *& virtutibus & nomine Maximus, & vt liber vita eius docet, quam verſu conſcriptam legimus, noſtri fuit Martini diſcipulus. Qui occulere quod erat cupiens, apud inſulam Barbaram Monaſterij Lugdunenſis peregrinari expetiit. Manifeſtatus autem & ibi, ad patriam redire diſpoſuit. Denique cùm Ararim fluuium tranſire cuperet, naue impleta demergitur, ac ipſe Sacerdos pelago operitur, habens ad collum cum Euangeliorum libro, miniſterium quotidianum, id eſt patenulam paruam, cum calice. Sed pietas diuina non pertulit perire quod ſuum eſt,* (nempe Euangelium, calix, & patena) *ita de hoc periculo, Domino iubente reſtitutus eſt littori, vt nec vita damna perferret, nec rerum* (ſacrarum) *detrimenta lugeret: impletúmque eſt illud quod Pſalmographus Spiritu ſancto influente cantauit, Cùm ceciderit iuſtus non collidetur, quia Dominus firmat manum eius.* Hæc Gregorius. Ex cuius dictis habes Sacerdotes iam in Gallia ſolitos ſingulis diebus ſacrificare: ideóque Euangelium ſecum, calicem & patenam circumtuliſſe; quæ ideo ſcitè & congruenter Gregorius nuncupat *miniſterium quotidianum*, quemadmodum ipſa Euchariſtia in Dominica oratione *Panis noſter quotidianus* appellatur.

§. IV.

Subdiaconus acetum supponens in sancto Calice pro vino, diuinitùs detegitur.

Ex eodem Greg. Turon. eodem lib. c. 65.

DVOS *in hac vrbe* (Lugdunensi) *fuisse ferunt, virum scilicet & coniugem eius, senatoria ex gente pollentes. Sed vir priùs obiens, in basilica S. Mariæ sepultus est. Mulier verò per annum integrum * ad hoc templum degens, assiduè orationi vacabat, celebrans quotidie Missarum solennia, & offerens oblationem pro memoria viri, non diffisa de Domini misericordia, quòd haberet defunctus requiem; in die qua Domino oblationem pro eius anima delibâsset, semper sextarium gazeti vini præbuit in sacrificium Basilicæ sanctæ, sed Subdiaconus nequam, reseruans gulæ gazetum, acetum vehementissimum offerebat in calice: muliere non semper ad communicandi gratiam accedente. Igitur cùm fraudem hanc Domino placuit reuelare, apparuit vir mulieri dicens, Heu! heu! dulcissima coniux, defluxit labor meus in sæculo, vt nunc acetum in oblatione delibem? Cui illa, verùm* (inquit) *quia charitatis tuæ non immemor, semper gazetum potentissimum obtuli pro requie tua in sacrario Dei mei. Expergefacta autem admirans visionem, eandémque obliuioni non tradens, ad matutinum secundùm consuetudinem surrexit. Quibus expletis, celebratísque Missis accedit ad poculum salutare: quæ tam feruens acetum hausit ex calice, vt putarit sibi dentes excuti, quæ nequiter fuerat defraudata. Sed nec hoc miraculum sine operis boni merito gestum puto.* Hactenus Gregorius Turonensis.

* Nota anniuersarij Missalis pro defunctis consuetudinem, ante annos 1000. vsitatam in Gallia.

§. V.

Anathema scriptum aduersus Pyrrhum Constantinopolitanum Antistitem, Monothelitarum hæresis antesignanum, à Theodoro Papa: intincto calamo in sancto calice, & pretioso liquore Dominici sanguinis vice atramenti, ad sacrorum apicum exarationem, infuso.

CVM Paulus regiæ vrbis Constantinopoleos Antistes, (quem Patriarcham dicunt) præcipuus fautor Monothelitarum hæresis, non semel admonitus à Theodoro Papa ac plerisque Conciliis Africanis, vt ad cor rediret, damnatæque à Sede Apostolica, & omnibus ferè Ecclesiis, tam perniciosæ hæresis desereret defensionem; is tanta pertinacia in sua impietate nihilominus persisteret, vt etiam Imperatorem contra Catholicæ fidei impelleret assertores: edito typo quo iis silentium imponebat, Theodorus Papa pio zelo animatus, synodum Romæ habuit, in qua totius huius nequitiæ Paulum pseudo-patriarcham diro anathemate percussit. Refert in annalibus Theophanes, sub. ann. 20. Heracl. ipsum Theodorum Papam ad sepulchrum S. Petri accedentem diuina mysteria celebrasse, & ex calice distilla-

Anno 648. vbi vide Baronium.

to in atramentarium, de Christi sanguine, Pyrrhi eiusdem ciuitatis Pseudopatriarchæ, qui iam antè ob hæresim depositus fuerat, & abiurata Romæ hæresi in præsentia ipsius Papæ, cui pœnitentiæ obtulerat libellum, dehinc in illam fuerat relapsus; vnàque Pauli excommunicationem, & abdicationem conscripsisse.

Quod mirum sanè! haud enim aliqua huiusmodi maledictionis in ritibus sacris Ecclesiæ Romanæ Lex præscripta, vel vllum editum antehac, nec pòst à summis Pontificibus similis execrationis exemplum. At Anastasius Bibliothecarius, qui fulminati anathematis à Theodoro Papa, aduersus Pyrrhum,& Paulum,Constantinopolitanos Præsules, historiam describit, ritus adeò insoliti ac formidabilis nullam facit mentionem. Græcis tamen fuisse hunc in vsu, aliquot exemplis Theodoro Papæ, vt reor, innotuerat, quem morem ad detestationem tam execrabilis perfidiæ, vsurpandum aduersus Græcum hunc hominem vt pote damnatione, & æterna maledictione dignum, ad incutiendum terrorem hæresiarchis, & hæreticis relapsis, non abs re Theodorus Pontifex existimauit. Veruntamen factum eiusmodi, vt à nullo eius Antecessorum editum, ita à quoquam successorum eius nusquam repetitur in vsum fuisse traductum. Quod ideò propter ipsam eius singularitatem hîc annotandum arbitrati sumus.

§. VI.

In Calicem S. Lupi Archiepiscopi Senonensis sacrificantis, speciosa gemma cœlitùs immissa.

QVODAM *Dominico die* (sic enim gesta ferunt ab anonymo quodam, sed vetusto, & digno fidei auctore conscripta*,) *in ** Bardone prædio; Eucharistiæ mysterium illo consecrante coram Sacerdotibus & Leuitis, gemma cœlitùs labebatur in calicem, inter manus illius, corporis, & sanguinis Domini commixtionem celebrantis. Quæ gemma radio micante pulcherrima, diu apud Senones conseruata, Rege iubente inter reliqua Sanctorum pignora in eius palatio reposita est.* Apparet hinc, quàm Christus eum charum habuerit, inter cuius manus præclarissimum edidit miraculum.

* *Apud Surium tom. 5. de SS. 1. Septemb. c. 11.*

** Rectiùs *Briamone*, quod ad se spectans hæreditario iure, cum plerisque aliis possessionibus, Ecclesiæ Senonensi testamēto legauit, vbi & diem suum clausit extremum.

§. VII.

S. Leo IX. summus Pontifex diuinitus euocatus ab Episcopatu Tullensi, ad summum Ecclesiæ principatum, quot annis sessurus esset in sede Apostolica, & aliquot eius successores: per symbolum aureorum calicum, quos Beatus Petrus ipsi apparens in manus dedit, accepit mysticum indicium.

IN *hac ergo pia intentione* (scribit Wibertus Archidiaconus, in eius vita, lib. 2. c. 1.) *quadam nocte soporatus per visum ad principalem Ecclesiam Wangionum est adductus: vbi contemplatur quasi concrescentem infinitam multitudinem albatorum, quorum maior pars videbatur esse Sacerdotum: inter quos vnum*

recognoscebat quondam sibi familiarem Bezelinum Archidiaconum, qui huius comes in Romano itinere exuerat hominem. Quem interrogans quæ esset tanta multiudo? audiuit hos omnes mundanam finisse vitam in principis Apostolorum seruitio. De hoc intra se miranti, veluti cœlorum clauiger B. Petrus superueniebat, & illam multitudinem sancta communione eius manibus participaturam esse aiebat. Quem Pontificaliter indutum idem B. Petrus, cum Protomartyre Stephano ad altare prædictæ Ecclesiæ, cum ineffabili cantus melodia deducebant, & sacris peractis officiis omnes de eius manibus viuificum munus percipiebant. Visum quoque ei fuerat quòd post sacram communionem, ipsi S. Petrus quinque Calices aureos conferret: alteri verò se subsequenti tres, tertio verò vnum calicem tribueret. Hæc ergo suis familiaribus referens, quid portenderent secum mirabatur. sed quis eorum fuerit exitus in sequentibus loco suo dicetur. Nimirum eiusdem libri 2. c. 6. sub finem, vbi hæc habentur. Exemptus est autem hic vir magnificus ab huius vitæ laboribus quinquagenarius, anno Incarnationis Domini M. LV. *Leucorum Episcopatus* XXVIII. *Apostolatus autem* VI. *siquidem Romæ sedit annis* V. *adiectis duobus mensibus, & nouem diebus, impleta visione quam suprà de reuelatione Calicum retulimus. Nam quinque calices ei à B. Petro collati signabant quinquennale vitæ eius spatium. Reliqui tres successoris sui Victoris triennium: sequens vnus, beatæ memoriæ Frederici* (fuit is Stephanus X.) *in Apostolatu vnius anni cursum.* Hactenùs Wibertus.

§. VIII.

Henricus II. Imperator tam graui morbo affectus, vt ipsi vix adhuc in pectore vitalis halitus superesset: repente sanatus est à S. Laurentio sibi apparente, & è calice aureo, aquam refrigerantem super eum aspergente.

TEMPORE *Conradi patris, à quodam Clerico, Henricus ille fistulam tulerat argenteam, qua pueri aquam iaculantur, pactus Episcopatum cùm foret Imperator. Adultus repetenti pollicitum impigrè dederat. Nec multò pòst aspera valetudine correptus decubuit. Morbo crescente triduo exsensus, & mutus iacuit, cùm in solo pectore vitalis halitus palpitaret. Nec aliud vitæ indicium erat, quàm quod manu ad nares apposita quantuluscumque sentiebatur anhelitus. Episcopi præsentes triduano indicto ieiunio, lachrymis & votis pro vita regis, superos pulsabant. Quibus, vt credi fas est, remedii conualescens, accitum Episcopum quàm iniustè fecerat, sententia Concilij deposuit: professus se toto triduo dæmones infestos vidisse, flammam in se per fistulam iaculantes adeò pertinacem, vt noster ignis in comparatione illius leuis putetur, & nil calere. Iuuenem inter hæc spectauit vstulatum, latum aduentasse, ferentem immensæ magnitudinis calicem aureum aqua plenum: cuius visione, & laticis aspergine delinitum extinctis ardoribus in sanitatem euasisse. Ephœbum illum beatum fuisse Laurentium, cuius Ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginauit, & præter alia xenia, calice aureo honorificauit.* Ita ad verbum refert Willelmus Malmesburiensis de gestis Regum Angliæ, lib. 2. c. 12. Ex quo idem recitat Cardinalis Baronius tom. 11. Annal. sub annum 1047. n. 10.

§. IX.

Victore II. celebrante, toxico imbutus Calix, in quo consecratus erat sanguis Domini, de more vt adoraretur leuari non potuit ab ipso Pontifice: vnde veneficus hippodiaconus confestim arreptus à dæmone, reatum suum fateri compulsus est: Pontifexque fide subnixus, immunis à præparato sibi veneno, diuina virtute euasit.

anno 1055. MIRVM dictu! quò prorumpit latentis inuidiæ, & impietatis ausus? quàm periculosa sunt hominum absque Dei metu ingenia! Ausus est homo Christianus, professione Clericus, gradu Subdiaconus, patri Christiani orbis, cruentâ mente, sacrilega manu, venenum in ipso salutis sacrificio, non semel propinare. Sed cordi Deo fuit vita Pontificis, & parricidam insigni miraculo prodidit.

Celebranti mysterium pietatis Victori II. vini ampullam hippodiaconus veneno infectam porrexit. Pontifex cum cœlestibus Christi verbis calicem consecrâsset, eundem de more leuaturus, tollere de altari, quamuis sæpius conatus non potuit. Demiratus quid id esset, cùm nec cogitatione rem posset assequi, quòd innocentia Pontificis tantum ab altero scelus concipi posse vix arbitraretur, cœpit cum populo publicis Deum votis exorare, vellet aperire, quæ res ea esset, quamobrem leuare pretiosum filij eius dilectissimi sanguinem non posset, cùm illicò sceleratus parricida, qui stygiam cum vino aquam, etiam Pontifici miscuerat, à dæmone correptus, & immanissimè tamdiu cruciatus est, donec sacrilegum parricidium palam confessus, rursus per Pontificis, & populi preces ab tartareo carnifice liberaretur. Impium sanè factum erat, & mille culeis, & rotarum suppliciis expiandum, voluisse per salutis azilum salutem adimere ei qui pro omnium salute, & ipsius qui scelus exequebatur, salutari hostia litabat. Verùm pius Pontifex, cuius vicem gerebat, morem quoque voluit imitari: indulsit nefario ministro, & pro eius à dæmonio ereptione preces cum lachrymis ipso in altari fudit: ne verò tormentis ab hominibus in vltionem tanti facinoris torqueretur, summa sua auctoritate prohibuit. Cæterùm Papa calicem cum sanguine Dominico, cuidam altari iussit includi, & pro reliquiis in perpetuum conseruari.

Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico rem gestam paucis his verbis denarrat. *Anno*, inquit, M. LV. *Leoni Papæ Gebehardus, qui & Victor Eihastatensis Episcopus successit. Huic cùm Diaconus eius venenum in calicem misisset: calicem de altari leuare non potuit. Pro hoc populo orante, Diaconus à dæmonio vexatur, confessóque crimine liberatur, calixque cum sacramentis in quodam altari pro reliquiis includitur.* Hæc Vrspergensis, qui sceleratum illum veneni propinatorem ad altare, Diaconum facit. At Lambertus Subdiaconum tantùm denominat. Causa tentati tam impij sceleris inui-

inuidia fuit, delatæ homini extero, Germano scilicet, Apostolicæ tiaræ; quemadmodum non rudis auctor his versibus, quibus elogium Victoris II. complexus est, insinuat.

Me flamen sanctum triplici diademate cinxit,
Communémque orbis fecit in vrbe patrem.
Consilium sceptris dederam priùs, atque regebam
Cæsareos fasces, Cæsareámque domum.
Velabat nostram tunc simplex infula frontem:
Nec lituum fulgens irradiabat onyx.
Tergeminam nobis inuidit Roma tiaram:
Sed cùm fata volunt, nulla cicuta nocet.

§. X.

In Calicem iniectis Cardinalium schedulis, electionis Pontificis Romani fieri scrutinium: ita enim habet Cæremoniale Romanum, approbatum speciali decreto à Gregorio XV. Pontifice Max. Constitut. 19. *edita anno* 1621. *quæ incipit* Decet Romanum Pontificem *&c.*

SEQVITVR *secunda Actio, quæ nomine scrutinij appellata fuit. Octo sunt huius Actionis actus; videlicet, delatio schedulæ, iuramenti præstatio, positio schedulæ in calicem, schedularum mixtio, earum enumeratio, scrutinij publicatio, schedularum in filum insertio, earúmque depositio seorsum.*

Delatio schedulæ, & duo sequentes actus qui meliùs simul describuntur ob eorum connexitatem, hoc modo fient. Quilibet Cardinalis propriam schedulam, postquam illam scripserit, obsignauerit & complicauerit, duobus primis digitis sumet, ac eleuata manu palam deferet ad altare, penes quod stant scrutatores, in quo est calix magnus ad recipiendas schedulas paratus, & patena coopertus, ibique genuflectens aliquantulum orabit, deinde surgens, alta & intelligibili voce iurabit in hanc formam, quæ in tabella super altari posita habetur descripta: Testor Christum Dominum, qui me iudicaturus est, me eligere quem secundùm Deum iudico eligi debere: & quod idem in accessu præstabo. Post hæc schedulam in patenam ponet, & per patenam mittet in calicem: quo facto, inclinabit se ad altare, & ad suum locum reuertetur. Et hæc seruanda erunt si Cardinalis ad altare pergere possit: nam si ob infirmitatem non possit, & præsens in capella sit, vltimus scrutator discum cum schedulis ad eum deferet, ex quo Cardinalis infirmus vnam accipiens, eam in loco suo discretè, vt suprà dictum est conficiet, deinde præuio iuramento prædicto, schedulam obsignatam & complicatam eidem scrutatori tradet, qui eam palam deferet ad altare, & sine oratione & iuramento in patenam ponet & per eam in calicem mittet. Quæ omnia obseruanda erunt per vltimum scrutatorem erga eos Cardinales, qui in Capella præsentes, ob valetudinem ad altare pergere non poterunt: si verò aliqui Cardinales in suis cellis infirmi sint, tres Cardinales infirmarij, vt suprà extracti ad eos accedent cum capsula altitudine vnius palmi, in cuius superiori parte sit rima, seu foramen eius magnitudinis, vt per illud schedula complicata possit per suam latitudinem intus capsulam transmit-

ti: quam capsulam, antequam scrutatores infirmariis tradant, aperient palam, vt cæteri Cardinales possint eam inanem & vacuam conspicere: deinde claudent, & clauem ponent super altare: deinde infirmarij cum capsula clausa & cum paruo disco tot schedulas continente quot sunt infirmi Cardinales, ad vnumquemque eorum accedent, & infirmi acceptas ex disco schedulas secretò scribent, obsignabunt, & complicabunt, & præuio iam dicto iuramento, in capsulam per rimam mittent. Quòd si infirmi scribere non possint, alij eorum arbitrio deligendi, præstito de secreto seruando in manibus infirmariorum iuramento, prædicta facient: atque hi aduertere debent quòd non solùm iuramenti vinculo tenentur seruare secretum, sed etiam in excommunicationem latæ sententiæ, si contrà fecerint, incurrent. His peractis, infirmarij ad capellam reuertentur cum capsula; quam scrutatores aperient, & schedulas in ea contentas palam numerabunt, & tot repertas quot sunt infirmi, ponent sigillatim in patenam, & per patenam simul omnes in calicem. Ne autem nimis in longum protrahatur scrutinij actio, infirmarij poterunt proprias schedulas post decanum conficere, & in calicem ponere, deinde dum cæteri Cardinales scrutinium agunt, ad infirmos pergere, ad accipienda eorum suffragia, eo modo quo suprà dictum est.

Quartus actus scrutinij, est schedularum permixtio, quæ fiet per primum scrutatorem, calice in quo ipsæ schedulæ positæ fuerunt, patena cooperto, pluries agitato.

Quintus actus, est numeratio schedularum, quæ palam fiet per vltimum scrutatorem, capiendo sigillatim vnamquamque schedulam ex calice, eámque ponendo in alium, qui ad hoc paratus sit, calicem vacuum. Quòd si numerus schedularum non respondeat numero Cardinalium, omnes comburendæ sunt, & iterum, id est secundâ vice, ad suffragia statim est deueniendum: si verò numerus schedularum, numero Cardinalium respondeat, prosequendi sunt alij actus scrutinij.

Sextus actus, est publicatio scrutinij, quæ per scrutatores qui sedent ad mensam ante altare positam, fiet hoc modo: primus scrutator accipiet vnam schedulam, eámque intactis sigillis explicabit, & viso in ea Electi nomine, eam tradet secundo scrutatori, qui pariter eodem Electi nomine perspecto, eandem tradet tertio, qui eam alta & intelligibili voce perleget, vt omnes Cardinales præsentes notare possint suffragium in folio impresso quod penes se habebunt cum nominibus omnium Cardinalium. Notabit autem iuxta nomen Cardinalis ex schedula recitati; idem faciendum erit de schedulis in calice positis vsque ad vltimam. Quòd si in scrutinij publicatione inueniant scrutatores duas schedulas ita complicatas, vt ab vno tantùm datas fuisse appareat, siquidem vnus & idem in vtraque electus fuerit, schedulæ prædictæ habebuntur & notabuntur pro vno suffragio; si verò diuersi fuerint nominati, neutrum suffragium validum erit, prout in Bulla Gregoriana statuitur de illa schedula in qua plures nominati sunt, scrutinium tamen neutro casu vitiatur. Cæterùm suffragia prædicta, finitâ scrutinij publicatione, poterunt à Patribus iuxta nomina Cardinalium qui ea obtinuerunt, in vnam summam redigi, vel in separato folio notari, hoc modo: Reuerendissimus D. Cardinalis A. habet suffragia 20. & Reuerendissimus D. Cardinalis B. habet suffragia 15. & sic de aliis: quod fit ne Cardinales, cùm opus est, cogantur semper numerare suffragia, quæ iuxta numerum Cardinalium notârunt.

Septimus actus scrutinij, est schedularum in filum insertio, quæ vt schedulæ ipsæ cautiùs conseruari poßint, excogitata fuit. Hæc autem insertio fiet per vltimum scrutatorem, inserendo schedulam vnamquamque postquam eam perlegerit, acu cum filo ad hunc effectum parato in loco vbi est verbum, Eligo.

Octauus & postremus scrutinij actus, est depositio schedularum, seorsum, quæ similiter fiet per vltimum scrutatorem, qui finita insertione schedularum omnium in filum capita fili nodo iunget, & schedulas omnes ita colligatas in alium calicem vacuum, vel mensa seorsum ponet.

Sequitur octaua & postrema Actio, quæ postscrutinium appellata fuit, cuius actus si secuta sit Electio per scrutinium, tres tantùm sunt, videlicet, numeratio schedularum, recognitio suffragiorum, & schedularum combustio: de quibus inferiùs suis locis dicetur: Si verò per scrutinium non sit secuta electio, actus sunt septem, videlicet, Accessus, sigillorum & signorum aperitio: eorum annotatio; suffragiorum examen; suffragiorum scrutinij, vel scrutinij & accessus numeratio: eorum recognitio & schedularum combustio. Hæc ibi, aliáque nonnulla quæ ad præsentem tractationem non faciunt, cùm circa Calicem non versentur. Cæterùm ritus hos omnes circa electionem summi Pontificis non probauit tantùm Gregorius XV. præsignata Constitutione, at etiam Vrbanus VIII. propria sanctione, quæ incipit, *Ad Romani Pontificis prouidentiam* &c. Pontificatûs anno 3. qui fuit Domini 1625. 5. Kal. Februarij, id est die 28. Ianuarij: Quæ extat in nouo Bullario, tom. 4. p. 61.

§. XI.

Rex Francorum Christianißimus in die consecrationis suæ Rhemis, communicat post Missæ sacra solennia ad summum altare, de manu Archiepiscopi Rhemensis, sub vtraque specie: Etenim post sumptum sub specie panis adorandum corpus Domini, itidem sumit sanguinem, ab ipso Archiepiscopo sibi exhibitum in Calice sancto, *quo communicauit ipse Pontifex cum ministris.*

RITVS hic in continua fuit hactenùs praxi, viridíque, vt aiunt, permanet obseruantia. De quo obiter legitur, *In ordine ad consecrandum & coronandum Regem Franciæ*, qui editus extat lib. 5. *Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ* Tit. 2. c. 1. sub finem. *Post offertorium, Pares deducunt Regem ad altare, coronam eius sustinentes: Rex autem debet offerre panem vnum, vinum in vrceo argenteo, tredecim bisantios aureos &c. Et in eundo, & redeundo gladius nudus defertur coram Rege. Finita Missa iterum Pares adducunt Regem coram altari, & ibi communicat corpus & sanguinem Domini de manu Archiepiscopi Missam celebrantis.* Hæc ibi. *à pag. 701. ad 716.*

Hoc priuilegio solus Rex Francorum præstat; quod facilè colligi potest ex Pontificali Romano, sub titulo, *de benedictione & coronatione Regis*, cuiusuis scilicet, qui vngi & coronari debeat: non autem Regis Franciæ, cuius initiatio non dicitur simplex benedictio,

ſed conſecratio, proprióque ritu celebrari ſolet, ab hoc communi diuerſo: ſic enim præſcriptum extat in ipſo Pontificali, titulo prænotato: *Poſtquam Metropolitanus ſe de corpore, & ſanguine Domini (quem totum ſumere debet) communicauerit, Rex detecto capite de thalamo ſuo accedit ad altare, coram quo in ſupremo gradu genu flectit, & Metropolitanus conuerſus ad Regem, ipſum communicat: Rex priùs quàm communionem ſumat, oſculatur manum dextram Metropolitani, & ſumpta communione ex calice de manu Metropolitani, ſe purificat, & purificatus ad thalamum ſuum reuertitur.* Cæterùm quamuis Francorum Rex ſolus, hoc priuilegio gaudeat, ſemel tantùm hoc vtitur, nempe ipſo die conſecrationis ſuæ: poſteà nonniſi eo more quo ſolent Laïci fideles, diuinam Euchariſtiam ſumit, videlicet ſub vna panis ſpecie.

In Concilio Tridentino, cùm quæſtio de communione ſub vtraque ſpecie ventilaretur: interceſſit Lanſacus Chriſtianiſſimi Francorum Regis Caroli IX. Legatus: ne quicquam decerneretur, quod in præiudicium huius priuilegij iampridem Francorum Regibus conceſſi, & hactenùs conſeruati, verti poſſet: qua de re monimento ſunt ipſius Legati litteræ ad ipſum Regem Carolum directæ 19. Iulij anni 1562. inter inſtructiones, & reſcripta Regum, & eorundem Legatorum, ad prædictum Concilium ſpectantia. ſic porrò ſcribit *: *Nouerit etiam Maieſtas veſtra Chriſtianiſſima, nos ſedulò interceſſiſſe, ne quæcumque à Synodo, hac de re ſanctiones emanabunt, vllatenus derogent laudabili conſuetudini, qua ſolet Maieſtas veſtra in die coronationis ſuæ recipere ſub vtraque ſpecie, ipſum venerabile ſacramentum. Nec quicquam itidem fiat, in præiudicium aliquot monaſteriorum regni veſtri, in quibus mos idem ex longæua obſeruatione retinetur.*

* Patrio quidē idiomate: at hîc fideliter Latia phraſi redditio.

§. XII.

In regali Monaſterio ſancti Dionyſij in Francia, miniſtri altaris, Diaconus, & Subdiaconus communicant ex ſpeciali priuilegio, cum Abbate, vel alio Sacerdote celebrante, Corpus & Sanguinem Domini ſub vtraque ſpecie, hauſto de ſancto Calice ipſo ſanguine ſacro per canulam auream conſecratam, Papali ſcilicet more, de quo conſtat in Cæremoniali Romano.

Ex Antiquitatibus Abbatiæ S. Dionyſij in Francia à Iacobo Dubletio, eiuſdem loci Cœnobita patrio idiomate editis lib. 1. c. 48. quo tractat de Cæremoniis inſignioribus eo in Monaſterio, in diuino officio obſeruari ſolitis.

* Ita & hîc. Nam Dubletius Gallicè ſcripſit.

*POST *Euangelium, decantato ſymbolo, Cantor, Procantor, Subcantor intonant offertorium. Tum Prior magnus cappa pretioſa inſignis, ſua è ſede ad altare, quod portatile vocant, (Romani Credentiam appellant) procedit, velaménque quo operitur Calix eleuat, humeróque ſiniſtro imponit: dextráque hoc amictu inuoluta, ſacrum aſſumens vino iam delibutum poculum, læua verò patinam, cum tribus ſuperpoſitis hoſtiis, Abbati has offerendas continuò defert. Manu ipſius Prioris vinum è priori vaſe ſacro in alterum æquè pretioſum ef-*

funditur in calicem, per meatus aurei coclearis plerisque locis perforati, ne quid impuri effluat in ipsum calicem sanctum, qui aliàs dicitur consecrationis. Tum Abbas aquam benedicit, effundítque in calicem, quem in medio altaris constituit, patenáque cooperit sacrata, hostiis impositis; totámque hanc sacrificij materiam solenni verborum formula diuinæ offert Maiestati. Istiusmodi coclear cum canula aurea ritu solenni benedictum, purificatur Religiosi ministerio, quem socum vocitant, quia veste auriphrygiata, à tergo aperta, ipsáque à posteriori parte profusiori, quæ socus Latinus dicitur, indutus est. A quo venerabili Asceta, Cœnobiarchæ præsentatur calix præcipuus cum vrceolo aqua pleno, quæ infundi debet in ipsum calicem. Facto offertorio, Abbas manus lauat in pelui argentea sibi exhibita à soculato illo ministrante, aquam in manus Abbatis alter duorum Diaconorum qui ei assistunt, effundit, alter manutergium eidem ministrat. Capellanus quem honorarium vocitant, mystici libri folia versat, & alius mitram quandoque imponit, & demit quando decet. Cùm diuina hostia, calíxque benedictionis ad latriæ cultum attollitur, Diaconus qui Euangelium, Subdiaconus qui legit Epistolam, accensa intorstitia tenent, itidem duo Diaconi suffragantes, & quatuor nouitij. Interim dum Agnus Dei concinitur, venerabilis Abbas solennem benedictionem eo more formuláque qua Episcopi solent, munus benedictionis astanti Clero, populóque impendit. Tum Prior magnus, sumptâ pace de mobili altari, quoad vsque Abbas celebrans pacis osculum Diacono, hícque Subdiacono impertierit, expectat: mox verò osculandum tribus illis præbet gradatim, & hinc ad sedem suam reuertitur. Procidunt tunc in genua Diaconus, & Hippodiaconus, orántque aliquantulum, fusáque prece consurgunt. Sacra dum fit synaxis, Religiosi quatuor, totidem candelabra argentea, in hisque defixos cereos, & accensos, quos de minori altari leuauere, hinc inde gerunt, & ante maius altare procidunt, donec sacra Communio peracta fuerit, qua expleta, suum quisque locum repetit.

Communio autem hoc solenni ritu fieri solet. Postquam sumpsit Corpus Domini venerabilis Abbas: Diaconus sacram canulam in calicem ponit, tum Abbas aspirando sumit partem pretiosi sanguinis: reliquum in calice Diacono tradit, quem ille suscipiens cum profunda reuerentia, reponit super minus altare, Subdiacono eum comitante; mox de geniculis diuina munera adorant; factáque confessione, à Celebrante absoluuntur; surgit subinde Diaconus, & ad altare procedit, vbi Corpus Domini sumit de calice cum sanguine, cuius haurit cum sacra canula dimidiam partem: Subdiaconus eodem modo alteram hostiæ partem quæ erat in calice accipit, & quod superest Dominici sanguinis assumit. Vterque enim Diaconus, scilicet & Subdiaconus sub vtraque specie communicant singulari priuilegio, quod vnicæ S. Dionysij Abbatiæ reor esse concessum. Dum verò sacri duo ministri diuinæ synaxi participant, hincinde Nouitij duo sericeum pannum fimbriis aureis in vtraque ora decoratum, sub eorum ore extensum tenent. Peracta Communione, qui soci officio fungitur, vinum fundit in calicem sanctum, quo scilicèt consecratio facta est, dátque Diacono, deinde Subdiacono, qui id è canula sacra hauriunt, eóque modo tam calicem, quàm ipsam canulam purificant, adeò vt nihil omnino sacri liquoris supersit. Et sic Missâ peractâ solenni ritu, à Diacono alto præconio canitur, Ite Missa est.

§. XIII.

S. Philippi Nerij mira circa sanctos Calices deuotio.

VITA eius à Petro Iacobo Baccio Aretino, Congregationis Oratorij Sacerdote conscripta nitido ac eleganti stylo, Romæ edita prodiit typis Vitalis Mascardi, anno 1645. in qua speciatim memoratur vir sanctus in calicibus tangendis consueuisse ingenti consolatione spirituali repleri: calicem ferè semper implesse, nec quantumuis esset senio vel infirmitate debilis, vnquam guttulam vini, vel minimam sanguinis effudisse. Cùm verò Dominicum sanguinem sumeret, eo vsque calicem lambere solitum, dentibúsque premere, vt non solùm auream superficiem sugendo passim abraserit, sed etiam dentium vestigia argento impresserit, lib. 2. c. 1.

§. XIV.

Calix sanguine Martyrum imbutus, ab Angelo ostensus est in signum persecutionis Anglicanæ Ecclesiæ, futuræque eius pacis cùm impletus fuerit, indicium.

IN hoc onere Præfecturæ Ecclesiasticæ Parisiensis, & Vicariatûs Generalis, quo immeritus perfungor, multa persæpe contingunt, quæ vix euentura quandoque possent existimari. Vix biennium elapsum est *, ex quo ad me venit vir Ecclesiasticus: à quo cùm percontatus fuissem cuiusnam rei causâ me conueniret? Adij te, inquit, muneris tui publici necessitate, vir Anglus sum origine, professione Catholicus, Sacerdos dignitate. Quantas verò calamitates Ecclesia Anglicana ab hæreticis perpetiatur multis abhinc annis, reor non te latet. Cùm vix adolescerem, mea ex patria exiui, vt meæ saluti consultum irem, spretis hæreticorum impiis legibus, Romam adij, vbi quandiu necessum fuit, in seminario enutritus, Deíque speciali dono, gradatim ad Presbyteratum prouectus, hinc Galliam perlustrandam adij, regni non tam splendore, quàm Parisiensis Academiæ desiderio, illuc impulsus. Iam redeo in patriam iuuandæ in Christo gentis nostræ, supra modum afflictæ ab hæreticis, cupiditate feruens. Verùm priùs quàm me viæ accingerem, petendam benedictionem ab illustrissimo Archiepiscopo regiæ huius Vrbis apud me constitui, quo regressus mei faustus sit successus. Verùm abesse didici ab hac regia Ciuitate illustrissimum Præantistitem: procrastinari verò reditum meum vltra non valeo, quamobrem tuam reuerentiam, quæ vices gerit tanti Præsulis adeundam censui, supplex petiturus cum benedictione, patrium regrediendi in solum, licentiam; túmque mea ad genua corruit. Substiti parumper, hominem adeò pium, & feruentem pro fide tuenda, & saluanda gente propria, benignè intuitus; mox vt surgeret in pedes eum admonui, grauari me contestatus tanta eius demissione, qui martyrij candidatus, ad coronam Deo duce,

* Hoc scripsi anno decurrente 1650.

vt sperabam, præclari ineundi certaminis, tam alacriter properabat. Acquieuit monenti satis illibenter: surrexit tamen: túmque re quæ vertebatur, accuratiùs perpensâ, ipsum de statu regni Angliæ olim florentissimi in fide Catholica, iam verò tetræ hæresis pernicie desolatissimi, non sine suspirio, & gemitu inquisiui, num scilicet res meliùs se haberent, vel secus, post tantas Catholicorum miserias? Nihil, inquit, adhuc nobis tandiu desideratæ tranquillitatis affulget: tum ego: Persæpe de eo apud me miratus sum, vnde vestræ genti tanta acciderit calamitas, quum de illa dici non immeritò possit, quod olim Gennadius Constantinopolitanus Patriarcha dixisse legitur * de Græcia tunc nuper oppressa, tam fœda, quàm crudeli Turcarum tyrannide. *Natio nostra fuit inter cæteras sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ regna nonnulla suo subegit imperio; præterea virtutis studio plerasque supergressa gentes, ieiuniis, vigiliis, orationibus, eleemosynis, & vt vno dicam verbo, veluti spongia omnem hausit virtutem, Deo semper accepta.* Vnde igitur tantus in eam diuini furoris ardor exarsit, qui neque post annos centum deferbuit, at etiamnum tanto cum persecutionis æstu perdurat? Tum ille: Rectè cecinit cœlestis Psalmographus, *iudicia Domini abyssus multa:* verùm misericordias suas, sua in ira non semper, vt speramus, Dominus continebit; affulget iam nobis aliqua spes serenioris auræ, suscepto quodam prænuncio diuinæ benignitatis. Digna res est quæ memoriæ commendetur.

* *Lect. 15. expos. pro Concil. Florent. quæ extat in Biblioth. SS. PP. to. 4. p. 1047.*

Contigit non ita diu nostra in Anglia (meliori iam insignienda nomine) vt quidam probatæ vitæ Sacerdos ab hæreticis in odium fidei Catholicæ, quam Apostolico planè spiritu asserebat, extremo supplicio addiceretur: triduo antequam iniret gloriosum agonem, nocte dum oraret in antro carceris, totus effusus in suspiria & lacrymas, Dominum obsecrabat, vt afflictæ tamdiu gentis dignaretur aliquando demum misereri, nec diutiùs pateretur suam ab impiis hæreditatem fœdis vestigiis conculcari. Cùm ingenti ardore spiritus ita vir pius precaretur, adfuit repentè Angelus Domini, magna luce circumfusus, qui verba eius intercipiens, Sine, inquit, quo vsque anxiaris? Miserebitur Dominus regni huius tandem, sed nondum venit tempus miserendi. At excessus tui ecce imminet dies, Dominus enim te vocat, & dicit tibi, veni: expectant te fratres tui in gloria, qui pro Domini testamento & Ecclesiæ fide fortiter hactenùs sanguinem profuderunt; illic videbis in diuino lumine, cur gentem istam Dominus tanto tempore permiserit his in fluctibus conflictari: & quo tempore mutabit procellam in auram, surgens enim imperabit ventis & mari, & fiet tranquillitas magna. Accingere igitur, alacriter progredere ad paratum tibi certamen, nec amplius grauet te hæc sollicitudo quæ te premit. Tum ille, Obsecro Domine mi, pro consolatione mea & afflictorum fidelium, antequam moriar, dic mihi, si tempus diuinæ propitiationis adhuc multum optato ab euentu distat? Accessit tunc propiùs cœlestis Nuncius, detegénsque calicem pretiosum quem dextera gerebat, Inspice, inquit, & vide quantum sit in hoc calice sanguinis, quantúmque desit? non enim cessabit persecutio, donec vas totum vsque ad summum repleatur. Tertia superest persecutio ventura, quæ calicem implebit, túmque cessabit ira Dei, & pax populo tuo orietur, & redibit Ecclesiæ huius tamdiu afflictæ decor,

requies, & felicitas antiqua. Respexit in sacrum vasculum vir ille sanctus, & aduertit longè plus vltra medium in eo iam ascendisse cruorem; vix superesse tertiam partem vacuam, quâ repletâ tempus quoque huius pressuræ intellexit consummatum iri. Gratias igitur Deo egit quammaximas, & confestim discessit Angelus ab eo. Qui hac visione lætificatus, paulopòst alacriter, fortique animo, certamen fidei feliciter consummauit: sicque supernas ad sedes euolauit laurea martyrij coronatus.

§. XV.

Hostia, quæ consecratur feria V. *in Cœna Domini, ad communionem Sacerdotis in die Parasceues, (qua ex præsanctificatis tantùm licet diuinis participare) non in vase solari, sed* sancto Calice *asseruari debet.*

Ex Manuali sacrarum Cæremoniarum iuxta ritum S. R. E. parte 5. c. 9. De feria v. in Cœna Domini.

HODIE *Celebrans consecrat duas magnas hostias, quarum vnam sumit de more cum toto pretioso sanguine; & alteram reseruat pro die sequenti, in quo non dicitur Missa, reseruat etiam quasdam particulas pro infirmis, & alias consecrat pro communione fidelium etiam hac die facienda.*

Itaque ad oblationem duæ magnæ hostiæ super patenam positæ offeruntur, atque etiam particulæ in pixide, vel alio calice, in numero sufficienti, prout suprà. Et ideo in Missa solenni paulo ante oblationem pixis prædicta, vel calix affertur ad altare per Subdiaconum, aut alium prope crucem &c. Dicto Agnus Dei, ministri statim mutant loca, Diacono accedente ad librum, & Subdiacono ad dexteram celebrantis, sumpto pretioso sanguine à celebrante diligentiùs, statim Subdiaconus tegit pallâ calicem, eúmque collocat super corporale versus cornu Euangelij: tum facta genuflexione vadit ad credentiam, vel alius, & inde calicem supradictum vacuum ex pulchrioribus, cum palla, patena & velo pulchro paruo, sine purificatorio affert ad altare, quem tradit Diacono, qui interea accessit ad dexteram ipsius celebrantis, & eum discooperit & tenet ante celebrantem apertum: qui facta genuflexione in eo ponit reuerenter supradictam hostiam dextera; ita vt facilè & commodè illam possit extrahere sequenti die absque manuum contactu &c. Tum iterum genuflectit, & Diaconus prædictum calicem collocat in medio corporalis, illúmque palla priùs, tum patena inuersa, denique paruo velo cooperit, & posteà illum propiùs ad crucem altaris ponit, & pixidem, seu aliud vas cum particulis consecratis in medio collocat pro communione.

Finita Communione, celebrans infuso tunc vino in suo calice, sumit purificationem & ablutionem, non extra gradus altaris, sed in loco solito, factis tamen debitis genuflexionibus &c. Tum Diaconus, calicem in quo est hostia collocat in medio corporalis, & pixidem post prædictum calicem prope crucem altaris, & super corporale, vel in tabernaculo quod claudit; & celebrans facta genuflexione accedit ad cornu Epistolæ vbi legit communionem. Subdiaconus verò calicem Missæ tegit vt solet etiam, suo velo paruo ab aliquo Acolytho allato de cre-

credentia, eúmque defert ad credentiam cum debitis genuflexionibus.

Art. 3. eiusdem cap. describitur ordo Processionis solennis, quæ fieri debet tantùm intra Ecclesiam à summo altari ad locum præparatum, pro repositione hostiæ consecratæ. Eiusdem autem art. §. 9. sic habetur: *Posito incenso in duobus thuribulis celebrans genuflectit vt priùs, deindè Diaconus tradit primum thuribulum sine osculis celebranti genuflexo, qui facta inclinatione ter incensat SS. Sacramentum suo velo tectum, in silentio; Ministris eleuantibus partes anteriores pluuialis & se inclinantibus cum celebrante, antè & pòst. Deinde celebrans reddit thuribulum Diacono à dextris genuflexo &c. posteà surgit Diaconus, ascendit ad suppedaneum altaris, genuflectit aliquantulùm se vertens ad cornu Epistolæ, ne terga vertat celebranti, erigit se, & reuoluit anteriorem partem veli parui super calicem, & posteà partem posteriorem eo modo: itáque eundem calicem ambabus manibus reuerenter arripit, dextra nodum tenens, sinistra pedem, & conuersus per eam partem, quæ respicit cornu Euangelij, stans ipsum calicem porrigit celebranti genuflexo, qui illum capit sinistra per nodum velo paruo circumdatum & dexteram super velum paruum ponit, cuius partem posteriorem ipse Diaconus priùs explicuit, ita vt calix sit vndique coopertus velo paruo excepta parte anteriori quæ est ante celebrantem: deinde ipse Diaconus extremitates veli super manum celebrantis extendit, & iterum genuflectit, & surgit.*

Celebrans accepto calice surgit & ad planum supremi gradus ascendit, ibíque ád populum se conuertit, & interim Diaconus & Subdiaconus mutant loca sua, vt ille in processione incedat à dextris & ille à sinistris hinc inde, & ambo assistentes fimbrias anteriores pluuialis, & cùm opus est brachia eius subleuantes, celebrans erectus conuertit se ad populum, & tunc, & non priùs Cantores parati, si sit consuetudo adhuc genuflexi intonant deuotè hymnum, Pange lingua gloriosi corporis mysterium &c. Sequitur Processio &c.

Celebrans ergo sub baldachino procedit, tenens eleuatum calicem ferè ob oculos, quos defixos semper deuotè habet in eum: Thuriferarij verò præeuntes hinc inde procedunt, quasi conuersa facie ad se inuicem, ita vt ne terga minimè vertant SS. Sacramento, &c. Postquam ingressi fuerint capellam, Thuriferarij cessant à thurificatione, & Celebrans & Ministri ascendunt ad secundum gradum altaris, & Diaconus ascendit super suppedaneum, vbi genuflectit quasi vertens renes ad cornu altaris in parte Epistolæ, & Celebrans stans porrigit illi calicem, quem reuerenter accipit, deinde surgit & conuersus ad Celebrantem paululùm expectat, donec Celebrans adorauerit SS. Sacramentum, quod semper in simili casu facit, deinde ponit deuotè calicem super corporale in medio altaris explicatum &c. Et vndique cooperit calicem, tum facta genuflexione descendit ad celebrantem adhuc genuflexum cum Subdiacono, & ambo remouent velum oblongum ab humeris Celebrantis, quia non est daturus benedictionem.

Postea surgit Celebrans & eodem modo, quo suprà, ad altare ponit incensum in primo tantùm thuribulo ministerio Diaconi sine osculis: tum idem genuflexus sumpto thuribulo, ter sanctissimum Sacramentum incensat cum inclinationibus solitis antè & pòst, & interim & non priùs, chorus incipientibus Cantoribus cantat, O salutaris hostia; vel, Tantum ergo Sacramentum &c. facta incensatione, reddito thuribulo Diacono, qui illud statim reddet Thurife-

rario, ipse Diaconus ascendit ad altare, genuflectit, imponit calicem in capsula super corporale, in ea prius explicatum, & cum tegit vndequaque, interim genuflectit, capsulam claudit, & obserat claui, quam dat Sacristæ, vel Cæremoniario &c.

Et cap. 10. *De feria* VI. *in Parasceue*, Art. 3. §. 32. *Tum procedunt omnes ad locum vbi est calix cum SS. Sacramento per viam breuiorem, hoc ordine: Præcedunt Thuriferarij cum thuribulis & suis nauiculis, deinde Subdiaconus cum cruce medius inter Ceroferarios, tum Cæremoniarius secum portans velum oblongum pro Celebrante, &c. postea Clerici bini cum candelis extinctis, vltimò Celebrans cum ministris præcedentibus manibus iunctis, nudo capite.* Art. 4. §. 1. *Cùm Celebrans & omnes alij ad sacellum peruenerint, ipse & ministri sacri statim ac sacellum ingressi fuerint, genuflectunt, surgunt, & ad altare accedunt, ante quod iterum genuflectunt &c. Sicque parumper orant deuotè, & interim accenduntur faces & candelæ Clericorum, & aliorum, quæ remanent accensæ vsque ad communionem celebrantis inclusiuè. subiunctis verò quibusdam intermediis cæremoniis, additur* §. 2.

Tum solus Diaconus surgens ab oratione, & facta genuflexione aperit capsulam in qua est SS. Sacramentum, sumpta claue &c. Deinde Processione descripta §. 8. *Celebrans cùm peruenerit ad altare, stans in secundo gradu tradit calicem Diacono genuflexo super suppedaneum altaris &c. & facta incensatione, & reddito thuribulo, Sacerdos ascendit cum ministris ad altare: vbi iterum genuflectunt; Diaconus amouet paruum velum de calice, quod per aliquem Acolythum portatur super credentiam, facta genuflexione, & similiter remouet patenam & pallam desuper cum debitis genuflexionibus. Tum idem Diaconus accipit & tenet patenam eleuatam super corporale coram celebrante. Hic verò calicem accipiens, ex eo deponit hostiam sacram super dictam patenam quam tenet Diaconus, ambo aduertentes, vt nullo modo hostiam tangant, & eundem calicem reponit in loco solito &c.* Reliqua siquidem quoad cultum & vsum hodiernum venerabilis Sacramenti in Missali sunt expressa.

Prolixiùs autem hunc ritum prosecuti sumus, vt mori nupero iremus occursum, quem ferè passim irrepsisse in plerasque Ecclesias etiam Vrbicas animaduertimus, collocandi scilicet Venerabile Sacramentum feria v. in cœna Domini consecratum ad communionem Sacerdotalem sacræ diei Parasceues, in vasculo, pretioso quidem, at solari decore insigni: quum præscriptæ huius diei, tam in Missali, quàm Cæremoniali formulæ tanta auctoritate decernant, tanta instantia incutiant, Hostiam sacrosanctam, quæ pro feriæ VI. mysteriis destinatur, in calice sancto collocandam esse. Certè dies tam lugubris, tetrísque tenebris offusa, nihil cum sole suo in decore rutilanti affinitatis habet. Eclipsim passus est die ista sol iste naturalis: mysticus verò qui *Sol est Iustitiæ*, hodie tot liuoribus coopertus, in cruce occasum diræ mortis perpessus est. Nihil igitur diei huic adeo funesto cum solis specie commercij intercedit. At calicis nomen atque symbolum optimè cum huius diei mysterio congruit, qui Christi passi mortuíque anniuersarium est. Eucharistia memoriale

crucis & mortis est Domini, quæ quotiescumque calix sanguinis ipsius Domini in altari proponitur; annunciari debet; at hac die potissimùm, quæ mortis ipsius est propria commemoratio. Accedit quòd passionem suam Christus, & calice mystico dedicauerit, dicens: *Hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remißionem peccatorum:* *Matth. 27. 28.* & calicis nomine designauerit: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Simon, calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?* Et filiis Zebedei, *Potestis* (ait) *bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Præ amore, quem erga nos habet, passionem suam, horam nuncupauit: & tot dolorum amaritudines, quas, mortem pro nostra salute oppetendo passus est, intra calicis circulum conclusit. Quasi parum esset quicquid propter nos perpessus est, præ amoris magnitudine, qua nos prosequitur. Optimè Theophilactus super Matthæum & Lucam annotauit, Christum calicis nomine suam passionem nuncupasse, vel propter somnum quem facit, vel quod nostræ lætitiæ causa sit & salutis, *enarrat. ad cap. 26.*

§. XVI.

Calices esse indicia Sacerdotij, didicit cœlesti visu, sancta Lideuvigis virgo, quæ sub Eugenio IV. vitæ admirabilis cursum feliciter consummauit.

Ex lib. 1. vitæ eius sub finem.

SED *quantum placuerint Deo eleemosynæ huius virginis, cœlesti quadam visione ei reuelatum est positæ in excessu mentis. Vnde cùm raperetur in paradisum, videbat frequenter primò mensas collocari, ac viridibus & sericis mappis operiri. Deinde eleemosynas suas, quasi de cœlestibus depositas, super mensas easdem reponi, nec tamen aliquando minui, sed potiùs augeri. Potum verò quem in amphoris lapideis solebat largiri, videbat in amphoris ad modum crystalli perlucidis ibidem præsentari. Videbat etiam gloriosum conuentum Beatorum singulos in ordine suo per gradus distinctos, quasi causa refectionis ad mensam in tempore debito procidere: atque Presbyteros* CALICES ERECTOS *tenere, & cæteros secundùm dignitatem suam armaturas congruas deferre.*

Nihil certè signando Sacerdotio aptius sancto calice esse potest: quo Sacerdos, omnipotentiæ Christi organum (vt S. Hieronymus loquitur) magnum consecrat pietatis sacramentum, fideíque præcipuum mysterium. Hinc mos iamdudum celebris fuit cùm Sacerdotes sepeliuntur, eos non modò induendi Sacerdotali ornatu: at specialiter calicem ponendi in eorum manibus, sed sine sacrificij materia. Quem morem secutus proauunculus meus Cæsar Poirier, Caroli, deinde & Henrici Ducum Lotharingiæ primus quondam eleemosynarius, insignísque Ecclesiæ S. Georgij apud Nanceium Canonicus supremis tabulis ordinauit, se quidem in Ecclesia S. Georgij sepeliendum: porro cum Sacerdotali habitu & calice; quæ res ne

cederet in Ecclesiæ detrimentum, legauit Capitulo præcipuum suum calicem cum casula holoserica rubea: ea tamen lege vt minoris pretij apparatus sibi à Capitulo accommodaretur, vt patet ex codicillis eiusdem Nancei exaratis 12. Septembris an. sal. 1622. quorum apographum penes me extat. Cæterum huius ritus sepeliendi Sacerdotes insignitos sacra Panoplia, Calicem verò in manibus habentes: monimento sunt antiquæ eorum imagines ipsorum tumulis insculptæ. Quæ passim in antiquis Galliæ nostræ templis conspiciuntur. Quarum nonnullas videre est in ipsa Ecclesia Parisiensi, vbi plerasque eiusmodi effigies obseruauimus.

CAPVT XVII.

Quæstio, de signis quæ fiunt super calicem sanctum, de eiúsque eleuatione, & repositione, ab Iuone Carnotensi, & Micrologo, discussa.

INTER Epistolas Iuonis Carnotensis extat (quæ numero censetur 231.) perinsignis ad Pontium Cluniacensem Abbatem, de præfixo lemmate, hoc sub contextu: *Quæsiuit à paruitate mea prudens diligentia & diligens prudentia vestra, quid mihi significare videatur, Calicis eleuatio, & eiusdem repositio? quid significent illæ consignationes quæ fiunt super calicem, & intra & extra, quæ prætermissa videntur in libello, quem composui de conuenientia veteris & noui Sacerdotij*. Quæ ideo prætermissa mihi, quia ad illam conuenientiam de qua in opusculo illo agebatur, parum aut nihil pertinere videbantur. Cùm verò per se considerantur ista, mysticum aliquid continere videntur* præter illas consignationes, quæ distinctè ante istas in tribus locis frequentantur; in his enim specialiter ostenditur vt illa dona, quæ iam vocantur sacrificia, in Christi corpus & sanguinem commutentur, vel commutata, salutaria nobis efficiantur. Cùm autem panis & calix adhibito Diacono eleuatur, exaltatio Christi corporis in cruce commemoratur. Quòd verò cum hostia iam consecrata, intra vel supra calicem signum crucis imprimitur à latere calicis orientali vsque ad occidentalem, & à septentrionali vsque ad australem: hoc figurari intelligimus, quod ante passionem Dominus discipulis suis prædixit in commendationem suæ passionis: Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum. Hostia quoque, quæ iuxta calicem consignatur, sic debet esse posita, vt sua & calicis positione dextrum Christi latus repræsentet, de quo manauit sanguis redemptionis & aqua baptismatis, quæ vtraque in calice contineri prudentia vestra non ignorat. At cùm cooperante Diacono calix deponitur, & hostia in suo loco reponitur, & corporali palla* cooperitur, hoc commemoratur quod Joseph, & Nicodemus accepta licentia à Pilato corpus Christi de cruce deposuerunt, & venerabiliter sepulturæ mandauerunt. Hæc de iis sentio, non respuens siquis de iis altiora* & secretiora ex auctoritate, vel diuina inspiratione, dicere valuerit.*

*Extat hodie editus inter Sermones Iuonis.

* *propter*

Ioan. 12.

* De ratione huius coperturæ extat in vlt. cod. quæstio Walentini Episc. Nuremburg. cum responsione Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis.

* *sacratiora*

De iisdem mysticis signis super sanctum Calicem, auctor Micrologi, qui ferè ante annos 600. claruit, ipsique Iuoni fuit coætaneus, caput proprium contexuit, serie sui opusculi de obseruationibus Ecclesiasticis, 14. *De signis autem quæ super oblationem à diuersis diuersè fiunt; Nos*, inquit, *ab Apostolica Sede potissimùm formam sumere decreuimus, vnde totius religionis Christianæ ordinem & originem suscepimus, nam & illi sedi, nostro tempore talem Deus gubernatorem reuerendæ inquam memoriæ Gregorium Papam imposuit, qui sub decem antecessoribus suis à puero Romæ nutritus & eruditus, omnes Apostolicas traditiones diligentissimè inuestigauit, & inuestigatas studiosissimè in actum referre curauit: hunc ergo doctorem religione & auctoritate præcipuum, imò Apostolicam traditionem per ipsum in consecrandis mysteriis potissimùm imitari decreuimus: sicut nos ipsi per ipsum & per Episcopos qui eum imitati sunt, accepimus, imparem numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendo, & hoc vtique non sine alti causa mysterij, nam in vna & tribus, vnum & trinum Deum intimamus; in quinque autem, quinque partitam Domini passionem significamus. Meritò autem impar numerus in Ecclesiasticis officiis frequentatur, quia nunquam in duo æqualia vnitate impediente diuiditur, sicut vnitas sanctæ Ecclesiæ nullatenùs eam in duo secari patitur. Imprimis vbi dicitur, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, tres tantùm cruces super panem, & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice separamus in consignatione, nisi vbi separatim nominatur in Canone. Ita autem illa communiter signamus, vt erecta pars crucis tantùm super panem, transuersa autem super calicem protendatur, nam erecta pars crucis corpus Dominicum sustinuit, transuersa autem ipsius brachia distendit: vnde & calix congruè sub * brachio eius collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini suscepturus. Cùm dicimus, hanc igitur oblationem, vsque ad altare inclinamur, ad exemplar Christi, qui se humiliauit pro nobis vsque ad mortem crucis. Erecti autem cùm dicimus: benedictam, ascriptam, ratam: tres cruces super vtrumque semel facimus; non enim hîc sola oblata signanda est, vt quidam faciunt, sed vtrumque signatur in oblatione; nam sequitur: vt nobis fiat corpus & sanguis: subauditur hæc oblatio; & hoc cùm dicitur, quarta crux super panem, & quinta super calicem separatim imponitur. Congruè autem priùs tres cruces tantùm super vtrumque fecimus *, licèt quinque voces ad signa facienda æquipollentes haberemus, id est benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem videlicet, vt quinarium numerum non excederemus, & quintam crucem super calicem, quasi quinti vulneris indicem, vnde sanguis profluxit, competenter faceremus.*

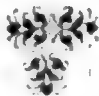
Gregor. Papa VII.

Signorum impar numerus semper obseruandus.

* brachia

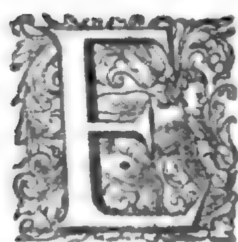
Inclinatio vsque ad altare.

* facimus

CAPVT XVIII.

In forma consecrationis Calicis Domini, cur potiùs quàm in consecratione panis Eucharistiæ dicitur, Mysterium fidei, cùm duæ species non conficiant nisi vnum idémque sacramentum?

EXPOSTVLANT Nouatores, quòd Romana Ecclesia in forma consecrationis Calicis præter Euangelistarum consensum, & S. Pauli adstipulationem, verba hæc addiderit, *Mysterium fidei?* Respondet Cardinalis Bellarminus, lib. 4. de Eucharistia, c. 14. §. vlt. Mysterium fidei rectè vocari calicem sanguinis Domini, cùm nulla in re alia magis, & frequentiùs exercenda sit fides, quàm in hac, reclamantibus omnibus sensibus. Tamen Ioannes Lorinus epithetum istud existimat esse fundatum in Scriptura: *Ecclesia* (inquit comm. in Act. c. 6. ℣. 3.) *in forma consecrationis calicis, hæc verba, Mysterium fidei, ex Apostolo Paulo mutuata est*, scilicet 1. ad Timoth. 3. quam sententiam amplexi sumus atque astruximus in nostro opere *de Galliæ Scriptoribus mysticis, in beato Paulo, Ritu 2.* Sed hæc præfixam quæstionem non dirimunt, quia hîc non quæritur, an ista nuncupatio vera, pia, & legitima sit, nec vnde verba eiusmodi Ecclesia acceperit? At cur potiùs calici Dominici sanguinis, quàm hostiæ sacræ sub specie panis, hanc attribuerit insignem denominationem? Certè S. Dionysius edoctus à Sancto Paulo, dehinc Sancti, Basilius, Chrysostomus, Cyrillus, sacram Eucharistiam vocant passim non modò *mysterium fidei*, sed antonomasticè *mysterium*; cæteri autem Patres *tremendum mysterium* appellitant, quæ cùm Eucharistiæ tribuant, æquè venerabili sacramento sub specie panis ac sub specie vini sanè conueniunt; cur itaque Ecclesia in sola forma consecrationis calicis hæc vsurpat?

In Paulo mystico superiùs citato, ego equidem hanc rationem assignaui, quòd ex dispensatione Apostoli speciale sit Diaconorum munus, ministrare populo fideli calicem sanguinis Domini: quapropter de iis dixerit Apostolus scribens ad Timoth. c. 3. *habentes mysterium fidei in conscientia pura*, id est portantes, seu dispensantes sanguinem Domini in sancto calice cum illæsæ conscientiæ testimonio: sed hæc doctrina ostendit quidem calicem Eucharistiæ à S. Paulo fuisse nuncupatum Mysterium fidei, non autem difficultati propositæ satisfacit, quare potiùs eiusmodi titulum inscripserit, calici Christi sanguinis, quàm corpori eius sub panis specie consecrato? Propiùs igitur vt ad scopum accedam, reuoco in memoriam hîc, insigne illud S. Hieronymi pronunciatum: *Nisi verum esset Euangelium, sanguine non defenderetur.* Obsignauit Christus obedientiam quam præstitit Patri profusione sanguinis, *Vt cognoscat*, inquit, *mundus, quia diligo patrem, & vt mandatum dedit mihi pater, sic facio.* Obsignauit & doctrinam

Ioan. 14. 31.

suam eodem testimonio; vnde Apostolus ad Timoth. ep. 1. c. 6. *Præcipio tibi*, inquit, *coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem, vt serues mandatum, &c. irreprehensibile vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi*, id est eius Euangelium tibi creditum defendas vsque ad extremum vitæ spiritum, & vltimam sanguinis profusionem, sicut ipse fecit. At eodem signaculo obsignauit ipse Christus eximiam suam in nos dilectionem: quamobrem hoc institutioni sacramenti sui amoris, scilicet Eucharistiæ, S. Ioannes præludium indidit, *Cùm dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos;* id est vsque ad supremum testimonium amoris. Huc spectabat Apostolus cùm ad Ephesios scripsit, *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea:* copula hìc videtur causalis, adeò vt Apostolus dicat, Christus dilexit Ecclesiam, nam tradidit semetipsum pro ea: & singulariter *qui dilexit me* (ait idem vas electionis Paulus) *tradidit semetipsum pro me.* Si de morte dumtaxat, cui in cruce occumbendo se tradidit pro nobis Christus, hoc intelligi deberet; minùs in ea amoris esse videretur, quàm doloris: quia nimirum cruenta Christi immolatio, nescio quid violenti habere videbatur; quamobrem, vt solerter, & acutè scripsit Gaudentius Episcopus Brixiensis, S. Hieronymi synchronus, *Christus, vt anticiparet inimicorum suorum impetum violentum, sponte semetipsum vltima in cœna obtulit.* Corpus quidem verum sub panis specie: sanguinem verò ipsum in calice, quem fusurus in cruce mox erat; ergo erat in calice sanguis; sanguis inquam noui testamenti, nam nouum Testamentum propriè in Christi sanguine, siue visibiliter in cruce effuso, siue incruentè oblato in calice, dedicatum fuit. Hinc apud Matthæum ait Christus, c. 26. *Hic est sanguis meus noui Testamenti*, ita & Marcus habet c. 14. Lucas verò c. 22. *Hic est Calix nouum Testamentum in sanguine meo*, ita & Paulus 1. Cor. 11. *Hic est Calix nouum Testamentum in sanguine meo* &c. Ergo calix Christi sanguinis, noui Testamenti est sigillum, & signaculum, est munus & pignus. De corpore idem non dicitur, at de sanguine solùm, quia vt ait Apostolus, *sine sanguinis effusione* (siue cruenta, siue incruenta) *non fit remissio, & Christus futurorum bonorum assistens Pontifex, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta*, Heb. 9. Non tam in corpore igitur quàm in sanguine, non tam in pane, quàm in calice consummatum est mysterium nostræ redemptionis. Quapropter calix ille salutaris rectè *Mysterium fidei* per excellentiam appellatur: nam hoc pignore Christus exoluit fidem, quam de saluando humano genere, suæ mortis merito & sanguinis pretio, Patri æterno obstrinxerat, suúmque in nos immensum amorem hoc condito testamento, quod consecratum est in sanguine, potissimùm testatus est: fideíque omnia mysteria hoc sigillo effusi, spontaneo, incruentóque sacrificio sanguinis obsignauit, nósque consimili sibi deuinxit fidei oppigneratæ nexu, fundendi scilicet sanguinis pro eius nomine & gloria, quoties necessitas postulabit. Pulchrè ac eleganter hoc theorema incutit S. Cyprianus, ep. 53. *At*

Ioan. 13. 1.

Ephes. 5.

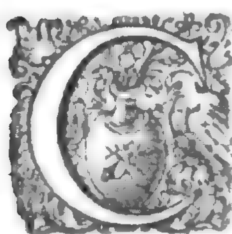
verò (inquit) *nunc fortibus & viuentibus communicatio à nobis danda est, vt quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus. Et cùm ad hoc fiat Eucharistia, vt poßit accipientibus esse tutela, quos tutos contra aduersarium volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemur: nam quomodo docemus, aut prouocamus eos in confeßione nominis Christiani sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Hactenùs S. Cyprianus.

CAPVT XIX.

De arcanis Calicis, & Tropologia; seu, de diuersis Calicibus in sacra Scriptura designatis, eorúmque tam bona quàm mala significatione.

ARTICVLVS I.

De calicis in diuinis litteris mystica moralique theoria, in bono sensu.

CALICIS frequens est mentio in diuinæ veritatis Codicibus: túmque in bono, tum in malo etiam sensu nomen istud in iis vsurpari solet; siquidem sacras euoluenti paginas occurrit in bono sensu ac significatu, calix hæreditatis, calix inebrians, calix salutaris, calix passionis, calix Domini, calix benedictionis, calix denique per excellentiam sine adiuncto cognomine, quia in omnibus præclarus est. De iis singulis obiter hîc aggredimur disserere.

§. I.

Calix hæreditatis.

DOMINVS *pars hæreditatis meæ & calicis mei*, (ait diuinus Psalmographus Psal. 15. 5.) *tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.* Cuius scilicet calix ipse pignus est. Certè hîc opportunè monet doctissimus Genebrardus, hebraismum esse: apud Hebræos enim duo substantiua pro vno substantiuo & adiectiuo vsurpari solent; igitur pars hæreditatis idem est ac pars mea & hæreditas mea, seu pars mea, seu pars mea hæreditaria: & pars calicis, nihil aliud est, quàm pars calicea & pocularis. Calix autem pro mercede & retributione sacris in litteris accipitur: hinc de reprobis Psal. 10. 7. *Ignis & sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum*, id est retributio & supplicium, eorum flagitiis debitum. Pars igitur est Dominus iustorum hæreditatis, quemadmodum ait ad Abraham, *Ego sum merces tua magna nimis*, Genes. 15. 1. Quò spectat istud responsum S. Thomæ Aquinatis, qui cùm ante Crucifixum oraret, ipsi inquirenti, *Benè scripsisti de me Thoma, quam ergo mercedem recipies?* Respondit, *Non aliam Domine, quàm te ipsum; Tu enim es spes mea, merces mea, amor meus, gaudium meum & omnia.*

§. II.

§. II.

Calix inebrians, quàm præclarus!

PARASTI *in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Et calix meus inebrians quàm præclarus est!* Ad Eucharistiæ sacramentum verba hæc prophetica Dauidis passim referunt Patres. Cyprianus ep. 63. Origenes tract. 35. in Matth. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. Augustinus lib. 2. cont. litt. Petill. c. 47. Paulinus ep. 9. quin & S. Basilius & Theodoretus hoc asserunt adeo esse perspicuum, vt nulla declaratione indigeat: & S. Ambrosius succenset iis, qui aliter locum tam insignem interpretantur. Per mensam potrò, in qua apponitur panis, qui confortat cor hominis, quemadmodum ipsi Patres conuiuium Christi corporis: ita per inebriantem calicem poculum eius sanguinis specialiter exponunt. Inebriat certè iste calix vigore pleno spiritus, quem influit in eorum corda, qui illo perfunduntur. Hoc musto spirituali Apostoli pleni erant, Act. 2. *Quasi homines madidi vino à facie Domini*, Ierem. 23. 9. Orátque Ecclesia *, vt

Læti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus

Psal. 22.

* In hymno Ambrosiano, *Splendor paternæ gloriæ* &c. quem canit feria 2. ad Laud.

Est quædam profectò ebrietas bona. Commendatur siquidem in diuinis litteris in statu gratiæ: vnde sponsa in Cantic. c. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* ea est quæ virtutem generat, meritáque parit. At alia est quæ præmiis gaudet, gloriæque donis exuberat, de qua ait Psalmographus, *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ.* In statu gratiæ quot sunt Spiritus sancti dona, quot Sacramenta Christi: tot pocula, tótque spiracula vitæ. At in his calix sanguinis Domini præcipuus est. Egregiè Cyrillus Hierosolymitanus voces illas Psalmistæ, *Et calix meus inebrians quàm præclarus est*, de calice sanguinis Christi explicat. Et rectè diuinus ille potus pleno mero calici comparatur: quia, vt inquit S. Ambrosius, serm. 18. * *Sicut calix lætificat cùm bibitur, ac omnis humor noxius eius calore decoquitur: ita & Christi sanguis haustus omnes peccatorum fæces expurgat, cordi præstat lætitiam, calorem fidei, animæ puritatem.* Pulchrè Beda expendens hanc Psalmistæ vocem, *Et calix meus inebrians, quàm præclarus est!* iungit, id est præcellens, speciosus, eximius, desiderabilis, fortis, viuidus. Sicut patet in sancto Laurentio ipsius calicis sancti ministro & participe, qui totus inebriatus & tanquam dementatus isto diuino potu, ignis ardores non sentiebat.

Psal. 35. 9.

Catech. 4.

* Siue de S. Cyprian.

Prudent. Peri steph. hymno de S. Laurentio.

Postquam vapor diutinus
Decoxit exustum latus,
Vltro è catasta iudicem
Compellat affatu breui.
Conuerte partem corporis
Satis crematam iugiter:
Et fac periculum, quid tuus
Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inuerti iubet:
Tunc ille, coctum est, deuora!
Et experimentum cape,
An crudum, an assum, suauius.

Eodem musto inebriata S. Agnes puella fortis, de pœnis & minis ludebat: quàm graphicè eam descripsit S. Ambrosius, didascalus Virginum: *Non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum, læta successu, gradu festina, virgo processit. Flere omnes, ipsa sine fletu: mirari plerique quod tam facilè vitæ suæ prodiga quam nondum hauserat, iam quasi perfuncta donaret: stupere vniuersi, quod iam diuinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per ætatem esse non posset. Quanto terrore egit carnifex, vt timeretur, quantis blandiciis vt suaderet, quantorum vota vt ad nuptias perueniret? At illa: Et hæc sponsi iniuria est expectare placituram, qui me sibi prior elegit, accipiet: Quid percussor moraris? pereat corpus quod placere potest oculis quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicem inflexit. Cerneres trepidare carnificem quasi ipse addictus fuißet, tremere percussoris dexteram, pallere ora, alieno timentis periculo, cùm puella non timeret suo.* Amore enim Christi cuius sanguinem suxerat, erat inebriata. *Mel & lac*, inquit, *ex ore eius suscepi, & sanguis eius ornauit genas meas.* Hinc *tanquam vitta coccinea labia eius, & genæ eius erant tanquam fragmen mali punici.*

Lib. 1. de Virginib.

Cant. 4. 3.

Paulus Vas electionis, eodem calice, quem vocat calicem benedictionis, 1. Cor. 10. inebriatus quoque erat: quo incensus idcirco has in voces erumpit, *Charitas Christi vrget nos. Cor nostrum dilatatum est, os nostrum patet ad vos Corinthij: Quis scandalizatur, & ego non vror, Quis* (ait ad Romanos c. 8.) *nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Cecidit super Petrum mentis excessus, Act. 10. ipséque Paulus diuinos raptus se passum fatetur; quin Sanctos extaticos omnes appellat. *Mente*, inquit 2. Cor. 5. 13. *excedimus Deo;* quem locum versans Theophilactus, *Si insanimus Dei causa, ita insanimus, vt vos ad eum perducamus: insaniebat itaque Paulus amatoriâ quadam insaniâ Deum amans, ac amatoris instar illi viuens, nempe ab amato extra seipsum raptus, ac totus in Deum translatus, nec suam ampliùs ipsius vitam viuens, sed illius quem amat, amatoriam planè dilectam & valde charam.*

In calice sancto Christum nobis dedisse ignem simul & sanguinem, S. Chrysostomus alicubi scribit, vnde primi Christiani tam altos spiritus imbibebant, vt ad martyria currerent, extremáque pati ludum putarent*, Christi nimirum sanguine tanquam inebrianti poculo inflammati. Exibant à sacra mensa, *tanquam leones ignem spirantes, facti mundo & diabolo terribiles:* calix enim ille præclarus superiorum spirituum, in fidelium præcordiis æstum accendit. Testis est porro S. Dionysius in cœlesti hierarchia, c. 7. Amorem Seraphim calidum esse, acutum, superferuentem: Vrit calore, acumine perrumpit omnia, feruore supereminenti supremos illos spiritus ardenti in Deum affectu liquefacit. Sic pro vitæ huius statu & naturæ modulo, haustus à fidelibus Christi sanguis illos inflammat, pene-

* Prudentius lib. de Coronis: *Mors Christianis ludus est.*

Homil. 61. ad pop. Antioch.

trat & transfundit erga Deum in ipsos sanctos affectus, ebriisque prorsus consimiles facit: Amor siquidem ebrietati similis est: sicut enim videmus qui vino madent, sua liberaliter profundere, vestimenta ipsa abiicere, non curare de illatis sibi iniuriis, in prælium audacius prosilire, in conflictu non sentire ictus & vulnera: ita planè hæc mirificè omnia calix iste inebrians dum amorem infundit sumentium cordibus, in iis operatur: Quamobrem rectè inebrians appellatur, & quia tam mira facit, super omnes potus certè præclarus est, seu vt verti potest ad verbum ex Hebræo, *profectò bonus est:* quin ex Græco, *quàm optimus est*, cùm nihil esse possit eo melius. Huc spectasse videtur Zacharias Propheta dum ait, *Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines.* *Zach. 9. 17.*

§. III.

Calix aquæ & ignis, qui & intellectus & sapientiæ.

ESDRAS calicis huius meminit, quem ait sibi datum à Domino: *Ecce vox*, inquit, *vocauit me dicens, Esdra aperi os tuum & bibe, quo te potauero: & aperui os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi; hoc erat plenum sicut aqua; color autem eius vt ignis similis. Et accepi & bibi, & in eo cùm bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia. Nam spiritus meus conseruabatur memoriæ, & apertum est os meum, & non est dausum ampliùs.* Hoc calice potati sunt non tantùm priscæ legis Prophetæ, sed & Ecclesiæ Doctores: quapropter de eorum singulis cùm memoriam eorum recolit venerandam, ipsa canit Ecclesia, *In medio Ecclesiæ aperuit os eius, & impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus.* Primus omnium ille repletus est dilectus discipulus, qui super pectus Domini in suæ passionis conuiuio recumbens, inde fluenta cælestis sapientiæ, qua inundauit Ecclesiam, pleno haustu potauit. *Esdr. 4. 14.*

§. IV.

Calix mixtus.

QVONIAM *Dominus Judex est, hunc humiliat & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto; & inclinauit ex hoc in hoc.* Præclarè de temperamentis diuinæ iustitiæ & misericordiæ, vitæque humanæ per diuinam prouidentiam iustis & benignis vicissitudinibus, hæc scribit S. Ioannes Chrysostomus, hom. 8. in Matth. ante med. * *Misericors Deus, mœstis rebus quædam etiam iucunda permiscet: quod certè in sanctis omnibus facit, quos neque tribulationes, neque iucunditates sinit habere continuas, sed tum de aduersis, tum de prosperis iustorum vitam quasi admirabili varietate contexit.* Nec peccatores etiam sinit perpetua prosperitate frui, alternat eorum vices, vt tædio tam peccati, quàm mundi huius fucatæ felicitatis afficiantur; *hunc* igitur *humiliat, &* *Psal. 74. 7. 8. 9.*

* Καὶ γὰρ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τοῖς ἐπιπόνοις τόποις καὶ ἡδέα ἀναμίγνυσιν. ὅπερ γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν ἁγίων ποιεῖ, ὅτι τοὺς κινδύνους, οὔτε τὰς ἀνέσεις συνεχεῖς ἀφῆκε, ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων καὶ δι' ἐκείνων ὑφαίνει τὸν τῶν δικαίων βίον.

Ps. 74. *hunc exaltat Dominus* (ait verè Propheta) *quia calix in manu Domini plenus mixto; & inclinauit ex hoc in hoc; verumtamen fæx eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ.*

§. V.

Calix salutaris, seu salutis.

HEBRÆI veteres pro traditione habuerunt, in conuiuio iustorum fore, vt nemo calicem benedicere audeat, nisi solus Dauid. Christus hic Dauid est, qui cœnantibus Apostolis accepit calicem, ac benedixit, atque hoc ipsum facere in sui commemorationem præcepit. Putatitius Hieronymus scribit, in Hebræo haberi, calicem Iesu accipiam, siue acceptum scilicet, siue datum. Acceptus à Patre hic erat, Ioan. 18. 11. de quo dicebat Petro, *Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?* Eundem & nobis obtulit Christus, nam participes nos esse voluit suæ passionis, quapropter ante pugnam quærentibus victoriam, Matt. 20. 22. gloriámque ante laborem aculeatè dixit, *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* neque enim sedere licet in regno meo, nedum meam ambire dextram vel sinistram, nisi calix iste laboris, doloris, angustiæ & amaritudinis priùs delibetur.

Calicis protrita est notio pro morte, quoniam veneno plenus olim porrigebatur damnatis, vt ebibentes interirent, quemadmodum Socrati datum constat. Ioanni Apostolo & Euangelistæ fuit iussu Domitiani intoxicatus eiusmodi calix propinatus, sed dispari longè exitu, Socrates enim hausto veneno è calice protinus occubuit: Ioannes priuilegio diuino potitus, immunis hausto etiam venenato potu Marc. vlt. euasit, quemadmodum Christus suis discipulis promiserat, *Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Verùm hic potus non est calix salutaris; quid enim ex se parit quàm ebibentis perniciem & mortem? sed Saluator nobis suo in calice vitam & salutem offert: huc, si Chaldaico interpreti adhibeatur fides, spectant verba Dauidis, vbi enim vulgata legit, *Calicem salutaris accipiam*, Chaldaïcè habetur, *Calicem redemptionis portabo;* Hebraïcè nomen est plurale, *Calicem salutum*, nomen multitudinis denotat ingens auxilium, singulare beneficium, & salutem in-Catech. 4. signem. Opponit ideo S. Cyrillus Hierosolymitanus nouum testamentum veteri, quòd in antiquo essent quidem panes propositionis, sed neutiquam viuificantes, poculáque nonnulla, at quæ itidem nihil ad vitam, neque salutem conferebant, *Sed in nouo Testamento, panis* (inquit) *est cælestis, & calix salutaris, qui & animam & corpus sanctificant.*

§. VI.

Calix passionis, seu martyrij.

SANCTVS Ambrosius lib. 5. Comm. in Luc. c. 6. præcitatum Io-

cum ex Psal. 115. ad passionem & martyrium traducit, quod summum Dei donum esse ac beneficium arbitratur: *Tu dic de omnibus quæ retribuit tibi Dominus, calicem salutaris accipiam, hoc est passionem: Vnde etiam illis qui ad dexteram vel ad sinistram sedere cupiebant ait, Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? vsque in finem te ducit, vsque ad martyrium prosequitur. Ibi constituit beatitudinum palmam.* Sed si ita res se habet, quotuli sunt, qui hoc tempore ad hanc palmam peruenire possint, cùm persecutiones pro fide iampridem magna orbis parte cessarint? Sanè martyrium in voto, est de præcepto. Cùm res enim tulerit, persecutiones, tribulationes, tentationes, mortémque ipsam omnis Christianus tenetur pro Christi fide & gloria subire, séque interim offerre in sacrificium & oblationem; siquidem monet Apostolus, *vt exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem* (proinde non sine anima) *sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum.* Præclarè huc spectans Clemens Alexandrinus 4. Stromatum ait: *Quicumque seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione sunt Martyres* &c. *cùm cruci carnem affixerint cum vitiis & concupiscentiis.* Nec minùs piè, quàm eleganter S. Hieronymus, *Non solùm effusio sanguinis in confessione reputatur, sed deuotæ quoque mentis seruitus, quotidianum martyrium est.* *ep. 27.*

Vocamus calicem S. Eligij, non in quo dumtaxat consecrabat Christi sanguinem, sed quem ad hoc fecit aurifaber egregius, vt ipsi consecrationi dedicaretur. Fecit sibi calicem Christus, impleuítque illum amaritudine: erat enim vt ait Propheta, *vir dolorum.* At non *Isa. 53.* tantùm vsui suo hunc addixit, nobis secum voluit esse communem; *Accipite*, inquit, *& diuidite inter vos.* Nemo erit regni eius particeps qui partem amaritudinis, fellis & aceti paratas cuique guttulas non ebiberit aut exsuxerit. Inuitat nos ad hoc symposium Christus, simúlque etiam allicit, *Potestis*, inquit, *bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Expende quæso attentiùs; non dixit, quem vobis porrecturus sum; sed quem ego bibiturus sum: Ego, inquam ipse, *qui vester sum magister & dominus.* Mira res! si seruus in poculum vel labra infigere detrectaret, quod eius rex & dominus, eius amore & commodo, auido ferè ebibisset hiatu?

Hìc mihi penè exciderat memorabilis narratio de martyrio S. Andreæ, illi reuelato sub titulo calicis, quem proximè tandem bibiturus erat. *Sequenti nocte* (sic legitur lib. 3. hist. Apost.*) *vidit per quietem B. Andreas visionem quam fratribus enarrauit dicens: Audite somnium meum dilectissimi. Videbam, & ecce mons magnus erat in sublime elatus, qui nihil super se de terrenis rebus habebat, nisi quod luce resplendescebat in tantum, vt mundum putaretur illuminare. Et ecce adstiterunt mihi dilectissimi fratres Petrus & Ioannes. Et Ioannes quidem extensa manu Petro Apostolo, leuabat eum in verticem montis, & conuersus ad me rogabat ascendere post Petrum dicens, Andrea poculum Petri bibiturus es. Et extensis manibus subdidit; Appropinqua mihi & extende manus tuas, vt coniungantur manibus meis, & caput tuum capiti meo societur: quæ cùm fecissem, inuentus sum breuior esse Ioanne. Et posthæc ait mihi, vis cognoscere imaginem huius rei, quam cer-*

* Quæ Abdiæ Babylonico Episcopo passim ascribitur.

nis? vel quis tibi loquatur? Et ego desidero, inquam, & ait mihi: Ego sum verbum crucis, in qua pendebis in proximo, propter nomen eius quem prædicas: Et multa alia dixit, quæ nunc silere oportet; prodebuntur autem tunc quando ad hanc æmulationem accessero. Hæc ibi, ex quo infert Cardinalis Baronius S. Andream post B. Petrum crucem ascendisse, quam calicis Petri nomine, S. Ioannes illi prædixerat.

Ad ann. Domini 69. n. 34.

§. VII.

Calix Benedictionis.

1. Cor. 10. 16.

CALIX *benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Ita sanè: sed fortè quæris, cur calix Dominici sanguinis, calix benedictionis ab Apostolo vase electionis nuncupetur? sile obsecro, & parumper ausculta. Si quæras ab Optato, quid est altare? *Sedes corporis Christi*, respondebit. Si à Germano secundæ Sedis Patriarcha, quid est calix? *Calix*, inquit, *est vasis loco, quod puncti immaculati lateris recepit effusum sanguinem.* Dico verò, Quid est calix Eucharistiæ? solutio est in promptu, est siquidem centrum omnis benedictionis; *Cùm Eucharistiam dico*, ait sanctus Chrysostomus, *omnem thesaurum Dei in nos benignitatis aperio.*

In theoria rerum Ecclesiasticarum.

Homil. 24. in 1. ad Corinth.

Sed hic calix ideo insuper benedictionis dicitur, quia supremus Deo latriæ cultus per huius exhibetur mysticam libationem: duos, quæso, hîc illustrissimos Patres audiamus. S. Augustinus discutiens illa verba diuini Psalmistæ *, ex Dei parte, adeóque eius in nomine loquentis: *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quò ostendam illi salutare Dei. Quod est autem* (subdit) *sacratius laudis sacrificium, quàm in actione gratiarum? & vnde maiores agendæ sunt Deo gratiæ, quàm pro eius gratia per Iesum Christum Dominum nostrum. Quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt: cuius vmbra fuerunt omnia genera priorum sacrificiorum.* Et reuerà nobilissimum Ecclesiæ Christianæ Sacramentum & sacrificium, quod cum gratiarum actione à Christo institutum est, nomen claturam suam à gratiarum actione accepit, nihil enim aliud est εὐχαριστία, nisi gratiarum actio, vnde S. Chrysostomus hom. 26. in Matth. * *Apostolus dicit Grati estote. Optima quippe custos beneficiorum, est beneficiorum memoria, & perpetua gratiarum confessio: propterea & reuerenda ac salutaria illa mysteria, quæ in omni certè Ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia, id est gratiarum actio, nuncupatur, sunt enim recordatio beneficiorum plurimorum, capútque ipsum diuinæ in nos charitatis ostendunt, nósque faciunt debitas Deo gratias exsoluere.*

** Cont. aduers. leg. & Prophet. lib. 1. c. 8.*

* Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· εὐχάριστοι γίνεσθε. φυλακὴ γὰρ εὐεργεσίας ἀρίστη ἡ τῆς εὐεργεσίας μνήμη, καὶ διηνεκὴς εὐχαριστία. διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὰ φρικώδη μυστήρια, καὶ πολλῆς γέμοντα σωτηρίας, τὰ καθ' ἑκάστην τελούμενα [λέγω] σύναξιν, εὐχαριστία καλεῖται, ὅτι πολλῶν ἐστιν εὐεργετημάτων ἀνάμνησις, καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐνδείκνυται, καὶ [ὅτι] διὰ πάντων παρασκευάζει εὐχαριστεῖν.

Obseruat doctissimus Genebrardus in Psal. 115. ad illa verba, *Calicem salutaris accipiam*: nullam oblationem sine libatione, & nullum festum celebratum, siue conuiuium, pridem apud Hebræos extitisse, in quo calix vini non benediceretur, & in orbem non daretur conuiuantibus gustandus in gratiarum actionis, charitatis & communionis sacræ symbolum. Præter sacrificiorum libamen, (vini enim libamina super hostiam solebant offerri effundíque, Num. 28. 7. 14.)

mos receptus erat, calicem circumferendi conuiuialem ad gustandum, in symbolum fœderis & amicitiæ inter sacrificantes: cæterùm hic est gratiarum actionis & benedictionis erga Deum. Calix iste igitur rectè ab Apostolo *Benedictionis* appellatur, quia est fons omnium benedictionum, omniúmque est causa gratiarum: quapropter etiam dicitur calix salutaris, hoc est salutis, quoniam nos ab inferni hiatu ereptos, in æternæ felicitatis aditum introducit.

§. VIII.

Calix Domini.

CALICEM Domini Apostolus opponit calici dæmoniorum, 1. Cor. 10. *Non potestis*, inquit, *calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.* Diabolus, vt rectè Tertullianus notat, est simia Dei: *Et hic quoque* (inquit lib. de baptismo c. 5.) *studium diaboli cognoscimus, res Dei æmulantis.* & in præscript. c. 40. *Ipsas quoque res Sacramentorum diuinorum, in idolorum mysteriis æmulatur. Tinguit & ipse quosdam, vtique credentes & fideles suos, expiationem de lauacro repromittit &c. signat in frontibus milites suos, celebrat & panis oblationem.* Non porro sine calicis proprij libatione. Iam ætate Apostoli hoc erat, qui idcirco ad Corinthios scribit, res oppositas esse calicem Domini & calicem dæmoniorum, fierique non posse, vt quis sit calicis Domini particeps, idémque dæmoniorum delibet poculum. Cur verò? id porro docet idem Apostolus 2. Cor. 6 *Quæ enim*, inquit, *participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras, quæ autem conuentio Christi ad Belial? Qui autem consensus templo Dei cum idolis?* proinde nec calicis Christi, cum calice diaboli. Sunt tamen apud Christianos qui vtrumque delibant. In Ecclesia Christi sunt, nec tamen prorsus extra Synagogam Antichristi. Volunt siquidem vtriusque ciuitatis esse municipes, cœli scilicet & mundi, veritatem fidei cum mundi vanitate amplecti: Christi quidem calicis aliquando meditari amaritudinem, at mera cogitatione, non re ipsa fellis & absynthij eius esse participes. Cæterùm calicis diaboli, aurei poculi Babylonis philtra, ita ardenter exsitiunt, vt pleno haustu ebibant, neque satis vnquam (tam suaue hoc venenum est) inde delibasse putant, nisi his immergantur extitiosis illecebris. Hæc euomant oportet venenata pocula, si Christi calicis, ex quo vita fluit, saluriferis volunt fluentis potari. Non magis mors vitæ aduersatur, quàm diaboli calix, calici Domini: quamobrem diuino planè oraculo ait Apostolus, *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*, quemadmodum salutare pharmacum, vt vim salutiferam retineat, non debet venenosæ cicutæ immisceri.

Insignia magnatum calicibus, ipsorum capellæ seu sacelli insculpi solent, quibus ipsorum esse res pateat, ab alienísque discernantur. Calix Christi æuo Tertulliani, qui vicinus fuit Apostolicorum temporum, imagine boni pastoris ouem perditam humeris impositam cum gaudio ad caulas suas reuehentis insigniri consueuerat:

Ab opposito igitur calix diaboli figura lupi rapientis ouem, insigniri deberet, sicut enim Christi proprium opus est quærere & saluum facere quod perierat : ita diaboli perpetuus est conatus rapere, deglubere quodcumque falcatis vnguibus è grege boni pastoris auferre potest. Sed de calice dæmoniorum iterum infrà.

2. Reg. 12 Cæterùm signum ingentis est amoris, quod Christus calicis nos sui participes effecit. Meminerimus parabolæ Nathan ad Dauid de ouicula dilecta, quam vir ille bonus emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis suis, *simul de pane illius comedens & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens, erátque illi sicut filia.* Ita enim Christus animas nostras diligit, quas omnes vt vnicas sibi computat. Fouet nos paterno planè amore, quiescere facit in sinu suo, pane vitæ nutrit, & calice salutis refocillat, imò carne sua alit, potat sanguine, titulo nobilitat adoptionis, calicis denique hæreditatis suæ candidatos facit in statu gratiæ, vt in statu gloriæ regni sui demum præstet esse participes. Huc spectabat Dauid cùm gratulabundus cecinerat, *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.* Psal. 15.
Calix enim Domini iam noster est, quia ipse dedit : hinc Psal. 22. vbi vulgata habet, calix meus inebrians, quàm præclarus est ! Græcè est ποτήριόν σου poculum tuum; quemadmodum etiam legunt ex Latinis S. Cyprianus, ep. 63. S. Ambrosius lib. de Elia, S. Augustinus lib. 2. cont. litt. Petil. c. 47. Sed tamen LXX. & Hebræi & omnes interpretes constanter legunt, calix meus &c. Verùm hoc nihil refert, quia Christi est, & noster iste calix. Eius quidem iure proprietatis ideo dicitur Calix Domini; noster verò eius beneficio largitatis; *accepto enim calice* (ait S. Lucas) *gratias egit & dixit : accipite & diuidite inter vos*, quia totum inter vos, vt inter conuiuas, fratres & amicos meos, quin & filios dispertiendum do & trado, vt pignus hæreditatis æternæ, quam ipse meo sanguine vobis comparaui.

ARTICVLVS II.

De calicis sequiori in scriptura sacra significatione.

§. I.

Calix iræ Dei.

SATIS frequens est in Scripturis, calicis iræ Dei interminatio vel immissio, Isa 51. 17. *Consurge Ierusalem quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius, vsque ad fundum calicis soporis bibisti & potasti vsque ad fæces.* & Apoc. 14. *Siquis adorauerit bestiam & imaginem eius & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum &c.* De hoc eodem calice iræ Dei, diuinus
Psal. 10. etiam scripsit Psalmographus, *pluet super peccatores laqueos ignis, & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum.* Et iterum Apoc. 16. 19. *Babylon*

bylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius. Vbi notare iuuat non dixisse, dare illi calicem iræ indignationis, sed calicem vini indignationis iræ, ardentissimæ scilicet, & quæ ex æterna indignatione procedit. Sed cur vino plenus hic dicitur calix? sanè ad vim feruentis iræ Dei designandum: Sed quo vino? eo scilicet quod appellat Amos Propheta *Vinum damnatorum*, *Amos 2. 8.* quod scilicet non refrigerat sitim, sed accendit, facitque vt quò plus potant impij, ipsorum ardor eò ampliùs augeatur.

§. II.

Calix furoris Domini.

APVD Ieremiam de hoc calice sic legimus, c. 25. *Sic dicit Dominus Exercituum, Deus Israël: sume calicem vini furoris huius de manu mea, & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas mittam te, & bibent & turbabuntur, & insanient &c. & accepi calicem de manu Domini, & propinaui cunctis gentibus ad quas misit me Dominus, Jerusalem & ciuitatibus Iuda, & regibus eius, & principibus eius, & vt darem eos in solitudinem & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem &c.* Quæstio hìc moueri potest non ineptè, quænam sit differentia inter calicem iræ Dei, & calicem furoris? ista synonyma non esse ex Psal. 6. colligitur, vbi furor & ira distinguuntur sicut res diuersæ, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Sanctus Bernardus hunc versans locum serm. 69. in Cant. furorem ait esse quo Angelum extollentem se in cœlo arguit, iram qua hominem in paradiso corripuit. S. Gregorius furorem refert ad damnationem æternam; iram ad purgatorium. Econtra S. Augustinus *Enarrat. in Ps. 6.* existimat iram ad correptionem temporalem spectare, furorem pertinere ad æternam damnationem, *Furor enim*, inquit, *plus videtur esse quàm ira.* quod & Ieremias præsignato loco subindicare videtur: ne enim temporalibus tantùm flagellis eos plectendos censeremus qui verbo diuino rebelles sunt, vim vltionis qua percellendi sunt maledictione concludit, quæ damnationis æternæ indicium est.

§. III.

Calix dexteræ Domini, id est potentiæ peccatores punientis.

DE hoc Habacuc locutus est, vaticiniorum suorum c. 2. *Repletus es*, inquit, *ignominia pro gloria; bibe tu quoque & consopire, circumdabit te calix dexteræ Domini & vomitus ignominiæ super gloriam tuam.* de dextera Domini Psalmista canit, *Iustitia plena est dextera tua.* Dextera videtur *Psal. 47. 11.* læuâ validior ad percutiendum, ideo iustitiæ vindicatiuæ flagella, Propheta ponit in dextera Dei, quia est effectus non tantùm eius iustitiæ, sed & potentiæ.

§. IV.

Calix inebriationis.

HIC calix à Ieremia in Threnis ita memoratur: *Filia Edom, quæ habitas in terra Hus, ad te quoque perueniet calix* (inebriationis) *inebriaberis, atque nudaberis*; Nihil fœdius in fœmina quàm ebrietas, quia nihil tunc ei superest pudoris, magnúmque ipsa discrimen incurrit castitatis ac pudicitiæ. In viris quoque vini immoderatus vsus admodum turpis & periculosus est: quamobrem in dotibus Episcopi, Apostolus maximè sobrietatem exigit, vinolentum verò excludit à pontificatu & sacerdotio. Nihil magis sapientiæ officit quàm vini excessus: huc illud collineat Isaiæ 28. *Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt: Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino.* Hinc hæreticorum pugnæ ac emotiones; Paulus eos vbique fluxos, vacillantes, oculis turgidos, iudiciíque solidi (quemadmodum ebrij solent) prorsus expertes facit: *Volentes*, inquit, *esse legis doctores non intelligunt, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.* 1. Timoth. 1. 7. *Euanuerunt in cogitationibus suis, putantes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Et sicut vbique titubant & impingunt qui vino madent, sic sectarum magistri, qui vento inflantur superbiæ, tument, nutant, omnémque in ventum persuasionum futilium circumferuntur. Eleganter illorum ridiculos circuitus exprimit Propheta: *Stulti facti sunt*, inquit, *principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens.*

Rom. 1. 21. — *Isa. 19. 13.*

§. V.

Calix soporis.

IDEM Isaias huius calicis meminit: *Bibisti*, inquit, *de manu Domini calicem iræ eius, vsque ad fundum calicis soporis bibisti.* Effectus est sopor ebrietatis, quasi diceret, Ex quo inebriata es vino furoris iræ Domini, facta es quasi stupida & immobilis; de tua salute nihil cogitas amplius, siquidem obdurata in malo, quasi graui somno depressa in sceleribus tuis obdormiisti; quamobrem desperata est salus tua, ebibisti fundum ipsum calicis, venisti vsque ad profundum malorum culpæ, ideo & pœnæ, in qua etiam induruisti.

§. VI.

Calix dæmoniorum.

1. Cor. 10. 20. IAM suprà, vbi de calice Domini, ad illa Apostoli verba, *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*, de isto calice nonnulla prænotauimus, pauca hîc eo subiunctum: loco isto spectat

Apostolus verum Dei cultum, & idolorum culturam, cuius dæmones erant artifices: opponit igitur sacrificium Eucharistiæ, sacrificiis infidelium; mensam Domini, mensæ idolorum; calicem Domini, calici dæmoniorum: siquidem vt Tertullianus ait lib. de baptismo, c. 5. *celebrat diabolus, diuinæ maiestatis æmulator, & panis oblationem:* calicis etiam, S. Cyprianus subiungit in serm. de lapsis. *Illi* (puellæ nimirum à nutrice sua ad impia sacrificia perlatæ) *apud idolum quò populus confluebat, quód carnem necdum posset, edere per ætatem panem mero mixtum, quod tamen de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt.* At deinde à matre pia fœmina, portata ad fidelium conuentum puellula, *calice diaboli inquinata, particeps Christi calicis esse non potuit,* vt suprà narrauimus c. 16. §. 1. tam verum est quod ait Apostolus, *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Quæ sententia etiam ad mores spectat, nam qui philtris diaboli inebriatus est, Christi Sacramenta & Spiritus sancti nequit dona percipere.

§. VII.

Calix Babylonis, seu abominationis.

DE eo insigniter meminit Ieremias propheta: *Calix aureus Babylon* (inquit) *in manu Domini, inebrians omnem terram, de vino eius biberunt gentes, & ideo commotæ sun* luculentiùs dilectus Iesu discipulus reuelationis suæ c. 17. *Abstulit me* (ait) *spiritu in desertum, & vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ &c. Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro & lapide pretioso & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius. Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum & de sanguine Martyrum Iesu, & miratus sum cùm vidissem illam admiratione magna.* Quæ verba pulchrè & apposite sic edisserit Richardus à S. Victore part. 2. lib. 4. Comm. in Apoc. c. 9. *Babylon* (inquit) *per confusionem, magna per elationem, mater fornicationum & abominationum terræ per inuentionem vitiorum abominabilium, quibus fœdantur omnes qui se inuoluunt terrena cupiditate.* pergit verò expendens verba Angeli ad sanctum Ioannem: *Quare miraris? quasi diceret, Noli mirari, sed intellige quid sit, ego dicam tibi sacramentum* (seu mysterium) *mulieris & bestiæ, id est ostendam tibi quid sit vtraque: Nempe bestia, diabolus est: mulier meretrix, vniuersitas reproborum.* Sed quid calix aureus, nisi omnium iniquitatum colluuies, illecebrarúmque carnis & peccati intoxicata confectio? *Ierem. 51.*

§. VIII.

Calix ignominiæ, mœroris, atque tristitiæ.

MINATVR apud Ezechielem Dominus hoc tristi poculo, potare Ierusalem, vt Samariam. *In via sororis tuæ ambulasti,* (inquit) *& dabo* *Ezechiel. 23. 31. &c.*

calicem eius in manu tua. Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes, profundum & latum: eris in derisum & subsannationem, quæ est capacissima. ebrietate & dolore compleberis: Calice mœroris & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ, & bibes illum, & epotabis vsque ad fæces & fragmenta eius deuorabis, & vbera tua deuorabis ac lacerabis, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. Quasi diceret, idem cum Samaria, cuius impietatem sectata es, supplicium feres; calicem eius bibes, profundum pœnarum magnitudine, latum amplo tempore captiuitatis scilicet septuaginta annorum; ideo calicis huius amplitudo dicitur capacissima. Vbi verò Latina versio habet calicem *mœroris & tristitiæ*, ex Hebræo alij legunt *solitudinis & vastationis.* At sic etiam erit calix mœroris atque tristitiæ. *Et potabis vsque ad fæces*, quia scilicet totum calicem pœnarum hauries, extrema mala patieris, quin & fragmenta eius deuorabis: siquidem exhausto calice, fractóque, etiam guttulas quæ in fragmentis manserint, lambere cogeris vsque ad vltimam eius guttulam. Grauis sanè erat illa interminatio, sed quæ ex iusto Dei iudicio procedebat. Exasperauerat Ierusalem Deum suum, patrem misericordiarum innumeris peccatis. Patientia nimis læsa fit furor; eovsque igitur se Deus ostendit iratum, vt vindictam acerrimam propè sit inflicturus. *Nolite errare* (ait Apostolus Gal. 6. 7.) *Deus non irridetur. Horrendum est in eius manus incidere*, Heb. 10. 31.

CAPVT XX.

Arcana quædam sacri Calicis ex Scriptura, Patribus & Theologis, ac Historia Ecclesiastica.

ARTICVLVS I.

Prophetia Iacob de sanguine vuæ.

VENIET *qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium, ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam: lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum.* Genes. 49. Hoc vaticinium Iacob Patriarchæ filiis in sua cuiusque tribu, ventura quæ tandem erant afflatu diuino prænunciantis: pertinere ad Christum nasciturum de tribu Iuda, vniuersus sanctorum Patrum chorus summo consensu asseuerat. Loci non est huius singula minutim expendere, his dumtaxat verbis hæreo, *lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum.* Lectorem non multis morabor. S. Ambrosij, locum hunc doctè, accuratim & solerter interpretantis, præclara expositio audiatur (lib. de benedictionibus Patriarcharum c. 4.) vbi per sanguinem vuæ, Christi sanguinem intelligit, per stolam verò Ecclesiam, quam Christus ab omni sorde & næuo, suo emendauit cruore, *lauit Iesus stolam suam, non vt suam quæ non erat, sed*

vt nostram quæ erat, sordem ablueret. Et in sanguine vuæ anaboladium, id est pallium suum; hoc est in passione corporis sui diluit gentes suo sanguine, &c. Et bene vuam dixit, quia sicut vua pependit in ligno; ipse est vitis, ipse est vua; vitis ligno adhærens: vua, quia lancea militis apertum latus emisit aquam & sanguinem: aqua ad lauacrum, sanguis ad pretium: aqua nos abluit, sanguis nos redemit. Verùm sanguis eius non modò nos redemit, sed nos etiam abluit, nutrit, potat & sanctificat: *Sanguinem suum fudit* (ait S. Thomas op. 57.) *in pretium simul & lauacrum*, quin etiam in poculum dedit, cùm scilicet transiturus de hoc mundo ad patrem, *postquam cœnauit accipiens calicem gratias egit, & dedit discipulis suis dicens, Bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Ecce igitur in calice sancto quem dedit, sui sanguinis pretium & poculum, remissio & lauacrum, quo peccata purgantur, quoniam remittuntur: sanguis autem iste, quamuis sit verus Christi sanguis, idémque qui pro nobis in cruce effusus est, nihilominus vt ex pane fit corpus Christi, & ex vino sanguis; iste sanguis qui est in calice, dicitur sanguis vuæ, quia ex vino vitis tamquam ex materia transeunte conficitur: lauat verò stolam suam Christus, id est carnem suam, vt exponit loco signato S. Ambrosius, in sanguine vuæ, per commistionem quæ fit in calice, carnis cum sanguine. Licèt etenim sub vnaquaque specie sit integer Christus: quia tamen vi verborum sub sola specie panis est caro, sub sola specie vini est sanguis, cùm particula hostiæ calici immiscetur, lauat & immergit Christus stolam suam in sanguine vuæ, id est carnem in sanguine suo; quamobrem Sacerdos minister huius permixtionis sic orat: *Hæc commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi fiat nobis in vitam æternam.* Sic fit enim vt calix Domini totam plenitudinem contineat Sacramenti: cuius virtute ita per mysticam copulationem adunata, Sacerdos, misericordiæ Dei minister adprecatur Ecclesiæ pacem, id est benedictionem perfectam, tam in præsenti statu gratiæ, quàm in futuro regno gloriæ: Pax enim Christi, omnis piæ actionis & boni desiderij, perfectio est.

Matt. 25.

ARTICVLVS II.

Cur passionem suam & memoriale mortis suæ poculum, scilicet sui sanguinis, Christus Calicis nomine insignierit?

ORAVIT Christus in procinctu suæ consummationis, vt à se calix transiret. Patres vnanimiter intelligunt hanc deprecationem de eius passione & cruce: sed mirum videtur, cur passio vel tormentum dicatur calix? verumtamen congruenter admodum hoc nomine Christus passionem suam designauit; quia passiones & oblectamenta ab anima imbibuntur sicut pocula varia à corpore: quapropter dicebat Christus Dominus, *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Accedit quod passio illa fuit veluti medicina quædam à capite Christo, pro cæte- Matt. 26. 38.

ris membris sumenda. Hinc tam enixè orauit patrem, vt omnes vnum essent in eo, siquidem medicina ab ipso capite sumpta omnibus membris illi coniunctis prodesse potest: sed non prodest membris à capite abscissis, vel diuulsis à corpore, sicut anima non prodest membro secto; sed vnitis omnibus, motum, & cætera vitæ beneficia impertit. Diuino prorsus acumine S. Ignatius in epistola ad Ephesios vocauit Eucharistiam *antidotum mortis, & immortalitatis pharmacum.* Calice enim salutari, poculo scilicet Christi sanguinis, mors esu pomi vetiti ab Adamo delibata, & in nos omnes transfusa destruitur, & vita infunditur sumentibus, immortalitate perpetua.

ARTICVLVS III.

Calix plenus mixto, iustitiæ & misericordiæ Dei hieroglyphicum.

ID notat Pierius lib. 3. c. 25. hieroglyph. ex Psal. 74. sibi (vt ait non signato loco) Eucherio præcinente*; qui quidem in intelligentiæ spiritualis formulis ita describit, *Merum, synceritas iudicij aut veritatis, vel calor fidei, vt in Psal. vini meri plenus mixto.* Vbi Eucherius nihil de misericordia meminit; nisi per calorem fidei intelligat charitatem, cuius proles ipsa est misericordia; sed planè S. Hieronymus calicem meri vini plenum misto de iustitia, & misericordia diuina contemperatis, exponit in Malach. c. 3. *Christus est ille*, inquit, *Angelus testamenti, quem vos quæritis, cui mala non placent, qui personam in iudicio non accipit: qui nulla, nec misericordia, nec seueritate mutatur: Calix enim in manu Domini vini meri plenus misto, & inclinauit ex hoc in illud: id est misericordia iustitiam temperat, & iustitia misericordiam.* Et rursus in Oseam, c. 2. *Duos calices*, inquit, *in 74. psalmo legimus; Calix in manu Domini vini meri plenus misto, & inclinauit ex hoc in illum: de iustitiæ calice in calicem misericordiæ, & rursum de calice misericordiæ in calicem iustitiæ: si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit, quia apud te propitiatio est.* Et verò calicem temperat Deus, & iustis, & iniustis, nam peccatoribus quidem semper aliquid de pœnæ atrocitate detrahit, iræque meracum benignitate temperat, adeo vt semper ex seueritate ad lenitatem inclinet, iuxta illud, *cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis.* At iustorum etiam Deus tribulationes moderatur; calicem tenet de manu sua, tantúmque ex eo illis dat ad bibendum, quantum nouerit expedire, nec enim vnquam finit supra id quod possunt tentari: *Fidelis Deus*, ait Apostolus 1. Cor. 10 13. *qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed vt possitis sustinere, facit etiam cum tentatione prouentum.*

* *Extat Chron. Lerin. part. 2. p. 13.*

Tob. 3. 13.

ARTICVLVS IV.

Calix sanguinis Domini, symbolum etiam diuinæ iræ, & gratiæ.

ISIDORVS Pelusiota, lib. 2. epistolarum didacticarum in sacram Scripturam (in quibus præmisso semper eximię interpretationis acu-

mine, præclaris sententiis & breuibus adhortationibus, lectoribus suis aliquem aculeum ad virtutem mira dexteritate infigit.) ep. 172. directa Isidoro Presbytero, eos notanter reprehendit qui celebria illa verba Dauidis: *Quoniam calix in manu Domini vini meri plenus misto, & inclinauit ex hoc in illud*, de calice Eucharistiæ interpretantur: *Nam quod quidam*, inquit, de mystico poculo (περὶ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου) *Psalmistam vaticinatum asserunt, eorum opinionem & Judæi & gentiles, cæterique omnes qui huius expertes sunt refutant, atque etiam eos maximè Psalmista ipsemet refellit, vt qui antè hæc verba dixerit, Deus iudex est, hunc humiliat & hunc exaltat.*

Atqui in Eucharistia hoc diuinum iudicium insigniter exercetur: *Nam qui indignè sumit, iudicium sibi manducat & bibit, reúsque fit corporis & sanguinis Domini:* at qui peccatorum pœnitens, & seriæ conuersionis appetens de hoc calice bibit, & de pane illo comedit, gratiam inuenit & misericordiam, dicente Domino, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Ex eodem fonte nunquid*, ait S. Iacobus, *emanare potest aqua amara & dulcis?* At de calice Domini dulcedo & amaritudo, iustitia & misericordia, ira & gratia, mors & vita, benedictio & maledictio dimanant, vnde hoc de tremendo mysterio Ecclesia concinit.

1. Cor. 11.

Ioan. 6. 55.

Mors est malis,
Vita bonis:
Vide paris
Sumptionis
Quàm sit dispar exitus.

Idémque sanguis Domini in cruce effusus, hoc in calice propinatus, clamat vindictam & misericordiam: vindictam aduersus incredulos, impios suis in peccatis obduratos, qui nihilominus audent diuina ad mysteria (ad quæ ipsi Angeli pauent & contremiscunt) sine vllo terrore accedere. At verò misericordiam humilibus & contritis corde, iisque præsertim qui diuinum hoc munus non indignè suscipiunt, scilicet vt ait Apostolus 1. Timoth. 1. 5. *de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.*

ARTICVLVS V.

In sancto Calice, mysterium lateris Christi in cruce percussi repræsentatur.

EXTAT editus Parisiis anno salutis 1533. libellus, cui titulus est *Alphabetum Sacerdotum;* in quo ordo continetur ad dicendam Missam more Ecclesiæ Gallicanæ: cuius in exordio postquam Sacerdos parumper orauit genuflexus ad gradus altaris, benedicit vinum & aquam & imponit in calicem dicens: *De latere Domini nostri Iesu Christi exiuit sanguis nostræ redemptionis, & aqua pariter baptismatis in remissionem peccatorum*, deinde fundendo vinum & aquam, ait, *Com-*

mixtio vini & aquæ pariter fiat in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Erat superioribus sæculis ex longæua obseruantia, in Ecclesia Parisiensi hic ritus in vsu, vt ex antiquis Missalibus constat; in nouis at verò suppressus fuit, quoniam ad Romanum morem propiùs quàm olim accessum est; laudabili sanè studio, & à Carolo Magno pridem intento perfectæ vnanimitatis & conformitatis cum Romana Ecclesia communi omnium matre & magistra, non modò in dogmatibus fidei, sed etiam in sacris ritibus & cæremoniis, iuxta hoc ipsius Caroli Magni pragmaticum: *In memoriam B. Petri Apostoli, honoremus sanctam Romanam Ecclesiam & Apostolicam Sedem, vt quæ nobis Sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis.*

Capit. Aquisgr. edit. sub Carolo Magno c. 80.

Certè in vsitato Romano Ordine, fit itidem vini & aquæ benedictio & commixtio: sed non ante introitum Missæ, at in offertorio; tum enim Sacerdos fundendo aquam in calicem, cui iam vinum infudit, his verbis orat: *Deus qui humanæ substantiæ dignitatem mirabiliter condidisti, & mirabiliùs reformasti, da nobis per huius vini & aquæ mysterium eius diuinitatis esse consortes, qui nostræ humanitatis dignatus est fieri particeps, Iesus Christus filius tuus Dominus noster, qui tecum & Spiritu sancto viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amen.* Vbi vides incarnationis tantùm hîc fieri mentionem, cuius extensionem, Eucharistiam esse iamdudum S. Chrysostomus memorabili oraculo pronunciauit. Ritus igitur Romanus optimus & aptissimus est; attamen Gallicanus mos vetus, sua quoque laude dignus erat, non quidem in eo quod ante sacrificium inchoatum Sacerdos vini & aquæ, benedicendo vtrumque, mixtionem faciebat, at in eo quod orando commemorabat mysterium aquæ cum sanguine fluentis è latere Domini aperto in ara Crucis: mos enim iste commemorandi in hac commistione mysterium percussi Christi lateris, antiquus est, atque etiamnum à Græcis ex antiqua traditione constanti in vsu retinetur; siquidem hodiéque Sacerdos apud Græcos, dum vinum & aquam miscet in calice, recitat illa verba S. Ioannis, *& continuò exiuit sanguis & aqua;* túmque vtraque simul in calicem infundit: Qua non muta cæremonia, & sanguinem esse verum Christi in calice, quoad substantiam, & ad eum modum esse quo ex latere fluxit, quoad repræsentationem significat.

Ioan. 19. 34.

Patres vno eodémque respectu, calicem, cum Christi latere in cruce aperto, spectarunt, idémque esse in calice quod ex latere ipso defluxit, summa auctoritate inculcarunt; duos dumtaxat hîc, sed præcipuos audire operæ pretium esse reor: vnum è Græcis; ex Latinis alterum.

S. Ioannes Chrysostomus, homil 24. in priorem ad Corinthios, Τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ ὂν, ἐκεῖνό ἐστι τὸ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ῥεῦσαν. Quod est, inquit, in calice, est id quod ex latere fluxit.

S. Augustinus in sermone ad Neophytos, *Hoc*, inquit, *accipite in pane, quod pependit in cruce: Hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere.*

Hîc

Hic notare iuuat in Missa S. Chrysostomi, lanceolam adhiberi, cuius manubrium factum est ad formam crucis, reliquum lanceæ figuram habet, vice illius quæ latus Domini effudit; dicitur etiam cultellus, quia hac non modò pungitur calix, sed & panis ad consecrandum propositus eadem pungitur, & diuiditur; sic verò ritus ille solet celebrari, vt videre est in Græcorum Euchologio, in quo ipsa S. Chrysostomi Liturgia, authenticis ex Codicibus refertur.

Εἶτα λαμβάνει ὁ ἱερεὺς ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν προσφορὰν, ἐν δὲ δεξιᾷ τὴν ἁγίαν λόγχην, καὶ σφραγίζων σταυρὸν αὐτῇ ἐπάνω τῆς σφραγῖδος τῆς προσφορᾶς τρὶς λέγει.

Post hæc sumit Sacerdos in sinistra quidem manu panem: dextera verò sanctam lanceam, & cum ea signum crucis faciens super sigillum oblatæ, dicit ter:

Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κυρίου, καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

In memoriam Domini, & Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.

Καὶ εὐθὺς πήγνυσι τὴν ἁγίαν λόγχην ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς σφραγῖδος, καὶ ἀνατέμνων λέγει·

Et statim infigit sanctam lanceam in dexteram partem sigilli, & scindens dicit:

Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη.

Tanquam ouis ad occisionem ductus est.

Ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ὁμοίως πηγνὺς τὴν ἁγίαν λόγχην, λέγει·

In sinistra verò similiter infigens sanctam lanceam dicit:

Καὶ ὡς ἀμνὸς ἄκακος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.

Et vt agnus mansuetus, coram tondente se obmutescens, sic non aperiet os suum.

Ἐν δὲ τῷ ἄνω μέρει τῆς σφραγῖδος πηγνὺς τὴν ἁγίαν λόγχην, λέγει·

In superiore autem parte sigilli rursus infigens sanctam lanceam, dicit:

Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη.

In humilitate eius, iudicium eius sublatum est.

Ἐν δὲ τῷ κάτω μέρει τῆς σφραγῖδος, πάλιν πηγνὺς τὴν ἁγίαν λόγχην, λέγει·

In inferiore verò parte sigilli infigens iterum sanctam lanceam, dicit:

Τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;

Generationem autem eius quis enarrabit?

Ὁ δὲ Διάκονος ἐν ἑκάστῃ ἀνατομῇ λέγει·

At Diaconus in qualibet incisione dicit:

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. κρατῶν δὲ τὸ ὠράριον αὐτοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ.

Dominum precemur. tenens etiam dextrâ manu stolam eius.

Μετὰ ταῦτα λέγει ὁ Διάκονος· Ἔπαρον δέσποτα;

Dehinc dicit Diaconus; Tolle Domine?

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἐμβάλλων τὴν ἁγίαν λόγχην ἐκ πλαγίου τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς προσφορᾶς, ἐπαίρει τὸν ἅγιον ἄρτον, λέγων οὕτως·

Et Sacerdos immittens sanctam lanceam in dextram partem oblatæ ex obliquo, extollit sanctum panem, sic dicens:

Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, πάντοτε, νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Quoniam tollitur de terra vita eius, perpetuò, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Καὶ τιθεὶς αὐτὸν ἐν τῷ ἁγίῳ δισκαρίῳ ὕπτιον, εἰπόντος τοῦ Διακόνου· Θῦσον δέσποτα. Ὁ ἱερεὺς θύει αὐτὸν σταυροειδῶς, λέγων·

Et ponens illum in sancto disco supinum, postquàm dixit Diaconus, immola Domine: Sacerdos sacrificat il-

Θύεται ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ σωτηρίας.

Καὶ στρέφει τὸ ἕτερον μέρος τὸ ἔχον ἐπάνω τὸν σταυρόν, καὶ λέγει ὁ Διάκονος, Νύξον δέσποτα.

Ὁ δὲ ἱερεὺς νύττων αὐτὸν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μετὰ τῆς ἁγίας λόγχης, λέγει,

Καὶ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξεν, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα, καὶ ὕδωρ.

Ὁ δὲ Διάκονος ἐγχέει ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ ἐκ τοῦ νάματος, καὶ ὕδατος, πρότερον πρὸς τὸν ἱερέα εἰπών, Εὐλόγησον δέσποτα.

Καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ. Εἶτα λαβὼν ὁ ἱερεὺς δευτέραν προσφοράν, λέγει.

Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην ὑπερευλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἧς ταῖς προσευχαῖς πρόσδεξαι κύριε τὴν θυσίαν ταύτην εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον.

lum in modum crucis, dicens, Immolatur Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, pro mundi vita, & salute.

Et conuertit aliam partem quæ habet sursum crucem; & dicit Diaconus, Punge Domine?

Sacerdos autem ipsum pungens in dextera parte sanctâ lanceâ, dicit:

Et vnus militum lanceâ latus eius aperuit, & statim exiliuit sanguis, & aqua.

Diaconus autem infundit in sanctum calicem vinum, & aquam simul, cùm priùs Sacerdoti dixerit, Benedic Domine.

Et Sacerdos benedicit; dehinc capiens Sacerdos secundam oblatam, dicit:

In honorem, & memoriam super omnes benedictæ, & gloriosæ Reginæ nostræ, Deiparæ, & semper Virginis Mariæ; cuius precibus suscipe Domine, sacrificium istud in supercœleste tuum altare.

ARTICVLVS VI.

De Communione intincta, probatáne, vel damnata fuerit?

COMMVNIO intincta, est qua species panis consecrati, in calicem sanguinis Domini immittitur, ipsóque tingitur, & sic extra sacrificium communicanti cuique fidelium traditur. Ante annos ferè 1300. cœpisse vsurpari in Ægypto patet ex epistola Iulij Papæ I. directa Episcopis per Ægyptum constitutis, quam refert Iuo Carnotensis potiori ex parte, decreti parte 2. sub titulo, de sacramento corporis & sanguinis Domini, c. 11. cuius non omnia, sed ea tantùm quæ magis ad rem faciunt, hîc retexam. *Audiuimus* (ait Pontifex) *quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines, & Apostolicas institutiones, lac pro vino in diuinis sacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum vinum in sacramento Dominici calicis offerre: alios verò pannum lineum musto intinctum per totum annum reseruare, & in tempore sacrificij, a qua partem eius lauare, & sic offerre. Quod quàm sit Euangelicæ atque Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum, non difficilè ab ipso fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt.* Et infrà, enarrata Eucharistiæ institutione, subiungit: *Illud verò quod pro complemento communionis, intinctam tradunt communionem populis, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum, & sanguinem (Dominus) commendauit; seorsum enim*

panis, & scorsum calicis commendatio memoratur: nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illi tantùm discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti huius institutionem signaret &c. Et rursùm infrà: *Et ideò nulli deinceps licitum erit, aliud in diuinis sacrificiis offerre, nisi iuxta antiquorum sententiam Conciliorum, panem tantùm, & calicem vino & aqua permixtum: de cætero aliter quàm præceptum est faciens, tamdiu à sacrificio cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correptus, ad gradûs sui officium redeat, quod amisit.* Refertur hoc Iulij I. decretum à Burchardo, lib. 5. c. 1. & à Gratiano, de Consecr. dist. 2. can. *Cùm omne crimen.* num. 7.

At contrà est can. *Omnis presbyter:* relatus ab Iuone, Decreti parte 2. *De sacram. Corp. & sanguinis Domini.* c. 19. hac sub serie: *Omnis presbyter habeat pixidem, aut vas tanto sacramento dignum, vbi corpus Domini cum diligentia recondatur ad viaticum recedentibus de sæculo. Quæ tantùm sacra oblatio debet esse intincta in sanguine Christi, vt veraciter presbyter possit dicere infirmo, Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam,* &c. Eundem recenset can. Burchardus, lib. 5. c. 9. ex Concil. Turonensi, c. 4. Volui, & reuolui Turonenses canones ac Synodos, nec quicquam huic affine quod allegant Iuo, & Burchardus, in iis reperire licuit. Glossa *Eucharistiam.* in can. *presbyter,* dist. 3. de consec. dicit licere Eucharistiam intinctam dare causâ necessitatis; & Burchardum citat lib. 5. c. *Vt omnes;* (rectiùs, *Vt omnis*) quem Burchardus ipse notat depromptum ex Concilio Turonensi c. 4. at in Turonicis Conciliis, vt præmonuimus, nihil tale reperitur. Cæterùm Glossa *intinctam,* in prædictum canon. *Cùm omne crimen,* insinuat, auctore Hugone, illud fuisse abrogatum, sed à quo, vbi, quando? non indicat Glossista. facilius est humores mouere, quàm discutere.

Ad hæc igitur dico tria responderi posse, 1. à Concilio Turonensi nullo, cuius memoria conspicua sit, canonem illum emanâsse, qui apud Burchardum & Iuonem recensetur. 2. Etiamsi inueniretur, nihilominus canonem eiusmodi esse erroneum, falsum enim apertè continet, dum supponit non posse Sacerdotem (nisi hostia sit intincta) veraciter dicere infirmo, cui viaticum porrigit; Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam: Axioma enim Theologicum est, imò etiam dogma Catholicum, totum Christum sub vtraque specie, & earum qualibet contineri; tametsi vi verborum sub specie panis sit tantùm corpus, & sub vini specie sanguis: quandoquidem ex quo Christus resurrexit, iam non moritur, viuúmque ideò sit eius corpus in Eucharistia, & consequenter integrum ac indiuisum: vnde sicut ab anima corpus nequit esse disiunctum, ita nec à carne abesse sanguis, alioquin diuisus esset Christus, & non viuus, quod manifestè absurdum est. 3. Denique ritum, seu potiùs morem communicandi Laïcos, & infirmos quosuis sub communione intincta fuisse potiùs abusum, quàm vsum quendam legitimum: enimuerò falso fuisse nixum principio, vt ex dictis

patet; & insuper tametsi alicubi forsitan fuerit vsurpatus, nunquam ab Ecclesia probatum, nec receptum, imò potiùs reiectum & reprobatum fuisse, statim ex quo ad Sedis Apostolicæ peruenit notitiam. Ipso enim sæculo quo pseudo-canonem illum *Omnis presbyter*, suam in collectionem retulit Burchardus, & ex eo in suam Iuo retexuit, damnatum fuisse vsum communionis intinctæ constat, à Paschali II. Pontifice, speciali rescripto, quod Pontio Cluniacensi Abbati directum est hac sub epigraphe, *De non porrigenda communione intincta*, sic enim dicit Pontifex; *Scribens ad Cæcilium Beatus Cyprianus ait: Quando aliquid Deo inspirante & mandante præcipitur, necesse est Domino seruus fidelis obtemperet, excusatus apud omnes quod nihil sibi arroganter assumat, ne aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecit; igitur in sumendo corpore, & sanguine Domini, iuxta eundem Cyprianum, Dominica traditio seruetur, nec ab eo quod Christus magister, & præcepit, & gessit, humana & nouella institutione discedatur; nouimus enim per se panem, per se vinum, ab ipso Domino traditum. Quem morem sic semper in sancta Ecclesia conseruandum docemus, atque præcipimus, præter in paruulis ac omninò infirmis qui panem absorbere non possunt.*

Est Paschalis II. epist. 32.

Eodem sæculo vixit Micrologus (siquidem sub Gregorio VII. se vixisse ipse insinuat) qui c. 26. *de Ecclesiasticis obseruationibus*, de vitanda intincta Communione, sic scribit; *Non est authenticum quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complementis communionis, populo distribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, imò diuinus, vt ex Sancto Cypriano Paschalis Pontifex ostendit; quin diu ante eum ex Euangelio Iulius I. definierat.* At contra hanc definitionem duo obiici posse videntur: 1. est quòd Paschalis non absolutè prohibet intinctam communionem, cùm paruulis dari, & valde infirmis permittat; at si res esset per se mala, & iure diuino prohibita, diuinæque institutioni repugnans, nullo in casu, nullóque respectu à Papa, vel Ecclesia concedi posset, vt notum est. Verùm vt Paschalis Pontificis exceptio ab hac obiectione sit immunis, obseruare iuuat, intinctam communionem dupliciter considerari posse; vel enim intingebatur buccella consecrata in sanguine Domini, vel dumtaxat vino communi imbuebatur, ad solidæ speciei commodam facilémque sumptionem: Priorem modum reiicit Pontifex: alterum pio intuitu infirmitatis sumentium recipit. Secundum argumentum ex ipso Missæ solenni ritu elicitur, nam post orationem, *Libera nos Domine ab omnibus malis*, & sacræ hostiæ fractionem, tertiam partem hostiæ Sacerdos in calicem sanguinis Domini immittit dicens, *Hæc commixtio, & consecratio corporis, & sanguinis Domini fiat accipientibus nobis in vitam æternam.* At si eiusmodi intinctio est mala, vt pote (sicut docent Iulius & Paschalis Pontifices) diuinæ contraria institutioni, quomodo in ipso sacrificio Missæ ritu adeò celebri à Sacerdote obseruatur? Cuius probatæ vniuersa in Ecclesia praxis testes sunt cum veteri ordine Romano Amalarius Fortunatus lib. 3. de Eccles. offic. c. 31. Micrologus de Ecclesiasticis obseruationibus c. 23. Radulphus Tungrensis de obseruatione canonum

propos. 23. Huic obiectioni priusquam satisfaciam, præsupponere conuenit, dici à Sacerdote fieri commixtionem corporis, & sanguinis Domini, non secundùm suas vires ac reales essentias vt scholastici loquuntur, sed secundùm formas, & species sacramentales, sub quibus corpus, & sanguis Christi realiter continetur. Quia verò (ait Gabriel Biel) specierum sacramentalium fit in calice commixtio, dicitur hîc fieri commixtio rerum contentarum; frequenter enim multa quæ ad species pertinent, vsus loquendi tribuit rebus contentis sub ipsis speciebus; sic corpus Domini frangi dicitur, quamuis non frangatur res ipsa, sed sola species panis sub qua veraciter existit. Hac suppposita doctrina quæ ad euellendam omnis absurditatis suspicionem necessariò debuit præstitui, iam respondeo aliter Eucharistiam spectari in sacrificio, aliter in sacramento: licitè quidem communicatur sub vna tantùm specie; at sine sacrilegio sacrificium celebrari nequit, nisi sub vtraque, quemadmodum iampridem definiuit Gelasius Papa in rescripto ad Maioricum, & Ioannem Antistites, hoc decreti tenore, *Comperimus autem quòd quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant, qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione dicuntur obstringi) aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuisio vnius eiusdémque mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire.* Mors enim Christi in Missæ sacrificio non solùm recolitur, at etiam mystico ritu repræsentatur: Fractio igitur fit in sacrificio, quæ in Sacramenti communione non vsurpatur. At verò passio Christi, vt decet, non exprimitur, nisi corpus, vt immolatum est, & sanguis vt effusus est, repræsentetur: Debet igitur seorsim offerri corpus, & sanguis seorsim, quo meliùs Christi morientis in cruce referatur oblatio. Pari ratione intinctio in Sacramenti dispensatione prohibita est, quia Christus ipse, cùm primùm dedit Eucharistiam suis discipulis, in calicem corporis sui hostiam non intinxit: At secus est in sacrificio, quo non modò recolitur eius mors, sed mysticè celebratur. Quia igitur Christus in passione sua attritus vulnere super vulnus, suo veluti sanguine inundatus fuit, quin antequam suffigeretur in cruce, dum oraret in horto sanguineo maduit sudore: Eapropter in sacrificio quo annunciatur eius mors & passio quasi præsentanea & recens, immergitur ipsius corpus in sanguinem congruenter ipsius Christi verbis, qui suam ipsius passionem baptismi nomine designauit: *Baptismo*, inquit, *habeo baptisari, & quomodo coarctor, donec perficiam.* Et Isaiæ vaticinio, ipsum propter cruorem quo patiens coopertus erat, sic interpellantis, *Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Respondet verò, *Torcular ego calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum.* Accedit quòd Christus ipse Dominus in passione sua coccinea chlamyde fuit in derisionem amictus: Reuocatur in memoriam hoc ludibrium ritu commixtionis hostiæ cum sanguine, ita enim fit vt ipse Dominus sponsus sanguinum, sit non tantùm in hoc sacrificio candidus, sed etiam rubicundus.

Refertur de Cõsecrat. dist. 2. c. Comperimus. serie 12.

Isa. 63.

ARTICVLVS VII.

In sancto Calice esse vinum quod lætificat cor hominis.

INTER eximia Dei erga hominem beneficia; quæ Psal. 103. diuinus Citharœdus suauissimis decantat modulis, illud non postremum videtur, quod ipsius hominis sustentationem spectat, *Vt educas panem de terra* (inquit) *& vinum lætificet cor hominis.* Ad litteram, verba hæc denotare videntur alimentum hominis præcipuum: Pane enim, & vino potissimum humana vita sustentatur; de pane aliàs: de vino hîc parumper disserendum. Sanè calor est lætitiæ parens, eapropter qui complexionem habent sanguineam, cæteris sunt alacriores, viget enim in iis natiuus calor; sanguis enim vt docet Galenus *, non tantùm præbet animalibus alimentum, sed etiam natiui caloris perseuerantiam: Vnde Aristoteles lib. 3. de partibus animalium c. 4. Cor, inquit, sicut caloris natiui, ita etiam lætitiæ fontem facit; Atque hæc eadem est causa cur vinum lætificet cor hominis, quia scilicet calidum cùm sit, vitales reficit spiritus & cor ipsum calore fouet & recreat, vt deducitur ex Aristotele problemate 1. 5. 30. si namque non per calorem, sed per qualitatem aliam eam hilaritatem causaret, sanè cùm multum est non redderet homines tristes: reddit autem, idque quia eos frigefacit, vt ait præfatus Philosophus, consumpto videlicet calore natiuo à vehementiori calore vini: Quod si moderatè & cum iusto temperamento sumatur, excitat & acuit ipsum calorem naturalem, & lætitiam parit. Hinc Genebrardus Comm. ad locum signatum diuini Psalmographi, *Et vinum lætificet cor hominis.* Vinum (ait) tristitiam & socordiam pellit, & ad lætitiam excitat hominem, dum vitales reparat spiritus, membrísque indit vigorem. Atque hæc de sensu litterali.

* *Lib. de sanguinis missione.*

Verùm in mystico sensu (qui certè in psalmis præcipuus est) vinum istud, non est de genimine vitis naturalis, sed spiritualis qui Christus est, quíque de se ait: *Ego sum vitis vera*, Ioan. 15. 1. propter fructus copiam. 2. propter fructus suauitatem. 3. propter expansionem & diffusionem, siquidem Christus ipse Dominus

In cruce distentus totum sibi colligit orbem.

4. propter vinum quod ex eius fructu conficitur: cuius vtilitas quanta sit, vix vnquam satis homines prædicarunt. Duo sunt in hoc liquore omnium præstantissimo commoda præcipua, quòd sit nempe simul medicina & alimentum, sanat enim & nutrit, purificat & sustentat. Christi vitis veræ sanguis, nos in cruce effusus sanat: in Eucharistia propinatus nutrit & lætificat. Præclarè de se vitis ait, Iudicum c. 9. ℣. 13. *Nunquid possum deserere vinum meum quod lætificat Deum, & homines?* Christus illa est vitis vera singularis, cuius vinum, id est sanguis, sacrificium simul est, & sacramentum. Effusus in cruce sanguis hic pretiosus lætificauit Deum, ascendit ante eum in odorem suauitatis, placauit eius iram, nobis conciliauit gratiam, & misericordiam, omnia nostra delicta deleuit, omnia dona, & beneficia impetrauit. Quotidie verò in sacrificium religionis oblatus, diuinæ Ma-

iestati, supremum rependit cultum, honorem, gloriam & obsequium: nec enim excellentiori munere, quàm hostiæ huius oblatione Deus ab homine potest honorari & glorificari. Et quia ipsum hoc sacrificium omnes differentias continet hostiarum, simúlque eucharisticum est, & propitiatorium, expiatorium & impetratorium: his omnibus titulis nobis proficit, siquidem mortis ipsius Christi meritum nobis confert, sedat Dei indignationem, impetrat veniam, obtinet gratiam, auxilia, & dona omnia nobis necessaria ad salutem æternam, & ipsius vitæ temporalis solatium impendit. Vt sacramentum verò, quàm vberes salutarésque nobis eius sint fructus vix exprimi potest; dat enim augmentum habitualis gratiæ, dum animam nutrit & corroborat; passionis Christi applicat meritum, cuius perenne memoriale est, effundit in cor spiritualem delectationem, venialium peccatorum sordes abstergit, reatúmque remittit, præseruat à mortalibus, reprimit concupiscentiæ fomitem, animam coniungit Christo per amorem, imò per *naturalem*, vt ait S. Hilarius, *vnionem, & societatem germanissimam;* insuper fidem auget, spem corroborat, charitatem inflammat, metum gehennæ minuit, gloriæ excitat fiduciam, denique etiam pignus confert vitæ & felicitatis æternæ. Quid mirum igitur si vinum hoc calicis salutaris, lætificat cor hominis? id est præcordia animæ ineffabili gaudio lætitiáque perfundit? *Epoto isto calice* (ait diuinus Martyr Cyprianus) *mœstum ac triste pectus, quod priùs peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia spirituali resoluitur. Dicitur tamen iste calix inebrians, quòd sic scilicet bibentes inebriet, vt sobrios faciat, vt mentes ad spiritualem sapientiam redigat, vt à sapore isto sæculari ad intellectum Dei, vnusquisque resipiscat. Vini igitur in calice mentio est, & ideo ponitur, vt Domini sanguis vino intelligatur, & quod in calice Dominico posteà manifestatum est, prophetis annunciantibus prædicetur. Torcularis quoque calcatio, & pressura taxatur: quia quomodo ad potandum vinum veniri non potest, nisi botrus calcetur antè & prematur: sic nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus priùs fuisset & pressus, & calicem priùs biberet, quem credentibus propinaret.* Atque id est, quod perspicimus in Sacramento calicis contineri.

Lib. 8. de Trinit. & S. Cyrill. Alex. lib. 4. c. 17. in Ioan.

ep. 63.

ARTICVLVS VIII.

De lacteo Calice, seu vino quod germinat virgines.

MEL *& lac ex Christi ore suscepi,* (ait fortis puella Agnes) *& sanguis eius ornauit genas meas.* Christus mel in ore, melos in aure est, inquit mellifluus Bernardus; lac nobis in sacra mensa propinat. *Necesse erat,* ait magnus pater Augustinus, *vt ista mensa lactesceret, nam mater hoc fecit.* A matre enim virgine Christus sumpsit carnem & sanguinem: carnem sub specie panis, sanguinem sub vini specie nobis dedit. Porro *vinum cum sanguine habet aliquam similitudinem* (ait S. Cyrillus Hierosol.) At quid quæso affinitatis, siue colorem, siue saporem spectes, vel vini cum lacte, vel vtriusque cum sanguine, & tamen inuitat nos per Spiritum sanctum, Propheta; *Venite,* inquit, *emite absque argento, vel vlla commutatione vinum & lac;* scilicet *de fontibus saluatoris* quæ effluunt vinum & lac. Olim vtrumque recèns baptisatis dabatur, sed lac præcipuè: hinc

Catech. 4. Mystag.

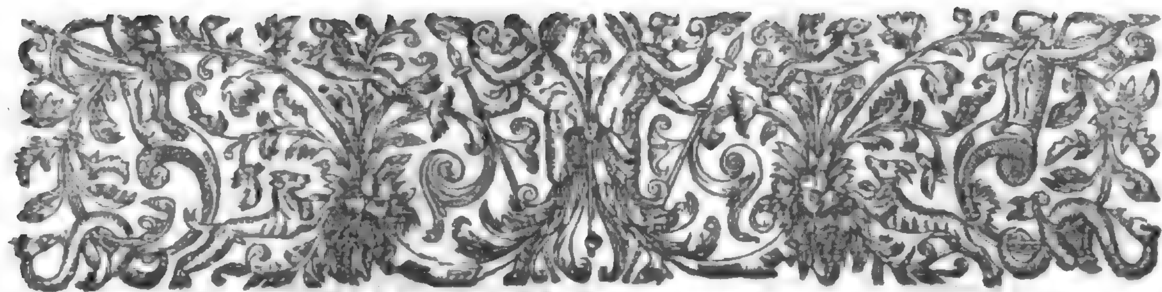
Isa. 55. 1.

tanquam infantes, hortatur nos S. Petrus, *vt lac concupiscamus*. Et S. Chrysostomus ad Domini mensam, vt ad fontem lactis inuitat. *Nónne videtis* (inquit hom. 60. ad populum) *quanta promptitudine paruuli papillas capiunt, & quanto impetu labia vberibus infigunt. Accedamus nos quoque cum tanta alacritate ad hanc mensam, & ad vbera poculi spiritualis: quinimò cum longè maiori trahamus (tanquam infantes lactentes) spiritus gratiam, & vnus sit nobis dolor, hac esca priuari.* Certè lac simul est cibus & potus, & in calice sancto non tantùm est Christi sanguis, sed & tota caro, anima & spiritus: sic animas lactat, *Ad vbera*, inquit, *mea portabimini*, quanquam in sponsam, animam ducit, materno tamen amore lactat: *Ego*, inquit, *ducam eam & lactabo eam*. En quot sententiis hanc lactis metaphoram inculcat? sanè puritas est in lacte, simplicitas & innocentia: in vino est luxuria; quomodo hæc itaque coniunguntur, & æquiparantur? sed est vinum quod accendit concupiscentiam, & vinum quod castitatem parit; vinum illud scilicet, de quo ait Zacharias Propheta; *Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines*; 9. 17. *Virginitas est flos Ecclesiastici germinis* (ait S. Cyprianus.) *In altari* (ait S. Ambrosius) *sacrificium virginitatis offertur*; immaculata scilicet Christi caro sumpta de purissimis visceribus Beatissimę Virginis Deigenitricis, eiúsque sanguis: Quid mirum igitur si incorruptus iste cibus potúsque in iis à quibus sumitur, incorruptionem generat: & lacteus iste sanguis, vinúmque veræ vitis in calice sancto quem benedixit Christus, Virginis filius, & virginum sponsus, ipséque agnus sine macula, sumentibus infundit de sua puritate munditiam, ac integritatem de sua incorruptione instillat, imò virgines parit & conseruat? Acutè equidem & præclarè omnino S. Hieronymus (cuius hoc die felix celebratur ad Christum migratio) *Sapientia* (inquit ep. 2. ad Nepot.) *impolluta est, virginitatísque perpetuæ, & quæ in similitudinem Mariæ, cùm quotidie generet atque parturiat, incorrupta est.* Quomodo quæso Deipara Virgo, quæ semel tantùm Christum peperit, quotidie generat & parit? Hìc auspicatò occurrit os aureum Ioannes Constantinopolitanus Episcopus, dicens: *Est Eucharistia extensio Incarnationis.* Iam igitur mysterium capio. Per Eucharistiam quotidie beatissima Virgo Deigenitrix generat & parit animas, eásque per hoc mysterium sanctificatas in puritate, cum filio suo nutrit carne sua, nam *caro Christi est caro Mariæ*: & sanguis Mariæ Christi sanguis, qui velut lac in Eucharistia sugentibus animabus piis influitur. Sic factum vt lactesceret hæc mensa, nam mater hoc fecit, itaque fit vt virgo semper generet & pariat virgines: per sacrificium enim Virginitatis quod filius de sua substantia offert, animas quas lactat hoc esu & potu castificat, accendítque ad perennem integritatis amorem: has omnes velut filias, dilectissimo filio Virgo benedicta in die nouissimo, quo sedebit in sede maiestatis suæ, summa cum lætitia offeret ac præsentabit. *O quantis illa Virginibus occurret?* (ait Virginum Doctor Ambrosius) *quantas complexa ad Dominum trahet! dicens, Hæc thorum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato seruauit pudore.* (lib. 2. de Virginibus) Atque hæc obiter notata volui, vt innotesceret quale sit illud poculum, qualéque sit vinum quod germinat virgines.

Isa. 66. 11.

PRIMÆ

PRIMÆ PARTIS

PANOPLIÆ SACERDOTALIS

LIBER IX.

DE PATENA SACRI CALICIS.

CAPVT PRIMVM.

Patena quid, & vnde dicta?

VSV communi patena sumitur pro operculo calicis; sed nomen hoc apud veteres latioris est significationis: Patena enim est vasis genus à patendo dictum, vel, vt ait Varro lib. 4. de lingua Latina, patenas à patulo dixerunt, quòd his libarent cœnis patellas: inde patellæ vasa, pocula parua sacrificiis apta, auctore Festo. Hinc Patellarij Dij *, qui his vasis placabantur. Veteres aliquid de cœna libabant Diis, illúdque patellæ imponebant. inde Ouidius in Fastis:

* *Apud Plautum in Cistellaria.*

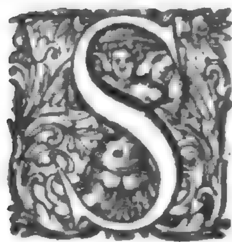
Fert missos Vestæ parua patella cibos.

Isidorus lib. 20. Originum c. 4. non poculis adhibet patenas, sed escis, numerat enim non inter vasa potatoria, sed inter vasa escarum; *Patina*, inquit, *quòd dispansis patentibúsque oris sit.* Sic sumitur pro disco: apud Græcos etiamnum discus vas illud dicitur in quo panem sanctum ponunt: in ipsorum Euchologio, vbi de sacrorum donorum in propositionis mensa disserunt præparatione, vas illud vocant τὸν ἅγιον δίσκον, lancis enim, & disci profundioris figuram habet, inquit doctissimus Goarius, in suis ipsum in Euchologium eruditis Scholiis. At constanti vsu vasculum, in quo consecrata hostia poni-

tur inter ſacrificandum, à Latinis Patena appellatur: cuius rei & nominis frequens eſt mentio non ſolùm apud rituum ſacrorum interpretes, ſed etiam quoſuis Scriptores Eccleſiaſticos, qui de Calice meminerunt; cui adeo affinis eſt patena, vt potiùs pars quædam calicis quàm appendix eſſe videatur. Tamen in Pontificali Romano ſub titulo *de Patenæ & Calicis conſecratione*, ſeorſim conſecratur, hac ſub verborum formula, ℣. *Adiutorium noſtrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit cælum & terram. Oremus. Fratres chariſſimi, vt diuinæ gratiæ benedictio conſecret & ſanctificet hanc patenam, ad confringendum in ea Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui crucis paſſionem ſuſtinuit pro noſtrûm omnium ſalute.* Tum Pontifex depoſita mitra dicit, *Dominus vobiſcum,* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus, qui legalium inſtitutor es hoſtiarum, quíque inter has conſperſam ſimilaginem deferri in patenis aureis & argenteis ad altare tuum iuſſiſti, bene† dicere, ſancti† ficare, & conſe† crare digneris hanc patenam in adminiſtrationem Euchariſtiæ Ieſu Chriſti filij tui, qui pro noſtra omnium ſalute ſeipſum tibi Deo patri in patibulo crucis elegit immolari, ac tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.* Tum Pontifex, accepta mitra facit cum pollice dexteræ manus chriſmate intincto, crucem ſuper patenam, & mox linit & perungit totam eius ſuperficiem cum ipſo pollice, dicens, *Conſe† crare & ſancti† ficare digneris Domine Deus, hanc patenam per iſtam vnctionem & noſtram benedic† tionem, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.*

CAPVT II.

Patena conſecrata, in ſacrificio Euchariſtiæ vſus ſolennis.

VBDIACONVS in Miſſa ſolenni, hora competenti cum Diacono accedit ad Eccleſiam, vbi aliquantulùm orat, vel in ſacriſtia: quo facto Epiſtolam perquirit in libro ſuo, eam perlegit & ſignaculo ſuo notat. Tum lauat & tergit manus. Calicem aptat, purificatorium ſuper expandens, ſuper quod ponit patenam cum hoſtia integra, ac bene terſa, deinde pallam, poſteà velum paruum ac burſam deſuper, cúmque cum libro Epiſtolarum & aliis neceſſariis aſportat ad credentiam.

In offertorio, dicto *Oremus* à Celebrante, genuflectit & ad credentiam accedit, vbi à Cæremoniario vel alio imponitur humeris eius velum oblongum ſericeum & pulchrum, coloris paramentorum, ita vt à latere dextro longiùs pendeat, & accipit calicem &c. manu nuda ſiniſtra per nodum. Et parte illa longiori veli depoſita eundem calicem tegit, ſuper quam partem extenſam apponit manum dextram, & cautè aduertens ne aliquid decidat procedit ad altare per breuiorem viam, id eſt per latus Epiſtolæ à dextris Cære-

moniarij, ibíque deponit calicem, quem Diaconus discooperit, ea parte longiori deposita, & ipse Diaconus dat patenam celebranti &c.

Post oblationem calicis, Diaconus illum tegit, quo tecto ab eodem Diacono, accipit Subdiaconus in dextera manu nuda patenam, quam ipse Diaconus oblongi veli extremitate ab eius humeris dependentis adiuuante Cæremoniario tegit, ita vt pars interior ipsum Subdiaconum respiciat. Quo facto sine genuflexione redit post celebrantem ad medium altaris in plano, vbi facta priùs genuflexione stat Subdiaconus substinens eandem Patenam eleuatam ob oculos, vsque ad finem orationis Dominicæ.

Cùm in oratione Dominica Celebrans dicit: *Et dimitte nobis debita* &c. accedit ad celebrantem cum Diacono per viam breuiorem à cornu Epistolæ ad dextram ipsius Diaconi, & ibi stat, illíque offert patenam, quam ipse Diaconus detegit velo, & eam extersam purificatorio præbet celebranti, inter pollicem & indicem manus dexteræ ipsius celebrantis illam ponens: qui postquam dixerit Amen, Diaconus cum osculo ipsius patenæ, osculatur manum ipsius celebrantis.

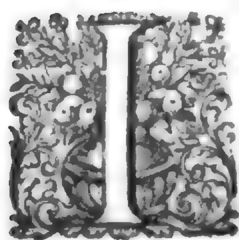
Celebrans antequam dicat, *Da propitius pacem*, eleuat manu dextera patenam de altari, & seipsum cum ipsa signat à fronte ad pectus, dicens, *Da propitius pacem in diebus nostris.* Cùm signat se, manum sinistram ponit infra pectus, deinde patenam ipsam osculatur & prosequitur, *vt ope misericordiæ tuæ adiuti* &c. submittit patenam hostiæ, quam indice sinistro accommodat super patenam, discooperit calicem, & genuflexus sacramentum adorat, tum se erigens accipit hostiam inter indicem & pollicem dexteræ manus, & cum illis ac pollice & indice sinistræ manus, eam super calicem tenens reuerenter, frangit per medium dicens, *Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum*, & mediam partem quam inter pollicem & medium digitum dexteræ manus tenet, ponit super patenam. De alia media, quam sinistra manu tenet, frangit cum pollice & indice dexteræ manus particulam, prosequens, *Qui tecum viuit & regnat*, & eam inter ipsos dexteræ manus pollicem & indicem retinens, partem maiorem, quam sinistra tenet, adiungit mediæ super patenam positæ, & interim dicens: *In vnitate Spiritus sancti Deus*, & particulam hostiæ quam in dextera manu retinuit tenens super calicem, quem in sinistra per nodum infra cuppam retinet, intelligibili voce dicit, *Per omnia sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.* Et nunc ipsâ particulâ signans ter à labio ad labium calicis, dicit *Pax Domini sit semper vobiscum.* Responso per ministrum, *Et cum Spiritu tuo*, particulam, quam in dextera manu tenet, immittit in calicem, dicens secretò, *Hæc commixtio & consecratio &c.*

Si verò adsint consecratæ super corporale positæ, facta priùs genuflexione reponit eas in vase ad hoc ordinato, & diligenter aduertit ne aliquod fragmentum quantumcumque minimum remaneat

ſuper corporale, quod ſi fuerit, reponit accuratè in calicem. Poſt exterſionem patenæ iunctis pollicibus & indicibus, calicem dextera manu infra nodum cuppæ accipit, & ſiniſtra patenam, dicens, *Calicem ſalutaris:* & ſignat ſe ſigno crucis cum calice dicens, *ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti &c.* & manu ſiniſtra ſupponens patenam calici, ſtans reuerenter ſumit totum ſanguinem, cum particula in calice poſita. Quibus ſumptis dicit ſecretò, *Quod ore ſumpſimus*, & ſuper altare porrigit calicem miniſtro in cornu Epiſtolæ: quo vinum fundente ſe purificat, deinde vino & aqua abluit pollices & indices ſuper calicem, quos abſtergit purificatorio, interim dicens, *Corpus tuum Domine quod ſumpſi &c.* ablutionem ſumit & extergit os. Quo facto Subdiaconus accedit ad cornu Euangelij genuflectens in medio plani cedens locum ſuperiorem Diacono, ibíque calicem mundat purificatorio, patena & palla eum cooperit, plicat corporale quod reponit in burſam, & accepto paruo velo plicato ab Acolytho, extendit illud ſuper prædictum calicem, tum ſuperimponit burſam, ſuper quam velum replicat in parte anteriori, ſolúſque ſine ſocio reportat illum ad credentiam, facta genuflexione in plano ſuper infimum gradum per viam breuiorem.

CAPVT III.

De vſu Patenæ in adminiſtratione Corporis Domini.

IN Communione quæ fit in Miſſa, Sacerdos poſt communionem ſanguinis, antequam ſe purificet, facta genuflexione ponit hoſtias conſecratas in pixide, vel ſi pauci communicandi ſunt ſuper patenam, *niſi ab initio poſitæ fuerint in pixide ſeu alio calice, quàm quo* diuinis operatus eſt. Datáque abſolutione, factáque benedictione ſuper eos qui ad diuinam ſynaxim accedunt, genuflectit, accipit deinde manu ſiniſtra pixidem ſeu patenam cum Sacramento, dextera verò ſumit vnam hoſtiam quam inter pollicem & indicem tenet aliquantùm eleuatam ſuper pixidem, vel ſuper patenam &c. & more ſolito illos communicat. Omnibus diuino munere refectis, reuertitur ad altare nihil dicens, & non dat illis benedictionem, quia illam daturus eſt in fine Miſſæ. Si particulæ ſeu paruæ hoſtiæ conſecratæ poſitæ erant ſuper corporale, extergit illud cum patena, & ſi qua fuerint in eo fragmenta in calicem immittit, quæ ſumit cum ipſa purificatione &c.

CAPVT IV.

De patena & pixidis differentia, patenarúmque, etiam quoad vsum Eucharistiæ diuersitate: vbi etiam de columbis aureis aut argenteis, & ciboriis pretiosis, in quibus super altare Corpus Domini reponi ad cultum consueuerat.

ERANT olim præter paruas patenas, quæ sancto calici conformes erant, & quibus Sacerdos in ipsius sacrificij diuina actione vtebatur: aliæ patenæ magnæ in quibus diuina munera collocabantur, quibus populus communicandus erat, quia enim tunc communio erat frequentior & in Ecclesia maiore fideles simul communicabant, vt plurimùm in fine Missæ Episcopalis: patenæ magnæ conficiebantur, vt Eucharistiam pro tanta multitudine suscipere capaces essent, hinc in libro Pontificali, patenarum frequens mentio occurrit, ingentis ponderis, quod earum magnitudinis euidens est indicium: quemadmodum dignitas materiæ & formæ præstantia earumdem, patenti sunt argumento eximiæ fidelium in sacram Eucharistiam reuerentiæ, simúlque eiusdem summæ excellentiæ, nixæ verâ præsentiâ Christi Domini in ea realiter existentis. Exempli gratiâ, in Pontificali, de Gregorio III. memoriæ proditum est, *Hic fecit patenam auream magnam*, (expende hanc vocem qua clarè indicat alias fuisse minores) *cum diuersis lapidibus pens. lib.* 27. & de Hadriano I. *fecit patenam & calicem in Basilica S. Petri pro quotidianis ministeriis ex auro purissimo, pens. simul lib.* 24. *In basilica S. Pauli patenam ex auro obrizo &c. pens. lib.* 20. Et in Leone III. de Carolo Magno ibidem: *Obtulit patenam auream cum gemmis diuersis, pens. lib.* 30. Et de ipso Leone PP. *Fecit in basilica S. Pauli patenam auream, pens. lib.* 28. *& vncias* 9. Et infrà, *Hic fecit B. Petro &c. calicem aureum præcipuum &c. pari modo fecit & patenam auream spanoclystam similiter ornatam pretiosis lapidibus, pens. lib.* 25. Et infrà iterum; *Necnon fecit & patenam auream spanoclystam miræ magnitudinis decoratam, pens. lib.* 25. *& vncias* 9. Et in Leone IV. *Obtulit patenam ex argento purissimo, aureo superinductam colore cum crucis trophæo, saluatorísque effigie & sanctorum Apostolorum pulchro schemate decoratam, pens. lib.* 7. Quæ omnia notanter sunt ex Anastasio. At Damasus in Siluestro, iam hoc tempore insinuat vastæ magnitudinis fuisse pateras quasdam, earum enim meminit quæ lib. 30. ponderabant. Anastasius in Sixto III. *fecit patenas argenteas tres pensantes singul. lib.* 20. Hæ verò quæ miræ magnitudinis dicuntur & ingentis ponderis, non erant in vsu sacerdotis consecrantis; Patenam enim calici sancto quo diuinum mysterium celebrabat, habebat proportionatam, quæ minor erat: ad cuius differentiam, vt ex præmissis constat, patena quæ distribuendæ populo Eucharistiæ vas erat pro-

prium, patena magna dicebatur. Et de iis patenis intelligendus est canon qui Zepherino attribuitur à Damaso, ex illo enim cæteri deriuârunt: *Fecit constitutum de Ecclesia, vt patenas vitreas ministri ante sacerdotes portarent.* Quamobrem verba ista Concilij Triburiensis sub Formoso, cap. 18. *Zepherinus XVI. Romanus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit,* ad hunc sensum reuocanda sunt: vt de patenis intelligantur, non quibus sacrificabat sacerdos, sed quibus populo fideli sacra impertiebatur communio. De calicibus enim vitreis nihil (vt superiùs euictum) Zepherinus constituit. Vnde decretum eius de patenis quæ sancti calicis opercula erant, & super quæ confracta diuina hostia imponebatur, accipi non potest. Nam sancti calicis patena, vt constat ex Pontificum gestis, eiusdem materiæ & ornatus, cuius ipse calix, esse consueuerat.

Pixidem verò quam vocant, hoc nomine designatam apud veteres non inuenimus * in ipso Pontificali Romano: in hoc enim seorsim à consecratione patenæ & calicis, assignatur propria benedictio Tabernaculi seu vasculi pro Sacro-sancta Eucharistia conseruanda: quod tamen nec chrismate, nec oleo sancto delinitur, sed sola fit verbali benedictione.

* Ab Iuone tamen memoratur, decreti part. 2. tit. de Sacramentis corp. & sang. Domini, c. 19. ex Concil. Turonico, c. 4.

De columbis argenteis, aureisque, in quibus recondebatur Corpus Domini.

SACRAM Eucharistiam iam olim collocari consueuisse super altaria, ad adorationem, ex S. Paulini elicitur epistola 12. ad Seuerum, *Seruabatur autem diuinum munus sub titulo crucis, etiam super altare erectæ,* vt ex hoc canone patet II. Concilij Turonensis, habiti anno 570. Ioanne III. Pontifice: *Vt corpus Domini in altari, non in imaginario ordine,* (id est inter imagines, ne figura ideo putaretur) *sed sub crucis titulo componatur.* Quibusdam in locis tamen in columbis aureis vel argenteis (quarum fuit paulatim frequentior vsus etiam in Gallia) appensis super altare includebatur. Vetustissimum de iis est monimentum in vita S. Basilij, Amphilochio Episcopo Iconij ascripta. Refert enim, S. Basilium Dominum obsecrasse, vt daret ei gratiam, sapientiam & intellectum sacrificij offerendi, & mysticæ scribendæ Liturgiæ, viso noctu cum Apostolis Domino propositionem panis in altari faciente, eúmque exaudiente & excitante, surgentem ad altare accessisse, celebrasse officium, post orationum finem, panem exaltasse, eúmque in tres diuisisse partes, quarum vnam cum timore multo communicauerit, alteram columbæ aureæ super altare pendenti imposuerit &c.

Can. 2.

De his columbis, earúmque in Ecclesiis vsu, aliquanto pòst, in V. Synodo extat hoc testimonium, Act. 1. *Queruntur Clerici & Monachi Antiocheni contra Seuerum eius vrbis non iam pastorem, sed lupum,* sic inter cætera, *Nec sanctis ille pepercit altaribus neque sacris vasis, ea conflans & suis similibus erogans. Præsumptum est & hoc ab eodem, ô beatissimi. Nam*

columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus sancti super diuina lauachra & altaria appensas, vnà cum aliis sibi appropriauit. Relegit hanc querimoniam in II. Synodo Nicæna act. 5. Antonius Monachus. Testis est Espencæus lib. 2. de Eucharistiæ adoratione c. 5. non defuisse adhuc ætate sua (superiore autem sæculo claruit) in Monasteriis columbarum instar scriniola in vsum Eucharistiæ super altare appendendæ; taléque à se visum in Monasteriolo seu Prioratu Conuentuali Vallis Dei non procul à Sesanna in Trecensi agro. Ex quo tamen tetra hæresewn recentiorum caligo, Eucharistiæ maiestatem offundere tentauit: Ecclesia quæ fabulis hæreticorum (scitè vt ait Theodoretus) aduersatur, venerabile sacramentum ad cultum latriæ ipsi debitum in vasculis ad Solis rutilantis effigiem efformatis, exponere cœpit, ad indicandum tanti sacramenti splendorem, vt iubar fulgentissimum toto orbe coruscare, hæreticorúmque longè latéque dispellere claritate sua perfidiam; aduersus apertissima Christi verba non satis dolenda obcæcatione disputantem. Sed hoc πάρεργον. Prosequamur aliorum vasculorum, quibus includebatur Corpus Domini super altare collocatum, descriptionem.

De turriculis, seu turribus pretiosis, in quibus reponi itidem consueuerat.

HÆC verba sunt Testamenti S. Remigij, quod refert Flodoardus lib. 1. c. 18. histor. Eccles. Rhemensis: *Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpe memoratus Dominus, &c. Ludouicus * Rex, &c. donare dignatus est, tibi hæredi meæ Ecclesiæ suprà memoratæ* (Rhemensi scilicet) *iubeo turriculum, & imaginatum calicem fabricari, & epigrammata quæ Lauduni in argenteo ipse dictaui, in hoc quoque conscribi volo.* Sunt qui censeant legendum thuribulum; sed thuribulum fieri ex auro vix mos tulit Ecclesiasticus vnquam, Cl. Brissonius igitur meliori iudicio existimat legendum esse turriculum *: quia ex ipso Flodoardo constat diuinam Eucharistiam super altare reponi consueuisse in parua turre argentea vel aurea, sic enim lib. 2. c. 6. scribit de Laudone Archiepiscopo: *Turrim quoque auream quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Rhemensis Ecclesiæ, & patenas tres *, &c.* Laudat Fortunatus Felicem Archiepiscopum Bituricensem, lib. 3. Carminum 25. qui Corpori Domini hierothecam seu turrim sacram fecerat, ita enim de eo canit,

Quàm benè iuncta decent, sacrati vt corporis agni
Margaritum ingens, aurea dona ferant.
Cedant Chrysolitis Salomonia vasa metallis;
Ista placere magis ars facit atque fides.
Quæ data Christe, tibi Felicis munera sic sunt,
Qualia tunc tribuit de grege pastor Abel.
Et cuius tu corda vides, pietate coæquas,
Sarapta merito, quæ dedit æra duo.

* *Cledoueus*

* *rectiùs tamen* Turriculam.

* Idem porrò Flodoardus lib. 2. c. 3. *Quorum quidam in Ecclesia signorum deaurata conspiciens relucere metalla, cupidus auri pecuniæ, tectum conscendit Basilicæ, visúsque dissipare turriculam, subitò delapsus ad terram corruit, membrísque cōfractis interiit.*

Similis turris *in qua ministerium Dominici corporis habebatur*, meminit Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria Martyr. c. 86. vbi narrat miraculum, quomodo turris ex impuri Diaconi manibus elapsa, se sponte per aëra ad altare Domini receperit.

De Ciboriis etiam pretiosis, &c.

IN gestis veterum Pontificum Romanorum passim occurrit mentio ciboriorum eiusmodi, in quibus mos erat super altare splendido cum ornatu reponere Corpus Domini: Anastasius in Symmacho: *Infra ciuitatem Romanam* (ait) *Basilicam Sanctorum Siluestri, & Martini à fundamento construxit, vbi & super altare tigurium* *, (in margine *Ciborium*) *argenteum fecit, pens. lib. 120.* Idem in Gregorio II. *Hic maximam partem Basilicæ B. Pauli Apostoli, quæ ceciderat, allatis de Calabria trabibus cooperuit, & altare à nouo fecit, & Ciborium argenteum quod fuerat ruina quassatum.* In Leone III. *In Ecclesia Beatorum Martyrum Nerei & Achillei obtulit ciborium ex argento purissimo, pens. lib. 215. calicem, & patenam ex argento purissimo deauratos, pens. libras duodecim, & vncias 10. Hic renouauit tectum Sancti Chrysogoni Martyris, & camergam siue parietum picturas, ciborium autem de argento, &c.* Idem Anastasius in Paschali I. *In Ecclesia S. Mariæ Dominæ nostræ de Dominica, obtulit ciborium de argento, pens. lib. 332. & propitiatorium sacri altaris ex laminis argenteis prompte decorauit.* Et in Leone IV. *In Ecclesia S. Petri fecit miræ magnitudinis, ac pulchritudinis super illius venerandum altare, ciborium, & columnas, ac lilia exaurata ex argento purissimo pens. lib. 1606. Nam & super ciborium obtulit coronas quatuor, & calices sexdecim ex auro mundissimo, &c.* Et infrà, *Ad honorem, & gloriam ipsius, ciborium fecit, calicésque, & coronas numero 46. pens. lib. 22. & vncias 7. necnon & super columnas ipsius ciborij fecit cophinos numero quatuor, pens. lib. 42.* Idem fuisse videtur turricula altaris, & ciborium; sed aliquando super turriculam appendebat columba, in qua corpus Christi inclusum erat; in turre verò, vt ait Gregorius Turonensis, ministerium Dominici corporis, scilicet calix sanctus cum patena. Huc spectat istud Bulengeri, lib. 2. de donariis Pontificum, c. 3. *Constantinus fecit patenam ex auro purissimo cum turre, & columba, ornatam gemmis prasinis, & hyacinthinis quæ sunt numero cum margaritis albis ducentis, & quindecim, pensantem lib. 15.*

* meliùs *tugurium*,

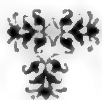
Erant porrò quoad dignitatem materiæ, & decorem formæ spectat, quemadmodum calices, sic & patenæ aureæ, argenteæ, gemmatæ; erant quædam planæ, & nulla scriptura, aut imagine notabiles: erant & sculptæ, & imaginibus decoratæ: hæc eiusmodi erat de qua Anastasius memoriæ prodidit in Paschali I. *Patenam obtulit ex argento purissimo, aureo superinductam colore cum crucis trophæo, Saluatorísque, sanctæ Deigenitricis, & sanctorum Apostolorum pulchro schemate decoratam, pens. lib. 7.* Erant magnæ & minores, vt notaui suprà. Erant etiam modicæ, qualis ea erat, de qua, & calice conformi idem ait Anastasius, in Leone IV. *Obtulit patenam, & calicem sanctum modicum de argento, pens. lib. 1. & semis.* Hæc pro sacrificio erat, nam appendix erat calicis

licis non cuiusuis, sed sancti, in quo consecratur sanguis Domini.

Maiores patenæ, in quibus hostiæ consecratæ poni consueuerant ad communicandum populum, potiùs disco similes erant, propter amplitudinem, & profunditatem, quàm patenis quæ apud nos passim in vsu sunt. Græci paruis eiusmodi patenis non vtuntur, sed discis, vt suprà ex eorum Euchologio obseruauimus. Minores & modicæ, calicum minorum & modicorum, quorum quoque meminimus, pridem appendices erant, quarum adminiculum dumtaxat in diuini sacrificij celebratione vsurpari solebat. Vestigium eiusmodi patenarum ampliorum, ad officium communionis populi, Romæ etiamnum quoddam superest in Missa Papali; siquidem post communionem summi Pontificis, & eius assistentium, data ab ipso Papa absolutione, Diaconus sumit vas chrystallinum de altari, in quo hostias reponit quæ accedentibus ad diuinam mensam impertiendæ sunt, sicut legisse iam olim memini in Tractatu de Cæremoniis, & sacris ritibus Romæ vsurpari solitis in diuinis officiis, & sacris consessibus, &c. Qui mos chrystallini vasculi vsitati ad sacram synaxim prodiisse videtur ex veteri Zepherini Papæ instituto sæpiùs suprà memorato: *Fecit constitutum de Ecclesia, vt patenas vitreas* (non calices) *ministri* (id est Diaconi &c.) *ante Sacerdotes portarent*, quibus scilicet Sacerdotes imponerent sacras particulas, quibus populus communicandus erat. Pixidis igitur vsus qualis nunc est ad communionem sacram, dudum non fuit, sed patenarum, earúmque maiorum, & quæ à patenis diuersæ erant minoribus, quibus inter sacrificandum Sacerdos vtebatur. Non enim primus vsus pixidum eiusmodi, communionem spectabat, sed dumtaxat repositionem, & asseruationem corporis Domini in tabernaculo, quod veteres itidem tugurium, turriculam, & ciborium appellabant, vt suprà demonstrauimus. Hinc in Pontificali Romano sub titulo de benedictione tabernaculi, seu vasculi pro Eucharistia conseruanda, orat duntaxat Pontifex (seu Sacerdos vice eius defungens) *Omnipotens sempiterne Deus, maiestatem tuam supplices deprecamur, vt vasculum hoc pro corpore filij tui Domini nostri Iesu Christi, in eo condendo fabricatum, benedictionis tuæ gratia dicare digneris. Per eundem Dominum, &c.* Tum aspergit illud aqua benedicta. Commodioris vsus gratiâ, fateor eiusmodi pixides receptas demum fuisse, quæ etiam deferendæ infirmis diuinæ Eucharistiæ aptiores sunt. Sed miror, cùm tantæ rei destinatæ sint, cur non vt patenæ consecrentur, sed simplici tantùm benedictione dedicentur?

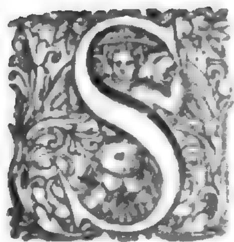
pag. 36.

Parisiis editus prodiit, auctore M. Claudio Vaure Doctore Theologo, anno 1623.

CAPVT V.

De Patenis Chrismalibus.

SVPRA ex Damaso, & Anastasio, fuisse calices ministeriales ad varios vsus ostendimus, nec enim duntaxat ad dispensationem Eucharistiæ fuisse adhibitos, sed etiam chrismatis, aliósque vsus tam baptismi, quàm pœnitentiæ. Porrò iisdem testimoniis palam fecimus fuisse ad diuersa ministeria etiam dispositas patenas, maximè verò ad sacri chrismatis dispensationem, quæ potissimùm fieri solet in Baptismo, & Confirmatione, de qua specie Damasus in Siluestro, *Patenam argenteam chrismalem Constantinus obtulit auro cinctam.* Nescio quomodo contigit vt mos iste inualuerit, qui in Ecclesiis Galliæ, maximè verò Parisiensibus, passim viget, vt Sacerdos ad liniendum in vertice baptizatum adultum vel infantem, sacrum chrisma ex vasculo quo inclusum seruatur, eliciat argenteo baculo sacrum liquorem, quo nuper tinctum salutari lauacro leniter inungit. At Rituale Romanum morem antiquum retinet, nam sic præscribit: *Deinde Sacerdos intingat pollicem in sacrum chrisma, & perungat verticem electi in modum crucis dicens, Deus omnipotens, &c. Tunc bombacio vel re simili pollicem tergit;* sic in Pontificali Romano. In ritu Confirmationis conferendæ, Pontifex summitate pollicis dextræ manus chrismate intincta dicit, *Signo te signo crucis,* &c. *Omnibus confirmatis Pontifex tergit cum mica panis pollicem, & manus super peluim,* &c. Ita fit etiam in ordinatione Presbyteri, & consecratione Episcopi. At vt commodè tingere posset pollicem in sanctum chrisma, patena quouis alio vase commodior erat. Pauxillum igitur effundebatur olim sacri liquoris in patenam, quo facilè pollicem imbuebat, dispensatóque sacramento, siquid supererat chrismatis, in vasculum è patena confestim refundebatur; si vix quicquam superesset, tergebatur mox patena bombacio, &c.

Fundendi chrisma super patenam, ad Pontificis pollicem faciliori negotio sacra vnctione imbuendum, illustre certè vestigium extat in Ordine consecrationis Christianissimi Regis Francorum *, hac sub epigraphe, *Hîc præparatur vnctio.* Incipit Cantor,

Gentem Francorum inclytam
*Simul cum Rege nobili**
Sumpto cœlitùs chrismate
Sancto sacrauit gurgite.
Spiritûs sancti munere,
Qui in columba apparuit
Diuinum chrisma cœlitùs
Ministrauit Pontifici.

℣. *Ora pro nobis B. Remigi.* ℟. *Vt digni efficiamur,* &c. *Oremus. Deus, qui*

* *Extat inter decreta Ecclesiæ Gallicanæ, lib. 5. Titul. 2.*

* *B. Remigius*

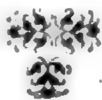
populo tuo æternæ salutis B. Remigium ministrum tribuisti: præsta quæsumus, vt quem Doctorem vitæ habuimus in terris, intercessorem habere mereamur in cœlis. Per Christum &c.

Hîc debet fieri mistio de chrismate, & oleo cœlitùs misso.

Chrisma ponitur in altari, super patenam consecratam, & Archiepiscopus sacro-sanctam ampullam, quam Abbas sancti Remigij attulit, super altare debet aperire, & inde cum acu aurea aliquantulum de eo cœlitùs misso attrahere, & chrismati parato in patena diligentiùs cum digito immiscere, ad inungendum Regem, qui solus inter vniuersos reges terræ hoc glorioso præfulget priuilegio, vt chrismate misto cum oleo cœlitùs misso, alio modo, quàm cæteri Reges singulariter inungatur.

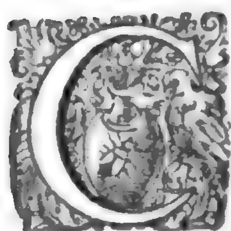
Vbi notandum, *diligenter cum digito immiscere*, non cum baculo: quia nimirum, vbi digitus Sacerdotis, vel Pontificis, *ibi digitus Dei est:* est enim Pontifex, quin & Sacerdos, vt eleganter ait S. Hieronymus, *omnipotentiæ Dei organum:* quæ ratio est cur Sacerdos inungitur in manibus à Pontifice dum ordinatur, hoc modo: Pontifex cum oleo Catechumenorum inungit vnicuique (quem promouet ad presbyteratum) ambas manus simul iunctas in modum crucis producendo cum pollice suo dextro (non baculo) in dictum oleum intincto duas lineas, videlicet à pollice dexteræ manus, vsque ad indicem sinistræ, & à pollice sinistræ vsque ad indicem dexteræ, vngendo mox totaliter palmas, dicens dum quemlibet inungit: *Consecrare, & sanctificare dignetis Domine, manus istas, per istam vnctionem, & nostram benedictionem, vt quæcumque benedixerint benedicantur, & quæ consecrauerint consecrentur, & sanctificentur, in nomine Domini nostri Iesu Christi.* In consecratione Episcopi, illius manus non inunguntur, quia in presbyterali ordinatione iam inunctæ fuerunt, sed solùm caput. *Pontifex* (sic habet formula) *pollicem suum dextrum intingit in sanctum chrisma, & caput electi coram se genuflexi inungit &c.* Vbi vides semper pollicem consecrantis imbui sacro liquore.

In veteri Pontificali MS. ad vsum Ecclesiæ Parisiensis apertè legitur, infundendum in eiusmodi vnctionibus esse sacrum oleum in patenam, ita enim expressum est in ordinatione Presbyteri: *Amouet Episcopus chirothecas &c. & accipit oleum sanctum cum chrismate super vnam patenam mixtim faciens crucem super ambas manus &c. quibus manibus consecratis iungat eas, & habeant digitos sacratos, non tangentes non sacratos, & sustentatores, vsque ad resolutionem casulæ. Hoc facto lauet Episcopus manus suas, & pòst recipiat de manibus Capellani sui, calicem cum vino & aqua, & patenam cum pane desuper positam, & singulis inter digitos sacratos simul iunctos, & non consecratos tradat & ponat, cuilibet dicendo, Accipe potestatem offerendi sacrificium,* &c. At de his satis.

CAPVT VI.

Patena quasi thalamus est Corporis Christi, è cruce depositi, in sancto die Parasceues.

CVM Celebrans incipit *Pater noster*, Diaconus genuflectit, & descendit post ipsum, vbi stat ante Subdiaconum stantem in plano vsque ad eleuationem hostiæ. Sacerdos verò dicto sub silentio à seipso *Amen*, eadem voce qua dixit *Pater noster*, absolutè, sine oremus, in tono ferialis orationis dicit *libera nos:* manibus extensis vsque ad finem, non signans se cum patena, vt aliàs, quia tum Christi corpus consideratur vt è cruce depositum, patena velut gremium Virginis, vel locus eius depositionis, vbi ad sepeliendum vnctum fuit, vel exaltationis eius in sua humilitate, de peccato, dæmone, & inferno triumphantis: quamobrem Sacerdos illa die, per patenam signum crucis non efformat.

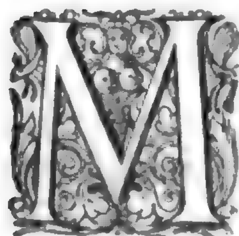
Oratione dicta Celebrans genuflectit deuotè, atque erectus posteà submittit patenam hostiæ, quam dexterâ tantùm accipiens eleuat, ita vt à populo videri possit, figens semper in illam oculos, & aduertens ne limites corporalis, quod instar est sindonis mundæ qua Christi corpus inuolutum fuit, excedat; non tamen eleuat patenam cum ea, sed eam sinistra tenet super corporale, &c.

Eleuatâ hostiâ, Celebrans eadem manu reponit eam super patenam, &c. statim iterum genuflectit, & surgit, & ministri sacri cum eo. Denique ritu præscripto sumit Corpus Domini, &c.

CAPVT VII.

Exhibito Corpore Domini super patenam, S. Bernardus dæmonem expellit; & Guilielmum Pictauiæ Comitem, Deo, & Ecclesiæ rebellem prosternit, & conuertit.

Ex lib. 2. de ipsius vita, per Bernardum Abbatem Bonæuallis conscripta, c. 3.

MVLIER *grandæua, ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad Ecclesiam B. Ambrosij, post beatum virum à multis tracta est, in cuius pectore pluribus annis Diabolus sederat, & iam ita suffocauerat eam, vt visu, & auditu, & verbo priuata, monstrum non fœmina videretur, sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitantis Sathanæ colluuia testabantur. Hanc cùm accepisset Vir Dei, nouit inhærentem ei, & inuisceratum Diabolum, nec facilè egressurum de domo, quam tanto possederat tempore: conuersus ad populum (cuius innumera aderat multitudo) orare iubet attentiùs, & Clericis, & Monachis secum iuxta altare consistenti-*

bus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri; illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non sine aliorum iniuria ipsum Abbatem pede percussit; quem diaboli ausum mansuetè ille contempsit, & ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica, & humili supplicatione Deum inuocat adiutorem, & ad immolationem hostiæ salutaris accedit; quotiens tamen eandem sacram hostiam signat, totiens ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis edito, spiritum nequam athleta fortis impugnat, &c. Expleta autem oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur vir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens talia loquebatur, Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas, iam resiste si potes: adest ille qui pro nostra salute passurus, nunc inquit princeps mundi huius eiicietur foras; Hoc illud corpus est quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus Apostolis ascendit in cœlum: in huius ergo maiestatis terribili potestate tibi, spiritus maligne, præcipio vt ab hac ancilla eius egrediens contingere eam deinceps non præsumas. Cúmque eam inuitus deserens, & manere vltrà non valens, affligeret, tam magnam iram, quàm modicum tempus habebat. Rediens pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendámque in populo pacem ministro dedit, & confestim pax, & salus integra mulieri reddita est.

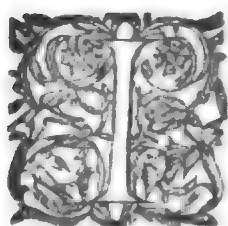
Ex eodem libro c. 6.

DIV *per internuncios protractus est sermo, & dum vicissim verbis se mutuò occupant, vir Dei efficaciora arma corripiens, ad altare sanctum oblaturus & supplicaturus accedit; intrauerunt Ecclesiam quibus licebat diuinis interesse mysteriis: Comes sustinebat pro foribus. Peractis igitur consecrationibus, & pace data & diffusa in populum, homo Dei iam non se agens vt hominem, corpus Domini super patenam ponit, & secum tollit, atque ignea facie & flammeis oculis, non supplicans, sed minax foras egreditur, & terribilibus aggreditur verbis Ducem: (non solùm enim erat Pictauiæ Comes, sed etiam Dux Aquitaniæ) Rogauimus te, inquit, & spreuisti nos: supplicauit tibi in altero, quem tecum habuimus, conuentu seruorum Dei ante te adunata multitudo, & contempsisti: Ecce ad te processit filius Virginis, qui est caput & Dominus Ecclesiæ quam tu persequeris: Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur cœlestium, terrestriũ, & infernorum: Adest iudex tuus, in cuius manus illa tua anima deueniet: Nunquid & ipsum spernes? nunquid & ipsum sicut seruos eius contemnes? Lachrymabantur vniuersi, & orationibus intenti præstolabantur exitum rei: & omnium suspensa expectatio, nescio quid diuinum fieri cœlitùs expectabat. Videns Comes Abbatem in spiritu vehementi incedentem, & sacratissimum Domini corpus ferentem in manibus, expauit & diriguit, membrísque tremebundis metu dissolutis, quasi amens solo prouoluitur: eleuatus à milititibus rursum in faciem ruit, nec cuipiam aliquid loquens, aut intendens in aliquem, saliuis in barbam defluentibus, cum profundis efflans gemitibus epilepticus videbatur. Tum vir Dei ad eum propiùs accedit, & pede pulsans, acclinum surgere iubet, & stare supra pedes, & Dei audire sententiam: Præsens est, inquit, Pictauiensis Episcopus, quem ab Ecclesia sua expulisti, vade & reconciliare ei, & in osculo sancto pacis cum eo*

iungito fœdera, & ipse ad sedem suam eum reducito, & satisfaciens Deo, redde pro contumelia gloriam, & in vniuerso principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuoca vnitatem; subdere Innocentio Papæ, & sicut ei vniuersa obedit Ecclesia, tu quoque electo à Deo, tanto pare Pontifici. Audiens hæc Comes, auctoritate Spiritus sancti, & sanctorum Sacramentorum præsentiâ victus, non audebat respondere, nec poterat, sed statim occurrit & in pacis osculo recepit Episcopum, & eadem qua eum abiurauerat manu, cum totius exultatione ciuitatis ad sedem reduxit, sed & deinceps Abbas cum Comite iam familiariùs, & suauiùs loquens, paternè eum monuit, ne Dei patientiam tantis irritaret flagitiis, ne pacem factam in aliquo violaret. Hæc ibi.

CAPVT VIII.

De mysteriis patenæ sacræ ex priscis interpretibus Ecclesiasticorum rituum sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

IN libello, qui Ordo Romanus inscribitur, quando inchoatur Canon, venit Acolythus habens sub humero sindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus in parte dextra vsque ad medium canonem. Tunc Subdiaconus sequens suscipit eam super planetam, & venit ad altare spectans, quando eam suscipiat Subdiaconus regionarius: finito verò Canone, Subdiaconus regionarius stat cum patena post Archidiaconum, quando dixerit (Pontifex) *& ab omni aduersitate securi*, vertit se Archidiaconus, & osculatam patenam dat secundo Diacono; sed extra Papæ præsentiam, Subdiaconus & Diaconus repræsentant patenam, quam Sacerdos accipiens osculatur, & cum ea signum crucis facit in facie. At vbi Sacerdos solus celebrat, dum dixerit *ab omni perturbatione securi*, eam de sub corporali absconditam recipit, & osculatam in altari deponit, vt hostiam in ea confringat.

Amalarius Fortunatus, lib. 3. de Eccles. offic. c. 27. cuius titulus est *de præsentatione patenæ*, illa omnia quæ fiunt circa patenam, significare censet piæ sollicitudinis officia, quæ mulieres circa Domini sepulchrum præstiterunt. Micrologus idipsum arbitratur de Ecclesiasticis obseruationibus c. 17. Honorius Augustodunensis rem eamdem cæremoniis eiusmodi ait insinuari, quas sic explicat lib. 1. de antiquo Missæ ritu, c. 48. inscripto, *De Acolytho qui patenam tenet, quòd Nicodemum figuret;* sic porro theoriam illam elucidat: *Acolythus infrà Canonem, patenam inuolutam tenet, quam hic Subdiaconus defert; Subdiaconus præbet Archidiacono, quam ipse osculatam, vni de Diaconibus ad tenendam, & corpus Domini in ea confringendum porrigit. Acolythus qui patenam tenuit formam Nicodemi gerit, qui murrham; & aloë ad sepulturam Domini attulit. Porrò Subdiaconus, & Diaconus cum alio Diacono patenam tenenti, tres Marias præferunt, quæ cum aromatibus ad monumentum venerunt. Dum septem*

petitiones in Dominica oratione dicuntur, Diaconi inclinati stant, & communione confirmati expectant, quia Apostoli septem hebdomadas post mortem Christi firmari à Spiritu sancto expectabant: Subdiaconi interim quiescunt, quia mulieres in Sabbato quæ septima dies est, siluerunt. Hæc Honorius, qui potiùs ingeniosè quàm solidè mihi videtur ritus eiusmodi perscrutari. Innocentius III. lib. 6. Mysteriorum Missæ inhæret quidem eidem sententiæ, quòd ritus circa patenam sepulturæ Domini significet mysteria: hæc verò sic exponit: *Hi* (scilicet ministri) *tam numero quàm obsequio*, inquit, *sanctas illas mulieres significant, de quibus narrat Matthæus, quòd vespere Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum. Præsentemus ei patenam, id est cor patens latitudine charitatis in obsequium sepulturæ, iuxta quod legitur, quia mulieres emerunt aromata &c. Hanc ergo patenam, id est cor amplum latitudine charitatis Sacerdos accipit, id est Christus acceptat. Quia verò crucifixus ardenti desiderio quærebatur, iuxta quod Angelus inquit mulieribus, scio quod Iesum quæritis crucifixum, idcirco crux cum patena signatur in facie Sacerdotis &c.* ita Innocentius.

Cæterùm de patenæ mysterio, nemo est, qui meliùs mihi ratiocinatus videatur Hildeberto Archiepiscopo Turonensi, qui in insigni Carmine *de Missæ officio atque mysteriis*, sub finem, ita cecinit de cruce, calice, patena & sindone, ipsóque Domino mystico ritu immolato:

Fit cibus hic ouis in ligno, leo fortis in vrna,
Ales ad astra volans, Rex super astra sedens.
Néve putes illi tumulúmve, crucémque deesse,

. . . .

Ara crucis, tumulíque calix, lapidísque patena,
Sindonis officium, candida byssus habet.

Tametsi in quibusdam exemplaribus vltimi versus, huius sint texturæ,

Ipse calix tumulum denotat, ara crucem.*
Vtque fides adsit, terrórque recedat & horror,
Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

* Hîc cum calice patenam intelligit, quæ eius est pars quædam indiuisa.

Hactenùs Hildebertus; cuius Carmen prædictum extat ad calcem eius epistolarum, Biblioth. Sanctorum Patrum tom. 3. Allusisse ad hos Hildeberti modulos mihi videtur Petrus Blesensis, annos circiter centum illo posterior, in poëtico tractatu *de sacro-sanctis Venerabilis Eucharistiæ mysteriis*; cuius opusculi c. 25. penultimo scilicet, ita cecinit, tametsi incultiori verborum serie, & metrico nexu parumper rudiori:

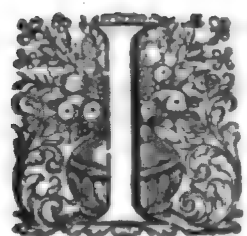
Christum cottidie deuotio presbyterorum
Mactat in altari, mactator, & ipse sacrorum,
Panis fomentum vitæ, vinúmque sacratur,
In cruce suspensus Saluator commemoratur.
Ara crucis lignum, signátque calix monumentum:
Hîc obit, hîc dormit Christus, dat vtrumque momentum;

Agnus in hac, leo fortis in hoc surrexit, & ales
Astra petens; aquilas ad se trahit spirituales.

Facem vtrique prætulisse, mihi Rabanus Maurus videtur, sic scribens lib. 1. de Instit. Clericorum, c. 33. *Immittitur super altare corporalis pallium, quod significat linteum quo corpus Christi inuoluebatur*, &c. *Ponuntur quoque tunc vasa sancta, quod calix est & patena, super altare, quæ quodammodo Dominici sepulchri typum habent, quia sicut tunc corpus Christi aromatibus vnctum in sepulchro nouo, per officium condebatur: ita modò in Ecclesia, mysticum corpus illius, cum vnguentis sacræ vnctionis conditum, in sacris vasis ad percipiendum fidelibus per Sacerdotum officium administratur.* Hæc Rabanus. Cæterùm si calix, & patena Christi tumuli typum gerunt: quid conuenientiùs quàm calicem sepulchro, patenam verò lapidi superposito, comparare?

CAPVT IX.

De Mysteriis patenæ, ritu Græco, secundùm theoriam S. Basilij: necnon etiam Syriaco more, & iterum Latino vsu.

IN Anaphoris S. Basilij, quæ Andreas Masius ex vetustissimo Codice, Syriaca lingua & charactere scripto, Latinum in stylum traduxit: postquam Sacerdos fregit hostiam, de ea particulam demittit in calicem sanguinis Domini, ac deinde patellam cum corpore Christi sustollit, veluti ostendit populo; túmque Diaconus inuitat populum ad sacram synaxim. Hæc eleuatio hostiæ super patenam, vt testatur Moses Mardenus, in litteris ad præfatum Andream Masium suum discipulum, apud Syros non est in vsu. Eleuant quidem corpus Domini, sed nudum nunquam, at opertum sindone sacra. Apud Latinos autem eleuatio hostiæ fit quoties sacrificium celebratur, sed corpus Domini solùm attollitur, nec imponitur patenæ in exaltatione ipsa, nisi in die Parasceues; sic enim seruandum notat Manuale sacrarum cæremoniarum, titulo de Feria sexta in Parasceue, art. 15. §. 18. *Dominica oratione dicta, celebrans genuflectit deuotè, atque erectus posteà submittit patenam hostiæ, quam dextera tantùm accipiens eleuat, ita vt à populo videri possit*, &c. Quid patena significet, habes suprà ex Hildeberto Turonensi, calicem esse instar sepulchri, at verò patenam lapidis, quo tumulus ipse Domini fuit opertus. Tamen si attendamus Græcorum ritum, qui Liturgiam S. Chrysostomi sequentes, quotidie hostiam sustollunt cum patena: eiusmodi exaltationem fieri reor in memoriam Domini Ascensionis, qua ad dexteram patris clarificatus conscendit; Patenam verò hostiæ suppositam, esse symbolum nubis, de qua prædixerat Propheta, *Qui ponis nubem ascensum*
Psal. 103. 3. *tuum*, vnde S. Lucas Act. 1. signatim obseruat, *& nubes suscepit eum*

ab oculis eorum. Cæterùm eleuatio hostiæ quæ fit super patenam in die sancto Parasceues apud Latinos, fieri in memoriam exaltationis Domini in cruce; ideóque cùm primùm patenæ imponitur à Sacerdote ante orationem Dominicam, Cæremoniale monet, contra quotidianum morem, non efformandum super eum signum crucis per patenam, nec cùm dixit orationem *Libera nos Domine ab omnibus malis, non signat se cum patena* (habet sacer ordo) *vt aliàs.* Cuius rei aliam non esse causam existimo, quàm hac die spectari Christum vt in cruce pendentem: patenam verò vicem tenere ipsius crucis, in qua Dominus ipsa die immolatus est.

CAPVT X.

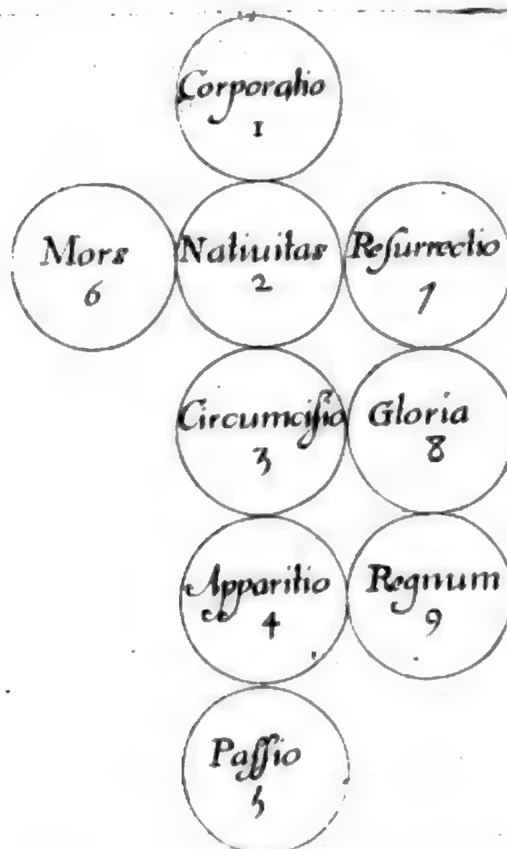
De patenæ mysteriis iuxta ordinem diuini officij Gothici Mustarabum.

EXTAT istius officij Ordo excerptus, & in Latinum sermonem conuersus ex Hispanico libro, de vita & rebus gestis Francisci Ximenis Cisnerij S. R. E. Cardinalis, & Archiepiscopi Toletani scripta ab Eugenio Roblesio Parocho Toletanæ Ecclesiæ, editus ex Bibliotheca perillustris Domini Renati Poterij Episcopi Bellouacensis, tom. 6. Bibliothecæ sanctorum Patrum In hoc autem, sub titulo de sacrificio Missæ, Muzarabico more, eiúsque cæremoniis, ritus est memorabilis, de fractione hostiæ, eiúsque diuisione in nouem partes, singularúmque collocatione super patenam; sic autem habet ritualis illa series.

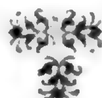
In festis duplicibus, annique Dominicis, Sacerdos loco antiphonæ ad confractionem panis, ait, Dominus semper vobiscum, statímque subdit, fidem quam corde credimus ore autem dicamus. Tunc sacramentum præ manibus habens supra calicem, Sacerdos, quem Chorus in hac parte comitatur, recitat symbolum Apostolorum, Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, &c. Et quia multi simul symbolum recitant, ideò dicunt, credimus, non credo, sicut in officio Romano obseruatur. Est autem locus hic admodum proprius ad fidem profitendam, cum adoratione veri corporis Domini nostri. *Symbolo Apostolorum recitato, vel dum in Choro illud absoluitur, frangit hostiam Sacerdos, & patenæ imponit, neque tantùm in tres partes eam diuidit, vt est mos officij Latini, verùm in nouem eam disperscit*, secundùm præcipua nouem fidei nostræ mysteria in symbolo quod absoluitur contenta: dúmque singulas partes frangit, ad earum quamlibet mysterij plena quadam profert, illásque illo, quem dicturi sumus ordine in patena disponit,* **dispertit.*

* est Incarnatio.

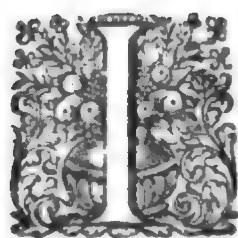
* Epiphania.

Et ponuntur buccellæ, seu particulæ hostiæ sic diuisæ in nouem fragmenta hoc ordine super patenam. Fractâ hostiâ, sicque dispositâ, Sacerdos sacramentum respiciens meminit viuentium, & in eo Memento quod profert, omnes fideles Christianos Christo commendat, nominatim verò eos qui sacro intersunt. Commemoratione peracta dicit Sacerdos, Oremus, cum oratione vna, quæ propriè capitulum dici potest, éstque quasi præfatio quædam, & via ad Dominicam Orationem non discrepans ab ea, quæ in officio Romano incipit, Oremus, præceptis salutaribus moniti. *Præfatio verò hæc orationi Dominicæ connectitur, & sub eorum finem respondetur Amen, vt superiùs dictum est: finis autem Dominicæ orationis est, liberati à malo, confirmati semper in bono &c. Cùm verò ait Sacerdos,* Pone Domine finem peccatis nostris, *pectus semel percutit &c. His dictis Sacerdos vltimam partium patenæ impositarum,* REGNVM *appellatam accipit ordine, & modo prædictis, dicénsque hæc verba,* Sancta Sanctis, & coniunctio corporis & sanguinis, *calici iniicit, eáque sanguini tunc commiscetur. Res autem notatu dignissima isthic obseruatur, quòd scilicet à Paschate ad Pentecosten, & in festo Corporis Christi, Sacerdos præ manibus habens, tenénsque supra calicem præfatam particulam* REGNVM, *ter alta voce effert, quasi canens hæc verba, quæ Christo quasi mortis victori celeberrimo gratulari videntur:* vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid; *quibus respondetur singulis vicibus,* qui sedes super Cherubim, radix Dauid, Alleluia. *Statim verò Sacerdos, aut Diaconus populum hortatur, vt humilitatem exhibeat in benedictione suscipienda his verbis,* Humiliate vos benedictioni. *Sacerdos verò eam impertit cum tribus ordinariis petitionibus, quarum cuilibet respondetur* Amen. Ita ibi.

CAPVT XI.

De mystico ritu Patenæ, apud Indos.

N Missa qua vtuntur antiqui Christiani Episcopatûs Angamalensis, in montanis Malabarici regni apud Indos orientales, expurgata ab erroribus, & blasphemiis Nestorianorum, ab illustrissimo Domino Alexio Macresio Archiepiscopo Goano, Indiæ Primate, in Synodo Diœcesana Angamalæ anno 1559. è Syriaco in Latinum sermonem conuersa, &c. quæ edita extat Tom. 6. Bibliothecæ sanctorum Patrum, sub hac inscriptione: *Missa Christianorum apud Indos. Sacerdos frangens hostiam per medium dicit; Accedimus, Domine mi, fide veritatis nominis tui, ad hæc sancta mysteria, ac pietate tua frangimus, & misericordia tua signamus corpus, & sanguinem Saluatoris nostri Iesu Christi, in nomine Patris, ✠ Filij, ✠ Spiritus sancti; tum Sacerdos partem hostiæ, quam manu sinistra tenet imponit patenæ, aliam verò sanguine intingit vsque ad medium dicens, Signetur sanguis pretiosus corpore sancto Domini nostri Iesu Christi, in nomine Patris, & Filij, ✠ Spiritus sancti: ✠ particulâ sanguine inductâ signat alteram partem, & superponit patenæ dicens, Signetur corpus sanctum sanguine propitiationis Domini nostri Iesu Christi, in nomine Patris, & Filij, ✠ Spiritus sancti. Et coniungens ambas particulas ad inuicem dicit, Prædestinata sunt, consecrata, perfecta, absoluta, & coniuncta ad inuicem, mysteria hæc supergloriosa, sancta, & viuificantia, & diuina, in nomine venerabili, ✠ præclaro Trinitatis supergloriosæ, vt sint nobis, Domine mi, in propitiationem delictorum, & in spem magnam resurrectionis ex mortuis, & innouationem vitæ in regno cælesti.* Hæc ibi.

COROLLARIVM.

De Patena.

IN veteri libello iam citato, cui titulus est, *Alphabetum Sacerdotum,* quo Ordo Missæ ritu Gallicano describitur, mos iste obseruandus signatur in fine Missæ, vt *postquam Sacerdos dixerit Ite Missa est, Placeat tibi sancta Trinitas, ✠c. osculetur altare, deinde dicat, ℣. Adiutorium nostrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum ✠ terram. ℣. Sit nomen Domini benedictum. ℟. Ex hoc nunc ✠ vsque in sæculum. Tum faciat crucem cum Patena ✠ dicat, Oremus, Benedicat vos omnipotens Deus, Pater, ✠ Filius, & Spiritus sanctus, Amen.*

FINIS PRIMÆ PARTIS.

Soli Deo honor & gloria.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS

PARS POSTERIOR,

QUÆ EST

DE MULTIPLICI

SACERDOTUM MUNERE

AC OFFICIO IN ECCLESIA DEI.

PRÆFATIVNCVLA.

RECTE, ſapienter, ac prorſus diuinè S. Carolus, alter ille ſuperioris ſæculi Ambroſius, cuius zelo, pietate, & doctrina, Eccleſiæ decor (qui lapſu temporis nonnihil emarcuerat) toto ferè orbe Chriſtiano refloruit; in Concilio V. Mediolanenſi, modum examinis præſcribens, quo qui ad Ordines promouendi ſunt, interrogari debent: hæc de iis qui ad Preſbyteratum aſpirant, examinandis conſtituit: *Vt ab iis qui Sacerdotio initiari volunt, hæc ſigillatim perquirantur: an piè ac fideliter in miniſteriis anteactis ſe geſſerint, an ſpectata pietate, atque caſtis moribus, an præclarum bonorum operum exemplum, & vitæ documenta ab iis expectari poſſint? Hæc præterea quærantur: Quid ſit Miſſæ ſacrificium, qui illius effectus, quæ eiuſdem partes, quæ neceſſaria in eo inſint, quæ ſacrarum veſtium ſignificationes, quæ in eo ſacrificio offerendo requirantur; vbi, & quando illud fieri non licet, quæ dubia aliquando incidere poſſunt, quæ explicatione opus habeant, vt illud rectè fiat? tum experimentum eorum, ex præſcriptis infrà regulis*, &c. Loci huius non eſt ſingula hæc accuratim expendere, cùm priora quæſita, non tam ſint de iure, quàm de facto. Nam ſi Ordinandi ad Sacerdotium, ſe in inferioribus gradibus & officiis, piè ac fideliter geſſerint, ſi ſpectata pietate atque caſtis moribus: hoc non pendet ſolùm ab Eccleſiaſtica theoria, neque à praxi præſcripta à ſacris Canonibus, & Pontificiis monitis; ſed maximè ab vſu, actibúſque particularibus Clericorum, Sacerdotij candidatorum, Canonicæ diſciplinæ conſonis, vel aduerſis. Si verò præclarum bonorum operum exemplum, & vitæ documenta ab iis expectari poſſint, inquiſitionis eſt Examinatorum, quorum curæ ac diligentiæ officium eſt, prænotionem optandi huius ſucceſſûs, ex ſpectatis circumſtantiis, perſonarum, loci, & temporis elicere. Cæterùm quoad ſacrarum veſtium ſignificationes, illas priori parte huius operis luculenter explicauimus. Porrò quid ſit Miſſæ ſacrificium, Polemici Theologi, aduersùs huius temporis Hæreticos copiosè docent; qui ſint eius effectus & partes, Scholaſtici demonſtrant; denique quænam in ipſo ſacrificio ritè offerendo requirantur, Theologi Morales, Doctoréſque ſacrorum Canonum, fuſis tractationibus exponunt. Eapropter nihil ferè nobis hîc ſupereſſe

videtur, quo de re tam diuina impræsentiarùm disseramus, cùm abundè ac sufficiẽter, à tot tantísque Scriptoribus de ea fuerit hactenus pertractatum. Sed verò operis ratio non permittit, vt de diuini huius muneris mysterio, eiusdémque ministerio penitus hîc conticeamus. Frustra enim Sacerdotem Panopliâ sacrarum vestium in priori parte huius operis instruximus, nisi in hac altera ipsos actus, ad quos significandos ornatus ille totus destinatur, operam demus ad amussim exprimere doctrinæ ac disciplinæ Ecclesiæ Catholicæ. Communis est equidem omnibus Sacerdotibus noui Testamenti, sacrificandi potestas, quorum hæc summa dignitas est, & sacra corona. Quamobrem cuilibet promouendo ad tam sublime munus, dicit ordinator Pontifex: *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare, & baptizare.* Igitur *offerre* est fons, radix & apex actuum omnium Sacerdotij nostri. Cæterùm huius potestatis vsus (ingentis cùm sit momenti) nos pleraque nosse expostulat: primùm ratione subiecti, & rei *oblatæ*: item & obiecti sacrificij, deinde consideratione finis propter quẽ offertur: postmodum etiam respectu principij, & auctoris huius sacrificij, denique ratione vsûs & officij; siquidem vt vicariam Christi personam hîc gerit Sacerdos, sic eius intentum sequi, & exemplum gnauiter imitari debet. Hæc sunt quæ primo hoc libro alterius partis huius Panopliæ, statuto ordine explicanda, diuino confidentes auxilio (sine quo nihil sumus, nihil possumus) ad æternæ Maiestatis gloriam, Ecclesiæ decus, Sacerdotum instructionem, & totius populi Christiani vtilitatem, vltrò iam aggredimur, aurei illius moniti Vincentij Lerinensis nusquam immemores: *Depositum custodi (ait Apostolus) id est talentum Catholicæ fidei inuiolatum illibatúmque conserua: aurum accepisti, aurum redde; ne plumbum, ne æramenta supponas: eadem quæ didicisti, ita doce, adorna, illustra, vt cùm dicas nouè, non dicas noua.* Tantùm enim abest vt noua hoc in opere ingeramus: quin potiùs Nouatores (vocũ scilicet profanarũ, quas horret Apostolus, propolas) sacro-sanctæ antiquitatis auctoritate, acerrimóque diuinæ veritatis gladio, viriliter (vt pio & erudito Lectori, dissertationem istam attentè, & seriò peruoluenti, palam fiet) à sacri altaris venerandis adytis, temerandis; aduersus quæ vt sordidi muli, magno Antonio pridem (indicante Deo) visi, ferociter calcitrant, ab hoc insano impetu coërceamus: *Sanctáque*, procul missis profanis, *Sanctis*, vt pium, & æquum est, vindicemus. Apud nos enim inconuulsis radicibus Catholicæ fidei, viuit antiquitas, cui sacri Canones, ab initio, in Ecclesia perenniter obseruati, inuiolabilem sanxerunt reuerentiam.

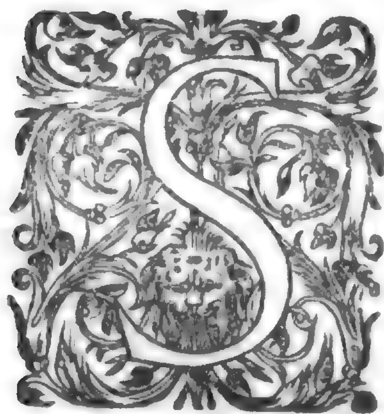
PANOPLIÆ SACERDOTALIS PARS ALTERA.

LIBER I.

DE OFFICIO SACERDOTIS: quatenùs ad offerendum Deo sacrificium ordinatur.

CAPVT PRIMVM.

Corpus & sanguinem Domini, esse id sacrificium quod in Missa propriè offertur & sacrificatur.

SACRIFICIA omnia seu ratione materiæ, seu ratione formæ, aut modi quo offeruntur, seu ratione principij, aut ratione finis, vsúsque, & officij quo celebrari solent ac debent, considerantur. Hoc præfixo generali theoremate, hîc imprimis dicendum respectu materiæ, seu rei oblatæ, quid sit sacrificium quod noui Testamenti Sacerdotes ex iniuncto diuinitùs munere, iugiter Deo offerunt in Ecclesia. Huius quæstionis solutio in præsentis capitis inscriptione sufficienter exprimitur: siquidem (vt præsignauimus in titulo) corpus & sanguis Domini est id sacrificium, quod in Missa propriè offertur & sacrificatur. Dogma hoc est Catholicum, ab Apostolis traditum, ab Ecclesia semper & vbique creditum & prædicatum; denique aduersùs hæreticos assertum, & confirmatum, in postrema Synodo Oecumenica, sess. 22. c. 1.

&c. vbi sacrosanctum Concilium ait: *Dominus noster Iesus Christus, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini, Deo patri obtulit; ac sub earumdem rerum symbolis, Apostolis (quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat) vt sumerent, tradidit; & eisdem, corúmque in Sacerdotio successoribus, vt offerrent præcepit per hæc verba, Hoc facite in meam commemorationem, vtì semper Ecclesia Catholica intellexit, & docuit.* Quæ verba Nouatores etsi nonnisi cum fremitu audiant: tamen ab Apostolicorum discipulis, eorúmque auditoribus iam olim pronunciata, non est quod inficientur, sic enim ante annos 1500. edoctus in Apostolicorum virorum schola scripsit S. Irenæus, lib. 4. contra Hæreses, c. 32. *Eum qui est ex creatura, panem* (Dominus) *accepit, & gratias egit dicens, Hoc est corpus meum, & calicem similiter qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso Mundo.*

ARTICVLVS I.

Vnicum, & proprium noui Testamenti sacrificium esse Christi corpus & sanguinem; nec aliâ potuisse hostiâ legem gratiæ consecrari & propagari. Ad quam oblationem legis antiquæ omnia sacrificia, vt ad rem vmbræ, ad archetypum figuræ referebantur, & in ea consummantur.

ERANT quidem in lege veteri, variæ sacrificiorum species, sed ad quatuor capita præcipua referebantur, quæ videlicet hæc erant: holocaustum, mincha, hostia pacifica, & victima pro peccato.

I. Victima holocausti, secundùm legem (Leuit. 7. 8.) mascula esse debebat & integra, totáque Deo comburebatur, excepta pelle, quæ Sacerdoti cedebat sacrificanti. Sumebatur verò ex bobus, vel ouibus, aut capris, aut ex turturibus, & columbis, Leuit. 1. Tamen ex solis agnis fieri poterat iuge sacrificium: præceptum enim diuinum erat, vt quotidie in holocaustum duo agni offerrentur, alter mane, alter vespere (qui tota nocte cremabatur) cum decima parte ephi similæ, quæ conspersa esset oleo, quartæ partis Hin, cui infundebat Sacerdos eiusdem mensuræ vini quartam itidem partem. Num. 28. 3.

II. Mincha sacrificium erat farreum, quod offerebatur, vel ex simila, vel ex spicis, vel panibus coctis siue clibanô, siue sartagine, siue craticulâ, Leuit. 2. Sale, Mincha condiebatur, eíque infundebatur oleum, & imponebatur thus, sed sine fermento, & absque melle offerebatur. Ex ea pugillus cremabatur Deo, reliquum Sacerdoti cedebat.

III. Hostia pacifica, erat bos, ouis, aut capra. Ex ea primò sanguis, & adeps cum renibus, & cauda si esset ouis, Deo adolebatur. Secundò pectus, & armus dexter erat pro parte Sacerdoti sacrificanti, sed caro reliqua cedebat lucro offerenti, Leuit. 3. Immundus non

comedebat ex ea. Leuit. 7. 20. ſed ſoli mundi, tam mares quàm fœminæ, idque primo die, ſi eſſet hoſtia gratiarum actionis: vel etiam ſecundo die, ſi eſſet hoſtia votiua & ſpontanea, ſi quid ſupereſſet tertio die, igne comburebatur. Leuit. 7. 15.

Hoſtia pro peccato per ignorantiam commiſſo à Pontifice, vel populo, erat hircus: à plebeio, erat hircus, vel capra, aut ouis. Leuit. 4. Ex hac ſanguis, adeps, renes, & cauda Deo cremabantur, reliquam partem comedebant Sacerdotes cum pueris maſculis. Leuit. 6. 6. Qui calumniam aut iniuriam proximo fecerat, offerebat pro peccato arietem.

Cæterùm victima quælibet debebat eſſe integra, ſine macula, nec admitti poterat, ſi eſſet cœca, fracta, ſcabioſa, &c. Leuit. 22. ſi eſſet ex carne, libamina ſua habebat, ſimilam, oleum, vinum, thus, ea menſura quæ Num. 15. 4. præſcribitur. Erant inſuper ſolennes oblationes primogenitorum, primitiarum, & decimarum. Et offerre poterant filij Iſrael pro fabrica, & ornatu Tabernaculi, aurum, argentum, æs, hyacinthum, purpuram, coccum byſſum, pilos, caprarum, pelles arietum, ligna Setim, oleum, aromata, lapides onychinos, & gemmas. Exod. 25. Varia denique erant ſacrificia pro Nazaræis conſecrandis, pro leproſis expiandis & emundandis, pro mulieribus menſtruatis, pro hæmorrhoiſſis, & quibuſlibet immundis. Leuit. 15. &c. præter ſacrificium vitulæ rufæ, quæ ſolenni ritu cremabatur à Pontifice extra caſtra, cum ligno cedrino, cocco bis tincto & hyſſopo, cineréſque eius ſuper populum cum aqua luſtrali ſpargebantur, Num. 19. Heb. 9. Et ſacrificium agni Paſchalis, Exod. 12. quod ſemel dumtaxat quolibet anno offerebatur. Erat prætereà peculiare ſacrificium in feſto Expiationis, quod à ſolo ſummo Sacerdote offerri poterat. Leuit. 1. Materia igitur ſacrificiorum quorumlibet, duplicis generis erat; nam erat ex rebus animatis, vel ex rebus inanimatis. Non omne genus animantium poterat Deo ſacrificari, ſed octo dumtaxat quæ tantùm ſibi offerri præſcripſerat. Hæc erant, ouis, capra, hædus, bos, vitulus, columba, paſſer, & turtur.

Res inanimæ quæ ſacrificabantur, vel erant liquidæ, vt ſanguis, vinum, oleum: hæc effuſione offerebantur; vel erant ſolidæ, vt panis, ſimila, ſal, thus, manipulus ſpicarum virentium, & triticum: hoc leuabat Sacerdos in altum, variéque conficiebat & immutabat; in qua immutatione conſiſtebat ratio ſacrificij: nam panis in fruſta diſſecabatur; ſimila ſartagine, clibano, vel craticula coquebatur; ſal vrebatur, thus adolebatur, manipulus ſpicarum torrebatur, triticum conterebatur.

De horum ſacrificiorum virtute & efficaciâ, diſputationem mouerunt Nouatores; docent enim per ſacrificia vetera æquè ac per nouæ legis ſacramenta homines fuiſſe reconciliatos, peccata expiata, beneficia impetrata, Deóque gratum æquipariter fuiſſe cultum redditum. Ratione hac nituntur, quòd etiam noſtra ſacramenta gratiam ex opere operato non conferant, ſed fides quam ipſa excitant,

ceu motiua, indicia, & sigilla gratiæ; tam noua etenim, quàm vetera sacramenta, seu sacrificia non iustificare nisi per fidem quam excitant pari modo. Quod dogma hæreticum est, nam è diametro pugnat cum vniuersa Apostoli doctrina, maximéque cum tota eius epistola ad Hebræos, in qua disertè ait c. 7. *reprobationem factam fuisse prioris mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem; nihil enim ad perfectum legem adduxisse, fuisse verò introductionem melioris spei, per quam peruenimus ad Deum. Tabernaculum prius fuisse vmbratile, & figuratiuum, respectu noui quod fixit Deus & non homo*, c. 8. sacrificia vetera (quæ alibi vocat *egena & infirma elementa*, Gal. 4. 9.) deseruisse *sicut vmbras nouis quæ ipsorum exemplaria sunt, quin & illa terrena fuisse, ista porrò esse cœlestia, Christum longè meliùs quàm Aaron, & eius sequaces Pontifices & Sacerdotes, sortitum fuisse ministerium, noui esse Testamenti Mediatorem, quod in melioribus promissionibus sancitum est. Hoc nouo Deum veterâsse prius*, quod iam *ob imperfectionem* per ipsum nouum antiquatum est. *Tabernaculum vetus fuisse parabolam temporis instantis.* c. 9. *iuxta legem oblata fuisse munera, & hostias quæ non poterant secundùm conscientiam perfectum facere seruientem, solummodò fuisse illa sacrificia in cibis, & in potibus, & variis baptismatibus, & iustitiis carnis, vsque ad tempus correctionis impositis* &c. ibidem. *Legem habuisse vmbram, & futurorum bonorum, non ipsam imaginem* (seu vt legit Syrus interpres, *Kenuma*, substantiam) *rerum*: vel vt ex autographo intelligit sanctus Chrysostomus, *veritatem*: & solidè prorsus ac perappositè, nam vt ait Ioannes Baptista apud Euangelistam, *Lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.* Ioan. 1. 16. Multum est igitur discriminis inter sacrificia, sacramentáque legis Mosaïcæ, & legis gratiæ, cuius auctor, & mediator est Christus. Nec verum est parem vim reconciliationis, placationis, expiationis, propitiationis, impetrationis habuisse priscæ legis sacrificia atque sacramenta, ac nostra: fatentur tamen Theologi vim quandam expiationis, veniæ, & propitiationis, quin & impetrationis fuisse ex antiquis illis religionis adminiculis, priscæ legis cultoribus impertitam. Sacrificia enim veteris Testamenti valebant ad expiationem peccati quoad pœnam temporalem, & quoad immunditiam legalem, non quoad culpam, & pœnam gehennæ, nisi per modum signi, vt mox dicetur. Hæc porro ratio est cur lex non instituerit sacrificia pro omnibus peccatis, sed solùm pro peccatis ignorantiæ, præsertim contra cæremonias legis, vt patet Leuit. 4. & 5. & etiam pro peccatis in damnum proximi, in rebus externis, & pro periurio, ex cupiditate habendi res alienas prolato. Leuit. 6. Pro aliis peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, adulterio, idololatria, nullum inuenitur sacrificium, quia gratia remissionis peccatorum sub Euangelio tantùm ex merito Christi speranda & obtinenda erat.

Heb. 10. 1. &c.

Vide Cardinal. Bellarm. lib. 2. de sacramentor. effectu c. 18. int. init. & med.

Sed neque vim illam habebant expiationis peccati, quoad pœnam temporalem, & quoad legalem immunditiam, aut impetrationis beneficij cuiuscumque, vetera sacrificia, nisi quantùm signa erant futuri sacrificij Christi. Piè, aptè, & perelegantèr hoc insinuat theorema

rema S. Chrysostomus serm. 25. in epist. ad Hebræos; *Sicut*, inquit, *regnantium statuæ, quæ sine sermone atque anima sunt nonnunquam ad se confugientibus hominibus anima atque ratione decoratis subuenire consueuerunt, non quia sunt ex ære confectæ, sed quia retinent imaginem principalem; ita & sanguis ille animalium, qui irrationalis fuit, animas habentes homines liberauit, non quia sanguis fuit, sed quia Christi sanguinis præsignabat aduentum.* Sanguis agni Paschalis fusus super postes domus cuiusque Hebræorum, eos præseruauit ab excidio, percussorémque Angelum ne feriret quemquam ipsorum sua reuerentia cohibuit. Non virtute sua hoc effecit iste sanguis, sed quia sanguinis Christi veri agni qui effundendus erat sub lege gratiæ in remissionem peccatorum, signum mysticum erat. Sic enim habet sacer textus Exod. 12. 12. *Et transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiámque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine vsque ad pecus, & in cunctis diis Ægypti faciam iudicia: ego Dominus; erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis, & videbo sanguinem & transibo vos (dicam enim*, vt ait alio loco, *Angelo percutienti, cesset hîc manus tua.) Nec erit vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti.* Quasi diceret, sanguis hic vobis salutis viæ erit signum, & tessera, quòd non percutiet vos Angelus vastator, non quòd hoc signo corporeo indigeat, ipse enim per se satis videt quæ sint domus Hebræorum, in quibus comeditur Phase, & quæ Ægyptiorum; sed quòd vos hoc signo tutelam, custodiam & salutem expectare velit, ídque ob typum agni eius, qui sanguine suo liberabit vos ab ira ventura & morte æterna.

Verùm hîc elabi contendunt Nouatores, speciosæ distinctionis effugio: fatentur enim agnum Paschalem fuisse figuram Christi, agni veri pro mundi salute immolati, sed excipiunt hanc figuram fuisse impletam in cruce, in qua pro salute mundi factus obediens patri vsque ad mortem, oblatus est. Porro non abnuunt Theologi Christi sacrificium in cruce fuisse per immolationem agni Paschalis figuratum, proinde typicum illum agnum ad Christum oblatum in cruce, sicut signum ad rem signatam referri. Sed dicunt nihilominus ipsum agnum Paschalem typum fuisse Eucharistiæ, quin principaliùs, & immediatiùs figurasse Christum in sacrificio Missæ quàm in sacrificio crucis, ídque patet ex circumstantiis in lege præscriptis. 1. Agnus Paschalis decima quarta die primi mensis ad vesperam immolari debuit, Exod. 12. At passio Christi non incidit in diem 14. nec in vesperam, sed in meridiem diei 15. Verùm Eucharistiam instituit Christus die 14. primi mensis circa vesperam. 2. Agnus immolabatur in memoriam transitus Domini, & liberationis populi de Ægypto: atqui Christus non fuit crucifixus in memoriam transitus alicuius aut liberationis, sed Eucharistia celebratur in memoriam transitus Domini per passionem, ex hoc mundo ad Patrem, & liberationis nostræ de potestate diaboli, quæ facta est per ipsam Christi mortem. 3. Agnus immolabatur vt manducaretur, & esset quasi viaticum peregrinorum, nam ad hoc significandum manducabatur

à Iudæis habitum peregrinorum præ se ferentibus, cum baculis, & calceis &c. Porrò Christus non fuit crucifixus vt manducaretur, nec fuit vllus tunc, qui eum sic immolatum manducauerit: sed verò Eucharistia nihil aliud est quàm refectio, & viaticum peregrinantium ad supernam ciuitatem, & vitam æternam. 4. Denique Agnus non poterat manducari, nisi à circumcisis & mundis hominibus, & in Ierusalem. Ita Eucharistia rite, & fructuosè non potest sumi nisi à regeneratis, & emundatis, & intra Ecclesiam Catholicam existentibus: Christus verò non in domo, nec Hierosolymis, sed extra ciuitatem in cruce oblatus est, tam pro Iudæis, quàm gentibus & vniuerso modo. His de causis communi consensu sancti Patres docent Agni Paschalis immolationem fuisse propriè, & adæquatè figuram, & signum mysticum sacrificij incruenti, quo Christus verus, & immaculatus Agnus in altari Deo offertur, & nobis datur, & communicatur. Quò spectans Apostolus nos ad huius sacrificij participationem inuitat dicens, *Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur.* Quæ verba perpendens S. Ambrosius Com. in cap. 1. Lucæ, *Quando sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur, etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* Eadem mente S. Cyprianus in serm. de Cœna Domini. *Cœna disposita* (inquit) *inter sacramentales epulas obuiauerunt sibi antiqua instituta & noua; & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.* Idem docet S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, magnúsque eius discipulus B. Hieronymus in c. 26. Matth. item S. Augustinus lib. 2. cont. litteras Petiliani c. 37. Isichius in Leuit. lib. 2. c. 8. Gaudentius tract. 2. in Exod. S. Chrysostomus hom. de proditione Iudæ, tom. 3. *In ipsa mensa* (inquit, vltimæ Cœnæ Dominicæ) *vtrumque Pascha & typi, & veritatis, celebratum est.* Et homil. 83. in Matth. *Veritatem figuræ adiunxit.* Sed elegantissimè S. Leo serm. 70. de Passione Domini. *Vt ergo vmbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.* Hinc clarè patet Agnum Paschalem antiquæ legis, typum Christi in Eucharistia immolati fuisse proprium, tantúmque ab hoc sacrificio differre illud Pascha typicum, quantùm vmbra à corpore, & figura à re ipsa, per eam adumbrata longè distat.

Alia omnia sacrificia priscæ legis eiusdem sacrificij nostri signa quoque, & figuræ erant. Longum hoc esset per singula demonstrare. strictim igitur hîc aliqua, sed præcipua hac de re puncta notabimus.

I. Holocaustum se obtulit Christus in cruce profusa anima, vita, & toto sanguine, passúsque in anima & corpore, in honore, denique vt ait Apostolus, tentatus per omnia, *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo, in odorem suauitatis.* Hinc peracto suo sacrificio cùm iam spiritum emissurus erat, alta voce clamauit *Consummatum est*, quia nihil reliquum erat quod facere, vel pati pro huma-

no genere ampliùs iam posset, *sic vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*, Heb. 10. Ergo inferunt Nouatores, iam non relinquitur pro peccato hostia, ergo superflua Missa est, nec sacrificium esse potest, vt mundo hactenus fuit persuasum. Verùm toto cœlo aberrant, iísque rectè aptari potest quod Christus olim dixit Saducæis, *Erratis nescientes scripturas*, si enim seriò attenderent quid importet figura holocausti, à Christo adamussim impleta secundùm diuinæ legis præceptum, facilè deprehenderent quàm grauiter impingant, & miserè hallucinentur.

Nihil solennius erat in veteri lege quàm iuge sacrificium, quod quotidianum holocaustum erat, præceperat enim Deus Exod. 29. Num. 28. singulis diebus duos agnos in holocaustum offerri, vnum mane, & alterum vespere, quod idcirco *iuge sacrificium* appellabatur. Hanc figuram Christus impleuit, semel siquidem in cruce visibiliter & cruenter seipsum agnum immaculatum patri acceptissimum obtulit in holocaustum, quasi sacrificium matutinum: nobis autem se sub speciebus panis & vini, modo incruento, iugiter vsque ad sæculi consummationem, quasi sacrificium vespertinum, cuius tota nocte crematio perdurabat (Leuit. 6.) æterno Patri offerendum reliquit. Vnde signanter scribit Apostolus: *In qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit, Accipite & manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit dicens, hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.* 1. Cor. 11. &c.

Nec obstat quòd duo agni diuersi olim mane & vespere seorsim offerebantur in holocaustum, fieri enim non poterat vt qui mane immolabatur, & consumptus fuerat ab igne, rursum ad vesperam sacrificaretur, & tota nocte crematetur: at Christus qui in cruce oblatus est, idem est qui in Eucharistia immolatur; modus est quidem dissimilis, nam visibiliter, & cruento modo crucifixus fuit, sed in Eucharistia inuisibiliter, & incruenter se obtulit, offerendúmque in perpetuum præcepit mortem suam annunciando, hoc est memoriam matutini (id est prioris) sacrificij in cruce peracti, hac in vespertina, seu posteriori oblatione iugiter celebrando. Sed agnus est idem prorsus qui vtroque modo immolatur: qui etsi fuerit verè in cruce mortuus, in sepulchro tamen non corruptus, surrexit post triduum gloriosus, & nunc in Eucharistiæ sacrificio viuus & incorruptibilis perenni oblatione immolatur; quod egregiè S. Andreas sua in passione professus est, dum Ægeæ Proconsuli; qui eum ad nefaria sacrificia impellebat respondit: *Ego omnipotenti Deo qui vnus & trinus est, immolo quotidie, non taurorum carnes, nec vitulorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari: huius carnem posteaquam omnis populus credentium manducauerit, Agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus.* Eò spectauit Gaudentius Episcopus Brixiensis, contemporaneus S. Am-

brosij, tract. 2. in Exod. vbi totam agni celebrationem tam paschalis quàm quotidiani, ad Eucharistiæ sacrificium, viuum & perenne memoriale crucis retulit: *In vmbra*, inquit, *illius legalis Paschæ, non vnus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos: nam sufficere vnus non poterat vniuersis.* Et paulò infrà. *Idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis & vini reficit immolatus, viuificat creditus, consecrantes sanctificat consecratus; hæc enim agni caro, hic sanguis est.*

Et verò necesse omnino fuit (quamuis sacrificium crucis verum & perfectum esset holocaustum) Eucharistiæ sacrificium à Domino institui, ne scilicet coactè & inuitè passus & mortuus in cruce censeretur: *Prædicamus Christum* (ait vas electionis Paulus) *& hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus verò stultitiam.* Probro vertebant Christianis, quod hominem vili crucis supplicio interemptum mundi fuisse redemptorem crederent, & humano generi persuadere niterentur. Rectè S. Leo, serm. 8. de passione Domini. *Exaltato per crucem Christo, non illa tantùm species aspectui mentis occurrat quæ fuit in oculis impiorum; isti enim nihil in Crucifixo Domino præter facinus suum cogitare potuerunt.* Passionem idcirco eius putabant fuisse supplicium, neutiquam sacrificium: quamobrem Christus ipse crucem propè passurus non semel obtestatus est, *se sponte sua mori, pro ouibus vltro animam ponere. Propterea me diligit pater, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso*, scilicet volente, lubente, & non coacto, nec inuito; idque ipsum Isaias expressè prædixerat, c. 53. *Omnes nos quasi oues* (inquit) *errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. Et posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrorum, oblatus est quia ipse voluit.* Verùm nutus iste quo se vltro patri obtulit in sacrificium confixus in cruce, hominibus incognitus erat, quibus externam speciem duntaxat respicientibus, mors ipsa violenter inflicta ei fuisse videri poterat, nisi alia signa ipse antea dedisset, quibus mortem ipsam non fuisse sontis hominis supplicium, sed insontis sponte se tradentis pro mundi salute sacrificium voluntarium palam ostenderetur; *Anticipauit igitur sacrificium crucis* sui ipsius immolatione incruenta, oblatione pacifica dum sacrificium Eucharistiæ pridie scilicet quàm pateretur instituit. Id sapienter iamdudum notauit arcanum S. Gregorius Nyssenus orat. 1. de Resurrect. * *Pro ineffabili* (inquit) *arcanóque, & qui ab hominibus cerni nequit sacrificij modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem ac victimam offert pro nobis, Sacerdos scilicet simul & agnus Dei. Quando hoc accidit? cùm suum corpus ad comedendum & sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit.* Hinc igitur luce clarius est quomodo quotidianum holocaustum, seu iuge veteris legis sacrificium, Missæ sacrificium præsignificauerit, quod Christus vt figuram eiusmodi impleret simúlque spontaneam esse suam oblationem ostenderet, & in perenne cruenti sui holocausti in cruce peracti cederet monimentum; in ipsius suæ mortis procinctu, apparatu tam splendido, ritu planè nouo, sed modo prorsus miro ac verè diuino instituit. Rectè ad hæc Rupertus lib. 2. in Exod. cap. 6. *In*

1. Cor. 1. 23.

Ioan. 10. 17. 18.

* Ἀλλὰ προλαμβάνει τῇ οἰκονομίᾳ τὴν ἔφοδον κατὰ τὸν ἄρρητον τῆς ἱερουργίας τρόπον, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀθέατον, καὶ ἑαυτὸν προσήνεγκε προσφορὰν καὶ θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἱερεὺς ἅμα, καὶ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Πότε τοῦτο; ὅτε βρωτὸν ἑαυτοῦ τὸ σῶμα εἰς βιῶσιν.
S. Gregor. Nyss. orat. 1. de resurr.

angustia passionis agonizans, priùs propriis manibus Deo patri semetipsum immolauit.

II. *Mincha* quoque figura fuit sacrificij Eucharistiæ. Vbi vulgata habet, Leuit. 2. 1. *Anima cùm obtulerit oblationem sacrificij Domino;* iuxta Hebraïcum exemplar legitur; Oblationem Mincha, quod Aquila vetus interpres vertit *donum de frumento.* Mincha enim Hebræis propriè est sacrificium, quod ex farre aut simila fit, siue cocta clibano vel sartagine aut craticula. Communis est hîc Patrum obseruatio, scilicet quod sicut victimæ animalium iugulatorum, hostiæque cruentæ significabant sacrificium Christi in cruce occisi; ita sacrificium Mincha significabat sacrificium ipsius Christi in Eucharistia sub speciebus panis & vini. Hoc enim est illud sacrificium Mincha sacrificium purum & oblatio munda, quod Malachias in omni loco totóque orbe à Gentibus offerendum prædixit c. 1. 11. Quid enim purius Christi corpore, quod virtute Spiritus sancti de Virgine natum est? Corpus illud incruentè hoc in mysterio immolatum oleo perfusum est misericordiæ, in clibano coctum, quoniam in ligno crucis assatum fuit igne ardentissimæ charitatis; thure fumigatum est, quia offertur Deo in odorem suauitatis; sale aspergitur, quia est summa cum reuerentia & discretione offerendum & sumendum, sine melle ob amaram memoriam Dominicæ passionis; sine fermento, quia hic agnus innocens & impollutus ac absque vlla macula immolatur, nonnisi puris corde apponitur ex ipsa sacrificij lege: *Expurgate vetus fermentum* (inquit Apostolus 1. Cor. 5. 7.) *vt sitis noua conspersio sicut estis azimi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur, non in fermento veteri neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azimis sinceritatis & veritatis.* Quærunt Rabbini, cur post tot ac tanta sacrificia victimarum, Deus hoc sacrificium Mincha seu farreum instituerit? Varia varij dicunt, sed aptior & simplicior hæc videtur eorum responsio qui aiunt, *propter pauperes;* Non enim omnium facultatis erat emere & offerre oues, capras, hœdos, boues, vitulos, columbas, turtures, &c. Sed facile erat pugillum similæ, & pauculùm olei, thuris & salis inuenire, Deóque offerre, qui non tam pretium oblationis quàm offerentis pium affectum respiciebat. Quàm rara esset Eucharistiæ oblatio, si materia ex qua conficitur, tanto esset pretio vt non nisi à diuitibus comparari posset? Prospexit eò diuina bonitas & sapientia rem pretiosissimam omnibus donans, (*Sic enim Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret.* Ioan. 3.) & exiguam à nobis exigens oblationem; tantillum panis & vini offerimus; Deus ea æquè tam à paupere quàm diuite acceptat. Sed omnipotentia sua transmutat in dilectissimi filij sui corpus & sanguinem; quod oblatum suscipit de manibus Sacerdotis in memoriam beneficiorum, in remissionem peccatorum, in gratiarum actionem, in summi cultus & reuerentiæ testimonium, in gratissimum munus & suauissimum sacrificium. At de hac sacrificij specie pro instituto satis.

III. Iam verò pacifica hostia, quid magis meliúsve præsignabat

quàm ſacrificium illud incruentum ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui pane & vino ſimplici puróque ſacrificio Chriſti dedicauit Sacramentum? Melchiſedech, inquam, Rex ille iuſtitiæ & Rex pacis, quem viuam fuiſſe Chriſti imaginem Apoſtolus in epiſt. ad Hebræos perſpicuis demonſtrat argumentis, adæquatíſque conuenientiis inſinuat. Pulchrè ad hæc glorioſus Martyr & pontifex Cyprianus lib. 2. ep. 3. *Quis magis Sacerdos* (ait) *Dei ſummi, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus? qui ſacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, id eſt panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem.* Nec minùs diſertè & appoſitè S. Auguſtinus lib. 16. de Ciuitat. Dei c. 22. *Ibi primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum.*

S. Hieronymus in epiſt. ad Euagrium, de Melchiſedech.

IV. Hoſtia pro peccato, noſtri etiam ſacrificij fuit typus. Repugnare tamen videtur ipſe delectus hoſtiæ, quia quæ pro peccato commiſſo per ignorantiam, vel à Pontifice, vel à populo offerebatur, hircus erat. Chriſtus verò eſt agnus; Et agnus quidem immaculatus & puriſſimus, à quo longè differt hircus, qui animal fœtidum eſt & impurum, vnde electi per agnos & oues, reprobi per hircos in Euangelio deſignantur, Matth. 26. Nihilominus per hircum Chriſtus potuit bono ſenſu ſignificari, quemadmodùm dicitur leo, ſerpens, bos, vel vitulus. Siquidem bos appellatur non propter craſſitudinem & ſtupiditatem, ſed propter conſtantiam & patientiam; vitulus propter innocentiam; ita & ſerpens, non quidem propter ſerpentis malitiam, ſed propter prudentiam; ſic etiam dicitur leo neutiquam reſpectu furoris & rapacitatis, ſed fortitudinis & magnanimitatis; ſic & hircus Chriſtum quidem non ſignat in quantum ipſe hircus animal eſt petulcum & laſciuum, ſed propter alias rationes, ſcilicet ob laudabiles qualitates quæ myſticè Chriſtum eiúſque ſacrificium tam in cruce quàm in altari deſignant. Tritum eſt quod Naturaliſtæ de ſanguine hirci tradiderunt, adeo ſcilicet eſſe calidum, vt emolliat adamantem, cuius duritiam nec ferrum domare poteſt, *Sic charitate filij Dei* (quam maximè in cruce teſtatus eſt, quotidiéque in altaris ſacrificio, ſuíque amoris Sacramento nobis demonſtrat) *liquefacta eſt duritia mundi* (ait S. Aug.) *vt agnoſceret beneficium ſuæ redemptionis, qua non agnouerat beneficium ſuæ creationis.* Inſuper clauſi erant cæli, quorum aditum nobis aperuit Chriſti ſanguis: *In ſanguine ſuo cœlorum nobis initiauit viam.* Mira longè plura dicunt de hirci ſanguine, nimirum quòd hirci hederâ nutriti miro modo calculum diſſoluit ſanguis, cornu eius exuſtum fugat ſerpentes & vlcera corrodit, fel eius viſum clarificat, iecur iuuat contra morſum canis rabidi, vrina cum felle leproſis ſalutem confert & lentigines tollit. Longè magis mira Chriſti ſanguis operatur in nobis. *Sanguis Chriſti* (ait dilectus Apoſtolus) *emundat nos ab omni peccato,* proinde & omni pœna peccati: huius ſanguinis meritum & virtus in ſacrificio Miſſæ nobis applicatur; vbi fit agnus immolatus, vera & vnica hoſtia pro peccato. *Clamat multo meliùs iſte ſanguis, quàm ſanguis Abel;* hic enim vin-

Plin. lib. 28. c. 4.

dictam postulat, ille verò gratiam inclamat, & misericordiam: quapropter mysticum offerens Christus calicem signanter ait, *hic est sanguis meus noui testamenti, qui effunditur in remissionem peccatorum.* Nec enim tantùm est sacrificium impetrationis, & gratiarum actionis, sed etiam propitiationis, vt infrà dicetur.

Sed sensim longiùs progredior quàm putaram. Redeo igitur ad theorema præfixum, quòd nempe varia illa sacrificia veteris legis fuerint omnia, typi & figuræ Euangelici sacrificij quod in Eucharistia celebratur. Sicut itaque figuræ ad res signatas referuntur; lineæ omnes à circulo tendunt in centrum, & hoc vnico puncto connectuntur; sic planè, magnus ait Chrysostomus in Psal. 95. *Omnia veterum sacrificia, noua superueniens gratia* (id est Eucharistia) *vno complectitur sacrificio:* Aliis verbis idem ait S. Augustinus lib. 17. de Ciuit. Dei c. 20. *Mensa* (inquit) *quam exhibet Sacerdos noui testamenti de corpore, & sanguine suo, id est enim sacrificium quod successit omnibus sacrificiis quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam agnoscimus vocem illam in Psal. 39. eiusdem mediatoris: Corpus autem adaptasti mihi, quia pro omnibus illis sacrificiis & oblationibus, corpus eius offertur* (Deo) *& participantibus ministratur.* † Idem quoque Leo Magnus effatur serm. 8. de passione Domini, elegantissima hac sua ad ipsum Dominum apostrophe, *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante vna corporis, & sanguinis tui implet oblatio; & sicut vnum est pro omni victima sacrificium, ita vnum de omni gente sit regnum.*

† Eò spectans Ecclesia, Dominica 16. post Pent. sic orat in secreta Missæ, *Deus qui legalium differentias hostiarum, vnius sacrificij, perfectione sanxisti. &c.*

ARTICVLVS II.

Propter eximiam hostiæ dignitatem, quæ à Sacerdotibus noui Testamenti iugiter immolatur, iisdem, & inferioribus altaris ministris, perpetuam continentiam fuisse iniunctam.

SI quod offertur in tremendis Mysteriis Sacerdos tanti sacrificij ministerio fungens attentiùs respiciat, bone Deus! quanta hìc, etiam plusquam Angelica, sanctitas requiritur? * *Terribilia atque horrifica fuerunt, quæ gratiæ tempus præcesserunt,* (ait S. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio) *quod genus fuerunt tintinnabula, mala punica, lapides pectori Sacerdotis, itémque alij humeris eiusdem superpositi, mitra, strophium, vestis ad pedes vsque demissa, lamina aurea, Sancta Sanctorum, ingens intus quies atque silentium; at verò siquis ea quæ gratiæ tempus aduexit examinet, terribilia atque horrifica quæ dixi iudicabit esse admodum leuia; ac quod de lege à Paulo dictum est, hìc demum esse comperiet, quandoquidem ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum est in hac parte, propter eminentem gloriam, nam dum conspicis Dominum immolatum, Sacerdotem sacrificio incumbentem ac preces fundentem &c. Etiam te ne inter mortales versari censes?* Mox etiam Eliæ confert Sacerdotem, imò præfert dicens: ** *Adest Sacerdos non ignem gestans, sed Spiritum sanctum; is preces diuturnas fundit, vt flamma cœlitùs delapsa, sacra apposita absumat, sed vt gratia in sacrificium influens per*

* Φοβερὰ μὲν καὶ φρικωδέστατα καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος, οἷον οἱ κώδωνες, αἱ ῥόισκοι, οἱ λίθοι οἱ ἐπὶ τοῦ στήθους, οἱ ἐπὶ τῆς ἐπωμίδος, ἡ μίτρα, ἡ κίδαρις, ὁ ποδήρης, τὸ πέταλον τὸ χρυσοῦν, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἡ πολλὴ τῶν ἔνδον ἠρεμία. ἀλλ' εἴ τις τὰ τῆς χάριτος ἐξετάσειε, μικρὰ ὄντα εὑρήσει τὰ φοβερὰ καὶ φρικωδέστατα ἐκεῖνα· καὶ τὸ περὶ τοῦ νόμου λεχθὲν, καὶ ἐνταῦθα ἀληθὲς ὄν. ὅτι οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν κύριον τεθυμένον, καὶ κείμενον, καὶ τὸν ἱερέα ἐφεστῶτα τῷ θύματι, καὶ ἐπευχόμενον.

** Ἕστηκε γὰρ ὁ ἱερεὺς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ τὴν ἱκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπὰς ἄνωθεν ἀφεθεῖσα καταναλώσῃ τὰ προκείμενα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ δι' ἐκείνης τὰς ἁπάντων ἀνάψῃ ψυχάς. *S. Chrysost. lib. 3. de Sacerdotio.*

illud omnium animos inflammet. Ideò idem ſanctus Doctor orat. 4. contra Iudæos, hoc à Malachia, purum ſacrificium dicit nuncupari, *quia cum Moſaïcis collatum, purum ſolum dici & cenſeri debeat.* Argumentis non eſt opus vt quantum ſit diſcriminis inter corpus Chriſti, & cruentâs illas victimas, quæ in veteri lege de carne, & ſanguine brutorum animalium offerebantur, cuiquam vel mediocriter ſenſato perſuaderi poſſit. Idem os aureum Eccleſiæ, hom. 28. in 1. Cor. 11. non ſine indignatione ferre poteſt huius differentiæ diſcuſſionem, ſed tamen vnicam inducit conſiderationem, * *Si didiceris*, inquit, *diligenter qui ſit propoſitus, & quis ille ſeipſum exhibet, nullius alterius indigebis ratione, ſed hoc tibi ad omnem ſobrietatem ſufficiet, niſi ſis omnium ignauiſſimus.* Et hom. 83. in Matth. hoc ex principio Sacerdotes aggreſſus: *Quos* (ait) *radios ſolares, non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat?* Fuerunt in Eccleſia magni viri qui ſtuperent vehementer, quî fiat vt Sacerdotes tam parum ſolliciti eſſent de condigno ſuo ad tantum ſacrificium acceſſu, ad nonnullorúmque temeritatem attoniti putarent Sacerdotes illos manifeſtè ſe à fide excidiſſe prodere, qui rem ſacratiſſimam, myſteria tam tremenda, ſordidè & ſceleratè pertractare non perhorreſcunt. Characterem (inquiunt) habemus Sacerdotalem, proinde legitima poteſtate fungimur: nec de re dubitamus, nam credimus nos etſi peccatores verum Chriſti corpus recipere. At Sanctus ipſe Chryſoſtomus his friuolis argutiis rectè & ſolerter occurrit. *Cum fide enim accedere* (inquit) *non eſt vt propoſitum corpus tantùm recipias, verùm multò magis vt mundo corde tangas, vt ſic adeas quemadmodum ad ipſum Chriſtum.*

** Εἰ γὰρ μάθοις ἀκριβῶς τίς ποτέ ἐστιν ὁ προκείμενος, καὶ τίς αὐτὸν ἑαυτὸν δίδωσιν, οὐδενὸς ἑτέρου δεήσῃ λόγου, ἀλλ' ἀρκεῖ σοι τοῦτο εἰς ἅπασαν νῆψιν, εἰ μὴ σφόδρα εἴης ἀναπεπτωκώς. Hom. 28. in 1. Cor. 11. Stapletonus & alij, &c.*

S. Auguſtinus.

Si priſcis Leuitis, & Sacerdotibus diuino dudum oraculo dictum eſt, *Mundamini qui fertis vaſa Domini?* At non hîc vaſa Domini, ſed ipſum Dominum ferunt Sacerdotes. Chriſtus etenim inſtituendo Euchariſtiam, ſeipſum ferebat in ſuis manibus: quod fecit, Sacerdotibus vt hoc ipſum facerent præcepit. Idcirco rectè à S. Cyrillo Hieroſolymitano Catecheſ. 4. χριστόφοροι dicuntur. Ferant igitur Dominum puris manibus, ſi ex huius nominis & muneris, Angelis ipſis tremendi & reuerendi, velint merito gloriari. Docet S. Baſilius in breuioribus Regulis ad interrogat. 172. & poſt eum S. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioann. c. 17. Fidem ſacrificij veritati adhibitam, mirabiliter & incredibiliter excitare ſacrificantis charitatem. Vigor ille Sacerdotalis, qui in primitiuæ Eccleſiæ Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis, & cæteris altaris miniſtris dudum inter Martyria refulſit, hoc ex fonte defluxit. At ex oppoſito tepor, imò frigiditas, quæ nunc in plerïſque Sacerdotum ac miniſtrorum conſpicitur, inde profectò manat, quòd fides eorum emortua, charitatis ignem nutrire non poſſit.

Impuritas etiam multum officit ne tanti ſacrificij fructum percipiant, qui diuini altaris ſunt ex credito munere participes. Quàm eximia reuerentia huic debeatur ſacrificio, docuit Saluator quum ante plenam huius inſtitutionem diſcipulorum pedes lauaret in ſignum

gnum perfectæ puritatis, qua cum id celebrare ac dispensare conuenit. Hinc ortus ille ritus est, quo hodiéque sacrificaturi Sacerdotes, manus ad altare lauare solent. Meminit huius obseruationis antiquissimus Pater Dionysius Areopagita in sua Ecclesiastica Hierarchia, c. 3. p. 3. * *Astans coram signis sanctißimis* (inquit) *Pontifex manus lauat cum honestißimo Sacerdotum ordine: quod quidem iuxta Saluatoris eloquium, is qui totus lotus est nulla alia, nisi tantùm summitatum, extremitatúmve suarum lotione indigeat, &c. Eos enim qui ad sacramenta cœlestia conficienda procedunt, eâ oportet esse munditiâ, vt ipsas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant, sicque ad reuerenda mysteria (quantum fas est) similitudine puritatis accedere.* Et in epistola ad Demophilum, num. 8. ** *Si Sacerdotum sanctus ordo is est, qui illuminat, procul dubio ille à Sacerdotali ordine, & virtute prolapsus est, qui illuminans non est, multóque sanè magis qui neque illuminatus est.*

Ob sacrificij Christiani excellentiam fuisse cœlibatum sacris Ecclesiæ ministris iniunctum, Patres & Theologi passim docent. Annexum enim volunt iure Apostolico sacris ordinibus perpetuæ continentiæ debitum multas ob rationes; v. g. quia matrimonium impedit studium orationis & lectionis, officium prædicationis, curam pastoralem, pauperum solatium, ipsámque sacramentorum administrationem: sed causa præcipua cur cœlibes esse Sacerdotes, primariósque eorum administros Apostoli voluerunt, Synodi decreuerunt, Patres docuerunt, præcipuo Sacerdotij officio quod sacrificium est Eucharistiæ, nititur, & ex hostiæ quam offerunt dignitate elicitur. S. Clemens epist. 2. ad Iacobum (seu potiùs Simonem) fratrem Domini, à Sacerdotio & altari arcendos statuit quoscumque mysterij Dominici ministros qui continentiam non seruant; *Adeò vt si post ordinationem, ministro altaris contigerit proprium inuadere cubile vxoris, sacrarij* (inquit) *non intret limina, nec sacrificij portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis participationem accedat, nec aquam Sacerdotibus porrigat ad manus &c. vrceum siue calicem ad altare non ferat.*

Origenes primus Ecclesiæ post Apostolos magister, hom. 4. in Leuit. *Ante omnia* (inquit) *Sacerdos qui diuinis aßistit altaribus, castitate debet accingi.* Idem hom. 23. in Num. adducto illustri loco Apostoli, 1. Cor. 7. *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* sic infert, *Certum est, quia impeditur sacrificium indesinens iis qui coniugalibus neceßitatibus seruiunt; vnde videtur mihi quòd illius est solius offerre sacrificium, qui iugi & perpetuæ se vouerit castitati.* Eusebius Cæsariensis lib. 3. demonstr. Euangelic. c. 9. *Veruntamen eos qui parati, & sacrati sint, atque in Dei ministerio cultúque occupati, continere deinceps à commercio vxoris decet.* Siricius Papa in celebri epistola ad Tarracon. ex qua Canonem collegit Gratianus, dist. 82. c. *Plurimos*, insigni decreto perpetuâ sacrorum hominum continentiâ vindicatâ, signanter ait: *Vt integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerant*; laudatáque Apostolica de hac obseruantia traditione, aliisque Ecclesiasticis sanctionibus, *Quarum*,

* Ἑστὼς ἐπίπροσθεν τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὕδατι τὰς χεῖρας ὁ ἱεράρχης ἀπονίπτεται, μετὰ τοῦ σεμνοῦ τῶν ἱερέων τάγματος. Ὅτι μὲν οὖν, ὡς τὰ λόγιά φησιν, ὁ λελουμένος οὐ δεῖται τινος ἑτέρας, εἰ μὴ τῆς τῶν ἄκρων, ἤγουν ἐσχάτων ἑαυτοῦ, νίψεως, &c. Τοὺς γὰρ ἐπὶ τὴν παναγεστάτην ἰόντας ἱερουργίαν, ἀποκεκαθάρθαι δεῖ καὶ τὰς ἐσχάτας τῆς ψυχῆς φαντασίας καὶ δι' ὁμοιότητος αὐτῇ κατὰ τὸ δυνατὸν προσιέναι.

S. Dionys. Areopag. de Eccl. Hierarch. c. 3.

** Εἰ τοίνυν ἡ τῶν ἱερέων διακόσμησίς ἐστιν ἡ φωτιστική, παντελῶς ἀποπέπτωκε τῆς ἱερατικῆς τάξεως καὶ δυνάμεως, ὁ μὴ φωτιστικός· ἢ πού γε μᾶλλον ὁ ἀφώτιστος.

Idem epistol. ad Demophilum 8.

inquit, *sanctionum Sacerdotes omnes atque Leuitas insolubili lege constringimus, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ, & corda nostra mancipemus & corpora, dummodo per omnia Deo nostro in iis, quæ quotidie offerimus sacrificiis placeamus.* Sunt inter Nouatores quidam, huius epistolæ qui sinceritatem impugnant, verùm prorsus abs re: siquidem pro genuina agnita est ante annos ferè 1200. à Patribus Agathensis Concilij, qui can. 9. iis eam verbis commendant: *Placuit vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati, ad thorum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Episcopi auctoritas, &c. seruetur.* Et infrà, *Si qui autem scisse formam viuendi à Siricio sancto Episcopo* (editam) *deteguntur* &c.

Vixit eodem tempore quo sedebat Siricius Papa, sanctus Ambrosius, (cuius etiamnum extat epistola, scripta ad ipsum Siricium) is porro lib. 1. de officiis, c. vlt. Sacerdotes, & ministros altaris debito obstrictos continentiæ perpetuæ docet; *quo inoffensum, & immaculatum Deo ministerium exhibeant.*

S. Hieronymus eiusdem S. Ambrosij synchronus, lib. 1. cont. Iouin. citato etiam loco Apostoli suprà signato; *Si Laïcus* (inquit) *& quicunque fidelis orare non potest, nisi coniugali careat officio, Sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper est orandum, semper carendum matrimonio; nam & in veteri lege, qui populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur, ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare.*

Florebat sanctus Greg. Nyssen. circa ann. 380.

*Πῶς ἱερατεύεις Θεῷ, χρισθεὶς εἰς αὐτὸ τοῦτο χριστὸς, εἰς τὸ προσφέρειν δῶρον τῷ Θεῷ; Πῶς οὖν ταῦτα προσοίσεις Θεῷ, ὁ μὴ ἀκούων τοῦ κωλύοντος τὸ ἄναγνον. *S. Gregor. Nyss. de Virginit. c. vlt.*

** Habita est hæc Synodus anno 397.

S. Gregorius Nyssenus lib. de Virginit. c. vlt.* *Quomodo*, inquit, *Dei Sacerdotio fungeris qui ad hoc ipsum vt munus offerres vnctus es? quomodo hæc ipsa Deo offerres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat?* &c.

**Circa hoc tempus, Concilium II. Carthaginense habitum est, in quo edita est hæc celeberrima sanctio, can. 2. *Aurelius Episcopus dixit. Cùm in præterito Concilio de continentiæ & castitatis moderamine tractaretur; Gradus isti tres conscriptione quadam castitatis per consecrationem annexi sunt. Episcopos, inquam, Presbyteros, & Diaconos. Ita placuit vt condecet sacro-sanctos Antistites, & Dei Sacerdotes, necnon & Leuitas, vel qui sacramentis diuinis inseruiunt, continentes esse in omnibus, quo poßint simpliciter quod à Deo postulant impetrare, vt quod* APOSTOLI DOCVERVNT, *& ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab vniuersis Episcopis dictum est, omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ, castitatísque custodes, etiam ab vxoribus se abstineant? Ab omnibus dictum est, placet: Vt in omnibus, & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari seruiunt:* Versio Græco-Latina hanc clausulam paulo aliter refert, hac scilicet serie: *Faustinus Episcopus Ecclesiæ Polentinæ, prouinciæ Piceni, Legatus Romanæ Ecclesiæ dixit; Placet vt Episcopus, Presbyter, & Diaconus, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab vxoribus se abstineant? Ab omnibus Episcopis dictum est, placet, vt in omnibus pudicitia custodiatur, qui altari deseruiunt.* Vbi patet continentiæ perpetuam obseruantiam sacris viris indictam

fuiſſe reuerentiæ ſacrificij ſalûtaris intuitu, ídque ex Apoſtolorum inſtitutione conſtantíque traditione ab hinc vſque perenni vſu cuſtodita. *Placuit enim ſanctis Patribus* (inquit S. Iſidorus lib. 2. de diuinis officiis, c. 10.) *vt qui ſacra myſteria contrectant caſti ſint & continentes, & ab omni carnali immunditia ſint liberi.* Profuſiori igitur inductione canonum aut teſtimoniorum ſanctorum Patrum, quibus id axioma firmetur haud opus eſt, cùm ex adductis vetuſtiorum Patrum teſtimoniis, & hoc ſolenni decreto ſecundùm Apoſtolicam traditionem, & vniuerſæ Eccleſiæ vnanimem conſenſum, & perpetuum ab initio vſum promulgato, hoc ſit ſatis ſupérque comprobatum.

Id porrò cùm non ignorarent ſectarum recentiorum auctores, difficiléque poſſe aduerterent viros Eccleſiaſticos ſuas in partes abduci, ſtante illorum perpetua continentia, omnibus quos potuere modis, iis perſuadere niſi ſunt tyrannicum eſſe ipſum cœlibatûs decretum, iugum enim imponere naturæ prorſus contrarium, adeóque viribus humanis inſupportabile: ſed quia tamen videbant Sacerdotes diuino metu, hac in obſeruantia contineri, & religionis cauſâ ſe credere huic debito eſſe obſtrictos, falſo id niti fundamento clamauerunt, nimirum ipſius officij Sacerdotalis dignitatíſque futili perſuaſione: inductum ſiquidem fuiſſe cœlibatum hoc obtentu, quòd viri Eccleſiaſtici altari diuino miniſtrantes conſecrarent, offerrent, & diſpenſarent verum Chriſti corpus & ſanguinem. Negârunt igitur vllum verum ſacrificium, & proinde Sacerdotium in Eccleſia eſſe, perfractéque inficiati ſunt Chriſti corpus & ſanguinem verè & realiter in Euchariſtia contineri. Abs re igitur propter realem hanc præſentiam & ſacrificij officium, viros Eccleſiaſticos huic obligationi aſtringi, quæ his duabus columnis innixa, iis euerſis funditus corruebat, proinde illos ab eiuſmodi debito, iam hoc admiſſo dogmate, eſſe prorſus exemptos; licere igitur iis honeſto matrimonio copulari, deliciíſque frui omni humano generi, ex æquo à natura conceſſis.

Nota.

Funeſtum ſanè, ſagáxque nihilominûs diaboli inuentum! quo ſeducti & illecti quotquot à ſanctæ Eccleſiæ gremio viri ſacri, ad ſectariorum partes transfugerunt, in libidinem laxatis habenis, nefariis ſeſe nuptiis propudioſo auſu, luctuoſo caſu, exitiali exemplo innexuerunt. Andreas Carolſtadius Archidiaconus Wittembergenſis, primis ex diſcipulis Lutheri vxorem publicè duxit cùm eſſet Sacerdos, in cuius facti commendationem Canonici Wittembergenſes iam hæreſis Lutheranæ infecti contagio, Miſſam propriam concinnarunt, cui hanc Collectam intexere illos non puduit: *Deus qui poſt tam longam & tam impiam Sacerdotum cæcitatem, Beatum Andream Carolſtadium ea gratia donare dignatus es, vt primus nulla habita Papiſtici iuris ratione, vxorem ducere auſus fuerit: da quæſumus, vt omnes Sacerdotes recepta ſana mente, eius veſtigia ſequentes, eiectis concubinis, aut iiſdem ductis, ad legitimum conſortium thori conuertantur. Per Dominum &c.* Ioannes Oecolampadius & Huldricus Zuinglius, mox Carolſtadij ſunt funeſtum hoc exem-

Vide Cochleũ in actis Lutheri.

plum consectati. Sed antequam eò impudentiæ prosilirent, cœlibatûs fundamentum subruerunt, siquidem negârunt in Eucharistia esse Christi corpus, nisi vt in signo & figura. Et quia sanctorum Patrum imagines quæ eorum oculis iugiter obuersabantur, stimulos eorum conscientiis perennes incutiebant proditæ fidei, temerati voti, & desertæ sacræ militiæ, eos ipso suo obiecto coarguentes, cùm constaret quotquot fuerunt sancti Episcopi & Sacerdotes, realem Christi corporis in Eucharistia præsentiam credidisse & docuisse, incruentum sacrificium ex suscepto diuinitùs munere obtulisse, continentiam ideo perpetuam coluisse & seruâsse: ne diutiùs aculeis conscientiæ, conspicuis sibi vbique memoriæ Sanctorum monimentis pungerentur, impuri illi apostatæ deturbandas esse omnes Sanctorum imagines contenderunt, confringendásque aut delendas omni studio procurârunt. Quod stupendo ausu ipse Carolstadius de facto primus aggressus est: euersis Witembergæ aut erasis sacris quibusque imaginibus, vt fidem Sanctorum cum signis illorum venerabilis memoriæ sub æterna obliuione sepeliret, séque suósque symmystas sic à stimulis interioribus quibus torquebantur, tandem eximeret.

Nota.

Docet deplorabile hoc exemplum Sacerdotes, quanto cum animæ periculo in lapsum carnis deuoluantur, oblita sui officij dignitate, & tremendi quod tractant quotidie Mysterij reuerentiâ. Infelices illi quos memorauimus, hæresis antesignani, cœlibatum abrogari non posse censuerunt, nisi Sanctorum memoria & cultus oblitteraretur, qui perpetuam continentiam summo studio in Sacerdotio seruauerunt: ac præsertim nisi ipse Christus præsens in Eucharistia realiter existere penitùs negaretur, & sacrificium ac Sacerdotium simul tollerentur, quibus nititur debita ab altaris Dei ministris carnis & spiritus intemerata puritas atque munditia. Attonitum me fecit hæc grauissimi Doctoris pronunciatio: *Mihi dubium non est eos Sacerdotes fide carere, & persecutionis hæreticæ tempore ad hæreses transituros, qui perfunctoriè hoc sacro munere funguntur.* Si qui perfunctoriè, quid ij qui impiè? quid, qui sceleratè?

Staplet. tom. 2. p. 564.

Durus sanè est hic sermo, & quis potest eum audire? audire, inquam, sine fremitu, sine terrore, sine metu? Absit vt hæc dicta velim in solum Sacerdotum terrorem! Mitiganda est prædictæ sententiæ asperitas, sat enim esse arbitror dicere, ingens esse misericordiæ Dei beneficium, quòd Sacerdotes impurè viuentes, & sacra nihilominùs ministrantes, naufragium non faciant circa fidem: periculosum esse tamen, diu hàc Dei bonitate & patientia abuti: *Qui enim diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnunt, nec attendunt quoniam Dei benignitas ad pœnitentiam eos adducit*, (ait Apostolus Rom. 2.) *secundùm duritiam suam, & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram in die iræ.*

Verùm hîc fortassis quispiam respondebit plus exigi ab homine, quàm humana conditio patiatur, si ea requiratur puritas in Sacer-

dote celebrante ſacrificium Domini, quæ huic myſterio & eius perfunctioni ſit condigna; Apoſtolum quidem docere omnis Pontificis & Sacerdotis eſſe officium, dona & munera offerre pro peccatis, aſſumi enim ex hominibus & pro iis conſtitui quæ ſunt ad Deum. talem enim eſſe debere *vt condolere poſſit iis qui ignorant & errant, quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate.* Hebr. 5. Vbi duplicem intelligit infirmitatem, priorem naturæ, ſecundam concupiſcentiæ & culpæ; vtrâque igitur eſt Sacerdos & Pontifex omnis circumſeptus. Quamobrem non eſt exigenda in Epiſcopo, vel Preſbytero &c. tanta puritas quæ Angelorum munditiæ par eſſe poſſit. Cùm nec ſi tantam quis haberet, tamen dignus eſſet tam diuino munere perfungi, quale eſt ſacrificium corporis & ſanguinis Domini.

Verùm nec hoc Eccleſia ab vllo Sacerdote depoſcit, vt par ſit Angelis puritate, quin nec vt ſanctis quibuſdam hominibus coæquetur: v. g. S. Carpo, de quo refert B. Dionyſius ep. 8. ad Demoph. tam miræ fuiſſe, ac Deo gratæ ſanctitatis, vt nunquam celebrare diuinum myſterium inciperet, niſi priùs habita aliqua ſacra viſione: aut S. Epiphanio, qui nunquam oblationem perficiebat, niſi Spiritum ſanctum deſcendentem ſuper propoſita munera intueretur. Sat ſit in præſenti tempore quod vel in omni Chriſtiano dudum exigebat Apoſtolus, nempe *vt mente ſeruiat legi Dei, vt non regnet peccatum in corpore ſuo mortali, vt hoc mundo vtatur quaſi non vtatur; vt vas ſuum poſſideat in ſanctificatione.* Rom. 7. 8. 1. Cor. 7. 1. Cor. 10. Sed vt candidè dicam, æquum eſt vt Sacerdos ſit populo perfectior; proinde longè maior puritas in eo requiritur quàm in populo, ne ei quod ait propheta exprobretur, *vt populus ſic Sacerdos.* Iſa. 24. 2. Admonet in Tito & Timotheo Epiſcopos, Preſbyteros, & Diaconos Apoſtolus, de virtutibus, miniſterio ſanctificationis propriis; ſed nihil eſt quod inſtantiùs in iis quàm caſtitatem depoſcat; *Oportet Epiſcopum*, inquit, &c. *ſobrium eſſe* &c. *pudicum; ſimiliter & Diaconos pudicos, habentes myſterium fidei* (quod eſt Euchariſtiæ venerabile ſacrificium) *in conſcientia pura &c.* 1. Timoth. 3. Et infra *, *Exemplum eſto fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate.* * c. 4. 12. Idem verò ad Titum c. 1. *Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe &c. ſobrium, iuſtum ſanctum, continentem &c.*

Dices, *ſed nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det?* Sap. 8. 21. ita eſt ſanè. Verùm pete, & accipies. Media ſunt diuerſa, quibus caſtitas comparari poteſt.

I. eſt humilitas. *Niſi antea fundata fuerit humilitas vera* (inquit Caſſianus lib. 6. inſtit. c. 1.) *nullus poterit vitij vnquam triumphus acquiri* &c. etenim *caſtitatem ſeniores dicunt apprehendi non poſſe, niſi priùs humilitatis in corde fundamenta fuerint collocata.* Et S. Gregorius lib. 21. Moral. c. 3. *Si vel caſtitatem humilitas deſerat, vel humilitatem caſtitas relinquat, apud auctorem humilitatis & munditiæ prodeſſe quid præualet vel ſuperba caſtitas, vel humilitas inquinata?*

II. Medium eſt caſtigatio corporis per ieiunia, vigilias, chameunias, flagellationes ſpontaneas.

III. Contritio spiritus, mortificatio passionum.

IV. Fuga occasionum &c. S. Cyprianus in lib. de singularit. Clericorum asserit se diuina reuelatione cognouisse, ne Clerici cum fœminis commorentur; dignus est totus liber qui legatur: (hunc porro esse genuinum partum sancti ipsius Episcopi & Martyris clarè & solidè Baronius demonstrat tom. 2. Annal.) Alia sunt pleraque media, vt custodia sensuum, maximè visus, gustus & tactus, item confessio & communio frequens, nouissimorum meditatio, lectio sacra, exemplorum sanctorum consideratio. Sed medium omnium efficacissimum est oratio: quamobrem cùm Sapiens loco suprà citato dixisset, *Sciui quoniam aliter non possim esse continens, nisi Deus det*; continuò subiungit, *Et idcirco adij Dominum & deprecatus sum illum, dixi ex totis præcordiis meis, Deus patrum nostrorum &c.* Hinc Paulus Apostolus cùm stimulis carnis pungeretur refugium habuit ad preces, *Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogaui vt discederet à me.* Sic gratiam resistendi huic tentationi impetrauit, nam à Domino responsum est, *sufficit tibi gratia mea.* Ideo S. Cyprianus lib. de bono pudicitiæ, vbi pleraque media signauit, quibus possit comparari virtus castitatis, tandem orationem, summum esse concludit, *Sed inter hæc, imò & ante hæc omnia de diuinis castris auxilium petendum est.* Hoc medio sanctus Augustinus castitatis donum obtinuit, quemadmodum lib. 10. Confessionum c. 29. his verbis declarat: *Tota spes mea, nonnisi in magna valde misericordia tua Domine: O amor qui semper ardes & nunquam extingueris! Charitas Deus meus accende me? continentiam iubes, da quod iubes, & iube quod vis.* Ipsum Eucharistiæ sacrificium fons est castitatis. Ex hoc igitur, qui sitit, hoc donum potest profluuio haurire. Hinc in Missali Romano orationes propriæ ad impetrandam castitatem assignantur; Et præliminares ad sacrificium Sacerdotis preces passim spirant obtinendæ castitatis affectum. Alba qua Sacerdos induitur, candore suo, munditiam & puritatem qua par est Sacerdotem totum nitere designat. Zona qua præcingitur, proprium est continentiæ indicium. quapropter hanc sumens Sacerdos hunc in modum orat; *Præcinge me Domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis ardorem libidinis, vt maneat in me tenor continentiæ & castitatis.*

CAPVT II.

De obiecto sacrificij Christiani, videlicet, Quòd Deo vni & trino, solíque debetur & offertur.

INTER diuersas sacrificij definitiones, quæ à Theologis Scholasticis hactenus traditæ sunt, nulla mihi videtur istâ vberior, aptior & apertior quam Cardinalis Bellarminus assignat lib. 1. de Missa c. 2. §. *His ergo*: Quamuis à Gabriele Vasquez rigidiùs excussa, tacito nomine auctoris, minùs probetur.

Sacrificium est oblatio externa soli Deo facta; qua ad agnitionem humanæ infirmitatis & professionem diuinæ Maiestatis, à legitimo ministro res aliqua sensibilis & permanens, ritu mystico consecratur & transmutatur.* Bellarminus (& ex illo Vasquez) partes singulas huius definitionis accuratè expendit & declarat. Quamobrem hîc prætermissa partium earum explicatione, quæ materiam oblationis, ministrum, mutationem & ritum mysticum spectant: iis solùm terminis inhærebimus, quibus exprimitur proprium sacrificij obiectum, videlicet *sacrificium est oblatio externa facta soli Deo, ad agnitionem humanæ infirmitatis & professionem diuinæ Maiestatis.*

* S. Aug. l. 10. de ciuit. Dei, c. 4. cuius titulus est: Quòd vni vero Deo sacrificium debeatur. *Nam vt alia*, inquit, *nunc taceam quæ pertinent ad religionis obsequium; sacrificium certè nullus hominum est qui audeat dicere, deberi, nisi Deo soli.*

Dicendum igitur, quòd gratum hominem esse Deo, à quo tot bona, esséque ipsum accepit, iustum & æquum erat. Patres sollicitè perquisierunt, quodnam fuerit primum hominis peccatum? fuerúntque de hac re varia ipsorum placita: quidam etenim fuisse gulam & intemperantiam: quidam immoderatum Adæ erga suam coniugem amorem: quidam vtriusque infidelitatem; quidam ambitum & superbiam: quidam inobedientiam & præsumptionem, diuersis nixi argumentis asseuerârunt. Verùm non minùs rectè quidam alij censuerunt fuisse ingratitudinem. *Creatus est homo à Deo vt esset præcipuum diuinæ clarificationis organum* (ait S. Irenæus lib. 4. c. 24.) *& exceptorium totius eius bonitatis.* Qui perpenderit quantis hominem beneficiis Deus ab initio cumulârit, obstupescet profectò ad eius erga Deum ingratitudinem; *Creauit* (ait Sapiens, c. 2. 23.) *Deus hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Dedit ei adiutorium simile sibi; minuit illum paulò minùs ab Angelis, gloria & honore coronauit eum, & constituit eum super opera manuum suarum: Omnia subiecit sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, volucres cæli, & pisces maris.* (Ps. 8.) *Crescite* (ait Adæ & vxori eius) *& multiplicamini & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.* (Genes. 1.) *Formatis igitur Deus de humo cunctis animantibus terræ & vniuersis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius.* (Genes. 2.) videlicet in signum excellentiæ & dominij quod ei Deus super illa contulerat. Sed quid hæc ad cætera bona quibus amator hominis Deus ipsum repleuerat? insignierat eum sua imagine, decorârat similitudine, creauerat rationis participem, desponsauerat in fide, dotauerat in spiritu, deputârat cum Angelis, instruxerat omnibus donis gratiæ, capacem fecerat beatitudinis, hæredem bonitatis & gloriæ designauerat, in horto voluptatis interim collocauerat. (*S. Bern. in med.*) Quid ad hæc homo? Animaduertite quæso, si vel vnum verbulum homo emiserit, quo gratias vel minimas tam munifico suo conditori referret? tacuit ingratus, nec ipsi creatori suo tulit esse subiectus. Id verò prudenter notauit S. Irenæus loco superiùs laudato; *Neque* (inquit) *Deus cessat aliquando in benefaciendo & locupletando hominem, neque homo cessat beneficium accipere & ditari à Deo. Exceptorium enim bonitatis & organum clarificationis eius homo, gratus ei qui*

se fecit (si fuisset.) Et iterum: *exceptorium iusti iudicij eius, homo ingratus & spernens plasmatorem, & non subiectus verbo eius.*

Lapsus igitur hominis, ab hac labe descendit, quòd Deo fuerit ingratus. Causam verò suæ infelicitatis hanc fuisse non diu posteà ignorauit. Sacra narrat historia, Cain & Abel, Adam & Euæ filios sacrificia Deo obtulisse. *Factum est vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Vnde eis quæso hic solennis ritus Deum per sacrificia honorandi, eiúsque gratiam sacris eiusmodi muneribus sibi conciliandi? Appositè hîc respondet S. Athanasius, Tract. seu sermone in hoc Dominicum pronunciatum, *Omnia mihi tradita sunt* &c. Cain & Abel didicisse ab Adamo suo parente religionem & ritum sacrificandi: híncque rectè inferri Adamum primum omnium hominum, Deo sacrificâsse.

Genes. 4.

Vnde patet rectè ratiocinatum fuisse Durandum, in 4. dist. 14. q. 2. n. 2. &c. vbi docet vnam & eandem virtutem iustitiæ versari erga proximum reddendo illi debitum, & circa Deum, reddendo illi honorem, neque esse specialem aliquam virtutem religionis à iustitia distinctam. Proinde sacrificium esse quoddam peculiare opus iustitiæ erga Deum. Hoc bene agnoscit palámque profitetur Ecclesia in vero mysticóque Eucharistiæ sacrificio: nam Sacerdos antequam tremendam incipiat actionem, sic populum ad reddendum Deo hoc iustitiæ debitum inuitat, *Sursum corda*, respondet populus, *Habemus ad Dominum*, tum Sacerdos instat, *Gratias agamus Domino Deo nostro*, cui respondet populus, *Dignum & iustum est.* inde infert Sacerdos, *Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Christum Dominum nostrum*, qui scilicet noster est Sacerdos & sacrificium, quod eius mandato, ad referendum tibi debitas pro immensis beneficiis gratias, ad reddendum Maiestati tuæ cultum supremum, ad impetrandam peccatorum nostrorum veniam, & necessaria nobis ad salutem æternam consequendam, tuæ omnipotentiæ auxilia, gratiæque dona, tibi offerimus. Quia scilicet dignum & iustum est; *dignum*, pro excellentia tuæ æternæ Maiestatis; *iustum*, pro susceptis de tua bonitate tot & tantis beneficiis; *æquum*, pro seruitutis nostræ debitis obsequiis: *salutare*, pro gratiæ quæ poscimus per hanc Christi filij tui dilectissimi incruentam, sed veram corporis & sanguinis oblationem, cuique nostrûm necessariis subsidiis.

S. Augustinus alta mente perpendens sacrificij huius institutionem, iustitiæ per id satisfieri debito passim agnoscit & docet. *Theosebia* (inquit lib. de spiritu & littera, c. 11.) *si ad verbi originem Latinè expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat, qui in hoc maximè constitutus est, vt anima ei non sit ingrata; vnde & in ipso verissimo & singulari sacrificio, Domino Deo nostro gratias agere admonemur* Delibârat hanc doctrinam ex eo fonte Petrus Venerabilis Abbas Cluniacensis, cùm aduersus Petrobrusianos sacrificium Euangelicæ legis propugnans insignem hanc

Vide eundem ep. 120. ad Honoratum, c. 19. tom. 3.

hanc sententiam enunciat, illos qui Ecclesiæ sacrificium auferre contenderent, id facere diabolo suggerente, vt gens illa præ omnibus aliis Deo sit ingrata quæ plura & maiora ab eo beneficia accepit.

Deo igitur iure debetur sacrificium, & quidem Deo soli: orare possumus homines & reuereri, verùm sacrificare non licet nisi soli Deo; est enim sacrificium externus actus religionis continens supremum latriæ cultum, solíque Deo debitum: hinc lex diuina Exod. 22. *Qui sacrificat diis, occidetur, præterquam Domino soli.* Neque id solùm scriptura docet, sed etiam idipsum naturali lumine omnes gentes agnouerunt. *Quis verò* (inquit S. Augustinus, lib. 10. de Ciuit. Dei, c. 4.) *vnquam sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit.* Et lib. 1. cont. aduersar. legis & prophetar. c. 18. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret; Nam obsequia cætera quæ diuinitati exhibentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare, rarißimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur cùm regia potestate possent, ausi fuerint imperare; Quicunque tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt.*

Ea est ratio cur in definitione sacrificij superiùs assignata, expressè dicitur quòd sit *oblatio externa soli Deo facta, ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis.* Sacrificia sunt ergo velut tributa, quibus supremum Dei dominium in nos profitemur, dominatorémque mortis & vitæ auctorem eum agnoscimus, nostrámque ipsi subiectionem declaramus & attestamur.

Nec obstat quòd Missæ sacrificium in Sanctorum honorem celebretur: nec enim eis offertur sacrificium, sed pro eorum victoriis & triumphis, quæ Dei dona sunt, sub eorum memoria & patrocinio Deo soli sacrificium offertur. Præclarè id docet plerisque locis S. Augustinus, lib. 8. de Ciuit. Dei, c. 27. *Quis audiuit fidelium aliquando stantem Sacerdotem ad altare dicere in precibus, Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud memorias eorum offertur?* Et lib. 22. c. 10. *Vni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus; Ad quod sacrificium sicut homines Dei qui mundum in eius confeßione vicerunt, suo loco & ordine nominantur; non tamen à Sacerdote qui sacrificat inuocantur; Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorum, quia Dei Sacerdos est, non illorum.* Et lib. 20. cont. Faustum, c. 21. *Nulli Martyrum* (inquit) *quamuis in memorias Martyrum, constituimus altaria.* Et infrà, *Quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit.*

Nec modò ratione actûs sacrificij, sed & causæ materialis, seu hostiæ quæ offertur in Missa, soli Deo debuit victima nostra immolari: Corpus enim & sanguis Christi est. At verò Christus nulli creaturæ æquè potest offerri: Filius enim soli Patri defert, cui refert omnia quæ habet, tanquam proprio & naturali principio. Et hæc ratio est huius Ecclesiasticæ praxis, vt orationes quæ in sacrificio fiunt, ad Patrem dirigantur. Pridem hoc in Concilio III. Carthaginensi, c. 23. sancitum est, vt nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet; & cùm ad altare assistitur, semper ad Patrem di-

rigatur oratio. hinc clausula communis collectarum, *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum*, &c.

Qua ex regula cùm Breuiarium Parisiense non ita diu recenseretur, ego qui ex Recognitoribus ab illustrissimo D. Archiepiscopo deputatis (cum simul Capituli delectis) vnus eram, admonui collegas meos (eo in consessu qui in palatio Archiepiscopali agebatur) Antiphonam, quæ cantari iam olim consueuerat in 1. Vesp. festi S. Thomæ Apostoli, aliqua emendatione indigere, in hoc scilicet quod habebat, *O Thoma Dydime, per Christum quem meruisti tangere, te precibus rogamus &c.* melius enim videri sic pronunciari posse, *O Thoma Dydime, qui Christum meruisti tangere*, &c. Quoniam scilicet ex can. Carthaginensi, nemo rogatur per Filium nisi solus Pater: huic suggestioni meæ acquieuit vniuersus ille consessus, sicque correctio facta est, prout in nouo Breuiario adhibita conspicitur.

Vide Arcudium lib. 3. c. 9.

Sed vt ad rem è diuerticulo redeamus, hîc obseruâsse operæpretium erit, apud Græcos morem esse perantiquum, vt sacrificaturi Sacerdotes varias particulas offerant, & primam quidem paulò maiorem particulam offerunt in memoriam Saluatoris, alteram & minorem portionem offerunt in memoriam, & honorem sanctissimæ Deiparæ Virginis Mariæ, tertiam B. Ioannis Baptistæ, quartam Apostolorum, quintam Martyrum, sextam in honorem Sancti cuius pro tempore natalis festiuitas celebratur. Emotæ mentis is erat, qui non ita diu suasit nobilissimæ matronæ Ruthenæ, ne ampliùs Eucharistiam sumeret à Russorum presbyteris, eo quòd vt dicebat non distribuerent corpus Domini, sed corpus B. Mariæ, & corpus B. Nicolai, ratus videlicet, eo quod Græci has particulas offerunt in memoriam Sanctorum easdem ab iis consecrari, & virtute consecrationis transmutari in illorum corpus Sanctorum, quorum memoriam sacris in mysteriis venerantur. Audiendus hîc Arcudius Corcyreus Presbyter, lib. 3. de Concordia Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ, in administratione septem sacramentorum, qui inscriptus est de sacramento Eucharistiæ, c. 9. §. postremo circa medium. Hanc esse (inquit) antiquam Orientalis Ecclesiæ consuetudinem, (offerendi μερίδας) qua vtitur illa Ecclesia ad declarandos varios fines sacrificij, &c. varia item membra corporis mystici, &c. quæ significantur in hoc sacrificio, nec enim eas offert veluti corpora Sanctorum viuorum & mortuorum; quare S. Germanus in fine suæ Theoriæ in Liturgiam, non particulas, quæ alioquin extra sacramentum minimè distribuuntur populo: sed panem vnde sumitur maior particula in memoriam Christi, *vocari typum virginalis corporis*, & panem corporis Deiparæ: vt enim ex purissimis sanguinibus Virginis formatus est Christus, ita etiam ex illo pane sumitur particula in corpus Christi transmutanda; vnde ille panis gerit sanctissimæ Virginis Deiparæ figuram.

Sed corpus Virginis benedictæ verè, & propriè in sacrificium non offertur, nisi eo sensu quo ait S. Augustinus, *Caro Christi est caro Mariæ.* quo sensu eleganter dixit S. Ambrosius in altari sacrificium Virgi-

nitatis immolari, quia ſcilicet puriſſimum Chriſti corpus à Virgine immaculata deſumptum ſine ſorde & cruore, ſub externa elementorum omni macula expertium formâ, à Sacerdote cœlibe quotidie Deo ſoli omnis ſanctitatis & puritatis fonti, ritu ſacratiſſimo offertur; hanc doctrinam diffuſiùs explicat Sanctus ipſe Doctor, in Comm. ſup. c. 9. ep. ad Heb. ad illa verba. *Omnis Pontifex.* vbi ait, *Dum* (Saluator) *in ſempiterna diuinitatis ſuæ natura non habuit quid offerret, ſumpſit ex nobis quod pro nobis offerre potuiſſet, id eſt carnem humanam. Quid tam aptum immolationi quàm caro mortalis pro mortalibus? Et quid tam mundum pro mundandis * vitiis mortalium, quàm ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ caro nata ex vtero virginali. Et quid tam gratè offerri, & ſuſcipi poſſit quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum Sacerdotis noſtri? Et quoniam quatuor conſiderantur in omni ſacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur. Nec alicui ſacrificium debetur niſi ſoli vero Deo, proinde Pontifex pro nobis ſemetipſum offerebat, idem Sacerdos, & ſacrificium.* Et infrà, *Propter hoc etiam omnia ſacrificia veteris Teſtamenti* (facta) *leguntur, vt hoc vnum ſacrificium deſignarent, per quod vera eſt remiſſio peccatorum, & mundatio animæ in æternum.*

* malè in editis Com. legitur *mundanis*

Ex tam inſigni ſententia præſertim hæc verba perpendo, *Quid tam gratè offerri?* Nihil enim Deo acceptius hac hoſtia eſſe poteſt, quæ corpus & ſanguis eſt vnigeniti filij ſui. Et caro quidem non mortua, ſed viua, animæ vtpote vnita, & æterno Verbo perſonaliter coniuncta: hac denique hoſtia, quæ totus eſt Chriſtus, de quo Pater ipſe ait, *Hic eſt filius meus chariſſimus, Filius, inquam,* (vt Leo Magnus eleganter enuntiat) *qui mecum eſſe ſine tempore eſt,* &c. *Filius meus dilectus, quem à me non ſeparat Deitas, non diuidit poteſtas, non diſcernit æternitas. Hic eſt filius meus dilectus non adoptiuus, ſed proprius, non aliunde creatus, ſed ex me genitus, non de alia natura factus mihi comparabilis, ſed de mea eſſentia mihi natus æqualis.*

Homil. de Transfig. Dom.

Quæ ratio eſt cur incruenta illa, quæ fit in Miſſa æterno Patri oblatio, tantæ ſit excellentiæ, vt qui offert principaliter, & realiter offertur, ipſi Patri cui offertur æquipariter adæquetur: nulla alia hoſtia inueniri poterat, quæ Maieſtati cui offertur non ſolùm grata eſſet, ſed & condigna. Quod in ſpiritu diuinus Pſalmographus mirè agnouit & cecinit dicens, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? calicem ſalutaris accipiam & nomen Domini inuocabo.* Propter verſiculum hunc præſertim recitatur iſte pſalmus ab Eccleſia in feſto Corporis Chriſti, eundémque vſurpat Sacerdos priuſquam ſumat ſanguinem Domini. S. Hieronymus calicem hunc de Euchariſtico etiam intelligit, in epiſt. ad Hedibiam 150. Præclarè Hugo à S. Victore, triplicem malum calicem diſtinguit, fraudis, & hæreſis (quem vocat aureum Babylonis poculum) & ſoporis. Primum inebriare vim rationabilem, ſecundum iraſcibilem, tertium concupiſcibilem. Contra primum valere calicem Euchariſtiæ inebriantem, ſed præclarum: contra ſecundum, eum qui eſt in manu Domini plenus mixto: contra tertium, eum quem bibit Chriſtus, ſcilicet de quo dicebat Petro, Ca-

Pſal. 115.

Ioan. 18. 11. *licem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Bibit igitur, sed antè gratias egit, & benedixit; vnde quem dedit Apostolis ebibendum calicem in vltima cœna, in perpetuam memoriam passionis suæ, vocari voluit calicem benedictionis.

Hebræi veteres dixerunt in conuiuio iustorum fore vt nemo calicem benedicere audeat, nisi solus Dauid. Christus hic Dauid est (vt passim scripturæ docent) qui cœnantibus Apostolis gratias agens calicem accepit & benedixit. Ad hoc enim sacrificium istud instituit, vt gratiæ Deo condignæ per nos referri possent, & gratiæ quælibet impetrari. Maius beneficium quod contulit vnquam homini Deus, ipse filius eius est vnigenitus, vnde ait Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum vt filium vnigenitum daret.* Et Paulus Apostolus ad Rom. 8. *Deus qui proprio etiam filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* Non erat in hominis potestate quicquam offerre Deo, eius maiestati condignum, vel tantis quæ ab eius accepit bonitate beneficiis adæquatum? Iustum tamen erat vt tale munus quod Deo dignum esset & acceptum, & eius donis commensuratum, homo eius Maiestati offerret. Moyses cum tot sacrificiis & oblationibus, earúmque adminiculis, præstare hoc nunquam potuerat. At hoc nobis contulit Christus, quando accepto pane gratias egit & fregit, dedítque suis discipulis dicens, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur* (id est offertur:) *hoc facite in meam commemorationem*, id est ipsum donum offerte eius auctori, in eius gloriæ testimonium & condignam gratiarum actionem. Pater dedit vobis filium suum per eius incarnationem: ipsum ei filium reddite, illum offerendo in tanti beneficij recordationem, quod omnia cætera & complectitur & transcendit. S. Ioannes Chrysostomus eleganti & longa oratione demonstrat quàm sit difficile, atque etiam impossibile gratias referre pares, obsequiáve diuinis beneficiis, quæ nec modum habent, nec numerum, nec terminum. Negat sensum sufficere nobis ad inuestigandum, scientiam suppetere ad laudandum, quia immensitas superat cogitationes sensuum, & innumera multitudo omnem copiam verborum; nec si totum vitæ tempus eius obsequia occupent, laudes teneant, gratiarum actiones insistant, posse quemquam eorum quæ debet aliquam partem persoluere. Subdit quod istis verbis quærit Propheta sanctissimus, quibus muneribus aut officiis beneficia diuina compenset? quo famulatûs genere dona percepta coæquet? quibus obsequiis possit tantis muneribus respondere? nihil sibi tandem ait suppetere, nisi hoc summum & singulare sacrificium, quo Deo offertur donum illud pretiosum, quod eius beneficiis non modò satisfacit omnibus, sed & eius gloriæ ac Maiestati adæquatur. *Quid retribuam*, inquit, *Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam & nomen Domini inuocabo.* Id est, condigno colam honore, & acceptissimo gratissimóque omnium munere, pium & placabilem, beneuolum & beneficum mihi vt se præbeat efficiam. *Igitur Ecclesiæ oblatio* (inquit S. Irenæus *) *quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo,*

Matth. 26.

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Tom. 1. hom. Quod primus homo omni prælatus sit creaturæ.

* Lib. 4. c. 33. in ipso initio.

purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, quoniam glorificatur in eo. Est enim hoc sacrificium λατρευτικὸν seu σεβαστικὸν, id est honorarium, quod se teneat ex parte holocausti, quo veluti re omnium excellentissima Deum honoramus, veneramur & colimus; & ἱλαστικὸν expiatorium, quo diuinum numen placamus & propitium reddimus quando pro peccatis illud offerimus: Et ἐπιτευκτικὸν, impetratorium, quo cœlestem opem imploramus, assequimúrque, cùm in eo repræsentetur Christi passio, & ideo aptissimum sit ad impetrandum omnia bona quæ Christus nobis sua passione promeruit; denique εὐχαριστικὸν, quo debitas gratias Deo pro acceptis beneficiis, adeóque pro hoc eodem sacrificio, tanto beneficio, referimus.

Vtinam hoc seriò apud se perpenderet Sacerdos, qui Christi vice, hoc in admirabili sacrificio fungitur. Salomon Rex ille omnium sapientissimus cùm templi illius admirabilis quod toto orbe celeberrimum fuit, structuram meditaretur, maiestate Dei attonitus cui hæc domus consecranda erat: *Domus* (inquit 2. Paral. 2.) *quam ædificare cupio magna est, magnus enim Deus noster, super omnes Deos: Quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignam domum? si cœlum, & cœli cœlorum capere eum nequeunt, quantus ego sum, vt possim ei ædificare domum? sed ad hoc tantùm vt adoleatur incensum coram illo.* Si ergo ad hoc ædificata fuisset, non vt fumus incensi, sed veritas & substantia corporis & sanguinis vnigeniti filij Dei in summo & singulari Eucharistiæ sacrificio offerretur? Quanta quæso & loci magnitudine, & offerentis dignitate ac sanctimonia fuisset opus? quanto terrore, quantáve reuerentia? Apposité hîc omnino S. Chrysostomus lib. 3. de Sacerd. * *Non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem eiusmodi disposuit, qui mortalibus hominibus, etiamnum in carne manentibus auctor fuit, vt Angelorum ministerium animo conciperent. Idcirco necesse est Sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cœlis collocatus inter cœlestes illas virtutes medius staret.* Nec minùs apté S. Gregorius Nazianz. alludens ad solennia illa verba quæ præfatur Sacerdos in ipso diuinæ actionis limine, *Laudant Angeli &c. Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur. Quis perinde atque è luto quodam, hodierno die finget eum qui veritatis curam gerat, Angelis assistat, cum Archangelis Deum glorificet, & sacrificia sursum ad altare cœleste destinet, ac cum Christo Sacerdotium peragat, figmentum Dei refingat, imaginem Dei restauret, &* (vt quod maius est dicam) *Deus existat & homines Deificet, Noui cuius sumus ministri, & quo loco positi, & quò dirigamur.*

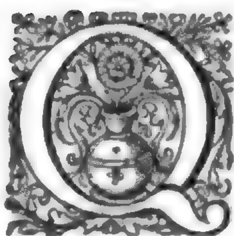
* Οὐ γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις· ἀλλ' αὐτὸς ὁ παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν, καὶ ἐπιμένοντας ἐν σαρκὶ τὴν τῶν ἀγγέλων φαντάζεσθαι διακονίαν· διὸ χρὴ τὸν ἱερωμένον ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἑστῶτα τοῖς οὐρανοῖς μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκείνων οὕτως εἶναι καθαρόν. *S. Ioan. Chryſ. 3. de Sacerdotio, c. 3.*

CAPVT III.

DE MINISTRO HVIVS SACRIFICII.

Vbi demonstratur, quòd licèt Christus sit qui præcipuè illud offert, tamen Sacerdos propriè quoque id offerat, sed Christi nomine, cuius vices gerit, & personam repræsentat.

VONIAM *in hoc diuino sacrificio, quod in Missa peragitur* (ait sancta Trident. Synodus*) *idem ille Christus continetur & incruentè immolatur &c. vna eadémque est hostia, idémque nunc offerens, Sacerdotum ministerio, qui seipsum in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa.*

Sess. 22. in qua traditur doctrina de sacrificio Missæ c. 2.

Hac positâ Concilij Oecumenici sententiâ, mirum non abs re videri debet, quid visum fuerit quibusdam recentioribus in quæstionem vocare, num Christus actu impræsentiarùm offerat, sitque principalis Sacerdos in sacrificio Eucharistiæ? cùm ex verbis Concilij citatis id clarum & liquidum prorsus euadat: Nam si Christus idem est offerens qui obtulit sacrificium in cruce, nempe seipsum, nec negari possit ipsum fuisse in cruce actu & reipsa Sacerdotem: futile est contendere hìc solùm remotè & ratione solius institutionis sacrificij Eucharistiæ, offerre. Cúmque subiiciat Concilium ipsum Christum offerre nunc, Sacerdotum ministerio: vnde sequitur esse primum & principalem offerentem; Durum profectò videri debet, aduersus tam expressam & perspicuam Concilij declarationem, quosdam niti euictum ire, solùm Sacerdotes proximè & actu hoc sacrificium offerre, ita vt illius immolatio ipsis solùm tanquam ministris tribui possit; Christum autem tantùm offerre remotè & ratione solius institutionis qua præcepit vt hoc sacrificium in memoriam ipsius & in persona eius immolaretur. Qua in voluntate, vt ratum sit sacrificium etiamnum perseuerat. Verùm enim pugnat hæc doctrina cum perpetuo Christi Sacerdotio, Christus est Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Ps. 109. Vnde sequitur quòd sacrificium perpetuò offerre debeat; Omnis enim Pontifex constituitur vt offerat dona & sacrificia pro peccatis &c. Heb. 5. Nec valet illa responsio per modum deductionis ad absurdum: Necesse igitur fore vt offerat etiam post mundi consummationem, tunc enim causa cessabit remanente effectu. At nunc multiplex instat necessitas cur actu Christus per ministros offerat. Nec rursum illa valet obiectio: Christus non est ampliùs in statu merendi, ergo actu non potest offerre. nam verum est quidem Christum mereri non posse ampliùs, sed tantùm potest impetrare, quæ vis est præcipua sacrificij Missæ, quia sacrificium Missæ (ait Cardinalis Bellarminus*) præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere quidem po-

Vasquez in 3. p. S. Thom. q. 83. a. 1. disp. 235. c. 2.

Lib. 2. de Missa c. 4. circa med. §. secundò probatur.

test, at potest impetrare, iuxta illud Apostoli Heb. 7. *Christus sempiternum habet Sacerdotium: vnde saluare in perpetuum potest, semper viuens ad interpellandum pro nobis.* Quo ex principio rectè deducitur, si Christus non sit præcipuus offerens & si actu non offert, eum quoque non orare, nec impetrare; proinde Missæ sacrificium præcipua sua vi excidere, quæ in eo sita est quod Christus sit offerens principalis, qui pro nobis interpellat Patrem, & impetrat quæ per nos assequi non possumus, vt Apostolus docet Heb. 7. & Rom. 8. &c. Accedit alia ratio à Concilio Tridentino indicata, *Vt hæc,* (inquit loco sup. cit. c. 1.) *illa munda est oblatio, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest* &c. Nec enim alia huius rei est causa, nisi eo quod ministrorum duntaxat vice fungantur, præcipuus verò offerens sit ille de quo ait Apostolus Heb. 7. *Talis enim decebat, vt nobis esset Pontifex, ex hominibus assumptus, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus.* proinde ab omni macula & corruptione immunis & expers. At omnis Sacerdos & Pontifex ex hominibus assumptus, circumdatus est infirmitate, & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis, Heb. 5. Aptè hîc referri potest quod de baptismo ait S. Augustinus super hæc verba diuina: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Ioan. 1. *Hæc indicare scilicet quandam proprietatem in Christo futuram, vt quamuis multi ministri baptizaturi essent, siue iusti siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictum est, Hic est qui baptizat in Spiritu sancto: Petrus baptizet, hic est qui baptizat; Paulus baptizet, hic est qui baptizat.* Adde, Iudas baptizet, hic est qui baptizat; sic dici potest, quisquis sit Sacerdos qui consecrat & offert, hic est qui sacrificat. Idem quoque docet S. Chrysostomus hom. 60. ad populum: *Tu laice* (ait) *cùm videris Sacerdotem offerentem, ne vt Sacerdotem* (primarium scilicet & principalem) *esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam; sicut & dum baptizaris ipse non te baptizat, sed Deus.* Constans hæc est Conciliorum & sanctorum Patrum sententia, in Concilio III. Lateranensi sub Innocentio III. c. firmiter. *Christus idem ipse est Sacerdos & sacrificium.* In Florentino sub Eugenio IV. in Decreto Vnionis, *Sacerdos in persona Christi loquens, hoc mysterium conficit.* In Tridentino, sess. 22. c. 2. *Vna eadémque est hostia, idémque nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum in cruce obtulit.*

Tract. 6. in Ioan. ante med.

Idem docent Patres, S. Irenæus lib. 4. c. 33. *Per Iesum Christum offert Ecclesia.* S. Cyprianus ep. 63. ad Cæcilium inter med. & finem; *Nam si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei Patris, & sacrificium Patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit. Vtique ille Sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo, si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.* Sanctus Chrysostomus in sua Liturgia, *Christus ipse est qui offert, ipse qui offertur.* Et hom. 83. in Matt. * *Non sunt humanæ virtutis opera proposita, quæ tunc in illa cœna præstitit, ipse quoque nunc operatur, nunc per-*

* Οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργα τὰ προκείμενα· ὁ τότε ταῦτα ποιήσας ἐν ἐκείνῳ τῷ δείπνῳ, οὗτος καὶ νῦν αὐτὰ ἐργάζεται· ἡμεῖς ὑπηρετῶν τάξιν ἔχομεν· ὁ δὲ ἁγιάζων αὐτὰ καὶ μετασκευάζων, αὐτός.

S. Ioan. Chrys. homil. 83. in Matth.

ficit. Nos ministrorum locum tenemus, qui verò sanctificat & immutat, ipse est. S. Ambrosius lib. 1. Offic. c. 48. in fine, *Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse tanquam Sacerdos, vt peccata nostra dimittat.* Idem porro in Ps. 38. ad illa verba, *Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Vidimus* (inquit) *principem Sacerdotum ad nos venientem; vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus Sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium, etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio, quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offert in terris, quando Christi corpus offertur; imò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur.* Idem docet S. Augustinus lib. 4. de Trinit. c. 14. & lib. 10. de Ciuit. Dei c. 6. vocat Christum Sacerdotem magnum, *qui victima nostra & sacrificium est, qui offert, & oblatus est.* Et c. 20. eiusdem lib. *Per hoc,* inquit, *Sacerdos est, ipse offerens, ipse oblatio; cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium &c. Huic summo veróque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.*

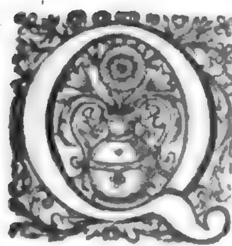
Nimius forem si coaceruandis aliorum Patrum consonis hac de re sententiis ampliorem operam vellem insumere. Sat quæ sunt citata esse possunt insigniorum illorum Patrum suffragia, adeò enim clara, & aperta sunt, vt ne minimam effugiorum nebulam possint admittere. Fixo igitur & ineluctabili hoc manente axiomate, quòd Christus in Missæ sacrificio præcipuus sit Sacerdos, qui illud primariò, & principaliter offerat, quotiescumque peragitur, seu à quocumque ministro offeratur, siue bono, siue malo, siue summo, siue infimo Sacerdote. Aliud hinc subsequitur theorema, videlicet Sacerdotem, non modò Christi esse ministrum, qui per eum se offert: at sic eius obire vicem, vt locum teneat, personam induat, verbis vtatur, & omnipotentiam exequatur.

CAPVT IV.

Quo enucleatiùs agitur de ipsô Sacerdotali ministerio.

ARTICVLVS I.

Sacerdotem Deo offerre vt Christi ministrum, itidémque populo fideli dispensare ex officio hostiam salutarem.

QVAMVIS Sacerdos actu, & proximè (vt aiunt in scholis Theologi) consecret & offerat, tamen non primariò nec principaliter hoc facit, sed Christus, cuius minister est, & causa instrumentalis, vt dicunt, non coniuncta quidem, sed separata. Patet id manifestè ex eo quod non tantùm ex Christi institutione & mandato speciali hoc agit, sed etiam ex eius virtute, & potestate, qua Christus velut prima causa efficiens, actu influit in effectum: ídque satis

satis constat ex dictis. Verùm hîc iuuat expendere quanta hinc dignitas Sacerdoti conferatur.

Tertulliani laudatum passim dictum est, *Dignitatem esse, seruum esse potentis;* gloriatur Sacerdos hoc nomine in tremendo ipso sacrificio, vbi hunc sibi titulum arrogat quasi sibi proprium atque præcipuum. *Hanc igitur oblationem* (inquit) *seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ.* Et post consecrationem: *Vnde & memores Domine, nos serui tui, sed & plebs tua sancta,* &c. Quamuis enim omnes fideles sint serui Dei, quapropter cùm Græci baptizant, hoc eos nomine insigniunt, *Baptizetur N. seruus Iesu Christi in nomine,* &c. Tamen excellenti priuilegio dignitatis, Sacerdotes titulo illo perfruuntur, quo & Apostoli, vt insigniori nomine sese in epistolarum suarum exordio passim inscripserunt: sic B. Paulus orditur epistolam suam ad Romanos, *Paulus seruus Iesu Christi,* &c. Et ad Philippenses, *Paulus, & Timotheus serui Iesu Christi.* Et ad Titum, *Paulus seruus Dei, Apostolus autem Jesu Christi.* Sic & B. Petrus, ep. 2. *Simon Petrus seruus & Apostolus Iesu Christi.* Et S. Iacobus, ita enim præfatur, *Iacobus, Dei & Domini nostri Iesu Christi seruus.* Sic & S. Iudas cognomine Thadæus, *Iudas, Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi.* Sed & dilectus Domini discipulus potiorem suam hanc esse dignitatem palam insinuat, Apoc. 1. *Quæ oportet,* inquit, *fieri citò significauit, mittens per Angelum suum seruo suo Ioanni.* Mirum dictu hoc vltimum exemplum! Quid enim? Eum vocauerat Iesus tonitrui filium, vbique Ioannes eius audit dilectus discipulus, imò discipulus quem diligebat Iesus. Simon quoque, Petrus cognominatur, petráque ipsa esse iudicatur, super quam Ecclesia ædificanda erat. Mirum sanè, & singulare priuilegium! cuius obtentu S. Hilarius hanc in vocem erumpit: *O in nuncupatione nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignáque ædificationis illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret!* Tamen his omissis omnibus prærogatiuis, quæ eius ex cognomento, adeo admirabili, resultabant, se Christi Iesu seruum simpliciter deprædicat. Et Paulus nihili ducit *Apostoli* titulum, *vasisque electionis* eximiam nuncupationem, propter *serui Christi* incomparabile decus. Iudas Thadæus frater erat Iacobi, qui frater Domini dicebatur, ipséque in Euangelio dicitur frater Domini. Et tamen tam augustum nomen quasi nimis angustum esset, postponens, vnicum ambit Christi serui elogium, quasi omnium amplissimum & illustrissimum. Vnde tanta quæso seruitutis gloriatio? cùm nihil fœdius seruitute censuerint veteres, quia ad libertatem nati sumus; verum est tamen Tertulliani pronunciatum, *Dignitas est seruum esse potentis.*

Marc. 3.

In Matth. can. 16.

Quæ vox vt intelligatur, obseruasse semel operæ pretium fuerit, olim fuisse tres seruorum gradus. Primi & vilissimi erant mancipia, qualem sese Abraham coram Deo fatebatur, *Cùm sim,* inquit, *puluis & cinis loquar ad Dominum.* At hoc loco Christus discipulos suos consistere non passus est, *Iam enim non dicam vos seruos sed amicos.* Secundi dicebantur mediastini, vt sunt iam famuli ciuium & nobilium. Ter-

Genes. 18.27.

Ioan. 15.14.15.

tij honorarij, vt sunt actores, dispensatores, œconomi, vicarij, qui Hebræis *Mescaretim* dicuntur: huius generis sunt Christi serui, Sacerdotes, qui dum Christo seruiunt, verè regnant; quamobrem & corona insigniuntur, & Sacerdotium regale appellatur; Réxque ideo dicitur Christus, Regum, vt princeps est Sacerdotum. Aptè & acutè more suo S. Augustinus enarratione in Ps. 44. ad illa verba, *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: constitues eos super omnem terram. Quid est* (inquit) *pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi.* Et etiam Presbyteri, quia scilicet, hi illíque *soli sunt propriè Sacerdotes*, vt idem S. Augustinus disertè ait, lib. 20. de Ciuit. Dei, c. 10. *Soli Episcopi & Presbyteri propriè vocantur in Ecclesia Sacerdotes, inde & principes super omnem terram: Ecclesia enim Catholica est, vniuersaliter scilicet toto orbe diffusa.* Non sunt igitur serui, id est mancipia, nec mediastini, id est famuli tantùm & domestici, sed sunt ministri, actores, rectorésque regni Dei.

Ita B. Paulus suam & collegarum suorum noui Testamenti ministrorum denunciat omnibus hominibus suspiciendam esse dignitatem: *Sic*, inquit, *nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.* Quasi diceret: Tanti fecit Regina Saba seruorum Salomonis qui ei assistebant & ministrabant in mensa felicitatem, vt ei palam diceret, *Beati serui tui qui stant coram te semper.* 3. Reg. 10. Sed sicut Salomonis ad Christum nulla comparatio esse potest (*Ecce enim * plusquam Salomon hic.*) ita & seruorum Salomonis ad Christi ministros nulla fieri debet æquiparatio. Ministrabant Salomoni serui eius, vel ei astabant in mensa discumbenti. At Christus longè digniori loco statúque suos ministros habet, his enim vltima in cœna dixit, *Iam non dicam vos seruos, sed amicos &c. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam, in regno meo.* Assident Christo, cum eo epulantur, eiúsque mensæ faciunt quoscumque volunt participes, & calicem eius quem de manu eius accipiunt, delibant ipsi & cæteris propinant, vt summi eius regni administri, & bonorum eius dispensatores: *Sic igitur nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.*

1. Cor. 4.

Matth. 12. 42.

Luc. 22. 29. 30.

Dicebat dudum Moyses Sacerdotibus & Leuitis: *Audite filij Leui, num parum vobis est, quod separauit vos Deus Israël ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu Tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei?* Tanto sanè eos Deus extulerat honore: sed quid hoc est ad noui Testamenti Sacerdotum gloriam; *Habemus altare* (ait Apostolus Heb. 13. 10.) *de quo edere potestatem non habent, qui tabernaculo deseruiunt*, his enim animalium carnes mactare, sanguinem fundere, victimas cruentas immolare, panes propositionis offerre & amouere, incensum Deo adolere datum fuit. At veri agni corpus & sanguinem consecrare, eúmque in sacrificium Deo gratissimum offerre & populo dispensare, nullatenus illis concessum est, cùm neque iis fas sit de hoc diuino sacrificio tantillum participare. At noui Testamenti Sacerdotes, vt ministri Dei, Christi corpus & san-

Num. 16. 9.

guinem sacro ore conficiunt, diuinæ Maiestati offerunt; sibi sumunt & fideli populo distribuunt, cum summa admittendi, vel arcendi ab hoc diuino altari, quoscumque vel dignos, vel indignos iudicarint, potestate; hinc apostrophe hac insigni os aureum Orientalis Ecclesiæ illos compellat & hortatur: *Ad vos ministrantes, sermonem conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis; Non parua vobis imminet vltio, si quem cuiuspiam conscium nequitiæ, huius mensæ participem esse concedatis, sanguis eius de manibus vestris exquiretur; siue dux militiæ sit, siue Præfectus, siue Princeps diademate coronatus. Indignè autem accedat prohibe, maiorem illo potestatem habes; propterea vos Deus hoc insigniuit honore, vt talia discernatis, hoc vestra dignitas est, hoc securitas, hoc omnis corona.* S. Chrysost. hom. 60. ad popul.

Omnem Ministrorum Christi potestatem, Neoterici sectarij in sola prædicandi diuini Verbi facultate constituunt: sed eos malè habet quod Apostolus citato ad Hebræos loco disertè dicat *nos habere altare.* Hinc enim à relatis elicitur, ergo habemus sacrificium, proinde & Sacerdotium. Vbi vulgata fert editio, habemus altare, in Græco est θυσιαστήριον, id est sacrificatorium, in quo nimirum sacrificatur & offertur hostia illa diuina, quæ Iudæis communicari non potest, solis fidelibus dispensatur, videlicet à Sacerdote, qui consecrandæ huius oblationis, immolandæ & distribuendæ diuinam à Christo potestatem accepit. Eapropter in postrema Synodo Oecumenica, sess. 23. sub titulo de Sacramento Ordinis, aduersus Nouatores sententia hæc promulgata fuit, c. 1. *Sacrificium & sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Cùm igitur in nouo Testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile ex Domini institutione, Catholica Ecclesia acceperit: fateri etiam oportet in ea nouum esse, visibile & externum Sacerdotium, in quod vetus translatum est*. Hoc autem ab eodem Domino saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorúmque successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinem eius, nec non & peccata dimittendi & retinendi, sacræ litteræ ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit.* Cæterùm de hac præeminenti & diuina Ministrorum Christi potestate, infrà proprio loco, articulo scilicet 4. huius capitis opportuniùs disseremus.

* Hebr. 7.

ARTICVLVS II.

Vicem Christi gerit summi Sacerdotis, Episcopus, ac Presbyter, in hoc sacrificio.

SANCTVS Ignatius in Epistola ad Magnesianos, Episcopum ait præsidere εἰς τόπον θεοῦ, in locum Dei, in quantum scilicet omnia lustrat, regit, pascit, & gubernat. Hinc Pius Papa & Martyr, ep. 1. quam scripsit ad vniuersos Christi fideles, Episcopos *Dei oculos* eleganter appellat, scilicet in visibili Ecclesiæ regimine. Tamen quemlibet Sacerdotem, siue maiorem, siue minorem, in præcipuo ordinis sacri munere, quod augustum & planè diuinum est Eucharistiæ sacrificium, Episcopi locum tenere & eius obire vicem, immo Christi, Extat tom. 1. Concil. part. 1.

certo certius est. Nec probatione ferè est opus, cùm superiori articulo planè demonstratum fuerit, Christum nunc quoque illo in mysterio se offerre ministeriô Sacerdotum; si enim illi, tametsi actu & proximè offerant, non suo nomine, sed Christi voluntate, mandato, munereque faciunt: consequens est eos vices eius agere & locum implere. Non tamen hoc sic intelligendum venit, vt agant has partes, sicut mortalium regum aut principum ministri, qui Proreges dicuntur, Legatíque ac Vicarij sui principis, sed absentis. At Christus semper præsens est in altari, quia ipse est hostia quæ offertur, & summus Sacerdos qui seipsum offert inuisibiliter, sed qui visibiliter à Sacerdotibus immolatur tanquam suis ministris & Vicariis, à se ad hoc institutis, cum quibus actu & influxu concurrit; *Sacerdos in altari vice Christi fungitur*, (ait S. Cyprianus ep. 63.) Inter potiora Apostolorum elogia hoc Ecclesia refert, quod Christus sua vice vt fungerentur illis concesserit, *Quos operis tui Vicarios eidem contulisti præesse pastores.*
Ps. 110. Præcipuum opus Christi est Eucharistia, vnde ait diuinus Psalmographus, *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus.* Hoc est enim opus exquisitum in omnibus voluntatibus eius: quia est non modò summum, sed cæterorum omnium epitome atque compendium. Petit à sanctissima Trinitate Sacerdos in Missa, *vt suscipiat hanc oblationem in memoriam passionis, resurrectionis, & ascensionis Domini nostri Jesu Christi, seque in ipsa sacra actione memorem esse ait, tam beatæ passionis, gloriosæ resurrectionis, & ascensionis eiusdem Domini nostri, &c.* Et verò in hoc opere inesse videtur quicquid in aliis operibus mirabile est, siquidem in eo existit opus quoddam creationis, tum quando gratia producitur, tum quando conuersio & transubstantiatio fit; quadam ratione reperitur etiam incarnatio, quatenùs Christus per illam vnam semel factam vnionem hypostaticam homo factus, vnit se speciebus Sacramentalibus, quasi Deificans illas, & coniungit se sumentibus ipsum, *Qui manducat,* inquit,
Ioan. 6. *meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo.* Idcirco S. Chrysostomus eleganter Eucharistiam appellat *incarnationis extensionem.* Clemens V. Papa *, non minùs aptè vocat idem mysterium, præcipuum opus gratiæ & insigne memoriale amoris diuini erga nos eximij, quia scilicet est mnemosynon Dominicæ passionis & humanæ redemptionis, huius enim vnio & pretium nobis, hoc per salutare sacrificium applicatur. Tanti porro operis Christus fecit suos Apostolos Vicarios, quin & omnes posteros ministros, qui eis succedunt in Sacerdotio. Fuit olim eximia dignitas Vicariorum sub imperio Romano, Vrbicus vice sacra principis iudicabat, Senatoria ideo honestatus dignitate; chlamyde militari induebatur, & carpento vtebatur, vt colligi potest ex Cassiodoro lib. 6. in Form. Vic. Vrb. Rom. Sed Vicarij Imperatoris, seu Præfecti Prætorio Vrbis, ad Dei Christíque Vicarium nulla est comparatio. Atqui Sacerdos in altari offerens Eucharistiæ sacrificium Christi locum tenet; eius enim vice sacra sacrificat, iudicat, & diuinas largitiones distribuit,

* Clement. *Si Dominum de reliq. & ven. Sanctorum.* in Concil. Viennensi promulgata.

Vide Notitiam imperij, c. 48. de Vicario Vrbis Rom.

ideo Senator regni Dei est, chlamyde sacra induitur, id est casula quæ chlamydis illius purpureæ, qua indutus sua in passione fuit Christus, indicium est, ceu insigni vicariæ potestatis, quam pro Christo gerit: & si non vehitur carpento, Christum ipse portat dum offert & ministrat in tremendis mysteriis, quibus assistunt Angeli ipsum Sacerdotem comitantes, quin & ei ministrantes & diuinas vices gerenti, & diuina operanti. Pulchrè dixit Hugo à S. Victore (dictus æui sui Augustinus) lib. 2. Miscell. tit. 28. Sacerdotes *deambulare, sedere, docere.* Docent quidem, quia animarum sunt pædagogi, verba vitæ æternæ proferentes: deambulant, omnia quæ fiunt in regno Dei respicientes atque dirigentes: sedent, in Ecclesia præsidentes; Præsunt enim, teste Apostolo, Presbyteri, & *qui bene præsunt, duplici* (inquit) *honore digni sunt.* Sed altari adstant vt superni illi Spiritus qui sunt circa thronum Dei: altare enim *Christi sedes est*, ait Optatus, & adstant sedenti Christo vt regi suo, sed honorificentissima statione: dicere enim non abs re potest, Sacerdos dum sacrificat, cum Raphaele Archangelo, *Ego enim sum vnus ex iis qui astamus ante Dominum.* Stare coram Deo honos est singularis; vnde prostrato Eliæ dicit Angelus, *Quid hîc agis Elia? Egredere & sta in monte coram Domino.* Sic *stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio*, Ps. 105. Sic ꝟ. 30.
stetit Moyses; *Et dixit Dominus vt disperderet eos si non Moyses electus eius stetisset in confractione, in conspectu eius.* Ibidem. Quin & Christus ꝟ. 23.
ipse stare visus est à dextris Dei, vt Stephanum pro se dimicantem adiuuaret. Act. 7. 55. Sic etiamnum coram Patre assistit ad interpellandum pro nobis: *Introiuit in ipsum cœlum* (ait Apostolus Heb. 9. 24.) *vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Quod per se in cœlo facit, hoc in terris efficit per Sacerdotem vices suas gerentem, in summo & singulari Eucharistiæ sacrificio.

ARTICVLVS III.

Sacerdos in noui æternique Testamenti sacrificio, personam Domini induit.

ANGELOS plerumque hominum effigiem induisse, satis supérque ex diuinis litteris vtriusque Testamenti fit compertum: in quibus humana forma, habitúque & aspectu permultis apparuisse memorantur; vicéque versa, Sancti aliquot Angelica specie visi sunt effulgere, sic Moysen olim dum tabulas legis de monte ad populum deferret; sic subinde S. Stephanum dum pro gloria Christi Domini in synagoga peroraret, ac B. Laurentium dum craticulæ ignitæ superponeretur, eluxisse splendido vultu ac planè Angelico, Aurelius Prudentius, Christianus ille Maro & Homerus, in hymno triumphali de ipso S. Laurentio, eleganter cecinit:

Hæc fante Præfecto, truces
Hinc inde tortores parant

Nudare amictu Martyrem
Vincire membra & tendere.
Illi os decore splenduit,
Fulgórque circumfusus est,
Talem, reuertens legifer
De monte, vultum detulit &c.
Talémque & ille prætulit,
Oris corusci gloriam
Stephanus per imbrem saxeum,
Cælos apertos intuens.

De eo siquidem sic sacer textus Actuum expressè commemorat (c. 6. ℣ 15.) *Et intuentes eum omnes qui sedebant in Concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem Angeli.* Eadem specie S. Vrbanus Pontifex & Martyr emicuit. Vnde in officio S. Ceciliæ Virg. & Martyris canit Ecclesia, *O beata Cecilia quæ duos fratres conuertisti, Amalachium iudicem superasti, Vrbanum Episcopum in vultu Angelico demonstrasti* &c. Nec adeo mirum cùm sancti & iusti sint fratres Angelorum, quibus & in futuro sæculo prorsus assimilabuntur. *Erunt enim sicut Angeli in cælo;* Matth. 22. 30. Et quia moribus eis fuerunt similes in terra, ideo participatione anticipata iam quamdam gloriæ illorum speciem visi sunt aliquoties, externa tantùm & transitoria similitudine (non tamen lucidæ huiusmodi imaginis ambitu, sed metu diuino) imitari, quo Angelicæ virtutis puris suis mentibus insitæ adæquatio in ipsis manifestaretur; sic est rota in medio rotæ, & facies aquilæ & facies hominis in curru similitudinis gloriæ Domini, mira connexione concurrunt. Amatores hominum sunt Angeli, quamobrem eorum forma & similitudine delectantur. Gestit homo qui paulominus factus est ab Angelis, eisdem assimilari; quantum igitur potest enititur assequi illorum imaginem. Sed quod Angelus diuinam appetat similitudinem, aut homo affectet etiam in hac imitatione eidem æquipararari, vix vlla ratione concipi potest. At nihilominùs Angelus sæpe sæpius in scripturis, non modò Dei gessit imaginem, sed & nomen, & personam assumpsit. Accepit Moses ab Angelo legem quam populo tradidit. Hinc S. Stephanus ad Iudæos Act. 7. 52. *Accepistis*, inquit, *legem in dispositione Angelorum, & non custodistis.* Et Apostolus ad Gal. 3. 19. *Lex ordinata per Angelos in manu Mediatoris*, id est Moysis, qui inter Deum & populum sequester & internuntius erat. Angelus tamen qui Moysi legem dedit, loquebatur vt Deus, ferebátque nomen Domini, quia eius personam sustinebat. Quemadmodum & Angelus qui ipsi apparuit in medio rubi; vnde ait scriptura, *Apparuit ei Angelus in flamma ignis de medio rubi, & ait, Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Philo visam tum fuisse Moysi memorat formam quandam pulcherrimam, simulachrum planè diuinum, & luce fulgens præclarissima, vt suspicari posset Moyses Dei esse imaginem. Tamen fuisse Angelum qui Dei sub nomine & persona Moysi apparebat, docent sancti Patres, Iustinus contra Triphonem, Tertullianus lib. 2.

Die 22. Nouëb. n. 8.

Exod. 19.
Exod. 3.

contra Marcionem, S. Hilarius lib. 4. de Trinitate, S. Ambrosius lib. 1. de fide, S. Chrysostomus in Act. 7. Qui etiam censent in his repræsentationibus seu apparitionibus, fuisse filium repræsentatum. Quod & Ecclesia patenter agnoscit hac insigni apostrophe, venturum propè Christum compellans & obsecrans: *O Adonai, & Dux domus Israel! qui Moysi in igne flammæ rubi apparuisti, & ei in Sina legem dedisti, veni ad redimendum nos in brachio extento.* Et tamen vt constat ex dictis, non ipse Dei filius, sed Angelus erat, per quem apparebat & loquebatur Dei filius. vnde Angelus ipse eius ferebat nomen, quia personam repræsentabat, quemadmodum & alius ille Angelus qui descendit cum Azaria & sociis in fornacem, & excussit flammam ignis, vidit eum Rex Nabuchodonosor, attonitúsque ait: *Ecce video quatuor viros solutos & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei*, id est Christo. Vnde tempore Paschali lætabunda canit Ecclesia, *Surrexit Christus de sepulchro, qui tres pueros liberauit de camino ignis ardentis, Alle-luia.* Et tamen non ipse Christus erat, sed Angelus, vt expressim sacer textus Danielis innuit. Quem in locum scitè & appositè S. Hieronymus: *Cæterùm in typo præfigurat iste Angelus, siue filius Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, qui ad fornacem descendit inferni, in quo clausæ &c. animæ tenebantur, vt absque exustione & noxa sui, eos qui tenebantur inclusi mortis vinculis liberaret.* Pulchrè & eleganter ad hæc S. Chrysostomus, hom. de tribus pueris, *O quibus triumphis te incorrupta fides extendis! adest tibi amica Maiestas, vt innocentia liberetur, patitur se Deus cum pueris in supplicio numerari: & potest videre Dominum* (Rex) *sacrilegus, sed non permittitur nosse, vt crescat gloria puerorum.* Vbi manifestè eorum liberatorem Christum fuisse insinuat, quemadmodum Tertullian. lib. 4. contra Marcioni & S. August. in Concione ad Catechumenos, qui putant cum SS. Iustino & Hilario, ipsum fuisse Christum, qui hac mira specie in fornace spectabilis apparuit: quia scilicet Angelus ille eius mandato venerat, nec modò ipsius nomine agebat, sed eius personam sustinebat, cuius & gloriam præ se ferebat, & exercebat virtutem.

Daniel. 3. 49. & 92.

Planè sic præfert Sacerdos in Missa vestes regias, quia sunt regalis Maiestatis insignia. Hæc nemo gestat, nisi Rex ipse. vnde Proreges neque sibi imponunt diadema, neque ferunt sceptrum, quod indicium est regiæ potestatis. At Sacerdos in diuina actione, quia Christi gerit personam, ipsius Christi insignia sumit. Est hoc sacrificium *magnum* pietatis *Sacramentum.* Et quia memoriale mortis Christi, ita & amoris eius in nos eximij, quem sua potissimum passione testatus est. *Hoc facite*, ait Apostolis (quibus Sacerdotes successerunt) *in meam commemorationem*, *Annunciantes* (vt Vas electionis ait) *mortem Domini donec veniat.* Ideo totus apparatus ille Sacerdotalis, nihil aliud est quàm Christi schema patientis, vt Sacerdos intelligat, & agnoscat populus, illum Christi sustinere personam, cuius mystica insignia gerit. Quid enim quæso, Amictus refert, nisi triste illud velamen, quo vt expiaret Euæ primæ nostræ matris exitiosos obtutus, in Parasce-

Nota.
1. Timoth. 3. 16.
Luc. 22. 19.
1. Cor. 11. 25.

ue suæ tragicæ immolationis, sacra eius facies obducta fuit? Quid Alba aliud, quàm tunicam illam candidam repræsentat, qua in Herodis palatio inter aulicorum cachinnos, & Pharisæorum furores, ludibrij causâ, at innocentiæ patenti indicio fuit indutus? Zona quid, nisi vincula & indignos nexus illos refert, quibus Rex ipse omnium tam Angelorum, quàm hominum, quasi vile mancipium, imò turpis crucifer ab impiis constrictus est? Manipulus (quem mapulam veteres Mystæ vocitabant) sudores illos à nobis abstergendos perpetuis lachrymarum profluuiis, nonne in memoriam reuocat, quos ipse Dominus factus in agonia vsque ad sanguinem exundauit? Casula seu planeta, nónne illius vestis est species purpureæ, seu radiosæ, at infamis chlamydis, qua illum Pilatus illudendum exposuit? Dixerim Pontificale pedum, arundinis illius esse loco, quam Christus ipse portauit sceptri ridicula specie, vt sapientia ipsa æterna, abscondita in carne, tot probrorum nebulis, in oculis hominum stultitia putaretur. Crux ipsa per se loquitur, quæ Casulæ hæret insignis: nam illius signaculum est, quæ ipsi Christo (cùm velut agnus
Isa. 53. innocens ad lanienam duceretur) ab impiis imposita, sanguinéque eius in aram consecrata, omnia mundi peccata eluit; & scala cœli, clauis paradisi, spéique omnis nostræ & felicitatis columna, basis, anchora, alueus, fons, & scatebra totius benedictionis effecta est. At quid signat illa Corona quæ in vertice Sacerdotis adeo insigniter expressa conspicitur, quàm ludibriosum & funestum illud sertum, consertum ex spinis, quibus hostia illa salutis nostræ parens, sua in immolatione passa est insigniri?

Nec exteriori tantùm hoc habitu, qui totus mysticus est, Christum refert Sacerdos dum diuinis mysteriis operatur, sed virtutem & auctoritatem exerit, ipsámque eius personam internis actibus non minùs quàm externis gerit. Sublimi hoc acumine mentis aduertit & graphicè expressit mysterium, Petrus Blesensis dictus, Bathoniensis dudum Archidiaconus, serm. 41. paulo ante med. *Loquitur* inquit, *tanquam Pater ad Filium, Spiritus sanctus ad Sacerdotem celebrantem diuina, quando scilicet expansis manibus tanquam crucifixus, vero crucifixo astat, imò cùm in crucem ante se positam, imaginem crucifixi visibiliter intuetur.* Sed hanc ipsam obseruationem accuratiùs expendit & fusiùs prosequitur in tract. Rythmico de SS. Eucharistia, c. 7. Cuius est titulus, *Quod Presbyter in consecratione sacrificium* (crucis) *commemorans & imitans cum lacrymis passionem Christi, fit Christus, & sacrificans & sacrificatus.* Quo sub lemmate, Auctor ille sic eloquitur.

Adsistens aræ pro sacris Presbyter orat,
Mensam cœlestem Deus implet, gratia rorat:
Compluit à superis diuina prouidentia totum,
Quicquid Presbyteri sacrat admirabile votum.
Nihil aliud sacrifex est quàm Christi simulachrum,
Dum tractat corpus Christi cum sanguine sacrum.
Dúmque suos oculos in cœlum cordáque figit,

Exten-

Extendendo manus & brachia se crucifigit;
Et dum quæ fuerit mors Christi flendo retractat,
Facta suæ carnis Domino velut in cruce mactat.
Sic Christum Christus offert, homo victima factus:
Sicque crucem patitur dum commemorat crucis actus
Qui recto Christus, quomodo crucifixus & unctus,
Per fidei membrum cum Christi corpore iunctus.

Hildebertus celebris ille Cenomanensis Episcopus, dehinc Turonensis Metropolita, qui non minùs raræ eruditionis gloriâ, quàm eximiæ pietatis laude sub Vrbano II. emicuit, præclaros versus cecinit *de mysterio Missæ*, qui editi supersunt & extant tom. 4. Bibliothecæ SS. Patrum; in his insignis ille auctor totus est in ea demonstratione explicanda, Quòd Presbyter sacrificans, & voce, & actu, & habitu Christum Dominum offerentem seipsum tam in cruce, quàm in vltima cœna, repræsentet, adeóque personam gerat mysticam. Paucula, sed selecta, ex aureis eius dictis hîc referam, quibus hæc specialiter conuenientia declaratur.

Secreta siquidem procedit ab æde Minister;
Ortu secreto venit ad ima Deus.
Vestibus ille sacris tegitur; texit caro Verbum,
Tota carens macula, tota sacrata Deo.

Tum enarratis singulis quæ diuinam ipsam actionem præcedunt, subiungit.

His ita præmissis, secretò Presbyter orat
Secretas memorans assimilánsque preces.
Quas egit Christus, cùm te iam Iuda remoto
Abcessit modicum térque precatus ait

. . . .

His actis populum sublimi voce salutat
Presbyter, & sursum corda leuare monet.
Inde patri grates per Christum semper agendas
Asserit, & posthæc dona sacranda sacrat.
Si benè cuncta notes, hoc totum filius egit
A prece discipulos, inde petendo crucem.

. . . .

Tempore quo supplex assistit Presbyter aris,
Mactatúrque patri filius ipse manens.
Æthra patent, cœlestis adest chorus, ima supernis
Iunguntur: fiunt auctor & actus idem.

. . . .

Tanquam sub nebula sacra dona frequentat & offert
Quisquis agit Christi, Christus & ipse, vices.
Hoc etenim virtus, hæc efficientia verbi &c.

. . . .

Hoc sanè totum verbis confertur in illis
Quæ subdit sacrifex non sua sed Domini.
Quippe recensurus quæ protulit ille, vel egit,

Cùm cœnans idem, cœna beata fuit.
Panis in hoc verbo ſed adhuc communis ab ara
Sumitur, & ſumptum tollit vtraque manu.
Presbyter hinc idem cùm peruenit ad Benedixit,
Imprimit elato myſtica ſigna crucis.
Nec priùs in menſam demittit quàm tua Chriſte
Verba repræſentans explicat iſta ſuper.

. . . .

Sub cruce, ſub verbo, natura nouatur & aram
Panis honorificat carne, cruore calix.
Presbyter idcirco, cùm verba venitur ad illa
In quibus altari gratia tanta datur,
Tollit vtrumque, notans quòd ſit communibus eſcis
Altior, & quiddam maius vtrumque gerat.

. . . .

Hinc ſequitur panis infractio tradita nobis
A Domino, quoddam legis & ipſa gerens.
Legis præcepto minui ſimilago iubetur,
Nonniſi fruſtatim ſacrificanda Deo.
Sic ſacrum panem, cœnans fregiſſe Redemptor
Dicitur, & fractum diſtribuiſſe ſuis.
Nos quoque non fruſtrà legem Chriſtúmque ſequentes
Aptè partimur dona dicata Deo.

. . . .

Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,
Myſterio ſimplex, vtilitate triplex.
Fit cibus hic ouis in ligno, leo fortis in vrna,
Ales ad aſtra volans, Rex ſuper aſtra ſedens.
Néve putes illi tumulúmve crucémve deeſſe:
Ipſe calix tumulum, denotat ara crucem.
Vtque fides adſit, terrórque recedat & horror,
Fit cibus ipſe caro, panis imago manet.

Hæc aliáque perplura Hildebertus, qui quod paſſim inculcat ſacro hoc poëmate, Sacerdotem, Chriſti obire vicem, perſonam gerere, proferre vocem, facta eadem agere, mirabilia eadem operari, non ex genio poëtico luſúque verſuum effudit, ſed ex ſacra penu Eccleſiæ, nimirum venerandi Patrum conſeſſus ſententiis delibauit. Nam Sanctus Cyprianus epiſt. 63. ad Cæcilium ſignanter ait: *Verè Sacerdotem in altari Chriſti voce fungi, ídque quod fecit Chriſtus imitari; & ſacrificium verum & plenum in Eccleſia offerre Deo Patri, offerendo ſecundùm quod ipſum Chriſtum conſtat obtuliſſe.* Sanctus Chryſoſtomus hom. 60. ad populum, *Non ipſum conſideres hoc facientem, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam.* Et hom. 8. in Matth. *Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe tunc operatur, qui enim ſanctificat, & immutat ipſe eſt. Hæc eſt illa menſa, & minus nihil habet, non enim illam quidem Chriſtus, hanc autem homo perfecit; verùm & hanc ipſe quoque.* S. Ambroſius lib. 4. de Sacram.

c. 4. *Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est corpus esse Christi? consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu, nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris? vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* Et infrà: *Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi &c. ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo vt tibi respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem; sed post consecrationem dico tibi quod iam corpus est Christi, ipse dixit & factum est, ipse mandauit & creatum est.* At verò nec ibi videtur Christus offerens, nec loquens auditur. loquitur tamen & offert per Sacerdotem, non tantùm vt vicarium & ministrum: sed quasi per proprium suppositum, nempe per seipsum, quia Sacerdos hoc diuino munere fungens, personam eius assumit, profert verba, auctoritate nititur ac omnipotentiam eius exequitur. Ideo diuino honore potitur Sacerdos in sacrificio: Quid enim sibi vult solennis iste ritus quo in Missa celebri iubetur Diaconus postquam thurificauit altare & librum Euangeliorum, etiam flexis genibus thurificare Sacerdotem? eius osculari dexteram plerisque vicibus, & alia id genus indicia diuini cultûs ei exhibere? nisi quod tunc Sacerdos non vt homo mortalis consideratur, sed vt ipse Christus, cuius personam tremenda in illa actione repræsentat. Quod dudum in serm. 2. in Nat. S. Petri dicebat S. Leo, *Petrum in consortium indiuiduæ vnitatis Dominus assumpsit;* de sacerdote quoque tremenda mysteria celebrante meritò dici potest: vox enim eius Christi vox est, manus ipsa Christi dextera, idem actus, idem opus, eadem virtus & potentia, vt sequenti articulo vberiùs demonstratur. Fixum interim maneat hoc Spiritus sancti voce editum in Concilio Florentino oraculum, *Sacerdos, in persona Christi, hoc conficit Sacramentum.*

ARTICVLVS IV.

Sacerdotem celebrantem diuina mysteria, verè esse omnipotentiæ Christi organum.

SANCTVS Augustinus in serm. de adlectione Eradij, Presbyteri ordinationem signanter appellat opus Dei: *At illi propter opus Dei clamauerunt, nec enim ordinationem Presbyterij, non dixero opus Dei,* scilicet propter quandam singularem excellentiam Sacerdotij, quod reuera Deo dignum opus est, adeóque inter eius opera rarum & admiratione dignum: haud dubium enim Sacerdotium puri hominis excogitari non posse, etiam pro libera & absoluta potentia Dei, quod perfectius sit, imò ei exæquari possit, quo nunc gaudent noui Testamenti Sacerdotes. Ratio est, quia sibi inuicem respondentia seu relata sunt sacrificium & Sacerdotium: vnde quo sublimior est dignitas sacrificij, eo maior est dignitas Sacerdotij. Quòd si nec diuina virtute esse potest nobilius sacrificium, (vt suprà euidenter ostendimus) nec fingi poterit nobilius Sacerdotium. Quare cùm nec manu

Hesychius l. 4. in Leuit. c. 9. Sacerdotes noui Testamenti ait Christi esse ministros & cooperatores.

Dei fieri, nec aliter considerari queat sacrificium perfectum, perfectius & illustrius eo quod in Eucharistia peragitur: consequens est, vt nec puri hominis Sacerdotium à Dei potentia fieri valeat huic nostro præponendum, aut adæquandum. Porro nec obiici potest Episcopos, & maximè summum Pontificem, Presbyteris qui sunt meri Sacerdotes, nullóque alio titulo insigniuntur absolutè antecellere, siquidem vt abnui non debet, Episcopos, & præcipuè Romanum Pontificem, quoad potestatem œconomicam, & quæ in mystici corporis regimen destinatur, superiores esse & illustriores aliis Sacerdotibus. Sic ingenuè fatendum est quoad nudum munus Sacerdotij, in se præcisè considerati, æquales esse: idem enim Christus est, & Sacerdotium vnum est, nec dispar esse potest, cùm æqualis sit dignitas sacrificij siue à Presbytero, siue ab Episcopo, siue à summo Pontifice oblati, *In omni enim Sacerdote* (ait S. Hieronymus *) *corpus Christi est perfectum: nec maius est quod Episcopus, minus verò quod Presbyter benedicit.* Gradus igitur Ecclesiasticæ Hierarchiæ penes mysticum Christi corpus locum habent, non autem circa verum & reale incruentè offerendum in Eucharistia; inde enim in Sacerdotes æqualis omnino dignitas restagnat, & quæ etiam de potentia Dei nequit esse inæqualis.

** Tract. de 7. ord. Eccles. Gradu 6. eius operum tom. 9. qui libellus etsi fortè non sit S. Hieronymi, ex eius tamen dictis est contextus.*

Hæc dignitas adeo sublimis est, & potestas tam admirabilis, vt sancti Patres quicquid aliud magnum & excelsum censeri potest, hac inferius esse vnanimi iudicio arbitrentur; tritum est quod passim Regiæ potestati Sacerdotalem anteponant S. Ambros. lib. de dignitate Sacerdotali, c. 2. Gregorius Nazianz. orat. ad popul. metu perculsum, & S. Chrysostomus hom. 4. in c. 6. Isaiæ. At vlteriùs progrediuntur, etenim supra omnem humanam potestatem non modò Sacerdotalem efferunt; verùm etiam supra vim & dignitatem attollunt Angelicam: *Presbyteris data est potestas* (inquit S. Chrysostomus **) *quam Deus nec Angelis, nec Archangelis concessam esse voluit; Operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico perficiuntur,* (nempe consecrationis mysteria) *& eorum precibus hominum peccata remittuntur.* Porrò S. Epiphanius, hæres. 79. quæ est Collyridianorum, eximiam hanc potestatem, nec beatissimæ Virgini concessam fuisse, obseruare & asserere non dubitat.

*** Lib. 3. de Sacerd. & l. 6. & hom. 51. & 83. in Matth. & 60. ad populum.*

Et verò tanta est hæc Sacerdotalis potestas, vt quanto penitius introspicitur, tanto magis admirabilis & ineffabilis appareat. Paucis de excellentia Sacerdotis multa miráque complexus est Petrus Blesensis præcitatus, serm. 47. quem habuit in synodo ad Sacerdotes & Prælatos; vbi quibusdam præmissis de legitimo per sex gradus ad Presbyteratum ascensu subiungit: *Tanquam per cantica graduum ascenditur ad Sacerdotium; hic est thronus eburneus cuius reclinatorium aureum est, ad quem ascenditur sex gradibus purpureis, media charitate constratis propter filias Hierusalem, vbi Sacerdos Dei summi ascendit ad dignitatem familiaritatis; in opere creationis non fuit qui adiuuaret spiritum Domini, aut consiliarius eius esset: in mysterio autem redemptionis nostræ volnit habere coadiutores dicens, hoc fa-*

cite in meam commemorationem. Est ergo Sacerdos coadiutor redemptionis, consiliarius Domini Sabaoth &c. hic dapifer mensæ Christi, &c. cuius verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Verbum, inquam, diuinum prolatum ore Sacerdotis, quasi ore proprio ipsius Domini. Quod in Tract. Rythmico prænotato, non inconcinnè explicat idem Petrus Blesensis, c. 8. dicens:

Non alius celebrat quamuis alius videatur,
Mysterium sacrum; verbum Deus hoc operátur;
Verbum namque caro factum sacra verba magistrat,
Et per sacrificem, carnem de pane ministrat.
Hic opus, hîc opifex Deus est, sacrat atque sacratur,
Fitque creatura, per quem res cuncta creatur;
Nam res quæ panis pridem substantia mansit,
In Christi carnem deitatis munere transit.
Nescit homo, nescit, stupet Angelus hoc ita factum,
Arcaníque sacri pauet inscrutabile pactum.
Nescit quo modulo, quo virtutis documento,
Rex elementa creans, prodit Deus ex elemento.
Sed dextræ excelsi talis mutatio cedit,
Qua viget omne quod est, cui mundus & æther obedit.

Mirum dictu! Sacerdos vt os Christi est eius proferendo verbum, sic conficiendo Sacramentum eius dextera est. * *Cùm Sacerdotem videris* (ait magnus Chrysostomus) *offerentem, ne vt Sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam.* videlicet sub visibili manu Sacerdotis, quæ manum Christi repræsentat, & vim eius habet ac elicit. Manus Hebræis dicitur *Jadh* à verbo *Iadhan* manauit, quoniam vigorem habet à brachio, vt brachium à capite vim suam omnem mutuatur. Theologi scholastici vbi tractant de causa efficienti Sacramentorum, dicunt Deum esse causam primam, quia potestatem habet auctoritatis, Christum vt hominem esse causam instrumentalem coniunctam, quia homo ipse verbo vnitur, & ideo potestatem habet excellentiæ: porro Sacerdotem esse meram causam instrumentalem, sed separatam, vt quæ non influat in effectum per se & tanquam primum principium, sed vt organum & adminiculum, quod nihil per se agit aut influit, sed virtute & influxu causæ efficientis, primæ atque præcipuæ. Igitur vt manus dependet à brachio, & brachium à capite, sic Sacerdos à Christo, & Christus à Deo; sed Christus agit in Sacramentis vt Deus est iure suo, & secundùm quod homo est, vt causa instrumentalis coniuncta primæ causæ efficienti: Sacerdos verò duntaxat vt causa instrumentalis seiuncta, sicut est calamus respectu manus qua homo scribit; ita isti Theologi. Verùm Patres pluris faciunt in diuinis Mysteriis Sacerdotis concursum: Christum enim spectant vt causam primam, *Auctor Sacramentorum quis est nisi Dominus Iesus?* ait S. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, c. 4. Proinde Sacerdotem considerant vt causam secundam, seu vt causam instrumentalem coniunctam & non separatam. Hinc; *os Christi* Sacerdo-

Vide suprà.

tem agnoſcit eodem loco S. ipſe Ambroſius; hincque Fortunatus canit, lib. 4. vitæ S. Martini.

Immaculata Deo cùm dona imponeret aræ,
Et pater attonitus ceremonia diua ſacraret
Munera, vel Chriſti benediceret ore Sacerdos.

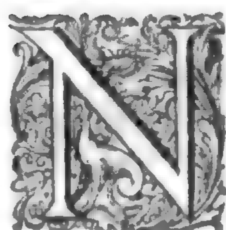
Porrò S. Chryſoſtomus, *manum Chriſti Sacerdotem appellat;* manus autem eſt inſtrumentum coniunctum & non ſeparatum, ideo dicitur à S. Thoma, *organum organorum*, quia facit omnia inſtrumenta, & eſt loco omnium inſtrumentorum, 3. p. q. 83. a. 5. *Mira res!* ait S. Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, *Eccleſia non eſt quæ Sacerdotes non habet.* Etenim nec habet ſacramenta, nec ſacrificia, ſine quibus nulla poteſt conſtare religio. Quapropter ſcitè & eleganter Sacerdos appellatur *Omnipotentiæ Dei organum.* Omnem enim poteſtatem ſuam Dominus, diſcipulis ſuis (& eorum ſucceſſoribus) dedit, quando eos Sacerdotes noui & æterni Teſtamenti conſtituit.

De 7. gradibus Eccleſiaſticis.

CAPVT V.

Qualiter Sacerdos offerre debet, vt dignè & fructuosè ſuo officio defungatur.

Ep. 1. inter init. & med. tom. 1. & refertur diſt. 40. c. non eſt. & 2. q. 7. c. non omnes.

ON *eſt facile* (ſcribit præfatus S. Hieronymus) *ſtare loco Pauli, tenere gradum Petri cum Chriſto regnantium.* vnde S. Bernardus ad ſuum Eugenium ep. 237. *Terribilis prorſus* (inquit) *terribilis eſt locus iſte? locus in quo ſtas terra ſancta eſt, locus Petri eſt, locus Principis Apoſtolorum, vbi ſteterunt pedes eius.*

Sed ſi loco Petri ſtare vel ſedere, non modò difficile, ſed terribile eſt? quàm formidabile debet eſſe Sacerdoti diuina Myſteria celebranti! ſtare loco Chriſti, vicem eius obire, perſonam gerere, & non modò eius loco offerre: ſed ipſum offerre & ſacrificare æterno Patri pro totius mundi expiatione & ſalute? Hoc enim opus omnium diuinorum eſt profectò diuiniſſimum, vt edoctus à Paulo Dionyſius verè & conuenienter appellat: qui ideo acriter ſuccenſet hoc tantum, támque tremendum officium temerè aggredienti*: *Qui audet* (inquit) *ſceleſtas blaſphemias ſuas* (*neque enim preces dixerim*) *ſacris aris inferre, eáſque ſuper ſigna illa diuina ad Chriſti ſimilitudinem dicere: non eſt Sacerdos, non eſt, ſed infeſtus, atrox, doloſus, illuſor ſui, & lupus in Dominicum gregem ouina pelle armatus.* Ita inuehitur diuinus Dionyſius in Sacerdotem impurè tractantem cœleſte hoc myſterium, acerbè quidem, ſed iuſtè & piè, & vt verbo vtar S. Auguſtini, verè Epiſcopaliter.

* Καὶ τολμᾷ τὰς ἐναγεῖς αὐτοῦ δυσφημίας (οὐ γὰρ εἴποιμι προσευχὰς) ἐπὶ τὰ θεῖα σύμβολα χριστοειδῶς ἐπιλέγειν. Οὐκ ἔστιν οὗτος ἱερεύς, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ δυσμενής, δόλιος, ἐμπαίκτης ἑαυτοῦ, καὶ λύκος ἐπὶ τὸν θεῖον λαὸν τῷ κωδίῳ καθωπλισμένος. *S. Dionyſ. Areopag. epiſt. ad Demophilum. §. 2.*

Quo ſpiritu, tametſi leuioribus verbis S. Cyprianus, periculi ſui Sacerdotes admonebat inclytus Dei Martyr & Pontifex, vbi ait Sacerdotibus maximum laborem incumbere in aſſerenda, propitianda, procuranda Dei Maieſtate erga homines; neque enim etſi ſacrificium ipſum, maximè autem apud Deum vim habeat, ex ipſo (vt loquuntur Scholaſtici)

Ep. 88. ſeu l. 1. ep. 3.

opere operato, tamen operantis Sacerdotis, aut nulla, aut exigua hîc pars esse censenda est. Sacrificium enim Missæ, seu tota actio sacrificalis non rem tantùm oblatam dicit, non ipsum præcisè corpus & sanguinem Christi: sed hæc quatenùs certo & solenni ritu Deo offeruntur; at sacrificij huius diuinissimi ratio, nec à ritibus & cæremoniis adiunctis, nec ab ipsius sacrificantis blanda aliqua ac deuota supplicatione: sed à sola elementorum consecratione qua hostia conficitur Deóque sistitur, vim ac naturam suam accipit. At vsum eius ac finem, cùm respicimus, vt hac confecta, oblatáque Deo hostia aliquid à Deo impetremus: hîc sacrificantis actio, pietas, deuotio, humilísque & supplex obsecratio, valent plurimùm. Quamuis itaque res Deo sacrificata & per hoc oblata Deo infinitæ sit virtutis, non tamen cuiusuis Sacerdotis sacrificalis actio, paris etiam & infinitæ virtutis erit, sed certus est applicationis gradus operi Sacerdotis connexus, sicut & deuotioni quoque ipsorum pariter offerentium, id est ad oblationem illam à Sacerdote factam piis votis ac desideriis concurrentium. Quemadmodum enim Sacramentum etsi infinitæ sit semper virtutis, tamen nonnisi digniùs sumentibus magis prodest, & quemadmodum Christi in cruce sacrificium sufficientissimum fuit ex se vt omnium peccata deleret: efficax tamen non est nisi per Sacramenta & per hoc maximè sacrificium: denique quemadmodum vt fiat omnino sacrificium, operantis Sacerdotis intentio prorsus necessaria est, ita planè vt ad certos vsus ac fines magis prosit sacrificium, vt magis sit efficax à parte ministri, deuotio Sacerdotis admodum proficit, est enim hoc sacrificium non commemoratio tantùm, sed & applicatio passionis Christi per ministerium Sacerdotis.

Accedentem igitur ad altare Sacerdotem, luminis instar (ait S. Chrysostomus) *vniuersum orbem lustrantis, animum splendescentem habere oportet.* *lib. 6. de Sacerd.* Tunc lucerna super candelabrum collocatur, cùm Sacerdos ad offerendum Deo sacrificium, accedit ad sanctuarium, diuinúmque altare ingreditur. In veteri Testamento lucernæ, quæ super candelabrum ante propitiatorium accendebantur, erant lampades aureæ, quæ ponebantur super extremitates brachiorum & hastilis candelabri luminis, quod totum ex auro conflatum erat. Antiquissimus est candelabrorum in Ecclesia vsus, nam huius meminit S. Clemens ep. 2. ad Iacobum (seu potiùs Simonem) fratrem Domini. Et S. Athanasius ep. ad Orthodoxos, vbi exprobrat Arianis quòd candelabra Ecclesiæ ad parietem apponerent, & certis idolis in fidei derisum adolerent. S. Augustinus serm. 17. in dedicat. Ecclesiæ candelabra fuisse refert *circa fin. to. 10.* solenni ritu benedicta, his verbis: In Christo ædificatur Ecclesia, quæ abscondi non potest, neque accendunt lucernam & ponunt sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt; bene occurrit lectio quando candelabra dedicantur, vt sit qui operatur lucerna posita in candelabro. Sic Sacerdos in sanctuario fulgere debet: nam Christus ait Apostolis suis, quos primos Sacerdotes

ordinauit, *Vos estis lux mundi;* Et per Prophetam ait Deus, *paraui lucernam Christo meo:* Porrò Sacerdotalis ista lucerna est, quia per hanc vniuerso mundo Christi nomen, fides & gratia innotuit. Lucernarum tunc vsus adhibetur cùm sol recessit, sic Sacerdotes remoto iam Christo & se secundùm visibilem præsentiam remouente, mundum cœperunt illuminare, vnde Apostolus 2. Cor. 2. 14. *Deo gratias* (inquit) *qui semper triumphat, nos in Christo Iesu & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.* Non notitiam modò, sed cultum per sacrificium incruentum, quo *mors Domini* in omni loco *quotidie annunciatur:* Quam oblationem (inquit Beatus Irenæus lib. 4. c. 32.) Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso mundo, sicut per Malachiam prænunciatum erat. Sed vt redeam ad propositum, lucerna vt aliis lucere possit, priùs in se ardet: sic accedens ad altare Sacerdos, vt fideles illuminare possit, priùs in se exardescere debet igne charitatis & ardore pietatis, *Ambulat enim hic vt Cherub in medio lapidum ignitorum.* Putant plerique Sacerdotes, si pretiosa panoplia fulgeant cùm introeunt in Sancta, multum decori hoc ornatu splendido afferre religioni, astantésque fideles sacro hoc apparatu plurimùm ad diuini mysterij reuerentiam commouere. Et valet quidem splendida hæc panoplia ad conciliandum rebus sacris decorum; sed hæc non est præcipua ratio, qua Sacerdos in fidelium animis pietatis affectus ingenerare possit. *Non vt albam & splendidam tunicam* (ait sanctus Chrysostomus hom. 60. ad populum) *circumeatis induti, Deus hoc vos insigniuit honore. Sacerdotes eius* (ait Propheta Ps. 133.) *induantur iustitiam, & sancti eius exultatione exultabunt.* Nam Angeli & beati spiritus gaudent in cœlis, cùm Sacerdotem conspiciunt introeuntem in Sancta, puritate, innocentia, pietate, fide, charitate exornatum. interior ille ornatus præcipuus est, quo accedens ad altare Sacerdos effulgere debet. Dicitur de S. Ioanne Bapt. *Erat hic lucerna ardens & lucens.* Ad hæc S. Bernardus suo modo, apposité & eleganter serm. in natiuit. B. Ioan. Bapt. *Est tantùm lucere vanum, tantùm ardere parum, ardere & lucere perfectum;* Magis tamen conuenit Sacerdoti intus feruere, quàm foris fulgere, quia Deus cor intuetur, nec curat de externa specie. Quamobrem idem B. Bernardus ingeniosè & sapienter, *Quid lucere festinas? nondum enim aduenit illud tempus, in quo fulgebunt iusti vt sol in regno patris eorum, interim perniciosus est iste appetitus lucendi, feruere enim multo melius.* At verò in Sacerdote vtrumque necessarium est, feruere coram Deo ardore deuotionis; fulgere coram hominibus splendore bonæ opinionis & integræ famæ; *Sic luceat lux vestra coram hominibus,* (ait Dominus) *vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.*

Verùm quia de vtroque ornatu hîc sermo incidit, excidere mihi non patior monitum non contemnendum: Non ita diu opus in lucem emisi, cuius titulus est *Panoplia Episcopalis,* seu *de sacro Episcoporum ornatu* libris VII. cum Analectis. In hoc totus sum, vt per sacra hæc dignitatis insignia, quibus Christiani antistites summo decore collucent,

cent, eos debita cum obseruantia commonefaciam interioris ornatus, quo par est illos Dei in populo effulgere. De Clericis me suggessisse idem theorema liquet eo in opere quod *Panoplia Clericalis* inscripsi, seu *de Clericorum tonsura & habitu*, scilicet magni Hieronymi documentum secutus: *Vetus lex nouæ congruit, id ipsum Moses quod & Apostolus, ille Sacerdotis scientiam ornat in vestibus, iste Timotheum & Titum instruit disciplinis &c.* Tum vno verbo omnia complexus: *In Sacerdote necesse omnia vocalia esse asserit, vt veritatem mente concipiat (non inanem virtutis speciem) & toto eam habitu resonet & ornatu, vt quicquid agit, quicquid loquitur, sit doctrina populorum; absque tintinnabulis enim & diuersis coloribus & gemmis, floribúsque virtutum, nec Sancta ingredi potest, nec nomen Antistitis possidere.* Quo ex monitu habet certè Sacerdos ingrediens in Sancta, per sacra ipsa insignia quæ gerit, vnde sibi graues aculeos incutiat, ad piè & sanctè, ac prorsus salubriter diuino officio perfungendum. Nicolaus Aurificus, tract. de dignitate Cleric. ex incerto Auctore refert quosdam versus, Sacerdotum memoriæ non inutiliter infigendos.

Tu quicumque voles Missam celebrare, Sacerdos,
Sis memor, & tota deuotus mente reuoluas,
Qualia sit Christus pro te certamina passus,
Velatum capite & derisum signat amictus:
Linea vestis item, quod sit despectus in alba,
Vincula significant fera, tortáque zona, maniplus;
Est stola imago crucis, quam humeris gestauit Iesus,
Cernis amictus, atque inde quater tu cernis in alba
Signa terebrati capitis, manuúmque pedúmque,
Purpureæ spectans casulam vestis memor esto,
Vt rubro fuerit perfusus sanguine Christus.

Túmque verba vertens ad fidelem sacrificio assistentem, breuiter sic eum affatur:

Cúmque Sacerdotem cernis ad aram properantem,
Tunc voluas animo memori vt conscenderit vltrò
Caluariæ montem moriturus de cruce pro te, &c.

S. Irenæus lib. 4. aduersus hæres. c. 34. mirificè instruit Sacerdotem, qualiter sacrificium hoc singulare & per omnia admirandum offerat, nempe, *Mundè,* (inquit) *& rectè, & legitimè.* *inter init. & med.*

ARTICVLVS I.

Sacrificium Eucharistiæ, est mundè offerendum.

§. I.

De cordis & manuum offerentis munditia.

BEATI *mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Munditia cordis duplex est, scilicet ab affectionibus inordinatis per virtutes & *Matth. 5. 8.*

dona appetitus, & à phantaſmatibus per donum intellectus *. Sacerdos ingrediens ad altare vtraque hac munditie nitere debet ſi Deo gratus eſſe velit, & ſacrificium quod oblaturus eſt, cupit ſua ex parte coram ipſa diuina maieſtate ratum & acceptum. Quamobrem ipſo in exordio Liturgiæ ſacræ hoc donum à patre luminum, à quo omne donum perfectum, & omne datum optimum, vt à viuo fonte dimanat, ſuppliciter depoſcit: *Emitte,* inquit, *lucem tuam & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum & in tabernacula tua.* Lucem petit ad affectuum purgationem, & veritatem ad intellectus illuminationem; orat, inquam, vt munditia ſit ſibi caſtitatis in corpore, & lumen veritatis in operatione. Mos fuit antiquiſſimus orientalis Eccleſiæ, vt in diuina ſynaxi vox illa Diaconi è ſanctuario perſonaret, *Sancta Sanctis τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις* *. Scilicet ad monendum diuinis myſteriis aſſiſtentes, quanta cordis munditia & ſpiritus puritate iis non tantùm adeſſe, ſed communicare eos oporteat. Mundis corde ſiquidem Deus gaudet ſancta illa munera tribuere, quæ immundis horret communicari; nam prohibet in Euangelio Dominus, *ſancta dare canibus, & margaritas proiicere ante porcos. Foris canes* (clamat ſpiritus in Apocalypſi 22.) *& venefici & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.* hinc foras expellebantur omnes immundi, energumeni, & pœnitentes, ſolúſque ſanctus populus diuinæ actioni intereſſe poterat. Pulchrè ad hæc ſanctus Cyrillus Hieroſolymitanus, Catecheſ. 5. Myſtag. *Sancta ſunt in altari propoſita quæ Spiritus ſancti aduentum ſuſceperunt; ſancti quoque vos eſtis, vt qui ſancto Spiritu donati eſtis; atque ita Sancta Sanctis conueniunt.* Portò ſi in populo tanta puritas exigitur, quanto maior in Sacerdote requiritur munditia, cuius officium eſt fideles purgare & illuminare, ſacráque hac communione quam conſecrat & diſpenſat, reficere & perficere? Diuinæ ſuæ mentis acumen hîc attollit magnus Dionyſius, indagando enim cur ſacrificans manus cum ſacris ſymmyſtis & miniſtris ſolenniter ad altare lauat, hoc theorema hinc elicit: ** *Aſtans coram ſignis ſanctiſſimis, Pontifex manus lauat cum honeſtiſſimo Sacerdotum ordine. Quod quidem iuxta Saluatoris eloquium, is qui lotus eſt, nulla alia niſi tantum ſummitatum extremitatúmve ſuarum lotione indigeat &c. Eos enim qui ad Sacramenta cœleſtia conficienda procedunt, eâ oportet eſſe munditiâ, vt ipſas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant, ſicque ad reuerenda myſteria (quantum fas eſt) ſimilitudine puritatis accedere.* Cuius aſſimilationis pro modulo Sacerdoti affectandæ hanc rationem ſubnectit: * *Si enim id verum eſt quod qui ſe Deo omnino deuouit, videlicet qui digniſſimè diuinis participandis admittitur, qui quantum fas eſt homini, ad ſummam prouectus eſt diuinæ imitationis effigiem, is neque ea quæ carnis ſunt geret, niſi in quantum vrgebit neceſſitas naturæ &c. templúmque diuini ſpiritus erit profectò, qui eiuſmodi eſt nunquam aduerſis imaginibus, terroribúſque vexabitur, ſed ridebit potiùs, accedentéſque profligabit ac perſequetur, agétque magis quàm patietur.* Vtinam Sacerdoti cuique celebranti tanta cordis animique munditia ineſſet, verè ſancta ſanctè conficeret ac offerret. Verùm tametſi vix iam vllus ſit qui tantam

S. Thom. 2.2. q. 8. a. 6. c.

Pſ. 42. 3.

S. Greg. hom. 13. in Euang.

* Etiamnum hæc extant verba in Liturgia S. Chryſoſtomi, mox poſt hoſtiæ adorandæ eleuationem. Vide Rituale Græcorum, p. 81.

** *S. Dionyſ. Areopag. Eccl. Hierarch. c. 3 p. 3. §. 10. vide ſuprà.*

* Εἰ γάρ ἐστιν ἀληθὲς, ὡς ὁ καθόλου θεῖος ἀνὴρ ὁ τῆς θείας ἄξιος κοινωνίας ὁ πρὸς τὸ τῇ κατ' αὐτὸν θεοειδὲς ἄκρον ἐν παντελέσι καὶ θεομιμητικαῖς θεώσεσιν ἀνηγμένος, οὐδὲ τὰ σαρκὸς ἐνεργήσει πλὴν τὰ κατὰ φύσιν ἀναγκαιότατα, καὶ τοῦτο εἰ τύχοι παρέργως, ναὸς δὲ ἅμα καὶ ὀπαδὸς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἀκροτάτῃ θεώσει τοῦ θεαρχικοῦ Πνεύματος ἔσται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀφιδρύων· οὐκ ἂν ὁ τοιοῦτός ποτε πρὸς τῶν ἐναντίων ὀχληθείη φαντασιῶν, γελάσεται δὲ αὐτὰς, καὶ προσιούσας καταπαλαίσει, καὶ ἐκδιώξεται, καὶ δράσει μᾶλλον ἢ πείσεται. *Ibid. §. 7.*

puritatis perfectionem sit adeptus; eniti tamen pro virili quisque debet, vt nonnisi mundato intellectus oculo & cordis affectu diuinam ad aram accedat; *Si enim* (inquit idem B. Dionysius *) *Sacerdotum sanctus ordo, is est qui illuminat, proculdubio ille à Sacerdotali ordine & virtute omnino prolapsus est, qui illuminans non est, multóque sanè magis qui neque est illuminatus.* Hinc in Latina Ecclesia tot Sacerdotis expurgationum ritus, hinc bina ante sacrum mysterium Sacerdotis confessio, secreta seu Sacramentalis, & publica seu generalis, cum ministris & populo in ipso ad altare sacrum ingressu; bina manuum ablutio, antequam scilicet sacris vestibus induatur; deinde cum præambulis quibusque expletis, diuina iam mysteria auspicatur; tot insuper super se Sacerdos efformat salutiferæ crucis signacula, tot preces ingeminat, quibus nihil instantiùs quàm ab omni labe munditiem oris & cordis puritatem diuinitus sibi concedi expetit. Iisdem ferè modis Sacerdos in orientali Ecclesia sese diuinam ad synaxim apparat, siquidem in Liturgia S. Chrysostomi hæc præparatio assignatur: *Sacerdos diuinum mysterium peracturus, ante omnia confiteri, & cum omnibus reconciliatum se habere debet, necnon cor à prauis cogitationibus custodiuisse &c. & vsque ad sacrificij tempus vigilasse; tempore verò sacrificij instante, postquam Præsidi quæ fieri consueuit, reuerentiam exhibuerit, templum ingreditur, & Diacono iunctus, ter simul adorant ad orientem coram Saluatoris & sanctissimæ Deiparæ imagine, & ad vtrumque chorum pariter semel inclinant, quando autem adorant, secretò hanc orationem dicunt:* ** *Emitte Domine manum tuam de excelso habitaculo tuo, & confirma me ad propositum ministerium tuum, vt inculpatè tremendo tuo tribunali adstans, incruentum sacrificium peragam. Quia tua est potentia & gloria, in sæcula sæculorum. Amen.*

* Εἰ τοίνυν ἡ τῶν ἱερέων διακόσμησίς ἐστιν ἡ φωτιστικὴ, παντελῶς ἀποπέπτωκε τῆς ἱερατικῆς τάξεως καὶ δυνάμεως, ὁ μὴ φωτιστικός· ἢ πού γε μᾶλλον ὁ ἀφώτιστος. *Idem ep. ad Demophilum quæ est serie 8. §. 2.*

** Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἐνίσχυσόν με εἰς τὴν προκειμένην διακονίαν σου· ἵνα ἀκατακρίτως παρεστὼς τῷ φοβερῷ σου βήματι, καὶ τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐπιτελέσω, πάντοτε νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Liturg. S. Chrysostomi.*

§. II.

De Confessione à Sacerdote Missam celebraturo præmittenda.

COMMVNICARE *volenti* (ait Oecumenicum Concilium Tridentinum, sess. 13. c. 7.) *reuocandum est in memoriam Apostoli præceptum; Probet se ipsum homo; Ecclesiæ autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali confessione, ad sanctam Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non desit copia Confessoris.* Sic docet, sic decernit sapientissimum illud Concilium.

Et sanè necesse habuit expressim declarare, Sacerdotes qui ex officio celebrare tremendum illud sacrificium obstringuntur, non ideo si conscios se nouerint grauis reatûs, ab illo debito excusari, vt priusquam ad altare Dei accedant, suam expurgent conscientiam per Sacramentalem confessionem ab illa exitiali impuritate. Erant enim plerique, qui prætextu obligationis celebrandi ex iniuncto officio, sese

immunes putabant à confessionis præmittendæ debito, sat esse dicentes, si actu interno dolerent de peccatis admissis; cuius actus cùm nec Ecclesia iudex esse possit (nam Ecclesia non iudicat de occultis) de ipso nec eliciendo curabant, & sic cum euidenti animæ exitio, & aliquoties cum graui scandalo, præsumebant ad Sancta Sanctorum introire.

*Steph. Duranti, de ritib. Eccles. Cathol. c. 42. §. 4.

Hîc mihi in memoriam redit pium & præclarum illud viri doctissimi * ad Sacerdotes monimentum, *Hac in parte* (ait perpendens illa verba sacri Canonis: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam) *Sacerdotes admonitos velim, quàm purè & castè, quàm diligenti præparatione, & syncera deuotione accedere debeant ad hanc hostiam puram, sanctam, & immaculatam, panem vitæ & calicem salutis perpetuæ oblaturi, ne si peccatis obnoxij offerant, eorum oblatio sit quasi qui victimat filium in conspectu patris. Eccles. 34.* Non possum non grauissimè commoueri, non dolere & non gemere, videns Missæ sacrum ipsis quoque virtutibus cœlorum adorandum, hoc infelicissimo sæculo à quibusdam Ministris indignè, summáque incuria fieri.

Ethnici sacrificuli surgent in iudicio aduersus segnes & impuros illos Christianæ religionis Sacerdotes; quandoquidem ad nefanda illa sacra quæ diis fictitiis, & inanibus simulacris faciebant, magno cum metu & reuerentia accedebant; nec enim illa aggrediebantur nisi seria dispositione & studiosa præparatione adhibita. Hinc illa solennis apud ipsos proclamatio, *Ad diuos adeunto castè, pietatem adhibento, opes amouento; qui secus fuxit, numen erit vindex.* Nec dicas, verbi causâ & perfunctoriè hoc præcedebat monitum. summâ enim curâ hunc satagebant morem gerere; siquidem Ægyptij Sacerdotes negotiis omissis, nunquam mulieribus indulgebant, carnibus & vino abstinebant, Gymnosophistæ ita erant continentes, vt pomis solùm, orizâ & farinâ alerentur, Hierophantæ Atheniensium, post susceptum Sacerdotium, vt castè & sanctè sacrum facerent, cicutæ sorbitione sese operi coniugali reddebant inhabiles; ita & matris Deorum Sacerdotes. De Numa Pompilio narrant cùm pro frugibus sacra faceret, vsu carnium & venere abstinuisse. Sacris Isidis initiandi per decem dies carnibus & vino abstinebant, solitíque erant priusquam sacrificarent, noxarum pœnitere, admissa fari, vultu & habitu ad omnem modestiam composito sacris operari; sordes etiam corporis abluebant. Hinc Æneas nisi lotus sacrificare noluit, ait enim Æneidos 6.

————— Donec me flumine viuo,
Abluero. —————————

Triumphales viri, & qui magistratum gesserant, in triumphali ornatu aut in prætexta sacrificabant, fronde coronati, lotis manibus, nudis pedibus, vt Plutarchus testatur. Addit Virgilius.

——— Fontémque ignémque ferebant,
Velati lino, & verbenâ tempora vincti.

Apud Græcos, Sacerdos sacrificaturus, præfabatur, Quis hîc? qui

intererant sacris respondebant : πολλοὶ ϗ ἀγαθοὶ, id est multi & boni, vnde tritum illud Virgilij,

——— *Procul hinc, procul este profani!* 6. *Æneid.*

Sed si pudet Ethnicorum pietate vinci ; his prætermissis, ad Hebræos Sacerdotes, quibus omnia in figuran nostri contingebant, considerationis nostræ aciem conuertamus. Vmbram habebat lex futurorum bonorum non ipsam substantiam rerum, tamen Pædagoga nostra ad Christum fuit, etenim eius omnis disciplina fuit doctrinæ ac politiæ nostræ quædam præfiguratio, & typus. Quemadmodum enim sacrificia eorum nostri singularis fuerunt antitypa, sic Sacerdotium eorum nostrum præfigurauit; & ideo quicquid eis pro officij sui digna perfunctione fuit lege præscriptum, erat adumbratio quædam atque præludium nostræ instructionis ac œconomiæ. Sanè quamuis illorum sacrificia typica & figuratiua tantùm essent, tamen ob relationis quam habebant ad nostrum, tanquam prototypum, religionem & reuerentiam, Sacerdotes sacrificaturi non temerè sese diuino huic officio ingerebant, at se disponebant certis modis & ritibus, quibus vt decet præpararentur. *Hebr. 10. 1.*

I. Abstinebant à vino & omni potu qui inebriare potest; Sic enim lex ferebat, Leuit. 10. 8. *Vinum & omne quod inebriare potest non bibetis : Tu* (Aaronem alloquitur) *& filij tui quando intrabis in tabernaculum testimonij, ne moriamini :* submonendo vt passionum carnalium tumidos æstus & vanitatum sæculi fumidos ambitus prorsus deponerent, crapulam & quicquid mentem hebetat, sedulò fugerent, ad Dei altare accessuri.

II. Abstinebant à coniugij vsu, omníque libidine, vt Deo castè ministrarent.

III. Nudis pedibus accedebant ad sacrificium offerendum, exutâ scilicet omni terrenarum rerum cogitatione & affectu, insuper profitendæ coram Deo humilitatis causâ. Hinc illud Pythagoricum, *Nudis pedibus sacrifica.* nam ex libris Moysis, Pythagoras pleraque dogmata arcanáque desumpsit.

IV. Purificabant se aqua cinerali vitulæ rufæ, si essent immundi, vt habetur Num. 19. quò spectans Apostolus, Heb. 9. 13. hinc colligit : *Si cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti?*

V. Denique iuxta legem, pedes & manus lauabant. Exod. 30. 19. *Et missâ aquâ è labro æneo, lauabunt in ea manus suas & pedes, ne fortè moriantur.* Si fortè illoti, cum sordibus præsumerent ad sacrificium offerendum prodire.

Hæc omnia antiquæ legis Sacerdotum præparatoria ad sacrificium officia, Sacerdotes nouæ legis, qui sacrificio infinitè digniori deseruiunt : longè etiam amplioris curæ & operæ adhibendæ ad se tanto muneri præparandum, commonefaciunt. Christus antequam Apo-

ſtolos ſuos admitteret ad incruenti ſui ſacrificij conuiuium, eorum lauit pedes, quo nimirùm admoneret eximiæ puritatis & munditiæ, quam habere debent diuinis his myſteriis vel operaturi, vel communicaturi. Porrò quia in nouo Teſtamento calceati celebramus, tranſtulit Eccleſia lotionem pedum ad manus ablutionem, quam bis Sacerdos facit antequam diuinam oblationem conficiat; nam antequam ſacras induat veſtes, abluit manus in ſacriſtia, & rurſus ad altare poſt offertorium, cùm præfationem ad Canonem incepturus eſt. Nec mos iſte nouus, ſiquidem S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 5. Myſtag. *Vidiſtis*, inquit, *Diaconum aquam lauandis manibus Sacerdoti porrigentem?* Et S. Chryſoſtomus hom. 61. ad popul. Antiochenum, *Dic mihi, illotis manibus ad ſacrificium eligeres accedere? Non puto.* Quin & antiquior vtroque, S. Clemens lib. 8. Conſtitut. Apoſtolic. c. 11. *Vnus*, inquit, *Subdiaconus aquam Sacerdotibus miniſtret ad lauandum manus, quod eſt ſignum puritatis animarum quæ Deo dicatæ ſunt.* Eundem finem notat huius ablutionis S. Cyrillus citato loco, vbi ait, *Ablutio nobis Sacerdotibus innuit, vt puri conſcientia, mente & cogitatione, quæ ſunt manus animarum noſtrarum, cum timore & manſuetudine & omni clementia ad ſanctam menſam accedamus.* Et S. Germanus in theoria rerum Eccleſiaſticarum, *Lauat* (inquit) *Sacerdos manus hoſtiam oblaturus, vt ſignificet ſe lauare, & purgare debere conſcientiam lachrymis pœnitentiæ.* Hinc aqua cineralis vaccæ rufæ (de qua ſuprà) cum hyſſopo, quæ propter amaritudinem pœnitentiæ ſymbolum eſt, aſpergi conſueuerat. quò ſpectat & illud Dauidicum, *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor* &c. Innocentius III. lib. 1. Myſterior. Miſſæ, c. 49. *Sacerdos celebraturus*, inquit, *manus lauat vt ſpiritaliter mundet actus.* Signum eſt igitur externa illa ablutio interioris purificationis, ſine qua exterior purificatio nihil prodeſt. Nam *Deus intuetur cor*, ideo ait, *Fili, præbe mihi cor tuum?* mundum ſcilicet & purum, nam pollutum Deus odit & reiicit. Porrò quia iſta mundities eſt ad opus & vſum ſalutarem huius ſacrificij planè neceſſaria, cauere ſummopere debet Sacerdos, ne ſine hac veſte nuptiali accedat, ad diuini huius myſterij ſacrificium celebrandum; niſi enim conuenienter diſpoſitus accedat, diuinam non placabit maieſtatem; at Dei in ſe indignationem potiùs prouocabit.

Pſal. 50. — *1. Reg. 16.* — *Prou. 23. 26.*

Poteſt autem hæc diſpoſitio requiri aut ex parte animi, aut ex parte corporis. De diſpoſitione corporali, ſeu externa, puta de Sacerdote quòd ſit ieiunus, quòd ſacris indutus veſtibus, quòd loci & temporis præſcriptas à ſacris Canonibus leges exactè cuſtodiat, iam fuit ſuperiùs ſatis pro inſtituto diſſertatum: de interna autem iam etiam pleriſque libri huius locis dictum eſt; idcircò hîc propriè nonniſi de ea quæ in præfixo huius Articuli lemmate figuratur, mihi incumbit tractandum. Sunt qui putant non alia ratione Sacerdotem obſtringi præmittendæ confeſſioni ante ſacrificium, quàm quia in eo communicaturus eſt. Ego non ſic cenſeo: Euchariſtia enim dupliciter conſideratur, vt eſt ſacrificium, & prout eſt Sacramentum: In quantum eſt ſacrificium, Deo offertur: vt eſt Sacramentum, nobis

communicatur, nec magis de ea Sacerdos participat quatenùs est Sacramentum, quàm simplex laicus. Quapropter quantum ad communionem, æquipariter cum eo ad expurgandum conscientiam si peccato lethali laboret, per sinceram confessionem Sacramentalem, vt purè & fructuosè communicet, obligatur: qui enim accedit ad Eucharistiam sine dispositione ad gratiam & cum conscientia peccati mortalis, lethaliter peccat, quemadmodum egregiè docet S. Cyprianus, lib. de lapsis circa med. & serm. de Cœna Domini, Cyrillus Alexandrinus, lib. 12. in Leuit. S. Hieronymus ad 3. cap. Euang. Marc. & insinuat verè & eleganter S. Isidorus lib. de summo bono, c. 24. his verbis: *Qui scelerate viuunt in Ecclesia & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari: discant nihil ad emundationem sibi proficere, dicente propheta, Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas?* Et Apostolus, *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat.* *Ierem. 11. 15.* *1. Cor. 11.*

At verò, vt Eucharistia est sacrificium, longè maiori iure Sacerdos obligatur, quia nimirùm sacrificium directè respectum habet ad Deum, & actio est diuinior, illud sacrum & singulare sacrificium facere, quàm sumere Sacramentum: vnde illæ omnes præparationes quæ in lege Moysis Sacerdotibus præscriptæ erant in typum legis gratiæ, sacrificia spectabant. Nec valet instantia ex eo quòd sacrificia illa rationem etiam Sacramenti coniunctam habebant, nam qui offerebant sacrificia, de illis comedebant, vnde illud Apostoli 1. Cor. 10. *Videte Israël secundùm carnem, nónne qui edunt hostias participes sunt altaris?* Siquidem aperta est responsio, licèt enim de plerisque sacrificiis comederent offerentes, non tamen de omnibus manducabant; holocaustum omnium sacrificiorum præstantissimum erat, & de illo fas non erat quicquam comedere, cùm totum necesse esset incendio consummari, & nihilominùs holocaustum offerentes, ad præparationes lege præscriptas obligati erant: igitur ordinatæ erant præcipuè propter sacrificium. Quapropter Sacerdos celebrans sacrificium Missæ, diuinum auxilium, Sanctorum suffragia, & assistentium preces, directè & principaliter propter actionem sacrificij quam aggreditur, implorat: * *Pontifex* (ait S. Dionysius lib. de Eccles. Hierarch. c. 3.) *priùs quàm hostiam salutarem quæ supra ipsum est, litet, se excusat ad ipsum exclamans, tu dixisti, hoc facite &c.* Et in orat. S. Ambrosij præparatoria ad Missam (quæ etiamnum in vsu est) die Dominica, sic orat Sacerdos: *Propter magnam clementiam tuam (Domine) concede mihi quæso hodie Missarum solennia mundo corde & pura mente, & vt decet celebrare.* Et feria 2. *Rex Virginum, castitatis & integritatis amator Deus, cœlesti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo fomitem ardentis libidinis, vt maneat in me tenor castitatis corporis & animæ &c. Da mihi veram & perpetuam castitatem cum cæteris donis tuis, quæ tibi placent in veritate, vt sacrificium laudis casto corpore & mundo corde valeam tibi offerre.* Et feria 3. *Per hanc omnipotentiam tuam te rogo Deus meus, vt concedas mihi peccatori hoc sacrificium celebrare cum timore & tremore, cum cordis puritate & lachrymarum fonte &c.* Feria 4. *Ego*

* Ὅτι (ὁ θεῖος ἱεράρχης) εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ ἱεραρχικῶς μετὰ τοὺς ἱεροὺς τῶν θεουργιῶν ὕμνους, ὑπὲρ τῆς ὑπὲρ αὐτὸν ἱερουργίας ἀπολογεῖται, πρότερον ἱερῶς πρὸς αὐτὸν ἀναβοῶν, Σὺ εἶπας, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *De Eccl. Hierarch. c. 3. §. 12.*

Domine memor venerandæ passionis tuæ, accedo ad altare tuum, licèt peccator, vt offeram tibi sacrificium quod tu instituisti & offerri præcepisti in commemorationem tui, pro salute nostra. Et feria 5. *Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam: sed in miserationibus tuis multis, aufer à nobis iniquitates nostras.* Persimiles preces extant in Liturgiis sanctorum Iacobi, Basilij, Chrysostomi: quibus datur intelligi emundationem illam quam expetit Sacerdos à peccatis suis, directè ad sacrificium referri, & eius obtentu expresè postulari.

Sed dices: Concilium Tridentinum vbi suprà, Sacerdotes ad confessionem non obligat nisi ratione perceptionis Sacramenti? Responsio est peruia: Non agit hoc loco Concilium de celebratione sacrificij, sed de vsu Sacramenti, vt patet ex titulo Capitis, de ea quæ adhibenda est, præparatione, vt dignè quis sacram Eucharistiam percipiat. Et quia de solis Laïcis sancita fuisse hæc lex videri potuisset, verebatúrque Concilium ne aliqui Sacerdotes minùs de propria solliciti salute, ad se hoc non pertinere Decretum existimarent, hoc prætextu quòd non vt laïci communicarent ex mera deuotione, sed ex officij necessitate: sacra Synodus ad præuertendum eiusmodi effugium, suo decreto expressè Sacerdotes comprehendit; *Quod* (inquit) *à Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit.* At verò sess. 22. in decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ, idem Oecumenicum Concilium specialiter de seria præparatione adhibenda in tanti sacrificij oblatione Sacerdotes omnes admonuit. *Quanta cura adhibenda sit* (ait hæc Synodus) *vt sacrosanctum Missæ sacrificium omni religionis cultu ac veneratione celebretur, quiuis existimare poterit, qui cogitarit in sacris litteris maledictum eum vocari qui opus Dei facit negligenter.* Quod si necessariò fatemur nullum aliud opus adeo sanctum ac diuinum à Christi fidelibus tractari posse, quàm hoc ipsum tremendum mysterium, quo viuifica illa hostia qua Deo patri reconciliati sumus, in altari per Sacerdotes quotidie immolatur, satis etiam apparet omnem operam & diligentiam in eo ponendam esse *vt quanta maxima fieri potest cordis munditia & puritate atque exteriori deuotionis ac pietatis specie peragatur.* Quibus verbis satis supérque datur intelligi à sacro Concilio, Sacerdotes grauissima auctoritate interpellari, intentæ sollicitudinis ineundæ, seipsis ad tam diuinum munus dignè exequendum præparandis; præter etenim metum & reuerentiam quam maximam exigit: insuper ab eis sacra synodus postulat summam cordis munditiam & puritatem tam formidando obeundo ministerio, ab iis cum omni diligentia adhiberi. Quæ sanè tam studiosa præparatio, sine rigido conscientiæ examine, & quæsito morbis eius (præsertim si qui graues dignoscuntur) remedio à nemine comparari potest. Vnde resultat districta Sacerdotum obligatio recurrendi ad pœnitentiæ Sacramentum, priusquàm accedant ad altare rem diuinam acturi, si quo lethali piaculo se senserint præpeditos.

Idcirco duriusculè dictum arbitror à nupero, quamuis insigni Auctore,

-ctore, Sacerdotem non ita strictè obligari ad se exactè præparandum circa sacrificij celebrationem, ac laïcus tenetur se accuratè disponere ad sacram communionem. * *Neque enim ad celebrandum quotidie,* (inquit) *eam requiri sanctitatem, quam ad communicandum quotidie, aut bis in hebdomada in laicis requirimus.* Maiorem enim dispositionem ad sacrificandum requiri, quàm ad communicandum, absolutè loquendo suprà demonstratum est. Igitur quoties celebrat Sacerdos, perfectiùs semper, quàm laïcus communicans, præparatus esse debet.

* *Vasquez disp. 232. q. 83. a. 3. fine tom. 3. in 3. p. S. Thom. p. 482.*

Nec valet ratio ab illo Doctore (quem alioqui multa cum veneratione suspicio) ibidem assignata, eo quòd Sacerdoti conuenit munus sacrificandi, non tantùm in suam, sed etiam in populi vtilitatem: & ita propter vtilitatem publicam dubitare non debet quotidie celebrare, etiam si non communicaret, si laicus esset cum eadem animæ dispositione, vtilitatis enim publicæ intuitu non tenetur quotidie celebrare, igitur cùm mera ex voluntate hoc faciat, ad aliquid admittendum non vrgetur, quòd ipsimet sibi detrimentum afferat; at verò accidit eiusmodi dispendium, si minùs sibi quàm proximo consulit, & minùs Deo placere curat quàm proximo prodesse. Adde quòd in culpa est Sacerdos, si minùs piè & purè præparatus frequenter accedat ad sacrificium offerendum, quàm laicus ad communicandum: tum quia frequens celebratio quæ sine communione non fit nec fieri potest, debet parere Sacerdoti maius incrementum sanctitatis, quàm laïco fideli simplex communio, *Qui enim bene ministrauerit,* (ait Apostolus 1. Timoth. 3. 13.) *gradum bonum sibi acquiret.* Plus igitur meriti est in bene offerendo, quàm in bene communicando tantùm. Tum quia peculiarem gratiam habet Sacerdos ex vi suæ ordinationis ad officio Sacerdotali rectè & fructuosè fungendum, iuxta illud Apostoli ad Timotheum, *Admoneo te vt resuscites gratiam Dei quæ in te est per impositionem manuum mearum.* 2. ep. 1. 6. Et 1. ep. 4. 14. *Noli negligere gratiam quæ in te est &c. cum impositione manuum Presbyterij.* Negligit autem si ea non vtitur: at si vtitur bene, crescit illa gratia, est enim talentum illud mysticum, quod ad multiplicandum datum est. Sicut igitur Sacerdos qui non celebrat, vel rarò admodum celebrat sacrificium, hoc augmentum perdit, sic è contra qui quotidie vel frequenter celebrat, augmentum gratiæ Sacerdotalis acquirit, proinde si bene dispositus hodie celebrat, crastina die si itidem celebrat, maiorem gratiæ gradum consequetur ad perfectiùs postea se disponendum, meliúsque ideo celebrandum. Quia igitur per hanc gratiam Sacerdotalem quæ officio annexa est, & per ordinationem confertur, sese potest perfectiùs disponere, ad hoc tenetur: Etenim si minus perfectè, ipsi imputabitur qui negligit charisma gratiæ, quod in se est. hæc enim vt ea non vtendo minuitur, sic vtendo augetur. At istud donum Sacerdoti proprium est. quamobrem Sacerdos non excusatur à culpa, si minus rectè dispositus accedat ad celebrandum, quàm laïcus præparatus sit ad communicandum.

Porrò de dispositione multiplici, quam debet Sacerdos celebra-

turus adhibere, passim hoc libro disseritur secundùm rerum variarum occurrentiam, quæ ad officium spectant offerentis; sed hoc loco de confessione duntaxat esset agendum ex instituto, vt præfixus fert titulus. Verùm de illa dispositione tot tantique Theologi & sacri Iurisperiti pertractarunt, vt mouere nauseam sit Lectori, crambem toties coctam & recoctam rursus recoquere. Fateor meipsum tædio affectum longas & prolixas nonnullorum DD. disputationes hac de re perlegentem, quorum si omnes hîc ratiocinationes referendæ essent, liber iste qui de primario actu Sacerdotali (videlicet de sacrificio) specialiter tractat, huius recensionis accessione, tantum accresceret, vt plerisque nimiùm prolixus meritò videretur. Breuiter igitur hîc rem conficiam, resectis ambagibus & superfluis quæstiunculis quibus res ipsa potiùs intricatur quàm dilucidatur. Lex est (vt præsignauimus) ab Oecumenico postremo Concilio constituta, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumuis sibi contritus videatur absque præmissa Sacramentali confessione, ad sanctam Eucharistiam accedere debeat, hócque *à Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio celebrare incubuerit*, perpetuò seruandum ipsa sancta Synodus decreuit. Et can. 11. eiusdem sess. statuit ac declarauit iterum eadem sancta Synodus illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris necessariò præmittendam esse confessionem Sacramentalem: Siquis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatum esse sancta illa Synodus expresè denunciauit.

Ad dignam igitur Eucharistiæ perceptionem iam non satis est status gratiæ & iustitiæ, sed etiam Sacramentalis Confessio in eo requiritur qui peccati mortalis conscius est. Veruntamen Theologorum concors est sententia, non ita strictè penitus præceptum hoc obligare, quin ob aliquam legitimam causam occurrentem, eius obligatio interdum relaxetur. Præceptum enim istud positiuum est; at verò præcepta positiua seu affirmatiua etsi semper obligent, tamen non pro semper, vt omnes passim fatentur. Hoc verò in præcepto de Confessione Sacramentali, ab iis qui reatus grauis conscij sunt, ante communionem præmittenda, id speciale intendit Concilium ipsum Trident. à quo emanauit, duósque assignat casus in quibus hæc obligatio cessat, nempe si necessitas vrgeat, & desit copia Confessoris: hæc enim sunt expressa verba Concilij sess. 13. c. 7. in fine, *Hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non desit illis copia Confessoris. Quòd si necessitate vrgente Sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur.* Sed circa primum quæritur, quis sit idoneus Sacerdos, ex cuius defectu liceat Eucharistiam sumere, confessione non præmissa? Multi multa dicunt: verùm breuiter respondeo, illum idoneum esse Sacerdotem, cui possit pœnitens legitimè ac integrè confiteri: siquidem Sacerdos qui iurisdictionem non

habet, vel qui notoriè suspensus, aut excommunicatus est, idoneus non est Confessor, quia vt legitimè non potest absoluere, ideo nec legitimè potest pœnitens si hoc sciat, confiteri. Item si quis foret peccata confessurus, casus haberet superiori reseruatos: tum enim ab inferiore absolui non posset; quapropter Sacerdos ille inferior non foret Confessor idoneus. At verò quamuis pœnitens non haberet casus reseruatos, & qui adesset Sacerdos, iurisdictione seu ordinaria, seu delegata sufficienter fulciretur, nec vllâ censurâ esset, quod nosci posset, irretitus; nihilominus si metus impenderet infamiæ aut periculi cuiusdam, ex eo quod vel Sacerdos iste odio esset præoccupatus, vel silentij parum tenax, cùm nemo teneatur prodere seipsum: meritò censeretur, tum etiam præsente tali Sacerdote, communicare volentem copiam non habere Confessoris; quemadmodum & cùm eo idiomate nequit peccata declarare, quod à Sacerdote cæterà idoneo possit intelligi.

De necessitate vrgente, cuius occursu Concilium immunem reddit à piaculo communicantem Sacramentali confessione non præmissa, Theologi passim conueniunt, his in causis locum habere.

I^a. Si instet mortis periculum ei qui communicaturus est, & Sacerdos non adsit, sed Diaconus tantùm, qui potest quidem in hoc casu dispensare corpus Domini, at absoluere non potest defectu clauis ordinis; hæc necessitas non solùm magna, at etiam maxima est.

II. Cui hæc proximè accedit, siquis versetur in periculo mortis imminenti, & petit viaticum: tum enim Sacerdos præsens, si adesset ad consecrandum hostiam, celebrare sacrum teneretur, ad hostiam consecratam illi in extremis constituto communicandam; hæc enim proximi necessitas grauis est & spiritualis, & ex charitatis debito obligat Sacerdotem laboranti fideli in tali discrimine subuenire.

III^am Imminere censere est, si quis non possit celebrationem omittere, vel communionem sine graui infamia, quam vitare non possit aliam probabilem excusationem prætexendo.

IV^a est, si sequatur scandalum ex omissione celebrationis vel communionis.

V^a est, necessitas absoluendi inchoatum sacrificium. Tum enim maximè si Sacerdos dicta præfatione meminerit alicuius peccati mortalis, quod in confessione non expresserit, nihilominùs est ei progrediendum; actu tamen quantum potest contritionis tunc & ibi elicito. Similiter & laicus si iam ad altare communicaturus est, & porrectâ sibi hostiâ, vel proximè porrigendâ, peccati huiusmodi omissi in confessione recordetur, à sacra mensa recedere non debet, aiunt plerique, quia non decet, nec enim fieri posset citra scandalum circumstantium. Verùm causa hæc tenuis texturæ mihi videtur, quia longè facilius est laïco recedere sine scandalo à mensa Domini, communione non suscepta, quàm Sacerdoti ab altari, Missâ iam inceptâ, & nonnihil post initium productâ.

VI. causa; Quando Sacerdoti incumbit ex officio celebrare, maximè die Dominica vel festo, quibus populus sacrum audire de præcepto tenetur: Quæ causa vrgentis necessitatis à Concilio Tridentino specialiter indicatur, *Quod si* (inquit) *necessitate vrgente Sacerdos* (cui ex officio incumbit celebrare) *absque præuia confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur.* Sic enim illum in eo casu excusat, quamuis subinde obstringat quamprimùm confiteri.

Sed circa illud aduerbium, *quamprimùm*, oritur quæstio, an pariter laïcus qui communicauerit confessione non præmissa, propter aliquam ex causis prædictis, teneatur etiam facta communione, quamprimùm confiteri? sed omissis peculiaribus D D. nonnullorum placitis, satius est respondere ex decreto Tridentino non teneri, in quo hæc capitis clausula manifestè de solis Sacerdotibus subiungitur. Sed tamen ab hoc debito laïcus non fit immunis, cui aliunde obnoxius est, nempe obligatione reparandi quo citiùs potest grauis illius defectûs, tantùm ex certa occasione pro hîc & nunc tolerati, & animæ suæ securitati & saluti promptè & sincerè prospiciendi, *Maledictus est enim qui facit opus Dei negligenter;* Et qui facta sic communione deinceps sedulò non curaret abstergendi eiusmodi peccati, haud omnino foret immunis in Dei iudicio à reatu imminutæ religionis erga diuinum hoc Mysterium, quod vt ait S. Epiphanius, *præcipua nostra salus est.*

Ierem. 48. 10.

Apud S. Hier. ep. 60. ad Ioan. Hierosol.

Porrò illud, *quamprimùm*, non ita tamen, etiam Sacerdotis celebrantis respectu, strictè intelligendum venit, vt statim peracto sacro, relictis omnibus, necesse sit illum perquisitum ire Confessorem idoneum, cui mox abdita conscientiæ exactè aperiat; tum enim ex hac festinatione suspicio facilè suboriretur, haud fortè citra scandalum, quòd inexpiatâ conscientiâ sacris fuisset operatus. Adde quod in pagis & vicis, vbi vtplurimùm vnus est solùm Sacerdos, huic non suppetit facultas eo instanti quo absoluit sacrum, parochiâ exeundi ad quærendum sibi idoneum Confessorem, eo quod scilicet præpediatur alia necessitate obeundi sui pastoralis officij, circa infirmos in extremis laborantes, aut pueros baptizandos, aut quia ipse Sacerdos sit senio grauis, aut aliqua infirmitate debilis, & sic nequeat promptè & expeditè aliò proficisci: tunc enim sufficit si quamprimùm confiteatur, scilicet tempore commodo & opportuno, quod arbitrio boni viri, sincerè, secundùm veras circumstantias temporis, loci, & personæ iudicantis, arbitror esse relinquendum.

Cur autem sapientissimum Concilium Tridentinum indulserit Sacerdotibus, quibus ex officio necessitas celebrandi incumbit, vbi deest copia idonei Sacerdotis Confessoris, confessione non præmissa sacrum facere: quamuis ratio cuique pateat ex causis præsignatis; alia insuper quæ magni momenti est, hîc annotanda venit, nempe vt occursum iret periculo quod olim contigit misero cuidam Sacerdoti, cuius luctuosum facinus refertur ab Innocentio III. de celebratione Missarum, lib. 3. Decret. Greg. tit. 41. cap. *de homine. Quæsiuistis,*

(inquit, rescribendo Rectoribus fraternitatis Romanæ) *quid de incauto Presbytero videatur, qui cùm se sciat in mortali crimine constitutum, Missarum solennia quæ non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, propter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare, peractisque cæteris circumstantiis, Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis quibus conficitur corpus Christi, panem & vinum tantummodò purè sumit; ita credens per id quod prætendit, populo satisfacere, vt per hoc quod intendit, Deum non debeat prouocare. Cùm verò falsa sint reiicienda remedia, quæ veris sunt peccatis grauiora &c. Licèt is qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauiter, si se ingerat irreuerenter ad illud, grauiùs tamen videtur offendere qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare, cùm ille in solius misericordis Dei manum incidat; iste verò non solùm Deo (cui non veretur illudere) sed populo quem decipit, se astringat.*

Vtrumque extremum voluit sacra illa Synodus Oecumenica suo decreto præcidere. Quamobrem districtè iniunxit Sacerdotibus, illis etiam qui ex officio celebrare tenentur, priùs conscientiam eluere, (si labe mortalis piaculi sint affecti) per Sacramentalem Confessionem; sed tamen quamuis eiusmodi peccati conscij sint, si desit copia idonei confessoris & necessitas vrgeat, nihilominus sine reatu violatæ religionis possint sacrificium celebrare declarauit, dummodò ipsi postea quamprimùm confiteantur; Proinde operando sacris sint in voto confitendi, & si non actu pœniteant, saltem affectu conterantur.

ARTICVLVS II.

Rectè.

IN scripturis sacris rectum pro iusto passim sumitur; hinc iusti, & recti pro synonymis accipiuntur. Rectum aliàs sumi potest pro eo quod planum & æquale, nulláque parte curuatum est aut distortum. Sic linea dicitur recta, cuius medium vtrique extremitati æquali productione respondet. Quo sensu Sanctus Ioannes Præcursor Domini clamabat Iudæis, *Parate viam Domini, Rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* id est curate non solùm ne quid habeat sordidi, & cuiusdam asperitatis, sed etiam indecentiæ ac inæqualitatis: sed vt nitida, & speciosa sit complanatáque ad lineam, & perpendiculum. In moralibus rectitudo dupliciter attenditur: altera est enim circa exteriora, altera quæ dicit debitum ordinem ad finem & ad legem Dei: prior est iustitiæ, secunda verò omnis virtutis. Quo sensu boni & iusti homines recti sunt & dicuntur. S. Hilarius ad illa verba Psal. 124. 4. *Benefac Domine bonis & rectis corde;* intelligit de iis qui probitatem facti & voluntatis habent. S. Augustinus exponit eadem de iis qui bona bene agunt & sunt cum Dei voluntate iudicióque concordes. Item S. Chrysostomus, pro iis qui simplices sunt, non ficti, nihil habentes adumbratum, simulatum, varium, artificiosum, vafrum, dolosum, peruersum,

Isa. 40. 3. Mat. 3. Marc. 1. Luc. 3.

S. Thom. 1. 2. q. 55. a. 4. ad 4.

distortum, obliquum: sed planam, expeditam, sinceram, apertam, nitidam, solidam, constantem & conformem diuinæ legi viuendi rationem.

Hîc igitur rectè offerre sacrificium Deo Sacerdotem dicimus, si recta intentione & fine debito, suo officio defungatur. Et verò si prolixitatis amantes essemus, facile esset latè hîc admodum exspatiari differendo de necessitate intentionis ministri, tam in sacrificio quàm in omnibus Sacramentis, item de qualitate huius intentionis: sed quia quæstio hæc tam à polemicis Doctoribus, quàm Canonistis copiosè admodùm fuit hactenùs pertractata, superuacaneum fore censui eandem hîc quasi nouam refricare, & crambem, vt aiunt, recoquere; nam eruditorum nauseam & fastidium prouocarem. Porrò de intentione recta quæ finem debitum respicit, finéque ipso legitimo (quæ rectæ intentionis propria est regula) opportuniùs infrà dicendum erit, vbi scilicet de sacrificij Eucharistiæ fine & effectu multiplici nobis incumbit ex instituto disserendum. Nihil igitur hîc superest, quàm obiter calumniis respondere Nouatorum, maximè verò Petri Molinæi eorum hoc sæculo antesignani, acerrimi Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ & Romanæ hostis, Christianíque Sacerdotij oppugnatoris infestissimi; is enim datâ operâ, sub finem immanis illius voluminis quod *Nouitatem Papatûs* inscripsit: Controuersia 13. c. 1. cuius est titulus, *De priuatis Missis & pudendo earumdem Missarum commercio*, modis omnibus satagit ipsum augustissimum sacrificium in contemptum & derisum traducere, hoc fucis suis, næniísque Caluinisticis, ac calumniis putidis & propudiosis sarcasmis artificioso colore adhibito, quòd Sacerdotes non alio fine Missas celebrent, quàm causâ turpis lucri, & victûs sibi comparandi ex hac indigna nundinatione feruenti desiderio. Locus hic exigit igitur, vt quæ dicit, obiicítque petulantissimus hic Minister, & efrons calumniator fratrum nostrorum, sacrarúmque rerum perpetuus subsannator & irrisor ridiculus seriò discutiamus, Sapientis sententiæ celebris nequaquam immemores, *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* Prou. 16. 4. 5.

DIGRESSIVNCVLA

Aduersus Petrum Molinæum, intentionem Sacerdotum, Missæ sacrificium celebrantium, ad turpe lucrum & pudendum commercium, impudenti calumnia detorquentem.

MOLINÆVS.

PARISIIS *cùm degerem, non sine commiseratione aliquâ me pridem conspexisse memini, pauperculorum Sacerdotum turbam non modicam ante valuas Ecclesiæ sancti Ioannis in Grauia consistentium, victum sibi ex Missarum eiusmodi priuatarum mercimonio quærentium, auidéque expectantium si fortè veniat quispiam, qui tandem eos hoc ad opus conducat.*

RESPONSIO.

OPORTET mendacem esse memorem. Ecclesia S. Ioannis non sita est in Grauia. Vrbicum palatium, aditum omnem ad eius valuas intercludit, quin & basilicæ totum operit conspectum. Patet quidem Ecclesiæ Spiritus sancti maior porticus, qua in Ecclesia ob perennem populi concursum Missæ plurimæ quotidie celebrantur à Sacerdotibus, matriculæ sacræ ipsius ædis adscriptis; non vagis, non in platea otiantibus, neque auidè inhiantibus ad sese conducentis occursum: sed in Secretario seu sacristia sedentibus, & sua quique vice vocari consuetis ad diuini muneris officium.

MOLINÆVS.

SI quis vspiam negotiorum causâ profecturus est, aut claudum vel morbidum habet equum, vel vineæ suæ à gelu vel procella timet, vel suorum affinium, vel amicorum aliquem habet, qui morbo quouis periclitetur, conuenit quendam ex his Sacerdotibus sacrificulis, & pactâ pecuniolâ, obtinet vt missam in altariolo aliquo (eorum quæ plerisque in angulis huius Ecclesiæ sunt erecta) decantet eo fine, vt sibi felix faustáque sit mox ineunda profectio, aut iumentum ne pereat, vel vt amicus de morbo conualescat. Et hæc Missa angularis, incredibili celeritate expeditur, nec opus est, vt is pro quo canitur, huic intersit: siue enim absit siue dormiat semper ei prodest, dummodo nullum ex sua parte afferat obicem qui effectum præpediat.

RESPONSIO.

BEATVS *vir qui non abiit in concilio impiorum & in via peccatorum non stetit, & in cathedra *pestilentiæ non sedit.* Vbi in vulgata legitur in cathedra pestilentiæ, S. Hieronymus ex Hebræo vertit, *in cathedra derisorum*; quos Aquila vetus interpres χλευασταὶ dixit. isti enim morbi sunt, qui irridendo bonos, * animis operantur errorem, mentésque corrumpunt. Graphicè profectò his verbis Molinæum eiúsque similes Propheta depingit pestilentis doctrinæ satores, & derisores non modò bonitatis & iustitiæ, sed etiam pietatis; & pessimi animarum corruptores. Salsè ait S. Chrysostomus, *Risus in Ecclesia diaboli opus est.* Molinæus igitur, auctore diabolo, res sacras in ridiculum semper & vbique conuertit. Hic verò quàm impiè ioculetur, perditéque & impudenter tremendum Ecclesiæ sacrificium, altarísque Dei ministros derideat, nemo non videt. Si diabolus in assumpto corpore loqueretur, possétne magis impiè, magis scurriliter rebus diuinis illudere, putidioribúsque ludibriis, & scommatibus magis virulentis, noui & æterni Testamenti Sacerdotes subsannare? Minutim quæso singula, quæ suprà effutiit, expendamus.

Psal. 1.
* quæ est hæresis.
** S. Amb. in Ps. 1. v. 1. in fine.*
Hom. 15. in ep. ad Heb.

Missas votiuas dicteriis suis primùm aggreditur, ridétque, quòd offerantur hæc sacrificia pro peregrinantibus, pro serenitate, pro hominum sanitate, pro vinearum conseruatione, pro animalium integritate, pro quacumque necessitate. Quid dicturus esset hic Minister ironicus, si aliqua esset humana necessitas pro qua Missæ sacrificium non posset offerri? Decurtatæ esse virtutis mox garriret. Grunnit

enim & ægrè fert, quòd pro quacumque necessitate hoc sacrificium celebretur. At Christi facta Ecclesiæ authentica hæc est promissio, *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Quo nixa promisso sacro die Parasceues, quo passionem Domini solenni ritu commemorat; à patre misericordiarum in filij eius dilectissimi nomine, adeóque per eius sanguinem qui ea die effusus est, instanter obsecrat pro vniuersi generis humani necessitatibus, tam generalibus quàm priuatis, spiritualibus & terrenis, subsidiísque & solatiis tam temporalibus quàm æternis. Recitata siquidem Domini passione, *Oremus* (inquit Sacerdos) *dilectissimi nobis pro Ecclesia sancta Dei, vt eam Deus & Dominus noster pacificare & custodire dignetur toto orbe &c.* Túmque orat generaliter pro *omnibus Ecclesiæ ordinibus, pro Pontificibus, Sacerdotibus, Regibus, atque pro omni populo sancto Dei: Insuper pro Catechumenis, & etiam pro hæreticis & schismaticis, pro Iudæis & paganis*: quibus omnibus fidei & gratiæ lumen suppliciter adprecatur, auxiliáque ad æternam salutem necessaria postulat. Tum etiam petit in eodem Christi nomine & per eius sanguinis meritum, vt Deus *cunctis mundum purget erroribus, morbos auferat, famem depellat, aperiat carceres, vincula dissoluat, peregrinantibus reditum, infirmantibus sanitatem, nauigantibus portum salutis indulgeat.* Quæ omnia & singula beneficia obtinere se posse certò credit & confidit, per virtutem & pretium Dominicæ passionis. Quapropter ad cuiusque Collectæ finem, quasi sigillum regale gratiarum quas deposcit, hanc adhibet obtestationem ad Patrem æternum: *Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum.* Qui nimirum illa die sese pro nobis obtulit in cruce, *sacrificium & oblationem Deo in odorem suauitatis.* Sed verò Missæ sacrificium quod incruentum quidem, sed quotidianum est, omnem vim à sacrificio crucis mutuatur, in cuius commemorationem & applicationem fuit à Domino institutum, quapropter non tantùm est eucharisticum & latreuticum, sed etiam impetratorium & propitiatorium. Quin vt suprà ostendimus potiorem suam vim & efficaciam habet in eo quod impetratorium est; Nam sic valet ad malum omne depellendum, & quodcumque beneficium obtinendum. Quæ causa est cur orans in canone Missæ Sacerdos dicit *se offerre hoc sacrificium laudis pro omnibus orthodoxis & fidei Catholicæ cultoribus*, qui itidem per ipsum id offerunt, *pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ*: Ac paulopòst rogat vt *hanc sacram oblationem Pater æternus accipiat, diésque nostros in sua pace disponat, atque ab æterna damnatione nos eripi & in electorum suorum iubeat grege numerari, Per eundem Christum Dominum nostrum.* Deinde & pro fidelibus defunctis enixè deprecatur, vt Deus locum refrigerij & pacis illis indulgeat; denique pro seipso Sacerdote & assistentibus sibi ministris diuini altaris preces adiungit. Et quia sacrificium istud in quo Christus est ipse victima & Sacerdos, est sicut fons patens domui Iacob, ex quo haurire omnibus licet quæcumque auxilia necessaria sunt ad salutem, vique impetratoria qua maximè valet subsidia quæque præstare potest, tam vitæ præsentis quàm futuræ.

Ioan. 14.

turæ. In Codice Liturgico Missæ assignantur ad diuersos fines, vt Missa *ad tollendum schisma;* Missa *tempore belli;* Missa *pro pace;* Missa *pro vitanda mortalitate;* Missa *pro infirmo;* Missa *pro agonizante;* Item *pro peregrinantibus & iter agentibus. Missa pro quacumque necessitate.* Et orationes etiam propriæ ad diuersa, v. g. contra *persecutores Ecclesiæ, ad petendam pluuiam, ad postulandam aëris serenitatem, pro fructibus terræ, pro peste animalium, pro remissione peccatorum, pro petitione lachrymarum, pro publicè pœnitentibus, pro tentatis & tribulatis. Ad postulandam continentiam, ad poscendam humilitatem, patientiam, charitatem, pro inimicis, pro carceratis vel captiuis, pro nauigantibus, pro salute viuorum, pro requie defunctorum; pro regno, vel ciuitate, & congregatione* &c. *pro benefactoribus, denique pro quacumque gratia impetranda.* Sic Ecclesia Deum vt auctorem & largitorem omnium bonorum agnoscit; sic Christum vnicum Mediatorem redemptionis, fontémque omnis gratiæ & salutis confitetur; sic per eum omnia beneficia à Patre petit & expectat, sic in omnibus Deum honorificat, per Iesum Christum, ipsius vnigenitum Dominum nostrum. *Pet. 4. 11.*

His positis, facile est dicteria & argutias Molinæi refellere; Nam quæ garrit de Missis votiuis quæ Deo offeruntur ad diuersa auxilia & beneficia impetranda, pro necessitate propria offerentium, futilia sunt & impia, cùm culpari non possint quin diuinus cultus reprobetur, & refugium nostrum ad Deum Patrem omnipotentem per Iesum Christum, qui noster Sacerdos summus & æternus est, vnica hostia & sacrificium auferatur. Quo submoto nihil superest quàm vt genus humanum hoc destitutum singulari auxilio & solatio, totum pereat. Nec enim alia nobis relicta est hostia pro peccato, nec alia patet via qua ad Deum recurramus; *Nemo enim venit ad Patrem nisi per me,* ait Dominus, *qui factus omnibus obtemperantibus sibi* (inquit Apostolus) *causa salutis æternæ. Per quem habemus accessum ad Deum.* Cùm igitur per sacrificium corporis eius & sanguinis, vel peccatorum veniam, vel opem aliquam, aut quæuis beneficia postulamus, nihil aliud facimus quàm id quod nos Apostolus docet vbi sic hortatur, *Accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.* Quòd si veteres Hebræi in tribulationibus suis & quibusuis necessitatibus ad Deum per vota & sacrificia recurrebant, próque ope & auxilio quo indigebant, aut beneficio quod postulabant, varias oblationes & hostias offerebant, non inani piæ suæ in Deum fiduciæ successu: Cur Christianis fas non erit in periculis, in angustiis, in quibuscumque necessitatibus diuinam opem & gratiam implorare? per summum & singulare sacrificium *quod omnes implet differentias hostiarum?* Memor sui par erat vt fuisset Molinæus, qui eiusdem lib. c. 3. vbi eludere tentat clarissima Patrum testimonia, quibus docent & asserunt Eucharistiam esse verum, & plenum, summúmque sacrificium quod antiquis omnibus sacrificiis successerit, coactus demum euidentiâ veritatis, dicit & fatetur, sic censuisse Patres, *quòd Christi mors & passio in sacra cœna re-*

Ioan. 14. 6. *Heb. 5. 9.* *Ephes. 2. 18.* *Hebr. 10. 4.*

præsentatur, in qua offerimus Deo Filij sui vnigeniti passionem, supplicantes, vt illam pro redemptione nostra velit suscipere. pag. 900. * Cur non igitur & pro consolatione nostra in afflictionibus, & pro auxilio impetrando in opportunitatibus? Ait certè Dominus, ** *Siquid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis.* Si in nomine, quanto magis in sanguine, qui illo in sacrificio effunditur, vt corpus eius pretiosum pro nobis datur, & immolatur?

* P. 911. Agnoscit rectè à Patribus Eucharistiam sacrificium fuisse appellatam; quia in sancta cœna, inquit, offerimus Deo sacrificium Iesu Christi deprecantes, vt pro peccatis nostris acceptare velit eius mortis pretium.

** *Ioan. 16. 23.*

Ridiculum porrò est quod tam augustum sacrificium minui putat, si non in magno, sed paruo altari offeratur, si non in choro, sed in sacello (nam Templi sacella, *angulos* per ludibrium vocat) celebretur & à Sacerdote non bene nummato. Dignitas enim Sacerdotij & sacrificij ex hostiæ summa excellentia pendet, non ab externis circumstantiis, idem Christus in præsepio, idem in cœlo, idem in summo altari vel minimo, idem oblatus ab infimo Sacerdote, vel ab Episcopo, aut ab ipso summo Pontifice.

Mirum verò nonnihil est, quod qui passim sanctam Romanam Ecclesiam calumniatur, quasi mortis Christi merito non satis tribuat: ipsemet tamen inficietur, sacrificium quo mors Christi applicatur, & quod corpus eius ac sanguinem continet, ex opere operato proficere, hoc est vt ipse exponit, *ex ipso Christi facto & merito*: si enim contrarium verum esset, sequeretur non solùm sacrificium Eucharistiæ, sed & cætera omnia sacrificia non à Christi merito sumere suam virtutem, sed omnem suam efficaciam habere ex merito sumentis aut offerentis.

MOLINÆVS.

AVARITIA *& turpe lucrum hunc abusum introduxit, (scilicet quod sacrificanti Sacerdoti aliquid pecuniolæ in laboris præmium tribuatur) Eapropter is pro quo speciatim Missa dicitur, priuatim etiam honorarium soluit celebranti. Et qui Missas vult annuales habere, censum etiam annuum constituere debet; siquidem Missa priuata nunquam pro eo cantatur qui nihil persoluit.*

RESPONSIO.

1. Cor. 9. 13. 14. INSIGNIS sententia est Apostoli; *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari seruiunt, cum altari participant. Ita & Dominus ordinauit iis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Quid igitur hîc carpere potest Caluinista Minister, si Sacerdos de altari viuat, honorarium de sacrificio, ídque valde modicum recipiat, non tamen exigat? Nónne ipse Molinæus & eius symmystæ, tametsi Euangelij hostes, de Euangelio quamuis à se corrupto, lautè viuunt, & vxores suas, liberósque & domesticos suos de stipendiis sustentant, quæ de suo percipiunt ministerio, quamuis animas seducant, suísque venenatis concionibus trahant in perditionem? Mirum quomodo quæ Molinæus addit, Missam priuatam nunquam pro eo cantari, qui nihil persoluit, cum superiori hoc eius dicto, *Sæpe offerri Mißam pro eo qui dormit, aut qui abest, & de hoc sacro nihil scit aut cogitat*, cohæreant? ipse viderit. Certè multi sunt Sacerdotes qui sæpe sæpius Missas celebrant ex mera deuotione & aliquando pro amicis, qui nihil de ipsa celebratione nouerunt; alij quoque in ipsis

ſacrificiis quæ rogati offerunt pro particularibus, peregrinantibus, vel infirmis, aut quouis modo afflictis, aliorum ſunt ipſa in oblatione memores atque ſolliciti, qui ipſi ſacrificio non interſunt, & pro iis rogant inſciis pij huius officij; à quibus ideo nihil expectant muneris pro hac ſuffragatione.

MOLINÆVS.

SI *Eucharistia non celebraretur niſi in publico conuentu fidelium, difficile eſſet tot aſsiſtentibus manum in crumenam immittere, ad pretium ex collatitia pecunia ſoluendum Sacerdoti: víxque ipſe poſſet Miſſam hanc generalem accommodare priuato commodo & intentioni ſingulorum aſsiſtentium.*

RESPONSIO.

IN Miſſa Parœciali, in qua fit (vt aduerſarij fatentur) publicus Eccleſiæ conuentus, fideles qui adſunt, oblationes ſuas ad altare faciunt, ſingulíque fiunt huius ſacrificij participes, ſicque orat pro omnibus Sacerdos, vt pro ſingulis etiam accommodatè ad eorum propriam cuiuſque intentionem preces Deo ſupplicationéſque offerat. *Memento*, inquit, *Domine famulorum famularúmque tuarum, N. & omnium circumſtantium, quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, pro ſe ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ, tibíque reddunt vota ſua æterno Deo viuo & vero.* Et infrà, *vt quotquot ex hac altaris participatione &c.* Porrò in Miſſa quæ Parœcialis vel pontificia non eſt, nec ſolennis, ſed quæ fit feriali die ex ſpeciali deuotione in altari non ſummo, à Sacerdote, ſine celebri apparatu & affluentia plebis, hæ ipſæ preces ex Canone à Preſbytero diuinæ Maieſtati offeruntur, ideóque eius qui celebrat, intentio ſemper & vbique accommodatur fidelium tam generali quàm propriæ intentioni & vtilitati. Ex quo ſequitur meras eſſe nugas & chimæras quæ Molinæus ex ioculandi genio, vel carpendi pruritu, ſectione huic reſponſo præfixa, effuriit. Quo ſpiritu impotenter abreptus, nihil frequentius toto hoc capite quàm contra *Miſſas priuatas*, ſeu vt contemptim ait, *angulares*, declamitat. Ad quas eius importunas vociferationes putidáſque calumnias, vt paucis verbis ſatisfaciam, dicam, de induſtria ipſum Molinæum inſanire, nec velle ſanari, ſed duntaxat rixari & cauillari, & in ignorantiæ cœno ſponte ſua volutari. Si enim vellet inſtrui, & doceri ſe pateretur, peruium profectò erat apud Cardinalem Bellarminum inuenire plenam & perfectam doctrinæ Eccleſiæ Catholicæ de illis Miſſis, quas priuatas Nouatores vocant, rationem, lib. 2. de Miſſa, c. 9. Ex quo quia præſentem rem ſpectat viſum eſt ſequentem articulum hoc loco tranſcriptum ire. *Tertiò dici poteſt Miſſa priuata à fine, quo nimirum pro particulari homine, vel negotio celebretur, vt pro hoc aut illo defuncto, pro iſta vel illa neceſſitate. Et quidem ſi Miſſa aliqua vni ſoli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè priuata dici poſſet; ſed talis nulla eſt, aut fuit vnquam in Eccleſia: nam omnis Miſſa offertur à Miniſtro publico, & publico nomine pro tota Eccleſia, tum quæ in terris, tum quæ in cælis, vel quæ in purgatorio eſt, nam horum omnium in qualibet Miſſa mentio*

habetur, &c. Hæc Bellarminus qui eodem capite doctè & luculenter ostendit, licitam & ab Apostolicis temporibus in Ecclesia vsitatam fuisse Missam, quam priuatam Nouatores vocitant, quæ in aliquo oratorio seu particulari sacello, & die non festo ac speciali fine, & non coram omni populo, sed paucis fidelibus, vel etiam in templo extra solennem Liturgiam, & in qua communicat solus Sacerdos, celebratur. Vidit hæc erudita Cardinalis Bellarmini scripta Molinæus, vel non vidit: Si primum, peccat contra propriam conscientiam oppugnando compertam veritatem: Si postremum, est quòd ignorantiæ suæ ipsum pudeat. At si instrui velit, non est quod ad tam diues doctrinæ Catholicæ promptuarium, ocyùs recurrere vereatur.

MOLINÆVS.

EX *pacto pretij eiusmodi à Sacerdote cum laico Missam poscente inito, sequeretur quòd Deus secundùm regulam iustitiæ ab his dominis Doctoribus præscriptam, obstrictus foret, gratiam suam huic homini impertire, qui pretium illud persoluerit. Aliàs pauperculus hic cliens data à se pecunia fraudaretur à Sacerdote, qui gratiam huiusmodi specialem per Missam à se dicendam spopondit. si enim ille, cui promisit, pecuniam non habuisset, & Missam illam non emisset, Deus ad concedendam ei hanc vel illam gratiam non teneretur.*

RESPONSIO.

THEOLOGI sua doctrina leges Deo non præscribunt gratiæ vel iustitiæ, sed ex quo res iusta est secundùm legem Dei, qui auctor est legis & fons iustitiæ & gratiæ: docent duntaxat, Sacerdotem pacto quod iniit cum aliquo de celebranda Missa, ad hunc vel illum finem legitimum & à Deo ordinatum obligari. Deum verò Ecclesiæ suæ per Sacerdotem fusas exaudire preces, sui filij vnigeniti nomine & sanguine obsignatas, aut quod melius sibi visum est, & supplicanti conducibilius ad salutem: vel ad maiorem conferre gloriam sui nominis, semper ex sua misericordia consueuisse, vbi & quando necesse est concedere.

MOLINÆVS.

HINC *fit quod Missæ plus aut minus venæunt pro splendore apparatus, & maiori & minori ornamentorum qualitate.*

RESPONSIO.

NVNQVAM Missæ vlli pretio cedunt: res enim infiniti valoris & excellentiæ quale est Christi corpus & sanguis, eiúsque meritum quod immensum est, nullo potest pretio compensari. Hoc Ecclesia credit & docet, sed hoc ipsum non impedit, quòd sicut in Missa solenni plures sunt ministri qui sacrificio assistunt & Sacerdotem adiuuant, plures cerei qui accenduntur, maiórque ornatus altari & celebrantibus ministris adhibetur, quàm in Missa non solenni, pro ratione laboris & expensarum, Cantorúmque etiam sustentatione qui diuina officia modulantur, honoraria ampliora referantur, maioresque expensæ fiant ad diuini cultus maius decorum. quamobrem tantum abest, vt hinc Dei honor minuatur, quin potiùs admodùm ampliatur, nec sub legibus humanis diuina Maiestas

coarctatur, at secundùm leges suas ab hominibus supremo cultu honoratur.

MOLINÆVS.

ET *cur (dicant quæso Sacerdotes) priuatæ istæ Missæ applicantur contra gelu & turbines, aut aduersus animalium pestilitatem, vel pro felici itinerationis successu, nisi vt vndique emungatur pecunia, ex turpi illa huius officij nundinatione?*

RESPONSIO.

Ex dictis satis patet præmissis, finem celebrationis specialium Missarum nunquam fuisse pecuniæ corrogationem, sed Dei honorificationem, & hominum tam priuatum quàm commune solatium, semper in ordine ad æternam salutem. Quod si qui essent tam rudes, imperitíque Sacerdotes, qui præcipuam intentionem suam eò dirigerent, vt laboris mercedem tanto ex sacrificio adipiscerentur: accessorium sanè ante principale ponerent, dignique essent qui vtroque priuarentur. Nihil tamen hinc excideret supplicum fidelium piæ expectationi, quæ ex diuina institutione sacrificij, & intentione Ecclesiæ semper in bonum finem directa, pium & iustum ac vtilem effectum consequeretur.

MOLINÆVS.

AT *verò Christus sacram Cœnam instituit, in remissionem peccatorum, & ad suam mortem annunciandum donec veniat.* 1. Cor. 11.

RESPONSIO.

HOC quidem verissimum est; nec Ecclesia alium in finem quàm ad quem à Christo institutum est, diuinum Eucharistiæ sacrificium vnquam deflexit. Nam vt est Sacramentum, proprios habet fines & diuersos effectus, quorum præcipui sunt, nutritio animæ, augmentum gratiæ habitualis, remissio peccatorum venialium, præseruatio à mortalibus, repressio fomitis & concupiscentiæ, vnio cum Christo, tam per amorem, quàm carnis & spiritus coniunctionem. Sed præter id quod est Sacramentum, est insuper sacrificium. Iam verò præmonuimus Missam non modò esse sacrificium eucharisticum & latreuticum, sed præterea esse propitiatorium & impetratorium, habet enim per applicationem Christi mortis vim Deum placandi, ac reconciliandi peccatis nostris offensum: id patet ex verbis institutionis: *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur; hic est sanguis meus qui* *Luc. 22.*
pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Legunt diuina hæc verba *Marc. 14.*
hæretici, & tamen negant Eucharistiam esse verè sacrificium propitiatorium & impetratorium. Mirus profectò stupor & pertinacia! Quam vnanimi sententia Patres condemnant. Nam S. Cyprianus serm. de Cœna Domini, Eucharistiam prædicat *holocaustum ad purgandas iniquitates & infirmitates sanandas.* S. Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 5. Mystag. *Postquàm confectum est* (inquit) *spirituale illud sacrificium & cultus ille incruentus, obsecramus Deum super ipsa propitiationis hostia, pro communi pace Ecclesiarum.* Et paulò pòst, *Offerimus Christum pro nobis mactatum, vt Deum nobis & defunctis propitium reddamus.* S. Hieronymus in 1.

cap. epist. ad Titum, Sacerdotem ait *pro suis populique peccatis illibatas Deo victimas offerre*. S. Augustinus lib. 1. cont. Cresconium, c. 26. docet Eucharistiam esse *unicum sacrificium pro salute nostra*; & q. 57. in Leuit. *Vetera*, inquit, *sacrificia vnum hoc nostrum sacrificium figurabant, in quo fit vera remissio peccatorum.* S. Ioannes Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, c. 14. ait: *Incruentam hanc & puram hostiam offerri ab ortu solis ad occasum, vt sit omnis nocumenti reparatio & sordis omnis purgatio.* Editus est iampridem typis, Missalis seu Liturgicus liber sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ & Romanæ: voluant & reuoluant sacrum hunc Codicem, sacrificij Christiani, proinde & noui ac æterni Christi Testamenti negatores: & attentè perspiciant, si Missa alios in fines quàm hos à Christo præscriptos, & ab Apostolis traditos, atque ab Ecclesia ipsa primitiua, totáque hactenùs sequente, semper & vbique obseruatos, ipso in Missali assignetur? si vlla extet collecta vel minima precatiuncula quæ ab hoc scopo desultet, vlla vocula in Canone, quæ optimè & ad amussim cum his finibus à Christo præfixis, ab Apostolis traditis, & ab Ecclesia constantissimo vsu seruatis non cohæreat?

MOLINÆVS.

DENIQVE *quando Presbyter quispiam facit Christum, in quodam angulo Ecclesiæ, pro vili pretio, videlicet quinque aut sex solidis Turonicis, si nullus est qui communicet, vendit Christum quem non tradit. aut si quispiam communicat, sicut Judas loqui potest, qui dicebat, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?*

RESPONSIO.

INDIGNA est prorsus, atrox & horrenda hæc diuini sacrificij, & Sacerdotum irrisio, quæ aliis verbis refellatur, quàm iis quibus Montani Hæresiarchæ impia paradoxa S. Hieronymus olim refutauit: *Hæc sunt* (ait) *quæ redargutione non indigent, perfidiam enim eorum indicâsse, superâsse est.*

MOLINÆVS.

O quàm lepidum negotium, & factum fuisset spectatu & memoria dignum! si S. Paulus Apostolus postquam ministrauerat cœnam Domini, Act. 20. mox se in angulum recepisset, & sacram Cœnam decantasset in gratiam cuiuspiam particularis pro condicto pretio: Proculdubio hoc lucrum illi fuisset percommodum, atque à labore manuum, scenofactoriæque artis opere, eum facilè exemisset, quô vitam ipse diebus singulis sustentabat.

RESPONSIO.

IAM ex S. Chrysostomo animaduertimus, *Risum in Ecclesia, rebúsque Ecclesiasticis, esse opus diaboli.* Si Molinæus delectaretur videre B. Paulum, vas electionis, Cœnam pro pecuniola decantare, quia hoc ipsi sancto Apostolo foret admodum conducibile ad se hoc onere eximendum, propriis manibus, ex scenofactoria arte sibi victum & vitæ necessaria comparandi: certè sanctus ipse Apostolus qui omnia propter Christum detrimenta censuit, hoc tripudio, quo Minister diaboli exilit & saltitat, non oblectaretur, at intimo ex pectore

deploraret tam impiam hominis adeo perditi dicacitatem & ſtupendam cæcitatem, qui non videt ſe eodem argumento quo Sacerdotibus inſultat & Apoſtolum perſtringit, arctiùs irretiri. Munuſculum pro labore, & neceſſario vitæ ſubſidio Sacerdos recipit, non exigit. Porrò Apoſtolus nec admiſit nec recuſauit, non quòd non poſſet, ſed quòd nollet, maioris boni quod ſibi præſtituerat intuitu: *Quis enim* (ſcribit ad Cor. ep. 1. c. 9. ℣. 7. &c.) *militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantat vineam & de fructibus eius non edit? Quis paſcit gregem & de lacte gregis non manducat? nunquid ſecundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi, Non alligabis os boui trituranti? nunquid de bobus cura eſt Deo? at propter nos vtique hoc dicit? nam propter nos ſcripta ſunt. quoniam debet in ſpe qui arat arare, & qui triturat in ſpe fructus percipiendi. ſi nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? ſi alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potiùs nos? ſed non vſi ſumus hac poteſtate, verùm omnia ſuſtinemus*, &c. At verò Miniſtri Caluiniſtici ſtipendium non miniſterij ſalutis, ſed ſeductionis animarum, patulis vlnis & manibus recipiunt, quin ſummo iure exigunt, nec annuis ſtipendiis contenti, quoties aliquas ſui officij partes in priuatorum gratiam obeunt, præſtitæ operæ mercedem vltra meritum percipiunt. Præterea opulentis connubiis quibus auidè inhiant, vt plurimùm locupletantur, liberis ſuſceptis non grauantur, nam ſectæ cura eſt eorum filias nubiles elocare, filios à pueritia in academiis enutrire, inſtructos litteris humanioribus & heterodoxæ doctrinæ principiis, ad miniſterium promouere. Tantum abeſt profectò hæc Miniſtrorum nundinatio ab Apoſtolorum moribus, quantum nox à die differt, & quantum tenebrarum Angeli Angelis lucis ſunt diſſimiles, infernúſque diſtat à cœlo Empyreo. Ceſſet igitur Molinæus cæteríque Miniſtri, Sacerdotibus Catholicis improperare tantillam quam pro ſacrarum functionum honorario recipiunt à fidelibus remunerationem, & qui feſtucam in quorumdam eorum oculis tam acutè perſpiciunt, trabem ingentem quæ ipſorum obtutus inumbrat, maturè auertant, ne mole eiuſdem elidantur. Cæterùm Eccleſiæ Sacerdotes hac digreſſiuncula edocti, ſedulò caueant ab omni re quæ anſam aduerſariis præbeat pro quorumdam imprudentia, calumniandi vniuerſum ſacrum ordinem, diuiníſque myſteriis ob illorum indecora facta illudendi; at moniti huius Apoſtolici ſemper ſint memores; *Nemini demus vllam offenſionem, ne vituperetur miniſterium noſtrum* *.

* *Vide Gregor. Nazianz. Apolog. tom. 1. p. 5.*

ARTICVLVS III.

Legitimè.

VT ritè rectéque diuinum Miſſæ ſacrificium celebraretur, neceſſum erat vt certa quædam præſcriberetur formula, qua omnes Sacerdotes vterentur ſemper & vbique ad vniformiter ** ſacra hæc myſteria peragendum. *Cum ſancta ſanctè adminiſtrari conueniat*, (ait ſa-

** Concil. Mileuit. II. c. 12. *Placuit etiam illud, vt preces vel orationes, vel Miſſæ, quæ probata fuerint in Concilio, ſiue præfationes, ſiue commendationes, ſiue manuũ impoſitiones* (id eſt benedictiones) *ab omnibus celebrentur.*

pientissimum Concilium Tridentinum *) *sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, vt dignè reuerentérque offerretur ac perciperetur, sacrum Canonem multis antè sæculis instituit ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur quod non maximè sanctitatem & pietatem quandam redoleat, mentésque offerentium in Deum erigat. Is enim constat cùm ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.*

* *Sess. 22. in doctrina de sacrificio Missæ c. 4.*

DIGRESSIVNCVLA
De Canone Missæ.

ETYMON huius nominis (Canonis videlicet) hîc non inquirimus, quis enim nesciat hoc vocabulum regulam significare: ad hoc igitur fuisse assumptam ab Ecclesia hanc vocem, vt innueret formulam sacram quæ hoc nomine insignitur, regulam esse fixam & stabilem, qua venerandum Eucharistiæ mysterium, hoc est summum & admirabile noui Testamenti sacrificium, semper & vbique, ac ab omnibus Christi Sacerdotibus debet celebrari. S. Augustini insignis sententia hîc notanda venit, ep. 118. ad Ianuarium, c. 5. & 6. *Saluator* (inquit) *quo vehementiùs commendaret mysterij huius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Talis est regula, vt Eucharistia sumatur à ieiunis, cùm tamen Christus post cœnam* (ob noui Paschæ mysterium) *eam instituerit.* Rursum vt aqua vino misceatur, vt S. Cyprianus insinuat ep. 63. ad Cæcilianum; insuper vt Missa pro defunctis offeratur. *Ab Apostolis* (inquit S. Chrysostomus hom. 69. ad populum) *non temerè hæc sancita fuerunt vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio, sciebant enim illis inde multum contingere lucrum, multámque vtilitatem.* Idem docet hom. 3. in epist. ad Philipp. idem quoque S. Gregorius Nyssenus & alij Patres à S. Ioanne Damasceno citati in oratione pro defunctis. Præterea vt Sanctorum Beatorum solennis memoria in ipsa sacra actione fieret, vt testatur S. Clemens lib. 8. Constit. Apostol. c. 17. & S. Dionysius de Eccles. Hierarch. p. 2. c. 3. Denique vt certus ordo precationum seruaretur. Signatim enim statuerunt vt oratio Dominica recitaretur, quemadmodum monet S. Hieronymus scribens aduersus Pelagianos; & S. Gregorius 64. lib. 7. vbi irrepsisse voculam exclusiuam, *solummodò*, perspicuum est; quod enim Apostoli ad solam orationem Dominicam, oblationis hostiam consecrarent, verè dici non potest, cùm verba ipsa institutionis Domini recitarent, vt ex Apostolo constat 1. Cor. 11. & memoriam imprimis eius passionis facerent, iuxta illud *Mortem Domini annunciabitis donec veniat.* & Sanctorum cum Christo regnantium agerent specialem commemorationem: denique etiam pro defunctis offerrent & orarent, vt superiùs fit euidenter manifestum. Nec sola hæc particula, *solummodò*, hanc in epistolam irrepsit

Ibid.

repsit, sed etiam verbum istud, *comprimere*, vbi refertur quorumdam querimonia aduersus ipsum S. Gregorium, dicentium, *Quoniam Ecclesiam Constantinopolitanam disponit comprimere, qui eius consuetudines per omnia sequitur.* Quis enim hîc non facilè perspicit verbum, *comprimere*, contra ipsam loquentium intentionem fuisse inuectum? potiúsque contrarium, v. g. commendare vel imitari, aut exprimere, legendum esse.

Cæterùm vt particulam illam *solummodò*, iterum, at accuratiùs expendamus: hanc vel addititiam esse, vel in solido sensu defendi non posse, indubitanter fatendum est; nec enim modò S. Hieronymi illam auctoritas proscribit, qui loco citato, ait quidem, Apostolos ad orationem Domini solitos fuisse consecrare Eucharistiam, sed ad *solam* non dicit. At insuper S. Augustini testimonium, exclusiuam hanc particulam euidenter refellit epist. 59. ad Paulinum, vbi posteaquàm de precationibus, orationibus, & postulationibus pro Regibus &c. quas Apostolus commendat 1. Timoth. 2. 1. verba fecit, mox subiungit: *Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis, frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequam illud quod est in mensa Domini incipiat benedici; cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur. Quam totam petitionem, ferè omnis Ecclesia, Dominica oratione concludit.* Constans verò est eiusdem S. Augustini sententia: Quod vniuersa seruat Ecclesia, nec ab vllis Conciliis legitur fuisse institutum, non nisi ex Apostolorum traditione credendum est prodiisse. Si igitur tot aliæ preces ante orationem Dominicam in celebratione diuini mysterij fieri consueuerant ex Apostolorum traditione, quam S. Pauli scripta confirmant: longè abest à vero, quod Apostoli diuinam hostiam ad solam precem Domini consecrarent. Denique si tot preces vbique ferè in Ecclesia, Dominica oratione concludebantur, mera est illorum illusio, qui S. Gregorio absolutè tribuunt Dominicæ ipsius orationis super diuina oblatione recitationem: cùm iam tempore S. Augustini, hoc est ducentis circiter annis ante S. Gregorium, Liturgicæ orationes ex vetusto ritu, ipsa oratione Dominica consueuissent concludi. Vt stet igitur S. Gregorij inconcussa narratio, dicendum est quidem, ipsum reperisse orationem Domini inordinatè à quibusdam diuino in sacrificio recitari, scilicet vel ante sacram oblationem, vel diu post sanctificata diuini altaris munera: sapienti igitur eius prouidentia factum esse, vt loco congruo ipsa Domini oratio diceretur, videlicet non ante consecrationem Eucharistiæ, sed super ipsam sacram oblationem, mox ac solennis illa oratio quam Canonem vocitant, fuisset terminata. *Quia orationem Dominicam mox post Canonem dici statuisti*, vt refert ipse B. Gregorius ex quorumdam dictis, qui factum eius non probandum censebant. Hinc enim constat, locum illius orationis dumtaxat mutâsse, seu potiùs eandem, loco cui ab Apostolis vel eorum proximis successoribus pro sacræ oblationis clausula adscripta fuerat, & vnde sensim fuerat submota, aptè & decen-

ter restituisse: eundem nempe in ordinem, quo iam tempore S. Ambrosij dici consueuerat, quo & huc vsque consistit, vt videre est in Ambrosiana Missa: vbi pro iis verbis quæ habemus in Missali Romano, *Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere, Pater noster qui es in cœlis &c.* hæc consimilia leguntur: *Diuino magisterio edocti & salutaribus monitis instituti, audemus dicere, Pater noster qui es in cœlis.* Cuius ritus meminit expresse idem S. Ambrosius de Sacram. lib. 5. c. 4. sed redeamus hoc ex diuerticulo, in viam rectam.

Apostoli igitur certam orationum theoriam, quibus sacrificium Eucharistiæ celebraretur, proculdubio statuerunt: quæ hinc pleraque nomina recepit. Ordinem vocat sanctus Clemens ep. 2. ad fratrem Domini; *Te*, inquit, *ex ordine nos decet instruere, qualiter tenere debemus de Sacramentis quæ in sanctis geruntur.* Linus Pontifex in Actibus S. Petri, *Oratione in nocte*, inquit, *celebrata, valedicens fratribus, & cum benedictione illos commendans Deo, solus profectus est.* Eusebius, *Liturgiam qua docentur Sacerdotes, quomodo sua officia expleant & ministeria exhibeant.* Alexander Monachus in vita S. Barnabæ Apostoli: *Ipse verò* (ait) *quum panem & calicem sumpsisset, & diuinæ Liturgiæ ordinem totum compleuisset, vnà cum fratribus Sacramentorum Eucharistiæ factus est particeps.* Dionysius Areopagita, *Sacrorum* ait *mysteriorum ritum. Et precum ad altare Dei sacrum.* Vnde fortè audire sacrum, pro Missæ interesse, defluxit. *Et sanctissimorum mysteriorum morem ac institutum.* Alij precationem Sacerdotalem *. Alij & quidem frequentissimè *Actionem* ** (vnde liber Liturgicus etiamnum habet, *infra Actionem:*) quia opus Dei maximum est, & actio diuinarum diuinissima, qua Sacramenta à Sacerdote, vt Dei omnipotentiæ organo conficiuntur, & gratiarum actio diuinis beneficiis adæquata, Deo ab Ecclesia rependitur. Præterea iam olim ab Optato Mileuitano dicitur *Legitimum.* Nam *quis dubitat* (inquit) *vos illud legitimum in Sacramentorum mysterio præterire non posse, offerre vos Deo dicitis pro Ecclesia quæ vna est*, lib. 2. contra Parmenianum. Et lib. 3. *Dixistis & vos illud legitimum, nec præterire potestis.* Insuper Isidorus lib. 1. de offic. diuinis &c. c. 15. *Ordinem* vocat *precum, quo oblata Deo sacrificia consecrantur.* At à mille annis & suprà longè celebratissimo nomine, Canon Missæ, seu absolutè Canon: quod nomen iam tempore S. Gregorij vsu communi Græcorum & Latinorum erat receptissimum; vnde cùm orationem Dominicam recitari in sacrificio sanctus ipse Pontifex præcepisset, ipso teste ei subinfensi murmurabant, *Quia orationem Dominicam mox post canonem dici statuistis.* Vbi non reprehendebant absolutè quòd recitari iussisset, sed eo quòd mox post Canonem, cùm fortè ante vel longiùs post Canonem dici ex minùs probato vsu consueuisset. Quicquid sit, patet ex hoc vsu loquendi quòd *Canonis* nomen pro mysticis precibus quibus actio diuina celebratur, iam tunc passim receptum erat; quæ diuinæ actionis celebrior nuncupatio, quàm apta sit & propria ipso ex natiuo significatu patet. est enim regula, ordo, formula, ac ritus solennis, quo sacratissima hæc oblatio fieri debet, & quam vel prætermittere vel mutare nemini licet. Idcirco enim sic præ-

Ep. ad Demoph. c. 1. & 3.

Eccl. Hier. c. 4.

* *Berno Augiensis c. 1. de offic. Missæ.*

** *Strabo de reb. Eccles. c. 2.*

ſcripta hæc regula fuit, tam diuina lege quàm Apoſtolica traditione & Eccleſiæ auctoritate ac conſtanti vſu, vt ex nullius penderet priuato arbitrio, ſed neceſſariâ iſte ritus obſeruantiâ teneretur, adeo vt qui ſecùs facerent, eo ipſo contra ſancitam tanta auctoritate legem cenſerentur præuaricari, & legitimum Chriſtianum haud ſine graui reatu temerare.

At contrà obiiciunt Nouatores: Si Canon iſte à Domino & Apoſtolis fuiſſet inſtitutus, ab Eccleſia fuiſſet ſuſceptus communi conſenſu, & vniformiter vbique ſeruaretur. Verùm in Oriente nunquam vſum habuit, vbi etiamnum aliæ ſacrorum myſteriorum formulæ ſtabili in obſeruantia perſeuerant. Vtuntur enim Eccleſiæ Græcæ Liturgiis S. Baſilij & S. Chryſoſtomi; Hieroſolymitana S. Iacobi, Ægyptiæ S. Marci, & aliæ aliis; nullæ ibi ſunt verò quæ vtantur Romana. Addere poſſent hæretici, etiam in Occidente Canonem Romanum vbique non teneri; Nam Eccleſia Mediolanenſis ſeruat Ambroſianum ritum: Toleti in Hiſpania, Liturgia vetus, quam Mozarabum vocitant, publico in vſu eſt. Porro hoc non negamus, ſed dicimus Liturgias eſſe quidem verbis diuerſas, rebus ipſis non diſſonas, ſed planè conformes, vt inſpicientibus patet; in ſingulis enim & omnibus fiunt, ſicut Apoſtolus præcipit, *orationes, obſecrationes, poſtulationes,* *1. Tim. 2.*
pro omnibus hominibus, gratiarum actiones; maximè verò conſecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio & applicatio, Sanctorum memoria, oratio pro defunctis; ſcripturarum lectio, præter cæremoniarum generalem conuenientiam, ab omnibus enim & vbique adhibentur ſacræ veſtes, altare, benedictiones per ſignum crucis, luminaria, incenſum ſiue thymiama, cantus quando Miſſa eſt ſolennis, & cætera omnia generatim, quæ in Romana Eccleſia vſitantur.

At inſtant noſtri temporis heterodoxi; in Canone, eſt Miſſæ medulla, adeóque Miſſæ ipſa eſſentia. Qui igitur Canonem adinuenit & compoſuit, Miſſæ auctor fuit; atqui ante ſextum ſæculum elapſum canon iſte nondum conſcriptus erat. Teſtis eſt enim S. Gregorius qui Romanæ Eccleſiæ anno 590. præeſſe cœpit, ipſum Miſſæ canonem à Scholaſtico quodam fuiſſe compoſitum. Reſpondeo: Canonis Miſſæ proprio in ſignificatu, quo accipimus & intelligimus pro ordine præſcripto diuinæ oblationis, citato loco S. Gregorius meminit: & precationis cuiuſdam à Scholaſtico concinnatæ, quæ iam recitari ſuper ipſa oblatione conſueuerat. At ſua ætate quòd compoſita fuerit, & in vſu eſſe cœperit neutiquam dicit, nec ex eius dictis quis iſte Scholaſticus fuerit, vel vtrum hoc nomen pro proprio, vel appellatiuo acceperit, videlicet pro nomine perſonæ vel officij, aut meriti elogio, facilè colligi poteſt: quicquid ſit, manifeſtè ſatis canonem ab hac prece diſtinguit, quæ potiùs canoni adiectitia, atque ideo ab ipſo S. Gregorio ſuppreſſa, inducta eius in locum Dominica oratione, fuiſſe videtur.

Et verò nequit fieri vt priuatus homo, adeóque anonymus, aut certè qui proprio nomine Scholaſticus diceretur, recenti inuento cùm

Lib. 7. ep. 64. hæc ſcriberet ſanctus Gregorius ad Ioannem Syracuſanum Epiſcopum, canonem compoſuerit. Ratio eſt, quia conſtans eſt Romanæ Eccleſiæ traditio, quòd ipſam Liturgiam, ſeu ritum celebrandi Euchariſtiæ ſacrificium ab ipſo S. Petro Apoſtolorum principe, parente ſuo acceperit; teſtatur id S. Clemens ipſius B. Petri diſcipulus, coadiutor & ſucceſſor, ep. 2. ad fratrem Domini, ipſéque lib. 2. Conſtit. Apoſt. ritum modúmque deſcribit primitiuæ illius Liturgiæ, quæ omnes partes habet quæ etiamnum noſtra in Miſſa Romana reperiuntur. S. Iſidorus diſertis verbis hanc traditionem confirmat; *Ordo*, inquit, *Miſſæ, vel orationum quibus oblata Deo ſacrificia conſecrantur, primùm à S. Petro eſt inſtitutus*, lib. 1. de diuinis offic. c. 15. idem aſſerit Walfridus Strabo de rebus Eccleſ. c. 22. *Romani quidem* (ait) *vſum obſeruationum à B. Petro Apoſtolorum principe accipientes, ſuis quique temporibus, quæ congrua indicata ſunt, addiderunt.* quorum morem ideo in rebus ſacris tam multæ gentes imitantur, quia & tanti magiſterij ex apice Apoſtolico primordiis clarent, & nulla per orbem Eccleſia æquè vt Romana *, ab omni fæce hæreſeon cunctis retro temporibus pura permanſit. Idem ſcribit Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacram. part. 6. c. 14. & paſſim denique recentiores. Nec modò Latini hoc teſtantur, ſed & Græci litteris id etiam prodiderunt, ſcilicet Simeon Metaphraſtes in vita ipſius B. Petri ex vetuſtis monimentis collecta, & Simeon quidam Græcus auctor à Turriano repertus & citatus Dogm. Charact. lib. 3. præter Egeſippum de excidio Ieruſalem lib. 3. c. 2. aliósque.

* Caluinus hoc ipſum vel inuitus fatetur, Inſtitut. lib. 4. c. Vbi fuiſſe Romanam Eccleſiam apud veteres ſumma in venerati ne dicit, *quòd doctrinæ ſemel acceptæ fuerit tenacior.*

Sed obiiciunt contra hanc traditionem Nouatores, fieri non poſſe vt vera ſit. Conſtat enim Canonem fuiſſe à multis Pontificibus compoſitum: Nam vt Polydorus Virgilius ſcribit lib. 5. de rerum inuentoribus, c. 10. *Canonis partem, Te igitur, quæ dein initium eſſe cœpit, Gelaſius dedit, ſicut ante eum Syricius, Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Alexander I. qui Gelaſium & Syricium longo temporis interuallo præceſſit, ob memoriam paſſionis Chriſti poſuit, Qui pridie quàm pateretur &c. Leo deinde adiecit, Hanc igitur oblationem, vſque, placatus accipias: Gregorius tres ſubiunxit poſtulationes, &, Diéſque noſtros in tua pace diſponas, &c. Eiuſdem quoque primi Leonis eſt, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam: ſic alij alia addiderunt.* Hæc Polydorus, de cuius dictis inferunt hæretici: igitur falſum eſt quod S. Petrus Miſſæ Romanæ auctor fuerit, imò quod ipſa ab Apoſtolorum vllo prodierit. Quibus reſpondeo: Si Alexander, Syricius, Leo, Gelaſius, Gregorius auctores fuerunt noſtri Canonis, multæ illum antiquitatis eſſe oportet, proinde procul à vero eſt quod Scholaſticus quidam verſus initium ſeptimi ſæculi canonis ipſius, vt contendunt Nouatores, fuerit inuentor. Deinde dico: prænominati Pontifices, etſi vulgò exiſtimentur has partes quas notat Polydorus, in canonem inuexiſſe: tamen canonis auctores eſſe non potuerunt, tum quòd canon ipſe antè conſtaret, tum quòd ipſæ partes à Polydoro notatæ, eſſent in vſu diu antequam Pontifices iſti exiſterent. Quod facili inductione probari poteſt. Enimuerò dicit Polydorus à

Gelasio (qui sedere cœpit anno Christi 492.) primam canonis partem, in qua *pro vniuersa Ecclesia, pro regibus, pro omnibus hominibus oratur, fuisse editam, Te igitur.* At extat in Missa Ambrosiana, & huius partis disertè meminit ipse sanctus Ambrosius lib. 4. de Sacram. c. 4. Quin & S. Augustinus ep. 59. ad Paulinum. S. Chrysostomus homil. 6. in 1. ad Timoth. & hom. 7. S. Cyrillus Hierosol. Catechef. 5. Mystag. S. Basilius in Liturgia sua; quin & obiter Athenagoras in fine Apologiæ pro Christianis ad Marcum Aurelium Antoninum & Aurelium Commodum. Dicit idem Polydorus tertiam partem Canonis à Syricio, qui S. Ambrosio erat coætaneus, fuisse additam, sed hoc non est verum, nam S. Clemens lib. 8. Constit. Apostol. c. 17. disertè scribit Apostolos tradidisse, vt ante sacrificij completionem *Sanctorum nomina recitarentur;* cuius obseruationis meminit S. Dionysius lib. de Ecclesf. Hierarch. c. 3. part. 2. Sanctus Cyprianus lib. 3. ep. 6. & lib. 4. ep. 5. S. Cyrillus Catech. 5. Mystag. S. Epiphanius hæref. 75. S. Chrysostomus in Liturgia & hom. 22. in Acta. Porro quod dicit Polydorus Alexandrum I. Pontificem qui sextus sedit à Petro, addidisse memoriam Dominicæ passionis, tam procul à vero est, quàm illum instituisse Missam, hoc est diuinum Eucharistiæ sacrificium quod Christus instituit in suæ ipsius mortis commemorationem: vnde ait Apostolus (qui vt ipse testatur, *accepit à Domino quod & tradidit nobis*) *quotiescumque hoc* diuinum mysterium celebrabitis, *mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Quapropter rectè asserit Alcuinus lib. de diuinis offic. c. de celebrat. Missæ, partem illam canonis, quæ incipit *Qui pridie quàm pateretur &c. vsque ad, in mei memoriam facietis,* Apostolos, ab Ascensione Domini, in vsu habuisse. Et reuera S. Clemens memoriæ passionis expressim meminit lib. 3. c. 17. Et Patres omnes præcipuam hanc esse diuinæ oblationis partem summo consensu docent ac testantur, fidésque Catholica essentialem hanc esse mortis Domini in incruento sacrificio commemorationem constantissimè profitetur. Quod Polydorus addit inuentam à Leone I. fuisse partem canonis quæ incipit, *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ,* etiam friuolum est, apertè falsum ne dicam, siquidem hæc eadem pars reperitur verbis æquiualentibus apud S. Clementem, & in Liturgiis S S. Basilij, Chrysostomi, & Missa S. Ambrosij, cuius & verbis expressis confirmatur lib. 4. de Sacram. c. 5. & cognita fuisse legitur S. Augustino, apud Gratianum, can. *vtrum.* de Consecrat. dist. 2. Est igitur antiquior S. Leone. Hac itaque ex inductione tantisper oculato rerum inspectori satis profectò patet, meras esse nugas & chimæras quæ Polydorus, & eum secuti Nouatores dicunt de Canone, ab his quos memorant Pontificibus successiuè composito: cùm oblatio & consecratio ipsa, quæ pars potissima & sola Missæ essentialis est, fuerit, vt ex Euangelio & B. Pauli testimonio patet, ab ipso Domino instituta, & sic semper ab Ecclesia obseruata: Cæteræ verò quæ sunt integrantes, & post essentialem illam præcipuæ, videlicet Oratio pro Ecclesia vniuersa, pro regibus, & omnibus orthodoxis, Sanctorum Beatorum commemora-

1. Cor. 11.

tio, præliminarísque oratio ad diuinam actionem, & mortis, resurrectionis, ascensionísque Domini commemoratio, iteratáque beatorum Christi testium recordatio, & solennis illa supplicatio pro defunctis, deinde ipsa pro celebrante Sacerdote & ministris ipsi assistentibus deprecatio, Dominicæque orationis recitatio, & (vt vno verbo omnia complectar) sacra illa formula, quæ Canon dicitur, non ab vllo Pontifice, sed ab ipsis Apostolis fuerit præscripta & tradita, abhincque constantissimo vsu in vniuersa Ecclesia, tam Græca quàm Latina, Orientali & Occidentali, vbique & semper obseruata.

Quasdam voculas tamen minutásque particulas fuisse insertas à quibusdam sanctis Pontificibus ipsi Canoni per modum interiectionis seu appendiculæ, aliquot locis: at quæ nullam partem notabilem Canonis efformat, vltro & candidè confitemur: v. g. ab Alexandro I. paucula hæc verba, *Qui pridie quàm pateretur.* (sequentia enim sunt ex Euangelio desumpta) à Syricio autem, non ipsam beatissimæ Virginis & aliorum Sanctorum commemorationem, sed solùm ista verba, *Communicantes & memoriam venerantes.* (apud S. Clementem dicitur simpliciter, *Memores*) siquidem, vt bene notauit Cardinalis Bellarminus, non est diuersa oratio, sed pars tantùm & continuatio primæ: quia illud, *Communicantes*, non haberet vllum sensum nisi continuaretur cum præcedentibus. Positæ sunt igitur tantùm hæ voculæ emphasis causâ, videlicet ad maiorem commemorationis Sanctorum illustrationem. Sic Gelasius, vt Carthaginensi canoni satisfaceret, quo statutum fuit, omnes Ecclesiæ orationes dirigendas esse ad Patrem, per Christum, qui vnus Dei & hominum mediator est, præliminarem hanc ad Patrem æternum apostrophen & compellationem addidit, post finem Trisagij, *Clementissime pater, per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum;* cùm ex primordiali serie dicto ter, *Sanctus*, Sacerdos absolutè sic canonem inciperet; *Te igitur supplices rogamus ac petimus* &c. Sic Leo Magnus ad hanc orationem, *Hanc igitur oblationem*, interiecit *seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ:* cùm anteà legeretur simpliciter, *Hanc igitur oblationem quæsumus Domine, vt placatus accipias;* subiunxit deinde sanctus Gregorius, *diésque nostros in tua pace disponas.* Sicut & antea S. Leo ad finem orationis, *supra quæ, propitio ac sereno vultu* &c. proximè post illa verba, *summus Sacerdos tuus Melchisedech*, addidit pro corollario, *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Verùm modicæ exilésque hæ particulæ Canonem nec constituunt, nec vllam efficiunt partem eius integrantem, at illum ornant duntaxat, concinnioremque reddunt: quamobrem possunt adesse & abesse sine mutatione canonis, qui sine his totus & integer, quoad essentiam, & partes integrantes, subsistit. Quamuis ex quo interiectiones hæ pauculæ auctoritate Pontificum in contextum eius insertæ fuerunt, & communi Ecclesiæ vsu & consensu receptæ, ac probatæ, fas non sit Sacerdoti eas prætermittere: quod si lubens faceret, immunis non foret à non leui reatu.

Lib. 2. de Missa c. 21. §. Prima igitur.

Cæterùm ex præmissis liquidò patet, quàm verum sit quod Oecu-

menicum Concilium Tridentinum docuit loco suprà signato, Canonem nempe constare cùm ex iis ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus. Calumniantur horum temporum Aristarchi, sacrosanctum illud Concilium, quasi commentum nouum & hactenus inauditum, de hac Canonis, adeóque antiqua & authentica institutione, his verbis pronunciauerit. Sed falluntur apertè, vel fallere nituntur. Id vt palam faciam, non multis eos verbis morabor. Vixit Innocentius III. annis circiter 350. ante inchoatum Concilium Tridentinum. Is verò inquisitus à Ioanne Archiepiscopo Lugdunensi *, de quibusdam verbis Canonis, luculento responso (quod extat apud Gregor. lib. 3. tit. 41. *de celebrat. Missarum.* c. 11. incipítque, *Cùm Martha*) doctè & accuratè ei satisfaciens hac insigni peroratione demum concludit: *Credimus igitur quòd formam verborum sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab illis eorum acceperint successores.* Sed neque Innocentius III. hoc à seipso dixit, vetustior enim longè fuit hæc de Canonis origine indubitatáque prorsus in Ecclesia traditio: siquidem Vigilius Papa, qui annis 25. S. Gregorium in Pontificatu antecessit, epist. ad Eutherium c. 5. se Missæ canonem *ex Apostolica traditione* accepisse, apertè, palámque testatur: *Ordinem quoque precum in celebritate Missarum, nullo nos tempore, nulla festiuitate significamus habere diuersum, sed semper esse eodem tenore, oblata Deo munera consecrare.* Et paulò infrà, *Quapropter & ipsius canonicæ precis exitum dixerimus subter directum; Quem Deo propitio, ex Apostolica traditione suscepimus.* Id ipsum asseuerat luculentiori testimonio S. Cœlestinus Papa, cuius vice & auctoritate S. Cyrillus Occumenico Concilio Ephesino præfuit: sic enim scribit sanctissimus hic Pontifex, ep. 1. ad Episcopos Galliæ, aduersus Pelagium & Cœlestium nouæ hæresis inuentores: *Obsecrationum Sacerdotalium Sacramenta respiciamus, quæ ab Apostolis tradita in toto mundo, atque in omni Ecclesia Catholica vniformiter celebrantur, vt legem credendi lex statuat supplicandi. Quum enim sanctarum plebium Præsules, mandata sibimet legatione fungantur, apud diuinam Clementiam, humani generis agunt causam.* Quia scilicet sacrificium incruentum offerendo, preces, supplicationésque fundunt pro vniuersa Ecclesia: pro regibus, pro omnibus fidelibus, imò & in die sancto Parasceues (vbi mortis Domini memoria solennis ritu speciali recolitur) etiam pro infidelibus. Ineluctabili igitur hoc principio permanente, iam superest, vt ad Sacerdotes dissertatiunculæ huius seriem conuertamus. Canon tremendi sacrificij à verbis Domini, ab Apostolorum traditione, à coæuo Christianæ Religioni vsu, & vnanimi Ecclesiæ consensu, suam originem ac obseruationem mutuatur. Hinc substantiuè, *Legitimum*, à Patribus appellatur, quia lex est inuiolabilis, qua ritè & legitimè diuinum hoc mysterium ab omnibus & vbique celebrandum est. nec enim tam diuina actio debet à cuiuscumque Sacerdotis nutu & arbitrio pendere, vt qualiter sibi visum fuerit pro voluntate sua oret & offerat: sed omnia ad gnomonem, ad amussim, ad perpendiculum sacræ

* Qui eiurata dignitate, factus est subinde Monachus Claræuallensis.

Vigil. Ep. 3. tom. 11. Concil. regiæ edition. p. 512.

huius formulæ, quam præscriptam ab Apostolis Domini accepimus, oportet exæquari. non licet amplius addere, neque tantillum minuere ex quo typus hic sacro-sanctus vniuersi orbis consensione, stabilem in vsum receptus, tantáque Ecclesiæ reuerentiâ ac obseruantiâ consecratus est. Gestit semper humana conditio, noui quicquam inuenire, mutationéque semper aliqua delectatur, nec in sacris plerumque abstinet ab hac prurigine nouitatis. Argutantur hinc Ecclesiæ inimici: Liturgiæ canon à Deo nec est, nec esse potest; siquidem quæ sunt à Deo, ordinata sunt, firma etiam & immutabilia, semper & vbique perseuerant. *At sacrificij ordo quem perperàm Papistæ,* (vt aiunt heterodoxi) *iactitant esse à Deo vel Christi Apostolis, constat sæpè sæpiùs fuisse mutatum, alteratúmque variis additionibus, detractionibus, & sectionibus, aut nuperis inuentis & institutis: quin ex toto mutatum. Vnde fit vt alia sit Liturgia Romana à Mediolanensi, Ambrosiana ab Hispanica (quæ Mosarabum appellatur:) alia Liturgia Basilij, alia Chrysostomi, alia Marci, alia Iacobi, & sic de cæteris, quæ sunt omnino ab his & illis diuersæ. Igitur rei adeo mutabilis, variæ & multiplicis, origo nequit esse diuina, quin nec Apostolica; Apostoli enim acceperunt à Domino, quæ tradiderunt nobis.* Verùm hîc miserè hallucinantur Ecclesiæ hostes, licèt enim quædam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysostomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, alia Gregorij, (nostra videlicet Romana) alia Isidori, non tamen isti auctores Liturgiam composuerunt: sed ausu quorumdam, priuatóque arbitrio, locis quibusdam alteratam, natiuam in formam redegerunt: vel detrahendo siquid irrepserat minùs conueniens, vel addendo aliquid, modicum tamen, sed valde consonum summæ Mysterij dignitati: sic tamen vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Sic S. Gregorius (quem Ioannes Diaconus memorat Codicem Gelasij coarctasse, lib. 2. vitæ eius c. 17. scilicet quia quædam inde irreptitia resecuit) lib. 7. ep. 73. refert se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam, quæ sensim irrepserant. Itaque (vt verbis vtar Cardinalis Bellarmini, lib. 2. de Miss. c. 19. §. *Vbi illud*) auctor fuit non institutionis Liturgiæ, sed eius reformationis. Gregorius VII. plus quàm 400. posteà annis emendauit officium Ecclesiasticum, sed vt ipse testatur, non nouum instituit, sed antiquum reduxit. Quod non ita diu fecit etiam Pius V. vnde prodiit Missale & Breuiarium Romanum, ex decreto sacro-sancti Concilij Tridentini restitutum &c.

Can. in die de Consec. dist. 5.

Vigili igitur semper oculo Præsides Ecclesiæ prospexerunt, ne in sacram Liturgiam quicquam inordinatum, superfluum, inconueniens, fictitium, minùs pium, minùs certum, aut probatum, quorundam priuata auctoritate, seu potiùs temeritate, vel etiam superstitione irreperet. Et quotiens id repererunt, falce Apostolica superfluas huiusmodi excretiones, sedulò amputauêre.

Matthias Illyricus, ex heterodoxis, Missam edidit, *antiquam* (vt ait) *ex Bibliotheca Palatina depromptam.* Hanc puram & sinceram, nullísque aspersam mendis, aut refertam additamentis arbitratur: Sed quàm

quàm fœdè hallucinatur, hoc maximè exemplo fit perspectum. Vbi in vera & primitiua Ecclesiæ Liturgia simpliciter legimus: *Vnà cum famulo tuo Papa nostro N. & Antistite nostro, & Rege N. & omnibus orthodoxis, atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus.* Canon Illyricianus hanc amplificationem habet, *Et pro omnibus orthodoxis atque Apostolicæ fidei cultoribus, Pontificibus, Abbatibus, Gubernatoribus, & rectoribus Ecclesiæ sanctæ Dei, & pro omni populo sancto Dei;* suppresso proprij Episcopi & Regis specialis nomine. Item vbi canon originalis habet simplici serie, *Memento Domine famulorum, famularúmque tuarum N. N. & omnium circumstantium.* Canon Illyrici effluit in hæc verba: *Cunctorum scilicet consanguinitate mihimet, vel familiaritate & amicitia coniunctorum, cunctorúmque mihi peccata sua confitentium, méque in tuo nomine bonis reficientium, & omnium circumstantium.* Rursus vbi canon authenticus hæc tantùm continet, *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, vt placatus accipias;* mutat verba Illyricianus Canon, hócque exuberat addititio tenore: *Hanc etiam oblationem humilitatis meæ & deuotionis quam tibi offero pro peccatis meis & criminosis actionibus meis castigandis & dimittendis, pro cæca & lapidea cordis mei duritia dissoluenda & illuminanda: quæso Domine vt placatus accipias, & sinum pietatis super me expandas, méque illumines, sensum aperias, spiritum corrigendi tribuas, & ad te misero mihi redeundi aditum per lamenta pœnitentiæ concedas. Per Christum Dominum nostrum.* Quæ verba, etsi mala non sint, superflua tamen & per manifestam interpolationem, (sequitur enim post eorum clausulam, *Quam oblationem tu Deus quæsumus vt placatus accipias*) primordialem in contextum intrusa fuisse, meridiana luce clarius est. Est in mea supellectile libraria vetus Missalis liber, item MSS. in membranis exaratus antiquis characteribus maiusculis litteris aureis sparsim expressis, imaginibúsque magnam pietatem & antiquitatem spirantibus diuersis locis insignitus, in cuius limine extat Kalendarium, singulis anni diebus natalitia Sanctorum proferens consignata; inter quæ nulla notata conspicere est nomina Sanctorum, qui à 600. vel 700. annis extiterunt, neque festorum posteriùs institutorum vlla indicia. Ex quo specimine coniicere licet librum hunc Liturgicum, huius esse notæ quæ annos sexcentos superat, nam 700. attingit: porrò Canon concinnè eo in Codice descriptus est, adeo vt eius exordium litteris aureis membranæ, tinctæ liquore purpureo inaratis ac admodùm eleganter expressis conspicuum effulgeat. Tota porrò huius series maiusculis characteribus Latinis passim exornata, Romanæ Ecclesiæ Canonem verbatim refert accuratiúsque descriptum nulla syllaba summota vel mutata vsque ad finem orationis, *Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manum sancti Angeli tui.* Hîc enim post huiusmodi clausulam, *Omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur. Per Christum Dominum nostrum.* reperitur hoc insigne additamentum: *Memento mei quæso Domine, & miserere mei, & licèt hæc sancta indignè tibi sancte Pater omnipotens æterne Deus, meis manibus offerantur, qui nec inuocare sanctum ac venerabile nomen tuum dignus sum, sed quæ in honore dilectissimi*

Bbb

filij tui Domini nostri Iesu Christi offeruntur, sicut incensum in conspectu diuinæ Maiestatis tuæ cum odore suauitatis accendantur. Tum sequitur memoria defunctorum, & subinde oratio ista postrema, *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis* &c. Quæ addititiam quam ad verbum mox expressimus, superfluam esse prorsus euincit. Inueniuntur alia antiqua Missalia, in quibus vbi Sanctorum Beatorum fit tam ante actionem quàm post, commemoratio: Sancti cuius Natalis vel festiuitas illo die occurrit specialis fit memoria. Quod ex ritu Græcorum sumptum esse patet ex Liturgia S. Basilij, quæ in hoc differt à Romana, quòd hæc Beatissimæ Virginis, Apostolorum & Martyrum tantummodò nomina in Canone sancto recitat, nec eo loco sanctorum Confessorum commemorationem admittit, eo quod celebratur hoc in mysterio memoria passionis Domini, cuius Martyres mortem & amorem pro eius fide & gloria profuso sanguine imitati sunt. At feruentior quàm discreta quorumdam deuotio, hanc regulam non seruauit, siquidem patronos præcipuos Ecclesiarum, vel Monasteriorum, quibus addicti erant professione aut incolatu, pòst Sanctorum in authentico canone expressorum nomina veneranda addiderunt. Sic in quibusdam Missalibus vetustis, videlicet Rhemensi post sanctorum Martyrum Dionysij, Rustici, & Eleutherij specialem mentionem, subnectitur statim memoria Sanctorum Confessorum, Hilarij, Martini, Remigij &c. Benedicti. Et in codice Ratoldi Abbatis Corbeiensis, qui ante annos 650. claruit, legitur expressa series nominum Sanctorum Nicasij, Hilarij, Martini, Benedicti &c. Amandi, Remigij. In Sagiensi itidem vetusto Codice Liturgico, sanctorum Martyrum Geruasij & Protasij, quorum patrocinio hæc Ecclesia est consecrata. Consimiles additiones in plerisque libris Missalibus MSS. antiquæ sat notæ; in contextum sacri Canonis irrepsisse inuenire peruium est. Quæ quamuis nec malæ essent, nec malo genio inuectæ in sacram Missæ formulam, tamen quia hoc priuato ausu factum fuerat, & à sacro-sancta regula diuinæ oblationis ab initio præscripta exorbitabat, Ecclesia quoties actum animaduertit, continuò rescidit ac reiecit. Hinc præsignatæ Codicis sacri vindiciæ prodierunt, verè Pontificiâ curâ ac summa auctoritate initæ à Gelasio I. Gregorio Magno, Gregorio VII. & non ita diu à Pio V. & Clemente VIII. sacro-sancti Concilij Tridentini piis ac necessariis decretis (Sess. 11. & 25.) laudabili zelo inhærentibus.

Scribens ad Corinthios Apostolus præcipit, vt in Ecclesia omnia cum decenti ordine fiant. 1. Cor. 14. 5. Quo theoremate Apostolico edoctus sanctus Martyr & Pontifex Ignatius, directis litteris ad Smyrnenses ait, *Omnia in vobis decenti ordine perficiantur in Christo.* Rectè S. Thomas 1. p. q. 5. a. 5. ex S. Augustino docet, omnem rem siue omne bonum habere primò mensuram, qua omni rei certum modum ex determinatione principiorum suorum efficientium & materialium præstat. quo ex principio præfatum Concilium Tridentinum diuinæ oblationis canonem rectè ac necessariò factum deducit. *Cùm*,

inquit, *sancta sanctè administrari conueniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, vt dignè reuerentérque offerretur ac perciperetur, sacrum Canonem multis antè sæculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur quod non maximè sanctitatem ac pietatem quandam redoleat, mentésque offerentium in Deum erigat; is enim constat cùm ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.*

Ritus ille solennis, iure ideo Canon dictus est, quia stata sit lex & regula pro sacris mysteriis dignè & decenter ab omnibus semper & vbique celebrandis, quam nemini liceat transgredi, siue addendo, siue minuendo, siue tantillum quid immutando. Hinc dilecto Iesu Discipulo, Apoc. 11. 1. *Datus est calamus virgæ similis, vt metiretur templum Dei, & altare, & adorantes in eo.* Ad significandum quod mysteria quæ in templo Dei celebrantur, & sacrificia quæ super altare offeruntur, à diuinæ Maiestatis piis & verè timoratis ministris atque cultoribus, certo ritu & ordine peragi debent, statutáque & determinatâ mensurâ contineri, quam excedere vel minuere absque graui piaculo, virgâ diuinæ vltionis vindicando, nemo potest. Est igitur quod summa cura ac diligentia Sacerdotes inuigilent præscriptæ sibi tanta districtione regulæ obseruandæ, ne verbulum quidem è sacro Canone sibi oscitanter sinant excidere, ne syllabam vllam prætereant, sed accuratè & adæquatè tam verba quàm ritus custodiant, quibus diuinum illud sacrificium, vt Deo gratum & acceptum sua ex parte esse possit, ab ipsis debet offerri: *Deus enim non irridetur.* sed sanctè & timoratè ab omnibus fidelibus, maximè verò à suis Sacerdotibus & ministris vult adorari, & ea præsertim in actione, qua supremus illi cultus & reuerentia exhibetur. Scitè dudum sanctéque à B. Bernardo dictum est, *nugæ in ore Laicorum, sunt in ore Sacerdotis blasphemiæ.* Alludere si licet, dicere non verebor, leues quæ sunt in humanis moribus culpæ, si à Sacerdote in sacrificio admittantur, graues reatus censendi sunt: *Si rides* (ait Chrysostomus) *dum Sacerdos orat in Ecclesia, quando erit salus?* Porrò si Sacerdos in ipso tremendo sacrificio otiatur, si attentè non cogitat quæ Dei sunt, si regulam sibi sacræ oblationis præscriptam negligenter transgreditur, vel lubens mensuram sibi determinatam exactè seruare vllo modo contemnit, quando placare sibi Deum poterit, & sibi populóque reddere propitium, quem in ipso propitiationis sacrificio irritat & offendit? absit vt sic cuiquam Sacerdotum contingat. Canon Missæ est *Legitimum Christianum*: summa igitur religione ab ipsis seruandus est, de quibus ad Angelos suos Spiritus sanctus per prophetam ait, *Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.* Sancti erunt Sacerdotes & ministri altaris, *Si portent mysterium fidei in conscientia pura,* Si populo vnusquisque illorum verè dicat cum Apostolo, *Quod accepi à Domino, hoc & tradidi vobis*, seu quod salutis ministerium eius mandato obeunt secundùm institutionis eius præceptum, & Apostolorum eius præscriptum, ritè & legitimè exequantur. Hoc præclarè

Galat. 6. 7.

Homil. 24. in Acta.

Psal. 49. 4.

1. Tim. 3. 9.

1. Cor. 11.

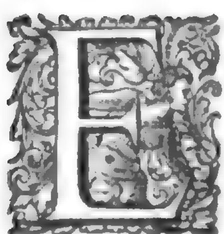
docet S. Cyprianus, ep. 63. ad Cæcilianum, inter med. & finem, vbi sic ait: *Quòd si nec minima de mandatis Dominicis licet soluere, quantò magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicæ Passionis & nostræ redemptionis Sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud quàm quod diuinitus institutum sit, humana traditione mutare?*

CAPVT VI.

Sacerdotem acceptius Deo sacrificium offerre non posse, quàm si Christum offerentem in ipsa sui immolatione imitetur.

ARTICVLVS I.

Sacerdos offerendo Christi corpus & sanguinem, eius non tantùm præceptum implere debet: sed & exemplum sequi, vt suum sacrificium sit plenum & perfectum.

ECCLESIAM Catholicam calumniari recentiores hæretici non verentur, quasi summam Christianæ Religionis in externis duntaxat cæremoniis & sacrificio merè repræsentatiuo, éxque certis ritibus & formulis tantùm constanti, collocaret. Non puduit Martinum Kemnitium in pestilenti suo libro, quod Examen Concilij Tridentini impudentissimè prænotauit, doctrinam Romanæ Ecclesiæ de Missæ sacrificio, breui hoc axiomate perstringere: *Sacrificulum debere mimicis gestibus, ritibus & actibus, in pane & vino repræsentare passionem Christi, & illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro viuis & mortuis.* Quæ quàm atrox impostura sit, opus non est prolixa demonstratione euincere; palam enim, & euidenter Romana Ecclesia se credere profitetur, Christum in vltima Cœna corpus suum & sanguinē verè ac realiter sub specie visibili panis & vini Deo patri obtulisse, & id ipsum iussisse fieri ab Apostolis & eorum successoribus vsque ad mūdi consummationem: proinde illud incruentum, & (vt Patres vocant) verum, plenum, & summum sacrificium, quod ad rei substantiam in sola corporis & sanguinis Domini oblatione situm esse, facta à Sacerdote ritè ordinato, secundùm Christi præceptum & exemplum.

Quæ fides & doctrina quàm vera & sincera sit, vel ex eo patet quòd eadem fuerit in primitiua Ecclesia inter ferrum & ignes prædicata & credita, atque ab ipsis Martyribus qui pro Christi nomine & testamento sanguinem profuderunt constanti testimonio obsignata: sic enim tot Martyrum dux, & doctor Beatus Martyr & Pontifex Cyprianus, disertis verbis docet & prædicat in insigni illa Epistola quam scripsit ad Cæcilium, de Sacramento Calicis Domini, ep. 63. post medium. *Si Iesus Christus, Dominus & Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei Patris, & sacrificium Patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri*

in sui commemorationem præcepit, vtique ille Sacerdos vice Christi fungitur, qui id quod fecit Christus imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.

Licèt enim ad intrinsecam sacrificij rationem sufficiat, quòd Sacerdos vt Christi minister legitimè ordinatus, cum intentione debita panem & vinum in corpus & sanguinem Domini per eius verba consecrauerit, eadémque Deo Patri obtulerit; (neque enim sacrificij huius essentia pendet à ritibus & cæremoniis adiunctis, nec ab ipsius sacrificantis ministri, bonitate, vel malitia, sed à sola elementorum consecratione, qua hostia conficitur, Deóque sistitur, vim suam ac naturam accipit: *Quia hoc sacrificium non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris:*) tamen si nudum Sacerdos ministerium præbeat, nec aliud quicquam ex sua parte afferat, sacrificium quidem erit verum, sed non erit plenum & perfectum ex parte ministri ipsius operantis. Nec enim ad hoc tantùm requiritur ab eo, vt Christi impleat præceptum: sed necesse est vt exemplum etiam imitetur. vnde rectè ac verè S. Cyprianus dicit: *Sacerdos vice Christi fungitur, qui id quod fecit Christus imitatur; & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.*

ARTICVLVS II.

Christi exemplo offerat Deo Patri Sacerdos incruentam hostiam, in odorem suauitatis.

CHRISTVS equidem dixit Apostolis, & in iis ipsorum successo- *Luc. 22.19.*
ribus in Sacerdotio, *Hoc facite in meam commemorationem.* Igitur *1.Cor.11.24.25.*
vt dignè & congruè Sacerdos hoc ministerium impleat, non sufficit
vt dicat quod Christus dixit, sed vt faciat quod ipse fecit; Christus *Luc. 22.*
verò non dixit duntaxat, *hoc est corpus meum:* sed sic dicendo (ait magnus Tertullianus) *acceptum panem corpus suum effecit.* nec nobis tan-
tùm dedit, sed pro nobis, *hoc est*, inquit, *corpus meum quod pro vo-* *Ibid.*
bis datur. Nam (vt ait Apostolus Ephes. 5. 2.) *tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.* oblationem in cœna, hostiam in cruce, in odorem suauitatis: scilicet victimam, & pacificam, & pro peccato, in gratiarum actionem simul & propitiationem. Duo enim hæc istis verbis Apostolus complectitur & spectat: Erant duo altaria in lege, altare holocaustorum, & altare thymiamatis: seipsum obtulit holocaustum in cruce Christus, quam-
obrem totus ibi decoctus, crematus & consumptus exclamauit, *Con-* *Ioan. 19. 30.*
summatum est. nihil enim supererat quod pati posset, se etenim & omnia sua æterno Patri in testimonium perfecti obsequij & amoris obtulerat. In cœna verò etiam semetipsum obtulit quasi incensum suauissimum, quódque sua puritate & fragrantia totum oppleret sanctuarium, & ascenderet non tunc modò, sed in perpetuum coram

Deo in odorem ſuauitatis, vbi legimus Leuit. 1. *in odorem ſuauitatis*, Hebræus textus habet לְרֵיחַ נִיחוֹחַ *lereach nicoach*, id eſt *in odorem quietis*, quo ſcilicet ſuauiſſimè paſcitur odoratus, in eóque iucundiſſimè & placidiſſimè conquieſcit. Deus hoc vnicum filij ſui vnigeniti ſacrificium deſiderabat. Cætera antiqua omnia faſtidiuit (vt docet Apoſtolus Heb. 10.) quapropter hoc vno inſtituto illa omnia abrogauit, vnde & iſtud oportuit eſſe iuge & perpetuum, *Mortem Domini annunciabitis* (inquit 1. Cor. 11. 26. quotieſcunque hoc facietis) *donec veniat*. Non ceſſabit hæc oblatio, nec in fumum vnquam conuertetur, ſed permanebit in perpetuum: Et aſcendet ſemper coram Deo in odorem ſuauitatis. *in odorem redolentiæ* (vt S. Hieronymus vertit) & bonæ fragrantiæ quæ fœtorem peccatorum noſtrorum à naribus Dei amouebit, & ipſum placabit, & ipſum nobis propitium efficiet, ſuauiſſimo meritorum filij ſui vnigeniti odore delinitum.

Thymiama in veteri lege Sacerdos bis adolebat quolibet die, ſcilicet manè & veſpere: erat autem confectum expreſſo Dei iuſſu, Exod. 30. ex ſtacte, onyche, galbano & thure lucidiſſimo, ℣. 34. *Dixitque Deus ad Moyſem, ſume tibi aromata, ſtacten & onycha, galbanum boni odoris & thus lucidiſſimum, æqualis ponderis erunt omnia, faciéſque thymiama compoſitum opere vnguentarij, mixtum diligenter & purum, & ſanctificatione digniſſimum. Cúmque in tenuiſſimum puluerem vniuerſa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo teſtimonij, in quo loco apparebo tibi. Sanctum Sanctorum erit vobis thymiama. Talem compoſitionem non facietis in vſus veſtros, quia ſanctum eſt Domino.* Figura enim erat ſacrificij puriſſimi atque ſanctiſſimi, quo Chriſtus ſe pro nobis immaculatum Deo obtulit, *deditque ſeipſum oblationem & hoſtiam in odorem ſuauitatis.* Stacte eſt lachryma myrrhæ (ſeu flos myrhræ, vt LXX. & S. Hieronymus ep. ad Principiam vertunt). liquor myrrhæ eſt fragrantiſſimus, vnde condiendis cadaueribus aptus eſt. Oblatámque fuiſſe ideo dicunt Patres à Magis myrrham Domino, in ſignum mundæ eius ſepulturæ & glorioſæ reſurrectionis: Verùm etiam propinatum ei fuit mox crucifigendo *vinum myrrhatum* propter amaritudinem, ideóque myrrham ſymbolum eſſe aiunt interpretes mortificationis carnis, & repreſſionis paſſionum noſtrarum. Porrò onycha eſt oſtreola parua redolens, inſtar vnguis humani, quam ideo Dioſcorides vocat *vnguem odoratum* lib. 2. c. 28. dicítque eſſe conchylij indumentum in nardiferis Indiæ paludibus, ideóque ſuauem ſpirare odorem eo quòd conchylia puri nardi pabulo veſcantur. Galbanum autem ſuccus eſt ferulæ naſcentis in Syria, valde eſt efficax ſuo appoſitu vel ſuffitu ad partum felicem accelerandum: inſuper aduerſatur toxicis, necat ſerpentes, deuoratur ad tuſſim mitigandam, difficultatem ſpirandi ſedat, aliáque confert pleraque remedia. Cæterùm notat Plinius lib. 12. c. 14. thus naſci in Arabia felice, illúdque quaſi parturiri & coqui æſtiuis caloribus, colligíque in autumno iam concoctum, illúdque eſt lucidiſſimum, album enim eſt & candidum. At quod hyeme colligitur ex corticibus thuriferæ arbuſculæ inciſis, id rufum eſt, nec priori & puriori illi com-

Marc. 15. 23.

parandum. Thus est diuini cultus & religionis symbolum. hinc thus à θύειν, id est sacrificando deducunt, quòd thus in sacrificiis Deo offerri soleat ex communi hominum sensu. Ex Ethnicis Ouidius lib. 4. Metamorph.

Templa tibi statuam, soluam tibi thuris honores.

puta diuinos, téque vt Deum colam & vt verum numen cui soli thus debetur, honorabo. hinc Martyres olim sine dubitatione habiti, qui quòd thus pseudo-numinibus offerre noluerunt, agonem extremum cruenta morte obiere. Et è contra thurificantes inter impios censiti, qui vt se morte eximerent, thus diis falsis adolere non exhorruissent. Nec alia de causa Magi in cunabulis Christum adorantes, thus illi primùm inter pretiosa munera obtulerunt, quàm vt diuinitatis eius fidem profiterentur, ideo canit Prudentius:

Regem, Deúmque annunciant,
Thesaurus & fragrans odor
Thuris Sabæi, at myrrheus
Puluis sepulchrum prædocet.

Arctiùs quidem, sed non minùs eleganter Iuuencus:

Thus, aurum, myrrham, Regíque, hominíque, Deóque
Dona ferunt.

nimirum thus Deo, aurum Regi, myrrham homini in cruce morituro.

Christus itaque semetipsum obtulit Deo pro nobis oblationem & hostiam in odorem suauitatis, quia vt thymiama perfectum in lege figuratum, seipsum Patri sacrificauit. Piè, præclarè & appositè S. Bernardus, serm. 1. in die sancto Paschæ: *Christus in passione sua* (inquit) *patientiam exhibet, humilitatem commendat, obedientiam implet, charitatem perficit. His virtutum gemmis quatuor cornua crucis ornantur, & est supereminentior charitas, à dextris obedientia, à sinistris patientia, in profundo radix virtutum humilitas.* At non in cruce solùm, sed in vltima quoque Cœna Christus Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech se Patri pro nobis obtulit in odorem suauitatis; hásque quatuor virtutes suo in sacrificio adhibuit, quibus thymiama Deo adoleret suauissimum atque purissimum: Thus videlicet feruentissimæ in nos charitatis, *cùm dilexisset suos in finem dilexit eos.* Stacten obedientiæ, *Si-* *Ioan. 13. 1.*
cut enim *mandatum dedit mihi pater, sic facio.* Myrrham patientiæ, *Qui* *Id. 14. 31.*
intingit mecum manum in parapside, hic me tradet. Matth. 26. Galbanum humilitatis: nam *quis maior est*, inquit, *qui recumbit, an qui ministrat: nónne qui recumbit? Ego autem in medio vestrûm sum sicut qui ministrat*; Luc. 22. 27. *Cœpit enim lauare pedes discipulorum suorum:* Qua de stupenda humilitate attonitus Petrus dixit ad eum, *Domine tu mihi lauas pedes! Cui respondit Iesus, nisi lauero te, non habebis partem mecum?* Cùm igitur in Missa idem offerat sacrificium Sacerdos quod obtulit Christus, sitque in hoc diuino officio eius minister & vicarius, eiúsque ipsam gerat personam, acceperítque ab eo mandatum, vt quemadmodum fecit, itidem faciat, *hoc facite in meam commemorationem:* hoc est in perennem memoriam suæ passionis, cuius diuinum ipsum Missæ sacri-

ficium vera repræsentatio est quoad actionem, & res eadem quoad sacram oblationem: profectò Sacerdos non solùm vestibus & signis externis, sed virtutibus & actibus internis, ac etiam exterioribus exemplis Christum ipsum imitari debet; proinde summopere intendere vt iisdem virtutibus quas in ipso incruento sacrificio Christus exhibuit, insignitus effulgeat: scilicet vt imprimis ardenti deuotione & feruenti charitate, deinde perfecta obedientia in diuinorum placitorum sedula obseruatione, patientia insuper eximia, & ingenti, Christo compatiendi desiderio; denique vera humilitate ex sui ipsius serio ac sincero despectu instructus quantum assequi potest, piis affectibus tremendum hoc mysterium celebrare aggrediatur, aureum hoc dictum S. Gregorij memoriâ recogitans, *Thymiama ex aromatibus compositum facimus, cùm in altari virtutum multiplicitate redolemus.* Lib. 1. Moral. c. 39.

S. Basilius in cap. 1. Isaiæ, thymiama quod Sacerdos adolere debet, ad altare Dei, ingenioso non minùs artificio concinnat. Thymiama hoc, inquit, est corporis sanctimonia per temperantiam, & frænum rationis in corpus, quod quatuor elementis constat: stacte ad aquam refertur, (& signat effusionem lachrymarum & cordis compunctionem) thus ad aërem (& indicat rerum supernarum meditationem) onyx ad terram, ob ariditatem (& castitatem ac continentiam denotat:) galbanum ad ignem, ob calorem perferuidum, & innuit feruentem deuotionem: de qua dicit Propheta, *Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* (Psal. 140.) Ferunt Rabbini inter templi Hierosolymitani mirabilia, quòd ex altari thymiamatis fumus aromatum incensorum rectà in cœlum sic ascendebat, vt nunquam vllo turbine, flatu, imbre, vel pluuia in obliquum tantisper agitaretur aut flecteretur; húcque allusisse sponsum, dum de amica sua dicit in Canticis 3. 6. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuersi pulueris pigmentarij?* videlicet ob staturam rectam & procetam, odorémque suauissimum ex eius vestibus exhalantem, vnde sequitur c. 4. 11. *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris.* Sed latiùs patet quod superiori loco superadditur, *Et vniuersi pulueris pigmentarij*, propter virtutum diuersam congeriem, qua fragrare debet anima quæ cupit Deo cui approximat, complacere. Eleganter S. Gregorius hom. 6. in Ezech. fasciculum hunc virtutum sub diuersorum florum symbolis ac appositè describit: *Aliter enim* (ait) *olet flos vuæ, quia magna est prædicatorum virtus & opinio, quæ inebriat mentes audientium; aliter flos oliuæ, quia suaue est opus misericordiæ, quod more olei feruet & lucet. Aliter flos rosæ, quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis. Aliter flos violæ, quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio vltima loca tenentes se per humilitatem à terra in altum non subleuant, & cœlestis regni purpuram in mente seruant. Aliter redolet spica cùm ad humilitatem perducitur, quia bonorum operum perfectio ad satietatem eorum qui iustitiam esuriunt, præparatur.*

Iacob vestimentorum primogeniti fratris sui, quibus indutus erat sua-

ſuaueolenti odore, vt demulſit ſenſum patris ſui Iſaac, ſic eius gratiam & benedictionem ſibi conciliauit, *Statimque vt ſenſit* (Iſaac) *veſtimentorum illius fragrantiam benedicens ei ait, Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus.* Certè ſi Sacerdos ingrediens altare Dei, Chriſti habitus & virtutes ſuo in apparatu præ ſe ferret, facilè æterni patris oculis complaceret, eiúſque in ſe paternos concitaret affectus: Ait Pater cœleſtis de vnigenito ſuo, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui:* Induantur itaque Sacerdotes ſalutari, vt dicere valeant cum Apoſtolo, *Chriſti bonus odor ſumus.* Tunc enim gratum erit & acceptum diuinæ maieſtati quod offerunt in nomine & perſona Chriſti ſacrificium, ſi Chriſti quoque fragrantiſſimos halitus ſedula imitatione redoleant, eiúſque veſtigia pro modulo virium, aut donorum menſura, quæ per eius merita acceperunt, piè & generosè conſectentur.

ARTICVLVS III.

Sacerdos offerendo incruentum Miſſæ ſacrificium, paßionem Domini potißimùm imitetur.

I. OMNIS Sacerdotalis apparatus, meditationis mortis Domini hoc in ſacrificio ſeriò ineundæ tacitè admonet Sacerdotem. Nec enim ſacram Panopliam induere poteſt, quin multis ſalutiferæ crucis ſignaculis, in manipulo, ſtola & caſula expreſſis viſus afficiatur, ſenſúſque interior iiſdem indiciis excitetur, ad mortis Domini myſterium attenta mente recolendum. Myſticam prætereà hanc panopliam induendo, fieríne poteſt, ſi tantiſper oculos in ſingulas eius partes defigat, quin ipſi veniat in mentem ſummus ille & verus Pontifex Chriſtus Ieſus, cuius acerbiſſimos cruciatus ac fœda ludibria, & mortem crudeliſſimam hæ ſacræ veſtes reuocant in memoriam, ipſo ſuo aſpectu & indutu. In amictu, velum eſt facile agnoſcere, quo benigniſſimos Chriſti patientis oculos milites occluſerunt, cùm excuſſiſſimas palmas infligentes, *Dic nobis quis te percuſſit*, velut de coniectore quærebant. In podere ſeu alba, veſtem candidam qua illum Herodiani traduxerunt. Cingulum, manipulus, ſtola, vincula referunt & funes, quibus in patibularij morem conſtrictus ad ſupplicium raptatus eſt. Caſula purpuream veſtem exprimit; crux in ea contenta crucem, ſub cuius onere in via ad Caluariam gemuit; corona Sacerdotis, ſpineam eius coronam; altare, Caluariæ collem; linea vela ſeu mappæ & corporalia (vt vocant): ſudaria & lintea quibus pretioſiſſimum corpus eius eſt obuolutum cùm ſepulchro mandaretur.

II. * Signum crucis quo ſe munit Sacerdos ingrediendo in Sancta, quódque pleriſque vicibus efformat in ipſo ſacrificio ſuper hoſtiam & calicem ſalutarem, ſéque ipſum paſſim conſignat: cuius quæſo rei monumento eſt, quàm crucis & paſſionis Domini alta mente meditandæ & intimis Sacerdotis infigendæ præcordiis, in diuini huius

* *Vide S. Aug. ſerm. 19. de SS. & ſerm. 18. de tēpore, ac tract. 118. in Ioan. Fortunat. lib. 5. in vita S. Martini Epiſt. Epiſcopor. è Synodo apud Cariſiacū ad Lud. Germaniæ Regem c. 15. Iuonem Carnotenſem, ep. 233.*

ſacrificij celebratione? Quod ideo ſalutare ſignaculum, non leuiter & præcipitanter Sacerdos efformare debet, ſed decenter & attentè exprimere: quemadmodum Synodus quæ ſub S. Vldarico Auguſtano Epiſcopo habita eſt, Sacerdotes grauiter admonet & docet can. 19. *Calicem & oblatam*, (ait ſacer ille contextus) *recta cruce ſignate, id eſt non in circulo & variatione digitorum, vt plurimi veſtri faciunt, ſed ſtrictis duobus digitis & pollice intus recluſo, per quos Trinitas innuitur. Hoc ſignum rectè facere ſtudete, non aliter enim quicquam poteſtis benedicere.* Hoc enim *ſignum niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ſacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur*, ait S. Auguſtinus tract. 118. in Ioan. Signum certè illud, vnicum ſalutis chirographum à Chriſtianis in omnibus rebus adhibendum eſt, ex traditione Apoſtolica, vt Tertullianus docet & teſtatur lib. de Corona militis, vbi ait *ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum atque exitum, ad veſtitum, ad calceatum, ad menſas, ad lauachra, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quandocumque nos conuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.* Quod ſi in omnibus rebus ſalutiferum hoc ſignaculum ab omnibus Chriſtianis exprimendum eſt. Quanto magis à Sacerdote memoriam crucis, paſſionis, & mortis in eo myſterio celebrante, quod in perennem mortis Domini commemorationem ab ipſo Domino fuit inſtitutum? Aptè ad hæc Iuo Carnotenſis ſerm. de Conuenientia veteris & noui Teſtamenti, *Quid eſt inter ipſa myſteria* (inquit) *rebus ſacratis vel ſacrandis ſignum crucis ſuperponere, niſi mortem Domini commemorare?* Addere liceat, quid eſt Dominicum hoc ſignaculum fronti vel pectori imprimere, niſi menti & cordi infigere Chriſti pro nobis initam in cruce paſſionem?

III. Sed his pius commemorandi & practicæ intelligentiæ conſignandi tanti beneficij affectus Eccleſiæ, terminis non ſtetit: vbique in oculis Sacerdotis & aſſiſtentis Cleri & populi fixit & appinxit crucem. Nec ſatis hoc ei fuit, vt efficaciùs ſacrificantem ipſum commoneret, ac etiam commoueret piiſſimo hoc obiecto, ab humeris ſuper caſulam crucis figuram attexuit, eiúſque obtutibus ſuper altare poſitam Chriſti crucifixi imaginem expoſuit. Quo de ritu diſſerit ex profeſſo Innocentius III. lib. 2. Myſteriorum Miſſæ cap. 21. cuius titulus eſt, de Candelabris & cruce, quæ ſub medio collocatur altaris.

IV. Fuit & alius ritus apud maiores noſtros ſolennis, vt Presbyter ſacrificans manus extenderet ad modum crucis. Qui mos hodie paſſim exoleuit. Nam Sacerdotes à cubito brachia tantùm verſus altare protenſa ferunt, manibus etiam expanſis ſed non in crucis modum. Fortè quòd incongruum iis qui recenſuerunt ſacros ritus viſum fuerit, Sacerdotem ſic exporrectis brachiis & manibus orare. Sed fortè non ſatis perpenderunt hoc ſub ſolenni pridem ritu latens myſterium. Attigit id ſolerti acumine ante annos ferè 500. Petrus Bleſenſis, qui in tractatu de venerabilis Sacramenti Euchariſtiæ myſteriis c. 7. expreſſo lemmate demonſtrat, quòd Presbyter in conſecratione ſacrificium commemorans & imitans cum lacrymis paſſionem Chriſti,

ſit Chriſtus & crucifixus, & ſacrificans & ſacrificatus; ait verò in ſubiuncto tenore:

Nihil aliud ſacrifex eſt quàm Chriſti ſimulachrum,
Dum tractat corpus Chriſti cum ſanguine ſacrum,
Dúmque ſuos oculos in cœlum cordáque figit,
Extendendo manus, & brachia ſe crucifigit:
Et dum quæ fuerit mors Chriſti flendo retractat,
Facta ſuæ carnis Domino velut in cruce mactat.
Sic Chriſtum Chriſtus offert homo victima factus,
Sicque crucem patitur dum commemorat crucis actus,
Qui recto Chriſtus quomodo crucifixus & vnctus,
Per fidei membrum cum Chriſti corpore iunctus.

V. Cæterùm inſigni alio, & ab initio huc vſque permanenti exitu Sacerdos Chriſti conficiendo Sacramentum, & offerendo ſacrificium admonetur memoriæ excitandæ crucis & mortis Domini; mox enim ac conſecrauit hoſtiam ſalutarem, hanc ſolet Sacerdos attollere & populo oſtendere, íſque antiquus ac Apoſtolicus mos eſt: de quo ætate Apoſtolica vſitato, illuſtre hoc extat Sancti Dionyſij, B. Pauli diſcipuli, luculentúmque teſtimonium, Pontifex cùm diuina munera laude proſecutus fuerit, ſacratiſſima & auguſtiſſima myſteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta ſignis, atque abdita in conſpectu agit, diuináque munera reuerenter oſtendens ad ſacram communionem & ipſe conuertitur. Idem teſtatur Sanctus Baſilius lib. de Spiritu ſancto, c. 27. Inuocationis verba: *cùm oſtenditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis,* inquit, *Sanctorum nobis ſcripto reliquit?* Hæretici neoterici hunc ritum Apoſtolicum magno odio inſectantur, vt quid? quia nimirum ex eo elicitur adoratio Euchariſtiæ, ita eſt reuerà: ſed cùm adoratio Chriſti vbique, & ſemper ſit licita, imò vt fatetur, quin & contendit Caluinus contra Weſphalium Lutheranum, neceſſariò ex præſuppoſita reali præſentia conſequatur; *nec deeſt præceptum,* ait, etenim ſcriptum eſt: *In nomine Jeſu omne genu flectatur; At ſi in nomine, multo magis in ſanguine flectendum eſt.* Sed non ex hac cauſa tantùm Euchariſtia extollitur, populóque oſtenditur; *Elatio ſiquidem in altum ſacro-ſancti corporis Chriſti* (inquit ſanctus Germanus Conſtantinopolitanus Archiepiſcopus, in theoria rerum Eccleſiaſticarum) *Chriſti in cruce exaltationem & mortem in ea, ſanguiniſque effuſionem calicis itidem exaltatio repræſentat.* Falsò igitur & impiè Caluinus ſcribere haud erubuit, *Non poteſt erigi altare, niſi euertatur crux Chriſti;* vt enim dicebat dudum Iudæis Apoſtolus, Rom. 3. 31. *Legem per fidem deſtruimus? abſit, ſed legem ſtatuimus.* Sic licet nobis Caluino & eius aſſeclis reſpondere, Crucem per Miſſam deſtruimus? abſit, ſed crucem exaltamus; Neque enim fieri poterat vt Chriſti crux & paſſio mórſque ſalutifera alia ratione, modóque vllo meliùs annunciaretur, honorificaretur, & magnificaretur, quàm hoc diuino ſacrificio, in quo verbis, ſignis, rebus, ac ritibus, Chriſti ipſius immolatio mirè exprimitur, verè repræſentatur, realiter exhibe-

tur, ac piè & suauiter commemoratur. Hinc rectè ait S. Gregorius hom. 17. in Euangelia, *Quoties Christo hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus.* Et alibi, videlicet Dialog. lib. 8. c. 58. *Pensemus quale pro nobis sit hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra, passionem vnigeniti filij Dei semper imitatur.*

ARTICVLVS IV.

De ipsa ratione, modóque imitationis mortis & paßionis Domini, quibus vti debet Sacerdos celebrando incruentum Missæ sacrificium.

QVID *dignius & salubrius fieri potest*, (ait magnus Alcuinus lib. de diuinis officiis, cap. de celebrat. Missæ) *quàm vt hæc mysteria frequentando, memor sit Ecclesia beatæ passionis, quæ totius mundi peccata deleuit?* Est igitur imprimis necessarium vt Sacerdos vice Christi & pro Ecclesia mysterium hoc diuinum aggressurus, apud se sedulò recogitet & animo perpendat, quid Christus ipse fecerit, & quomodo ad hoc sacrificium comparatus accesserit.

§. I.

Imitandum ante omnia feruens Christi desiderium.

Luc. 22. 15. DESIDERIO *desideraui* (ait Dominus discipulis suis) *hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Mortis suæ diem, quin & horam toto vitæ decursu Christum vehementer exoptasse sancti Euangelistæ passim commemorant. Apud quos ipsius Domini has insignes voces ex eius intimo pectore sæpè erumpentes, veluti ex fornace ardentissimo emicantes scintillas licet aduertere: *Nondum venit hora mea.* (Ioan. 2.) *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* (Luc. 12.) *Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?* (Ioan. 18.) *Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Propterea diligit me pater, quia ego pono animam meam &c. Nemo tollit eam à meipso.* (Idem 17. 1. & 10. 17.) Hinc ait propheta, *Oblatus est quia ipse voluit.* Isa. 53. Imò quia desiderauit: eapropter *cucurrit vt gigas ad currendam viam.* Ps. 44. Et cùm demum ascenderet Hierosolymam, vt impleret omnia quæ prædicta erant de ipso, *Præcedebat discipulos suos, & stupebant ac timebant sequentes eum.* (Marc. 10. 31.) Præcurrebat enim ardore patiendi, spreto omni ludibrio & cruciatu, ex ingenti amore quo se ipsum tradebat pro nobis. Illi verò verbum crucis de eo nec audire ferebant; *Sitio*, ait, iam cruci affixus, quia nihil ardentius quàm mori pro viuificatione nostra desiderabat, sempérque concupierat. At hîc aliud desiderium ostendit, *Desiderio desideraui*, inquit, *hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Quid hoc quæso, erat quod intentissimo desiderio hactenùs exoptauerat? Hoc pascha nobiscum manducare, de quo Paulus ait, *Pascha nostrum immolatus est Christus.* (1. Cor. 5. 7.) Nam Dominus Iesus (ait maximus Ecclesiæ Doctor Sanctus Hieronymus, in ep. ad Hedibiam, q. 2.) *ipse conuiua est, atque conuiuium,*

ipse comedens & qui comeditur. Sic & qui immolat & qui immolatur. Vnde S. Ambrosius in cap. 1. Luc. *Quando sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*, cruenter in cruce, incruenter in cœna, vtrobique idem, sed diuerso modo. Persecutorum manibus fuit immolatus in cruce, quamuis interiori affectu semetipsum offerret: at instituendo Eucharistiam se solus ipse obtulit, vt sacrificium suum ostenderet prorsus liberum & voluntarium, sicut antè per Prophetam dixerat, *Voluntariè sacrificabo tibi*: & de eo alius Propheta, *Oblatus est quia ipse voluit*; Ideo sacrificium Eucharistiæ instituit, antequam morti addictus esset *in ipsa nocte in qua tradebatur*; & vt sacra habet Liturgia, *pridie quàm pateretur*, vt spontaneæ suæ oblationis esset perenne monimentum: ideo dicebat, *desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequàm patiar*, quia non tantùm mox passurus sum pro vobis, sed etiam quia instituo sacrificium ad fructum passionis meæ vobis applicandum: perpetuum erit memoriale mei in vos amoris, & thesaurus semper inexhaustus, ac omnibus apertus meritorum meorum: denique oblatio perpetua, Deo gratissima ad laudem, gloriam & honorem ei referendum pro infinitis suis in vos beneficiis, & ad conciliandam vobis in æternum eius misericordiam & gratiam; propterea *hoc pascha desideraui manducare vobiscum antequam patiar.* Hoc certè Christi desiderium feruentissimum, accedens Sacerdos ad altare Dei, debet sedula mente reuoluere, ardorísque huius scintillas suo in pectore pro affectu imitationis Domini sui (cuius vicem & typum gerit) excitare. Prædixit Zachariæ Gabriel Archangelus de filio ei nascituro, *Ipse præcedet ante Dominum in spiritu & virtute Eliæ*, Luc. 1. 17. Fuit Ioannes Christi præcursor; at Sacerdos Christi debet esse sectator & imitator. Satagat igitur oportet, cùm eius vicariam obit personam, venire post eum ad altare Dei, in ipsius Christi spiritu & virtute. Virtus Christi propria, charitas est, quam ideo rectè appellat magnus Augustinus, *Discipulorum Christi characterem*, seu speciale symbolum ac signaculum; spiritus eius est desiderium humanæ salutis. Oret igitur imprimis Sacerdos, cùm Christi sacrificium oblaturus est, Spiritum sanctum, vt in suis præcordiis hunc Christi ignem, hunc Christi ardorem accendere dignetur, vt dicere cum Domino verè possit fidelibus suo assistentibus sacrificio, *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam moriar*, quasi moriturus iam propè esset, próque ouibus Christi animam sicut ipse fecit positurus. Sitiuit Christus in cruce, sed quid? *Sitio*, inquit; Aptè & solerter S. Bernardus, *Cur Domine de cruce siles, & de siti clamas?* Nempe quia siti acutissima adurebatur: Quid sitiebat? respondet (apud S. Augustinum) *Sitis mea salus vestra est, sitis mea redemptio vestra, sitio fidem vestram, gaudium vestrum, plus animarum vestrarum salus quàm corporis mei cruciatus me tenet*, & semper reuera tenuit: arsit enim semper hoc vehementissimo desiderio quod in vltima vitæ suæ nocte testatus est, desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. Vtinam Sacerdos aggressus idem sa-

Psal. 53. 8.
Isa. 53. 7.
1. Cor. 11.
Serm. 1. in Ramis Palmar. & in Psal. 33. & 61.

crificium eodem æstu & desiderio humanæ salutis inflammetur! Prima hæc est (postquam animæ sordes absterserit) dispositio, qua tanto mysterio Deo dignè & acceptabiliter offerendo, sese potest præstare idoneum.

§. II.

Agonia Christi, contritio Sacerdotis.

PRÆCLARE Hildebertus in suo pereleganti Carmine de *Missæ* mysterio notat Christum à prece & agonia in horto, holocaustum quod obtulit in passione sua inchoasse.

A prece discipulos, inde petendo crucem.
Nam ter humi strato, contritio cordis, & ille
Sanguineus sudor, crux fuit ante crucem.

Torqueat se Sacerdos antequam sacrificium Missæ exordiatur intimo cordis dolore pro suis & populi peccatis; Apostolicum illud axioma seriò recogitans: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur vt offerat dona & sacrificia pro peccatis; qui condolere possit iis qui ignorant & errant, quoniam ipse circumdatus est infirmitate. Et propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis.* (Heb. 5. 1.) Christus peccata non habuit pro quibus doleret vel offerret; at peccata nostra horruit, fleuit, eluit, sua agonia & acerbissima passione: *Qui in diebus carnis suæ* (id est mortalitatis) *preces supplicationésque cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* (Heb. 5. 7.) At Sacerdos propriis oneratus peccatis, insuper populi peccatis aggrauatur. Sat est Laïco antequam ad diuinam mensam accedat, *vt probet* (hoc est expurget) *semetipsum, & sic de pane illo edat & de calice bibat;* at hoc non sufficit Sacerdoti, necesse est vt non solùm pro suis, sed & populi delictis doleat, conteratur, anxietur, lugeat, oret, & offerat, si exoptat suo dignè officio perfungi. Agoniam igitur Christi in hortò sanguineum sudorem exundantis attentè meditetur, ac pro virili imitetur hanc Domini ad suum holocaustum insignem parasceuen. Totus oculus esse debet Sacerdos, non modò vt internas, externásque labes exactè perspiciat, verùm etiam vt suas effusè lugeat & alienas noxas. Idem priuatim & secretò sua peccata confiteatur antequam sacris incipiat operari: tum illam Confessionem generalem quæ fieri solet ante Missæ introitum sic corde & ore faciat, vt memor sit circumstantis populi pro quo intercessor accedit, peccata eorum cum suis, adeóque vt sua propria exhorreat, cordéque contrito & humiliato veniam sibi & illis indulgeri obnixè à Domino deprecetur: vox digna est Sacerdotis, *Parce Domine, parce populo tuo!* (Ioel. 2. 17.) Vox digna est peccatoris pœnitentis, *Auerte faciem à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* (Psal. 50.) Vtramque personam Sacerdos sustinet publicam & priuatam: vtroque igitur munere æquanimiter defungatur, *Si est Sacerdos* (ait S. Ambrosius) *oret pro populo.* At ne sui ipsius immemor sit, quà enim homo, peccator est.

Agoniam Christi in horto sudorémque sanguineum, quo orando patrem madefactus apparuit, plerique interpretum adscribunt pugnæ quam pertulit sensualitatis, meritò horrentis mortem proximam eámque turpissimam & acerbissimam, & rationis ipsam acceptantis: Putant enim agoniam hanc fuisse colluctationem quandam sensus & naturæ Christi delicatissimæ exhorrescentis mortem, cum ratione superiori ad Dei gloriam & humani generis salutem, ipsam mortem vltro suscipiente & de illo metu & formidine sensitiuæ partis triumphante. Cæterùm hoc non inficior, sed solam hanc fuisse causam, seu præcipuam rationem huius extremi Christi doloris (agoniam enim definiunt, extremam conturbationis speciem:) non censeo: Spiritus sancti oraculum est ore S. Petri pronunciatum, *Christum peccata nostra in corpore suo pertulisse.* Cui verba Isaiæ consonant, *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Attritus est propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus &c. Et posuit Dominus in eo omnes iniquitates omnium nostrûm. Propter scelus populi sui, Dominus percussit eum.* Hoc pondere igitur Christus in procinctu suæ passionis degrauatus, & omnium mundi peccatorum quæ sanguine suo mox expiaturus erat super crucem, ingenti horrore correptus sudauit & arsit, vsque ad lachrymas & sanguinem, ipsámque agoniam, qua affectus discipulis suis dicebat, *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* In hac angustia quam horror diuinæ offensionis & peccatorum totius generis humani grauitas & magnitudo excitabat, *apparuit ei Angelus Domini confortans eum:* Sed *tali confortatione,* (ait Beda in cap. 22. Luc.) *quæ dolorem non minuit, sed magis auxit; confortatus enim est ex fructus magnitudine, non subtracta doloris amaritudine.*

S. Cyrill. l. 4. in Ioan. c. 1. S. Damascen. l. 3. orthodox. fid. c. 20. S. Bon. sup. c. 12. Lucæ &c.

Sacerdos ingrediens in Sancta, hanc Christi agoniam & confortationem Angelicam, vtinam æqua lance apud se perpenderet! Primùm enim conciperet, non dubito, in corde suo immensum de peccatis totius mundi dolorem & horrorem, quo pro Dei amore ea omnia & singula detestaretur, séque intra se, præ confusione & pœnitudine absorberet, vt in se illud Prophetæ impleretur, *Magna est velut mare contritio tua.* LXX. vertunt, *Magnum est poculum, seu calix contritionis tuæ.* Quis calix magnus, nisi ille *qui præclarus est?* Nisi ille de quo Christus dicebat Petro, *calicem quem dedit mihi pater non vis vt bibam illum?* Calix, inquam, ille, de quo dicebat ipse duobus fratribus Zebedæis, *potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? possumus,* aiunt, & quidem *calicem Domini biberunt & amici Dei facti sunt.* Hunc ipsum calicem bibit Sacerdos in tremendo illo sacrificio, quod in memoriam offert passionis & mortis Domini. Sanè si alta mente considerat, sanguinis Domini plenum hoc esse poculum, non poterit cruorem istum pretiosum sanguinémque pro se & toto mundo effusum delibare, quin causæ huius horrendæ effusionis, suorum scilicet & mundi vniuersi delictorum recordetur, & sic amaritudine repleatur, Dominóque suo compatiatur cum tanto dolore crucifixo, atque tanto ex amore, quo nos dilexit, & vt redimeret in tam diram se mortem tradidit, immolato.

Thren. 2. 13.

Ioan. 18. 11.

Matth. 20. 22.

§. III.

Christus in procinctu suæ passionis confortatus fuit ab Angelo. Opem Angelicam Sacerdos tremenda mysteria celebraturus imploret, qua indiget plurimum.

QVIS *fidelium* (ait S. Gregorius Dialog. l. 4. c. 58.) *habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri.* Constans est hæc sanctorum Patrum sententia, Angelos in Missæ sacrificio venerabundos adesse, Christum adorare, diuina mysteria mirari, Sacerdotem comitari, spectare Clerum, speculari populum, templum perlustrare, circumcingere altare, implere sanctuarium. S. Ambrosius in c. 1. Lucæ, *Vtinam* (inquit) *nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus, Angelus assistat, imo præbeat se videndum! non enim dubites assistere Angelum quando Christus assistit, Christus immolatur.* S. Chrysostomus hom. 3. in ep. ad Ephesios. *Contemplare obsecro* (inquit) *adstat mensa regia, adsunt Angeli mensæ huius ministri, adest Rex ipse.* Et rursus hom. 3. contra Anomæos. *Tempore illo* (sacrificij scilicet) *non solùm homines &c. sed etiam Angeli Domino genuflectunt & Archangeli rogant &c. habeat vt sibi sacram illam actionem in fauore.* Et hom. 36. in ep. 1. ad Corinth. *Et tu igitur ante illud horrendum tempus, animo tremisce, animo commoueare, priusquam vela reducta, & chorum Angelorum progressum vides, in ipsum vltro cœlum ascende.* Et lib. 6. de Sacerdotio. *Per id tempus & angeli Sacerdoti assidentes, & cœlestium potestatum vniuersus ordo, clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, Angelorum choris plenus est.* Ne verò oratorio more loqui os illud aureum quisquam arbitretur, sed ex rei compertissima veritate, ipsum audire iuuat, huic de se opinioni, verbis huiusmodi occurrentem. *Ego* (inquit ibidem) *commemorantem quendam audiui, cùm diceret senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse: ac per illud quidem tempus derepente Angelorum multitudinem conspexisse (quatenùs humanus aspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium, denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente Rege stantes videat.* Affine narrationi huic est, quod refert Cyrillus Anachoreta in vita sancti Euthymij, cum scilicet frequenter vidisse terribilem Angelorum visionem vnà secum Deo ministrantem, & sacra contrectantem. Gesta Sanctorum innumeris referta sunt huiusmodi exemplis. Quibus profectò Sacerdos admonetur quanto cum timore & reuerentia diuino huic sacrificio celebrando se debet præparare ac illi incumbere. Ad Angeli vnius conspectum Daniel ita stupefactus est, vt corruerit protinus feréque spiritu toto defecerit. Dilectus quoque ille discipulus qui in vltima cœna recubuerat super pectus Iesu, videns

Idem hom. 22. in Acta.

dens Angelum apparatu mirabili sibi apparentem, exterritus *ad pedes eius cecidit tanquam mortuus*: Quin Angelo apparente ad sepulchrum Domini, *præ timore eius exterriti sunt custodes & facti sunt velut mortui* Matth. 28. 4. Quanto igitur terrore & tremore Sacerdotem concuti par esset, ad horrendum hoc mysterium accedentem, cui tot Angeli assistunt, immò vbi Rex ipse Angelorum adest cum omni cœlesti militia, id est beatorum spirituum choris; ipsa maiestate (quam vix intueri audent) perculsis, quemadmodùm ipse Sacerdos in præfatione ad hanc terribilem actionem, agnoscit & prædicat. *Per Christum*, inquit, *Dominum nostrum. Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, adorant dominationes; tremunt potestates. Cœli cœlorúmque virtutes ac beata Seraphim, socia exultatione concelebrant*, &c. Audis hîc Angeli non modò laudes concinunt, sed & cum eis Dominationes adorant: at etiam tremunt potestates, cœli, cœlorúmque virtutes ac beata Seraphim &c. Quid igitur hîc faciet Sacerdos tantò indignissimus officio, vilis vermiculus, puluis & cinis; miserrimus peccator? stupebant quidam olim videntes Saul inter choros prophetarum, diuina cantica modulari: *Quenam res* (aiebant) *accidit filio Cis? num & Saul inter prophetas?* Quid coruo cum columbis? homini peccatori cum Angelis? reo inferni & gehennæ cum cœli ciuibus; Dei domesticis & ministris purissimis, potentissimis, ac beatissimis? Perterruit olim Dauidem vehementer Angelus cum gladio visus euaginato ad percutiendum populum. Multi indignè accedentes ad tremenda mysteria, ab Angelis sacri altaris custodibus sæpe percussi sunt, iámque suo tempore Apostolus multos propterea variis infirmitatibus contabuisse testatur, multósque præpropera morte affectos; *Ideo*, inquit, *inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi*. Nec exempla desunt Sacerdotum impura mente, *prædendísque manibus* (vt verbis Tertulliani vti liceat) diuinam hanc hostiam immolantium, quos diuina vltio cùm per bonos Angelos, tum quandoque per malos inflicta extemplò, non sine publica reorum infamia perculit. At verò demus quod æquanimius est credere: Sacerdotum accedere neminem ad altare Dei, sacrificium vt offerat incruentum, qui non priùs ritè expurgata mente & lotis * manibus (vt aiunt) se ad tam diuinum opus pro virili præparauerit: Apostolis sanè nullus purior esse potest, quorum tamen antequam sacri huius conuiuij participes Christus efficeret, pedes abluere voluit: *Qui enim lotus est* (inquit) adhuc indiget *vt pedes lauet vt sit mundus totus*. Tantam enim munditiem exigit hoc tremendum mysterium, vt satis purus esse nemo possit, ad cœlestis huius muneris dignam participationem. Nec dubium quin maior puritas in celebrante requiratur, quàm in communicante tantùm desideratur: plus est enim sacrificare, quàm de sacrificio participare; offerre & consecrare quàm sacrificio assistere: fungi vice Christi, quàm puri hominis partes agere; Sacerdotis exequi verendum ipsis Angelis officium, quàm in turba plebis censeri, & in vltimo Ecclesiæ loco consistere. *Pauete ad sanctuarium meum*, ait Deus

Apoc. 1. 17.
1. Reg. 10. 11.
1. Cor. 11.
* Vide Gregor. NAZ. Apolog. seu orat. 1. tom. 1. paulo post init. p. 3.
Ioan. 13. 10.
Leuit. 26. 2.

Sacerdotibus. Christus ipse in procinctu suæ immolationis pauere cœpit & tædere: in agoniam vsque descendit, hoc est extremam doloris speciem; sudauit & arsit, lachrymatus est, orauit, clamauit, *in clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia*, qua scilicet patrem æternum cui se offerebat, reuerebatur. Vertunt Nouatores, *ex suo metu*. Esto. sed Christus non sibi, sed nobis metuebat, quos nimirum præuidebat magna ex parte fore ingratos, fructúque ideo priuatos iri suæ redemptionis. Timebat ministris suis, quibus tanti sacrificij officium sui vice committebat, ne scilicet impurè id exequendo, ipsi exciderent à gratia & benedictione, quam cæteris dispensarent, & vnde haurire sibi salutem potuissent, sibimet parerent perniciem. Memores sint igitur semper diuinæ huius interminationis, *Sacerdotes qui accedunt ad Dominum sanctificentur, ne percutiat eos.* Exod. 19. 21.

At bene est, quod Angeli non modò altari assistunt, vbi Christus Rex gloriæ & auctor ac fons gratiæ immolatur: sed etiam assident Sacerdoti, quin (vt sæpe visi sunt) eidem reuerenter subministrant. Docet S. Ioannes Chrysostomus hom. in Encæniis, Angelos offerre cum Sacerdote, & tempore sacrificij ipsum corpus Domini adorantes, rogare pro omni genere humano, dicentes; *pro iis, Domine, obsecramus, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam efflares in cruce; pro iis supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro iis oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.* Quòd si rogant pro plebe, quanto magis pro Sacerdote ipso, cuius ore consecratur Christi corpus & offertur? Eiusdem S. Chrysostomi doctrina est insignis, Angelos precum suarum similitudines in mente Sacerdotis transformare, hanc illustrare, & fraternæ societatis affectu, precum eius imbecillitatem sua viuacitate adiuuare, totóque quo sacris operatur tempore ipsi adesse, & iugiter comprecari. Huc spectat illa Sacerdotis oratio, qua in canone, hunc in modum precatur: *Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ.* Sic enim petit & exoptat Angelorum intercessione iuuari, & commendari suum Deo obsequium & cultum, quem (hostiam hanc pretiosam offerendo) exhibere desiderat.

Ipsemet S. Chrysostomus Sacerdotem offerentem corpus Domini, ac illud dispensantem, eleganter appellat *Angelum Seraphicum*: alludendo scilicet ad Seraphim, qui calculo ignito sumpto per forcipem, ab altari diuino, tetigit labia Isaiæ & eum mundauit. Calculus iste carbunculus erat (secundùm S. Hieronymum) lapis nimirum pretiosus flammeo & igneo colore collucens. Ignis enim cœlestis quo Dei altare ardet, non carbonibus ligneis, sed pyropis nutritur & carbunculis, scilicet quia inextinguibilis est. Arcano igitur Isaiæ purificationis per Seraphim peractæ, Sacerdos officij sui admonetur, vt discat hominem exuere cùm ad altare procedit, leuare se supra se, Angelum induere, Seraphim imitari: etenim purus & feruens vt Seraphim esse

S. Cyrill. lib. de Incarnat. vnigeniti c. 8.

debet; vt corpus Christi ab altari capiat, illúdque dispenset, sed verò capiat forcipe mystica quæ bifida est, fide scilicet constans & charitate, vel gemina legis perfectione, Dei nimirum dilectione & proximi. Túmque tradat diuinum illud pignus Isaiæ, id est peccatori confesso, plangenti, & venerabundo. At Sacerdos etsi officio sit Angelus, imò Seraphim dignitate comparetur, natura tamen homo est, & fragilitate peccator. Opus igitur habet ope Angelica, atque Seraphica puritate, vt dignè obeundo tanto mysterio præparetur. Dicat igitur intenta mente cùm ad tremendam aram accedit, *Deus qui labia Isaiæ prophetæ calculo mundasti ignito &c.*

§. IV.

Sanctorum etiam suffragiis postulet adiuuari, cùm & Christus, qui paßionem suam ab oratione incepit, Petrum, Iacobum, & Ioannem orare & vigilare secum voluerit, ad præbendum exemplum expetendæ Sanctorum comprecationis, quando sacrificium Deo est offerendum.

Hildeb. in Carmine de Myster. Missæ.

SI *bene cuncta notes, hoc totum filius egit,*
A prece discipulos, inde petendo crucem.
Primùm iussit eos vigilare statimque precari,
Pòst dormire, dehinc agnus & ara tulit.

Species tibi datur, & forma præscribitur, quam debeas æmulari (ait S. Ambrosius lib. 5. Comm. in Lucam) *Quando vis officium pietatis adoriri, Christi exemplum sequi debes; qui cum Apostolis orauit;* Sic autem orauit *non propter suffragium sed propter exemplum.* Ideò Ecclesia, ne propriis fidat meritis, Sacerdoti præscribit assistentium sibi ministrorum, plebísque circumstantis orationes postulare, antequam diuinam ipsam actionem exordiatur. *Orate fratres,* (inquit) *vt meum ac vestrum sacrificium fiat acceptabile apud Deum patrem omnipotentem.* Sic expetit suffragia Ecclesiæ militantis: verùm quia in hoc mysterio summis ima sociantur, terrena cœlestibus iunguntur: aduocatis in vnum Angelis cum hominibus, Sanctorum etiam beatorum (hoc est Ecclesiæ triumphantis) opem & communionem deposcit. *Communicantes,* inquit, *& memoriam venerantes, imprimis gloriosæ sempérque Virginis Mariæ, Genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi, sed & beatorum Apostolorum ac Martyrum tuorum Petri & Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, &c. & omnium Sanctorum tuorum, quorum meritis precibúsque concedas, vt in omnibus tuæ protectionis muniamur auxilio.* S. Cyrillus Hierosolymit. Catechef. 5. hanc precem his verbis recitat, *Rogamus te nos omnes, & hoc sacrificium tibi offerimus, vt meminerimus etiam eorum qui ante nos obdormierunt: primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum & Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras.* Nempe rectè intelligit Sacerdos, fauorabile Dei consilium hoc esse, & eius misericordiæ benignum artificium, vt ad Sanctorum suffragia,

qui cùm hîc viuerent, ei fide & opere placuerunt, auxilij sui faciliùs impetrandi causa confugiamus. Acutè id ac perappositè dudum S. Chrysostomus obseruauit (hom. de pœnit. & confess. quæ incipit, obsecro, flagito, supplico, tom. 5. circa finem.) *Mihi*, inquit, *aliud maius est indicium diuinæ misericordiæ, quod dicam: Cùm enim non inuenit homines viuos & fiducia præditos, qui possint intercedendo veniam obtinere, confugit ad defunctos, & per illos, inquit se remissurum peccata, quemadmodùm Ezechiæ dicit* 4. Reg. 19. & Isa. 37. *protegam ciuitatem hanc propter me & propter Dauid puerum meum.* iam olim enim Dauid mortuus erat. Recurrit igitur Sacerdos hoc inductus documento, ad Sanctorum qui mortalitatem exuerunt, charas Deo supplicationes, quibus Deum fore mortalibus indulgentiorem non immeritò confidit. Petrus beatus Apostolorum princeps propè migraturus è corporis tabernaculo, opem suam apud Deum fidelibus vltro promisit. *Certus sum*, inquit, *quia velox est depositio tabernaculi mei, secundùm quod Dominus noster Iesus Christus significauit mihi. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis.* 2. Pet. 1. 14. 15. Fidenter igitur eum potest Sacerdos interpellare vt suæ sponsionis memor sit, det operam apud Deum, vt mortis Domini perennem & salutarem hoc in mysterio commemorationem faciamus, & commoriamur, concrucifigamur, consepeliamur, cum eo resurgamus è tumulo, & in cœlum conscendamus. Sic & Paulus vas electionis exorandus est, vt qui quod accepit à Domino tradidit nobis, de hoc ineffabili mysterio: hoc ipsum, vt Christus ipse instituit ad amussim eius mandati exequamur. Cupiamus dissolui & esse cum Christo, & interim mortem eius donec veniat annunciemus. Rogandus Andreas, amator crucis, vt mortis Domini perennem memoriam, & ipsi compatiendi desiderium illud ardentissimum quo flagrauit, animæ nostræ præcordiis altè infigat, illúdque sacrificium quod per singulos dies Deo omnipotenti tanta puritate, fide, charitate offerebat, impetret nobis secundùm suum exemplum immolare. Iacobus mundi supplantator & desiderator feruidus calicis Domini, obsecrandus est, munus conciliet, vt mundi spurcitiis proculcatis, fontem aquæ viuæ, qui Christus est, ardenti pectore sitiamus. Ioannes eius frater, dilectúsque Domini discipulus, qui supra pectus eius in cœna recubuit, dignus est qui etiam interpelletur, suis vt ipsum Dominum gratissimis precibus pro nobis exoret, vt adstare secum ipsi Crucifixo nobis obtineat; concito cursu & præcordiali affectu eum in sepulchro quærere, aliena specie obuelatum fide viua agnoscere, & colere; ipsum amare super omnia, terrena despicere, cœlestia meditari, Dominíque in gloria aduentum pro desideriorum cumulo exoptare. Hac ratione quotquot sancti Apostoli & Martyres, qui in sacro Canone nominatim recensentur, gratiam qua dignum Deo sacrificium & salutiferum nobis supremæ eius maiestati offeramus, impetrent, interpellari possunt.

§. V.

Imprimis gloriosæ sempérque Virginis Mariæ Deigenitricis suffragia imploranda sunt, à Sacerdote celebrante.

ÆQVVM certè erat, vt sanctissima Virgo Deigenitrix hîc in apice omnium Sanctorum collocaretur: quæ scilicet regina facta est omnium creaturarum, cùm regis omnium effecta est mater. Sensit hanc singularem prærogatiuam beatissimæ Virginis, diuino afflatu irradiata Elisabeth, cùm ad ipsius salutationem stupefacta hanc in vocem erupit: *Et vnde hoc mihi, vt mater Domini mei veniat ad me?* Nempe Domina ad ancillam suam, siquidem mater Domini mei, mea Domina est. *Luc. 1. 43.* Ideo non modò Angelorum, sed & Sanctorum omnium Regina, beata ipsa Deigenitrix, ab Ecclesia prædicatur: quia omnibus præeminet dignitate, honore, auctoritate, loco, donis, meritis, titulis, gratiæ plenitudine, & gloriæ splendore ac magnitudine. Hinc S. Epiphanius oratione de eius laudibus, *Solo Deo excepto, cunctis superior existis.* Et meritò quidem. Matris Dei etenim dignitas est incomparabilis, incomprehensibilis, & immensa: habet enim hoc titulo dignitatem quandam infinitam ex bono infinito quod est Deus, vt ait Theologorum apex 1. p. q. 25. a. 6. ad 4m. Hac de causa igitur in Canone prima omnium ponitur veneranda eius memoria, *Communicantes & memoriam venerantes, imprimis gloriosæ sempérque virginis Mariæ genitricis Dei & Domini nostri Jesu Christi.*

Sed primo loco non tantùm, at etiam principaliter, in Canone commemoratur: quia nimirùm, tametsi Sanctis quibusque in omnibus antecellat, hoc in mysterio post Christum præcipuum ius habet. *Caro Christi est caro Mariæ.* hostia igitur quæ in hoc sacrificio immolatur, est caro de carne eius, & os de ossibus eius. Præclarè S. Augustinus, *Quia*, inquit, *horribilius est carnem humanam comedere quàm occidere, & sanguinem bibere quàm fundere: necesse erat vt hæc mensa lactesceret, nam mater hoc fecit.* Supponit enim quod ad vitandum horrorem Christus hîc nobis dederit corpus suum & sanguinem, non in aperta specie, sed panis & vini accidentibus obuelatum: sicut mater suum sanguinem infanti communicat in lac transformatum: hoc est coloratum albedine, & suaui sapore conditum, vt ab infante libentiùs exsugatur. At sicut mel opificium est apis, sic mensa hæc lactea (qua alimur ad vitam æternam) opus est Virginis Deiparæ: nam ex ea Verbum diuinum carnem & sanguinem assumpsit, quem hoc in sacrificio sumendum nobis exhibet, quasi lac ad sugendum. Hinc gratulabunda de hoc sanctissimo diuinóque beneficio, canit Ecclesia:

Pange lingua gloriosi
Corporis mysterium,
Sanguinísque pretiosi,
Quem in mundi pretium
Fructus ventris generosi

Rex effudit gentium.
Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine.

Ideo in officio festi & octauarum sanctissimi Sacramenti, ad Primam ℞. breue hoc assignatur, *Qui natus es de Maria Virgine, miserere nobis:* Et Præfatio in Missa dicitur de Christi natiuitate, *Quia per incarnati Verbi mysterium.* Apposite prorsus. Etenim Eucharistia teste S. Chrysostomo nihil aliud est, quàm *Incarnationis extensio.* Sed & Hymni Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, & Completorij per totam octauam venerabilis Sacramenti, hoc versiculo terminantur,

Gloria tibi Domine,
Qui natus es de Virgine, &c.

Aurea est S. Anselmi sententia, lib. de Excell. Virg. Mariæ c. 6. *Nihil vtilius post Deum, memoriâ matris eius.* Hinc mystica illa theoria ortum duxit, vt in sacris officiis frequentissima sit venerabilis memoria ipsius Beatissimæ Virginis. Ecclesia hanc habet in desiderio animæ: idcirco generales fiunt aut quotidianæ eiusdem commemorationes in Breuiario & Missali Romano. Et in Choro, paruum quotidie ipsius recitatur officium. Sabbato officium proprium de ea agitur. Quotidie in fine Laudum, & Vespertini officij, antiphona dicitur de ea specialis, tempori quod occurrit accommodata. Pulsus campanæ mane, meridie & vesperè ad eius honorem institutus est. In Concionibus ad eius opem implorandam angelica salutatione honoratur. Plerisque solennibus per annum festiuitatibus colitur. Dies Sabbati cuiusque hebdomadæ illi consecratus est. In præliminari Sacerdotis Clerique ac populi ad sacrificium confessione, nomen eius honorificè profertur, eiúsque suffragium inuocatur: *Confiteor Deo omnipotenti, & Beatæ Mariæ semper Virgini &c. ideo precor Beatam Mariam semper Virginem.* Commemoratur in Symbolo, *Natus ex Maria Virgine &c.* Nec satis hoc fuit Ecclesiæ deuotioni. in festis propriis beatæ ipsi Virgini peculiarem assignauit præfationem: nec his adhuc stetit sui pij affectus indiciis. quotidie Sacerdos cùm oblata ad consecrationem dispofuit, secretò orat, in medio altaris inclinatus: *Suscipe beata Trinitas hanc immaculatam hostiam in memoriam paßionis, resurrectionis & ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & in honorem beatæ Virginis Mariæ* &c. Deinde præfatione recitata, decantato Trisagio, incepto Canone, paulo antequam diuinam actionem (consecrationem videlicet) aggrediatur, insignem hanc precationem in diuinæ Maiestatis conspectu pronuntiat: *Communicantes & memoriam venerantes imprimis gloriosæ sempérque Virginis Mariæ Genitricis Domini nostri Iesu Christi &c.* Nec est cur Nouatores, colendæ Virginis benedictæ memoriæ semper infesti, morem hunc esse Romanæ tantùm Ecclesiæ cauillentur: patet etenim, nec sine diuino consilio, & perpetuo orbis Christiani consensu factum est; vt in veterum non modò Latinorum, sed & Græcorum Liturgiis quæ extant, honorifica mentio beatæ ipsius Deiparæ habeatur, eiúsque commemoratio, quo eius

In Biblioth. SS. PP. tom. 2. Græco-Lat. editio. Paris. p. 5. in fine.

meritis & precibus possimus iuuari, passim interponatur. In Missa S. Iacobi, quæ est propria Ecclesiæ Hierosolymit. post lectiones de vtroque Testamento, Sacerdos ait: *Commemorantes sanctissimam, immaculatam, gloriosissimam D. N. Matrem Dei & semper Virginem Mariam, cum omnibus sanctis & iustis, nos ipsos & mutuò inter nos & omnem vitam nostram Christo Deo commendemus.* Et iterùm post preces pro omnium necessitatibus, *Commemorationem agamus sanctissimæ, immaculatæ, gloriosissimæ, benedictæ Dominæ nostræ matris Dei & semper Virginis Mariæ, ac omnium Sanctorum & iustorum, vt precibus & intercessionibus eorum indulgentiam consequamur.* Et in Liturgia Alexandrina quæ dicitur S. Marci: *Aue Maria gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia peperisti seruatorem animarum nostrarum.* Et elata voce: *Imprimis sanctissimæ, intemeratæ & benedictæ D. N. Deigenitricis & semper Virginis Mariæ.* Et in Missa S. Basilij Sacerdos dicit, *Fac vt nemo nostrûm ad iudicium & condemnationem sit particeps sancti corporis & sanguinis Christi tui, sed vt inueniamus misericordiam & gratiam cum omnibus sanctis qui tibi à sæculo placuerunt &c. præcipuè sanctissima, impolluta, perquàm benedicta, gloriosa D. N. Deipara & semper Virgine Maria.* Et in Liturgia S. Chrysostomi, cùm accepit Sacerdos secundam oblationem dicit: *In honorem & memoriam insigniter benedictæ & gloriosæ D. N. Deiparæ & semper V. Mariæ, cuius intercessionibus, suscipe Domine sacrificium hoc in cæleste tuum altare.* Et infrà prosequitur Sacerdos: *Præterea offerimus tibi rationabilem hunc cultum* &c. Et memoratis Sanctorum ordinibus hoc addit corollarium, *Præcipuè sanctissima, intemerata, supra modum benedicta, gloriosa D. N. Deipara semper Virgine Maria.* In Missa S. Cyrilli, vbi Sacerdos etiam cuiuscumque ordinis Sanctorum gradus expressit, continuò subiungit: *Maximéque sanctæ & gloriosæ semper Virginis Deigenitricis Mariæ.* Item in Missa Mosarabe, seu ordine diuini officij Gothici Mustarabum; *Per gloriam nominis tui, Christi filij Dei viui, & per intercessionem V. Mariæ, B. Iacobi, & omnium Sanctorum, auxiliare & miserere indignis seruis tuis.* Item in Missa Christianorum apud Indos. * *Commemoremus autem beatissimam Dominam Mariam matrem Dei viui & Saluatoris ac redemptoris nostri &c. Memoriam etiam veneremur Prophetarum, Apostolorum, ac Martyrum, Confessorúmque.* Constantissima sanè illa omnium gentium conspiratio, tanto cum venerationis affectu commemorandi etiam in intima diuinæ Liturgiæ parte beatissimam Deigenitricem Virginem Mariam: manifesto indicio est, grauem admodum subesse rationem, cur tam insigni loco, verbísque adeo honorificis benedictæ ipsius Virginis memoria fiat. Vt causa hæc pateat, supponendum est commune Sanctorum theorema. *Nihil Deus nos habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret* *, seu *Nihil à throno Dei, diuini muneris defluere,* ** *quod per Mariam ad nos non descendat.* Hìc verò ipsam hostiam salutarem quæ offertur, de ipsis castissimis eius visceribus productam esse manifestum est. Causa hæc est igitur cur in hoc sacrificio tanta cum veneratione recolitur: *In hac veneranda communione Sanctorum* (inquit Florus Magister, qui sub

P. 9.

P. 34. in fine.

P. 52.

P. 62.

P. 8.

Tom. 6. Biblioth. SS. PP. col. 96. versus finem.

Ibid p. 103.

* *Ibid. col. 134.*

* *Ita iisdem verbis S. Bernard. serm. 3. de vigil. Natiuit. Domini.*

** *Richard. à S. Victore apud Pelbartum l. 1. p. 4. a. 10. c. 1. qui citat etiam S. Anselm.*

Tom. 6. Biblioth. SS. PP. col. 168. & 169.

Carolo Caluo clatuit, in exegesi seu expositione Missæ) *beata Virgo Maria prima ponitur, per quam & illi & nos auctorem vitæ meruimus suscipere.* Et iterùm exponens orationem quæ Dominicæ subnectitur: *Libera nos Domine ab omnibus malis, & intercedente pro nobis beata & gloriosa semper Virgine Deigenitrice Maria, & beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea:* Subiungit Florus, *Hoc autem paucissimis, sed eminentissimis sanctis nominatis, à Deo* (Sacerdos) *exorat, videlicet, vt intercedente imprimis Deigenitrice, per quam humano generi salus exorta est.* Hinc in Liturgia Æthiopica quæ peruetusta est, Sacerdos exclamat venerabundus, ad ipsam gloriosam Virginem, *Lætare Domina, quia salutem deprecamur, O Virgo in omni tempore, Mater Christi & Dei esser sursum & in altum orationem nostram!* Et cùm incensat altare Sacerdos dicit, *Salue Virgo Maria Deigenitrix, tu es thuribulum aureum, quæ carbonem ignitum portasti &c. qui peccata remittit & culpam delet, & ex te homo factus est, & patri seipsum verum incensum, & pretiosum sacrificium obtulit.* Deinde coadiutor Sacerdotis, alius à Diacono, alta voce inclamat: *Omnes qui non amant Dominum nostrum, & in natiuitatem suam minimè credunt, & in sanctam Mariam Virginem, Anathema sit vsque ad aduentum eius.* Vnde quæso tantus Sacerdotis sacrificantis zelus? nisi quia post Christum, primam omnium Beatissimam Virginem eius genitricem colimus, ex qua natum ipsum confitemur: per quam ipsum Christum agnum hîc immolatum pro mundi salute, hostiam viuam & & viuificam suscipimus. Non immeritò igitur, qui benedictam ipsam Virginem non amat, qui opem eius non implorat, qui in eius intercessionibus non confidit, anathema sit. Cæterùm si vsquam eius sunt postulanda suffragia, hîc certè & nunc potissimùm deposcenda sunt, vbi victima illa salutaris, quam nobis peperit, æterno patri offerimus, in tanti beneficij gratitudinem, in remissionem peccatorum, ad omnis mali depulsionem, denique ad gratiæ, omnísque boni temporalis & æterni impetrationem. Pulchrè omninò S. Bernardus in serm. de aquæductu, eam sic ideo compellat, *Inuenisti* (ait Angelus) *gratiam apud Deum, semper hanc inuenies gratiam, & sola est gratia qua egemus.*

Missa Æthiopum to. 2. Bibl. SS. PP. col. 46.

Gratius est Deo obsequium quod Mariæ impenditur (inquit Fortunatus antiquus ille Pictauiensis Episcopus) quàm quod Sanctorum cuilibet exhibetur. At Fulbertus sanctissimus Carnotensis Antistes, etiam obsequium quod Deo per Virginem impenditur, gratius ei ac acceptius esse quàm quod per alios Sanctos defertur, egregiè docet*: *Inter hæc* (inquit) *fratres, cùm toto mentis affectu, beatissimæ Virginis nos intercessionibus committamus, omnes eius patrocinia omni nisu imploremus, &c. Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus liberatis impendere suffragium.* Inde igitur iam liquidò constat, quàm aptè atque vtiliter Sacerdos tremenda offerens mysteria, Virginis beatissimæ commemorationem, aliorum omnium Sanctorum memoriæ anteponat, præsertímque ambiat eius fauore ac patrocinio communiri. *Communicantes & memoriam venerantes, imprimis gloriosæ sempérque Vir-*

* In serm. qui habetur apud August. 35. de SS. & in appendice. Sed tandè inter Fulberti genuinos fœtus repertus est.

Virginis Mariæ &c. Mirum hîc in modum ſuccinit Arnoldus Carnotenſis: *Vna eſt Mariæ & Chriſti caro, vnus ſpiritus, vna charitas, & ex quo dictum eſt ei Dominus tecum, inſeparabiliter perſeuerauit promiſſum & donum, ideo filij gloriam cum matre non tam communem iudico, quàm eandem.* Tract. de laud. Virginis.

Tu igitur ô Sacerdos! agnum Dei immolaturus, qui tollit peccata mundi: auſpicato ſub eius beatiſſimæ Deigenitricis præſidium confugito, eámque cum tota animi deuotione obſecrato, tibi vt tam arduum aggredienti opus, ſubſidium conferre opportunum dignetur. Aſtitit Chriſto filio ſuo vnigenito, in ara crucis ſe hoſtiam Deo patri & oblationem pro mundi totius redemptione immolanti. Enixè igitur illam interpella, tibi quoque vt adſit, idem ſacrificium, licèt incruentum, offerenti, téque Chriſto ſiſtat, alterúmque vt caſtiſſimum Ioannem ſibi in comitem & filium cooptare velit, efficeréque apud Dominum, vt de te illi miſericorditer dicat, *Ecce filius tuus*; tibíque *Ecce mater tua*. Sufficit hoc tibi pro omni gratia, nam ſi filius es Mariæ, frater Chriſti eris: ſi compaſſus fueris Chriſto patienti, & compatienti ſuæ beatiſſimæ parenti, ſtanti ante crucem: etiam conglorificaberis*. Etenim quiſquis eſt ſocius Chriſti paſſionum, erit & conſolationis, 2. Cor. 11. 7. Dic igitur huic beatiſſimæ Virgini, magno cum pietatis affectu.

Ioan. 19. 26. 27.

* *Vide S. Leon. ſerm. 9. de Quadr.*

Sancta Mater iſtud agas,
Crucifixi fige plagas,
Cordi meo validè.
Tui nati vulnerati,
Tam dignati pro me pati,
Pœnas mecum diuide.
Fac me verè tecum flere,
Crucifixo condolere,
Donec ego vixero.
Juxta Crucem tecum ſtare,
Te libenter ſociare
In planctu deſidero.

§. VI.

Chriſtum ſeſe totum hoc in ſacrificio (vt in Cruce) æterno Patri offerentem, Sacerdos celebraturus potiſſimum imitetur.

SENTENTIA admodùm illuſtris, & à Sacerdote diuinum offerente ſacrificium, præcordiis animæ altè incutienda, ea profectò eſt quam de ſeipſo ſcripſit S. Gregorius Nazianzenus, Theologus per excellentiam à Patribus vocitatus, & os Chriſti, à B. Hieronymo qui ſe eius fuiſſe diſcipulum non immeritò gloriatur; * *Quum ſcirem* (inquit in Apologetico, ſeu orat. 1. to. 1.) *quod nemo magno illo, vel Deo, vel ſacrificio, vel pontifice dignus eſſet, qui non priùs ſemetipſum Deo ſacrificium viuum & ſanctum obtulit, & vt rationalem cultum, Deo acceptum exhi-*

* Ταῦτα οὖν εἰδὼς ἐγὼ, καὶ ὅτι μηδεὶς ἄξιος τοῦ μεγάλου καὶ Θεοῦ καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως, ὅστις μὴ πρότερον ἑαυτὸν παρέστησε τῷ Θεῷ θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν, μηδὲ τὴν λογικὴν λατρείαν εὐάρεστον ἐπεδείξατο, μηδὲ ἔθυσε τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ πνεῦμα

buit, & sacrificium laudis & spiritum contritum immolauit: Quomodo ausus fuissem externum illi sacrificium offerre, quod magnorum est mysteriorum ἀντίτυπον, aut quomodo mihi Sacerdotis speciem & nomen vendicassem, priusquàm operibus sanctis manus meas consecrassem?

συντετριμμένον, ἣν μόνην ὁ πάντα δοὺς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν θυσίαν, πῶς ἔμελλον θαρρῆσαι προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἔξωθεν, τὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων ἀντίτυπον, ἢ πῶς ἱερέως σχῆμα καὶ ὄνομα ὑποδύεσθαι, πρὶν ὁσίοις ἔργοις τελειῶσαι τὰς χεῖρας; &c.
S. Gregor. Nazianz. orat. 1. tom. 1. p. 38. nouæ edit. Paris.

PVNCTVM I.

Quæstio celebris, de re in qua consistit sacrificij Missæ formalis ratio?

ANTEQVAM doctrina hæc ad sensum quem spectamus, adaptetur, hac obseruatione opus est, celebrem verti apud Theologos quæstionem, *In qua parte Missæ propriè sita sit sacrificij essentia?* Sunt enim qui volunt essentiam huius sacrificij in oblatione panis & vini positam esse. Alij in oblatione verbali corporis & sanguinis Domini, quæ fit post consecrationem per illa verba, *Vnde & memores &c. offerimus præclaræ maiestati tuæ, de tuis donis & datis, hostiam puram, hostiam sanctam:* Alij in fractione hostiæ: Alij in specierum commixtione; alij in distributione & participatione; alij denique in sola consecratione corporis & sanguinis Domini, asserunt consistere totam sacrificij essentiam. Si quæstionem huiusmodi hîc minutim discussum ire vellem, multorum esset dierum opus, nec vnica hac sectione tanta posset disceptatio comprehendi. Breuiter vt rem totam complectamur, 1. Statuendum venit, in panis & vini oblatione sitam esse non posse essentiam sacrificij nostri; si res enim ita se haberet, antiqua sacrificia hoc ipso nobiliora forent: Nam agnus paschalis v. g. pane aut vino simplici sua natura ritúque ipso immolationis, nonnihil antecellit. Adde quòd sit de fide, corpus & sanguinem Domini esse id quod in Missa propriè offertur & sacrificatur, prout definiuit Oecumenicum Concilium Tridentinum, sess. 22. c. 1. Falsum est igitur quòd sacrificij huius essentia in oblatione panis & vini consistat. Tametsi enim ante Canonem sacrum, oblatio fiat in Missa panis & vini, tamen panis & vinum non offeruntur vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendum per substantialem panis & vini in corpus & sanguinem Domini transmutationem: Proinde propriè id quod offertur non est panis & vinum, sed corpus Christi, (id est caro & sanguis eius) sub speciebus panis & vini, & ex pane & vino, vt ex materia transeunte consecratum. 2. Essentia huius sacrificij in verbali oblatione, quæ profertur post consecrationem per verba designata, non constat: Hac enim Christus non vsus est, vt ex Euangelistis & Apostolo patet; & tamen vt òmnes Catholici fatentur, verè obtulit & sacrificauit. 3. Nec in fractione hostiæ, essentia seu formalis ratio sacrificij sita esse potest; siquidem de fide est, quod Ecclesia solenni præconio profitetur.

Nulla rei fit scissura,
Signi tantùm fit fractura,
Qua nec status nec statura
Signati minuitur.

Si igitur in hac fractione consisteret sacrificij essentia, cùm fractio sit signi tantùm & non rei, sacrificium quoque signi esset & non rei; Proinde nec sacrificium esset verum, nec reale, sed tantùm significatiuum, seu repræsentatiuum. Quæ quanta sit absurditas, aures eruditæ (vt verbis loquar S. Augustini) in Ecclesiæ magisterio, sine monitore facilè deprehendunt. 4. Nec in commixtione specierum panis & vini, quando particula hostiæ mittitur in calicem. Etenim canon Missæ statim post consecrationem disertè declarat iam sacrificium in altari existere, *hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam*, &c. Et infrà, *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Igitur sacrificium à commixtione non pendet, quæ post expletum Canonem, & recitatam orationem Dominicam, pacísque salutationem populo à Sacerdote impertitam fieri consueuit. Adde quòd illa mixtio fuit ab Ecclesia instituta, vt omnes fatentur, propter mysticam quandam significationem, neque ex Euangelio, aut Christi exemplo de quo liqueat, colligi potest. Accedit quòd Christus corpus suum Apostolis dederat, priusquam calicem consecraret; *Cœnantibus enim illis accepit Iesus panem &c. similiter & calicem postquàm cœnauit &c.* Ergo non miserat hostiam in calicem sed seorsim dedit: proinde in illa mixtione non constituit sacrificij substantiam. 5. Nec in comestione, quam etsi ad integritatem sacrificij pertinere fateamur, ad essentiam tamen spectare abnuimus, etenim manducatio ad vsum potiùs & effectum Eucharistiæ refertur, quàm ad formalem eius rationem, & potiùs necessaria est de necessitate præcepti, quàm de necessitate Sacramenti, vel etiam sacrificij; Vnde Diaconus potest quidem in necessitate Eucharistiam sumere & distribuere, sed consecrare & sacrificare non potest: aliud est enim sacrificium offerre, aliud de sacrificio participare; aliud hostiam consecrare, aliud eandem dispensare.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Gammach. Com. in 3. p. S. Thom. c. 5. p. 473.

Dico igitur formalem sacrificij rationem duplici in actione, coniuncta & inseparabili, esse constitutam: Scilicet in perfecta consecratione & reali oblatione. Dico *in perfecta consecratione*, siquidem quando sola hostia consecrata est, consecratio est adhuc imperfecta, nec perfici potest nisi itidem fiat consecratio * calicis. At quia consecratio præcisè sumpta facit tantùm hostiam præsentem quam constituit in altari, & tamen de fide est quod Christus Eucharistiam instituédo obtulit & sacrificauit, necesse est asserere illum & consecrando obtulisse, & offerendo consecrasse: aliàs Eucharistiæ Sacramentum ex diuinis litteris probaretur, sed non sacrificium, quia eum constaret consecrasse, sed non constaret obtulisse, at verò oblatio de intrinseca ratione sacrificij est. Nec obstat quòd graues Theologi, puta Card. Bellarminus, Vasquez, Lessius, Gammachius &c. contendant oblationem quæ immediatè consecrationem sequitur, non pertinere ad essentiam sacrificij, sed ad integritatem tantùm, siquidem distinguendum est inter oblationem verbalem & oblationem realem; verum est quidem oblationem illam verbalem quæ post consecrationem à Sacerdote pro-

** Vide Bellarm. in recognitione libror. de Missa ad l. 1. c. vlt. §. Denique manducatio.*

nunciatur, non esse de sacrificij essentia, neque in ea sitam esse sacrificij substantiam, nam Eucharistiam offerendo Christus hanc orationem non adhibuit: vnde verba illa non dicuntur in persona Christi, sed in persona Sacerdotis eius ministri, & Ecclesiæ diuino huic mysterio consentientis. At oblatio realis, quæ fit in ipso instanti consecrationis & mentaliter & de facto à Sacerdote, est de ratione intrinseca sacrificij; aliàs siquidem formalis ratio sacrificij quæ in oblatione reali sita est, in Eucharistia deesset. Nec hanc doctrinam Theologi illi impugnant, si penitiùs inspiciantur & attentiùs audiantur.

Cardinalis Bellarminus lib. 1. de Missa, c. 27. *Manducatio seu sumptio* (inquit) *non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote: Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, non potest tamen in ea sola essentia sacrificij constitui, nam sine oblatione & dedicatione praecedente sacrificium esse non potest. Atque hæc est ratio cur apud Catholicos feria* VI. *maioris hebdomadæ non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licèt vera hostia adsit, & frangatur, & consumatur, quia videlicet consecratio & oblatio deest.* Et §. Quarta propositio, apertè fatetur *aliquam oblationem ad essentiam sacrificij necessariò requiri.* Et §. Secundò in consecratione, expresè ait, *rem sacram ex profana per diuina verba effici, Deóque offerri.* Et continuò agnoscit oblationem realem cum consecratione concurrere, nam victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre; & quia vi consecrationis fit vt corpus Christi & sanguis incipiat reipsa esse super altare, mediante manu Sacerdotis, ideo verbis consecrationis vera & solennis oblatio celebratur.

Vasquez disput. 221. q. 88. art. 1. §. 2. idem, quamuis aliorum referendo sententiam hoc axioma recenseat, *Omne sacrificium est oblatio quædam, eo quod sub oblatione tanquam species sub genere continetur:* subinde propriam aperiens mentem, *Ego verò*, inquit, *non modò contra doctores priùs memoratos censeo in sola illa oblatione quæ post consecrationem verbis illis* (vnde & memores nos serui tui) *fit à Sacerdote, totam sacrificij*
» *essentiam sitam non esse:* verùm etiam contra posteriores eam oblatio-
» nem (verbalem scilicet) ad essentiam sacrificij nullo modo pertine-
» re, sed solùm verbis illis oblationem priùs in ipsa consecratione fa-
» cta denotari. Vidit igitur iste Doctor sicut olim propheta *Rotam in medio rotæ*, scilicet perfectam consecrationem in reali oblatione, & realem oblationem in perfecta ipsa consecratione, sicut suprà exposuimus.

Cæterùm Lessius, in opere de perfectionibus moribúsque diuinis lib. 12. de misericordia Dei c. 13. cuius est titulus *de venerabilis Eucharistiæ beneficio, vt est sacrificium & quomodo peragatur:* Et Gammachius Commentarior. in 3. p. S. Thom. c. 5. *In qua actione formaliter situm sit Missæ sacrificium?* solùm negant verbalem illam oblationem quæ fit post consecrationem, dicente Sacerdote, *Vnde & memores*, non esse essentialem in Missæ sacrificio: at satis apertè concedunt oblationem realem in eodem sacrificio formalem & intrinsecam esse. Hac autem

præstituta doctrina, iam peruium est ad moralem Sacerdotis instructionem præmissum S. Gregorij Nazianzeni documentum reflectere.

PVNCTVM II.

Consecratio & oblatio Sacerdotis Missæ sacrificium celebrantis.

DICIT hic diuinus Doctor & venerabilis Pater, *neminem esse tanto sacrificio idoneum qui non priùs semetipsum Deo sacrificium viuum & sanctum obtulerit:* Scilicet quemadmodum fecit Christus, qui *semetipsum obtulit hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis*, Apostolísque suis & eorum in Sacerdotio successoribus præcepit vt facerent quod fecit, *hoc*, inquit, *facite in meam commemorationem:* vtique etiam secundùm eius modum offerendi & distribuendi. Porrò actio sacrificij Christi Eucharistiam instituentis & celebrari mandantis in sui memoriam, consistit, vt demonstrauimus, in perfecta consecratione & reali oblatione. Consecratio nostra est repetitio illius primæ quæ à Christo facta est, quæ causa est cur Sacerdos in persona Christi, adeóque eius ipsissimis verbis consecrationem facit. Id porrò efficit ipsa consecratio, vt qui panis antè erat sit verum Christi corpus. Causa conuersionis huius est ipsa consecratio, cuius instrumenta sunt verba ex diuina institutione à Sacerdote pronunciata, quæ habent vim conuertendi tanquam sacra & efficacia organa diuinæ gratiæ & virtutis. Luculenter id S. Ambrosius docet lib. de iis, qui mysteriis initiantur, c. 9. *Potior est lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus auctoris quàm manna de cœlo. Fortè dicas, aliud video (panem videlicet) quomodo tu mihi asseris, quòd corpus Christi accipiam? Et hoc nobis superest vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis vt probemus hoc non esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maiorémque vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* Et lib. 4. de Sacram. c. 4. *Quomodo potest qui panis est corpus esse Christi? consecratione: consecratio igitur cuius verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu, &c. Iussit Dominus & omnis natura generata est: si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt quæ erant in aliud commutentur? ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo vt tibi respondeam non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quia corpus est Christi.* Caluinistæ contra expressum Christi verbum negant hanc perspicuam veritatem, volunt enim nullam realem hîc effici mutationem, sed tantùm Christi corpus esse in Eucharistia tanquam in signo. quamuis nescio quam energiam per fidem dicant hinc deriuari. Lutherani realem præsentiam in ipso Sacramento agnoscunt, sed tantùm in vsu, negántque Eucharistiam vt est Christi corpus rem esse permanentem. Fides Catholica vtramque illam hæresim condemnat, sed non satis est, vt Sacerdos firmiter teneat hanc orthodoxam fidem, at si rectè sacro officio fungi velit, debet practicè ab vtroque illo errore diligenter cauere. Si extrinsecè tantùm Christum imitetur, vestitu scilicet mystico & externa tantùm specie Christum repræsentet, quoad

Ephes. 5. 2.

Doctrina notabilis.

fictionem, falsi scilicet signi impressionem, Caluinistarum fit suspectus erroris, quibus externa duntaxat placet panis conuersio. At debet in Eucharistia ipsa natura mutari, vt loquitur organum Spiritus sancti Ambrosius, proinde conuersio panis & vini in Christi corpus & sanguinem debet esse realis. Et Sacerdotis quoque, qui Missam celebrans à peccatorum confessione auspicatur, séque proinde peccatorem confitetur, conuersio esse debet vera, realis, intrinseca, & non tantùm externa, adeo vt peccator esse & actu & affectu desinat, qui consecratione panem & vinum in verum Christi corpus & sanguinem transmutauit; *Nihil enim aliud efficit hæc mensa*, (ait S. Leo) *nisi vt in id quod sumimus transeamus.* Huc etiam S. Ambrosius conuersionem refert, quæ fit à Sacerdote per consecrationem, virtute verbóque Domini. * *Ipse dixit & factum est* (ex pane Christi corpus) *ipse mandauit & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura; posteaquam consecratus es, noua cratura esse cœpisti.* Vtinam sic reipsa conuertatur Sacerdos actu sacrificans, vt cum Apostolo dicere verè possit, *Christo confixus sum cruci. Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Christus.* Mori enim hîc debet sibi Sacerdos, vt Christo viuat, mori culpæ, vt viuat gratiæ. *Amplius peccator non est* (ait S. Hieronymus) *qui iustus esse cœpit*, desinat Sacerdos esse quod est in se, incipiat esse totus in Christo, vt sit quod Christus est, *Expoliando veterem hominem cum actibus suis, induat nouum hominem qui renouatur &c. secundùm imaginem eius qui creauit illum.*

In serm. de pass. Domini.

**Citato loco l. 4. de Sacram. c. 4.*

Gal. 2. 19.

Col. 3. 9.

Doctrina item insignis.

Vide Bell. l. 4. de Sacram. Euchar. c. 3. 4. & 5.

Sed parum tamen hoc fuerit, si fiat per modum actus transeuntis. Dogma Catholicum est, Eucharistiam rem esse permanentem: Nam ex quo consecratio facta est Christi corpus & sanguis permanet sub speciebus, quamdiu subsistunt, tam in vsu quàm extra vsum. Hoc mysterio Sacerdos edocetur conuersionem suam non debere esse transitiuam & instantaneam, sed permanentem & stabilem, ita vt extrema quæque potiùs oppetat quàm admittat vllo deinceps crimine à Christo separari. Leonis Magni ad quemlibet fidelem est egregia parænesis, serm. 1. de Natiuitate Domini: *Agnosce ô Christiane dignitatem tuam, & diuinæ factus consors naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire; Memento cuius capitis & cuius corporis sis membrum! Reminiscere, quòd erutus de potestate tenebrarum translatus es in Dei lumen & regnum!* Quòd si omnis Christianus tanta obseruantia cauere debet ne à Christo cui per fidem, charitatem & sacramenta, maximè verò per Eucharistiam coniunctus est, aliquando separetur: quantò magis Sacerdos qui in hoc sacrificio celebrando Christi personam gerit, & non tantùm hîc eius corpus & sanguinem sumit, sed consecrat, efficítque vt est viuum diuinæ omnipotentiæ organum, quod Christus ipse consecratione semel facta, hîc non solùm realiter adest, sed sub signis visibilibus firmiter existere perseuerat; studere debet sic Christo ipsi per hoc sacrificium covniri, vt inseparabiliter cum eo postmodùm permaneat, promissúmque Christi in se impleatur, *qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo. Ioan. 6.* Hanc certè gratiam, vt ipso ex sacrificio Sacerdos consequatur specialis

hæc, recitanda paulò ante Communionem in Missali, eidem præscripta est reliquas inter petitiones deprecatio: *Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui ex voluntate Patris cooperante Spiritu sancto per mortem tuam mundum viuificasti: libera me per hoc sacro-sanctum corpus & sanguinem tuum ab omnibus peccatis meis & vniuersis malis, & fac me tuis semper obedire mandatis, & à te nunquam separari permittas. Qui cum Deo patre & Spiritu sancto viuis & regnas in sæcula sæculorum. Amen.*

Mos fuit celebris persecutionum tempore, vt fidelibus extremum agonem pro fide propè inituris, diuina hostia ad eis robur mentis & corporis impertiendum, dispensaretur. Hinc S. Cyprianus ep. 54. & 56. *At verò nunc fortibus & viuentibus communicatio à nobis danda est, vt quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cùm ad hoc fiat Eucharistia vt possit accipientibus esse tutela, quos tutos quoque contra aduersarios volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus, aut prouocamus in confessione nominis Christiani sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Quòd si tanta vis est Eucharistiæ, vt hac refecti primi fideles, alacriter horrenda quæque tormenta, ipsámque mortem atrocissimam pro fidei assertione oppeterent: quid facere oporteret Sacerdotem quotidie sacrificantem, & carne & sanguine Domini nutritum & refectum pro eius fide & gloria? Nónne centies & millies si fieri posset, quæque terribilia potiùs deberet perpeti, quàm vllum actum committere, quo à Christo, eiúsque amore & gratia diuelli posset? ita planè animatus erat Apostolus, cuius vox ex affectibus intimis profecta, hæc sublimis erat: *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Hinc rectè admonet fideles sanctus Chrysostomus (hom. 61. ad popul.) perpendens causam præcipuam ob quam se nobis in hoc sui amoris mysterio, Christus tanta dignatione communicat: *Propterea Dominus, corpus suum in vnum contemperauit, vt vnum quid efficiamur, tanquam corpus capiti coaptatum, ardenter enim amantium hoc est. Tanquam leones igitur ignem spirantes ab illa mensa recedamus facti diabolo terribiles; & caput nostrum mente reuoluentes, & charitatem quam nobis exhibuit.* Expendo illud præsertim, *Tanquam leones ignem spirantes, facti diabolo terribiles, ab hac mensa recedamus.* Illúdque in mentem reuoco beatorum ciuium decantatum Christo, triumphale præconium: *Vicit Leo de tribu Juda.* Christus hic Leo est, qui vincit & regnat. In tremendo sacrificio Sacerdos eius personam gerit, vt leo igitur exeat de altari, quo Christi regalem potestatem & fortitudinem inuictam, triumphúmque de carne, mundo, diabolo, & inferno perpetuum, victoriali suo incessu repræsentet; fiat diabolo terribilis, ignémque ardentis in Deum &

Rom. 8. 35.

Apoc. 5. 5.

proximum charitatis ſpiret, & longè latéque diffundat, vt dicere poſſit cum ipſo Domino, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat?* Omnia (vt eleganter Tertullianus ait) Dei, ignea ſunt: *Eliam ſuccreuiſſe* (ait Scriptura) *quaſi ignem:* Tradúntque Hebræorum magiſtri, paſtum fuiſſe ab Angelis in infantia ſua globulis igneis: ideo velut *facula verbum eius ardebat.* Chriſtus dedit Sacerdoti (ait B. Chryſoſtomus) haurire ſpiritum in altari, ignem & ſanguinem. Spiritum igitur vitæ, ignem amoris, ſanguinémque fortitudinis hauriat quidem, ſed diffundat; diffundat, ſed non exhauriat: at ſic effluat, vt ipſe non exſiccetur; memor vtique illius arcani, nempe quòd ſacrificium iſtud, quod ad aram Chriſti celebrauit, vt fons eſt limpidiſſimus & inexhauſtus, qui nunquam areſcit, ſed ſpiritûs gratiæ & ſalutis perenni fluxu dimanat. Conſtat enim Euchariſtia in re permanenti. Atque hæc de conſecratione, quæ non pars ſolùm integrans, ſed eſſentialis eſt ſacrificij Miſſæ, vt ſuperiùs oſtendimus.

Luc. 12. 49.

Iam de oblatione, quæ altera *rota eſt in medio rotæ*, in hoc myſtico curru gloriæ Domini: quiddam ſupereſt quod ad mores itidem ſpectet, diſſerendum. Inter maxima mirabilia, quæ omnipotentia Verbi incarnati hoc in myſterio operatur, hoc non poſtremo loco Theologi recenſent, quod Chriſtus realiter in Sacramento altaris exiſtit, id eſt non ſolùm eius corpus & ſanguis, ſed ipſum corpus & ſanguis cum anima, eáque cum tota ſua ſanctitate, cum viſione & amore beatifico, denique cum omnibus ſuis ornamentis & dotibus naturalibus & ſupernaturalibus, imò non ſine ipſa vnione hypoſtatica, qua caro & anima Verbo diuino perſonaliter vniuntur: éſtque hoc dogma fidei, in Oecumenico Concilio definitæ. Siquidem ſacro-ſancta Tridentina Synodus, ſeſſ. 13. c. 1. ſic ait: *Principio docet ſancta Synodus & apertè ac ſimpliciter profitetur, in almo ſanctæ Euchariſtiæ Sacramento poſt panis & vini conſecrationem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum verum Deum ac hominem, verè, realiter, ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri*, ſcilicet per concomitantiam. Ita enim iſta coniuncta ſunt in Chriſto, vt ſeparari nequeant ſine eius diſſolutione: porrò ipſe diſſolui iam poſt reſurrectionem nullo modo poteſt. Quapropter ipſum generale Concilium diſertè declarat, non ex vi quidem Sacramenti iſta omnia hoc in myſterio exiſtere, ſed vi naturalis illius connexionis. Verba eius ſunt, ſeſſ. 13. c. 3. *Quia ſunt ibi vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Chriſti Domini (qui iam à mortuis ſurrexit non ampliùs moriturus) inter ſe copulantur.* Non tamen tam neceſſitate phyſica, quàm morali hæc concomitantia conſtat: nequa ſcilicet imperfectio aut aliud minùs dignum in glorioſo illo Chriſti corpore poneretur. Quamobrem non ſolùm tota gloria illius corporis, ſed etiam anima, & tota animæ ſanctitas, ſapientia, & gloria eſt in hoc Sacramento per illam connexionem. Poterat verò efficere Chriſtus vt ſolùm ſua caro & ſanguis, ex quibus corpus conſtat, hoc in Sacramento reperiretur, ſed ex abundantia ſui in nos amoris, vt ſe totum pro nobis in pretium redemptionis tradidit in cruce; ſic ſe totum

Ezech. 1.

&

integrum hoc in mysterio nobis dedit in animarum nostrarum alimentum & perennem suarum gratiarum thesaurum. At verò quod nobis per Sacramentum hoc dedit, Patri hoc obtulit sacrificium latreuticum, eucharisticum, propitiatorium & impetratorium, prout in libri huius exordio demonstrauimus. Quo ex principio Sacerdos offerens incruentum hoc sacrificium admonetur, vt aliquam vicem Christo rependat pro tantis beneficiis, sese totum debere hoc in sacrificio ipsi immolare & offerre, corpus, animam, iudicium, voluntatem, actus omnes & affectus, & omnes sensus, nihilque prorsus relinquere quod sibi proprium supersit. Recordetur enim quòd sacrificium sit *oblatio non modò externa, sed longè magis interna, facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis & professionem diuinæ Maiestatis, res quæ ritu mystico offertur Deo, consecratur, & transmutatur.* Manca igitur & hiulca & aliqua parte mutila esse non debet, (victimas idcirco aliquem defectum patientes Deus in priscæ legis sacrificiis respuebat) sed integra, tota, & perfecta, vt Deo grata esse possit. quæ causa est cur S. Gregorius Nazianz. suprà auditus, signatim docet, nullum Sacerdotem magno illo, vel Deo, vel sacrificio, vel Pontifice (qui Christus est) dignum esse, qui non priùs semetipsum Deo sacrificium viuum & sanctum obtulerit, & vt rationalem cultum Deo acceptum exhibuerit, & sacrificium laudis, & spiritum contritum immolauerit. Verba hæc præsertim notanda sunt, sacrificium viuum, sanctum, & rationabile: siquidem Sacerdos se imprimis Deo offerre debet hostiam viuam non mortuam, instar boum & ouium veteris Testamenti. Agnus qui in altari incruenter quotidie immolatur, ait S. Andreas, integer perseuerat & viuus: sic & Sacerdos, qui Christi vicem & typum gerit in altari, seipsum debet Deo offerre, hostiam viuam non mortuam, quia caro vitiis dedita mortua est; viua igitur est virtutibus, debita charitate formata, spiritu Christi animata: non mortua quidem, sed tamen mortificata; quia mors & vita hoc in mysterio mirabili quodam modo concurrunt: mors, quia Christi mors & passio non tantùm recolitur, sed etiam per suam efficaciam nobis applicatur; vita, quia Christus qui via, veritas & vita est nostra, hîc se nobis ad nos viuificandum communicat: *Panis enim* (inquit Ioan. 6.) *quem ego dabo caro mea est pro mundi vita.* Mortificatio autem ex vita constat & morte, nam est viua quædam mors, facit enim in corpore mori concupiscentias carnis, dum eas truncat per viuos continentiæ, abstinentiæ, patientiæ, & pœnitentiæ actus: ita vt corpus propriè sit hostia mortua, quia moritur suis vitalibus concupiscentiis, eásque mortificat, occidit, & immolat Deo: Sit tamen idipsum hostia viua per viuos contrariarum actionum, virtutum videlicet motus & actus. Offerat igitur Sacerdos seipsum oportet, exhibendo cor & corpus suum Deo hostiam viuam, quod perinde fit si mortificationi corporis, eiúsque passionum refrænationi instanter incumbit, atque ad vitam quietam, sanctam & perfectam, adeóque ad martyrium si opus sit pro Christo & pietate subeundum comparatus, vt verè possit

Fff

dicere cum Apoſtolo, 2. Cor. 4. 10. *Mortem Ieſu in corpore circumferimus, vt & vita Ieſu in corpore noſtro manifeſtetur.* Breui tamen compendio totum hoc Sacerdos conſequi poteſt. Scitè Petrus Bleſenſis ſuprà laudatus ait, in altaris myſterio *Spiritum ſanctum loqui ad Sacerdotem quaſi patrem ad filium.* ſed quid ei dicit? *Fili*, (inquit) *præbe mihi cor tuum*, ſicut Christus cor ſuum patri ſuo tradidit; *Non mea* (inquit) *voluntas, ſed tua fiat: Non ſicut volo, ſed ſicut tu.* Idcirco ait Propheta, *Oblatus eſt quia ipſe voluit.* Meritum eius oblationis fuit in ſuæ abrenunciatione voluntatis. Chriſtum igitur vt Sacerdos imitetur, ſuper omnia hoc præſtare debet, vt Deo præbeat cor ſuum, nihil cupiat, nihil velit, niſi ſecundùm Dei beneplacitum; imò verò nihil niſi quod gratum & acceptum eſt coram Deo, nihil niſi quod Deus voluerit ſiue per voluntatem ſigni, ſiue per voluntatem beneplaciti, petat & exoptet, aut quærat. Hebræorum eſt Rabbinorum non contemnendum ſcitu theorema, quòd ſi quis partem aliquam animalis immolare deuouerit, tum nexu voti iure ſolutum iri, ſi armum animalis, vel pectuſculum, aut aliquod eius membrum notabile Deo obtulerit: verùm ſi cor animalis offerre vouerit, tum à lege voti liberum non fieri, niſi totum animal ac integrum obtulerit in ſacrificium, in corde enim vitæ eſſe ſedem, radicémque omnium partium animalis. Recogitet hoc apud ſe Sacerdos, vt ſeſe præbeat Deo hoſtiam viuam & integram, cor imprimis cum omnibus affectibus, votis & deſideriis ſuis, omnibúſque animæ facultatibus & toto corpore ſingulíſque eius partibus ac ſenſibus ſciat eſſe offerendum. Dicit ei Spiritus ſanctus, *fili præbe mihi cor tuum.* ſi dederit Deo hoc quod tanta dignatione Deus ipſe petit, diuinæ tum Maieſtati complacebit; nam ſi hoc obtulerit quod Deus quærit & optat, omnino ſatis erit.

Prou. 23. 26. Luc. 22. 42. Matth. 26. 39. Iſa. 53. 7.

Nota.

Verùm addit Gregorius Theologus, *ſacrificium ſanctum*, hoc eſt purum & illibatum: offerat igitur corpus ſuum Sacerdos hoſtiam mundam & impollutam per intentum ſtudium caſtitatis & puritatis: ſed ſanctum adhuc idem eſt, quod Deo & eius cultui dicatum & conſecratum, & ab omni ſecretum profano vſu. Quid iuuat aures offerre puras ad altare, ſi mens ſit offerentis impura? linguam mundam, ſi procaces & lubrici ſunt oculi? manus lotas efferre in Sancta, ſi conſcientia ſit polluta, & cor carnalium paſſionum affectibus coinquinatum? Dare linguam Deo, ſed cor mundo carníque appetitum concupiſcibilem habere deditum, & curis ſæcularibus deſideriiſque carnalibus immerſum? In altari ſemper ſunt caſta, pura, & ſancta eloquia Sacerdotis, quia omnia ex præſcripto tenore dicit; ſed caueat ſi manus inquinatas aliquo malo opere ferat, audire hanc à patre luminum vocem: *Vox quidem, vox Iacob eſt, manus autem ſunt manus Eſau. homo reſpicit faciem, ſed Deus cor intuetur, nec admittit vllam hoſtiam, niſi quæ lota fuerit & mundata intus & foris.* Studeat Sacerdos cùm ad Deum accedit, & Chriſtum & ſeipſum immolaturus eſt, ne aliqua labes, aliqua macula ſibi inſita ſit. Ex parte Chriſti ſemper Deo gratum & acceptum eſt ſacrificium: ſed ex parte Sacerdotis tum

Geneſ. 27. 22. 1. Reg. 16. 7.

fit ingratum, si antequam se sistat corám Deo, quicquid sordium habebat, lachrymis suis non eluerit, & nisi fontis pœnitentiæ puris laticibus absterserit labes & maculas quæ puros Dei oculos offendunt; vt sacrificium sit sanctum & non profanum, debet Deo totum esse consecratum, & ab omni sorde secretum, seu mundatum, & purificatum.

Addit iterum S. Gregorius Nazianzenus Sacerdotem dum sacrificat, debere Deo offerre *cultum rationabilem:* talem scilicet qualem creatori suo debet creatura rationalis, qualem eum decet qui pro omni humano genere apud Deum, vice summi mediatoris intercedit. Rationabilis profectò cultus, est quem dictat recta ratio, vera fides, Christiana in Deum fiducia & charitas non ficta: Deus enim (vt egregiè S. Augustinus docet in Enchirid. c. 2.) *fide, spe, ac charitate colendus est.* In Missa orat Sacerdos ante consecrationem vt oblationem suam Deus facere dignetur *benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem & acceptabilem:* quæ voces neutiquam synonymæ sunt; *Benedicta* enim dicitur, id est consecrata, iuxta illud Apostoli, *Calix benedictionis cui benedicimus. Adscripta,* id est in numerum munerum quæ Deus probat & recipit, admissa: *Rata,* id est obsignata sigillo diuinæ virtutis, & perpetua firmitate munita: *rationabilis,* cum iustitia & pietate acta: *acceptabilis,* hoc est grata, beneplacens, & perfecta: In Liturgia S. Petri legimus pro rationabilis ἀναπολόγητον, excusabilem, quia scilicet Sacerdos infirmitatis suæ conscius se indignum tanto munere confitetur. Sensum hunc elicio diuinis ex dictis S. Dionysij Areopagitæ, qui in lib. de Hierarch. Ecclesi. c. 3. p. 3. referens Sacerdotis suam indignitatem agnoscentis, iustam ac piam excusationem: * *Pontifex* (inquit) *quòd hostiam salutarem, quæ supra ipsum est litet, se excusat ad ipsum exclamans, Tu dixisti, hoc facite.* Sed satis huc vsque de consecratione & oblatione ex parte ipsius Sacerdotis offerentis: Déque modo, quo diuino hoc munere congruè & vtiliter debet perfungi.

** Vide suprà textum Græcum.*

CAPVT VII.

Pro quibusnam Missæ sacrificium offerri potest?

PONTIFEX ordinando Sacerdotem, sic eum affatur dum ei calicem cum vino & aqua, patenámque cum hostia superposita, solenniter tradit: *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, Missásque celebrare, tam pro viuis quàm pro defunctis.* Diuisio est adæquata, nullum enim medium inter hæc assignari potest. Sed quæstio hinc oritur necessariò discutienda: vtrum pro omnibus hominibus qui viuunt, vel cunctis qui mortui sunt, sacrificium istud venerabile & salutiferum queat offerri? S. Augustinus lib. 1. de origine animæ c. 9. hanc breui axiomate dissoluisse videtur: *Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro iis qui membra sunt Christi?* Inde enim sequi-

tur (vt apparet) offerri non posse, nisi pro Christianis, & iis quidem qui Catholici sunt, Christique corpori mystico, quod est Ecclesia, vt huius corporis partes integrantes, coniuncti. Attamen non sic se res habet, nec id in hunc sensum dicere intendit S. Augustinus. Spectabilis est in hunc locum S. Thomæ distinctio in 4. dist. 12. q. 2. ad 4. sacrificium Eucharistiæ offerri nec posse, nec debere, nisi pro iis qui membra sunt Christi actu, vel potentia, id est qui reipsa hoc sunt, vel esse possunt. Porro homines qui viuunt, aut sunt iusti, aut peccatores, aut fideles, vel impij & infideles. Qui mortui sunt, alij in cœlo iam beati degunt, alij sunt in purgatorio, alij in inferno. De singulis hîc seorsim & obiter dicendum.

ARTICVLVS I.

De Sanctis in cœlo Beatis.

In Nouitate Papatus, Controuersia 3.c.1.p. 572.&c.

PVTAT Molinæus rigidorum Caluinistarum præcipuus signifer, ex hoc euictum ire, discessisse Romanam Ecclesiam ab antiquæ Ecclesiæ moribus & placitis, quòd Sanctos beatos colat & oret, cùm vetus Ecclesia pro iis ipsis oraret atque etiam offerret; idque probat ex S. Clemente lib. 8. Constit. Apostolic. c. 18. sic enim legitur ibi: *Adhuc offerimus tibi pro omnibus Sanctis, qui à sæculo tibi placuerunt; Patriarchis, Prophetis, iustis, Apostolis, Martyribus, Confessoribus.* Sed miser hic minister Caluinisticus non aduertit, hîc quidem offerri pro Sanctis illis glorificatis, at non pro iis orari. Offerri pro Sanctis beatis rectè potest, pro iis autem non licet orare, quia axioma est Catholicum, *Iniuriam irrogare Martyri qui orat pro Martyre;* offerri potest verò pro iis sacrificium, non quatenùs propitiatorium est & impetratorium, quasi pro iis qui iam beati sunt, aliquid quod eis desit ad salutem, postuletur: Sed offerri potest sacrificium ipsum, vt est latreuticum & eucharisticum, ad Deum cum eis adorandum, & pro iis glorificandum, cuius gratia ad æternam gloriam per tantas victorias & triumphos peruenerunt; quæ Dei dona sunt & gratiæ ac bonitatis eius opera gloriosa. Quamobrem S. Augustinus Tract. 84. in Ioan. & serm. 17. de verbis Apostoli rectè monet, *In Ecclesiæ sacrificio honorificam Sanctorum memoriam fieri, sed non orari pro illis,* offertur enim pro eorum honore, sed non pro eorum salute; scimus enim quod ait Apostolus: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.* Ideo apud ipsum Clementem, quem vel Molinæus non legit, vel si legit malignè dissimulat, proximè sequenti capite disertè ait Pontifex in altaris ipso mysterio, *Memoremus Martyres sanctos, vt mereamur certaminis eorum participes fieri.* At pro iis qui purgantur adhuc post mortem, addit continuò, *Precemur quoque pro iis qui in fide requieuerunt,* pro iis, inquam, quia nondum beati sunt, sed expetunt Sanctis in gloria sociari. Cæcus est igitur Molinæus, qui hoc discrimen non videt apud eundem auctorem. Citat verò perperàm in sui delirij munimentum, antiquas Liturgias & Patres, qui ei ex diametro

aduersantur. Quamobrem cautè abstinuit à verborum eorundem expressione, sed facile est fraudem eius palam facere, in Liturgia S. Iacobi sic Sacerdos ait: *Sanctissimæ, intemeratæ, gloriosissimæ, benedictæ Dominæ nostræ Deigenitricis & semper Virginis Mariæ, & omnium SS. qui tibi à sæculo placuerunt memoriam celebrantes, nosmetipsos & inuicem atque omnem vitam nostram Christo Deo commendamus.* Vbi manifestum est honorificam tantùm de iis mentionem fieri, & non pro iis orari, sed pro nobis sub eorum obtentu & patrocinio, vti etiamnum in Liturgia Romana dicimus post Sanctorum commemorationem, *quorum meritis precibúsque concedas vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per eundem Christum Dominum nostrum.* Sic in Liturgia S. Marci, oratur pro fidelibus defunctis *per Sanctorum beatorum memoriam, & interuentionem Deo gratam*, his scilicet verbis: *Animabus patrum & fratrum nostrorum, qui anteà in Christi fide obdormierunt, dona requiem Domine Deus noster: memor Maiorum nostrorum, qui à sæculo sunt, Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, &c. Imprimis sanctissimæ, intemeratæ, & benedictæ Dominæ nostræ, Dei genitricis & semper Virginis Mariæ.* Porrò in Liturgia S. Basilij, quam nominatim notat Molinæus, Sacerdos sic orat secretò: *Fac vt nemo nostrûm ad iudicium vel condemnationem sit particeps sancti corporis & sanguinis Christi tui, sed inueniamus misericordiam & gratiam cum omnibus Sanctis, qui tibi à sæculo placuerunt &c. Patriarchis, Prophetis, Apostolis &c. præcipuè sanctissima, impolluta, perquàm benedicta gloriosa Domina nostra Deipara & semper Virgine Maria.* Idem disertè habetur in Liturgia S. Chrysostomi, quam etiam Molinæus indicat, siquidem cùm accepit Sacerdos secundam oblationem dicit: *In honorem & memoriam insigniter benedictæ & gloriosæ Dominæ nostræ Deiparæ & semper Virginis Mariæ, cuius intercessionibus suscipe Domine sacrificium hoc in cœleste tuum altare &c. Venerandi quoque gloriosi prophetæ, præcursoris & Baptistæ, Sanctorum gloriosorum & omni ex parte benedictorum Apostolorum, sanctorum Patrum &c. Protomartyris Stephani &c. & omnium Sanctorum Martyrum &c. & iustorum Deiparentum Ioachim & Annæ, Sancti N. cuius hodie festum agitur, & omnium Sanctorum, quorum precibus protege nos Deus.* Porrò in Missa qua Æthiopes communiter vtuntur, quæ etiam appellatur, *Canon vniuersalis*, hac apostrophe Sacerdos Beatissimam Virginem Deiparam venerabundus compellat: *Lætare Domina quia salutem deprecamur: O Virgo mater Dei & Christi in omni tempore effer sursum & in altum orationem nostram, apud electos* * *filij tui, vt remittantur peccata nostra. Lætare Domina, quia peperisti nobis lumen verum Iesum Christum Dominum nostrum; ora pro nobis apud eum vt misereatur animæ nostræ; ora pro nobis in conspectu throni filij tui Iesu Christi.* Deinde memoriam Sanctorum subiungit, & per eos Deum sic obsecrat; *Visita nos, & fac nos participes orationum eorum omnium.* In Missa antiquorum Christianorum apud Indos * (qua vtuntur Christiani Episcopatus Angamallensis in montanis Mallabarici regni, apud Indos Orientales) Sacerdos postquam superposuit altari oblata sub silentio dicit: *Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto; super altare sanctum fiat commemoratio Virginis Mariæ ma-*

* Idest, *inter electos*, vel *cum electis*.

* *Extat correcta tom. 6. Bib. SS. PP. edit. Paris. an. 1624. p. 131. &c.* Notandum quòd fuerit è Syriaco in Latinum sermoné conuersa &c. ann. 1599.

tris ipsius Dei & Domini nostri Iesu Christi. Diaconus respondet, *A sæculo & vsque in sæculum, Amen & Amen; Apostoli ipsius filij Dei & amici vnigeniti, orate vt fiat pax in creatura.* Sacerdos addit: *Dicat omnis populus Amen & Amen:* Subiungítque S. Thomæ Indorum proprij Apostoli specialem commemorationem, & supplet: *super altare sanctum cum iustis qui vicerunt, & Martyribus qui corona donati sunt.* Tantum verò abest, vt quicquam pro eis à Domino deposcat, qui cùm de SS. Martyribus &c. facit etiam commemorationem, precem sic concludit: *Oremus vt ipsorum precibus & passionibus quas sustinuerunt, faciat nobis Deus cum eis spem optimam ac salutem: efficiamur quoque digni eorum commemorationibus benedictis & viuis ac veris promissionibus in regno cœlorum.* Sic & de SS. Doctoribus, vbi memoriam fecit, adiicit pro corollario: *Oremus, vt ipsorum intercessionibus veritas pura & sincera doctrina, quam ipsi docuerunt & professi sunt in omni Ecclesia sancta custodiatur, vsque ad sæculi consummationem.* Sed imprimis venerabilem agunt memoriam sanctissimæ Virginis, dicit enim Sacerdos: *Commemoremus autem Beatissimam Dominam Mariam, matrem Dei viui & Saluatoris ac redemptoris nostri: Oremus igitur vt Spiritus sanctus qui in ea habitauit, gratia sua nos sanctificet, & voluntatem suam in nobis impleat & veritatem suam in nobis signet, omnibus diebus vitæ nostræ.* Missa Mosarabe, qua Christiani ritus S. Isidori in Hispania olim Arabibus permixti, passim vtebantur, & quæ etiamnum Toleti in Cathedrali Ecclesia & sex parochiis obseruatur, incipit hoc tenore, dicit Sacerdos indutus vestibus sacris: *Per gloriam nominis tui, Christe fili Dei viui, & per intercessionem Virginis Mariæ, B. Iacobi, & omnium Sanctorum, auxiliare & miserere indignis seruis tuis, & esto in medio nostri Deus noster. Qui viuis & regnas in sæcula sæculorum.* Respondetur, *Amen.* Atque de Liturgiis, quarum serie frustra errorem suum fulcire contendit Molinæus, satis supérque. Iam verò quod Patres spectat, æquè peruium est ostendere, quàm procul sint ab ea mente quam ipsis idem Molinæus appingit. S. Cyprianus ep. 24. morem Ecclesiasticum circa Martyrum solennem memoriam, hunc fuisse scribit, *Sacrificia pro eis* (loquitur autem de Celerina & aliis non ita diu coronatis in Africa) *semper, vt meministis offerimus, quoties Martyrum passiones & dies, anniuersaria commemoratione celebramus.* Ansam hinc arripuisse videtur Molinæus asserendi veterem Ecclesiam pro Sanctis etiam martyrio coronatis vota & preces ad Deum fudisse: sed quàm longè à mente ipsius B. Cypriani hinc palam est, quòd idem S. Cyprianus non vno loco docet Christi Martyres statim gaudiis supernis frui, v. g. ep. 16. & 26. hácque ipsa epist. 24. vbi quos prædicat Martyres, apertè dicit, *palmas & coronas commeruisse.* Quid igitur ampliùs pro iis postulasset suis in sacrificiis Ecclesia? nisi duntaxat quod diebus eorum natalitiis, de eorum victoriis & triumphis, gratias Deo ipsorum coronatori referebat, ipsorúmque memoriam sacris honoribus, perenníque posterorum memoriæ ac venerationi obseruandam commendabat? Eundem ritum paucis insinuat verbis sua iam ætate florentem, magnus Tertullianus in libello aureo de Militis corona:

Ibid. p. 105. &c.

Oblationes, inquit, *pro natalitiis annua die facimus.* non dicit pro Sanctis ipsis, sed pro eorum natalitiis, id est pro eorum coronis & triumphis, quos Ecclesia speciali honore annuatim ipsa die qua victores de hoc mundo exierant, recolebat. Cyrillus Hierosolymitanus Catechef. 5. Mystag. luculentum profert nobis testimonium de vero hoc offerendi pro Sanctis gloriosis sacrificij sensu, à prece pro ope eis aliqua postulanda certè remotissimo, cùm & ipsos tam celebri more fuisse commemoratos, vt nos suis orationibus apud Deum adiuuent, patenter doceat & testificetur: *Et hoc sacrificium tibi offerimus* (inquit, verba ipsa Liturgiæ Hierosolymitanæ seriatim referens) *vt meminerimus etiam eorum qui ante nos dormierunt, imprimis Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum & Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras.* S. Augustinus idem prorsus monet & asseuerat Tract. 84. in Ioan. *Ideo*, inquit, *ad mensam Domini non sic Martyres commemoramus quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis.* & serm. 17. de verbis Apostoli, *Habet*, inquit, *Ecclesiastica disciplina, cùm Martyres eo loco recitentur ad altare Dei, vbi non pro eis oratur.*

Sed hìc fortè quispiam pro Molinæo instabit. In Romana Ecclesia oratur in ipso sacrificio pro sanctis defunctis, scilicet paulo ante Canonis præfationem, hac Sacerdotis deprecatione: *Suscipe sancta Trinitas &c. hanc oblationem quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, & ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & in honorem B. Virginis Mariæ, B. Ioannis Baptistæ sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & istorum* (quorum scilicet hìc sacræ reliquiæ positæ sunt) *vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem.* Item in hac collecta post communionem, *Sumpsimus Domine sancta mysteria, quæ sicut Sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis quæsumus proficiant ad medelam.* & in vigilia S. Andreæ Apostoli: *Perceptis Domine Sacramentis suppliciter exoramus, vt intercedente Beato Andrea Apostolo tuo, quæ pro illius gerimus veneranda passione, nobis proficiant ad medelam.* Verùm non difficilis est ad hanc obiectionem responsio. Innocentius III. in cap. *Cum Martha. de Celebrat. Missarum.* rectè dicit, *Non prodesse sacrificium Sanctis vt saluentur, cùm iam sint beati: sed ad hoc vt magis à fidelibus in terris glorificentur.* Nec est quòd in odium Sedis Apostolicæ, responsum hoc Innocentij Papæ Nouatores aspernentur, atque vt accommodatum ad superstitiones, vt dicunt, Romanæ Ecclesiæ reiiciant: idem enim Græcis sensus ac consensus eadem de re prorsus est. Audiendus Nicolaus Cabasilas in Exposit. Liturgiæ c. 33. *Sunt*, inquit, *Ecclesiæ agendarum Deo gratiarum causæ, pro iis offert rationabilem hunc cultum tanquam Deo gratiarum actionem.* Et infrà; *Propterea nihil pro eis orat Sacerdos, sed potiùs eos orat vt ab eis orationibus adiuuetur; quia non ad supplicationem, sed ad gratiarum actionem vt dictum est pro ipsis donorum oblationem facit, in eorum gloriam.* scilicet externam, non verò essentialem, quam feliciter sunt adepti: ideo in oratione recitata S. Andreæ, oblatum Deo sacrificium legimus pro eius veneranda passione: *Festiuitates enim Sanctorum A-*

Extat Biblioth. SS. PP. tom. 2. Græcolat. edit. Paris. ann. 1624. p. 243. col. b. in med.

postolorum & Martyrum (inquit S. Augustinus lib. 20. cont. Faust. c. 22.) *antiqui Patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum associemur, atque vt orationibus adiuuemur; vt Deo* (sicut alio loco dicit) *gratias debitas referamus pro illorum victoriis & triumphis. Populus Christianus memorias* (inquit lib. 20. contra Faust. c. 21. & lib. 8. de Ciuit. Dei, c. 27.) *Sanctorum Martyrum religiosa solennitate concelebrat, vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortentur.*

ARTICVLVS II.

De fidelibus defunctis in Purgatorio detentis.

CVM Pontifex ordinando Sacerdotem ei dicit, *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, Missásque celebrare, tam pro viuis quàm pro defunctis.* dubium esse non potest, quin de iis defunctis propriè intelligat qui in recta fide obierunt, atque nihilominùs quibusdam leuibus piaculis aspersi in purgatorio emundantur, donec ab omni labe expiati diuinæ sint tandem quam summoperè exoptant, visionis & fruitionis compotes. Negant (vt cuique notum est) temporis huius sectarij purgatorium, negant & sacrificium. Quapropter nec mirum est si subsidium & solatium quod defunctis fidelibus ex sacrificio comparatur & conciliatur, pertinaciter abnuunt & impugnant. Iam anni 1200. & suprà sunt, cùm auctor huius hæresis, quam renouant, primus apparuit. Fuit hic Aërius qui in furorem abreptus, eo quod Episcopatum obtinere nitendo, repulsam passus fuerat: docere cœpit Episcopos & Presbyteros esse omnino æquales, indicta ab Ecclesia ieiunia & festa seruanda non esse, denique neque sacrificium esse offerendum pro defunctis, quemadmodum testatur S. Epiphanius hæres. 75. & S. Augustinus hæres. 53.

Hæresis est igitur ab antiqua Ecclesia in Aërio condemnata, asserere quòd pro fidelibus defunctis non sit orandum nec offerendum. Nouatores sectarij hoc ipsum dicunt & contendunt; iudicio igitur primitiuæ Ecclesiæ notâ hæreseos sunt inusti. Sed Molinæus vt hoc dedecus amoliatur, enixè contra Cardinalem Perronium laborat, nititúrque variis effugiis & artificiis S. Epiphanij testimonium eludere. Fatetur primùm numerari inter hæreticos Aërium, & inter eius hæreses hanc recensere, quòd docuerit preces quæ fiunt pro defunctis fidelibus, inutiles & superuacaneas esse. Quæ confessio sufficit ad Molinæum cum suis asseclis damnandum hæreseos, ex iudicio primitiuæ Ecclesiæ, idem enim prorsus cum Aërio & suis similibus sentit: accedit porrò ad robur latæ sententiæ quod ipse S. Epiphanius * suo ex priuato arbitrio non loquitur, sed refert duntaxat iudicium peremptorium Ecclesiæ, quemadmodum & S. Augustinus & S. Damascenus, qui eadem ducti auctoritate iudicij Ecclesiæ vniuersalis, Aërium propter hoc impium dogma vnanimiter inter hæreticos recensuerunt, non vt Doctores

* Aërius adhuc, cùm hæc de eo scriberet S. Epiphanius, in viuis erat, vt ipse S. Epiph. loco signato scribit.

ctores aut iudices, sed vt testes omni exceptione maiores, sensûs & consensûs Ecclesiæ Catholicæ.

Vnde ridiculum est quod subinde Molinæus ait, S. Epiphanium dissertatione subiuncta, nihil dicere quod purgatorium suadeat aut confirmet, his enim argumentis ritum confirmare orandi pro mortuis.

I. Vt qui viuunt, hinc sibi planè persuadeant, mortuos nostros viuere, nec in nihilum esse redactos, sed existere adhuc, atque apud Deum viuere. ita quidem; sed quid tum? Nónne hoc Ecclesia Catholica etiamnum non credit? quæ in inuitatorio nostro officij defunctorum, tanta celebritate pronunciat, *Regem cui omnia viuunt, venite adoremus.* Sanè defuncti, pro quibus preces & sacrificia offeruntur, si essent in nihilum redacti, *superfluum & vanum videretur orare pro mortuis*, prout liber 2. Machabæorum (c. 2.) à Molinæo ipso allegatus rectè concludit.

II. Quia addit S. Epiphanius religiosissimum hoc dogma prædicandum esse, quo qui pro fratribus precantur, bene de iis sperare constat, quasi peregrè profectis. At hoc ipsum dogma orandi & offerendi pro ipsis confirmatur; si enim adhuc sunt in via, ergo nondum in patria, quamobrem, vt ad finem quò tendunt citò perueniant, piè & conuenienter oratur.

III. Ait Epiphanium dicere, quæ concipiuntur preces pro mortuis, iis vtiles esse, tametsi non omnes culpas extinguant. At hoc ipsum Ecclesia docet, viuorum suffragia pro defunctis, leuioribus culpis medelam afferre; Porro reis grauium peccatorum, id est in mortali reatu de hac vita egressis, non conferre subsidium. Iuxta quod S. Ioannes scribit *esse fratris peccatum non ad mortem, pro cuius venia* 1. Ioan. 5. 16. 17. *vnusquisque orare potest, nam dabitur venia. Si sit autem peccatum eius ad mortem, non* (inquit) *dico pro illo, vt roget quis.* Diuinè ad hæc S. Augustinus serm. 34. de verbis Apostoli: *Orationibus sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur: non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt.* HOC ENIM A PATRIBVS TRADITVM VNIVERSA OBSERVAT ECCLESIA, *vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque offerri commemoretur. Cùm verò eorum commemorandorum causâ, opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo, non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est ista prodesse defunctis; sed talibus qui ita vixerunt ante mortem, vt possint iis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide quæ per dilectionem operatur, eiúsque Sacramentis, de corporibus exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia, cuius dum hîc essent, pignore caruerunt, vel non suscipientes, vel in vacuum suscipientes Dei gratiam, & sibi non misericordiam thesaurisantes, sed iram.*

IV. Ait Molinæus, Epiphanium docere quòd preces quæ pro defunctis fiunt, indicio esse, illos cùm hîc viuerent, ad perfectionem non peruenisse, sed impegisse sæpius. Ita quidem est, nam Ecclesia pro iis orando, veniam leuium eiusmodi culparum deposcit, purgandísque quibus aspersi sunt maculis, docet ideo adhiberi. Hæc sanè est

fides Ecclesiæ, hácque & genuinè refert & graphicè depingit S. Epiphanius, iis ipsis verbis, quæ legit quidem Molinæus, sed non intellexit. * *Cæterùm quæ pro mortuis concipiuntur preces, iis vtiles sunt, tametsi non omnes culpas extinguant* (si quæ essent scilicet mortales,) *verùm ex eo prosunt quòd plerumque dum adhuc in terra degimus, sponte aut inuiti titubemus, vt id quod perfectius est, significetur; nam & iustorum pariter & peccatorum mentionem facimus: vt iis à Domino misericordiam imploremus.* Quæ verba perfidè Molinæus refert, *Regardans* (ait) *à la misericorde de Dieu.* Cùm vertere debuisset, *Pour leur implorer la misericorde de Dieu.* Quid pro fidelibus peccatoribus per preces, & sacrificia iuuandis ad impetrandam diuinam misericordiam expressius dici potest? Veruntamen hîc adhuc Molinæus cauillatur, sic enim sancti Epiphanij apertum sensum corrumpit & in transuersum detorquet: *Quoad alios* (à Prophetis, Apostolis, Martyribus) *dicit Epiphanius pro iis quidem orari habito respectu ad diuinam misericordiam, siue quam sunt iam consecuti, siue quam iis facturus est in die iudicij, quemadmodum scribit ad Timotheum Sanctus Paulus, det misericordiam Dominus Onesiphoro* (seu vt habet textus Apostoli, Onesiphori domui) *quia sæpè me refrigerauit, det illi Dominus misericordiam inuenire à Domino in die illa?* Sed delirat hîc planè Molinæus, loquitur enim hic Apostolus de homine viuente & eius domesticis; At S. Epiphanius de fidelibus defunctis, *pro quibus ait misericordiam imploramus.* Non igitur illam quam iam consecuti sunt, vt insulsè Molinæus exponit, nec quæ ad diem vsque iudicij protelетur, sed quæ præsentaneam confert opem & promptum in pressura positis solatium. Nam loquitur Epiphanius de tempore præsenti. *Cæterùm*, inquit, *quæ pro mortuis concipiuntur preces, iis vtiles sunt &c.* Et paulò infrà dicit: *Nos pro illis oramus, vt iis à Domino misericordiam imploremus;* Quos scilicet à Sanctis beatis manifestè distinguit, hos quidem vocans iustos, illos autem peccatores, quia scilicet pœnis quibus ob peccata sua obstricti sunt (iam licèt culpâ remissâ) affliguntur.

*Ὠφελεῖ δὲ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν (τελευτησάντων) γινομένη εὐχή, εἰ καὶ τὰ ὅλα τῶν αἰτιαμάτων μὴ ἀποκόπτει. ἀλλ' οὖν γε διὰ τὸ πολλάκις ἐν κόσμῳ ἡμᾶς ὄντας σφάλλεσθαι ἀκουσίως τε καὶ ἑκουσίως, ἵνα τὸ ἐντελέστερον σημανθῇ. καὶ γὰρ δικαίων ποιούμεθα τὴν μνήμην, καὶ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν. ὑπὲρ μὲν ἁμαρτωλῶν, ὑπὲρ ἐλέους Θεοῦ δεόμενοι.

S. Epiphan. heref. 75. quæ est Aërij.

2. Timoth. 1.

Porrò ex accurata descriptione testimonij S. Epiphanij planè patet, Molinæum qui de singulari mentis accumine tantoperè gloriatur, hîc prorsus hebetem, vel certè cæcum se prodere. *Quid* (inquit) *in Epiphanij dictis conferat pro purgatorio non perspicio.* At quisquis non videt S. Epiphanium, doctrinam Ecclesiæ de purgatorio, praxímque eius totam orandi & offerendi pro fidelibus defunctis toto loco quem expressimus, asserere & confirmare, planè cæcum esse & stupidum oportet, vt constat ex dictis.

Pergit tamen Molinæus, & ab Epiphanio transit ad Dionysium Hierarchiæ Ecclesiasticæ auctorem, quem etsi non Areopagitam agnoscit, fatetur tamen auctorem esse perantiquum, suspicatúrque circa annum 400. floruisse, *doctúmque & vtilem esse* ait. Cæterùm ex cap. 3. Hier. Eccles. locum affert, ex quo persuadere nititur ex æquo oratum fuisse in diuino mysterio, deprecatione quæ fiebat super sacra diptycha: pro Sanctis iam beatis & aliis fidelibus carne exu-

tis. *Ex dictis Dionysij palam est*, inquit, *quòd illa oratio quæ tum fiebat pro mortuis, pro personis sanctis & iam beatis fieri consueuerat: & non ad extrahendum illas ex purgatorio &c.* Semper enim Molinæus in crasso illo errore versatur, quem superiori articulo confutauimus, commemorationem Sanctorum beatorum quæ fiebat in diuina Liturgia, fuisse consimilem deprecationi quæ pro aliis fidelibus defunctis proferri à Sacerdote consueuerat. adeovt non vereatur hoc paradoxum SS. Patribus, præsertim verò S. Epiphanio imponere. Immunem ab eo Epiphanium iam ostendimus, Dionysium quoque eius expertem haud minùs facile est demonstrare; sanè toto loco quem citat Molinæus, nihil nisi de Sanctis beatis & gloriosis S. Dionysius eloquitur, pro quibus fundi preces à Pontifice, vel Sacerdote ne minimo quidem verbo diuinus hic auctor significat. Integrum locum * ex Græco in margine descripsimus, vt imposturam Molinæi studiosus veritatis lector perspiciat. Tantum verò abest vt B. Dionysius pro iis orari vel offerri consueuisse ad eos iuuandum insinuet, quin potiùs honoris tantùm causâ & imitationis in diuino sacrificio eosdem commemorari disertissimè testatur, quos prædicat nequaquam mortuos, sed ex morte ad vitam diuinissimam translatos, in iisque impletum ait hoc diuinum oraculum: ** *Pretiosa in conspectu Domini, mors Sanctorum eius*, morte eorum pro sancta consummatione accepta, *qua indiuiduam cum Deo coniunctionem & vnionem sacratissimam & supermundialem* (id est cœlestem) *adepti sunt.* At longè propter aliam rationem pro aliis fidelibus defunctis orationem fudisse Pontificem, S. ipse Dionysius eodem lib. de Eccles. Hierarch. c. 7. part. 3. ex virenti praxi declarat, his verbis, *** *Accedens deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit*, (exequias enim ritu Christiano recitat) *precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, cúmque in luce statuat & regione viuorum.*

Ad S. Augustinum hinc progreditur Molinæus (sibi tamen hac in causa inuisum:) *S. Augustinus, qui scribebat* (inquit) *circa annum 420. primus fuit qui docuit, non esse orandum pro SS. mortuis. Et quod quisquis pro Martyre rogat, ipsi Martyri irrogat iniuriam:* Ideóque nihil aliud esse preces quæ fiunt quum ad altare nominantur, quàm meras gratiarum actiones. Sed hoc falsum esse superiori articulo, vbi agimus de Sanctorum beatorum in diuino sacrificio commemoratione, manifestè euicimus. Quamobrẽ haud necessũ est tã apertæ imposturæ refellendæ diutiùs hîc immorari.

Pergit iterum attamen Molinæus: *Hoc*, inquit, *quod de Augustino dixi, verum esse ex eo patet, quòd veteres orabant pro iis animabus quæ in placido somno dormiebant, proinde quæ in tormento vllo esse neutiquam credebantur. Quæ precationis formula etiamnum superest Canoni Missæ his verbis inserta* Quotidie enim Sacerdos dicit, *Memento Domine famulorum famularúmque tuarum, qui nos præcesserunt in signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Quæ dum fit deprecatio, submissa voce mortuorum nomina recitat, pro quibus propinqui vel amici pecuniam aliquam dependerunt, vt Missa illa proficiat,*

* Τῶν δὲ ἱερῶν πτυχῶν ἡ μετὰ τὴν εἰρήνην ἀνάῤῥησις, ἀνακηρύττει τοὺς ὁσίως βεβιωκότας, καὶ πρὸς ἀτρέπτου ζωῆς τελείωσιν ἀμεταπτώτως ἀφικομένους· ἡμᾶς μὲν, ἐπὶ τὴν δι' ὁμοιότητος αὐτῶν μακαριστὴν ἕξιν θεοειδῆ λήξει προτρέπουσα, καὶ χειραγωγοῦσα, τοὺς δὲ ὡς ζῶντας ἀνακηρύττουσα, καὶ ὡς ἡ θεολογία φησὶν, οὐ νεκρωθέντας, ἀλλ' εἰς θειοτάτην ζωὴν ἐκ θανάτου μεταφοιτήσαντας. Σκόπει δὲ, ὅτι καὶ μνημοσύνοις ἱεροῖς ἀνατίθενται, οὐ τῆς θείας μνήμης ὡς ἀνθρωπικῶς ἐν τῷ τῆς μνημονικῆς φαντασίας δηλουμένης, ἀλλ' ὡς ἄν τις φαίη θεοπρεπῶς, κατὰ τὴν ἐν θεῷ τῶν τετελεσμένων θεοειδῶν τιμίαν καὶ ἀμετάστατον γνῶσιν. Ἔγνω γὰρ (ἦ φησι τὰ λόγια) τοὺς ὄντας αὐτοῦ.

** Καὶ τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ, τοῦ θανάτου τῶν ὁσίων αὐτοῦ τὴν ἐν ὁσιότητι τελείωσιν εἰρημένου. Καὶ τοῦτο δὲ ἱερῶν ὁσίως ἐστὶν, ἐπιτεθέντων τοῦ θείου θυσιαστηρίου σεβασμίων συμβόλων, δι' ὧν ὁ Χριστὸς σημαίνεται καὶ μετέχεται, πάρεστιν ἀδιαστάτως ἡ τῶν ἁγίων ἀπογραφὴ, τὸ συνεζευγμένον αὐτῶν ἀδιαιρέτως ἐμφαίνουσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπερκοσμίου καὶ ἱερᾶς ἑνώσεως. *S. Dionys. c. 3. de Eccl. Hierarch. edit. Antuerp. p. 294. & 295. § 9. Comm. SS. quid.*

*** Εἶτα προσελθὼν ὁ ἱεράρχης, εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τοῦ κεκοιμημένου ποιεῖται· καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν αὐτός τε ὁ ἱεράρχης αὐτὸν ἀσπάζεται, καὶ ἑξῆς οἱ πάρεισιν ἅπαντες· ἡ μὲν οὖν εὐχὴ, τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος δεῖται, πάντα μὲν ἀφεῖναι τὰ δι' ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἡμαρτημένα τῷ κεκοιμημένῳ, κατατάξαι δὲ αὐτὸν ἐν φωτὶ καὶ χώρᾳ ζώντων, &c. *S. Dion. Areop. cap. 7. Eccles. Hierarch. part. 3. §. 4. edit. Antuerp.*

afferátque solatium iisdem spiritibus defunctorum, qui in igne purgatorio cruciantur. Clausula hæc non sine arcano Dei nutu in Missa permansit ad purgatorium condemnandum, neque enim vlla est scintilla rationis, cur quoduis pretium tribuatur, ad excitandum animas quæ in somno pacis requiescunt: aut qua quisquam sibi persuadere possit, animas quæ in igne torquentur septies vsuali nostro ardentiore: in tanto hoc cruciatu, posse in somno pacis conquiescere? Hæc Molinæus qui præter ironias & impiam dicacitatem nihil noui isto loco dicit. Lutherus enim (hæreticorum omnium recentiorum antesignanus) in lib. de abroganda Missa, verba illa canonis, *Memento etiam Domine famulorum, famularûmque tuarum N. qui nos præcesserunt in signo fidei, & dormiunt in somno pacis &c.* Sic impugnat vt secum pugnare hanc orationem & seipsam destruere arguteretur. *Nam sic oratur,* inquit, *pro iis qui dormiunt in somno pacis & qui in Christo requiescunt, & tamen eis Sacerdos bene precatur locum refrigerij, lucis & pacis; si dormiunt ac requiescunt, quid illis refrigerium petit; si pacem habent, cur pacem illis postulat?* Cui obiectioni hunc in modum Cardinalis Bellarminus solita perspicacitate & soliditate respondit: *Pacem illi quandam & quietem habent, quia certi & securi sunt de præmio æternæ felicitatis, & quia liberi sunt à bello tentationum & concupiscentiæ, & ab omni opere malo: Sed nondum pacem & quietem habent à tormentis & à desiderio visionis diuinæ. Nec poterat aptiùs hæc oratio componi, vt solis iis conueniret qui in purgatorio degunt; Nam qui sunt in gehenna, ij nullam pacem & quietem habent; ij qui sunt in regno omnem pacem & quietem possident; qui in purgatorio exercentur, ita in somno pacis requiescunt, vt adhuc refrigerio & pace indigeant.* Hæc doctè & appositè Bellarminus. Cuius dictis, maioris tantùm illustrationis causâ addi potest, sic Dominum ipsum, vt Ecclesiam hæretici in hac parte canonis reprehendunt, in suo Euangelio ab iis posse reprehendi. Dicit Apostolis Dominus, paulò ante passionem suam, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*, Ioan. 14. 27. & mox eisdem dicit c. 15. *Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.* Si enim pacem habent, & quidem Christi pacem (quæ, vt ait vas electionis, *exuperat omnem sensum*) quomodo & cur plorabunt & flebunt? si ita futuri sunt tristes & mœsti, afflicti & angustiati, *vt mulier quæ parit*, prout dicit ibidem Dominus: quomodo tantum gaudium ac donum pacis possidebunt? quod vt promittit eis Dominus, ab ipsis nemo possit auferre. Pugnare hæc profectò inuicem videntur: sed tamen non pugnant, at bene conueniunt, vt ex sequentibus Domini verbis colligitur: *Hæc* (inquit) *locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis; in mundo autem pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum.* Ioan. 15. 33. Pacem igitur habebant cum Deo, sed bellum cum mundo; pacem in corde, bellum in corpore; pacem à vitiis & animi perturbationibus, bellum cum impiis & persecutoribus, à quibus ob Christi nomen & fidem tanta odia, tanta tormenta erant perpessuri. Sic planè in sacro canone animæ fidelium pro quibus oratur, dicuntur *dormire in somno pacis*, non quia exemptæ sint à purgatorij pœnis, sed quia iam animi nulla perturbatione vexantur, nul-

Philipp. 4. 7.

lis vitiorum ſtimulis agitantur, & quamuis ſic paternis flagellis exerceantur, vitam æternam nihilominus cum omni ſecuritate expectant.

Hac ratione & comparatione, quicquid effutiit ſuprà Molinæus aduerſus celebrem illam precationem pro defunctis, facilè euaneſcit; Sed hinc tamen habeo quo Sacerdotes admoneam. Carpit eos paſſim hic ſcurra Caluiniſticus, de turpi lucro; arguítque ſemper auaritiæ, & ex hoc in contemptum traducit, quòd Miſſæ ſacrificium nonniſi illecti vili pretio concelebrent. Hic taxat inſuper crudelitatis impiæ, nimirum eò quòd eorum dumtaxat fidelium defunctorum in loco generalis commemorationis memoriam faciant, quorum propinqui aut amici propter hoc conciliandum ſuis conſanguineis aut amicis ſolatium, ipſis Sacerdotibus pecuniam perſoluerunt; cæteris defunctis qui propinquorum diuitum cura & ſubſidio deſtituuntur, in preſſura flammæ ſine vlla compaſſione perpetuam in obliuionem relictis. Abſit vt de iis mihi hoc perſuadeam, *qui corpus ſanguinémque Domini ſacro ore conficiunt*, & Chriſti vicem gerunt, ſúntque ab eo miniſtri humanæ reconciliationis, & diſpenſatores non modò myſteriorum Dei, ſed etiam donorum ac munerum conſtituti; ſi qui ſunt tamen, qui minus officij ſui hactenùs fuerint hac in parte memores, quàm par eſſet: eos enixè oratos velim, vt tenorem ſacri Canonis accuratiùs attendentes, apud ſe recogitent, non eſſe intentionis Eccleſiæ vt tantùm pro ſpecialibus amicis defunctis, aut iis qui ab aliis ſibi nominatim commendati ſunt, fundant preces. Canon enim diſertè habet poſt quoſdam nominatos arbitrio Sacerdotis, vt ſuppleat generaliter pro aliis cunctis fidelibus piam & feruentem obſecrationem, ſequitur enim, *Et omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerij, lucis, & pacis, vt indulgeas, deprecamur.* Si remunerationem præſtiti pauperculis his animabus ſolatij cupit, *quæ hominem non habent, à quo immittantur in piſcinam:* pergat nihilominus & non deſinat his ſuâ prece opitulari: Dominus enim qui dixit Abrahæ, *ego ſum merces tua magna nimis*, illi officium charitatis retribuet abundanter, iuxta promiſſum ſuum, ait enim per Prophetam, *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.*

Vide S. Aug. lib. de cura pro mortuis c. 4.
Ioan. 5.
Geneſ. 15.
Pſal. 40.

Cæterùm egenæ illæ ipſius opis & pauperes animæ, liberatæ è ſuo carcere aliquando per miſericordiam Dei, à Sacerdote pio hoc ſuffragio & optimo ſubſidio conciliatam, ei non erunt ingratæ, ſed iunctæ Deo in regno gloriæ, vicem ei vltro rependent, deprecantes interceſſione ſedula, pro ipſius ſalute, *menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperfluentem dabunt in ſinum eius.* Exemplum illuſtre huius gratitudinis in noſtro Martyrologio Gallicano, & obſeruationi præſentium, & memoriæ piæ poſteritatis conſignauimus 8. Kal. * Octobris, vbi de S. Iſarno Abbate Maſſilienſi, hac verborum ſerie: *Qui patria Toloſanus per gradus humilitatis ad virtutum culmen conſcendit, charitatéque feruens immenſa, Lerinenſes Monachos captiuos deductos in Hiſpaniam ab impia ſeruitute redemit; miſeratúſque eorum qui à carnificibus interficiuntur, procurando illorum ſpirituum ſolatio, ſacrificia diuinæ Maieſtati fre-*

Luc. 6. 38.
* 24. Septemb.

quenter obtulit; Qua pietate meruit, vt pleræque absolutæ à purgatorij carcere animæ, ipsi gratias rependerent dum liberatæ ad cœlum euolarent.

ARTICVLVS III.

De Damnatis.

In 4. sentent. dist. 45.

SVPERVACANEVM esse videtur discutere, An pro damnatis orandum sit & offerendum, cùm vnanimis sit Theologorum sententia, his illos suffragiis non posse iuuari, nec aliis quibuscumque subsidiis, scilicet quia & culpæ damnatorum sunt irremissibiles, & pœnæ æternæ. De culpis patet ex Scriptura, Eccles. 14. 17. *Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum;* id est gratiam & vitam. cui consonat illud Euangelicum, *Venit nox quando nemo potest operari.* Ioan. 9. 4. Et Matt. 12. 13. *Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Peccatum igitur impœnitentiæ, in qua reprobi moriuntur, perpetuò est irremissibile, & proinde non potest in inferno culpa illa remitti. Quòd verò pœna, cui ideo addicti sunt, sit æterna, Scripturæ itidem passim & euidenter docent. Ps. 48. *Sicut oues in inferno positi sunt; mors depascet eos;* non dicitur eradicabit, sed depascet, quia pœnæ eorum in æternum pullulabunt. Isa. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Et Iob. 10. *Vbi * sempiternus horror inhabitat.* Iudith 16. *Dabit ignem, & vermem in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum.* Hinc Dominus ad reprobos, Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum?* Hinc Patres disertè dicunt nullis posse suffragiis damnatos adiuuari: S. Clemens lib. 8. Constit. c. 13. & seqq. S. Dionysius de cœlesti Hierarchia: S. Augustinus lib. 21. de Ciuit. Dei, c. 13. & seqq. & lib. de cura pro mortuis, c. 1. & 18. inde etiam Concilia prohibent vel preces vel sacrificia pro reprobis offerri; siquidem Concilium Bracharense I. * c. 34. & Triburiense, c. 31. expresè decernunt, ne pro iis qui decedunt in actuali peccato, vllum adhibeatur suffragium: *Nulla pro iis in oblatione commemoratio fiat,* (ait Bracarensis Synodus) *neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur.* Et can. seq. *Item placuit, vt Catechumenis sine redemptione baptismi defunctis, simili modo, non oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium.* Triburiensis verò Synodus loquens de peccatoribus impœnitentibus, qui in suis sceleribus moriuntur. *Nullus pro eo* (qui est huiusmodi) *præsumat orare aut eleemosynam dare &c.* B. Augustinus de talibus horribilem profert sententiam dicẽs, *Nemo te post mortem fidelium redimit, quia tu te redimere noluisti.*

* in inferno

* Sub Ioan. III. Papa ann. 563. inter Capitula canonibus subiuncta est n. 16.

ARTICVLVS IV.

De Infidelibus, & Impiis.

MISSA est sacrificium verum, sacrificij crucis repræsentatiuum & applicatiuum; propitiatorium ideo & impetratorium. Quibus ex titulis consequitur offerri posse pro iis omnibus pro quibus

Christus in cruce oblatus est. Atqui Christus sese Patri obtulit & immolauit pro omni genere humano; *Christus enim pro omnibus* (ait Apostolus 2.Cor.5.15.) *mortuus est*, non tantùm igitur pro iis qui sibi adhærebant, & qui credebant in eum: sed etiam pro Iudæis incredulis & Romanis, Ethnicis ac infidelibus, vnde de iis promiscuè ait dum erat in cruce, *Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt*; ad quæ diuina verba scitè S. Leo serm. 10. de passione Domini, *Admisit in se* (inquit) *impias manus furentium, quæ dum proprio incumbunt sceleri, famulatæ sunt redemptori. Cuius etiam circa interfectores suos tanta erat pietatis affectio, vt de cruce supplicans Patri, non se vindicari, sed illis postularet ignosci.* Quinam erant Christi interfectores? Iudæi sanè & Romani, sed dissimili modo: de Iudæis notum est illud B. Stephani increpantis eos, *Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? & occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius nunc vos proditores & homicidæ fuistis.* Act. 7. 52. Sic ad eosdem Petrus: *Petistis virum homicidam donari vobis, auctorem verò vitæ interfecistis*, Act. 3. 15. sed quomodo interfecerunt? *Non licet nobis* (aiebant) *interficere quemquam*: Et de facto eum non crucifixerunt. Quomodo igitur eum occiderunt? Appositè ad hoc postulatum respondet S. Augustinus, sup. Ps. 63. ad ℣. 2. *Non dicant* (inquit) *Iudæi non occidimus Christum. Etenim propterea eum tradiderunt Iudæi Pilato. Ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & quasi ipse occidit. Et vos ô Iudæi occidistis: vnde occidistis? gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras; Et quando percussistis? nisi quando clamastis crucifige, crucifige.* At S. Petrus vt eos faciliùs ad pœnitentiam inducat, spem eis facit veniæ; *Et nunc fratres scio* (inquit) *quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* quasi diceret, animum tamen propter tantum facinus ne despondeatis; Peccastis scio, per ignorantiam. ideo ipse Christus qui morte sua nobis peperit vitam, etiam pro vobis in cruce postulauit à patre indulgentiam: *Pater* (inquit) *dimitte illis quia nesciunt quid faciunt.* At non pro Iudæis tantùm incredulis qui gladio linguæ ipsum occiderunt, Christus patiens in cruce Patrem obsecrauit, sed etiam pro militibus Romanis, ethnicis & infidelibus qui ipsum de facto, manibúsque propriis crucifixerunt: *Orauit enim* ait S. Leo, *pro interfectoribus suis.* at isti fuerunt qui eum cruci affixerunt, & pro quibus tanta cum pietate rogabat, ignosce illis Pater (ait) quia nesciunt quid faciunt. Doctè hîc & eleganter Simon Cassianus, lib. de pass. *Sciunt, quia crucifigunt: ignorant quem crucifigunt, Romani enim erant, aut de gentibus incircumcisis ministri & milites Pilati qui hoc ministerium exercebant, & nutriti sub cultura perfidiæ quæ dicebatur seruitus Idolorum, nec assueti erant vaticiniis Prophetarum, vt coniectare possent aliquando Dei filium potuisse in carne venire: vnde omninò nesciebant quem crucifigebant. Quamobrem misericorditer subuenit eis gratia Saluatoris, & omnis culpa est mitior, faciliúsque meretur veniam quæ ab ignorantia, quàm quæ à malitia sumit exordium.* Hac ex doctrina satis abundè patet Christum in cruce cum lachrymis offerentem, orasse Patrem pro infidelibus, militibus scilicet gentilibus qui ipsum crucifixerant. Cùm autem Missa sit imitatio crucis & passionis Domini,

Luc. 23. 34.

Ioan. 18. 31.

non dubium quin possit in ea Sacerdos qui Christi ipsius se offerentis vicem ac personam gerit, orare pro infidelibus, idololatris & quibuscumque paganis; pro quibus die sancto Parasceues quo solenni ritu specialiter Ecclesia passionem Domini repræsentat ac recolit, hæc inter cæteras preces profertur à Sacerdote supplicatio: *Omnipotens sempiterne Deus, qui non vis mortem peccatorum, sed vitam semper inquiris: suscipe deprecationem nostram, & libera eos ab idolorum cultura, & aggrega Ecclesiæ tuæ sanctæ, ad laudem & gloriam nominis tui. Per Christum* &c. Præcedit autem hæc ad populum fidelem exortatio: *Oremus & pro paganis, vt Deus omnipotens auferat iniquitatem à cordibus eorum, vt relictis idolis suis, conuertantur ad Deum viuum & verum, & vnicum filium eius Iesum Christum Deum & Dominum nostrum &c.* Atque hæc fuit praxis primitiuæ Ecclesiæ; Nam Apostolus scribens ad Timotheum sic præceperat: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt &c. hoc enim bonum est, & acceptum coram saluatore Deo nostro, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* At hoc tempore Reges nulli Christiani erant, sed omnes infideles, & imprimis Imperator qui omnibus præeminebat. Tamen hoc Apostolico monimento fideles edocti, in ipsis diuinis mysteriis preces pro salute imperatoris offerebant. Quod testatur Tertullianus libro ad Scapulam, c. 2. *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris.* Insuper, S. Clemens, lib. 8. Constit. Apostol. c. 18. scribit Apostolos obtulisse sacrificium pro Regibus sui temporis, & etiam pro Catechumenis, (viuentibus scilicet, qui ritus etiamnùm seruatur in officio Parasceues & Sabbati sancti. At verò Bracarensis synodus, orare & offerre vetat pro Catechumenis mortuis, qui scilicet Baptismum sua culpa differendo sine Sacramento regenerationis excesserunt) & pro reductione eorum qui versabantur in errore. Verum est quidem sanctionibus Canonicis sub pœna excommunicationis, aliísque grauissimis, Christianis esse prohibitum arma deferre ad Sarracenos, aliósque infideles. cap. *Ita quorumdam*, & ibi glos. 2. *De Iudæis*, Et in Extrauag. *Copiosus*, Ioannis XXII. quia scilicet hoc fit in detrimentum fidei & Ecclesiæ: sed iuuare infideles quosvis precibus & sacrificiis apud Deum, vt conuertantur ad fidem & cultum Christi, tantum abest vt vetitum sit aut esse possit, quin potiùs (vt ex doctrina Apostoli superiùs inducta patet) hoc suffragium Deo gratum est & acceptissimum. Quamobrem tametsi in Missali Romano multæ speciales sint & propriæ hac de re assignatæ orationes, præter illam solennem deprecationem quæ fit quotannis in die sacra Parasceues: tamen sunt aliæ preces quibus implicitè infidelium ad Deum conuersio postulatur, v. g. feriâ 2. post Dominicam passionis, Sacerdos ita orat, *Vt diebus nostris, & merito, & numero populus Deo seruiens augeatur.* Non potest autem augeri, nisi infideles conuertantur; vnde fit vt in ipso canone dum sic Sacerdos supplicat pro Ecclesiæ pace, vnitate & incremento: *Hæc dona,* (inquit) *hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata,*

1. Tim. 2. 1. &c.

ta, imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare & regere digneris toto orbe terrarum. His verbis profectò, quibus fidelium multiplicatio petitur, implicitè infidelium conuersio postulatur, qua sola Ecclesia amplificari toto orbe potest; Sed & quotidie Sacerdos in oblatione calicis expressè rogat vt sacrificium quod oblaturus est *pro totius mundi salute coram Deo cum odore suauitatis ascendat.* Cæterùm aduersus hanc praxim & theoriam obiici potest quod S. Augustinus lib. de orig. animæ signanter docet, c. 9. *Non esse offerendum sacrificium corporis Christi, nisi pro iis qui sunt membra Christi.* Sed responsio est in promptu, hîc illum agere de paruulis qui sine baptismo defuncti sunt: quia reuera nec sacrificium, nec vlla oratio eis prodesse potest, non tam quia membra Christi non sunt, quàm quòd fieri Christi membra nunquam possunt propter strictum decretum diuinæ iustitiæ. Obiici etiam potest sententia S. Thomæ, 3. p. q. 79. a. 7. ad 2. vbi ait *Sacrificium Missæ non habere effectum nisi iis qui coniunguntur Christo per fidem & charitatem: Atqui pagani non ita vniuntur.* Ad hoc respondendum est, non habere effectum integrum & perfectum; aut potiùs sacrificium non habere pro infidelibus effectum immediatè: sed tamen habere posse mediatè, impetrando illis dispositiones, quibus eorum intellectus illuminetur, cor emolliatur, & ad fidem & pœnitentiam conuertatur. Atque hactenùs de paganis satis superque.

ARTICVLVS V.
De Judæis incredulis.

EX principiis præmissis rectè colligitur, pro Iudæis incredulis iure orari posse, proinde & offerri; Christus enim pro iis non modò orauit, sed & in cruce passus est, vnde sic S. Augustinus more suo acutè & piè ratiocinatur, tractat. 31. in Ioan. ad c. 19. *Non debebant* (Iudæi ipsi Christicidæ videlicet) *desperare, pro quibus in cruce pendens Dominus est dignatus orare, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: videbat suos inter multos alienos, illis iam petebat veniam, à quibus adhuc accipiebat iniuriam, non enim attendebat quod ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur. Multum est quod illis concessum est, ab ipsis, & pro ipsis: vt nemo de sui peccati dimissione desperet, quando illi veniam meruerunt, qui Christum occiderunt.* Hôc animatus spiritu S. Paulus vas electionis, mirum in modum in populi huius excæcati illuminationem ac conuersionem ardebat: *Veritatem dico* (ait Rom. 9. 1. &c.) *in Christo, non mentior testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ergo ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem, qui sunt Israëlitæ, quorum adoptio est filiorum & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, & ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.* Poterátne Apostolus verbis feruentioribus intimum animi sui dolorem & sensum, indéque eximium suum in eos amorem ostendere?

Verba hæc non tam ſunt verba quàm fulmina, tanta eſt Pauli charitas, vt abſque culpa damnari vellet, modò ij ſaluarentur, *Optabam* inquit, *ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.* Pulchrè hîc beatus Chryſoſtomus & appoſitè, *Quid Paule ais? Nónne iam dixiſti, Quid nos ſeparabit à charitate Chriſti? imò quia amo Chriſtum, inquis, cupio ſeparari à fruitione Chriſti, ſcilicet vt Chriſtus à pluribus glorificetur, & eo tandem potiantur.* Magna res eſt & Chriſto longè acceptiſſima, ardere feruentiſſimo affectu animarum ſalutem; imò miſerabilis huius populi exoptare & poſtulare conuerſionem, quem adeo Chriſtus dilexit, vt ex iis carnem ſumeret, & ſuos Apoſtolos eligeret, ſuámque Eccleſiam primùm efformaret, & fidem exinde & gratiam totum per orbem diffunderet. *Salus enim* (ait Ioan. 4.) *ex Iudæis eſt.* Idcircò ſancta mater Eccleſia ipſo die Paraſceues, quo infelix hic populus gladio linguæ Chriſtum vitæ & ſalutis auctorem interfecit, pro iis nihilominus hoc ipſo die quo Chriſti ſanguinem tanto odio, tanto furore effuderunt: ipſo inquam die, quo Eccleſia horrendam hanc tragœdiam (*Chriſtus patiens*) recolit ac repræſentat, quo cruentatam ipſam crucem ſanguine innocentis ipſius agni ſuſpicit & oſtentat, quo funeſtas miſeræ huius gentis audit vociferationes, *Tolle, tolle, crucifige eum! ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros?* Illo, inquam hoc ipſo die, inter ipſa ſacra officia ad altare Dei, vbi crucem Chriſti adorat, paſſionis myſterium tanto cum mœrore celebrat, mortem eius tam profuſo gemitu lamentatur, nihilominùs ſolenni obſecratione diuinam pro huius populi ſalute clementiam, voce Sacerdotis interpellat: *Oremus* (inquit) *& pro perfidis Iudæis, vt Deus & Dominus noſter auferat velamen de cordibus eorum, & ipſi agnoſcant Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Oremus, Omnipotens ſempiterne Deus, qui etiam Iudaïcam perfidiam à tua miſericordia non repellis, exaudi preces noſtras, quas tibi pro huius populi obcæcatione deferimus, vt agnita veritatis tuæ luce quæ Chriſtus eſt, à ſuis tenebris eruantur. Per eundem Chriſtum.*

Marc. 15. 13. Luc. 23. 21. Ioan. 19. 15.

Dicet hîc fortè quiſpiam: dicit hoc quidem Sacerdos ex præſcripta formula Eccleſiæ, ſed ad hanc orationem populus, vt fit in omnibus aliis orationibus, non reſpondet, *Amen.* Sic igitur ratam non habet hanc precem, ſuóque ſilentio indignationem ſuam aduerſus miſerum hunc populum manifeſtè demonſtrat. Reſpondeo, ſilet reuerà populus, quia interim Chriſtus loquitur, ipſéque Patrem pro hoc ipſo populo interpellat, *Pater*, inquit, *ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt.* Sanguis enim Chriſti meliùs loquitur, quàm Abel: Quid clamabat Abel niſi vindictam contra fratrem ſuum? At ſanguis Chriſti clamat etiamnùm pro eis in quotidiano Miſſæ ſacrificio (quod mortis ſuæ perenne Mnemoſynon eſt) veniam, gratiam & miſericordiam. At inſtabit fortè aliquis, ad hanc ſupplicationem, non dicit Diaconus ſicut in reliquis, *Flectamus genua*, nec populus ſe inclinat? verum eſt, ſed ſufficit quòd pro eis ſeſe humiliauit ipſe Chriſtus, nec noſtra opus eſt genuflexione, vbi Chriſtus puras & innocentes manus ad patrem ſuum pro iis tanta cum inſtantia pie-

Luc. 23. 34.

tatis extendit, & cum voce ſpiritum & ſanguinem pro iis in odorem ſuauitatis effundit: *Dirigatur*, ait ad Patrem pro illis, *oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo: Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum*; nam veſperè oblatum eſt & conſummatum pro ipſo incredulo & crudeli populo, qui vt rabioſi canes & feroces lupi agni ipſius ſanguinem fuderant, ſed ſanguinem iuſtum & ſalutarem tam ipſis, quàm nobis, vniuerſóque mundo. *Pſal. 140. 2.*

Inſtabit iterùm quiſpiam. Sed Eccleſia hac ſola die paſſionis Chriſti orationem Deo pro perfidis ipſis Iudæis defert: reliquo toto anni tempore ſilet, nec vlla eſt pro Iudæis in Miſſali aſſignata deprecatio, quæ ad libitum Sacerdotis pro hac miſera gente vſurpari poſſit? Verùm Eccleſia ore Sacerdotis dum orat pro vniuerſo orbe, pro infidelium conuerſione, in his precibus Hebræos quamuis à Chriſto adhuc per cæcitatem auerſos comprehendit, & ſuis votis commendat, patentíque indicio in ipſo ſacrificio Miſſæ oſtendit quanto cum affectu populi huius obcæcati irradiationem & conuerſionem percupiat. Sub finem etenim diuini myſterij codicem Euangelicum refert ad ſiniſtrum cornu altaris, vt innuat ſub finem ſæculi, Iudæos tandem qui tum erunt, ad cor redituros, Chriſtúmque quem patres eorum negauerunt pro vero redemptore ac Domino, veróque Dei filio agnituros & adoraturos, iuxta vaticinium Oſeæ Prophetæ 3. 4. *Dies multos ſedebunt filij Iſrael, ſine rege & ſine principe, & ſine ſacrificio & ſine altari, & ſine ephod, & ſine theraphim: Et poſt hæc reuertentur filij Iſrael & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid regem ſuum, & pauebunt ad Dominum & ad bonum eius in nouiſſimo dierum.* Vſquedum hæc fiant, ſemper licebit exoptare vt citò compleantur; ſi enim Chriſti gloria, humanáque ſalus nobis cordi eſt, debemus vtique vt Apoſtolus admonet (1. Tim. 2. 1. 2. &c.) *facere obſecrationes, orationes, poſtulationes, pro omnibus hominibus, &c. quia hoc bonum eſt & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.* Igitur in Chriſto non eſt Iudæus, neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber. Gal. 3. 18. Omnium gentium ſalus, vt deſiderari debet, ſic poſtulari poteſt. Accedit hoc ſpeciale de Iudæis, quòd nulla fieri poteſt pro infidelibus deprecatio, quæ Chriſto magis grata ſit & accepta, ea quæ pro Iudæis fit incredulis, quorum ſalutem tanto ardore pietatis in ara crucis immolatus exſitiuit. Romæ Pontifices maximi ſinunt Iudæos ſub aliqua pace viuere, atque cum eis miſericorditer agunt, vt hac pia arte illos inuitent ad fidem, Chriſtíque in ipſos manſuetudinem & benignitatem illis in mentem reuocent. Religioſam hanc induſtriam Sacerdotes ad altare potiſſimùm ſtudeant imitari. Docuit nos Chriſtus tam verbo quàm exemplo pro inimicis orare. Oremus igitur vltrò pro Iudæis, ipſius Chriſti Domini noſtri inimicis, & hoſtibus noſtris, ea intentione qua pro incredulis & infidelibus, orare Timotheum ſuum beatus Apoſtolus admonebat (2. Timoth. 2. 25. 26.) *vt det illis qui reſiſtunt veritati Deus, pœnitentiam ad agnoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur.* Etenim in hoc Chriſtus maximè

glorificatur, quod pro peccatoribus quotidie immolatur. Nec suppetit nobis ab eo lectio moralis magis efficax, quàm si in ipso magno mysterio pietatis eorum iuuandorum simus memores, qui minùs digni sunt, at magis indigent illa ope: *Talibus hostiis promeretur Deus*, Christus delectatur, & fides ac religio nostra de prostrata (summa benignitate) perfidia, mirificè triumphat.

Heb. 13. 16.

ARTICVLVS VI.

De Hæreticis, & Schismaticis.

HÆRETICO & omni homini, qui Catholicæ Ecclesiæ vnitatem non tenet, non prodest Baptismus, nec eleemosyna, nec martyrium etiam pro Christi nomine, vel quodcumque bonum: quoad hoc vt vitam æternam consequatur, Cap. *Firmissimè tene.* lib. 5. tit. 5. de hæreticis ex dictis S. Augustini. Porrò si hæreticis & schismaticis nihil prodest eleemosyna, nec baptismus, nec ipsum martyrium ad salutem; nec igitur oratio, nec sacrificium. Adde quòd licet in necessitate (ex Glos. *Habebunt*, in can. *Subdiaconus.* & glos. in can. fin. 24. q. 1.) ab hæretico baptismum suscipere, at non Eucharistiam: tum quia non potest Eucharistia sine communione recipi, nam est ipsa synaxis, tum quia passim in baptismo formam seruant legitimam, sed in Eucharistiæ mysterio solent formam Ecclesiæ peruertere: Adde quòd hæretici recentiores hostes sunt Sacerdotij Euangelici, & præfractè negant, ac funditùs destruere nituntur noui Testamenti sacrificium; indigni sunt igitur, qui sacrificio iuuentur, & pro eis ad altare Domini supplicetur. Accedit quòd omnes hæretici manifesti præsertim, sunt ipso iure excommunicati, eodem titulo *de Hæreticis* Cap. *sicut ait B. Leo*, & cap. *ad abolendum.* Verùm Ecclesia districtè prohibuit orare pro excommunicatis, Cap. *A nobis. de sent. Excommunicationis.* Et consequenter pro hæreticis, itidémque pro schismaticis, nam isti illis æquiparantur c. 3. *de hæreticis*, & glos. *constat*, & glos. seq. in can. *Esaiam* 98. §. *Constat* 1. q. 1. licèt certa ratione differant, nam peccat hæreticus contra fidei veritatem, schismaticus verò aduersus Ecclesiæ Catholicæ vnitatem: peccant igitur vix impari crimine. Hæreticus omnis schismaticus est, sed non continuò conuertitur glos. 1. in can. *inter hæresim* 24. q. 3. At schismaticus initio turbat Ecclesiæ pacem, tum doctrinam corrumpit, & paulatim in apertam hæresim erumpit: Quamobrem vix schisma sine hæresi serpit (glos. in can. *Per Isaiam* 98. &c.) in quam demum apertè degenerat; ideóque horret Ecclesia Catholica & tanquam hostes & pestes à suorum schismaticos repellit filiorum consortio; schismáque maximè docet fugiendum can. *quæ dignior* 24. q. 1. insuper prohibet cum eis orare, can. *non liceat* 67. q. 1. nec communionem de eorum manibus recipere, can. *superueniente* 72. 1. q. 1. His igitur ex principiis sequitur pro eis orare aut offerre haud esse licitum.

Verumtamen pro hæreticis & schismaticis Ecclesia solenniter orat in ipso die

sacro Parasceues : Oremus (inquit Sacerdos) *& pro hæreticis & schismaticis, vt Deus ac Dominus noster eruat eos ab erroribus vniuersis, & ad sanctam matrem Ecclesiam Catholicam atque Apostolicam reuocare dignetur. Oremus.* dicit Diaconus, *Flectamus genua, leuate.* Tum Sacerdos persequitur, *Omnipotens sempiterne Deus, qui saluas omnes & neminem vis perire, respice ad animas diabolica fraude deceptas, vt omni hæretica prauitate deposita errantium corda resipiscant, & ad veritatis tuæ redeant vnitatem. Per Dominum &c.* Porrò Ecclesia non aliter canit, aliter credit; aut aliter sentit, aliter facit. Orat specialiter ad altare pro hæreticis & schismaticis: Sic igitur apertè docet ac profitetur pro illis orari & offerri posse; quamuis excepta illa oratione in die sancto Parasceues, nullibi expresè pro hæreticis & schismaticis orat, imò in Canone Missæ videtur hæreticos intelligere exceptos, signatim enim Sacerdos ait se offerre *pro omnibus orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus.* Indicat igitur exclusos esse omnes heterodoxos & segreges ab huius sacrificij fructu : Tales enim quia recta fide & vnione carent, neque Christo capiti, neque cæteris Ecclesiæ membris connectuntur, vt docet S. Thomas 3. p. q. 79. a. 7. Gabriel Biel super can. Missæ lect. 25.

Cæterùm hæc, quæ dissona videntur, facilè conciliari possunt. Card. Bellarminus lib. 2. de Missa c. 6. §. *Sed quamuis*, dicit sacris canonibus prohibitum quidem esse offerre pro hæreticis & schismaticis sacrificium directè & expresè, concedit igitur licitum esse indirectè & implicitè. Et §. rursus eodem cap. vbi quærit, *vtrum liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum & aliorum infidelium conuersione?* Respondet se id fas esse arbitrari, modò nihil addatur ad Missam, sed solùm per intentionem Sacerdotis applicetur sacrificium conuersioni infidelium siue hæreticorum, *Idque pios & doctos viros habere*, ait, *in praxi, quos reprehendendos non putat, cùm neque contrà extet expressa Ecclesiæ prohibitio:* Censet tamen tutissimum esse quod alij faciunt, qui intentionem suam ita moderantur, vt directè intendant offerre pro augmento, vnitate, & pace illius Ecclesiæ quæ inter hæreticos, schismaticos aut infideles quosuis conuersatur : Qui enim ita offerunt eundem effectum quem superiores habent; Non enim potest augeri, & vniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis, nisi hæretici aut infideles conuertantur : Quem morem alteri superiùs indicato Ecclesiæ sensui magis conuenire existimat.

Si Patrum sententia perquiratur, lux magna huic quæstioni affulgebit: in primis S. Augustinus in Ps. 65. *Quicumque*, inquit, *in Ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt intus, sed orate potiùs, vt & intus sint.* Et serm. 50. de verbis Domini circa finem, *Orate & pro dispersionibus, veniant & ipsi agnoscant, & ipsi ament.* Et in Psal. 82. versus finem hortatur, *vt impendamus in eos magnam charitatem & abundantem misericordiam in deprecando Deum pro illis.* Cæterùm S. Leo hac eleganti piáque parænesi admonet fideles de eodem officio pietatis his miseris exhibendo, serm. 4. de solennitate Epiphaniæ: *Ecclesiasticum sanè* (inquit) *atque diuinitùs institutum non solùm inhibemus, sed etiam incitamus*

affectum, vt etiam pro talibus (de hæreticis agit) *nobiscum Domino supplicetis; quorum & nos deceptarum animarum minùs cum fletu & mærore miseremur, exequentes Apostolicæ pietatis exemplum, vt cum infirmantibus infirmemur, & cum flentibus defleamus: speramus enim exorandam misericordiam Dei multis lacrymis & legitima satisfactione lapsorum; quia dum in hoc corpore viuitur, nullius desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio.* Mediatus eius antecessor Cœlestinus I. cuius auctoritate Oecumenica synodus Ephesina consedit, epistola 1. ad Episcopos Galliæ contra Pelagium & Cœlestium, idipsum his verbis docuerat: *Sanctarum plebium Præsules* (inquit) *mandata sibimet legatione funguntur, apud diuinam clementiam, humani generis agunt causam & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur vt infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt hæretici Catholicæ fidei perceptione resipiscant, vt schismatici spiritum diuinæ charitatis accipiant, vt lapsis remedium pœnitentiæ conferatur, vt denique Catechumenis ad regenerationis Sacramentum perductis, cœlestis aula misericordiæ reseretur.* Subscribunt huic doctrinæ alij Patres præcipui. S. Chrysostomus hom. de Adam & Eua, & hom. 6. ad c. 2. ep. 1. ad Timoth. Et S. Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, & plerique posteriores &c. Cæterùm ad huius doctrinæ concentum reuocandi sunt canones præsignati, ita vt benignè intelligantur, non absolutè vetuisse offerri aut orari pro hæreticis & schismaticis, sed specialiter tantùm aut directè, non autem generaliter & indirectè. Quamuis etiam specialiter & directè (per modum suffragationis) illis hæc pia subsidia ad salutem præstari posse, piâ magis sententiâ plerique arbitrentur: quorum iudicio, non obstare (vt reor) canonicas sanctiones, proximè sequenti Articulo fiet satis perspectum.

ARTICVLVS VII.

De excommunicatis, atque induratis peccatoribus.

POTIOR ratio, quæ nonnullos eam in opinionem induxit, vt absolutè esse prohibitum legibus Ecclesiasticis censerent orare, vel offerre pro hæreticis & schismaticis, ex hoc principio sumitur, quòd ij omnes ipso iure excommunicati sunt. At verò cap. *sacris*, & cap. *à nobis* extra *de sententia excommunicationis*, pro excommunicatis orare prohibetur. Sed modificatio est adhibenda, quam Concilium Constantiense subiunxit, scilicet *si fuerint nominatim à iudice excommunicati, vel notorij Clericorum percussores.* Vnde sequitur quòd quamuis hæreticus excommunicatus sit à iure, seu à canone, (quando hæresis non est purè mentalis) tamen non censeatur excommunicatus ab homine donec à iudice lata fuerit nominatim in eum sententia, quemadmodum luculentiùs docet Nauarrus lib. *de oratione & horis Canonicis*, c. 19. conclus. 6. & in Manuali c. 27. n. 36. Proinde sequitur nec hæretici, nec schismatici, nec alij quicumque excommunicati hoc decre-

to contineri de non orando pro ipsis, nisi inciderint in duos casus expressos à Concilio Constantiensi quod veteris iuris asperitatem temperauit. Cui consonant Extrauag. Martini V. *ad euitanda.* qua declaratur excommunicatus etiam à iure, quando de excommunicatione non patet: Et cap. *cùm non ab homine. de sententia excommunicationis* in 6.

Nec obstat quòd nulla pro excommunicatis in Missali extet oratio, nec quòd etiam Ecclesia quæ pro infidelibus & idololatris, perfidis Iudæis, hæreticis & schismaticis in sacra Parasceue solenniter orat, nullam pro excommunicatis proferat specialem orationem. Responsio enim est aperta, siquidem excommunicatus (etiamsi sit hæreticus,) etiamsi sit extra Ecclesiam: tamen characterem semper vel baptismi, vel ordinationis &c. retinet, & habet aptitudinem ad redeundum in gremium sanctæ matris Ecclesiæ, cuius membrum est in potentia, etsi non in actu. Excommunicatus autem, qui nec hæreticus, nec schismaticus est, sed tantùm peccator induratus: censeri non debet hæretico, vel schismatico, aut Iudæo, aut idololatra, aut infideli quouis deterior, pro quibus tamen Ecclesia propriè & specialiter orat; non est igitur vero simile Ecclesiam illa die à pietatis suæ maternæ visceribus, excludere excommunicatos, qui filij sui sunt, etsi immorigeri & rebelles, atque donec ad cor redeant, è domo paterna propter suam inobedientiam eiecti.

Pro iis igitur etiam Ecclesia orat, saltem sub his clausulis generalibus: *Oremus dilectissimi nobis, pro Ecclesia sancta Dei, vt eam Deus & Dominus noster pacificare & custodire dignetur &c. Oremus, Flectamus genua, leuate. Omnipotens sempiterne Deus qui gloriam tuam omnibus in Christo gentibus reuelasti, custodi opera misericordiæ tuæ, vt Ecclesia tua toto orbe diffusa stabilis in confessione tui nominis perseueret. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum &c. Oremus dilectissimi nobis, Deum patrem omnipotentem, vt cunctis mundum purget erroribus, morbos auferat &c. vincula dissoluat &c. Omnipotens sempiterne Deus, qui saluas omnes, & neminem vis perire &c.* Et id genus aliis obsecrationibus, quibus omnium salutem (præter damnatorum dumtaxat) profusis charitatis visceribus, & quantâ potest pietatis instantiâ desiderat & postulat. Quia (vt ait loco superiùs signato Leo Magnus) *dum in hoc corpore viuitur, nulla desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio.* Et ea ratio est cur Cardinalis Bellarminus, cùm obiectioni responderet factæ à Kemnitio ex S. Thoma, Paludano & Gabriele, qui asserunt Missam prodesse etiam illis ex opere operato, qui non habent in corde pœnitentiam: dicit hos Doctores loqui de sacrificio, non de Sacramento; porrò sacrificium prodesse impœnitentibus, per modum impetrationis, quia impetrat illis conuersionem & pœnitentiam, quomodo etiam orationes nostræ, licèt non tam efficaciter id faciant, lib. 2. de effect. Sacramentorum, c. 1. §. *Quinto probat ex S. Thoma.*

ARTICVLVS VIII.

De fidelibus viuentibus, seu populo sancto Dei.

ASSISTENS *Sacerdos altari* (inquit S. Chrysostomus) *pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus atque præsentibus, pro iis qui ante nos fuerunt, pro iis qui posteà futuri sunt, sacrificio illo proposito, Deo nos gratias* (& preces) *iubet offerre;* Tametsi verò hoc sacrificium pro omnibus offeratur, etiámque pro infidelibus, pro Iudæis, pro hæreticis, pro schismaticis &c. (saltem vt diximus) indirectè, & per modum piæ postulationis & desideratæ impetrationis: Attamen directè & principaliter offertur *pro fidelibus & orthodoxis, & Catholicæ ac Apostolicæ fidei cultoribus*, vt canon disertè habet. Hæc pars generis humani illa est, quam Patres plebem sanctam appellabant, seu populum sanctum Dei. Quæ nomina etiamnum permanent in vsu, siquidem die sancta Parasceues ait Sacerdos; *Oremus, Et pro omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, Acolythis, Exorcistis, Lectoribus, Ostiariis confessoribus; Virginibus, viduis, & pro omni populo sancto Dei. Oremus, Flectamus genua, Leuate. Omnipotens sempiterne Deus, cuius spiritu totum corpus Ecclesiæ sanctificatur ac regitur, exaudi nos pro vniuersis ordinibus supplicantes, vt gratiæ tuæ munere ab omnibus tibi gradibus fideliter seruiatur. Per Dominum.* Et quotidie in canone statim post calicis consecrationem & eleuationem, Sacerdos dicit, *Vnde & memores Domine nos serui tui, sed & plebs tua sancta*, id est fidelis, Catholica, consistens in sinu & gremio sanctæ matris Ecclesiæ, in Christiana pace &c. Dicuntur autem omnes fideles sancti, non quòd omnes sint sancti actu, sed vocatione, professione, debito. Quamobrem Ecclesia etsi continet sua in communione mixtim bonos & malos, iustos & peccatores, vocatur nihilominus sancta, non tantùm propter inhabitantem in se Spiritum sanctum, non tantùm respectu capitis scilicet Christi, qui est Sanctus Sanctorum & sanctitas ipsa, non solùm quia semper habet fideles sanctos & sanctificatos actu: Sed quia respectu etiam sui totius, est cœtus & congregatio fidelium qui vocati sunt ad sanctitatem, & ipsam fide & religione profitentur. Hinc Apostolus in exordio epist. ad Rom. *Omnibus* (inquit) *qui sunt Romæ, dilectis Deo, vocatis Sanctis.* Et in principio Epist. 2. ad Corinth. *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis.* Inter hos tamen plerique erant peccatores, vt patet ex his eius verbis, c. 13. *Ecce iam tertiò venio ad vos, in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi & prædico vt præsens & nunc absens, iis qui antè peccauerunt & cæteris omnibus, quoniam si venero non parcam?* Et reipsa, 1. ep. 5. eos de variis delictis reprehendit, vtque cæteros terreret, incestuosum graui animaduersione corripuit. Habet igitur Ecclesia filios bonos & malos, sanos & infirmos, iustos & peccatores. Pro iis autem omnibus orat & offert in diuino sacrificio: quapropter Sacerdos in sacro Canone disertè profitetur se offerre sacrificium *pro redemptione animarum nostrarum, & vt ab æterna* dam-

damnatione nos iubeat Deus hac immaculata hostia placatus eripi, & in electorum suorum grege numerari. Per eundem Dominum &c. Verum est quidem illum orare & offerre generaliter pro omni populo Christiano, specialiter autem pro quibusdam sibi commendatis. At neminem prorsus excipit qui sit membrum Ecclesiæ. *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, vt placatus accipias.* Odo Cameracensis in expositione Canonis hæc verba, *cunctæ familiæ tuæ*, sic exponit, *Id est*, inquit, *totius aßistentiæ collectæ.* At arctiùs quàm par sit: Sacerdos enim in exordio Canonis etsi commendat specialiter circumstantes, etiam quoslibet orthodoxos sua deprecatione complectitur, sic enim orat, *Et pro omnibus orthodoxis, atque Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus. Memento etiam Domine famulorum, famularúmque tuarum NN. & omnium circumstantium, &c.* Meliùs igitur Stephanus ipsa verba *Et cunctæ familiæ tuæ*, de vniuerso omni cœtu fidelium intelligit, Tract. de Sacram. altaris c. 13. *Hæc oblatio* (inquit) *non tantùm est Sacerdotis, sed cunctæ familiæ, id est cleri & populi, & non tantùm astantis familiæ, sed totius Ecclesiæ.* Nec obstat quod in forma calicis ab ipso Domino tradita expressim habeatur, *qui pro vobis & pro multis effunditur:* trita enim est ac vetus Theologorum distinctio, effusus est sanguis Domini pro multis efficaciter, at pro omnibus sufficienter. Vnde S. Leo ep. 83. directa ad Palæstinæ Episcopos circa med. *Effusio pro iniustis sanguinis iusti tam potens fuit ad priuilegium, tam diues ad pretium, vt si vniuersitas captiuorum in redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent.* Et infrà loquens de sanctorum martyriis & Christi salutifera passione, *Quamuis* (inquit) *multorum Sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, vnius tamen insontis occisio, propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persoluit. Cùm inter filios hominum vnus solus Dominus noster Iesus Christus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sunt etiam suscitati.* Cur non igitur omnes salui fiunt? Leonis ipsius sanctissimi Pontificis egregius discipulus, scriba, & interpres, Prosper dictus Aquitanicus, ex eius & totius Ecclesiæ mente rectè & appositè respondet, * *Quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemptio est totius mundi: Sed qui hoc sæculum sine fide Christi & sine regenerationis Sacramento pertranseunt, redemptionis alieni sunt. Poculum quippe immortalitatis quod confectum est de infirmitate nostra & virtute diuina, habet quidem in se vt omnibus prosit. Sed si non bibitur, non medetur.* Proinde sanguis Christi effusus est pro omnibus quoad sufficientiam, at pro multis tantùm quoad efficaciam, nisi enim bibitur, non medetur: non proficit nisi applicetur. Patet hoc euidenter ex ipsis Domini verbis, *Hic est*, inquit, *calix, nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Luc. 22. 20. Atqui Iudas vnus ex iis erat. Vnde Marc. 14. 18. *Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.* Igitur pro eo effusus est Christi sanguis, & tamen

* *In respons. ad 1. obiect. Vincentij.*

Iii

non accepit remissionem peccatorum, sed periit, vnde dictus est *filius perditionis* Ioan. 17. 12. Sanguis igitur Christi fusus fuit pro eo sufficienter; pro aliis verò Apostolis efficaciter, paríque modo effusus est pro omnibus sufficienter, nam *Christus pro omnibus mortuus est*, sed pro multis efficaciter. hinc illud eiusdem Apostoli, *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*, heb. 9. Omnium enim qui baptisati sunt, Christus peccata expiauit, sed finaliter tamen non exhausit, ipsorum scilicet culpa, quia spiritui gratiæ contumeliam fecerunt, & sanguinem testamenti in quo sanctificati fuerant pollutum duxerunt, irámque sibi in diem iræ thesaurizauerunt, iis solis qui sic voluntariè peccant (finali scilicet impœnitentia) planè dicit Apostolus, *post agnitam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia.* Heb. 10. 26. Quamobrem nec oratio, nec oblatio illis proficit. *Dabitur* (inquit dilectus Iesu Discipulus 1. ep. 5. 16.) *vita peccanti non ad mortem. At vbi est peccatum ad mortem, non dico vt pro illo roget quis.* Quibusque Christianis igitur, exceptis his qui in finali impœnitentia moriuntur, multum valet & proficit Ecclesiæ deprecatio, at præsertim oblatio sacrificij salutaris. Hinc in Liturgia S. Iacobi Sacerdos orat generaliter pro remissione peccatorum & pro venia erratorum, * *Pro omnibus præsentibus, & absentibus, infirmis, nauigantibus, peregrinis, captiuis: Item pro omni anima Christiana afflicta & vexata, misericordia Dei indigente & auxilio Dei, & vt errantes reuertantur & redeant ad pietatem; vt infirmi conualescant, captiui liberentur, fidelésque qui obierunt in pace requiescant.* Sic & in Liturgia sancti Marci Sacerdos deprecatur, ** *Rex pacis, tuam pacem da nobis? viuifica animas nostras, & non præualeat mors peccati contra nos, neque contra totum populum tuum: Ægrotos Domine populi tui &c. sana, auerte ab eis & à nobis omnem morbum & infirmitatem, valetudinarios diuturnis morbis decubantes exsuscita: spiritibus impuris vexatos sana. eorum, qui vel carceribus, vel metallis, vel accusationibus, vel condemnationibus, vel exiliis, vel amara seruitute, vel tributis diuexantur, miserere, omnes liberato: quoniam tu Deus noster qui soluis compeditos, qui erigis elisos, spes desperantium, auxilium destitutorum, spes lapsorum, portus naufragantium, omni animæ Christianæ afflictæ & oberranti da remissionem, da refrigerium.* Sic & in Missa S. Basilij ait Sacerdos, † *Memento Domine circumstantis populi, & eorum qui absunt &c. congrega dispersos & reduc errantes & coniunge sanctæ tuæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ; eos qui immundis spiritibus vexantur, libera: cum nauigantibus nauiga, cum viatoribus vnà iter ingredere; patrocinare viduis, orphanos protege, captiuos libera, ægrotos cura; eorum qui sunt in carcere, metallis, exilio & omni afflictione memento Deus, & omnium qui indigent magna misericordia tua, & eorum qui nos diligunt, & eorum qui oderunt, & eorum qui nobis indignis mandarunt vt pro eis oraremus, & totius populi tui memen-*

* *Vide p. 8. & 9. to. 2. Bibl. SS. PP. Græc.* hæc enim ibi passim

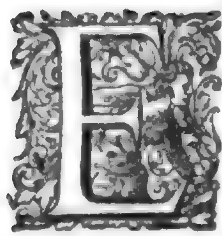
** Βασιλεῦ τῆς εἰρήνης τὴν σὴν εἰρήνην δὸς ἡμῖν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ κλῆσαι ἡμᾶς &c. ζωοποίησον τὰς ἁπάντων ἡμῶν ψυχάς, καὶ μὴ κατισχύσῃ θάνατος ἁμαρτίας καθ' ἡμῶν, μηδὲ κατὰ παντὸς τοῦ λαοῦ σου. Τοὺς νοσοῦντας Κύριε τοῦ λαοῦ σου ἐπισκεψάμενος ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς ἴασαι, ἀπόστησον ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀσθενείας ἐξέλασον ἀπ' αὐτῶν. τοὺς ἐν μακραῖς ἀρρωστίαις κατακειμένους ἐξανάστησον. τοὺς ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους ἴασαι· τοὺς ἐν φυλακαῖς, ἢ ἐν μετάλλοις, ἢ δίκαις, ἢ καταδίκαις, ἢ ἐν ἐξορίαις, ἢ πικρᾷ δουλείᾳ, ἢ φόροις κατεχομένους πάντας ἐλέησον, πάντας ἐλευθέρωσον· ὅτι σὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ λύων πεπεδημένους, ὁ ἀνορθῶν τοὺς κατερραγμένους, ἡ ἐλπὶς τῶν ἀπηλπισμένων, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἀνάστασις τῶν πεπτωκότων, ὁ λιμὴν τῶν χειμαζομένων, ὁ ἔκδικος τῶν καταπονουμένων. πάσῃ ψυχῇ χριστιανῇ θλιβομένῃ καὶ πλανωμένῃ δὸς ἔλεος, δὸς ἄνεσιν, δὸς ἀνάψυξιν. *Ib. p. 33. Liturg. S. Mar.*

† Μνήσθητι Κύριε τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ τῶν ἀπολειφθέντων, &c. τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε, τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε, καὶ σύναψον τῇ ἁγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι, ὀρφανῶν ὑπεράσπισον, αἰχμαλώτους ῥῦσαι, νοσοῦντας ἴασαι. τῶν ἐν βήματι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορίαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαγχνίας, καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, καὶ τῶν μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου μνήσθητι Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔκχεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος· πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα· καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν δι' ἄγνοιαν, ἢ λήθην, ἢ πλῆθος ὀνομάτων, αὐτὸς μνημόνευσον ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ἑκάστου τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. σὺ γὰρ εἶ Κύριε ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπὶς τῶν ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτήρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμήν, ὁ τῶν νοσούντων ἰατρός· αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενοῦ. &c. *Ibid. pag. 54. Liturg. S. Basilij.*

to Domine Deus noster, & in omnes effunde diuitem tuam misericordiam omnibus præbens petitiones, quæ spectant ad eorum salutem, & quorum nos mentionem non fecimus propter ignorantiam, vel obliuionem, vel nominum multitudinem, ipse Deus recordare, qui scis vniuscuiusque ætatem & appellationem, qui nosti vnumquemque ex vtero matris suæ. Tu enim Domine es auxilium eorum qui carent auxilio, spes desperatorum, eorum qui tempestate agitantur seruator, nauigantium portus, ægrotorum medicus: ipse omnibus omnia sis &c. In Missa S. Chrysostomi fermè eadem habetur deprecatio, pag. 81. Idem spiritus vbique spirat. Latina Liturgia hæc omnia quamuis aliis verbis etiam habet: nam præter collectas pro omnibus ad quamcumque necessitatem dispositas, & Missas proprias quæ in Missali Romano continentur, quotidie in Canone dicit Sacerdos ante consecrationem, *se offerre, & à fidelibus quibusque secum offerri hoc sacrificium pro se suísque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ* &c. Et paulò infrà precatur, *Vt hanc oblationem Deus placatus accipiat, diésque nostros in sua pace disponat, atque ab æterna damnatione nos eripi & in electorum suorum iubeat grege numerari.* Post consecrationem orat generaliter & singulariter pro defunctis, & expleto canone ac Dominica oratione recitatâ, immediatè hanc orationem subiungit: *Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris, & intercedente pro nobis Beata & gloriosa sempérque Deigenitrice Virgine Maria cum beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea, & omnibus Sanctis tuis, da propitius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum*, &c. Tum Agnum Dei præsentem ac incruenter immolatum obnixè sic compellat & orat, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis;* omnibus scilicet, nullis exceptis, maximè *qui Christiana professione censentur.* Quod fit etiam in sacra die Parasceues, solennibus illis precibus quas Sacerdos recitata Domini Passione fundit; Orat enim pro vniuersa Ecclesia, pro Papa, pro omnibus Episcopis, Presbyteris, & cunctis Ecclesiasticis Ordinibus, omníque populo sancto Dei, specialiter pro Rege, & deinde generalem hanc supplicationem adiungit: *Oremus dilectissimi nobis Deum Patrem omnipotentem, vt cunctis mundum purget erroribus, morbos auferat, famem depellat, aperiat carceres, vincula dissoluat, peregrinantibus reditum, infirmantibus sanitatem, nauigantibus portum salutis indulgeat. Oremus,* Diaconus dicit, *Flectamus genua, leuate.* Sacerdos persequitur, *Omnipotens sempiterne Deus, mœstorum consolatio, laborantium fortitudo, perueniant ad te preces de quacumque tribulatione clamantium; vt omnes sibi in necessitatibus suis misericordiam tuam gaudeant adfuisse. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum* &c. In vetusto codice Missali, ritu Gallicano Missa extat propria pro peccatis, cuius introitus est eiusmodi: *Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam, & parcis illis, quia tu es Dominus Deus noster.* Secreta sic habet, *Hostias tibi Domine placationis & laudis offerimus, vt & delicta nostra miseratus absoluas, & nutantia corda tu dirigas. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum* &c.

CAPVT VII.

Quo fine Missæ sacrificium offerendum est.

EX distinctione quadruplici sacrificij huius venerabilis, quadruplex etiam finis præcipuus, ob quem offerri debet vel potest, haud difficilè colligitur: siquidem hoc cœleste & planè diuinum sacrificium consideratur, vel vt λατρευτικὸν, seu σεβαστικὸν, quasi dixeris honorarium, & ἱλασθητικὸν, expiatorium, & ἐπιτευκτικὸν impetratorium; & εὐχαριστικὸν, quo debitas Deo gratias referimus.

ARTICVLVS I.

Missæ sacrificium offertur præsertim, ad Deum colendum, summo obsequio & honore.

HONORARIVM igitur hoc sacrificium primò appellatur, quia primarius finis huius actionis & obsequij, est Deum immediatè colere, videlicet cultu latriæ illi soli debito: ideo S. Cyrillus in epist. ad Nestorium rectè appellat Eucharistiam, *Latriam incruentam*, nam cruenta in crucis sacrificio peracta fuit; tunc enim etsi Christus ediderit perfectissimas actiones charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apostolus prædicat Rom. 5. Philipp. 2. Heb. 12. tamen mors eius fuit propriè actus religionis, nam Christus se præcipuè in mortem obtulit, vt esset oblatio, & sacrificium Deo ad satisfaciendum eius iustitiæ pro peccatis totius mundi, & ei gloriam & honorem suum restituendum, quem homo ipsi per peccatum (quantum fuerat in se) abstulerat; vnde Apostolus ait, *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis*, id est in odorem suauissimum, gratissimum, & acceptissimum, quia se totum obtulit in holocaustum perfectissimum & purissimum, effuso toto sanguine, ipsóque profuso spiritu, & immolato super lignum crucis, in extremis doloribus, suo immaculato corpore. Fuit igitur hæc latria cruenta & sacrificium Deo dignum, quia nunquam excellentius holocaustum oblatum Deo fuerat, vel vnquam potest magis dignum & pretiosum diuinæ Maiestati exhiberi. At Eucharistia est latria incruenta, quia eadem prorsus est hostia, idémque summus Sacerdos, idémque sacrificium quoad rei oblatæ, ac præcipui offerentis essentiam, dignitatem & excellentiam. Institutum enim fuit hoc sacrificium non solùm in commemorationem Christi passionis & mortis, eiúsque meriti circa nos applicationem: sed vt esset religionis præcipuum & perenne officium, quo ad agnitionem nostræ infirmitatis, & professionem Dei supremæ Maiestatis, rem eiusmodi omnium excellentissimam ipsóque dignissimam ei offerremus, sicque supremo venerationis actu & affectu ipsum coleremus.

Ephes. 5. 2.

Religionis Christianæ excellentia potissimùm in septem rebus consistit. 1. In sublimitate & rectitudine doctrinæ. 2. In perfectione & sanctitate legis. 3. In perpetua assistentia & gubernatione Spiritus sancti. 4. Quod omnia opera iustorum & fidelium faciat ipsius diuini Spiritus (per gratiam inhabitantis) virtus, esse non tantùm bona, & Deo grata, sed etiam meritoria vitæ æternæ. 5. In præstantia & efficacitate Sacramentorum: habent enim vim delendi peccata, constituendi nos filios Dei, eiúsque regni legitimos hæredes & perpetuos possessores. 6. In excellentia Sacerdotij; nam Sacerdotium nostrum continet duplicem potestatem prorsus diuinam, ac ideo cœlestibus spiritibus stupendam: nimirum potestatem consecrandæ hostiæ sacræ seu Eucharistiæ, & potestatem condonandi peccata. Quanta res est dimittere peccata quantumlibet grauissima, liberare à morte æterna, sanctificare animas, & tribuere ius vitæ æternæ? Potestas attamen consecrandi longè magis est stupenda, adeovt cum potestate creandi conferri, eique non immeritò possit æquiparari; nulla itaque dignitas, nulla potestas siue Regia siue Imperatoria, nec ipsa quidem totius mundi Monarchia, cum Sacerdotali dignitate & potestate, vlla ex parte conferri potest. Hæc sanè quanto magis consideratur, tanto plus admirabilis & stupenda deprehenditur. 7. Præstantia Christianæ religionis constat in excellentia eius sacrificij, sacrificium enim est primarium religionis munus, præcipua perfectio, & absolutum complementum: decebat igitur vt excellentissima Religio nobilissimum haberet sacrificium, quale est sacrificium Eucharistiæ, à quo ipsa Christiana religio præcipuam suam excellentiam mutuatur, hoc enim Deus summè colitur, nec maiori aut digniori sacrificio honorari potest, sicut in huius libri c. 1. liquidò fuit demonstratum. Spiritus sanctus qui adorare Patrem per Filium, totámque simul Trinitatem in hoc diuino mysterio, quod cultus summus est, Ecclesiam vniuersam perpeti suo afflatu edocuit: Eò spectare illud religionis munus præcipuum inspirauit, quo diuina ipsa Maiestas, propter supremam suam excellentiam, rectè & adæquatè (vt ita dicam) coleretur. Spiritus hic sese manifestè prodit & indicat in omnibus Liturgiis, in quibus semper Sacerdos Deum glorificat, colit, & asserit laudandum & adorandum ab omnibus, in omnibus, per omnia, & super omnia propter suam summam excellentiam, bonitatem, iustitiam, sapientiam, omnipotentiam, sanctitatem, æternitatem, maiestatem, magnificis præconiis. In Liturgia S. Iacobi fratris Domini, Sacerdos cùm primùm assistit altari, laudis & honoris sacrificium his verbis intonat atque auspicatur: **Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, trino & vni lumini diuinitatis, quod est singulariter in trinitate, & quod sine diuisione diuiditur. Trinitas enim Deus vnus omnipotens, cuius gloriam cœli enarrant, terra verò eius dominationem, & mare eius omnipotentiam, & omnis creatura, siue ea sensu aliquo sentiatur, siue ratione tantùm intelligatur, eius magnificentiam semper prædicat; quia eum omnis gloria, honor, potentia, magnificentia, & decus decet nunc & semper &*

Tom. 2. Græco-Lat. Bibliot. SS. PP. p. 1. & 2.

* Δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῷ τριαδικῷ καὶ ἑνιαίῳ φωτὶ τῆς θεότητος, τῆς ἐν τριάδι μοναδικῶς ὑπαρχούσης, καὶ διαιρουμένης ἀδιαιρέτως· τριὰς γὰρ εἷς θεὸς παντοκράτωρ, οὗ τὴν δόξαν οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται· ἡ δὲ γῆ, τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν· καὶ ἡ θάλασσα τὸ αὐτοῦ κράτος· καὶ πᾶσα αἰσθητὴ καὶ νοητὴ κτίσις τὴν αὐτοῦ μεγαλειότητα κηρύττει πάντοτε.

in sæcula sæculorum, Amen. Et postquam Cantores cecinerunt, ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς, Sacerdos inclinans se orat & subinde dicit: [b] *Altare tuum ingressi, beatúmque & ter sanctum hymnum recinentes vnà cum cœlestibus virtutibus, illum citra vllam tui offensionem tibi mittamus; ac tibi grato & diuino oblato sacrificio digni habeamur vita æterna.* Tum exclamat, *Quoniam sanctus es Domine Deus noster, & in sanctis habitas & requiescis, & tibi gloriam ac ter hymnum sanctum illum mittimus, Patri, & Filio & Spiritui sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. Tu qui es solus Dominus & misericors Deus.* Et infrà: [c] *Domine Deus, qui nos creasti, & in hanc vitam protulisti, qui nobis viam ad salutem ostendisti, & benignè nobis mysteria cœlestia detexisti, quique nos huic ministerio peperisti in virtute Spiritus sancti tui, placeat tibi Domine, vt ministri simus tui noui Testamenti ac sacrificij &c. Respice in nos, & ad hoc rationale obsequium intuere, ídque accipe vt Abel dona accepisti, Noë sacrificia, Moysis & Aaronis Sacerdotia, Samuel pacifica, Zachariæ incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti &c.* Illa enim præcedentia erant tantùm figuræ & typi singularis huius sacrificij, quod sancti Patres verum, plenum, perfectum, & summum appellare solent. Porrò in Missa S. Marci Sacerdos post introitum suum ad altare, ad incensum hanc enunciat precem: [d] *Domine Deus noster, qui duodena luce lucentem lampadem duodecim Apostolorum elegisti, & eos in vniuersum mundum misisti, vt prædicarent & docerent Euangelium regni tui: ita & nos inspira circumstantes seruos tuos in introitu sacri ministerij &c. vt in corde mundo, & conscientia pura tibi hoc incensum offeramus in odorem suauitatis &c. gratia & commiserationibus & benignitate vnigeniti Filij tui, per quem & cum quo tibi gloria & imperium cum sanctissimo & bono & viuifico Spiritu nunc & semper in sæcula sæculorum, Amen.* Hinc Sancta ingrediens Sacerdos, ad altare sic orat: [e] *Sancte, summe, tremende, qui in sanctis requiescis Domine, ipse nos sanctifica, nósque dignare tremendo tuo Sacerdotio, nósque siste venerando altari tuo, sanctifica mentem & animam nostram, & da nobis sanctorum patrum nostrorum Ritum obseruare cum timore tuo, tu enim es qui benedicis & sanctificas vniuersa, & tibi gloriam & gratiarum actionem offerimus.* Et paulò infrà, *Quia te decet omnis gloria, honor, adoratio & gratiarum actio, Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, & nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Et infrà inchoat antiphonam, seu oblationem verbis præfationem nostram æquiualentibus: [f] *Verè quippe dignum & iustum, sanctúmque & decorum, atque animabus nostris vtile, qui es dominator Domine, Deus Pater omnipotens, te laudibus & hymnis celebrare, tibi gratias agere &c. qui om-*

ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμή, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

[b] Ὅπως εἰσελθόντες ἐν τῷ θεωρεῖ συμψάλλοντες τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον, τὸν μακάριον καὶ τρισάγιον ὕμνον σὺν ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν ἀκατακρίτως ἀναπέμπωμέν σοι· καὶ τὸ ἀρεστόν σοι καὶ θείαν ἐπιτελέσαντες λειτουργίαν καταξιωθῶμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐκφώνως. Ὅτι ἅγιος εἶ κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς καὶ ἐπαναπαύῃ, καί σοι τὴν δόξαν, καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. pag. 4.

[c] Κύριε ὁ θεὸς ὁ κτίσας ἡμᾶς καὶ ἀγαγὼν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, ὁ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδοὺς εἰς σωτηρίαν, ὁ χαρισάμενος ἡμῖν οὐρανίων μυστηρίων ἀποκάλυψιν, καὶ θέμενος ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐν τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου σου πνεύματος, εὐδόκησον δέσποτα γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, λειτουργοὺς τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων, καὶ πρόσδεξαι ἡμᾶς προσεγγίζοντας τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, &c. Ναὶ ὁ θεὸς ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἔπιδε ἐπὶ τὴν λογικὴν λατρείαν ἡμῶν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν ὡς προσεδέξω Ἄβελ τὰ δῶρα, Νῶε τὰς θυσίας, Μωσέως καὶ Ἀαρὼν τὰς ἱερωσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικάς, Δαβὶδ τὴν μετάνοιαν, Ζαχαρίου τὸ θυμίαμα· ὡς προσεδέξω ἐκ χειρὸς τῶν ἀποστόλων σου τὴν ἀληθινὴν ταύτην λατρείαν. p. 11. [d] Δέσποτα Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν δωδεκάφωτον λαμπάδα τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐκλεξάμενος, καὶ ἐξαποστείλας αὐτοὺς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ κηρύξαι καὶ διδάξαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, καὶ θεραπεύειν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ, &c. οὕτως καὶ ἐφ' ἡμᾶς τοὺς περιεστῶτας δούλους σου ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς ἱερουργίας, &c. ἵνα ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ καθαρᾷ συνειδήσει προσφέρωμέν σοι τὸ θυμίαμα τοῦτο, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, &c. χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ (ἐκφώνως) δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ σοὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί. &c. pag. 28. [e] Ἅγιε, ὕψιστε, φοβερέ, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, κύριε, αὐτὸς ἡμᾶς ἁγίασον, καὶ ἀξίωσον τῆς φοβερᾶς σου ἱερωσύνης καὶ προσάγαγε ἡμᾶς τῷ τιμίῳ σου θυσιαστηρίῳ μετὰ πάσης συνειδήσεως ἀγαθῆς, &c. ἁγίασον τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχήν, καὶ δὸς ἡμῖν τὴν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἐπιτελεῖν λατρείαν μετὰ φόβου σου, &c. σὺ γὰρ εἶ ὁ εὐλογῶν, καὶ ἁγιάζων τὰ σύμπαντα, καί σοι τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπομεν. paulò infrà. ὅτι σοὶ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμή, προσκύνησις καὶ εὐχαριστία τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ &c. pag. 31. [f] Ἀληθῶς γὰρ ἄξιόν ἐστι καὶ δίκαιον, ὅσιόν τε καὶ πρέπον, καὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς

nia fecisti per sapientiam tuam & lucem veram, vnigenitum filium tuum Dominum & Deum & seruatorem nostrum Iesum Christum, per quem tibi cum ipso & Spiritu sancto gratias agentes, offerimus rationabilem & incruentam oblationem hanc, quam offerunt tibi Domine omnes gentes ab ortu solis vsque ad occasum, à septentrione ad meridiem, quia magnum nomen tuum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini tuo sancto, & sacrificium, & oblatio munda. In Liturgia S. Basilij in ipso Missæ exordio, statim ac ingressus dixit Sacerdos orationem propositionis, hanc clausulam subiungit alta voce: *Quia sanctificatum & glorificatum est vndequaque pretiosum & magnificum nomen tuum, &c. in sæcula &c.* Túmque dicit etiam elata voce, * *Benedictum regnum Patris & Filij & Spiritus sancti, nunc & semper, & in sæcula sæculorum.* respondet populus, *Amen.* Et infrà ibidem alta voce, *Quia te decet omnis gloria, honor, & adoratio &c.* Tum dicto sacro ad præsentes monitu, *Sursum corda &c.* subnectit, * *Domine Deus pater omnipotens adorande, verè æquum & iustum est & tuæ sanctitatis magnificentiæ conueniens, te laudare, te celebrare, te benedicere, te adorare, tibi gratias agere, te verè glorificare, qui verè Deus solus es, & tibi offerre in corde contrito, & spiritu humilitatis rationalem hunc cultum nostrum.* In Liturgia sancti Chrysostomi eadem passim habentur, at post consecrationem adiungit Sacerdos: *Te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus, & oramus te Domine Deus noster: Præterea offerimus tibi hunc rationabilem & incruentum cultum.* Et infrà Diaconus inclinato capite dum videt Sacerdotem adorantem, & ipse adorat, Sacerdos autem orat secretò proferens adorationis formulam; *Gratias agimus tibi* (inquit) *Rex inuisibilis qui infinita tua potentia omnia fabricatus es &c.* Ipse Domine è cœlo *respice ad eos qui inclinauerunt tibi capita sua, non enim inclinarunt carni & sanguini, sed tibi veritati, terribili Deo:* Et dum suffumigat sanctam mensam: *Exaltare super cœlos Deus & super omnem terram gloria tua, perpetuò, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. Tibi gloriam & gratiarum actionem & adorationem offerimus &c.* In Missa Mosarabe in Hispaniis dudum peculiari more recitata, quæ Toleti etiamnum in Cathedrali Ecclesia & nonnullis Parochiis seruatur, Sacerdos à diuina glorificatione incipit dicens: *Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui sancto in sæcula sæculorum, Amen:* Et post decantatum hymnum Angelicum, *Gloria in excelsis &c.* expletísque aliis precibus & ritibus præparatoriis ad diuinam oblationem, alta voce dicit, *Hagios, Hagios, Hagios, Domine Deus æterne tibi laus & gloria.* In Missa Christianorum apud Indos, Deo trino & vni cultum latriæ sic Sacerdos defert, *Adoretur & glorificetur, honoretur & exaltetur, laudetur, & benedicatur in cœlo & in terra supergloriosum nomen Trinitatis tuæ præclarissimæ, omni tempore rerum, omnipotens Pater & Filius & Spiritus sanctus, Amen. Sancte Deus, sancte fortis, sancte & immortalis miserere nobis.* Deinde mixta aqua cum vino Sacerdos ait: *Expectans expectaui Dominum, panem sanctum, & calicem pretiosum super sanctum altare offerimus, timore pariter & honore, & cum Angelis clamemus Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus noster &c. Offeratur & gloria immoletur Trinitati tuæ supergloriosæ in sæcula*

ἐπουράνιος, ὁ ὢν δέσποτα Κύριε θεέ, πάτερ παντοκράτορ, σὲ αἰνεῖν, σὲ ὑμνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, &c. πάντα δὲ ἐποίησας διὰ τῆς σῆς σοφίας, τοῦ φωτός, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. δι' οὗ σοὶ σὺν αὐτῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι εὐχαριστοῦντες, προσφέρομεν τὴν λογικὴν καὶ ἀναίμακτον λατρείαν ταύτην ἣν προσφέρει σοι κύριε πάντα τὰ ἔθνη ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυσμῶν ἀπὸ ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, ὅτι μέγα τὸ ὄνομά σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ, καὶ θυσία καὶ προσφορά. *Liturg. S. Marci & pag. 32.*

* P. 42.

* P. 79.

P. 83.

P. 86. & 87.

Tom. 6. Bibliot. SS. PP. p. 103.

P. 134. 135.

sæculorum. Et Iesus Christus Dominus noster Dei filius, qui oblatus est pro salute nostra, & præcepit nobis vt sacrificemus in memoriam passionis, mortis, sepulturæ, & resurrectionis eius, suscipiat sacrificium hoc de manibus nostris per gratiam & amores suos in sæcula sæculorum. Deinde superponens altari oblata sub silentio dicit, *Constituantur & ordinentur mysteria hæc supergloriosa & sancta, vitam conferentia super altare sanctum Christi, vsque ad gloriosum è cœlo ipsius aduentum, cui est laus, & gloria, & adoratio, modò, & omni tempore, & in sæcula sæculorum.* Latina Liturgia nihil altius spirat, quàm cultum hunc latreuticum. Incipit sacrificium à diuina glorificatione, in introitu enim gloriam Patri, & Filio, & Spiritui sancto Sacerdos pronuntiat: Hymnus Angelicus paulopòst sequitur, in quo cultus supremi hæc præconia personant, *Laudamus te, benedicimus te, adoramus te, glorificamus te; gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam: Domine Deus Rex cælestis, Deus Pater omnipotens; Domine Deus vnigenite Jesu Christe. Cum sancto Spiritu in gloria Dei Patris Amen.* Porrò in celebri illo præconio quod præfationem appellamus, vbi iubemur à Sacerdote, sursum corda erigere, gratias Domino Deo nostro dignas & iustas agere, directâ tum ad Patrem qui prima persona est summæ & indiuiduæ Trinitatis apostrophe, hac clausula, quæ choros Angelicos cum humanis iungit, hanc ita concludit celebrem glorificationem: *Per Christum Dominum nostrum; per quem Maiestatem tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates; cœli cælorúmque virtutes, ac beata Seraphim socia exultatione concelebrant; Cum quibus & nostras voces, vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes.* Tum Clerus & populus pleno concentu Trisagium modulantur, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. pleni sunt cœli & terra gloria tua, Hosanna in excelsis, Benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in excelsis.* Et hæc quidem omnia ante Canonem. Sed in ipso canone nihil tam elucet, quàm supremus ille cultus: siquidem sacrificium hoc Sacerdos sæpe sæpius profitetur sese, cum vniuersa Ecclesia, & pro omni Ecclesia, & cunctis fidelibus offerre, soli Deo in ipsius maiestatis honorem, gloriæ eius confessionem, nominis magnificationem, bonitatis prædicationem, gratiæ & misericordiæ implorationem, omnipotentiæ & supremi rerum omnium imperij agnitionem ac adorationem: ideo dicit se, & omnes fideles hanc immaculatam hostiam offerendo, non tantùm verbis illum colere, *Sed reddere vota sua æterno Deo viuo & vero.* Et post consecrationem, *Offerimus* (inquit) *præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Et infrà, *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Denique mysticam illam formulam hac coronide concludit: *Per ipsum* (Christum scilicet) *& cum ipso, & in ipso, est tibi Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti omnis honor & gloria, Per omnia sæcula sæculorum. Amen.* Factáque communione & absoluto sacrificio sic demum Sacerdos perorat: *Placeat tibi sancta Trinitas hoc obsequium seruitutis meæ, & præsta vt sacrificium quod oculis tuæ Maiestatis indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihique & omnibus*

pro

pro quibus illud obtuli sit te miserante propitiabile. Ex qua diuini mysterij clausula, meridiana luce clariùs apparet sacro-sanctum illud sacrificium, à primario ac præcipuo fine latreuticum & honorarium esse, vt pote institutum & destinatum, ad cultum latriæ, adoratione illa perfectissima, & dignissima hostia, diuinæ Maiestati referendum: quamuis & alios fines speciales habeat, vt superiùs expositum est, & mox adhuc patebit.

ARTICVLVS II.

Idem offertur, ad Deum placandum, & peccata nostra expiandum.

DICITVR ideo Missa sacrificium ἱλαστήριον, expiatorium, quo scilicet numen diuinum placamus & propitium reddimus, quando illud offerimus. Paucis quidem sed luculentis verbis hoc docet & declarat postrema Oecumenica Synodus, sess. 22. c. 2. *Huius* (inquit) *oblatione placatus Dominus, gratiam* (scilicet excitantem) *& donum pœnitentiæ concedens crimina & peccata etiam ingentia dimittit: Vna enim eadémque est hostia, idémque nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa.* Hæc est fides & doctrina constantissima Catholicæ Ecclesiæ. A qua præcipuè hoc in articulo omnes recentiores sectarij dissentiunt, sed potissimùm Caluinistæ: in colloquio siquidem Pissiacensi, tametsi aliquam spem Catholicis fecerint de concordia quoad sacramentum ineunda, adeo vt proximè accesserint ad realis præsentiæ corporis Christi in ipso Sacramento, confessionem: de sacrificio tamen vt aliqua ex parte conuenirent nullatenùs persuaderi potuerunt. In hoc articulo tamen diuersas, aduersásque opiniones temporis successu tenuerunt; primùm siquidem, quia ipsorum fidei confessio, vnicum Christi sacrificium quod in cruce obtulit, agnoscebat, penitùs denegârunt vllum in Ecclesia dari posse externum sacrificium, ipsámque Eucharistiam simplex esse Sacramentum, porrò nullatenùs sacrificium existimandum, summa pertinacia contenderunt. Deinde vi auctoritatum & rationum compulsi, quas Catholici ad asserendum Eucharistiæ sacrificium afferunt, sensim eò deuenerunt, vt Eucharistiam esse sacrificium faterentur: sed latè & impropriè sumptum; postmodùm etiam concesserunt esse verè & propriè sacrificium, sed laudis & gratiarum actionis. Tandem etiam esse sacrificium commemoratiuum passionis & mortis Domini, imò etiam repræsentatiuum sacrificij crucis (sed neutiquam applicatiuum) inuitè licèt, apertè tamen concesserunt. *art. 17.*

Quamobrem Petrus Molinæus qui ætate nostra (licèt ætate haud parum nobis prouectior) Caluinismum summa industria, nec minori acrimonia contra præcipuos Ecclesiæ Catholicæ defensores, Eminen-

tissimos Cardinales Robertum Bellarminum & Iacobum Peronium propugnauit, in eo totus est vt Missam seu Eucharistiam, quam libentiùs *Cœnam* appellat, sacrificium propitiatorium esse & expiatorium, seu applicatiuum sacrificij crucis, inficietur: nullúmque lapidem non mouet, quo articulum huiusmodi (qui sectæ suæ fastigium est) stabiliat atque persuadeat. In libro siquidem suæ Nouitatis (quam Papatûs vocat) decimam Controuersiam de sacrificio Eucharistiæ instituit, cuius caput inscripsit primum de statu quæstionis, quam ne attigisse quidem vbi maximè oportebat Cardinalem Peronium criminatur, ait enim illum præfixo à scopo penitùs delapsum in futiles narratiunculas totum euagari; probare etenim frustrà contendere, Missam esse verè & propriè sacrificium cùm hac in quæstione cardo non vertatur, sed ad duo tantùm capita reuocanda sit, *Num scilicet Christus verè in Eucharistia immoletur? Et an ipsa sit sacrificium propitiatorium?* assumendo autem pro concesso quod maximè ipsi denegatur: *Constare pro certo* (inquit) *nec verè, nec realiter Christum in Missa seu Cœna immolari. Porrò nec verè vllum aliud quàm Christi crucis & mortis dari Christianis sacrificium propitiatorium seu expiatorium.* Quia etenim Christi verum corpus realiter existere in Eucharistiæ Sacramento, cum Caluino eiúsque sectariis non credit, haud mirum si offerri ipsum Christi corpus ac immolari hoc in mysterio confiteri detrectat: hostia enim debet esse præsens vt immoletur, absurdúmque est asserere ibi posse immolari, vbi ipsa non adsit. Sed hæc prior quæstio potiùs ad Sacramentum, quàm sacrificium refertur, quamobrem polemici Theologi contra hæreticos de Eucharistia scribentes, controuersiam de reali præsentia, vbi de Sacramento Eucharistiæ agunt, pertractare solent; ipsique etiam heterodoxi disputatores eò reuocant celebrem hanc quæstionem: Quam præfatus magnus Cardinalis Peronius accuratè discussit, solutísque omnibus illorum argumentis plenè & superabundè pertractauit luculentò hoc opere, cuius titulus est, *Tractatus de sancto Eucharistiæ Sacramento, Tres in libros digestus. Quibus plena refutatio continetur libri P. Plessei Mornæi contra Missam; vnáque refelluntur cætera quæque aduersariorum Ecclesiæ Catholicæ opera; Tam per collationem Sacramentorum nouæ legis cum Sacramentis antiquæ, quàm per expressionem historicam fidei vniuersalis ipsius Ecclesiæ Catholicæ circa hoc Sacramentum, & singulas eius partes, secundùm omnium sæculorum continuam seriem, & iuxta doctrinam sanctorum eiusdem Ecclesiæ Patrum, ac cæterorum auctorum; Adiuncto insuper examine omnium Liturgiarum, necnon accurata demonstratione vsus & praxis ipsius Ecclesiæ Catholicæ, circa consecrationem, transubstantiationem, adorationem, ac reliquos ritus venerabilis altaris Sacramenti.* Si ex hoc limpidissimo fonte aquas vitæ & veritatis Molinæus, suíque similes haurire voluissent, qui ipsis è domo Dei patebat: venenum certè vel inuiti iamiam euomuissent, quo inflati fidem impugnant & Ecclesiam efferato spiritu persequuntur. Paucis multa dicam; Cuique homini nullis scientiis suffulto, sed prædito tantùm quo homines vt plurimum valent sensu communi (si quæ Cardinalis Peronius scri-

psit insigni illo in opere de Eucharistia, voluerit quadam cum attentione perlegere;) non posse quin vera realísque Christi corporis & sanguinis in venerabili Sacramento præsentia prorsus certa & manifesta appareat, digitóque Dei obsignata, & vniuersi orbis ab ortu fulgentis Euangelij ad hæc vsque tempora, quibus nouitas ista exorta est, patenti consensu obfirmata. Desinat igitur Molinæus Cardinalem Peronium calumniari, quòd parcè & arctè nimis hanc quæstionem pertractârit, & ne attigerit quidem nodum ipsius quæstionis. Quòd si tam luculentum & copiosum opus piget Molinæum eiúsque symmystas asseclásque peruoluere, quod an si in lucem prodierit vnquam ad suam peruenisse notitiam solita arte passim dissimulauit, in promptu via facilior & longè breuior conspicua vel inuitis occurrit. Prodiit his ipsis diebus (cùm hæc scribo) opus prorsus incomparabile, æternáque dignum memoria, inscriptum, *Tractatus, Methodum complectens, haud minùs planam & facilem, quàm certam & securam ad deuios quosque conuertendum, qui se ab Ecclesiæ gremio & sinu segregarunt. Auctore Eminentissimo Cardinale de Richelieu.* Qui quidem vbi lib. 1. & 2. de vera Christi Ecclesia eiúsque genuinis notis doctè & accuratè siquis vnquam disseruit, lib. 3. particularia ad dogmata progressus, ex professo tractat *de præsentia reali Christi Domini in Eucharistia.* Agit sub hoc programmate vir ille per omnia magnus, cum aduersariis, ipsóque Molinæo ex propriis eorum principiis: adeóque solidè & perspicuè ipsam veram existentiam demonstrat, tot tantísque rationibus & testimoniis confirmat, vt qui legerit, si sapit quicquam, haud acquiescere non possit. Satis enim hic vnus esse potest Tractatus, tametsi mole tenuis, ad Catholicum dogma vndequaque comprobandum. Quamobrem superuacaneum foret hîc nouam de re tanta lucubrationem inire, cùm hæc quæstio tamdiu ab hæreticis agitata, tótque libris à Catholicis explicata, atque à Conciliis plerisque etiam generalibus definita, adeo feliciter fuerit ab inclyto hoc auctore pertractata, discussa & absoluta, vt nihil deinceps circa eius dilucidationem desiderari possit. Vincit sic veritas, & in æternum aduersus omnia hæreticorum mendacia præualebit. Cæterùm manente cum inelectabili firmitate hoc Catholicæ fidei articulo, de reali Christi corporis & sanguinis præsentia in venerabili Eucharistiæ Sacramento, nihil aduersariis superest, quo Missæ sacrificium queant inficiari. Hospiniano ardentissimo Caluinista asserente, corporali & reali stante præsentia, sacrificium nostrum euerti non posse, part. 2. hist. Sacram. fol. 5. & 131. Esset igitur cur hîc perpetuum silentium Molinæo iure imponerem; sed tamen quia perfractè adeo negat vllum sacrificium propitiatorium, nisi solum sacrificium crucis, admittendum esse; contendítque speciatim Eucharistiam, eiusmodi sacrificium nec esse nec probari posse: vt ægro cerebro illius, helleborum afferamus, patienter quicquid graui hac insania laborans effutiit, audiemus, eiúsque quàm futiles & pudendæ sint ineptiæ propalam faciemus tam breui quàm sincero argutiarum eius examine.

DIGRESSIVNCVLA POLEMICA.

Pro vero Eucharistiæ sacrificio, eóque propitiatorio.
Contra Pet. Molinæum.

HOc supposito Axiomate : *Cui non conuenit definitio, nec conuenit definitum*, Molinæus nititur proposita sacrificij definitione ad suum genium efficta, euictum ire Eucharistiam esse non posse sacrificium propitiatorium. *Omnis oblatio* (inquit) *est actio quadam religiosa instituta à Deo, qua hostia vel res visibilis ipsi consecratur & offertur, eadémque destruitur siue in expiationem peccati, siue in gratiarum actionem. Definitio enim & essentia sacrificij hæc quinque continet & includit.* 1. *Vt sit actio religiosa instituta à Deo.* 2. *Vt sit oblatio visibilis.* 3. *Vt ab offerente sit Deo consecrata.* 4. *Vt dum sit sacrificium destruatur.* 5. *Quod si sacrificium fuerit propitiatorium, necessum est, vt pretium redemptionis offeratur & immoletur siue in re & effectu, siue in commemoratione & figura. Vnde patet omnino esse impossibile quòd Missa in qua Christum immolari Pontificij volunt, verè sit & propriè sacrificium, quia scilicet caret his quinque principiis, ex quibus eiusmodi sacrificium essentialiter constat.* Hactenùs Molinæus. Tametsi verò in hac sacrificij definitione nonnulla sint quæ meritò reprehendi possent: tamen absque aliarum definitionum quas Catholici Theologi longè rectiùs præscribunt, minimo præiudicio, vt cum aduersario agam suis ex principiis, sicque arctiùs eum suis propriis laqueis & nexibus constringam; ex hac ipsa quam assignat sacrificij veri & propitiatorij definitione, Missam esse verè & propriè sacrificium propitiatorium, breui quidem, sed non minùs solida quàm perspicua demonstratione patefaciam, eodem ordine quo ipse Molinæus sua proposuit argumenta.

PRIMA OBIECTIO MOLINÆI.

NVLLA *ratione Missa potest esse verum sacrificium, & quidem propitiatorium: quia Deus, sacrificare Christum nunquam nobis præcepit.*

SOLVTIO.

CHRISTVM Deum esse verum, neque Lutherani, neque Caluinistæ hactenus abnuerunt: necesse est igitur fateantur quicquid iussit Christus diuinum esse mandatum: At quum obtulisset Christus Deo corpus suum & sanguinem in vltima cœna, in gratiarum actionem & remissionem peccatorum, Apostolis suis (& sic eorum successoribus) præcepit vt hoc ipsum facerent in perpetuum: *Hoc facite in meam commemorationem*; igitur seipsum præcepit sacrificari, qui præcepit offerri, nam quod fecit, facere commendauit. Præsentit Molinæus hoc responsum, atque sic eludit Concilium Tridentinum sess. 22. can. 2. *Vt probet* (inquit) *ista synodus Eucharistiam esse verum sacrificium corporis Christi: allegat pro omni confirmatione hæc verba Domini:* Hoc facite in meam commemorationem, *dicítque anathe-*

ma omnibus & singulis qui negatum ire ausi fuerint, iis verbis Domini, ordinem Sacerdotalem contulisse, simúlque mandatum dedisse suis Apostolis realiter sacrificandi corpus suum. Nullum est isto deploratæ causæ euidentius indicium, quàm in id genus futilium probationum angustias adigi? violentior vllàne potest aut ineptior dari interpretatio verborum Domini, Hoc facite in meam commemorationem, *quàm hoc est glossema, Constituo vos Sacerdotes, hoc est sacrificatores ad sacrificandum corpus meum pro viuis & pro mortuis.* An verò Concilium hoc Oecumenicum, cui aperta facie refragari Molinæum non pudet, sic nudè & crudè exponat Christi verba, textus ipse canonis 2. 22. sess. quem signatim citat Molinæus, patenti indicio esse potest, ita verè se habet: *Si quis dixerit illis verbis* (ait ipsa synodus) *hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse vt ipsi aliique Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, Anathema sit.* Habet profectò duas partes canon iste, alteram quòd Christus Apostolos & eorum successores Sacerdotes tunc constituerit, alteram quòd ipsis offerre suum corpus & sanguinem præceperit. Sed dato quòd tunc Christus suum corpus & sanguinem obtulerit, rectè sequitur quòd ipsum offerre illis mandauerit dicens, *Hoc facite &c.* & consequenter eos Sacerdotes constituerit. Quæstio igitur solùm in hoc cardine vertitur, an Christus se tum Patri obtulerit in sacrificium? negat cum Caluino & aliis hæreticis Molinæus; asserit Concilium Oecumenicum, cui imponit vafer ille Minister, quòd verba Domini manifestè corrumpat nouo ac inepto (vt ait) glossemate. Verùm fraudulenter ipse Molinæus Concilij doctrinam exponit, siquidem Concilium non docet ex his solis verbis, *Hoc facite &c.* immediatè elici Eucharistiæ sacrificium: sed hoc fuisse & factum & intentum Domini declarat ex perpetuo intellectu, & vnanimi consensu Ecclesiæ Catholicæ, sic enim expresè docet Concilium illud sapientissimum, c. 2. præsignatæ sessionis: *Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel in ara crucis morte intercedente Deo patri oblaturus erat, in cœna nouissima qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud in cruce peractum reputaretur, eiúsque memoria in finem vsque sæculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum quæ à nobis quotidie committuntur peccatorum applicaretur: Sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit, ac sub earúmdem rerum symbolis, Apostolos quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat, vt sumerent tradidit, & eisdem eorúmque in Sacerdotio successoribus vt offerrent præcepit per hæc verba, Hoc facite in meam commemorationem, vti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit.* Igitur nec ex solis verborum syllabis, sed ex sensu, neque ex violento ac inepto (vt ait Molinæus) glossemate: sed ex perpetuo intellectu Ecclesiæ Catholicæ vnanimíque consensu, Concilium hoc colligit & declarat.

Hîc hæreat Molinæus pede fixo iam oportet. Nititur Concilij definitio verbis Christi semper & vbique ab Ecclesia, sicuti docet,

intellectis; vel hoc admittit Molinæus, vel negat. Si admittit Ecclesiam Catholicam perpetuo consensu sic verba Domini intellexisse: eóne temeritatis progredietur, vt sibi contrarium asserenti suísque asseclis potiùs acquiescendum esse velit, quàm Catholicæ Ecclesiæ, *Quæ basis & columna est veritatis*, cui iuxta promissum Domini *datus est Spiritus sanctus, spiritus veritatis, vt maneat cum ea in æternum, illámque omnem veritatem edoceat*, de qua ideo Christus altè pronunciat, *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Necesse est igitur si Ecclesiæ magisterium Molinæus audire, vel hoc solo nomine detrectet, esse cum impiis & infidelibus relegandum. At fortè si inficias ierit, Ecclesiam Catholicam semper sic vt asserit Concilium verba Domini intellexisse, ac docuisse: iam tunc quæstio non de iure, sed de facto erit, probatúque facile fuerit sic ab Ecclesia semper creditum & traditum, vt Concilium docet & declarat, scilicet quòd Christus dicendo Apostolis, *Hoc facite in meam commemorationem.* vt offerrent ipsum corpus suum & sanguinem sicut obtulerat, præceperit. S. Irenæum fuisse auditorem B. Polycarpi S. Ioannis Apostoli & Euangelistæ discipuli nequit Molinæus, si frontem habeat, diffiteri, Hic verò Apostolicis edoctus oraculis, suo tempore Ecclesiam toto orbe martyriis purpuratam sic censuisse, sic docuisse testatur, lib. 4. aduersus hæreses, c. 32. in fine. *Accepit* (Iesus) *panem & gratias egit dicens, hoc est corpus meum, & calicem similiter &c. suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso mundo.* S. Cyprianus itidem Martyr gloriosus & Pontifex epist. 63. ad Cæcilium: *Quòd si nec minima* (inquit) *de mandatis Dominicis licet soluere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicæ passionis, & nostræ redemptionis Sacramentum* Lib. 2. epist. 3. *pertinentia, fas non est infringere? aut non in aliud quàm quod diuinitùs institutum sit humana traditione mutare: nam si Iesus Christus Dominus & Deus noster ipse est summus Sacerdos Dei patris, & sacrificium patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit. Vtique ille Sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri. Si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.* Hinc Iustinus Martyr in Dialog. cum Triphone, *Certò*, inquit, *constat quòd huius nominis sacrificia quæ Iesus Christus tradidit, hoc est Eucharistiam panis & poculi vbicumque terrarum apud Christianos fiant, Deus accipiat, & sibi grata esse testetur.* Hippolytus Martyr Episcopus Portuensis, Clementísque Alexandrini discipulus, qui inter insignes Ecclesiasticos scriptores ab Eusebio Cæsariensi lib. 6. Hist. Eccles. c. 22. & à S. Hieronymo in Catalogo de Ecclesiasticis quoque scriptoribus recensetur, oratione de consummatione mundi (quo tempore iuge sacrificium ab Antichristo eiúsque emissariis sublatum iri iuxta Danielis prophetæ vaticinia insinuat) Christum eiusdem sacrificij auctorem, iis verbis ad Sacerdotes loquentem inducit: *Venite Pontifices & Sacerdotes, qui pretiosum corpus & sanguinem meum quotidie immolastis.* S. Ambrosius in Ps. 83. ad

illa verba *In imagine pertransit homo. Vidimus*, inquit, *principem Sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum, sequamur vt possumus, Sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: Nam etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio, quia etsi nunc Christus non videtur offerre*, (vt in vltima Cœna visibiliter offerebat) *tamen ipse offertur in terris, quando suum corpus offertur, imò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium.* Quisnam autem sermo, nisi hic ipse? *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: Hic est sanguis meus qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum: Hoc facite in meam commemorationem.* Iulius I. Romanus Pontifex in epistola ad Episcopos Ægypti: *Cùm Magister veritatis* (inquit) *verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantùm & calicem sub hoc Sacramento cognoscimus dedisse, legitur enim in Euangelica veritate &c. vbi Apostolis suis suum corpus commendauit & sanguinem.* Citat Burchard. l. 5. c. 1. Iuo part. 2. c. 2. & Grat. de Consec. 2. c. 7. Gregorius Nyssenus orat. 1. de resurrect. *Pro ineffabili arcanóque* (& qui ab hominibus cerni nequit) *sacrificij modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem ac victimam offert pro nobis Sacerdos simul & agnus Dei: Quando hoc accidit? cùm corpus suum ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit; videlicet dicens hoc est corpus meum, hoc facite in meam commemorationem.* Sanctus Ioannes Chrysost. hom. 24. in 1. ad Cor. *pro brutorum cæde*, * SEIPSVM OFFERENDVM PRÆCEPIT: & hom. 2. in 2. ad Timoth. ** *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue alius cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quámque Sacerdotes modò conficiunt, nihil habet ista quàm illa minus, cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antè sacrauerat.* S. Hieronymus in Ezechielem, c. 45. l. 13. dicit *sacrificium semper Deo offerendum, à vero Sacerdote, qui eum imitetur, de quo scriptum est, tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Et in c. 26. Matth. *Postquam typicum pascha fuerat impletum & agni carnes cum Apostolis comederat &c. ad verum paschæ transgreditur Sacramentum, vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei Sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.* Et in c. 14. Marc. disertè dicit Christum instituendo Eucharistiam *non sustulisse*, SED TANTVM MVTASSE SACRIFICIVM, scilicet figuratiuum in verum, typicum in reale, transitiuum in perpetuum, quin & cæremoniale in sacrificium efficacissimum. *Transfigurans* (inquit) *corpus suum in panem* (id est sub panis specie distribuens,) *format sanguinem suum in calicem vino & aqua mixtum, vt alio purgemur à culpis, alio redimamur à pœnis.* Subinde adducto Iudæ miserabili exemplo, qui factus fuit à Christo particeps sacrificij sui, & nihilominus periit; hinc rectè admonet, *Esse in Ecclesia quos sacrificium nullum emundat;* Sic manifestè docens esse in Ecclesia sacrificium, ídque expiatorium, quod Christus instituit & offerri voluit in remissionem peccatorum; *Sanguis enim noui Testamenti*, quem in calice dedit Christus, *etsi effundatur* (vt ipse ait) *pro multis, non omnes emundat.* S. Augustinus

Vide suprà textum Græcum.

* *Ὥστ' εἰ αἵματος ἐπιθυμεῖς, φησὶ, μὴ τ̃ εἰδώλων βωμὸν τῷ τῶν ἀλόγων φόνῳ, ἀλλὰ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἐμὸν τῷ ἐμῷ φοίνισσε αἵματι.* *S. Ioan. Chrys. in 1. Cor. hom. 24.*

** *Τί δὲ τοῦτό ἐστι; ἡ προσφορὰ ἡ αὐτή ἐστι, κἂν Πέτρος, ἡ αὐτή ἐστιν, ἣν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἔδωκε, καὶ ἣν νῦν οἱ ἱερεῖς ποιοῦσιν. οὐδὲν αὕτη ἐλάττων ἐκείνης, ὅτι καὶ ταύτην οὐκ ἄνθρωποι ἁγιάζουσιν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ καὶ ἐκείνην ἁγιάσας.* *Idem hom. 2. in 2. Tim. tom. 12.*

in Pſ. 33. Conc. 2. *Ipſe de corpore & ſanguine ſuo ſacrificium inſtituit ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Et quia ad hoc ſacrificium offerendum Epiſcopi & Presbyteri, Sacerdotes in Apoſtolis à Chriſto inſtituti ſunt, ideo hos ſolos propriè Sacerdotes eſſe idem Sanctus Doctor aſſerit lib. 20. de Ciuit. Dei c. 10. & lib. 10. c. 20. *Chriſtus* (inquit) *Sacerdos eſt ipſe offerens, & ipſe oblatio, cuius rei Sacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium :* hoc ſi voluit itidem inſtituit & præcepit.

Innumera eiuſmodi Sanctorum Patrum teſtimonia proferri poſſent quæ perennem hac de re apertiſſimè probant Eccleſiæ fidem, ſed minimè opus eſt ampliori inductione: Aduerſarij enim ſtare aduerſum ſe hac in cauſa fatentur Sanctorum Patrum conſeſſum, Eccleſiæque Catholicæ conſenſum, tantúmque vſum conſtanter per orbem obſeruatum. Luther. lib. de Capt. Babyl. c. 1. Caluinus lib. 4. c. 18. §. 1. Rectè igitur Concilium Tridentinum declarauit Euchariſtiæ ſacrificij inſtitutionem & Sacerdotij noſtri originem ex facto & verbis Chriſti rectè elici, *Vti ſemper Eccleſia Catholica intellexit & docuit.*

Accedit quòd ex ipſa Chriſti actione verbíſque ſacris, ſi accuratim expendantur, huiuſmodi inſtitutio ſatis apparet. Dicit Apoſtolis, *hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur*, Luc. 22. vel vt habet Paulus 1. Cor. 11. *quod pro vobis frangitur :* Et de calice ſanguinis ſui, *qui pro vobis*, inquit, *effunditur in remiſſionem peccatorum.* Omnia iſta clamant, hoc ſacrificium à Chriſto inſtitutum, loquitur enim in præſenti. Negari non poteſt corpus & ſanguinem Chriſti eſſe ſalutis noſtræ vnicam hoſtiam, hanc verò fuiſſe hîc oblatam verba iſta manifeſtè docent; *pro vobis datur, frangitur, effunditur in remiſſionem peccatorum.* Nónne quod pro nobis datur, pro nobis offertur? Fatetur Caluinus fractionem de qua in cœna loquitur Chriſtus, veram immolationem fuiſſe in 1. ad Cor. 11. ℣. 24. tom. 5. c. 392. Quis verò neget vbi ſit ſanguinis in remiſſionem peccatorum effuſio, verum ibi ſacrificium eſſe? Hoc ſplendore perſtrictus Kemnitius, quo elabi poſſit, quærit effugium, dicit verſiones aliquas habere effundetur; proinde verba Chriſti de ſacrificio crucis intelligenda eſſe. Sed euaſio hæc eſt futilis, ſiquidem in originali Græco 1. Cor. 11. fatentur plerique Miniſtri Caluiniſtæ, ipſéque Molinæus legendum eſſe in præſenti effunditur, τοῦτο τὸ ποτήριον ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Item, *frangitur* apud ipſum Apoſtolum : *Datur*, apud Lucam conſtanter ab omnibus legitur. Et licèt apud Matthæum legamus, vt habet vulgata editio *effundetur*, ſicque legerit S. Cyprianus lib. 2. ep. 3. nihil aliud tamen hoc probat, quàm vtramque locutionem eſſe veram : quod & nos fatemur, fuſum enim fuiſſe Chriſti ſanguinem in cruce agnoſcimus, & hoc reſpectu dicere potuit Chriſtus *effundetur*; ſed fuſum etiam fuiſſe in calice aſſerimus, proinde iam tunc Deo libatum & immolatum : vnde ſignanter ait Dominus apud Lucam : *Hic eſt calix nouum Teſtamentum in ſanguine meo*, Qui calix (hoc enim præcisè Græcus habet contextus, vt ipſe Beza fatetur) *pro vobis funditur*; fuſus igitur

tur iam erat sanguis in calice; qui effusurus adhuc erat in cruce, vel perpetuis temporibus fundendus erat in quotidiano Ecclesiæ sacrificio, quod tunc iam Christus offerebat, & facere in suam commemorationem expresè præcipiebat. At instat Molinæus, Christus hanc suam actionem non appellauit sacrificium? Respondeo neque itidem vocauit Sacramentum. Sed quomodo elicitur ex manifestis principiis & circumstantiis tunc Eucharistiæ Sacramentum à Christo institutum fuisse, eadem ratione colligitur tum fuisse quoque sacrificium ab ipso institutum & commendatum, quemadmodum iam liquet ex dictis.

SECVNDA OBIECTIO MOLINÆI.

HOSTIA *quam Pontificij contendunt Deo offerri in Missa, Christus videlicet, hîc non apparet, neque videtur; Ergo esse non potest oblatio visibilis, proinde nec externum sacrificium.*

SOLVTIO.

ADMITTIMVS antecedens, sed consequentiam negamus. Christus enim etsi in specie propria hîc non offertur, verè tamen adest, & sub signo visibili, panis scilicet & vini symbolis immolatur. Sic enim fieri hoc in sacrificio oportuit, quia Eucharistia non solùm sacrificium, sed etiam Sacramentum est; est autem de essentia Sacramenti, vt sit signum visibile, & res quæ sub signo exhibetur sit inuisibilis: quia in omni Sacramento *aliud videtur, aliud creditur*; species hîc est panis quæ videtur, at corpus Christi latet quod creditur & adoratur. Satis est vt oblatio externa quæ Deo fit, sit aliqua ex parte visibilis. In cruce Christus obtulit patri corpus & animam suam, nam *se ipsum obtulit immaculatum Deo*, at solum corpus erat visibile, anima verò erat inuisibilis; sic in Eucharistiæ sacrificio, quod simul Sacramentum est, pars aliqua oblationis cedit assistentium aspectibus, signum scilicet visibile specierum: aliqua oculis non patet, corpus scilicet Christi his speciebus sensibilibus obuelatum. Appositè hîc sanctus Augustinus, *hoc est quod dicimus sacrificium scilicet Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Jesu Christi carne & sanguine, Sacramento & re Sacramenti*, id est corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine. Diu ante S. Augustinum S. Irenæus idem fermè docuit lib. 4. con. hæreses c. 32. iam signato. Idipsum posteà docuerunt Paschasius lib. de Corpore & Sanguine Domini statim ab initio, & Lanfrancus lib. de Eucharistia contra Berengarium. Canon, *hoc est quod dicimus.* De Consecrat. dist. 2. ex dictis S. Aug. in lib. sent. Prosperi.

TERTIA OBIECTIO MOLINÆI.

ACCEDIT *quòd hostia quæ hoc in mysterio esse supponitur, à sacrificante Deo non consecratur, quia *Deus ab homine consecrari non potest.* * *Christus*

SOLVTIO.

SI verbum *consecrari* assumit Molinæus pro verbo *offerri*, manifestè fallitur in ratiocinatione sua; cùm enim suprà fuerit euidenter probatum, Christum semetipsum in Eucharistia æterno Patri obtulisse, atque vt facerent eius discipuli quod ipse fecerat, eisdem præcepisse dicendo, *hoc facite in meam commemorationem*, inde rectè sequitur à

Christi discipulis & ministris Christum ipsum posse legitimè Deo offerri & consecrari. At si capit verbum *consecrari* pro eodem ac sanctificari, vltro concedimus Christum à nullo homine posse consecrari. De se ait Christus, *Quem pater sanctificauit, & misit in mundum.* Iterúmque de se ipso & membris suis: *Pro eis* (inquit) *sanctifico meipsum; vt & ipsi sanctificati sint in veritate. Sanctifico meipsum*, inquit, id est me in hostiam & sacrificium offero, nunc incruenter quidem per Eucharistiam: mox verè cruenter per mortem, vt sint illi sanctificati per Spiritum sanctum quem eis missurus sum, qui est spiritus veritatis, spiritus gratiæ & salutis. Christus à nulla creatura sanctificatur, sed ipse omnes qui sanctificantur sanctificat, suis meritis, suo spiritu, sua gratia; attamen à sanctissima Virgine ipsius parente, & B. Ioseph, aliquo sensu sanctificatus est. Lex diuina dudum iubebat Exod. 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum:* ideo (scribit S. Lucas, c. 2.) *secundùm legem Moysi tulerunt illum in Ierusalem vt sisterent eum Domino:* Sanctificauerunt igitur iuxta legem, dum eum Domino præsentârunt & obtulerunt; sic à Ioanne voluit ipse Dominus baptisari, quamuis Ioannes ipse sese ab hoc officio excusaret, sic ab Angelo confortatur, tametsi ipse sit, *qui omnia portat verbo virtutis suæ*, Heb. 1. 3. proinde & Angelos & homines confortat: sic consecratur à Sacerdote in magno pietatis suæ sacramento, non quòd à Sacerdote vllam recipiat sanctitatem, sed quòd per eius ministerium acquirit sub elementorum signis nouam præsentiam, & nouam ad Deum relationem; quia per Sacerdotem Deo offertur & immolatur; *Offerimus præclaræ Maiestati tuæ* (ait ipse Sacerdos Deo Patri) *hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam*, quæ nimirum ex se talis est, & quam Sacerdos vt talis esset non fecit. Quomodo igitur (instabit Molinæus) dicitur consecrare corpus Christi? Non certè quia sacrum facit, sed quod verbo diuino & potestate sibi diuinitùs tradita efficit, vt panis iam non communis, sed consecratus, fit corpus Christi, materialísque & vsualis esse prorsus desinat; Quapropter mox subiungit, *panem sanctum vitæ æternæ* (quod certè antè non erat) *& calicem salutis perpetuæ.* Adde quòd si etiam Christus in altari consideratur vt victima & hostia, Deo oblata & immolata: nihil repugnat quin à Sacerdote dedicari, consecrari, & offerri censeatur, nam & Paulus ait Apostolus, Mysticum calicem benedici; *Calix benedictionis cui benedicimus* (inquit) *nónne communicatio sanguinis Christi est?* In Græco τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν. Calix benedictionis quem benedicimus, Christus hoc nos docuit ipse; & facto, & mandato hoc nos facere præcepit. *Benedixit* (Matth. 26. Luc. 22. 1. Cor. 11.) benedicimus; *fregit* frangimus; consecrauit, consecramus; ipse est comedens & qui comeditur, ipse offerens & qui offertur, ipse consecrans & qui consecratur, id est Deo dicatur, offertur, & immolatur. à quo? à seipso & Sacerdote; à seipso vt summo Sacerdote principaliter: à Sacerdote ministerialiter; à seipso inuisibiliter, à Sacerdote visibiliter: à seipso per se vt prima causa efficaciter, à Sacerdote tantùm instrumen-

Ioan. 10. 36. & 17. 19.

1. Cor. 10. 16.

taliter. Hinc S. Chrysostomus hom. 60. ad populum, *Non sunt humanæ virtutis opera proposita, nos ministrorum locum tenemus; Qui verò sanctificat & immutat ipse est.* Et hom. 2. in 2. ad Timoth. * *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue alius cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse Discipulis, quámque Sacerdotes modò conficiunt; Nihil habet ista quàm illa minus,* cur id? *quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antè sacrauerat.* Idem docet S. Augustinus hac celebri sententia, *hoc sacrificium non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris:* quemadmodum etiam passim S. Ambrosius, cùm in libro de iis qui Mysteriis initiantur, tum de Sacramentis asseuerat.

* Vide suprà text. Græc. in solut. Obiect. 1.

QVARTA OBIECTIO MOLINÆI.

ADDE *quòd in Missa Christus non destruitur, at nec quicquam patitur in se, neque in specie; id est neque in re, neque in signo.*

SOLVTIO.

FIDE Catholica credimus & profitemur Christum in Eucharistia neque mori, neque pati in se vllo modo; *Christus resurgens à mortuis* (ait Apostolus) *iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* Et ideo filios suos alto præconio monet Ecclesia, quando Eucharistiam frangi à Sacerdote conspiciunt, ne fracturam huiusmodi cadere in ipsum corpus Christi, quod viuum & viuificans est, immortale & impassibile sub iis ipsis speciebus, quæ patent oculis, arbitrentur, siquidem

Rom. 6. 9.

Nulla rei fit scissura,
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status nec statura
Signati minuitur.

S. Tho. prosâ Lauda Sion.

Non hinc tamen sequitur quod infert Molinæus, *Ergo non immolatur; Igitur Missa* (etiam posita reali præsentia corporis Christi in Sacramento) *Christi corporis & sanguinis sacrificium verum esse non potest.* Negatur inquam hæc consequentia: sed Molinæus altiori ex principio forsitan instabit: Nam vt Deus, sicut auctor vitæ, & mortis Dominus, per veram oblationem verúmque sacrificium honoretur: omninò necessarium est, vt quod offertur Deo in sacrificium, destruatur, & ita mutetur, vt quod erat desinat esse: vnde Theologi in definitione veri sacrificij externi mutationem illam includunt, dicunt enim: *Sacrificium est oblatio externa soli Deo facta, quoad agnitionem humanæ infirmitatis & professionem diuinæ Maiestatis à legitimo Ministro, res aliqua sensibilis & permanens ritu mystico consecratur & transmutatur.* Quod certè de Christi corpore non fit in Eucharistia, nam facta consecratione, fractione, & sumptione, *Agnus* (vt dixit S. Andreas) *integer perseuerat & viuus;* proinde non sacrificatur.

Et verò speciosam hanc esse argumentationem non abnuo, at inficior solidam: dato enim hoc axiomate, *Sacrificium rem esse quæ per sui immutationem Deo offertur,* seu etiam *mutationem rei Deo oblatæ.* Dicunt Theologi plerique ad essentiam sacrificij minimè requiri vt res quæ dicitur offerri in sacrificium immutetur, sed (quamuis frequen-

tiùs id accidat) fieri posse vt absque vlla physica sui immutatione Deo offeratur in sacrificium, dummodò aliquod sacrum circa illam fiat, quoad sacros vsus censeatur humano more dedicari. Atque huiusmodi sacrificia sine aliqua physica sui mutatione etiam in lege Moysi fuisse instituta existimant, v. g. sacrificium panum propositionis, Leuit. 23. & 24. sacrificium panis & vini à Melchisedech oblatum, Genes. 14. In his enim sacrificiis nulla legitur realis facta mutatio, sed tantùm cæremonialis, & tamen hæc vera fuisse sacrificia nemo negat. Potest etiam efficaciùs responderi haud opus esse etiamsi realis mutatio esset necessaria, quòd sit totalis, satis esse siquidem quod sit in re oblata mutatio realis, quoad partem eius, neque enim vt sit quoad totum sacrificium, id requiri. Exempla insignia sunt, 1. Sacrificij duorum passerum pro emundatione leprosi, quorum alter occidebatur, & effusus sanguis aspergebatur cum ligno cedrino & coccino, alter hoc aspersus cruore viuus dimittebatur, vt liberè auolaret, Leuit. 14. &c. 2. Alterum, de duobus hircis quorum alter mactabatur, alter verò imprecationibus onustus, eiiciebatur in desertum, Leuit. 16. Certum enim est quòd siue duo hirci, siue duo passeres, vnum idémque constituebant sacrificium mystico suo binario: Et tamen vtriusque non tota oblatio destruebatur, sed media tantùm. Ex quo sequitur satis esse ad rationem veri sacrificij, vt immutatio non sit de toto, sed de parte: in Eucharistia porrò partis oblationis fieri realem immutationem, nam elementa panis & vini verè & substantialiter in corpus & sanguinem Domini transmutantur, adeóque destruuntur, quia desinunt prorsus esse quod priùs erant, quin & ipsa signa destruuntur per fractionem & consumptionem specierum; re quæ sub signis latebat nempe corpore & sanguino Domini in suo esse & statu immutabiliter permanente.

Cardinalis Peronius in eleganti, pererudito, & luculento suo opere de Eucharistia aduersus Plesseum Mornæum lib. 2. auctore 54. qui est Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis, vulgò dictus Sententiarum Magister, insignem ponit differentiam inter sacrificia Hebræorum, & sacrificium Christianorum; illa enim realia quidem erant, inquit, quoad immolationem, occisionem & destructionem hostiarum; at hostiam veram non habebant, qua peccata verè & reipsa expiari possent, sed hostiam tantùm figuratiuam & repræsentatiuam. Porrò sacrificium Ecclesiæ Christianæ continet quidem realiter & substantialiter hostiam veram & vnicam, qua peccata delentur: at immolationem, occisionem & destructionem non habet nisi repræsentatiuam. Cæterùm differre sic hoc sacrificium à sacrificio crucis quoad modum actionis, licèt quoad rem ipsam oblatam idem omninò sit: vtrobique enim Christus realiter immolatur, cruenter in cruce, incruenter in Missa. Idque bene animaduertisse & rectè docuisse præfatum Petrum Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 12. hunc in modum concludit, *Ex his colligitur esse sacrificium & dici quod agitur in altari, & Christum semel oblatum, & quotidie offerri: sed aliter tunc, & aliter nunc.*

Cæterùm quæstio occurrit hîc notabilis, *Cur Christus qui fracturam non admisit in cruce, eam tamen in mysterio Eucharistiæ adhibuit?* Fractio (ipso Caluino fatente) indicium est immolationis: cur igitur Eucharistiam fregit Christus & frangendam præcepit? vnde Apostolus 1. Cor. 11. panis *quem frangimus nónne participatio corporis Christi est?* Sanè vt signaculum immolationis proprium apponeret: præuidebat enim orituros aliquando ita ingratos homines, vt omne sacrificium externum tollere in Ecclesia niterentur, ipsámque Eucharistiam quam instituebat, vt esset perenne suæ passionis & mortis mnemosynon, & proprium noui Testamenti sacrificium, latreuticum, propitiatorium, impetratorium & eucharisticum, negarent, vllo titulo, at præsertim propitiationis & impetrationis sacrificium esse. Hanc vt hæresim ipsius institutionis auctoritate præcideret, omnia quæ sacrificij huiusmodi indicio sunt manifesto, adhibuit, factísque & dictis vsus est, quibus talis sacrificij veritas palam ostenderetur. *Corpus suum dari pro nobis, sanguinem effundi pro nobis in remissionem peccatorum* expressis verbis asseruit; vt sicut effusio sanguinis est hostiæ immolationis patens indicium, eiusdem hostiæ (quam post verba benedictionis & gratiarum actionis discipulis porrigebat) fractione, innueret se perfectum instituere sacrificium. Alto mentis acumine hoc arcanum præuidit, verbísque expressit ante annos ferè 1300. S. Gregorius Nyssenus hom. 1. de Resurrect. Christi: *Cùm corpus suum discipulis congregatis edendum & sanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit agni sacrificium veri, scilicet* (huius siquidem de quo Paulus ait *Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur*) *iam esse perfectum.* Nempe etiam antequam in cruce visibiliter fuso cruore immolaretur. Rationem verò affert eximiam, *Quia* (inquit) *victimæ corpus non est idoneum, si animatum sit, quare cùm corpus edendum & sanguinem bibendum dedit, iam victima arcano & inuisibili modo erat immolata.* Explicant sic graues Theologi arcanum hunc & inuisibilem modum, *Quod non solùm in Eucharistiæ sacrificio mors Christi, quam in cruce passus est commemoretur. Sed etiam quia mystico quodam modo hîc Christus occiditur, dum per modum hostiæ occisæ, seorsim vi verborum, corpus & sanguis in altari exhibentur. Quo pacto fit vt hoc peragatur sacrificium non malleo, aut gladio materiali, vt olim vetera sacrificia, sed gladio verbi Dei, qui est omnipotens: sicut enim olim fiebat sacrificium quando hostia gladio mactabatur, nempe agnus vel vitulus, & sanguis separabatur à carne, ita nunc fit sacrificium quando vi verborum consecrationis, corpus & sanguis ponuntur seorsim, tanquam rei occisæ & immolatæ: corpus sub specie panis, & sanguis sub specie vini. vnde verba consecrationis sunt instar gladij: Corpus Christi quod nunc est in cœlo viuum, est instar hostiæ viuæ & immolandæ: corpus vt positum sub specie panis, & sanguis sub specie vini, se habent vt corpus & sanguis agni tunc immolati.* Quamuis enim per concomitantiam totus Christus sit sub vna & vtraque specie, tamen præcisè ex vi consecrationis sola caro est sub specie panis, & solus sanguis sub specie vini, sicque diuino nutu factum est ad plenam expressionem sacrificij, in quo hostia realiter vel mysticè

Quæstio insignis.

Matth. 26. Luc. 22.

Lessius lib. 12. de perfection. diuinis c. 13.

mactata, & ſanguis reipſa vel myſticè effuſus eſſe debet. Quæ cauſa eſt cur Eccleſia diſpenſat populo Euchariſtiam, vt ſacramentum eſt, ſub vna tantùm ſpecie, ſub qua integrum eſſe Chriſtum per neceſſariam partium connexionem profitetur: at ſacrificium nunquam celebrat, nec docet celebrari poſſe niſi ſub vtraque ſpecie, quia includit hoc ſacrificium expreſſam repræſentationem Chriſti mortis, in qua ſanguis effuſus à carne ſeiunctus erat, & hoſtiam quam veram habet continet vt immolatam. Quamobrem Gelaſius declarat can. *Comperimus. ſine grandi ſacrilegio, Sacerdotes Chriſti corpus abſque ſanguine accipere non poſſe in altari:* cùm tamen ex viua praxi Eccleſiæ illis liceat in priuata communione, Euchariſtiam ſumere ſub ſola ſpecie panis, quia tunc non ſacrificant, ſed dumtaxat participant Euchariſtiæ ſacramento: cuius integritas propter concomitantiam ſolidè ſub vna ſpecie conſiſtit. Cæterùm cùm docent Theologi vi verborum, Chriſtum myſtica occiſione immolari, non intelligunt quòd ſic Chriſtus in ſeipſo vllatenus patiatur, vel moriatur, ſed tantùm myſtico ritu qui huius ſacrificij præcipuus eſt. Quod enim hîc Chriſtus non moritur, id non ſolùm ex ipſius ſtatu procedit, quo iam eſt impaſſibilis, & immortalis: ſed potiſſimùm quia hoc non permittit ratio ſacramenti, in quo Chriſtus inuiſibilis & indiuiſibilis, proinde & impaſſibilis eſſe debet; ſic res igitur ſe habet in Euchariſtia vt ſacrificium eſt. Chriſtus qui verè adeſt ſub ſignis verè offertur, & immolatur, ſed non in ſe patitur, quia ibi eſt vt in ſacramento, id eſt realiter quoad ſubſtantiam, ſpiritualiter quoad ſpecialem exiſtendi modum; corpus enim hîc cum tota ſua mole ſuiſque qualitatibus diuina virtute eleuatur, & accipit modum exiſtendi ſpiritalem, quo veluti in punctum contrahitur, & ſimul continuè per ſpeciem ita diffunditur, vt inſtar ſubſtantiæ ſpiritalis, ſit totum v. g. ſub tota ſpecie panis, & totum ſub ſingulis eius partibus, ſicut anima rationalis eſt tota in corpore, & tota ſimul in ſingulis eius partibus. Addi poteſt hîc Chriſtum non poſſe pati, neque diuidi, neque mori; nec itidem opus eſſe vt hic denuò patiatur & moriatur, quia mortuus eſt ſemel, ſufficítque eius occiſio in cruce facta ad redemptionem noſtram, pro qua moriendo ſeſe patri obtulit, ad cuius meriti fructum, & pretij applicationem ſatis eſt vt in hoc ſacrificio verè quidem patri offeratur, & nobis realiter communicetur, ſed myſticè tantùm, quoad actionem, immoletur: vnde Patres Euchariſtiæ ſacrificium rectè appellare ſolent *myſticam & veram oblationem*, eſt enim myſtica quoad ritum, ſed vera, & realis quoad ipſam ſacrificij materiam, hoſtiam videlicet illam ipſam, quæ pridem in cruce mactata eſt; hæc eſt enim non tantùm in altaris myſterio vera, ſed etiam tota, & integra cum omnibus donis, & meritis ſuis; nam vt Spiritus ſanctus in Concil. I. Oecumenico (Niceno I. nimirum) expreſſè docet*, *In diuina illa menſa Agnus Dei, qui tollit peccata mundi ſitus eſt, incruentè à Sacerdotibus immolatus, cuius pretioſum corpus, & ſanguinem nos verè ſumimus.*

Accedit inſuper quòd in myſterio Euchariſtiæ Chriſtus realiter

De Conſec. diſt. 2.

** In actis Vaticanis, quæ ſectary vera eſſe fatentur.*

Vide Bellarm. lib. 2 de Euchariſt. c. 10.

existens duplex esse habet, alterum naturale, alterum sacramentale. Porro in esse naturali nec frangitur, nec patitur, nec mutatur, nec destruitur. At secundùm esse sacramentale, quo sub speciebus panis, & vini consistit, frangitur & immutatur, certóque modo destruitur; sumptio enim sacramenti est de essentia sacrificij: at verò per consumptionem esse Christi sacramentale destruitur, desinit enim sub speciebus existere, & istæ species per sacramenti sumptionem realiter consumuntur. Falsum igitur est quod ait Molinæus, Christum in hoc sacrificio non immolari, nec in re, nec in specie, sed verum est quod antea dicit, requiri in sacrificio maximè propitiatorio, vt res oblata ad peccati expiationem destruatur, siue in re, siue in commemoratione, aut rei sacrificatæ figura, aut in effectu; hæc enim conditio in Missæ sacrificio superabundè reperitur, sicut ex dictis fit planè perspectum.

QVINTA OBIECTIO MOLINÆI.

DENIQVE *Missa verè esse non potest sacrificium propitiationis; cùm ipsa mors non sit Domini, quæ sola pretium est redemptionis nostræ.* *P. 896. & 897.*

SOLVTIO.

FATEMVR mortem Christi solam esse pretium, & quidem plenissimum nostræ redemptionis; sed negamus hinc sequi Missam non esse sacrificium propitiatorium. Mira est sanè hæreticorum cæcitas! Clamant vbique standum Dei verbo, hícque ipse Molinæus contendit inhærendum esse institutioni à Domino factæ. Annuimus. Verba ipsa Christi quæ perspicua sunt, iis obiicimus. At quasi talpæ cæci sunt, vt vim sensúmque Christi verborum clarissimorum non percipiant; dicit Christus, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur*, Luc. 22. *Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis, & pro multis funditur in remissionem peccatorum*, Matth. 20. Marc. 14. Luc. 22. Ex quibus hæc ratiocinatio rectè colligitur. * Vbi est victima, & sanguis effusus in remissionem peccatorum, ibi est sacrificium propitiatorium. Atqui in Eucharistia est victima, nempe Christi corpus, & sanguis effusus in remissionem peccatorum. Igitur Eucharistia est sacrificium propitiatorium. Nec derogat sacrificio crucis, quin potiùs illud confirmat, & commendat: siquidem vt in cruce Christus pro omnibus mortuus est, eiúsque sanguis visibiliter tunc effusus, *est propitiatio pro peccatis nostris, non tantum pro peccatis nostris, sed etiam pro totius mundi:* sic Christus ipse hîc incruentè immolatur, & eius sanguis effunditur in remissionem peccatorum, *pro multis:* quam particulam addidit Christus, vt innueret hanc esse differentiam inter sacrificium Crucis, & Eucharistiæ sacrificium, quòd illud pro omnibus peractum fuerit, quoad sufficientiam, hîc verò offeratur pro multis quoad efficaciam, quia scilicet ad hoc institutum est, vt vim, & meritum sacrificij crucis efficaciter multis, iis scilicet qui verè fiunt eius redemptionis participes, singulariter applicaret.

* Nota. Argumentum firmissimum pro sacrificio propitiatorio in Eucharistia.

1. Ioan. 2.

Meliùs hoc vt intelligatur, aduertendum est sacrificium Missæ & sacrificium crucis in quibusdam differre, & in quibusdam conuenire.

Differt 1. In externa ſpecie, nam Chriſtus in propria ſpecie, ſcilicet forma humana, in cruce immolatus eſt: At in altari ſub ſpecie panis & vini, quæ latentis veræ hoſtiæ ſigna ſunt, offertur. 2. In cruce per realem mortem oblatus eſt, ſed in Miſſa per myſticam oblationem immolatur. 3. Vtrobique offert Chriſtus ſeipſum, ſed in cruce ſe ſolus obtulit Patri. At in Euchariſtiæ ſacrificio, tametſi ſit ſimul Sacerdos & principaliter offerens, vtitur miniſterio Sacerdotum. Porrò in tribus etiam conuenit ſacrificium incruentum Miſſæ cum cruento ſacrificio crucis. 1. In re oblata, in vtroque enim offertur Chriſtus vt victima: vnde vt eandem eſſe innueret hoſtiam quæ in Euchariſtia datur, cum illa quæ in cruce fuit immolata, ait *hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.* 2. In principali offerente, nam ipſe eſt in vtroque principalis Sacerdos & Pontifex, vt ſuprà demonſtrauimus. 3. In fine, oblatus ſcilicet Chriſtus eſt vtrobique pro peccatis noſtris, quia ſicut *in cruce ad deſtructionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit*, Heb. 9. 24. ita per eandem hoſtiam in altaris myſterio peccata deſtruit. Quapropter hìc quoque ſanguinem ſuum effundi quoque aſſerit in remiſſionem peccatorum. Sed in hac conuenientia aliqua diſcrepantia eſt.

Etenim ſacrificium crucis ſe habet ad remiſſionem peccatorum, vt cauſa vniuerſalis, meritoria noſtræ redemptionis, & gratiæ quæ nobis communicatur. Sacrificium autem Miſſæ ſe habet in eundem finem per modum cauſæ particularis, per quam fructus ſacrificij cruenti, qui fons eſt redemptionis noſtræ ſingulariter nobis applicatur. Quapropter fatemur ſacrificium crucis vim infinitam & ſempiternam habere ad ſanctificandum, ideóque non eſſe opus alio ſacrificio merę & originalis redemptionis, aut eiuſdem repetitione: neque enim opus eſt, vt aliud pretium pro peccatis perſoluatur, aut alius Chriſtus moriatur, vel vt ipſe iterum patiatur: ſed tamen neceſſe eſt, vt mortis eius meritum & redemptionis huius pretium, & paſſionis eius virtus & efficacia nobis applicetur. Hoc fit autem per ſacrificium Euchariſtiæ quod ad hunc finem directè inter varios reſpectus inſtitutum eſt, quemadmodum egregiè definit & declarat Concilium Tridentinum, ſeſſ. 22. c. 1. vbi ait ſacrificium hoc à Chriſto Eccleſiæ ſuæ in procinctu ſuæ mortis relictum fuiſſe, quo cruentum illud ſemel in cruce peractum repræſentaretur, eiúſque memoria (tantum beneficium erat) in finem ſæculi permaneret, atque illius ſalutaris virtus in remiſſionem eorum quæ quotidie à nobis committuntur peccatorum, applicaretur. Albertus Piggius Controuerſ. 9. §. *Et nos per omnia*, hoc ſignanter ait, hoc ſacrificium relictum fuiſſe Eccleſiæ ad tollendum impedimentum noui peccati, per quod influxus Chriſti paſſionis impeditur, ſcilicet quoad effectum: ſiquidem virtus paſſionis Chriſti per modum cauſæ vniuerſalis meriti vim habet ad tollendum omnia peccata, videlicet originale & actuale, mortale & veniale, præterita & futura quæ quouis tempore committuntur; ſed vis iſta ſufficiens & ſuperabundans, effectus ſuos particulares, vt actu exerat, per hoc fit ſacrificium quod om-

omnem suam virtutem & efficaciam, ex illo fontali mutuatur; *Poculum enim istud salutare* (ait eleganter S. Prosper) *nisi bibatur, non medetur.*

At hîc insurgit Molinæus obiicítque, plus nos quàm dicimus Missæ sacrificio tribuere: fateri nos siquidem pretium nostræ salutis fuisse à Christo persolutum in cruce, & partam proinde Christi morte plenam redemptionem. At nihilominùs aliam nos agnoscere, quàm in Missa conferri nobis credimus: siquidem Sacerdos in canone dicit à se & reliquis fidelibus hoc sacrificium offerri *pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ.* Sed hoc ratiocinari non est, at tricari & quærere, vt aiunt, nodum in scirpo. Ecclesia satis ostendit quomodo debeat ista redemptio rectè ac piè, & iuxta Dominicam institutionem intelligi: in festo enim Christi corporis, quo institutionis mysterij huius specialem agit celebritatem, sic sanam & rectam quam de eo profitetur fidem declarat: *Deus qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti, tribue quæsumus ita nos corporis & sanguinis tui sacra mysteria venerari: vt redemptionis tuæ fructum in nobis iugiter sentiamus.* Vbi apertè insinuat redemptionem ipsam fluxisse è cruce Christi, tanquam ex primordiali fonte: sed ad nos eius vim & effectum per incruentum hoc sacrificium & mirabile Sacramentum summo Dei beneficio, & vt scitè ait Cæsarius Arelatensis, *singulari diuinæ misericordiæ artificio* in nos deriuari.

Instat Molinæus, *Si eo quod per Mißam seu Eucharistiam mortis Christi virtus nobis applicatur in remißionem peccatorum, & mortis eiusdem memoria annunciatur, Missa est verum & propitiatorium sacrificium: à pari, baptisma & prædicatio Euangelij erunt vera & propitiatoria sacrificia, quia in eis mors Christi nobis annunciatur & applicatur.* Argumentum istud ex Caluini Institutione (lib. 4. c. 18. §. 1.) Molinæus arripuit, quamuis suum esse simulat: quia igitur à Caluino suo hoc accepit argumentum, non est quòd grauetur sibi reponi eandem solutionem, quam Cardinalis Bellarminus ipsi Caluino dedit lib. 1. de Missa, c. 25. *Eodem argumento* (inquit) *probare possem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per baptismum: imò & baptismum superuacaneum esse, quòd sola prædicatione verbi possit excitari fides per quam* (solam, vt aduersarij volunt) *applicatur fructus crucis.* Addere mihi liceat nec ipsam prædicationem sic fore necessariam, nam lectione sacræ scripturæ, quæ vt volunt, omnia continet scitu ad salutem necessaria, fides facilè poterit excitari, & sic percipi fructus mortis & passionis Domini: *Placuit igitur Deo varia media instituere, quibus faciliùs, suauiùs, ac pleniùs fructum crucis consequeremur.*

Euangelium est (ait Apostolus) *virtus ad salutem omni credenti; quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei.* Baptismus est lauachrum aquæ in verbo vitæ, quo regeneramur per gratiam ad salutem. Eucharistia est cibus nutriens ad vitam æternam, antidotum mortis, pharmacum immortalitatis. Axioma Theologorum est, omnia Sacramenta operari & suam mutuari virtutem ex merito passionis Chri- *Rom. 10. 17.*

Mmm

Eludere nititur Molinæus hanc rationem ex eo quod sæpè moneant Patres, Missam esse sacrificium commemoratiuum mortis Domini, quod ipse tandem non diffitetur: Sed inde perperàm infert esse sacrificium dumtaxat typicum & figuratiuum, seu repræsentatiuum; siquidem iam explicuimus, quomodo Patres vocant Eucharistiæ sacrificium, veram & mysticam oblationem; mysticam respectu ritus oblationis, veram propter hostiæ identitatem. Quapropter ne quis putaret Christum hîc mysticè tantùm offerri, epitheta passim addiderunt, quibus docerent verè & realiter hîc adesse & offerri per modum victimæ & sacrificij incruenti. Hinc S. Cyprianus lib. 2. ep. 3. vocat *plenum & verum sacrificium:* S. Chrysostomus hom. 60. ad popul. & cæteri Græci Patres passim nuncupant *sacrificium tremendum & adorandum:* S. Augustinus lib. 10. de Ciuit. Dei c. 20. vocat *summum & verissimum sacrificium:* & lib. de Spirit. & lit. c. 11. *verissimum & singulare sacrificium:* quin & Eusebius Cæsariensis lib. 1. demonstrat. Euangelicæ, *sacrificium Deo plenum.*

Vrgebit forsitan Molinæus, quæstionem hîc non tam verti de vero ex mente Patrum sacrificio, quàm de propitiatorio, in quo fiat remissio peccatorum. Verùm Sancti Patres inhærendo institutioni Domini, qui calicem sui sanguinis asseruit in hoc mysterio effundi in remissionem peccatorum, summo consensu hoc sacrificium expiatorium & propitiatorium agnoscunt, asseruntque in eo veram peccatorum fieri remissionem. S. Iustinus in Dial. cum Triphone, ait Eucharistiæ sacrificium offerri *pro peccatorum expiatione:* Origenes hom. 13. in Leuit. dicit, *Inuenies quòd ista oblatio sola est, quæ facit Deum propitium hominibus.* S. Athanasius in orat. de fidelibus defunctis, citata à S. Ioanne Damasceno, Oratione eiusdem tituli, dicit, *Incruentum hoc sacrificium, eiúsque oblationem Deum placare ac propitium reddere.* S. Basilius in Liturgia haud procul ab initio, dicit *hoc tremendum sacrificium abolere delicta nostra.* S. Chrysostomus in Liturgia sic orat, *Idoneos nos redde ad inferenda tibi dona & sacrificia pro peccatis nostris & populi ignorantiis.* S. Cyprianus in serm. de Cœna Domini, *Eucharistiam dicit esse holocaustum ad purgandas iniquitates.* S. Ambrosius lib. 1. de offic. c. 48. de ipsa Eucharistia loquens ait, *Offert seipsum Christus quasi Sacerdos, vt peccata nostra dimittat.* S. Cyrillus Hierosolym. Cathechef. 5. * vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis;* S. Hieronymus, Sacerdotes ait dum hoc magnum pietatis mysterium celebrant, *quotidie illibatas Deo victimas pro peccatis offerre;* S. Augustinus lib. 20. de Ciuitate Dei, c. 25. scribit *hoc sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia, vsque ad diem iudicij, sed non vlteriùs, quia post eum diem non erunt peccata quæ possint remitti:* & lib. 1. contra Cresconium dicit *Eucharistiam vnicum esse sacrificium pro salute nostra institutum:* serm. 11. de Sanctis qui est 4. de SS. Innocentibus, ait ibi *pro peccatoribus Christi sanguinem effundi:* Quæst. 57. in Leuit. omnem amplioris disputationis & pertinaciæ ansam præcidens Molinæo & cæteris huius summi & salutaris sacrificij negatoribus, expresse scribit, *In multis sacrificiis quæ pro peccatis offerebantur, vnum hoc nostrum sacrificium significari, in quo fit vera remissio peccatorum.* Sacrificium autem in quo fit

* Mystag.

vera peccatorum remissio, necesse est, esse verum & propitiatorium.

Tandem verò vel inuitus hoc ipsum Molinæus agnoscit & fatetur; cap. enim 6. signatæ Controuersiæ, perquirendo rationes propter quas Patres Eucharistiam sacrificium tam constanti vsu & consensu appellârunt, primam & præcipuam hanc esse dicit, * *Quod in sancta Cœna Deo offerimus sacrificium filij sui, obsecrantes vt acceptum habeat pro peccatis nostris eius mortis meritum*: anteà dixerat ** *Passionem Christi in sancta Cœna repræsentari, in qua Deo filij sui mortem offerimus, supplicantes eam vt acceptam habere velit pro redemptione nostra.* Cæterum quid hoc est nisi per oblationem incruenti huius sacrificij sibi applicari postulare, vim & meritum Christi passionis in peccatorum remissionem, & proinde agnoscere Eucharistiam esse verum & propitiatorium sacrificium. Fatetur igitur demum vltrò Molinæus, quod antè tanto cum æstu contentionis negauerat. At de hac controuersia hactenus satis supérque.

* P. 911. *Premierement (dit-il) pource qu'en la sainte Cene nous offrons à Dieu le sacrifice de Iesus-Christ, le suppliant qu'il accepte pour nos pechez le merite de sa mort.*

** *Ayant égard à la mort de Iesus Christ representée en la S. Cene, en laquelle nous offrons à Dieu la mort de son Fils, prians qu'il la veuille accepter pour nostre redemption.*

ARTICVLVS III.

Hoc ipsum sacrificium impetratorium esse.

FIXO igitur hoc stante principio, scilicet quòd Eucharistia sit sacrificium verum & propitiatorium, negare non possunt aduersarij, id ipsum impetratorium esse, quin suprà fatetur Molinæus qui admittit sacrificium esse commemoratiuum sacrificij crucis: in ipsa actione sanctæ Cœnæ nos Deo eius filij sacrificium posse offerre, & offerẽdo supplicare, vt mors eius hîc repræsentata, ab eo acceptetur in remissionem peccatorum nostrorum, nostrarúmque redemptionem animarum. Etsi igitur non concedat in hoc mysterio sacrificium expiatorium reperiri, (quod nihilominùs suprà probauimus) fatetur tamen per commemoratiuam illam oblationem nos posse postulare, fructum sacrificij crucis nobis applicari in peccatorum remissionem & animarum salutem. Quamobrem negatiuam partem, quòd scilicet non sit sacrificium impetratorium, sibi tuendam non assumpsit. At hoc caput intactum relinquens, suo hoc spontaneo silentio satis innuit, minimè hac de re se mouere velle vllam controuersiam. Nec adeo mirum, cùm Caluinistici Ministri in formula suæ Cœnæ celebrandæ incutiant populo hoc in mysterio *Pignus dari nobis virtutis, passionis, & mortis Domini:* proinde ius par eum petendi hoc & impetrandi, quod nobis necessum est ad salutem. Dicunt insuper hîc excitandam esse fidem de veritate promissionum Christi: atque insignis est Domini pollicitatio, *Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Ioan. 16. 23. Si in nomine, quanto magis in sanguine, qui hîc vt ipse Dominus dicit, *effunditur pro nobis in remissionem peccatorum? Clamat* (ait Apostolus, Heb. 12. 24.) *sanguis Christi meliùs quàm Abel.* Siquidem sanguis Abel clamat vindictam, Genes. 4. 10. sanguis verò Christi clamat misericordiam, gratiam, remissionem peccatorum & omnium bonorum largitatem. Ideo Apostoli statuerunt, vt in incruenti huius sacrificij oblatione oratio Dominica, quæ peccatorum remissionem & omnium auxiliorum quæ nobis tam in ordine ad salutem æternam,

quàm vitam temporalem necessaria sunt petitiones continet, à Sacerdote recitaretur, sed ita statuerunt, sic à Christo vt facerent edocti provt id testatur S. Hieronymus lib. 3. aduersus Pelagianos, *Sic docuit Christus Apostolos suos, vt quotidie in corporis illius sacrificio, credentes audeant loqui, Pater noster qui es in cælis.* Id ipsum asserit S. Augustinus in lib. 50. homiliar. hom. 42. *In Ecclesia* (inquit) *ad altare Dei quotidie dicitur ipsa oratio Dominica, & audiunt illam fideles,* quam scilicet publico voto & nomine Sacerdos alta voce pronuntiat. Eiusdem traditionis Apostolicæ testis est S. Gregorius lib. 7. ep. 61. vbi ait, *morem fuisse Apostolorum ad ipsam orationem Dominicam hostiam immolationis consecrare.* Tertullianus his omnibus antiquior, eò spectans lib. de orat. c. 9. solerter notat & admonet, post ita recitatam orationem Domini, fas esse (vt fieri solebat) alias subiungere speciales petitiones; *Præmissa legitima* (inquit) *& ordinaria oratione, quasi fundamento accidentium, ius est desideriorum.* Ius est *superstruendi extrinsecus petitiones;* Húncque ipsum morem à Paulo Apostolo traditum fuisse volunt Patres, sic enim eundem Apostolum intelligunt dum ad Timotheum (1. ep. c. 2.) ait, *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Ad quæ Apostolica monita mentem reflectens S. Cyrillus Catechef. 5. Mystag. *Deinde* (inquit) *postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus &c.* Et S. Chrysostomus hom. 6. in 1. ep ad Timoth. *Quasi communis quidam totius orbis pater* (inquit) *Sacerdos est. Dignum igitur est, vt omnium curam agat, omnibúsque prouideat, sicut & Deus, cuius ministerio seruit & fungitur vice, idcirco ait* (Apostolus ad Timotheum) *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes & orationes &c. Quid sibi autem vult, primum omnium? in obsequio scilicet quotidiano, perpetuóque diuinæ religionis ritu.* Idem notat in hunc ipsum locum Apostoli S. Ambrosius: *Hæc regula,* inquit, *Ecclesiastica est tradita à Magistro Gentium, qua vtuntur Sacerdotes nostri, vt pro omnibus supplicent:* Et lib. 4. de Sacram. c. 4. explicans diuinæ synaxis theoriam, & ad Missæ canonem spectans ait: *Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* Luculentiùs locum hunc ipsum Apostoli tractat S. Augustinus, ep. 59. ad Paulinum, q. 5. *Eligo* (ait) *in iis intelligere quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequam illud quod est in Domini mensa, incipiat benedici, orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur &c.* Singulas deinde explicat Apostoli voces, obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones &c. quas fieri ait *in Dei omnipotentis cultu & participatione corporis & sanguinis Domini, qui Dei & hominum vnus mediator est.* Hæc est igitur ratio cur hæ preces fiant, (vt ait S. Cyrillus) *super ipsam propitiationis hostiam:* quia hæc nimirum ita est Deo grata & accepta, vt eius intuitu peccatoribus noxas indulgeat, gratiam conce-

dat, beneficia quæque largiatur. Si respexit Deus Abel & ad munera eius, nónne respiciet in faciem Christi sui, vnigeniti sui? de quo ipse ait, *hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Graphicè vim huius Deo gratissimæ oblationis incruenter super altari immolatæ, exprimit hæc directa ad patrem æternum piissima supplicatio.

Oratio insignis, dicenda in Missæ sacrificio, à fidelibus qui ei assistunt: vt eius possint fructû, per efficaciam impetrationis quam habet, copiosum percipere.

Omnipotens pater, qui sic dilexisti mundum, vt filium tuum vnigenitum dares, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam: per hunc dilectum filium tuum, cuius beatissimam passionem, & gloriosam resurrectionem, & in cælos ascensionem recolimus, te oramus vt de excelso throno gloriæ tuæ super hoc altare oblatam tibi purissimam & pretiosissimam victimam paterno vultu respicias, quem enim alium dirigeremus ad te intercessorem, nisi hunc agnum immaculatum, qui est propitiatio pro peccatis nostris. Ecce aduocatus noster ad te Deum patrem, ecce Pontifex summus qui non alio eget cruore expiari, quia proprio refulget perfusus sanguine. Ecce hostia sancta, beneplacens & perfecta, oblata tibi in odorem suauitatis. Ecce pater optime, pater sancte, agnus ille innocens sine macula, qui inter manus tondentium obmutuit, sed nunc te pro nobis in voce sui sanguinis interpellat. Hic est filius tuus dilectissimus, qui alapis cæsus, sputis illitus, opprobriis affectus, pro suis persecutoribus tanta pietatis instantia misericordiam tuam postulauit, & qui peccatum non fecit, qui peccata nostra pertulit, qui languores nostros tanta charitate portauit, qui se pro nobis redimendis hostiam, & oblationem impendit, ac cruentam suam immolationem in hoc incruento sacrificio quotidie renouari pro gloria tua, & reconciliatione nostra, in Ecclesia sua renouari voluit. Tribue nobis quæsumus clementissime misericordiarum pater, huic tam admirando quàm salutari mysterio piè & reuerenter interesse, ac eius participatione & fructu gaudere, vt & nominis tui & gloria in gentibus toto orbe celebretur, & nos per filij tui vnigeniti pretiosum corpus & sanguinem, plenam delictorum remissionem, gratiæ tuæ munera, infirmitatis nostræ auxilia, & bona verè salutaria consequamur, tibique semper placeamus, & fideliter seruiamus. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum.

Theologi Scholastici hoc sacrificium adeo esse impetratorium docent, vt eius efficientia propria sit impetrare, & vim præcipuam habeat per modum impetrationis. Quid autem impetrari possit per hoc sacrificium, ita luculenter definit & declarat Oecumenica Synodus Tridentina, vt dilucidiùs nequeat explicari: *Et quoniam* (inquit) *in diuino hoc sacrificio quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, qui in ara crucis semel seipsum cruentè obtulit: docet S. Synodus sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsúmque fieri, vt si cum vero corde & recta fide, cum metu & reuerentia contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur & gratiam inueniamus in auxilio opportuno: huius quippe oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia remittit, vna enim eadémque est hostia, idémque nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa: cuius quidem oblationis* (cruentæ inquam) *fructus per hanc incruentam vberrimi percipiuntur, tantùm abest vt illi per hanc quouis modo derogetur; quare non solùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus & alia necessitatibus: sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, ritè iuxta Apostolorum traditionem, offertur.*

Hîc tamen multa quæri poſſunt, quæ in ſcholis à Theologis agitantur, v. g. 1. *An proſit hoc ſacrificium ex opere operato, vel ex opere operantis, aut vtroque modo?* Aſſertio certiſſima eſt, vim præcipuam habere ex opere operato, hoc eſt ex parte Chriſti principaliter offerentis: habere tamen etiam ex opere operantis, ſcilicet miniſtri offerentis, ſcilicet Sacerdotis ſacrificantis. 2. *An ex parte Chriſti ſit hoc ſacrificium meritorium & ſatisfactorium?* Sunt qui cenſeant neque meritorium, neque ſatisfactorium eſſe ex hac parte, quia Chriſtus cùm ampliùs non ſit viator, nec mereri, nec ſatisfacere poteſt, ſed tantùm impetrare. Verùm cùm Chriſtus hoc inſtituit ſacrificium adhuc viator erat, & mereri, & ſatisfacere poterat prout fecit. Hæc autem incruenta oblatio eadem eſt ac illa prima: dici igitur poteſt hoc ſacrificium, & meritorium & ſatisfactorium eſſe; meritorium quoad culpam, & remiſſionem eius: ſatisfactorium quoad pœnæ debitum; non quòd nunc Chriſtus vt fecit in cruce mereatur, & ſatisfaciat de facto: ſed quòd meritum & ſatisfactionem, quam in vita, & morte ſua operatus eſt, nobis per hanc ſuam veram & myſticam oblationem applicet, impetrando per antecedentia illa merita & ſatisfactiones, vt fructus ſuæ paſſionis nobis ad hos effectus communicetur. Hoc clarè inſinuat Apoſtolus, Heb. 7. *Chriſtus ſempiternum* (inquit) *habet Sacerdotium, vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum; ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.* Et ad Rom. 8. *Chriſtus qui mortuus eſt & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis;* oratione ſcilicet interpretatiua, repræſentando deſiderium animæ ſuæ, offerendo ſe Patri vt eſt Sacerdos & mediator noſter, exhibendo cicatrices ſuas quas in paſſione acceptas adhuc ſeruat, ſua merita, ſuos labores, ſuas paſſiones allegando; & hoc eſt quod docet Apoſtolus, *Introiuit in ipſum cœlum vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* *Hebr. 9. 24.* quemadmodum ſancti Patres intelligunt ac docent, Gregorius Nazianzen. orat. 4. de Theologia, Sanctus Chryſoſtomus in loca Apoſtoli indicata, Sanctus Auguſtinus in Pſ. 29. Sanctus Gregorius in Pſ. 5. pœnitent. & lib. 1. Moral. c. 24. 3. Sed hinc quærunt Theologi: *An omnia Chriſti merita & ſatisfactiones nobis actu per hoc ſacrificium conferantur? vel an fructus Miſſæ ſit finitus vel infinitus?* Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Miſſa, c. 4. aſſerit valorem ſacrificij Miſſæ eſſe finitum, hâncque eſſe ait communem Theologorum ſententiam, quam probari confirmat ex vſu Eccleſiæ. Nam ſi Miſſæ valor infinitus eſſet, fruſtra multæ Miſſæ præſertim ad rem eandem impetrandam offerrentur: Si enim vna infiniti valoris eſt, certè ad omnia impetranda ſufficiet, quorſum igitur aliæ? Et confirmat iterum ex ſacrificio crucis, quod non alia de cauſa vnum tantùm fuit, neque vnquam repetitur, niſi quia illud vnum infiniti valoris fuit, & pretium acquiſiuit pro omnibus peccatis præteritis & futuris remittendis. Sed tamen quia mirum videtur cur valor ſacrificij huius ſit finitus, cùm idem ſit hoc ſacrificium cum ſacrificio crucis; & cùm ipſa hoſtia & offerens Chriſtus infinito modo ſit Deo grata? Ad quem

excutiendum scrupulum, aliquot affert rationes, quarum postrema quam potiorem iudicat, sumitur ex ipsa Christi voluntate & mero beneplacito; *Nam etiamsi*, inquit, *possit Christus per vnam oblationem sacrificij incruenti, quælibet à Deo & pro quibuscumque impetrare: tamen petere noluit, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicetur certa mensura fructus passionis suæ, siue ad peccatorum remissionem, siue ad alia auxilia quibus opus nobis est ad salutem, siue ad alia beneficia quibus in hac vita quomodocumque indigemus; videtur autem Christus id voluisse, tum vt hoc modo frequentaretur hoc sacrificium, sine quo religio consistere non potest: tum quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ, quæ omnia disponit suauiter.* (Addi poterat ne fierent homines desidiosi, sed salutis suæ magis essent solliciti, huiúsque sacrificij forent feruentiores cultores, & huius ac cæterorum Sacramentorum bonorúmque operum studiosiores.) Doctrina hæc Cardinalis Bellarmini solida est, clara & sincera: Sed Gammachius loquendi modum in hoc non admittit, quod habet, finitum esse valorem sacrificij Missæ: nec enim censet hîc dici posse ratione hostiæ & principalis offerentis; distinguendum igitur esse inter pretium & valorem sacrificij in se, quoad rem oblatam, & primarium Sacerdotem, cum externo eius effectu (id est cum gratia, quæ per illud nobis impetratur): aliud enim esse loqui de virtute, aliud de operatione præsertim in moralibus, quæ non ex necessitate physica & naturali, sed libera voluntate & institutione pendent, vt in pactione Testamenti quod Christus fecit in vltima Cœna: non enim Christus agit necessariò, quantùm potest, sed solum quantùm vult & prout vult. Confirmat autem iste Doctor hoc sacrificium finiti esse effectus, quatenùs à Sacerdote offertur, siue in persona propria, siue in persona & nomine totius Ecclesiæ; non enim merita Sacerdotis, imò nec Ecclesiæ cum meritis Christi vllo modo comparari possunt: nec vllam cum ipsis proportionem habent, & nullius sunt momenti, nisi quatenùs Christi meritis innituntur. Quæ quidem dicta vera sunt, & in reipsa à scitis Bellarmini non discrepant. Lessius tamen cum aliis plerisque asserit sacrificium Missæ vim semper habere quodammodo infinitam, quia non est determinatum ad certum numerum personarum; siue enim loquamur de viuis in Ecclesia, siue de defunctis, siue de assistentibus sacrificio: non minùs quisque particeps est fructûs illius dum plures sunt, quàm cum pauciolis; nec plus ad singulos peruenit, cùm pauciores, quàm cùm plures sunt.

Vide Vasquez tom. 3. in 3. p. S. Th. q. 83. a. 1. dist. 230. cuius est titulus De magnitudine valoris huius sacrificij, *c. 1. &c. p. 465. & seqq.*

Comment. in 3. p. S. Tho. de Sacerdotio, c. 8. p. 481.

Obiiciet hîc verò quispiam. Igitur quid iuuat sacrificium curare pro se, aut pro alio singulariter à Sacerdote offerri? Responsio est, quia etsi sacrificium prodesse possit omnibus, quamobrem reipsa pro omnibus offertur, (sicut suprà probatum est) tamen iis magis prodesse potest pro quibus singulariter offertur. Applicatio ista ab intentione pendet Sacerdotis offerentis: at non pendet ex ipsius intentione determinatio fructûs; quem quisque, ipséque pro quo singulariter offert, debet percipere: siquidem hoc Christus auctor huius sacrificij, hostia & præcipuus Sacerdos, suo beneplacito prorsus reseruauit.

Distin-

Distinguendum tamen hîc quidam arbitrantur; de fructu sacrificij ratione operis operati, id verum esse; haud secus tamen ratione operis operantis. Nam ex communi vsu Ecclesiæ, qui curat Sacerdotem pro se vel suis Missam celebrare, expectat non modò fructum, quem habet sacrificium per se, sed etiam quem habet ex deuotione offerentis. Ex quo sequitur, non posse Sacerdotem plura stipendia pro vno sacrificio accipere, quia qui curat sacrificium pro se offerri, totum fructum expectat, quem Sacerdos per sacrificium conferre potest, iuxta receptum Ecclesiæ morem.

Hinc verò est quòd Sacerdos apud se perpendat, quanti sit momenti sacrificium offerre non tantùm pro se, & pro vniuersa Dei Ecclesia, sed speciatim, & singulariter pro iis, qui ad eius opem & ministerium confugerunt. Certa res est quòd Sacerdos solus sit immediatus, & visibilis minister sacrificij Missæ, quódque ex parte operis operantis plerisque possit clientibus, siue æternæ salutis subsidia, siue vitæ præsentis solatia, in ipso sacrificio impetrare, *Si cum vero corde* (vt loquitur Concilium Tridentinum) *& recta fide, & cum metu & reuerentia, nec non in spiritu contrito, & humiliato ad hoc tremendum mysterium perungendum, & salutare sacrificium Deo offerendum, accedat.* Si secus igitur sacro hoc munere defungatur, haud dubium, quin grauis piaculi sese obstringat reatu. Sententia celebris est venerabilis Bedæ, *Sacerdos non legitimè impeditus celebrare omittens, quantum in se est, priuat sanctam Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi speciali beneficio, & seipsum medicina & remedio.* Porrò si ex simplici omissione extra legitimum impedimentum, tantum incurrit reatum: quanto piaculo sit obnoxius, qui diuinum hoc munus cum impura conscientia, & sine metu & reuerentia, sine fide, sine contritione & confessione, sine deuotione, & vero diuinæ charitatis affectu, celebrare aggreditur? *Fit ei procul dubio oratio in peccatum*, atque in sacrilegium vertitur eius sacrificium: *conculcat enim* (vt ait Apostolus Heb. 10. 29.) *Filium Dei, & sanguinem Testamenti pollutum ducit, in quo sanctificandus erat, & spiritui gratiæ contumeliam facit.* Qui sic voluntariè peccat, *non relinquitur hostia pro peccato.* Caueat Sacerdos igitur, hoc extremum scelus quanto cum horrore fieri potest, sibique (quia de anima sua agitur) tota intentione consulat, suppléxque & humilis diuinam Maiestatem deprecetur, vt sibi quæ auxilia necessaria sunt ad dignè hoc officio persungendum concedere dignetur; discat sic orare cum S. Ambrosio in tam tremendæ actionis procinctu: *Ego Domine, memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum (licèt peccator) vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra; suscipe illud quæso summe Deus pro Ecclesia sancta tua, & pro populo quem acquisisti sanguine tuo. Et quoniam me peccatorem inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licèt in me aliquod boni operis testimonium non agnoscas: officium saltem dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum, eorum salutis pereat pretium pro quibus victima salutaris dignatus es*

eſſe redemptio. Profero igitur Domine (*ſi digneris propitius intueri*) *tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitus, miſerias orphanorum, neceſſitates peregrinorum, inopiam debilium, deſperationes languentium, defectus ſenum, ſuſpiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarum: Tu enim miſereris omnium Domine, & nihil odiſti eorum quæ feciſti.* Atque hactenus de *ſacrificio impetrationis.*

ARTICVLVS IV.

Eſſe etiam ſacrificium laudis, & gratiarum actionis.

EVCHARISTICVM idcircò appellatur, ſiquidem εὐχαριστία, dicitur ἀπὸ τοῦ εὐχαριστεῖν quod gratias agere ſignificat, prout fecit Dominus inſtituendo noui Teſtamenti ſacrificium: *Accepto pane* (ſcribit S. Lucas c. 22.) *gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur,* (ita & Apoſtolus 1. Cor. 11.) *Et accipiens calicem* (inquit S. Matth. c. 26.) *gratias egit, & dedit illis dicens, bibite ex hoc omnes, Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Propter quæ euidentia teſtimonia aduerſarij (ſcilicet Lutherani & Caluiniſtæ) non negant in hoc myſterio agendas Deo gratias eſſe, & inde ipſum diuinum myſterium nomine Euchariſtiæ, rectè & propriè appellatum: quin etiam ea ratione ſacrificium iure dici poſſe, & reuera eſſe: at ſacrificium tantummodò laudis, & gratiarum actionis, ſic apertè docet Melanchton in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, art. de Miſſa, Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 18. Martinus Kemnitius 2. part. Exam. Concil. Trident. & nouiſſimè Petrus Molinæus in Nouit. Pap. Controuerſ. 10. c. 6. vbi quaſdam *p. 511.* aſſignat rationes cur à ſanctis Patribus Euchariſtia conſtanter appelletur ſacrificium. Primò, inquit, quia eſt commemoratio ſacrificij Ieſu Chriſti: ſiquidem in ſancta Cœna Deo offerimus Ieſu Chriſti ſacrificium, obſecrando, vt meritum eius mortis pro peccatis noſtris acceptare dignetur. Secundò, inquit, *ſancta Cœna ſacrificium eſt gratiarum actionis;* quod & Patres indicârunt, quum Euchariſtiam vocitârunt, & conſequenter ſacrificium Euchariſticum, hoc eſt *ſacrificium gratiarum actionis.* Canon Miſſæ hoc ipſum confirmat, etenim appellat quod offert Sacerdos, *ſacrificium laudis.* Non eſt igitur hac de re nobis cum illis circa hoc controuerſia, niſi in eo quod volunt ſanctam Euchariſtiam eſſe dumtaxat labialem oblationem, non realem, & eſſe quidem ſacrificium laudis, ſed tantùm ſacrificium laudis, non autem religionis neque propitiationis. Quod tamen ſuprà fuit apertiſſimè demonſtratum, & ſatis ſupérque comprobatum. At verò paſſim ludit Molinæus in hoc nomine. Quod enim Patres & Canon Miſſæ appellant hoc ſacrificium laudis, inde infert eſſe tantùm laudis ſacrificium. Quæ illatio quàm ſit inepta, ipſa quam edidit Logica, facilè ipſum docebit. Sanè Patres vocant hoc myſterium, ſacrificium laudis: ſed vocant itidem *Latriam incruentam, hoſtiam propitiationis, corpus Chriſti, veram immolationem, victimam pretij noſtri, ſacrificium*

tremendum, adorandum, sacrificium summum, singulare, sacrificium verum, plenum, perfectum, sacrificium Deo plenum: ita & canon Missæ eodem loco quem citat Molinæus, appellat quidem incruentam hanc Christi oblationem, *sacrificium laudis*, sed continuò prædicat expiatorium, & salutiferum sacrificium; sic enim Sacerdos ait: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suísque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ.* & post consecrationem, *offerimus præclaræ maiestati tuæ hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* & infrà, *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Mira sanè hîc est Molinæi, & cæterorum aduersariorum cæcitas vel pertinacia! Agnoscunt hoc mysterium, & rectè vocari, & verè esse sacrificium laudis, quia gratias agendo Christus illud instituit *: cur non igitur ipsum fatentur esse sacrificium propitiatorium & expiatorium, cùm Christus se illud instituere pro nobis expressè dixerit in remissionem peccatorum; ideóque fractionem adhibuerit in consecrato pane, effusionémque fieri sui sanguinis in calice testatus sit? Fractio secundùm Caluinum est *genuinum indicium immolationis;* effusio sanguinis immolatæ victimæ, secundùm Apostolum, signum est expiationis, & remissionis peccatorum: quam fieri in hoc mysterio, vt præmonuimus, Christus ipse disertis verbis edocuit. Sed nemo magis cæcus est, eo qui posset videre si vellet, at non vult sibi oblatum lumen aspicere; summa hæc enim dementia est, seu malitia. Quamobrem Spiritus sanctus de impiis conspicuæ veritatis impugnatoribus, apud Sapientem signatim dicit c. 2. 20. *Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.* His igitur dimissis, instructionem Sacerdotis circa Missæ sacrificium vt est sacrificium laudis, & gratiarum actionis, recto tramite persequamur.

* Nota insignem obseruationem.

Heb. 9.

Christus instituens Eucharistiæ sacrificium, *gratias egit*, iussítque nos quod ipse tum fecit, semper imposterùm facere in suam commemorationem. hinc praxis Ecclesiæ perpetua, in hoc sacrificio gratias Deo debitas referendi, & populum voce sacrificantis Sacerdotis ad eas agendum interpellandi. *Gratias* (inquit) *agamus Domino Deo nostro.* respondet populus, *Dignum & iustum est:* tum infert Sacerdos, *Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Per Christum Dominum nostrum.* Quæ diuinæ actionis præfatio in omnibus Liturgiis tam Græcis, quàm Latinis ferè iisdem verbis, at vbique consono sensu reperitur, iámque ab initio in vsu, & praxi fuisse Catholicæ Ecclesiæ passim videre est apud Patres, S. Irenæus lib. 3. c. 34. *Igitur*, inquit, *Ecclesiæ oblatio, quam Dominus iussit offerri in vniuerso mundo purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, &c. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo &c.* Et longiùs post prædicta; *Et hanc oblationem Ecclesia sola *, puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione.* Sed quænam ista est oblatio? Ipse sanctus Martyr, eiusdem lib. 3. c. 32. in fine indicat, *sed & suis discipulis Do-*

Matth. 26. 1. Cor. 11.

* Caluinistarū igitur hęresis apertissima nota est, quòd hoc sacrificium non habent, at negant, & sublatum ire cum Antichristo conantur.

minus dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis &c. *vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint: eum qui ex creaturis panis est accepit & gratias egit dicens hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens: Deo offert in vniuerso mũdo, sicut fuerat prædictum à Malachia Propheta* (cuius recitata pòst oracula mox subiungit) *manifestissimè significans, per hæc quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus:* scilicet quia per hoc sacrificium Deus adoratur supremo cultu, & laudes pro suis immensis beneficiis, gratiarúmque actiones hoc solenni ritu purissimi sacrificij referuntur. Hinc S. Cyprianus serm. de orat. Dominica, versus finem, *Ad hæc*, inquit, *inter sacra mysteria, ad gratiarum actiones reuertitur.* S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 5. Mystag. *Posteà*, inquit, *clamat Sacerdos, Sursum corda; vos respondetis, Habemus ad Dominum, deinde dicit Sacerdos, Gratias agamus Domino Deo nostro.* S. Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Cor. *Nec solus Sacerdos gratias agit, sed etiam omnis populus: priùs enim accepta illorum voce, deinde congregatis illis, vt dignè & iustè hoc fiat, incipit Eucharistiam.* Idem homil. 26. in Matth. *Ideo assistens Sacerdos pro vniuerso terrarum orbe, pro absentibus atque præsentibus, pro iis qui ante nos fuerunt, & postea futuri sunt, sacrificio illo proposito, Deo nos gratias iubet offerre.* Succinit sanctus Augustinus lib. de spirit. & litt. cap. 11. vbi ait: *In ipso verissimo & sanctissimo sacrificio, Deo nostro gratias agere admonemur.* Et epist. 120. cap. 19. *Hinc gratias agimus Domino nostro, quod magnum est Sacramentum in sacrificio noui testamenti; sacrificium enim istud ad hoc institutum est, vt habeamus quo dignas Deo gratias perpetuò rependamus, pro innumeris ac ingentibus eius in nos beneficiis, sed redemptionis præcipuè.* Tanta enim beneficiorum eius immensitas, tam insolitæ & inauditæ omnibus sæculis miserationes, singularem quoque & inauditam gratiarum actionem à nobis postulabant: At nulla poterat esse maior aut præstantior gratiarum actio, quàm quæ oblatione huius sacrificij perficitur, partim quia nihil præstantius aut gratius & acceptius pro omnibus beneficiis acceptis offerri Deo poterat isto sacrificio, cuius hostia tam pretiosa, tam digna est, vt sola sit, quæ maiestati eius, cui offertur, valeat adæquari, vnde illud Psalmographi, Psal. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo*: partim etiam quia nulla alia re magnitudinem beneficiorum eius magis commemorare ac commendare poteramus. Testamur enim non modò eum esse rerum omnium creatorem, sed & auctorem redemptionis & salutis nostræ; profitemur etenim Patrem misisse Filium in carnem ad nos redimendos, liberandos, saluandos, & omni benedictione cumulandos: eum verò ipsius voluntate pro nobis suscepisse crucem, fudisse spiritum & sanguinem, ipsámque eiusdem vnigeniti mortem in hoc sacrificio repræsentamus, eandémque hostiam in tanti beneficij gratitudinem offerimus. Solerti mente, id est solito acumine, hoc attigit arcanum expressitque sanctus Augustinus lib. 2. de bono perseuerantiæ, c. 13. *In Sacramentis fidelium dicitur*, (ait)

vt sursum habeamus corda, quia munus est Domini, de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratias agere à Sacerdote admonemur. Et de bono viduitatis cap. 16. *Et ideo sequitur* VT DE HOC TANTO BONO *&c.* NON NOBIS GLORIAM *&c.* SED DOMINO DEO NOSTRO GRATIAS AGAMVS. Eucharistia est operum Dei mirabilium anacephalæosis. Quapropter ait Propheta de hoc mysterio, *Memoriam fecit Dominus mirabilium suorum*: non naturæ modò, sed potissimum gratiæ. Est *extensio Incarnationis*, & totius Domini dispensationis, nostræque redemptionis ab ipso peractæ. Et ideo facta consecratione ac eleuatione salutaris hostiæ & calicis, Sacerdos ait: *Vnde & memores Domine tam beatæ Passionis, nec non ab inferis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis offerimus præclaræ Maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ & calicem salutis perpetuæ.* Quia nimirùm summum Dei beneficium est, & donum, & datum, quo cætera omnia Dei erga nos beneficia coacer-uantur, hócque supereminenti munere cumulantur. Nullum igitur donum aut munus nobis suppetebat, quo sicut *dignum & iustum est* Deum honorare & gratias pro immensis suis beneficiis, hócque singulari, summóque dono diuinæ eius bonitati rependere: quàm hoc ipsum diuinum planè & cœleste munus ipsi offerendo, seu potiùs tanquam auctori eius & largitori referendo. Quod notauit obiter quidem, sed scitè & sapienter S. Irenæus lib. 3. cap. 34. in fine, *Offerimus autem Deo &c. gratias agentes donationi eius.* aliter etenim non poterant eius erga nos beneficia compensari, nec dignæ ipso grates referri. Præclarè idcircò monet sanctus Augustinus: *Quid sacratius est*, inquit, *laudis sacrificium, quàm in gratiarum actione? Et vnde maiores Deo agendæ sunt gratiæ, quàm pro ipsius gratia per Dominum nostrum Jesum Christum? Quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt, cuius vmbræ fuerunt omnia priora genera sacrificiorum.* Nec minus aptè & scienter S. Chrysostomus, homil. 16. in Matth. ad cap. 8. *Reuerenda* (inquit) *& salutaria illa mysteria quæ in omni Ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia *, id est gratiarum actio nuncupantur, sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, capútque ipsum diuinæ in nos charitatis ostendunt, nósque faciunt debitas Deo gratias semper exoluere.* Porrò homil. 26. in Genes. insignem obseruat hac in re, Dei in nos munificentiam, *Non vt nostra* (inquit) *gratiarum actione opus habens, sibi vult gratias agi: sed vt quicquid lucri est, iterum ad nos redeat.* Quæ sanè, mira Dei in nos bonitas est & misericordia.

Psal. 110.

Lib. 1. cap. 18. cont. aduers. legis & Prophetarum.

** Origen. lib. 1. contra Celsum*, dicit, Eucharistiam singulare bonum; gratiam de qua, & per quam, conuenienter Deo gratias agimus.

Mira est etiam Ecclesiæ industria ad gratias propterea Deo debitas rependendum, scilicet nouerat hominem impeditioris esse linguæ, ad Deum prout oportet laudandum & glorificandum. Aduocat igitur Sacerdos ad supplendum quod vniuersum humanum genus non sufficit persoluere, dignæ & iustæ collaudationis debitum. Ideo cœlestis militiæ exercitus, suos vt nostris præconiis iungant concentus, piè & deuotè interpellat: *Maiestatem* (inquit) *tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cæli cælorúmque virtutes, ac beata Seraphim*

ſocia exultatione concelebrant. Cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur, ſupplici confeſſione dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Sed nec vllæ hominum voces, nec cœleſtium ordinum quantumuis pura & ſuauis modulatio diuinæ Maieſtati grata eſſe poteſt, niſi Agni cantico coniungatur. Abſoluta auctoritas eſt. 1. Pet. 4. 11. *Oportere nos in omnibus Deum glorificare, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Sine verbo factum eſt nihil, ſine Chriſto nulla laus poteſt æterno Patri complacere; *Hic eſt* (inquit) *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Aduocatis ideo in concentum diuinæ glorificationis Angelis & Archangelis, cunctiſque supernæ militiæ ordinibus, decantatóque cum Seraphim & Cherubim triſagio, Sacerdos totum hoc præconium gratiſſima hac Deo melodia complet: *Te igitur clementiſſime pater per Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum ſupplices rogamus ac petimus.* Vbi miro pietatis artificio duo ſubordinatim coniungit; cultum etenim ſe Deo ſupremum hac ſolenni per Chriſtum glorificatione referre profitetur: túmque in eius nomine quæque nobis ſalutaria depoſcit, oblatáque ſubinde ad efficaciter impetrandum quod poſtulat, hoſtia propitiationis & ſalutis (quæ ipſe Chriſtus eſt) circulum perficit myſticum: etenim ad laudem & gratiarum actionem, vnde diuinum myſterium inchoauerat, hac clauſulâ redit, *Per Chriſtum Dominum noſtrum: per quem hæc omnia Domine, ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas, benedicis & præſtas nobis, per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo, eſt tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus ſancti, omnis honor & gloria per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.*

Ioan. 1.

Matth. 12.

CAPVT VIII.

De loco ſacrificij.

TEMPLVM, altare, & ſacrificium correlata ſunt, & ita coniuncta, vt ſeſe mutuò complectantur. Templum eſt locus altaris, altare ſitus eſt hoſtiæ immolatæ, & proprius locus ſacrificij. Hac de cauſa Nouatores qui omne ſacrificium externum in Eccleſia tollere nituntur; & templis & aris bellum implacabile indixerunt. Quamobrem cùm primùm graſſari cœperunt, quotquot potuerunt templa & altaria ſuo furori ſubiecere, impio auſu, manibúſque ſacrilegis vbique euerterunt. Haud dubium quòd ſi in ipſum cœlum poſſent irruere, templum & altare quod ibi eſt (nam hîc remanet ſacrificium incenſi, id eſt ſummi cultus & honoris) eſſent proculdubio (niſi Angeli obſiſterent) funditus euerſuri. *Datus eſt mihi calamus* (ait S. Ioannes Apoc. 11. 1.) *ſimilis virgæ, & dictum eſt mihi, ſurge & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo:* Quaſi diceret, metire *id eſt conſidera attentiùs ſtructuram & proportionem templi & altaris ſuperni. Calamo metire inquam, ſed percute virga diuini furoris impios, qui templum & altare de regno Dei auferre atque ſubrue-

*Nota.

re moliuntur. Superiori sæculo patres nostri non sine gemitu & lachrymis templa & altaria à Caluinistis nefando ausu, sathanico impulsu & impetu, totâ ferè Europâ, solo æquari conspexerunt. Rudera quæ iacent plerisque locis, in aceruum testimonij, etiamnum patent, dispersique lapides sanctuarij in medio platearum, abominationem desolationis factam in loco sancto, à prodromis filij perditionis, vbique indicant & testantur.

Attamen Caluinistæ postquàm demum deferbuerunt, pudore facti tam execrabilis eò deuenerunt, vt templa per se non esse mala faterentur, ipsique habere inceperunt (Conuenticulorum enim suorum locis, Templi nomen passim indiderunt,) contendentes non vsum, sed abusum templorum à se reprehendi. Erigi enim debere (vt eos docuit Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. §. 13. & lib. 3. c. 20. §. 30.) *ad communes preces fundendas, ad habendas conciones, ad Sacramenta ministranda, non verò ad sacrificium offerendum.* Quæ capitalis omnium recentiorum sectariorum hæresis est, superiùs patentis impietatis conuicta. In Germania Lutherani vim templis non intulerunt, quoad fabricam & structuram, quam suis conuenticulis sartam tectam seruari voluerunt. At omnia altaria inde submouerunt, prorsúsque abstulerunt, quia sacrificium Christianum omnino totis viribus amoliuntur. Hîc igitur nobis quæstio cum illis non est de templis: at de altari & sacrificio. Quin probatô iam copiosè ac euidenter sacrificiô externô, vero & propitiatorio: vix quæstio superesse potest de altari. Vbicumque enim est eiusmodi sacrificium nemo negat, aduersariorum etiam rigidiorum, huic celebrando & offerendo altaria erigenda esse. Vix igitur quicquam restat de altari etiam nobis cum eis disputandum; sed pauca quædam refellenda, quæ Molinæus aduersus Ecclesiæ Catholicæ altaria, nuper obiecit.

ARTICVLVS I.

Seu *DISCEPTATIVNCVLA*

De altarium antiquißimo in Ecclesia vsu: materia, forma, fine, situ, singularitate, & pluralitate.

Aduersus Petrum Molinæum, Caluinistarum rigidiorum, in Gallia, antesignanum.

§. I.

An altaris nomen pro primordiali Mensæ vocabulo sensim irrepserit?

MOLINÆI RATIVNCVLÆ.

ISTE Minister (*c.17. Contr.16. lib. suæ Nouitatis*) vbi suo ex genio describit primitiuæ Ecclesiæ circa celebratione̅ diuinæ Eucharistiæ mores ac

ritus, *ait: In locis ſacratis, vbi populus conueniebat ad audiendâm verbi prædicationem & Sacramentorum adminiſtrationem: collocabatur in medio menſa lignea, quæ mobilis erat, & transferri poterat. Primis ſæculis (inquit) menſa vocabatur, ſed demum paulatim irrepſit vſus, vt altare appellaretur.*

RESPONSIO.

QVOT verba hîc habet Molinæus, tot ferè profert mendacia. Nam 1. falſum eſt quod perſuadere geſtit, olim ædes ſacras, eccleſias, ſeu templa Chriſtianorum tantùm fuiſſe inſtituta ad Concionem audiendam, vel Sacramenta ſuſcipienda: nam ad ſacrificium Domini incruentum offerendum Deo, primùm omnium deſtinabantur, quemadmodum toto hoc libro demonſtrauimus. Siquidem ex hoc conſtat manifeſtiſſimè, ſemper in Eccleſia Euchariſtiæ ſacrificium, ex diuina inſtitutione celebratum, creditúmque idem ſemper & vbique ſacrificium verum & propitiatorium: in húncque finem & vſum erecta fuiſſe altaria & ſacra loca ex conſequenti dedicata. Inuidiâ diaboli Eccleſiæ hoſtes eam calumniabantur, quòd ſimul in ſacris locis ſanctorum Martyrum reliquias venerandas reponeret, & nihilominus ſacrificium celebraret: (adeovt etiam altaria illorum ſepulchris ſuperponerentur) diuinos honores, ſacrificia ſcilicet, ipſis Martyribus impendere. At ſancti Patres hanc calumniam forti ſemper reluctatione repulerunt. Breui reſponſo plurima dicta ſanctus Auguſtinus complexus eſt lib. 8. de Ciuit. Dei c. vlt. cùm dicit, *Non autem iſta eſſe ſacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo illic offertur, ſacrificium Chriſtianorum.* 2. Nec omnino verum eſt quod Molinæus ſubiungit, mobilem fuiſſe tralatitiámque hanc menſam, quam altare appellamus. Vtvt ſit enim, quod quibuſdam locis vbi perſecutiones magis feruebant, amobilia fierent altaria, ſicut etiamnum altaria quædam ſunt, quæ portatilia dicuntur. Vbi tamen commodè fieri poterat, fixa eſſe, & in locis Deo conſecratis firmiter conſtitiſſe, nemo tantiſper verſatus in Sanctorum Patrum libris, Hiſtoriæque Eccleſiaſticæ monimentis ignorare poteſt. Sed hac de re iterum inferiùs, vbi etiam de materia tractabimus. 3. Nec itidem verum eſt quod tantâ audaciâ dicit, *Primis ſæculis menſam appellatam; deinde paulatim irrepſiſſe nomen altaris:* Siquidem etſi abnutum ire nolumus, menſæ vocabulum aliquando vſurpatum: priùs tamen aut frequentiùs inualuiſſe quàm altaris nomen, prorſus inficiamur. Euchariſtia eſt Sacramentum & ſacrificium: vt Sacramentum eſt diuinum epulum ſiue conuiuium, quo ad vitam æternam paſcimur; reſpectu igitur Sacramenti menſa dicitur. At reſpectu ſacrificij, in quo corpus & ſanguis Chriſti Deo à Sacerdote offertur, altare nuncupatur. Et quidem vtrumque Apoſtolico documento & exemplo, nam B. Paulus 1. Cor. 10. 20. *Non poteſtis* (inquit) *menſæ Domini participes eſſe & menſæ Dæmoniorum.* Ad Heb. autem c. 13. *Habemus altare* (inquit) *de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt.* Pro altari, in Græco eſt θυσιαστήριον, *quaſi dicas ſacrificatorium*, in quo ſcilicet ſacrificatur, ſeu ſacrificium offertur; ideo hunc locum Apoſtoli Patres de

de sacrificio Eucharistiæ intelligunt; Theophylactus hîc monet agi de sacrificio incruento : idem docent S. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Sedulius, Primasius, aliíque plures; igitur ab Apostolis habemus vtrumque vocabulum, altare & mensam: Altare propter singulare hoc noui Testamenti sacrificium; Mensam ob vsum Sacramenti. Quia tamen Sacramentum est sacrificij participatio & effectus, semper & vbique in Ecclesia nomen altaris fuit acceptius & vsitatius mensæ vocabulo, quod nonnisi rarò videre est à Patribus vsurpatum, cùm altaris appellatio sit apud eos adeò frequens & solennis, vt perennis meritò dici debeat. S. Ignatius Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelph. quam Molinæus ipse hoc ipso loco citat, *Ecclesiam vnum altare habere testatur.* S. Dionysius, quem perantiquum & vtilem scriptorem Molinæus passim fatetur, c. 3. Hierarch. Eccles. *altaris* expresè meminit. Apostolorum canones 3. & 4. altare Domini in Ecclesia positum indigitant. S. Irenæus *vicinus Apostolorum*, vt pote B. Polycarpi Martyris S. Ioannis Apostoli auditoris discipulus, lib. 4. c. 20. *omnes Domini Apostolos asserit fuisse Sacerdotes*, quia Deo & altari semper seruiebant. idcirco in Actis c. 13. vbi Vulgata legit, *Ministrantibus autem illis Domino*, Erasmus aliàs satis gratus *λειτουργούντων δὲ αὐτῶν κυρίῳ. Act. 13.* sectariis, euidentiâ textus originalis conuictus intrepidè vertit, *Sacrificantibus illis Domino.* Tertullianus Latinorum Patrum antiquissimus, passim meminit altaris, lib. de pœnit. inter alia signa humilitatis pœnitentium, hæc duo recenset, *Presbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari.* Et in lib. de orat. sub extremam oram, *Solennior*, inquit, *erit statio tua, si ad aram Dei steteris.* Eusebius Cæsariensis lib. 4. Demonst. Euangelicæ, de altari Ecclesiæ pleraque dicit. S. Cyprianus eo nomine nullum frequentius habet; non est necesse simul & vbique commemorare omnia: breuiter igitur dicta clarissima illius subindicabo, Epist. 40. *Deus*, inquit, *vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata: Aliud altare constitui aut Sacerdotium nouum fieri præter vnum altare & vnum Sacerdotium, non potest; quisquis alibi collegerit, spargit.* Et ep. 55. *Quid superest* (Nouatiano) *quàm vt Ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus Sacerdotibus, ac Domini altare remouentibus, in Cleri nostri sacrum venerandúmque consessum, simulachra atque idola cum aris suis transeant.* Et ep. 63. ad Cæcilium, qua ex professo de mysterio tractat Dominici calicis; altaris Domini & eius Apostolorum, eius ministrorum insignem facit mentionem. Ep. 64. edicit, *ne incesti, perfidi, profani, sacrilegi, apud altare consistant;* ne *ad altaris impiamenta & contagia patrum per suum concursum reuertantur.* Denique ep. 69. ad Florentium, vocat Episcopum, *Antistitem & rectorem altaris.* Posteriorum Patrum testimonia, scilicet Optati, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij Nysseni & Nazianzeni, Hieronymi, Augustini, notat insignia Card. Bellarminus lib. 1. de Missa c. 16. vbi probat sacrificium propriè dictum, ex sacro altarium ritu. Quibus addere possem Conciliorum de iisdem sanctiones, Carthag. V. c. 4. Rom. I. c. 13. Africani c. 5. Constantinopolitani III. c. 99. Aurelian. I. c. 14. Aure-

excutiendum scrupulum, aliquot affert rationes, quarum postrema quam potiorem iudicat, sumitur ex ipsa Christi voluntate & mero beneplacito; *Nam etiamsi, inquit, possit Christus per vnam oblationem sacrificij incruenti, quælibet à Deo & pro quibuscumque impetrare: tamen petere noluit, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicetur certa mensura fructus passionis suæ, siue ad peccatorum remissionem, siue ad alia auxilia quibus opus nobis est ad salutem, siue ad alia beneficia quibus in hac vita quomodocumque indigemus; videtur autem Christus id voluisse, tum vt hoc modo frequentaretur hoc sacrificium, sine quo religio consistere non potest: tum quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ, quæ omnia disponit suauiter.* (Addi poterat ne fierent homines desidiosi, sed salutis suæ magis essent solliciti, huiúsque sacrificij forent feruentiores cultores, & huius ac cæterorum Sacramentorum bonorúmque operum studiosiores.) Doctrina hæc Cardinalis Bellarmini solida est, clara & sincera: Sed Gamachius loquendi modum in hoc non admittit, quod habet, finitum esse valorem sacrificij Missæ: nec enim censet hîc dici posse ratione hostiæ & principalis offerentis; distinguendum igitur esse inter pretium & valorem sacrificij in se, quoad rem oblatam, & primarium Sacerdotem, cum externo eius effectu (id est cum gratia, quæ per illud nobis impetratur): aliud enim esse loqui de virtute, aliud de operatione præsertim in moralibus, quæ non ex necessitate physica & naturali, sed libera voluntate & institutione pendent, vt in pactione Testamenti quod Christus fecit in vltima Cœna: non enim Christus agit necessariò, quantùm potest, sed solum quantùm vult & prout vult. Confirmat autem iste Doctor hoc sacrificium finiti esse effectus, quatenùs à Sacerdote offertur, siue in persona propria, siue in persona & nomine totius Ecclesiæ; non enim merita Sacerdotis, imò nec Ecclesiæ cum meritis Christi vllo modo comparari possunt: nec vllam cum ipsis proportionem habent, & nullius sunt momenti, nisi quatenùs Christi meritis innituntur. Quæ quidem dicta vera sunt, & in reipsa à scitis Bellarmini non discrepant. Lessius tamen cum aliis plerisque asserit sacrificium Missæ vim semper habere quodammodo infinitam, quia non est determinatum ad certum numerum personarum; siue enim loquamur de viuis in Ecclesia, siue de defunctis, siue de assistentibus sacrificio: non minùs quisque particeps est fructûs illius dum plures sunt, quàm cum pauciolis; nec plus ad singulos peruenit, cùm pauciores, quàm cùm plures sunt.

Vide Vasquez tom. 3. in 3. p. S. Th. q. 83. a. 1. dist. 230. cuius est titulus De magnitudine valoris huius sacrificij, *c. 1. &c. p. 465. & seqq.*

Comment. in 3. p. S. Tho. de Sacerdotio, c. 8. p. 481.

Obiiciet hîc verò quispiam. Igitur quid iuuat sacrificium curare pro se, aut pro alio singulariter à Sacerdote offerri? Responsio est, quia etsi sacrificium prodesse possit omnibus, quamobrem reipsa pro omnibus offertur, (sicut suprà probatum est) tamen iis magis prodesse potest pro quibus singulariter offertur. Applicatio ista ab intentione pendet Sacerdotis offerentis: at non pendet ex ipsius intentione determinatio fructûs; quem quisque, ipséque pro quo singulariter offert, debet percipere: siquidem hoc Christus auctor huius sacrificij, hostia & præcipuus Sacerdos, suo beneplacito prorsus reseruauit.

Distin-

Distinguendum tamen hîc quidam arbitrantur; de fructu sacrificij ratione operis operati, id verum esse; haud secus tamen ratione operis operantis. Nam ex communi vsu Ecclesiæ, qui curat Sacerdotem pro se vel suis Missam celebrare, expectat non modò fructum, quem habet sacrificium per se, sed etiam quem habet ex deuotione offerentis. Ex quo sequitur, non posse Sacerdotem plura stipendia pro vno sacrificio accipere, quia qui curat sacrificium pro se offerri, totum fructum expectat, quem Sacerdos per sacrificium conferre potest, iuxta receptum Ecclesiæ morem.

Hinc verò est quòd Sacerdos apud se perpendat, quanti sit momenti sacrificium offerre non tantùm pro se, & pro vniuersa Dei Ecclesia, sed speciatim, & singulariter pro iis, qui ad eius opem & ministerium confugerunt. Certa res est quòd Sacerdos solus sit immediatus, & visibilis minister sacrificij Missæ, quódque ex parte operis operantis plerisque possit clientibus, siue æternæ salutis subsidia, siue vitæ præsentis solatia, in ipso sacrificio impetrare, *Si cum vero corde* (vt loquitur Concilium Tridentinum) *& recta fide, & cum metu & reuerentia, nec non in spiritu contrito, & humiliato ad hoc tremendum mysterium peragendum, & salutare sacrificium Deo offerendum, accedat.* Si secus igitur sacro hoc munere defungatur, haud dubium, quin grauis piaculi sese obstringat reatu. Sententia celebris est venerabilis Bedæ, *Sacerdos non legitimè impeditus celebrare omittens, quantum in se est, priuat sanctam Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi speciali beneficio, & seipsum medicina & remedio.* Porrò si ex simplici omissione extra legitimum impedimentum, tantum incurrit reatum: quanto piaculo sit obnoxius, qui diuinum hoc munus cum impura conscientia, & sine metu & reuerentia, sine fide, sine contritione & confessione, sine deuotione, & vero diuinæ charitatis affectu, celebrare aggreditur? *Fit ei procul dubio oratio in peccatum*, atque in sacrilegium vertitur eius sacrificium: *conculcat enim* (vt ait Apostolus Heb. 10. 29.) *Filium Dei, & sanguinem Testamenti pollutum ducit, in quo sanctificandus erat, & spiritui gratiæ contumeliam facit.* Qui sic voluntariè peccat, *non relinquitur hostia pro peccato.* Caueat Sacerdos igitur, hoc extremum scelus quanto cum horrore fieri potest, sibíque (quia de anima sua agitur) tota intentione consulat, suppléxque & humilis diuinam Maiestatem deprecetur, vt sibi quæ auxilia necessaria sunt ad dignè hoc officio perfungendum concedere dignetur; discat sic orare cum S. Ambrosio in tam tremendæ actionis procinctu: *Ego Domine, memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum (licèt peccator) vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra; suscipe illud quæso summe Deus pro Ecclesia sancta tua, & pro populo quem acquisisti sanguine tuo. Et quoniam me peccatorem inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licèt in me aliquod boni operis testimonium non agnoscas: officium saltem dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum, eorum salutis pereat pretium pro quibus victima salutaris dignatus es*

esse redemptio. Profero igitur Domine (si digneris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitus, miserias orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debilium, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarum: Tu enim misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Atque hactenus de *sacrificio impetrationis.*

ARTICVLVS IV.

Esse etiam sacrificium laudis, & gratiarum actionis.

EVCHARISTICVM idcircò appellatur, siquidem εὐχαριστία, dicitur ἀπὸ τοῦ εὐχαριστεῖν quod gratias agere significat, prout fecit Dominus instituendo noui Testamenti sacrificium: *Accepto pane* (scribit S. Lucas c. 22.) *gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur,* (ita & Apostolus 1. Cor. 11.) *Et accipiens calicem* (inquit S. Matth. c. 26.) *gratias egit, & dedit illis dicens, bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Propter quæ euidentia testimonia aduersarij (scilicet Lutherani & Caluinistæ) non negant in hoc mysterio agendas Deo gratias esse, & inde ipsum diuinum mysterium nomine Eucharistiæ, rectè & propriè appellatum: quin etiam ea ratione sacrificium iure dici posse, & reuera esse: at sacrificium tantummodò laudis, & gratiarum actionis, sic apertè docet Melanchton in Apologia Confessionis Augustanæ, art. de Missa, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. Martinus Kemnitius 2. part. Exam. Concil. Trident. & nouissimè Petrus Molinæus in Nouit. Pap. Controuers. 10. c. 6. vbi quasdam (p. 911.) assignat rationes cur à sanctis Patribus Eucharistia constanter appelletur sacrificium. Primò, inquit, quia est commemoratio sacrificij Iesu Christi: siquidem in sancta Cœna Deo offerimus Iesu Christi sacrificium, obsecrando, vt meritum eius mortis pro peccatis nostris acceptare dignetur. Secundò, inquit, *sancta Cœna sacrificium est gratiarum actionis;* quod & Patres indicârunt, quum Eucharistiam vocitârunt, & consequenter sacrificium Eucharisticum, hoc est *sacrificium gratiarum actionis.* Canon Missæ hoc ipsum confirmat, etenim appellat quod offert Sacerdos, *sacrificium laudis.* Non est igitur hac de re nobis cum illis circa hoc controuersia, nisi in eo quod volunt sanctam Eucharistiam esse dumtaxat labialem oblationem, non realem, & esse quidem sacrificium laudis, sed tantùm sacrificium laudis, non autem religionis neque propitiationis. Quod tamen suprà fuit apertissimè demonstratum, & satis supérque comprobatum. At verò passim ludit Molinæus in hoc nomine. Quod enim Patres & Canon Missæ appellant hoc sacrificium laudis, inde infert esse tantùm laudis sacrificium. Quæ illatio quàm sit inepta, ipsa quam edidit Logica, facilè ipsum docebit. Sanè Patres vocant hoc mysterium, sacrificium laudis: sed vocant itidem *Latriam incruentam, hostiam propitiationis, corpus Christi, veram immolationem, victimam pretij nostri, sacrificium*

tremendum, adorandum, sacrificium summum, singulare, sacrificium verum, plenum, perfectum, sacrificium Deo plenum: ita & canon Missæ eodem loco quem citat Molinæus, appellat quidem incruentam hanc Christi oblationem, *sacrificium laudis*, sed continuò prædicat expiatorium, & salutiferum sacrificium; sic enim Sacerdos ait: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ.* & post consecrationem, *offerimus præclaræ maiestati tuæ hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* & infrà, *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Mira sanè hîc est Molinæi, & cæterorum aduersariorum cæcitas vel pertinacia! Agnoscunt hoc mysterium, & rectè vocari, & verè esse sacrificium laudis, quia gratias agendo Christus illud instituit*: cur non igitur ipsum fatentur esse sacrificium propitiatorium & expiatorium, cùm Christus se illud instituere pro nobis expressè dixerit in remissionem peccatorum; ideóque fractionem adhibuerit in consecrato pane, effusionémque fieri sui sanguinis in calice testatus sit? Fractio secundùm Caluinum est *genuinum indicium immolationis;* effusio sanguinis immolatæ victimæ, secundùm Apostolum, signum est expiationis, & remissionis peccatorum: quam fieri in hoc mysterio, vt præmonuimus, Christus ipse disertis verbis edocuit. Sed nemo magis cæcus est, eo qui posset videre si vellet, at non vult sibi oblatum lumen aspicere; summa hæc enim dementia est, seu malitia. Quamobrem Spiritus sanctus de impiis conspicuæ veritatis impugnatoribus, apud Sapientem signatim dicit c. 2. 20. *Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.* His igitur dimissis, instructionem Sacerdotis circa Missæ sacrificium vt est sacrificium laudis, & gratiarum actionis, recto tramite persequamur.

* Nota insignem obseruationem.

Heb. 9.

Christus instituens Eucharistiæ sacrificium, *gratias egit*, iussítque nos quod ipse tum fecit, semper imposterùm facere in suam commemorationem. hinc praxis Ecclesiæ perpetua, in hoc sacrificio gratias Deo debitas referendi, & populum voce sacrificantis Sacerdotis ad eas agendum interpellandi. *Gratias* (inquit) *agamus Domino Deo nostro.* respondet populus, *Dignum & iustum est:* tum infert Sacerdos, *Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Per Christum Dominum nostrum.* Quæ diuinæ actionis præfatio in omnibus Liturgiis tam Græcis, quàm Latinis ferè iisdem verbis, at vbique consono sensu reperitur, iámque ab initio in vsu, & praxi fuisse Catholicæ Ecclesiæ passim videre est apud Patres, S. Irenæus lib. 3. c. 34. *Igitur*, inquit, *Ecclesiæ oblatio, quam Dominus iussit offerri in vniuerso mundo purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, &c. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo &c.* Et longiùs post prædicta; *Et hanc oblationem Ecclesia sola*, puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione.* Sed quænam ista est oblatio? Ipse sanctus Martyr, eiusdem lib. 3. c. 32. in fine indicat, *sed & suis discipulis Do-*

Math. 26. 1. Cor. 11.

* Caluinistarũ igitur hęresis apertissima nota est, quòd hoc sacrificium non habent, at negant, & sublatum ire cum Antichristo conantur.

minus dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis &c. *vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint: eum qui ex creaturis panis est accepit & gratias egit dicens hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens: Deo offert in vniuerso mũdo, sicut fuerat prædictum à Malachia Propheta* (cuius recitata pòst oracula mox subiungit) *manifestissimè significans, per hæc quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus:* scilicet quia per hoc sacrificium Deus adoratur supremo cultu, & laudes pro suis immensis beneficiis, gratiarúmque actiones hoc solenni ritu purissimi sacrificij referuntur. Hinc S. Cyprianus serm. de orat. Dominica, versus finem, *Ad hæc*, inquit, *inter sacra mysteria, ad gratiarum actiones reuertitur.* S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 5. Mystag. *Posteà*, inquit, *clamat Sacerdos, Sursum corda; vos respondetis, Habemus ad Dominum, deinde dicit Sacerdos, Gratias agamus Domino Deo nostro.* S. Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Cor. *Nec solus Sacerdos gratias agit, sed etiam omnis populus: prius enim accepta illorum voce, deinde congregatis illis, vt dignè & iustè hoc fiat, incipit Eucharistiam.* Idem homil. 26. in Matth. *Ideo assistens Sacerdos pro vniuerso terrarum orbe, pro absentibus atque præsentibus, pro iis qui ante nos fuerunt, & postea futuri sunt, sacrificio illo proposito, Deo nos gratias iubet offerre.* Succinit sanctus Augustinus lib. de spirit. & litt. cap. 11. vbi ait: *In ipso verissimo & sanctissimo sacrificio, Deo nostro gratias agere admonemur.* Et epist. 120. cap. 19. *Hinc gratias agimus Domino nostro, quod magnum est Sacramentum in sacrificio noui testamenti; sacrificium enim istud ad hoc institutum est, vt habeamus quo dignas Deo gratias perpetuò rependamus, pro innumeris ac ingentibus eius in nos beneficiis, sed redemptionis præcipuè.* Tanta enim beneficiorum eius immensitas, tam insolitæ & inauditæ omnibus sæculis miserationes, singularem quoque & inauditam gratiarum actionem à nobis postulabant: At nulla poterat esse maior aut præstantior gratiarum actio, quàm quæ oblatione huius sacrificij perficitur; partim quia nihil præstantius aut gratius & acceptius pro omnibus beneficiis acceptis offerri Deo poterat isto sacrificio, cuius hostia tam pretiosa, tam digna est, vt sola sit, quæ maiestati eius, cui offertur, valeat adæquari, vnde illud Psalmographi, Psal. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo*: partim etiam quia nulla alia re magnitudinem beneficiorum eius magis commemorare ac commendare poteramus. Testamur enim non modò eum esse rerum omnium creatorem, sed & auctorem redemptionis & salutis nostræ; profitemur etenim Patrem misisse Filium in carnem ad nos redimendos, liberandos, saluandos, & omni benedictione cumulandos: eum verò ipsius voluntate pro nobis suscepisse crucem, fudisse spiritum & sanguinem, ipsámque eiusdem vnigeniti mortem in hoc sacrificio repræsentamus, eandémque hostiam in tanti beneficij gratitudinem offerimus. Solerti mente, id est solito acumine, hoc attigit arcanum expressitque sanctus Augustinus lib. 2. de bono perseuerantiæ, c. 13. *In Sacramentis fidelium dicitur*, (ait)

vt sursum habeamus corda, quia munus est Domini, de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratias agere à Sacerdote admonemur. Et de bono viduitatis cap. 16. *Et ideo sequitur* VT DE HOC TANTO BONO *&c.* NON NOBIS GLORIAM *&c.* SED DOMINO DEO NOSTRO GRATIAS AGAMVS. Eucharistia est operum Dei mirabilium anacephalæosis. Quapropter ait Propheta de hoc mysterio, *Memoriam fecit Dominus mirabilium suorum*: non naturæ modò, sed potissimum gratiæ. Est *extensio Incarnationis*, & totius Domini dispensationis, nostræque redemptionis ab ipso peractæ. Et ideo facta consecratione ac eleuatione salutaris hostiæ & calicis, Sacerdos ait: *Vnde & memores Domine tam beatæ Passionis, nec non ab inferis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis offerimus præclaræ Maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ & calicem salutis perpetuæ.* Quia nimirùm summum Dei beneficium est, & donum, & datum, quo cætera omnia Dei erga nos beneficia coaceruantur, hócque supereminenti munere cumulantur. Nullum igitur donum aut munus nobis suppetebat, quo sicut *dignum & iustum est* Deum honorare & gratias pro immensis suis beneficiis, hócque singulari, summóque dono diuinæ eius bonitati rependere: quàm hoc ipsum diuinum planè & cœleste munus ipsi offerendo, seu potiùs tanquam auctori eius & largitori referendo. Quod notauit obiter quidem, sed scitè & sapienter S. Irenæus lib. 3. cap. 34. in fine, *Offerimus autem Deo &c. gratias agentes donationi eius.* aliter etenim non poterant eius erga nos beneficia compensari, nec dignæ ipso grates referri. Præclarè idcircò monet sanctus Augustinus: *Quid sacratius est*, inquit, *laudis sacrificium, quàm in gratiarum actione? Et vnde maiores Deo agendæ sunt gratiæ, quàm pro ipsius gratia per Dominum nostrum Jesum Christum? Quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt, cuius vmbræ fuerunt omnia priora genera sacrificiorum.* Nec minus aptè & scienter S. Chrysostomus, homil. 16. in Matth. ad cap. 8. *Reuerenda* (inquit) *& salutaria illa mysteria quæ in omni Ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia* *, *id est gratiarum actio nuncupantur, sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, capútque ipsum diuinæ in nos charitatis ostendunt, nósque faciunt debitas Deo gratias semper exoluere.* Porrò homil. 26. in Genes. insignem obseruat hac in re, Dei in nos munificentiam, *Non vt nostra* (inquit) *gratiarum actione opus habens, sibi vult gratias agi: sed vt quicquid lucri est, iterum ad nos redeat.* Quæ sanè, mira Dei in nos bonitas est & misericordia.

Psal. 110.

Lib. 1. cap. 18. cont. aduers. legis & Prophetarum.

* *Origen. lib. 8. contra Celsum*, dicit, Eucharistiam singulare bonum; gratiam de qua, & per quam, conuenienter Deo gratias agimus.

Mira est etiam Ecclesiæ industria ad gratias propterea Deo debitas rependendum, scilicet nouerat hominem impeditioris esse linguæ, ad Deum prout oportet laudandum & glorificandum. Aduocat igitur Sacerdos ad supplendum quod vniuersum humanum genus non sufficit persoluere, dignæ & iustæ collaudationis debitum. Ideo cœlestis militiæ exercitus, suos vt nostris præconiis iungant concentus, piè & deuotè interpellat: *Maiestatem* (inquit) *tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cæli cælorúmque virtutes, ac beata Seraphim*

socia exultatione concelebrant. Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Sed nec vllæ hominum voces, nec cœlestium ordinum quantumuis pura & suauis modulatio diuinæ Maiestati grata esse potest, nisi Agni cantico coniungatur. Absoluta auctoritas est. 1. Pet. 4. 11. *Oportere nos in omnibus Deum glorificare, per Iesum Christum Dominum nostrum.* Sine verbo factum est nihil, sine Christo nulla laus potest æterno Patri complacere; *Hic est* (inquit) *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Aduocatis ideo in concentum diuinæ glorificationis Angelis & Archangelis, cunctisque supernæ militiæ ordinibus, decantatóque cum Seraphim & Cherubim trisagio, Sacerdos totum hoc præconium gratissima hac Deo melodia complet: *Te igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus ac petimus.* Vbi miro pietatis artificio duo subordinatim coniungit; cultum etenim se Deo supremum hac solenni per Christum glorificatione referre profitetur: túmque in eius nomine quæque nobis salutaria deposcit, oblatáque subinde ad efficaciter impetrandum quod postulat, hostia propitiationis & salutis (quæ ipse Christus est) circulum perficit mysticum: etenim ad laudem & gratiarum actionem, vnde diuinum mysterium inchoauerat, hac clausulâ redit, *Per Christum Dominum nostrum: per quem hæc omnia Domine, semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis & præstas nobis, per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria per omnia sæcula sæculorum, Amen.*

Ioan. 1.

Matth. 12.

CAPVT VIII.

De loco sacrificij.

TEMPLVM, altare, & sacrificium correlata sunt, & ita coniuncta, vt sese mutuò complectantur. Templum est locus altaris, altare situs est hostiæ immolatæ, & proprius locus sacrificij. Hac de causa Nouatores qui omne sacrificium externum in Ecclesia tollere nituntur; & templis & aris bellum implacabile indixerunt. Quamobrem cùm primùm grassari cœperunt, quotquot potuerunt templa & altaria suo furori subiecere, impio ausu, manibúsque sacrilegis vbique euerterunt. Haud dubium quòd si in ipsum cœlum possent irruere, templum & altare quod ibi est (nam hîc remanet sacrificium incensi, id est summi cultus & honoris) essent proculdubio (nisi Angeli obsisterent) funditus euersuri. *Datus est mihi calamus* (ait S. Ioannes Apoc. 11. 1.) *similis virgæ, & dictum est mihi, surge & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo:* Quasi diceret, metire *id est considera attentiùs structuram & proportionem templi & altaris superni. Calamo metire inquam, sed percute virga diuini furoris impios, qui templum & altare de regno Dei auferre atque subrue-

*Nota.

re moliuntur. Superiori sæculo patres nostri non sine gemitu & lachrymis templa & altaria à Caluinistis nefando ausu, sathanico impulsu & impetu, totâ ferè Europâ, solo æquari conspexerunt. Rudera quæ iacent plerisque locis, in aceruum testimonij, etiamnum patent, dispersique lapides sanctuarij in medio platearum, abominationem desolationis factam in loco sancto, à prodromis filij perditionis, vbique indicant & testantur.

Attamen Caluinistæ postquàm demum deferbuerunt, pudore facti tam execrabilis eò deuenerunt, vt templa per se non esse mala faterentur, ipsique habere inceperunt (Conuenticulorum enim suorum locis, Templi nomen passim indiderunt,) contendentes non vsum, sed abusum templorum à se reprehendi. Erigi enim debere (vt eos docuit Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. §. 13. & lib. 3. c. 20. §. 30.) *ad communes preces fundendas, ad habendas conciones, ad Sacramenta ministranda, non verò ad sacrificium offerendum.* Quæ capitalis omnium recentiorum sectariorum hæresis est, superiùs patentis impietatis conuicta. In Germania Lutherani vim templis non intulerunt, quoad fabricam & structuram, quam suis conuenticulis sartam tectam seruari voluerunt. At omnia altaria inde submouerunt, prorsúsque abstulerunt, quia sacrificium Christianum omnino totis viribus amoliuntur. Hîc igitur nobis quæstio cum illis non est de templis: at de altari & sacrificio. Quin probatô iam copiosè ac euidenter sacrificiô externô, vero & propitiatorio: vix quæstio superesse potest de altari. Vbicumque enim est eiusmodi sacrificium nemo negat, aduersariorum etiam rigidiorum, huic celebrando & offerendo altaria erigenda esse. Vix igitur quicquam restat de altari etiam nobis cum eis disputandum; sed pauca quædam refellenda, quæ Molinæus aduersus Ecclesiæ Catholicæ altaria, nuper obiecit.

ARTICVLVS I.

Seu *DISCEPTATIVNCVLA*

De altarium antiquißimo in Ecclesia vsu: materia, forma, fine, situ, singularitate, & pluralitate.

Aduersus Petrum Molinæum, Caluinistarum rigidiorum, in Galliæ, antesignanum.

§. I.

An altaris nomen pro primordiali Mensæ vocabulo sensim irrepserit?

MOLINÆI RATIVNCVLÆ.

ISTE Minister (*c.17. Contr.16. lib. suæ Nouitatis*) vbi suo ex genio describit primitiuæ Ecclesiæ circa celebrationē diuinæ Eucharistiæ mores ac

de sacrificio Eucharistiæ intelligunt; Theophylactus hîc monet agi de sacrificio incruento: idem docent S. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Sedulius, Primasius, aliique plures; igitur ab Apostolis habemus vtrumque vocabulum, altare & mensam: Altare propter singulare hoc noui Testamenti sacrificium; Mensam ob vsum Sacramenti. Quia tamen Sacramentum est sacrificij participatio & effectus, semper & vbique in Ecclesia nomen altaris fuit acceptius & vsitatius mensæ vocabulo, quod nonnisi rarò videre est à Patribus vsurpatum, cùm altaris appellatio sit apud eos adeò frequens & solennis, vt perennis meritò dici debeat. S. Ignatius Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelph. quam Molinæus ipse hoc ipso loco citat, *Ecclesiam vnum altare habere testatur.* S. Dionysius, quem perantiquum & vtilem scriptorem Molinæus passim fatetur, c. 3. Hierarch. Eccles. *altaris* expressè meminit. Apostolorum canones 3. & 4. altare Domini in Ecclesia positum indigitant. S. Irenæus *vicinus Apostolorum*, vt pote B. Polycarpi Martyris S. Ioannis Apostoli auditoris discipulus, lib. 4. c. 20. *omnes Domini Apostolos asserit fuisse Sacerdotes*, quia Deo & altari semper seruiebant. idcirco in Actis c. 13. vbi Vulgata legit, *Ministrantibus autem illis Domino*, Erasmus aliàs satis gratus sectariis, euidentiâ textus originalis conuictus intrepidè vertit, *Sacrificantibus illis Domino.* Tertullianus Latinorum Patrum antiquissimus, passim meminit altaris, lib. de pœnit. inter alia signa humilitatis pœnitentium, hæc duo recenset, *Presbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari.* Et in lib. de orat. sub extremam oram, *Solennior*, inquit, *erit statio tua, si ad aram Dei steteris.* Eusebius Cæsariensis lib. 4. Demonst. Euangelicæ, de altari Ecclesiæ pleraque dicit. S. Cyprianus eo nomine nullum frequentius habet; non est necesse simul & vbique commemorare omnia: breuiter igitur dicta clarissima illius subindicabo, Epist. 40. *Deus*, inquit, *vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata: Aliud altare constitui aut Sacerdotium nouum fieri præter vnum altare & vnum Sacerdotium, non potest; quisquis alibi collegerit, spargit.* Et ep. 55. *Quid superest* (Nouatiano) *quàm vt Ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus Sacerdotibus, ac Domini altare remouentibus, in Cleri nostri sacrum venerandúmque consessum, simulachra atque idola cum aris suis transeant.* Et ep. 63. ad Cæcilium, qua ex professo de mysterio tractat Dominici calicis; altaris Domini & eius Apostolorum, eius ministrorum insignem facit mentionem. Ep. 64. edicit, *ne incesti, perfidi, profani, sacrilegi, apud altare consistant;* ne *ad altaris impiamenta & contagia patrum per suum concursum reuertantur.* Denique ep. 69. ad Florentium, vocat Episcopum, *Antistitem & rectorem altaris.* Posteriorum Patrum testimonia, scilicet Optati, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij Nysseni & Nazianzeni, Hieronymi, Augustini, notat insignia Card. Bellarminus lib. 1. de Missa c. 16. vbi probat sacrificium propriè dictum, ex sacro altarium ritu. Quibus addere possem Conciliorum de iisdem sanctiones, Carthag. V. c. 4. Rom. I. c. 13. Africani c. 5. Constantinopolitani III. c. 99. Aurelian. I. c. 14. Aure-

λειτουργούντων δὲ αὐτῶν κυρίῳ. Act. 13.

excutiendum scrupulum, aliquot affert rationes, quarum postrema quam potiorem iudicat, sumitur ex ipsa Christi voluntate & mero beneplacito; *Nam etiamsi*, inquit, *possit Christus per vnam oblationem sacrificij incruenti, quælibet à Deo & pro quibuscumque impetrare: tamen petere noluit, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicetur certa mensura fructus passionis suæ, siue ad peccatorum remissionem, siue ad alia auxilia quibus opus nobis est ad salutem, siue ad alia beneficia quibus in hac vita quomodocumque indigemus; videtur autem Christus id voluisse, tum vt hoc modo frequentaretur hoc sacrificium, sine quo religio consistere non potest: tum quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ, quæ omnia disponit suauiter.* (Addi poterat ne fierent homines desidiosi, sed salutis suæ magis essent solliciti, huiúsque sacrificij forent feruentiores cultores, & huius ac cæterorum Sacramentorum bonorúmque operum studiosiores.) Doctrina hæc Cardinalis Bellarmini solida est, clara & sincera: Sed Gamachius loquendi modum in hoc non admittit, quod habet, finitum esse valorem sacrificij Missæ: nec enim censet hîc dici posse ratione hostiæ & principalis offerentis; distinguendum igitur esse inter pretium & valorem sacrificij in se, quoad rem oblatam, & primarium Sacerdotem, cum externo eius effectu (id est cum gratia, quæ per illud nobis impetratur): aliud enim esse loqui de virtute, aliud de operatione præsertim in moralibus, quæ non ex necessitate physica & naturali, sed libera voluntate & institutione pendent, vt in pactione Testamenti quod Christus fecit in vltima Cœna: non enim Christus agit necessariò, quantùm potest, sed solum quantùm vult & prout vult. Confirmat autem iste Doctor hoc sacrificium finiti esse effectus, quatenùs à Sacerdote offertur, siue in persona propria, siue in persona & nomine totius Ecclesiæ; non enim merita Sacerdotis, imò nec Ecclesiæ cum meritis Christi vllo modo comparari possunt: nec vllam cum ipsis proportionem habent, & nullius sunt momenti, nisi quatenùs Christi meritis innituntur. Quæ quidem dicta vera sunt, & in reipsa à scitis Bellarmini non discrepant. Lessius tamen cum aliis plerisque asserit sacrificium Missæ vim semper habere quodammodo infinitam, quia non est determinatum ad certum numerum personarum; siue enim loquamur de viuis in Ecclesia, siue de defunctis, siue de assistentibus sacrificio: non minùs quisque particeps est fructûs illius dum plures sunt, quàm cum pauciolis; nec plus ad singulos peruenit, cùm pauciores, quàm cùm plures sunt.

Vide Vasquez tom. 3. in 3. p. S. Th. q. 83. a. 1. dist. 230. cuius est titulus De magnitudine valoris huius sacrificij, *c. 1. &c. p. 465. & seqq.*

Comment. in 3. p. S. Tho. de Sacerdotio, c. 8. p. 481.

Obiiciet hîc verò quispiam. Igitur quid iuuat sacrificium curare pro se, aut pro alio singulariter à Sacerdote offerri? Responsio est, quia etsi sacrificium prodesse possit omnibus, quamobrem reipsa pro omnibus offertur, (sicut suprà probatum est) tamen iis magis prodesse potest pro quibus singulariter offertur. Applicatio ista ab intentione pendet Sacerdotis offerentis: at non pendet ex ipsius intentione determinatio fructûs; quem quisque, ipséque pro quo singulariter offert, debet percipere: siquidem hoc Christus auctor huius sacrificij, hostia & præcipuus Sacerdos, suo beneplacito prorsus reseruauit.

Distin-

Distinguendum tamen hîc quidam arbitrantur; de fructu sacrificij ratione operis operati, id verum esse; haud secus tamen ratione operis operantis. Nam ex communi vsu Ecclesiæ, qui curat Sacerdotem pro se vel suis Missam celebrare, expectat non modò fructum, quem habet sacrificium per se, sed etiam quem habet ex deuotione offerentis. Ex quo sequitur, non posse Sacerdotem plura stipendia pro vno sacrificio accipere, quia qui curat sacrificium pro se offerri, totum fructum expectat, quem Sacerdos per sacrificium conferre potest, iuxta receptum Ecclesiæ morem.

Hinc verò est quòd Sacerdos apud se perpendat, quanti sit momenti sacrificium offerre non tantùm pro se, & pro vniuersa Dei Ecclesia, sed speciatim, & singulariter pro iis, qui ad eius opem & ministerium confugerunt. Certa res est quòd Sacerdos solus sit immediatus, & visibilis minister sacrificij Missæ, quódque ex parte operis operantis plerisque possit clientibus, siue æternæ salutis subsidia, siue vitæ præsentis solatia, in ipso sacrificio impetrare, *Si cum vero corde* (vt loquitur Concilium Tridentinum) *& recta fide, & cum metu & reuerentia, nec non in spiritu contrito, & humiliato ad hoc tremendum mysterium peragendum, & salutare sacrificium Deo offerendum, accedat.* Si secus igitur sacro hoc munere defungatur, haud dubium, quin grauis piaculi sese obstringat reatu. Sententia celebris est venerabilis Bedæ, *Sacerdos non legitimè impeditus celebrare omittens, quantum in se est, priuat sanctam Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi speciali beneficio, & seipsum medicina & remedio.* Porrò si ex simplici omissione extra legitimum impedimentum, tantum incurrit reatum: quanto piaculo fit obnoxius, qui diuinum hoc munus cum impura conscientia, & sine metu & reuerentia, sine fide, sine contritione & confessione, sine deuotione, & vero diuinæ charitatis affectu, celebrare aggreditur? *Fit ei procul dubio oratio in peccatum*, atque in sacrilegium vertitur eius sacrificium: *conculcat enim* (vt ait Apostolus Heb. 10. 29.) *Filium Dei, & sanguinem Testamenti pollutum ducit, in quo sanctificandus erat, & spiritui gratiæ contumeliam facit.* Qui sic voluntariè peccat, *non relinquitur hostia pro peccato.* Caueat Sacerdos igitur, hoc extremum scelus quanto cum horrore fieri potest, sibíque (quia de anima sua agitur) tota intentione consulat, suppléxque & humilis diuinam Maiestatem deprecetur, vt sibi quæ auxilia necessaria sunt ad dignè hoc officio perfungendum concedere dignetur; discat sic orare cum S. Ambrosio in tam tremendæ actionis procinctu: *Ego Domine, memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum (licèt peccator) vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra; suscipe illud quæso summe Deus pro Ecclesia sancta tua, & pro populo quem acquisiisti sanguine tuo. Et quoniam me peccatorem inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licèt in me aliquod boni operis testimonium non agnoscas: officium saltem dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum, eorum salutis pereat pretium pro quibus victima salutaris dignatus es*

esse redemptio. Profero igitur Domine (si digneris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitus, miserias orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debilium, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarum: Tu enim misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Atque hactenus de *sacrificio impetrationis.*

ARTICVLVS IV.

Esse etiam sacrificium laudis, & gratiarum actionis.

EVCHARISTICVM idcircò appellatur, siquidem εὐχαριστία, dicitur ἀπὸ τοῦ εὐχαριστεῖν quod gratias agere significat, prout fecit Dominus instituendo noui Testamenti sacrificium: *Accepto pane* (scribit S. Lucas c. 22.) *gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur,* (ita & Apostolus 1. Cor. 11.) *Et accipiens calicem* (inquit S. Matth. c. 26.) *gratias egit, & dedit illis dicens, bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Propter quæ euidentia testimonia aduersarij (scilicet Lutherani & Caluinistæ) non negant in hoc mysterio agendas Deo gratias esse, & inde ipsum diuinum mysterium nomine Eucharistiæ, rectè & propriè appellatum: quin etiam ea ratione sacrificium iure dici posse, & reuera esse: at sacrificium tantummodò laudis, & gratiarum actionis, sic apertè docet Melanchton in Apologia Confessionis Augustanæ, art. de Missa, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. Martinus Kemnitius 2. part. Exam. Concil. Trident. & nouissimè Petrus Molinæus in Nouit. Pap. Controuers. 10. c. 6. vbi quasdam assignat rationes cur à sanctis Patribus Eucharistia constanter appelletur sacrificium. Primò, inquit, quia est commemoratio sacrificij Iesu Christi: siquidem in sancta Cœna Deo offerimus Iesu Christi sacrificium, obsecrando, vt meritum eius mortis pro peccatis nostris acceptare dignetur. Secundò, inquit, *sancta Cœna sacrificium est gratiarum actionis;* quod & Patres indicârunt, quum Eucharistiam vocitârunt, & consequenter sacrificium Eucharisticum, hoc est *sacrificium gratiarum actionis.* Canon Missæ hoc ipsum confirmat, etenim appellat quod offert Sacerdos, *sacrificium laudis.* Non est igitur hac de re nobis cum illis circa hoc controuersia, nisi in eo quod volunt sanctam Eucharistiam esse dumtaxat labialem oblationem, non realem, & esse quidem sacrificium laudis, sed tantùm sacrificium laudis, non autem religionis neque propitiationis. Quod tamen suprà fuit apertissimè demonstratum, & satis supérque comprobatum. At verò passim ludit Molinæus in hoc nomine. Quod enim Patres & Canon Missæ appellant hoc sacrificium laudis, inde infert esse tantùm laudis sacrificium. Quæ illatio quàm sit inepta, ipsa quam edidit Logica, facilè ipsum docebit. Sanè Patres vocant hoc mysterium, sacrificium laudis: sed vocant itidem *Latriam incruentam, hostiam propitiationis, corpus Christi, veram immolationem, victimam pretij nostri, sacrificium*

tremendum, adorandum, sacrificium summum, singulare, sacrificium verum, plenum, perfectum, sacrificium Deo plenum: ita & canon Missæ eodem loco quem citat Molinæus, appellat quidem incruentam hanc Christi oblationem, *sacrificium laudis*, sed continuò prædicat expiatorium, & salutiferum sacrificium; sic enim Sacerdos ait: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ.* & post consecrationem, *offerimus præclaræ maiestati tuæ hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* & infrà, *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Mira sanè hîc est Molinæi, & cæterorum aduersariorum cæcitas vel pertinacia! Agnoscunt hoc mysterium, & rectè vocari, & verè esse sacrificium laudis, quia gratias agendo Christus illud instituit*: cur non igitur ipsum fatentur esse sacrificium propitiatorium & expiatorium, cùm Christus se illud instituere pro nobis expressè dixerit in remissionem peccatorum; ideóque fractionem adhibuerit in consecrato pane, effusionémque fieri sui sanguinis in calice testatus sit? Fractio secundùm Caluinum est *genuinum indicium immolationis;* effusio sanguinis immolatæ victimæ, secundùm Apostolum, signum est expiationis, & remissionis peccatorum: quam fieri in hoc mysterio, vt præmonuimus, Christus ipse disertis verbis edocuit. Sed nemo magis cæcus est, eo qui posset videre si vellet, at non vult sibi oblatum lumen aspicere; summa hæc enim dementia est, seu malitia. Quamobrem Spiritus sanctus de impiis conspicuæ veritatis impugnatoribus, apud Sapientem signatim dicit c. 2. 20. *Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.* His igitur dimissis, instructionem Sacerdotis circa Missæ sacrificium vt est sacrificium laudis, & gratiarum actionis, recto tramite persequamur.

* Nota insignem obseruationem.

Heb. 9.

Christus instituens Eucharistiæ sacrificium, *gratias egit*, iussítque nos quod ipse tum fecit, semper imposterùm facere in suam commemorationem. hinc praxis Ecclesiæ perpetua, in hoc sacrificio gratias Deo debitas referendi, & populum voce sacrificantis Sacerdotis ad eas agendum interpellandi. *Gratias* (inquit) *agamus Domino Deo nostro.* respondet populus, *Dignum & iustum est:* tum infert Sacerdos, *Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Per Christum Dominum nostrum.* Quæ diuinæ actionis præfatio in omnibus Liturgiis tam Græcis, quàm Latinis ferè iisdem verbis, at vbique consono sensu reperitur, iámque ab initio in vsu, & praxi fuisse Catholicæ Ecclesiæ passim videre est apud Patres, S. Irenæus lib. 3. c. 34. *Igitur*, inquit, *Ecclesiæ oblatio, quam Dominus iussit offerri in vniuerso mundo purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, &c. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo &c.* Et longiùs post prædicta; *Et hanc oblationem Ecclesia sola*, puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione.* Sed quænam ista est oblatio? Ipse sanctus Martyr, eiusdem lib. 3. c. 32. in fine indicat, *sed & suis discipulis Do-*

Matth. 26.
1. Cor. 11.

* Caluinistarū igitur hęresis apertissima nota est, quòd hoc sacrificium non habent, at negant, & sublatum ire cum Antichristo conantur.

minus dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis &c. vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint: eum qui ex creaturis panis est accepit & gratias egit dicens hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens: Deo offert in vniuerso mūdo, sicut fuerat prædictum à Malachia Propheta(cuius recitata pòst oracula mox subiungit) *manifestissimè significans, per hæc quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus:* scilicet quia per hoc sacrificium Deus adoratur supremo cultu, & laudes pro suis immensis beneficiis, gratiarúmque actiones hoc solenni ritu purissimi sacrificij referuntur. Hinc S. Cyprianus serm. de orat. Dominica, versus finem, *Ad hæc*, inquit, *inter sacra mysteria, ad gratiarum actiones reuertitur.* S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 5. Mystag. *Posteà*, inquit, *clamat Sacerdos, Sursum corda; vos respondetis, Habemus ad Dominum, deinde dicit Sacerdos, Gratias agamus Domino Deo nostro.* S. Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Cor. *Nec solus Sacerdos gratias agit, sed etiam omnis populus: priùs enim accepta illorum voce, deinde congregatis illis, vt dignè & iustè hoc fiat, incipit Eucharistiam.* Idem homil. 26. in Matth. *Ideo assistens Sacerdos pro vniuerso terrarum orbe, pro absentibus atque præsentibus, pro iis qui ante nos fuerunt, & postea futuri sunt, sacrificio illo proposito, Deo nos gratias iubet offerre.* Succinit sanctus Augustinus lib. de spirit. & litt. cap. 11. vbi ait: *In ipso verissimo & sanctissimo sacrificio, Deo nostro gratias agere admonemur.* Et epist. 120. cap. 19. *Hinc gratias agimus Domino nostro, quod magnum est Sacramentum in sacrificio noui testamenti; sacrificium enim istud ad hoc institutum est, vt habeamus quo dignas Deo gratias perpetuò rependamus, pro innumeris ac ingentibus eius in nos beneficiis, sed redemptionis præcipuè.* Tanta enim beneficiorum eius immensitas, tam insolitæ & inauditæ omnibus sæculis miserationes, singularem quoque & inauditam gratiarum actionem à nobis postulabant: At nulla poterat esse maior aut præstantior gratiarum actio, quàm quæ oblatione huius sacrificij perficitur; partim quia nihil præstantius aut gratius & acceptius pro omnibus beneficiis acceptis offerri Deo poterat isto sacrificio, cuius hostia tam pretiosa, tam digna est, vt sola sit, quæ maiestati eius, cui offertur, valeat adæquari, vnde illud Psalmographi, Psal. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo*: partim etiam quia nulla alia re magnitudinem beneficiorum eius magis commemorare ac commendare poteramus. Testamur enim non modò eum esse rerum omnium creatorem, sed & auctorem redemptionis & salutis nostræ; profitemur etenim Patrem misisse Filium in carnem ad nos redimendos, liberandos, saluandos, & omni benedictione cumulandos: eum verò ipsius voluntate pro nobis suscepisse crucem, fudisse spiritum & sanguinem, ipsámque eiusdem vnigeniti mortem in hoc sacrificio repræsentamus, eandémque hostiam in tanti beneficij gratitudinem offerimus. Solerti mente, id est solito acumine, hoc attigit arcanum expressitque sanctus Augustinus lib. 2. de bono perseuerantiæ, c. 13. *In Sacramentis fidelium dicitur,* (ait)

vt sursum habeamus corda, quia munus est Domini, de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratias agere à Sacerdote admonemur. Et de bono viduitatis cap. 16. *Et ideo sequitur* VT DE HOC TANTO BONO *&c.* NON NOBIS GLORIAM *&c.* SED DOMINO DEO NOSTRO GRATIAS AGAMVS. Eucharistia est operum Dei mirabilium anacephalæosis. Quapropter ait Propheta de hoc mysterio, *Memoriam fecit Dominus mirabilium suorum*: non naturæ modò, sed potissimum gratiæ. Est *extensio Incarnationis*, & totius Domini dispensationis, nostræque redemptionis ab ipso peractæ. Et ideo facta consecratione ac eleuatione salutaris hostiæ & calicis, Sacerdos ait: *Vnde & memores Domine tam beatæ Passionis, nec non ab inferis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis offerimus præclaræ Maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ & calicem salutis perpetuæ.* Quia nimirùm summum Dei beneficium est, & donum, & datum, quo cætera omnia Dei erga nos beneficia coacernantur, hócque supereminenti munere cumulantur. Nullum igitur donum aut munus nobis suppetebat, quo sicut *dignum & iustum est* Deum honorare & gratias pro immensis suis beneficiis, hócque singulari, summóque dono diuinæ eius bonitati rependere: quàm hoc ipsum diuinum planè & cœleste munus ipsi offerendo, seu potiùs tanquam auctori eius & largitori referendo. Quod notauit obiter quidem, sed scitè & sapienter S. Irenæus lib. 3. cap. 34. in fine, *Offerimus autem Deo &c. gratias agentes donationi eius.* aliter etenim non poterant eius erga nos beneficia compensari, nec dignæ ipso grates referri. Præclarè idcircò monet sanctus Augustinus: *Quid sacratius est*, inquit, *laudis sacrificium, quàm in gratiarum actione? Et vnde maiores Deo agendæ sunt gratiæ, quàm pro ipsius gratia per Dominum nostrum Iesum Christum? Quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt, cuius vmbræ fuerunt omnia priora genera sacrificiorum.* Nec minus aptè & scienter S. Chrysostomus, homil. 16. in Matth. ad cap. 8. *Reuerenda* (inquit) *& salutaria illa mysteria quæ in omni Ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia* *, *id est gratiarum actio nuncupantur, sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, capútque ipsum diuinæ in nos charitatis ostendunt, nósque faciunt debitas Deo gratias semper exoluere.* Porrò homil. 26. in Genes. insignem obseruat hac in re, Dei in nos munificentiam, *Non vt nostra* (inquit) *gratiarum actione opus habens, sibi vult gratias agi: sed vt quicquid lucri est, iterum ad nos redeat.* Quæ sanè, mira Dei in nos bonitas est & misericordia.

Psal. 110.

Lib. 1. cap. 18. cont. aduers. legis & Prophetarum.

* *Origen. lib. 8. contra Celsum*, dicit, Eucharistiam singulare bonum; gratiam de qua, & per quam, conuenienter Deo gratias agimus.

Mira est etiam Ecclesiæ industria ad gratias propterea Deo debitas rependendum, scilicet nouerat hominem impeditioris esse linguæ, ad Deum prout oportet laudandum & glorificandum. Aduocat igitur Sacerdos ad supplendum quod vniuersum humanum genus non sufficit persoluere, dignæ & iustæ collaudationis debitum. Ideo cœlestis militiæ exercitus, suos vt nostris præconiis iungant concentus, piè & deuotè interpellat: *Maiestatem* (inquit) *tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cœli cælorúmque virtutes, ac beata Seraphim*

socia exultatione concelebrant. Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Sed nec vllæ hominum voces, nec cœlestium ordinum quantumuis pura & suauis modulatio diuinæ Maiestati grata esse potest, nisi Agni cantico coniungatur. Absoluta auctoritas est. 1. Pet. 4. 11. *Oportere nos in omnibus Deum glorificare, per Iesum Christum Dominum nostrum.* Sine verbo factum est nihil, sine Christo nulla laus potest æterno Patri complacere; *Hic est* (inquit) *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Aduocatis ideo in concentum diuinæ glorificationis Angelis & Archangelis, cunctísque supernæ militiæ ordinibus, decantatóque cum Seraphim & Cherubim trisagio, Sacerdos totum hoc præconium gratissima hac Deo melodia complet: *Te igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus ac petimus.* Vbi miro pietatis artificio duo subordinatim coniungit; cultum etenim se Deo supremum hac solenni per Christum glorificatione referre profitetur: túmque in eius nomine quæque nobis salutaria deposcit, oblatáque subinde ad efficaciter impetrandum quod postulat, hostia propitiationis & salutis (quæ ipse Christus est) circulum perficit mysticum: etenim ad laudem & gratiarum actionem, vnde diuinum mysterium inchoauerat, hac clausulâ redit, *Per Christum Dominum nostrum: per quem hæc omnia Domine, semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis & præstas nobis, per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria per omnia sæcula sæculorum, Amen.*

Ioan. 1.

Matth. 12.

CAPVT VIII.

De loco sacrificij.

TEMPLVM, altare, & sacrificium correlata sunt, & ita coniuncta, vt sese mutuò complectantur. Templum est locus altaris, altare situs est hostiæ immolatæ, & proprius locus sacrificij. Hac de causa Nouatores qui omne sacrificium externum in Ecclesia tollere nituntur; & templis & aris bellum implacabile indixerunt. Quamobrem cùm primùm grassari cœperunt, quotquot potuerunt templa & altaria suo furori subiecere, impio ausu, manibúsque sacrilegis vbique euerterunt. Haud dubium quòd si in ipsum cœlum possent irruere, templum & altare quod ibi est (nam hîc remanet sacrificium incensi, id est summi cultus & honoris) essent proculdubio (nisi Angeli obsisterent) funditus euersuri. *Datus est mihi calamus* (ait S. Ioannes Apoc. 11. 1.) *similis virgæ, & dictum est mihi, surge & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo:* Quasi diceret, metire *id est considera attentiùs structuram & proportionem templi & altaris superni. Calamo metire inquam, sed percute virga diuini furoris impios, qui templum & altare de regno Dei auferre atque subrue-

*Nota.

re moliuntur. Superiori sæculo patres nostri non sine gemitu & lachrymis templa & altaria à Caluinistis nefando ausu, sathanico impulsu & impetu, totâ ferè Europâ, solo æquari conspexerunt. Rudera quæ iacent plerisque locis, in aceruum testimonij, etiamnum patent, dispersique lapides sanctuarij in medio platearum, abominationem desolationis factam in loco sancto, à prodromis filij perditionis, vbique indicant & testantur.

Attamen Caluinistæ postquàm demum deferbuerunt, pudore facti tam execrabilis eò deuenerunt, vt templa per se non esse mala faterentur, ipsique habere inceperunt (Conuenticulorum enim suorum locis, Templi nomen passim indiderunt,) contendentes non vsum, sed abusum templorum à se reprehendi. Erigi enim debere (vt eos docuit Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. §. 13. & lib. 3. c. 20. §. 30.) *ad communes preces fundendas, ad habendas conciones, ad Sacramenta ministranda, non verò ad sacrificium offerendum.* Quæ capitalis omnium recentiorum sectariorum hæresis est, superiùs patentis impietatis conuicta. In Germania Lutherani vim templis non intulerunt, quoad fabricam & structuram, quam suis conuenticulis sartam tectam seruari voluerunt. At omnia altaria inde submouerunt, prorsúsque abstulerunt, quia sacrificium Christianum omnino totis viribus amoliuntur. Hîc igitur nobis quæstio cum illis non est de templis: at de altari & sacrificio. Quin probatô iam copiosè ac euidenter sacrificiô externô, vero & propitiatorio: vix quæstio superesse potest de altari. Vbicumque enim est eiusmodi sacrificium nemo negat, aduersariorum etiam rigidiorum, huic celebrando & offerendo altaria erigenda esse. Vix igitur quicquam restat de altari etiam nobis cum eis disputandum; sed pauca quædam refellenda, quæ Molinæus aduersus Ecclesiæ Catholicæ altaria, nuper obiecit.

ARTICVLVS I.

Seu *DISCEPTATIVNCVLA*

De altarium antiquissimo in Ecclesia vsu: materia, forma, fine, situ, singularitate, & pluralitate.

Aduersus Petrum Molinæum, Caluinistarum rigidiorum, in Gallia, antesignanum.

§. I.

An altaris nomen pro primordiali Mensæ vocabulo sensim irrepserit?

MOLINÆI RATIVNCVLÆ.

ISTE Minister (*c.17. Contr.16. lib. suæ Nouitatis*) vbi suo ex genio describit primitiuæ Ecclesiæ circa celebrationẽ diuinæ Eucharistiæ mores ac

de sacrificio Eucharistiæ intelligunt; Theophylactus hîc monet agi de sacrificio incruento : idem docent S. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Sedulius, Primasius, aliíque plures; igitur ab Apostolis habemus vtrumque vocabulum, altare & mensam: Altare propter singulare hoc noui Testamenti sacrificium; Mensam ob vsum Sacramenti. Quia tamen Sacramentum est sacrificij participatio & effectus, semper & vbique in Ecclesia nomen altaris fuit acceptius & vsitatius mensæ vocabulo, quod nonnisi rarò videre est à Patribus vsurpatum, cùm altaris appellatio sit apud eos adeo frequens & solennis, vt perennis meritò dici debeat. S. Ignatius Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelph. quam Molinæus ipse hoc ipso loco citat, *Ecclesiam vnum altare habere testatur.* S. Dionysius, quem perantiquum & vtilem scriptorem Molinæus passim fatetur, c. 3. Hierarch. Eccles. *altaris* expresè meminit. Apostolorum canones 3. & 4. altare Domini in Ecclesia positum indigitant. S. Irenæus *vicinus Apostolorum*, vt pote B. Polycarpi Martyris S. Ioannis Apostoli auditoris discipulus, lib. 4. c. 20. *omnes Domini Apostolos asserit fuisse Sacerdotes*, quia Deo & altari semper seruiebant. idcirco in Actis c. 13. vbi Vulgata legit, *Ministrantibus autem illis Domino*, Erasmus aliàs satis gratus sectariis, euidentiâ textus originalis conuictus intrepidè vertit, *Sacrificantibus illis Domino.* Tertullianus Latinorum Patrum antiquissimus, passim meminit altaris, lib. de pœnit. inter alia signa humilitatis pœnitentium, hæc duo recenset, *Presbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari.* Et in lib. de orat. sub extremam oram, *Solennior*, inquit, *erit statio tua, si ad aram Dei steteris.* Eusebius Cæsariensis lib. 4. Demonst. Euangelicæ, de altari Ecclesiæ pleraque dicit. S. Cyprianus eo nomine nullum frequentius habet; non est necesse simul & vbique commemorare omnia: breuiter igitur dicta clarissima illius subindicabo, Epist. 40. *Deus*, inquit, *vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata: Aliud altare constitui aut Sacerdotium nouum fieri præter vnum altare & vnum Sacerdotium, non potest; quisquis alibi collegerit, spargit.* Et ep. 55. *Quid superest* (Nouatiano) *quàm vt Ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus Sacerdotibus, ac Domini altare remouentibus, in Cleri nostri sacrum venerandúmque consessum, simulachra atque idola cum aris suis transeant.* Et ep. 63. ad Cæcilium, qua ex professo de mysterio tractat Dominici calicis; altaris Domini & eius Apostolorum, eius ministrorum insignem facit mentionem. Ep. 64. edicit, *ne incesti, perfidi, profani, sacrilegi, apud altare consistant; ne ad altaris impiamenta & contagia patrum per suum concursum reuertantur.* Denique ep. 69. ad Florentium, vocat Episcopum, *Antistitem & rectorem altaris.* Posteriorum Patrum testimonia, scilicet Optati, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij Nysseni & Nazianzeni, Hieronymi, Augustini, notat insignia Card. Bellarminus lib. 1. de Missa c. 16. vbi probat sacrificium propriè dictum, ex sacro altarium ritu. Quibus addere possem Conciliorum de iisdem sanctiones, Carthag. V. c. 4. Rom. I. c. 13. Africani c. 5. Constantinopolitani III. c. 99. Aurelian. I. c. 14. Aure-

λειτουργούντων δὲ αὐτῶν κυρίῳ. Act. 13.

lian. III. c. 15. Aurel. V. c. 8. Hispal. II. c. 7. Agathens. c. 14. Narbon. c. 10. Antissiodor. c. 10. & aliorum posteriorum. Sed vltrà progredi superuacaneum foret, cùm habeamus reum confitentem. Molinæus enim qui testimonia primæ antiquitatis hîc notata reperiet; dat manus quoad sequentis antiquitatis consensum. A tempore enim Constantini Magni altarium constantem vsum, prout nunc est agnoscit. Vnde est quòd nonnihil ipsum pudeat falsæ suæ assertionis, qua dicere non erubuit, primis sæculis mensæ obtinuisse nomen, at paulatim tandem altaris vocabulum pro mensæ titulo irrepsisse; hoc enim, vt patet ex citatis testimoniis, mendacium est crassissimum.

§. II.

An Altaria primis Ecclesiæ sæculis fuerint tantùm lignea?

MOLINÆVS.

DIXI (inquit c. 18. Controu. 16.) *primis sæculis Mensam sacram ligneam passim fuisse. Hoc didicimus ab Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes: vbi queritur quòd inimici sui Ariani combusserint ante valuas Ecclesiæ subsellia, thronum, mensam, quæ lignea esset, vela Ecclesiæ, &c.* *

* *Tom. 1. ep. ad solitar. vitam agentes p. 847. in fine, & 848. initio.*

RESPONSIO.

SANCTVS Athanasius florebat sæculo 4. circa ann. 330. & teste S. Hieronymo obiit sub Valente, qui regnare cœpit an. 364. mirus est igitur Molinæus Chronologus & solers disputator, qui probatum ire pollicetur, primis Ecclesiæ sæculis non fuisse lapidea altaria, sed lignea; mensæque non altaris nomine solita esse vocitari. Quàm bellè id præstet, videamus? Omissis primis sæculis, scilicet ipso 1. 2. & 3. solùm ad 4. recurrit: & in probationem adducit, quod in quæstione non vertitur, sic enim arguit: *Teste Athanasio, in Ecclesia Alexandriæ erat mensa lignea, quam Arriani flammis iniecerunt: ergo ibi nullum erat altare lapide excisum.* Consequentiam hanc esse nullam quis non videt? S. Athanasius dicit Arianos combussisse vela Ecclesiæ, thronum, & mensam, quæ lignea erat; quæ additio satis clarè insinuat fuisse aliam, quæ lignea non erat, alioquin hac distinctione opus non erat. Nam hos hæreticos narrat extulisse extra Ecclesiam quæ poterant transferri, flammis intulisse quæ poterant absumi; cætera verò in Ecclesia intacta reliquisse, quæ vtique fixa & saxea erant: addit enim consultò *& cætera quæ poterant &c.* Neutiquam igitur dicit quod Molinæus supponit. Tantum verò abest, vt testetur suo tempore destinatam fuisse tantùm mensam, & non altare, ad Mysterium diuinum celebrandum: qui in disputatione habita contra Arium in Concilio Niceno, disertè ait, *Christum vt Gentiles brutos & Dei ignaros ad verum Dei cultum vocaret, plenos Spiritu sancto misisse Apostolos suos, propositâ mensâ,* NIMIRVM SACRO ALTARI, *in quo panem cælestem &c. omnibus vitam donantem, sanctum videlicet & sacro-sanctum corpus suum exhibuit.* Altare igitur sua ætate dictam esse illam sacram mensam, in qua cultus ille

ſummus Dei veri celebratur, hócque nomine Apoſtolis à Chriſto traditam, ab iis ad poſteros tranſmiſſam palam aſſeuerat. Quid quod eadem pagina Molinæus fatetur ipſius S. Athanaſij æuo altaria fuiſſe lapidea, vt infrà patebit.

MOLINÆVS.

AVGVSTINVS epiſtola 50. eandem querimoniam contra Donatiſtas inſtituit his verbis, *Lignis altaris effractis, immaniter* (inquit) *ceciderunt.*

RESPONSIO.

SI ætate noſtra vixiſſet S. Auguſtinus, de Caluiniſtis eaſdem, aut multùm amariores querimonias deprompſiſſet, qui Chriſti altaria vbicumque potuêre graſſari, tanta impietate, quanta ferocia euerterunt & confregerunt. At interim Molinæo Caluiniſtæ teſtimonium ſuum petenti S. Auguſtinus non præſtat. Tametſi ex lapide fierent altaria, lignis poterant ad nitorem & decorem cooperiri: hæc Donatiſtæ confregerunt. Addere debuit quod idem S. Auguſtinus teſtatur, *Ipſos Eccleſias flammis incendiſſe?* Ideóne erant ligneæ? Ridiculum. Sed altare vocat S. Auguſtinus ſacrificij locum, nō menſam, ibidémque repoſitum venerabile Chriſti corpus disertè aſſerit. Porrò lib. 20. contra Fauſtum Manichæum c. 21. *In altari* (inquit) *Chriſti corpus offertur, ſanguiſque eius pro peccatoribus effunditur.* Et Serm. 11. de Sanctis, *Corpus Chriſti* (inquit) *eſt in altari. Quantum igitur ſcelus eſt, quantum ſacrilegium! altare Dei euertere?* Auguſtino antiquior Optatus Mileuitanus (auctorem iſtum quod ligna operta linteamine, initio lib. 6. commemorat, altaria omnia fuiſſe vbique de ligno Molinæus teſtari, perperàm aſſerit) lib. eodem 6. cont. Donatiſtas *altare* appellat *ſedem corporis & ſanguinis Chriſti. Quid igitur* (ait) *tam ſacrilegum, quàm altaria Dei frangere, radere, & remouere? In quibus vota populi & membra Chriſti portata ſunt?* Raditur lapis, frangitur, euerſus etiam remouetur. Quid hîc tantùm ligneum? Saxeus ſit oportet planè Molinæus, ſi his ſe teſtimoniis vt ſaxis obrui non ſentit. Accipiat & illud S. Auguſtini (ſerm. 19. de Sanctis) ad plenum cumulum, *crucis charactere Baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur, altaris Sacramenta cum interpoſitione Dominicorum verborum conficiuntur, Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ſignum ad ſacros ordines promouentur.* Et ep. 106. *Quando* (inquit) *audis Sacerdotem Dei ad altare exhortantem populum Dei, ora pro incredulis.* Et lib. de cura pro mortuis c. 1. *Non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ quæ in hac conſuetudine claret authoritas, vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum.* Audis Auguſtinum, altare Dei quo offertur Euchariſtia paſſim nuncupantem, ligneam verò menſam, nullibi appellantem. Hîc mihi excidere non patior Molinæum paſſim in hac diſceptatione Lectori ludificari: vbicumque enîm offendit ligna altaris apud Patres, putat hæc de ipſo altari, quod ex ligno compactum eſſet intelligi: At toto cœlo aberrat, ligna enim altaris, accipit pro lignis ex quibus altare eſſet confectum: ſed apud ſcriptores Eccleſiaſticos non ponuntur pro ipſo altari, ſed

pro cancellis altaris. Id ex eo patet, quod Eusebius agens de insigni templo Tyriensi à Paulino extructo memoriæ prodidit lib. 10. c. 4. Hist. Eccl. ista res sit, * *vt à plebe & multitudine eò non possit accedi; cancellis è ligno fabricatis circumdedit.*

* Nota.

MOLINÆVS.

AVGVSTINVS lib. qq. veteris & noui Testamenti scribit *officium fuisse Diaconi, altare deportare.*

RESPONSIO.

FALLITVR, vel fallere cupit Molinæus, hoc testimonium dum inducit: nam liber ex quo petitur non est S. Augustini, sed cuiusdam hæretici, quemadmodum accuratè probat Card. Bellarminus lib. de Ecclef. scriptorib. in Augustino. Attamen quia Molinæus eiusdem auctoris se testimonio niti gloriatur: æquum est vt se eius iudicio etiam subiiciat. At verò plurimùm ipsi incommodat, dum eodem loco, altare ad diuina mysteria testatur erigi, mensas verò pro mysteriis Ecclesiæ celebrandis non sustinet appellari, *Nolo*, inquit, *dicere mensis.* At vrgebit fortassis. Auctor iste dicit munus esse Diaconi portare altare & vasa eius & aquam in manus fundere Sacerdoti? Respondeo, verba illa omnia olent sacrificium & sacerdotium quæ Molinæus eiúsque asseclæ tanto odio persequuntur. Cæterùm vixit iste auctor, vt ex eius libro elicit præfatus Cardinalis Bellarminus, annis 300. ab excidio Hierusalem; sub finem igitur persecutionum extitit, quo tempore fuisse ob persecutionum impetus portatilia quædam alicubi altaria, non negamus. Vbique, vel passim, & cùm maximè diuina mysteria sine metu infidelium celebrari possent, prorsus inficiamur.

MOLINÆVS.

VERVM esse tamen non diffiteor iam à tempore Constantini Magni, sub quo Christiani magnifica templa extruere cœperunt; in Ecclesiis quibusdam præcellentibus, ortum fuisse morem altaria ex lapide conficiendi.

RESPONSIO.

IAM igitur S. Athanasij tempore altaria lapidea erant. Quomodo igitur suprà ausus est Molinæus asserere tempore S. Athanasij non altaria, sed mensas ad mysteriorum celebrationem fuisse appositas? Quæ tametsi altaria etiam dicerentur, nihilominùs non ex saxo fierent, sed ex lignis tantùm compingerentur? Vixit sanè B. Athanasius tempore Constantini Magni; si itaque tum altaria ex lapide fabricabantur in Ecclesiis insignioribus, fatendum vtique, ætate etiam S. Athanasij altaria fuisse ex lapide confecta, & speciatim Alexandriæ quæ vna ex Regiis sedibus, atque Patriarchalium Ecclesiarum secunda erat, à Romana omnium principe. Quamuis verò hanc confessionem manifesta plus nimium veritas ex ore aduersarij extorserit, dimidiam tamen non solidam vt ille debuerat veritatem agnouit: scilicet quia inuitus loquitur, quotiescumque de veritate quæstio est: certè enim ante Constantinum solida, & fixa altaria erant, quemadmodum & templa plurima, quæ Diocletianus religionis Christianæ

odiô, vbique gentium, vt testis est Eusebius, subrui, & æquari solo mandauit. Adde quòd persecutionum metu Christiani hac tempestate in cryptis, & locis subterraneis ad sacra conueniebant, in quibus excisa è lapide altaria consistebant, quemadmodum Romæ etiamnum cernitur in eiusmodi priscis Christianorum latibulis, quæ liber, cui titulus est *Roma subterranea*, propatulo exponit. Parisiis extat non absimile monimentum; sanè etenim anno salutis 1611. die 13. Iulij cùm in decliui montis Martyrum, vbi S. Dionysius cum beatis sociis gloriosam mortem passus est, ad capellæ nimis angustæ aliquam faciendam accretionem, iussu venerabilis Abbatissæ Mariæ de Beauuillier, foderetur; inter cauandum apparuit specus sub rupe, seu crypta veterrima, priscorum Christianorum latibulum, vbi sacros ritus, mysteriáque sua, nascente adhuc religione pij secretò peragebant, athletásque in pugna fidei coronatos ritu Christiano funerabant. Quô in antro ara quædam seu altare, non ligneum, sed de lapide admodum rudi, non ferro, nec alia instrumenti arte dolato, vel polito, ad partem speluncæ dextram quæ solem orientem conspicit, repertum est, visæque in eo crucis figuræ, sparsim insculptæ, nec non peruetusti in cryptæ lateribus signati characteres, tantæ caducitatis, vt vix ad legendum possint dignosci præter hos pauculos apices: MART. CLEME. DIO. qui soli supersunt conspicui, cæteris penitus oblitteratis præ nimia vetustate. Nemini inspicientium dubium hactenùs hæsit, has litteras à proto-Christianis in rupe ad monimentum exaratas, Martyres Clementem, Dionysiúmque ab eo missum, hócque in monte passum, commemorare. Altare verum excisum in petra crucis signaculis ruditer expressis insignitum, indicio esse perspicuo Apostolici huius moris, altaria è lapide construendi, aut exsculpendi. Ritus ille etiam perantiquus, super Martyrum sepulchra incruentum Christi sacrificium offerendi: cuius meminit S. Hieronymus scribens aduersus Vigilantium (Tom. 2. p. 409. a. 1.) *Super ossa Apostolorum offert Deo sacrificia, & eorum tumulos Christi arbitratur altaria* *: eodem argumento est, super altaria, quæ sunt ex lapide, primis Ecclesiæ sæculis consueuisse diuinam oblationem celebrari. Accedit Decretum vetus, *Altaria si non fuerint lapidea, chrismatis vnctione consecranda non esse.* quod renouatum est in Concilio Epaunensi. Cæterùm si aduersus tam manifestam veritatem pertinaciter contenderet Molinæus lignea fuisse ab initio altaria, non video quid tum posset pro sua hæresi colligere. Glossa *Altaria* in canonem præcitatum, ferri insinuat, Romæ, Lateranensis Basilicæ altare esse ex lignis compactum? at non minùs hîc creditur esse altare Christianum, & super illud verum sacrificium offerri corporis & sanguinis Christi, quàm si altare lapideum esset. Nec ritus ille, altaria ex petra construendi, adeo immobilis est (licèt antiquissimus) & alio longè annosior, totóque ferè orbe ab initio receptus, vt nihilominùs non possit in eo dispensari, sicut à Summis Pontificibus factum constat, in ipsa Ecclesia Lateranensi. Ferunt Lucianum Martyrem, & Presbyterum, supinum vinctum in carcere defectu al-

Vide lib. nostrum de Myst. Galliæ Scriptor. p. 799.

*Loquitur S. Hieronymus de Rom. Pont.

Extat apud Grat. de Consec. dist. 1. n. 31. can. Altaria. Vide Crepetium, vbi Euaristo, & Higino hoc decret. attribuit.

taris consecrati, super proprium pectus; gratissimum Deo sacrificium obtulisse. At hactenùs satis de altaris materia. De forma videndum.

§. III.

De forma altaris, atque fine, ad quem eriguntur: ac itidem de situ.

MOLINÆVS.

CONTENDIT ad formam conuiuialis mensæ tabulam sacramentorum fuisse confectam, sequitur enim Caluini paradoxum, lib. 4. Instit. c. 18. §. 12. *Mensam*, inquit, *dedit nobis Christus, in qua epulemur, non altare super quod offeratur victima.*

RESPONSIO.

SED quæ dicta sunt de altaris antiquissima nuncupatione, & perenni eiusdem ad sacrificium vsu, ex ipsa Christi institutione, & constanti Apostolorum ritu, moréque vbique iam ab hinc recepto, manifesto sunt ac ineluctabili argumento discriminis, quod inter sacrificatorium nostrum, (altare Euangelicum sic vocat Apostolus Heb. 13.) & mensam communem ad conuiuia, & symposia profana dispositam, intercedit. Dicit quidem Apostolus *nobis esse epulandum*, sed quia *Pascha nostrum immolatus est Christus:* incruentè quidem nobis appositus in cibum vitæ æternæ, sed tamen verè oblatus in remissionem peccatorum, *Super altare*, videlicet *quod habemus, & de quo edere non habent potestatem, ij qui tabernaculo deseruiunt*, quandiu scilicet increduli sunt Christo, & vetus Pascha comedunt, quod veri nostri tantùm typus erat. Si conuiuialis mensa esset Christianis propria, *& non altare*, vt Eusebius Emissenus nominat, *reuerendum*, Chrysostomus *tremendum:* cur tam splendidus ornatus à Patribus huic adhibitus est? facta cœna, vt hanc faciunt Caluinistæ sine vllo apparatu, tabulam ligneam amouere, & in angulum deponere, vt assolent, satis erat. At Theodoretus notæ fidei auctor est lib. 1. Hist. c. 10. (& histor. Trip. lib. 3. c. 5.) Constantino Magno imperante, sanctáque probante Ecclesia, altare Basilicæ maioris Hierosolymitanæ regiis stromatis, idémque vasis aureis & gemmatis, fuisse exornatum. Eusebius lib. 10. hist. c. 4. sic altaris Templi, à Paulino Tyriensi Episcopo ædificati, situm & dispositionem repræsentat: *Altari denique tanquam Sancto Sanctorum in medio sanctuarij sito.* Et infrà, *Augustum porrò ingens & vnum altare.* Sanctus Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, laudat eum quòd curam gereret sedulam, *vt altare nitidum & decorum esset.* In magnis solennitatibus ampliùs exornari altaria, priscum fuisse morem testatur, & celebrat S. Paulinus, Natali 3. S. Felicis, hoc tenore,

Heb. 13. *Hom. 4. de Pascha.* *p. 540. 541.*

Te priùs alma pio celebrans altaria cultu
Presbyter instituit . . . . . .
. . . .
Aurea nunc niueis ornantur limina velis
Clara coronantur, densis altaria lychnis, &c.

§. IV.

Quòd etsi plerumque vnum, tamen plura iam olim in Ecclesia altaria erant.

MOLINÆVS.

VNVM *quondam in qualibet Ecclesia erat altare tantùm; non autem incongrua altariolorum multitudo extructorum in templorum angulis; quemadmodum hodie in Romana Ecclesia licet conspicere.* p. 1026. post med.

RESPONSIO.

NIHIL speciosius profert Molinæus quo assertum suum fulciat, quàm hoc S. Ignatij dictum ad Philadelphenses, *Vniuersa Ecclesia vnum habet altare:* sed totum hîc, & integrum locum placet reponere; quò genuinus S. Ignatij sensus cognoscatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait S. Ignatius loco citato: *Scribo ad vos, monéoque vt vna fide, vna prædicatione, vna Eucharistia vtamini; vna est enim caro Domini nostri Iesu Christi, vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est: vnus item panis omnibus confractus, & vnus calix qui omnibus distributus est; vnum altare omni Ecclesiæ: & vnus est Episcopus cum Presbyterorum collegio, & Diaconis conseruis meis. Quandoquidem est vnus ingenitus Deus & Pater, & vnus vnigenitus Filius Deus Verbum & homo, vnus Paracletus Spiritus veritatis, & vna prædicatio, & fides vna, & vnum baptisma, & vna Ecclesia.* Precor te quisquis hæc legis, agítne hîc Molinæus bona fide? Loquitur Ignatius de Ecclesia, non vt materiale ædificium est, sed vt Christi corpus est mysticum: traducit hoc Molinæus ad templum materiale, & sic ad altare, quod hinc infert vnicum esse oportere in qualibet Ecclesia, hoc est in quacumque æde sacra; si ita est, dicit ibidem Ignatius vnum esse in omni Ecclesia calicem: igitur in Ecclesia toto orbe diffusa vnus sit tantummodo calix materialis, ex quo Christi sanguis vniuerso generi humano distribuatur. Apage has nænias! Miror quî fieri potest vt sic in re sacra, ideóque seria admodùm, non pudeat Molinæum tam pueriliter nugari; quin adeo ineptè & ridiculè argutari, suóque Lectori sic turpiter illudere? Pergit tamen, obiicítque non feliciori lusu, hoc S. Hieronymi in cap. 3. Amos pronunciatum, *Non vnum altare quod habet Ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima.* Quia igitur citat Hieronymi testimonium, loquentem Hieronymum ore proprio, & plena verborum serie sensúque germano nobiscum audire non grauetur: sic igitur ait S. Hieronymus super hæc verba Domini apud Oseam Prophetam, c. 3. *Visitabo super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram. Non vnum altare quod habet Ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima, tot enim habent altaria quot schismata.* Vbi manifestum est non damnare morem plura altaria vna in sacra æde constituendi; hæc enim licèt plura sint mole materiæ, sunt tamen vnum & idem vsu, fine, & significatione. Nihil frequentius apud Patres, quàm Ecclesiam esse vnam, eiúsque esse vnam fidem, vnum baptismum, vnum Deum, vnum Dominum, vnum templum, vnum altare, vnum sacrificium; licèt reuerà si lo-

cum, & materiam spectemus, plura sint templa, plura sint altaria. At hæretici, qui filij subtractionis facti sunt, se ab Ecclesiæ vnitate separantes, altare contra altare excitârunt, & posteà inter se diuisi, plurima altaria aduersa. & contraria erexerunt. Hic est sancti Hieronymi sensus, vt hæc clausula perspicuè ostendit, *Tot enim habent altaria, quot & schismata;* Nam aliud est altare Valentini, aliud Marcionis, aliud Montani, aliud Nouatiani, aliud Macedonij, aliud Iouiniani, aliud Donatistarum, aliud Manichæi, aliud Arrij, aliud Pelagij, aliud Nestorij, aliud Eutychetis. At in Ecclesia non sic, *Deus vnus est* (ait S. Cyprianus) *& Christus vnus, & vna Ecclesia, & cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut Sacerdotium nouum fieri præter vnum altare, & vnum Sacerdotium, non potest; quisquis alibi collegerit, spargit. Talis omnis hæreticus est, qui hostis altaris, aduersus sacrificium, Dei rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, &c. contemptîs Episcopîs, & Sacerdotibus derelictîs, constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, Dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare.* Bone Deus! quàm viuis coloribus hîc videmus Molinæum cum Caluino suo depictum? Qui sanè citans S. Hieronymi sententiam contra diuersa hæreticorum schismata, sacrilegáque altaria, seipsum gladio, quem strinxit, iugulauit.

MOLINÆVS.

PRVDENTIVS *lib. contra Symmachum, improperat Ethnicis, quòd in templis suis vnusquisque coram se proprium altare haberet.*

Omnibus ante pedes posita est sua cuique venusta
Arula . . . .

RESPONSIO.

QVID hoc contra Ecclesiam facit? An omnes Catholici vnicuique sibi proprium altare in Ecclesia extruunt? An plures Deos colunt? an aduersa inuicem sacra celebrant? Ridiculum est hoc dicere. Perperam igitur Molinæus quod Prudentius ait de Ethnicis, multorum numinum cultoribus, variorum sacrificiorum immolatoribus, Catholicæ Ecclesiæ attribuit. Longè aptiùs sibi suísque similibus probrum hoc applicâsset, qui quot falsa dogmata finxerunt, sibi tot erexerunt idola, tótque altaria eisdem monstris extruxerunt.

MOLINÆVS.

HÆC *est, quam facit Judæis Deus per Oseam Prophetam, exprobratio: Multiplicauit Ephraim* (inquit) *altaria ad peccandum.*

RESPONSIO.

INEPTE omnino, & contra apertissimum Scripturæ sensum. Queritur siquidem hîc de Hebræis Deus, quòd postquam propter scelera sua in captiuitatem ducti fuissent, peccata sua, non vt par erat, suis lachrymis, & seria emendatione eluerunt: sed auxerunt potiùs falsis numinibus, idolísque seruientes, moréque gentium cum quibus degebant, singulis his monstris immolantes, & propria cuique altaria erigentes, super quæ propria itidem sacrificia offerebant. Quæso Molinæum, vt qui S. Hieronymum super Amos interpretem proximè alle-

allegauit, eundem expositorem Oseæ non illibenter audiat. Ad hæc igitur verba Prophetæ, c. 8. *Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum*, S. Hieronymus sic ait, *Ducti in captiuitatem &c. Et hoc patientur, quia Ephraim princeps eorum multiplicauit altaria, non in quibus immolaret Domino, sed in quibus peccatis peccata coniungeret. Quæ altaria, id est aræ* (victimis scilicet cruentis infectæ) *vertuntur ei in delictum*, scilicet propter idololatriam, non propter altarium quantùm ad materiam fabricæ spectat, pluralitatem. Si enim vni vero Deo hæc altaria dicata fuissent, & sacrificium secundùm eius præcepta super iis fuisset altaribus ipsius Maiestati immolatum, populus hic non peccasset. Culpatur enim *quòd multiplicauerit altaria ad peccandum*, id est ad sacrificandum idolis, *non vt immolaret Domino*. Si frontem habet Molinæus, est sanè quod hîc ingenti pudore erubescat. Ex verbis enim Prophetæ, quæ in calumniæ suæ confirmationem adduxit, impostura eius non modò aperta patet, sed & perspecta fit insania, cùm nihil minùs Propheta dicat & sentiat, quàm quod ei imponit, & Ecclesia Catholica prorsus abhorreat ab ea impietate Iudaïca, quam illi impudenter impingit.

MOLINÆVS.

CONSVETVDO *ista pluralitatis altarium Romana in Ecclesia cœpit, quando mos inoleuit agendi Missas solitarias & priuatas, sine vllis communicantibus; Quæ festinanter dici solent in angulis cuiusque Ecclesiæ passim, pro dimidiato quindenario Francico**.

*Demy-teston.

RESPONSIO.

ANTEVERTIMVS suprà quæ hîc item effutit Molinæus, contra Missas non publicas (vt sunt Parochiales) in quibus non communicant Laïci, dicteriáque eius virulenta de Sacerdotum in iis festinatione, & vili quo eos ad hoc conduci pretio comminiscitur. Quamobrem dicta repetere superuacaneum puto: verùm nefas arbitror id quod dicit de pluralitatis altarium in vna Ecclesia origine (quam nuperam asserere non veretur) sine responso, & quidem solido, & perspicuo præterire. Certè enim illa pluralitas altarium in singulis Ecclesiis non est noua, nisi annorum supra mille & quinquaginta antiquitas Molinæo insanienti pro nouitate computanda videatur. Enimuerò S. Gregorium cognomento Magnum, maiorem merito, maximum dignitate anno 590. creatum fuisse Summum Pontificem, ire inficiatum (vt omnes nôrunt & fatentur) quantumuis deploratâ sit audaciâ Molinæus, ipse non audebit. At S. Gregorio sedente in Cathedra B. Petri, plura altaria iam ex vsu probato erigebantur. Hoc patet ex eiusdem sancti Pontificis ep. 50. lib. 5. scripta ad Palladium Episcopum Santonensem, qui in vna eadémque Ecclesia altaria tredecim construxerat, quibus consecrandis Ecclesiastico ritu, Sanctorum reliquias sibi donari à beato ipso Gregorio per proprium internuncium Episcopus ille petierat. *Veniens lator præsentium Leuparicus Presbyter vester*, (ait S. Gregorius) *insinuauit nobis fraternitatem vestram, Ecclesiam in honore B. Petri & Pauli Apostolorum, nec non Laurentij & Pancratij Mar-*

tyrum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse: Ex quibus quatuor necdum consecrata comperimus remansisse, ob hoc quod suprascriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente disponitis. Et quia reliquias sanctorum Petri & Pauli, nec non Laurentij atque Pancratij Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur vt eas cum reuerentia suscipere & collocare auxiliante Domino debeatis &c. Sed diu anteà multorum altarium in vna eadémque Ecclesia ritus inoleuerat. Multa enim fuisse Nolæ in Ecclesia sancti Felicis, eiusdem Ecclesiæ Præsul S. Paulinus BB. Hieronymo & Augustino amicitia coniunctissimus, eiusdem Martyris Natali IX. circa medium insinuat, dum illud templum & reliquias ibi Sanctorum honoratas describit.

Quos hic ad sancti iustum Felicis honorem
Duxerit orandi studium non cura bibendi:
Nam quasi contignata sacris cœnacula tectis
Spectant de superis altaria tota fenestris
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora sedem.

En multa altaria in vna Ecclesia ante annos mille & ducentos, sanctus enim Paulinus anno 420. florebat. Certè Molinæus nouitatis doctor se valde imperitum sacræ antiquitatis ostendit. Patiatur itaque se doceri, discerique vel serò non vereatur iam olim vt & nunc in vno eodémque templo & vnum altare & multa altaria extitisse. Quæ res in causa est cur sancti Patres sacríque historici aliquando altare vnum, aliquando altaria in plurali passim memorentur. In vnaquaque ciuitate erat vna Ecclesia & plures Ecclesiæ. Ecclesia maior seu matrix, absolutè Ecclesia propter suam præeminentiam vocitari, vt nunc fit, à Maioribus consueuerat; cæteræ titulorum propriorum vocabulis censebantur. Sic in vnaquaque Ecclesia & æde sacra erat vnum altare quod nos nunc summum appellamus, & absoluto nomine altaris designamus, reliqua propriis quæque vocabulis à summo illo erant distincta, quod cancellis circumseptum eminentiori loco templi positum & insigniùs decoratum erat. Eiusmodi altare quod in Tyriensi Ecclesia Paulinus loci huius Antistes construxit, Eusebius suprà citatus, *ingens & augustum appellat.* Minora altaria vbi erigebantur, tanto ornatu non splendebant, solum altare maius hac etiam prærogatiua pollebat, quòd Eucharistia super id & ad venerationem & ad fidelium pastum asseruabatur: in arcula enim sub cruce composita Christi corpus adorandum conditum erat. Quo de ritu testis est S. Paulinus, epist. 12. ad Seuerum describens Epigrammata quæ ipse ad ornatum Basilicæ S. Felicis dictauerat, sic enim ait:

Compositis sacra cum cruce Martyribus,
Cuncta salutiferi coëunt Martyria Christi,
Crux, corpus, sanguis Martyris, ipse Deus.

Quem morem commendans Synodus Turonensis anno 570. celebrata, statuit vt corpus Domini in altari non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Fortunatus laudat Felicem Nan-

netensem Episcopum lib. 3. Carm. 25. qui sacram Turriculam ad pretiosum Christi corpus honorificentiùs custodiendum fecerat: nec tamen vasculum, quantumuis auro & gemmis micans, thesauro recondito innuit comparandum.

Quàm bene cuncta decent, sacrati vt corporis agni
Margaritum ingens, aurea dona ferant.
Cedant Chrysolytis Salomonia vasa metallis
Ista placere magis, ars facit atque fides.
Quæ data, Christe, tibi Felicis munera, sic sunt:
Qualia tunc tribuit de grege pastor Abel.
Et cuius tu corda vides, pietate coæquas
Sarapta merito, quæ dedit æra duo.

At verò diuina Eucharistia super altari summo tantùm collocabatur, quod rectè ideo ab Optato vocatur, corporis & sanguinis Christi sedes: qua de causa, altare religioso honore venerandum asserit & monet S. Chrysostomus hom. 20. in 2. ad Cor. In cæteris altaribus Christi corpus non seruabatur, sed in iis erat, vt Optatus loquitur, *certis momentis*, scilicet eo tantùm tempore quo sacrificium offerebatur. Et idcirco locus ille quo situm erat, altare maius, *Sanctuarium, & Sancta Sanctorum*, speciali consueuerat priuilegio nuncupari, in quo solenne & publicum sacrificium fieri solebat, sicut etiamnùm obseruatur. Cæterùm, iamdudum in Gallia mos iste viguit: extat siquidem libellus verè aureus ante annos 700. conscriptus de Sanctis & Ecclesiis Claromontij, quem doctissimus Sauaro fideliter ex peruetustis membranis descriptum, & notis eruditis insignitum, in lucem edidit, & piæ memoriæ Francisco Cardinali Rupifucaldio, Aruernensi tum Episcopo nuncupauit. Titulus MSC. Codicis, vt Sauaro ipse reponit hic erat: *De Ecclesiis. Et altaria * quæ in Claromonte consistunt.* I. *Imprimis in Domoniatus Ecclesia* (quæ B. Virginem patronam colit) *est altare S. Mariæ, & sanctorum Agricolæ & Vitalis, & altare S. Crucis, altare S. Geruasij, altare S. Ioannis Baptistæ, altare S. Iuliani Martyris, & altare S. Angeli.* II. *In Ecclesia S. Mariæ principalis, primum altare S. Mariæ, altare S. Iuliani, altare S. Priuati, altare S. Sulpitij, vbi requiescunt S. Auitus, S. Garius, & S. Sigo.* III. *In Ecclesia S. Laurentij &c.* IV. *In Ecclesia S. Boniti, altare S. Mauritij, altare S. Angeli, altare S. Petri, & S. Mariæ, vbi requiescit S. Bonitus in corpore.* V. *In Ecclesia S. Christophori, altare S. Christophori, altare S. Hilarij, altare S. Martini &c.* X. *In Ecclesia sancti Venerandi, altare sancti Juliani & sanctæ Basilissæ Antiochenæ; altare S. Quintini, & sancti Dionysij, altare S. Mariæ &c.* XI. *In Ecclesia sancti Illidij, altare S. Clementis, altare S. Mariæ &c.* XVII. *In Ecclesia S. Petri, altare sancti Petri, altare S. Mariæ, altare sancti Genesij &c.* Consimilia licet toto hoc libello perlegere. Nec enim hîc opus est describtum ire singula, quæ sanè antiqui ritus Ecclesiastici, in eodem templo extra maius altare seu primum (vt suprà dicitur) alia minora construendi patenti indicio sunt: quamuis si eiusmodi testimonia cessarent, & *nos taceremus, lapides loquerentur*, etenim tot templa quæ

* rectiùs, & altaribus

superſunt poſt recentium hagiomachorum furorem, ſacræ huius praxis quam tuemur, conſpicua ſunt monimenta: *Ita vt* (ſicut ait Apoſtolus 1. Theſſ. 1. 8.) *nobis non ſit neceſſe quicquam loqui.* Abeat igitur profanæ nouitatis amator, ſed ſacræ antiquitatis hoſtis Molinæus, & quia non agnoſcit veritatem, & quæ vera ſunt, & loqui neſcit; tacere ſaltem cum ſerio, at ſero, ſed vtili pudore aliquando incipiat, *Pharmacum enim mali* (vt priſcus ſapiens ſcitè dixit) *ſilentium eſt.*

ARTICVLVS II.

An in omni loco, ritè & canonicè ſacrificari poßit?

MALACHIÆ, de ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio, hoc eſſe perilluſtre vaticinium, ſummo conſenſu Patres tam Græci quàm Latini aſſeruerunt; *Non mihi voluntas in vobis* (Iudæis videlicet) *dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus. Et in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, ait Dominus exercituum.* Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Triphone, hoc ei pro ſacrificio Euchariſtiæ, diuinum obiicit oraculum, ſpecialitérque iſta verba ponderat: *In omni loco ſacrificatur.* Nam Iudæi certo quodam loco, ſcilicet Hieroſolymis, tantùm ſacrificabant. At vbique gentium & in omni loco ab Eccleſia ſacrificatur & offertur Deo oblatio munda: *De noſtris gentium* (inquit) *quæ in omni loco offeruntur ſacrificiis, hoc eſt pane Euchariſtiæ & poculo ſimiliter Euchariſtiæ, iam tum locutus Malachias prædixit, nos quidem glorificare nomen eius, vos autem profanare.* Idem obſeruat ex eodem Malachiæ teſtimonio S. Irenæus lib. 4. contra hæreſes, c. 32. in fine, vbi hoc vaticinium eius manifeſtiſſimè impletum eſſe aſſerit: *Quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo, omni autem loco ſacrificium offertur Deo, & hoc purum; nomen eius ſic glorificatur in gentibus.* Hanc ipſam particulam ſolerter more ſuo expendit S. Auguſtinus, lib. 18. de Ciuit. Dei, c. 36. vbi ait, *Hoc ſacrificium per Sacerdotes ſecundùm ordinem Melchiſedech, cùm in omni loco à ſolis ortu vſque ad occaſum iam videant offerri, ſacrificium Judæorum de quibus dictum eſt, Non eſt mihi voluntas in vobis, iam ceſſare, negare non poſſunt,* &c. Igitur notanda hîc venit memorabilis S. Leonis ſententia: *Nunc Domine carnalium ſacrificiorum varietate ceßante, omnes differentias hoſtiarum vna corporis & ſanguinis tui implet oblatio; quoniam tu es verus Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & ita in te vniuerſa perficis myſteria, vt ſicut vnum eſt pro omni victima ſacrificium, ita vnum de omni gente ſit regnum.* Hac enim ex doctrina ſequitur, quòd ſicut regnum Chriſti vniuerſale eſt & omnes orbis partes continet, omnéſque gentes complectitur, ſic eius ſacrificium quod pro omni genere humano inſtitutum eſt, in omni loco, vbi viuentes ſunt homines, poſſit ac debeat offerri.

Malach. 1.

Lib. 1. de paſſ. Domini.

§. I.

An Missæ sacrificium poßit in naui, supra mare, vel super flumen celebrari?

VASQVEZ hanc quæstionem obiter attingit tom. 3. Comment. in 3. part. S. Thomæ q. 83. a. 3. disp. 233. §. *Cæterùm*, hancque resoluit negatiuè. Cui libenter quidem assentirer, si rationum momentis quibus nititur, persuasionem eius viderem validè confirmari. Sed cùm hæc quæstio libera sit; & ipsemet fateatur, nulla lege Ecclesiastica, minus autem diuina, hoc ne fiat prohiberi, mihíque positiua sententia probabilior appareat: sine vllo præiudicio veritatis, hanc mihi impræsentiarùm asserendam, haud absque rationabili persuasione, vt censeo equidem, aggredior.

Quod dixit S. Carolus Borromæus in aureo illo opusculo, cui titulum indidit *De Concionatorum instructione*, hîc à me haud temerè vsurpari posse existimo: *Prædicationis munus* (inquit) *nullo neque tempore, neque loco Christus præfiniuit: neque Apostoli item, qui omni loco omníque tempore sacrum Euangelium dissemінârunt.* Constat etenim quòd Christus incruentum hoc sacrificium instituendo locum nullum præscripserit, neque diem, aut tempus vllum determinârit, sed vtrumque reliquerit Ecclesiæ suæ arbitrio: dixit enim simpliciter, *Hoc facite in meam commemorationem*, nec vbi, nec quando, vllo verbo expressit.

De loco, nec Apostoli, nec Ecclesia præceptum aliquod ediderunt: *An supra mare inter nauigandum*, Eucharistiam consecrârint & dispensârint fidelibus qui eos comitabantur, me legisse, ingenuè fateor, vspiam non memini. Beatus Paulus cùm è Iudæa in Italiam vt sisteretur Cæsari, nauigio veheretur, suscepto inter procellas Angelico nuncio de omnium qui secum in vase erant incolumitate & salute, vbi illos bono vt essent animo cohortatus esset, *Quia* (inquit) *nullius vestrûm capillus de capite peribit. Cùm hæc dixisset* (scribit qui aderat S. Lucas, Act. 27. 34. 35.) *sumens panem gratias egit Deo, & cùm fregisset cæpit manducare.* Auctor operis imperfecti apud S. Chrysostomum hom. 17. in Matth. hunc locum de Eucharistia explicat. Fauent verbum εὐχαρίστησε & frangendi, quæ ex vsu Ecclesiastico, ad Sacramentum sunt accommodata: & quia priùs gratiæ actæ sunt quàm cibus sumeretur. Cùm autem cibus est communis, gratias post pastum agere solemus, vt passim Christus ipse fecit. Nec infringitur hæc ratiocinatio, ex eo quod subinde omnes qui erant in naui cibum sumpserunt; distributiuè enim, & per quandam conuenientem accommodationem hæc debent intelligi: ita vt scilicet Paulus, per mystici panis consecrationem ordiri voluerit, quem gratias agendo benedixit, fregítque, & suis comitibus Christianis, sua manu porrexit, vt ait præfatus auctor. Tum cibum cum eis communem sumpserit, & eius exemplo & hortatu, cæteri omnes qui erant in naui. Vnde subiunxit ipse S. Lucas,

Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. At Auctoris Imperfecti sententiam tantùm indico, quam ne vt certam incutiam, facit veri Chrysostomi ac Bedæ Venerabilis, & aliorum Sanctorum insignium auctoritas, qui hunc locum Actorum interpretantes, de communi pane & cibo vsuali exponunt. Hinc tamen semper remanet huius loci genuinus sensus ambiguus, nec lector alteri, potiùs quàm alteri, interpretationi sequendæ obstringitur. Sed ad certiora iam argumenta progredior.

S. Ambrosius (tom. 4. p. 315.) testis est in libello *de Satyri fratris sui obitu*, morem fuisse fidelium nauigantium diuinam Eucharistiam apud se reconditam seruare. Imminente igitur naufragio, Satyrum qui adhuc Catechumenus erat, ab iis quos nouerat initiatos mysteriis, diuinum illud Sacramentum fidelium poposcisse, vt non curiosos oculos inferret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium: *Datum sacrum pignus fecit* (inquit) *ligari orario, atque orarium inuoluit collo, & ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resoluta, tabulam cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. Nec inani fiducia: primus enim seruatus ex vndis & in portum terrenæ stationis euectus, Præsulem suum* (Christum vtique) *cui se crediderat, sibi adfuisse recognouit.*

S. Ludouicus Francorum Rex, morem hunc antiquum fidelium habendi in naui pro vnico præsidio atque solatio pretiosum corpus Domini, solita pietate seruauit. Testis est enim qui aderat, conspectáque suis oculis memoriæ prodidit Ioannes Ianuillæ Toparcha, & Campaniæ Senescallus, in historia sancti ipsius Regis, (edit. Paris. ann. 1617. in 4. p. 240.) cùm ipse ab Oriente rediret, cum Regina sua coniuge, & tribus liberis, multísque regni proceribus, orta graui tempestate, circa insulam Cypri, & Regem & omnem comitatum eius, adeo grauiter periclitatos, vt iudicio nautarum vix vlla spes salutis superesset: tum verò omnes ante Christi corpus procidentes, diuinam opem in tanto discrimine, cum gemitu & lachrymis deprecatos: *Il y en auoit plusieurs deuant le corps de nostre Seigneur, qui estoit en la Nef, tous adorans & crians pardon à Dieu, car chacun s'attendoit de noyer.* At diuino auxilio Rex cum suis saluus & incolumis, ab hoc periculo mox emersit, diuinóque beneficio, & patenti miraculo suam suorúmque salutem retulit, profusa gratiarum actione, laudem Deo rependit.

At fortè quispiam ad hæc exempla respondebit, insignia quidem & perenni memoratu digna esse, veruntamen nihil conferre ad præsentem quæstionem: etenim hæc probare quidem morem iam olim inoleuisse, vt fidelis præsidij causa corpus Domini sub solida specie panis secum in naui perferrent: non autem quòd fas sit in nauigio celebrare Missæ sacrificium. Causam enim esse euidentem, cur portare diuinum Sacramentum liceat, sacrificium verò fas non sit offerre: posse siquidem Sacramentum sub vna specie (panis scilicet, quæ solida est) in naui sine periculo seruari, àt sacrificium debet necessariò sub duabus speciebus confici, nec aliter fieri potest. *At in mari*

(inquit Vasquez) *aut in fluuio supra nauim, est aliquod periculum, nam potest facilè motu nauis sanguis effundi.* Qua etiam ratione nituntur Angelus, Syluester, Gabriel, Nauarrus, ac plerique alij Canonistæ & Summistæ. At hæc ipsa ratio mihi sanè videtur leuis esse momenti, hácque non obstante morem fuisse pridem facile est ostendere in Ecclesia receptum, vt nauigantes fideles non solùm corpus Domini sub specie panis præsidij causa apud se seruarent, sed etiam instante submersionis periculo, vt ad diuinæ synaxis sub vtraque specie sumptionem confugerent, quæ sine sacrificio ibidem celebrato fieri non poterat: Nam etsi olim persecutionum tempore, sacra Eucharistia fidelibus traderetur, qua se ipsos munirent communicantes, in ipso agonis procinctu, tamen eis dari nunquam consueuerat sub vtraque specie, sed tantùm sub specie panis, ne sanguis scilicet Domini casu aliquo effunderetur, aut fluida species quæ citiùs solidâ corrumpitur, temporis breui spatio deperiret. Igitur cùm se nauigio fideles committerent, etsi fieri poterat vt eis Eucharistia sub specie panis ad pignus & munimen consignaretur: tamen vt sanguis Domini è calice illis vnâ daretur, nunquam admisit Ecclesiæ politia. Si igitur perillustri & digito Dei obsignato exemplo, iam euincam fideles extremo in periculo naufragij constitutos in ipsa naui communicâsse corpus & sanguinem Domini sub vtraque specie, illic sacrificium fuisse celebratum, quo vtraque species consecraretur, & mox dispensaretur periclitantibus ad corporis & animæ munimentum & salutem, absque vlla cõtrouersia fatendum erit. Iam igitur Ioannem Diaconum audiamus lib. 1. vitæ S. Gregorij, c. 32. miraculum insigne sic factum recitantem:

Maximianus Abbas, qui postea Syracusanus Episcopus extitit, ad venerabilem Leuitam Gregorium (tempore scilicet Pelagij Papæ) *in regiæ vrbis* (Constantinopolitanæ) *palatio pro responsis Ecclesiasticis desudantem, visitationis gratiâ cum fratribus venit: & dum ad monasterium eius sibi quoque commissum, Romam rediret, in mari Adriatico nimia tempestate deprehensus, inæstimabili ordine atque inusitato miraculo erga se cunctósque qui secum aderant, omnipotentis Dei & iram cognouit & gratiam. Nam cùm in eorum morte ventorum nimietatibus fluctus eleuati sæuirent, ex naui claui perditi, arbor abscissa est, vela in vndis proiecta, totúmque vas nauis nimiis quassatum fluctibus, ab omni sua fuerat compage dissolutum. Rimis itaque patentibus intrauit mare, atque vsque ad superiores tabulas impleuit, ita vt non magis nauis inter vndas, quàm vndæ intra nauim esse viderentur. Tunc in eadem naui residentes non iam ex mortis vicinia, sed ex ipsa eius præsenti visione turbati omnes sibimetipsis pacem dederunt, corpus & sanguinem Redemptoris acceperunt, Deo se singuli commendantes, vt eorum animas benignè susciperet quorum corpora ita pauendæ morti tradidisset: sed omnipotens Deus qui eorum mentem mirabiliter terruit, eorum quoque vitam per meritum Gregorij famuli sui, pro cuius speciali amore venerant, mirabiliùs reseruauit. Nam diebus octo nauis eadem vsque ad superiores tabulas aquis plena, iter proprium peragens enatauit. Nono autem die ad Crotoniensis castri portum deducta est.* Hæc Ioannes Diaconus.

His positis iam peruium est iis rationibus, quas Vasquez pro suæ

opinionis defensione ac confirmatione assignat, satisfacere. Duas in totum adducit: Prima, est periculum euersionis calicis, sed ex dictis non valet; addíque potest, esse lucida interualla quibus in mari vel flumine cessat eiusmodi periculum, & quandiu non imminet, tutò sacrificari potest. Contendunt Casuistæ & Summistæ prædicti fas esse celebrare Missæ sacrificium in littore maris, sub tentorio, quin etiam sub dio modò tempus sit serenum, *Tunc enim* (aiunt) *non obstat, quia non instat periculum euersionis seu altaris, seu calicis.* A pari idipsum dici posse de oblatione sacrificij in naui, aspirante aura serena, & fulgente cœlo tranquillo. Secunda ratio quam præcipuam Vasquez existimat, ea est: *quòd hoc fieret contra communem consuetudinem.* Respondeo, *consuetudinis obtentu non licet venire contra sanctorum Patrum constitutiones*, proinde neque contra Sanctorum exempla, minùs verò contra miracula probata, quæ certa Dei sunt testimonia. cap. *cùm satis, de off. Archid.* Accedit axioma S. Isidori in synonym. lib. 2. *Consuetudo auctoritati cedat.* Item *vsum ratio vincit.* Quia omnis consuetudo vt longæua, sic rationabilis esse debet *cap. 1. de Consuet.* Ius enim contra rationem nullum est. At verò consuetudo quam Vasquez obtendit nec longæua est, quia noua & opposita est antiquæ; nec rationabilis: nauigantes enim fideles in imminenti periculo constitutos iis priuat auxiliis, quibus fideles dudum, quum contrario more vterentur, diuino fauore potiti sunt; Consuetudo autem quæ est contra vtilitatem Ecclesiæ debet abrogari, nam contra consuetudinem (tametsi antiqua sit) ex rationabili causa fieri potest nouum statutum. *cap. cum M. Tit. de constitut.* Et vsus qui irrepsit sine iure magis verò contra ius cognitum, tolli debet. Adde quòd consuetudines quando variæ sunt, debet seruari illa quæ est magis rationabilis: atqui ea quam tuemur origine præstat, antiquitate præualet, ratione superat; nam nititur primordiali traditione, & Sanctorum factis diuino indicio confirmatis. Fatetur Vasquez nostræ sententiæ nullam legem Ecclesiæ refragari; etenim in iure non excipi quoad locum sacrificij, neque nauim supra mare, neque nauiculam super flumen. Adiicere debuisset, neque suæ fulciendæ opinioni vllam suppetere canonicam auctoritatem, neque solidam rationem, vt constat ex dictis.

§. II.

De altari portatili.

ANTIQVO iure strictæ obseruationis erat, Missæ sacrificium celebrandum esse dumtaxat in locis consecratis, sicut patet ex *can. 12. dist. 1. de Consecrat.* qui sic habet, *Missarum solennia non vbique, sed in locis ab Episcopo consecratis &c. celebranda esse censemus.* Expressior est *can. 11. eiusdem dist.* qui hac serie constat: *Sicut non alij quàm sacrati Domino Sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre: Sic nec in aliis quàm Domino consecratis locis, id est in tabernaculis diuinis, precibus à Pontificibus delibutis Missas cantare, aut sacrificia offerre licet &c. in domibus tamen*

Ex Concil. Triburiensi.

Desumptus est ex epist. 1. Felicis Papæ ad omnes Orthodoxos.

tamen ab Episcopis siue Presbyteris oblationes celebrari nullatenùs licet. Canon hic, *ergo &c.* qui (eadem dist. n. 14.) S. Clementi tribuitur, idem strictè decernit, & canon immediatè sequens adscriptus Syluestro Papæ, in generali Synodo residenti, cuius est titulus, *Abiiciantur Sacerdotes, qui in locis non sacratis, Missas celebrare præsumunt;* est autem tenoris huiusmodi: *Nullus Presbyter celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse Sacerdotij.*

Verùm rigidior plus æquo nónnullis forsitan videbitur hæc canonum disciplina; quin & aduersari Apostolorum & Martyrum exemplis: Nam de Apostolis quidem testis est sanctus Lucas Act. 2. 42. & 46. *Illos perseuerantes fuisse in communicatione fractionis panis, & orationibus.* Et orationibus quidem, in templo institisse: at quia hìc non poterant Christi mysteria celebrare, *Fregisse circa domos panem.* Syrus interpres sic vertit: *& domi frangentes erant munus benedictum:* quemadmodum etiam legunt Biblia regia. Martyres etiam in cryptis & latibulis Eucharistiam consecrâsse & dispensâsse, acta eorum passim perhibent; quin & S. Petrus in carcere diuinum sacrificium immolauit, sic enim legimus in actis sanctorum Martyrum Processi & Martiniani: *Baptisati quia sunt beati Processus & Martinianus ab Petro Apostolo; hoc vt viderunt cuncti qui aderant in custodia, prostrauerunt se ad pedes B. Petri Apostoli, & baptisati sunt promiscui sexus & diuersæ ætatis numero 47. obtulit autem pro eis sacrificium laudis, & participes eos fecit corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi.* Sic S. Stephanus Papa, vt eiusdem gestis commemoratur: Cùm ad signatam cryptam venisset, *Inuenti sunt illic tam mares quàm fœminæ 108. quos illo ipso die Pontifex in nomine Domini nostri Iesu Christi, sanctissimo baptismate, & aliis diuinis Mysteriis consecrauit &c. & sacrificium obtulit, sicque omnes sacrificiorum participes facti sunt.* In Actis S. Susannæ Virginis & Martyris, neptísque S. Caij Papæ, quæ passa est sub Diocletiano XI. Augusti: *Postquam piâ eius instantiâ, baptisati fuissent ab eodem Pontifice, Claudius, Præpedigna, Alexander, Cuthia, & Maximus, obtulit pro eis* (Antistes sanctissimus) *sacrificium in eadem domo, & consecrauit corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi &c. participauitque cum omnibus mysterium Dei.* Sexcenta supráque longè plurima consimilia exempla sanctorum Martyrum ex eorum gestis & passionibus, si opus esset, possent proferri, quibus eos constat in cryptis, speluncis, carceribus, domibúsque priuatis Pontifices, & Sacerdotes non solùm baptizasse, sed & tremendum Eucharistiæ sacrificium celebrasse; sed quæ signauimus ad rem, quam agimus, satis pro multis esse possunt.

Acta S. Steph. PP. & Martyris apud Metaphr.

Verùm hæc exempla facilè queunt cum canonibus præindicatis conciliari, si temporum diuersitatem, vt æquum est perpendamus; *Distingue tempora* (aiebat magnus Augustinus) *& concordabis scripturas.* Siquidem aliquo tempore quædam permittuntur, quæ alio prohibentur. v. g. Licuit dudum fidelibus acceptam à Sacerdotibus tempore persecutionum Eucharistiam, in domos suas transferre, & illic seruare, in occursu persecutionis pro cœlesti viatico sumendam pro-

priis manibus. Verùm sopitis persecutionum incendiis id ipsum quod tunc fas erat, Ecclesia prohibuit, quia causa cessabat, & hac licentia apud plerosque reuerentia Sacramenti huius venerabilis nonnihil minuebatur. Sic planè sub atris illis persecutionum turbinibus, fas Sacerdotibus erat vbicumque occasio requirebat, diuina mysteria consecrare & dispensare, sine locorum discrimine, vel delectu. At rebus Ecclesiæ tandem diuina benignitate compositis, pacéque tot Martyrum agonibus ac triumphis feliciter parta: quia vt monuerat vas electionis Paulus, omnia in Ecclesia cum ordine fieri oportebat: Ecclesiæ Præsides religionis decoro & diuinorum mysteriorum reuerentiæ magis conferre censuerunt, si hæc licentia restringeretur. Et vt tempus certum, sic & locus proprius, sacris muneribus obeundis, maximè verò incruento sacrificio offerendo specialiter assignaretur. Hinc igitur prodierunt illæ sanctiones, quibus nulli Sacerdotum licere statutum est sacrificium celebrare, nisi in locis Deo consecratis, mysticísque ritibus, qui in canonibus præscribuntur. Sed tamen illa prohibitio ita nunquam fuit absoluta, vt nulli exceptioni locus esset relictus; nam ipsi canones suprà citati quasdam clausulas exceptiuas continent, siquidem in can. *Sicut non alij*, post illa verba, *sic nec in aliis, quàm Domino sacratis locis &c. sacrificia offerre licet*, immediatè sequitur, *nisi summa coëgerit necessitas* &c. Et mox infrà, *nisi pro summa contingat necessitate, quoniam necessitas legem non habet.* Et in can. *Missarum solennia*, & post illa verba, *sed in locis ab Episcopo consecratis*, subiungitur, *vel ille permiserit*, supple *vbi.* Exemplum illustre celebrandi venerabile Missæ sacrificium extra Ecclesiam, & locum specialiter consecratum in casu grauis necessitatis refert S. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei c. 8. his verbis: *Tribunitius Hesperius, qui apud nos est*, (inquit) *habet in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum; Vbi cùm afflictione animalium & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperîsset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum eò pergeret, cuius orationibus cederent. perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio; Deo protinus miserante, cessauit.* Nec erat in illo loco Ecclesia, at nequidem oratorium vt ex verbis S. Augustini subsequentibus patet. igitur obtulit iste Presbyter in loco non sacro vrgente necessitate, quemadmodum & plerosque sanctos Episcopos fecisse iampridem, ex eorum gestis fit perspectum. At non sic tamen intelligas, vt super communem mensam incruentum sacrificium sancti illi Antistites celebrauerint, at Presbyter ille, cuius sacrificium Deo gratum fuisse S. Augustinus commemorat, altare, vt reor, viaticum seu portatile à suo Episcopo consecratum ad hoc attulit, & sancti illi Episcopi, vel consimile attulerunt, aut sanè inuenerunt in locis illis priuatis, vbi diuinam actionem obierunt: vel denique ibidem priùs quàm mystica munera offerrent consecrârunt, sicut in ipsis fidelium domibus Apostoli & Martyres leguntur factitâsse, vnde prodiit illud Chrysostomi, *Tum fidelium domos, paruas Ecclesias fuisse*, quia scilicet in illis domibus locum

Vide Bellarm. lib. 2. de Missa c. 9. vbi ex professo tractat de Missis priuatis §. *Nec solum.*

aliquem Pontifices diuinis officiis dedicabant, altariáque vel fixa, vel mobilia ibidem consecrabant, prout in eorum actis peruium est aduertere.

Hinc natum priuilegium Episcopis, altaria viatica, quæ portatilia vocant, secum circumferendi: quod ex more antiquo iuréque delibatum dispositio canonica confirmans vt vsu fixum permaneret in VI. Decretalium promulgauit. *Quoniam Episcopi, eorúmque superiores, se habent diuersis ex causis, à suis Ecclesiis, & Diœcesibus absentare frequenter, nec semper possunt commodè ad Ecclesias accedere, pro Missa celebranda vel audienda: (sine qua, eos transire non decet absque causa rationabili vllam diem) præsenti constitutione indulgemus eisdem, vt altare possint habere viaticum, & in eo celebrare ac facere celebrari, vbicumque absque interdicti transgressione illis permittitur celebrare, vel audire diuina.* *Lib. 5. tit. de priuileg. cap. 12.*

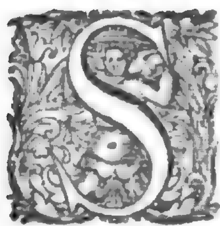
Quin & vt aliis fidelibus etiam laicis possint indulgere, vt stata oratoria habeant honestè & decenter disposita, in iísque à Presbyteris non vagis & ignotis, sed cognitis & probatis ab ordinario sibi celebrari diuina faciant, in altari eiusmodi debitè consecrato, non fracto sed integro, illibato & impolluto, certis diebus & præscriptis modis ac iustis limitationibus, Ecclesiæ communis consuetudo, quæ viget vbique, permittit. Verùm plerique abusus circa eiusmodi indulta passim (quod nonnihil dolendum est) irrepserunt, quibus vt mederetur, sacro-sancta Synodus Tridentina, hanc sanctionem adhibuit sess. 22. in Decreto *de obseruandis & euitandis in celebratione Missæ. Deinde vt irreuerentia vitetur, singuli* (Episcopi) *in suis diœcesibus interdicant, ne cui vago & interdicto Sacerdoti Missas celebrare liceat &c. Néve patiantur priuatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad diuinum tantùm cultum dedicata oratoria, ab eisdem Ordinariis designanda & visitanda, sanctum hoc sacrificium à secularibus aut regularibus quibuscumque peragi,* &c. Quæ quàm oscitanter seruetur Synodalis constitutio, nimis profusâ oratoriorum eiusmodi indulgentiâ, & altarium portatilium promiscua ferè iam omnibus concessio, non sine sanctissimæ religionis detrimento, piarum animarum scandalo, & diuini sacrificij cultus diminutione, satis est hoc luctuoso sæculo manifestum.

Quis qualísque fuerit vsus apud Maiores nostros, altarium huiusmodi portatilium, apud Iuonem Carnotensem Antistitem sanctissimum, iurísque sacri peritissimum inter legendum eius erudita scripta deprehendi. Percontatus ab eo fuerat G. S. Wandregesili Abbas, *Si altare motum denuò debeat consecrari?* sic autem respondit, *Consuluit paruitatem meam dilectio vestra, vtrum tabulæ altarium aliquando consecratæ cùm translatæ fuerint, & super nouam struem lapidum positæ denuò sint consecrandæ; quid nobis ex auctoritate & ratione faciendum videtur, cùm canon dicat:* altare si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur; *Quòd si Ecclesia propter motionem solius altaris denuò est consecranda, quanto magis altare quod motum est? præterea cùm signa similitudinem habeant earum rerum quarum signa sunt, sicut fides caput & fundamentum est sacræ religionis, immobilis debet esse & manere in credente, sic visibile altare quod figuram gerit fidei, debet* *Iuo Carnot. ep. 72.*

manere immobile: & sicut à fundamento fidei siquis motus fuerit per manus impositionem, corpori Christi quod est Ecclesia reconciliandus est; sic mensa altaris, fidei typum gerens si mota fuerit, iterum sacris mysteriis imbuenda est. Nec satis similis ratio est, quam quidam fratres nobis obiiciunt, quòd altaria portatilia, licèt de loco ad locum moueantur, non tamen denuo consecrantur. Hæc enim altaria non aliter consecramus nisi vel in tabulis ligneis, vel aliquo competenti substratorio compacta & firmiter sint affixa, vnde licèt de loco ad locum portentur, non tamen de loco in quo consecrata sunt mouentur: à quo si euulsa fuerint, sicut cætera altaria denuò sunt consecranda. Hactenus Iuo Carnotensis. Ex cuius verbis discere licet longè maiori cautela, eiusmodi altaria olim solita fuisse consecrari, & parciùs admodùm quàm nunc fit, concedi & transferri de loco ad locum consueuisse. Quod verò Laïcis ad libitum hæc habere aut transferre liceret, sicut iam passim vsu, vel potiùs abusu inoleuit: nullum vestigium volaticæ huius facultatis reperire licuit vspiam, vel apud Iuonem, vel alios, seu ei coæuos, seu ipso vetustiores auctores Ecclesiasticos. In antiquo ordine Romano, & Sacramentorum libro S. Gregorij, nihil habetur de consecratione altaris portatilis, sed dumtaxat altaris fixi, in loco sacro positi extat consecrandi præscriptus ritus. Extat tamen in MSC. Pontificalibus quibusdam, ipsa consecrationis formula altaris portatilis, quæ in nouo Pontificali Romano auctoritate Clementis Papæ VIII. restituto legitur expressa tit. *de Consecrat. altaris portatilis;* De cuius vsu legitimo Canonistæ & Summistæ disserunt, quos Sacerdoti officij sui studioso operæpretium fuerit consulere: quamuis quæ hîc obiter ea de re diximus, nonnullo ei subsidio esse possint, si attentè ab ipso considerentur.

CAPVT IX.

De legitimo sacrificij Missæ celebrandi tempore.

SACRA Tridentina Synodus sess. 22. speciali decreto præscribens, quæ obseruanda & euitanda sunt in celebratione Missæ, hæc de circumstantia temporis specialiter ordinauit: *Postremò ne superstitioni locus aliquis detur, edicto & pœnis propositis* (Ordinarij) *caueant ne Sacerdotes aliis quàm debitis horis celebrent.* At hoc mirum cuipiam fortè videbitur, cùm de horis tantùm legem ferat Concilium, cur de diebus tacuerit? Inquirendum hîc igitur est imprimis,

ARTICVLVS I.

Vtrum omni die liceat Sacerdotibus, diuinum Missæ sacrificium celebrare?

APOSTOLVS sanctissimi huius Mysterij institutionem, prout eam acceperat à Domino, referens, semper quamdiu mundus

durabit fas esse ipsum venerabile sacrificium celebrare, satis euidenter docuit, his verbis: *Quotiescunque* (ait 1. Cor. 11.) *hoc facietis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.* Quæ causa est cur incruenta noui Testamenti oblatio, *iuge sacrificium* à Daniele (c. 8. & 11. & 12.) appelletur; quod auferet quoad vsum publicum Antichristus: *A tempore* (inquit) *cùm ablatum fuerit iuge sacrificium;* Syrus interpres habet, *A tempore quo transibit oblatio*, sed Græca versio habet ἐνδελεχισμὸς, id est *continuitas*, siue continuus Dei cultus qui est Eucharistiæ iuge sacrificium, vt intelligunt S. Irenæus lib. 5. contra hæreses, Hippolytus Tract. de consummatione sæculi, S. Hieronymus in hunc locum, Theodoretus ibidem, & Primasius in c. 11. Apoc. Et rectè quidem. hoc enim est Dei cultus summus & perennis, sacrificiúmque indeficiens: nam Missa quotidie in Ecclesia toto orbe celebratur, sicut olim quotidie offerebatur iuge sacrificium agni, Exod. 12. qui Christi agni immaculati in Missæ sacrificio per singulos dies incruenter immolati, typus erat. De iugi ideo, quotidianáque sacrificij Christi in Missa celebratione, hic can. 2. Cabilonensis Concilij, n. 39. in sacri iuris codicem relatus est, De consec. dist. 2. n. 72. *Visum præterea nobis est, vt in omnibus Missarum solennibus, pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus deprecetur; sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in Missarum solennibus fundantur, &c.*

ARTICVLVS II.

An sint aliqui dies, quibus vetitum sit lege aliqua, diuina vel Ecclesiastica, offerre incruentum Missæ sacrificium?

DIVINA lex prohibitiua nulla prorsus suppetit, qua id vetitum ostendi queat. De Ecclesiastica disquirendum. Inter Canonistas rituúmque sacrorum tractatores, conuenit, omnibus anni diebus, paucis admodùm exceptis, hoc licere: etenim de tribus tantùm diebus vertitur inter eos controuersia; scilicet de Feria 5. in Cœna Domini; Feria 6. in Parasceue, & Sabbato sancto in vigilia Paschæ.

§. I.

De Feria V. *in Cœna Domini.*

SANCTI Francisci fertur epistola ad omnes fratres suos, in qua iubet, etiamsi in suis Monasteriis plures Sacerdotes adsint, *vnam celebrari Missam, adeovt vnus sit qui celebret, cæteri communicent.* Hanc epistolam Eckius in Enchiridio, vt S. Francisci genuinam, ait non agnosci, ab eius ordinis professoribus, nec à se tamen reiici: loqui

enim auctorem, non de quolibet die, sed de Feria v. in cœna Domini tantùm. in qua scilicet Ecclesiæ Catholicæ vetus est consuetudo, vt in vnaquaque Ecclesia, Missa solennis, à solo qui præest Sacerdote, celebretur, reliquis Sacerdotibus si in ea plures sunt, sola communione vel assistentia (vt aiunt) contentis. Elicitur priscus ille mos ex ordine Romano, ante annos fermè 800. edito, vbi sub titulo de Cœna Domini hæc habentur: *Fractis autem oblatis, communicent Presbyteri primò, posteà Diaconi, & cæteri omnes, & ita perficiatur Missa.* Anteà florebat Alcuinus, qui in libro quem conscripsit *de diuinis officiis*, ex veteri Ecclesiæ politia, *cap. de Cœna Domini*, expresse scribit: *Dum cantatur Antiphona ad Communionem, interim Clerum & omnem populum communicare.* Cui consonat liber Sacramentorum sancti Gregorij, vbi expleta Chrismatis consecratione, peractisque mysteriis, hæc rubrica subiungitur: *Pontifex vadit ante altare, & communicat omnis populus in ordine suo.* Et verò hac die, qua Christus Eucharistiæ sacrificium instituit, solus ipse sacrificauit, cæteri omnes qui ei in mensa assidebant (quamuis tunc fuerint ab eo Sacerdotes ordinati) ipso porrigente diuinum munus susceperunt. Ob reuerentiam igitur Christi solius hac die celebrantis, & suis manibus discipulos communicantis, conueniens esse nemo pius & prudens negauerit, vt ipsa die, qualibet in Ecclesia, vnica Liturgia celebretur ab vno, eóque primario Sacerdote, reliquis discipulorum instar assistentibus & summa modestia & humilitate de eius manibus suscipientibus corporis & sanguinis agni immaculati (qui pascha nostrum immolatus est) Sacramenta veneranda. Cæterùm & huic fauet consilio id quod Marcus Francolinus in libro de horis canonicis c. 30. n. 4. narrat suo tempore accidisse: scilicet Cardinalem Sauellium Pontificis Vicarium in Vrbe, quibusdam Sacerdotibus sacrificare volentibus in die Cœnæ Domini, prohibuisse ne ea die sacrificarent. Porrò Parisiis contrarium morem vsurpari conspicimus, & passim in Gallia, dicunt etiam in Hispania. At an procedat de facto, vel de iure, ipsi viderint qui faciunt. Excusari tamen censeo, ex tolerantia Episcopi, qui videt nec prohibet. Vasquez fatetur congruentiùs esse, vt eo die reliqui omnes Sacerdotes præter Præpositum (aut qui eius legitimè impediti, vices gerit) à celebratione abstineant, & ad imitationem Apostolorum de manu illius, tanquam de manu Christi, Eucharistiam accipiant. Addit & monitum optimum (vbi vsus præualet, nimirùm vt Sacerdotes singuli sacrum faciant feria 5. in Cœna Domini) ea die, solùm licere celebrare, antequam Missa solennis finiatur, & corpus Christi in locum designatum recondatur: nam posteà mox incipit officium Parasceues cùm statim vesperæ dicantur, & in Parasceue in memoriam mortis & sepulturæ Domini à celebratione sacrificij sit abstinendum. Ita Vasquez Comment. in 3. part. S. Thomæ disp. 232. c. 2. q. 83. art. 2.

§. II.

De Feria VI. in Parasceue.

NEMO Clericorum tam rudis est, qui nesciat in Feria 6. maioris hebdomadæ quæ dicitur *sancta Parasceue*, Missas non celebrari, officiúmque quod fit in altari sic esse dispositum extraordinario ritu: vt tamen sine consecratione & oblatione, recolatur piissimis cæremoniis, memoria passionis Domini illa die solennis. Nec est quod quispiam existimet morem hunc singularem, esse in Ecclesia à paucis sæculis obseruatum, cùm Innocentius I. qui sedere cœpit anno Domini 402. in epistola ad Decentium, manifestè testetur, antiqua hoc Ecclesiæ traditione seruari, vt biduo ante Dominicæ Resurrectionis triumphum, scilicet *in memoriam mortis & sepulturæ eius, sacra mysteria non celebrentur. Nam vtique constat Apostolos, biduo ipso, & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse. Quod vtique non dubium est, in tantum eos ieiunâsse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat isto biduo*, SACRAMENTA PENITVS NON CELEBRARI. Quæ Innocentij verba seriatim cum antecedentibus quibusdam & subsequentibus recensentur, *de Consecrat.* dist. 2. can. *Sabbato.* n. 13. Verùm Amalarius Fortunatus, qui eadem refert ex Decretalibus Innocentij, lib. 1. de Eccles. off. c. 13. paulo longiùs post medium, luculentiùs ea recitat, quàm apud Gratianum extant locô citatô: siquidem rationem reddens ex auctoritate ipsius Innocentij, cur Missa non cantetur in sexta Feria & in septima, hoc est in Parasceue, & in Sabbato sancto: post illa verba, *Vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo Sacramenta penitus non celebrari*, subiungit hæc continuo nexu, tanquam ipsius Pontificis propria: *orationes tantùm leguntur, Missáque ob hoc non canitur hodie, quia in hac die Dominus seipsum obtulit, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium.* Hánceque clausulam, Melchior Hittorpius, qui Amalarium cum cæteris diuinorum officiorum Tractatoribus edidit, in exemplari MSC. quod secutus est excudendo, intermisit quia ibi non inuenit.

In constanti vsu, vetus hæc traditio perseuerat, quoad feriam illam sextam maioris hebdomadæ, in qua non fit consecratio nec oblatio, sed tantùm communio Sacerdotis, ex præsanctificato Sacramento die præcedenti, vt omnibus notum est.

At obstare videtur quod habet Amalarius libro citato c. 15. se in veteri ordine Romano scriptum inuenisse: *Vt in die Parasceues duo Presbyteri afferant, post salutationem crucis, corpus Domini, quod pridie reseruatum est, & calicem cum vino non consecrato, quod tunc consecretur, & inde communicet populus. De qua obseruatione*, inquit, *interrogaui Romanum Archidiaconum*, Theodorum hunc nominat lib. de ord. Antiphon. c. 44. *Et ille respondit, In ea statione vbi Apostolicus* (hic est Papa) *salutat crucem, nemo ibi communicat. Qui iuxta ordinem libelli per commixtionem panis & vini consecrat vinum, non obseruat traditionem Ecclesiæ, de qua dicit Innocentius isto biduo Sacramenta penitus non celebrari.* Hæc Amalarius loco signato.

Verùm necesse est illum nactum fuisse exemplar ordinis Romani non exactè descriptum: siquidem in eo qui nunc editus extat tom. 10. Biblioth. SS. PP. hæc verba, *Quòd tunc consecretur &c.* prorsus non extant, sed sic ad verbum legitur: *Post orationem, libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis, dicto Amen; Sumit* (Pontifex) *de sancta, & ponit in calicem nihil dicens. nisi fortè aliquid secretò dicere voluerit, Pax Domini non dicit, quia non sequentur oscula circumastantium; sanctificatur autem vinum non consecratum, per sanctificatum panem.* Quibus verbis non intelligit conuerti vinum in sanguinem Christi, hoc enim non potest fieri sine expressa consecratione, quæ fit verbis Domini: sed aliquo modo sanctificari contactu & commixtione corporis ipsius Domini, vt bene censuit Willelmus Durandus in Rationali diuinorum officiorum c. 75. n. 5. Non autem vnitur vinum istud corpori Christi, quoad veram & realem eius essentiam, sed tantùm quoad formam & speciem Sacramentalem: Vnde etsi sub specie panis sit corpus verum & integrum cum toto sanguine, vinum tamen illud cui hostia sancta immiscetur, nec Christi corpus est, nec sanguis est. Quamobrem rectè dici nequit, quòd hac commixtione vinum consecretur: sed tantùm aliquid sanctificationis passiuæ excipit, velut linteum seu sindon, qua inuoluit Ioseph Christi corpus de cruce depositum, vt in monumento sepeliretur, nam & calix ipse sepulchri Domini quædam est figura, vt Hildebertus in fine Carminis sui sacri *de Missæ mysteriis*, insinuat.

Verùm hæc quæstio superest discutienda: Num Clericis & laicis hoc die communicare liceat? Distinguendum est ante omnia de statu & valetudine personarum. Nam assistentibus siue Clericis, siue Laicis diuinis officiis in Ecclesia, & omnibus aliis qui prospera vtuntur valetudine, illa die non licet diuinam synaxim petere vel recipere, cùm sit proprium Sacerdotis diuino fungentis officio, die ipso, sacram communionem sumere, & quidem sub vna specie tantùm. Sed qui ita infirmi sunt, vt de vita periclitentur, his licet diuinam hostiam petere & suscipere pro viatico. Planum & perspicuum hoc euadit ex rubrica Missalis Romani, quæ sic habet; *Feria* V. *in Cœna Domini. Hodie reseruat Sacerdos in loco honesto & conueniente vnam hostiam consecratam, pro die sequente, in quo non conficitur, vel etiam plures si necesse fuerit pro infirmis.* Licet igitur infirmis, qui nimirum grauiter ægrotant, sanctam communionem impertire. At aliis fas non esse, (non obstante corruptela quadam, cuius extant etiamnum apud Alcuinum & Amalarium, ordinémque veterem præcitatum non obscura vestigia) probare haud difficile fuerit. Quamuis enim dicat Vasquez (loco superiùs signato §. *Quibus omnibus expensis*) ius aliquod scriptum se non inuenire, quo laica prohibeatur communio in die sancto Parasceues. Ego quidem ius illud satis expressum elicio ex canone sexto Toletani Concilij IV. vbi de Feria 6. passionis Domini hunc in modum statuitur: *Ideóque oportet eodem die, mysterium crucis, quod ipse Dominus cunctis annunciandum voluit prædicari, atque indulgentiam crimi-*

num

num clara voce omnem populum postulare, vt pœnitentiæ compunctione mundati, venerabilem diem Dominicæ resurrectionis remissis iniquitatibus, suscipere mereamur, corporísque eius & sanguinis Sacramentum, mundi à peccato sumamus: vbi particula *oportet*, vim habet præcepti: & patet tenore canonis, legem ferri, qua decernitur die illa propter mœstitiam, & pœnitentiæ gemitus, præcellentísque mysterij crucis venerationem singularem: abstinendum esse à communione Eucharistiæ, atque eius susceptionem vsque in festum Dominicæ resurrectionis esse differendam: Eadem obseruatio confirmatur ex can. 8. Concil. itidem Toletani XVI. vbi expresè dicitur, *Excepto passionis Dominicæ die, quando altaria nudata persistunt,* statim scilicet post communionem Sacerdotis, qui solus illa die communicat pro omni Ecclesia. Insuper id expresè probatur ex generali & constantissima Ecclesiæ Catholicæ consuetudine, vbique tandem recepta. Hanc autem, vim præcepti habere, negari nulla ratione potest.

§. III.

De Sabbato sancto, in vigilia Paschæ.

STANTIBVS his quæ nuper præstituimus: mouendam hîc non esse de Sabbato sancto quæstionem, nonnullis nec immeritò videretur. Attamen plana adeo non sunt omnia, sed scrupuli quidam haud spernendi, imò scopuli non minimi supersunt. Vsu enim duo ritus inualuerunt, nimirum vt Missa eáque solennis Sabbato sancto ab Ecclesiæ cuiusque Præposito, vel qui eius gerit vices, celebretur, & quòd omnes Sacerdotes pro deuotione sua in quacunque Ecclesia locum habent, Missam dicant priuatam: vtique & mos ille etiam quo laici quotquot volunt illa die communicant, canonicæ dispositioni & rectæ rationi suprà inductæ, vt apparet, repugnat. Quoad communionem laicam, nihilominus iam licitam fuisse tempore S. Gregorij, eius ex libro Sacramentorum elici potest, in quo sub titulo huius Sabbati legitur, *Infantes adultósque qui hoc manè regenerati sunt, communione sacra statim reficiendos esse.* Cui ritui oratio quæ dicenda signatur post communionem Missæ, euidenter adstipulatur, sic enim habet, *Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt diuino munere satiati, & sacris Mysteriis innouemur, & moribus; Per Dominum &c.* quæ verba non propria sunt Pontificis & Sacerdotis, sed iis qui nuper renati sunt pariter communia. Postcommunio quæ hodie in vsu est huic antiquæ ad amussim concordat, est enim huius formulæ, *Spiritum nobis Domine tuæ charitatis infunde, vt quos Sacramentis paschalibus satiasti, tua facias pietate concordes. Per Dominum &c.* Ipsa autem oratio quæ hodie est in vsu, ipso Sabbato sancto sicut in die Paschæ, haud nupera censenda est: nam extat ipso Sabbato sancto in Codice Sacramentali Ratoldi Abbatis Corbeiensis, qui obiit anno 986. suúmque Sacramentale ex antiquis collegit monimentis: illic enim ipso sacro die vigiliæ Paschæ, postquam Episcopus diuinam sumpsit synaxim, interim dum com-

municat populus, inchoat Cantor, *Alleluia*, Psal. *Laudate Dominum omnes gentes*. Antiphon. *Vespere autem Sabbati.* Posthæc surgit Episcopus, pergénsque ad altare dicit, *Spiritum nobis Domine tuæ charitatis infunde, vt quos Sacramentis Paschalibus satiasti, &c.* Posteà dicit Diaconus, *Ite Missa est*. Sic iam tunc, & antè fieri solebat ritu Gallico, qui tandem passim in Ecclesia inoleuit, etiamnúmque perdurat. De Communione igitur laica Sabbati sancti, quæstio iam non debet moueri.

At de Missa est inter doctos non leuis disceptatio; Canon enim Innocentij I. suprà citatus, & in codicem iuris relatus, disertè dicit: Traditione Ecclesiastica Sacramentorum celebrationem biduo mortis & sepulturæ Domini penitùs prohiberi. Non celebrari autem Sacramenta, idem est ac non consecrari; vbi autem cessat consecratio, sacrificium deficere necesse est. Non igitur ritè & canonicè potest Missa celebrari die Sabbato in vigilia Paschæ, sicut nec feria 6. in Parasceue, inferet quispiam ex præmissis principiis. At facilè potest hæc conciliari controuersia, dummodò distinctio adhibeatur, inter Missam propriam de die huius Sabbati, & Missam specialem de vigilia Paschæ. Nulla est enim propria Missa in die Sabbati sancti, quamobrem vsurpari non potest, at specialis semper fuit Missa in vigilia Paschæ, quæ vt in vigilia Natalis Domini (Pascha autem, *secundum Domini Natalem*, Gaudentius eleganter appellat) media nocte apud Patres celebrari consueuerat: vnde Collecta solennis, *Deus qui hanc sacratißimam noctem, gloria Dominicæ Resurrectionis illustras*, &c. At superioribus aliquot sæculis vsus inualuit, vt nocturna synaxis vigiliæ resurrectionis Domini anticiparetur; quia enim ieiunium desiit protrahi ad occasum solis, canonésque vetant antiqui, ieiunium solui ante vesperam; ritè autem celebrari vespertinum officium nequit, nisi post peracta altaris mysteria: ideo Missa solennis vigiliæ resurrectionis Domini, de nocte Sabbati sancti, ad ipsam diem tracta est, adeovt cum abbreuiato vespertino officio, quod sacræ Liturgiæ facit clausulam, ante meridiem celebretur; vel saltem in ipsa meridie terminetur. Nec vetus obstat Canonica dispositio, quia contraria consuetudine abrogata est, iam passim in Ecclesia recepta & obseruata. Sed iterum hîc venit adhibenda distinctio, inter Missam solennem, & Missam priuatam: Nam Missa solennis propter prædictas rationes & diei celebritatem, licitè potest, imò debet ab Ecclesiæ Præpositis (propria in cuiusque Ecclesia) celebrari; at priuata Missa à simplici Sacerdote dici non debet antiqui ex iuris præscripto, quia cessant eius respectu rationes, quæ Missæ solennis sunt propriæ. Vnde Sabbato sancto pro vigilia ponitur tantùm Missa solennis, cuius officium à benedictione Cerei Paschalis, Prophetiarum lectione, & benedictione fontium, sine alio vllo introitu inchoatur, & breuì vespertina synaxis absoluitur; quæ omnia in priuata Missa expleri non possunt. Quamobrem Missa propria, quæ priuatim extra summum altare & publicum populi conuentum, à quocumque Sacerdote dici possit, illa die in

Missali non assignatur. Secus est in Vigilia Pentecostes, vbi extra publicum sacrum (quod cum prophetiarum lectione & benedictione fontium, vt in Sabbato sancto, celebrari consueuit) Missa ponitur seorsim, quæ à quolibet Sacerdote dici queat, etiam proprio ad hoc officium assignato introitu. Cæterùm nihilominùs plerisque locis, ex Episcoporum nescio qua tolerantia, iam iam vsus inualuit vt etiam die Sabbati sancti Missa priuatim à singulis Sacerdotibus, præter Missam solennem in vna eadémque Ecclesia celebretur, at ex mera indulgentiâ tantùm: quamobrem qui ea vtitur non peccat, quamuis meliùs facit, qui non vtitur.

ARTICVLVS III.

De hora Canonicè præscripta, ad ritè celebrandum venerabile Missæ sacrificium.

IN Missali Romano Rubrica extat singularis de hora celebrandi Missam, in qua statuitur, vt post auroram quacumque hora diei (nempe vsque ad meridiem) priuatæ Missæ celebrari possint. *In sacrificio Missæ* (ait rubrica) *offertur Christus qui est candor lucis æternæ, & qui de seipso ait, Ioan. 9. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est, sitque hoc sacrificium legis gratiæ: idcirco die dumtaxat celebrandum est, scilicet ordinariè ab aurora vsque ad meridiem.* Et hæc Rubrica passim est in praxi, quamuis ipsa regula certis occasionibus relaxari soleat; causa enim communicandi ægrotum grauiter laborantem, legitima est, ad hoc vt Missa priuata anticipetur, accedente præsertim Episcopi, si præsens sit, aut superioris loci licentia: sin autem absque eiusmodi licentia, celebrari posse Nauarrus existimat. Antoninus verò, Paludanus & Gabriel, aliíque hanc licentiam haud necessariam esse censent, sufficere enim aiunt solam necessitatem ægroti. Aliis de causis Episcopi dispensare possunt circa eandem regulam, summúsque Pontifex de facto dispensauit cum quibusdam regularibus, vt ante auroram vna hora & dimidia, vel circiter, priuatim possint Missam celebrare; quin & vsus inoleuit in Germania, & Gallia præsertim, vt hyemali tempore circa horam sextam à media nocte (qua hora nondum aurora vt plurimum incipit) Missa priuata celebretur, in gratiam famulorum & operariorum qui vix horis possent aliis sacro interesse. At quæstio hinc insurgit, si quemadmodum hora Missæ licitè anticipatur aliquando ante auroram, sic post meridiem, quæ ordinaria est clausula temporis sacrificij, fas sit aliquando celebrationem Missæ protelare? Nauarrus in Summa c. 25. n. 85. in hac est sententia singularis, quòd scilicet opinetur fas esse cuilibet Sacerdoti Missam celebrare toto die vsque ad horam nonam diei, quæ tertia est post meridiem, modò ante ipsam horam nonam inchoetur, & dummodo hoc sine scandalo fiat.

Et verò si de antiqua Ecclesiæ politia sermo sit, faciliùs potest hæc Nauarri opinio defendi, quàm mos ille nouus (secluso priuile-

gio, dispensatione, aut consuetudine legitimè approbata) celebrandi nocte ante auroram. Rigida enim admodum fuit olim Ecclesiæ politia, vt nocte sacrum celebrare non liceret. Celebre est Decretum Telesphori Papæ & Martyris de Liturgia in nocte Natalis Domini solenniter celebranda. Sic porrò refertur de Consec. dist. 1. c. 48. *Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nunciatus est &c. Reliquis verò temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur.* Walfridus Strabo lib. de rebus Eccles. c. 21. luculentius hoc decretum recitat, *Hic* (inquit) *statuit Pontifex, vt in die Natali tres Missæ celebrarentur.* Excipit hîc Vasquez, hoc in decreto Telesphori non haberi: Et reuera expresè non habetur, at habetur implicitè, sic enim refertur sanxisse Telesphorus ab Anastasio in lib. Pontificali; *Hic,* inquit, *constituit, vt natali Domini Missæ noctu celebrarentur:* Et Abbo Floriacensis in Epitome de vitis Pontificum, *Vt in natali Domini Missæ per noctem celebrarentur.* Quo plurali numero satis datur intelligi Telesphorum indulsisse, non solùm vt vna Missa, sed diuersæ in ea sacratissima nocte celebrarentur, scilicet prima in ipsa media nocte: (quam ideo singulari numero Luitprandus Ticinensis in opusculo de vitis eorumdem Pontificum n. 9. designat) Secunda in aurora vel circiter auroram: Tertia verò in ipso die sancto Natiuitatis Domini hora legitima & consueta. Hinc S. Gregorius hom. de ipsa Christi Natiuitate, quæ 8ª. est in Euangelia, *Quia* (inquit) *largiente Domino Missarum solennia hodie ter celebraturi sumus, loqui diu de Euangelica lectione non possumus.* Platina hoc institutum disertè Telesphoro Papæ tribuit: quin & Funccius quamuis ex segregibus, id perspicuè fatetur lib. 5. Comment. in suam Chronolog. sub ann. 122. In decretis eiusdem Telesphori decreto 2. *Tres Missas in die Natalitio Christi manè celebrandas sanxiuit.* vbi per mane intelligit, *à media nocte ad meridiem.* Ecclesia subinde hoc priuilegium festi Natalis Domini ad festum triumphale eius resurrectionis extendit, sicut quidam ex Canone, *quod à Patribus,* dist. 75. n. 4. ex epistola non 79. vt notatur, sed 81. * eliciunt. Sed præter has duas sanctissimas noctes, altaris mysteria aliis peragere canonica fuit pridem disciplina stricta interdictione prohibitum. Vnde Telesphorus Pontifex signatim suum Decretum sic concludit: *Reliquis verò temporibus Missarum celebrationes, ante horam tertiam minimè sunt celebrandæ.* Anastasius hanc clausulam ita reddit, *Cùm omni tempore ante horæ tertiæ cursum, nullus præsumeret Missam celebrare; qua hora Dominus noster ascendit crucem.* Luitprandus paulò aliter hanc refert sanctionem: Reliquis autem temporibus, ante horam diei tertiam, celebrari prohibuit ex ritu scilicet qui iam antè vigebat: Nam vt refert Anastasius, ante Telesphori indultum pro Natalis Domini nocturna synaxi, nullus ante horam tertiam celebrare præsumebat.

* *Leonis magni ad Dioscor. c. 1. Vide can. Solent eadem dist. & Valfridum Str. de Eccles. off. c. 23.*

Sunt qui opinentur Decretum Telesphori Papæ, de Missis dum-

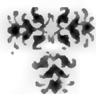
taxat solennibus, non autem de priuatis intelligendum esse. Rectiùs Vasquez, disp. & q. suprà designatis c. 3. §. *Obiiciet quis*, *Ego verò* (inquit) *puto de omnibus intelligi*. Sed à rigore huius canonis, contraria eáque satis iam inueterata consuetudine, nonnihil est discessum, quod spectat ad Missas priuatas. Nam Amalarius Fortunatus lib. 3. c. 42. *Vidi* (inquit) *Leonem Apostolicum* (IV. Pontifex huius nominis erat) *diluculo intrare ad Missam, nescio vtrum causa necessitatis intercedente, hoc ageret, an sola potestate.* Mos iste tum nuperus erat, quamobrem vt singularis, etiam in Papa, ab Amalario notabatur. Paulatim hic vsus frequentior esse cœpit, adeo vt Episcopis, vt diluculo, necnon paulò ante lucem celebrare possint, fuit concessum, vt notat Gloss. in cap. fin. *de priuilegiis*: Imò & aliis Presbyteris, pro communi populi commoditate vel alia iusta de causa permissum est, vt Canonistæ docent, Antonin. 3. p. Tit. 13. cap. 6. §. 4. Angelus & Siluester in voce Missa, Nauarrus lib. de orat. cap. 21. n. 31. & in Enchirid. Confess. cap. 25. num. 85.

At quod post meridiem vsque ad horam nonam, Missæ celebratio sit licita, (vt aduersus Ioannem Andream eiúsque sententiam asserit Nauarrus) distinctionem adhibendam esse reor. Nam si iuxta priscam Ecclesiæ disciplinam hæc quæstio discutiatur, imprimis fatendum fuerit, tempore ieiuniorum hoc in praxi dudum fuisse, vt hora nona, antequam fas non erat soluere ieiunium, Missa celebraretur: cuius rei vestigium hoc superest, vt in quatuor temporibus & maioribus ieiuniis nona anticipetur, dicatúrque ante prandium. Porrò antiquitus tempore ieiunij solennis, nona dici ante Missam consueuerat, sicque non meridie fiebat sacrificium, sed ad horam nonam, vt etiam elicitur ex can. *Quando.* & Can. *Solent*, dist. 1. de consec. Extráque etiam ieiuniorum dies, tempore Amalarij præfati, qui anno 830. Ecclesiæ Treuirensi præsidebat, nonnulli erant Sacerdotes, qui post horam nonam faciebant sacrum. Hi verò (ait loco suprà signato) *qui ante horam tertiam, vel post horam nonam necessariò offerunt sacrificium Deo, amore diuino inflammati, vt non prætereat dies sine illorum sacrificio, non hoc agunt quasi petulanter contra instituta Apostolica, sed habent causam seriam qua excusare probabiliter se possint*, &c. Nauarrus qui huiusmodi factum tuetur, iuréque innixum contendit, has tres rationes assignat. Prima est, quia secundùm Ioannem, Christus in cruce immolatus, hora nona (quæ incidit in tertiam nostram pomeridianam) expirauit. At incruenta Christi oblatio, cruentæ eius immolationis repræsentatio est: Mysterio igitur huic recolendo aptè conuenit vt Missa celebretur ad nonam, sic enim adæquatè mors Christi annunciatur, vt Apostolus commendat. Secunda est, quia nulla est ratio, neque auctoritas, quæ id prohibeat. Tertia, quia olim sic fuit seruatum, maximè tempore ieiuniorum, vt suprà iam insinuatum est. Cæterùm has tres rationes haud validas esse censeo. 1. enim nimiùm probat, quia si solidè reciperetur, neque tertia hora, neque sexta, neque alia quàm nona hora Missæ sacrificium conuenienter posset celebrari; non est certè necesse ad annunciandum in Missa Christi mortem,

vt hæc circumstantia de hora & momento eius expirationis in cruce exactè obseruetur, satis est vt eadem hostia immoletur, at diuerso modo, vt ait Concilium Tridentinum, nempe incruento, dummodò id fiat in commemorationem Christi passionis & mortis, quæ in hoc sacrificio potissimum recolitur. Adde quòd etsi Christus expirauit in cruce hora nona, tamen cruci affixus fuit hora sexta, vel paulò pòst. Porrò hora tertia, lingua Iudæorum crucifixus est, (vt in Psal. 63. obseruat S. Augustinus) dum clamabant ad Pilatum præsidem, *Tolle, tolle, crucifige eum.* Quinimò manè facto in Parasceue Paschæ, Christus iudicio Sacerdotum, reus mortis iudicatus, Pontio Pilato ab iis traditus fuit, vt scribit S. Matth. c. 27. 1. Incepit igitur saltem hoc mane eius passio, ergo mane licebit ipsam commemorare passionem illo sacrificio, quod ad eius repræsentationem & celebrationem ac applicationem fuit ab ipso institutum Christo Domino: Nec enim mortem Domini solùm in perenni sacrificio recolimus, sed totam ipsius passionem. Quamobrem facta hostiæ consecratione, eiúsque ac calicis sacri eleuatione, Sacerdos ait, *Vnde & memores tam beatæ passionis, &c.* Sed etiam hoc in mysterio fit expressa memoria institutionis huius ipsius sacrificij, ideóque Sacerdos mox consecrationem facturus signanter ait, *Qui pridie quàm pateretur, accepit panem &c.* Atqui hoc nocte factum est, vt Apostolus expresè notat. *Quoniam,* inquit, *Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem.* Si congruentia igitur temporis necessariò seruanda foret, nocte tantùm esset Missæ sacrificium celebrandum, quod tamen nunquam in Ecclesia locum habuit, vt constat ex superiùs dictis: habuit siquidem Christus causas speciales, cur nocte hoc sacrificium primùm celebrauerit. Quod etsi quoad rei substantiam faciendum vt fecerat id instituendo præceperit, tamen ad circumstantiam temporis non astrinxit Apostolos nec Sacerdotes, vt ex eius verbis satis apparet. Ita concidit ducta ex circumstantia temporis Nauarri ratiocinatio. Porro ad secundam eius rationem quod spectat, iam dicere nemo potest, nullam extare rationem & auctoritatem qua prohibeatur Missam celebrare hora nona, seu tertia pomeridiana. Quia quicquid sit de vetustis canonibus aut moribus, certum est Concilium Oecumenicum Tridentinum mandare Episcopis, vt edicto & pœnis propositis, caueant *ne Sacerdotes aliis quàm debitis horis Missam celebrent:* At verò Missale Romanum ex decreto ipsius Concilij restitutum, in rubrica, De hora celebrandi Missam, prohibet Missam post meridiem celebrari; Obstat igitur iam publica Ecclesiæ auctoritas, quæ sine ratione esse nequit, imò magni semper momenti ratio habita est. Nec excipi potest de Missis priuatis hoc intelligendum esse: rectè enim Vasquez asserit communem iam Ecclesiæ vsum habere, vt Missæ omnes tam priuatæ quàm solennes non possint post meridiem inchoari, nisi ex priuilegio, hánceque Ecclesiæ consuetudinem quæ legem facit inueteratam esse. Quod & Gabriel fatetur Lect. 14. littera C. vbi postquàm sententiam illam attigisset de Missa saltem solenni circa ho-

ram nonam celebranda, candidè ait, huic aduersari generalem & planè oppositam Ecclesiæ consuetudinem. De tertia ratione Nauarri, sufficit respondere Ecclesiam ipsam relaxâsse obtentu humanæ infirmitatis rigidiorem ieiuniorum obseruationem. Licere enim iam ex longæuo vsu constat, ieiunium ad meridiem soluere, quod pridem fas non erat: & ideò Missa quæ tempore ieiunij, horâ nonâ celebrari poterat, vel etiam consueuerat, ad meridiem reuocata est, vt etiamnum passim seruatur. Tenax tamen semper Ecclesia sui decori & sacræ antiquitatis obseruãtiæ, in pristini ritûs reuerentiam atque memoriam, ieiunij tempore, Missam solennem seriùs celebrare solet, quàm diebus aliis, nam totâ Quadragesimâ Missam non incipit nisi post Nonam (intelligo non horam physicam, sed Canonicam) in Choro decantatam, dictâque Missâ vespertinum officium continuò exoluit, quod explicit circiter meridiem. Extra Quadragesimam verò, Nonam semper in quatuor temporibus & aliis solennibus ieiuniis, ad finem Missæ maioris, circiter meridiem concinit. Vsus Ecclesiæ Parisiensis est, vt in vigiliis etiam quæ fiunt sine ieiunio, Nona dicatur ante prandium. Antiqui igitur moris semper quoddam vestigium perdurat.

Atque hæc breuiter dicta de hora rite celebrandi sacrificij Missæ, sat esse possunt, ad Sacerdotem circa hanc circumstantiam instruendum. Est hîc tamen quod per modum Corollarij ipsum admoneamus, hæc omnia quæ de hora legitima celebrandi diuinam Liturgiam diximus, sic intelligenda esse, dummodo quacumque hora Sacerdos sacrum facit, vel solenniter, vel priuatim, siue mane, siue meridie, siue etiam ex indulto & priuilegio aliquantulum post meridiem: sit ieiunus; nam si illa die ederit aliquid quantulum id cumque sit, ex Apostolorum instituto & constantissimo more vniuersi orbis Christiani, hoc est traditione & vsu perenni Ecclesiæ Catholicæ, sacrificium offerre, vel etiam communicare prohibetur. Qua de sacra traditione intemeratè seruanda testimonia ferunt, Tertull. lib. 2. ad vxorem, Sanctus Cyprianus lib. 2. ep. 3. Gregorius Nazianzenus orat. in S. Baptisma: S. August. ep. 118. ad Ianuarium, S. Chrysost. ep. 3. ad Cyriacum. Videnda etiam dist. 1. de Consec. apud Gratian. Decretum Eutichiani Papæ & Martyris apud Burchardum lib. 1. c. 25. & Iuonem part. 2. cap. 45. &c. & Concil. Carthag. III. c. 29. Africanum c. 8. Matiscon. II. c. 6. Bracarense II. 10. Tolet. VII. c. 2.

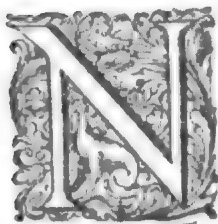

CAPVT X. ET VLTIMVM.

De Sacerdotali debito offerendi: Seu de obligatione singulorum Presbyterorum, Missæ celebrandi sacrificium, ex officio Ordinis.

ARTICVLVS I.

Quo discutitur quæstio scitu non indigna, num Presbyter, sit Sacerdos?

NOVATORES, qui visibile sacrificium in religione Christiana non admittunt, tametsi Presbyteros noui Testamenti ministros esse legitimos abnuere non audeant: quorum nomen, munus, & auctoritas passim in Apostolorum scriptis commemorantur: illos tamen iure vllo Sacerdotes dici posse, si proprio sensu expendatur Sacerdotis vocabulum, prorsus inficiantur. Ethnicorum hic neque vsum, neque scita aiunt, recipimus, à quibus prorsus oportet cultores Christiani nominis abhorrere: sed diuina oracula consulenda sunt, in quibus nomen & officium Sacerdotis verè, propriéque legimus traditum ac expressum. Sanè in veteri Testamento septem erant munera Sacerdotum qui sub Pontifice, seu summo Sacerdote, tabernaculo deseruiebant; ipsorum enim officium erat 1. olea conseruare, quorum nonnulla pro lucernis Sanctuarij, alia pro vnctionibus sacris vsui erant. Num. 4. Secundò vasorum, quorum in sacris vsus erat, curam gerere*. Tertiò, quotidie vnà cum Sacerdote magno incensum offerre super altare thymiamatis, & absque Pontifice etiam super altare holocaustorum thus adolere. Num. 4. & 1. Paralip. 6. & 26. Quartò, pelles victimarum detrahere, quæ in holocaustum offerebantur. Quintò, sacrificia facere quæ pro singulis festis in lege erant præscripta. Exod. 29. Leuit. c. 9. Num. 28. Sextò, si quando pro populo vel priuatis personis præter consuetum ordinem offerendum esset, sacrificium id offerre. Leuit. 17. 2. Paralip 29. Septimò, quotidiana offerre sacrificia. Num. 4. Quò spectans Apostolus, Heb. 10. 11. ait: *Et omnis quidem Sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias.* Sed iuge sacrificium quod singulis diebus offerebatur, Sabbato duplum fiebat, Num. 28. præceperat enim Deus Exod. 29. & Num. 28. singulis diebus duos agnos in holocaustum offerri, vnum mane, alterum vespere, quod idcirco iuge sacrificium est appellatum. Erat autem hoc insignius: nam & vespertini agni concrematio tota nocte perdurabat Leuit. 6. Ex quibus perspicuum est præcipuum munus Sacerdotis, ipsum fuisse sacrificium, vnde & accipit nomen: Nam is est Sacerdos, qui Deo dicatus est ad sacrificia facienda, *Ex hominibus assumptus* (ait Apostolus) *pro omnibus constituitur in iis, quæ ad Deum sunt, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.* Heb. 5. 1.

* *ibid.*

Vide Philone in lib. de Victimis.

Hæc

Hæc verò septem antiquæ legis Sacerdotum munera, Presbyteris neque ex officio competunt : neque iis in nouo Testamento tribuuntur. Si enim loci omnes spectentur in quibus Presbyterorum fit mentio in legis gratiæ Codice, illos fuisse institutos ad docendum & regendum populum Dei, prorsus est manifestum, vt videre est Act. 14. 23. 15. 2. 1. Timoth. 5. 17. Tit. 1. 5. Iacob. 5. 14. De officiis porrò Leuiticorum Sacerdotum, ne vllum quidem extat verbum in toto nouo Testamento : quoniam hæc ad vmbras & figuras Mosaicæ legis, quæ fulgente Euangelij sole euanuerunt, vel ad ritus & cæremonias quas Christus suppressit, constat pertinere. Cæterùm cùm priscæ legis Sacerdotum præcipuum munus esset, sacrificia & oblationes indesinenter offerre, nihil minus quàm id officium fuisse iniunctum Presbyteris ex signatis locis satis supérque liquet. Quin addunt Nouatores dogma esse Apostolicum *non superesse hostiam pro peccato*, postquàm Christus generis humani Redemptor & solus Pontifex secundùm ordinem Melchisedech, semetipsum pro reconciliatione mundi æterno Patri in ara crucis obtulit : *Hac enim oblatione* (ait Apostolus) *consummauit in æternum sanctificatos :* Nec sæpè offert semetipsum, quia *per proprium sanguinem semel introiuit in Sancta, æterna redemptione inuenta.* *Heb. 10. 14. 9. 13.*

Sic passim Nouatores argutantur, summoperè contendentes, noui & æterni Testamenti iuge sacrificium, Euangelicúmque Sacerdotium penitus abolere, sed frustrà. Stat enim æternúmque stabit, fremente licèt vniuersa sectariorum caterua, Testamentum illud quod Christus incruento corporis & sanguinis sui sacrificio obsignauit, inque perenne mortis suæ monimentum, vbique donec veniat celebrandum præcepit, dicens Apostolis, eorúmque successoribus: *hoc facite in meam commemorationem. Sic* (ait S. Irenæus B. Polycarpi auditor lib. 4. aduersus hæres. c. 32.) *Noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso mundo.* Diuinæ huius theoriæ & Apostolicæ praxis sole clariora sunt toto orbe testimonia atque monimenta, quibus apparet *ab initio vsque ad præsens tempus* (vt verbis S. Augustini lib. 3. de peccat. merit. & remiss. c. 7. vtamur) *quo nouitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum.* Ipsíque inimici sunt iudices, quorum antesignanus Lutherus lib. de Capt. Babylon. c. 1. *Missa creditur passim sacrificium* (inquit) *quod offertur Deo. Accedunt his dicta sanctorum Patrum, tot exempla, tantúsque vsus, per orbem constanter obseruatus.* Cuius rei euidentiâ Caluinum alterum sectariorum ducem, compulit fateri, sanctos Patres (quos veterum nomine indigitat) sacrificium in Eucharistia non solùm agnouisse, sed & celebrasse mystica immolationis Christi renouatione, lib. 4. Institut. c. 18. §. 8. Adeovt Kemnitius eadem veritatis claritate coactus palam agnoscat negari non posse, sanctos Patres tremendam illam mysterij Christiani actionem titulis designâsse sacrificij, immolationis, hostiæ, victimæ, adeóque ministros eiusdem Sacerdotes nuncupâsse. Exam. p. 782. Vlteriùs progressus Erasmus,

quem ipsi Nouatores non leui in pretio habere solent, sanctos Apostolos Paulum & Barnabam, sacrificatorum officio cum viris Apostolicis qui cum ipsis Antiochiæ erant, perfunctos, ipso ex sacro codice Actuum Apostolorum demonstrat, siquidem ex Act. c. 13. vbi vulgata habet ministrantibus illis Domino, vertit vocem illam, λειτουργούντων sacrificantibus, tam ex vi vocis, quàm vsu scripturæ, vbi verbum λειτουργέω ponitur absolutè pro ministerio sacrificij, vt patet Luc. 1. Heb. 2. 8. 9. & 10. Vnde Græci sacrificium Eucharistiæ, quod noui Testamenti vnicum ac proprium est, λειτουργίαν appellant. Longè igitur à veritate abest, nullum ex Scriptura sacra probari posse in Ecclesia esse sacrificium, & ministrorum noui Testamenti, quos Presbyteros esse ex Scripturis constat, & Nouatores inficiatum ire non possunt, offerendi & sacrificandi munus non esse. Ad quid enim *haberemus altare*, vt docet Apostolus Heb. vlt. de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt? Siqui Deo ministrant in lege gratiæ Presbyteri, officio conficiendi sacrificij legitimo non perfungerentur: Apostolus ad Heb. 7. ait, translatam fuisse legem cum Sacerdotio, igitur cum sacrificio, quemadmodum præclarè Leo Magnus serm. 8. de passione Domini obseruat & ostendit; *Scisso templi velo* (inquit) *Sancta Sanctorum ab indignis Pontificibus recesserunt, vt figura in veritatem, prophetia in manifestationem & lex in Euangelium verteretur &c. nunc enim carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum vna corporis, & sanguinis tui* (Domine) *implet oblatio, quoniam tu es verus agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & ita in te vniuersa perficis mysteria, vt sicut vnum est pro omni victima sacrificium, ita vnum de omni gente sit regnum.* Verùm hîc quispiam eodem ex loco S. Leonis, dicam inter ipsos Catholicos forsitan mouebit. Dato enim quòd sit in Ecclesia visibile sacrificium, ídque vnicum & singulare, videlicet incruentum illud sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod quotidie in Missa sacro-sancto ritu immolatur: itidémque quòd sacrificium istud venerabile, nonnisi per legitimos ministros offerri possit. Tamen ex præfati Pontificis sententia non omnes ministri altaris censeri debent Sacerdotes: sed soli tantùm Episcopi: Sic enim Ecclesiasticos gradus & officia distinguit ibidem S. Leo, *Nunc enim & ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior seniorum, & sacratior est vnctio Sacerdotum;* Vbi manifestum est per Leuitas Diaconos, per seniores Presbyteros, per Sacerdotes verò Episcopos propriè designari, proinde Presbyteros à Sacerdotibus distingui, ideóque nec esse, nec dici posse propriè Sacerdotes.

Et verò si de nomine agitur, non anxiè concessero, si vsum primitiuæ Ecclesiæ spectemus, passim nomen Sacerdotis solis Episcopis fuisse pridem attributum *. Vulgare est quod Sixto Pontifici inclamabat ipso in procinctu martyrij S. Laurentius, *Quò progrederis sine filio pater, quò Sacerdos sancte sine Diacono properas, nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras?* Eundem Sixtum Sacerdotis nomine designat Prudentius in Hymno de ipso S. Laurentio.

* Bellar. de Sacram. ord. lib. 1. c. 5. §. 2. *Veteres* (inquit) *nomine Sacerdotis, absolutè Episcopum intelligebant.*

Fore hæc Sacerdos dixerat,
Iam Sixtus adfixus cruci,
Laurentium flentem videns,
Crucis sub ipso stipite.

Sic idem nuncupat Fructuosum Tarraconensem Episcopum, cum Diaconis suis Augurio & Eulogio fidei agonem ineuntem.

Accisus quia præsidis repente
Iussu, venerat ad forum Sacerdos
Leuitis comitantibus duobus.

Et infrà,

Quosdam de populo videt Sacerdos.

Sic Rufinus in præfatione super Apologeticum pro Origene, vocat Ioannem Episcopum Hierosolymitanum: *Hæc* (inquit) *in Hierosolymis in Ecclesia Dei à sancto Sacerdote eius Ioanne prædicantur.* Ita & S. Cyprianus appellat B. Cornelium, non tantùm Sacerdotem, sed insuper verum Sacerdotem ep. 67. & 68. *Sacerdotem pacificum & iustum, ipsiúsque sedem, Petri locum & Cathedram Sacerdotalem* ep. 51. Qui in epistolis sancti huius Martyris tantisper versatus fuerit, facilè animaduertet constanti vsu Sacerdotale nomen & dignitatem ipsum Episcopis adscribere, vix vnquam verò tribuere Presbyteris, quos continuo more Presbyterij titulo simplici commemorat: Diaconis autem passim iungit, quamuis vbique iisdem præponat, at subiungat Episcopis, solida perpetúque sacrorum graduum recensione. Idem ep. 79. quæ est ad Pupinianum, se non modò Sacerdotem passim appellat, sed Sacerdotum nomine solos designat Antistites; insignis est in hac epistola locus iste, quo falsam Pupiniani opinionem refellit, argumento ducto ab impossibili aut saltem ab absurdo: *Ecce iam sex annis* (si verum est nempe quod obiicis) *nec fraternitas haberet Episcopum, nec plebs præpositum, nec Ecclesia gubernatorem, nec Christus Antistitem, nec Deus Sacerdotem.* Quid quod ibidem sic Ecclesiam definit, *Est plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens: Vnde scire debes* (inquit) *Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & siquis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse.* Idem verò scribens ad Cornelium, Episcopum esse vnum ac singularem Sacerdotem docet, cui secundùm magisteria diuina vniuersa fraternitas obtemperare debet. S. Ambrosius & S. Chrysost. libros insignes scripserunt *de Sacerdotio*, sed in iis tractant de Episcopis non de Presbyteris, prout patet perlegenti. Idem S. Ambrosius ep. 13. ad Valentinianum Augustum, loquens de electionibus Episcoporum, *Taceo* (inquit) *quia pater pietatis tuæ quietem futuram spopondit, si electus susciperet Sacerdotium.* Et epist. sequent. ad Marcellinam sororem initio, *Respondi quòd erat ordinis mei, Templum Dei tradi à Sacerdote non posse.* Id est ab Episcopo. Et circa med. *Ad imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ.* Et infrà, *Veteri iure, à Sacerdotibus, donata imperia non vsurpata,* quia scilicet reges à Pontificibus vnguntur, consecrantur, ac coronantur. Apud Leonem Magnum, extat Epistola Flauiani Episcopi Con-

Extat post ep. 1. Leoninam.

stantinopolitani ad ipsum Leonem de blasphemiis Eutychetis, eiúsque excommunicatione, in qua simpliciter illum Presbyteratu deiectum denuntiat, Sacerdotij nulla mentione facta, licèt esset Archimandrites, hoc est Præses Regiæ Vrbis Ascetarum: Quin ipse S. Leo in 1. sua ad Flauianum ipsum epistola*, disertè Episcopos Sacerdotes appellat; Eutychetem verò Presbyterali dumtaxat commemorat titulo, *cùm præmemoratus Presbyter libello proprio sit professus &c.* Porrò Flauianus in 2. ad ipsum Leonem sic eum affatur, *Fiducialiter age secundùm quod Sacerdotio competit.* Cæterùm idem Leo scribens ad Theodosium iuniorem, Episcopos omnes séque ipsum Sacerdotali nomine loquentes inducit, *Et hoc* (inquit) *indefeßis precibus diuinam misericordiam posco, vt cordi vestro id quod est veritatis inspiret &c. à me autem atque ab omnibus Catholicis Sacerdotibus, quæ Euangelij pietas defendat. Satis plenè, ac lucidè litteris meis &c. arbitror vos accepisse.* Ipse verò Theodosius cum Valentiniano III. rescribens ad Verum præfectum prætorio, pro debita reuerentia Episcopis & Clericis conseruanda, absolutè Episcopos Sacerdotum insignit honorifico nomine. *Audemus quidem sermonem facere, solito plus timore correpti de sanctis & venerabilibus Sacerdotibus.* Et infrà *Quoniam in Sacerdotibus Ecclesia constat.* Marcus Diaconus in vita sancti Porphyrij Episcopi Gazæ apud Metaphrastem, *Illa verò nocte* (inquit) *accessit beatus Ioannes Gazæos & dixit eis, Parati estote ad exitum, hodie enim accipietis Sacerdotem, virum quem ostendit Dominus. Cùm fuisset autem mane rapientes B. Porphyrium ordinauit eum Episcopum Gazæ.* Sidonius epist. 9. lib. 7. ad Perpetuum Turonensem *Consessum Sacerdotum*, id est Episcoporum, patenter à Presbyterorum ordine secernit. Gregorius Turonensis longè apertiùs Presbyteratum à Sacerdotio distinguit, libro de gloria Confessor. c. 89. vbi agit de miraculis sancti Marcelli Episcopi Parisiensis; *Ad cuius tumulum* (inquit) *cùm Ragnemodus Presbyter, qui nunc eius municipij habetur Sacerdos, quartano typo laborans, veniens decubâsset, totáque die ieiunio & orationi vacasset, facto iam vesperè obdormiuit: Expergefactus verò post paululùm, à somno, incolumis surrexit à tumulo:* Fuit is Episcopus Parisiensis XXI. sanctíque Germani immediatus successor.

**est ipsa 8.*

Plura hîc coaceruare possem alia sacræ antiquitatis testimonia atque monimenta; sed quæ adducta sunt confirmando præfixo lemmati de Sacerdotali nomine passim à Patribus Episcopis adscripto, Presbyteris verò de more recepto non tributo, satis superque esse videntur; *Neque enim* (scitè vt ait sanctus Hieronymus in epist. ad Fabiolam de veste Sacerdotali) *necesse est vbique dicere omnia.*

Cæterùm tametsi præmissa inconcussa subsistant, certum est tamen Presbyteros esse veros & legitimos Sacerdotes, hócque titulo in ipsa primitiua Ecclesia demúmque semper potitos, & officio functos, quod ipsis competit, non ex Episcoporum concessione, aut aliqua consuetudine, aut lege Ecclesiastica, sed ex ipsa institutione diuina & ordinis Presbyteralis natiuo & primordiali iure.

Id vt fiat perspectum, præstituendum est hîc S. Augustini pro fundamento Axioma, lib. 20. de Ciuit. Dei c. 10. circa finem, *solos Episcopos & Presbyteros propriè vocari in Ecclesia Sacerdotes*, nimirum quia soli vt verbis S. Hieronymi vtamur *sacro ore corpus & sanguinem Domini conficiunt*, & soli offerunt Deo visibile & incruentum, salutiferúmque hoc sacrificium. Quam potestatem obtinent ex æquo tam Episcopi quàm Presbyteri; nec enim isti hac in re sunt illis inferiores, aut his illi maiores, potestas enim conficiendæ Eucharistiæ offerendæque Deo & dispensandæ fidelibus, diuersa esse non potest, cùm tota & indiuisa à Deo tam Presbytero quàm Episcopo conferatur. Hinc illud sancti ipsius Hieronymi celebre pronunciatum, *Presbyteri in benedictione cum Episcopis consortes ministeriorum sunt; nulla in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter eos & Episcopos distantia est, & Eucharistiam iampridem per Presbyteros benedictam, si vsus exegerit Episcopi accipere debent, ac se Christo ac plenitudini eius communicare cognoscere: Nam siquis ad iniuriam reuocet aut putet se accipere non debere Eucharistiam quam Presbyter benedixit, is profectò peruersus, est credens Dominum duo corpora habuisse, vnum maius & vnum minus, maius quod Episcopus conficit, minus verò quod Presbyter. Hic Christum diuidit, eique facit iniuriam.* Quantum igitur ad munus sacrificandi, quod propriè est Sacerdotale, pares sunt Presbyteri Episcopis, & nihil magis habet aut potest Episcopus præcisè quoad consecrationem, oblationem, dispensationem Eucharistiæ quàm Presbyter, vt passim Theologi, Ecclesiæ consensum & scripturæ oracula sequentes, vnanimiter docent. Et hinc est quod Episcopatus Presbyteratum includat, *Sine quo est* (inquit Card. Bellarminus) *nomen sine re, & merum figmentum.* Esse enim non potest Episcopus qui non sit Presbyter, & si quis ordinaretur Episcopus, qui Presbyterij non recepisset ordinem, nec Episcopalem consecrationem reciperet, quæ essentialiter requirit Presbyteralem ordinem & supponit illum: summa enim potestas ordinis in consecratione Eucharistiæ consistit; fluítque potestas in corpus mysticum Christi, à summa illa potestate in verum Christi corpus: & quamuis ea potestas in corpus mysticum, in Episcopo magis quàm in Presbytero dilatatur, pendet tamen ab hoc primo principio, sine quo nec dari nec esse potest. Cùm dicunt igitur Theologi differre Episcopatum à Presbyteratu, intelligunt differre quidem non genere, nec specie, sed gradu tantùm, vt rectè præfatus Cardinalis Bellarminus admonuit in recognitione ad lib. de Sacram. ord. §. *in eodem cap.* vbi quod ei incautiùs irrepserat, sic correxit, *Vbi dixi* (inquit) *Episcopatum & Presbyteratum esse vnum ordinem, sed genere non specie.* Et paulò infrà, *Presbyteros & Episcopos eße duas species Sacerdotum, rectiùs dixissem esse vnum ordinem, sed gradus diuersos. Nam tam Episcopus quàm Presbyter, Sacerdos & dicitur & est, sed ille maior, iste minor.* Quare in libro Pontificali, vbi traditur ritus ordinandi Presbyteros, *dicuntur Presbyteri secundi ordinis Sacerdotes.*

Lib. de 7. ordinib. Ecclesiæ, vbi de Sacerdotibus.

Doctrina hæc est verissima, ipsáque ex definitione Episcopi con-

In vet. & nou. test. q. 101.

* Vide auctorẽ Comment. in epistolas S. Pauli apud Ambrosium in c. 3. prioris ad Timoth.

firmatur: siquis petat à S. Augustino, quid sit Episcopus? hoc responsum accipiet, *Quid est Episcopus, nisi primus Presbyter, hoc est summus Sacerdos* *? Quo nomine ac honore, dignitatéque prædicantur Episcopi à Patribus, sancto Dionysio de Ecclesiastica Hierarchia, Tertulliano libro de baptismo c. 17. Ambrosio epist. 34. Hieronymo epist. 99. ad Asellam, Gaudentio in tract. ordinationis suæ, Sidonio Apoll. lib. 4. epist. 11. aliísque; Hoc enim ex præstituto axiomate manifestè sequitur, Presbyterum esse verè ac propriè Sacerdotem, cùm Episcopus non sit Sacerdos, nisi quia est Presbyter: nec possit esse Sacerdos maior, nisi aliquis sit Sacerdos inferior, nec reuerà possit esse Presbyter, secundi gradus Sacerdos, nisi sit ipse verè ac propriè Sacerdos. At verò Presbyterum esse secundi ordinis seu gradus Sacerdotem, theorema est apud Patres, Theologósque constantissimum, adeóque exploratum, vt in ordinatione Presbyteri, id non semel Episcopus profiteatur. Hîc tamen notare iuuat Episcopum, magnum vel summum Sacerdotem non ideo nuncupari, quòd sit magis Sacerdos quàm Presbyter, sed quòd dumtaxat sit maior extensiuè non intensiuè: sicut vir maior est homo quàm puer, non autem magis homo, nam Episcopatus est Presbyteratus perfectus; Presbyteratus verò, Episcopatus est imperfectus; non quòd quicquam Presbytero, quoad verum Sacerdotium, desit, sed quòd quædam possit Episcopus circa corpus Christi mysticum, non autem circa corpus Christi verum, quæ non potest Presbyter, qui est simplex Sacerdos. Nam Episcopus ordinare potest, Presbyter non potest; Confirmat Episcopus iure suo vt minister ordinarius, Presbyter de mandato dumtaxat Apostolico. insuper Episcopus ordinat Presbyterum, at verò Presbyter Episcopum ordinare non potest. Alia sunt quoque munera quædam, quæ non ex diuina institutione, sed ex Ecclesiæ vsu & canonica dispositione Episcopo reseruantur, qui insuper ea iurisdictione pollet, qua caret Presbyter, qui est minor Sacerdos, sed tamen verus Sacerdos, ob ineffabilem & independentem illam potestatem consecrandi, offerendi, & dispensandi corpus & sanguinem Christi: Quo in munere, summa Sacerdotij Christiani sita est vis, & supereminens operatio ac facultas; idcirco SS. Patres Presbyterum passim Sacerdotem verum prædicant & agnoscunt: Hipolytus Martyr in orat. de Antichristo sic Christum inducit Sacerdotes suos alloquentem, *Venite Pontifices & Sacerdotes, qui pretiosum corpus & sanguinem meum quotidie immolastis.* Vbi dum ipsos Sacerdotes à Pontificibus distinguit, Presbyteros expressim Sacerdotes appellat. Quo nomine & Episcopos & Presbyteros Tertullianus solos designat & comprehendit in exhortatione ad castitatem c. 7. *Vbi Ecclesiastici ordinis est consessus & offert & tinguit Sacerdos qui est ibi solus.* Idque eleganter vocat ius Sacerdotis, & honoris, per ordinis consessum sanctificati à Deo, imò *Sacerdotis actionem.* S. Cyprianus plerisque locis Presbyteros appellat Sacerdotes, sic epist. 35. de Numidico ordinato Presbytero, ex merito Dominicæ confessionis, Dei nutu ait

eum ad hunc honorem prouectum, *vt eum clero nostro*, inquit, *Dominus adiungeret, & desolatam per lapsum quorumdam Presbyterij nostri, copiam gloriosis Sacerdotibus adornaret.* Et epist. 40. distinctè post Episcopos Sacerdotes commemorat. Et epist. *66.* de Victore, qui Faustinum Presbyterum tutorem suo testamento instituerat: *Non est*, inquit, *quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio &c. nequis Sacerdotes & ministros Dei altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad sæculares molestias deuocet.* Clarè hîc enim Faustinum Presbyterum Sacerdotibus annumerat. Apud S. Dionysium frequens est illa nuncupatio toto lib. de Eccles. Hierarch. præsertim c. 1. in fine, vbi Episcopum seu summum Sacerdotem plena diuinæ dispensationis arcana, vt non communicet hortatur, nisi sui similibus, Deiformibus Sacerdotibus, nempe Presbyteris, qui eius sunt consortes, in diuinis muneribus eisdem demandatis. Idem in epist. ad Demophilum ait, Sacerdotes (scilicet Presbyteros) post Antistitem esse diuinorum iudiciorum interpretes. Obitérque sic Hierarchiæ Ecclesiasticæ gradus describit, *Ordo Pontificum, deinde distinctio Sacerdotum, quos deinceps, ministrorum subordinatio sequitur.* Sícque eorum definit actus, *vt proprium sit Diaconorum purgare, Sacerdotum illuminare, Episcoporum perficere.* S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. c. 4. Presbyterum simul cum Episcopo connectit in ministerio consecrationis corporis Christi, vnóque Sacerdotis nomine vtrumque designat. *Vbi venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed Christi vtitur sermonibus.* Et in orat. præparatoria ad Missam, vtrumque sic inducit deprecantem, *Doce me seruum tuum, indignum quem inter cætera dona tua, ad officium Sacerdotale vocare dignatus es &c. doce me quæso per Spiritum sanctum tuum, tantum tractare mysterium ea reuerentia, & honore quibus oportet & decet.* S. Paulinus vir ille admirabilis & planè Apostolicus, SS. Hieronymo & Augustino amicissimus, mox ac ordinatus fuit Presbyter scripsit ad Amandum Episcopum se inuitum creatum fuisse Sacerdotem. *Placuit* (inquit ep. 23. quæ est ad Amandum 4.) *nunc Domino in vase fictili ponere thesaurum sanctum, qui me vocauit per gratiam suam, suscitans de terra inopem & de stercore erigens pauperem vt collocaret eum cum principibus populi sui, & inter Sacerdotes indueret salutare.* Et infrà, *Præuenti igitur à Domino &c. deseruimus altario Dei, & mensis salutaribus ministramus, iam nomine officióque seniores*; id est Presbyteri. quo loco, vt euidenter apparet, seniores esse Presbyteros (quemadmodum ipsa ferunt vocabula) & Presbyteros seu seniores, Sacerdotes esse constat: eò maximè nomine quòd Christi altario deseruiunt, in quo ipse Christus ab iis offertur Deo, & populis fidelibus immolatur. S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos insignibus verbis Presbyteros Sacerdotes esse insinuat, dum sic inducit orthodoxum Luciferiano respondentem, inter med. & finem, *Hilarius cùm Diaconus de Ecclesia recesserit, neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos, & Presbyteros non habens; neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cùm iam homo mortuus sit, cum homine periit pariter & secta &c. Ecclesia enim non est, quæ non habet Sacerdotes*, videlicet Episcopum & Presbyteros, quos

antè simul designauerat. S. Augustinus cùm plerisque locis, tum maximè loco præsignato de ciuit. Dei, Presbyteros pro veris Sacerdotibus agnoscit, hósque cum Episcopis, solos vero ac legitimo Sacerdotio fungi in Ecclesia docet ac prædicat. Isidorus Pelusiota Presbyter ille doctissimus, qui sub Theodosio Iuniore claruit, auréisque suis epistolis Orientem illustrauit, cùm audiisset Theodosium quendam ordinatum fuisse Presbyterum, breuem quidem, sed elegantem illi epistolam scripsit, qua docet quatenùs in Sacerdotio agere debeat, ostendítque oportere Sacerdotem omnigenis virtutibus esse ornatum, & fortem in periculis, pro pietate sese exhibere. Idem ep. 321. lib. 5. in Auctuario Hieracem Presbyterum breuiter, sed grauiter admonet, Sacerdoti vitanda esse scandala: ep. 322. eidem indicat, Sacerdotum, quàm laicorum, grauiora esse delicta. Iterum ep. 323. docet Sacerdotem esse ideo constitutum vt non suam modò, sed & subditorum procuret salutem. Idem verò exprobrat Zozimo Presbytero, prauis eum moribus deturpare Sacerdotium, quin nec illud legitimo titulo possidere, quod simonia, nundinationibúsque fuerat adeptus. Sidonius lib. 4. ep. 24. de Maximo Palatino, post conuersionem Presbytero creato; *Cùm*, inquit, *surgeremus*, *clam percontor astantes quod genus vitæ de tribus arripuisset ordinibus*, *monachum ageret an Clericum*, *pænitentémve? dixerunt nuper impacto Sacerdotio fungi &c.* Vbi luce meridiana est clarius, Sacerdotium pro Presbyteratu sumi. Idem epist. seq. Ioannem electum Cabilonensem Episcopum, post susceptos obitósque seriatim Ecclesiasticos gradus, ipsúmque Archidiaconatus munus, diu iam fuisse ait *secundi ordinis Sacerdotem*: quo loquendi more diu antè Optatus Mileuitanus in Africa Episcopus vsus fuerat lib. 1. aduersus Parmenianum, vbi notanter ait, Presbyteros in secundo Sacerdotio constitutos. Gregorius Turonensis lib. 7. hist. Francorum c. 38. Presbyteros, Sacerdotes & Diaconos expressim vocat ministros. Idem lib. 4. c. 6. Auitum Presbyterum, Abbatémque Nuicratensem appellat *magnum sui temporis Sacerdotem.* S. Gregorius, non tam cognomento quàm merito magnus, passim in epistolis cæterísque suis Tractatibus, Presbyteros Sacerdotum nomine cohonestat. Quin in lib. Sacramentor. vbi ordinationem Presbyteri describit, hanc ex veteri praxi Ecclesiæ recitat orationem: *Exaudi nos quæsumus Domine Deus noster, & super hunc famulum tuum benedictionem sancti Spiritus, & gratiæ Sacerdotalis effunde virtutem, vt quem tuæ pietatis aspectibus offerimus consecrandum, perpetua muneris tui largitate prosequaris, per Dominum* &c. Et infrà, dum nouo Presbytero casulam Episcopus imponit sic orat, *Benedictio Patris & Filij & Spiritus sancti descendat super te, vt sis benedictus in ordine Sacerdotali, & offeras placabiles hostias pro peccatis atque offensionibus populi omnipotenti Deo, cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum.* Quæ oratio etiamnum in Presbyterorum ordinatione, ab Episcopo recitatur & extat in Pontificali Romano (plurali numero dumtaxat pro singulari adhibito) sub tit. *de ordinatione presbyteri*, in fine.

Ep. 290. lib. 2.

Ep. 393.

Verùm

Verùm contra hanc inductionem (quam facile esset per ætatum singularum seriem ad hæc vsque tempora pertexere) obiici posse videtur non inde sequi quòd Presbyter sit verè & propriè Sacerdos, alioquin & Diaconum eodem honore censeri posse, cùm & ipse à nonnullis Patrum Sacerdotali titulo decoretur. Optatus lib. 1. contra Parmenianum: *Quid commemorem*, inquit, *laicos qui tunc in Ecclesia nulla fuerunt dignitate suffulti, quid ministros plurimos, quid Diaconos in tertio, quid Presbyteros in secundo Sacerdotio constitutos, ipsi principes & apices omnium Episcopi?* Vbi patet Presbyterum gradu Sacerdotij tantùm antecellere Diacono, quantùm Episcopus Presbytero præcellit. S. Leo Beatum Laurentium quem Diaconum fuisse tantùm nemo nescit, inter præditos Sacerdotio Ecclesiæ ministros patenter recenset, sermone habito in ipsius sancti Martyris natali: *Cùm furor Gentilium potestatum* (inquit) *in electissima quæque Christi membra sæuiret, ac præcipuè eos qui ordinis erant Sacerdotalis impeteret, in leuitam Laurentium qui non solùm Sacramentorum ministerio, sed etiam dispensatione Ecclesiasticæ substantiæ eminebat, impius persecutor efferbuit.*

Sed duæ istæ Patrum illorum sententiæ, Sacerdotium propriè dictum Diacono neutiquam tribuunt. Manifestè enim à S. Leone, ordo Sacerdotalis vsurpatur pro statu Ecclesiastico & ordine Clericali; sic epist. 11. ad Iulianum Episcopum Coensem contra errorem Eutychianæ impietatis; vniuersum Clerum sub Sacerdotali nuncupatione designat, quem eo titulo à laicorum promiscua turba distinguit; *Præsertim iam* (inquit) *cùm per nostras ad fratrem Flauianum sufficientes litteras miserimus, ad confirmandum animos non solùm Sacerdotum, sed etiam laicorum.* Porrò Diaconus esse dicitur ab Optato in tertio Sacerdotio, quemadmodum dici posset Subdiaconus in quarto*. Hîc enim potiùs spectat dignitatem Optatus quàm ordinem strictè sumptum, vt ex loco patet, intendit enim ostendere violatam fuisse ab hæreticis Donatistis in sacris ministris Ecclesiæ maiestatem. Quapropter prætermissis laicis quos tragicè tractauerant, rectè ac decenter commemorat Ecclesiæ gradus præcipuos impiè ac ferociter ab his monstris proculcatos: *Quid commemorem*, inquit, *laicos, qui tunc in Ecclesia nulla fuerunt dignitate suffulti, quid ministros plurimos*, (Ostiarios scilicet, Lectores, Exorcistas, Acolythos, Subdiaconósque) *quid Diaconos in tertio, quid Presbyteros in secundo Sacerdotio constitutos; ipsi principes & apices omnium Episcopi?* Ascendendo etenim progreditur; & sicut in primo gradu Ecclesiasticæ dignitatis Episcopos esse constitutos asseuerat, sic Presbyteros in secundo, & Diaconos esse ait in tertio, quia nihil certius quàm Diaconum dignitatis titulo proximè Presbyterum attingere, non quòd sit Sacerdos, sed quòd primus sit sub Episcopo & Presbytero sacrorum munerum dispensator; baptisare enim potest, prædicare, sacrificanti Episcopo, & Presbytero assistere, vt præcipuus eorum minister, corpus etiam Domini distribuere fideli populo, tametsi consecrare nec offerre possit, vnde Sacerdos nec est, nec propriè dici potest, caret enim charactere ipso Sacerdotali, quo

*Quo loco eũ reponit S. Leo ep. 84. c. 4. vbi loquens de virorum sacrorũ continentia: *Quòd si in ordine, qui quartus à capite est*, inquit, *dignum est custodiri? quanto magis in primo, aut secundo aut tertio seruandum est?* &c.

poteſtas tribuitur conſignato, ſuper vtrumque corpus Chriſti, verum ſcilicet & myſticum ad conſecrandum & offerendum hoſtiam & Euchariſtiam, peccatáque remittendum.

Refertur de Conſec. diſt. 5. c. *Non oportet &c.*

Quæ ratio eſt cur antiquiſſimum Concilium Laodicenum c. 41. Preſbyterum Sacerdotem purè & ſimpliciter appellat, Diaconum verò Clericali duntaxat comprehendit nuncupatione, quòd non oporteat Sacerdotem, vel Clericum ſine litteris proficiſci Canonicis, & apertiùs can. ſeq. *Quòd non oporteat Sacerdotem vel Clericum præter iuſſionem ſui proficiſci Pontificis;* Sicut enim euidenter hîc Pontificis nomine deſignat Synodus Epiſcopum, ſic titulo Sacerdotis Preſbyterum, Clerici verò Diaconum & cæteros inferiores Eccleſiæ miniſtros indigitat. Porrò ſacrum Concilium Nicenum, primum Oecumenicum c. 16. Diaconum conſecrare Euchariſtiam non poſſe declarat, quia hoc proprium munus eſt Presbyteri & non Diaconi, Presbyteris enim data eſt hæc gloria, quamobrem Synodus Diaconum inter Presbyteros ſedere diſtrictè prohibet ſub pœna excommunicationis & depoſitionis; mandat verò ipſis Diaconis vt ſint memores Epiſcopo & Presbyteris honorem debitum deferendi, ſuíque eſſe officij miniſtrare Epiſcopo & Presbyteris. *Cùm verò Eccleſia ſit plebs Sacerdoti adunata* *: Gangrenſe vetuſtiſſimum Concilium, quod ſcilicet ſub Silueſtro itidem coaluit, nefas eſſe decernit Diaconis & cæteris Clericis populum congregare, huícque præeſſe, ſed ſolum hoc eſſe munus Epiſcopi & Presbyteri, *Siquis extra Eccleſiam ſeorſim conuentus celebrat, & deſpiciens Eccleſiam ea quæ ſunt Eccleſiæ voluerit vſurpare, non conueniente Presbytero, iuxta decretum Epiſcopi, anathema ſit.* Prolixior eſt hic canon in verſione Iſidori Mercatoris, quæ ſic habet, *Siquis extra Eccleſiam &c. non conueniente Presbytero iuxta decretum Epiſcopi, ipſámque Eccleſiam apud ſe ſine conſilio Epiſcopi & ſine Presbytero agat, anathema ſit;* Vbi perſpicuum eſt non eſſe fas Diacono, nec alij inferiori Clerico populum ad ſacra congregare, ſcilicet quoniam hoc ius Sacerdotale eſt, ſolis competens Epiſcopis & Presbyteris, quamquam analogicè, & iure ſubordinato.

* Ex dictis S. Cypriani.

Diſt. 30. c. Siquis extra Eccleſiam *&c.*

Sed quid moramur commemorandis ſacræ antiquitatis oraculis, cùm Carthag. IV. Concilium anno 398. celebratum, clarè ac præcisè can. 4. hanc litem definierit his verbis, *Diaconus cùm ordinatur, ſolus Epiſcopus qui eum benedicit manum ſuper caput illius ponat, quia non ad Sacerdotium ſed ad miniſterium conſecratur.* Quæ lex antiqua ex traditione deſumpta *, in vſum continuum, etiamnúmque virentem defluxit; Nam in libro Sacramentorum à Gelaſio Papa antiquis ex formulis collecto, atque à S. Gregorio recognito, disertè habetur in ordinatione Diaconi, *Solùm Epiſcopus qui eum benedicit manus ſuper caput illius ponat.* Qui ritus in priſcis libris Pontificalibus paſſim exprimitur, atque vigens huc vſque in viridi Eccleſiæ Catholicæ obſeruantia perſeuerat. Siquidem in Romano Pontificali Clementis VIII. iuſſu reſtituto, hæc rubrica poſt ſolennem diuini auxilij inuocationem conſignatur: *Hîc ſolus Pontifex manum dexteram extendens, ponit ſuper caput cuiuſli-*

* Apoſtolica hæc traditio videtur, nam traditur expreſſim ex hoc fonte, à S. Dionyſio c. 5. lib. de Hier. Eccleſ.

bet ordinandi & nullus alius, quia non ad Sacerdotium, sed ad ministerium ordinantur & consecrantur. Verùm in ordinatione Sacerdotum signatim habetur in fine admonitionis Episcopi ad ordinandos, *Pontifex &c. imponit simul vtramque manum super caput cuiuslibet ordinandi successiuè, idémque faciunt post eum omnes Sacerdotes qui adsunt, iuxta antiquam Ecclesiæ traditionem:* sic in IV. Concilio Carthag. ex vsu probato promulgatam: *Presbyter cùm ordinatur Episcopo eum benedicente & manum super caput eius tenente, etiam omnes Presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.* Quæ lex in ius sacrum Ecclesiæ verbatim est relata dist. 23. can. *Presbyter cùm ordinatur.* Vnde liquet Presbyterum non ad simplex ministerium vt Diaconus, sed ad verum Sacerdotium promoueri.

Nec verò obstant huic Catholico axiomati citatæ suprà sanctorum Patrum auctoritates, quæ tametsi Episcopo nomen Sacerdotis absolutè propter eius gradus Pontificalis excellentiam tribuant, *quia est* (vt suprà ait S. Augustinus) *primus Presbyter & summus Sacerdos*, ipsósque ordinat Sacerdotes, nihilominùs illi ipsi Patres, Presbyteros etsi minores Episcopis, veros tamen & propriè dictos Sacerdotes agnoscunt & testantur, vt plerisque eorum sententiis fuit suprà demonstratum. Nec S. Leonis auctoritas, qua Seniores id est Presbyteros à Sacerdotibus distinguere videtur, in aduersum opponi potest, cùm ipse Presbyteros etiam Sacerdotes esse fateatur. Epistola siquidem quinta, quæ scripta est ad Dorum Beneuentanum Antistitem, qui perperàm nouellum à se creatum Presbyterum, cæteris ordinatione prioribus prætulerat, in sacro consessu: *Quòd si* (inquit S. Leo, facti huius condemnans iniustitiam) *ambientis intentio, aut imperita fauentium studia, id quod nunquam habuit consuetudo, poscebant, vt incipiens, emeritus, & nouellus præponeretur antiquis: tuæ fuerat industriæ atque doctrinæ vt iniustè petentium desideria cohiberes, ne quem in Sacerdotali properè prouehebas honore, ad iniuriam eorum quibus sociabatur inciperet.* Vbi manifestè Presbyteratum appellat *Sacerdotalem honorem;* quæ ratio est cur Renatum Presbyterum fratrem vocat, Hilarium verò Diaconum, filium suum epistola celebri ad Flauianum contra Eutychetem in fine, & ep. 15. ad Episcopos apud Ephesum congregatos; rursúmque ep. 23. ad Clerum & plebem Constantinopolitanæ Vrbis, in qua Eutyches funestus Presbyter & Abbas suæ virus perfidiæ primùm sparserat, propterea suo ab ordine deiectus: *Nec quisquam sibi audeat* (ait S. Leo) *de Sacerdotali honore blandiri, qui potuerit in execrandi sensus impietate conuinci*, &c. *Ep. 10.*

Porrò Gregorius Turonensis, qui ex vsu sui æui locutus Ragnemodum Presbyterum Parisiensem distinguit ab ipso Ragnemodo Parisiensi Sacerdote, propter Episcopatus supra Presbyteratum eminentiam: nihil id nobis prorsus officit, nam Presbyteros passim ipse agnoscit Sacerdotes, videlicet lib. de gloria Confessorum, vbi agit de Maximo Presbytero, discipulo S. Martini c. 22. *Dum*, inquit, *Ararim fluuium transire cuperet naue impleta demergitur, at ipse Sacerdos pe-*

lago operitur, habens ad collum cum Euangelio ministerium quotidianum, id est patenulam paruam cum calice: sed pietas diuina non permisit perire quod suum est; ita de hoc periculo Domino iubente restitutus est litori, vt nec vitæ damna perferret, nec rerum detrimenta lugeret. Hæc ibi. Et cap. seq. eiusdem lib. agens de Ioanne Presbytero Confessore, *Custodem eius oratorij* sic inducit loquentem, *Væ mihi, quia peccaui, vt arborem quam talis Sacerdos propria manu plantauit, ego ad diuersas necessitatum vtar sessiones* *, &c. Idem c. 48. de Presbytero Reontij Villæ in Aquitania verba faciens, Sacerdotem illum absolutè inscribit, *Cúmque* (inquit) *aduenirent Vigilia Paschæ, hic cùm hæreticorum Arrianorum Sacerdotes, paruulos in Ecclesia nostra tingebant, vt negato scilicet Sacerdoti aditu baptizandi, faciliùs ad hanc sectam populus implicaretur.* Et enarrato miraculo subiungit, *Quod videntes hæretici, & domum suam, Ecclesiam fieri timentes, Presbytero suam Ecclesiam reddiderunt*, Catholico vtique Presbytero, quem absolutè Sacerdotem anteà nuncupauerat. S. Gregorius Magnus B. Gregorio Turonensi coætaneus erat: hic verò suis in scriptis Presbyterum propriè esse Sacerdotem, propter Missæ sacrificij diuinum munus ab ipso ex vi sui ordinis obeundum, infinitis propè locis insinuat. At inter tot eius testimonia istud est locupletissimum & manifestissimum, quod legitur libro 7. eius Regesti ind. 2. ep. 72. ad Passiuum Episcopum Firmanum, cui mandat consecrare oratorium S. Sauini Martyris in fundo Vrsiano; *Prædictum oratorium* (inquit) *absque Missis publicis solenniter consecrabis, ita vt in eodem loco, nec temporibus futuris baptisterium construatur, nec Presbyterum constituas Cardinalem,* (id est parochum) *nihil tale à quolibet alio Sacerdote vllatenùs præsumatur; sanctuaria verò suscepta* (id est sacrarum reliquiarum vascula) *sui cum reuerentia collocabis.* Et eodem libro ep. 77. ad Chrysanthum Episcopum Spoletanum, qua præcipit Ecclesiæ Wiuaniensi Presbyteros ordinari, *Vt hac prouisione* (inquit) *populus illic degens, communionem qua se priuatos, ob Sacerdotum necessitatem, flebiliter conqueruntur, se recepisse gaudeant, & in Ecclesiis illis sacra Missarum solennia cessare non debeant.* Monet subinde ipsum Episcopum illuc se cùm opus fuerit conferat, *vt infantes consignet,* scilicet Confirmationis Sacramento, quod Episcopi proprium munus est. Possem equidem, nisi prolixitas Lectori fastidio foret, innumera hincinde testimonia eiusmodi vndequaque congestum ire: sed quia satis esse videntur quæ notata sunt, lubens ab ampliori indagine supersedeo.

* *sectiones.*

ARTICVLVS II.

An Sacerdos quilibet teneatur ex officio, saltem aliquoties in anno, Missæ sacrificium celebrare?

SVNT qui contendunt, quemlibet Sacerdotem ad offerendum quotidie diuinum sacrificium obligari: quibus fauere videtur insignis hæc S. Gaudentij sententia Tract. 2. in Exod. *Dominus* (inquit) *Discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit Sacerdotes, vt*

indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis Sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari. Nam si cunctis Sacerdotibus hoc Christus præcepit, vt indesinenter sacrificium illud offerrent, certè non aliquot dierum vicibus, sed diebus singulis à cunctis Sacerdotibus tam Episcopis quàm Presbyteris, sacrificium necesse est celebrari, vt Domini adimpleatur mandatum.

At sunt ex aduerso, qui liberam adeo esse Sacerdoti volunt celebrandi sacrificij functionem, vt nullo iure, nec vlla ratione obstringatur, vllo prorsus tempore, sacrificium Missæ offerre: adeo vt possit totâ vitâ sine vlla conscientiæ culpa aut reatu, abstinere ab offerendo venerabili ipso sacrificio.

Alij adhuc è contra, qui non modò fas esse contendunt cuilibet Sacerdoti Missam quotidie celebrare: at ex officio teneri volunt, quacumque die, vbi necessitas occurrerit, hoc sacro officio perfungi.

§. I.

Vtrum omnis Sacerdos, ad celebrandum quotidie teneatur?

QVOD attinet ad primam opinionem, est sanè quod fateamur, exemplis Sanctorum plurimis, iisque conspicuis niti. Celebris est S. Andreæ Apostoli hæc ad Proconsulem, qui eum ad nefanda sacrificia sub diræ necis interminatione compellebat, responsio; *Ego omnipotenti Deo qui vnus & verus est, immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari, cuius carnem posteaquàm omnis populus credentium manducauerit, agnúsque sanctificatus est, integer perseuerat & viuus.* Sic fecit S. Petrus ipsius S. Andreæ germanus, vt auctor est Simeon vetus auctor Græcus apud Turrianum. Quem morem ab ipso S. Petro, S. Potentianus missus Roma in Galliam euangelizandi causa perdidicit, & religiosè seruauit, quemadmodum coram iudice Seuero testificatus est dicens, *Nos Deum in cœlis habemus, cui quotidie offerimus sacrificium laudis.* Sic & Carpus ille Apostolorum assecla sanctissimus, qui diebus singulis sacrificium celebrans, verba consecrationis numquam proferre consueuerat, nisi priùs sacra visio apparuisset, vt S. Dionysius commemorat ep. 1. ad Demophilum. Et Sanctus ipse Dionysius adeo frequenter diuinam synaxim offerre consueuerat, vt nec in carcere quidem, ab incruento ipso sacrificio celebrando abstineret. S. Cyprianus eundem morem seruauit: ep. 54. hoc ex ritu sic monet Sacerdotes, *Vt Sacerdotes qui quotidie sacrificium Dei celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.* S. Cassius Episcopus Narnicensis (teste in Dialogis * S. Gregorio) quotidie sacrificabat, cui per visionem diuinitùs dictum est, *Age quod agis, operare quod operaris.* S. Ambrosius singulis itidem diebus semper celebrabat, non præproperè, sed summa diligentia adhibita, magnáque cum animi præparatione, & præmeditatione sanctissimi Mysterij: sicuti luculenta illa oratio præparatoria ad Missam per singulos hebdomadæ dies di-

Dogm. charact. lib. 3.

Acta S. Potentiani apud Guillel. Brugensem.

In vita S. Dionysij apud Hilduinum.

** Lib. 3. c. 6. & lib. 4. c. 36. ac homil. 37. in Euang.*

Vide Martyr. Gall. Kal. Iulij. gesta, perenni est monimento. S. Carilefus Presbyter qui sub Clodouæi Magni filiis Confessor insignis emicuit, vbi in solitudine sedem fixisset cum germano suo Daumuero, & Gallo eiusdem voti consorte, in ædicula prope tuguriolum suum erecta, tremendi sacrificij quotidianum diuinæ Maiestati cultum, cum officiorum Ecclesiasticorum penso, piissimè persoluebat. *Idem Martyr. prid. Non. Iulij.* S. Goar Sacerdos & Eremita, qui in diœcesi Treuirensi, ingenti gloria sanctitatis affulsit, hanc consuetudinem habebat, vt omni die Missarum tremenda mysteria celebrans, sacrificium corporis Christi pro vniuerso Ecclesiæ statu offerret, insuper & psalterium ex integro intentè orando compleret. S. Thomas Archiepiscopus Cantuariensis, & tandem inclytus Martyr, singulis diebus celebrabat ad galli cantum, diúque post sacrum peractum in oratione perseuerabat. Sic & S. Ludouicus Episcopus Tolosanus. Et ex recentis memoriæ Sanctis, B. Carolus Borromæus Missæ sacrum facere quotidie nunquam omisit, nisi morbi necessitate, eáque nonnisi graui, à cœlesti hoc officio supersedere cogeretur, aliósque (quotquot persuadere poterat) & verbo, & exemplo, ad eandem consuetudinem excitabat. S. Hieronymi celebris est super Apostolum sententia, Episcopos pro suis populíque peccatis hostiam salutarem debere immolare: *In ep. ad Tit. c. 1.* *Si Laïcis* (inquit) *imperatur vt propter orationem abstineant se ab vxorum amplexu, quid de Episcopo sentiendum sit, qui quotidie pro suis populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?* Nec sic solùm de Episcopo censuit, at etiam de Sacerdotibus quibusque. Vnde ait lib. 1. aduersus Iouinianum, *Si Laïcus, & quicunque fidelis orare non potest,* (iuxta consilium Apostoli) *nisi careat officio coniugali: Sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio.* Idem lib. 2. in Isaiam c. 5. *Quotidie*, inquit, *cœlesti pane saturati, dicimus* (populo vtique) *fideli, gustate & videte, quàm suauis est Dominus.* Et in *Lib. 13.* Ezechiel. c. 45. *Offerat semper Deo sacrificium, vt verus Sacerdos sit.* Et q. 2. ad Hedibiam, *Quotidie in sacrificiis, illius bibimus sanguinem.* Hæc omnia vera sunt, sed tamen primam illam sententiam non fulciunt, quia exempla non sunt leges, nec consilia sunt præcepta. Fatendum est vtique morem hunc esse Deo longè acceptissimum, si Sacerdos quotidie incruentum illud, & summum, ac singulare sacrificium omnibus quibus potest titulis offerat supremæ eius maiestati. Neminem tamen Sacerdotum vllo præcepto diuino, vel Ecclesiastico obstringi, vt quotidie munus hoc exequatur. Cedit reuerà hoc sacrificium in cultum maximè Deo debitum, ideóque quo ei frequentiùs exhibetur, magis ac magis eius maiestas honoratur. Est etiam valde vtile fidelibus, præsertim verò Presbytero sacrificanti fructuosum, vnde resultat satis perspicuè, positis ponendis, id est dispositione in offerente requisita: melius esse sacrificare frequenter, quàm raró; & diebus singulis, quàm quibusdam dumtaxat. Accedit quòd hæc boni natura est, vt quo meliùs eo diffusiùs, & è contra. Cùm igitur sacrificium Missæ tantæ sit excellentiæ, vt nihil Deo offerri possit di-

gnius, & acceptius hominibúsque salutarius, nec soli prosit Sacerdoti offerenti, sed vniuersæ insuper Ecclesiæ, & omnibus, & singulis eius membris, quibus per modum impetrationis applicatur: Hinc sequitur profectò sua id natura exigere, vt quo frequentiùs offerri potest celebretur. Addit Suarez Tom. 3. disp. 80. sect. 2. q. 83. art. 2. Quòd, cùm sit quilibet Sacerdos ad hoc munus consecratus, & habeat proprium ac peculiare ius ad offerendum, & habeat speciale diuinum auxilium vt piè, sanctè & fructuosè conficiat: talentum igitur sibi creditum in terram abscondere non debet, hoc est inaniter retinere, sola ordinis potestate contentus, actu verò & reipsa, mero ex suo libitu seu oscitantia priuatur. Sed Suarez prudenter, & circumspectè subiungit, Per hoc tamen non intendimus negare quominùs ea reuerentia, & timore aliquando hoc munus intermittere possit, esse bonum & vtile, & alicui fortè consulendum iuxta diuersas personarum conditiones, & varias Spiritus sancti diuisiones gratiarum. Cæterùm quispiam fortassis obiiciet; Manifestum est Presbyterum in Episcopo contineri, eandem enim formam habet, sed Episcopus quotidie celebrare tenetur, vt legere est in c. fin. de priuileg. in 6. proinde & Presbyter. sed futilis est hæc obiectio, quia hoc ibi ponitur per modum consilij, non autem præcepti, & alternatiua est clausula, nimirum *vt Episcopus singulis diebus Missam dicat, vel Missam audiat.*

§. II.

An liceat cuilibet Sacerdoti plures Missas eodem die, præter diem Natalis Domini, celebrare.

DE iure diuino hìc non quæritur, quod conspicuum, & præcisum extare nuspiam, Doctores Scholastici, & Canonistæ passim fatentur: sed agitur dumtaxat de iure Ecclesiastico, an enim constet, quæstio esse potest.

Putant plerique expressum in hoc Decreto Alexandri II. quod refertur de Consec. dist. 1. c. 53. contineri: *Sufficit Sacerdoti vnam Missam in die celebrare, quia semel Christus passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est vnam Missam facere, & valde felix est qui vnam dignè celebrare potest. Quidam pro defunctis vnam faciunt, & alteram de die si necesse fuerit. Qui verò pro pecuniis, aut adulationibus * sæcularium vna die præsumunt plures facere Missas, non æstimo euitare damnationem.* Verùm hi Doctores prohibitionem quam fundatam volunt esse in hoc canone, non satis perspectè ex eo eliciunt, contextus enim canonis determinatè non loquitur per modum definitionis, sed solùm per modum moralis doctrinæ & piæ persuasionis, vt ex inspectione patet. Quin verbum *æstimo*, quod est in fine, simplicem opinationem innuit, non certam definitionem. Adde quòd consuetudinem eorum qui duas Missas in die celebrant, alteram de ipso die, (si festum est) alteram pro defunctis, commemorat, porrò nec laudat, nec vituperat. Eorum ve-

* *oblationibus*

rò qui pro pecuniis alterum ſacrum faciunt, aut vt laïcis perſonis adulentur, reprobat quidem abuſum, vſum verò ipſum duas dicendi Miſſas abſque eiuſmodi motiuo non reprehendit.

Recurrunt igitur alij ad alias canonicas auctoritates magis expreſſas; quæ duæ ſunt, & lib. 3. Decretal. apud Gregor. Tit. 41. de Miſſarum celebratione referuntur; Prior eſt Innocentij III. eodem tit. c. 3. directa ad Wigornienſem Epiſcopum, cui hoc modo reſpondet, *Conſuluiſti*, &c. Et infrà, *Reſpondemus quòd excepto die Natiuitatis Dominicæ (niſi cauſa neceſſitatis ſuadeat) ſufficit Sacerdoti ſemel vno die vnam Miſſam ſolummodò celebrare.* Altera eſt Honorij III. ipſius Innocentij proximi, & immediati ſucceſſoris: Qui Archiepiſcopo Sipontino ſic reſcribit tit. ſignato c. 12. *Te referente.* Et infrà, *cùm cuilibet Sacerdoti, quacunque dignitate præfulgeat, vnam in die Miſſam celebrare ſufficiat, nam & valde felix eſt qui celebrat dignè vnam, &c. fraternitati tuæ mandamus*, &c. Quæ verba habere vim legis, & præcepti conueniunt illorum capitulorum interpretes. Horum opinionem non rigidiùs excutiam. Sed hac admiſſa ſententia, quæſtionem quam propoſuimus hinc ſufficienter diſſolui non video, nam Honorius III. Alexandri II. reſponſo ſuprà citato tantùm inhæret, iiſdem fermè vtendo verbis, at Innocentius III. manifeſtè excipit caſum neceſſitatis: quæ exceptio quàm latè patet, extendíque poteſt ad pleroſque caſus. Paludani celebris eſt circa hos caſus opinatio, quos ad quinque tantùm reſtringit. 1. eſt funus defuncti. 2. vt de viatico, infirmo grauiter ægrotanti prouideatur. 3. pro peregrinis præſertim in diebus feſtis. 4. pro nuptiis, vt ſcilicet matrimonio iunctis benedictio Sacerdotalis impertiatur, ſecundùm laudabilem conſuetudinem, quam prætermittere haud oportet. 5. eſt quando Sacerdos Parœcialis habet duas Eccleſias in diuerſis oppidis, & propter paupertatem Vicarium habere non poteſt. Cùm enim vnuſquiſque populus iure poſſit velle in ſua Eccleſia audire ſacrum, in die quo ad hoc tenentur de præcepto poterit vnus idémque Sacerdos duas Miſſas in eadem die celebrare. Nauarrus in ſumma c. 25. n. 87. ſententiam Paludani in omnibus admittit. Idem facit quoque Siluester, verbo Miſſa 1. q. 7. quin alium etiam caſum recipiunt à Wilelmo Durando lib. 4. Ration. diuinor. officior. c. 1. n. 25. inter alios quoſdam ſatis leues aſſignatum, ſcilicet ſi poſt Miſſam celebratam nobilis aliquis ſuperueniret, qui Miſſam non audiiſſet, tunc enim licere volunt Sacerdoti iterum celebrare. Qui poſtremus caſus quàm raræ ſit texturæ, & quot incommodis, ſcandalis, & abuſibus præbeat aditum nemo prudens eſt qui non perſpiciat. Tolerabilem hunc caſum exiſtimarem, ſi de Regibus, maximè verò de Chriſtianiſſimo Rege noſtro, qui Eccleſiæ primogenitus eſt, & propter cœleſtis vnctionis prærogatiuam ſingularem, ſpeciali reuerentia eſt in Eccleſia digniſſimus, intelligeretur: At ſi extendatur non dicam ad inferioris claſſis nobiles, ſed etiam ad Comites, Marchiones, qui ſunt innumeri in hoc regno, palam eſt eiuſmodi extenſione plurimum abſurditatis ſequi: ſed nec ſi extendatur ad

In 4. diſt. 12. q. 1. a. 4. poſt 4. Concluſ.

ad inferiores principes & duces, tunc enim Regis honor qui singularis esse debet periret. Cæterum rectè Vasquez, Victoriam, Suarem, aliósque recentiores secutus, reliquos etiam casus à Paludano assignatos reiicit, vímque veræ necessitatis, obiter sed solerter ostendit hos nequaquam includere: porrò vltimum tantùm valere, quem solùm rationem habere veræ necessitatis, esséque hunc vnicum ab Innocentio intentum loco signato. Verùm idem Innocentius cap. *ex parte* eodem titulo districtè & absolutè decernit, ieiunum debere manere Sacerdotem, vt iterum quacumque ex necessitate celebrare possit, ita enim P. Magalonensi rescribit, *Postulationi vestræ taliter respondemus, quòd semper Sacerdos perfundere debet, postquam totum acceperit Eucharistiæ Sacramentum: nisi cùm eodem die aliam Missam debuerit celebrare: Nec si fortè vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret.* Quam sanctionem vnanimi consensu sequuntur DD. Scholastici, iurísque sacri Tractatores.

§. III.

An vera sit eorum opinio, qui Sacerdotem volunt, celebrando aliquoties venerabili Missæ sacrificio, nullo iure astringi?

VIX hîc cohibere possum motum animi mei, impatienter etenim fero, sempérque tuli, eorum disputatorum garrulitatem, qui plus æquo solertes, & nimium curiosi disquirunt, *Num Sacerdos aliquo saltem vitæ suæ die, Missæ sacrum facere teneatur?* Sed longè mihi intolerabilior visa est semper eorum opinio, qui asserere nituntur, *Nullum esse præceptum obligans Sacerdotes sub peccato mortali, imò nec fortè veniali, ad sacrificandum aliquando?* Et ideo quamuis Sacerdos in vita sacrum nunquam faciat, dummodò in Paschate, more laico communicet, mortali piaculo & fortè veniali etiam nullatenùs irretiri. Parco magni nominis Auctoribus, qui nuper hoc summo cum animi enixu paradoxùm, adeo Ecclesiæ incommodum, noxiúmque vt veriùs dicam, propugnatum ire contenderunt, longéque maioris nominis Doctoribus quasi principibus huius persuasionis adscribere non dubitarunt: hos enim certum est eos vel non satis attentè perlegisse, vel minùs aptè intellexisse, aut certè benignè minùs quàm par sit eorumdem esse mentem interpretatos. Cæterùm dato etiam quod pro certo constaret, illos insigniores Doctores fuisse eam in opinionem propensos, nihilominùs quoniam verenda patrum operire decet, reuelare non licet, à recentioribus illis disquisitoribus excusandi erant, potiùs quàm cum aliquo eorum memoriæ næuo, traducendi in sententiæ huius minùs piæ & probabilis (& vt reor non veræ nec solidæ) assertionem, seu defensionem.

PVNCTVM I.

Præceptum dari peremptorium, quo singuli Sacerdotes Missæ sacrificium, aliquoties saltem, celebrare obligantur.

CHRISTVM summum Sacerdotum principem, habuisse à patre præceptum moriendi, & se in hostiam propitiationis & redemptionis super aram crucis offerendi, res est ex diuinis ipsis oraculis compertissima: *Factus est obediens vsque ad mortem* (ait Apostolus Philip. 2. 8.) *mortem autem crucis. Et didicit ex eis quæ passus est obedientiam*, Heb. 5. 8. Porro obedientia mandatum supponit. Hoc autem præceptum Christus à patre accepit, & disertis verbis agnoscit, Ioan. 10. 17. *Proptereà diligit me pater, quia ego pono animam meam* &c. *hoc mandatum accepi à patre meo.* & Ioan. 14. 31. *Vt cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.*

Sacrificium porrò Missæ, est commemoratiuum sacrificij crucis, itidémque applicatiuum: siquidem ad hoc institutum est, vt fructum immolationis agni quæ in cruce facta est, nobis perpetim communicaret, & memoriam cruenti ipsius sacrificij (cum digna & iusta gratiarum actione) perpetuam conseruaret, simúlque eius virtute & merito nobis necessaria quæque auxilia ac beneficia à Deo impetraret. *Quod de nostro assumpsit* (ait rectè S. Thomas opusc. 57.) *totum nobis contulit ad salutem: corpus namque suum pro nostra reconciliatione in ara crucis hostiam obtulit Deo patri, sanguinem suum fudit in pretium simul & lauachrum &c. Et vt tanti beneficij iugis nobis maneret memoria, corpus suum in cibum & sanguinem suum in potum, sub specie panis & vini sumendum fidelibus dereliquit.* Ex verbis istis Domini, *Nisi manducaueritis &c.* & his, *hoc facite*, omnes agnoscunt & fatentur, præceptum communicandi omnibus fidelibus directum: Igitur ex iisdem necessariò mandatum sacrificandi omnibus Sacerdotibus præscriptum colligendum est. Axioma enim est Apostoli 1. Cor. 10. Qui edunt hostias, participes sunt altaris, igitur Sacramentum Eucharistiæ sacrificio nititur, & sine sacrificio istud Sacramentum non conficitur: Cessante igitur sacrificio Sacramentum deficeret. Porrò si Sacerdotes nullo præcepto obligarentur ad sacrificium celebrandum, res eis esset adiaphora & prorsus libera sacrificare, vel non sacrificare, Sacramentum conficere, vel non conficere, nec iure cogi possent, quia iure non tenerentur: igitur si vellent, mero eorum nutu & libito Eucharistia deficeret, tam vt est sacrificium, quàm vt est Sacramentum; & interim laici ac inferiores Clerici præcepto obstringerentur diuino ad communicandum, quod eis foret impossibile. Proinde hoc absurdum censeri debet.

Adde quòd non est vlla scintilla rationis, existimare Christum accepisse præceptum à patre, vt se immolaret in cruce per mortem, & Sacerdotes qui eius ministri sunt non accepisse ab eo mandatum offerendi sacrificium incruentum, quod cruenti illius sacrificij propria & perennis est commemoratio: nam in hoc sacrificio mors eius

annuncianda est donec veniat. Tanti est momenti sacrificium Eucharistiæ, vt sine eo Religio deficeret, fructus Christi mortis nobis non applicaretur, debitæ Deo gratiæ pro ineffabili beneficio redemptionis non rependerentur, auxilia quæ virtute huius sacrificij impetrantur, non adessent, memoria mortis Domini excideret. Estne igitur vero simile tantam rem Christum reliquisse adiaphoram, & à mero nutu humano pendentem, & non potiùs rigido præcepto & mandato astrinxisse Sacerdotes (suos ad hoc speciales Vicarios, & ministros) ad tam necessariæ actionis perfunctionem? Mirum est profectò quod Christus acceperit à Patre præceptum pro salute nostra moriendi, & quòd Sacerdotes nullum acceperint præceptum offerendi sacrificium illud, quod in mortis eius memoriam, & meriti eiusdem circa nos applicationem, partæque ab eo salutis præcipuum influxum, ab ipso principaliter institutum fuit.

Accedit, hæreticos negare sacrificium Eucharistiæ, quia sacrificium eiusmodi (vt aiunt) nec Christus instituit, nec celebrari mandauit. Aduersus hanc hæresim Ecclesia pro ineluctabili principio & certo Christi mandato, hæc opponit verba ipsius Domini, *Hoc facite in meam commemorationem.* Ex quibus & ipsam institutionem & solidum mandatum indubitanter colligit & astruit, sic enim declarat & decernit in Concilio Oecumenico postremo, sess. 22. sub titulo, Doctrina de sacrificio Missæ, c. 1. paulò ante medium: *Christus, Sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis, Apostolis quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat, vt sumerent tradidit, & eisdem, eorúmque in Sacerdotio successoribus vt offerrent* PRÆCEPIT, *per hæc verba, hoc facite in meam commemorationem, vti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit.* Quæ fides Ecclesiæ sacráque traditio, huic Sacramento innixa, adeo conspicua est in sanctorum Patrum monimentis, vt ipso sole meridiano sit clarior. S. Irenæus Virorum Apostolicorum auditor, lib. 4. c. 33. recitatis verbis Domini hoc sacrificium instituentis, sic disertè ait, *Christum noui Testamenti nouam docuisse oblationem quam Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso mundo.* & initio c. 34. *Igitur Ecclesiæ oblatio quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium repræsentatum est apud Deum.* Porrò ne quis excipiat, S. Irenæum non dicere Christus iussit, sed Christus docuit, facile est ex ipso S. Irenæo euictum ire per verbum *docuit*, eum intelligere, iussit vel præcepit, etenim ad calcem eiusdem expresè dicit, *Sic & ideo nos quoque offerre vult munus ad altare frequenter sine intermissione.* Qui vult enim, tantùm non docet, sed iubet & statuit. S. Cyprianus ep. 63. ad Cæcilium inter med. & fin. *Nam si Jesus Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei Patris, & seipsum primus sacrificium Patri obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit: vtique ille Sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur.* Sanctus Chrysostomus homil. 28. in 1. ad Cor. *Pro victimarum & pecorum cæde seipsum offerendum præcepit.* S. Gau-

Luc. 22.
1. Cor. 11.
Lib. 1. ep. 3.

dentius Episcopus Brixiensis, qui anno 390. claruit, tract. 2. in Exod. *Dominus* (inquit) *discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit Sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent. Quæ necesse est à cunctis Sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari.* Hæc est igitur fides Ecclesiæ, hæc est fides Patrum, quæ in istis verbis Domini, *Hoc facite*, præcisum mandatum eius ad Apostolos & posteros quosque Sacerdotes, sacrificium corporis & sanguinis sui sub speciebus panis & vini offerendi agnoscit, docet & propugnat.

Non igitur audiendi sunt, qui tam constantem & perspicuam Ecclesiæ doctrinam, vt vim tanti præcepti amoliantur, sic putant emollire: *Licèt gratis admittamus* (aiunt) *ibi contineri aliquod præceptum, non est necesse vt illud obliget singulos Sacerdotes, sed in communi Ecclesiam, ad cuius prouidentiam spectat curare, vt in ea sit vsus huius sacrificij. Quæ cura ad Pastores præcipuè pertinet, non verò ad Sacerdotes singulos.* Verùm cùm vniuersalia non existant nisi in singularibus, quomodo Pastores possent mera sollicitudine sua efficere, vt vsus huius sacrificij esset perennis in Ecclesia? Maxima pars Sacerdotum muneris pastoralis expers est; soli Pastores non sufficiunt, aliquando absunt, vel infirmantur plerumque, moriuntur, vacant Ecclesiæ aliquando diutiùs, si qui dicitur simplex Sacerdos nullo iure teneretur ad sacrificium Missæ celebrandum, nunquam posset iure compelli ad hoc obeundum munus. Et si nemo cogi posset, & portò nollet, Ecclesiæ cura esset inanis: hoc onus enim vnusquisque in aliorum humeros reiiceret, subire refugeret. Necessarium igitur fuit mandatum Domini, ídque districtum quod omnes & singulos, saltem quandocumque opus est, obligaret. Quamobrem rectè S. Gaudentius ex verbis Dei iuxta communem Ecclesiæ sensum sic exponit, *Vt necesse sit à cunctis Sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias, hæc salutis æternæ mysteria celebrari.* At frustrà alio effugio contra hanc obligationem sentientes, elabi nituntur.

Vel denique (aiunt) *hæc obligatio sequitur, velut ex natura rei, id est ex munere Sacerdotali, & hæc etiam consecutio nulla etiam sufficienti ratione ostendi potest.* Sed contrà, doctrina hæc est expressa Apostoli, *Omnis Pontifex*, (quo nomine contineri Sacerdotem, quoad munus sacrificandi nemo negat) &c. *constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Heb. 5. 1. & c. 8. 3. Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.* Vnde infert, *necesse esse vt Christus quatenus verus Sacerdos offerat*, & aliquid habeat quod offerat. Ratio igitur formalis Sacerdotij, sacrificium est, ipsúmque sacrificium, proprium est officium Sacerdotis, & finis specialis ad quem ordinatur. Quamobrem Concilium Nicenum c. 14. Diaconos districtè prohibet offerre, quia non acceperunt potestatem sacrificandi, nec enim ad Sacerdotium ordinati sunt, sed tantùm ad ministerium, vt docet Concilium IV. Carthag. c. 4. Hinc igitur consectaneum est, obligationem offerendi sacrificium, qua tenetur Sacerdos, fluere ex natura rei, ipsóque principio intrinseco Sacerdotalis ordinationis.

At inſtant, *Licèt Sacerdotibus ex vi ſui muneris detur poteſtas ſacrificandi, tamen ex poteſtate non oritur neceſſitas, quia poteſtas ex ſe latiùs extenditur, quàm neceſſitas?* Reſpondeo, verum eſt poteſtatem latiùs patere quàm neceſſitatem, alioquin cùm abſolutè poſſint Sacerdotes non ſolùm quolibet die, ſed qualibet hora, & quocunque temporis inſtanti conſecrare Euchariſtiam; ideóque hanc offerre: ſequeretur eos ad id ſemper & pro ſemper hunc ad actum obligari, quod abſurdum. Sed dico tantùm, cùm ex vi ordinis detur poteſtas Sacerdoti ſacrificandi, hinc oriri obligationem qua tenetur offerre neceſſariò, ſaltem aliquando, non ſolùm pro ſui executione ordinis, ſed maximè pro Dei cultu & honore, & Eccleſiæ vtilitate, etiámque pro ſui ipſius & proximorum ſalute, & quotieſcumque publica neceſſitas occurrerit, vel etiam priuata, quæ ſit admodùm vrgens & grauis; v. g. Si in loco vbi non adeſt Paſtor, vel alius Sacerdos, & ſunt infirmi qui in extremis laborant, & viaticum ſalutis æternæ expetunt, tunc verò ibi non ſit hoſtia vlla conſecrata: certè negari non poteſt tunc quemlibet Sacerdotem Catholicum, à cenſuris immunem, medio actu contritionis, obligari ad Miſſam celebrandum, in qua viaticum conficiat pro infirmo, vel pro infirmis, ne ſcilicet incidat in iudicium Dei & grauiſſimum peccatum, dicente Domino per prophetam, *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* *Thren. 4.* In caſu neceſſitatis conueniunt Theologi eleemoſynam eſſe de præcepto iuxta illud S. Auguſtini celeberrimum dictum, *Si non pauiſti, occidiſti.* Quantò magis igitur tunc Sacerdoti imminet ſtricta celebrandi obligatio: vt fideli morienti & ſuppliciter expetenti conferat antidotum mortis, pharmacum immortalitatis, myſterium fidei, ſpem reſurrectionis, tutelam animæ & pignus æternæ ſalutis? Accedit quòd in ipſa ordinatione Sacerdos de ſua obligatione ad diuinum hoc ſacrificium celebrandum, vt actu neceſſario ſuæ poteſtatis, diſertè à Pontifice (qui tum Spiritus ſancti oraculum eſt) edocetur, vt patet ex hac eius allocutione ad ordinandos: *Conſecrandi filij dilectiſſimi in Presbyteratûs officium, illud dignè ſuſcipere ac ſuſceptum laudabiliter exequi ſtudeatis, Sacerdotem etenim oportet offerre &c.* Et infrà, *Agnoſcite quod agitis, imitamini quod tractatis, quatenùs mortis Dominicæ myſterium celebrantes, mortificare membra veſtra à vitiis & concupiſcentiis omnibus procuretis.* Et poſteaquàm ſingulis dixit Ordinator Pontifex, *Accipe poteſtatem offerre ſacrificium Deo, Miſſáſque celebrare tam pro viuis, quàm pro defunctis in nomine Domini: Amen.* Expletis omnibus quæ ad ordinem pertinent, vt oſtendat Epiſcopus hanc poteſtatem quam acceperunt neceſſariò debere reduci ad actum ſuum legitimum, iiſdem quaſdam Miſſas quantocyùs celebrare ſpeciali præcepto iniungit: *Ad Preſbyteratum ordinati* (inquit) *poſt primam veſtram Miſſam, tres alias Miſſas, videlicet vnam de Spiritu Sancto, aliam de B. Maria ſemper Virgine, tertiam pro defunctis dicite.* Non autem eſt eis liberum ab his ſacrificiis abſtinere, præcepto enim ſpeciali aſtringuntur, & obedituros ſe Epiſcopo ſuo in ipſa ſua ordinatione expreſſis verbis ſpoponderunt.

Nihilominùs adhuc, qui contrà ſentiunt, argutantur: *Quia poteſtas*

ipsa Sacerdotibus tradita offerendi sacrificium Deo in Ecclesia, est veluti priuilegium quoddam ipsius Sacerdotis, seu quoddam dominium, vel ius quoddam: ex vi autem priuilegij nemo cogitur illo vti, nec dominium seu ius in, vel ad rem per se inducit necessitatem vtendi re propria; sed potest aliquis cedere iure suo. At non tam mirè quàm miserè claudicant eiusmodi comparationes. Primò enim etsi hanc esse prærogatiuam propriam Sacerdotum, nemo Catholicorum inficiatur, Eucharistiam consecrare & Missæ sacrificium celebrare, vnde in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Firmiter.* legimus, *Nemo hoc sacrificium vel Sacramentum conficere potest nisi Sacerdos rite ordinatus.* Et in Concilio Florentino sub Eugenio IV. in decreto vnionis, *Sacerdos in persona Christi hoc conficit Sacramentum;* Quamobrem Ecclesia in solennitate Corporis Christi, alto præconio concinit de Christo instituente diuinum hoc Mysterium.

Sic sacrificium
Istud instituit,
Cuius officium
Committi voluit
Solis Presbyteris,
Quibus sic congruit,
Vt sumant, & dent cæteris.

Sed hoc priuilegium, non est merum, at coniunctum cum onere: suscipit enim Sacerdos hanc potestatem, non vt ex ea honoretur & de ea extollatur, sed vt ea vtatur secundùm præfixum finem, non in proprium decus & priuatam tantùm vtilitatem, sed præsertim in publicum commodum: debet enim *Missas celebrare in nomine Domini,* (hoc est ad eius gloriam & honorem) *pro viuis & defunctis:* Et ideo cùm promouendus ad Sacerdotium Episcopo præsentatur, dicit Archidiaconus nomine Ecclesiæ, *Reuerendissime Pater, postulat sancta mater Ecclesia Catholica, vt hunc præsentem Diaconum ad onus Presbyterij ordinetis;* Non ait ad dignitatem & decus Sacerdotij, *sed ad onus Presbyterij;* quia non est mera dignitas, sed officium, honorabile quidem, at ita cum onere coniunctum, vt ipsum quod Presbytero exequendum committitur munus, sit onus reuerà, cui ferendo ordinatus de ipsius officij necessitate obstringitur. Adde quod priuilegium ipso iure reuocatum censetur, *Si incipit enormiter esse nociuum,* Cap. *Suggestum,* & ibi gloss. fin. *de Decimis.* At si Sacerdotes solâ dignitatis prærogatiuâ contenti, abstinerent ab officio sacrificij, Ecclesiæ fieret priuilegium istud enormiter nociuum, vt res per se patet. Non igitur credendum est à Christo Sacerdotij fonte, qui sapientia diuina est, eiusmodi priuilegium suis in offerendo Ministris fuisse concessum, vt si vellent sacrificium humanæ reconciliationis & salutis celebrarent; si nollent, nullatenùs ad id agendum obligarentur. De dominio autem quod adiicit ratiocinatio præsignata, breuiter responderi potest, neutiquam à Christo collatum fuisse suis discipulis & eorum successoribus, Sacerdotium per modum dominij: sed tantùm ministerij, vt suprà demonstratum est; & ministerij quidem non inanis, sed efficacis &

actuosi, præcipuè circa sacrificij munus; vnde Dominus non tantùm ait, hoc dicite, hoc meditamini, sed *hoc facite*, &c. Admonet autem Apostolus, *Vide ministerium quod accepisti, vt adimpleas illud.* Col. 4. 17. Ludicrum est autem quod obiectio præstituta deducit de iure dominij, quod eo iure cedere potest, quisquis illud habet: nam sic sequeretur Sacerdotem posse ius Sacerdotij transferre in quemlibet inferiorem Clericum, vel etiam fidelem Laïcum, sed obstat character. Adde quòd vt præmonstrauimus, Presbyteratus onus est, onera autem personalia sunt, & debent ab eo cui ferenda incumbunt, personaliter sustineri.

Obiiciunt rursus, *Datur etiam Sacerdoti potestas remittendi peccata, & tamen nunquam tenetur vti illa, etiamsi aliàs iurisdictionem etiam recipiat, dummodò Pastoris officium non recipiat.* Respondeo, non est par ratio, nam in officio remittendi peccata, proximi tantùm consulitur particulari saluti: at Missæ sacrificium non ordinatur tantùm ad auxilia impertienda vnicuique in necessitatibus suis, Ecclesiæque generaliter concilianda solatia, & beneficia tam spiritualia quàm temporalia per influxum, & applicationem passionis Christi: sed insuper ad debitas Deo gratiarum actiones, quin & supremum latriæ cultum referendum. Est igitur Sacerdos arctiori obligatione astrictus officio celebrandi, & offerendi Deo sanctissimum Missæ sacrificium, quàm peccatorem absoluendi. Accedit quòd minimè verum sit, Sacerdotem nunquam teneri potestate vti remittendi peccata, nisi susceperit officium pastoris. Sicut enim in casu necessitatis (quando scilicet aliquis de vita periclitatur) omnis Sacerdos fit Papa quoad potestatem absoluendi, tunc enim nullus casus reseruatus est, vel Episcopo, vel Papæ; à quo simplex Sacerdos absoluere non possit: sic in casu huiusmodi necessitatis omnis Sacerdos tenetur etsi pastor non sit, vbi abest pastor, vel alius eius gerens vicem, si rogatus fuerit audire pœnitentis confessionem, eíque absolutionem impertiri, & si hoc præstare negaret in illo casu solatium, peccaret grauiter, reúsque fieret in vtroque foro ingentis criminis: maximè si qui ita periclitaretur, sine confessione sacramentali, & diuino viatico moreretur. Ergo procul est à vero nunquam teneri quemlibet Sacerdotem potestate vti remittendi peccata, quam in ordinatione sua recepit.

Denique dicunt: *Similiter per gradum magisterij datur alicui facultas explicandi scripturam, quod tamen facere non tenetur.* Sed quàm absona, & dissimilis fit rei cui applicatur ista comparatio, nemo est tantisper videns qui non perspiciat. Magisterium (in iure, vel Theologia,) & Sacerdotium, tantùm differunt quantum ens rationis, & ens reale. Magisterium est simplex declaratio capacitatis in obtinente, cum licentia ei facta legendi, & interpretandi Canones, vel Scripturam, at sine mandato & onere. Sacerdotium autem longè in alio statu Presbyterum constituit: nam sacræ potestatis characterem imprimit in anima ordinati, & non nisi cum mandato, & onere confertur offerendi Deo sacrificium Latreuticum, & Eucharisticum, propitia-

toriúmque & impetratorium corporis, & sanguinis Christi Domini, vnici generis humani redemptoris.

Cæterùm est iam quòd ab iis qui dicunt nullum esse ius diuinum, aut Ecclesiasticum obligans Sacerdotes ad sacrificandum aliquando: & ideò quamuis Sacerdos nunquam in vita sacrum faciat, dummodò in Paschate communicet, absolutè loquendo, nulli propterea piaculo, graui præsertim, illum obnoxium fieri; ab iis est, inquam, quòd postulem: cur itaque cœlibatus perennis, seu perpetua continentia, vi ipsius ordinationis Sacerdotibus omnibus (etiámque ad eorum obligationis maiorem declarationem, reliquis altaris ministris, Diacono & Subdiacono) indicta est? Certè si Sacerdos nulla lege toto vitæ decursu ex quo ordinatus est, teneretur ad Missæ sacrificium celebrandum, non esset cur tanto rigore, & sub reatu voti, ad vitam cœlibem astringeretur, sufficeret enim quòd ij qui vellent actu sacrificare, eam continentiam profiterentur; cæteris suo arbitrio relictis, modò Missam non celebrarent, cui officio aliquando in vita exequendo nullatenùs forent obstricti. Relaxauit iamdudum rigorem Canonis, imò traditionis Apostolicæ de perpetua continentia Sacerdotum, quoad Presbyteros, Orientalis Ecclesia. Qua de re sæculo 4. labente S. Epiphanius conquerebatur: sed tamen huic relaxationi in Græcia prætextus aliquis locum dedit; quia nimirum sæpè Græci non offerunt, sed celebrant Liturgiam plerisque diebus de præsanctificatis: nec quotidie, nec frequenter Presbyteri sacrificant, at quibusdam vicibus tantùm, vt antiquæ legis faciebant Sacerdotes; ideo tempore vicis suæ à coniugibus abstinent, alio verò tempore matrimonio ante ordinationem inito, ex indulgentia vtuntur. Sic tulit corruptela huius Ecclesiæ, quæ sensim irrepsit. At in Occidentali Ecclesia semper Apostolicæ traditionis obseruatio vigorem suum retinuit. Hinc antiqui Concilij II. Carthag. can. 2. *Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab vxoribus abstineant. Vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Audiendus hîc Cardinalis Bellarminus lib. 1. de Clericis c. 19. *Denique* (inquit) *ex lib. 1. Paral. cap. 24. & Lucæ 1. colligitur Sacerdotes veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore quo ministrabant in tabernaculo, à domo, & vxore absuisse. Ex quo deducunt Siricius Papa in epist. ad Himericum, & Innocentius I. in epist. ad Victricium, nec non Beda in c. 1. Lucæ, quòd si illi tempore quo ministrabant ab vxoribus abstinebant: omnino decere vt Sacerdotes nostri, qui non per vices sed semper ministrant, semper ab vxoribus se contineant.* Quod argumentum Humbertus Syluæ candidæ Episcopus (ex Canonico Tullensi) & S. R. E. Cardinalis, ac Legatus Leonis IX. ad Græcos, fusè ac neruosè prosequitur aduersus Necetæ Presbyteri, & Monachi Monasterij Studij, contra Latinos calumniosum libellum. quo inter cætera grauis erroris eos arguebat, ob legem perpetui cœlibatus Sacerdotibus impositam: quam aculeatè Humbertus defendit, adductis in medium pro traditione Apostolica à Latinis seruata Con-

Concilij Nicæni, & Neocæsariensis Synodi canonibus, summorúmque Pontificum Clementis, Siricij, Innocentij I. & Leonis Magni decretis. Innocentij porrò ratio ducta ex differentia Sacerdotum antiquæ legis, & nouæ sic habet, *Nam priscis temporibus, de templo Dei, anno vicis suæ non discedebant, sicut de Zacharia legimus, &c. quanto magis hi Sacerdotes, vel Leuitæ ex die ordinationis suæ seruare debent, quibus Sacerdotium, vel ministerium sine successione est,* (carnali) *nec præterit dies qua vel à sacrificiis diuinis, aut baptismatis officio vacent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit, abstinete vos ad tempus, vt vacetis orationi, & hoc vtique Laïcis præcipit, multo magis Sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi iuge est officium, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere.* Vrget pressiùs hoc argumentum ex dignitate hostiæ quam iugi officio offerunt nostri Sacerdotes, præfatus Humbertus versus finem dissertationis suæ. Sed nihilominus hìc fortè tricandi ansam arripient contradictores nostri ex Innocentij Papæ præcitatis verbis: Dicent siquidem eum loqui tantùm de Sacerdotibus qui curam animarum gerebant, vt patet, quia non de sacrificio solùm ab iis offerendo, sed & baptismo conferendo verba facit. Et fateor quidem vix alios tum fuisse Sacerdotes, quia canones ipsi vetabant vllum Presbyterum sine titulo Ecclesiastico ordinari. Multitudo succreuit posteà Sacerdotum, qui ad titulum, vel patrimonialem, vel curæ animarum non addictum ex indulgentia ordinantur; at tantùm abest vt hi eximantur à debito sacrificandi frequenter, quin (in bono sensu hoc dico) magis huic officio obeundo fiunt ipso ex statu suo obnoxij; minùs enim occupationum habent Ecclesiasticarum, & immunes sunt à pondere diei, & æstus, quod pastoribus perennes excubias circa creditas sibi oues agentibus, & indesinenti labore curáque defatigatis incumbit. Æquum est sanè, vt qui non pugnant cum Iosue, saltem cum Moyse fundant pro certantibus preces, manúsque frequenter in sancta extollant, vt auxilia ac solatia illis promereantur. Titulo patrimonij, vel fortè etiam beneficij non obligantur ad sacrificium iuge offerendum, sed ad hoc tenentur vi ordinationis suæ, fluentíque ex iniuncto sibi munere, & suscepto à se onere Sacerdotij debito. Hinc absolutè S. Gregorius Nyssenus lib. de Virginitate, arguens Sacerdotes minùs memores officij; *Quomodo* (inquit) *Dei Sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, vnctus es?* Rectè & solerter insinuans, indignum esse vel solo Sacerdotis nomine, qui castè non viuit, nec offert sacrificium Christi purissimum, cui celebrando consecratus est. At hactenùs satis de huiusmodi obligatione.

Extat apud Henric. Canisium Tom. 6. antiq. Lect. à p. 163. ad 193.

PVNCTVM II.

Præceptum illud obligare sub peccato mortali.

PRÆCEPTVM cùm de re graui imponitur, transgressio eius culpa leuis esse non potest, vt morales Theologi, & Canonistæ fatentur. At verò præceptum esse peremptorium demonstrauimus, quo vnus-

quiſque Sacerdos legitimè non impeditus obligatur Miſſæ ſacrificium aliquoties celebrare. Igitur Sacerdos qui huic præcepto non ſatisfacit, quando poteſt, & oportet; incurrit grauis culpæ reatum, nec venialis tantùm, eius culpa debet exiſtimari.

Eapropter cùm Caietanus ſup. 2. partem S. Thomæ q. 22. a. 10. ſcripſiſſet Sacerdotem nunquam celebrantem, mortalis piaculi minimè damnandum eſſe, ſed ad ſummum veniali culpa teneri, Pius V. ſanctiſſimus Pontifex, in impreſſione Romana S. Thomæ hunc locum Commentarij Caietani, quæ oppoſitam textui S. Thomæ ſententiam continebat, oblitterari & expungi iuſſit: ſcilicet quòd cenſeret non ferendam, ſed reprobandam, vt periculoſam, & veritati ac pietati contrariam. Et verò qui attentè perpenderit, quanti momenti ſit ille neglectus, quo tota ſua vita Sacerdos, vel per annum, omittit Miſſæ ſacrificium celebrare, facilè deprehenderit, non leui noxa, ſed graui admodum propter hanc ſpontaneam omiſſionem illum conſtringi. Primò ratione officij: nam ſeruus ille qui talentum domini ſui fodit in terram, non ſolùm eo priuatus eſt, ſed vt ſeruus nequam à domino iudicatus, eiectus eſt è domo domini ſui, & tractus ad pœnam. Poteſtatem Sacerdotalem conſecrandi corpus, & ſanguinem Domini eſſe talentum pretioſum, & donum Dei ſingulare atque præcipuum, inter gratias gratis datas, nemo eſt Theologorum qui inficietur. Porrò vt ait S. Gregorius, *quando creſcunt dona, rationes etiam creſcunt donorum.* Non dubium igitur quòd qui hanc adeo præcellentem poteſtatem otioſam retinet, nec vmquam ad actum reducit, propter honorem Dei: quia officij ſui debitum non perſoluit, gratiam Dei in vacuum recipit, ingratitudinis crimen incurrit, fitque reus tanti neglectus, cuius piaculum, nonniſi grauiſſimum eſſe poteſt. Secundò, ratione grauitatis materiæ præcepti, quod volens & lubens tranſgreditur. Breui compendio hanc rationem Venerabilis Beda expreſſit, *Sacerdos non legitimè impeditus* (inquit) *celebrare omittens, quantum in eo eſt priuat ſanctam Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iuſtos ſubſidio & gratia, in purgatorio exiſtentes refrigerio, Eccleſiam ſpeciali Chriſti beneficio, & ſeipſum medicina & remedio.* Conſiderate, quæſo, hæc omnia publica & priuata diſpendia, quæ ſanè grauiſſima ſunt, & ſpontaneâ accidunt culpâ Sacerdotis ſacrificium hoc ſalutiferum celebrare detrectantis, quod ei offerendum ex proprio officio incumbit, & quod diſtricto præcepto celebrare tenetur. Nunquid igitur leuia hæc piacula ſunt cenſenda, quibus tot effectus diuinæ miſericordiæ impediuntur, tot fructus Chriſti paſſionis pereunt, & Deus debito cultu, Eccleſia tanti beneficij vtilitate, ſinguli fideles tam viui quàm defuncti auxiliis & ſolatiis, quibus hinc iuuari poſſent * priuantur? Hîc igitur meritò perpendenda venit inſignis, S. Ambroſij ſententia, quam B. Thomas, & plerique Theologi paſſim proferunt ad grauitatis tanti peccati demonſtrationem: *Graue eſt quod ad menſam tuam mundo corde, & manibus innocentibus non venimus; ſed grauius eſt ſi dum peccata metuimus,*

Homil. 9. in Euang.

Ex dictis V. Bedæ recitatur in Breuiario Pariſ. in limine præparat. ad Miſſam.

* Nota hîc inſigne dictum S. Cyrilli Alex. lib. 2. in Ioan. c. 9. *Vtilitatis retardatio ſemper affert detrimentum.*

etiam sacrificia non reddimus? Quibus verbis innuit vltimam esse in Sacerdote ingratitudinem, grauéque scelus, qui immemor officij, Missam omittere, vel diu, vel semper, paruipendit. Neque enim valet Gabrielis Vasquez exceptio, hanc sententiam in Ambrosio non reperiri, proinde confirmandam non esse, satis est enim non solùm quòd sanctus Thomas inuenerit, sed quòd insuper eam veram & solidam censuerit, qui sanè rectitudinis ipsius sententiæ iudex competens erat. Pluris enim apud prudentes fieri debet S. Thomæ iudicium, quàm disputatorum quorumlibet ingeniosæ magis quàm solidæ exceptiones atque argutiæ. III. Grauitas huius culpæ elicitur ex cap. *Dolentes.* lib. 3. apud Gregorium, tit. 41. de celebratione Missarum, c. 9. Vbi Innocentius III. loquens è Cathedra in Concilio generali Lateranensi, eos grauiter reprehendit Prælatos & Presbyteros *qui vix in anno quater Missas celebrabant:* prohibétque penitùs talem negligentiam, sub pœna suspensionis, quæ sanè pro leui culpa seu veniali peccato, nec à iure, nec ab homine delinquentibus infligi consueuit. Sed sunt qui nodum hìc in scirpo quærunt: Aiunt enim Pontificem hìc non modò queri de iis qui quater vix in anno Missæ sacrum faciunt, at de iis etiam qui sacrificio interesse non curant, & iis quoque qui in choro tempore diuini officij intendunt collocutionibus laicorum *. Sed tametsi hæc etiam Pontifex in Sacerdotibus reprehendat, non ea tantùm sub hac pœna prohibet, verùm etiam & illum propudiosum neglectum frequentiùs celebrandi: loquitur enim collectiuè de iis omnibus & singulis scandalis, hácque sententia vniuersa concludit, *Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus* &c. Nec dubium quin tandem hæc res in axioma transierit. Siquidem illustriores Theologi, & Canonistæ, vt rigidam nimiùm illorum DD. opinionem arbitrantur qui dicunt, *non celebrare quotidie esse peccatum mortale:* sic hanc iudicant verissimam sententiam, *Nunquam celebrare esse mortale peccatum, nisi Sacerdos legitimo aliquo impedimento excusetur.* Ita censent S. Thomas 2. p. q. 22. a. 10. & clariùs in 3. dist. 13. q. 1. a. 2. quæstiuncula 1. ad 2. Durandus ibid. q. 2. Paludanus dist. 11. q. 2. Maior q. 5. Antoninus 3. p. tit. 13. c. 16. §. 12. Syluester, verbo Missa, 1. q. 7. Angelus num. 44. Nauarrus in Summa cap. 25. num. 88. Petrus Soto lect. 13. de Eucharistia circa finem, & Gloss. cum Iuris sacri peritis, in cap. prædictum, *Dolentes*, &c.

*In opere nostro nondum edito de horis Canonicis, quàntum hæc delicta grauia sint in Clericis, palam fecimus.

PVNCTVM III.

Num sufficiat Sacerdoti, ad muneri suo præceptóque satisfaciendum, de celebrando, aliquoties saltem venerabili Missæ sacrificio, si ter, vel quater tantùm in anno, hoc munus diuinum exequatur.

MIROR sapientissimos Theologiæ Magistros ac Iuris sacri interpretes, Dominicum à Soto in 4. dist. 12. a. 1. Conclus. 1. & Nauarrum

citato loco, in ea fuisse sententia, quæ censet Sacerdotem officio suo (& præcepto etiam) de celebrando sacrificio Missæ satisfacere, qui ter aut quater in anno ipsum sacrum celebrauerit. Nempe propter verba Innocentij III. in dicto Cap. *Dolentes*, expressa: quæ haud satis fuisse ab iis perpensa tam certum quàm perspectum habeo. Nec enim Pontifex hanc quorumdam Prælatorum & Sacerdotum consuetudinem laudat vel approbat, sed reprehendit euidenter eam referens cum pudore & gemitu. *Dolentes referimus* (inquit) *quòd non solùm quidam minores Clerici, verùm etiam aliqui Ecclesiarum Prælati, circa comessationes superfluas & fabulationes illicitas* (vt de aliis taceamus) *ferè medietatem noctis expendunt. Sunt & alij qui Missarum solennia vix celebrant quater in anno &c.* Et infrà, *Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus.* Igitur ex iudicio Pontificis, & Concilij generalis (cui tunc præsidebat) non satis est Sacerdoti cuilibet, quater in anno sacram Missæ celebrationem peragere; sed aliquid amplius requiritur, vt Sacerdos suæ obligationi de celebrando satisfaciat.

Æquabilior igitur longè est S. Thomæ, art. 10. præsignatæ quæst. 22. 2. p. sententia, qua asserit, *Sacerdotes quoscumque sub præcepto teneri celebrare Missam in præcipuis festis: at in iis maximè, in quibus religiosiores laici ex deuotione communicare consueuerunt:* quibus diebus siquis Sacerdos non celebret, Syluester & Soto, peccare mortaliter existimant, nisi legitimo impedimento excusetur.

Laudâsse mihi videtur sacrum Trident. Concilium, B. Thomæ sententiam, quin & dilucidiùs explicâsse sess. 23. in Decreto de Reformat. c. 14. hac verborum serie: *Qui piè ac fideliter in ministeriis anteactis se gesserint, & ad Presbyteratus ordinem assumuntur, bonum habeant testimonium.* Et infrà, *Curet Episcopus vt ij saltem diebus Dominicis ac festis solennibus, si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrent.*

Et quidem de die Dominica, ratio apertissima est, quia hoc die præcipuè Apostoli sacra mysteria, horúmque exemplo primitiuæ Ecclesiæ Sacerdotes celebrârunt. De Apostolis habemus exemplum S. Pauli, Act. 20. *Vna Sabbati, cùm conuenissemus ad frangendum panem:* Syrus interpres vertit *Prima die hebdomadis*, quæ sanè est dies Dominica, nam & Christus resurrexisse dicitur ab Euangelistis vna Sabbati, qua scilicet hebdomada incipit. Hinc vsu nostro dies lunæ dicitur feria secunda, quòd videlicet Dominica dies pro prima numeretur. Porrò verba illa *ad frangendum panem*, de Eucharistiæ consecratione & immolatione intelligunt SS. Patres, Chrysostomus in hunc locum, Augustinus epist 86. hinc glossa interlinearis desumpta ex verbis Bedæ, *Cùm conuenissemus ad mysteria celebranda.* Porro primitiuæ Ecclesiæ etiam mos iste fuit, nam Iustinus Martyr in fine Apologiæ 2. expresse scribit, die solis, id est die Dominicâ, Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiæ conuenire. Cui testimonio S. Augustinus etiam suffragatur epist. 118.

Festa autem solennia, non solùm diebus Dominicis æquiparari:

at quædam etiam eis antecellere, v. g. festum Natiuitatis Domini, Pascha Resurrectionis, festum Ascensionis ipsius Domini, festum Pentecostes, seu illapsus Spiritus sancti, & subinde festum Corporis Christi, & festa præcipua Beatissimæ Virginis: nemo tam rudis praxeos Ecclesiæ Catholicæ, qui ambigere possit. His igitur diebus sacratissimis, quemque Presbyterum, etiamsi non astrictum animarum regimini, sacrum teneri celebrare non solùm insinuat Concilium Oecumenicum præfatum, sed insuper mandat Episcopo, vt curet sua in terminatione à singulis Presbyteris obseruari. Nec audiendi sunt, qui Concilium hoc mandare volunt per modum consilij dumtaxat: quia quando cadit præceptum in rem grauissimi momenti (sicut in hac de qua agitur, cadere demonstrauimus) consilium simplex non adhibetur, & si monitum nihilominus accesserit, hoc pro præcepto districtiùs commendato prudentiores iuris interpretes docent accipiendum esse. Patet hunc genuinum esse sensum ipsius Concilij Tridentini. Nam superiori cap. vbi agitur de Subdiaconis & Diaconis ait Concilium: *Sciántque maximè decere, si saltem diebus Dominicis & solennibus cùm altari ministrauerint, sacram communionem perceperint;* Quibus verbis innuit se loqui sancta Synodus per modum simplicis documenti, adhibétque verbum decere, vt patenter innuat hoc non esse de necessitate, sed tantùm de decentia, & meliori more ac vsu. At verò cùm agit de sacrificio celebrando diebus Dominicis & præcipuis solennitatibus à singulis Presbyteris, sic non loquitur, sed mutat sapientissimum Concilium vocem, proptérque debitum officij Sacerdotum, Episcopi interpellat diligentiam & adhibet auctoritatem: *Curet Episcopus vt ij saltem diebus Dominicis ac festis solennibus &c. Missas celebrent.* Mens igitur Concilij non est hoc esse de simplici decentia, sed de debito officij Sacerdotalis: alioquin si res esset libera, frustra, & præter ius, Episcopi auctoritatem ad effectum practicum huius sanctionis eliciendum à subditis Presbyteris, interpellaret.

Accedit præmissis auctoritatibus & argumentis alia ratio, ducta ex differentia quæ extat inter sacrificium crucis, & sacrificium Missæ. Sacrificium crucis oblatum est semel, vt passim Apostolus insinuat in Ep. ad Hebræos. At verò sacrificium Missæ, quia est sacrificium religionis, gratiarum actionis, propitiationis, impetrationis, commemorationis, applicationis sacrificij crucis, sæpe repetitur, & frequenter celebrari debet, (*Hoc facite* (inquit Dominus) *in meam commemorationem. Mortem Domini annunciabitis*, ait Apostolus, *donec veniat:*) ideóque quo sæpiùs celebratur, Deo est honorificentius, & Ecclesiæ vtilius. Frequens igitur celebratio eius est proprietas genuinissima. Hinc sequitur, quòd ij Sacerdotes qui raró admodùm, vt vix quater in anno, multo magis qui tota vita, nec vna vice, Missæ sacrum faciunt: quantum in se est memoriam mortis Christi euacuant, institutionem huius sacrificij euertunt, fructum eius impediunt, Religionem imminuunt, formalémque ipsius sacrificij rationem, quæ in frequenti celebratione consistit, amoliuntur.

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Denique Domini oraculum eſt : *Væ homini illi per quem ſcandalum venit.* At Sacerdos qui ter tantùm, aut quater in anno Miſſam celebrat, longè magis qui per annum nec ſemel, & adhuc multo magis qui nullo vnquam tempore celebrat, eiuſmodi ſacri muneris neglectu, imò (vt non temere præſumitur) ſacrificij contemptu, ſuſpicionem de ſe excitat non ſolùm malæ vitæ, ſed etiam non ſanæ fidei, & ingens ſcandalum, hoc aduertentibus parit, ſicut inſignes Theologi rectè obſeruant & fatentur. (Suarez diſputat. 80. ſect. 2. §. *hæc res*, & Vaſquez diſp. 232. c. 1. §. *reſtat*) Igitur maledictionem quam Chriſtus Dominus in auctores ſcandali prædicta ſententia pronunciauit, hac ſua culpa incurrit, quæ ideo nonniſi grauiſſima eſſe poteſt. Prodiit Romæ anno 1606. inſignis liber, cui titulus, *Manuale Paſtorum*, auctore Marco Antonio Montis Marani Epiſcopo, qui opus hoc ipſum Paulo V. Pontif. Max. dedicauit. Cap. 12. inſcriptum eſt, *de obligatione Epiſcopi celebrandi Miſſam :* Quo ſub lemmate, duo præſertim docet, Epiſcopum debere Miſſam celebrare frequenter; ſanctóſque Antiſtites quotidie Miſſæ ſacrificium facere conſueuiſſe, taróque ab hac praxi quotidianæ oblationis ſe diſpenſaſſe. Adductíſque ſelectis exemplis & argumentis demum ſic concludit : *Saltem negari non poteſt Epiſcopum rariſſimè celebrantem præbere aliis ſuſpicionem malæ vitæ, quam euitare debet : ac mali exempli aliis Sacerdotibus, quos neſcio qua fronte poterit hortari, ad ſæpe celebrandum, ſi ipſe non celebrat.* Hæc ille Epiſcopus, pius ſanè & doctus in ſacra Iuriſprudentia, vt ex eius opuſculo ſatis patet.

PVNCTVM IV. ET VLTIMVM.

Qua ratione Sacerdos legitimè excuſari poteſt, non ſolùm à quotidiana, ſed etiam à frequenti adeo celebrationis obligatione.

DVRVM nimis fortè videbitur præceptum de ſacrificando aliquoties, ſaltem per ſingulos annos, vniuerſis Sacerdotibus indictum aſſerere : cùm exempla pleraque ſuppetant in ſacræ Hiſtoriæ monimentis multorum Sanctorum, qui Sacerdotio initiati ſacrum myſterium præ ſumma humilitate, qua ſe indignos prorſus cenſebant tanti officij, celebrare refugerunt, adeo vt inuenti ſint qui nunquam de facto celebrârunt. Hinc viri plerique ſanctiſſimi poſtulati ad Sacerdotium, ſuſcipere ordinem renuerunt. Alij vel inuiti ordinati, ſtatim ſolum verterunt, & in ſolitudinem, ne fungi Sacerdotio compellerentur, aufugerunt: Alij in loco ſuo perſiſtentes, à ſacrificandi munere quod ſummoperè formidabant, abſtinuerunt. Extat inter Epiſtolas S. Hieronymi epiſtola S. Epiphanij numero 60. qua reſpondet Ioanni Epiſcopo Hieroſolymitano, aduerſus eum conquerenti, quòd extra propriam diœceſim, in Monaſterio Eleutheropolitano, Paulinianum fratrem S. Hieronymi ordinâſſet Diaconum, deinde etiam Preſbyterum conſecrâſſet: cuius facti rationem reddens ſanctus

Epiphanius, inter cætera motiua huius promotionis (quæ non fuerat facta in diœcesi Hierosolymitana, vt Ioannes ille supponebat) præcipuè assignat instantem Monasterij illius necessitatem, *Quia videlicet sancti Presbyteri, Hieronymus, &c. ibi degentes propter verecundiam & humilitatem refugiebant nomini suo debita sacrificia exercere, & formidabant laborare in hac parte ministerij, quæ Christianorum præcipua salus est.* Illustre sanè est hoc exemplum; aliáque nonnulla huic affinia hîc congestum ire possem si opus esset, verùm prolixiori à recensione abstineo, quòd facta hæc Sanctorum eius sint generis, quæ non tam sunt imitanda, quàm miranda. Multa etenim Sancti interdum operantur ex speciali Spiritus sancti motione, quæ eos à communi lege dispensat, ideóque minimè trahi debent in exemplum: *Spiritus enim vbi vult spirat.* Quapropter, si etiamnum quispiam ita humilis ac timoratus, vt S. Hieronymus fuit, aliíque sancti Sacerdotes quondam extiterunt, reperiretur, hócque motiuo ductus pia conscientia teste, ab officio Sacerdotali abstineret, damnare eum peccati equidem non auderem: sed quia ex hac causa patet illusioni aditus, consulerem Sacerdoti adeo timido, & de se tam submissè sentienti, vt ipse sibi non crederet, sed piorum & sapientum iudicio hoc referret, ex quorum arbitrio non suo priuato, decerneret quid sibi foret agendum. Abuti possent insuper vitiosi Sacerdotes hoc specioso prætextu, si enim eis probro verteretur quòd rarò, aut nunquam celebrarent, haberent hanc in promptu excusationem, se timore & humilitate cohiberi, ne tremenda hæc mysteria celebrare præsumerent: esse quidem multos qui quanti sit res momenti hoc conficere diuinum sacrificium non satis perpendant, ideóque frequentiùs quàm par sit eo formidabili munere defungantur, de iis tamen nolle acerbiùs iudicare, at sibi satis esse, si conscientiæ suæ arbitrio relinquantur. A plerisque, qui impuræ vitæ aut dubiæ fidei suspecti sunt, hoc prætextu culpam suam obuelari passim comperimus. Quibus hoc vnum verbum Apostoli incutiam, *Deus non irridetur*, etenim *scrutatur corda & renes*, & tandem aliquando *iudicia faciens cognoscetur.* Absit igitur, *vt quæramus excusationes in peccatis;* His enim artificiis falli possunt homines; sed Deus qui nec falli, nec fallere potest, fucatos hos prætextus damnat perfidiæ, & duplici pœna peccatum illud falsa veri specie obductum, sua in iracundia solet vlcisci. At in præmissis decisionibus hoc non semel adhibuimus temperamentum, nisi subsit legitimum impedimentum, vel nisi adsit causa iustæ excusationis, iuris enim est regula receptissima, *in mora illum non esse censendum,* (nec itidem in culpa) *qui se potest legitima excusatione tueri.* Illustre hîc mihi in mentem exemplum venit (Leuit. 10. 1.) Cùm Nadab, & Abiud filij Aaron propter temeritatem suam percussi fuissent à Domino repentina morte: *Expostulauit Moyses postridie contra Eleasar & Ithamar fratres eorum, cur non comedissent hostiam pro peccato, in loco sancto, quæ data erat eis, vt portarent peccatum multitudinis, & rogarent pro ea in conspectu Domini? Cui Aaron pro filiis respondens ait, Mihi accidit quod vides,* (sci-

licet filiorum duorum repentinus interitus) *quomodo potui comedere hostiam, aut placere Domino in cæremoniis mente lugubri? Quod cùm audiisset Moyses, accepit satisfactionem.* Ea est Dei benignitas, vt infirmitatis humanæ facilè misereatur. Præcepta sua affirmatiua voluit quidem nos obligare semper, at non pro semper: etsi noui Testamenti incruentam hostiam præceperit suis Sacerdotibus frequenter immolare, reum tamen non tenet præuaricationis, qui non ex neglectu officij, vel sacrificij contemptu, at aliqua de causa rationabili distulerit pro aliquo tempore oblationem. Legitimum enim impedimentum excusat à peccato, Cap. *Ordinarij.* Cap. *quod si forte.* de officio ord. lib. 6. Porrò cùm vitæ humanæ varij sint euentus, nonnulli plerumque occurrunt, etiam pio Sacerdoti, & officio suo fungi piè & purè desideranti, quibus ministerium suum, hac in parte præsertim, implere præpeditur.

Quòd si quæras quænam sint illa incommoda quæ pro impedimentis legitimis hac in re censeri debent? Respondeo, diuersa esse, v. g. Siquis excommunicationis vinculo obstrictus est, aut tenetur pœna canonicæ suspensionis vel interdicti, debet quidem quantocyùs potuerit absolutionem suam petere, & procurare modis omnibus quibus necesse est & conuenit: at interim abstinere. Item siquis est in carcere, & in vinculis tum priuatis, tum publicis detinetur, quandiu in hoc statu est excusatur à sacro faciendo. At si per carceris custodem non cohibetur munus diuinum peragere, illique oratorium cum altare, calice, & toto apparatu sacro exhibetur, ministérque etiam qui suffragetur, dubium videri potest, an data hac opportunitate in die Dominica vel festo solenni Sacerdos carceri mancipatus celebrare possit aut debeat? Distinguendum puto, nam si ab hæreticis, vel schismaticis odio religionis vel ordinis hanc captiuitatem patitur, data hac occasione vti potest, imò, si potest commodè & sine periculo, vti debet: Sic enim sancti Martyres, & nominatim S. Dionysius sacrum celebrauit in carcere, gratúmque fuit Domino illius sacrificium, qui diuina manu sua illi corpus suum pretiosum impertiuit. At si pro quouis crimine in vincula coniectus est, abstinere tum debere non dubium est, quia Sacerdos & Pontifex sine crimine esse debet. Locum hîc igitur habet singulare S. Petri monitum, *Nemo vestrûm patiatu. vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: Si autem vt Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine.* Porrò si Sacerdos sit liber & à censura quauis immunis, nec sibi conscius est grauis peccati: aut si conscius, tamen vult & potest commodè sua hoc tempore peccata Sacramentaliter confiteri, Sacerdoti Catholico non itidem suspenso, vel interdicto: At locus vbi existit interdictus est, nisi priuilegium habeat, excusatur à sacro faciendo. Qui prætereà graui aliquo negotio, pio tamen aut iusto occupatur, quod in aliud tempus differri nequit sine dispendio non leui. Aut si Ecclesiæ, vel Reipublicæ causa impeditur, vbi eius cura & opera, quin & præsentia necessaria est,

1. Pet. 4. 16.

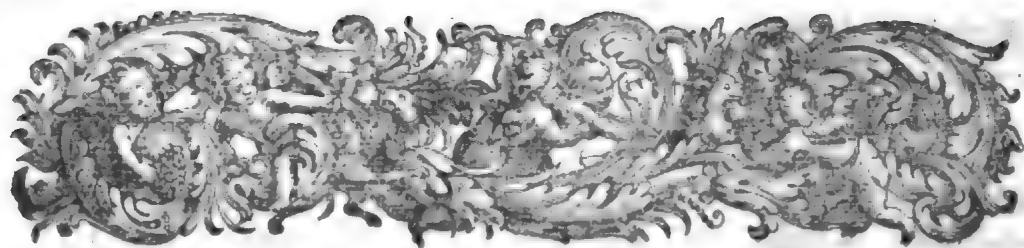
est, valet tum excusatio. Item si ita ægrotat, vt probi piique medici iudicio nequeat sine periculo grauioris infirmitatis Missam celebrare, sine scrupulo peccati abstinere potest tamdiu, quandiu medicus censuerit abstinendum. Item tempore hostilitatis quum periculum impendit Sacerdoti, vel mortis, vel captiuitatis, vel grauis cuiuspiam incommodi, fas tum ei est sibi prudenter consulere, nam persecutionis tempore sancti Cyprianus & Athanasius latebras quæsierunt, hícque pro fuga sua, insignem Apologiam scripsit, qua factum hoc suum iustitiæ, pietatis, ac necessitatis titulo tueretur: & quæ insuper in casu consimili, monimentô ad posteros permaneret. Alia sunt legitima impedimenta, quæ iudicio boni viri relinquenda sunt, propter quæ Sacerdos ab exequendo sacro munere iis diebus quibus hoc fungi de præcepto tenetur, licitè abstinere potest. Sed his cessantibus, memor sit insignis huius sententiæ B. Epiphanij *, iam præsignatæ, officij esse Sacerdotis, *Laborare in hac parte ministerij, Quæ Christianorum præcipua salus est.*

* *Apud S. Hieronymum ep. 60. circa med. Tom. 2.*

FINIS.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS PARTIS POSTREMÆ

LIBER II.

DE MVNERE BENEDICENDI.

Ex Pontif. Rom. Tit. de Ordine Presbyteri, in admonitione ad ordinandos:

OPORTET SACERDOTEM BENEDICERE.

CAPVT PRIMVM.

Diuersa verbi, benedicere, secundùm sacram Scripturam acceptio.

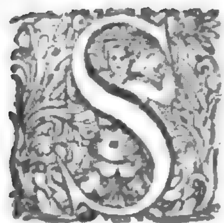
ENEDICERE generaliter loquendo, haud aliud insinuat, quàm bene ominari, fausta precari, & animi fauorem, studiúmque iuuandi declarare: aut laudando & glorificando, beare vel beatificare. Hinc apud Hebræos ברכה *Beracha,* à verbo *Barac*, ברך, precatus est, benedixit, beatum prædicauit, deriuatur. Attamen *Barac*, est in lingua sacra verbum medium: sumitur etenim in vtramque partem, adeo vt non solùm beatificare, aut glorificare, sed etiam aliquando maledicere significet; in quo vsu ancipiti est peculiaris Hebraismus, & ὐφημισμὸς quando rem infaustam, modesta voce, vel ἀντιφραστικῶς exprimimus; sic maledicere, benedicere dicunt Hebræi, ne vocis asperitas sit auribus offendiculo. Vt dolo impiæ Iezabelis, Nabot viro innoxio imponitur, quòd *benedixerit Deo & Regi*. 4. Reg. 21. 13. id est ea pronunciauerit quæ propter dicti

horrorem silentio sint obruenda. sic & Iob c. 1. *Diluculo offerebat holocausta pro singulis filiis, dicebat enim, Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* Et c. 2. Satan ait de Iob ad Deum, *Mitte manum tuam & tange os eius & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi*, id est per antiphrasim, maledicta etiam contra te ipsum proferet. At rarò in sacris Scripturis verbum benedicere, in sequiorem illam partem vertitur: sed ferè semper vsurpatur in illo bono significatu, quem initio expressimus.

Hoc igitur in sensu, multiplex in Scripturis sacris reperitur benedictio: Ea videlicet qua Deus benedicit homini, cùm, quoad naturam, Genesis 1. *Masculum & fœminam creauit eos, benedixítque illis Deus, & ait,* ℣. 27. *Crescite & multiplicamini & replete terram.* Et c. 9. 1. *Benedixítque Deus Noë & filiis eius &c.* Et Ps. 131. *Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus.* tum quoad gratiam, vnde Apostolus Ephes. 1. *Benedictus sit Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cœlestibus, in Christo Iesu.* Et ea, qua homo, ex debito gratitudinis Deo benedicit, secundùm quam ait Propheta Ps. 33. *Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus eius in ore meo.* Datur & tertia benedictionis species, qua scilicet homo benedicit homini. Sic Leuit. 9. *Extendit Aaron manus suas ad populum, & benedixit eis.* Quarta est alia, qua frugibus & inanimatis rebus Deus hominis intuitu benedicit. De hac Isaac dicit ad Iacob, Genes. 37. 27. *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Et ad Esau; *In pinguedine terræ & in rore cæli desuper erit benedictio tua.* ℣. 40. Ita & Christus vt turbam pasceret in deserto, panes & pisces benedixit, suáque hac illos benedictione multiplicauit. *Matt. 14. 19.* Denique alia est benedictio, qua res vel Dei cultui, vel hominum vsui solatióque destinatas, Sacerdos diuino nomine benedicit: hanc spectat illud Apostoli, *Omnis creatura sanctificatur verbo Dei & oratione*, 1. Timoth. 4. 5. Cæterùm de benedictione Sacerdotali, qua vel Deum Sacerdos benedicit & glorificat, vel hominibus benedicit, vel creaturas alias sanctificat, hîc agere, ex opusculi huius proprio instituto, diuina aspirante gratia, sine qua nihil sum, nihil possum, quo decet ordine constitui.

CAPVT II.

Ordinari Sacerdotem ad benedicendum.

SACERDOTIO & regno, omnia quæ in mundo sunt administrari, Deum voluisse, rectè dudum Gelasius Papa ad Imperatorem Anastasium scripsit, can. *Duo sunt*, dist. 96. c. 10. adeo vt quæ diuina & spiritualia sunt, per solos Sacerdotes; quæ verò humana & temporalia, per Reges tantùm, seu sæculares principes, gubernari, diuina ipsa prouidentia (quæ omnia cum ordine facit) per-

peti lege constituerit; siquidem vt sapiens quidam postremæ huius ætatis non inconcinnè cecinit.

Vide Lib. nostrũ de Episcopali Monogam. part. 2. causa 10. & vlt. p. 552.

Cæsaris haud eadem fateor, quæ munera Petri,
Distinctique Iouem dirimunt à principe fasces,
Vna nec imperij in Clerum populúmque potestas:
Sed quia stat geminis fultum diadema columnis,
Relligione ac iustitia, in superósque virósque:
Sacra Sacerdoti curanda, Politica Regi;
Vt canonum hic custos sit, quorum conditor ille, &c.
Mutuo vt auxilio subiectæ commoda gentis
Curent, communem & foueant hinc inde salutem.

Pietate Sacerdos, Rex iustitiâ, sacra & ciuilia gubernacula moderantur. Hinc ille stolâ venerabilis est, iste gladio terribilis & metuendus existit. De Rege enim scribit Apostolus ad Rom. 13. 3. *Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* Ideo Rex cùm coronatur, vngitur in brachio dextro inter iuncturam manus, & iuncturam cubiti, atque inter scapulas: *Vt sit* (sicut orat inaugurator Pontifex) *fortis, iustus & indefessus regni gubernator, impiorum expugnator, iustitiæ cultor, meritorum & demeritorum remunerator.* Ideo cùm Pontifex, Regi euaginatum de altari gladium tradit, eum sic affatur: *Accipe gladium de altari sumptum, per nostras manus licèt indignas, vice tamen & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratum, tibi regaliter concessum, nostræque benedictionis officio, in defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ, diuinitùs ordinatum &c. vt in hoc per eandem vim æquitatis exerceas, molem iniquitatis potenter destruas, & sanctam Dei Ecclesiam, eiúsque fideles propugnes & protegas, nec minùs sub fide falsos, quàm Christiani nominis hostes execres ac dispergas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas, desolata restaures, restaurata conserues, vlciscaris iniusta, confirmes bene disposita, quatenùs hæc agendo virtutum triumpho gloriosus, iustitiæque cultor egregius, cum mundi saluatore sine fine regnare merearis*, &c. Suscipit igitur Princeps gladium à Deo, ad pugnandum, ad puniendum; Dei enim minister est, vindex in iram eis qui malum agunt.

At Sacerdos non est Dei minister in iram, sed pacis, gratiæ, veniæ, & misericordiæ impetrator, nuncius & dispensator: *Sacerdotis officium* (inquit sanctus Ambrosius lib. de viduis) *officium est Spiritus sancti;* siquidem *Spiritus* sanctus *adiuuat infirmitatem nostram, & postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, Rom. 8. 17. sic & Sacerdos *constituitur pro hominibus in iis quæ ad Deum sunt, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit iis qui ignorant & errant.* Quoniam est vicarius amoris Christi erga homines; ideo Sacerdotis opera (ait S. Gregorius) debent charitate decorari: nec magis pudicitia fœminam ornat, quàm mansuetudo Sacerdotem. *Non pugnamus*, (ait magnus Ambrosius ad Valentinianum Augustum) *sed oramus, arma Sacerdo-*

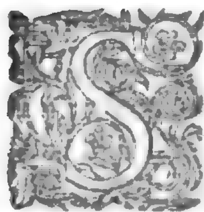
Heb. 5. 1. 2.

tum lacrymæ sunt, quas pro suis & populi delictis, debent cum gemitu columbæ coram Deo indesinenter profundere. Omnis Sacerdotis petitio debet esse postulatio pietatis, sollicitatio diuinæ gratiæ & misericordiæ, humanæque miseriæ solatium; idcirco manus eius gladio non armatur, sed oleo misericordiæ vngitur. Audiatis Episcopum ordinantem Sacerdotem, cùm ambas eius manus inungit, hunc in modum ait & orat: *Consecrare & sanctificare digneris Domine, manus istas, per istam vnctionem & nostram bene† dictionem, Amen.* produ- *Pontificale Rom in ordinat. Presbyt.* ctóque manu dextera, signaculo crucis super manus ordinãdi, sic prosequitur: *Vt quæcunque benedixerint, benedicantur, & quæcunque consecrauerint, consecrentur & sanctificentur, in nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen.* Primarium igitur munus Sacerdotis est benedictio: quam per benedictionem, omnia quæ diuina auctoritate agit, semper & vbique operatur, hoc igitur ad eum, oraculum spectat, Num. 23. *Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.* Necesse est enim ex suscepto officio, vt Sacerdos benedicat, quia est non modò organum diuinæ omnipotentiæ, sed & exceptorium, alueúsque totius in nos eius bonitatis. Præclarè hoc pridem enunciauit S. Prosper, ex cuius aureis planè dictis sexta Synodus Parisiensis, sub Ludouico Pio habita, excelsa Sacerdotij præconia, c. 11. his verbis perpetua dignis memoria promulgauit: *Sed & hoc illis, filiis vtique & proceribus vestris, ad memoriam reducendum est, qualiter B. Prosper in libro quem de contemplatiua & actuali vita scripsit, laudem Sacerdotum comprehenderit; ipsis enim, inquit, id est Sacerdotibus, propria animarum curandarum sollicitudo commissa est, qui pondus populi sibi commissi viriliter instruentes, pro peccatis ouium, velut pro suis infatigabiliter supplicant Deo, vt velut quondam Aaron incensum contriti cordis & humiliati spiritus offerentes, quo placatur Deus, auertant iram futuræ animaduersionis à populo. Qui post diuinam gratiam, diuinæ voluntatis fiunt indices, Ecclesiarum Dei post Apostolos fundatores, fidelis populi duces, veritatis assertores, prauæ doctrinæ hostes, omnibus bonis amabiles &c. Patres in fide Catholica regeneratorum, prædicatores cælestium præmiorum, exempla bonorum, documenta virtutum, & forma fidelium: ipsi sunt decus Ecclesiæ, in quibus ampliùs fulget Ecclesia; ipsi columnæ firmissimæ, quibus in Christo fundatis, innititur omnis multitudo credentium, ipsi ianuæ ciuitatis æternæ, per quas omnes qui credunt ingrediuntur ad Christum, ipsi ianitores quibus datæ sunt claues regni cælorum.* Insigne est quod Beatissimæ Virgini Deiparæ tribuit S. Bernardus serm. 3. de Vigilia Natiuitatis Domini, prorsúsque memorabile elogium: *Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret.* Cui succinit & illud Richardi à sancto Victore: *Nihil à throno Dei diuini muneris defluit aut descendit, quod per Mariæ manus non pertransierit.* Quia scilicet Virgo benedicta in æternum, de suis castissimis visceribus Deum nobis protulit, & hominem. Quo vno singulari munere, omnia nobis protulit diuinæ in nos largitatis beneficia. Liceat dicta hæc ad nostrum propositum parumper inflectere. Nihil nos Deus habere voluit, quod per Sacerdotum manus (quæ suæ in nos munificentiæ & omnis benedictionis organa

ſunt) tanquam per cœleſtes alueos, non tranſiret. *Sic nos* (inquit Apoſtolus 1. Cor. 4.) *exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei.* Vbi vulgata habet, *diſpenſator*, in Græco exemplari eſt *œconomus*, qui domini ſui curam domûs habens, in ea omnia regit, diſtribuit, ordinat, quin & donat, aut relaxat ad heri beneplacitum, domeſticorúmque opem & ſolatium. Sic vult Spiritus ſanctus, qui fons viuus eſt omnis gratiæ & benedictionis, ſua per Sacerdotes, œconomos vtique ſuos, munera diſpenſari. *Poſuit* enim *in ipſis verbum reconciliationis;* id eſt miniſterium omnis gratiæ & ſalutis. 2. Cor. 5.

CAPVT III.

Primarium eſſe munus Sacerdotis, Deo benedicere.

SACERDOTVM in veteri lege pleraque erant officia, v. g. 1. Olea conſeruare, quorum nonnulla pro lucernis Sanctuarij, alia pro vnctionibus ſacris vſui erant, Num. 4. 2. Vaſorum curam gerere, quibus in tabernaculum vtebantur, ibidem. 3. Quotidie vnà cum Sacerdote magno, incenſum offerre ſuper altare thymiamatis; & abſque Pontifice etiam ſuper altare holocauſti. Num. 4. & 1. Paralip. 6. & 26. 4. Quotidiana offerre ſacrificia, Num. 4. 5. Siquando pro populo vel priuatis perſonis præter conſuetum ordinem, offerendum eſſet ſacrificium, illud offerre. Leuit. 17. 2. Paralip. 29. 6. Sacrificia facere quæ pro ſingulis feſtis præſcripta erant, vt ex Scripturis obſeruauit Ioſephus lib. 6. de bello Iudaico. 7. Clangere tubis, cymbaliſque perſonare diuina præconia, Num. 10. 8. *Filij autem Aaron Sacerdotes clangent tubis, eritque hoc legitimum ſempiternum.* Et infrà: *Canetis tubis ſuper holocauſtis & pacificis victimis, vt ſint vobis in recordationem Dei veſtri, Ego ſum Dominus Deus veſter.* Et Num. 29. 1. *Menſis etiam ſeptimi prima dies venerabitur & ſancta erit vobis, quia dies eſt clangoris & tubarum, offeretiſque holocauſtum in odorem ſuauitatis.* 1. Paralip. 15. 24. *Sacerdotes clangebant tubis coram arca Dei;* Et 2. Par. 7. *Porro Sacerdotes canebant tubis* &c. cunctúſque Iſraël ſtabat. Et c. 13. *Clamauit* (Iuda) *ad Dominum, ac Sacerdotes tubis canere cœperunt.* Hîc verò quis fortè percontabitur, cur tot diuini Codicis locis, Spiritus ſanctus notatum eſſe voluerit, munus hoc proprium fuiſſe Sacerdotum, tubis clangere in ſacrificiis & reliquo cultu diuino? At euidens eſt obſeruationis huius ratio: ſic ſcilicet placuiſſe Spiritui ſancto, ad ſignificandum, Sacerdotes eſſe organa diuinæ glorificationis, ſicque *ex hominibus aſſumptos, & conſtitutos pro hominibus in iis quæ ad Deum ſunt vt offerant dona, & ſacrificia pro peccatis;* vt meminerint ſe etiam diuinis præconiis eſſe præfectos, vt laude ſcilicet & glorificatione perpetua Deum colere & venerari puro ore & deuota mente, pro iniuncto officio, ſedulò recordentur. Hebr. 5.

De hac Sacerdotum obligatione diſſeruimus non ita diu luculen-

ter in opere nostro nondum typis edito *De horis Canonicis :* Quamobrem hîc fore superfluum puto, de iis iteratò tractare; paucula duntaxat analecta hîc subiunctum ire, haud abs re futurum arbitror.

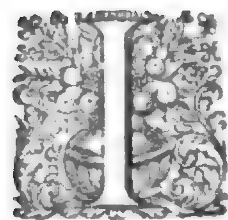
Libro præcedenti quo de sacrificandi officio pertractauimus, Missæ sacrificium esse non modò propitiatorium & impetratorium, sed etiam latreuticum & eucharisticum planè, copioséque demonstrauimus: quod scilicet eo fine institutum sit, vt per id officij supremus Deo cultus latriæ, à Sacerdotibus pro omni humano genere exhibeatur, simúlque honor & gloria eius Maiestati per ipsum laudis sacrificium rependatur, religione perpetua. Hoc autem officium solis Sacerdotibus, id est Episcopis & Presbyteris ritè ordinatis, diuina institutione fuisse attributum, eodem libro de sacrificio, vbi de eius ministro tractatum est, ostendimus. Huic dogmati subscribunt Patres; S. Clemens lib. 3. Constitut. Apostol. c. 10. *Immò* (inquit) *neque laico permittimus facere aliquod opus Sacerdotale, vt sacrificium, &c.* Et paulò pòst, *huiusmodi autem gratia per impositionem manuum Episcopi datur: Qui verò non est ad eam electus, seu potiùs eam sibi rapuit, hic supplicio Oziæ afficietur.* Tertullianus de exhortatione castitatis c. 7. *Differentiam* (inquit) *inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per ordinis consessum sanctificatus à Deo,* vbi Ecclesiastici status & ordinis *est consessus, offert & tinguit Sacerdos ipse solus.* S. Fabianus Papa & Martyr ep. 2. *Sacerdotes quoque sibi Dominus elegit, vt ei sacrificent & offerant oblationes Domino: Leuitas quoque sub eis esse iussit in ministeriis eorum.* S. Cyprianus ep. 60. ad Cæcilium; *Nam si Christus Dominus & Deus noster ipse est summus Sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit: Vtique ille Sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod fecit Christus imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.* Prima Synodus Oecumenica, Nicena scilicet, c. 18. sic congruenter decernit; *Peruenit ad sanctam Synodum quòd in nonnullis locis, & ciuitatibus Diaconi dant Presbyteris Eucharistiam, quod neque canon, neque consuetudo tradidit, vt qui offerendi potestatem non habent, iis qui offerunt dent corpus Christi.* Huc spectat & illud S. Hieronymi, fastum Diaconorum se perperam extollentium supra Presbyteros retundentis: *Quid habet mensarum & viduarum minister, vt super eos se tumidus efferat, ad quorum preces corpus sanguísque Christi conficitur?* S. Epiphanius ep. 60. apud eundem S. Hieronymum, qua rationem reddit Ioanni Hierosolymitano Episcopo, de Paulino à se ordinato Sacerdote, in Monasterio quo ipse B. Hieronymus degebat; *Quia* (ait) *sancti Presbyteri Hieronymus & Vincentius, propter verecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo* (id est officio Sacerdotali) *exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij, quæ Christianorum præcipua salus est.* Hac ex constanti doctrina & fide Ecclesiæ aduersus hæreticos neotericos, hic anathematismus prodiit à postrema Synodo Oecumenica pronunciatus, sess. 22. Can. 2. *Siquis dixerit*

illis verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse vt ipsi aliique Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, Anathema sit. Iam anni 500. effluxerunt ex quo Petrobrussiani hæretici, horum recentiorum prodromi & præcursores, Missæ sacrificium submotum ire efflictim tentauerunt. Contra hos scripsit aculeatum tractatum pro sacrificij ipsius piis ac necessariis vindiciis, Petrus cognomento Venerabilis, Cluniacensis Abbas, in quo inter cætera præclara, piè, grauiter, ac insigniter ait, *Eos qui tollere diuinum hoc sacrificium nitebantur, hoc facere diabolo suggerente, vt gens illa* (Christiana videlicet) *præ cæteris omnibus, Deo sit ingrata, quæ ab eo plura & potiora beneficia accepit.* Sacrificium enim hoc inter cæteros fines propter quos institutum est à Christo, eò maximè spectat, ne genus humanum de innumeris & immensis à Deo per Christum nobis collatis beneficiis, ingratum sit: sed pro iis debitas diuinæ Maiestati referat gratiarum actiones, laudésque immortales per hanc incruentam hostiam rependat. Eapropter Euangelistæ in institutione huius Sacramenti expresè signant, Dominum gratias agendo Patri Eucharistiam consecrâsse, & provt fecerat, Apostolis & eorum successoribus præcepisse vt facerent. Ideo in ipso canone Sacerdos disertè profitetur se offerre Deo hoc sacrificium laudis, pro vniuersa Ecclesia sancta Dei: quin & solenni præconio quod Præfationem vocitamus, Gratiarum laudes Sacerdos, priusquàm diuinam ordiatur actionem, Deo refert. *Gratias agamus Domino Deo nostro*; Excitatísque insigni documento fidelibus, Angelos ad idem sacrum munus inuitat, quin potiùs suas eorum canticis adiungi precatur pias voces. *Per quem* (Christum scilicet Dominum nostrum) *maiestatem tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates: Cæli cælorúmque virtutes ac beata Seraphim socia exultatione concelebrant: Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur supplici confessione dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Nec ad has laudes prosequendas audet Clerus, nec populus, concurrere, nisi præeunte & præcinente Presbytero, qui scilicet Christi non modò manus est, sed vox quoque, quin & ipsum os sacratissimum. Hinc S. Chrysostomus hom. 69. ad populum Antiochenum: *Verùm & tu laice* (ait) *cùm videris Sacerdotem offerentem, ne vt Sacerdotem putes esse hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam.* Et hom. de proditione Iudæ, *Non homo est* (inquit) *qui proposita in mensa Domini, consecratione corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui pro nobis crucifixus est, Sacerdotis ore verba profert, suáque virtute consecrat & gratia.* Nec minùs verè quàm eleganter S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico, Sacerdotis enarrans dignitatem; *Sacerdotem* (ait) *cum Angelis stare, cum Archangelis Deum glorificare, ad supernum altare sacrificia transmittere, & cum Christo sacrificio fungi.* Quod verbum mirum quidem, sed prorsus verum est, vt superiori libro, palam fecisse propriô locô, non me fugit.

CA-

CAPVT IV.

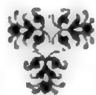
Sacerdotem benedicere populo, vice Christi.

INSCITE & perperàm prorsus hæretici nuperi blaterant, Paulum Apostolum in Epistola ad Heb. sacrificij Melchisedech nullam expressisse mentionem: finis enim sacrificij diuina est & humana benedictio; Dei, inquam, glorificatio & cultus, hominis autem inde sequens sanctificatio & beatificatio. Paucis verbis vtrumque reperiri in Sacerdotio Melchisedech, Apostolus c. 7. Epistolæ ipsius ad Hebræos insinuat: *Hic enim Melchisedech*, inquit, *Rex Salem, Sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde Regum, & benedixit ei &c. Sine autem contradictione quod minus est à meliore benedicitur.* In codice Græco κρείττονος maiore, digniore, præstantiore. A benedictione igitur quam Abrahæ Melchisedech impertiuit, non solùm Apostolus infert, & eius ordinis decus & eiusdem personæ præcellentiam: sed insuper effectum eius sacrificij hanc benedictionem fuisse subsequenter declarat; Christi fuit figura Melchisedech, *assimilatus* (ait Apostolus) *filio Dei.* Ad quem ideo Pater æternus dicit per Prophetam; *Tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech;* Qui scilicet Sacerdos fuit Dei summi, qui panem & vinum obtulit, qui Abraham benedixit: *Sed quis magis Sacerdos Dei summi,* (inquit S. Cyprianus ep. ad Cæcilium, lib. 2. ep. 3.) *quàm Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, suum scilicet corpus & sanguinem. Et circa Abraham benedictio illa præcedens ad nostrum populum pertinebat.* Quamobrem Christus post peractum tam cruentum quàm incruentum sacrificium suum, cùm victor ad gloriam Patris ascenderet, Ecclesiam suam in suis discipulis benedixit: *Eleuatis manibus benedixit illis, & ferebatur in cœlum.* Luc 24. 50. Vicem Christi obeunt Sacerdotes, quibus ideo munus benedicendi populum in Christi nomine diuinitùs concessum, Ecclesia semper agnouit & suspexit.

Heb. 7. 1. 7. 8. Genes. 14. 19.

Heb. 7. 3. Psal. 109.

CAPVT V.

De iis personis, quibus ex officio Presbyter benedicit.

ARTICVLVS I.

De Catechumenis adultis, & regenerandis infantibus.

BENEDICTIONES & consecrationes cum crucis salutiferæ signaculo consueuisse iam olim adolescente adhuc Ecclesia, fieri & impertiri, in ipso ferè limine libri nostri *de sacro ritu præferendi crucem maioribus Ecclesiæ Prælatis* propalauimus. Baptismus est ianua salutis. Porro in Sacramenti huius præludiis, ipsóque mysterio peragendo, morem ab initio vsuuenisse, vt Presbyteri benedicerent, seu signo crucis consignarent Christianismi candidatos, res est tam certa, quàm certissima. In Actis S. Benigni Presbyteri & Martyris, quem S. Polycarpus S. Ioannis Apostoli præcipuus discipulus, ab Oriente in Galliam ad fidem Christi propagandam misit, legitur de eo ad Aurelium Imperatorem, titulo accusationis, fuisse relatum: *Tonsum vertice hominem, veste peregrina Diuionem venisse, illicque nouos spargere mores, Deorum sacra execrari, auitas cærimonias insectari, magicis artibus populum dementare, abductúmque à religione Maiorum, ad nouos ritus cultúmque crucifixi hominis, quem Deum vnicum prædicat, quotidie traducere, audientes abluere aqua, balsamo linire, cruce signare, ac in cœtum vocatos ritibus initiare incognitis.* Ritus hic etiamnùm Apostolicus perseuerat, vt Presbyteri adultos baptismum postulantes Sacerdotali benedictione præmuniant; sic enim post interrogationem de Symbolo, Sacerdos Catechumeno dicit: *Accipe signum crucis tam in fronte, quàm in corde, &c.* subindéque orat, *Te deprecor Domine sancte Pater omnipotens, vt huic famulo tuo viam veritatis & agnitionis tuæ iubeas demonstrari, quatenùs reseratis oculis cordis sui, te vnum Deum Patrem in Filio, & Filium in Patre & Spiritu sancto recognoscat, atque huius confessionis fructum hîc & in futuro sæculo percipere mereatur. Per Christum Dominum nostrum.* Deinde signat illum signo crucis cum pollice in fronte, dicens, *Signo tibi frontem †, vt suscipias crucem Domini.* In auribus; *Signo tibi aures †, vt audias diuina præcepta.* In oculis, *Signo tibi oculos †, vt videas claritatem Dei.* In naribus, *Signo tibi nares †, vt suauitatem odoris Christi sentias.* In ore, *Signo tibi os †, vt loquaris verba vitæ.* In pectore, *Signo tibi pectus †, vt credas in Deum.* In scapulis, *Signo tibi scapulas †, vt suscipias iugum seruitutis eius.* In toto corpore, illud non tangens, manu producit signum crucis, & dicit, *Signo te totum, in nomine † Patris, & † Filij, & † Spiritus sancti, vt habeas vitam æternam, & viuas in sæcula sæculorum.*

Ex Rituali Rom. tit. de Sacramento Baptismi.

Infantes pariter cum benedictione excipit Sacerdos, exemplo Domini nostri Iesu Christi, de quo Marc. 10. 14. 15. *Sinite paruulos* (dice-

bat discipulis suis) *venire ad me, & ne prohibeatis eos, talium est enim regnum Dei &c. Et complexus eos & imponens manus super illos benedicebat eos.* Sic Sacerdos oblatum sibi infantem ad baptizandum suscipit, consignans eum signo crucis in fronte & in pectore, móxque eum diuinæ pietati fusa prece commendans, expleto baptismo eum cum hac benedictione dimittit, *Vade in pace, & Dominus sit tecum.*

ARTICVLVS II.
De Energumenis.

CANON ille Eliberitani Concilij rigidior plerisque viris doctis & piis visus est, quo ad altare suscipi Energumenorum oblatio, aut nomen recitari prohibetur. c. 29. *Energumenum qui ab erratico spiritu exagitatur, huius nomen, neque ad altare cum oblatione esse recitandum.* Attamen tempore Apostolorum pro iis ad altare fiebant preces specialiter: nam apud S. Clementem lib. 8. Const. Apost. c. 8. extat propria obsecratio pro energumenis in ipso sacrificio recitanda. Benignior fuit circa hos afflictos, Gallicana quàm Hispanica Ecclesia, siquidem in Arausicano I. Concilio c. 14. eos iuuari posse non solùm orationibus, sed & sacra communione indulgetur. Ita enim statuit antiqua illa Synodus. *Energumeni iam baptizati, si de purgatione sua curent, & se sollicitudini Clericorum tradant, monitísque obtemperent, omnimodè communicent, Sacramenti ipsius virtute, vel muniendi ab incursu dæmonum quo infestantur, vel purgandi, quorum iam ostenditur vita purgatior.* Quin & baptismo regenerandos, decernit, si petierint, qui iam erant Catechumeni. c. 15. *Energumenis Catechumenis inquantum, vel necessitas exegerit, vel opportunitas permiserit, de baptismate consulendum.* Porrò liberandos & expurgandos esse Sacerdotalibus precibus, exorcismis, & benedictionibus docet & decernit suo in Rituali Romana Ecclesia, tit. *de exorcizandis obsessis à dæmonio.* Quos in ipso Exorcismi limine per crucis signaculum benedictione muniendos, sacra ipsa praxis præscribit; dicit igitur Sacerdos: *Deus conditor & defensor generis humani, qui hominem ad imaginem tuam formasti, respice super hunc famulum tuum &c. Repelle Domine virtutem diaboli, fallacésque eius insidias amoue, procul impius tentator aufugiat;* (in fronte) *sit nominis tui signo † famulus tuus munitus, & in anima tutus & corpore.* Tum facit super eius pectus tres cruces dicendo, *Tu pectoris huius † interna custodias; tu viscera † regas: tu cor † confirmes, &c. Da Domine ad hanc inuocationem sanctissimi nominis tui gratiam.* Subinde verò exorcismos omnes, editis passim crucis signaculis peragit, & liberatione obsessi demum impetratâ, hac prece qua diuinam super liberatum hominem petit effundi benedictionem, totam hanc sacram actionem concludit; *Oramus te omnipotens Deus, vt spiritus iniquitatis ampliùs non habeat potestatem in hoc famulo tuo, sed vt fugiat, & non reuertatur. Ingrediatur in eum Domine te iubente bonitas, & pax Domini nostri Iesu Christi, per quem redempti sumus, & ab omni malo non timemus, quia Dominus nobiscum est: Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

ARTICVLVS III.

De Pœnitentibus.

PRESBYTERIS *aduolui, aris Dei adgeniculari*, iam olim in primitiua Ecclesia consueuisse pœnitentes, magnus Tertullianus commemorat. Huius obseruantiæ patens manet indicium in veteri ordine Romano, in ordine *Feriæ* 4. *in capite ieiunij Quadrages.* vbi sic pœnitens suam confessionem exorditur, *Confiteor tibi Domine Pater cæli & terræ, tibique bone, & benigne Iesu Christe vnà cum sancto Spiritu, coram sanctis Angelis tuis, & coram Sanctis tuis, coram hoc altari, & Sacerdote tuo.* Nec excidit adhuc mos iste à praxi communi Ecclesiæ, siquidem pœnitens prostratus ante Sacerdotem, in Ecclesia pro tribunali sedentem, primùm omnium benedictionem ab eo exposcit, ait siquidem: *Benedic pater quia peccaui.* Tum verò Sacerdos dicit, *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis, vt verè & integrè confitearis omnia peccata tua, in nomine Patris † & Filij † & Spiritus sancti* †, manu producens signum crucis super caput pœnitentis. In citato ordine Rom. post auditam pœnitentis confessionem & datam ei à Sacerdote absolutionem singularem, aspergebat eum Sacerdos aqua benedicta & suffumigabat incenso: quo putores peccati discussos, & abstersas animæ labes, diuinæ gratiæ roris influxu significaretur, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 6. 11. *Et hæc quidem fuistis aliquando, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.*

Tom. 10. Bibl. SS. PP. col. 28.

ARTICVLVS IV.

De coniugio copulandis.

HIC grauem illam quæstionem de Ministro Matrimonij discutiendam non suscipio, *an sit Sacerdos, vel mutuò contrahentes?* Hanc enim post Concilium Tridentinum agitare, videtur iam non licere, cùm Theologi ex doctrina ipsius Concilij certum esse eliciant, materiam, formam & ministrum eo in Sacramento concurrere: Proinde Sacramenti ipsius, Sacerdotem etiamsi benedictionem coniugibus nuptialem impertiatur, non esse propriè ministrum. Ab hac communi & passim iam ferè recepta sententia discessum ire nolim, etiamsi Canonistæ conglobatim refragentur. Ac ex Theologis Scholasticis Melchior Canus Doctor percelebris lib. 8. de locis Theologicis, exertis viribus contendat illorum placitum asserere ac tueri, tam à sacræ Scripturæ auctoritate, quàm Patrum consensu, veteribúsque summorum Pontificum decretis, insigniorúmque aliquot Theologorum antiquorum suffragiis, & multiplici ratione Theologica. Quibus omnibus argumentis magnus Cardinalis Bellarminus doctè & accuratè respondit: quamuis, nisi præualeret Concilij generalis auctoritas, Melchioris Cani rationibus, Bellarmini solutiones haud solidas & irrefragabiles vndequaque esse, forsitan posset euinci.

Sess. 24. in decreto de Matrimonio.

At hoc non intendo, ſed præſtituta illius ſententiæ quam ex Concilij oraculis deducit Theologorum Schola, firmitate; ad noſtri lemmatis oſtenſionem, quæ loci huius propria eſt, vltro progredior. *

* *Vide tamen Eſtiū in 4. ſent.*

Perpetua conſtánſque Patrum eſt ſententia, ad legitimum inter Chriſtianos matrimonium conſtituendum, benedictionem Sacerdotalem deſiderari. In geſtis S. Matthæi Apoſtoli proditum eſt, ipſum Apoſtolum *teſtificatum eſſe populo, has eſſe nuptias Deo charas, quæ per benedictionem Sacerdotis conſecrantur.* Et in geſtis S. Thomæ legitur, ipſum ad petitionem Indiæ Regis, ſponſo & ſponſæ in thalamo benedictionem nuptialem contuliſſe. Sed miſſis his exemplis quæ authentico teſtimonio non nituntur, cùm Abdiæ hiſtoria apocrypha cenſeatur, eandem doctrinam certis Patrum teſtimoniis & Conciliorum ac Pontificum decretis peruium eſt certam & indubitatam oſtendere. Sanè Tertullianus lib. 2. ad vxorem circa extremum, diſciplina & praxi Eccleſiæ edoctus, ita ſcribit, *Vnde ſufficiam ad enarrandam felicitatem matrimonij, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renunciant?* Canon Euariſti Papæ & Martyris in Codicem iuris ſacri relatus, c. *Legitimum*, diſt. 35. hoc expreſſiùs confirmat, *Aliter legitimum (vt à Patribus accepimus, & à ſanctis Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus traditum inuenimus) non fit coniugium, niſi ab iis qui ſuper ipſam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus cuſtoditur vxor petatur, & à parentibus aut propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore Sacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur.* Moris huius teſtis eſt etiam ſanctus Ambroſius lib. 3. in Luc. c. 3. ſed & in Conc. IV. Carthag. cui interfuit ſanctus Auguſtinus, idem ritus ſeruandus præcipitur c. 13. his verbis, *Sponſus & ſponſa cùm benedicendi ſunt à Sacerdote, à parentibus ſuis, vel à paranymphis offerantur, qui cùm benedictionem acceperint, ea nocte pro reuerentia huius benedictionis in virginitate permaneant.* Innocentius I. qui hoc ipſo tempore vniuerſali Eccleſiæ præſidebat, ep. 2. ad Victricium Epiſcopum Rothomagenſem c. 6. benedictionis huius Sacerdotalis originem diuinam eſſe oſtendit. *In paradiſo* (inquit) *cùm parentes humani generis coniungerentur, ab ipſo Domino ſunt benedicti. Hanc formam etiam ſeruare Sacerdotes omnes, vſus ipſe demonſtrat Eccleſiæ.* Nicolaus I. ad conſulta reſpondens Bulgarorum (vt etiam refert Gratianus 30. q. 5. can. *Noſtrates*) poſtquàm deſcripſit ſponſalia, demum ſubiungit, *Ambo* (ſponſus & ſponſa) *ad nuptialia fœdera perducuntur. Et primùm in Eccleſia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum, ſtatuuntur, ſicque demum benedictionem & velamen cœleſte ſuſcipiunt.* Alexander III. reſcribens Vigilenſi Epiſcopo, vt legitur p. 9. Concilij Lateranenſis, cui præfuit, c. 1. *Vir*, inquit, *vel mulier ad bigamiam tranſiens non debet à Presbytero benedici, quia cùm alia vice benedicti ſint, eorum benedictio non debet iterari.* Oecumenicum Concilium Tridentinum, ſtricti eſſe iuris illam benedictionem declarauit ſeſſ. 24. in Decreto de reformatione Matrimonij c. 1. *Parochus, viro & muliere interrogatis & eorum mutuo*

Apud Abdiam lib. 7.

Refertur 3. q. 5. can. ſponſus & diſt. 23.

consensu intellecto, dicat: Ego vos in matrimonium coniungo in nomine † Patris & Filij & Spiritus sancti. * Et infrà: Statuit benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam, nisi ab ipso Parocho vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam, alij Sacerdoti concedi posse. Atque hactenus satis de sacro hoc ritu benedictionis Sacerdotalis. In rituali Rom. præscribitur hæc eadem obseruatio, cum adiuncta formula benedictionis annuli & thalami coniugalis. In veteri ordine Romano extat ordo ad benedicendam sponsam, in quo eædem precationes quæ etiamnum in vsu sunt, ferè ad verbum præscribuntur. tom. 10. Biblioth. sanctorum Patrum.

* Consonat liturgica hæc oratio, quæ in fine Missæ pro benedictione coniugum, eorúmque coniunctione dici solet: *Exaudi nos omnipotens & misericors Deus: vt quod nostro ministratur officio, tua benedictione potiùs impleatur. Per Dominum* &c.

ARTICVLVS V.

De Lectoribus, sacras Lectiones in diuino Officio recitantibus.

LECTORES quibusdam in locis aliquando præsumpsisse salutare populum, dicendo *Dominus vobiscum*, vt solent Sacerdotes, colligitur ex can. 4. Concil. III. Carthag. relato can. *Placuit*, dist. 77. *Vt Lectores populum non salutent.* Vbi Glos. *Solebant fortè lecturi in pulpito aliquam salutationem nobis ignotam præmittere, vel dicebant, Dominus vobiscum: vbi modò dicunt, iube Domne benedicere.* Qui abusus inoleuisse videtur in Africa, vbi à Patribus hoc canone coërcetur; nam Romæ accuratior erat, etiam circa Lectores sacras lectiones obeuntes, disciplina, vt ex epistola Nicolai I. Papæ ad Michaelem Imperatorem, cuius initium est, *Proposueramus*, colligitur: vnde excerptus can. 6. dist. 21. cuius hæc est series, *Denique si in Epistola ad Hebræos legimus quòd minor à maiore benedicitur.* Et infrà, *Prouidam in Ecclesiis consuetudinem tradiderunt, hodiéque in Romana Ecclesia, quæ magistra est omnium Ecclesiarum impretermissa seruatur, ita vt nullus Sacerdos, maiore suo non innuente* (aliàs iubente) *consacerdote, cuilibet rei benedictionem dare nitatur, sed & anterior stans ad pronunciandam aliquam lectionem, benedictionem quidem postulat, sed ei quilibet inferior non audet penitus benedicere.* At contra hunc Canonicum ordinem valuisse morem passim in plerisque Galliæ Ecclesiis conspicimus, vt minor maiori benedicat, siquidem in præconiis matutinis, solennioribus diebus quibus solent dignitates Cathedralium Ecclesiarum lectiones dicere; semper hanc, qui lecturus est, petitionem præmittit, *Iube Domne benedicere*, túmque vel simplex Canonicus digniori, vel qui minori dignitate fulget, ei qui maiori præstat (puta maiori Archidiacono vel Decano) benedictionem impertit: quam (reuera) si ex studio humilitatis maior vult petere, non debet minor proferre. Et dudum quidem lectiones à minoribus Clericis (dempta homilia super Euangelium) consueuerant recitari. Vnde ordo congruus exigebat, vt à Sacerdote sacris officiis præsidente, veniam legendi cum benedictionis gratia deposcerent; Quam eis vltro, decentique ac præscripta verborum formula conferebat.

Petrus tamèn Cardinalis Damiani libello cui titulum indidit *Dominus vobiscum*, morem hunc Ecclesiasticum accuratiùs expendens sic exponit: *Lecturus*, inquit, *magnæ humilitatis gratiâ non à Sacerdote, sed ab eo cui Sacerdos iusserit, se postulat benedici, dicens, Iube Domne benedicere, Sacerdos autem vt tantæ humilitati vicem reddat non subiecto cuiquam delegat benedictionis officium; non per semetipsum benedictionem dare præsumit, sed potiùs à Deo qui est super omnia benedictus vt prærogatur, exposcit. In Lectionibus autem diurnis (id est in Capitulis, quæ lectiones sunt breues) non petitur benedictio à maiore, quoniam superior qui vicem Christi gerit, eas recitat.* Cæterum mos benedicendi lectores, videtur ab Apostolis prodiisse, nam sic legimus apud S. Clementem lib. 8. Constit. Apost. cap. 28. de lectoribus: *Ego Matthæus qui & Leui, olim publicanus, dispono, qui lectorem constituit imponens ei manum & orans dicat, Respice super famulum tuum, qui promouetur ad legendum tuas sanctas scripturas populo tuo, da ei Spiritum sanctum, spiritum propheticum, quo seruum tuum Esdram instruxisti ad legendum leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis instrue seruum tuum, & da ei vt laudabiliter perfecto commisso sibi munere, altiori gradu dignus efficiatur.* Lectores autem Presbyteri olim constituebant, aliósque inferiores Ecclesiæ ministros, prout ex actis S. Benigni Presbyteri & Martyris Burgundiæ Apostoli, aliàs obseruauimus lib. de Episcopali Monogamia part. 2. causa 3. p. 110. & 111. in margine. De ritu autem benedictionem Sacerdotalem impertiendi lectoribus, officio suo in Ecclesia functuris, scilicet cùm Lectiones sacras dicturi sunt, disseruimus ex professo, in fuso nostro opere de Horis Canonicis lib. 10. quo de partibus agimus diuini officij sub lectionum titulo: quamobrem diutiùs hîc non reor huiusmodi ritui dilucidando immorandum.

ARTICVLVS VI.

De Diacono, Euangelium in venerabili Missæ sacrificio pronunciante.

DIACONVS (ait S. Clemens lib. 8. c. 34. Constit. Apostol.) *non benedicit, non dat benedictionem, accipit autem à Presbytero, vel Episcopo*; ritúsque ex hac Apostolica lege manauit, vt Diaconus in sacrificio pronunciaturus Euangelium, genuflexus à Sacerdote, siue Episcopo, siue Presbytero benedictionem petat & accipiat; non modò peculiari Latinæ Ecclesiæ more *, sed etiam antiqua praxi Ecclesiæ Orientalis, vt constat ex Liturgiis sanctorum Basilij & Chrysostomi. Sed iste ritus reuerà vetus & insignis, nonnullis occasionem dedit inquirendi, cur potiùs Diaconus lecturus Euangelium, benedictionem à Celebrante Sacerdote deposcit, quàm Subdiaconus Epistolam in Missa solenniter dicturus? Quidam respondent in causa esse, Euangelij præeminentiam, quia doctrinam Christi continet proprio eius ore traditam & authenticam historiam eius gratiæ dispensationis: hinc legitur in altiori loco *, longè digniori apparatu cum accensis hinc inde cereis & incenso; liber ipse siquidem incensatur, osculo Epi-

** Vide Amal. Fortunat. de Eccl. off. lib. 2. c. 12. & lib. 3. c. 18.*

** Apud eundem Amal. de ascensione Diaconi in tribunal. l. 3. c. 18.*

ſcopi vel Sacerdotis excipitur; quin & tanquam Chriſtus ore proprio loquens adoratur, qui honos non habetur reliquis ſacri eloquij libris, vt ex praxi Eccleſiæ omnibus conſpicua patet. Accedit & alia ratio, quæ tamen huic affinis eſt & conſectanea, ſuppoſita ſiquidem Euangelij tam ſublimi dignitate, Diaconum officij ſui ex hoc intuitu commonefacit, quemadmodum ſapienter obſeruauit Amalarius Fortunatus lib. de Eccleſiaſticis officiis, c. 18. *Poſt hoc* (inquit) *ſcilicet poſt thymiama ab Epiſcopo, vel Preſbytero benedictum, Diaconus petit à Sacerdote benedictionem; Sacerdos ei dicit, Dominus ſit in corde tuo & in labiis tuis &c. Intendat diligenter Diaconus, vt cor eius cum Dominicis verbis vadat, & non ſit infructuoſa oratio Sacerdotis; Dominum in mente teneat quem ſuſcepit per benedictionem Sacerdotis: & vt non exhalent verba impoſita, néve introeant nociua, ſigno crucis facto manu Sacerdotis ſuper caput ipſius munitur.* Addit & aliam cauſam Innocentius III. lib... de myſteriis Miſſæ c. 38. ſcilicet Diaconum petere à Sacerdote benedictionem ad pronunciandum Euangelium, vt hoc ſcilicet indicio innuatur, neminem legitimè prædicare Euangelium, niſi ad hoc à ſuperiore mittatur, qui Chriſti gerit vices. Cui rationi fauet quod legitur Iſaiæ 6. Prophetam non potuiſſe Dei concinere præconia cum ſupernis ſymphoniacis, niſi poſtquàm purgata fuerunt eius labia per Seraphim, appoſitione carbunculi deſumpti ex altare Dei. Cæterum præter has rationes alia mihi in mentem venit ex verbis Apoſtoli, *Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt.* Hinc hierarchicus ordo diuinitus in Eccleſia conſtitutus, ſi ſeruatur, rectè ſe habent omnia, at ſi euertitur, hinc motus & ſcandala oriuntur. Voluit autem Deus vt Diaconi tanquam ſacri miniſtri Sacerdoti ſubeſſent, qui Chriſti ipſius vice fungitur, eiúſque, vt Diuus ait Ignatius, *& locum tenet & typum.* Diaconi quoniam Sacerdoti proximi ſunt gradu, & pridem Eccleſiæ facultates diſpenſabant, multáque ex delegatione Epiſcopi faciebant, qui ſui non quidem ordinis at regiminis aliquas eis functiones committebat, non tanquam Preſbytero magis dignis, ſed tanquam minùs occupatis. Ex hoc cœperunt Preſbyterorum non modò honorem æmulari, ſed eo vſque vanitatis typho inflati intumuerunt, vt ſe eis non modò exæquare, nam vt ex Concil. Niceno patet, quibuſdam locis offerre, id eſt ſacrificare præſumpſerunt, & conſeſſum cum Preſbyteris ambierunt, vt videre eſt in epiſt. S. Hieronymi ad Euagrium de Diaconorum non ferendo faſtu; at ſuper Preſbyteros etiam ſe extollere non exhorruerunt, adeo vt Corpus Chriſti eis porrigere quibuſdam in locis auſi fuerint, & coram eis, quos præ multitudine contemnebant, & in Eccleſia, & extra, benedictiones fundere. Contra multiplicem hanc Diaconorum temeritatem, Concilia iam olim canones pleroſque ediderunt, ſanctíque Patres ſummo ſtudio contenderunt & illos ſuæ conditionis admonere, & intra propriam menſuram continere, refragantes verò cogere paſſim in ordinem. Ex hoc igitur ritus ille, qui ab initio inoleuerat, ſed Diaconorum ambitu, quibuſdam locis vſu exciderat, viſus eſt ſtricto iure vbique obſeruandus,

Iſa. 6. 7.

Rom. 13. 1.

Vide Conc. IV. Carthag. c. 38.

dus, vt Diaconus ſacro miniſterio ad altare fungens, Euangelium nunquam annunciaret, quin ſupplex & genuflexus non tantùm ab Epiſcopo, ſed etiam à Presbytero ſacrificium celebrante poſtularet benedictionem, quo ſe nimirum intelligeret, & ab omni Clero & populo circumſtante cognoſceretur, tam Presbyteri, quàm Epiſcopi eſſe, & agere miniſtrum, prout etiam ſacris canonibus haud ſemel declaratum eſt.

ARTICVLVS VII.

De populo, venerabili Miſſæ ſacrificio aſſiſtente.

CELEBRIS eſt Patrum Concilij Agathenſis tempore Symmachi Papæ habiti, anno 506. illa ſanctio, qua Presbytero prohibent populo in Eccleſia benedicere, can. 44. Irrepſerat iam tempore S. Hieronymi in quaſdam Galliæ diœceſes mos ille, vt fundere benedictionem ſuper populum, Presbytero ab Epiſcopis non permitteretur. Quem morem fuiſſe conſuetudini fermè vniuerſalis Eccleſiæ & rectæ rationi contrarium, idem S. Doctor in Epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem, teſtatur; *Si Presbyter*, inquit, *Chriſtum conſecrat, cùm in altario Chriſti Sacramenta benedicit, benedicere populo non debet qui Chriſtum meruit conſecrare?* Et paulo infrà; *Hoc in Eccleſiis tuis faciant quod Romæ, ſiue quod in Oriente, quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Africa, quod in Illyrico, quod in Hiſpania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias, quod in omnibus locis vbi humilitas perſeuerat.* Vbi vides ſolas Gallias circa hanc conſuetudinem vacillâſſe, & in quibuſdam partibus Epiſcopos vetuiſſe Presbyteris munus benedictionis in Eccleſia; Alibi verò, & fortè maiori ex parte, ſecundùm Vrbis & orbis conſuetudinem, hoc fruendi honore illis fuiſſe licitum. Et verò Concilium illud Agathenſe non fuit generale Galliarum, ſed ex aliquot dumtaxat collectum prouinciis. Præſedit Cæſarius Arelatenſis, interfuit Cyprianus Burdegalenſis, Clarus Eloſanus, Tetradius Bituricenſis: Capraſius Narbonenſis ſubſcripſit per Auilium Presbyterum ad hoc miſſum, Verus Turonenſis per Leonem Diaconum cum 20. Epiſcopis diuerſarum ſedium, qui vix tertiam Præſulum Galliæ partem conſtituebant. Nec Epiſcopi, nec miſſi prouinciarum Viennenſis, Lugdunenſis, Senonenſis, Rothomagenſis, Rhemenſis, Veſontionenſis, nec cæteri, ibi comparuerunt nec vocati fuerunt.

Correctus videtur hic Canon paulopòſt in Concilio I. Aurelianenſi anno Chriſti 511. celebrato, cui idem præfuit Cyprianus Burdegalenſis Metropolites, (qui quinquennium ante prædicto Concilio Arelatenſi ſubſcripſerat) ſed & Tetradius Bituricenſis, Licinius Turonenſis, Leontius Eluſanus, Gildardus Rothomagenſis Metropolitani cum 27. Epiſcopis; in hoc enim ſaltem abſente Epiſcopo permiſſum fuit Presbyteris c. 26. completa Miſſa benedictionem impertire. Nec enim legendus hic canon, vt refertur tom. 3. Concilior.

Galliæ editorum anno 1629. hoc scilicet tenore: *Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non antè discedat quàm Missæ solennitas compleatur, & vbi Episcopus fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis.* At sic legendus est vt à Gratiano describitur, de Consec. dist. 1. hac serie, *Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non antè discedat, quàm Missæ solennitas compleatur: Et vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis.* Quo contextu verbatim etiam refertur à Burchardo lib. 3. c. 29. & Iuone p. 3. c. 34.

Mihi in mentem (bene omnibus perpensis) venit, mendum quoque irrepsisse in præfatum can. 44. Concilij Agathensis. Nam idem Concilium c. 47. contrarium prorsus constituit his verbis; *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat, quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.* Hìc enim manifestè Episcopus à Sacerdote distinguitur: cùm igitur prohibetur populo qui Missæ assistit, de Ecclesia exire priùs quàm benedictionem accipiat Sacerdotis, & qui secus fecerit ab Episcopo puniatur, expressè iam tunc morem fuisse receptum hinc apparet, vt Presbyter sacrô celebratô, daret in fine populo assistenti benedictionem. Canon autem iste in ius sacrum totidem verbis relatus est, de Consec. c. *Missas.* Ideóque vel corruptum fuisse Canonem eiusdem Concilij 44. quo id Presbyteris prohibetur, oportet, vel in eodem Concilio Antinomiam manifestam reperiri.

Si tamen penitiùs Canon ille 44. consideretur ad harmoniam cum can. 47. eiusdem synodi, mihi videtur reuocari posse. Ait ista Synodus, *Benedictionem super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia benedicere Presbytero penitus non licebit.* Dico enim hîc non loqui Concilium de benedictione Sacerdotali, quam completa Missa Presbyter solebat impertire, vt idem Concilium disertè testatur can. 47. Sed loqui de benedictione quàm Episcopi extra sacrificium, cùm in Ecclesia procedunt pontificio apparatu, vel occurrenti, vel confluenti populo dare consueuerunt. Hunc sensum elicio, ostendóque genuinum & legitimum ex can. 5. Concilij Rhegiensis Sixto Papa III. Sedi Apostolicæ præsidente anno 439. quo disertè statuitur fas esse Presbyteris priuatim benedicere desiderantibus. Sic ad verbum illa sanctio habet &c. *Visum est, omni Presbytero, per familias, per agros, per priuatas domos pro desiderio fidelium facultatem benedictionis aperire.* Conciliatur itaque can 44. Concilij Agathensis cum eiusdem can. 47. eo modo vt dicatur in priore quidem loqui hanc Synodum de benedictione extra Missarum solennia, qualem fundere solent Episcopi sacro in ornatu procedendo in Ecclesia, etiam extra sacrificium. At can 47. verba facere de benedictione ordinaria, quam Sacerdos finito sacro effundit super plebem circumstantem, & hanc quidem decernere concessam esse Presbytero, illam verò non esse permissam.

Variatum aliquatenùs tamen circa eundem ritum benedictionis

Sacerdotalis, inde patet, quòd nunc Sacerdos non benedicit populo nisi postquam ipse, vel Diaconus, *Ite Missa est*, nunciauit, dictâ ante precatiunculâ, *Placeat tibi sancta Trinitas.* At olim dabat Sacerdos benedictionem statim post communionem & vltimam collectam; sic enim memoriæ prodidit sui sæculi morem Amalarius Fortunatus lib. 3. de off. Eccles. c. 36. *Hunc morem tenet Sacerdos, vt post omnia Sacramenta consummata benedicat populo atque salutet, deinde reuertitur ad Orientem, dicitque Diaconus, Ite Missa est.* Nec dissimiliter Rabanus Maurus lib 1. de institut. Clericor. c. 33. *Post communionem ergo & post eiusdem nominis canticum.* (id est antiphonam, seu breue Responsorium: quod orationem ad complendum facta communione immediatè præcedit) data benedictione à Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Missæ sacrificium esse peractum, dans licentiam abeundi.

Micrologus c. 21. in can. illum 44. Agathensem impegit, ea quæ prænotauimus, ad genuinum eius intellectum non callens. Quocirca cùm commodè nequiret illum canonem interpretari, eo deuenit vt diceret: quicquid sit de eius sensu, certum esse, si prohibeat Presbytero post sacrum populo benedicere, vsu fuisse contrario Ecclesiæ abrogatum. At præmissis quæ suggessimus, haud opus est, se has in angustias coniicere, vt abrogatum illum canonem contrario vsu asseramus, siquidem canon iste sanum & commodum sensum recipit quem assignauimus, & diu admodùm antequam conderetur, mos erat vniuersa in Ecclesia receptus (sicut probatum est,) vt Presbyter completô sacrificiô benedictionem populo circumstanti impertiretur. Meritò itaque contendit signato loco ipse Micrologus, non solùm ipsis Episcopis, sed & Presbyteris, fas esse post Missam benedicere populo: virtute etenim peracti sacrificij, illa benedictio assistentibus fidelibus datur, cuius sacrificij, haud minus quàm Episcopus, Sacerdos legitimè est minister. Cæterum S. Isidorus lib. 1. de Eccles. off. c. 17. rectè obseruauit benedictionem, quam nostri Sacerdotes peractis diuinis mysteriis effundunt super populum, fuisse in lege veteri præfiguratam. *Benedictionem* (ait) *in populo dari à Sacerdote, antiqua per Moysen benedictio pandit & comprobat; quia benedicere populo sub Sacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim Dominus ad Moysen, Num. 10. 6. Sic benedices populum tuum, vt benedicam illos. Benedicat te Dominus &c.* Porro non tantùm Pontifici populo benedicere, sed & inferioribus Sacerdotibus ex officio competebat, sic enim lex ferebat Num. 7. *Locutúsque est Dominus ad Moysen dicens, loquere ad Aaron, & filiis eius, sic benedicetis filiis Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi Deus & custodiat te. Ostendat Dominus faciem tibi & misereatur tui. Conuertat Dominus vultum suum ad te; & det tibi pacem, inuocabúntque nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Quid mirum igitur, si Sacerdotibus noui Testamenti eadem facultas competit; quorum sanè vt longè est Aaronico excellentius Sacerdotium: sic etiam benedictio longè efficacior, si ea qua par est deuotione & fide suscipiatur. Nec hîc mihi excidere patior pium eorum morem, qui etiam extra sacrificium &

Ecclesiam benedici sibi ab obuio Sacerdote postulant. Sanè etiam his infelicissimis temporibus, quibus fermè periit Religio in Anglia, hunc morem apud Catholicos (præsertim nobiles) tot pressuris angustiatos, nihilominus vigenti in obseruantia superesse: vt ingrediente domum Sacerdote, se cum tota familia in terram prosternant, ab eóque supplices benedictionem efflagitent. Nec abs re, etenim magnum hinc solatium Dei gratia Sacerdotalibus precibus aspirante, passim experiuntur. Nec nuperus mos iste dici potest: suprà enim insinuauimus ex Concilio Rhegiensi ante annos 1200. habito, omnes Presbyteros per familias, per agros, per domos priuatas, piè poscentibus fidelibus benedictionem fuisse impertitos.

ARTICVLVS VIII.

De infirmis.

MEMINIT Tertullianus quarumdam fœminarum, quæ eò vsque temeritatis prosiliebant, vt docere, baptisare, infirmos oleo vngere, iis manus imponere & sanitatem polliceri, præsumerent: ab hæreticis mulieribus, hoc attentatum, perditis mente, corruptis circa fidem, non vsque adeo miror. Sed fœminas Catholicas, easque virgines, & sanctimoniales, & sanctimonialium præfectas ausas quid simile sibi arrogare, vix adduci possem vt crederem, nisi me graui rei gestæ testimonio æquum esset compelli. Carolus Magnus in Capitularibus suis (Legis Francicæ lib. 1. c. 71.) certum hoc facit, vbi sic Episcopos alloquitur: *Auditum est aliquas Abbatissas, contra morem sanctæ Dei Ecclesiæ, benedictiones cum manus impositione & signaculo sanctæ crucis super capita virorum dare, nec non & velare virgines cum benedictione Sacerdotali. Quod omnino sanctissimi Patres in vestris Parochiis, interdicendum esse scitote.* De benedictione Virginum, ab Abbatissis quibusdam contra canonicas sanctiones vsurpata, aliàs disseruimus: scilicet in opusculo nondum typis mandato, *de triplici Velamine.* At hîc obiter dicendum de more illo, quem meritò Carolus Magnus potissimum reprehendit, impositionis manuum super virorum capita cum crucis signaculo, ætate illa à quibusdam Abbatissis arrogatæ. Certè haud sacrilega præsumptione, id ab eis puto factitatum, sed alia ratione. In actis S. Genouefæ Virginis, regiæ Vrbis Parisiorum Tutelaris, legitur ipsam cùm miraculorum dono polleret, & maximè gratia sanitatum, ne virtus sibi hæc & operatio tribueretur, consueuisse oleo benedicto ab Episcopo vel Sacerdote vngere infirmos, etiámque Energumenos, & sic eis expetitæ sanitatis aut liberationis solatium contulisse. In Commentariis super nostrum Martyrologium Gallicanum, in natali huius Virginis sanctissimæ de pio hoc eius more, ex instituto tractauimus, atque plerisque aliis locis meminimus eiusdem vel consimilis moris, à sanctis plerisque virginibus & Abbatissis obseruati, quæ insigni sanctitatis gloria Ecclesiam Dei variis locis & temporibus illustrârunt. Ex quo factum est, vt de

ſacris Deo Virginibus & præſertim Abbatiſſis magna ſanctitatis opinio, paſſim ab omnibus Chriſti fidelibus conciperetur: hácque impulſis perſuaſione contigit, vt plerique, morbis affecti ad earum orationes confugerent, ſibique ab iis quæ ſolenni ritu Chriſto erant conſecratæ & benedictæ, manus imponi ad ſubſidium infirmitatis flagitarent. Quibus cùm ex pietate & commiſeratione ſexui inſita, ſacræ illæ Virginum præfectæ annuerent: ne tamen, ſi optata à ſupplicibus gratia ſanitatis ſuccederet, ipſarum merito adſcriberetur, ſed diuinæ virtuti & gloriæ rependeretur; piæ Virgines cum precibus ſignum crucis adhibebant, quod non neſcirent eſſe fontem ſalutis & ſignum benedictionis*. Noſtráque ætate moris huius ſupereſſe veſtigium in quodam illuſtri Monaſterio diœceſis Pariſienſis, vbi Martyrologium Galliæ ſcribebam, oculis meis conſpexi. In pagis & vicis circumuicinis, ſiquis ægrotaret, quempiam ex ſuis ad Venerabilem Abbatiſſam (inclytæ ſtirpis, magnæque pietatis*) mittebat ſupplicatum, vt vnguentum quoddam, quod ſolebat ex vſu loci infirmis poſcentibus dare; dignaretur tribuere, quo infirmis per experimentum didicerant, leuamen, ſolatiúmque non modicum afferri. Vnguentum iſtud, oleum erat vino commixtum aſperſum aqua benedicta, quod petentibus impertiendum pia Abbatiſſa, ſignaculo crucis ſuper idem efformato, implorata diuina ope conſignabat, tradebátque cum verbis conſolatoriis, perſonæ pro infirmo, ſatagenti. Vidi plurimos adhibito cum fide eiuſmodi lenimento, ſanitate recepta, ad monaſterium venire Deo gratias pro ſuſcepto ſolatio perſolutum, piæque Abbatiſſæ, de charitate eius gratulatum, eximia cum deuotæ mentis ſignificatione.

* *Aimonius l. 5. c. 37.*

* Monaſteriū illud eſt Hedereſſe, ſeu de Hedera, O. S. Benedicti d. Pariſ. Illuſtris autem & pia illa Abbatiſſa, erat R. Domina Catharina Alfonſina Luxēburgica, de Vrſinis: de cuius pia adminiſtratione, & religioſo obitu litteras funebres, Conuētus nomine, anno 1637. typis editas apud Edm. Martinū, Pariſiis euulgauimus.

Et vero res in Eccleſia non noua eſt, vt qui ſanctitatis gloria irradiantur, tametſi nec Epiſcopi, nec Sacerdotes, nec Clerici ſint, fuſa benedictione ſuper infirmos, cæteróſque afflictos, ſolatium ab eis poſcentes, eis opitulentur. Exempli causâ refert S. Hieronymus in vita S. Hilarionis, Sarracenos gregatim cum vxoribus & liberis viro huic ſanctiſſimo obuiam proceſſiſſe, ſubmittentes colla, voce Syra, *Barach*, hoc eſt *Benedic*, inclamantes: ſed & ipſos concurriſſe Epiſcopos, Preſbyteros, Clericorum & monachorum greges, matronas, potentéſque viros ac iudices, vt benedictum ab ipſo B. Hilarione panem, vel oleum acciperent, quo ſanari confidebant, & experti erant opem nonnullam impertiri. Inſuper benedicto eiuſmodi oleo, vniuerſos circumquaque agricolas & paſtores, à venenatis animalibus percuſſos, certam ſalutem reſumpſiſſe. Nolim impræſentiarùm congeſtum ire plurima quæ conſignari poſſent eiuſmodi benedictionis à Sanctis editæ exempla: quæ potiùs admiranda ſunt, quàm imitanda. Nec enim hîc locus eſt de Sanctorum miraculis tractatum inire. De Sacerdotali tantùm benedictione ſuper infirmos, ordinis auctoritate impertita, hîc agere mihi, ex præfixo lemmate huic articulo, incumbit.

Sanè Dominus non tantùm duodecim Apoſtolis, ſed & 72. diſci-

pulis suis, (quibus Presbyteri, vt Apostolis Episcopi successerunt) curam infirmorum iniunxit, ferendæque opis eisdem suo in nomine gratiam pollicitus est, *Designauit Dominus* (scribit S. Lucas c. 10. 1.) *& alios 72. & misit illos binos ante faciem suam &c. Ite, ait illis, & in quamcumque domum intraueritis dicite, Pax huic domui &c. Et curate infirmos & dicite illis, appropinquauit in vos regnum Dei.* Ab hoc Euangelico mandato, ritus visitationis infirmorum, & fundendæ à Presbyteris super eis benedictionis Sacerdotalis proculdubio emanauit. Cuius officij monimento est liber sancti Augustini *de visitatione infirmorum*, & quædam homilia, quæ extat eadem de re ad Pastores, apud S. Hieronymum tom. 4. At modum & formulam qua à Presbyteris obeunda est infirmorum visitatio, Nannetense vetus Concilium ex priscis Agendis Ecclesiasticis accuratè describit can. 4. hoc verborum tenore: *Cùm Sacerdos audierit aliquem infirmari ex sua plebe, quàm citiùs ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum & per omne cubiculum aspergat, cum antiphona, Asperges me &c. & versu Exurge Deus &c. deinde dicat orationem, Deus qui Sacerdotibus tuis tantam præ cæteris gratiam contulisti &c. deinde cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Posthæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, eum blandè leniterque alloquatur, vt omnem spem suam in Deum ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit, pœnitentiam pro culpis commissis spondeat, vt substantiam suam dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat, vt peccata sua eleemosynis redimat, vt iis qui in se peccauerunt indulgeat, vt rectam fidem & credulitatem teneat, vt de Dei misericordia nunquam desperet. Cùm hoc & huiusmodi allocutionibus fuerit mens infirmi releuata, data benedictione recedat Sacerdos, non post multum reuersurus, détque locum, vt ægrotus de peccatis suis cogitare possit* *. Hæc ibi, quæ ferè ad amussim imitatur Rituale Romanum editum iussu Pauli V. Pontif. Max. vt videre est sub titulo, *de visitatione & cura infirmorum*: Quæ tamen nonnihil serie prolixior, hac clausula explicit:

Completa oratione vltima, Sacerdos imponat dextram manum super caput infirmi, dicens, super ægros manus imponent & bene habebunt. Iesus Mariæ filius, mundi salus & Dominus, meritis & intercessione sanctorum Apostolorum suorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, sit tibi clemens & propitius. Amen. Posteà dicat ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo. ℣. Initium sancti Euangelij secundùm Ioannem. ℟. Gloria tibi Domine. In principio erat verbum &c. plenum gratiæ & veritatis. ℟. Deo gratias. Posteà benedicens infirmum subiungat dicens, Benedictio Dei omnipotentis Patris †, & † Filij & Spiritus S. † descendat super te, & maneat semper tecum. Amen. Deinde aspergat eum aqua benedicta. Quòd verò hæc benedictio Sacerdotalis, precésque illæ quas ex officio Presbyter pronunciat, non sint vt plurimùm efficaces, non aliunde procedit quàm ex eo quòd non cum plena fide & corde puro semper proferantur, nec infirmus ipse vt par est dispositus sit, ad eatundem effectum consequendum.

* *Vide Concil. Epaonense c. 18. Moguntinũ II. c. 26. Oxoniense c. 2. de cura infirmorum Episcopis & Presbyteris iniuncta.*

CAPVT VI.

De rebus, quas in subsidium humani generis, in ordine ad salutem animæ, vel corporis sanitatem, Sacerdos benedicit.

ARTICVLVS I.

De Benedictione rerum inanimatarum in genere.

VETEREM *in Ecclesia morem sequimur*, (dicit quartum Concilium Moguntinum c. 39.) *dum salem, aquam, & cæteras quasdam res in vsum fidelium per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet qui secum reputauerit Ecclesiam inter cætera salutis & vtilitatis suæ tum augendæ, tum conseruandæ præsidia, etiam exorcizandi potestatem contra insidias dæmonum, aliásque noxias pestes auertendas accepisse: quam potestatem cùm per res externas ad vtilitatem fidelium exercet Ecclesia, nimirum in eo sanctorum imitatur exempla, qui ad eliciendos quosdam effectus, diuino iussu res corporales adhibuisse leguntur: quem morem in Ecclesiis præcipimus conseruandum; dummodo populum pastores sedulò doceant, effectus qui inde petuntur, non ipsarum rerum efficaciæ, diuinæ sed virtutis operationi, per fortissimi Dei nominis inuocationem, tribuendos esse, & cauerint ne rebus talibus ad impias superstitiones abuti quisquam præsumat.* Matth. 10. Luc. 10.

ARTICVLVS II.

De benedictione Aquæ.

§. I.

De benedictione Aquæ baptismalis.

RITVM hunc Apostolicum esse, & ab Apostolorum ætate in hunc vsque diem inuiolabili vsu fuisse in Ecclesia Catholica obseruatum, res est si quæ alia in Ecclesiæ moribus notissima, quam tamen siquis perspectiùs nosse voluerit, extat iam ab annis 36. Mediolani editus eruditissimus liber Iosephi Vicecomitis Collegij Ambrosiani professoris, de Ecclesiasticis obseruationibus: in quo de antiquis baptismi ritibus & cæremoniis luculenter differit, cuius Tractatus caput 14. totum est de aquæ baptismalis consecratione, eiúsque antiquitate, déque eius vsu, & fine propter quem instituta est: vbi inter cætera ostendit consecrationem aquæ baptismalis ab Apostolis institutam, ad nos continua traditione peruenisse, duásque præcipuas causas assignat cur aqua baptismo destinata, solenni benedictione consecretur. Cap. 15. demonstrat quibus cæremoniis hæc fieret apud Patres consecratio: vbi tractat imprimis de exorcismo;

de aquæ per manum Sacerdotis diuisione, de crucis signaculi super aquam efformatione, de cerei in fontem immersione, de Sacerdotis ad baptisterium sanctificandum solenni supplicatione, de infusione Chrismatis in aquam baptismalem, de solennis huius benedictionis in Sabbatho sancto, & Vigilia Pentecostes celebratione. Cap. 16. insinuat reliquos minutiores sacræ huius cæremoniæ ritus; vt quod consecrans baptismalem aquam stans ad fontem mysticum orabat, populus circumstabat, qui hac aqua ibidem aspergebatur, acceptámque, domum asportabat. Ex qua deinde agri & domus aspergi solebant; reliquum verò in vasculis seruari consueuerat.

His igitur suppositis, (quæ cùm adeo sint accuratè tractata, superuacaneum foret repetere) nihil hoc loco superest disquirendum, quàm à quo Ministro diuinæ Maiestatis, hæc aquæ baptismalis consecratio fieri possit aut debeat?

Et verò si de vsu & praxi primitiuæ Ecclesiæ sermo sit, vt solus Episcopus baptismum solenniter ministrabat in Vigilia Paschæ & Pentecostes, sic ipse solus benedictionem illam vitalis fontis stipatus clero, circumstante populo celebrabat. Sed tamen extra hos duos solennes dies, vt quotiescumque opus erat Presbyter baptizabat, (non tantùm in Ecclesia, sed & in domibus priuatis vel aliis locis) ita etiam aquam priùs quàm Catechumenum baptizaret, benedicere consueuerat. Exempla sunt hac de re perspicua in sanctorum Martyrum actis. Sanè in actis S. Susannæ Virginis & Martyris à Notariis Romanæ Ecclesiæ conscriptis, Gabinius Presbyter, Claudium cum vxore & filiis fidem Christi professum, non antè baptizauit quàm aquam benediceret: *Eadem hora catechesi eos instruxit, & cùm aquam benedixisset, baptizauit.* Absente Presbytero qui baptizabant Diaconi, aquam etiam benedicere solebant, quemadmodum in gestis S. Cyriaci & B. Laurentij legitur à Surio collectis. Non tamen fas vnquam fuit Diaconis aquam solenni ritu benedicere cum infusione chrismatis, sicut fieri consueuit in vigilia Paschæ & Pentecostes: sed ex quo multiplicato fideli populo, baptisteria in parochialibus Ecclesiis habere propria Presbyteris concessum est: iisdem quoque solenniter fontem baptismalem benedicere etiam cum infusione chrismatis & cæteris ritibus, quibus quondam solus Episcopus vnicum generale baptisterium in sua matrice Ecclesia consecrabat, datum fuit. Mósque hic iam à plerisque sæculorum curriculis inuectus, huc vsque in vsu passim recepto perseuerat, quemadmodum in ipso Rituali Romano, libróque Missali patet expressum.

§. II.

De aqua piaculari, quæ benedicta vulgò dicitur, ea scilicet quæ cum salis permixtione, diebus Dominicis, in parochiis à propriis earum Sacerdotibus benedicitur.

AQVAM *sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur*

ficentur ac purificentur, quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus. Verba sunt B. Alexandri Papæ & Martyris, quæ relata sunt in Codicem iuris Ecclesiastici de Consec. dist. 2. can. *Aquam.* Quod mandatum sancti huius Pontificis agnoscunt, eiúsque genuinum esse Decretum expressis testimoniis prodiderunt Damasus vel Anastasius in Pontificali libro, Rabanus de institut. Clericor. lib. 2. c. 55. Walfridus Strabo de rebus Ecclesiasticis c. 29. Sigebertus in Chronico ad annum 588. Micrologus de obseruationibus Ecclesiasticis c. 41. & 46. aliíque plurimi rerum Ecclesiasticarum tractatores; qui tamen etsi hoc decretum Alexandri (qui 5. à Petro sedit) referunt, ritus huius tamen potiùs promulgatorem, quàm auctorem fuisse verba ipsa innuunt quibus ipse Canon expressus est. Rem nouam etenim ille sanctus Pontifex non edicit, sed dumtaxat morem refert ætate sua in Romana Ecclesia iam seruatum, quæ Schola Apostolorum (non ita diu viua voce, ipsam docentium) toto orbe illustrissima erat; *Aquam,* inquit, *sale conspersam populis benedicimus &c. Quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus.* Vbi illud, *omnibus Sacerdotibus*, ideo ponitur vt non solùm Episcopis, qui maiores sunt Sacerdotes, sed Presbyteris quoque qui Sacerdotes secundi sunt ordinis, benedictionis huius facultas communis esse intelligatur.

Congruenter huic instituto, quod ab Apostolica ætate, in hanc vsque deriuatum est, III. Concilium Mediolanense, præside S. Carolo, titulo de iis quæ ad Sacramentalia & Sacramenta generatim pertinent; parochis omnibus commendat, vt ritus huius seruandi, quàm diligenter sint memores: *Singulis diebus Dominicis, Sacerdos Missæ parochialis sacrum facturus, antequam illud inchoet, aquam sale aspersam benedicendo renouet, eámque vt moris est aspergat.* Nec sanè mirum! Si tanta cum pietatis instantia huiusmodi benedictio & aspersio aquæ commendatur, quæ verbo Dei & oratione, signóque crucis, insperso cum sale sanctificata plurimum valet, vt præfatus Pontifex & Martyr S. Alexander suo in Decreto declarat, ad labes animæ eluendas, diaboli auertendas insidias, phantasmata depellenda, sterilitatem, procellas, aliáque iræ diuinæ flagella auerruncanda, curandas infirmitates, ac pleraque alia hominibus conferenda solatia, quæ per hoc sacrum adminiculum confidentibus in Deo, summa eius bonitas impertitur, quemadmodum plerisque experimentis compertum est; quæ à S. Epiphanio hæres. 30. Cassiano Collat. 15. c. 14. Theodoreto lib. 5. Histor. Eccles. c. 21. & in hist. Patrum c. 8. in Aphraate: Cypriano in vita S. Cæsarij Arelatensis c. 19. S. Gregorio Magno lib. 1. Dialogor. c. 10. S. Bernardo in vita S. Malachiæ circa medium, aliísque insignis memoriæ auctoribus, enarrantur: quibus & pleraque alia exempla accedunt, quæ in nostro Martyrologio Gallicano ex nostratium Sanctorum gestis sparsim consignauimus.

Cæterùm Presbyter in Missa aquam alio fine & vsu benedicit, quæ nimirum admixta vino consecranda est in sancto Calice. At ritus ille notissimus est, nec hoc loco debet à me, vt proprio, explicari.

ARTICVLVS III.

De Benedictione salis.

SAL adhibetur ab Ecclesia Catholica in baptismo, & in aquæ piacularis benedictione, non tamen sine Sacerdotali aliqua consecratione, qua ad effectus quosdam spirituales præparatur.

In Rituali Rom. sub titulo de Sacramento baptismi, extat specialis benedictio salis qui in os Catechumeni mox baptisandi inserendus est: incipit illa benedictio, *Exorcizo te creatura salis, in nomine Dei Patris omnipotentis* †, *& in charitate Domini nostri Iesu Christi* †, *& in virtute Spiritus* † *sancti &c.* Qua dicta oratione Sacerdos modicum ipsius salis benedicti in os Catechumeni, seu infantis, seu adulti immittit dicens, *Accipe sal sapientiæ &c.* & dicto *pax tecum*, aliam orationem de ipsius salis mystica applicatione subiungit.

Porro ritus ille antiquissimus est: imò ab ipsius Christi Domini institutione procedit; vnde in salis exorcismo Sacerdos ait, *Qui te ad tutelam humani generis procreauit, & populo venienti ad credulitatem per seruos suos consecrari præcepit.* Et verò de hoc eius in Sacramento regenerationis perpetuo vsu constat ex Patrum authenticis testimoniis. De eo etenim ritu expresse meminerunt, Orig. hom 6. in Ezech. S. Ambros. ad c. 22. Lucæ, S. Augustinus lib. 1. confess. c. 11. Patres Concilij III. Carthaginensis c. 5. S. Gregorius Magnus in lib. Sacram. in ordine ad Catechumenum faciendum, Deusdedit Papa Epistola ad Gordianum, Isidorus Hispalensis lib. 2. de diuinis officiis c. 20. Venerabilis Beda supra libros Regum, & in Esdram lib. 2. c. 9. omnésque passim sacrorum rituum tractatores, Alcuinus, Rabanus, Walfridus, Berno Augiensis, Iuo Carnotensis, aliíque posteriores.

Nota. Nec sine mysterio in baptismate, sal Catechumeno gustandus in os immittitur, *Sal in se vno* (ait S. Hilarius Comment. in Matt. c. 5.) *continens est aquæ & ignis elementum.* ideóque diuini Verbi incarnationis arcanum insinuat. Deus ignis consumens est, nos autem sicut aqua dilabimur in terram. Coniunxit infirmitatem nostram suæ diuinæ virtuti Dei filius, quando in vtero intemeratæ Virginis operatione Spiritus sancti homo factus est. *Tunc enim venit suscipere infirmitates nostras, & suas nobis conferre virtutes, humana quærere, præstare diuina, accipere iniurias, reddere dignitates, ferre tædia, referre sanitates.* (S. Chrysol. serm. 150.) A nobis accepit aquam, scilicet ærumnas, sudores, lachrymas & gemitus; nobis verò dedit spiritum & ignem, spiritum gratiæ, ignem amoris, spiritum vitæ, ignem fidei, spei lumen, & charitatis ardorem: sal vtrumque hoc signat, quia ex duobus vnum cùm sit elementum, fidei quoque & charitatis geminum includit Sacramentum.

Aliæ sunt mysticæ ac morales significationes huius ritus, quarum 1. est, vt saporem rerum cœlestium Catechumenus degustet, terrenarúmque fastidiat, vnde pro illo orat Sacerdos, *vt hic primum pabulum*

salis gustantem Deus vniuersæ conditor virtutis, *non diutiùs esurire permittat quo minus cælesti cibo repleatur.* 2. Vt donum sapientiæ & prudentiæ accipiat, de quo Apostolus, *sermo vester in gratia sale sit conditus, quomodo vos oporteat singulis respondere.* Ideo Sacerdos Catechumeno ait, *Accipe sal sapientiæ &c.* 3. Ex salis præcipua proprietate desumitur; *Sal* (ait sanctus Hilarius) *in omnem vsum humani generis effectus, incorruptionem corporibus quibus fuerit aspersus impertit; & ad omnem sensum conditi saporis aptissimus est. Apostoli verò* (& Sacerdotes) *sunt æternitatis velut satores, immortalitatem omnibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit conferentes.* Sacerdos igitur dat salem fidei in os candidati, vt scilicet bono Christi odore repleatur, omníque fœtore careat iniquitatis. 4. Ex eo quod legimus in scripturis (ait S. Hieronymus, lib. 1. Comment. in Matth. c. 5.) *vrbes quasdam ita victorum sale seminatas, vt nullum in ipsis germen oriretur:* sic fecisse Achimelech, cùm Salem ciuitatem Sichimorum ad solum deduxisset, à Iosepho proditur lib. 5. antiq. c. 8. Extruit diabolus in anima, quam possidet arcem: Christus igitur cùm intrat in animam, diabolum extrudit, eiúsque munitionem euertit (quo suam ibi ædificet ciuitatem) ideo Sacerdos exorcismo salis pellit dæmonem, & arcem eius anathemate prosternit; sedem & arcem in anima Catechumeni hac victoria & triumpho parat. 5. Sal fœderis & amicitiæ symbolum est: hinc Leuit. 1. *Non auferas sal fœderis Dei tui in sacrificio tuo:* Quò spectat illud Euangelicum Marc. 9. 49. *Omnis victima sale salietur; habete sal in vobis, & pacem habete inter vos:* Sed maximè cum Deo, quo cum Catechumenus in amicitiam receptus init pactum, fœdúsque percutit. Mirificè hîc quadrat illud 2. Paralip. 13. *quod Deus dedit regnum Iuda filiis Dauid, in pactum salis;* sic nouo fideli Deus suum regnum promittit, salísque pacto confirmat. Sacerdos verò fœderis huius conciliator est, quamobrem salem hunc obsignando adhibet, mystica prece & diuini nominis inuocatione benedictum.

Col. 4. 6.

Vbi suprà.

Cæterùm de sale qui aquæ benedicendæ in parochiis à Sacerdote admiscetur, non est cur alias rationes assignemus, quàm eas ipsas, quæ in eius exorcismo à Sacerdote prædicantur. *Exorcizo te*, inquit, *creatura salis per Deum viuum, qui te per Elizeum prophetam in aquam mitti iussit, vt sanaretur sterilitas aquæ, vt efficiaris sal exorcizatum in salutem credentium, & sis omnibus te sumentibus sanitas animæ & corporis, & effugiat atque discedat ab eo loco in quo aspersum fueris, omnis phantasia & nequitia diabolicæ fraudis, omnísque spiritus immundus adiuratus, per eum qui venturus est &c.* Deinde mittit Sacerdos sal in aquam in modum crucis, dicendo semel submissa voce, *Commixtio salis & aquæ pariter fiat in nomine Patris †, & Filij †, & Spiritus † sancti, Amen.*

ARTICVLVS IV.

De Benedictione ignis.

IVDÆI olim festum diem instituerunt, posteritati perpetua memoria & solenni pompa celebrandum, quando sacrum inuenerunt ignem, qui multis annis absconditus fuerat durante captiuitate, vt refertur 2. lib. Machab. c. 1.

Vmbrîs legis antiquæ discussîs, fulgentis solis gratiæ splendore: ignis celebritas longè illustrior, nouæ Pentecostes sacratissimo die vniuerso orbi illuxit: cùm scilicet Spiritus sanctus, in ignearum linguarum specie super Christi discipulos descendit. *Aduenit ignis diuinus non comburens, sed illuminans, non consumens sed lucens, & inuenit corda discipulorum receptacula munda,* & tribuit eis charismatum dona: Hic ille ignis est, de quo Dominus paulo ante passionem suam Apostolis suis dixerat, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat,* fidei scilicet lumine & charitatis feruore. qui scilicet ignis Spiritus sancti in Ecclesiam illapsus, per totum orbem diffusus est, hactenúsque fulget & ardet, ab eodem Spiritu perenni influxu succensus, *qui fons est viuus, ignis, charitas & spiritalis vnctio.* Festum igitur ignis apud Christianos etiamnum perdurat, & quamdiu in terris Ecclesia constabit, perenni cultu celebrabitur.

Luc. 12. 49.

Ignis verò etiam superni alia post ortum Euangelicum solem, spiritúmque diuinum Ecclesiæ missum, extitit Hierosolymis celebritas, ex quo scilicet annis singulis in Dominicæ Resurrectionis Ecclesia, Sabbatho sancto, incipiente officio, ignis consueuerat de cœlo omnium in fidelium conspectu descendere, qui lampades lucernásque omnes Ecclesiæ ob mœrorem passionis Domini à feria quinta extinctas, miro fulgore accendebat, nec magis luce splendidissima spectantium illustrabat oculos, quàm ingenti lætitia mentes replebat, ob triumphum hoc cœlesti decore coruscantem Victoriæ Christi Domini resurgentis. Ferunt etiamnum miraculum illud Hierosolymis perseuerare, videntibus non modò Christianis, sed Turcis etiam aliísque infidelibus. Qua de re aliàs disseruisse me non fugit, in Parthenia scilicet Hierosolymitana, nondum mandata typis, parte 1. &c.

Sed ignis mystici in Ecclesia Catholica quotannis Sabbato sancto ritus est benedictionis solennis, de cuius videlicet lumine paschalis cereus solet illuminari. Extat insigne huius accensionis cerei testimonium Zachariæ Papæ epistola eius 12. ad Bonifacium, vbi ita scribit, *De igne Paschali quod inquisisti, à sanctis priscis Patribus, ex quo per Dei & Domini nostri Iesu Christi gratiam, & pretioso sanguine eius Ecclesia dedicata est, quinta feria Paschæ * dum sacrum Chrisma consecratur, tres lampades magnæ capacitatis, ex diuersis candelis Ecclesiæ oleo collecto, in secretiore Ecclesiæ loco ad figuram interioris tabernaculi insistente, indeficienter, cum multa di-*

* id est ante Pascha.

ligentia inspectæ ardebunt ; Ita vt oleum ipsum sufficere poßit vsque ad tertium diem. De quibus candelis Sabbato Sancto, pro sacri fontis baptismate, ignis per Sacerdotem renouabitur; Subinde tamen ignis reseruari cœpit tantùm à die sacra Parasceues, sicut colligitur ex hoc loco Amalarij Fortunati, de ordine Antiphonarij, c. 44. *Reseruetur ignis de sexta feria ; vt illuminetur cereus qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedictionem. qui ab initio benedictionis illuminatus est ; & cùm benedictus est ab eo illuminetur secundus cereus. Cætera luminaria extincta permaneant vsque ad nouißimam Litaniam, quæ pertinet ad officium Missæ de Resurrectione Domini ; Tunc accendantur Luminaria Ecclesiæ, & neophytorum, vt significetur resurrectione Christi de terra, illuminandum orbem terrarum.* Cui succinit Alcuinus, lib. de Diuinis officiis c. de Sabbato Sancto Paschæ.

At ritus ille temporis successu nonnihil immutatus est, eo scilicet recepto more, qui etiamnum vigenti in vsu perseuerat. *Hora competenti cooperiuntur altaria, & dicuntur horæ, candelis altaris extinctis vsque ad principium Missæ. Interim excutitur ignis de lapide foris Ecclesiam, & ex eo accenduntur carbones. Nona dicta Sacerdos indutus amictu, alba, cingulo, stola & pluuiali violaceo, vel sine casula, astantibus sibi ministris, cum cruce, aqua benedicta, & incenso, ante portam Ecclesiæ si commodè potest, vel in ipso aditu Ecclesiæ benedicit nouum ignem dicens, ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum Spiritu tuo. Oratio, Deus qui per Filium tuum, angularem scilicet claritatis tuæ ignem fidelibus tuis contulisti, productum è silice, nostris profuturum vsibus ignem sanctifica, & concede nobis ita per hæc Festa Paschalia cœlestibus desideriis inflammari, vt ad perpetuæ claritatis puris mentibus valeamus festa pertingere. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen. Oremus, Domine Deus Pater omnipotens lumen indeficiens &c. Oremus, Domine Sancte Pater omnipotens æterne Deus, benedicentibus nobis hunc ignem in nomine tuo, & vnigeniti Filij tui Dei ac Domini nostri Iesu Christi, & Spiritus Sancti, cooperari digneris, & adiuua nos contra ignita tela inimici, & illustra gratia cœlesti. Qui viuis & regnas cum eodem vnigenito tuo & Spiritu Sancto Deus, Per omnia sæcula sæculorum. Amen, &c. Interim omnia luminaria Ecclesiæ extinguuntur, vt de igne benedicto postmodùm accendantur, &c. Et Acolythus deferens candelam accensam de nouo igne accendit vnam ex illis tribus candelis desuper positis in arundine. Et Diaconus eleuans arundinem genuflectit, similiter & omnes alij cum eo præter Subdiaconum crucem ferentem, & cantat solus, Lumen Christi. Et procedens ad medium Ecclesiæ, ibi accenditur alia candela, & iterum genuflexus vt suprà, altiùs cantat, Lumen Christi. Tertiò procedit ante altare vbi accenditur tertia candela, & rursus genuflexus vt priùs, adhuc altiùs dicit, Lumen Christi. ℟. Deo gratias.* Posteà benedicto Cereo Paschali, huícque infixis quinque granis incensi benedicti, ad illa verba, *Sed iam columnæ huius præconia nouimus, quam in honorem Dei rutilans ignis accendit:* Diaconus accendit cereum, cum vna ex tribus candelis in arundine positis. Fontéque baptismali solenniter benedicto, dum Sacerdos cum ministris induit paramenta pro Missa solenniter celebranda, luminaria interim accenduntur in altari. Hæc cæremonia seruatur Ritu Romano, quemadmodum in Missali legitur; Nec porrò nupera de-

bet existimari, ad hanc enim formulam propè accedit Agenda in die Sabbati Sancti, quæ in Codice MS. Sacramentorum collecto ante annos ferè 700. à Ratoldo Abbate Corbeiensi XXVI. qui obiit anno Domini 986. præscripta est, in qua ad verbum hæc habentur, *Iubeat* (Sacrorum Præses) *adquiri nouum ignem, cum ampulla, à Sole inluminatum, siue à silice excusum: deinde faciat crucem de incenso in cereo, & scribatur annus Domini, atque A, & Ω, & tunc portetur cereus ante Episcopum, cum processione cum candelabris & thuribulis, tamen sine lumine, &c. Inde Leuita petens benedictionem ab Episcopo, eat ad cereum & consecret, &c. Interim Episcopus sedendo benedicat ignem & incensum, vt audiant circumstantes, cereus verò non inluminetur, vsque dum peruenerit Diaconus,* Ignis accendit. Qui ritus coincidit cum Romano superiùs descripto; hoc dempto quod apud Ratoldum munus hoc ab Episcopo impletur, quod in Missali Romano, à Sacerdote peragitur.

ARTICVLVS V.

Benedictio Incensi.

Herodot. l. 2.

THVS in funeribus apud Veteres non adhibebatur. At Catholica Ecclesia in exequiis Saluatoris, sui sponsi vtitur incenso, tametsi non benedicto à Sacerdote, ex præsanctificatis communicante, siquidem Feria 6. in Parasceue post lectionem primæ & secundæ Prophetiæ & Passionis Domini, solemniúmque orationum illius diei recitationem, & adorationem Crucis peractam, Sacerdos vbi cum ministris & processione Cleri accessit ad locum, vbi Corpus Domini repositum est feria 5. consecratum, orat aliquantulum: posteà surgens absque benedictione imponit incensum in duobus thuribulis, Diacono nauiculam ministrante, & genuflexus incensat Sacramentum; duo autem Acolythi cum thuribulis ipsum Sacramentum, dum à Sacerdote sub baldachino ad altare defertur, incensant. Collocato postea super altare Corpore Domini, cum Calice, vino cum aqua infuso, Sacerdos imponit incensum in thuribulo absque benedictione, & incensat oblata & altare, more solito genuflectens antè & pòst, & quoties transit ante Sacramentum. Cùm incensat oblata dicit: *Incensum istud à te benedictum ascendat ad te Domine, & descendat super nos misericordia tua.* Cùm incensat altare dicit, *Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum*, &c. quando reddit thuribulum Diacono dicit, *Accendat in nobis Dominus ignem sui amoris & flammam æternæ charitatis.* Et ipse non incensatur.

Porrò Sabbato Sancto postquam Sacerdos benedixit ignem nouum, excussum è silice, benedicit quinque grana incensi ponenda in cereo, dicens absolutè hanc orationem: *Veniat quæsumus omnipotens Deus super hoc incensum larga tuæ bene ✝ dictionis infusio, & hunc nocturnum splendorem inuisibilis regenerator accende, vt non solùm sacrificium quod hac nocte litatum est, arcana luminis tui admixtione refulgeat, sed in quocunque loco ex huius sanctificationis mysterio aliquid fuerit deportatum, impulsa diabolicæ*

fraudis nequitiâ, virtus tuæ Maiestatis assistat. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Dum benedicit grana incensi, Acolythus assumens de carbonibus benedictis ponit in thuribulo, & finita oratione supradicta, Sacerdos de nauicula ponit incensum in thuribulo benedicens illud more solito; deinde prædicta grana incensi & ignem ter aspergit aqua benedicta &c. & ter adolet incenso. Cæterùm circa medium præconij Paschalis, seu formulæ solennis benedictionis cerei, Diaconus infigit quinque grana incensi à Sacerdote benedicti, in cereo, in modum crucis.

Quo scilicet ritu datur intelligi cereum ipsum paschalem ex opere apum purissimo confectum, symbolum esse corporis Christi, de Spiritu sancto in visceribus Virginis immaculatæ concepti, & die hesterna oblati super aram crucis Deo patri omnipotenti, in odorem suauitatis pro redemptione mundi: quinque verò grana incensi benedicti significare quinque vulnera ipsius Domini Saluatoris, quibus sanguinem suum pro nostra salute cum extremo spiritu in pretium nostræ redemptionis profudit.

Mysticus est certè quinarius numerus in sacris paginis. Lex enim quinque libris continetur: Cherubim templi, alæ singulæ quinque cubitorum erant. Ipsius verò templi quinque bases ad dexteram partem & totidem ad sinistram. Altare holocausti erat quinque cubitorum, sic & templi vestibulum, Ezech. 40. Piscina probatica quæ erat Hierosolymis quinque porticus habebat. Christus ex quinque panibus hordeaceis quinque millia hominum satiauit. Regnum cœlorum simile esse quinque Virginibus prudentibus prædicauit. Gratiæ dona quibus bona merita comparantur, quinque talentis comparauit. Sed nihil est quo magis numerus iste illustratur, quàm quinque plagæ, quibus Christus in cruce confixus salutem nostram operatus est. Quamobrem postquam à mortuis victor cum triumpho surrexit, plagarum istarum cicatrices vt sibi charissimas, quia nobis salutiferas & Deo patri gratissimas, suo in corpore iam impassibili & glorificato remanere voluit. Pulchrè hæc ipsius Domini rediuiui verba ad suos discipulos expendens S. Ambrosius, *Videte manus meas & pedes*, Luc. 24. 38. *Nam quomodo non corpus*, (inquit lib. 10. Comm. in Luc.) *in quo manebant insignia vulnerum, vestigia cicatricum quæ Dominus palpanda obtulit: in quo non solùm fidem firmat, sed deuotionem acuit, quod vulnera suscepta pro nobis cœlo inferre maluit, abolere noluit, vt Deo patri nostræ pretia libertatis ostenderet.* Hæc igitur quinque vulnera Deo sub symbolis quinque granorum incensi benedicti, cereo paschali mystico ritu infixorum, Ecclesia Deo patri, & suffitum suauissimum & munus omnium gratissimum ac pretiosissimum offert, ipso Sabbato sancto Paschalem Triumphum celebrare incipiens, dum solennes gratiarum actiones pro salute nostra à Christo hesterno crucis sacrificio feliciter parta, supplex & deuota rependit.

Summi vnius erat Sacerdotis, cùm ingrediebatur sanctuarium, specialis compositionis thymiama Deo offerre, Leuit. 16. 12. solius Chri-

sti fuit per proprium sanguinem ingredientis in Sancta, hoc suorum vulnerum incensum in thuribulo crucis pro litro nostræ redemptionis Deo patri adolere, cuius suauissimo odore iram eius placaret, & nobis eius conciliaret gratiam & propitiationem. Ad quod arcanum innuendum sapienter prospexit Ecclesia, vt quamuis Sabbato sancto Diaconus cereum paschalem consecret, non tamen quinque grana incensi benedicat; sed solus Sacerdos, qui Christi gerit vicem.

Nec modò hac die sacra Sabbati in Vigilia Paschæ Sacerdos benedicit incensum: at quotiescumque ad altare in sacrificio thus adoletur, id ritu mystico Sacerdos benedicit: nam in Missa solenni celebrans antequam legat introitum, benedicit incensum dicens, *Ab illo bene † dicaris, in cuius honore cremaberis.* Et accepto thuribulo à Diacono incensat altare. Et post oblatorum præparationem (scilicet dicto offertorio & precatiunculis subiunctis) rursus benedicit incensum dicens, *Per intercessionem Beati Michaelis Archangeli stantis à dextris altaris incensi, & omnium electorum suorum, incensum illud dignetur Dominus benedicere & in odorem suauitatis assumere, Per Christum Dominum nostrum* &c. Et accepto thuribulo à Diacono incensat oblata modo in rubricis generalibus præscripto dicens, *Incensum istud à te benedictum, ascendat ad te Domine, & descendat super nos misericordia tua*; deinde incensat altare dicens, *Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo &c.* Et dum reddit thuribulum Diacono dicit, *Accendat in nobis* &c. vt suprà. Postea incensatur Sacerdos à Diacono &c.

Cæterùm extra sacrum Missæ, etsi offeratur incensum ad altare, non benedicitur, sed simpliciter adoletur, at non ab alio quàm Sacerdote, quoniam oblatio thuris actus est religionis & cultus diuini, qui adeo Sacerdotis proprius est, vt lepra percussus fuerit Rex Osias à Deo, quòd temerè præsumpsisset manus in thuribulum iniicere & offerre Deo incensum, nec Sacerdoti summo ipsius temeritatem reprehendenti voluisset morem gerere. Græci eò adulationis erga suum Imperatorem proripuerunt, vt ipsi fas esse voluerint haud minus quàm Presbyteris & ipsi Patriarchæ, incensi suffitum ad altare Deo adolere. Quod quidem sacrilegium Deus seuerè vltus est, non modò Imperatoribus Græcorum profano ausu sibi Sacerdotalia, quin & Pontificalia munera arrogantibus stirpitùs excisis, sed ipso Orientis imperio prorsus euerso & destructo. At de hoc aliàs fusiùs. Verùm de thuris vsu inter sacra & Ecclesiastica officia, nonnulla iam in hoc opere notauimus, ac alibi plura obseruauimus. Sed ex professo de eo tractauit ac eruditè more suo Ioannes Stephanus Duranti lib. 1. de Ritibus Ecclesiasticis c. 9. sed & de eorum vsu apud priscos Romanos Alexander ab Alexandro disseruit lib. 6. c. 6.

AR-

ARTICVLVS VI.

Benedictio panis in Missa parochiali.

CONCILIVM Nannetense, quod alij sub Formoso, alij sub Vitaliano * Papa celebratum volunt, can. 9. sic habet: *Vt de oblationibus quæ offeruntur à populo & consecrationi supersunt, vel de panibus quos offerunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis Presbyteriis, conuenienter partes incisas habeat* (Presbyter) *in vase nitido, vt post Missarum solennia, qui communicare non fuerint rati, Eulogias omni die Dominico & in diebus festis exinde accipiant. Et illa vnde Presbyter Eulogias daturus est, antè in hac verba benedicat: Domine, sancte Pater omnipotens æterne Deus, benedicere digneris hunc panem tua sancta benedictione, vt sit omnibus salus mentis & corporis, atque contra omnes morbos & vniuersas inimicorum insidias tutamentum. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, panem vitæ qui de cælo descendit, & dat vitam ac salutem mundo, & tecum viuit & regnat, &c.* Canon iste videtur esse tamen antiquioris Decreti renouatio. Nam apud Burchardum, lib. 5. c. 27. & Iuonem, part. 2. c. 3. Pio Papæ & Martyri qui XI. à Petro sedit, tribuitur.

* Vide tom. 15 Concilior. Regiæ edit. vbi signatur hoc Concilium Vitaliani PP. iussu coactum, à Niuardo Archiep. Remensi anno Domini 638. si tamen idem sit cuius canones xx. feruntur, qui in eadem collectione Conciliorum leguntur sub Formoso.

Nec est quòd quis miretur tantæ antiquitati referri panis benedicti vsum, extra diuinæ participationem synaxis & Eucharistiæ sumptionem: siquidem Apostolis fuisse vsum hunc familiarem in quorundam eorum actis legimus. Refert Abdias, vel alius quisque sit, vetus auctor, ex sibi tum compertis monimentis, lib. 1. Certaminis Apostolici, S. Petrum Romæ extra sacra, benedixisse panem, quem cùm ostendisset Simonis Magi canibus, protinùs disparuerunt. Idem verò lib. 3. hæc de beatissimo ipsius sancti Petri germano commemorat: *Beatus Andreas Cratino & vxore eius sanatis ab ægritudine, cùm gratias egisset frangens panem dedit eis, quo accepto, Domino crediderunt.* Nec vlla subest legitima suspicio quòd panis iste Eucharistia fuerit. Nam Sanctus hic Apostolus præceptum Domini non ignorabat, *Nolite sanctum dare canibus*, id est infidelibus qui ius ad mensam Domini quæ filiorum est dumtaxat, nullum habent. At verò isti coniuges nondum erant baptizati, nondum enim credebant; sed accepto hoc pane ab Apostolo cum benedictione ipsis dato, tunc primùm crediderunt & mox fuerunt salutari fonte ab ipsomet Apostolo expiati. Idem auctor lib. 9. recenset S. Thomam Apostolum, pane à se benedicto dæmoniacas mulieres sanâsse.

Matth. 7. 6.

Ex facto S. Andreæ Apostoli suprà memorato processit forsitan vetus Ecclesiæ ritus, vt Catechumenis panis benedictus (sicut fidelibus Eucharistia) impertiretur. huc spectat celebris ille locus S. Augustini lib. 2. de peccatorum meritis & remissione, c. 26. vbi interponens discrimen inter ipsam Eucharistiam & panem illum, eius in vicem benedictum & datum Catechumenis, ait: *Non huiusmodi est sanctificatio, nam & Catechumenos secundùm quendam modum suum, per signum Christi* (id est crucem) *& orationem manûs impositionis puto sanctificari, &*

CCcc

quod accipiunt quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen & sanctius quàm cibi quibus alimur. Quibus verbis innuit Eucharistiam quidem Catechumenis denegari, at Eulogiam, seu benedictum panem, eius loco iis tradi, ex praxi fuisse communi in Ecclesia receptum: idem insinuat lib. 1. de peccat. remiss. c. 20. & tract. 11. & 106. in Ioannem.

At non tantùm Catechumenis, sed etiam (temporum successu) ipsis fidelibus panis benedictus dari cœpit, cùm scilicet pietate frigescente, Christiani qui dudum quotquot sacrificio interessent, communicare consueuerant, rariùs cœpissent ad diuinum mysterium accedere; quibus vt stimulus adderetur lex lata est, vt singulis diebus Dominicis communicarent. *Can. Non iste. & can. Quotidie, de consecrat. distinct.* 5. Sed rursum tamen inualescente populi negligentia, statutum in Concilio Agathensi iam sæpius memorato, vt quotannis ter saltem diuinum munus acciperent, scilicet in Natali Domini, festo triumphali eius Resurrectionis, ac sacro Pentecostes die. Cui legi cùm nec morem gererent, tandem in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. can. *Omnis vtriusque sexus*, strictiori præcepto fuit constitutum, vt saltem semel in anno, & quidem in festo Paschæ Resurrectionis Domini, quicunque fideles communicarent diuinæ Eucharistiæ, sub pœna excommunicationis in vita, & priuationis in morte Christianæ sepulturæ. Túmque frequentior vsus panis benedicti esse cœpit: visum enim satius esse vt iis quibus rarior erat ad sacram mensam accessus, diebus saltem Dominicis, panis ille ad hoc specialiter oblatus, à Sacerdote parœciali benediceretur, & Missæ assistentibus fidelibus, non excommunicatis impertiretur in vicem diuinæ Eucharistiæ, vt Durandus notauit lib. 4. Rationalis diuinorum officiorum c. 53. In Græca tamen Ecclesia praxis hæc antiquior fuit, si fides adhibeatur Balsamoni sic loquenti ad can. 2. Concilij Antiocheni: *Puto autem ex hoc canone esse inuentam & excogitatam Antidori distributionem, vt necesse haberent ij etiam qui non possunt sanctorum & viuificorum mysteriorum esse participes, ad finem vsque diuini mysterij perseuerare & ipsum è manu Sacerdotis ad sanctificationem accipere.* Constanter seruatus fuit ab illis priscis temporibus mos iste apud Græcos, vnde Cabasilas in expositione diuinæ Liturgiæ c. 53. signatim obseruat Sacerdotem sacrificio peracto oblatum panem, ex quo sacrum panem abscidit, in multa diuisum fidelibus tradere, vt qui sanctus sit, vt pote ad altare præsentatus, & ad suppeditandam misericordiam diuini muneris dedicatus. Quo ex more Ferrariæ, vbi Græci cum Latinis conuenerant ad synodum Oecumenicam quæ Florentiæ absoluta est, Dominica quæ Concilio proxima erat, Iosephum Patriarcham extra sacrificium panem benedixisse, & in signum Ecclesiasticæ pacis Marchioni Ferrariensi eiúsque ciuibus, meridas ex eo, id est particulas distribuisse.

Certè diu antequam rarior adeo apud Latinos esse cœpisset Eucharistiæ participatio, saltem longè antequam canon, *Omnis vtriusque*

sexus, conditus fuisset ab Innocentio III. in generali Concilio Lateranensi, panis benedictus populo diebus Dominicis sacro Missæ sacrificio assistenti, dari consueuerat, vt patet ex Decreto Pij I. suprà signato, & canone Concilij Nannetensis itidem memorato: cui accedit Canon 50. Concilij Maticensis seu Matisconensis, à Burchardo citatus lib. 5. c. 32. & Honorij Augustodunensis, qui diu antequam celebraretur Concilium Lateranense ab Innocentio III. claruit; siquidem hic auctor Ecclesiasticarum Theoriarum non imperitus lib... Gemmæ animæ seu de mysteriis Missæ c. 67. ait, stata lege esse præceptum, vt panis post Missam à Presbytero benedicatur, & pro gratia communionis dispertiatur.

In praxi Catholicæ Ecclesiæ mos ille constanter hactenus obseruatus perseuerat, quemadmodum ipsa obseruantia patet ex Rituali Romano, iussu Pauli V. recognito, in quo benedictio panis à Sacerdote facienda præscribitur hoc tenore, ℣. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit cœlum & terram.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus. Domine Iesu Christe, panis Angelorum, panis viuus æternæ vitæ, bene† dicere dignare panem istum sicut benedixisti quinque panes in deserto, vt omnes ex eo gustantes, inde corporis & animæ percipiant sanitatem. Qui viuis & regnas in sæcula sæculorum, Amen. Et aspergat aqua benedicta.* Alia ibidem subiungitur orationis formula, quæ non alia est ab ea quam suprà descripsimus ex Concilio Nannetensi, vnde ad verbum est desumpta, quamuis in ipso Rituali non notetur.

ARTICVLVS VII.

Benedictio Vini, Lactis, & Mellis.

VENITE, *emite absque argento & absque vlla commutatione vinum & lac*, ait Spiritus sanctus, inuitans per Isaiam gentes ad Christianæ regenerationis mysteria. Vnde mos fluxit, vt recens baptizatis daretur vinum suaue ac dulce cum lacte mixtum: cuius ritus sic expresè meminit S. Hieronymus in Commentariis suis super Isaiam ad cap. 55. *Prouocat nos* (inquit) *non solùm vt vinum emamus, sed & lac, quod significat innocentiam paruulorum.* Qui mos & typus in Occidentis Ecclesiis hodie vsque seruatur, vt renatis in Christo vinum lácque tribuatur, de quo lacte dicebat & Paulus, *Lac vobis potum dedi non escam:* Et Petrus, *Quasi modò nati paruuli lac desiderate.* Nec tantùm in Occidente mos iste, sed etiam in Oriente dudum inoleuit, vt patet ex hoc loco Clementis Alexandrini lib. 6. Pædagogi, c. 6. *Porro autem*, inquit, *miscetur quoque lac vino dulci. Lac enim à vino serescit & scinditur, & quicquid eius est adulterinum, id tanquam per aquæ ductum educitur. Eodem autem modo se habet spiritualis fidei societas in hominem patibilem, [illegible]rescere enim faciens carnales concupiscentias, hominem ad æternitatem contrahit, diuinis immortalem efficiens.*

Isa. 55.

1. Cor. 3.

1. Petr. 2.

Mel etiam dari consueuerat tam infantibus quàm adultis sacro regeneratis fonte. huc spectat Tertullianus lib. de corona militis

Meminit quoque mellis Clemens Alexandr. loco signato.

c. 3. *dum cæremonias baptismi* referens ait, *deinde ter mergitamur, inde suscepti, lactis & mellis societatem prægustamus.* Et lib. 1. aduersus Marcionem c. 14. disertè meminit *aquæ qua Deus suos abluit, & olei quo suos vngit, & lactis & mellis quo suos infantat*, &c. Ideo gratulabunda sibi Beata Agnes annorum 13. puella, iam matura martyrio, coram tyranno dicebat, *Induit me Dominus cyclade auro texta & immensis monilibus ornauit me. Mel & lac ex ore eius suscepi, & sanguis eius ornauit genas meas.* Meminit huius infusionis lactis & mellis in baptismo, S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, vbi de Traditionibus Ecclesiæ dissferens ait: *Multa alia quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur auctoritate sibi scriptæ legis vsurpauerunt, velut in lauachro ter caput mergitare, deinde egressos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem.*

Cæterùm pabula hæc mystica renatis fonte baptismatis, nonnisi priùs benedicta à Sacerdote vel Episcopo dari consueuerant; vnde in actis sanctæ Susannæ Virginis & Martyris, neptis S. Caij Papæ, à Notariis Romanæ Ecclesiæ conscriptis legimus: *Eadem hora B. Caius Episcopus liniuit eum*, (Claudium scilicet Susannæ patruum) *chrismate, baptizauitque eius vxorem Præpedignam & filios Alexandrum & Cuthiam, quos Gabinus Presbyter à baptismo suscepit. Obtulit verò pro eis sacrificium in eadem domo & consecrauit corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & lac, & mel, & fontem, participauitque cum omnibus mysterium Dei.* Sed & eiusdem ritus benedictionis lactis & mellis mentionem expressam faciunt Patres Concilij III. Carthaginensis c. 24. hac verborum serie: *Vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aqua mixtum: primitiæ verò seu lac & mel, quod vno die solennissimo, pro infantium mysterio solet offerri, quamuis in altari offeratur, suam tamen propriam habet benedictionem, vt à Sacramento corporis & sanguinis distinguatur.* In veteri ordine Romano illius benedictionis lactis & mellis formula, hac serie extat descripta; *Benedictio lactis & mellis*, sub tit. *de Sabbato sancto: Benedic Domine has creaturas lactis & mellis, & pota famulos tuos fonte perenni, qui est spiritus veritatis, & enutri eos de hoc lacte & melle. Tu enim Domine promisisti patribus nostris, Abraham, Isaac & Iacob dicens: Introducam vos in terram repromissionis, terram fluentem lacte & melle. Coniunge Domine famulos tuos spiritu charitatis & pacis, sicut coniunctum est hoc lac & mel, in Christo Iesu Domino nostro, qui tecum viuit & regnat &c.* Hæc cæremonia tandem apud Occidentales Ecclesias exoleuit, sed hodie vsque apud Æthiopes perdurat, vt videre est in eorum mysteriorum ordine qui sic habet: *Diaconus deinde dat eis lac & mel, & dicit; lac & mel immaculatum in regenerationem, Amen. Sacerdos autem dicit; lac & mel immaculatum per Iesum Christum. Amen.*

ARTICVLVS VIII.

Benedictio Olei.

NON hîc de Chrismate, vel oleo infirmorum, aut oleo Catechumenorum, (quia hæc benedictio ad solum Episcopum pertinet)

tractare statuimus, sed de simplici oleo quod à Presbytero benedici Ecclesia voluit, pro multiplici fidelium solatio, quantum ad rem spectare potest intendimus disserere. Sic igitur legimus præscriptum in Rituali Romano de benedictione olei simplicis. ℣. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit cœlum & terram. Exorcismus. Exorcizo te creatura olei per Deum Patrem† omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Omnis virtus aduersarij: omnis exercitus diaboli & omnis incursus: Omne phantasma Satanæ eradicare & effugare ab hac creatura olei, vt fiat omnibus qui eo vsuri sunt, salus mentis & corporis in nomine Dei Patris † omnipotentis, & Iesu Christi † filij eius, Domini nostri, & Spiritus sancti† paracleti, & in charitate eiusdem Domini nostri Iesu Christi qui venturus est iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem. Amen.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo. Oremus. Domine Deus omnipotens cui astat exercitus Angelorum cum tremore, quorum seruitium spirituale cognoscitur, dignare respicere & benedicere† & sanctificare hanc creaturam olei, quam ex oliuarum succo eduxisti, & ex eo infirmos inungi mandasti, quatenus sanitate percepta, tibi Deo viuo & vero gratias agerent: præsta quæsumus vt ij qui hoc oleo, quod in tuo nomine benedicimus †, vsi fuerint, ab omni langore omníque infirmitate atque cunctis insidiis inimici liberentur, & cunctæ aduersitates separentur à plasmate tuo, quod pretioso sanguine filij tui redemisti, vt nunquam lædatur à morsu serpentis antiqui. Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum. Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen. Aspergat oleum aqua benedicta.*

Ex verbis huius exorcismi & orationis, satis patet quo fine oleum istud benedicatur. Sed hîc quæri potest, cur hoc oleum dicatur oleum simplex? fortè ad differentiam Chrismatis, quod mixtum est ex oleo oliuarum & balsamo, seu potiùs quia non ad vsum vllius Sacramenti benedicitur, vt sit illius materia, vt oleum infirmorum extremæ vnctionis, chrisma Confirmationis, & oleum Catechumenorum, appendix & accessorium Baptismi, sed tantùm ad hunc effectum vt infirmis solatium afferat, dæmonibus terrorem incutiat, hósque expellat, & fideles aduersus eorum insidias ac insultus, & contra aduersa quæque tueatur, & per modum deprecationis tantùm, non verò vt fit per Sacramenta, per modum operis operati.

Quæri etiam potest, vndenam colligitur quod in oratione illius benedictionis legitur, videlicet, quòd iusserit Deus oleo infirmos inungi? si enim hîc fiat respectus ad illa verba Iacobi 5. *Infirmatur quis in vobis. Inducat Presbyteros Ecclesiæ & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini.* Oleum istud à Presbytero benedictum esset materia Sacramenti extremæ vnctionis, quod alienum ab Ecclesiæ vsu & consensu: ex quo liquet nonnisi Episcopo licere oleum infirmorum benedicere, quòd sit materia illius Sacramenti. Dico igitur diuinum hoc mandatum elici ex c. 6. S. Marci, vbi refert, missos à Domino discipulos, prædicâsse pœnitentiam, & dæmonia multa eie-

ciſſe, addítque, *Et vngebant oleo multos infirmos, & ſanabant.* Sicut igitur Chriſti mandato prædicabant, dæmonia expéllebant, ita etiam ſanabant ægros vngentes eos oleo, per modum opitulationis corporalis, non tamen virtutis Sacramentalis, quæ per Sacramentum extremæ vnctionis adhibetur, cui annexa eſt gratia ſpiritualis, nam ſcriptura dicit, *& oratio fidei ſaluabit infirmum &c. & ſi in peccatis fuerit remittentur ei.* Quod minimè fiebat per vnctionem illam quam commemorat S. Marcus, huius enim effectus circa corpora tantùm verſabatur, quamobrem de ea dumtaxat ait, *Et vngebant oleo multos ægros, & ſanabant.*

Quo exemplo vſus inualuit apud Sanctos qui dono curationum diuino munere præditi erant, vt (ne ſibi ſanitatum ſolatia tribuerentur, ſed diuinæ virtuti ac beneficio) infirmos oleo benedicto inungerent; ſic feciſſe S. Hilarionem meminit in eius vita S. Hieronymus, ſic Theodoretus S. Simeonem Stylitem, *Ferunt* (inquit) *coniugem Regis Perſarum petiiſſe oleum eius benedictione conſecratum: turmatim & multi alij rogantes vt eſſent participes olei benedicti.* Idem refert de Aphraate Anachoreta. Eiuſmodi oleo Proculum Chriſtianum curâſſe Seuerum Imperatorem teſtis eſt Tertullianus ad Scapulam; Sulpitius lib. 1. de vita S. Martini c. 15. & Dialog. 3. c. 2. inſignia miracula refert ab ipſo B. Martino peracta, olei benedicti perfuſione ſuper infirmos. Sic S. Genouefam ægrotos ſanaſſe, energumenos liberaſſe ab infeſtatione dæmonum, in eius Actis legimus; ſuáque ætate teſtatur Palladius fuiſſe complures ſanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Nóſque in Martyrologio Galliæ pleriſque locis nonnulla eiuſmodi exempla, ex authenticis Sanctorum noſtratium geſtis obſeruauimus, quæ hîc tædioſum foret minutim recenſere. Notata reperiet Lector, in rerum inſignium indiculo, ſub voce *oleum.*

In Relig. Hiſt.

Sed vbi donum opitulationum minùs in Eccleſia frequens eſſe cœpit, tum in infirmorum gratiam, mos ille crebriori vſu receptus eſt: vt citra Sacramentum extremæ vnctionis, ægrotis variis langoribus vexatis, oleum concederetur, non quidem ab Epiſcopo, ſed à Sacerdote in hunc vſum benedictum, quo ſanitatum ſolatia, ſi cum fide hoc lenimentum adhiberent, conſequerentur, ſicut pleriſque contigiſſe piè hoc ſubſidio vtentibus, experientia longæua docuerat.

Sic etiam Eccleſia cenſuit, gliſcenti non ferendo abuſui ſacri Chriſmatis occurrendum, inſignis eſt ſententia B. Cypriani, *Non hæc medendis corporibus eſt vnctio inſtituta &c. ſed virtus diuina potentiùs operatur;* nimirum ad ſupernaturales circa animæ ſalutem effectus. Fuerunt tamen qui chriſmate ſicut remedio corporali abutebantur, aliíſque modis, quos vt præciſum iret III. Turonenſe Concilium ſub Carolo Magno, can. 20. ſic decreuit: *Presbyteris iniungendum eſt ne ſacrum Chriſma foras conclaue dimittant, vbi à quolibet attingi poſſint; nam criminoſos eodem Chriſmate vnctos aut potatos, nequaquam vllo examine deprehendi poſſe, à multis putatur.* Alij ad alios longè deteriores vſus ſacrum

Serm. de Vnct. Chriſmat.

ipsum chrisma detorquebant. Quamobrem Canones districtè Presbyteris præcipiunt, id sub vigili & tuta custodia asseruare, quemadmodum conspicere licet in Concilio IV. Arelatensi sub Leone III. & Carolo Magno c. 18. Moguntino I. can. 27. Metensi sub Arnulpho Imperatore c. 3. Lateranensi Oecumenico sub Innocentio III. c. 20. Et Pontificali Romano, sub tit. de officio in v. feria Cœnæ Domini, in fine, vbi iubet Episcopus Presbyteris attentè, vt iuxta Canonum traditionem, chrisma & olea ab ipso Episcopo illa die consecrata fideliter custodiant, & nulli sub prætextu medicinæ, vel maleficij, tradere præsumant, alioquin honore priuentur.

At secus est de oleo à Presbyteris benedicto, hoc enim in vsum medicinalem laicis concedi posse censuit Ecclesia, videlicet iuxta Innocentij I. epist. 1. Decretalem, qua dicit cap. 8. *Oleo sancto posse vti non solùm Sacerdotes, sed etiam Laicos, in suis & suorum necessitatibus.* Cui sententiæ subscripserunt Patres Concilij Wormatiensis can. 72. At de oleo simplici à Sacerdote benedicto, satis hìc dictum, de quo iterum dixisse memini in commentariis ad *Martyrologium nostrum Gallicanum* die 3. Ianuarij.

Vide Bedam in c. 6. Marci.

ARTICVLVS IX.

Benedictio Cerei Paschalis.

IAM vbi suprà de benedictione aquæ baptismalis, & ignis, & incensi nonnulla disseruimus; prælibauimus quædam de Cerei Paschalis benedictione. Quamobrem aliqua hoc loco analecta tantùm subiicienda videntur, vbi primùm de auctore huius ritus quæ ad rem conferunt, fuerint annotata. Sanè Alcuinus in lib. *de diuinis officiis* tit. *de Sabbato sancto*, & Amalarius lib. de *officiis Eccles.* c. 18. Cerei Paschalis Zozimo tribuunt institutionem. Hos recentiorum quidam secuti sunt, non aduertentes ritum Paschalis cerei, esse in Ecclesia longè Zozimi Papæ Pontificatu antiquiorem: cùm apud Aurelium Prudentium celebris hymnus extet, decantandus ad incensum Cerei Paschalis; cuius initium est:

Tom. 8. Biblioth. SS. Patrum p. 476. & seqq.

Inuentor rutili, dux bone, luminis,
Qui certis vicibus tempora diuidis,
Merso sole chaos ingruit horridum.
Lucem Christe tuis redde fidelibus?

At vir quidam pius & cum primis eruditus, exceptionem istam refellit, ad rem hanc non facere ratus: *Ex eo quòd ille hymnus* (inquit) *non sit de Cereo Paschali, sed hymnus vespertinus sit, de lumine qui olim vespere quotidie in Ecclesia solenni quodam ritu accendebatur.* Verùm, cum pace tanti viri dixerim, satis accuratè hymnum illum non perspexit, præter titulum enim qui reperitur in omnibus exemplaribus MSS. & editis, quíque proprium hunc hymnum esse innuit solennitati Paschali, & non quotidiano lumini, quod lucernariâ horâ accendebatur, sed illi Cereo, qui cum balsamo & incenso offerebatur: certè tota series

Menard. in Notis & obseru. in lib. Sacramentor. S. Gregorij Papæ p. 90.

huius hymni, Paschalem Christi triumphum, mysteriorúmque omnium commemorationem, quæ spectant renouationem mundi factam per Christum, spirat. Meminit enim auctor rubi incombusti in quo Deus olim Moysi apparuit, missionis ipsius Moysis in Ægyptum ad populum Israel liberandum; eductionis populi; maris rubri transitûs, submersionis Pharaonis & eius exercitûs, aquæ è silice eductæ, mannæ & cæterorum quæ facta sunt post egressionem populi ex Ægypto mirabilium, eductionis Patrum è limbo, Christi ab inferis cum triumpho resurgentis, &c.

Illa nocte sacer qua rediit Deus
Stagnis ad superos ex Acheronticis.

Quin & excussionis ignis è silice:

Incussu silicis lumina nos tamen
Monstras saxigeno lumine quærere
&c. . . . .
In Christo Domino quærere iugiter,
Quem petram loquitur Doctor egregius.

Ritus porrò ille excussionis ignis è silice (vt suprà ostendimus) proprius est Sabbati sancti; nec mirum igitur si noctis illo in hymno fit mentio, siquidem cæremonia hæc nocte fieri consueuerat, Missáque ipsa Sabbati sancti nocte celebrabatur. Quamobrem etiamnum oratio ipsa Liturgica Sabbati sancti sic habet, *Deus qui hanc sacratissimam noctem, gloria Dominicæ resurrectionis illustras.* Et Paschalis cerei benedictio, quæ hodie vsque in vsu perseuerat, noctem ipsam hoc mysterio illuminari prædicat, *O beata nox quæ sola meruit scire tempus & horam, in qua Christus ab inferis resurrexit.* Tum affixis cereo à Diacono quinque granis incensi in modum crucis, Diaconus ipse subiungit, *In huius igitur noctis gratia, suscipe sancte Pater incensi huius sacrificium vespertinum; quod tibi in hac cerei oblatione solenni, per ministrorum manus, de operibus apum, sacro-sancta reddit Ecclesia.* Ad hunc ritum igitur respexit Prudentius cùm hymnum hunc suum inscripsit, *ad incensum Cerei Paschalis.* Cuius hymni tota series (vt constat ex dictis) indicat Paschalem solennitatem, & triumphantis Christi de morte & inferis, suúmque populum liberantis trophæum illustrissimum decantat. Accedit quòd Prudentio synchronus fuit S. Ambrosius, qui eodem quo ille tempore aduersus Symmachum Præfectum prætoriæ Vrbis ethnica sacra repetentem, aculeatum pro defensione Christianæ religionis stylum strinxit. Extant vtriusque egregia illa opuscula Apologetica, Prudentij versu, S. Ambrosij soluta oratione contexta. At verò sicut Prudentius eximium illum hymnum ad incensum Cerei Paschalis cecinit, ita Ambrosius in Liturgicis suis officiis, formulam piam & elegantem expressit, quæ extat in Sabbato sancto præstituta, *ad benedictionem Cerei paschalis per Diaconum.* Prostat verò edita per Pammelium in Latinis Liturgiis, sub hac epigraphe, *Ritus & ordo Ambrosianæ Missæ.*

Tom. 1. p. 344. &c.

Sunt qui censeant S. Gregorium Papam, cognomento Magnum, auctorem

ctorem fuiſſe huius formulæ benedictionis Cerei Paſchalis, quæ etiamnum in vſu eſt: *Et reuera in libro Sacramentorum* ipſius B. Gregorij, habetur verbatim expreſſa; librum autem iſtum eſſe genuinum opus S. Gregorij, maior doctorum ſenatus agnoſcit, quamuis ſi audiatur Ioannes Diaconus, in ipſius ſancti Pontificis vita, non compoſuiſſe ipſum Sacramentorum librum, at tantùm recenſuiſſe, fatendum ſit. ait enim: *Gelaſianum Codicem de Miſſarum ſolenniis multa ſubtrahens, pauca conuertens, nonnulla ſuperadiiciens, in vnius libelli volumine coarctauit.* Quod etiam aſſerit Walfridus Strabo, lib. de Rebus Eccleſ. c. 22. Gelaſium verò nec ipſum ordinem Liturgiæ & diuini officij primum contexuiſſe conſtat, ſed dumtaxat emendâſſe, aut in integrum reſtituiſſe, periti Eccleſiaſticarum Theoriatum & praxeon aſſeuerant, diu enim ante Gelaſium Eccleſia precationum, rituúmque ſacrorum præſcriptas formulas habebat, vt colligitur ex S. Auguſtini epiſt. 59. ad Paulinum, q. 5. & ep. 106. ad Vitalem fautorem Pelagianorum; *Exerce*, inquit, *contra orationes Eccleſiæ diſputationes tuas.* Quin & lib. de bono perſeuer. c. 22. *Atque vtinam, &c. ſic audirent*, (tardi corde & infirmi) *vel non audirent in hac quæſtione diſputationes noſtras, vt magis intuerentur orationes, quas ſemper habuit & habebit Eccleſia ab exordiis ſuis, donec finiatur hoc ſæculum.* Et ſatis apertè meminit orationum illarum ſolennium, quas in ſacro die Paraſceues Eccleſia pronuntiat pro omni genere humano, pro cuius ſalute Chriſtus illa die profudit ſpiritum & ſanguinem: *Quando* (inquit) *audis Sacerdotem Dei ad altare exhortantem populum Dei, ora pro incredulis, vt eos Dominus conuertat ad fidem, & pro Catechumenis, vt eis deſiderium regenerationis inſpiret, & pro fidelibus, vt in eo quod eſſe cœperunt, ſuo munere perſeuerent.* Id ipſum inſinuat Cœleſtinus I. ſub cuius pontificatu B. Auguſtinus obiit, epiſt. 1. ad Epiſcopos Galliæ contra Pelagium & Cœleſtium, vbi ait: *Quum enim ſanctarum plebium Præſules mandata ſibimet legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum ingemiſcente Eccleſia, poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab impietatis ſuæ liberentur erroribus, & Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, vt hæretici Catholicæ fidei perceptione reſipiſcant, vt ſchiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapſis pœnitentiæ remedium conferatur, vt denique Catechumenis, ad regenerationis Sacramenta perductis cœleſtis aulæ miſericordia reſeretur.* Hinc igitur meridiana luce clarius euadit: idem officium, eaſdem preces, eoſdem ritus qui nunc vſque feria 6. in Paraſceue obſeruantur, iam tunc fuiſſe in vſu; vnde conſectaneum fit, & Sabbati ſancti officium eodem tenore iam tunc quoque fuiſſe diſpoſitum, proinde illam ſolennem formulam benedictionis Cerei Paſchalis, eſſe non tantùm B. Gregorio Magno, ſed & Gelaſio, quin & Cœleſtino, imò & Zozimo antiquiorem. Nam extat magna ex parte apud S. Ambroſium loco citato, incipit enim ab illis verbis celeberrimis, *Exultet iam Angelica* * *turba cœlorum;* Et ſeriatim procedit vſque ad hæc (Diaconi excuſationem): *Vt qui me non meis meritis intra Leuita-*

Vide eundem S. Aug. hæreſ. 88.

* *tuba*

rum numerum dignatus est aggregare &c. Et hinc vsque ad inuitationem illam, *Sursum corda*, &c. *Gratias agamus.* Quæ verò sequuntur, etsi verbis sint à reliquo tenore formulæ Gregorianæ diuersa, sensu tamen ita huic affinia sunt, vt ab eodem spiritu dictata non abs re videantur. Fieri potuit vt quæ infra primam Ambrosianam seriem leguntur, fuerint à S. Gregorio composita; sed quicquid sit, non dubium quin ritus ille benedicendi Cerei Paschalis, sit longè antiquissimus, quamuis in eodem seruando formulæ fuerint alicubi à Romana diuersæ, vt vel ex eo patet quòd apud Ennodium Episcopum Ticinensem, qui obiit anno 521. hoc est annis vt minimum sexaginta antequam S. Gregorius Sedi Apostolicæ præesset, duæ Cerei Paschalis extant benedictiones eleganti stylo conscriptæ in opusculis miscellaneis 9. & 10. Sed quæ vsu exciderunt, postquam formula Romana fuit à S. Gregorio texturâ fortè aut elegantiori aut pleniori illustrata: studiosi enim semper fuerunt admodùm summi Pontifices, vt vniformitas in rebus & ritibus Ecclesiasticis vbique seruaretur, mósque Romanus apud omnes Ecclesias diffusus obtineret; quemadmodum iam dudum satagebat Innocentius I. epist. 1. ad Decentium Episcopum Eugubinum, qua dicit: *Si instituta Ecclesiastica, vt sunt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini Sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur: Sed dum vnusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, inde diuersa in diuersis locis vel Ecclesiis, aut teneri aut celebrari videntur.*

Sed vt ad Zozimum Papam redeamus, non leuiter hallucinantur, (vt constat ex præmissis) qui dicunt ritum benedicendi Cerei Paschalis ab eo fuisse inuectum. Anastasius in historia Pontificali, ei Zozimo nonnullas tribuit editas sanctiones: *Concessa* (inquit) *licentia per Parochias cereum paschalem benedici.* Ante Zozimum itaque benedicebatur, sed tantùm in matricibus Ecclesiis, quas nunc Cathedrales appellamus. At Zozimus permisit illum etiam in Parœcialibus benedici, quibus etiam sensim baptisterium habendi proprium, facultas concessa fuerat. Nec modò Catholici scriptores præcipuæ classis hoc indultum Zozimo adscribunt, at etiam heterodoxi, ex quibus Funccius lib. 7. Comment. in Chronologiam suam, ait, *Concessit item, vt in parœciis Cerei Sabbato sancto benedici possent.*

Cur autem illo die, cerei, qui ideo dicitur Paschalis, solennis benedictio fiat, docet Concilium IV. Toletanum, can. 8. hac verborum serie: *Lucerna & Cereus in præuigiliis Paschæ apud quasdam Ecclesias non benedicuntur, & cur à nobis benedicantur, inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius Sacramentum, solenniter hæc benedicimus, vt sacræ resurrectionis Christi mysterium quod tempore votiuæ huius noctis aduenit, benedictione sanctificati luminis accipiamus, vtque hoc obseruetur præcipimus. Nulli autem impune erit qui hæc contempserit, sed regulis Patrum subiacebit.* Erat igitur ritus ille authenticus & canonica auctoritate suffultus, adeo vt qui hunc obseruare negligerent, secundùm Patrum Decreta, Ecclesiasticis pœnis fierent obnoxij.

Cæterùm de benedictione Cerei Paschalis, huiúsque ritus antiquitate, satis pro operis nostri instituto. vnum superest obiter annotandum, cur inter benedictiones Sacerdotales, Cerei Paschalis benedictionem numeremus, cùm hæc benedictio fieri soleat à Diacono, non autem à Presbytero? Verùm hoc nihil obstat quominus inter Sacerdotales hæc benedictio referatur, quia quamuis à Diacono expleri debeat, consueuerítque hactenùs : hoc tamen sacrum munus à Diacono haud licitè obiri potest, nisi Presbytero præsente & iubente, adeóque postulanti humiliter ipsi Diacono in hæc verba, *Iube Domne benedicere*, suam benedictionem palam & publicè impertiente. Diaconus igitur sic vice Sacerdotis, eiúsque mandato cereum benedicit, cui vt sanctificationem conciliet applicat quinque grana incensi à Presbytero priùs benedicta, & in hunc finem Diacono ipsi tradita.

ARTICVLVS X.

Benedictio Cereorum & Candelarum in festo Purificationis intemeratæ Virginis Sanctissimæ Deigenitricis Mariæ.

DE festi Euangelici Purificationis beatissimæ Virginis Deigenitricis institutione, proprio loco verba fecimus, nempe in Commentariis ad nostrum Martyrologium Gallicanum 4. nonas Februarij. Hîc tantùm igitur de Cereorum ac Candelarum benedictione, quæ solenni ritu à Sacerdote fieri in festo hoc consueuit, superest vt quædam pro amica breuitate consignemus, huius articuli inscriptioni conuenientia. Sanè gestatio accensorum luminum cum solenni Cleri & populi concursu atque processione in Ecclesia tam Orientali, quàm Occidentali, antiquissima est. Extat homilia S. Cyrilli Hierosolym. de hac ipsa solennitate, vbi sic ait, *Lætare valde filia Sion; prædica lætitiam filia Ierusalem? hodie enim gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei &c. Hodie cœlestis sponsus cum thalamo Dei matris venit in templum. Filiæ Ierusalem egredimini in occursum eius. Lampades alacriter accendamus vero lumini &c. Gentium populi lucem ferentes occurramus in templo, ad Deum Christum conueniamus &c. Læti hodie lampades ornemus, tanquam filij lucis ceras veræ luci Christo offeramus? quoniam lumen ad reuelationem gentium mundo apparuit; ideo lumina ex lumine supra niuem resplendeamus supra lac dealbati, supra saphyrum illuminati, supra immaculatas columbas in cœlum euolantes &c. Hodie dilecti festi cursum perpetuò peragamus, cum Angelis choros ducamus, cum pastoribus illuminemur, cum orthodoxis adoremus, cum Bethlehem festum agamus, cum templo sanctificemur, cum Virgine festum agamus, cum Simeone Christum vlnis amplectamur.* Sic & S. Gregorius Nissenus in oratione de eodem mysterio, ab initio non procul, concionatur; *Honorificum* (inquit) *parans comitatum, præsenti sancto festo Domini, ad excipiendum Regem gloriæ.* Ita etiam Methodius Martyr Episcopus Patarensis, quem passum consignat S. Hieronymus sub Decio & Valeriano, in homilia de hodierno occursu Domini, *Vnà*, inquit, *cum Christi grege festi huius studioso*

lætitiam iungentes, choreas saltem ducere libet &c. festum agimus non ex Græcorum vanis fabulis, ridiculum, attonitúmque Deorum conuiuium adducens, sed eius Dei cuius gloria immensa est. Sed & Ecclesiæ Æthiopum eodem ritu festum Purificationis colunt, quem vocant ideo *Candelarum*, hócque festum ferunt vnum esse ex nouem ab Apostolis institutis, sícque accepisse ex octo libris synodorum, profitentur in generalibus commemorationibus S. Mariæ c. 6. Porrò in Latina Ecclesia, cereorum in solennitate hac gestatio, mediæ non est ætatis (vt quidam volunt) institutum: ante annos mille siquidem erat in vsu. S. Hildephonsus huius est testis veritatis in sermone de Purificatione S. Mariæ, vbi ait, *Simile quid olim, quod ad cereorum accensorum delationem, fuisse à Romanis factitatum ipso mense Februario, quem sic à Februo* * *id est Plutone vocitarunt, quem potentissimum purgationis existimabant; februare enim purgare dicebant. Quo mense lustrabatur ciuitas. Sed hanc lustrandi consuetudinem congruè & religiosè Christiana mutauit Religio, cum eodem mense, die scilicet ipsa 2. in honore sanctæ Deigenitricis & perpetuæ Virginis Mariæ, non solùm Clerus, sed & omnis plebs Ecclesiarum loca cum cereis & diuersis hymnis lustrantibus circumeunt.* S. Eligius Episcopus Nouiomensis, qui eodem sæculo, quo B. Hildephonsus, viuebat, (obiit enim vt notat Sigebertus in Chronico anno 665.) sermonem habuit in festo Purificationis sanctissimæ Virginis, quo luculenter disserit de Cereorum mysterio. Beda idem memoriæ consignat quod S. Hildephonsus, lib. de temporum ratione c. 10. Cæterùm Rituum sacrorum Ecclesiæ interpretes de solenni huius diei processione cum cereis accensis & candelis, eorúmque significatione tractant, scilicet Alcuinus lib. de diuinis officiis c. 7. Amalarius Fortunatus Archiepiscopus Treuirensis, lib. 3. c. 43. Rabanus Archiepiscopus Moguntinus lib. 2. de institut. Clericor. c. 33. Fulbertus Carnotensis serm. ad populum de Purificatione B. Mariæ; S. Bernardus serm. 1. &. 2. de eadem solennitate, Rupertus Abbas lib. 3. de diuinis offic. c. 25. Innocentius IV. sermone de eadem, aliíque posteriores.

* *Vide S. Isidor. lib. 5. c. 32. quin & S. Aug. lib. 18. cont. Faustũ c. 5.*

Alcuinus notat Romæ fuisse sua ætate morem, vt à Pontifice cerei darentur Clero & populo: quorum cereorum benedictio extat in Ordine & Missali Romano, nec formula vetus ab ea quæ hodie vsque seruatur, discrepat, nisi pauculis tantùm verbis. Nam in Codice Rotaldi Abbatis Corbeiensis qui anno 980. obiit, sub titulo, *Benedictio super candelas*, eadem habetur deprecationis formula, excepto tantùm exordio quod sic habet, *Domine Iesu Christe, creator cæli & terræ, Rex Regum & Dominus Dominantium.* Cætera sunt consona.

Sunt verò causæ nonnullæ scitu dignæ huius Cereorum benedictionis & gestationis.

Prima ex ipso Cantico elicitur Simeonis, quòd Christus hodie in templo Hierosolymis præsentatus, velut lumen desideratissimum omnibus hominibus illuxit, & tenebras mortis depulit vitæ aditu patefacto: *Nunc dimittis* (ait) *seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israel.*

Secunda est à S. Fulberto citato sermone indicata. *Volumus*, inquit, *vobis breuiter exponere fratres, vnde cœpit solennitas purificationis, quam hodie celebratis, & quid significent cerei quos offertis* (Tunc enim non solùm fideles cereos in processione accensos gerebant, sed in Missa eosdem ad altare offerebant.) Et infrà, *Christum in cereo accenso docet nos oportere meditari. Per lumen* (inquit) *cerei diuinitatem, per ceram significantes carnem ipsius Virginalem; Apis enim & ceræ & mellis opifex, sine coitu maris & fœminæ procreatur.* Hanc rationem accuratiùs explicat & de Christo & de nobis Petrus Episcopus Exquilinus lib. 3. Catalogi c. 71. *Tertiò*, inquit, *propter mysticam significationem & in capite & in membris, in capite enim candela accensa Christum significat, in cereo enim tria sunt, quæ denotant tria quæ in Christo fuerunt. Nam cera quam apes gignunt sine vlla commixtione, significat carnem Christi natam de Virgine, lychnum in cera latens significat animam candidißimam in carne latentem; ignis verò siue lumen significat diuinitatem, quia Deus noster ignis consumens est. In membris verò quia per hoc instruimur quomodo coram Deo purificari debemus, vt scilicet habeamus fidem veram, actionem bonam & intentionem rectam, nam candela accensa est fides integra, cum operatione bona, quia sicut cera sine lumine mortua est, sic & fides sine operibus mortua est. lychnum autem in cera occultatum, est intentio recta in opere latens.*

Tertia causa est, vt qui per Christi gratiam sunt purificati, hac cæremonia admoneantur, prudentes illas Virgines (quarum B. Virgo Maria caput est) imitari, quæ vt habet parabola Euangelica, lampadibus accensis sponso occurrentes intrauerunt cum eo ad nuptias. Hanc rationem notat Honorius Augustodunensis lib. 3. Gemmæ animæ, c. 24.

Quarta, vt fide & felici gaudio nos iusto Simeoni conformemus, & cum eo aliquatenus participemus, qui Christum infantem gestans in vlnis suis vitæ æternæ gaudia prægustauit, nullúmque iam videre lumen præoptauit ex quo suis oculis conspexerat vnicum mundi Saluatorem: in quo omnem suam spem defixit, omnibus mundi rebus contemptui & fastidio iam habitis. Causam hanc signauit Rupertus Tuitiensis Abbas, loco citato.

Quinta spectat beatissimæ Virginis Mariæ perpetuò conseruatam integritatem; *Sicut enim caro Christi* (ait Iuo Carnotensis serm. de Purificatione) *de mundißimo & bono odore virtutum referta carne procesßit, & nec in conficiendo, nec in egrediendo matris integritatem violauit: sic cera quæ hodie gestatur fidelium manibus, de mundis & odoriferis floribus collectæ fructus est apis, virginis videlicet animantis, cuius sexum vt legitur, nec masculi violant, nec fœtus quassant.*

Sexta, eáque multiplex desumitur ex publicis precibus quibus vtitur Sacerdos in benedictione cereorum, orans Deum vt qui iussu suo, per opera apum, hunc liquorem ad perfectionem cerei peruenire fecit, *Has candelas ad vsum hominum & sanitatem corporum & animarum benedicere & sanctificare dignetur, vt eas gestantes igne charitatis succensi, in templo sancto gloriæ ipsius repræsentari mereantur. Insuper vt corda hominum Spiritus sancti splendore illustrata, omni vitiorum cæcitate careant, mentes eo-*

rum illuminentur, & eiusdem sancti Spiritus gratia illuminati atque edocti, Deum veraciter agnoscant & fideliter diligant, quatenus per huius sæculi caliginosa discrimina, ad lucem indeficientem peruenire mereantur.

Denique non solùm hodie Virgo intemerata puerperium suum in lege præscriptum absoluit, filium suum vnigenitum templo intulit, primogenitum redemit, munus suum obtulit Sacerdoti, at à Simeone benedictionem accepit. Est quòd singuli fideles, hos actus sanctissimæ Virginis Deiparæ sedulò meditentur atque eosdem imitentur; sed etiam quòd Sacerdos benedictionis munere fungens, vt huic siue suscipiendæ, siue impertiendæ sese dignum cum Simeone venerabili sene studeat exhibere, qui vir iustus & timoratus erat, ideóque plenus Spiritu sancto, donísque gratiæ copiosis, enunciatur.

Extat in Rituali Romano, Ordo benedictionis candelarum, extra diem candelarum, seu Purificationis B. Mariæ Virginis, hac serie concinnatus. ℣. *Adiutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit cœlum & terram.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo. Oremus. Domine Iesu Christe, fili Dei viui, bene † dic candelas istas supplicationibus nostris: Infunde eis Domine per virtutem sanctæ crucis †, benedictionem cœlestem, qui eas ad repellendas tenebras humano generi tribuisti, talémque benedictionem signaculo sanctæ † crucis accipiant, vt quibuscunque locis accensæ siue positæ fuerint, discedant principes tenebrarum & contremiscant & fugiant pauidi cum omnibus ministris suis, ab habitationibus illis, nec præsumant ampliùs inquietare aut molestare seruientes tibi omnipotenti Deo; Qui viuis & regnas in sæcula sæculorum. Amen.* Postmodum aspergantur aqua benedicta.

ARTICVLVS XI.

Benedictio Cinerum, Feria 4. in capite ieiunij.

POENITENTIVM super capita cineres aspergi omni tempore, quo ad publicam pœnitentiam in Ecclesia admittebantur, ritus fere cum Religione Christiana exortus est. Hinc illud Tertulliani lib. de Pœnitentia, *In asperitudine saxi, & horrore cineris.* Ideò S. Isidorus lib. 2. de officiis Ecclesi. c. 16. obiter describens ritum solennis pœnitentiæ, *Cinere autem* (inquit) *asperguntur, vt sint memores, quia cinis & puluis sunt.*

Cùm autem facti essent Christiani segniores, salutísque minùs longè quàm olim solliciti, Ecclesia maternam de iis curam gerens diem indixit, quo peccatores canonibus obnoxij, pœnitentiam publicè deposcerent. Hinc illud apud Burchardum Theorema lib. 19. c. 2. *Presbyteri debent admonere plebem subiectam, vt omnis qui se sentit mortifero peccati vulnere sauciatum, Feria 4. ante Quadragesimam cum omni festinatione recurrat ad viuificatricem matrem Ecclesiam, vbi quod malè commisit cum omni humilitate & contritione cordis simpliciter confessus, suscipiat remedia pœnitentiæ secundùm modum canonicis auctoritatibus præfixum.*

Attamen in veteri ordine Romano, vbi titulus est, Ordo in Fe-

ria 4. Quadragesimæ, quæ est in capite ieiunij, omnes promiscuè ad petendam pœnitentiam inuitantur; sic enim ibi legimus, Feria 4. id est in capite ieiunij: *Veniunt ad collectam. Hac die, flectamus genua, pronunciante Diacono super populum cum inclinatione capitis; imprimis præmonere debet Sacerdos omnes Christianos ex sacris scripturarum testimoniis, ad veram confessionem, verámque pœnitentiam festinantiùs accedant.*

Ad ritum imponendi cineres illa die super capita fidelium: S. Gregorius morem illum addidit, vt vnicuique à Sacerdote diceretur, *Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Quæ Dei verba sunt ad Adam dicta post eius peccatum; *Genes. 3.* hoc notauit Durandus Mimatensis, lib. 6. Ration. diuinorum officior. c. 28. Et ex eo refert Arnoldus Wion, lib. 5. ligni vitæ c. 12. vbi de S. Gregorio I. Emblemate I. tabulæ ad sinistram, his verbis: (postquam Emblema explicatum est) *Quo notatur S. Gregorium feriam 4. post Quinquagesimam, adiectis tribus diebus sequentibus, caput esse Quadragesimæ constituisse, eámque multis cæremoniis & Sacramentis celebrem reddidisse, in quibus est illa qua in recognitionem humanæ conditionis, vt populis cineres à Sacerdote darentur ordinauit, eodem sententiam Domini terribilem, ac semper animo meditandam pronuntiante, Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Quo fit vt cuncti generatim mortales semel saltem in anno reddantur mortis memores, quod facit vt rectiùs viuamus, certò scientes nobis esse moriendum.* Qua de re insigne nobis monimentum suggerit S. Augustinus in sent. sententia vltima, vbi ait: *Diuitiis & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria & pulchritudine corporis & honoribus, qui tibi ab hominibus deferuntur, respice teipsum quia mortalis es, & quia terra es & in terram ibis: Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsêre; vbi sunt quos ambiebant ciuium potentatus? vbi insuperabiles Imperatores? vbi qui conuentus disponebant & festa? vbi equorum splendidi inuectores? vbi exercituum duces? vbi satrapæ tyranni? Nunc omnia puluis, nunc omnia fauillæ, nunc in paucis versibus memoria eorum est. Respice sepulchra, & vide, quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues? discerne si potes vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi? Memor itaque naturæ ne extollaris aliquando: memor autem eris: si teipsum respexeris.* Huc spectat insigne & illud monitum egregiæ pœnitentis B. Mariæ Ægyptiæ. Cùm enim Zozimas Presbyter, redeunte Paschate reuersus esset ad locum, ab illa Sancta condictum, eam iacentem & mortuam reperit, ac pone illam in terra scriptum, *Sepeli Abba Zozima, miseræ Mariæ corpusculum, terram redde terræ, & puluerem pulueri.* Vtinam salutiferi huius documenti omnes, vt par esset, memores essemus! Eo sanè fine sanctus Gregorius instituit, vt in capite ieiunij Sacerdos imponens capitibus nostris cineres, nos nostræ mortalitatis admoneret, iis ipsis verbis, quibus Deus olim Adamum communem generis humani parentem, post eius lapsum miseriæ & corruptionis cui iam obnoxius erat, cum omni posteritate memoriam semper præsentem in mente habere iussit, *Puluis es & in puluerem reuerteris.*

Nihil est quod citiùs euanescat, quàm puluis & cinis, vnde quic-

quid leue & inane est dicitur in Scriptura: *Tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ; Nos autem assimilati sumus fauillæ & cineri*, Iob. 30. Sed tamen ita sumus veritatis huius (cuius Deus nos ab incunabulis conscios esse voluit) memoria & recordatione tenaces, vt quamuis feria 4. Cinerum in capite ieiunij omnes certatim accurrant, Sacerdotis genibus prouoluti, caput inclinent in signum seriæ humilitatis & pœnitentiæ, cineres sibi pro more Ecclesiastico, imponi suppliciter deposcentes, audiántque cum nonnullo specimine pietatis, terribilem hanc Dei omnipotentis in vniuersum genus humanum, ab initio mundi prolatam, repeti & inculcari sententiam, *Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuerteris*: Vix egressi ab Ecclesia sumus, quin mox cum cinere capitibus insperso, omnem memoriam diuini & Sacerdotalis huius monimenti excutiamus; nec enim magis quàm antehac de morte, & cæteris nouissimis cogitamus, Ethnicis hac in parte deteriores, qui veram hominis sapientiam haud aliud esse quàm mortis meditationem, non tantùm verbis censuerunt, sed factis etiam præclaris se seriò credere prodiderunt.

Psal. 1.

Quæ causa est cur Ecclesia non solùm nostris capitibus solenni hoc ritu, (qui vbique seruatur quotannis feria 4. in capite ieiunij) cineres, à Sacerdote pronunciante nobis diuinum de morte nostra decretum, imponi voluit: sed vt cinerum ipsa mystica aspersio fieret nobis efficax & vtilis, ad mortis meditationem altè nostris animis infigendam, precibus hanc gratiam pro nobis à Deo Sacerdotis orę postulandam, ipsósque cineres antequam nobis imponantur, ab ipso Sacerdote solenni benedictione consecrandos constituit, quin etiam aqua benedicta aspergendos.

Nec nouo quidem hæc more fiunt; nam tempore Optati Mileuitani, iam in vsu fuisse ex acri Donatistarum aduersus Ecclesiam Catholicam contentione & maligna æmulatione satis fit perspectum. Hos enim (Virgines Catholicas quòd cogerent pœnitentiam suscipere) reprehendens, *Consecratas Deo* (inquit) *aspersistis immundis cineribus, crines iussistis etiam aqua salsa perfundi.* aquam subindicans puram & verè benedictam, cinerésque mundos ad veræ pœnitentiæ opus, nonnisi in Ecclesia Catholica reperiri.

Lib. 6. aduersus Parmenianum.

Refert Burchardus lib. 19. c. 26. hoc Agathensis Concilij Decretum, quo solennis illa pœnitentiæ disciplina breuiter quidem sed genuinè describitur; *Tunc surgens* (Sacerdos) *ab oratione iuxta quod Canones iubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem priùs mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat.* Eundem agnoscit & recitat Canonem Iuo Carnotensis part. 15. Decreti c. 45.

In veteribus libris Sacramentorum, vbi ordo Feriæ 4. in capite ieiunij exprimitur, post dictos Psalmos speciales, precésque actioni accommodatas, subiungitur: *Benedictio cineris, Sacerdote dicente, Deus qui non mortem, sed pœnitentiam desideras peccatorum, fragilitatem conditionis humanæ benignissimè respice &c. Subinde verò, Omnipotens sempiterne Deus,* parce

parce metuentibus, propitiare supplicibus, & mittere digneris sanctum Angelum tuum de cœlis, qui sanctificet † cineres istos &c. Túmque immittit cineres super capita eorum, cum aqua benedicta. Hoc tempore super capita fidelium, quibus imponuntur cineres à Sacerdote Feria 4. in capite ieiunij, aqua benedicta non aspergitur, quia cùm Sacerdos cineres ipsos super altare positos præscriptâ formulâ benedicit, eosdem sacra aqua aspergit. At de hoc insigni ritu Catholicæ Ecclesiæ, satis hîc pro instituto.

ARTICVLVS XII.

Benedictio palmarum, seu ramorum, Dominicâ quæ Pascha resurrectionis Christi proximè antecedit, solito more à Sacerdote peragenda.

DOMINICA illa quondam (vt legitur in Ordine Romano) tritiori vocabulo dicebatur, *Dominica indulgentiæ*, posteà dicta est *Pascha petitum*, (seu desideratum) & *Pascha Competentium*, *Capitalauium*, *Dominica Osanna*: At stabili tandem nomine iamdudum dicta est, & hodie vsque dicitur *Dominica in ramis palmarum*, imò à Græcis festum palmarum, ἑορτὴ τῶν βαΐων *, apud quos quàm sit vetus illa solennitas, in eáque ramorum palmæ seu oliuæ, aut aliarum arborum gestatio, in memoriam triumphalis ingressus Christi Domini in sanctam ciuitatem paulo antequam pro mundi salute mortem in cruce, sua ex ineffabili erga nos bonitate ac misericordia oppeteret, testis est S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 10. vbi ait, *Palma, quæ est in valle testatur, ramos exhibens his qui nunc benedicunt.* Quibus verbis subindicat ex ipsa palma adhuc superstite, è qua Hebræorum turmæ quæ Christo occurrebant, ramos quos ouantes deferrent ante eum, exciderunt: sui sæculi fideles consueuisse eas frondes excerpere, quas gerere manibus, mos abhinc inolitus erat in illa Dominica, quæ salutaris illius ingressus Domini quotannis rediuiuam reddit memoriam. Porrò de solenni processione quæ fit die illa singulis annis in sancta ciuitate cum antiquis præclarísque cæremoniis, dixisse memini accuratim in Parthenia Hierosolymitana, quæ nondum est excusa typis, aliquando in lucem auspice Christo proditura.

* *Vide Codinum Curopalatam in lib. de officiis.*

In Latina Ecclesia Dominica ista semper in magna reuerentia fuit, etiamnúmque in insigni religionis celebritate perseuerat: de qua complures præter sermones Patrum, & Doctorum quæ extant conciones, sacrorum interpretes rituum satis copiosè pertractârunt. Non est huius loci singula recensere, sed duntaxat ritus benedictionis & gestationis ramorum seu palmarum in solenni processione, quæ fit ad salutarem ingressum Domini properantis ad mortem in Ierusalem, recolendum, cæremoniam explicare, in quantum ad rem quæ vertitur, spectat. Agimus hîc enim tantùm de munere benedicendi, Sacerdoti proprio, solennibúsque benedictionibus, quas ex officio recensere & facere consueuit.

S. Isidor. l. 1. de diuinis officiis c. 27. Alcuinus sub tit. festi Ramorum palmarum. Amalar. Fortunatus lib. 1. de Eccl. off. c. 10. &c.

In ritu & ordine Ambrosianæ Missæ tam in maiori quàm minori Ecclesia fit officium Liturgicum, cum duplici præfatione propria, & orationibus super populum, super sindonem, & super oblata, in vtraque verò præfatione mentio fit occursus turbarum ante Dominum cum ramis oliuarum. Sed de benedictione ramorum huiusmodi, nihil in hoc ordine est expressum: quamuis titulus huius diei sic prænotetur, *Dominica in ramis oliuarum*, & in precationum serie, satis appareat à Clero & populo frondes & ramos hac in celebritate gestari.

In libro Sacramentorum S. Gregorij, hæc ipsa dies inscribitur, *Dominica in Ramis palmarum*, cui propria collecta assignatur in Missa, *Omnipotens sempiterne Deus, qui humano generi ad imitandum humilitatis exemplum*, &c. Deinde oratio super oblata, *Concede quæsumus Domine, vt oculis tuæ Maiestatis munus oblatum*, &c. Præfatio specialis & plus solito breuis, *Verè dignum &c. Per Christum Dominum nostrum, per quem nobis indulgentia * largitur, & pax per omne sæculum prædicatur, traditur cunctis credentibus disciplina, vt sanctificatos nos possit dies ventura recipere. Et ideo cum Angelis &c.* Móxque hæc subiungitur benedictio, non quidem super ramos, sed super populum, hoc breui tenore: *Benedicat vobis omnipotens Deus, cui & ieiuniorum maceratione & præsentium dierum obseruatione placere studetis. Amen. Concedátque vobis vt sicut ei cum ramis palmarum, cæterarúmque frondium præsentari studuistis, ita cum palma victoriæ & fructu bonorum operum post obitum apparere valeatis. Amen. Quique vnigeniti filij eius passionem puro corde creditis, mente deuota venerari studetis, ad resurrectionis eius festa & vestræ remunerationis præmia ipsius fulti munimine veniatis. Amen. Quod ipse præstare dignetur &c.* tum subiicitur oratio ad complendum *Præsta nobis.* & alia super populum, *Da misericors Deus.*

* Dominica ista dicebatur etiã Dominica Indulgentiæ, vt suprà notatum.

Verùm hic ordo Missæ tantùm mihi videtur esse præscriptus. Nec obstat quin extra hoc Liturgicum officium, alius ordo seruaretur pro cæteris huius diei cæremoniis, videlicet benedictione ramorum & processione solenni; siquidem in Ordine Romano quem antiquissimum esse doctè & perspicuè Melchior Hittorpius, in præmonitione ad lectorem super collectione librorum complurium Scriptorum veterum de diuinis Ecclesiæ Catholicæ officiis, esse ostendit: atque primùm ex priscis Romanæ Ecclesiæ theoriis, sacrísque praxibus à Gelasio I. collectum & dispositum fuisse per anni circulum. Extat ordo in die Palmarum luculentissimus: vbi postquam varia insignis illius diei vocabula obiter annotata sunt, statio ad S. Ioannem in Laterano indicitur; vbi finitâ tertiâ, dictâque litaniâ, & expositis in medio palmarum, vel oliuæ, seu aliarum arborum ramis, primùm benedicit Sacerdos salem & aquam &c. Deinde dum canitur *Osanna, benedictus qui venit &c.* Sacerdos dicit orationem: *Deus quem diligere.* hinc sequitur lectio ex cap. 15. Exodi, *Venerunt filij Israel in Helim.* Qua dicta, cantatur Responsorium *Collegerunt*, deinde à Diacono legitur Euangelium secundùm Matthæum, *Cùm appropinquâsset Iesus Hierosolymis.* Et si adsit Episcopus, facta ab eo concione ad po-

pulum de Euangelio & præsenti festiuitate, sermone peracto, benedicuntur rami, dicítque Sacerdos orationem, *Adesto nobis omnipotens Deus*, &c. Sequitur Exorcismus florum frondium, & benedictio frondium oliuæ & palmarum per orationem, *Domine sancte Pater omnipotens*, &c. duabûs aliis breuioribûs subiunctis. Quibus dictis fit benedictio solius oliuæ duabus orationibus, *Petimus te*, &c. *Auge fidem.* Et mox simul benedictio oliuæ & ramorum. Hinc coniunctim benedictio palmarum & oliuarum hac deprecatione, *Benedic quæsumus Domine hos palmarum seu oliuarum ramos, & præsta vt quod populus tuus tua veneratione, hodierna die corporaliter agit, hoc spiritualiter summa deuotione perficiat, de hoste victoriam reportando, & opus misericordiæ summoperè diligendo. Per Christum &c.* Additur & alia palmarum & ramorum benedictio, aliáque ramorum siue oliuarum. Qua dicta cantatur à Sacerdote præfatio specialis; Cui subiungitur Oratio, *Deus qui filium tuum:* Qua expleta, spargitur aqua benedicta super ramos palmarum, oliuarum & aliarum arborum. Post aspersam aquam & thurificationem factam dicit Sacerdos orationem, *Deus qui filium tuum vnigenitum*, aliámque quæ incipit, *Omnipotens genitor.* Qua finita dat Sacerdos palmas ad populum, cantando hanc Antiphonam, *Ante sex dies solennitatis Paschæ.* Mox dicit orationem, *Omnipotens sempiterne Deus qui Dominum nostrum Iesum Christum &c.* post cuius clausulam rubrica hæc signatur: *Deinde expansis palmis vadunt ad Ecclesiam vbi Missam debent celebrare, cantantes per viam antiphonas processionales.* Prolixus est admodum harum omnium orationum & benedictionum contextus, sed eleganti constans serie mysticísque & moralibus sensibus refertus, quem qui fusè vt extat digestus voluerit perlegere, reperiet integra serie descriptum tom. 10. Bibliothecæ sanctorum Patrum à columna 46. ad 50. imò ab ipsa 50. adhuc vsque 54. siquidem non tantùm palmarum & ramorum benedictio Sacerdotalis hìc refertur, sed & pontificia Papæ processio accuratè describitur. Verùm non hìc è re nostra visum, tam fusum ordinem retexere.

Hodie in Missali Romano ordo extat tam benedictionis quàm processionis nonnihil breuior, prolixior tamen cæterarum Ecclesiarum formulis. nihil est ferè in hodierno isto Romano Ordine, quod non sit in antiquo, sed quicquid est in veteri in hodierno non extat, in quo ab initio ponitur Antiphona *Osanna*, oratio *Deus quem diligere*, Lectio ex c. 15. Exodi. ℟. *Collegerunt*, cum eo quod incipit, *in monte Oliueti.* Deinde legitur à Diacono Euangelium, *Cùm appropinquâsset.* Quo dicto sic benedicuntur Rami, stans Sacerdos in cornu Epistolæ dicit in tono orationis ferialis, ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus. Auge fidem in te sperantium Deus, & supplicum preces clementer exaudi; veniat super nos multiplex misericordia tua, bene† dicantur & hi palmites palmarum seu oliuarum, vt sicut in figura Ecclesiæ multiplicasti Noë egredientem de Arca, & Moysem exeuntem de Ægypto cum filiis Israel, ita nos portantes palmas & ramos oliuarum bonis actibus occurramus obuiam Christo, & per ipsum in gaudium introeamus æternum, &c.* Hæc

oratio desumpta est ex veteri ordine Romano, sed præfatio quæ ei subiuncta est, alia prorsus est ab ea, quæ in illo veteri continetur; Est fusior, pulchrior, totáque est triumphalis: trophæum enim decantat clarificati à Patre æterno nominis eius filij vnigeniti, redemptoris mundi. Cui præconio Trisagium succedit, Clero concinente, & populo acclamante, *Sanctus, Sanctus, Sanctus* &c. *Benedictus &c. Hosanna.* Et tum dicit Sacerdos quatuor orationes, quarum prima desumpta est ex supradicto veteri Ordine Romano, *Petimus te sancte Domine &c.* Sed quæ sequitur *Deus qui dispersa congregas.* tertiáque incipiens, *Deus qui miro dispositionis ordine.* & quarta *Deus qui per oliuæ ramum* &c. hodierni ritus Romani sunt propriæ: postrema benedictio cuius initium est, *Benedic † quæsumus Domine*, deprompta est ex veteri ordine, vt refertur suprà. Posteà sequitur rubrica antiquæ illi praxi ferè consona ad amussim, sic enim habet, *Hîc celebrans ponit incensum in thuribulum: deinde ter aspergit ramos aquâ benedictâ, &c. & ter adolet incenso, subiunctáque oratione, Deus qui filium tuum &c.* ramos Clero & populo congruo ordine modóque distribuit, vt in ipso Missali Rom. præscriptum est.

At verò his præmissis de forma benedictionis ramorum, non inane fuerit operæpretium hîc pauca quædam, circa materiam subnotare. Israëlitas obuiam Christo procedentes detulisse ramos palmarum S. Ioannes speciatim testatur c. 12. *acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei.* S. Matthæus, & S. Marcus aliarum arborum sine vllo discrimine illos portasse ramos memorantur, *Cædebant ramos ex arboribus, & sternebant in via.* S. Matthæus c. 21. 8. Et S. Marcus c. 11. 8. *Frondes cædebant de arboribus & sternebant in via.* Sed cùm veniens Ierosolymã Christus Dominus descenderet de monte Oliueti (vt disertè notant iidem sancti Euangelistæ) hinc valde verisimile est, obuiantes ipsi Domino turbas, ramos oliuarum, quibus hic locus copiosus erat, accepisse, & coram eo pertulisse; & inde est quòd Ecclesia illa die, qua recolit triumphalem illum ingressum Domini, disertè in orationibus ait, *Deus qui &c. populis obuiam Iesu ramos portantibus benedixisti, benedic etiam hos ramos palmæ & oliuæ, quos tui famuli ad honorem nominis tui fideliter suscipiunt.* Nec sine mysterio, quod sequenti oratione, *Deus qui miro dispositionis ordine* &c. ipsa sancta mater Ecclesia his verbis enunciat: *Da vt deuota tuorum corda fidelium salubriter intelligant, quod mysticè designet in facto, quod hodie cœlesti lumine afflata, Redemptori obuiam procedens, palmarum atque oliuarum ramos vestigiis eius turba substrauit. Palmarum igitur rami de mortis principe triumphos expectant; surculi verò oliuarum spiritualem vnctionem aduenisse &c. Et ideo talia obsequens administrauit, quæ in illo triumphos victoriæ, & misericordiæ pinguedinem declarauit.*

Accedit quòd illa die Ecclesia passionis Domini recolendæ mysterium exorditur. At verò palma & oliua huius non obscura monimenta sunt, duo enim fuerunt ex lignis quatuor, quibus Crux ipsius Saluatoris fuit composita, vnde antiqui hi versus:

Quatuor ex lignis Domini crux dicitur esse:

Pes crucis est cedrus, corpus tenet alta cupressus.
Palma manus retinet, titulo lætatur oliua.

Hinc collineat glossa in Clementinam primam de summa Trinitate, hoc carmine vulgarem de lignis crucis Domini complectens sententiam.

Ligna crucis, palma, cedrus, cupressus, oliua.

Quod sic ipsa glossa explicat, *Ponit verò cedrum in stipite, palmam in palo per longum, cupressum in ligno ex transuerso, oliuam in tabula super crucem.* circumferuntur eadem de re, hi duo meliori mente, quàm arte conserti versus:

De cedro truncus crucis est, stipésque cupresso,
Brachia de palma, pars est oliua suprema.

Christianus igitur hodie palmam & oliuam gerens, crucis & mortis Domini recordetur, dicat cum sponsa Cantic. 7. *Ascendam in palmam & apprehendam fructus eius. Surgit oleum oliuæ* (ait S. Hieronymus) *ex amaritudine radicis.* Ita & nostra salus ex amaritudine passionis Domini processit; *Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm misericordiam suam saluos nos fecit.* Tit. 3. Quia enim *Christus dilexit nos, tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.* Ephes. 5.

ARTICVLVS XIII.

Benedictio Agni in Pascha.

VETVS est mos iste in Latina saltem Ecclesia. Nam Nicolaus I. in epistola ad Hincmarum Rhemensem Metropolitam & cæteros Episcopos in regno Caroli constitutos, qua exponit causas odij & inuidiæ Græcorum aduersus Latinam Ecclesiam, inter putidas calumnias quibus eam onerabant, hanc recenset. *Mentiuntur quoque nos &c. agnum in Pascha more Iudæorum super altare pariter cum Dominico corpore, benedicere & offerre.* Ansam illi schismatici inferendæ nobis huius calumniæ, ex ritu illo non satis à se explorato arripuerunt, quo annis singulis in Pascha, transacto iam passionis Domini mœrore & pœnitentiæ luctu ieiuniíque rigore, agnus solet non in altari collocari, nec cum corpore Domini consecrari, aut offerri, sed simpliciter benedici, non ab Episcopo, sed à Presbytero, non in sacrificium sed in subsidium humani victus, vt patet ex hac formula, quæ hodie vsque est in vsu, & extat ad calcem Missalis Romani inter benedictiones diuersas: *Sacerdos* (posito agno super mensam) *dicit* ℣. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit cœlum & terram. Oremus, Deus qui per famulum tuum Moysen in liberatione populi tui de Ægypto agnum occidi iussisti, in similitudinem Domini nostri Iesu Christi, & vtrosque postes domorum de sanguine eiusdem agni perungi præcepisti, ita benedicere †, & sancti † ficare digneris hanc creaturam carnis, quam nos famuli tui ad laudem tuam sumere desideramus, per resurrectionem eiusdem Domini nostri Iesu Christi, Qui tecum viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. Et aspergit aqua benedicta.*

Tom. 3. Concilior. Gall. p. 331. ep. 70.
Anno 867.

ARTICVLVS XIV.

Benedictio ouorum & casei in solennitate Paschali.

MOs iste notabili indicio non caret, siquidem in citato sæpiùs veteri Romano Ordine, ad oram officij quod à Papa solenniter celebratur Sabbato sancto in Vigilia Paschæ, sic legisse me ante plures annos memini: *Tunc finitis omnibus, descendat Pontifex cum omni decore vsque in cubiculum suum cum pace & gaudio.* Eodem die Dominus Papa & cæteri Romani, *oua manducant & formatigium*, id est caseum, cuius benedictio continuò subiungitur sub hac epigraphe, *Benedictio casei in eodem Sabbato. Dignare Domine &c.* Nec dubium quin oua etiam benedicebantur, *cùm alumnis S. R. E. mos sit constantissimus nunquam cibum sine benedictione sumere.* Ex huius igitur obseruationis imitatione, mos vbique defluxit, vt oua post præconia Dominicæ resurrectionis in Sabbato sancto præscripto ritu à Sacerdote benedicantur; vnde, dare oua Paschalia, vsus dicendi inoleuit. Forma autem huius benedictionis, quæ etiamnum extat in Missali Romano, sic ad verbum habet, ℣. *Adiutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit cœlum &c. Oremus, Subueniat quæsumus Domine tuæ benedictionis gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus salubris fiat fidelibus tuis, in tuarum gratiarum actione sumentibus, ob resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, Qui tecum viuit & regnat in sæcula sæculorum.* ℟. *Amen. Et aspergat aqua benedicta.*

ARTICVLVS XV.

Benedictio vuæ, fabæ, frumenti, & nouarum frugum.

Anastasius in lib. Pont. vbi de S. Eutychiano.

** fabas & vuas.*

DE S. Eutychiano Papa & Martyre in gestis Pontificalibus legitur, *Hic instituit fruges, fabæ & vuæ * in altario benedici.* Quæ cæremonia olim fieri consueuerat (vt patet ex lib. Sacramentorum S. Gregorij) 8. Idus Augusti, in natali S. Sixti Martyris & Pontificis: in quo tamen solius vuæ benedictio signatur, hac cum deprecatione ante postcommunionem siue orationem ad complendum: *Benedic Domine & hos fructus nouos vuæ, quos tu Domine rore cœli & inundantia pluuiarum & temporum serenitate atque tranquillitate ad maturitatem perducere dignatus es, & dedisti eos ad vsus nostros cum gratiarum actione percipi, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Per quem hæc omnia &c.* At in Sacramentorum lib. collecto à Grimoaldo Abbate ex opusculis sanctorum Patrum, inter plerasque benedictiones, sine die certo consignatur num. 122. *Benedictio vuæ, vel fauæ*, more scilicet veterum, apud quos dicebatur faua pro faba, & disiunctiua passim ponebatur, pro copulatiua. Hæc benedictio eadem est cum Gregoriana, hoc excepto quòd tam fabæ quàm vuæ benedicendæ fit eadem prece expressio. Post quam formulam alia immediatè sequitur, sub hac epigraphe, *Benedictio ad fruges nouas*, hac contexta serie, *Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, qui cœlum & terram, mare & omnia creasti, te supplices*

quæsumus, vt hunc fructum nouum benedicere & sanctificare digneris, & multiplicare abundanter offerentibus tibi, vt repleas eorum cellaria cum fortitudine frumenti & vini, vt lætantes in eis referant tibi Deo omnipotenti laudes & gratias, Per Dominum. In rituali Romano sub titulo benedictionis nouorum fructuum, post dictum ℣. *Adiutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit cælum &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo*, hæc benedictio verbis arctior legitur, *Benedic Domine hos nouos fructus N. vt qui eis in tuo sancto nomine vescentur, corporis & animæ salute potiantur, Per Dominum &c.* Et aspergit Sacerdos nouos fructus aqua benedicta.

Græcis idem ritus olim celebris fuit, etenim in Quinisexta Synodo, quam Trullanam vocant, can. 28. decernitur, *vt primitiæ vuæ & frumenti offerantur in altari, benedicendæ sua peculiari benedictione:* quæ in ipsorum Euchologio eodem die quo apud Latinos facienda signatur, eadémque ferè verborum serie secundùm Græcam expressionem. In Africa idem mos viguit, vt patet ex can. 3. Concilij III. Carthaginensis, vbi vuæ & frumenti fit mentio, quæ in altari benedicantur. Ab Apostolis fluxisse ille ritus videtur, quorum can. 4. sic habet, *Offerre non licet aliquid ad altare præter nouas spicas & vuas, & oleum ad luminaria & thymiama, id est incensum, tempore quo sancta celebratur oblatio:* Can. 3. his verbis constat: *Siquis Episcopus, aut Presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quadam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.* Attamen can. 5. *quæ ad altare offerri non possunt*, statuit ad domum Sacerdotum posse à fidelibus deferri: *reliqua poma omnia. Ad domum, primitiæ, Episcopo & Presbyteris dirigantur; non offerantur in altari &c.*

At huic Canoni Eutychianus Papa sua constitutione præmemorata videtur aduersari, instituit enim fruges, fabæ & vuæ, in altario benedici: At Apostolorum Canoni nullatenùs hoc decretum Eutychiani repugnat. Prohibuerunt enim legumina & cæteras fruges præter spicas & vuas (quæ panis & vini, ex quibus conficitur sacrificium, elementa sunt) super altare in sacrificio offerri: non vetuerunt ad altare extra sacrificium pro alimento hominum benedici. Quod solum Eutychianus Papa & Martyr constituit, studiosa scilicet pietate sanctóque affectu, referendi Deo pro beneficio susceptionis nouarum frugum debitas gratiarum actiones, diuinámque benedictionem tam super ipsos fructus, quàm super iis vtentes Christi fideles impetrandi.

ARTICVLVS XVI.

Benedictio ad quodcumque comestibile.

OMNIS *creatura Dei bona est* (ait Apostolus 1. Timot. 4. 4.) *& nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Hac ex Apostolica doctrina, prodiit Christianus ritus omnia benedicendi, quæcumque ad cibum & po-

tum, hoc eſt alimentum humani generis aſſumi poſſunt; cuius benedictionis hæc formula extat in rituali Romano, ℣. *Adiutorium*, ℟. *Qui fecit &c.* ℣. *Dominus vobiſcum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus. Benedic* † *Domine creaturam iſtam N. vt ſit remedium ſalutare generi humano, & praeſta per inuocationem ſancti nominis tui, vt quicumque ex ea ſumpſerint, corporis ſanitatem, & animæ tutelam percipiant. Per Dominum &c. Amen.* Aſpergat id aqua benedicta. Cum ſigno crucis fieri ſolet, & iam olim in ipſa primitiua Eccleſia fieri conſueuerat eiuſmodi benedictio: vt ex Tertulliano conſtat lib. de Corona Militis c. 3. & S. Chryſoſtomo in prædictum locum Apoſtoli, vbi corripiens illorum ſuperſtitionem, qui quidem alimenta ſumere ex inani metu immunditiæ renuebant, ſic effatur: *Demus quòd quidpiam ſit immundum, ſed habes medicinam, ſigna, gratias age, glorifica Deum, & defecit immunditia, nam gratiarum actio cuncta purgat, qui verò ingratus eſt immundus eſt & pollutus.* Pulchrè id declarat Aurelius Prudentius, in hymno ante cibum, dum ſic concinit:

Te ſine dulce nil Domine,
Nec iuuat ore quid appetere,
Pocula ni priùs atque cibos,
Chriſte, tuus fauor imbuerit.

. . . .

Et infrà, *Omnia ſanctificante fide*
Fercula noſtra Deum ſapiant,
Chriſtus & influat in patinas,
Seria, ludicra, verba, iocos,
Denique quod ſumus atque agimus
Trina ſuperna regat pietas.

Et ſub finem,
Da locuples Deus hoc famulis
Rite precantibus, vt tenui
Membra cibo recreata leuent,
Neu piger immodicis dapibus
Viſcera tanta grauet ſtomachus,
Soſpitet vt iecur incolume.

Propter hominum enim intemperantiam, & prodigioſam erga Deum ingratitudinem, (plerique enim ſunt qui Epicureo more edunt & bibunt, ſine moderatione vlla, & quod peius eſt, ſine vlla recognitione beneficiorum Dei creatoris mundi) vſurpârunt ſibi dæmones nonnihil poteſtatis in cibos, qua plerumque iuſto Dei iudicio ipſis carnalibus & ingratis hominibus valde nocent, vt docet ſanctus Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. Dei c. 17. & 18. exemplóque notat inſigni ſanctus Gregorius lib. 1. Dialog. c. 4. dum narrat dæmonem inuaſiſſe Monialem, quæ lactucam ſumpſerat ſine præuia benedictione. Hinc à SS. Patribus & Eremitis panes, mel, lac, vinum & cætera alimenta ſtatis formulis benedicebantur, vt diaboli vis & poteſtas ex iis expelleretur, & per has benedictiones fieret ſanitas mentis

tis & corporis, iis qui illis vtebantur, vnáque Deo vt omnium bonorum vero principio gratiarum actiones de beneficiis suis rependerentur : Ecclesia semper hanc disciplinam seruauit, ac quo efficacior foret benedictio, vbi adesset Sacerdos, speciali formula quæ suprà recitata est, illam fieri ordinauit.

ARTICVLVS XVII.
Benedictio Mensæ.

IOSEPHI lib. 2. de bello Iudaico, c. 7. locus insignis est de hoc ritu ante Christi aduentum, obseruato ab Essenis Hebræorum ascetis: *Voce* (inquit) *Sacerdos cibum anteuertit, neque fas est gustare quicquam, nisi priùs Deo celebretur oratio. Post finem quoque prandij vota repetunt; nam & cùm incipiunt, & cùm desinunt, quasi datorem victus Deum laudibus canunt.*

Quicquid alimenti vel sumpsit Christus, vel distribuit, cum gratiarum directa Deo patri suo actione, illud semper benedixit: sic Marci 6. 41. *Acceptis quinque panibus & duobus piscibus, intuens in cœlum, benedixit.* Luc. 9. 16. *Respexit in cœlum & benedixit illis, & fregit & distribuit discipulis suis vt ponerent ante turbas.* Ita & post resurrectionem suam cùm discumberet cum duobus discipulis suis, *Accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat illis.* Luc. 24. 29.

Mos inde passim apud Christianos inoleuit, vt nunquam sumant cibum, nec ad mensam accedant, quin priùs benedictione facta, cum signaculo crucis, & post pastum reddita Deo per Christum glorificatione. Huc spectat sanctus Athanasius lib. de Virginitate seu Meditatione, dicens : *Vbi sedes ad mensam & inceperis frangere panem, ter eum consignans, his verbis gratias age, gratias agimus tibi pater noster &c.* Et cùm surrexeris à mensa &c. tribus vicibus dicens, *Miserator & misericors Dominus escam dedit timentibus se, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.* Idem docent S. Basilius epist. ad Gregorium Nazianzenum, S. Chrysostomus, hom. 50. in Matth. ad c. 12. & homil. 57. ad popul. Antiochenum, S. Hieronymus ep. 22. ad Eustochium de custod. Virginitatis: *Nec cibi sumantur à te* (inquit) *nisi oratione præmissa, nec recedatur à mensa nisi referatur gratia Creatori.* Sed & vetustissimus Tertullianus, lib. de corona militis c. 3. testis est, morem fuisse vbique Christianis ad mensas, ad lumina, ac sedilia crucis signaculum præmittere. Extat illustre hac de pia praxi exemplum Christianorum sub Iuliano Apostata militantium, apud Theodoretum lib. 3. hist. Eccles. c. 16. & S. Gregorium Nazianzenum orat. 1. aduersus ipsum Iulianum, sed prolixitatis declinandæ gratiâ, historiam illam etsi præclaram, hîc solùm indicamus, narrare vel obiter prætermittimus.

Ad propositum nostrum quod maximè facit, mihi videtur esse Bulgarorum directa inquisitio, ab illo sapientissimo Pontifice sciscitati sunt, *vtrum liceat mensæ signaculum crucis adhibere, si desit Sacerdos, aut*

» *Diaconus?* Quibus respondit Pontifex, proculdubio licere: Nam omnibus datum est (inquit) vt & omnia nostra hoc signo munire debeamus ab insidiis diaboli, & ab eius omnibus impugnationibus in Christi nomine triumphare. Superest tantùm vt cùm potior adest, inferior hoc sibi nisi iussus, non audeat arrogare.

Solenne ergo fuit, vt Presbyter, vel Diaconus si adessent, mensam benedicerent fusa prece, salutarísque crucis expresso super signaculo: non autem id debet præsumere Diaconus in præsentia Sacerdotis. Sine contradictione (ait Apostolus, Heb. 7.) *quod minus est à meliore benedicitur.* Vnde sanctus Hieronymus meritò Diaconos reprehendit, qui in domesticis conuiuiis, & mensæ, & Presbyteris benedictionem dare præsumebant, epist. 85. *Discant* (inquit) *qui hoc faciunt se non rectè facere.* In locis vbi Diaconi mensuram suam meliùs agnoscebant, mos ille vigebat, vt Diaconi ipsi supplicarent Sacerdoti si adesset, vt vel ipse benedicere dignaretur, vel sibi iuberet benedicere, Græci dicebant, εὐλόγησον κύριε, pro quo Latini, *Iube Domne benedicere.*

Vbi præsens, erat Episcopus ipse benedictionem faciebat; sed vbi non erat Episcopus, at aderat Presbyter, sine controuersia benedicendi munus, quod maximè spectat ad Sacerdotale officium, ipsi deferebatur. Si Presbyteri plures eodem in loco adessent, senior & dignior benedicebat: vbi hæreses grassabantur, sæpe contentio propter prærogatiuam obeundi huius muneris incidebat inter Catholicum Sacerdotem & eum qui hæreticorum partes tenebat, præsertim quòd Catholicus refugeret benedictos cibos ab hæretico quouis attingere. Refert Gregorius Turonensis, lib. 1. Miraculorum, c. 8.* exemplum super hoc dignum memoria ac scitu periucundum: *Semper* (inquit) *Catholicorum inimica est hæresis, & vbicumque potuerit tendere insidias, non omittit, sicut illud est quod quodam loco factum celebre fama refert. Mulier quædam erat Catholica, habens virum hæreticum, ad quam cùm venisset Presbyter nostræ religionis, valde Catholicus, ait mulier ad virum, Peto charitati tuæ, vt pro aduentu huius Sacerdotis, qui me visitare dignatus est, lætitia habeatur in domo nostra, ac præparatum dignis impendiis epulemur cum eo, promittente autem viro eius, sic se vt illa flagitabat facturum: aduenit & alius hæreticorum presbyter, dixitque vir mulieri, Duplicata est lætitia hodie, eo quòd sint Sacerdotes vtriusque religionis in domo. Discumbentibus autem ad conuiuium vir ille cum presbytero (suo) dextræ partis cornu occupat, Catholicum ad sinistrum statuens, positáque ad læuam eius sellula, in qua coniux eius resideret, dixit vir ad presbyterum hæreticum, Si consenseris dictionibus meis, exercebimus hodie cachinnum de hoc Romanorum Presbytero, vt scilicet apposito ferculo tu celeriùs signare festines, cúmque ille manum non posuerit illo tristante nos cum lætitia comedemus cibum; cui ille, Faciam, inquit, quod præcipis; Túmque veniente disco cum oleribus signauit hæreticus, posúitque primus manum suam; Quod cernens mulier ait, Ne feceris quia ingratè fero iniuriam Sacerdotis. & exhibito alio cibo sumpsit Catholicus. In secundo verò & tertio ferculo similiter fecit hæreticus: Quar-*

* Vide eundem in histor. lib. 3. c. 1.

to autem exhibito festinans hæreticus priusquam ferculum illud vel mensam tangeret, eleuata manu signat, statímque ipsum cochleare sumit non intelligens an caleret, feruentémque cibum velociter inglutiuit; protinus accenso pectore æstuare cœpit, & cum suspirio immenso nequam spiritum exhalauit, ablatúsque de conuiuio locatus in tumulo, terrenæ molis congerie est opertus. Tum exultans Presbyter nostræ religionis ait, Verè vltus est Deus seruos suos, & conuersus ad virum ait, Periit huius memoria cum sonitu & Dominus in æternum permanet. Tunc homo ille perterritus, prouolutúsque ad pedes Presbyteri, conuersúsque ad fidem Catholicam credidit cum domo sua. Hæc Gregorius Turon. ex cuius dictis patet tunc viguisse morem non solùm vt Presbyteri præsentes conuiuio mensæ benedicerent, sed etiam vt super vnumquodque ferculum, crucis signaculum pro singulari benedictione exprimerent.

Hodie in magnatum conuiuiis mos adhuc perdurat, vt à Sacerdote domestico, quem Eleemosynarium, vel Capellanum vocant, mensa benedicatur; quem tamen ita despectui habent, vt mensæ cui benedixit dignum non censeant secum discumbere: mancipij enim instar, plerique habent Christi Sacerdotem, nec memores sunt conditionis suæ, scilicet quantumuis in sæculo magni sint, meri tamen sunt laici, plebémque in Ecclesia faciunt; & si verè sunt fideles, debent certè sententiæ Domini ad suos Apostolos recordari, *Qui vos honorat me honorat, & qui vos spernit, me spernit.* *Luc. 10. 16.* Referri hîc posset non prorsus ineptè illustre factum S. Martini in mensa, cum Presbytero suo considentis, Maximi Imperatoris: sed quia admodum notum est, hîc non mihi visum operæpretium illud recensere. extat integra serie apud Seuerum Sulpitium.

Verùm hîc corollarij vice, satis appositum fore censeo, præclarum referre Thomæ Mori olim Angliæ Cancellarij, at demum quod longè maius est, Martyris illustrissimi documentum. Hic igitur vir sanctus & tot titulis inclytus, in expositione passionis Domini, circa principium ardenti spiritu pietatis, *eos Catholicos arguit, qui nedum perniciosa multa in mensa confabulantur, sed & nullis actis gratiis largitori Deo,* * *immemores & ingrati à mensa discedunt. Eodem loco refert Paulum Burgensem ex Iudæo Christianum, idoneis coniecturis probare Christum post cœnam psalmum Laudate pueri Dominum, & sequentes vsque ad psalmum, Beati immaculati, cecinisse, Iudæósque cùm à cœna surgerent eundem psalmum recitare consueuisse. At nos* (ait Morus) *quos dicere soliti sumus in agendis gratiis & benedicenda mensa, diuersis temporibus hymnos diuersos, eósque tempori accommodos, nunc vniuersos permisimus exsolescere, & tribus verbis qualibuscumque contenti, eisdémque perfunctoriè mussitatis oscitanter, abimus. Quod sanè pudendum, nec minùs dolendum.* Sed surdis canimus. Abiit enim hodie magna parte apud eos, qui tamen fidem Catholicam profitentur, vera pietas in derisum; iamiam enim infelicissima illa tempora aduenerunt, de quibus Apostolus (2. Timoth. 3.) olim prædixerat. *Tempora,* ait, *periculosa quibus futuri erant homines seipsos amantes, elati, superbi, blasphemi, ingrati, scelesti &c. voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.*

* *S. Chrys. hom. 83. in Matth.* Audiant, *inquit,* omnes qui quasi porci, cùm iam comederint, euersa mensa temulenti consurgunt: quum agere gratias debent, & in hymnum à mensa deuenire. huc spectat illud Euangelicum, *& hymno dicto.*

Matt. 26.
Matt. 14.

ARTICVLVS XVIII.

Benedictio segetum, & vinearum.

IN Gallia passim, & signatim in diœcesi Parisiensi, mos hic iamdudum receptus est, vt ab octaua Paschæ vsque ad Ascensionem Domini, fiat alicubi singulis diebus, alicubi bis, térve qualibet hebdomada à Sacerdote parœciali, tum per agros, tum per vineas, vnà cum vexillo sanctæ crucis & aqua benedicta, assistentibus Clericis & populo, vel parte populi, processio: ad petendam Domini super virentes adhuc segetes, & virescentes vites, ac pascuales herbas benedictionem, sine qua nihil est quod nobis, vllo vitæ subsidio esse possit.

Multiplex verò est vsus Sacerdotalis benedictionis circa humana alimenta, vel ipsa alimentorum principia, vt patet ex superioribus sectiunculis, & ex praxi variis in locis obseruata benedicendi in die Paschatis, lac, mel, carnes, oua &c. in die S. Marci segetes; in die S. Ioannis Baptistæ vineas, in die S. Stephani pascua, in die Assumptionis B. Mariæ Virginis herbas, plantas, radices, arborum fructus: vt eis deinceps adsit vis diuina, non solùm vt temperato imbris & caloris influxu, congruam ad maturitatem perueniant, sed ne eis diabolica obsit nequitia.

Videmus crucis Domini trophæa passim per agros, in biuiis & triuiis &c. erecta: stupidus sit oportet, qui visis his signaculis passionis Domini non recordetur, qua & nos redemit, & orbem sanctificauit, mundíque principem profligauit. Cœpit mos iste erigendi per publicas vias & compita cruces, præualente fide aduersus ethnicas spurcitias & superstitiones: crux etenim idololatriam pessumdedit, fremente diabolo contra tam illustrem crucis toto orbe fulgentis victoriam. Virus at diu conceptum tandem euomuit circa sæculum Christianæ religionis octauum, quo eius instigatione Constantinus Copronymus Orientis Imperator, iconoclasta, cruces quæ in triuiis pro fidei gloria, Christíque honore figebantur, impiè deiecit. Nostris infaustis temporibus hæretici Caluinistæ noua veterum iconoclastarum progenies, tota Anglia, ac plerisque locis Galliæ, vbi grassabantur nefandis ausibus præscindendísque manibus, quotquot obuias reperêre, non sine graui nominis Christiani contumelia deturbârunt & confregerunt, vel combusserunt: quas subinde pietas Catholica in Gallia reflorescens, insigniores iisdem locis quibus dudum maiorum illas fixerat deuotio, reposuit.

Refert Constãtinus Episcopus Paphlagoniæ, orat. de inuent. reliquiarum S. Euphemiæ.

Non solùm autem ad recolendam Domini passionem, venerandáque eius insignia, cruces tot locis erectæ patent. Ad retundendam insuper diaboli nequitiam, magorum maleficia coërcenda, vel dissipanda: hæc Christi Regis gloriæ salutifera trophæa vbique erecta conspiciuntur; solebant etenim ethnici in triuiis sortilegia & ve-

neficia exercere: purgamentorum quoque sordes in triuia iactabant, non sine anxia superstitione & veneficiorum artibus. Diu post receptam in orbe fidem, ethnicæ superstitiones, præsertim apud rusticos incolas pullulârunt, quarum infausta quæ supererant plerisque locis germina, studiosè ab Episcopis, in sua cuiusque terminatione eradicanda, synodicæ sanctiones antiquæ crebrò præcipiunt, quæque stirpitùs euulsum ire summa pietatis instantia contendebant SS. Galliarum Antistites, vt ex eorum gestis in Martyrologio Gallicano passim admonui. Citat Iuo Carnotensis part. 11. c. 45. dignum hoc memoria, antiqui Concilij Rothomagensis de iis maleficiis, non tantùm districtè prohibendis, sed & summa cura extirpandis, Decretum: *Perscrutandum est si aliquis bubulcus, siue venator, vel cæteri huiusmodi, dicat diabolica carmina super panem, aut super herbas, aut super nefaria quædam ligamenta, & hæc aut in arbore abscondat, aut in biuio, aut in triuio proiiciat, vt sua animalia liberet à peste & clade, & alterius perdat. Quæ omnia idololatriam esse nulli fidelium dubium est.*

Æschyli Scholiastes. *Apud Athenienses* (inquit) *mos erat, vt expiantes domum testaceo thuribulo in triuiis abiicerent testam, & non conuersi recederent.*

Ad hæc igitur auerruncanda maleficia, cruces sparsim in viis, biuiis & triuiis erectæ sunt: eodémque fine instituta non infrequens circa agros & vineas Ecclesiastica processio, & adhibita super segetes & fructus quoscumque benedictio Sacerdotalis, qua diabolica expelleretur nequitia, & diuini auxilij ac protectionis gratia, quæ antidotum est vnicum omnis mali: tam super homines, quàm quibus aluntur rebus, diffunderetur, etiámque ad animalia vsque seruanda nutriendáque pertingeret, quæ diuina bonitas in generis humani subsidium atque solatium procreauit. Quamobrem non solùm segetes & vineæ, sed herbæ & cætera pascua Sacerdotali oratione benedicuntur. Formulæ in Ritualibus editis præscriptæ sunt, quas igitur ne prolixior sim hìc omitto.

ARTICVLVS XIX.

Benedictio noui putei.

IN Ritualibus vulgatis non extat illius benedictionis formula, sed apud Grimoaldum Abbatem in Sacramentorum libro reperitur, hácque constat serie: *Deprecamur Domine clementiam pietatis tuæ, vt aquam putei huius cœlesti benedictione sanctifices, & ad communem vitam concedas salubrem: & ita ex eo fugare digneris omnem diabolicæ tentationis incursum, vt quicumque ex eo ab hinc hauserit, biberítve, vel in quibuslibet necessariis vsibus hausta aqua vsus fuerit, totius virtutis ac sanitatis dulcedine perfruatur, vt tibi semper sanctificatori & Saluatori omnium Domino, gratias agere mereatur. Per Dominum nostrum &c.*

ARTICVLVS XX.

Benedictio noua domus, & cuiuslibet loci.

A mandato Domini, quo iussit suis Apostolis, vt ingrediendo domum quamlibet pro salutatione hospitum pacem iis annunciarent: mos ille Ecclesiæ manauit, quo Sacerdotes ministerium humanæ sanctificationis ineuntes, in cuiusuis habitaculi ingressu dicere consueuerunt, *Pax huic domui*, Clerico respondente, *Et omnibus habitantibus in ea.* Nemo est, vt reor, Catholicorum qui hoc nesciat. Ab eodem itaque præcepto Domini ortum esse ritum satis in Ecclesia celebrem, vt domus nuper extructa pro fidelium habitatione, supplicatione solenni à Presbytero benedicatur, consentaneum est credere: cùm pacem precari, Christi nomen super quemcumque hominem, vel hominis domicilium inuocare, & benedicere, pro re eadem esse accipiendum nemo sit in sacris Litteris & Patrum schola vel mediocriter eruditus, qui non fateatur.

Luc. 10.

Sanè iam olim apud Christi cultores illa obtinuit pia consuetudo, vt domorum postes, ostia, limina, parietes & fastigia, triumphali crucis titulo signaculóque salutari communirentur. *Crucem celebrari vbique videre licet* (ait S. Chrysostomus orat. quòd Christus sit Deus) *in viis, in solitudine, in foro, in domibus.* Beatus Nilus scribens ad Olympiodorum proconsulem (epist. citata in VII. Synodo Act. 4.) optare se ait, vt non tantùm in singulis domibus, sed quarumcumque domorum habitaculis singulis statuatur imago crucis: vt memoria crucifixi semper recens in fidelium animis vigeat, & vt salutari hoc pignore habitatores, & ipsa loca, à Christo seruatore omnium protegantur. Legimus in actis Martyrum Nicomediensium, quòd cùm præfectus totam illorum domum curiosiùs excuteret: imaginem Christi crucifixi repererit, cum Euangeliorum codice. Mos erat in domorum liminibus super postes Crucem Domini affigere, cum hac epigraphe, CHRISTVS NOBISCVM, STATE? *id est transite, Angeli percussores viso agni immolati salutifero signaculo.* Qua figura & inscriptione fugatas pestilitates, compressos terræ motus, fulgura dissipata & aduersa quæque repulsa, præclaris exemplis referunt Ecclesiastici scriptores, Ruffin. lib. 2. c. 29. Euagrius lib. 4. c. 6. & 8. Nicephorus lib. 17. c. 3. Gregorius Turonensis Hist. lib. 4. c. 5. In horum qui versatus est lectione & cæteris antiquitatis Ecclesiasticæ monimentis, Patrúmque libris, non ignorat tempore persecutionum fas fuisse fidelibus, post susceptam sacram synaxim in Ecclesia, concreditam sibi particulam ad sumendum instante martyrio, domum deferre. Quæ quantam benedictionem ipsis priuatis domibus, & multo magis in iis habitantibus conciliaret, haud opus est dicere, sed vt ait S. Chrysostomus, *tunc fidelium domus, paruæ Ecclesiæ erant,* ob incolarum pietatem, & ad diuinum beneplacitum studiosè compositos mores, eximiámque vitæ puritatem. Deinde mutatus est co-

Apud Surium tom. 6.

Exod. 12.

Vide Eustachiũ in vita S. Eutychij, & ex Patribus lege opuscul. S. Ephrem de pœnit. c. 3. & S. Chrysost. vbi suprà. & S. Aug. epist. 153.

lor optimus, & frigescente hoc feruenti proto-christianorum spiritu, cessantibúsque persecutionum procellis, synodicis decretis (quæ alibi notauimus) prohibitum fuit diuinam Eucharistiam in domos priuatas deferre; sed sancitum, vt omnes de Sacerdotis manu diuinum munus sumerent tantùm in Ecclesia, & ore quidem, non sua manu.

Ne tamen benedictio elongaretur à fidelium ædibus, mos deinceps productus est, vt quotiescumque domus noua extructa foret, non priùs in ea fideles habitarent quàm fuisset precibus Sacerdotis benedicta. In lib. Sacramentorum excerpto à Grimoaldo Abbate ex sanctorum Patrum opusculis, vt inscriptio præfert, extat benedictionis domûs hæc antiqua formula: *Adesto Domine supplicationibus nostris, & hanc domum serenis oculis tuæ pietatis illustra, descendat super habitantes in ea gratiæ tuæ larga benedictio, vt in his manufactis habitaculis cum salubritate manentes, ipsi tuum semper sint habitaculum. Per Christum Dominum nostrum. Amen.* Cui hæc altera subiungitur: *Exaudi nos Domine sancte Pater omnipotens, æterne Deus, vt siqua sunt aduersa, siqua contraria in hac domo famuli tui N. auctoritate maiestatis tuæ pellantur. Per Dominum* &c. In Rituali Romano sub titulo *Benedictio loci*, hæc formula quæ tam loco quàm nouæ domo applicatur, legitur expresse: ℣. *Adiutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit cælum &c.* ℣. *Domine exaudi orationem &c.* ℟. *Et clamor meus &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus, Benedic Domine Deus omnipotens locum istum (vel domum istam) vt sit in eo (vel in ea) sanitas, castitas, victoria, virtus, humilitas, bonitas & mansuetudo, plenitudo legis & gratiarum actio Deo Patri, & Filio, & Spiritui S. Et hæc benedictio maneat super hunc locum & super habitantes in eo, nunc & semper, &c.* ℟. *Amen. Et aspergat Sacerdos locum, vel domum aqua benedicta.* Sequitur alia benedictio domus nouæ, ℣. *Adiutorium*, vt suprà &c. *Te Deum Patrem omnipotentem suppliciter exoramus pro hac domo & habitatoribus eius ac rebus, vt eam benedicere †, & sanctificare †, ac bonis omnibus ampliare digneris. Tribue eis Domine de rore cœli abundantiam, & de pinguedine terræ substantiam, & desideria voti eorum ad effectum tuæ miserationis perducas. Ad introitum ergo nostrum bene † dicere & sancti † ficare digneris hanc domum, sicut benedicere dignatus es domum Abraham, Isaac, & Iacob; & intra parietes domus istius Angeli tuæ pacis inhabitent, eámque & eius habitatores custodiant. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Deinde aspergat aqua benedicta.*

Cæterùm sicut B. Nilus exoptabat, non solùm in domibus singulis, Christi crucifixi imaginem collocari; at insuper in cuiusque domus habitationibus singulis crucem pingi, vel appendi; sic effecit Maiorum deuotio, vt non solùm singulæ domus benedictione Sacerdotali communirentur, sed cuncta domûs cubicula, & habitacula ac receptacula, eadem sanctificatione fulcirentur. Hinc in lib. Sacramentorum præcitato Grimoaldi Abbatis, formulæ diuersæ extant, quæ singulis domus magnæ, præsertim verò Monasteriorum locis benedicendis sunt accommodatæ, siquidem eo fine disposita ibi legi-

tur oratio proferenda à Sacerdote *in sacrario*, alia in loco vbi *vestimenta conseruantur, alia in refectorio, alia in dormitorio, alia in cellario, alia in scriptorio, alia in hospitali, alia in domo infirmorum, alia in area, alia in granario, alia in pistrino, alia in coquina, alia in lardario, alia in caminata, alia in introitu portæ.* Verùm illarum vsus exoleuit, nam non extant in Rituali Romano, neque in propriis Diœceseon Manualibus quæ hactenus viderim. Ex quo Vicarij generalis munere fungor in Vrbe & Diœcesi Parisiensi, & etiam anteà de speciali mandato Illustrissimi D. Archiepiscopi Paris. nonnulla Sanctimonialium monasteria benedixi solenni ritu, & in iis singula loca regularia, imò vniuersas Monialium cellulas aspersi (iis hoc piè flagitantibus) aqua benedicta. Cùm verò nullæ suppeterent propriæ orationes ad benedicendum singula loca regularia, vt sunt Capitulum, refectorium, dormitorium, externum & internum collocutorium, hortus, area, in singulis his locis generalem orationem benedictionis loci repetebam, & singula aspergebam aqua benedicta; At cellulas Monialium aqua benedicta duntaxat sine illa oratione communi, quæ in aditu dormitorij pro toto loco fuerat à me pronunciata, respondentibus Sacerdotibus & Clericis qui mihi assistebant. Operæpretium igitur foret, in Rituali, vel Manuali proprias has preces intexere, quæ singulis locis sunt benedicendis adaptatæ.

Dolendam porrò nonnihil esse censeo laicorum hac in parte negligentiam; nunquam fuerunt Parisiis nouarum domorum ædificationes frequentiores, quàm sunt hoc tempore, quarum structura cum palatiorum amplitudine ac pulchritudine certat, at cùm fabrica ad colophonem perducta est, picturis quidem & pretiosis stromatibus parietes decorantur, splendida supellectile tota adornatur domus: de adsciscendo Sacerdote in cuius Parœcia insignis illa ædes sita est, ad eam fusis ad Deum precibus more Christiano benedicendum, nemini in mentem subit vel minima cogitatio. Quid mirum si Deus super hanc domum non respiciat, à cuius encæniis abfuit sancti sui nominis & adiutorij inuocatio, vbi nulla fusa est à Sacerdote benedictio, vbi ethnico more, vel planè Epicureo vt plurimùm habitatores viuunt sine Dei metu, sine Dei cultu; vbi innumera flagitia diu noctúque ab incolis & aduenis perpetrantur. Hinc proh dolor! videmus repentinis casibus eiusmodi ædes tametsi recèns constructas non sine stupore spectantium corruere, multósque ibi subitaneo ædificiorum lapsu obrutos interire absque vllo pœnitentiæ indicio, & proinde sine pignorum salutis æternæ subsidio. Faxit Deus vt nostri homines sese Christianos esse ab ortu suo reminiscantur, Maiorúmque pietatis memores diuinum adiutorium per preces Ecclesiæ & benedictiones Sacerdotales, super se, liberos, & domesticos suos, ipsásque ædes quas inhabitant, priusquam has incolant, curent auspicatò postulare.

A R-

ARTICVLVS XXI.

Benedictio nauis.

BENEDICTIONES omnes apud Christianos consueuisse à primis Ecclesiæ sæculis, cum crucis signaculo celebrari, suprà plerisque locis insinuauimus. Crux signum est benedictionis & salutis, quamobrem vbicumque ponitur, diuini adiutorij inuocationis spectabile est monimentum. In nauibus verò solebat iamdudum, vt hoc esset indicio collocari; *crucem vbique videre licet* (ait S. Chrysostomus orat. *quòd Christus sit Deus*) *in mari, in nauigiis, in insulis*. Ideo sanctus Paulinus cùm Nicetam Dacorum Episcopum ex Italia domum redeuntem, faustis acclamationibus prosequeretur, hoc modulamine canebat, carm. in reditum Nicetæ,

Et rate armata, titulo salutis
Victor antenna crucis, ibis vndas
Tutus & austris.

Et S. Ephrem sermone de cruce, ea de causa *quòd sit in vndis salutis signum & pignus*, appositè vocat *nauigantium gubernationem*. Et S. Ambrosius in psal. 47. *Bene nauigant* (inquit) *qui in nauibus Christi crucem sicut arborem præferunt, atque inde explorant flabra ventorum, vt corpora sua dirigant ad sancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti atque securi. Figura enim Sacramenti quædam est* (ait S. Maximus serm. 56.) *velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce, atque adeo confidentia de mysterio veniente, homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt.*

Superiore libro, vbi de sacrificij loco disputauimus, Euchariſtiam in nauibus à quibusdam Sanctis consecratam, aut saltem collocatam & dispensatam fuisse demonstrauimus. At verò sine benedictione loci corpus Domini hìc fuisse depositum, nauigantiúmque expositum adorationi & communioni, absonum mihi videtur à recta ratione; absurdum etiam esse reor nauem pelago adeo periculosè committi, huícque qui Christiani sunt, se vehendos sinere imponi, quæ nulla benedictione suffulta, tot elementorum discriminibus exposita est. Auxilio igitur diuino inuocando, quo naufragiis occurratur, Ecclesiastico iampridem fuit vsu receptum, vt in locis maritimis statim ac naues fabricatæ sunt, & postquam pelago imponuntur, Sacerdos vasa illa quibus hominum non solùm fortunæ, sed & vita committenda est, solenni ritu benedicat, cuius est præscripta formula in Rituali Romano, hoc modo. ℣. *Adiutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit &c.* ℣. *Domine exaudi &c.* ℟. *Et clamor meus &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus. Propitiare Domine supplicationibus nostris, & benedic† nauem istam dextera tua sancta, & omnes qui in ea vehentur, sicut benedicere dignatus es arcam Noë ambulantem in diluuio: porrige eis Domine dexteram tuam, sicut porrexisti B. Petro ambulanti supra mare, & mitte sanctum angelum tuum de cœlis qui custodiat & liberet eam à periculis vniuersis, cum omni-*

bus quæ in ea erunt: famulos tuos repulsis aduersitatibus, portu semper optabili, cursuque tranquillo tuearis, transactisque ac rectè perfectis negotiis omnibus, iterato tempore ad propria, cum omni gaudio reuocare digneris. Qui viuis & regnas &c. in vnitate &c. Aspergat nauim aqua benedicta.

ARTICVLVS XXII.

Benedictio campanæ, seu tintinabuli.

BENEDICVNTVR *campanæ* (dicit Concilium III. Coloniense c. 14. part. 9.) *vt sint tubæ Ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad conueniendum in templum & audiendum verbum Dei, Clerus verò ad annunciandum manè misericordiam Dei & veritatem eius per noctem, vt per illarum sonitum fideles inuitentur ad preces, & vt in eis crescat deuotio fidei; quamuis etiam Patres aliò respexerint, videlicet vt dæmones tinnitu campanarum Christianos ad preces concitantium terreantur, quin potiùs precibus ipsi perterriti discedant, illisque submotis, fruges, mentes, & corpora credentium seruentur, vt procul pellantur hostiles exercitus & omnes insidiæ inimici, fragor grandinum, procellæ turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, infesta tonitrua & ventorum flamina suspendantur, spiritus procellarum & aëriæ potestates prosternantur. Breuiter, vt audientes confugiant ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium, ac ante sanctæ Crucis vexillum, cui flectitur omne genu &c.*

Porrò non tantùm pro viuis benedictæ pulsantur campanæ, sed etiam pro defunctis: ideo pulsantur in exequiis defunctorum, vt eorum necessarij, ipsorum obitûs præmoneantur, & sic excitentur, aliique pij ciues aut incolæ, ad præstanda eis pietatis officia, qui campanarum flebili sonitu, viuis fidelibus inclamare videntur, *Miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Hæretici ideò qui suffragia pro defunctis prohibent, benedictiones Ecclesiæ contemnunt, sacrificia eius & Sacramenta, canonicáque præconia oderunt, Sarracenorum & Turcarum imitatione campanas benedictas execrantur, aduersus quos Catholici Doctores pro vsus eiusmodi vasorum diuino cultui celebrando præsertim dedicatorum, defensione, diuersa opuscula ediderunt, inter quos præcelluit Stanislaus Hosius dictus Cardinalis Warmiensis, quem consulas si libet lib. 5. de Ecclesia Catholica, contra Brentium.

Iob. 19.

Nihil frequentiùs intorquent contra ritum istum heterodoxi nuperi, quàm horrendam esse superstitionem campanas baptizare, vt fit (inquiunt) in Romana Ecclesia: Christum enim instituisse baptismum pro solis hominibus quos redemit sanguine suo; *Ite,* (inquit Apostolis) *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Abuti igitur baptismo nefario ausu Sacerdotes, qui æra tintinabula baptizant. Ortum hunc abusum ante aliquot sæcula, quem Carolus Magnus excisum ire voluit suis in Capitularibus, prohibendo Clocas baptizari. Porrò & id etiamnum Ecclesia vetat, sicut Carolus Magnus olim prohibuit. Vitus Amebar-

Matth. 28.

chius hoc Capitulare Caroli Magni rectè monet sic esse intelligendum, vt hoc prohibeatur superstitio, non autem Ecclesiastica benedictio vel consecratio, *Nec enim baptizantur* (inquit) *Sacramentali baptismo, quo remissio peccatorum confertur, & Dei gratia animabus humanis infunditur ad salutem & vitam æternam consequendam, sed quia cultui diuino dicantur & ad abigendos malignos spiritus applicantur, eas visum est patribus lauare, benedicere & vngere, vt sacras ædes, Ecclesiastica ornamenta, & his similia religionis adminicula, siquidem vt docet Apostolus, omnis creatura sanctificatur verbo Dei & oratione.* Quia videt vulgus campanas lauari, vngi, benedici, & nomine aliquo insigniri, dictitat abusiuo vocabulo eas baptizari: sed Ecclesia quæ vt veræ pietatis semper est tenacissima, omnis verò superstitionis inimica, vulgi eiusmodi nugamentis graui occurrit præmonitione. In Rituali Parisiensi ad Romani formam expresso, editionis anni 1646. sub titulo *de Benedictione Campanarum*, hæc illi cæremoniæ animaduersio præfigitur, *Dabit operam Parochus, ne populus iam in eo errore versetur, vt putet campanas vllo modo baptizari, néve earum benedictionem baptismum quasi Sacramentum appellet, ideóque omne & patrinorum & matrinarum nomen prorsus tollatur. Honorificè tamen populi nomine eligantur, qui ex publica deuotione nomen alicuius Sancti vel Sanctæ assignent. Doceat quoque Parochus ablutionem ex aqua benedicta, & sancti chrismatis vnctionem quæ adhibetur in iis benedicendis, esse tantùm cæremoniam quandam Ecclesiasticam, qua illæ ad vsum diuini cultus consecrantur, puta vt sint tubæ Ecclesiæ militantis, & cætera* quæ suprà habentur expressa ex Concilio III. Coloniensi. Sequitur autem, *Curabit etiam ne iis res vlla profana insculpatur, inscribatúrve, sed tantùm Crux & sacra aliqua imago, vtpote S. Patroni Ecclesiæ, vel cuius nomen imponitur, piáve ac honesta aliqua inscriptio: Nec verò etiam ea in turrim campanilem sustollantur, antequam precibus & benedictione ritè consecratæ sint. Cauebit denique ne in iis conflandis aut benedicendis quicquam à populo superstitiosè fiat, vtpote si eas certis vicibus subeant aut inscendant, aut saltu transiliant, aut alia eiusmodi.*

Forma huius cæremoniæ tota ex Pontificali Romano est desumpta, duobus tantùm exceptis; Primò, quod in Rituali Parisiensi præmittitur benedictio metalli ad conflandam campanam; altero, quod ritu Romano benedictio campanæ Episcopo tribuitur, atque adeo in Romano Rituali, quod continet ea munera quæ à Sacerdote ministrante Sacramenta, vel quædam Sacramentalia peragente præstari solent, Benedictio campanarum non habetur; sed extat in Pontificali Romano part. 2. tit 24. Verùm multa sunt in Pontificali, quæ etsi Episcopo tribuantur, vt qui eminentiori iure hæc sibi officia vendicare potest, attamen à Presbytero æquè peragi possunt, quoad ipsum benedictionis effectum: Episcopo scilicet permittente, vel saltem non prohibente, nec enim istæ benedictiones v. g. crucis, imaginis, campanæ, primi lapidis nouæ Ecclesiæ, cœmeterij, tabernaculi, vasculi pro Eucharistia, & exorcismi dæmonum, locustarum, ita sunt Episcopo propriæ, vt nonnisi ab ipso fieri possint aut debeant. Quædam sunt sic Episcopo propria, vt ordinatio Sa-

cerdotum, & chrismatis consecratio, vt neutiquam à simplici Sacerdote peragi queant, & si ab eo attententur, non solùm is grauiter offendat, sed etiam nihil hoc aggrediendo prorsus efficiat. At secus est de illis actibus, qui in Rituali signantur ab Episcopo vel ab eo qui facultatem habet eliciendi vel exercendi, hos enim (qui Episcopalem characterem non requirunt) vt rite obeat Sacerdos superioris licentiam debet expetere: si non petat & tamen hoc aggrediatur extra casum necessitatis, peccat quidem vel ex crassa oscitantia, vel ex superioris neglectu aut contemptu: Attamen non est irritum & inane quod fecit, sed reuera benedictum est quod benedixit, nam hanc potestatem accepit in ordinatione sua, dicente sibi Episcopo, cùm manus eius mystica vnctione & oratione consecraret, *Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas, per istam vnctionem & nostram bene † dictionem. Amen. Vt quæcumque benedixerint benedicantur, & quæ consecrauerint consecrentur, & sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi.* ℟. *Amen.* Adde quòd istarum rerum benedictiones, seu mysticæ illæ functiones nullatenus Presbytero diuino iure prohibentur, nec earum pleræque vllo iure positiuo, vel sanctione canonica, sed sola tantùm consuetudine non vbique solida, nam v. g. benedictio campanæ quæ in Pontificali Romano Episcopo adscribitur, in Ritualibus localium diœceseωn & signatim in Parisiensi, ordinario more exequenda, si non cuilibet Sacerdoti, saltem parocho, seu eius Vicario assignatur: nec verò absque causa legitima, siquidem si à solis Episcopis campanæ benedicerentur, complures Ecclesiæ ex rei difficultate plurimùm grauarentur, haud enim peruium est (præsertim in vicis & pagis) Episcopum ad hoc munus inuitatum accedere, & huius accessus defectu contingeret, campanis quibus in sacris non licet sine præuia benedictione vti, Ecclesias illas diu admodùm carere. Insuper si ad omnium campanarum benedictionem obeundam, necessarium esset Episcopum huc illúcque proficisci, Episcopi sanè nomen vilesceret ex frequentiori hoc vsu: at verò plurimùm hoc pontificiæ dignitati derogaret. Consultiùs igitur visum est passim Presbyteris, parœciarum saltem rectoribus id esse muneris concedendum. At de campanarum benedictione hactenùs satis pro subiectæ materiæ argumento, quo de aliàs iterum copiosiùs tractauimus, scilicet in libris de horis Canonicis, & Commentariis in Martyrologium Gallicanum.

ARTICVLVS XXIII.

Benedictio thalami coniugalis.

IAM suprà de Sacerdotali coniugum benedictione proprio sub titulo disseruimus: sed præter personarum sponsi & sponsæ nuptialem benedictionem, in Agendis Ecclesiasticis benedictio thalami eorundem specialiter assignatur. In Romano quidem Rituali breuis formula istius benedictionis extat, hac nimirum serie, ℣. *Adiutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit cœlum &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spi-*

ritu tuo. Oremus. Benedic † Domine thalamum hunc, & habitantes in eo, in tua pace consistant & in tua voluntate permaneant & senescant & multiplicentur in longitudinem dierum, & ad regna cœlorum perueniant. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.* Posteà aspergatur thalamus aqua benedicta. At in Rituali Paris. recentiùs edito, benedictio thalami quæ fit post celebratas nuptias, est nonnihil extensior, sic enim præscribitur à Sacerdote facienda. *Sponso & sponsa iuxta lectum nuptialem stantibus Sacerdos indutus superpelliceo & stola, vnà cum suo Clerico aspergat eos aqua benedicta, & lectum similiter, dicens, Oremus, Visita quæsumus Domine habitationem istam &c. Deinde alternatim cum Clerico suo dicet psalmum Beati omnes qui timent Dominum &c. Gloria Patri &c. Kyrie eleison &c.* ℣. *Ostende nobis Domine &c.* ℟. *Et salutare tuum &c.* ℣. *Saluum fac seruum tuum & ancillam tuam.* ℟. *Deus meus sperantes in te.* ℣. *Mitte eis auxilium de sancto.* ℟. *Et de Sion tuere eos.* ℣. *Benedicamus Patrem, & Filium cum sancto Spiritu.* ℟. *Laudemus & superexaltemus eum in sæcula.* ℣. *Domine exaudi &c.* ℟. *Et clamor meus &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus, Bene † dic Domine &c.* vt suprà ex Rituali Romano. Sed in Parisiensi post iteratam aquæ benedictæ aspersionem super coniuges & thalamum ac assistentes in cubiculo, sequitur exhortatio, qua Sacerdos docet, *quòd thalami nuptialis benedictio eo fine instituta sit, vt omnes spiritus impuri, spurcitia & æstus intemperantis lasciuiæ comprimantur; subindéque monet ipsos coniuges & assistentes vt risus effrænes aut ludicra inhonesta sacris non admisceant, ne per eiusmodi actus illicitos & profanos sanctitatem sacri connubij fœdare aliqua ratione videantur* &c. Ritus verò istius benedictionis neutiquam nuperus est, sed cum Religione Christiana censeri potest exortus, siquidem in actis S. Thomæ Apostoli legimus ipsum sanctum Apostolum ad petitionem Regis Indiæ *, sponso & sponsæ in thalamo benedixisse. Plura notari possent circa hunc ritum: sed quia iam multos titulos benedictionum Sacerdotalium congessimus, ne pio lectori prolixitas tædio sit, iam ad huius Capitis finem non illibenter properamus.

* *Vide Abdiam lib. 9. Certaminis Apostolici.*

ARTICVLVS XXIV.

Benedictio sepulchri.

§. I.

De benedictione sepulchri Sanctorum, seu loculi, aut arculæ, cui sacræ eorum reliquiæ ad seruandum debito cum honore, in altaris meditullio includuntur.

VIDI *subtus altare* (inquit Christi dilectus Apoc. 6. 9.) *animas interfectorum propter verbum Dei & propter testimonium quod habebant.* Hinc mos antiquus ortus est, reliquias Sanctorum in ipso altari recondendi, seu vt ferunt antiqua Pontificalia *in confessione altaris.* Pontificale nouum habet in sepulchro, hócque de ipsa confessione seu

martyrio, id est testimonio Sanctorum interpretatur, sic enim expressum legitur in ordine de Ecclesiæ dedicatione seu consecratione, iam expletis plerisque cæremoniis, *Tum Pontifex accepta mitra intingit pollicem dexteræ manus in sanctum Chrisma, & cum eo signat confessionem, id est sepulchrum altaris in quo reliquiæ sunt reponendæ in quatuor angulis, faciens in singulis signum crucis & dicens, Consc † cretur & sancti † ficetur hoc sepulchrum in nomine Pa † tris, & Fi † lij, & Spiritus † sancti. Pax huic domui.* Deinde deposita mitra, recondit veneranter vasculum ipsum cum reliquiis, & aliis prout hesterna die per eum fuit sigillatum, in sepulchro altaris. *Quibus reconditis Pontifex inchoat, schola persequitur antiphonam, sub altare Dei &c. Interim Pontifex sine mitra incensat reliquias inclusas, & quibusdam dictis & peractis dicit hanc orationem, Deus qui ex omnium cohabitatione Sanctorum, æternum maiestati tuæ condis habitaculum, da ædificationi tuæ incrementa cœlestia, vt quorum hîc reliquias pio amore complectimur, eorum semper meritis adiuuemur. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Tunc accepta mitra Pontifice priùs incipiente: Cæmentarij cum cæmento benedicto firmant ipsam tabulam seu lapidem super sepulchrum, deinde Pontifex intingit iterum pollicem dexteræ manus in sanctum Chrisma, & cum eo format signum crucis super eandem tabulam seu lapidem dicens, signe † tur, & sancti † ficetur hoc altare, in nomine Patris †, & Filij †, & Spiritus † sancti. Pax tibi.* Idem ritus, tametsi breuiori modo, seruatur in consecratione altaris portatilis; Nec mos iste nouus, de quo scilicet S. Paulinus sanctorum Hieronymi & Augustini synchronus & amicus epist. 12. ad Seuerum, *Quorum* (inquit) *venerandus cinis si sine crucis consortio subiiciatur altaribus, hic opertos titulus indicabit.*

Pignora sanctorum diuinæ gloria mensæ
Velat Apostolicis edita corporibus.

Et infrà de Encæniis Basilicæ Fundanæ:

Ecce sub accensis altaribus ossa priorum
Regia purpureo marmore cuncta tegit.

Verùm de hoc ritu alibi, nec raro, nec obiter, antehac tractâsse memini*. Non exigit porro hic locus ampliorem de hoc dissertationem, maximè cùm spectet ad Pontificias benedictiones, hîc verò de Sacerdotalibus tantummodò sermo sit. Certè apud Græcos idem mos & antiquus, & hodie vsque celebris est, vt ex eorum Euchologio sit perspectum.

In Comment. sup. Martyr. Gallic.

§. II.

De Benedictione sepulchri fidelium.

SEPVLCHRA fidelium benedictione Sacerdotali, iam olim consueuisse consecrari testis est sanctus Gregorius Turonensis lib. de gloria Confessorum c. 106. Etiamnum mos iste viget in Ecclesia Catholica: nam in Rituali Romano titulo de exequiis in rubricis præliminaribus hæc regula præscribitur: *Cæterùm nemo Christianus in communione fidelium defunctus extra Ecclesiam aut Cœmeterium rite*

benedictum sepeliri debet; deinde antequam corpus è domo efferatur in Ecclesiam, illud cum feretro aspergit Sacerdos aqua benedicta, & suffragiis in Ecclesia persolutis, cùm funus ad locum prope est sepulturæ, Sacerdos sepulchrum benedicit (si non est benedictum) dicens hanc orationem, *Oremus, Deus cuius miseratione animæ fidelium requiescunt, hunc tumulum benedicere dignare, eíque sanctum Angelum tuum deputa custodem, & quorum quarúmque corpora hîc sepeliuntur, animas eorum absolue ab omnibus vinculis peccatorum, vt in te semper cum Sanctis tuis sine fine lætentur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen. Dicta oratione Sacerdos aqua benedicta aspergat,* &c.

Sed in fine Rubricæ generalis quæ officio exequiarum præfixa est, hæc extat regula notabilis, si necessitas cogat ex aliquo euentu aliquando ad tempus aliter fieri (scilicet vt fidelis defunctus in loco non sacro sepeliatur) curetur vt quatenùs fieri poterit, corpus in locum sacrum quamprimùm transferatur. Et interim semper crux capiti illius apponi debet, ad significandum illum in Christo quieuisse.

Quem ritum esse in Ecclesia antiquissimum, verba S. Hieronymi subindicant in vita S. Pauli Eremitæ, quem S. Antonius sepeliuit prope eius tuguriolum in deserto: *Cúmque ad eius cellam peruenisset inuenit genibus complicatis, erecta ceruice, extensísque in altum manibus corpus exanime, quod pallio obuoluens hymnósque & psalmos ex Christiana traditione decantans, in foueam à duobus leonibus qui eò occurrerant effossam, sanctum corpus intulit, & iniecta humo tumulum ex Christiano more composuit,* infixo videlicet signo crucis ex ligno confecto, quod fidei & spei Christianæ singulare est signaculum. Morem enim hunc esse Christianum, antiquorum tumulorum formæ testantur, in quibus insculptæ cruces patent; Quin & Euthymius ex actis S. Gregorij Martyris & Præsulis maioris Armeniæ, de eo refert, ipsum super tumulos Martyrum Armeniæ cruces statuisse. Idem Gregorius mira quædam narrat de pretiosa cruce ad sepulchrum S. Iuliani Martyris affixa. Apud Bedam (qui lib. de locis sanctis c. 2. narrat sua ætate culmen Dominici sepulchri fuisse magna aurea cruce insignitum) legimus de translatione corporis S. Anthelmi Episcopi, à S. Eguuino peracta, non solùm sepulchrum eius fuisse hoc salutari signo exornatum, sed & loca quæque, vbi vel paululùm quieuerat, eodem insignita: *Concitóque gradu* (ait apud Bedam, Hist. Anglic. lib. 5. c. 19. ipse S. Eguuinus) *ad locum vbi sacrum corpus iacebat, quinquaginta fere millibus vltra Meldunense Monasterium positum deueni, & ad sepulturam adduxi, honorificéque sepeliui, mandauíque vt quibuscumque locis sacrum corpus dum asportaretur, quiesceret, sacræ crucis signa statuerentur, quæ quidem adhuc permanent, nec vllam vetustatis sensêre iniuriam.*

Cæterùm manibus defunctorum infixas fuisse cruces, ex Sophronio didicimus in Prato spirituali, c. 27. at breuitatis causâ pleraque hîc omittimus, aliàs opportuniùs obseruanda.

ARTICVLVS XXV.

Benedictio cuiuscumque rei, ad hominis subsidium vtilis.

APVD Grimoaldum Abbatem, iam non semel citatum in Sacramentorum libro excerpto ex Sanctorum Patrum opusculis, extat ad hunc vsum oratio generalis sub hac prænotatione, *Benedictio ad omnia quæ volueris:* hac serie autem est expressa: *Benedic Domine creaturam istam vt sit remedium salutare generi humano, & præsta per inuocationem nominis tui, vt quicumque ex ea sumpserit, corporis sanitatem & animæ tutelam percipiat. Per Christum Dominum nostrum. Amen.*

Nec putandum quòd hæc sit benedictio aut deprecatio Sacerdotis inefficax, aut extra potestatem presbyteralis ordinis præsumpta, quandoquidem cùm Episcopus ordinat Sacerdotem, eius vngendo manus sacro liquore, ita dicit: *Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas, per istam vnctionem & nostram benedic † tionem. ℟. Amen. Vt quæcunque benedixerint benedicantur, & quæcumque consecrauerint consecrentur & sanctificentur, in nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen.*

Non est tamen quòd Sacerdos de hac adeo magna potestate glorietur, sed dignum & iustum est, omnem gloriam & honorem Deo Opt. Maximo, à quo, mero dono gratiæ hanc accepit, inde referat, in cuius nomine atque virtute quicquid facit, ex officio operatur. Curet igitur corde puro, mundísque manibus benedictiones has omnes efficere ad laudem Dei & generis humani solatium. Pij verò homines qui tot tantáque sibi animæ & corporis subsidia benedictione Sacerdotali, sibi vident aliísque à Deo pro sua infinita bonitate impertiri, exempli turbæ diuina ac benefica Christi opera admirantis, imitandi sint memores, *Videntes autem turbæ* (ait S. Matthæus c. 9. ℣. 8.) *timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.*

CAPVT VII.

De Absolutione Sacramentali, quam Patres pœnitentium benedictionem appellabant.

OBITER iam egimus c. 5. a. 3. de pœnitentibus, quibus in ipso limine confessionis Sacerdos benedicit, nimirùm cùm eius ad genua pœnitens prouolutus ait, *Benedic pater quia peccaui:* Sacerdos autem ei respondet, *Dominus sit in corde tuo, & in labiis tuis, vt verè & integrè confitearis omnia peccata tua. In nomine Patris †, & Filij, & Spiritus sancti.* Verùm isto loco de benedictione illa præcipua, quæ absolutionem formaliter includit, quædam dicere, libri huius argumento consentanea, statuimus.

Sanè in operis huius exordio præmonuimus munera Presbyteratûs hac

hac allocutione Episcopi ad promouendos, contineri; *Oportet Presbyterum offerre, benedicere, præesse, baptizare, prædicare.* Constans est autem Theologorum doctrina omnem potestatem Sacerdotalem versari, vel circa corpus Domini verum, vel super corpus mysticum. At verò potestatem quæ circa corpus verum Christi exercetur, verbo offerendi designari, quatenùs scilicet Sacerdos celebrando sacro-sanctum Eucharistiæ mysterium, corpus Christi consecrat, atque in verum & mysticum immolat sacrificium. At quæstio vertitur quo verbo potestas denotetur, quæ Christi spectat corpus mysticum, Ecclesiam videlicet quæ membrorum Christi, hoc est fidelium sub ipso omnium capite coniunctione constat. Non dubium est verò potestatem illam potissimùm per facultatem absoluendi à peccatis lapsos fideles post baptismum, exerceri: sicut enim potestatem consecrandi, Apostoli & eorum in Sacerdotio successores à Domino acceperunt per illa eius verba, *Hoc facite &c.* ita prorsus & potestatem absoluendi per illa ipsius verba Domini, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Quæ ritur itaque quonam præsignatorum quinque verborum Episcopi, *Oportet Presbyterum offerre, benedicere, præesse, baptizare, prædicare,* illa potestas remittendi peccata, quæ extenditur super mysticum corpus Christi quod est Ecclesia, designatur? Verùm ex Concilio Agathensi c. 44. elicio, sub verbo *benedicere*, contineri, dicunt enim Patres, *Pænitentem in Ecclesia benedicere* (scilicet præsente Episcopo, nisi annuerit) *Presbytero penitus non liceat.* Vbi *benedicere* manifestè pro *absoluere* sumitur. Nam can. 47. eiusdem Concilij, ita licet Presbytero benedictionem post Missam sæcularibus quibusque præsentibus impertire, vt adiiciat Synodus illa, *Ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat: Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.* Benedicere igitur pœnitentem in Ecclesia, est illum reconciliare & absoluere sua peccata confitentem.

Vt rem istam paulo accuratiùs pertractemus, supponendum est, axioma esse Catholicum, Sacerdotalem benedictionem seu absolutionem, esse formam essentialem Sacramenti pœnitentiæ. Absolutionis autem debere determinatam esse sententiam: verba autem non ita strictè esse determinata, vt (dummodò eundem efficiant sensum quoad veram absolutionem pœnitentis, etsi diuersa sint) legitimæ formæ rationem habere censeantur. Nihil enim refert si dicat Sacerdos siue Latinè siue Græcè, siue alio idiomate, absoluo te, vel remitto tibi peccata tua, vel remittuntur, aut sis absolutus, aut alia verba æquiualentia.

Fuit quidem olim controuersia inter S. Thomam & quendam Magistrum de forma absolutionis: hoc asserente eam esse non iuridicam sed deprecatoriam, & quòd vix triginta anni essent, quod omnes hac sola forma vtebantur, *Absolutionem & remissionem tribuat tibi omnipotens Deus.* At B. Thoma contrà contendente, esse enuntiatiuam seu indicatiuam per hæc verba, *Ego te absoluo &c.* quæ iudiciariam Sacerdotis potestatem indicarent.

Quicquid ſit de antiquis formulis, (nam quòd variæ fuerint ex veteri Ordine Romano, librìſque aliis Ritualibus vetuſtis, & Pœnitentiali libro 6. Halitgarij Cameracenſis Epiſcopi, ſatis conſtat) ſanè à duobus Conciliis Oecumenicis declaratum eſt formam Sacramenti pœnitentiæ eſſe hæc verba Sacerdotis. ſiquidem Concilium Florentinum in inſtructione ad Armenos loquens de pœnitentiæ Sacramento, ita docet ac decernit, *Forma huius Sacramenti eſt, Ego te abſoluo* &c. *Miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos &c.* Porrò Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 3. quo agit de partibus & fructu huius Sacramenti diſertè ait: *Docet præterea ſancta Synodus Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipuè vis eius ſita eſt, in illis Miniſtri verbis poſitam eſſe, ego te abſoluo* &c. *Quibus quidem de Eccleſiæ ſanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur, ad ipſius tamen formæ eſſentiam nequaquam ſpectant.* Et can. 9. *Si quis dixerit abſolutionem Sacramentalem Sacerdotis non eſſe actum iudicialem, ſed nudum miniſterium pronunciandi & declarandi remiſſa eſſe peccata confitenti, modò tantùm credat ſe eſſe abſolutum, anathema ſit.*

Quæſtio igitur iam nulla circa hoc inter Theologos ſupereſt. Nec dubium quin qui ex antiquis Scholaſticis deprecatoriam eſſe formam cenſuerunt; ſi poſt horum Conciliorum decreta vixiſſent, vt antè extiterunt: acquieuiſſent omnino Synodicis illis definitionibus, & iis congruenter aſſeruiſſent formam illam pœnitentiæ Sacramenti, quæ in ſignatis verbis Sacerdotis abſoluentis ſita eſt, eſſe indicatiuam, actúmque innuere iudiciariæ poteſtatis.

Sed hìc aliqua difficultas oriri poteſt ex præmiſſis principiis: ſi enim in ordinatione ſua Presbyter duplicem accipit à Deo, per miniſterium Epiſcopi, conſecratoris poteſtatem, alteram ſuper corpus Chriſti verum, nempe per illa Pontificis, *Accipe poteſtatem offerre ſacrificium Deo, Miſſáſque celebrare:* Alteram ſuper corpus Domini myſticum verbis iſtis, *Accipe Spiritum ſanctum, quorum remiſeris peccata, remittuntur eis &c.* Quid ſentiendum eſt de ordinatione antiqua Presbyterorum, in qua nulla verba fiebant ab Epiſcopo, de tradita à ſe, illi quem ad Presbyteratum promouebat, vtraque hac poteſtate, ſicut videre eſt in libro Sacramentorum S. Gregorij. At etſi poſt conſecrationem Presbyteri in antiquo Ordine Romano inſtrumenta ordinatis traderentur ab Epiſcopo dicente, *Accipite poteſtatem offerendi ſacrificium &c.* tamen de poteſtate remittendi peccata nihil prorſus ab Antiſtite dicebatur. Idem notari poteſt in vetuſtis libris Ritualibus qui ante annos 800. vel 700. erant in vſu? Reſponſio non eſt tamen ad hanc obiectionem difficilis, nam certum eſt per ordinationem presbyteralem conferri Sacerdotalem characterem ordinato: Ordo verò, & character Sacerdotalis diuerſas poteſtates includit, vt ex Euangelio conſtat, & ex fide & praxi perpetua Eccleſiæ. Traditur autem vtraque illa poteſtas præciſè & formaliter per manuum Epiſcopalium impoſitionem, vt liquet ex Apoſtolo ſcribente ad Timotheum 1. epiſt. 4. 14. *Noli negligere gratiam quæ in te eſt cum*

impositione manuum Presbyterij. Et ep. 2. 1. 6. *Admoneo te vt resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Hac impositione sola, sine instrumentorum porrectione, etiamnum apud Græcos Presbyteri ordinantur, quos tamen sancta Romana Ecclesia pro veris Presbyteris agnoscit & semper agnouit. Verba igitur ista, *Accipe potestatem offerre sacrificium &c.* Et hæc sententia, *accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata;* adiuncta sunt impositioni manuum, ad manifestiùs declarandum per ordinationem Sacerdotalem, Presbytero vtramque potestatem ex institutione diuina conferri. Porrò antequam exprimerentur ab Episcopo hæc verba, nihilominùs vtraque illa potestas per impositionem manuum Episcopalium, tradebatur ordinato, ex ipsa vi ordinationis, quæ vnico Sacerdotali charactere, vtramque ipsam potestatem includit; sicuti hodie non dicit Episcopus dum ordinat Presbyterum, *Accipe potestatem vngendi infirmos oleo sancto in nomine Domini,* &c. Et tamen eo ipso ac ordinatur Presbyter, sine illa expressione, hanc potestatem accipit ex institutione diuina, quæ à sancto Iacobo tanquam oraculo Spiritus sancti, promulgata est epist. suæ c. 5. ℣. 14. &c. Adde quòd in ordinatione Episcopi, quæ extat apud S. Gregorium, in Sacramentorum lib. Episcopo non confertur potestas sacrificandi, neque potestas peccata remittendi. Vnde fit manifestum vtramque illam datam supponi in ordinatione Presbyterali. Accedit quòd Episcopus in ordinatione Presbyteri prorsus non præterit sub silentio hanc absoluendi à peccatis potestatem, eam enim Patres, vt mox ostendimus ex Concilio Agathensi, nomine benedictionis designabant, cùm enim de ministerio reconciliationis peccatorum loquuntur, dicunt hoc esse benedicere pœnitentes. At verò Episcopus ordinaturus Sacerdotem, & in præliminari admonitione dicit: *Consecrandi filij dilectissimi, in Presbyteratûs officio, istud dignè suscipere, ac susceptum laudabiliter exequi studentes: Sacerdotem etenim oportet offerre, benedicere, præesse, baptizare, & prædicare.* Titulo igitur benedictionis, potestatem absoluendi pœnitentes insinuat, simúlque potestatem vngendi infirmos, seu conferendæ Extremæ vnctionis includit.

CAPVT VIII.

De modo vtendi potestate, qua Deo reconciliantur pœnitentes, per absolutionis & benedictionis Sacerdotalis officium.

POST stupendam illam ipsis Angelis, quam dedit Dominus hominibus Sacerdotibus suis, potestatem consecrandi Corpus suum & sanguinem, ac offerendi in incruento Eucharistiæ sacrificio: nulla maior potestas ea esse potest, qua illos honorauit, *cùm posuit in eis* (vt ait Apostolus) *verbum reconciliationis*, quando scilicet *2. Cor. 5. 19.* propè rediturus ad Patrem iam opere consummato redemptionis

Ioan. 20. nostræ, *insufflauit super* Apostolos suos (quibus Episcopi & Presbyteri in Sacerdotio successerunt) *dicens eis, Accipite Spiritum sanctum, sicut misit me Pater & ego mitto vos, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Ea enim tam admirabilis est potestas, vt non tam mirarentur Iudæi cùm Christus cæcos illuminaret, paralyticos sanaret, mortuos suscitaret, dæmones eiiceret, ventis & mari imperaret; quàm cùm peccata condonabat: dicebant etenim, *Luc. 7. 49. Marc. 2.* *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* diuinæ scilicet rati hoc opus esse omnipotentiæ, quæ ideo puro homini nullo iure competebat; nec dubium quin Christus ideo passim iis quibus palam opitulabatur, sigillatim dicere consueuerat, *dimittuntur tibi peccata tua*, ad insinuandum, se Deum esse verum: veri siquidem Dei filium vnigenitum, Patrique per omnia coæqualem, quemadmodum verbo & opere sese in dies declarabat. Sicut igitur Patres in conficienda Eucharistia Spiritus sancti virtutem interuenire cum ministerio Sacerdotis vnanimiter agnoscunt & prædicant, cùm aliter fieri non posset, vt panis & vinum sola voce hominis in Christi corpus & sanguinem substantialiter transmutarentur. Vnde sciscitanti quomodo tam stupenda res fieri queat? rectè & appositè respondet S. Ioannes Damascenus, *Spiritus sanctus obumbrat Sacerdotem, & hæc operatur.* Sic Christus vt innueret remissionem peccatorum non solùm esse opus gratiæ & misericordiæ, sed diuinæ prorsus virtutis, conferendo hanc potestatem suis Apostolis, Spiritum sanctum eis ad hoc obeundum diuinum o- *Ioan. 20.* pus impertiuit, *Accipite*, inquit, *Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Axioma Theologicum est, Spiritum sanctum dici dari hominibus quando ipsius dona & virtutes infunduntur. Inter dona & virtutes Spiritus sancti facultas remittendi peccata ab ipso Domino numeratur. Quæ tanta est potestas, vt ante eius aduentum, hominibus nunquam fuerit concessa: hanc autem concedendo Apostolis suis & eorum successoribus, se verum Deum esse demonstrauit: tum quia nemo potest dare Spiritum Dei, nisi Deus ipse cuius spiritus est: tum etiam quia promiserat Deus per Isaiam prophetam c. 44. Spiritum sanctum se daturum; *Effundam spiritum meum* (inquit) *super omnem domum Israel.* Dicens igitur Apostolis, *Accipite Spiritum sanctum*, ostendit se dare quod promisit, proinde ipsum esse Deum qui promiserat, vt doctè & acutè notat S. Ambrosius ep. 2. ad Simplicianum; sed S. Basilius lib. 5. contra Eunomium, cui subscribit ipse S. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto c. 19. & S. Chrysostomus hom. 6. sup. 2. ad Corinthios his ex ipsis Christi verbis, *Accipite Spiritum sanctum* &c. eliciunt Spiritum sanctum verum esse Deum. Dei enim veri solius est suprema illa potestas dimittendi peccata, & per ipsum communicatur hominibus; ad hoc itaque datus est Spiritus sanctus Apostolis, vt per eum tanquam principium sanctificationis, illis tanquam suis ministris communicaretur. Maior igitur non potuit auctoritas hominibus conferri, quàm potestas remittendi peccata, quæ prorsus diuina est, & vt

auctorem eius Deum declarat, homines quibus ipsa communicatur, Dei Vicarios, id est vice-Deos inter homines constituit.

Hac supposita doctrina, perpendant quæso, apud se Sacerdotes, quanta cum fide, quanta cum puritate, quanto cum metu & reuerentia hæc ab eis potestas administrari debeat? Agant igitur vt monet Apostolorum princeps, *Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur* (ait) *quasi sermones Dei, si quis ministrat tanquam ex virtute quam administrat Deus.* Indignus sum qui doceam Dei Sacerdotes, vbi remittunt peccata; *Digitus Dei est hîc.* Spiritus sanctus Dei dexteræ est digitus, qui hanc potestatem Presbyteris in ipsorum ordinatione infudit, digitus inquam, qui tangit pœnitentium corda, qui Sacerdotis linguam & affectum mouet, qui veniam & remissionem quam dat Sacerdos obsignat, qui per eum animæ sanctificationem mirabilem operatur; ab eo igitur solo tantæ gratiæ dispensatores edoceri possunt, aut ab eis quos impleuit spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilij & fortitudinis, spiritu scientiæ & pietatis, & spiritu timoris Domini. Talis fuit superiori sæculo S. Carolus Borromæus S. R. E. Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis, alter dictus sua ætate Ambrosius, imò alter Paulus, alter Elias propter zelum eximium quo exarsit pro domo Domini. *Sacerdos* verè ille *magnus*, qui vt ait Scriptura, *in vita sua suffulsit domum, & in diebus suis corroborauit templum. Qui curauit gentem suam, & liberauit eam à perditione.* Cùm enim probè intelligeret vir ille sanctus, potiorem hominis salutem, vt ait S. Augustinus, in remissione peccatorum sitam esse, quæ nonnisi verè pœnitentibus conferri potest; Porrò nisi moueatur aqua piscinæ ab Angelo, vim medicam huic non infundi, id est nisi à Sacerdote qui Angelus Domini Exercituum est, peccator ad veram & sinceram confessionem excitetur & adiuuetur, vix (nisi interno motu Deus ipse in anima obdurata immediatè operetur) serias lachrymas & veros gemitus ab homine peccatis grauato elici posse. Non ita verò Deum gratè cooperari cum ministro impio aut impuro, aut crediti muneris ignaro, quàm cum eo qui piè, purè, attentè ac scienter, commisso sibi ministerio perfungitur; Sacerdotis enim munus tam in altaris mysterio, quàm tribunali pœnitentiæ officium esse Spiritus sancti, rectè à Patribus dictum. Ideo, inquam, S. Carolus pro ardenti desiderio quo feruebat salutis animarum, vt quilibet Sacerdos qui pœnitentium incumbit confessionibus excipiendis, ritè & fructuosè, Deóque gratè officium hoc sacro-sanctum exequeretur, *Methodum* conscripsit egregiam, rectè obeundi salutiferi huius muneris, quam hîc mihi visum fore haud minimum operæpretium in gratiam Confessariorum verbatim subtexere, tam quòd non satis hactenus fuerit plerisque Sacerdotibus cognita, quia non peruia; dictata etenim ab auctore sanctissimo lingua materna, hoc est Italico idiomate, diu antequam verteretur in Latinum sermonem, intra Italiæ fines delituit. Ac postquam Latino stylo fuit instructa, cum duobus aut tribus aliis aureis verè

1. Pet. 11. 4. *Exod. 8. 19.* *Isai. 11. 2.* *Eccles. 50. 1.*

opuſculis, Coloniæ anno 1587. typis edita, vix Gallias ab hinc penetrauit: quicquid ſit à noſtris Typographis, qui tot libros magna parte inutiles quotidie excudunt, vix quod ſciam huc vſque prælo commiſſa eſt, vnde in Sacerdotum noſtrorum commodum, atque totius Eccleſiæ Gallicanæ vtilitatem copioſam, publicam in lucem exiret: tum quòd ipſum iſtud opuſculum, digniſſimus ſit tanti reuera parentis fœtus, qui nonniſi afflatu Spiritus ſancti, cuius viuum fuit his poſtremis temporibus oraculum, hoc dictaſſe, vt cætera pleraque ſcientiæ ſalutis quæ reliquit monimenta, meritò videatur. Debuerat ſanè gemma tam pretioſa ſcriniolo prorſus aureo inſeri, non autem in hoc meum opus quod totum luteum aut plumbeum eſt, induci. Cæterùm aurum manet aurum in luto, & adamas vili panniculo inuolutus, ſuum pretium & decorem conſeruat: nihil decidet igitur tam pretioſo margarito ſui decoris vel pretij, etiamſi vili huic ſcriniolo includatur.

INSTRVCTIO CONFESSARIORVM, SEV METHODVS,

Ad, ritè, Pœnitentiæ Sacramentum adminiſtrandum.

A ſancto Carolo Borromæo, titulo S. Praxedis Cardinale, ac Mediolanenſi Archiepiſcopo, in ſuorum gratiam Italicè conſcripta; deinde verò à religioſis doctiſque viris Latinè reddita.

VT Confeſſarij pœnitentiæ Sacramentum adminiſtrent eo cum fructu qui maximus eſſe poſsit: is verò in ſincera vita emendatione poſitus eſt; ne ve in tanti ponderis negotio cum propriæ conſcientiæ ſummo onere conuenientem non adhibuiſſe diligentiam videantur, (id quod ſummopere timendum eſt multis, ne ſcilicet in grauem reprehenſionem inciderit eorum induſtria, cùm de tanto numero confitentium tam exiguam emendationem videamus in iis qui toties multis abhinc annis hoc Sacramentum frequentârunt) præceptiones ac admonitiones noſtras omnes iampridem diuerſis temporibus hac de re datas, in vnum contulimus, atque alias quaſdam iis adiunximus quas in hunc finem vtiles & neceſſarias eſſe ſumus arbitrati. Quamobrem per viſcera miſericordiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti eos exhortamur, vt quemadmodum eorum officium & vocatio requirit hac in cauſa & negotio quod ad animarum ſalutem vſque adeo pertinet, ſumma cum diligentia noſtræ ſollicitudini cooperari velint, noſtrámque intentionem in eo poſitam, vt populus Chriſtianus, quem Dominus nobis regendum tradidit, in viam ſalutis commodè dirigatur, promouere pro ſua virili ſtudeant.

Nullus neque ſæcularis neque regularis Sacerdos, pœnitentiæ Sacramentum aggredi præſumat, ſi non approbationem & licentiam antè noſtram, in ſcriptis habeat, vt ritè Concilium Tridentinum ordinauit; ſin aliter fecerit, excommunicationis pœnam ipſo facto, iuxta primi Concilij noſtri prouincialis decretum incurriſſe ſe nouerit. Et ſi ſacrum Miſſæ officium poſteà celebret, irregularis erit.

Caueat autem sibi quisque hac in re, ne prætextu minoris ætatis, se abduci à recto patiatur, quasi pueri sint, qui nondum ad vsum rationis peruenerint, quorum audit confeßiones: solet enim vsu venire, vt in pueris etiam quamuis in ætate sint adhuc tenera, peccata mortalia inueniantur. Ac verò nemo per speciem neceßitatis alicuius se falli sinat, ac neceßitatem interpretetur pro quauis ægritudine, etiamsi grauis & periculosa illa sit, cùm ad proprium Pastorem, aut alium Confessarium à nobis approbatum recurri potuisset. Imò nullus huic se negotio pergat interponere, quamuis à pastore eius qui confiteri cupit, vel Vicariis nostris, consensum obtinuerit; nisi tales ij sint qui specialem à nobis acceperint potestatem, vt eam concedere alteri deinde poßint.

Sacerdotes autem qui confeßiones audiendi licentiam à nobis obtinuerint cum definita temporis, loci, certarúmque personarum limitatione, videant ne potestatis concessæ limites vllo modo excedant.

Prima cum opportunitate Regularium Superiores catalogum Confeßariorum, quos ad hoc officium elegerint, quíve in hac ciuitate, vel Diœcesi nostra habitant, nobis exhibeant, quo eorum nomina, cognomina & natale solum habeantur; sed quia sæpius contingit, vt per suorum obedientiam mutentur, idcircò bis in anno prædictum catalogum nobis ostendent, primùm quidem ad primam septimanam Aduentus, secundùm deinde primis feriis Quadragesimæ. Confessarij autem qui in nostra Diœcesi versantur, Pastoribus aut Vicariis foraneis testimonium admißionis suæ, qua ad huiusmodi munus idonei esse iudicati sunt, quotiescumque ab eis exigetur, ne recusent ostendere. In templis verò in quibus plures sunt Confessarij, in foribus Sacrarij tabula suspensa habeatur, quæ omnes eius templi Confessarios à nobis approbatos contineat, quæ toties mutanda erit quoties alij deligentur.

Confessarij, qui à censuris & casibus reseruatis potestatem absoluendi à nobis habent, summa cum prudentia eam exerceant, vt sit ædificationi potiùs quàm destructioni locus. Quamobrem si in vtilitatem & auxilium pœnitentis, qui in aliquod eiusmodi peccatum inciderit, iudicent expedire ad nos eum remittere, admoneatur vt id facere debeat.

Omnes Confessarios quamuis à nobis vt idonei semel admißi fuerint, tamen ob graues & diuersos scrupulos, qui pœnitentibus in dies occurrunt, & plurimas difficultates sibi cohærentes habent, præmonitos volumus, vt bonos & claßicos auctores nonnullos qui casus conscientiæ ex professo tractant, manibus continuè teneant. Quòd si non videantur sibi satis iudicij & doctrinæ comparásse, vt poßint quæstiones obiectas resoluere, meminerint adire doctiores & in talibus meliùs versatos. Sciant autem nos in hunc finem dedisse speciatim eas partes Pœnitentiario maiori Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ, vt cum Theologis & Iuris Canonici peritis si qua dubia & controuersa circa res conscientiæ in hac nostra diœcesi obueniant, de iis conferat & diligenter discutiat, vt postquàm res grauiores nobis communicârit, omnem dubitationem eximat iis, qui ipsum consulendi causa accedent.

Examinent præthereà vires ingenij & scientiam quam habent, nec se temerè ad confeßiones audiendas eorum ingerant, quos censuris ita quibusdam inuolutos esse suspicentur, vt sese inde satis explicare nesciant.

Bonam habeant notitiam censurarum & casuum reseruatorum, particulatim

verò Bullæ In cœna Domini *legi solitæ : similiter Canones pœnitentiarios &* *nostras has admonitiones sæpiùs legant.*

Cùm dubium non sit quin is qui peccato mortali infectus Sacramentum quodvis administrat, nouo se scelere obstringat, diligenter obseruent qui Confessarij partes agunt, ne cum peccati mortalis conscientia confessiones audiant, multò verò minùs id audeant si qua censura teneantur Ecclesiastica ligati.

Qui verò feruidi animi Confessarius est, animarúmque salutis studio tenetur, vt eas ad virtutes inducat, diuinísque remediis adiuuet, quibus contra peccata vel pœnitens vtatur, vel ab eisdem abstrahatur, qui doceat itidem dæmonis astutias perspectas habere, qui demum pœnitentem exuere veterem hominem, & nouum induere laboret, ac confingere in eo formam aliquam speciémque perfecti Christiani : non satis id sibi habere debet, si nulli peccato mortali obnoxius, Sacramentum pœnitentiæ ministret, sed cùm facilè cognoscat magnopere referre ad præstandum ea quæ dicta sunt, priùs in se ipso exprimere, quæ in altero videre desiderat, quandoquidem plus exempla, quàm verba commouent animos, neque quis aliorum animis ingenerare virtutem potest, quam antè non in se possideat ; idcirco perfectionis suæ totus amore ferueat necesse est, atque iis in virtutibus acquirendis operam diligentem ponat, quibus ipsa perfectio acquiritur.

Sed quoniam Regulares cùm ad Confessiones audiendas emittuntur, solùm examinari solent sintne sufficientes, & doctrinam iustam habeant, neque nos aliter perspectos mores eorum & bonitatem vitæ probatam tenere possumus : ideo Superiorum eorum conscientias oneramus, vt ad huiusmodi prouinciam non alios nobis in publicum deducant, quàm qui probitate, atque integritate vitæ tales sint, qui laudabiliter hoc Sacramentum exhibere queant, cuius quidem rei scripto nobis fidem dabunt, nec aliter eos admittemus.

Prompto ac parato animo ad confessiones audiendas accedant, euiténtque diligenter non solùm ad subterfugiendum laborem, ne submoueant intempestiuè venientes ad se confitendi gratiâ, sed neque signo, aut verbis vllis præ se ferant ægrè se grauatóque animo confessiones eorum excipere ; quin potiùs ita se comparent, vt intelligant pœnitentes, eos salutis eorum causa multum solatij & gaudij ex iis laboribus haurire.

Ex hac eorum alacritate nascetur etiam hoc commodi, ne pœnitentes excusationem iustam prætexere possint, se non esse confessos, maximè quibus temporibus ad id tenentur, per speciem quasi commoditatem non habuerint. Præterea autem admonemus confessarios, si vel ad exequias, vel quæuis alia ecclesiastica munia illos euocari contingat, nisi causa sit prorsus necessaria, vt ne confessiones iis diebus propterea vel interrumpant, vel intermittant, quibus frequentiores solent occurrere, maximè octiduo, aut amplius ante Natalem D. N. Jesu Christi, in Quadragesima, & præcipuè circa medium illius vsque ad octauam Paschæ, nonnullis etiam diebus cùm Iubileum promulgatum est, alíisque solennioribus festis, quibus vt plurimùm populus, vel omnis, vel ex maiori parte ad confessionis Sacramentum confluit.

Cupimus etiam in hunc finem Superiores Regularium certiores ea de re redditos, vt prædictis temporibus procurent quantùm poterunt numerum maximum Confessariorum, qui doctrina & timore Domini insignes, atque à nobis approbati, in suis Ecclesiis pœnitentes audiant. *Quo-*

Quoties Regulares ad ægrotantium confeßiones excipiendas accerſuntur, ſi neceſſitas aliud non ſuadeat, ex Paſtore prius intelligant, quæ conditio & ſtatus ſit ægroti, vt tanto diligentiùs animaduertant, ſi quid alleuamenti conſcientiæ illius præberi valeat, præſertim in ſummo temporis illius articulo, in quo velut in cardine vertitur aut animæ ſalus, aut perditio æterna: quòd ſi temporis breuitas non patiatur ante confeßionem id fieri, ſaltem ab audita confeßione quàm citiſſimè fiat, vt tam ipſe Confeſſarius, quàm Paſtor in procuranda hominis infirmi ſalute ſuo officio non arguantur defuiſſe.

Cùm primùm Sacerdos Sacramentum pœnitentiæ cuipiam ægroto miniſtrauit, in ſchedula ſubſcribat, quæ qualis eſſe debeat infrà dicetur; eáque fateatur ſe pœnitentis confeßionem excepiſſe: quod ideo fit, ne medici curam ſuam ſubtrahere infirmis cogantur, iuxta Bullam felicis memoriæ Pij quinti, & Decretum primi noſtri Concilij Prouincialis, & ne per negligentiam Confeſſariorum in dicta fide præſtanda, ſumant occaſionem excuſandi ſe ab obſeruantia præfatæ Bullæ, & Decreti.

Popularium in domibus Confeßiones nemo audiat, nec virorum, nec fœminarum, cuiuſcumque vel ordinis, vel conditionis illi fuerint, niſi dum ægrotant; quod cùm ſit, & mulierum confeßiones Sacerdos excipit, oſtium apertum ſit, ita vt ab iis qui in vicinis locis agunt, conſpici poßit.

Extra eam neceßitatem confeßiones mulierum non audiant, ne etiamſi vel leuiter illæ reconciliari tantummodo vellent, præterquam in templo, & ſedilibus ad id deſtinatis, ſed neque tum quidem eo loco, niſi poſt ortum ſolis, & ante eius occaſum audiantur.

In illis ipſis ſedilibus quotidiano ritu confeßiones audientur, etiam virorum, ſi qui ſolent in templo confiteri: hanc ob cauſam omnibus in templis ſedes huiuſmodi tam multæ conſtruantur, quàm multi ſolent eſſe Confeßarij; ſint autem omnes ad eam formam exædificatæ, quemadmodum ordinauimus generatim eas debere conſtrui.

Conſtituantur autem prædictæ ſedes loco tam aperto, vt ex omni parte conſpici poßint: quòd ſi præterea locus haberi talis poßit, vt obſtaculum aliquod intercedat, vt dum quis confitetur, interea cæteri à ſpatiis plus æquo propinquis arceantur, id fiat; vbi verò malus mos aliud obtinet, Confeſſarij partes erunt ſedem ipſam loco mouere, ſimul & populum nimis vicinum antequam conſideat, propellere: quod item faciet, dum in confeßionibus verſatur, ſi occaſio requiret.

Confeſſarius in huius Sacramenti adminiſtratione ſic animi ſui propoſitum ordinet ac dirigat neceſſe eſt, vt nullus eum intuitus humanus eò protrahat, ſed ſola Dei gloria, & animarum ſalutis deſiderium: quocirca quoties vel euocabitur ad Confeßiones audiendas, vel ad eas ſeſe conferet, totus in Deum erectus cum ipſo opere mentis oculos in hunc finem coniiciat, & diligenter attendat, ſe eò pergere, vt pœnitentes pretioſiſſimo Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti ſanguine abluat ac mundet.

Sed quia in huius Sacramenti tractatione multa inueniuntur pericula, ne ſcilicet errent in variis quæſtionibus & obligationibus decidendis, quæ in illud forum veniunt, vel abſolutionis gratiam reipſa indignis impertiant, vel aliquo modo animam ſuam inquinent, dum multorum inquinamenta fœditatéſque au-

dire necessarium est, nunquam ad tantum hoc officium sese Confessarius accingat, quin priùs breui aliqua oratione prout res feret, lumen & gratiam à Domino petat, vt non solùm in nullam reprehensionem, vel errorem incidat, verùm aliorum sordes sic abstergere valeat, vt se ipse non polluat: simul etiam Deum orabit pro vera emendatione eorum quorum confessiones auditurus est. Habeant igitur singuli versiculos illius psalmi 50. & orationem antiquis temporibus ab Ecclesia vsitatam penes se in scriptis, cuius quidem alterum exemplar in sacrario cuiuslibet templi, (in quo sunt Confessarij) deinde alterum introrsus in ipsis sedilibus volumus affigi, vt antequam ad Confessiones aggrediantur, eam vel similem aliquam, prout cuiusque pietas feret, apud se legant.

℣. Cor mundum crea in me Deus. ℟. Et spiritum rectum innoua in visceribus meis.

℣. Ne proiicies me à facie tua. ℟. Et spiritum tuum ne auferas à me.

℣. Redde mihi lætitiam salutaris tui. ℟. Et spiritu principali confirma me.

℣. Docebo iniquos vias tuas. ℟. Et impij ad te conuertentur.

℣. Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ.

℟. Et exultabit lingua mea iustitiam tuam.

ORATIO. Domine Deus omnipotens propitius esto mihi peccatori, vt dignè possim tibi gratias agere, qui me indignum propter magnam tuam misericordiam, ministrum fecisti officij Sacerdotalis, & me exiguum, humilémque mediatorem constituisti ad orandum, & intercedendum ad Dominum nostrum IESVM Christum filium tuum pro peccatoribus, & ad pœnitentiam reuertentibus: Ideóque dominator Deus, qui omnes homines vis saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, sed vt conuertantur, & viuant; suscipe orationem meam quam fundo pro famulis & famulabus tuis, qui ad pœnitentiam venerunt, vt des illis spiritum compunctionis, resipiscant à Diaboli laqueis, quibus astricti tenentur, vt ad te per dignam satisfactionem reuertantur. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum.

Sacerdotes sæculares non nisi toga & stola decenter amicti pœnitentes audient: quod etiam tum fieri volumus cùm ægrotantium excipiunt Confessiones, licèt id faciant apud ipsos domi.

Nullorum accipiantur Confessiones, nec in ciuitate, nec verò in tota diœcesi nostra, sine nostra, vel vicariorum foraneorum expressa licentia, post Dominicam Palmarum vsque ad diem integrum Paschæ peractum, nisi eorum qui paulo antè confessi sunt, aut saltem à Quinquagesima præcedenti: excipimus semper ægrotos: cæterorum verò confessiones infra octauam Paschæ differantur secundùm Constitutionem nostram Pastoribus datam, ídque graues ob causas in ea declaratas.

Si quem deprehenderint, qui sine ratione legitima Confessarium suum deserat, qui quidem perappositus erat alioqui ad illum in viam salutis dirigendum, conentur eundem peropportunè reducere, tum reprehensa perniciosa hominum negligentia, qui Confessarium doctum & prudentem sibi deligere negligunt, tum quasi noxia & vitiosa frequenti mutatione Confessarij detestata: quemadmo-

dum enim medici, qui naturam temperamentúmque corporis in infirmis perspectum habent, non facilè permutari solent, quòd morbis necessaria faciliùs inuenire remedia norint; sic neque videntur pœnitentes, nisi magno delectu, à medicis suis discedere debere, cùm ij meliùs animarum vulneribus adhibere opportuna ac vtilia instituta possint. Si tamen iusta de causa Confessarius aliquem ad se venire permittat, qui pij & prudentis alterius in confitendo consiliis antè vtebatur, vtile erit id cum illo ipso communicare, vel saltem dare operam, vt pœnitens ab eo abeundi honestam licentiam nanciscatur.

Confessarij omnes præcipuè si qui in nostra diœcesi eo munere funguntur, curare debent, vt inter eos & Parochos locorum vbi confessiones audiunt, bene conueniat, siue cùm illorum ibi sint monasteria in propinquo, siue cùm ob habitas conciones, siue ob aliam quamcumque causam confessiones audiunt. Itaque non absoluant eos, qui vel ob exempla vitæ impiæ, & in eo statu perseuerandi pertinaciam, vel quòd ad pœnitentias publicas, siue legata pia, vel similia quædam tenebantur; atque ideo à Pastoribus suis absoluti non fuerint. Proinde sæpius Regularium Superiores suos admoneant huius rei necesse est: præcipuè autem ad animorum concordiam, quæ ad ædificationem quoque plurimum valet, diligenter eos exhortentur, præmoneántque, si in quæstionis alicuius explicatione inter eos & Pastores sentiendi quædam accidat diuersitas, vt ea cum prudentia sese gerant, ne ad vulgi aures ea perueniant, quin statim ad nos potiùs pro rei controuersæ definitione accurrant.

Meminerint ad Sacramentum pœnitentiæ non permittere venire eos, qui sine conuenienti tum exteriore, tum interiore animi præparatione volunt accedere: quin magis verbis charitatem spirantibus, pro captu cuiusque tales alloquantur, & dicant, vbi sese meliùs pro dignitate tanti Sacramenti disposuerint, ita demum ad se reuertantur.

Itaque mulierum earum confessiones non audiantur quæ cærussatæ veniunt, quæ fucis vtuntur, quæ faciem stibiis depingunt, quæ ex auribus monilia gestant, quæ leuibus & vanis ornamentis, quæ pannis aureis, aliísve similibus lasciuiis promptè ac comptè accedunt, & vt semel omnia dicam, quæ vestes modestas non habent, nec simplici cultu incedunt, nec in capite velum aliquod gerunt, quod notabiliter non transpareat, quæve saltem operimentum ex lino, lanáve confectum, vel peplum sobrij alicuius coloris non habent: sic enim huius Sacramenti reuerentiam decet, & ita prorsus cognitioni peccatorum, & de iisdem dolori intimo consentaneum est, cùm scilicet cogitare debeant, quòd ante tribunal, & iudicium Domini Dei sui se sistant, ac quasi peccatrices misericordiam & veniam suppliciter de eisdem imploraturæ veniant.

Idem necesse est in viris obseruetur, vt videlicet ad confessiones non admittantur, qui vestitu viro indecenti, qui auro intextis palliis vtuntur, qui lasciuis pileorum ornamentis induti sunt, qui item cum armis aut similibus rebus, accedunt.

Maius multò studium Confessarius ponat in interiore animi præparatione, quando necesse est, prudenter inquirenda; ea enim planè ad hoc Sacramentum requiritur cernitúrque maximè in seria & solida peccatorum examinatione, quæ ad vnumquemque pertinet; ita vt vniuersi quantum in se est, eum animi dolorem qui iure in hoc Sacramento requiritur, habere conentur, cum firma ac constanti de-

liberatione animi, tum pro præteritis satisfaciendi, tum vitam in posterum emendandi. In quibus igitur eam præparationem desiderari animaduertent, verbis beneuolis persuadere conabuntur, vt denuò conscientiam suam diligentiùs examinent, ac rectè sese præparent.

Signa autem ex quibus coniectura capi potest, eos sine iusta præparatione ad Sacramentum venire, hæc sunt, si ad confeßionem properant, quasi ab ipsa occupatione rerum suarum auulsi, nullo temporis spatio priùs in orationem collocato, vel si eos peccatorum nullam habere cognitionem appareat: deinde si Confessarius iam tum præsciat, quòd à confeßione nihilominus ac antè suis in peccatis sint perseueraturi, siue quòd in se peccatum mortale quodpiam teneant, vel quòd occasionem quæ ad mortale pertrahat, amplexi teneant, nec ei valedicere velint, siue quòd aliena bona cùm poßint, restituere negligant.

Aduertat tamen Confessarius, si pœnitentes studij nonnihil à se præstitisse ad eam præparationem, de qua dictum est, consequendam viderit & obseruet; tamen vel ob eorum ruditatem, vel quid aliud, necessariò aliquid iis deesse, vt ipsemet quod deest suppleat sua industria, & ad cognitionem maiorem eos inducere adlaboret: quod fiet optimè si peccati turpitudinem & grauitatem ponat illis ob oculos, quippe quod Deo aduersetur vel maximè ac damnationis æternæ malum peccanti infinitum adferat, atque hoc pacto pœnitentem inflectere, & sic effingere conetur, vt de vniuersis & singulis peccatis mortalibus tam acrem animi dolorem persentiat, vt securè eis absolutionis beneficium impertire poßit.

Præterea pœnitentes, sed eos præcipuè qui rariùs confitentur, pro iudicio & neceßitate cuiusque, rationem ac methodum quandam benè confitendi diligenter edoceant, ac speciatim quantùm intersit, vt integra sit confeßio, aliásque circunstantias quæ ad eam requiruntur, & quam vim itidem habeant, exponant.

Consuetudo honesta est, puerulos, etiamsi quintum aut sextum ætatis annum necdum excesserint, ante Confessarium adducere, vt sic incipiant paulatim instrui ac manu quasi in cognitionem, atque vsum huius Sacramenti transferri: caueant tamen accuratè Sacerdotes, ne absolutionem cum Sacramento iis præbeant, in quibus nec idonea materia, nec ea rationis plenitudo reperitur; vt citra controuersiam iudicare poßint eos huius Sacramenti capaces esse: operam tamen maiorem collocabunt cum iis qui septimum aut octauum annum iam attigerunt, quantùm puerilis ætas ferre videbitur, vt huius Sacramenti neceßitatem & virtutem, nec non modum quo suscipitur, perspicuè intelligant.

Qui verò confeßiones audiunt puerorum aut puellarum, qui iam annos decem vel duodecim numerant, quos proinde aptos ad venerabile Sacramentum altaris propediem fore existimant, solerter videant ne vel sua, vel parentum negligentia & socordia, absque gustu tanti thesauri spiritualis eos patiatur adolescere: quin potiùs quanto minori cum productione temporis, quàn itque diligentißimè fieri poterit, doceant eos, quæ ad hoc Sacramentum percipiendum necessaria sunt, fructúsque innumerabiles inde manantes, tum quanta animi demißione, ac reuerentia, quámque magna conscientiæ puritate opus sit.

Cæterùm postquam iterum atque iterum eorum confeßiones iam audierint,

vel per se venerabile Sacramentum eis porrigant, illiúsque rei fidem scripto faciant, vt Pastori suo exhibeatur, quo deinceps in Paschate ad communionem Pastor eos cum cæteris adiungat, vel ad eam sumendam instructos & idoneos esse scriptis declarent, atque proprium ad Pastorem amandent.

In ipso auditu confessionis, antequam peccata sua quis enumerare pergat, Confessarius, maximè si cum rudioribus hominibus agit, quive rariùs confitentur, debebit quasdam interrogationes præmittere, quibus in decursu confessionis omnia commodiùs cedent: sunt autem interrogationes eiusmodi. Primùm si certum non habet pœnitentem ex eorum numero esse quos absoluere rectè poßit, interroget quomodo id sit; si non esse talem inueniat, quamprimùm ad alium qui absoluendi potestatem habet remittat; sin aliter est, & tamen nihilo secius pœnitentem satis non agnoscit: quærat secundo loco, quo in statu res eius sint, cuius ipse conditionis sit, quam professionem aut artem tractet, quod officij genus vt plurimùm exerceat; interrogabit deinde quantum temporis intercesserit quod confessus est, interim in memoriam ei redigens, quàm magnum emolumentum parere soleat crebrò iterata confeßio: tum petet vtrum pœnitentiæ nuper præscriptæ sibi fecerit satis, quæret etiam si norit articulos fidei, præcepta Decalogi & S. matris Ecclesiæ: quod si nesciat, tum se geret eo modo cum pœnitente quem inferiùs indicabimus.

Quærat vtrum diligentiam atque industriam congruentem in conscientia bene examinanda collocârit, quæ sanè tanta requiritur, quanta in negotio quouis maximi ponderis inesse solet: res enim verè operosißima est ad Sacramentum pœnitentiæ ritè accedere; atque hoc loco si necessitas efflagitat, eum de vtili quodam modo examen conscientiæ faciendi instituat, quænam ratio sit ad memoriam reuocandi peccata commissa, cum iis quæ circunstant omnia; nimirum vt ingrediatur in seipsum, vitæque tempora speciatim percurrat, initio quidem, quantum ad ætatum momenta, pueritiam scilicet, iuuentutem, & cætera pertinet: Secundò quantum ad status mutationem; quòd si vxorem duxerit, quomodo ante, quomodo post matrimonium contractum sese gesserit; tertiò quantùm facit ad vicißitudines humanæ vitæ, in rebus prosperis videlicet & aduersis, in sanitate & ægritudine, tempora varia, officia diuersa quæ exercuit, sodalitia, loca, regiones in quibus egit & versatus est: circa hæc omnia videat, an corde, lingua, vel opere peccauerit aliquando.

Ad hæc conditiones quæ ad confeßionem perfectam requiruntur, quanta poterit breuitate & facilitate illi proponet: poterit verò ad quatuor, vel quinque præcipuas reducere illas sedecim à Doctoribus sæpe commemoratas, quæ his versibus continentur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,
Fortis & accusans, & sit parere parata.

Rogabit an recordetur se, vel in casum aliquem reseruatum, vel excommunicationem incidisse, vel quod aliud impedimentum habere, à quo probabiliter arbitretur quòd absolui non poßit: Si quid eiusmodi in exordio, vel in ipso decursu confeßionis reperiat, ne procedat vlterius, sed significet pœnitenti eum à se absolui non posse, verùm necessarium esse, vt aut nobis, aut Pœnitentiario ma-

iori Ecclesiæ nostræ metropolitanæ, aut alteri, cui à similibus casibus absoluendi potestas collata est, se exhibeat: si tamen ratio aliqua subsit, cur Confessarius non expedire iudicet, vt pœnitens id agat, tum ipsemet ad Pœnitentiarium, vel ad nos pro absoluendi potestate impetranda recurrat. Si pœnitens extra ciuitatem sit, taléque negotium sit, vt ipse Confessarius à vicario nostro foraneo, aut alio in iis locis ad similia decidenda à nobis deputato subdelegari possit, ab eis absoluendi potestatem legitimam impetret, vel pœnitentem ad eos remittat, nisi fortè nec ipsi à casibus reseruatis absoluendi potestatem à nobis habeant, aut casus iste sub eorum licentia comprehensus non sit: hoc tempore si pœnitens Mediolanum venire possit, hortetur eum, vt id faciat; quòd si ad id inducere non possit, petat ab eo veniam dictum casum nobis, vel Pœnitentiario maiori, litteris, aut verbis indicandi, quatenus absoluendi ab eis potestatem impetret: quod cùm faciet, & rem ipsam litteris committet, prudentiam cautionémque summam adhibeat necesse est, ne vllo modo in aliorum notitiam venire possit: at verò si causa tanti momenti esset, vt si litteræ vel perdantur, vel intercipiantur, maius aliquod pœnitenti incommodum immineat, tum Mediolanum Confessarius iubeat ipsum proficisci, nisi fortè consultum videatur, vt ipse veniat alterius nomine.

Cæterum in negotiis similibus prudentiùs facient, si rectà ad Pœnitentiarium maiorem, quàm quoquam aliò recurrant, vel eò pœnitentes suos dirigant: specialiter enim à nobis ad id constitutus est ille cum ampla etiam potestate alios subdelegandi in iis omnibus negotiis, quæ pro casuum reseruatorum absolutione difficilia occurrunt. Quòd si nec ipse Pœnitentiarius à tali casu possit absoluere, tum modum illi præscripsimus, vel à nobis, vel aliunde vnde necesse sit, remedia talibus negotiis opportuna adhibendi.

Si pœnitentem aliquo excommunicationis vinculo reperiat ligatum, seriò commonefaciet eum pœnæ excommunicationis, & quæ grauitas illius, quámque periculosum in ea perseuerare, quantáque cum diligentia fugienda sit excommunicatio: quod commodè fiet, si effectus illi demonstret nonnullos excommunicationis.

Interroget vtrum sciat hæreticum aliquem, vel de hæresi suspectum, vel simile quippiam, quod iuxta vel nostra edicta, vel eorum qui Inquisitiones vocantur, leges denunciare teneatur: quòd si pœnitentem ad tale quid aperiendum cognouerit teneri, curet ab eo satisfieri: & si negligentiâ suâ factum est, postquam apud eum hæretici vel suspecti de hæresi alicuius notitia fuit, vt terminus his denunciationibus præfixus transierit, eo articulo iubebit, vt licentiam impetret, qua absolui possit; non enim satis tempestiuè perfecit denunciationem vt debebat.

Circa confessiones antegressæ vitæ, debent eæ interrogationes fieri quæ sunt ad cognoscendum necessariæ; num aliquo in peccato erratum sit ab integritate confessionis, ob quod nullius ponderis neque virtutis extitissent cæteræ confessiones, ac proinde reiterandæ essent. Exempli gratiâ si pœnitens alicui confessus sit, qui eum absoluere non potuerit, vel qui legitima absolutionis forma vsus non fuerit; vel Sacerdoti adeò indocto, vt ea quæ ad hoc Sacramentum administrandum requiruntur, nec intellexerit, nec sciuerit; vel etiam si ipsemet aliquod peccatum mortale sciens subticuerit, vel confessionem diuiserit, enumerata parte peccatorum suorum vni Confessario, alteri altera; vel ad extremum, si nullo penitus cum

cum dolore de peccatis suis nullo deliberato emendandi proposito, confessus sit; vel, quod etiam contingit interdum, si nullam omnino diligentiam in memoria peccatorum refricanda videatur contulisse.

Et quoniam cernere est negligentiam maximam in confessionibus rite faciendis sæpenumero committi, præcipuè verò eo tempore quo quidam repudiato à se Dei timore, vel minimam prorsus, vel nullam animæ suæ curam gerere putantur, vt potiùs veniant ad confessionem ex certa quadam agendi consuetudine, quàm quòd peccatorum suorum agnitione eò perducantur, & vitam emendandi vera desideria susceperint: in vniuersum quidem ob summam commoditatem quæ ex confessione generali redundat, tum præsertim cùm ex animo quisquam statuerit in posterum vitam in melius commutare & totum se ad Deum conuertere; Confessarij pro cuiusque personæ qualitate, opportuno tempore & loco ad generalem quandam confessionem pœnitentes exhortentur, vt per hanc proposita omni præterita vita sibi ob oculos, maiore cum alacritate redeant ad Dominum, ac omnes errores qui potuissent in præcedentibus confessionibus accidere, resarciant.

Hisce interrogationibus finitis, quæ confessionis veluti præambula quædam, & præludia sunt, Confessarius pœnitentem inducat, vt ipsemet omnia peccata sua quæ recordatur, exprimat per se: quod vbi fecerit, si perspiciat adhuc (quod sæpenumerò accidere solet) eum aliis interrogationibus indigere, per quas multorum quæ oblitùs sit, reducatur in memoriam, vel ea quæ priùs confusè dixerat, distinctiùs consideret, volumus interim præmonere Confessarium, vt peccatorum mortalium numerum semper quàm poterit exactissimè inquirat, & quamuis fieri posset, vt non vsque adeo præcisè & velut ad vnguem omnia referantur à pœnitente, nihilominus tamen paulò plus minúsve eum numerum indicet, quem ad veritatem magis accedere arbitretur.

In his interrogationibus ordinem sequatur oportet, initio ducto à præceptis Domini, ad quæ tametsi omnia alia de quibus interrogationes habentur, computari possint, nihilominus si cum personis, quæ raro ad confitendum accedunt, agatur, vtile erit etiam per septem capitalia peccata, quinque sensus exteriores, & opera misericordiæ discurrere.

Confessarius non minori vigilantia ac prudentia pollere debet in iis maximè peccatis inuestigandis, quæ homines eius statûs conditionísque cuius est pœnitens, communiter perpetrare solent.

In peccatis verò luxuriæ, summam animi solertiam cum pari circumspectione verborum debebit vsurpare. Itaque cùm in iis speciem peccati & circumstantias quæ multum prægrauant illud, satis intellexerit, vlterius nihil studeat inquirere: in hunc finem circumstantiæ quæ peccati speciem ab vna in alteram mutant, vel id plurimùm deprimunt, plenè perfectéque à Confessario sciri debent: quandoquidem hæ duæ circumstantiarum species necessariò inter confitendum explicandæ sunt; idcóque ad summas accurrendum erit, in quibus plerumque hoc versu illæ continentur:

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Præ cæteris tamen prouidus, cautúsque sit oportet, ac modum congruentem sciat quo pueri ac puellæ interrogentur, ne fortè quæ priùs ignorabant, eos doceat: verbis autem adeò commodis interrogationes suas circumloqui nitatur, vt

pœnitentis animus non offendatur: quin etiam dum aurem admouet alicuius confessioni audiendæ, caueat omni modo peccati grauitatem à se auditi gestu corporis, vel nutu capitis circumstantibus prodere, vel etiam pœnitentem ita terrefacere, vt propterea aliud graue peccatum subticeat; imò contrà, animum ei addat, vt omnia quantumuis enormia & turpia peccata aperire non vereatur.

Confessarius qui priuilegium aliquod, facultatem, vel auctoritatem habet pœnitentium vota commutandi, ea non nisi in alia opera pia maiora, Deóque acceptabiliora, vel saltem æqualia commutabit: in quo negotio diligenter attendet expensas, labores, aliásque difficultates, quas sustinere necesse fuisset, si vota à se nuncupata primo modo debuisset persoluere.

Quamuis verò per Iubileum, aut litteras Apostolicas priuilegium aliquod ei concessum sit ab omnibus peccatis quantumuis enormibus, ac pœnis censurísque Ecclesiasticis absoluendi, præmonemus tamen quòd dispensare cum eis non poßit qui irregularitatem incurrerint, nisi in ipsis litteris expressa huius fiat mentio.

Vt Confessarij pleniùs instruantur, nec absolutionis beneficium iis impartiantur, qui eo reuerà indigni sunt: (id quod vel incuriâ vel negligentiâ, vel alia de causa sæpe accidit, ac proinde multi in eisdem semper peccatis hærent cum animarum suarum lamentabili ruina) idcirco ex plurimorum Theologorum, cùm sæcularium, tum regularium diuersorum Ordinum consensu, quædam quæ in frequentiori consuetudine agendi à Confessariis obseruanda erunt, inferiùs notauimus: quandocumque verò ab iis Pœnitentes vel absoluent, vel relinquent ligatos, volumus vt secundùm id quod infrà dicetur, sua consilia dirigant.

Itaque quandoquidem quilibet qui iam ad rationis vsum peruenit, sub peccati mortalis periculo articulos omnes fidei scire & intelligere (saltem generaliter) tenetur, nec non Decalogum & sanctæ matris Ecclesiæ præcepta ad peccatum mortale obligantia, quæ communiter in scholis cum Catechismo doceri solent: si Confessarius deprehendat pœnitentem ignorare ea quæ diximus, nec ad ea quàm citissimè poterit perdiscenda appositum, non debet eum absoluere: si verò ad ea mandandum memoriæ paratum se se exhibeat, si tamen aliàs à Confessario (siue ipsemet is sit, siue alius) vel speciatim à Pastore suo hac de re admonitus fuerit, (debebit autem hæc recordari vt commodiùs interroget) neque tamen tantum studij adiunxerit, quantum debuit pro capacitate suæ personæ, eiúsque absolutionem differat, donec aliquo modo satisfaciat: verùm si hac de re admonitus à nullo fuerit, postquam eum in supradictis ita generaliter instruxerit, vt eo tempore reddatur absolutionis capax, poterit eum absoluere.

Si patres aut matres-familias fuerint, qui curæ suæ subditos siue filios & filias, siue seruos & ancillas (quæ particulatim interrogare meminerit) cùm rudimenta fidei non teneant, addiscere non compellunt, vel non aduigilant vt Decalogi & Ecclesiæ Romanæ præceptis obediant, vel quod peius est, ab eorum obseruatione eosdem prohibeant; vt faciunt qui seruos & ancillas vsque adeò occupatos diebus profestis detinent, vt propria necesitate vrgente, diebus festis operari quodammodò cogant, vel temporis tantum non tribuant, vt secundùm Ecclesiæ præceptum, sacro officio Missæ interesse queant, aut qui nescientes quinam eorum

qui

qui in familia sua degunt, legitimum habeant impedimentum, promiscuè tempore quadragesimali, aut alius ieiuniorum diebus, cœnam, vel tempore antemeridiano escam ante horam debitam in ædibus suis præbent, vel dari patiuntur: aut si quando hæc præcepta transgrediuntur, eos non reprehendunt, nec corrigunt; vel si serui corrigi nolint, & cæteris scandalo sint, è domo sua non quamprimùm eos ablegant.

In omnibus his peccatis, nisi reipsa præstent officium suum, negligentiámque in familiæ administratione commissam, quantum ad ea quæ dicta sunt attinet, in posterum se se emendare promittant, nullo modo eos absoluat: quòd si in se recipiant ea se facturos, nec horum admoniti vnquam à Confessario vel Pastore, præscripto modo fuerint, poterit eos absoluere: quòd si sæpius fuerint reprehensi, nec sese correxerint, tamen absolutio differatur, donec promissi appareant, veræque emendationis argumenta aliquo temporis spatio ostenderint.

Confessarius eundem cum eis modum seruabit, qui contra Conciliorum nostrorum prouincialium, præcipuè verò tertij Constitutiones ac alios canones nostros, diebus festis operantur, vel à venditionibus, & similibus quæ in illis probibentur, non abstinent. Idem etiam seruetur cum iis qui in immoderato corporis ornatu & fastu mortaliter peccant.

Ac verò cùm hac tempestate luxus vestium ad summum quò conscendere potuit, verticem videatur euasisse, ídque magna ex parte culpa & negligentia Confessariorum accidat, qui vel ex inconsiderantia, vel fortè dum leuiter pœnitentes peccare existimant, nullo cum scrupulo eos absoluunt; capita quædam in medium afferemus, quibus propter ornatum, & luxum in vestitu, fastúmque animi ingentem, plerumque mortaliter hodie peccatur, vt cùm absolutio danda erit, secundùm eas regulas actiones officij sui metiantur.

Si quis igitur vestitu splendidiore induitur, vel eo sese ornat ob finem peccati mortalis, vtique mortaliter peccat: ad hæc qui vestimenti sumptuosi gratia, vel ipse delinquit, vel alij eius nomine præceptum Domini vel Ecclesiæ transgrediuntur, ita vt ne vestis non conficiatur, festis diebus sartori operandum sit, vel ipse certè faciat eum operari, aut sacrum Missæ officium omittere, vel vt alij omittant præbetur ab eo occasio; vel si causam præstet coniugi, iísve ad quos spectat eius sustentatio, vt plus quàm priuatæ opes ferunt, in vestitum impendant; vel si præuidet, vt meritò debet præuidere, aut saltem probabiliter dubitat, quòd odia vestium causa gignantur, dissensionésve in ædibus fiant, vel quòd indumenti causâ coniux, aut aliorum quispiam blasphemias euomat, aut lucra contractúsque illicitos exerceant: His adde eos qui ornatus gratia non sine peccato mortali supersedent eleemosynis necessariis, aut legata pia non exequuntur, aut similia quibus obstricti sunt, complere negligunt, vel qui pro veste mercedem operariis denegant soluere, vel differunt, aut ære alieno sic se obruunt, vt cum tempore, soluendo non sint futuri. In hoc etiam ordine ponendi sunt, qui vt se splendidè vestiant, detrimentum proximo notabile inferunt; vel ita se exhauriunt, vt filias cùm ad ætatem nubilem peruenerint, in matrimonio collocare non possint, qua ex re magna damna solent existere: ad extremum cùm pudenter colligi possit, quòd non mediocria peccata similia iis quæ dicta sunt, inde prodibunt, aut dubitatio verisimilis habeatur, quòd accidere possent qualia ferè solent sumptuosum & insolentem earum vsum comitari. In omni-

Itaque si pœnitentem iis aut similibus impedimentis irretitum esse perspexerit, ipsáque occasio talis sit, quæ tum etiam reipsa existat, veluti quod concubinam alit, vel quid huiusmodi, Confessarius eum absoluere non debet, nisi priùs illam ipsam occasionem prorsus abscindat.

In aliis verò, vt alea ludere communiter, in venereis aspectibus diu esse, conuersari periculosè cum fœminis, perdurare in tactibus impudicis, si eis nuncium remittere non pollicetur, vel si spondeat, aliàs tamen cùm de eodem fidem fecerit, vitam non emendauerit, absolutionem differat vsque eò dum emendationis quædam argumenta videbit.

At verò cùm vsuuenire possit, vt ex omnibus quæ solers ac circumspectus Confessarius excogitauerit, nullum remedium tamen potuerit habere cur pœnitens absque periculo & scandalo magno debeat occasionem præscindere, vtatur Confessarius his viis.

Primò absolutionis beneficium eo vsque extrahat, donec emendationis indicia videat, maximè si absolutio citra aliquod illius periculum vel infamiam procrastinari possit, eáque doloris signa perspiciat, eam animi dispositionem, promptitudinémque suscipiendi omnia quæ pro eius emendatione necessaria Confessarius iudicabit, quo tempore remedia huiusmodi pœnitenti proponet, quæ magis opportuna magísque necessaria apparebunt: verbi gratia præscribet ei, ne solus vnquam cum sola versetur, vt orationes augeat, corporis macerationem subeat aliquam, quódque præcipuum est, vt frequenter confiteatur, aliáque similia, quæ si pœnitens recipiat in se poterit absolui.

Contrà verò si ab illa diligentia, quam vel ille, vel alius Confessarius iamdiu adhibuit, non se emendauerit, non absoluatur, donec impedimentum sustulerit, vel nisi quid aliud à nobis acceperit quod conuenire videatur, ad quos in tali negotio recurret, vt factum nobiscum expendat, ita tamen vt nulla fiat mentio peccantis.

Alterius generis occasiones, quæ videlicet ex conditione peccantium sumuntur, ea facta sunt; quæ etiamsi per se licent, tamen probabiliter timetur, ne is qui confitetur, in eadem ipsa quæ olim admisit peccata relapsurus sit; si in eisdem operibus in quibus antea versatus est perseueret: tales ob mundi corruptelam plurimis solent in castris esse, mercaturam sequi, magistratus obire, aduocati & procuratoris officia exercere, aliáque id genus; quæ dum quis tractat, fit sæpe vt vocibus blasphemis, furtis, iniustitia, calumniis, odiis, fraudibus, periuriis, & aliis eiusdem farinæ sceleribus, quibus Deus offenditur, tantam sibi eorum consuetudinem asciuerint, vt coniectari liceat, si in eisdem officiis maneant, cùm se rursus eædem illæ oblaturæ sint occasiones, quòd fortiorem animum ad resistendum peccatis non opponent, quàm hactenus fecerint, quódque inde sequitur, in idem lutum ex integro prolabentur. Omnes qui sunt huiusmodi secundùm D. Augustinum, vel negotium ipsis periculosum deponant, vel saltem absque licentia & obedientia pij ac probati Sacerdotis non exerceant; qui quidem hominem eo modo constitutum absoluere non debet, si existimat ad eadem peccata rediturum, quandiu in antiqua consuetudine perseuerat: sed æquum est vt vitæ emendatio, & quædam illius approbatio per temporis interuallum expectetur. Atqui hîc vigilandum est eò diligentiùs, quò manifestum est hac in parte Confessarios incuriâ suâ maximam præbere causam, cur in omnibus ferè opificiis &

exercitationibus publicis peccata grauissima inueniantur, & abusus intolerabiles, sine quibus multi hodie existimant nec res etiam per se æquissimas rectè exerceri posse.

Exempli gratia in magistratu adeundo & aliis officiis assumendis multa iuramenta reperiuntur, quæ seruari debeant; quæ tamen postea non seruantur.

Inter Consiliarios, Aduocatos, Procuratores, clientum perniciei ac damnis incumbitur, contra id quod propria conscientia dictat faciendum.

Idem fit in bello, vbi duellis locus datur, vbi odiis, homicidiis plena sunt omnia. Inter ludendum maledicta vigent, rapinæ, quæstus meretricij. Apud mercatores hæc regnant, vsuræ, mercium fraudes, cùm vel eas miscent, vel malas pro bonis in manum porrigunt, multóque pluris quàm pretium iustum est, eas distrahunt; nec desunt periuria, mendacia, vectigalium fraudulenta auersio, aliáque eius ordinis permulta.

Plerique opifices festis æquè ac profanis diebus ita occupantur, vt nunquam neque cultui diuino vacent, neque conciones frequentent, nec se solùm, sed ad similem modum totam distentam familiam habent.

Quamobrem magno numero inueniet Confessarius inter eos qui talia exercent, omnem vitam ferè in peccatis mortalibus duxisse, qui quidem absolutionis capaces existimari non debent, nisi diligentia priùs accedat, qua simul & ab inuolucris huiusmodi liberentur, & fortiores contra peccatum reddantur.

Quòd si Confessarius posuerit maiorem industriam in iis examinandis, non dubium est, quin plures deprehendet, qui numquam vt oportuit Sacramento pœnitentiæ peccata sua expiarint: quod cùm fuerit ab eo animaduersum, ostendat eis præterquam quòd de emendatione maiorem probationem facere debebunt, vel opificij genus in quo sunt, deserere, etiam totius vitæ confessionem instituere, ac studio vehementi in salutem suam incumbere tenebuntur.

Multò magis Confessarius circa ea officiorum actionúmque discrimina extirpanda allaborare debet, quæ nullam vel necessitatem Reipublicæ, vel vtilitatem secum ferunt; quæ quamuis ex priori ordine rerum non sint, (illæ enim per se ad mortale peccatum inducunt, ac propterea necessariò à quouis homine quocumque in statu relinqui debent) nihilominus tamen ad malè agendum inflectunt, ac facillimo negotio sæpissimè ad diuersa peccata trahunt, vt choreis interesse, agere cum blasphemis, versari cum scurris, malorum se sodalitatibus hominum adiungere, tabernas frequentare, otio indulgere, similésque actiones in quibus vt plurimùm peccare mortaliter homines solent, qui quidem antè non debent absolui, nisi animo abalienato penitus illa ipsa se deserturos esse polliceantur.

Et quidem si probabiliter sibi Confessarius persuadeat, posse se fidem primæ vel secundæ à pœnitente sibi promissioni factæ dare, eum promissionis intuitu absoluat; sin autem fidem semel atque iterum fregerit, ac tertiò iam idem polliceatur, absolutionem differat, vsque dum reipsa videat pœnitentem se omni peccato liberasse in quo priùs vixerat.

Eos propterea qui contractus nostris Conciliis prouincialibus nominatim prohibitos, vel per se aliàs illicitos exercent, non absoluat nisi priùs rescindantur, satisfactióque conueniens pro eis præstetur. Si contractus dubij sint, antequam absoluat, ad Pœnitentiarium maiorem rem totam reiiciat, qui quidem illius ex-

plicationem ampliorem penes nos inueniet; sed hoc tempore, si pœnitens sufficientem dederit cautionem, quòd futuræ definitioni sententiæque acquiescet, poterit eum absoluere, & ad communionem admittere.

Sed ne quidem Iubilei alicuius tempore, qui ea quæ ex edicto publico, monitorióve Papali, vel Archiepiscopali notificare tenebantur, subticuerint, nullo modo absoluantur, nisi denunciationem ritè priùs fecerint, ac omnibus quæ ob damnum inde secutum, obligati sunt, satisfecerint. Cæterum ante restitutionem debitámque satisfactionem eos non absoluant, qui aliquatenus ad tale quid astricti sunt, modò id facere poßint: eos tamen excipimus, qui ex graui periculosáque infirmitate decumbunt, quibus tamen præcipiat Confessarius, onerétque, vt quamprimùm poterint, satisfaciant.

Postquàm Confessarius omnibus suis præscriptis remediis diligenter vsus fuerit, si impedimentum aliquod non videat, ob quod negare, vel differre debeat absolutionem: dicat pœnitenti, vt de peccatis omnibus quæ confessus est, reliquísque in vniuersum, quæ verbo, cogitatione, opere, vel omißione commisit, quorum non recordatur, culpam humiliter suam dicat, confeßionémque claudat.

Quod vbi factum est, Confessarius ei, maximè si talis est qui rariùs confiteri solet, peccatorum grauitatem ostendat, ac speciatim ad ea sensim descendat, quibus eum nouerit magis inuolutum, iísque remediis contra eadem armet & muniat, quæ conuenientißima esse iudicabit. Proderit autem hac in parte Methodum Confessariorum bene tenere, vel Directorium, atque eiusmodi argumenti libros sibi facere familiares.

Deinde si fuerit necessarium, iniunget ei vt satisfaciat & restituat rem, famam, vel honorem, quæ proximo abstulerit; tum vbi præscripserit salutarem pœnitentiam, quemadmodum infrà dicetur, eum absoluet.

Si fortè pœnitens aliquam censuram incurrerit, à qua eum absoluere poßit, antequam conferat absolutionem à peccatis, eam debet quæ è censuris datur præmittere; multum autem iuuat ad cautelam, si semper eadem præmittatur, quatenus scilicet potestatem habet, ac pœnitentem indigere arbitratur. Similiter si pœnitens casu aliquo reseruato teneatur, nisi licentiam absoluendi habeat, eum non absoluat; aliàs enim in excommunicationem incideret à Synodo nostra diœcesana latam. Nec ipsi Regulares, quantumuis priuilegio quod Mare-magnum vocant, vel aliis quibusvis indultis gaudeant, à prædictis casibus, absque peculiari nostra licentia absoluere poßunt: quemadmodum Gregorij XIII. Pontificis maximi sanctitas ex Cardinalium consilio, ad quos Concilij Tridentini interpretatio pertinet, declarauit.

Multò minus sese ingerent ad absoluendum à casibus in Bulla In cœna Domini *contentis, vel aliis Sedi Apostolicæ reseruatis.*

Atque vt omnes qui in nostra versantur Diœcesi, vnam eandémque absoluendi formam obseruent, hoc quo sequitur modo absolutionem proferent. Sed interim admonemus omnes seriò ne verba ea omittant, in quibus tota Absolutionis vis consistit, videlicet: Ego te absoluo. *Hic itaque omnibus sit præfixus absoluendi modus.*

Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis omnibus peccatis tuis, perducat te ad vitam æternam. Amen.

Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus. Amen.

Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius absoluo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis & interdicti, si quod incurristi, quantùm possum, & indiges. *Deinde*

Ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Passio Domini nostri Iesu Christi, merita B. Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, & quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

In satisfactionibus vel pœnitentiis, Confessarius circumspectus esse debet, ne adeo leues illæ sint & faciles, vt potestas clauium in contemptum veniat, ipséque particeps fiat, & consors aliorum peccatorum; neque nimis graues aut longæ iubeantur, vt vel recusent eas exequi, vel etiamsi acceptas habent, postea tamen plenè non perficiant.

Idcircò Confessarius canones pœnitentiales ad vnguem sciat oportet: nam quamuis illi possint & debeant secundùm prudentis & morati Confessarij arbitrium mitigari, prout pœnitentis contritio, personarum qualitas, diuersáque conditio, aliæque circumstantiæ ostendent: vtilissimum tamen est semper ipsos canones præ oculis habere, ádque eos tanquam ad amussim respicere, quantum conueniens erit: & quidem Confessarius etsi pro modo antiquo canonum pœnitentiam non habet sequi, tamen pœnitenti nonnunquam articulos in iis explicatos tractabit, vt sic ad maiorem dolorem adducatur, pœnitentiámque leniusculam quam ipsi dedit, alacriùs exequatur: & interim hæc quoque perspicietur vtilitas, quæ proficiscitur ex benignitate quam hodie sancta Mater Ecclesia cum pœnitentibus obseruat, quando disciplinæ ecclesiasticæ rigorem eis tantoperè moderatur. Curet etiam vt satisfactiones peccatis commissis respondeant. Itaque aduersum peccata carnis, vigilias, peregrinationes, cilicia, aliáque similia imponet quæ macerare ac castigare possunt carnem. Contra auaritiæ peccata, præter restitutiones, quæ fieri debent, apponet opera misericordiæ pro facultate & modo cuiusque. Peccata superbiæ quæ in spiritu hærent, oratio comprimet, quæ sub potenti manu Dei homini humiliato fortitudinem animíque constantiam acquiret. Præcipiet contra negligentiam in iis ediscendis quæ ad verum pertinent Christianum, conciones sacras, tum etiam vt ad certum tempus scholas & Catechistas Christianæ religionis frequentent. Remissis hominibus, quíque in rebus conscientiæ suæ salutiferis frigidè se gerunt, præcipiet vt adeant templa, diuinísque officiis assistant, multásque vsurpent orationes.

At verò blasphemis & sacrilegâ linguâ in Deum & Sanctos petulanter maledicis, pœnitentias graues & difficiles iniungent, quæque culpæ grauitati respondeant. Qua in re Canonibus sacris, Pontificiis decretis, Concilio Lateranensi ac nostrorum Conciliorum statutis sese conformabunt. Verùm hac in parte integro iudicio & personarum delectu vtentur: non enim omnibus omnia conueniunt: quare non mandent pauperibus, vt liberaliter tribuant eleemosynas, neque iis qui diurnis sudoribus victum sibi suisque quæritant, ieiunia prolixa; ac simile iudicium in reliquis pœnitentiis vsurpabunt & sequentur. Videndum est

etiam, vt qui publicis vel scandalis, vel sceleribus delinquunt, non absoluantur, priusquam satisfactionem item publicam, ac pœnitentiam peccato congruentem iis iniunxerint, vt simul cum emendatione vitæ malefacta publica benefactis resarciant; qua in causa Concilij Tridentini præscriptum obseruabunt, ac institutionem nostram super hac re in primo ac tertio prouinciali nostro latam, qui etiam pœnitentias publicas in alias secretas non commutabunt, nisi expressam à nobis huius rei habeant potestatem.

Vt liberior sit Confessarius in exequendo officio quod illi cum pœnitente est, maioréque apud eundem in auctoritate habeatur in decernendis iis omnibus quæ ad pœnitentis salutem referuntur, non solùm fugiet studiosè auaritiam, sed etiam omnem eius vel minimam suspicionem. Nominatim autem pecunias, vel aliquid huiusmodi pro Confeßionum audientia non petet, etiamsi occasio se præbeat, ac ne signum quidem vel minimum eius ostendat, quin potiùs voce & reipsa declaret animum se prorsus abhorrentem à talibus habere. Cùm pœnitenti iubebit vt Missæ sacrificium faciat vspiam peragi, nec rectè nec obliquè significet, quasi velit ipse celebrare, vel in sua Ecclesia, aut monasterio curare celebrari.

Idem faciat in satisfactionibus iis, cùm pœnitens vel debita incerta reddere pauperibus, vel pro votorum commutatione aliquid soluere debebit.

Sed neque pecunias aliáve quæ à pœnitente restituenda sunt propriis dominis, in se prouinciam reddendi assumat, nisi neceßitas id requirat, vt videlicet hoc modo pœnitens non prodatur: quod cùm erit ab eo factum, curet vt is cui rem restituit chirographum suum in testimonium ei tribuat, vt illud pœnitenti consignet, ac planè eo modo procedat, vt omnem speciem ac signum auaritiæ subterfugiat. Præ omnibus autem Confessarius caueat ne verbis vel signis, vel quocumque alio modo peccatorem vel peccatum ipsum, vel aliquam circumstantiam personæ, cum qua peccatum perpetratum est, prodat; denique verbum nullum ex ore eius excidat, ex quo aliquo modo, in peccati quantumuis leuißimi, quod in Confessione dictum sit, notitiam veniri poßit.

Cúmque pro rei alicuius controuersæ quæ in confeßionem incidit, clariore definitione consilium ab aliquo petendum erit, summa ad id prudentia adhibeatur necesse est: tractetur igitur vel cum iis hominibus, ac modo tali, vt is qui peccatum commisit nullo modo deprehendi poßit. Ideóque consultum videtur, vt nullam planè apud alios mentionem faciat vllo tempore peccatorum, quæ in confeßione audiuerit: quòd si postea necessitate coactus, cum ipsomet pœnitente de peccatis loqui contingat, id nonnisi præfata venia faciat, & ipsum colloquium obtinebit vim confeßionis quantum ad secreti silentium attinet. Si pœnitens à Confessario postulet, testimonium sibi dari, quo se eius confessionem audiuisse fateatur, quòd illud dicat se velle Pastori suo ostendere, quod semper in confessione Paschali facere tenetur, eam secundùm formam, quæ infrà ponitur, scribat. Atqui eo quòd attestationum harum multa exemplaria impressa singulis dabuntur Confessariis, curet Confessarius, vt suas præ manibus habeat, nullísque eas tradat, nisi quorum confeßiones audiuerit.

Attestationis formula hæc erit. Anno v. g. 1574. die .... mensis ..... Sacramentum pœnitentiæ administraui N...... habitanti in Parochia .... Scribat in primo albo diem quo pœnitens confessus fuerit, secundo mensem, tertio

nomen & cognomen, quarto parochiam in qua pœnitens habitat. In calce Confeßarius nomen & cognomen suum subscribat, cum titulo beneficij vel officij Ecclesiastici à quo communiter denominari solet, veluti Rector, Vicerector, Canonicus, vel Sacellanus Ecclesiæ N...... vel si Regularis sit, habitans in monasterio N..... Atqui quidquid in attestationum albis scribendum est, totum id ipsiusmet Confessarij manu scribatur, vel saltem dies mensis ac ipsius Confessarij subscriptio. Vtile præterea erit si Confessarij omnes in tabulis nomen & cognomen scribant eorum quibus dictas attestationes subscriptas tradiderunt, seruéntque eas tabulas penes se, vel post Octauam Paschæ nobis, aut si in diœcesi sint, vicariis nostris forensibus exhibeant, idque vt exactiùs animaduertere poßimus, num fraus aliqua in dictis attestationibus à non confesso quodam facta sit.

Pro maiore Confessariorum instructione, atque in iuuandis eorum animabus, quibus pœnitentiæ Sacramentum administrârunt, vt certa quadam forma vtantur, qua pœnitentes in gratia accepta perseuerare ac progressum facere doceant, inscriptas adiunximus admonitiones.

Confessarij omnes, quemadmodum Patres spirituales decet, circa pœnitentes suos summam prudentiam adhibeant necesse est, vt instruantur dirigantúrque paulatim ad virtutes Christiano homine dignas. Peculiariter autem industriam & studium suum erga eos magis explicare debebunt, qui in Patres sibi Confessarios suos cooptant, vt ad eos in dubiis & controuersis suæ conscientiæ rebus quotidie, tum pro consilio, tum pro expiandis peccatis poßint accurrere. Qui quidem ad eum modum filios suos spirituales in bono proposito confirmare nitantur, vt constantißimè sibi proponant, potiùs quàm diuinam Maiestatem offendant mortaliter, non solùm bona ac honores, sed etiam vitam profundere, viuúmque præseferant & salutare desiderium secundùm sanctißimam Dei voluntatem totam vitam suam expendere.

Quare finem ob quem creatus est homo eis ob oculos crebrò ponat; qui quidem est, seruire & obedire in hac vita diuinæ Maiestati, & in altera in omnem æternitatem eadem frui, aliáque similia; ac proinde debere hominem exsuscitare animum & vires sibi sumere, salutíque suæ cooperari, atque eatenus rebus omnibus vti, vel abstinere, quatenus ad hunc finem consequendum adminiculo, vel impedimento esse poßit; ad extremum huc se totos, actionésque suas, atque vniuersa quæ in hac vita poßident, destinare, ita vt in victu, vestitu, consuetudine vitæ, negotiis, omnibúsque aliis exercitationibus ita sese gerant, vt omnia quasi quædam adiumenta eis esse poßint ad vltimum finem cui conditi sint, consequendum.

Cæterum ipsi pœnitentes paratos sese exhibeant, non solùm in earum rerum vsu prudentiæ ac salutari consilio Confessarij libenter acquiescere, verumetiam si ille omnia planè vel aliqua ex iis quæ habent, deserenda esse iudicet, causa salutis eorum semper ei obediant. Confessarius tamen iuxta vniuscuiusque conditionem ac statum ad finem supradictum eos diriget.

Proponat eis etiam modum orandi vt feret singulorum capacitas, & pro religiosa consuetudine omnes nitantur bis saltem in die facere preces ad Dominum, manè videlicet cùm surgunt, ac vesperi dum cubitum concedunt.

Deinde exhortabitur eos vt singulis diebus sacrum audiant, & diebus Dominicis diuina officia frequentent.

Par-

Particulatim autem modum eis præscribet orationes mentales faciendi, siue viri siue mulieres sint, modò tamen capaces sint: rudioribus autem ostendent quomodo Rosarium siue Coronam, Officium B. Virginis, Septem Psalmi pœnitentiales, aut similes aliæ orationes legi debeant.

Quod amplius est, omnes suæ fidei concreditos eò inducet, vt examen conscientiæ quotidie faciant: tempus autem huic rei accommodatum erit dum vesperi signo publico campanæ simul cum tota familia ad preces inuitantur. Admoneat quoque eos de frequenti confeßione & communione, & paulatim eos secundùm D. Augustini consilium, in sanctam eam consuetudinem adducat, vt diebus Dominicis communicent. Quando autem aliquem nacti erunt quem ad hoc præstandum esse videant inidoneum, conabuntur eum paulatim ac veluti per gradus quosdam eò euehere: primò hortabuntur, vt quando omnes debent percipere venerabile Sacramentum, etiam festis toto anno celebrioribus præter ipsum diem solennem Paschæ, quo debent omnes communicare, scilicet festo Pentecostes, Assumptionis B. Virginis, Omnium Sanctorum, Natalis Domini; deinde etiam Dominica in capite Quadragesimæ, pro indulgentiis plenariis acquirendis, ac præparatione ad sanctum ieiunium Quadragesimale: paulò pòst superaddat aliquos dies: postea hortetur vt singulis mensibus semel id præstet. Quod si fiat, facile ad communionem octiduanam erit progredi.

Speciali cura eos admonebit Confessarius, vt dies festos in honorem seruitiúmque diuinum impendant, quod vt commodiùs fiat, auctor eis erit vt alicui societati sese associent, quæ ex instituto proprio dies festos in orationibus piísque operibus expendit: veluti est ea quam Scholam vitæ Christianæ dicunt. In vniuersum autem patres matrésve familias admoneat, vt familiam suam ad Dei honorem instituant, ac liberorum suorum curam eximiam habeant; qui interim dabunt operam, vt visitent scholas vbi doctrina christiana docetur, modò ducant vnà secum eos festis diebus, ad conciones, ad vespertinas preces, ad prælectiones sacras, modò ad frequentem confeßionem & communionem eos accommodent. Si qui ex filiis vxorem duxerint, curabunt parentes vt operâ maritorum etiam illæ Sacramenta frequentent; vel si vxores sint, cum maritis similiter agant: qua in re in memoriam illis reducant quod S. Paulus ait: Maritus bonus (inquiens) sæpe vxorem Christo lucratur, similiter & mulier virum. Eis qui litteras norint, suadebunt vt libros aliquos pios & sanctè scriptos emant, (si modò facultas suppetat) quos & ipsi legant, ac faciant legi à tota familia circa vesperam, præcipuè diebus festis: tales sunt, Vitæ sanctorum Patrum, Gerson de Imitatione Christi, Opera F. Ludouici de Grenada, Exercitia vitæ spiritualis, & Rosarium D. Gasparis Loarte: Practica orationis spiritualis P. F. Matthæi Capuccini, & alij similes.

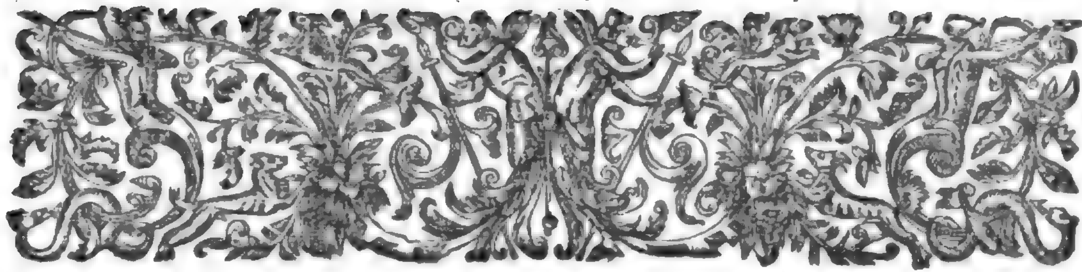
Sæpius diuitibus in mentem redigant eos dispensatores esse diuitiarum quas poßident, quibus ordinem ac statum suum sustentare & alere poßint; verùm id Christianè modestéque faciendum esse, vt non solùm in vsu diuitiarum, non suprà quàm eorum vires ferunt, sed potiùs infrà aliquid expendere cernantur, quod etiam gentiles olim non solùm verbis, sed etiam domesticis exemplis ostenderunt. Porrò in eleemosynis liberaliter studeant excellere, ad hoc enim obligantur: ac ne fortè aberrent à modo conuenienti, hominum religiosè piéque sentientium, consilium in his sequantur.

Postremò secundùm vniuscuiusque modum & conditionem, omnibus & singulis ea præscribant adiumenta, quæ maximè necessaria, vtiliáque esse iudicabunt, vt in via mandatorum Domini Dei sui ambulent & proficiant.

FINIS.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS

POSTREMÆ PARTIS

LIBER III.

DE OFFICIO PRÆSIDENDI.

OPORTET SACERDOTEM PRÆESSE.

Ex Pontif. Rom. tit. de ordinat. Presbyteri, in admonitione Episcopi ad ordinandos.

CAPVT PRIMVM.

Sacerdotium, esse ordinem Principantem.

SACERDOTIVM (ait ad Smyrnenses diuinus Ignatius) *omnium, in hominibus, bonorum summa est.* Quod ideò ab initio mundi, fuisse reor designatum per *luminare maius quod Deus creauit, vt diei præesset.* Ideo Sanctus Dionysius, Hierarchiæ tam cœlestis speculator, quàm Ecclesiasticæ delineator solertissimus, Sacerdotium quidem huius esse docet decus & apicem: sed idcirco bipartitum, quòd Pontificis seu Episcopi qui caput est, munus proprium sit perficere, Presbyterorum verò seu inferiorum Sacerdotum, eos illuminare, quos Diaconorum industria purgando, ad illuminationem primùm, dehinc ad perfectionem Christianam præparauit.

In Epist. ad Smyrnenses.

Genes. 1. 16.

Hierarch. Eccles. c. 5.

Diaconi enim & inferiores Clerici ad illam Hierarchiam pertinent; sed magnum occurrit inter ipsos & Sacerdotes discrimen: omnes enim sacrorum Ordinum gradus in duo omnino genera diuiduntur, Principantium seu præsidentium, & ministrantium: Et prius quidem est Episcopi & Sacerdotum seu Presbyterorum; horum enim

munus est Deo sacrificium offerre, & Sacramenta conficere, præesse itidem Clero & populo, quamuis subordinatè hoc Presbyteris (videlicet sub vno Episcopo, qui omnium est vertex) competit. Alterum verò conuenit Diaconis, qui quoniam ministrantium sunt primicerij, genericum ministrorum nomen perferunt, quod ab iis in inferiores gradus defluit, propter officij sui prærogatiuam qua cæteris subordinatis ministrorum gradibus antecellunt.

Hunc Presbyterorum in Ecclesia sub Episcopo principatum tam Apostoli docent, quàm SS. Patres agnoscunt & testantur. *Qui bene præsunt Presbyteri duplici honore digni sunt*, scribit ad dilectum suum discipulum vas electionis Paulus. Et ideo sic Presbyteros obtestatur & compellat Petrus Apostolorum princeps: *Seniores qui in vobis sunt obsecro consenior* (seu compresbyter) *& testis Christi passionum, qui & eius quæ in futuro reuelanda est, gloriæ communicatur, pascite qui in vobis est gregem Dei &c. secundùm Deum &c. Forma facti gregis ex animo.* Iam verò Patres audiamus: S. Clemens lib. 6. Constitut. Apostolic. c. 2. Sacerdotes regere & præesse, eorúmque potestatem regiâ præstantiorem, ex doctrina Apostolorum prædicat. Et lib. 1. c. 30. *Presbyteri* (inquit) *in formam Apostolorum à vobis censeantur.* Quæ doctrina est etiam S. Ignatij in Epist. ad Trallianos: *Episcopo*, inquit, *vt Domino subditi estote, sed & Presbyterorum collegio vt Domini Apostolis &c. Episcopus Patris vniuersorum typus est; Presbyteri Dei consessus & cœtus Apostolorum Christi, sine iis Ecclesia Christi electa non est, non collectio sacra, non congregatio sancta.* Et infrà, *Quid Presbyterium? nisi collegium sacrum, Consiliarij & consessores Episcopi &c. His qui inobediens fuerit, atheus omnino & impius fuerit, Christum contemnens & eius ordinationem imminuens.* Et ad Antiochenos suos: *Mementote meritò Euodij* (primi vestri Antistitis, ab Apostolis ordinati.) *Presbyteri pascite gregem vobis commissum.* Et in epist. ad Heronem Diaconum, iubet vt ipse illis obsequatur, *Sacerdotes sunt enim*, inquit, *tu Sacerdotum minister, sicut Stephanus Iacobi & Presbyterorum Hierosolymis.* Origenes hom. 3. in Cantica, trabes cypressinas Episcopos existimat ceu validiores, & quibus fortitudo robustior, & suauitatis odor inest &c. *Secundo horum loco, tigna cedrina Dei domum tegunt & sustentant Ecclesiam, Presbyteri incorruptionis, virtutis, & odoris Christi scientiæ pleni signantur.* Sed & hom. 2. in Cantic. Vidit Regina Saba sedem puerorum Salomonis; *Ecclesiasticum* (ait) *puto ordinem, qui in Episcopatus vel Presbyterij sedibus habetur. Vidit & ordinationes siue stationes ministrorum eius, Diaconorum scilicet.* Vbi manifestum est, Presbyteris, quia præsunt sedes, ex more Ecclesiæ iam recepto, assignare; Diaconis verò quia tantùm ministrant Episcopo & Presbyteris, standi locum concedere in illorum conspectu. Porro Tertullianus Origene antiquior, Presbyteros qui cœlesti alimonia pascunt fideles & sacros regunt cœtus ex vsu florenti adhuc Ecclesiæ probato, *Præsidentes* appellat, lib. de Corona Militis. Vbi etiam nominatim Episcopum, seu Antistitem vt nominat, ab his distinguit *, S. Athanasius in Apol. 2. epist. ad

1. Timoth. 5. 17.

1. Pet. 5. 1.

* *Videndus idē Tertullianus in Apolog. c. 39. & in præscript. c. 41. & lib. de ieiuniis, sub finem.*

Prætorij in Ægypto Præfectos, asserit Presbyteri ius esse propriæ Ecclesiæ præesse, & Clericos ac populum habere sibi obsequentes. S. Chrysostomus hom. de Adam & Eua, atque etiam in sua Liturgia non semel, docet pro Presbyteris orandum esse qui post Episcopos Ecclesiæ præsident. S. Augustinus lib. de fide & operibus, c. 17. appellat Presbyteros *Ecclesiarum Præpositos, & quamuis Episcopo inferiores, tamen cum illo hominum piscatores à Domino in Apostolis designatos.* Matth. 4. 1. quia præsident Presbyteri ideo præsente Episcopo etiam in Ecclesia sedent. Hinc Concilium IV*. Carthaginense statuit vt in Ecclesia Episcopus quidem sublimior sedeat; intra domum verò se Presbyterorum collegam esse agnoscat, ideóque vbicumque sedet Episcopus, Presbyterum stare non patiatur. Quamobrem ægrè fert S. Hieronymus, Diaconorum quorumdam audaciam, qui absente Pontifice, sedere cum Presbyteris præsumebant, contra constantem vbique Ecclesiæ consuetudinem, & canonicam disciplinam; siquidem rectè & eleganter suo more ait S. Cyprianus, *Proprius Presbyteri honos est vt stet coram Domino & nobiscum sedeat.* Hinc apud Patres illa pars Ecclesiæ quæ sacrario proxima est, presbyterium appellatur, quia ibi erat presbyterorum sacris cum Episcopo operantium venerandus consessus. *Quem Senatum Ecclesiæ* scitè & appositè S. Hieronymus eapropter appellat Epist. 4. ad Rusticum; *Ecclesia* (inquit) *habet Senatum cœtum Presbyterorum.* Et rursus in Isaiam c. 3. *Et nos in Ecclesia habemus Senatum nostrum, cœtum Presbyterorum.* Sed ne cuipiam prolixior hæc inductio videatur, à fusiori auctoritatum indagine lubens abstineo, si modò dumtaxat subiunxero hanc præclaram sententiam Concilij II. Aquisgranensis, c. 5. *Presbyterorum qui præsunt Ecclesiæ Christi & in confectione diuini corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, ministerium esse videtur vt in doctrina præsint populis & in officio prædicandi,* &c. *Nec in aliquo desides inuenti appareant* &c. Item, *vt de omnibus hominibus qui ad eorum Ecclesiam pertinent per omnia curam gerant, scientes se pro certo reddituros rationem in die iudicij, quia cooperatores oneris nostri procul dubio esse noscuntur.* Vbi duo notatione singulari digna animaduerto, scilicet quòd illa Synodus quando de consecratione Eucharistiæ loquitur, Presbyteros *consortes cum Episcopis* esse dicit: cùm verò de prædicatione verbi diuini, de cura animarum, regimine Ecclesiæ & sacris religionis muneribus agit, tum Presbyteros tantùm appellat *cooperatores oneris Episcopalis.* Sanè enim non incogitanter excidit istis Patribus illa diuersa Presbyterorum nuncupatio; quæ si penitiùs consideretur, medulla sensûs optimi quæ in iis verbis delitescit, facilè apparebit.

*III

In epist. ad Euag.

Opportunè huic enucleandæ mihi hîc occurrit Angelicus Doctor, qui cum Magistro Sententiarum, lib. 4. dist. 24. discrimen quod extat inter Episcopum & Presbyteros, perscrutando, 2. 2. q. 184. a. 6. ad 1^m. & 3. p. q. 82. a. 3. ad 3^m. vbi asserit Episcopalem potestatem altiorem esse Sacerdotali, quòd ad plura se extendat. Suam verò sententiam sic liquidiùs exponit: sicut militibus exempli gratiâ, Dux præficitur,

ſic Sacerdotibus ſiue Preſbyteris princeps præeſt Epiſcopus; ſed quoad ſecundarium Sacerdotij actum, qui eſt populum fidelem, ſeu myſticum Chriſti corpus regere, ſoluere, ligare, & ad veri corporis ſuſceptionem præparare: non verò quoad principalem actum, qui eſt Dominicum corpus verum conſecrare, ſic enim Sacerdotalis poteſtas niſi à diuina non dependet. Et art. ſeq. Quatenus ordo quidem Sacramentum eſt ad Euchariſtiæ Sacramentum ſpecialiter ordinatum, cùm Epiſcopus poteſtatem Sacerdote ſuperiorem non habeat, Epiſcopatus quantum ad hoc ordo non eſt: quatenùs verò ordo conſideratur vt officium, reſpectu aliarum ſacrarum actionum, & quidem in ſpiritualibus diſpenſandis &c. cùm Epiſcopus in omnibus hierarchiis reſpectu corporis myſtici poteſtatem & iuriſdictionem ſupra Sacerdotem habeat, ſic Epiſcopatus ordo eſt. Scilicet in ſecundario tantùm Sacerdotij actu. Et hæc eſt ratio cur Patres Aquiſgranenſes præfati, dicunt Preſbyteros in confectione corporis & ſanguinis Chriſti eſſe conſortes Epiſcoporum; porrò in participatione oneris quod reſpicit actus hierarchicos, ſeu poteſtatem ſuper Chriſti corpus myſticum, quod eſt Eccleſia, eſſe eorum cooperatores ſeu auxiliarios*.

His igitur ex dictis ſatis conſtat Preſbyteratum, poſt Epiſcopatum ſuper omnes Eccleſiæ gradus, longo interuallo antecellere; inferiores enim omnes gradus tametſi ſacros, ad ordinem miniſtrantem reuocari: at verò Sacerdotium quo Preſbyteri prædìti ſunt, ad ordinem principantem pertinere. Et ideo rectè & diuinè prorſus de eius præſtantia hoc elogium fuiſſe à S. Dionyſio pronunciatum. † Vt enim qui Sacerdotium dixit, ſacrorum ſimul Ordinum vno vocabulo ſignauit ordinem: Ita qui Sacerdotem ſeu Pontificem dicit, auguſtiorem prorſúſque diuinum inſinuat virum totius ſanctæ ſcientiæ peritiſſimum, in quo liquidò ac perſpicuè ſacratus omnis Ordo ſuus & perfectus ſit, & poſſit agnoſci. Huius profectò ſacræ functionis initium eſt, fons vitæ, bonitatis eſſentia, vnica rerum omnium cauſa, beatiſſima Trinitas, ex qua ſola bonitatis cauſa quæ ſunt omnia, vt & eſſent, & benè eſſent, acceperunt. Hierarch. Eccleſ. c. 1.

*S. Tho. 3. p. q. 3. a. 3. ad 3. Sicut Diaconus participat illuminationem, & virtutem Sacerdotis: ſic & Sacerdos diſpenſationem perfectiuam Epiſcopi. 3. p. q. 82. a. 3. ad 3.

† Ὡς γὰρ ἱεραρχίαν ὁ φάσκων, ἅπασαν ὁμοῦ συλλήβδην ἱερὸν τὴν τῶν ἱερῶν διακόσμησιν· οὕτως ἱεράρχην ὁ λέγων, δηλοῖ τὸν ἔνθεόν τε καὶ θεῖον ἄνδρα, τὸν πάσης ἱερᾶς ἐπιστήμονα γνώσεως, ἐν ᾧ καὶ καθαρῶς ἡ καθ' αὐτὸν ἱεραρχία πᾶσα τελεῖται καὶ γνωρίζεται. Ταύτης ἀρχὴ τῆς ἱεραρχίας, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ οὐσία τῆς ἀγαθότητος, ἡ μία τῶν ὄντων αἰτία Τριάς, ἐξ ἧς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι τοῖς οὖσι δι' ἀγαθότητα. S. Dion. Areop. de Eccl. Hierarch. c. 1. §. 3 ed. Antuerp.

CAPVT II.

Altari Sacerdotem præeſſe.

Ps. 49. 5.

CONGREGATE *illi ſanctos eius, qui ordinent Teſtamentum eius, ſuper ſacrificia.* Locus hic diuini Pſalmographi luculentus eſt, fœcundúſque multorum inſignium ſenſuum. Patres qui Pſalmos expoſuerunt in diuerſas interpretationes huius verſiculi abiêre. Arnobius hanc inuitationem dirigi ad Apoſtolos, Martyres, Doctores & cæteros arbitratur, qui Eccleſiam plantauerunt, rigauerunt, excoluerunt, & ſic prædicauerunt Dei miſericordiam, vt in extremo

iudicio sint annunciaturi iustitiam. S. Cyprianus De bono patientiæ legit, *Colligite illi iustos eius:* quo nomine omnes sancti cuiusque sint status & ordinis designantur. Alij (vt sanctus Thomas) hoc extendunt oraculum ad omnes fideles, qui Deum in vera fide adorauerunt, quíque in iustitia & misericordia coram eo hac in vita ambulauerunt. Verùm illa restrictio, *qui ordinant testamentum eius super sacrificia*, neque omnes sanctos, neque cunctos fideles patitur admitti.

Qui igitur per Christi Testamentum, Eucharistiam exprimunt, hoc est incruentum Missæ sacrificium, & magnum pietatis Sacramentum, aptiùs intelligunt, per *Sanctos*, qui diuino hoc præconio ad Christum honorificandum speciali ex officio inuitantur, Ecclesiæ Catholicæ Sacerdotes, quorum munus proprium est Christi testamentum super quotidiana sacrificia (quæ iugiter ad diem vsque extremi iudicij perdurabunt) rectè, piè & religiosè celebrare.

Certè S. Chrysostomus, eleganter & appositè, in tractatu *Quòd Christus sit Deus*, locum hunc Dauidicum de Eucharistiæ sacrificio, veteribus Iudæorum abrogatis per Christum, intellexit. Fauet & textus vulgatæ editionis, qui vt quædam antiqua exemplaria ferunt, non habent *Ordinant* in præsenti, sed *Ordinent* in optatiuo, quasi propheta diceret, *vt ordinent* seu ad ordinandum testamentum eius &c. In psalterio Romano legitur in præterito, *qui ordinauerunt;* sed S. Augustinus legit *qui disponunt*. S. Cyprianus præcitato loco de bono patientiæ, & 2. testim. n. 28. exscribit, *qui disponunt testamentum eius in sacrificiis*. Quasi diceret, qui administrant altare eius, & offerunt super illud noui Testamenti sacrificia, seu sacrificium illud singulare nouæ legis, quod vnum est & multiplex, quin *omnes continet* (vt scitè ait S. Leo) *differentias hostiarum*. Vnde mihi planè Psalmorum interpres non quidem antiquus, sed pereruditus placet, qui commodè proponi & tractari posse censet locum istum in Synodali sermone *ad congregatos Sanctos*, id est Sacerdotes.

Sanè Petrus Blesensis, Bathoniensis quondam in Anglia Archidiaconus, perplures sermones habuit in synodicis consessibus, qui editi extant cum aliis aureis eius opusculis. Ab illustri loco Scripturæ pro themate assumpto, singulos hos sermones exorditur, siquidem primi initium est, *Si dixerit vobis Pharao, quod est opus vestrum? Respondete, viri pastores sumus.* Genes. 46. 34. Secundi, ex Osee 12. 13. *In manibus prophetarum assimilatus sum.* Tertij, ex Ps. 2. 10. *Erudimini qui iudicatis terram.* Quarti, ex Ioan. 15. 16. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.* Sexti, ex Thren. 2. 10. *Sederunt in terra, conticuerunt senes custodes filiæ Sion.* Septimi, ex Ioan. 12. 26. *Qui mihi ministrat me sequatur.* Octaui, ex Thren. 4. 4. *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Noni, ex Ps. 40. 1. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.* Decimi, *Stetit Angelus iuxta aram templi, habens thuribulum aureum in manu sua, & data sunt illi incensa multa.* Vndecimi, ex Ps. 48. 13. *Homo cùm in honore esset, non intellexit*, &c. Selecta sanè sunt sacra illa themata & valde apposita,

a. Is est inter alios 37. b. 38. c. 39.

Apoc. 8. 3.

ſed locus hic pro exordio non minùs congruè vſurpari potuiſſet ex Pſ. 49. 5. *Congregate illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.* Hoc enim rectè Sacerdotibus conuenit, quorum dignitas ſancta eſt, ſacra vnctio, officium planè diuinum; verſatur enim præcipuè circa incruentum ſacrificium offerendum, cuius hoſtia Chriſtus eſt. Non Angelis competit tam admirabile munus, ſed iis hominibus quos ad hoc opus Chriſtus ipſe elegit & ſanctificauit præcipuo gratiæ ſuæ dono; Angelos ideo Spiritus ſanctus per Prophetam non compellat ad Chriſti teſtamentum ſuper ſacrificia ordinandum: ſed dumtaxat ad excitandum & colligendum circa altare ſuum, ſanctificatos illos homines qui teſtamentum ſuum exequentur, cùm quod illis commendauit dicens, *Hoc facite in meam commemorationem*, efficiunt eo quo iuſſit ritu, & quo par eſt metu & reuerentiâ. *1. Cor. 11.*

In veteri Ordine Romano, tit. de ordinatione Preſbyteri, in allocutione præſidentis Epiſcopi ad populum, hæc inter cætera habentur: *Nec fruſtrà à Patribus reminiſcimur inſtitutum, vt de electione eorum qui ad regimen altaris adhibendi ſunt, conſulatur & populus &c. vt faciliùs quis obedientiam exhibeat ordinato, qui aſſenſum præbuit ordinando.* In Romano Pontificali quamuis quædam in hac allocutione Epiſcopi mutata fuerint, citata tamen verba ſeriatim retinentur; ex quibus hæc præſertim noſtro intento conferunt, quibus dicitur ordinandus Preſbyter, *adhibendus ad regimen altaris.* Quæ loquendi formula magni ponderis eſt, ſiquidem ſecundùm Patres & Theologos, Preſbyter ſacrificium offerendo, altari ſacro aſſiſtit, at non tantùm ordinatur, vt altari aſſiſtat & in eo offerat: ſed vt ipſum altare regat & gubernet, id eſt ſuperintendat & altaris decoro, & miniſtrorum officio, quia altaris & ſacrificij eſt cuſtos & præſes.

Hinc dilectus Ieſu diſcipulus, Apoc. 11. refert accepiſſe ſe ab Angelo mandatum, vt non tantùm templum, ſed & altare, in calamo ſibi dato dimetiretur: *Et datus eſt mihi calamus* (ait) *ſimilis virgæ, & dictum eſt mihi, ſurge & metire templum Dei & altare & adorantes in eo.*

Omnia quæ ſunt in mundo, aliquâ menſurâ continentur, nam *Deus omnia fecit in pondere, & numero, & menſura.* Sap. 11. Menſura verò, id eſt intra cuius ambitum omnia continentur, & per quod rerum qualitates & quantitates cognoſcuntur, & per quod res alteri comparatur & proportionatur. Rerum idcirco omnium aliqua propria menſura eſt, v.g. rerum mobilium menſura eſt tempus, rerum incorruptibilium æternitas; porrò viſibilium eſt menſura viſus, ſonorum auditus, & ſic de cæteris. Sapienter Tertullianus lib. 2. aduerſus Marcionem, c. 12. concentum rerum omnium in vniuerſa mundi machina ad Dei bonitatem & iuſtitiam reuocauit: *A primordio*, inquit, *creator tam bonus quàm iuſtus, pariter ad vtrumque proceſſit; bonitas eius operata eſt mundum, iuſtitia modulata eſt.* Quaſi diceret diuina iuſtitia orbem veluti citharam concinnauit, creaturáſque omnes tanquam fides argutiſſimas ſuis quaſque locis diſpoſuit quodam iuſtitiæ iure; vnde

vnde Psalmista ait, *Virga æquitatis, virga regni tui.* Naturæ enim hoc singulorum exposcebant, vt suauissimus ex omnibus concentus, qui Dei tum potentiam, tum sapientiam quæ consilium est bonitatis eius, sonaret, mirificè redderetur. Quemadmodum ipse Tertullianus solerti quo solet mentis acumine sensit, & his verbis quæ præsignatis cohærent, pulchrè & eleganter expressit: *Iustitiæ opus est, quod inter lucem & tenebras, inter diem & noctem, inter cœlum & terram, inter aquam superiorem & inferiorem, inter maris cetum & aridæ molem, inter luminaria maiora & minora, diurna atque nocturna, inter marem & fœminam, inter arborem cognitionis mortis & vitæ, inter orbem & paradisum, inter aquigena & terrigena animalia separatio pronunciata est; anima vt bonitas concepit omnia, iustitia destruxit; omnis situs, habitus elementorum, effectus, motus, status, ortus, occasus singulorum indicia sunt creatoris.* Ideo iudicis nomen in ipso principio Geneseos, Deus sibi assumpsit, vbi enim Deus primò ponitur, legitur in Hebræo *Elohim*, quod iudices in plurali designat, quoniam Deus scilicet vnus in essentia, trinus in personis, in condendis creaturis quandam distributiuæ iustitiæ rationem seruârit, suos cuique gradus, ordinem & locum tribuendo iuxta singularium naturam. *Ps. 44.*

Hoc præmisso theoremate, iam quæramus quid hoc sibi velit mandatum, quo iussus est dilectus Iesu discipulus, altare & eos qui adorant in eo dimetiri? *Apoc. 11.*

Fuit, inquit S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, *Beatus Ioannes Apostolus, Euangelista & Propheta, & quod singulare est, sine sanguinis effusione Martyr.* Addit Polycrates apud Eusebium, *Sacerdos & Pontifex;* hoc titulo ad altare diuinum accedit; eodémque iubetur metiri templum & altare, & eos qui adorant in eo; ad hoc ei datus est calamus, sed similis virgæ, quæ indicium est regalis & iuridicæ potestatis, iuxta illud, *Virga æquitatis, virga regni tui*, seu sceptri tui, vt sanctus Hieronymus legit, sed vulgata editio habet *virga directionis*, rectè enim in Græco habetur εὐθύτητος, quia scilicet Deus Christus gubernat iudicátque itidem iustè, purè & sincerè; quo etiam modo vult Apostolos suos & Sacerdotes iudicare. De hac iudiciaria potestate scribebat ad Corinthios, ep. 1. c. 4. Paulus Apostolus, *In virga veniam ad vos?* Datus est igitur Ioanni, Sacerdotali iure & honore, calamus virgæ similis ad metiendum altare Domini, & eos qui adorant in eo: quia Deus Sacerdotes suos hoc insigniuit honore, vt non modò sacrificium sibi excellentissimum & totum diuinum, incruentè super altare suum offerrent: sed quia facultas directiua, sine correctiua, vel coactiua potestate prorsus est inefficax & inanis, dedit eis non solùm virgam directionis, sed virgam quoque æquitatis atque iustitiæ, & vt habetur Psal. 109. *Virga* diuinæ *virtutis*, non tantùm ad arguendum, monendum & increpandum, sed etiam ad corripiendum & percutiendum quotquot diuinis placitis & Sacerdotalibus monitis renituntur: *Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt*, (ait Apostolus 2. Cor. 10. 6.) *sed potentia Deo &c. In promptu habemus* *Psal. 44.*

MMmm

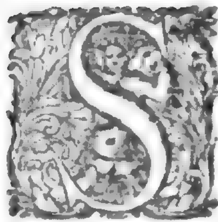
vlcisci omnem inobedientiam. Quamuis ideo altari Sacerdos non adsit ad dirimendas lites, certè non est tamen sine virga eadémque iuridica, nam *ius* habet *metiendi altare & adorantes in eo*, id est primùm iudicandi de altari ipso, an sit sacrum vel pollutum, fractum, vel integrum, & si suo nitore fulgeat, vel congruo ornatu careat. At etiam potest iudicare de iis qui suo sacrificio assistunt, si humiliter scilicet & modestè, piè & deuotè adsint tremendo huic mysterio, vel indignè accedant, & irreuerenter se gerant in huius diuinæ oblationis vel celebratione, vel participatione. Proh dolor! hodie videmus eò res deuenisse, vt sacrificanti Sacerdoti nemo auscultetur. Monet Sacerdos vt sursum corda erigamus, gratias Deo agamus, nihil nisi cœleste & diuinum meditemur: at interim plerique vagantur & nugantur, mundi & carnis illecebris defixum cor habent. Scitè hîc & appositè Beatus queritur Chrysostomus hom. 24. in Acta: *Interim alios video stare & nugari dum preces fiunt &c. & non solùm dum preces fiunt, sed etiam dum Sacerdos benedicit. O audaciam! quando erit salus! quomodo poteris Deum placare? Nescis quod cum Angelis stas, cum Angelis cantas, cum illis hymnos dicis? Et non esset mirum si fulmen demitteretur non solùm in illos, sed etiam in nos, digna enim fulmine sunt hac. Adest Rex, inspectat exercitus, & tu in illorum conspectu stas & rides, vel ridentem negligis. Verùm quamdiu obiurgamus, quamdiu reprehendimus? Nonne vt damnosos, & vt fures, vt corruptos, & perniciosos tales & innumeris malis plenos ab Ecclesia exigi oportebat?* Ita sanè; sed à quo cùm abest Episcopus, nisi à Sacerdote, qui sanè in illo horrendæ horæ articulo ius habet; illos tanti sacrificij contemptores, non solùm monendi, sed corripiendi & ab altari arcendi & abigendi. Dicat igitur cum Angelo: (nam & *Sacerdos Angelus Domini exercituum est* *) *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.* Procul, procul este profani? *Sancta Sanctis*, exclamat in Liturgia S. Chrysostomi assistens Sacerdoti Diaconus. Et sanè Sacerdos tunc si pius & timoratus est, plurimùm angitur & occupatur; sed eius vice Diaconus qui ei ministrat, cùm sit liberior, eos qui procaciter se gerunt, dum diuina fit actio, corripere debet & obiurgare. Verùm si non adest Diaconus, (vt non adesse solet nisi in Missa solenni) aut ipse sit segnior, tanta verò sit quorumdam impudentia, quin & irreligio ac impietas, vt altari & sacrificio per hos grauis iniuria vel contemptus irrogetur: tunc hercle tempus non est tacendi, sed loquendi, duréque hos impios increpandi *publicè arguendo* (vt monet Apostolus) *qui publicè peccant*. Sic cœlesti virga iuxta imperium Dei, altare dimetietur & adorantes in eo.

* *Malac. 2.*
Apoc. vlt. 15.
1. Tim. 5.

CAPVT III.

Sacerdotis proprium esse officium præesse sacris.

SI *quis extra Ecclesiam, seorsum, Conuentus celebrat* (ait Gangrensis perantiqua Synodus, c. 6.) *& despiciens Ecclesiam, ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit vsurpare, non conueniente Presbytero, iuxta præceptum Episcopi, anathema sit.* Præesse enim in Ecclesia absente Episcopo sacris quibusque officiis, proprium Presbyteri munus est, adeo vt qui sine Episcopo, vel Presbytero congregat Clerum vel populum, dignus sit, vt habet canoniste, qui Antistitis iudicio anathemate feriatur, etiamsi sit Diaconus, cuius sanè congregare populum, multò minùs Clerum, & diuinis præesse officiis per se ius nullum est. Hinc sanctus Clemens, lib. 2. Constit. Apostolic. c. 57. *Sit solium Episcopi in medio positum, & ex vtroque eius latere sedeant Presbyteri, & adsint Diaconi succincti & expediti sine multa veste:* quia videlicet eorum munus est mandata Episcopi vel Sacerdotum exequi, hácque & illac discurrere, non autem præesse sacris. Scitum est illud S. Hieronymi in Dialogo contra Luciferianos, vbi de Hilario Diacono, qui antesignanum egerat suæ partis. *Cum homine periit pariter & secta, quia Ecclesia non est quæ non habet Sacerdotes.* Clerus igitur Sacerdote inferior, populúsque quantumlibet numerosus conueniat, non est congregatio legitima, nec censeri potest Ecclesia, neque ille cœtus, *quia Ecclesia non est, quæ non habet Sacerdotes,* quibus ait idcirco Dominus, *vos estis sal terræ, vos estis lux mundi,* ad innuendum nihil esse plebem, vel Clerum sine Sacerdote, nisi cibum inconditum & corpus cæcum, quin & corpus truncum, vtpote acephalum.

Refertur dist. 30. si quis extra Eccles.

Matth. 15.

Præsident cuique cœtui (ait Tertullianus in Apolog. c. 39.) *probati Seniores* (hi sunt Presbyteri) *honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Sed cui cœtui præsunt? paulo antè exprimit. *Corpus,* inquit, *sumus, de conscientia religionis & disciplinæ vnitate, & spei fœdere. Coimus in cœtum & congregationem, vt ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata est. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro ministris eorum & potestatibus, pro statu sæculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Cogimur ad diuinarum litterarum commemorationem &c. Certè fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam præceptorum nihilominùs inculcationibus densamus; ibidem etiam exhortationes, castigationes & censura diuina.* Quæ omnia non solùm in Ecclesia, cui præsidet personaliter Episcopus, sed etiam vbi præest Presbyter, locum habent, vt etiamnum in parochiis conspicitur, vbi sicut ait Tertullianus, *præsident quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.*

Præsident, inquam, proprij cuique cœtui Sacerdotes, altari, sacrificio, Sacramentis, exhortationibus, correptionibus, concioni,

catechesi, diuinis præconiis & quibusque aliis Ecclesiasticis officiis ac sacris exercitationibus, vt *omnia*, sicut ait Apostolus, *in Ecclesia cum ordine fiant.* Nullus autem ordo esse potest, nisi vbi omnia sub vno certo principio continentur & ab eo pendent, vt rectè & conuenienter disponantur & dirigantur. Quærit S. Cyprianus, quid sit Ecclesia? sapienter verò & adæquatè respondet, *Est plebs Sacerdoti adunata, & grex pastori suo adhærens:* Non enim potest aliter grex adunari, nisi vni pastori subiecta sit; nec plebs Christi vllus cœtus censeri, nisi Sacerdoti connectatur, qui Christi vice, fideles vnum in cœtum conciliet tanquam corpus capiti coaptatum.

1. Cor. 14.

Sed non est hic locus latiùs exspatiandi, de hac Sacerdotis in sacris prærogatiua: quam quoad directionem & celebrationem diuinorum officiorum, aliàs explicauimus, scilicet in nostro opere de horis Canonicis. Quoad sacrificium, hoc in opere lib. 1. huius 2. partis. quoad officium benedicendi, lib. 2. quoad munus prædicandi, libro proximè sequenti. quoad officium catechizandi in Panoplia nostra Clericali, part. 2. lib. 8. quoad præfecturam Tribunalis pœnitentialis suprà part. 2. lib. 2. in fine. Quod verò spectat ad regimen animarum, iam dicturi sumus capite huic proximè subiuncto.

CAPVT IV.

De Prefectura animarum, quibus præsidet proprius Sacerdos.

ARTICVLVS I.

Debitum gregis erga Pastorem.

Heb. vlt. 17.

OBEDITE *Præpositis vestris & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Vt cum gaudio hoc faciant & non gementes; hoc enim non expedit vobis.* Magna cum teneritudine animi, hanc obedientiam & subiectionem Christianæ plebis erga Pastores suos, Apostolus fidelibus commendat; nec enim dicit solùm *obedite*, ad innuendum iubendi quæ Pastoribus inest, legitimam auctoritatem, vt pote à Deo institutam, quia vt alibi ait, *non est potestas, nisi à Deo:* sed addit, *subiacete*, scilicet *non tantùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*, non tantùm quia necessitas vos compellit, sed quoniam multò erit vestra obedientia Deo acceptior, si spontanea fuerit & ex animo lubenti ac consentaneo prodeat. Sit igitur obedientia humilis, prompta & expedita, nec tamen gratis hæc exhibetur, debita est enim optimo iure: siquidem ipsi Pastores vigilant pro vobis. Quod si Regibus tributum, honorem, obedientiam vltrò rependitis quòd corpora vestra custodiant, bonáque caduca & temporalia conseruant, dum Rempublicam tuen-

Rom. 13.

tur : quid non (obsecro) vestris Pastoribus par est vos reuerentiæ, obedientiæ & subiectionis deferre, qui pro vestra æterna salute, perennes agunt excubias, & Deo in extremo examine sunt pro vestris animabus rationem supra modum exactam reddituri. Magna est sanè Pastoris occupatio, totus enim oculus antè & retrò esse debet: sed longè maius periculum, nec enim satis est vt sibi prospiciat, de ouibus creditis saluandis non minus quàm de seipso sollicitum esse oportet : rationem enim non solùm pro seipso redditurus est in tremenda illa die, qua *iustus vix saluabitur, & iudicium à domo Dei incipiet:* 1. Pet. 4. sed de animabus insuper quas Christus redemit sanguine suo, quásque fidei eius commisit eo fine, vt die ac nocte illarum saluti inuigilet, earúmque salutem quibusque possit modis promoueat. Vide quantum sit onus Pastorum & Rectorum, tam Episcoporum quàm Presbyterorum; inferiori enim ordini tantum munus non imponitur. Horret animus tremendam referre sententiam, quam magnus Doctor & Antistes Chrysostomus, Apostoli hæc verba perpendens pronunciat hom. 34. *Miror, si potest aliquis Rectorum saluari?* Quæ meditatio Marcellum II. optimum Pontificem in tantas animi angustias coniecit, vt non diu tantam sarcinam ferre potens, vix adhuc in Pontificatu elapso mense, obierit, interim semper dictitans, *Miror si quispiam hominum in hac sancta Sede saluari possit.* Et tamen vt ait S. Bernardus ad Eugenium: *Locus iste sanctus est: locus enim est Petri:* & tot sanctorum eius successorum, qui partim martyrio, partim insigni vitæ sanctimoniâ, doctrinæque insignis & sanctæ sollicitudinis meritis, hinc ad superas sedes tam fortiter quàm feliciter triumphato mundo peruenerunt. Sed de calamitosis his temporibus (vt reor) Marcellus II. hoc verbum intelligebat, quia dies adeo mali sunt, vt iam Christi Domini oraculum impleri videatur, vt *ipsi etiam periclitentur Electi.* Nec est quòd Matth. 24. 24. inferiores Pastores se tutos ab hoc discrimine existiment, eo quod minus graui pondere onerentur, saluari enim poterit Pontifex, cui ferendus orbis incumbit; & Episcopus qui hominum myriades pastorali suæ sollicitudini subiectas habet : Et è contrà damnari Parochus, non dico, qui millia quædam animarum suam in curam suscepit, at qui vel paucas habet fidei suæ commissas; ideo *bonus Pastor cognoscit oues suas & vocat nominatim,* quia sigillatim de vnaquaque co- Ioan. 10. ram Deo rationem in tremendo iudicio redditurus est. Dicit misericors ille Samaritanus stabulario, cui sauciatum à latronibus hominem commendabat, *Curam illius habe & quicquid pro eo supererogaueris, cùm rediero reddam tibi.* Luc. 10. 35. Quid igitur, si quem curare hic debuerat, occiderit, in reditu commendatoris ab eo auditurus est, nisi, *sanguinem eius de manu tua requiram*; etenim quia non pauisti, occidisti? Ezech. 3. 18.

Crescit vehementer gregis debitum erga suum Pastorem ex tanta Pastoris in gregem suum obligatione; quamobrem Apostolus hoc motiuum pro præcipua ratione inculcauit: *Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Heb. vlt. vrget deinde ab ipso fidelium commodo & incommodo : valde enim saluti plebis hæc eius subiectio &

obedientia conducit, *Vt cum gaudio hoc faciant.* Si enim pastoribus suis Christiani, vt par est, subiiciantur eísque alacriter obediant, hæc obedientia onus pastorale leue, suaue ac pergratum facit: at è contra longè onus aggrauat peruicacia inobedientis gregis, idcirco addit Apostolus, *vt non faciant gementes, hoc enim non expedit vobis.* Gemunt enim pastores sub onere regiminis, dum ex plebis malitia suos labores irritos & frustraneos esse conspiciunt, sic gemunt & suspirant; ascendítque iste gemitus ad Dominum, qui iniuriam ipsis illatam vt suam propriam intuetur atque vlciscitur, sicut Moysis & Aaron irrogata dudum ab Israëlitis aspexit gemitus, opprobriáque vindicauit, sicut & Samuëlis audiuit clamorem, cui respondit, *Non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos.* 3. Reg. 8. 7. nam & Apostolis suis, eorúmque in animarum regimine successoribus ait: *Qui vos audit me audit, & qui vos spernit, me spernit, & eum qui misit me.* Porro in extremo iudicio, pronunciabit, *quod vni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis.* Matth. 25. 40. Si suum igitur officium Pastores obeunt, graue hinc detrimentum eis qui causa sunt huius mœroris profectò impendit. Pœnam inobedientiæ & rebellionis luent apud Deum, qui quem pastorem dederat vtilem, auferet ingratis, desidémque patietur constitui, *qui cæcus cæcos ducens, sese cum eis præcipitabit* in exitium sempiternum. Satius esset nullum habere pastorem, quàm lupum rapientem & dispergentem oues sub fucato pastoris nomine pati. Et tamen quis possit enumerare pericula atque detrimenta, quibus grex exponitur, dum pastoris destituitur solatio: grex enim qui pastorem non habet, est sicut exercitus sine duce, sicut chorus sine coryphæo, sicut nauis absque nauarcho, sicut familia sine patre. Expedit igitur vt vnaquæque diœcesis habeat suum Episcopum, & quælibet parœcia Parochum seu proprium Sacerdotem, cui vt ordo & harmonia in Ecclesia conseruetur, ab omni fidelium grege vt duci, vt coryphæo, vt nauarcho, vt patrifamilias promptè & alacriter iuxta præceptum Domini obtemperandum est.

Luc. 10.
Matth. 25.
Id. 6.

ARTICVLVS II.

Officium Pastoris erga gregem suum.

IN Episcopali Monogamia, atque Panoplia Episcopali perplura de Episcopi officio perscripsimus. Hîc de Presbyteris quibus propriæ plebes ad regendum cum parochiali Ecclesia assignantur, locus exigit vt saltem obiter tractare incipiam.

Qui bene præsunt Presbyteri (ait Apostolus 1. Timoth. 5. 17.) *duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Iam enim ex quo Christi sunt Sacerdotes & Ministri, Ecclesiæ duces & custodes & animarum curatores ac pædagogi, honor non vulgaris debetur. Quamobrem Caluinus teterrimus Catholicæ Ecclesiæ hostis, postquam in Ecclesiasticorum virorum plerosque gradus, statúsque dirè debacchatus est, vbi tam de Episcoporum & Parochorum mu-

nere titulóque ei incumbit dicendum, quid sentiat, præcipitem iam impetum sistit: *Nunc*, inquit, *de Episcopis & Curionibus locus exigit vt loquamur: Quorum ingenuè fateor, status sanctus est ac venerabilis, dummodò ritè eodem defungantur.* Atque id est quod bonis omnibus est optandum; quódque Apostolus signato ad Timotheum documento maximè exigit & commendat. Præesse enim eos legitimo iure, videlicet ex institutione Domini, reuocari in dubium non potest: Sed quid iuuat gregem si præsint quidem, at non prosint? honore ideo digníne erunt? ita quidem attenta ratione dignitatis, sed non operis intuitu, si sint desides & ignaui. Verùm si strenui & vigiles de suíque gregis salute ex animo solliciti, tum non simplici, sed *duplici honore digni* censeantur, nempe quia non solùm præsunt, sed quia *bene præsunt, maximè si laborant in verbo & doctrina.* *1. Tim. 5.*

Hoc igitur est quod aduertant Parochi, scientiam salutis propriam eorum professionem esse: sed non sufficere, si ea præditi sint, nisi in gregis commodum ex hoc fonte fluenta doctrinæ cœlestis deriuare studeant.

Quærunt sacrorum Canonum interpretes, quænam scientia in eo cui confertur ab Episcopo beneficium simplex, ipso iure requiritur? Respondéntque iuxta glossam communiter receptam *In Clement. Vnicum de concessione præbendæ*, satis esse, siquis sciat legere, canere & construere, id est non incongruè loqui. Cæterùm in Curato seu Presbytero, qui parœciali Ecclesiæ præest, id neutiquam sufficit, sed necessariò exigitur, vt possit docere, prædicare, Sacramenta ministrare & ea explere omnia, quæ spectant ad curam animarum & creditæ sibi Ecclesiæ regimen iuxta Clement. *dudum*, tit. *de sepulturis*, Vbi Hostiensis singulas huius muneris partes exponit. Verùm de debito prædicationis ab animarum Pastore officio persoluendo Concilium Tridentinum consule sess. 5. in Decreto de Reform. c. 2. & sess. 23. in Decreto de Reform. c. 1. & sess. 24. in Decreto simili cap. 4. Sed de officio prædicandi infrà ex instituto opere, libro scilicet 4. huius partis, id est immediatè sequenti, nobis tractandum erit. Et iam in Panoplia nostra Clericali de scientia & sacra lectione multiplicíque eruditione in viro Ecclesiastico requisita, satis luculenter disserui.

§. I.

Sollicitudo Pastoris.

IAM igitur ad cæteras dotes spectandum, quibus conuenit Pastorem animarum instructum esse. Ait Apostolus *Qui præest, in sollicitudine.* Hinc cura, propriè nominatur præfectura Ecclesiæ parœcialis, quia gerendi sollicitudinem perennem pro animarum salute huic Ecclesiæ Præposito munus incumbit. Scitum est illud Bernardi, ausus temerè inuolantium ad eiusmodi officia, quæ vocant beneficia, prudenter ac appositè ad proprium huius tituli vocabulum, salséque & *Rom. 12.*

acutè carpentis, *Sunt qui Curas currunt, non vt curam habeant, sed vt viuant sine cura.* Decimis scilicet & oblationibus sine vllo labore ac merito saginati. Non eo fine pastorale officium institutum est: Æquum est quidem vt qui altari seruit, ipse de altari viuat, & *qui bene præest Presbyter duplici honore*, id est obseruantia & subsidio potiatur; dicit enim Scriptura, *non alligabis os boui trituranti.* Deut. 25. Et *dignus est operarius mercede sua.* 1. Timoth. 5. 18. Vnde S. Augustinus in proprio de pastoribus sermone, *Accipiant*, inquit, *pastores sustentationem necessitatis suæ à populo, mercedem verò suæ dispensationis à Domino. Non enim idoneus est populus, reddere mercedem illis qui sibi in charitate seruiunt.* Tantum enim est onus, tam arduum est opus, vt si illud vt oportet expleant, nulla mercede possit humana compensari; si verò perfunctoriè agitur, aut ab eo cui incumbit obeundum negligitur, quisquis ille sit, ne quidem dignus est qui tantillo honoris impendio vel subsidio vitæ perfruatur.

Certè non sine causa Maiorum pia industria effecit, vt supra Templi pinnacula effingeretur Gallus: nimirum ad significandum Pastorem qui Christi ouili præest, decere tanquam Gallum esse peruigilem, deberéque subiectarum sibi animarum vigilantiam ad studium salutis ineundum perenni sollicitudine excitare. Quam in rem Alciatus scitè & eleganter cecinit:

Instantis quod signa canens dat Gallus Eoi,
Et renouet famulas ad noua pensa manus.
Turribus in sacris effingitur, ærea mentem
Ad superos peluis quod reuocet vigilem.

Huc collineat præcitatus Apostoli locus, *Qui præest in sollicitudine*, id est, in id quàm maximè studij totus incumbat, nihil magis in curis habeat quàm gregi tuendo, pascendo, regendo inuigilare, quæque omnibus & singulis profutura sunt, mente diurna, nocturnáque meditari satagere, omni conatu & affectu in hoc opus omnes sui muneris partes explere, illud Apostoli esse cogitans, *Vide ministerium quod accepisti, vt impleas illud.* Nec enim satis est quasdam partes tantùm obire: sed omnes & singulas necesse est persequi & peragere, est enim cura animarum circularis: *Circuit* inimicus noster *diabolus quærens quem deuoret:* Circuire debet animarum pastor, vt eas seruet, ac vigili mente manúque tueatur, totus sit oculus, totus sit animus & cor. Nihil ducit Apostolus quicquid asperum pro Christi nomine patiebatur, *pericula, vigilias, ieiunia, famem, sitim, nuditatem, labores, ærumnas, saxorum imbres, plagas, carceres, mortis discrimina;* quasi hæc omnia leuia essent, præ animi æstu & feruore quo eius præcordia, animarum salutem spirantia adurebantur; *Præter illa* (inquit 2. Cor. 11. 23. &c.) *quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*, quas, ceu vnica omnes essent, intimo amore perpetique studio opitulandi complectebatur. Nec solùm Ecclesias, sed singulos quosque fideles eodem zelo prosequebatur: *Sicut*, inquit ad Philipp. 1. 7. *mihi iustum est vt hoc de vobis omnibus sentiam, eo quod vos*
habeam

Coloss. 4.
1. Pet. 5.
2. Cor. 11.
Ibid.

habeam in corde & in vinculis meis: quis enim infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? hic est verè pastoralis spiritus, hic zelus quo feruere Christus eos voluit, quos animarum pastores constituit: *Si diligis me* (ait ad Petrum omnium Pastorum typum & ideam) *pasce oues meas.* His enim verbis eum non tam *omnipotentiæ organum*, quàm *amoris sui vicarium* (vt eleganter ait S. Ambrosius in vlt. Lucæ) erga redemptas oues proprio suo sanguine instituit. Amor est quidam ignis; porrò ignis nunquam quiescit, semper est in actu, semper est in motu, omnia Dei ignea sunt. Qui igitur vices Dei gerit, in animarum regimine & tutela, totus igneus esse debet; amore Domini sui pro gregis commissi salute: semper eum vigilare oportet, ardenti studio insistere, sibi iniunctæ à Domino, exequendæ animarum, quas in curam suam suscepit ab ipso Domino, procurationi. Redeo ad illud monitum Apostoli, Coloss. vlt. *Dicite Archippo*, (vel cuilibet pastori non tantùm summo Pontifici, vel Episcopo: sed Parocho etiam quantumuis exigui gregis rectori, & cuilibet animarum curatori) *Vide ministerium*, non quidem quod meruisti, sed *quod* miro dono gratiæ *accepisti*, non ab Angelo, vel homine, sed à Domino, *vt illud* non quidem aliqua ex parte exequaris, sed circumquaque *impleas*, eóque plenè & perfectè perfungaris. Domini enim agis officium, eius enim sunt hæ oues quas procuras, & sicut eas tibi credidit, ita eas à te repetet ad vltimam vsque, quantumlibet vilis & despecta tibi videatur. Hic igitur dilecti discipuli voce, *bonus pastor qui animam suam posuit pro ouibus suis* te iterum admonet atque interpellat, *Esto vigilans & confirma quæ moritura erant* (tua fortè desidiâ & incuriâ plus quàm eorum reatu) *Non enim inuenio opera tua plena coram Deo. In mente ergo habe qualiter acceperis & audieris, & serua*, (scilicet vigili oculo, intenta mente, & sedula manu ouiculas à me tibi commendatas) *si enim non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur, & nescies qua hora ad te veniam?* Atque hæc obiter de pastorali sollicitudine.

2. Cor. 11. *Ioan. 21.* *Ioan. 10.* *Apoc. 3. 3.*

§. II.

Prudentia.

CVM Dominus suos mitteret discipulos ad oues suas toto orbe dispersas, in vnum gregem colligendum, inter cætera quæ consectanda eis virtutum studia commendauit, prudentiam iniunxit affectandam. *Estote*, inquit *prudentes sicut serpentes;* Non dixit fortes estote vt leones, veloces vt aquilæ, sed prudentes, & quidem sicut serpentes, quorum non vis, sed solertia existimatur. Virtus enim hæc primaria est animarum pastori seu hominum piscatori, quales suos discipulos Christus esse constituit.

Math. 10.

Neminem fugit in regimine reipublicæ, prudentiæ primas deferendas esse, vt quæ iuxta Philosophum, chorum virtutum ducit, & sine qua virtus quantumuis magna & speciosa, sua à natura dege-

nerat, atque in vitium vergit; ideo inter primas dotes quas in Pastore exigit Apostolus, prudentiam assignat: mox enim ac eum esse debere *irreprehensibilem & sine crimine* statuit, *sobrium & prudentem* eligendum affirmat: nec mirum, nam vt eleganter ait S. Gregorius Nazianzenus, *Animarum cura ars est artium, scientia scientiarum*; Nihil etenim tam arduum factu quàm hominem regere, animal scilicet omnium varium & multiplex. Regere autem longè facilius est in rebus merè politicis, quia gregale est animal, quàm in Ecclesiasticis & diuinis. Neque enim est omnium fides, nec facilè se flectit homo ad ea quæ suis sensibus aduersantur, qualia sunt præcepta vitæ Christianæ, quæ adeo carni repugnant & sanguini, vt S. Hieronymus dicere non dubitauerit, *Vitam hominis si secundùm Euangelium instituatur, nihil aliud esse quàm perennem crucem atque martyrium*; quod aliis verbis Apostolus expressit, vbi ait, *Omnes qui piè volunt viuere in Christo tribulationem patientur.* Et *eos qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis.* Gal. 5. 24. Qui enim verus est miles Christi, eiúsque spiritu viuit, agitur, militat, hic carnem suam crucifixit: id est non tantùm vitia & mala desideria, sed ipsam carnem corruptam, quasi fomitem concupiscentiarum castigat & crucifigit per ieiunia, cilicia, labores, honorum fugam, odium deliciarum, & diuitiarum contemptum. Hæc schola Christi est, ad quam dirigere hominem carnalem, voluptatibus immersum, diuitias appetentem, gloriæ mundi & honoribus inhiantem, res est profectò supra modum ardua ac difficilis. sanè etenim hîc opus, hîc labor est. Verùm hæc est tamen Pastoris animarum professio. Multa igitur ei opus est prudentia, industria, & patientia, vt homines adeò repugnantes vitæ eiusmodi principiis & exercitiis, ad hanc Christi scholam dirigat, eósque ad ipsius consiliorum, præceptorum, exemplorum amussim adæquare & efformare possit. vnde ait Apostolus, 2. Timoth. 4. Ne præ operis difficultate pastor despondeat animum: *Testificor coram Deo & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum ipsius & regnum eius, prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina.* Bone Deus, quàm stupenda verbi fulmina! sed quàm admiranda opus est prudentia, industria atque peritia pastori, vt se in tot formas, figurásque etiam oppositas, & inuicem contrarias, quas hic depingit Apostolus, transuertat. An idem est agere opportunè, vel importunè? prædicare verbum, & simul loquendo instare operi laboriosissimo; arguere, & obsecrare, demulcere & increpare? Vltrò iam do manus B. Chrysostomo asserenti lib. 2. de Sacerdotio, *Pastori multa opus esse patientia & sexcentis etiam oculis, vt vndique circumspicere possit quæ sint sibi docenda & agenda.* At non abs re fortassis subiiciam, sexcentis eidem opus esse artibus, vt queat hominibus curæ suæ commissis, quæ sui sunt muneris & eorum debiti suadere. Quamobrem ait Apostolus curandæ hominum salutis scientissimus, *prædica verbum*, non tuum, sed diuinum quod semen est æternitatis; initiúmque fidei atque iustitiæ: *insta*, clamare ne cesses, loquere quæ decent & prosunt, sed

1. Tim. 3. ad Tit. 1.

Apol. 1.

2. Tim. 3.

constanter, ne quiescas, sed tuis principiis insiste; *Argue* coæquales, *obsecra* seniores, *increpa* iuniores? Quin eosdem aliquando argue, aliquando demulce, & ora, aliquando etiam corripe & increpa; sed *in omni patientia & doctrina*, id est cum omni patientia, & vt Græcè est μακροθυμία, longanimitate: quia si toleras tantùm ad momentum, nihil proficies, opus est enim patientia, eáque aliquando diuturna, nec modò prolixa patientia, sed etiam multiplici: vnde ait Apostolus, *in omni patientia*, quæ scilicet modis omnibus demonstratur, operibus nimirum & verbis officiosis. Ponit verò cum patientia doctrinam, sed subordinatè, quia plerumque plus efficiet pastor animarum patiendo, quàm prædicando: sed tamen doctrina est necessaria. Etenim cùm sit homo animal rationale, argumentis & rationibus, quin & exemplis ac auctoritate mouetur, sine quibus adminiculis patientia interdum parum aut nihil prodesset; opus suum Pastor igitur exequatur, *in omni patientia & doctrina*, vt docet Apostolus.

Cæterùm prudentia non potest sine experientia comparari: *Qui enim non est tentatus*, inquit Ecclesiastes, *quid scit? vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Quamobrem iuuenes Sacerdotes, qui nullo adhuc munere perfuncti sunt, regimini animarum vix possunt esse idonei, quantumuis sint docti & eruditi. *In antiquis enim* (ait Iob) *est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Præclarè ideo S. Hieronymus suum docens Nepotianum, epist. 2. qua tractat ex professo de vita Clericorum & Sacerdotum, ait prouectiorem ætatem eorum, qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerunt, & in lege Domini meditati sunt die ac nocte, ætate fieri doctiorem, vsu tritiorem, processu temporis sapientiorem, & veterum studiorum metere dulcissimos fructus. At sunt tamen iuuenes, quibus vt Danieli quondam, postmodum vt sancto Remigio, *dedit Dominus honorem senectutis*, donúmque prudentiæ per infusum spiritum consilij, sapientiæ & intellectus: quibus absit vt animas regendi munus inuideam, aut dissuadeam oblatam sibi sine vllo ambitu, at solo & ingenti doctrinæ & pietatis merito animarum curam suscipere, & susceptam obire: petendi tamen semper à Domino, si non ipsum donum, saltem augmentum doni sapientiæ & prudentiæ, optârim esse memores; vt enim de sanctitate morum dicit in Apocalypsi Spiritus, *Qui sanctus est, sanctificetur adhuc.* Ita & qui supra ætatem prudentiâ pollet, sibi vt augeatur prudentiæ & sapientiæ lumen pascendis animabus apprimè necessarium, non desinat à Domino postulare, iuxta illud B. Iacobi, *Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat; postulet autem in fide nihil hæsitans. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.*

Eccli. 34. *Iob. 12.* *Dan. 13.* *Apoc. 22.* *Iacob. 1.*

Sed infusa dona, studium proficiendi aliis modis legitimis non excludunt. Nemo fuit in ipsa adolescentia Timotheo Pauli charissimo discipulo sanctior & sapientior: tamen sic eum admonet Apostolus, *Dum venio attende lectioni &c. Hæc meditare, in his esto; vt profectus tuus* *1. Tim. 4.*

manifestus sit; attende tibi & doctrinæ, tibi per prudentiam, aliis per doctrinam, *Attende* inquam, *insta in illis*, scilicet meditationibus & exercitiis. *Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Sic theoriam & praxim coniungit, sic doctrinam & prudentiam copulat, sic ipsam prudentiam experientiæ nectit.

Sacri Canones exigunt in Episcopo non solùm litterarum scientiam, sed etiam prudentiam & peritiam in negotiis pertractandis. 36. *dist. in summa.* At verò manifestum est in Episcopo Presbyterum contineri, eandémque habere formam: quamobrem Apostolus, præmissa institutione Episcopi, rectà transit ad Diaconum, nihilque de Presbytero prorsus exprimit. Vrget verò prudentiam in Episcopo, & proinde in Presbytero curam pastoralem plebis gerente reperiri: Nec solùm enim ait oportere esse *prudentem*, at subiungit, *domûs suæ bene præpositum; si enim domui suæ præesse nescit, Ecclesiæ Dei quomodo diligentiam habebit?* Est enim Ecclesia velut quædam domus; omnium autem in domo cura ac regimen patrifamilias incumbit, sic & Episcopo qui toti præsidet Diœcesi, sic & Presbytero qui propriæ Ecclesiæ & subiacenti Parœciæ præest. Quamuis longè sit difficilius Ecclesiam, quàm domum regere; idcirco maior admodum in Pastore animarum, quàm in patrefamilias prudentia exigitur; hac porro si careat, regendæ Ecclesiæ haud esse poterit idoneus; *Si enim suæ domui præesse nescit, Ecclesiæ Dei quomodo diligentiam habebit?* si nescit regere domesticos, res proprias dispensare, rectè in priuatis negotiis & prudenter se gerere: quomodo Ecclesiæ præesse poterit, animas regere & docere, ac quæ agenda sunt facere, quæ vitanda declinare, tam pro se, quàm commisso sibi populo?

Ad Tit. 1.

Vt verò prudenter se gerat in omnibus quædam sunt principia, quæ scire & perpetuò sequi debet.

1. est, vt fiat *omnibus omnia, vt omnes lucrifaciat* iuxta Apostoli documentum, pariter & exemplum 1. Cor. 9. Non enim vno & eodem modo singuli tractandi sunt, quando nec à medicis vna eadémque medicina ægrotantibus adhibetur: sed Pastor sese ad omnes & singulos pro eorum genio, statu, ætate, propensione, actu, vel habitu attemperabit; sit comis oportet, idémque grauis, mansuetus, & seuerus, pronus ad obsequia, ad ministerium impiger, erga probos humilis, erga audaces fortis, semper liber, sic tamen vt non ad pertinaciam declinet, nec ad seruilem submissionem se abiiciat, alios blandis verbis mulceat, alios minis terreat, eosdémque tum monendo, tum arguendo, tum rogando, tum corripiendo, à perditionis semitis, in viam salutis reuocare studeat. Egregium opus *de Cura Pastorali* S. Gregorius conscripsit, in cuius 3. parte artem Pastori tradit admonendi spirituales oues eius curæ commissas. Cap. 1. huius partis inscriptum est, *Quo pacto pastor, auditorum ratione habita, singulos ad ædificationem hortari possit*, hinc sigillatim ostendit propriis sub titulis, 1. Aliter admonendos esse viros, aliter fœminas. 2. Aliter iuuenes, aliter senes. 3. Aliter diuites, aliter locupletes. 4. Aliter qui læti sunt, aliter tristes; 5. Aliter su-

periores, aliter inferiores. 6. Aliter seruos, aliter dominos. 7. Aliter sapientes, aliter hebetes. 8. Aliter impudentes, aliter verecundos 9. Aliter pusillanimes, aliter proteruos. 10. Aliter impatientes, aliter patientes. 11. Aliter beneuolos, aliter inuidos. 12. Aliter simplices, aliter impios. 13. Aliter incolumes, aliter ægros. 14. Aliter qui metu pœnæ innocenter viuunt, aliter qui sic in iniquitatibus induruerunt, vt neque per flagella corrigantur. 15. Aliter nimis tacitos, aliter multiloquio assuetos. 16. Aliter pigros, aliter præcipites. 17. Aliter mansuetos, aliter iracundos; Aliter elatos, aliter humiles. 18. Aliter pertinaces, aliter inconstantes. 19. Aliter gulæ deditos, aliter abstinentes. 20. Aliter qui iam sua misericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapiunt. Longum esset per singulos titulos excurrere, sed tamen quasdam alias epigraphes, at insigniores, hîc est operæ pretium annotare. Aliter igitur monendos esse docet cœlibes, aliter coniugales; aliter peccatorum carnis conscios, aliter ignaros; aliter qui admissa peccata plangunt, nec tamen deserunt; aliter qui deserunt, sed non plangunt: Aliter qui mala quæ faciunt, etiam laudare non verentur; aliter qui accusant praua, nec tamen deuitant: Aliter qui repentina concupiscentia superantur, aliter qui in culpa ex consilio ligantur: Aliter qui licèt minima illicita tamen faciunt, aliter qui se à paruis custodiunt, sed aliquando in grauioribus demerguntur. Aliter qui bona nec inchoant, aliter qui bona inchoata non perficiunt; Aliter qui mala occultè agunt, & bona publicè, aliter verò qui bona quæ faciunt abscondunt, & tamen quibusdam actis publicè, mala de se permittunt opinari. Luculenter tractat de singulis his modis admonitionis pastoralis sapientissimus Pontifex, quem si Pastor animarum legerit in hac parte & arte quæ omnium est scitu abstrusissima, factu difficillima, poterit non inani compendio erudiri.

II. est Theorema prudentiæ, vt nihil præcipitanter faciat, iuxta illud: *Oculi tui recta videant, & palpebræ præcedant gressus tuos.* Prou. 4. *Qui enim festinus est, pedibus offendit.* ibidem c. 19.

III. Vt nihil quod sit magni momenti, sine consilio aggrediatur: ait enim per os Sapientis Spiritus sanctus Eccles. 32. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pænitebis.* Mirum quod legitur *in can. final. dist. 36.* Quòd Episcopus qui propter senectutem, vel nobilitatem erubescit discere à iuuenibus vel ignobilibus, sit velut membrum diaboli (propter superbiam) & haberi pro infideli mereatur. Concinit glossa *in can. peruenit dist. 84.* Quòd si Episcopus consilium in arduis vel dubiis non spernere suorum inferiorum, sed quærere & auscultare tenetur, quanto magis Parochus qui in tanta dignitate non est? Pulchrè sanctus Augustinus ad illa verba Apostoli, *Oportet* 1. *Tim.* 3.
Episcopum esse prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, Doctorem obseruat. *Martyr Cyprianus legit docibilem;* quia si doctus sit, sed superbus, & sui sensus semper tenax, vix populo cui præest, prodesse po- *Iac.* 4.
terit, *Deus enim superbis semper resistit, sed humilibus dat gratiam.* Typus Presbyteri est Episcopus, si igitur Episcopus non solùm doctus, sed

docilis, & ad consilia & monita auscultanda paratus esse debet, multò magis Parochus, qui tantæ gratiæ vnctionem quantam Episcopus non recepit, nec ea in sublimitate qua fulget Pontifex, constituitur. Acquiescat igitur consilio prudentum, & sit non modò doctus ad populum erudiendum, sed docilis etiam ad prudentum consilia inquirendum & sequendum, iuxta illud Tobiæ 4. 19. *Fili mi, consilium semper à sapiente perquire.*

IV. est, vt in arduis & dubiis suum semper Episcopum consulat, iuxta diuinum istud oraculum, Deut. 17. 8. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris: inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram &c. Surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniésque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæréśque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerísque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram.* S. Hieronymus de se testatur, fuisse Damaso Papæ adiumento ad respondendum consultationibus synodalibus tam Orientis quàm Occidentis, quæ ad Sedem Apostolicam deferebantur. Decretales libri nihil aliud sunt quàm consultationes Episcoporum, qui in casibus difficillimis ad summum Pontificem & Sedem Apostolicam recurrebant, consilij, vel iudicij petendi causâ; atque ad eorum postulata Pontificis responsa aut decisiones; & hoc quidem ex stabili iure quo causæ maiores Sedi Apostolicæ reseruantur. Porro vt oraculum Episcopi est Pontifex, vel Sede vacante, Apostolici Senatus collegium; quo ex more S. Cyprianus durante inter-pontificio, Clerum Romanum frequenter consulebat; sic & Presbyteri, præsertim parœciæ præfecti, proprium oraculum est eius Episcopus, sine cuius non solùm consilio, sed & iussu & arbitrio sacri canones illi prohibent quicquam grauis alicuius momenti præsumere: sed non solùm iis in rebus, in quibus Canones Parochum obligant adire suum Antistitem ad eius arbitrium postulandum vel imperium recipiendum, hoc fieri debere censeo; at ex æquo & bono, etiam in casibus dubiis, & Episcopali audientia dignis, in quibus consilium, vel nutum Episcopi sui explorare non tenetur. Tum enim quod agendum incumbit meliùs dirigetur, & Deus qui benignis oculis semper humiles respicit, hanc demissionem & humilitatem Sacerdotis, Episcopo etiam in adiaphoris deferendis, gratissimam habebit, feliciorique compensabit, rei, quæ gerenda est, successu.

V. Axioma prudentiæ, id est quod tradit S. Bernardus lib. 4. de Consid. c. 3. videlicet necessarium esse, vt Pastor plurima nesciat, pleraque dissimulet, & nonnulla obliuiscatur; nec enim necesse est Pastori omnia scire quæ de se apud plebem dicuntur. Et melius est perplura dissimulare, quàm de iis quærere rationem, satiúsque esse plurima obliuisci, quàm memoriæ imprimere, ex quorum reminiscentia possent acerba vindictæ semina suboriri, ac in prauos euentus pullulare.

VI. à S. Gregorio, part. 2. citati eius Pastoralis assignatur c. 4. cuius titulus est, *Vt sit* (pastor) *discretus in silentio, vtilis in verbo, ne scilicet* (vt subiicit in textu) *aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat; sicut enim incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit.* Fusè persequitur hoc argumentum S. Gregorius, adductis plerisque scripturæ auctoritatibus & exemplis quæ facile fuerit apud ipsum, Pastori, suæ & proprij gregis salutis studioso perlegere; quod sanè non erit sine oblectatione & fructu. Atque hactenus de vsu prudentiæ.

§. III.

Patientia.

APOSTOLVS cùm suum Timotheum docet, & in eo Pastores instituit, ab illo & iis summoperè exigit vt in patientia suum onus tam arduum quàm graue & asperum sustinere memorentur: *Prædica verbum*, inquit, *insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Non satis erat Apostolo dicere *in patientia*, sed ait *in omni patientia.* ad insinuandum non simplici patientia Pastori opus esse, at esse opus multa patientia, non solùm diuturna quæ est longanimitas, sed omni patientia quæ modis omnibus exercetur, & quibusque experimentis ostenditur. Cùm Saulum conuersum in Paulum Dominus Apostolatui gentium destinaret, *Ostendam* (inquit ad Ananiam) *quanta illum oporteat pro nomine meo pati.* Et certè tanta Paulus subinde passus est, vt nec ipse enarrare sufficiat. 1. Cor. 9. at breui epilogo, ea quæ in sola Asia perpessus est omnia complexus. 2. Cor. 1. 8. *Nolo*, inquit, *vos ignorare fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus, supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere.* Eadem sors omnibus illis imminet qui ad animarum regimen vocantur. Vnde mittens Apostolos Dominus, *Sicut misit me Pater*, inquit, *sic & ego mitto vos: non est seruus maior domino suo, nec discipulus magistro.* nec domesticus filio. Æternus pater vnigenitum suum filium hunc in mundum misit, sed non ad gaudia & honores, verùm ad labores & dolores, ad contumelias & opprobria, ad flagella, ad crucem, & ad mortem: haud æquum erat vt suos seruulos ipse Dominus ad suauiora destinaret; nihil eis in hoc mundo, nisi persecutiones & tribulationes grauissimas prædixit, sed illos seminare in lacrymis vt meterent in exultatione, voluit. Et notatu dignum quoniam non à dæmonibus, non ab elementis: sed ab hominibus, & quidem notis & propinquis significauit eos, contradictiones & persecutiones, molestias & tribulationes, extremáque odia fore hac in vita passuros; *Non est seruus*, inquit, *maior domino suo, si me persecuti sunt & vos persequentur, si meum sermonem seruauerunt, & vestrum seruabunt.*

2. Tim. 4.

Act. 9.

Ioann. 20.
Idem 13.

Psal. 125.

Ioan. 15.

Non est igitur quòd Pastor impatienter ferat sibi immorigeros esse, quos par erat illi tanquam patri per omnia esse obse-

quentes : *ille ad regimen animarum accedat* (inquit S. Gregorius, Pastoralis part. 2. c. 10.) *qui cunctis carnis passionibus moriens, iam spiritualiter viuit, qui prospera mundi postponit, qui nulla aduersa pertimescit, qui per pietatis viscera citiùs ad ignoscendum flectitur, qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur.* Addere liceat, qui contemptus, iniurias, contradictiones à propriis subditis pro Dei amore & gloria, & illorum procuranda conuersione & salute, pati paratus est, memor illius dicti Apostolici, *erit tempus quo sanam doctrinam non sustinebunt.* Nec enim ideo cedendum, sed instandum muneri, & in omni patientia & doctrina, inceptum opus salutis, etiam illis inuitis & renitentibus persequendum, iuxta monitum istud Iudæ Apostoli, *Aliis autem misereminí in timore, alios saluate, de igne rapientes.* Sed non est hoc opus ludicrum, at perarduum & quàm laboriosum atque difficile; *Magnum quidem est,* ait S. Chrysostomus, *magnum, inquam, est pastoralis sollicitudo, magnum & quæ multa indiget sapientia & fortitudine.* hom. 59. in Ioannem. Ideò *can. Ferrum, dist. 50. Pastor sicut ferrum esse debet, quod tunsionibus non cedit, sed ijs vt in malleo & incude videre est, induratur.* Quapropter ait Dominus ad Sacerdotem. Ierem. 1. *Ego dedi te hodie in ciuitatem munitam, in columnam ferream & in murum æneum.* Et rursus, *Ecce dedi frontem tuam valentiorem faciebus eorum; vt adamantem & silicem dedi faciem tuam.* Ezechiel. 3.

2. Tim. 4.

Iud. v. 23.

At si ita est, cur Deus virgam Aaron, quæ pastoralis officij symbolum erat, florere derepente faciens, in flores & fructus amygdalinos erumpere voluit? nihil amygdalo suauius, nihil eius floribus tenerius, fragilius, & qui vt facilè germinant, sic primâ aëris inclementiâ decoquuntur ac in puluerem soluuntur. Nihilominùs aptè virga amygdalina, pastoris animarum affectus & officium repræsentat. Nam 1. sub dura cortice, seu testa lignea nucleum dulcissimum continet, & ita sub aspera vita & mortificatione plena, mansuetudinem spiritus & morum suauitatem decet pastorem suis ouibus exhibere, ait enim suis discipulis Dominus, *Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis* (in hac lenitate) *requiem animabus vestris, & in patientia vestra possidebitis animas vestras.* Eleganter ad hæc, S. Gregorius Nyssenus lib. de vita Mosis, agens de hac virga Aaronica : *Aspera & continens duráque debet esse exteriùs Sacerdotis vita, intùs autem in occulto suaue quodpiam edulium continere, quod tunc manifestatur* &c. *cùm fuerit lignea testa defracta.* 2. Quia amygdalus subitò & penè simul turgescit, floret, & fructificat, antéque folia enata, baccas, flores & fructus producit. Quod symbolum innuit, Pastorem actiuum & vigilantem, promptum & expeditum, ad sui muneris subeundum actiones, exempláque potiùs virtutum, quàm eloquia pulchritudinis proferenda, at hoc non satis est. 3. Nam insuper laboriosum, strenuum, patientem, & fortem illum esse oportet; necessum est vt amygdalus quæ prima inter arbores floret, frigora quoque, ventos, pluuias, grandines excipiat, & superet. Immediatè Parœcus animas pascit & regit. Episcopus superintendit, & vt sibi Diœcesani tam Clerici quàm Laïci obediant, pote-
state

Matth. 11.

Luc. 21.

ſtate præſtat qua eos poſſit in obſequium cogere; hinc baculum ſeu virgam geſtat in manu, quæ indicium eſt non ſolùm directiuæ facultatis, ſed poteſtatis etiam coactiuæ,

Curua trahit quos recta regit, pars vltima pungit.

At parœciali paſtori, vis coactiua non competit. Stola tantùm eſt inſignis, nullàque alia arma ei ſuppetunt quàm preces, hortationes & monita. Quæ ſi oues contemnant, nihil vltra habet quod faciat, niſi cum gemitu ad tabernaculum confugere, orationíſque ad Deum ſolum ei ſupereſt præſidium. Cuius dum auxilium implorat, nihil ipſi in ſuis preſſuris & anguſtiis, quas ex plebis malitia perpetitur, niſi ſola ſupereſt patientia, quæ vt ait S. Ambroſius lib. 5. in Luc. c. 6. *perfectio eſt charitatis.* Præclarè & eleganter Tertullianus de hac agens virtute, eam depinxit, tótque ipſam lineamentis pulchram & amabilem exprimit, vt cæcus ſit oportet & ſtupidus qui in eius amorem non rapiatur: *Vultus enim* (inquit) *illi tranquillus & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugoſitate contracta; remiſſa æquè in lætum modum ſupercilia, oculis humilitate non infelicitate deiectis, os taciturnitatis honore ſignatum, color qualis ſecuris & innoxiis; motus frequens capitis in diabolum & minax viſus. Amictus circum pectora candidus & corpori impreſſus, vt qui nec inflatur, nec inquietatur; ſedet enim in throno ſpiritus eius mitiſſimus, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, ſed eſt teneræ ſerenitatis apertus & ſimplex. Fatigatur ergo aliena improbitas patientia tua. Quod patientiæ incubabo non dolebo, vlciſci non deſiderabo.* Quod maximè paſtor animarum cauere debet; nam ſi ſpiritum vindictæ habere vel minimis indiciis ſe prodit, odium in ſe vehemens ſubditorum excitat; & mille exponit inimicitiarum periculis: at è contrà, ſi ſe patientem & benignum præbet, pertinacium duritiem emollit, dúmque æquanimiter eorum impetum tolerat, eundem ipſa ſua patientia refringit & ſuperat. Hi ſunt enim actus & officia patientiæ ex eiuſdem Tertulliani præconio; *Patientia finem munit, pacem gubernat & dilectionem adiuuat, humilitatem inſtruit, pœnitentiam expectat, exhomologeſim adſignat, carnem regit, ſpiritum ſeruat, linguam frenat, manum continet, tentationes inculcat, ſcandala pellit, martyria conſummat, pauperem conſolatur, diuitem temperat, infirmum non extendit, valentem non conſumit, fidelem delectat, gentilem inuitat, ſeruum domino, dominum Deo commendat, fœminam exornat, virum approbat; amatur in puero, laudatur in iuuene, ſuſpicitur in ſene.* Quantò magis in Sacerdote, in Eccleſiæ præfecto, in animarum paſtore? qui boni illius paſtoris imaginem præ ſe ferre debet, qui pro ouibus animam ſuam ponere dignatus eſt, totúmque ſanguinem profundere. At de patientia hactenus pro inſtituto ſatis.

§. IV.

Amor Dei.

PASTOR qui Deum amat, omnia difficilia & aſpera per hunc amo-

Can. 5. rem superabit. *c. Charitas de pœnit. dist.* 2. Ideóque Christus iam post triumphum de morte, abiturus ad Patrem, cùm Ecclesiæ suæ sollicitus de constituendo in sui vicem pastore cogitaret, non de fide (vt olim fecerat) vel de constantia & fortitudine, sed de amore ipsum quem designabat interrogauit, *Dicit Simoni Petro, Simon Ioannis, diligis me plus his? dicit ei* (Petrus) *etiam Domine, tu scis quia amo te? dicit ei, Pasce agnos meos? Dicit ei iterum, Simon Joannis diligis me? ait illi, etiam Domine, tu scis quia amo te. dicit ei, Pasce agnos meos? Dicit ei tertiò, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò amas me? & dixit ei, Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te; dixit ei, Pasce oues meas.* Vbi duo maximè notatu digna sunt, scilicet interrogatio de amore, & ipsius amoris toties iterata professio: æquum enim erat palam facere cæteris discipulis, quàm dignus esset is cui tanta gubernatio committenda erat. Atque hæc capacitas non solùm à fide, nec à miraculis, sed ab amoris magnitudine & sinceritate, potissimùm dimetienda censetur: quia si verus sit amor, fides quoque & miranda quæque obsequia necessariò consequentur. Sunt qui accuratiùs singula hæc Christi verba ad Petrum expendunt. *Dicit Dominus Petro, Pasce,* non dicit rege, impera, dominare, guberna vt Rex, vt Imperator, sed rege vt pastor bonus, & vt verus pater. *Pasce*, inquam, *agnos*, tenellas has animas quas in lectulo meæ crucis nuper cum extremo amoris enixu peperi: *Agnos* inquam *meos* homines veterem hominem exutos, nuper in nouitatem vitæ genitos, & in me credentes, quos diligo vt filios meos, quia effeci mihi similes, omni iam peccato per lauachrum sanguinis mei purgatos, super niuem propter innocentiam dealbatos, fide candidatos, gratiæ meæ lacte enutritos, *Pasce*, inquam, *agnos meos*, id est fideles meos, non tuos, non vt rem tuam: sed vt rem meam, hoc age; propterea enim inquisiui à te, vtrum me amares, quia rem meam, eámque mihi charissimam tibi singulari fiducia volui commendare. Quem ergo amorem in me profiteris, erga agnos meos exerce, ipsísque exhibe, certus *quod vni ex minimis iis* amoris impenderis, mihi contuleris. *Pasce* igitur non te, vt mali illi pastores de quibus dudum Pater meus conquerebatur, dicens, *væ pastoribus Israël qui seipsos pascebant, & non gregem.* Ezech. 34. sed *pasce agnos meos*. Ille seipsum pascit qui ex officio pastorali propriam quærit vtilitatem & gloriam, non ipsorum fidelium salutem quos gubernat. ideo Petre si me diligis non te pascere cogita, sed agnos meos, sed oues meas sicut oues meas pasce, non vt tuas; gloriam meam in iis quære non tuam, lucra mea, non commoda tua. Et verba sanè illa Domini ad Petrum digna sunt singula quæ à quolibet pastore animarum exactè perpendantur, altáque mente expensa, præcordiis profundè defigantur, sunt enim medullâ diuinorum theorematum refertissima. Verùm præcipuè verbum illud sedula meditatione versandum, *Diligis me?* perinde est enim ac si diceret cuilibet non solùm Episcopo, sed & Parocho, quod & Petro qui omnium apex & exemplar erat: si me amas, meorum agnorum curam suscipe,

Ioan. 21.

S. Aug. Tract. 123. in Ioannem.

& quam animam pro me vltro positurum promisisti, pro iis pone, hos ama, hos pasce, hos in corde & humeris porta; te enim volo esse erga eos vicarium mei amoris; non pasces certè vt oportet, nisi diligas, si me igitur diligis, hos agniculos tenerrimos, quos viscerali affectu tibi commendo, in sinum tuum, in vlnas tuas suscipe, pro eorum tutela die ac nocte inuigila, exhibe eis fertilia pascua, corde, voce, manu illos pasce, rege, protege; hos debiles porta, lassos tolera, lapsos erige, morbidos cura, lacta paruulos, consolare tristes, mulce proteruos, compatere languidis, aberrantes quære, inuentos tuis humeris impone, in ouile meum reuehere festina, nec labori parce nec sudori. Expone te vel extremo discrimini, vt è lupi rapacis faucibus illos eripias, sanósque & incolumes mihi restituas. Repetam enim à te quotquot agnos & oues tibi commisi. Sed si diligis me, ne timeas, quia semper adero tibi, & si fiduciam tuam in me reposueris, continuò meam experieris præsentiam, & opem recipies singulis necessitatibus opportunam. Cæterùm quantò plus amoris diuini in præcordiis suis habuerint animarum pastores, tantò digniores erunt qui exaudiantur à Domino: *Siquidem ipsi Sacerdotes* (ait Alexander Papa & Martyr*, can. 91. 1. q. 1.) *quanto digniores fuerint, tanto faciliùs pro necessitatibus pro quibus clamant, exaudiuntur.* Ille verò Deo gratior & dignior est, qui magis Deum diligit, vnde Petro non ait solùm, *Simon diligis me?* sed subiungit, *plus his*, ad innuendum quod in animarum pastore non simplex, ac in cæteris dilectio exigitur, sed amor longè feruentior, quo qui ardet magis pascendo gregi Dominico idoneus est. *Si igitur diligis me plus his*, (ait Dominus) *pasce oues meas. Pascere enim gregem Dominicum, amoris officium est* (ait S. Augustinus tract. 123. in Ioannem.

*epist. 1.

CAPVT V.

Pastoris officium esse, ouibus suis, bonorum operum exemplis præire.

MIRVM quod cùm Christus (Ioannis 10.) boni Pastoris dotes officiáque tam dilucidè Pharisæis prædicaret, ij tamen (ait S. Euangelista) *non cognouerunt quid loqueretur eis.* Nec tamen adeo mirum, quia ex iis erant, qui vt prædixit propheta Isa. 6. *videntes non videbant, & audientes non intelligebant*; (vtipse notat S. Ioannes 12. ℣. 40.) *vocem Christi nonnisi Christi oues audiunt, at illi de eius ouibus non erant,* vt eis ipse Dominus non semel exprobrauit. Pulchrè S. Augustinus tract. 26. in Ioannem post initium ad illa verba Domini: *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Da amantem, & sentit* (ait) *quod dico, da desiderantem &c. da sitientem & fontem æternæ vitæ sitientem, da talem & scit quid dicam: si autem frigido loquor, nescit quid loquor.* Ita planè Pharisæi & Scribæ Christum de suis ouibus & boni pa- Ioan. 6.

ſtoris inſignibus ac notis differentem, quamuis perſpicuè loquentem, mente non aſſequebantur, quia neque de ouibus erant ipſius Domini, neque ad eos boni paſtoris ſpectabant indicia; ſi enim de numero bonorum paſtorum fuiſſent, haud difficilè intellexiſſent quæ de dotibus & officio veri paſtoris Chriſtus ipſe Dominus enunciabat; Quid enim facilius intellectu his ipſis verbis Domini: *Bonus paſtor intrat per oſtium in ouile. Huic oſtiarius aperit, oues eius vocem audiunt, & proprias oues vocat nominatim. Educit eas. Et cùm proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur.* Sed vbinam Sacerdotes qui hæc verba audiunt, & vt reor intelligunt, ea actu præſtent quæ iiſdem exprimuntur? Canonicè vt præficiantur Presbyteri, quibus cura animarum incumbit, neceſſe eſt vt ritè fuerint ad Sacerdotium promoti, officium paſtorale ſint ab Epiſcopo, vel Papa per inſtitutionem authoriſabilem adepti. Prælatus etenim eſt Oſtiarius, qui eis aperit aditum in ouile; oportet propterea vt verbum diuinum quod eſt animarum cibus, populo ſibi credito annuncient, nam ſi taceant maledicto ſupponuntur; *Væ mihi* (ait Apoſtolus) *niſi euangelizauero; neceſſitas enim mihi credita eſt*, videlicet ex debito officij Epiſcopalis, quorum parochiale munus proprium eſt participium. Debet igitur loqui & clamare, iuxta illud, *Clama, ne ceſſes.* Nam oues ſui paſtoris vocem audiunt. vnde Apoſtolus, *Quomodo audient* (inquit Rom. 10.) *ſine prædicante?* Ex quo ſequitur, non ſatis eſſe Paſtori, ſi populo ſuo alienum concionatorem in vicem ſui ſubſtituat; officium enim prædicationis paſtorali muneri coniunctum eſt, Epheſ. 4. *Aſcendens Chriſtus in altum, dedit quoſdam Apoſtolos* &c. *Alios autem paſtores & doctores:* Quia docendi populum illis, ex paſtoralis officij intrinſeca ratione, onus incumbit: vt paſſim canones docent, & poſtremum Concilium Oecumenicum declarauit ac definiuit.

Ioan. 10.

1. Cor. 9.

Iſa. 58.

Sed hoc adhuc non ſufficit, at inſuper neceſſe eſt, vt Paſtor præcedat oues, ait enim Dominus, *ante eas vadit, & illæ eum ſequuntur.* Nec eſt quod quis obiiciat, ſolere paſtores oues ſuas ſequi, non antecedere: duplex enim paſtoris eſt circa oues officium, eas ſcilicet ducere & cuſtodire. quando ducit ad paſcua, ante eas vadit, quia ad locum illis ignotum dirigit. Sed alternatim eas ſequitur, ſcilicet vt à lupi inſidiis eas cuſtodiat, & ſi aliqua defeſſa maneat, hanc imponat ſuis humeris, aut ſi qua recedit à grege, eam in viam quâ cæteræ pergunt, reducat.

hom. 58. in Ioan.

S. Chryſoſtomus exiſtimat proprium Chriſti fuiſſe opus, ante oues ambulare: alios paſtores ſolitos non eſſe præcedere, ſed tantùm ſequi, quia ſolus Chriſtus ad omnem veritatem & virtutem inueniendam & innuendam ouibus ducem ſe oſtendit. Verùm hanc Domini propriam eſſe excellentiam, *qui non ex aliquo accidentali dono* (ait S. Gregorius homil. 14. in Euang.) *ſed eſſentialiter paſtor bonus eſt*, nequaquam inficior: ſed tamen ſub ſe Chriſtus alios gregis ſui ductores atque cuſtodes conſtituit, quos operis ſui Vicarios eidem contulit

præesse pastores. Qui sanè huic officio idonei esse non possunt, nisi ad sui archetypi effigiem efformentur, hoc est Christum imitentur, qui pastorum est princeps.

Christus verò parum sibi esse censuit, homines hortari verbo, nisi firmaret exemplo. *Cœpit facere & docere.* sanè Christus multo plus fecit, quàm docuit, aut dixit: in vita abscondita, quam per 30. & suprà annos duxit, fecit tantùm & non docuit. At docere à baptismate incipiens, adhuc plura fecit quàm docuit, nihil enim docuit quod non fecerit, & faciendo sic docuit, vt quemadmodum rectè ait S. Augustinus, *omnis eius actio nostra fuerit instructio.* *S. Aug. in ps. 63. ad ℣. 2. Act. 1.*

Ad hunc archetypum oportet quicumque regimini animarum præficitur, sese accuratim componere, quantum humana ferre potest conditio. non satis est docere, agere itidem oportet, ac etiam pati. Eleganter dixit Petrus Blesensis serm. 18. Christum in vita sua operatum actionem passiuam, sed in morte passionem actiuam. vsque ad extremum vitæ spiritum, debet animarum Pastor agere, docere, & pati, Christi exemplô, vt possit populo sibi commisso cum Apostolo dicere, *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* 1. Cor. 11. 1. Falluntur qui solo verbo pascere gregem rationalem se posse putant. Non enim hoc fine tantùm pastores fidelibus assignantur, sic enim orat Ecclesia in Presbyterorum ordinatione: *Vt grauitate actuum & censura viuendi, probent se seniores, his instituti disciplinis, quas Tito & Timotheo Paulus exposuit, vt in lege Dei tota die ac nocte meditantes, quod legerint credant, quod crediderint doceant, quod docuerint imitentur; iustitiam, constantiam, misericordiam, fortitudinem, cæteràsque virtutes in se ostendant, exemplo præbeant, admonitione confirment, ac purum & immaculatum ministerij sui donum custodiant.*

Tritum est illud Senecæ epist. 108. *Longum, ad virtutm per præcepta, breue & efficax per exempla iter est.* Quam præclaram sententiam S. Leo his suis verbis (serm. de S. Laurentio) luculentiùs expressit: *Facilis ad exhortandum fit ratio, efficax ad suadendum; validiora sunt tamen exempla quàm verba, & plenius est opere docere, quàm voce.* Testis est S. Chrysostomus hom. 17. in Ioannem, Gentiles non ita signis ad fidem adduci, quàm vitâ prædicatorum, & maximè Christiana charitate: qui enim miracula faciunt, deceptores ab iis appellantur, vitæ puritas nonnisi bonum arguit. *Nihil adeo Gentiles arguit quàm virtus, nihil adeo perturbat vt malitia.* De hæreticis idem iam licet experiri, qui castis Sacerdotum moribus, probitatéque exploratâ ac insigni pietate, magis flectuntur, quàm vllâ eloquentiâ, aut solertiâ eorumdem: quia enim superbi sunt, (vt omnis hæresis filia est superbiæ) vix cuipiam ingenio cedere volunt, at illustri virtute, quam meritò admirantur, haud erubescunt se vinci.

Ideo tantoperè Apostolus Rectoribus animarum, veritatísque præconibus, bonorum operum exempla commendat: *Exemplum esto fidelium* (ad suum Timotheum scribit 1. ep. 5.) *in verbo, & conuersatione, in charitate, in fide, in castitate.* Et ad Titum c. 2. *In omnibus teipsum*

præbe exemplum bonorum operum. Sufficit laïco vt sit bonus, at requiritur in pastore, vt optimus sit. satis est laico si statui suo congruis virtutibus instruatur: at in Sacerdote animarum pastore, necesse est vt omnibus exornetur, adeo vt chorum virtutum ducat. Quamobrem non requirit Apostolus, vt in quibusdam præcellat, sed vt *in omnibus* sese præbeat exemplum & quasi speculum, in quo omnes qui respiciunt, formam quam assumere debent, contemplentur.

Oportet *qui præsunt fidelibus in Domino*, 1. Thess. 5. 12. *vt curent bonis operibus præesse*. Tit. 3. 8. id est, non modò bona opera facere, sed magisterium omnis virtutis insuper profiteri: vt si quis concentui musico præsit, non satis est vt cum cæteris symphoniacis moduletur, sed necesse est præterea, vt artis musices sit ita peritus, vt non modò hanc ad vnguem calleat, sed eandem reliquos doceat, chorum ducat & moderetur, nec loco solùm, sed officio & actu præsit, vt princeps & magister quemadmodum profitetur, possit meritò existimari.

Dicit Dominus Petro, bonorum pastorum coryphæo, *Simon, diligis me plus his?* Nónne satis erat si reuera amaret? satis erat quidem priuato homini, sed non satis animarum pastori, in quo non modò charitas erga Dominum & gregem fidelium exigitur, quæ in quocumque alio poterat esse sufficiens: sed in eo requiritur ratione muneris pastoralis virtus non vulgaris, sed heroica, videlicet intensa & supereminens charitas, fides magna, prudentia eximia, patientia singularis, castitas insignis, pietas præcipua, & sic de cæteris. Oportet siquidem illum non modò esse omnis virtutis studiosum, sed harum panopliâ ita exornatum, vt non modò iis præclaris dotibus sit præditus, at in singulis gregi quem dirigit, longo interuallo præemineat: ita sit Presbyter (ait non ineptè quidam scriptor non nuperus) vt cæteris præbeat iter, ad omnem virtutem & bonam operationem: vnde ait Dominus, *bonus pastor ante oues vadit.* Quò spectasse videtur Apostolus vbi ait, *curent bonis operibus præesse*; in Græco enim legitur προΐστασθαι, quod idem est quod *stare antè*, primum esse, præstare aliis, & quasi iis palmam in studio bonorum operum præripere, seu potiùs iis ad iter omnis virtutis præferre facem. At satis pro breuitate instituta, de præcellentia Sacerdotis in studio & cultu perfectæ virtutis atque iustitiæ, quarum exemplar gregi cui præest, esse debet.

Ioan. 10. 4.
Tit. 3. 8.

FINIS.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS

POSTREMÆ PARTIS LIBER IV.

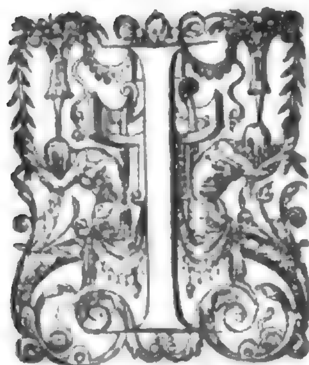
DE OFFICIO PRÆDICANDI.

OPORTET SACERDOTEM PRÆDICARE.

Ex Pontif. Rom. tit. de ordinat. Presbyteri, in admonitione ad ordinandos.

CAPVT PRIMVM.

Quanta sit dignitas, prædicare verbum Dei.

INTER potiora beneficia, quibus populum suum Israel, Deus olim pro sua immensa bonitate cumulauit, Apostolus hoc imprimis recenset, quòd legis suæ dederit eis oracula, voluntatísque suæ beneplacita manifestauerit: *Hi sunt*, inquit, *Israëlitæ, quorum adoptio est filiorum & gloria & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa.* Et alio loco: *Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas circumcisionis? multum per omnem modum: Primùm quidem, quia credita sunt eis eloquia Dei.* Quasi diceret, hoc est primum & præcipuum Dei erga eos beneuolentiæ testimonium, quòd sua illis præcepta tradiderit, & arcanorum suorum eloquia eis per Angelos suos & prophetas direxerit. Tantum beneficium antea prophetæ altis præconiis extulerant, Israelitarúmque præcordiis infixum ire singulari commendatione studuerant, primus omnium Moyses Deut. 4. *Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iustitias sicut mandauit mihi Dominus Deus meus, sic facietis & obseruabitis &c. hæc est enim vestra sapientia &c. Quæ est alia natio sic indyta, vt habeat cæremonias iu-*

Rom. 9. 4.

Ibid. 3. 1.

stáque iudicia & vniuersam legem quam propono hodie ante oculos vestros. Sic & author libri Ecclesiastici, c. 17. *Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos. Constituit Testamentum æternum, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis.* Et Baruch propheta, *Beati sumus Israel, quia quæ Deo placent manifesta sunt nobis.* At longè sublimiùs Christus attollit hoc beneficium diuinum, collatum Israëlitis beatitudinis titulo, nam effert eos hoc nomine vsque ad participationem quandam Deitatis, *Nónne* (inquit) *scriptum est in lege vestra, Ego dixi, Dij estis? si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est &c.*

Baruch. 4.

Ioan. 10. 35.

At si Dij censendi veniunt ij, ad quos diuinum verbum audiendum dirigitur, quanto magis eo titulo honorandi sunt, ad quos diuinus ipse sermo, ad populo Dei annunciandum directus est? Moyses missus ad Pharaonem, præco diuinæ iussionis, decus à Deo accepit diuini vocabuli. *Ego* (inquit Dominus) *constitui te hodie Deum Pharaonis.* Et cùm legem Dei ad ipsum populum afferret diuini splendoris decore in vultu rutilans apparuit. *Cúmque descenderet de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua, ex consortio sermonis Domini, posúitque velamen super faciem suam, quod ingressus ad Dominum & loquens coram eo auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Israël omnia, quæ sibi fuerant imperata &c. operiebat enim faciem suam quando loquebatur ad eos. Non poterant enim filij Israel* (ait Apostolus) *intendere in faciem Moysi propter gloriam vultus eius.* Quam scilicet ex consortio suæ cum Deo collocutionis, contraxerat.

Exod. 34. 29.

2. Cor. 3.

Vbi in Exodo legimus apparuisse Moysen ferentem legem Domini populo cornuta facie, Septuaginta verterunt *glorificata*, quasi iam scilicet Moyses non vultum mortalis hominis, sed immortalis & beati iámque glorificati præ se ferret faciem & speciem. Vnde hoc? ait expressè sacer textus: *ex consortio sermonis Domini.* Potéstne homo mortalis cum Deo inire consortium? ita quidem, quum scilicet ab eo non tantùm colloquio diuino honoratur, sed verbi ipsius ad homines fit dispensator & nuncius. Huc redit Domini præcitatum oraculum, *Illos in lege Deos vocari, ad quos sermo Dei factus est*, id est quibus creditus est, ad illum hominibus deferendum. Attamen alio sensu verba illa Exodi 34. *ex consortio sermonis Domini*, intelligi possunt. Certum est enim legem Moysi à Deo fuisse traditam, sed non immediatè, at per Angeli ministerium: hinc S. Stephanus in cycnea illa oratione, quam habuit ad Iudæos in procinctu triumphalis sui certaminis, illis probro vertit, quòd legem non custodierint, *quam per dispositionem*, seu dispensationem *Angelorum acceperant.* Et Apostolus ad Galatas scribens, *Legem* ait *ordinatam fuisse per Angelos in manu mediatoris*, Gal. 3. Et quidem sunt qui non temerè arbitrentur in traditione legis plures Angelos interuenisse, qui ignem, qui coruscationem, qui buccinæ sonum, ad terrorem Hebræis incutiendum, & conciliandam legi auctoritatem diuinam ediderunt: vnum tamen inter hos fuisse qui Moysi loquebatur, & Dei vicem personámque sustineret, ideóque ipsum Dei gerebat nomen: sicut qui eidem Moysi in

Act. 7. 53.

Dionys. Carthus. ad locum Apost. præsignatum.

in rubo ardenti & non comburenti apparuerat, dixit ei, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Supposito etenim S. Dionysij hoc insigni axiomate cap. 4. Hierarchiæ cœlestis, quòd omnes Dei apparitiones quæ factæ sunt in veteri Testamento, factæ fuerunt per Angelos: hic spiritus qui Moysi loquebatur, non Deus ipse, sed verus Angelus erat, qui Dei sibi assumebat nomen, quia non tantùm debito obsequio fungens, nuncium ereptionis populi Moysi afferebat, sed quia Dei inspiratione loquebatur, loco & auctoritate agebat, Deíque ipsius à quo fuerat missus, in tam miro apparatu, personam repræsentabat. At verò Moyses habuit cum hoc Angelo (quem Michaelem fuisse putant S. Scripturæ interpretes) ex officio dispensandi sermonis Dei consortium. Nam Angelus ad Moysem placita Dei perferebat, quæ Moyses subinde populo Dei, eiusdem nutu ac mandato denunciabat. Quò spectat illud Malachiæ prophetæ, *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & populi requirent legem ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Sic Angelus Domini, dilecto eius Ioanni, in habitu Sacerdotali (nam *indutus erat podere*) verbum Dei prædicandum populis & gentibus, diuino iussu detulit: *Significauit Deus mittens per Angelum suum seruo suo Ioanni:* Et tamen iste Angelus absolutè dicit, *Ego sum α & ω, principium & finis;* nimirum quia *similis erat filio hominis*, & Christi vicem & vocem credito diuinitus munere prædicandi verbi Dei, digno cum decoro gloriæ & maiestatis referebat: idcirco & Stephanus Protomartyr, Euangelium Iudæis plena in Synagoga prædicans, similis Angelo splendida facie coruscanti visus est: *Et intuentes eum omnes qui sedebant in concilio viderunt faciem eius, tanquam faciem Angeli.* Idémque contigit Laurentio in ignea craticula, tanquam è cathedra diuinæ veritatis præconia, coram tyranno, Ethnicisque circumstantibus proferenti, vnde Prudentius,

Apoc. 1.

Act. 6. 15.

Illi os decore splenduit,
Fulgórque circumfusus est;
Talem reuertens legifer
De monte vultum detulit.
Talémque & illic prætulit
Oris corusci gloriam
Stephanus, per imbrem saxeum,
Cælos apertos intuens.

In consortium igitur venit Angelicum homo, cùm Dei eloquia defert ad homines, eiúsque placita illis tanquam cœlestis nuncius deprædicat, arcanáque eisdem manifestat: sic enim hermes salutis & dux ad beatam æternitatem euadit.

Verùm vltrà adhuc progredior. Sanè multi Patres arbitrantur in omnibus apparitionibus veteris Testamenti, quæ factæ sunt per Angelos, repræsentatum fuisse filium, non Patrem, non Spiritum sanctum. Ita censent Iustinus contra Triphonem Iudæum, Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, S. Hilarius lib. 4. & 5. de Trinitate, S. Ambrosius lib. 1. de fide, S. Chrysostomus in cap. 7. Actorum.

Cur verò filius per Angelos, potiusquàm Pater aut Spiritus sanctus appareret, non vna est ratio. Prior est, quia solus filius humanam naturam pro salute mundi assumpturus erat, eapropter iam humanam præ se ferre gestiebat speciem, quam per Angelos in visione imaginaria ostendebat. Altera ratio elicitur ex iis verbis Domini, Matth. 11. 27. *Neque quis patrem nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare*, scilicet quia filius, patris verbum est, è mente patris productum, permanens in patre, cuius viua, perfecta & adæquatè prorsus expressa, imago est & character, vt Apostolus appellat Heb. 1. se etenim Verbum diuinum habet ad Patrem, vt sermo ad mentem, non solùm propter generationem eius omnis passionis expertem, sed etiam propter internam coniunctionem ipsius cum patre, vímque enunciatricem, qua totum in se exprimit & monstrat genitorem, iuxta illud: *qui videt me, videt & patrem meum; nam ego in patre, & pater in me est*. Sed ab effectu etiam verbum dicitur ipse Dei vnigenitus: quia vt mentem hominis sermo eius manifestat, sic filius clarificat patrem & eius notitiam nobis impertit. scitè ideo S. Ambrosius, lib. de fide contra Arrianos, c. 6. *Filius* (inquit) *verbum Dei dicitur, quia ex ore altissimi processit, & pater sine eo nihil iussit aut fecit.* Hinc Apostolus ait, *Deus* nobis *locutus est in filio*, Heb. 1. Et dilectus discipulus; *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse* (nobis) *enarrauit.* Ioan. 1. 18.

Ioan. 14. 9.

Multi sunt modi Deum noscendi & videndi, 1. est in diuinis operibus, sicuti artifex aliquomodo cognoscitur cùm opus eius manifestatur: de tali notione ait Iob 36. *Omnes homines vident eum & vnusquisque procul intuetur:* Siquidem *inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt visibilia conspiciuntur*, Rom. 1. Secundus modus est in figuris & imaginibus, sub quadam corporea forma expressis, v. g. specie ignis vel hominis, quomodo patribus olim multifariam apparuit, vt ex toto veteri Testamento constat &c. Tertius modus cognoscendi Deum est per fidem: at verò auctor fidei est Christus, filius Dei, verbum patris, qui ideo iam factus homo dicit: *Manifestaui nomen tuum hominibus. Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam*, docendo scilicet veritatem & manifestando gloriam tuam, verámque de Deo vno & trino fidem tradendo, & hominibus diuina mysteria reuelando, & viam salutis, meis exemplis & documentis illis demonstrando, meósque Apostolos & Discipulos (quos præcones mei Euangelij constitui) vniuersum in mundum mittendo hanc prædicatum fidem, vsque ad finem sæculi per continuam Sacerdotum successionem. Huc spectat illud Apostoli, *Finis legis Christus ad salutem omni credenti &c. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem; sed fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico, nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Ioan. 17. 4.

Rom. 10. 1. &c.

Cùm Christus Apostolos suos in orbem vniuersum nuncios pacis & maiestatis suæ Legatos destinaret, insufflauit & dixit eis, *Ac-*

cipite Spiritum sanctum, sicut misit me pater & ego mitto vos. Et cùm de facto ad disseminandum Euangelium, eos vbique per orbem delegaret, *factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, repleuitque totam domum vbi erant sedentes.* Igitur non sine flatu & sonitu Spiritum sanctum illis infudit, ad significandum, tam suas, quàm sancti Spiritus vices illis committere, ad humanum genus, scientia salutis, per verba vitæ æternæ (quorum viua organa eos efficiebat) imbuendum: sonus enim est verbi, vt flatus spirationis proprium vehiculum. hinc dicit eisdem Apostolis, *qui vos audit me audit:* Et, *non estis vos qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Sicut igitur Ioannes Baptista, vox Christi propter officium præcursoris ipsius Domini appellatus est, *Ego vox clamantis in deserto:* quia vt vox conceptum mentis per verbum expressum manifestat, sic verbum Dei in carne absconditum Ioannes ostendebat; ita planè Apostoli, & qui eis succedunt Sacerdotes, vox Christi sunt, quia Verbum incarnatum prædicant, eiúsque arcana reserant hominibus, quos ad rationem & amussim salutaris eius doctrinæ, efformant ad salutem.

Ioan. 20. 22 23. *Act. 2. 2.* *Luc. 10. 16.* *Matth. 10. 20.* *Luc. 3. 4.*

Prædicatores idcircò Euangelici in diuinis oraculis, lingua, loquela, sonus, vox, & verbum Christi appellantur. Acutè sanè & sublimi prorsus intellectu, S. Basilius lib. 5. contra Eunomium, explicando promissum illud Domini de Spiritu sancto mox à se mittendo suis discipulis, *De meo accipiet & annunciabit vobis*, Ioan. 14. ipsum Spiritum sanctum *verbum filij* nuncupauit, quia is quæ filij sunt, nobis afflatu suo reuelat. Præsignatis igitur titulis prædicatores Euangelij in scripturis sacris honorantur, quia viuæ vocis oraculo, *magni pietatis Sacramenti quod in carne manifestatum est, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria,* mysteria, exempla, documenta, placita, præcepta, promissa nobis annunciant. Igitur diuini splendoris & gloriæ, quondam Moyses ex consortio sermonis Domini, id est stupendo commercio, cum verbo Dei increato quidem, sed incarnato, fiunt ipso iure sui officij participes. Nónne enim scriptum est in lege, (ait ipse Dominus) de iis ad quos sermo Dei factus est, *Ego dixi dij estis?* Christi enim & Spiritus sancti vicem obeunt & sacro munere diuinæ legationis defunguntur, mundantes Ecclesiam *lauacro aquæ*, sed *verbo vitæ nutrientes*, tam Sacramentali quàm Euangelico, ceu *spiraculo vitæ*, quod Deus inspirando in faciem primi hominis, *fecit eum in animam viuentem.* Apposité igitur & pereleganter scripsit dudum ad Leonem Papam Flauianus Constantinopolitanus Episcopus, * *Pietate & recta prædicatione verbi veritatis, nihil honorabilius Sacerdotibus; Omnis enim nostra spes atque salus, & repromissio promissorum bonorum, in iis est.*

1. Timoth. 3. 16. *Ioan. 10. 34.* *Ephes. 5. 26.* *Genes. 2. 7.*

* Habetur in præambulis Concilij Chalcedonensis.

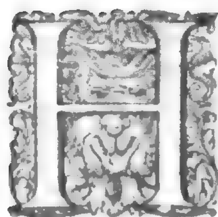

CAPVT II.

Euangelicæ prædicationis, Episcopum præcipuum dispensatorem esse.

ARTICVLVS I.

Quo iure, & quibus rationum momentis, Episcopus ad id muneris obligetur.

AVD leuis est altercatio inter scribentes, quodnam sit præcipuum munus Episcopi? Quidam dicunt esse correctionem morum populi sui, *ex Clement. vnica de off. ordin.* Alij dicunt situm esse in assidua oratione, iuxta axioma illud sanctorum Patrum, *si est Sacerdos, oret pro populo.* Alij in orphanorum defensione, viduarum consolatione, & cæteris misericordiæ officiis, iuxta illud Iacobi 1. 27. *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo* Alij in laudabilis exempli exhibitione, quemadmodum suum docet Timotheum Apostolus, 1. ep. 4. 12. *Exemplum esto fidelium in verbo & conuersatione, in charitate, in fide, in castitate.* Alij in ipsa executione sui nominis: Episcopus enim dicitur speculator, quia superintendere debet circa gregem suum, vt saluetur & non pereat. vnde ipse Apostolus eodem loco; *Hæc*, inquit, *meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus fiat; hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Huic theoremati succinunt quæ sequuntur, probata in ipso iure nominis Episcopalis etymologia. Episcopus enim Græcè, Latinè dicitur superintendens & speculator, siquidem Præpositus Ecclesiæ speculatur Cleri & populi mores & vitam. *can. Cleros 21. dist.* vnde Apostolus ad suum ipsum Timotheum; *Tu verò vigila, in omnibus labora, tuum ministerium imple.* & ad Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* Idémque ad Hebræos 13. *Obedite præpositis vestris, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et ad Cor. 2. c. 11. *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Graphicè pridem Salomon Regum sapientissimus, hanc pastoralem sollicitudinem depinxit Prou. 6. dicens, *Fili si spoponderis pro amico tuo, illaqueatus es verbo oris tui, discurre, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitent palpebræ tuæ.* quæ verba optimè de Episcopo interpretantur, S. Gregorius in Pastorali p. 3. art. 5. & S. Thomas 2. 2. q. 185. art. 5.

1. Timoth. 4. 16.

Vide Cardinalem Palæotum in suo Archiepiscopali.

• Sed Concilium Tridentinum, sess. 24. quæ fuit 8. sub Pio IV. c. 4. Decreti de reformatione, declarat officium prædicationis, Episcopi esse munus præcipuum: *Prædicationis munus quod Episcoporum præcipuum est, cupiens sancta Synodus quo frequentiùs possit ad fidelium salutem exerceri &c.* Nihil est quod magis in nouo Testamento, ipsis Episcopis com-

mendetur. Christus mittens in orbem vniuersum Apostolos suos (quibus Episcopi successerunt) hoc eis primum mandatum dedit, *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes*. Matth. 28. 19. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Marc. 16. 15. Eò spectans vas electionis, Paulus, Ephes. 4. scribit Christum in cœlum redeuntem, reliquisse vice sui, *alios quidem Apostolos, alios Euangelistas, quosdam autem prophetas: at alios Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis sui: ne essemus sicut paruuli fluctuantes & circumferremur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris; sed edoceremur in veritate, vt sic in charitate cresceremus.* Mundâsse enim *Ecclesiam suam lauacro aquæ*, hoc est baptismo, & nutrire, *in verbo vitæ.* verbum enim Euangelicum quo Christus nutrit animas ad salutem, vitæ spiritualis & æternæ primum est principium, quo nititur fides, excitatur spes, charitas in fidelium cordibus accenditur. Ephes. 5.

Ideo in Episcopi dotibus, Apostolus exigit scientiæ salutis, hoc est doctrinæ Christianæ copiosam notitiam: *Amplectatur*, inquit, *eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere*, ad Tit. 1. 9. ideo suum erudiens prædilectum Timotheum, signatim ait, esse quidem debere Episcopum *prudentem, pudicum, hospitalem, sobrium*, sed super hæc omnia necessariò requiri ipsum esse *Doctorem*, διδακτικόν, id est aptum & expeditum ad docendum eo. Igitur ipsum Timotheum, igneis planè verbis ad hoc munus instanter obeundum stimulat ac impellit: *Attende*, inquit, *lectioni, exhortationi, doctrinæ, prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Catenam hîc auream texendam mihi haud inane reor fore operæpretium, de hac Episcoporum primaria obligatione diuinæ spargendæ sementis, seu Euangelij prædicandi, quo fidelibus à Pastoribus suarum animarum pabulum exhibetur ad fomentum spiritualis vitæ. 2. Tim. 4.

Apostolorum quæso discipulos, Patres, & synodos, hoc de debito Episcopalis officij audiamus, &

I. S. Clemens B. Pauli adiutor, ac B. Petri sanctissimus hæres lib. 2. Constit. Apostol. c. 20. *Oportet*, ait, *Episcopum peccatorum correptorem per admonitionem effici, iustitiæ scopum, præparatorum à Deo bonorum præconem, & futuræ in iudicio iræ nuncium.* Et lib. eodem c. 30. *Episcopus verbi minister est, scientiæ custos &c. pietatis magister, &c. princeps & dux vester.*

II. S. Dionysius, ipsius B. Pauli alumnus charissimus, munus prædicationis doctrinæ Euangelicæ passim ait non esse quidem Pontificalis officij aliquantulam partem, sed *substantiam ipsam Sacerdotij*, id est præcipuum munus functionis Episcopalis. *Nostræ siquidem Hierarchiæ* (inquit) *eloquia esse diuinitùs tradita, & veram scripturarum scientiam.*

III. S. Ignatius epistola ad Polycarpum, Angelum illum Smyrnensis Ecclesiæ, quem Iesus triumphator mortis & inferni Rexque gloriæ, in Apocalypsi, sine vlla reprehensione, at multa cum commen-

datione salutat, c. 2. ℣. 8. potissimùm huius officij exequendi commonefacit; *Rogo* (inquit) *te, in gratia qua indutus es cursum tuum producas, & omnes admoneas vt saluentur.* Monitum hoc præcordiis Polycarpi altè defixum insedit, nam ab ipsis edoctus Apostolis (ait auditor eius Irenæus, lib. 3. c. 3.) *docuit semper quæ ab eis didicerat, & valde senex gloriosissimo ac nobilissimo martyrio de hac vita exiuit.*

IV. S. Irenæus fundatam Apostolica prædicatione Ecclesiam: Episcopali quoque præconizatione conseruatam & propagatam asseuerat: *Apostoli enim Episcopis sui magisterij locum reliquerunt, quibus scilicet ipsas Ecclesias committebant; & hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis traditio & præconium veritatis ad nos vsque peruenit.* Et hæc (inquit lib. 3. c. 3.) *plenissima est ostensio, vnam & eandem fidem viuificatricem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis vsque nunc conseruata est & tradita in veritate.*

V. S. Cyprianus gloriosus Martyr & Pontifex, potiorem officij sui partem in prædicatione diuini Euangelij & eruditione populi sui sitam esse agnouit, idémque huic muneri perfungendo strenuè semper incubuit; vnde librum suum sic exorditur, de disciplina & bono pudicitiæ: *Aliquas officiorum meorum partes non æstimo prætermisse, dum semper enitor vel maximè quotidianis Euangeliorum tractatibus, aliquando vobis fidei & scientiæ per Dominum incrementa præstare. Quid enim aliud in Ecclesia Domini vtilius geri, quid accommodatius officio Episcopi potest inueniri, quàm vt doctrina diuinorum per ipsum insinuata, collatáque verborum possint credentes ad repromissum regnum venire cœlorum: Hoc certè mei & operis & muneris quotidianum, votiuum negotium, absens licèt obtinere connitor, & per litteras præsentiam meam vobis reddere conor; dum vos solito more allocutionibus missis in fide interpello, ideo conuenio, vt Euangelicæ radicis firmitate solidati, aduersus omnia diaboli prælia stetis semper armati.* Hæc sanctus ille Episcopus in feruenti persecutionum ardore.

VI. Iustinus Martyr in fine Apologiæ suæ secundæ pro Christianis, vbi sacros eorum conuentus graphicè repræsentat, prædicationem Euangelicam primum omnium fieri ab Episcopo consueuisse signatim meminit: *In omnibus*, inquit, *quas offerimus oblationibus benedicendo laudamus factorem omnium per filium eius Iesum Christum & Spiritum sanctum. Et solis qui dicitur die*, omnium qui vel in oppidis, vel ruri degunt in eundem locum conuentus fit, & commentaria Apostolorum & scripta prophetarum quoad tempus fert; leguntur: Deinde lectore quiescente, præsidens orationem qua populum instruit & ad imitationem tam pulcrarum rerum cohortatur, habet.* Deinde ritum Eucharistiæ obiter (quia accuratiùs anteà expresserat) describit, & reliquam enarrat pietatis Christianæ disciplinam. Eandem Conuentuum Christianorum œconomiam, (in quibus à seniore præsidente *disciplinæ diuinorum præceptorum inculcatio, exhortatio, castigatio, & censura morum fiebat*) recenset Tertullianus in Apologetico pro Christianis aduersus gentes c. 39.

*Dicitur hæc dies Dominica, Christiano more.

Quod si in mediis persecutionum procellis Ecclesiæ Præsules, nullo metu à munere obeundo prædicationis Euangelicæ cohiberi potuerunt: nam mori maluerunt quàm tacere, eo quod officij sui

Episcopalis præcipuam rationem in diuini verbi prædicatione sitam esse certòscirent; haud mirum iam diuinô beneficiô, pace tandem Ecclesiæ concessa, si qui successerunt in eorum cathedris, hoc opus sibi præcipuum esse intelligentes, omnem curam & operam, vt ministerium suum implerent, in ea re collocârunt, & opus Euangelistæ peregerunt: *Laborârunt* siquidem strenuè, vt admonet Apostolus *in verbo & doctrina. In doctrina*, fidem aduersus hæreticos scriptis eruditissimis ac eloquentissimis propugnando; *in verbo*, scilicet Euangelica prædicatione, Christi Ecclesiam, in dies fœtu nouæ prolis amplificando, fidelésque in fide confirmando, *in iustitia & pietate erudiendo*, quemadmodum ex Concionum indiculis quas pro pastorali suo munere ad populum habuerunt, quæ etiamnum extant in eorum monimentis operum, clarè patet, v. g.

S. Athanasij Alexandr. Episc. hodiéque superest *Oratio contra idola; Quatuor orationes contra Arrianos, contra omnes hæreses sermo; alius in illud, Profecti in pagum inuenietis pullum*, homilia *de semente*, alia *de passione & cruce Domini*; alia *de sanctissima Deipara Maria*, alia in illud Euangelicum, *Quicumque dixerit verbum* &c. Opera S. Cyrilli Hierosolym. nihil aliud sunt quàm Catecheses Mystagogicæ & paræneticæ. Inter opera S. Basilij 11. homiliæ extant *in opificium sex dierum, in Psalmos* hom. 17. variorúmque argumentorum homiliæ 28. pietate, doctrina, & eloquentia præstantes. Extant etiamnum S. Gregorij Nazianzeni *tres homiliæ de pace*, orationes *in dies festos septem*, variorum argumentorum septemdecim præter insignem illam tragœdiam, cui titulus est *Christus patiens*. S. Ambrosius incomparabilis ille Episcopus Mediolanensis, ferè quotidie (vt refert sanctus Augustinus oculatus testis & auritus, in Confessionibus suis) conciones ad Clerum & populum habebat, cuius officij monimento perenni sunt 91. qui extant ad populum sub diuersis titulis sermones, præter funebres orationes de obitu Valentiniani & Theodosij Impp. de obitu Satyri, & de resurrectionis fide. Libris de virginibus insertæ leguntur ab ipso habitæ in Ecclesia affines huic inscriptioni Conciones, in hísque insignis sermo pronunciatus in Natali S. Agnetis Virginis & Martyris præclarissimæ. S. Gregorij Nisseni, B. Basilij fratris Episcopi disertissimi, plerique sermones extant, scilicet de *Natiuitate Domini, de S. Stephano, de octo Beatitudinibus, de Pascha, de Christi assumptione, de fide sanctissimæ Trinitatis, de Baptismate, de Resurrectione*, in dictum Domini *quatenus fecistis vni ex his minimis, mihi fecistis*: Item orationes encomiasticæ *in 40. Martyres, in Gregorium Neocæsariensem, in Basilium, in Theodorum martyrem, in Basilium, in Meletium, in Placillam, in Pulcheriam* &c. Amphilochius Iconij Episcopus præter librum de Spiritu sancto, homilias quas habuit in Ecclesia non paucas litteris expressas piæ posteritati reliquit. Tractatus S. Gaudentij Brixiensis, de variis inscripti argumentis, nihil aliud sunt quàm pastorales ad populum declamationes, v. g. *de dedicatione Basilicæ, de Pascha, de Machabæis Martyribus, de promissione paracleti, de villico iniquitatis, de lectione Euangelij.* Inter Christianos Oratores S. Ioannes Chrysostomus Con-

ſtantinopolitanus Epiſcopus, ſibi præcipuum decus nominis meritò comparauit. Media ſaltem pars eius operum, quæ totius pietatis & eloquentiæ refertiſſima ſunt promptuaria, homiliarum titulis inſigniuntur, nam nunc vſque extant homiliæ eius 67. in Geneſim; porro 26. in Pſalmos, in varia loca veteris Teſtamenti 52. in quibus quinque ſunt de viſione Iſaiæ; in Matth. hom. 27. in eundem operis imperfecti hom. 54. in varia loca veteris Teſt. 52. ex quibus 5. ſunt de viſione Iſaiæ: item in Matth. hom. 89. in eundem operis imperfecti hom. 54. in Marc. 14. in Lucæ varia loca 7. in Ioannem hom. 87. aliæ 6. in varia loca eiuſdem, in acta Apoſtolorum 52. de laudibus Pauli nonnullæ, & quædam aliæ in diuerſa eiuſdem loca; Commentaria per homilias in omnes Epiſtolas eiuſdem Apoſtoli, *ad populum Antiochenum hom. 80. De pænitentia ſermones 12. Aduerſus Iudæos & hæreticos ſerm. 15. contra concubinarios ſerm. 2. variorum argumentorum ſerm. 48.* Floruit eodem tempore Seuerianus Epiſcopus Gabalenſis, qui eximiâ cùm præſtaret eloquendi ad populum facundiâ, perſæpè à S. Ioanne Chryſoſtomo & Arcadio Imperatore ad ſermones habendos in Eccleſia Conſtantinopolitana inuitatus eſt, vnde B. Chryſoſtomo agente apud Epheſum pro ſpeculatione Eccleſiaſtica, Seuerianus ille tantùm ſua eloquentia apud Clerum & populum Regiæ Vrbis valuit, vt ipſius Chryſoſtomi non ſolùm repleret locum, ſed dicendi copiam, docendíque ſolertiam & felicitatem ferè æquiparare videretur; qua ex gloria intumeſcens, S. Chryſoſtomo nonnihil negotij faceſſiuit. Excellebat hic Seuerianus arte rhetorica, qua & alius, nomine Antiochus, Ptolemaidis in Syria quoque Antiſtes, Conſtantinopolim veniens, & habendis concionibus ad populum à Chryſoſtomo adhibitus, magnum ſibi nomen pepererat, adeo vt alter Chryſoſtomus vulgò appellaretur; qui congeſtis inde opibus ſuam ad ſedem rediit: at Seuerianus eius exemplo excitus, in vrbem regiam vbi conuolâſſet, paríque honore à S. Chryſoſtomo exceptus, ab ipſóque proficiſcente in Aſiam vice ſui relictus Conſtantinopoli, vt ibi officium prædicationis exerceret, pleraque aduerſus eum ex inuidia molitus eſt, nec deſtitit, fouendo Imperatricis odio aduerſus ipſum Chryſoſtomum inuigilans, donec conflata inimicorum Epiſcoporum conſpiratione, eundem ſede ſacra deturbaſſet & extra vrbem eieciſſet. Et erit hîc fortè qui Chryſoſtomum non ſatis oculatæ mentis perſtringat: cur enim externum hunc hominem, & propriæ Eccleſiæ adminiſtrationi deuinctum, habendis ſui loco concionibus in vrbe regia admouit, cùm præſto eſſent plerique ex ſacro ordine viri ſcripturarum periti & eloquentia præſtantes, quibus hoc munus abſque eiuſmodi periculo facilè demandare poterat? ſed non abſque cauſa ſanctus Chryſoſtomus opera huius Seueriani, & antea præfati Antiochi vſus eſt in hoc obeundo munere: nam hoc Epiſcopale onus præcipuum cenſebatur, igitur vice ſui committendum viro Epiſcopali dignitate prædito, quòd inſolitum eſſet Conſtantinopoli inferiores Epiſcopo Clericos, officio prædicationis defungi: Addito viri

viri malitiam, nam eius odium qui semper Chrysostomi se amantissimum ostenderat, haud potuit Chrysostomus præcauere. Nec enim tantum eloquentia sua ille Seuerianus Augustæ, aulicis, populóque adeo placuerit, sed assentationibus suis, blandiendi etenim artes mirificè callebat; Amârunt semper homines (rectè ait S. Augustinus) *veritatem lucentem, oderunt redarguentem:* Seuerianus suis auditoribus admodum blandiebatur, mellitísque verbis Eudoxiam, Proceres & plebem vniuersam demulcebat. At S. Ioannes Chrysostomus Ioannis Baptistæ spiritum sequebatur: clamabat, obiurgabat, ad pœnitentiam seriam populum suum impellebat, nec sæculi potestatibus adulabatur; idcirco primo die quo in Pontificali Cathedra præsente Imperatore Arcadio, multísque Episcopis, & proceribus, frequentíque Clero & populo summo cum honore collocatus fuit, sic sequentem ad eos sermonem exorsus est: *Nos qui ineffabilibus Dei rationibus, ideo ad vos venimus, vt voluntatem eius testificemur, hoc primum verbum à Christo & diuino eius Præcursore accipientes annunciamus & suademus. Pœnitentiam agite, propè est regnum cælorum; hæc neminem reuerentes neque dies timentes ad vos loquemur.* Stetit verbis vir ille sanctissimus, vnde *præco pœnitentiæ* meruit appellari. *Apud Surium.*

Onus illud prædicationis, quod Episcopale imprimis esse nouerat S. Augustinus, tametsi bello à se indicto cunctis hæreticis semper implicitus, nunquam tamen sustinere prætermisit: siquidem præter multos polemicos tractatus, quibus maiori ex parte, operum eiusdem insignis Ecclesiæ Doctoris collectio constat; extant libelli plerique didascalici, quibus Christianæ plebis mores ad gnomonem diuinæ legis efformabat: At insuper sermones propè innumeri, quibus viuæ vocis oraculo auditores in Ecclesia fidelis Pastor instruebat. Sanè tractatus in Ioannem meræ sunt conciones ab eo, è cathedra pronunciatæ, & subinde litteris ad posterorum eruditionem consignatæ, sic & tractatus 10. in 1. epist. S. Ioannis. At Tomus 10. operum ipsius sancti Doctoris, eius ad populum documentis è suggestu prolatis totus constat; in eo sunt enim hom. 64. de verbis Domini; *35. de verbis Apostoli;* Item *50. homiliar. liber; de Sanctis hom. 51. sermones 2. de communi vita Clericorum;* De quorum omnium sinceritate, vix dubium vllum esse potest. Prodierunt tandem sermones nuper excusi ex Carthusia Parisiensi; & sermones 128. recèns inuenti, quos ipsius esse S. Augustini genuinos fœtus hac ratione constat, quòd vel in indiculo Possidij censentur, vel à Beda citantur, sed adeo graues & docti sunt, vt stylum & spiritum ipsius sancti Augustini planè redoleant, atque ab emunctæ naris censoribus tanto auctore dignissimi existimentur: sicut plerique ex *sermonibus de tempore*, qui eodem tomo continentur. Cæterum ex tanta copia concionum satis fit cuique perspectum, quanta cum pietatis instantia, sanctus ipse Episcopus, prædicationi verbi Dei ad diuinæ Maiestatis gloriam & Ecclesiæ ædificationem, populíque vtilitatem incubuerit, qui sanè tot tantáque huius strenuæ exercitationis reliquit monimenta, vt si nihil aliud

nobis sui studij & laboris reliquisset, hoc vel titulo iure promeruisset inter præcipuos Ecclesiæ Catholicæ doctores connumerari; siquidem tanto sunt numero, eóque Christianæ doctrinæ & disciplinæ splendore micant, vt illum iis dicendis, scribendísque crederes totum impendisse tempus suum: nam tantum laborem vitæ longioris cursum potuisse ad cumulum implere; qui cætera eius opera ferè innumera non perspexerit, non abs re arbitraretur.

Porrò sub tanti luminis occasum clarere cœpit S. Maximus Episcopus Taurinensis, qui plerosque sermones, luce Christianæ veritatis conspicuos, ardorem pietatis spirantes, sacráque planè eloquentia refertos apud suos populares pro Episcopalis vigilantiæ officio pronunciauit, atque æternæ memoriæ consignauit: Tituli ipsi patenti sunt indicio, quanto zelo huic præcipuo muneri exequendo vir Deo plenus institerit; nam etiamnum supersunt, olim à Gennadio recensiti, serm. 2. *de Aduentu Domini:* De *vigilia eius Natalis* 1. *In ipso Natali Domini*, 6. *in Circumcisione Domini* 1. *in Theophania* 8. *in Quadragesima* 17. *in solennitate Paschali* 5. *in Litaniis de ieiunio* 1. *in solennitate Pentecostes* 3. *in Natali S. Stephani* 1. *in Natali S. Agnetis* 1. *in Natiuitate S. Joannis Baptistæ* 3. *in Natali Apostolorum Petri & Pauli* 5. *in Natali S. Laurentij* 3. *in Natali sancti Eusebij Vercellensis* 2. *in feriis S. Michaelis* 1. *in Natali Sanctorum Martyrum Tauricorum* 1. *in communi Martyrum* 1. *de expositione symboli* 1. *de non metuendis carnalibus hostibus* 2. *de auaritia vitanda* 2. *de eleemosynis largiendis* 2. *de hospitalitate* 1. *&c.*

Non diu pòst emicuit insignis sanctitatis & sacræ eloquentiæ gloriâ, Petrus Chrysologus Episcopus Ecclesiæ Rauennatensis, cuius claræ manent 122. homiliæ, breues quidem, sed disertæ, Mysteriis Euangelicis, sanctorúmque natalibus accommodatæ.

S. Leo cognomento Magnus, sed merito & dignitate Maximus, Apostolicæ Sedi eodem tempore præfuit: cuius os in medio Ecclesiæ, Deus aperuit: vnde in œcumenica Synodo Chalcedonensi, tot personuerunt Patrum illius doctrinam admirantium & collaudantium perhonorificæ acclamationes. Præter epistolas ad diuersos, dogmaticas, decretales & parænetícas ac tractatorias, in quibus de rebus grauissimis singulari sapientia ac eruditione agit: homilias eloquentissimas de præcipuis solennitatibus Domini & Sanctorum habuit & litteris expressit. De iis quod de S. Cypriani libris suo in Catalogo virorum illustrium dixit S. Hieronymus, non immeritò potest vsurpari, *Superfluum esse harum indicem texere, cùm sint ipso meridiano sole clariores.* Præcellunt in iis tamen *serm. 19. de passione Domini*, in quibus exhausisse videtur, quicquid de tanto mysterio humana mente concipi, aut lingua quantumuis disertissima exprimi potest: vnde Trithemius in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, de eo non inscitè dixit, *Vir fuit in scripturis diuinis eruditissimus, & in declamandis homiliis ad populum adeo celebris & facundus, vt superiorem Ecclesia Romana habuerit neminem: quod sermones eius clarissimi testantur. Fuit Ecclesiasticæ dictionis Tullius, sacræ Theologiæ Homerus, rationum fidei Aristoteles, auctoritatis*

Apostolicæ Petrus, & in Christiano pulpito Paulus; eius sermones cor penetrant, afficiunt animum, fidem Catholicam dulci breuiloquio confirmant. Nec mirum! ignem diuini amoris gestans accensum in pectore, quid aliud quàm ardentia verba loqueretur?

S. Gregorius, suppari gloria sequitur cognominis, dignitatis & meriti: eius extant succo refertæ eximiæ pietatis & doctrinæ, 40. *homiliæ in Euangelia*, quibus præcipua mysteriorum fidei solennia complexus est, documentáque organo Spiritus sancti (qui in specie columbæ hæc in eius aurem influere non semel visus est, à Petro eius Diacono) dignissima fidelibus enunciauit. Libri 38. Moralium in Iob, *ex Concionibus conferti sunt, quas ad populum habuit*; Item *expositio in septem psalmos pœnitentiales.* Porrò cùm infirmitatibus plerisque grauaretur, & podagra præsertim sanctus hic Pontifex laboraret, nec posset ipse ad populum quas disposuerat conciones perorare, aliquando Diaconi, aliquando etiam Notarij vicariâ operâ vtebatur, vt vocis eorum oraculo homiliæ, quas eis scribendas dictauerat, publicè in Ecclesia nomine suo recitarentur, quemadmodum ipse insinuat in prologo super homilias suas in sacro-sancta Euangelia, quin & S. Bernardus lib. 2. de Consid. ad Eugenium PP. c. 9. hoc notatione imprimis dignum de ipso beatissimo Pontifice commemorat: *Obsidio vrbi, & barbaricus ensis ciuium ceruicibus imminebat; nunquid tamen istud terruit Beatum Papam Gregorium, quominùs sapientiam scriberet in otio; eo namque temporis &c. obscurissimam & extremam partem Ezechielis, tam diligenter quàm eleganter exposuit.* Sacra Tridentina Synodus œcumenica præcipit Episcopis, *vt diebus Dominicis & festis, maioribúsque solennitatibus populo verbum Dei per seipsos annuncient, seu saltem per Sacerdotes idoneos, si ipsi legitimo quodam impedimento distineantur.* Arripiunt plerique præsules hanc postremam clausulam, séque negotiis grauissimis implicitos non posse defungi aiunt per se prædicationis officio. At quæso ab eis, si pluribus maioribúsque negotiis præpediantur, ab hoc obeundo præcipuo suæ dispensationis munere, quàm S. Gregorius, B. Leo aliíque summi Pontifices, qui orbem vniuersum humeris suis impositum perferebant, quàm S. Augustinus aliíque sanctissimi Episcopi, quibus perpetuus erat cum hæreticis conflictus, imminebat à barbaris quotidianum mortis periculum; quíque scribendi, docendi, prædicandi nihilominus studio, infatigabili labore incumbebant? nunquam tamen de impedimento pastoralis officij huius præcipui querebantur.

Dicent fortassis, sanctissimos hos Patres exercitationis gratia hoc fecisse, non quòd se obstrictos crederent huic per se muneri subeundo. At contrarium facilè apparebit, si rationum momenta quibus se deuinciri huic officio personaliter exequendo censebant, ipsorum ex dictis expendamus.

1. S. Cyprianus suo iam tempore queritur, serm. 5. de Lapsis, *plures tum Episcopos* (quos ornamento cæteris esse oportebat & exemplo) *diuina dispensatione contempta, curis se sæcularibus immiscere*, CATHEDRA

RELICTA, *plebe deserta, quam vitæ æternæ verbo, vero animarum cibo pascere, credito ex officio obstringuntur.*

II. S. Hilarius lib. 6. de Trinitate, *Studij*, ait, *mei & officij necessitate, hoc, Ecclesiæ Episcopus, prædicationis Euangelicæ munus debeo.* Spectauit profectò sanctus hic antistes ad hæc verba Apostoli, 1. Cor. 9. 16. *Væ mihi nisi euangelizauero, necessitas enim mihi credita est.* Hinc enim Patres & Theologi colligunt, graui præcepto Apostolis præceptum fuisse à Christo *vt euangelizarent & docerent omnes gentes*, Matth. 28. 20. Marc. vlt. adeo vt si neglexissent euangelizare, peccassent mortaliter. Væ igitur negligentibus hanc potissimam partem implere ministerij sui, Apostolorum successoribus, id est Episcopis, ideo Apostolus intonat quod iram Dei, & gehennæ perennis supplicium importat. Eodem præcepto sub eadem interminatione Episcopi & Pastores in iure canonico obstringuntur. hinc glos. *Criminis* in can. *plus tacet* dist. 25. notat quòd taciturnitas in Prælato est peccatum mortale. idem habetur in can. *Si rector* dist. 43. hócque probat inductione Card. de Turrecremata, ibid. & Anton. in cap. *inter cætera* de *officio ordin.* Nec valet effugium eorum qui satis facere eos putant, qui curant per alios negligentiam suam suppleri, remoto enim legitimo impedimento, stricto iure ad hoc opus quod præcipuum est pastoris, Episcopi obligantur, vt ex Concilij Tridentini definitione constat, sess. 5. can. 2. de reform. & sess. 24. c. 4. de eadem reform. *Vocem enim mercenarij oues libenter non audiunt*, sed *vocem agnoscunt pastoris, & audientes illum sequuntur*, Ioan. 10. Cæterùm non est cur seueriùs agi quispiam causetur cum Episcopo, illum reum fieri grauis culpæ, neglectu prædicandi, asserendo: siquidem grauitas materiæ tam graui illum piaculo obnoxium facit; nam in hoc debito sita est formalis ratio officij pastoralis. Adde quòd prædicatio verbi Dei est cibus animarum, quæ si deficiat, perire illas necesse est, idcirco can. *Ephesiis* dist. 43. *Pastor qui tacet, & oues suas pabulo verbi Dei, quod est vita animæ, non reficit, eas occidit.* inde minatur Deus per Amos c. 8. *Ecce dies veniunt & emittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.* Iræ igitur Dei signum est, ista prædicationis inopia. At qui iræ Dei seruiunt, *virgæ furoris* eius appellantur; his verò maledictio intentatur Isaiæ c. 10. *væ Assur, virga furoris mei!* sed alios Patres audiamus.

III. S. Ambrosius lib. officiorum c. 1. de se & reliquis Episcopis hanc insignem profert sententiam, *Effugere non possumus* (inquit) *officium docendi, quod nobis refugientibus imposuit Sacerdotij necessitudo.* verbis illis scilicet expressa Apostoli, *væ mihi nisi euangelizauero.* At paulò antè idem S. Ambrosius ea de lege loquens diffusiùs, *Nos* (ait) *quibus in verbis diuinis credita est dispensatio, quique Christi gregem nutriendum suscepimus, non sine ingentis piaculi noxa nos credimus euasuros &c. Si minimè prædicamus: ad quod licèt nos retardet vitæ improbitas, inuitat tamen præcepti necessitas. Et væ iam mihi est, si minimè prædicauero, si susceptum thesaurum defodero & occuluero, verbi diuini lucernam compressam retinuero, non cunctorum oculis manifestauero, non humanæ imperitiæ claustra regni cælestis reserauero.*

IV. S. Ioannis Chrysostomi innumera hîc possem congestum ire monita, quibus quàm arcta hæreat Episcopo prædicandi necessitudo, docet & inculcat. At vnum dumtaxat è millibus insigne eius hac de re pronunciatum, depromptum ex hom. eius 44. in Act. Apostolorum ad cap. 20. vbi expendens vltima hæc Apostoli ad Ephesios verba; *Vos scitis quomodo nihil subtraxerim vtilium quominus annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos testificans Iudæis atque gentibus in Deum pœnitentiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum &c. non facio animam meam pretiosiorem quàm me, dummodò consummem cursum meum & ministerium verbi quod accepi à Domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei &c. quapropter contestor vos hodierna die quia mundus sum à sanguine omnium. Nec enim subterfugi quominùs annunciarem omne consilium Dei vobis.* Ad hæc siquidem Apostolica verba, annectit hoc insigne glossema beatus ipse Chrysostomus: * *Mundus ego sum à sanguine omnium, non enim subterfugi annunciare vobis omnem voluntatem Dei. Vides quomodo terret? Bene, quia necessarium erat. Igitur qui non docet reus est sanguinis, hoc est cædis. Nihil hoc terribilius? ostendit quod & illi, nisi hoc faciant rei sunt sanguinis. Et videtur quidem rationem reddere &c. Attendite igitur vobis & gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, vt pascatis Ecclesiam Dei, quam acquisiuit per proprium sanguinem,* * *vide quantam necessitatem, à Spiritu sancto ordinationem habetis? vt pascatis Ecclesiam Dei. Bene dixit, attendite, ostendens rem esse perquàm necessariam. Ecclesia enim est, & magnum periculum.* Et infrà, ait hoc solum videri pastoris debitum, *Annunciare, prædicare, docere.* Ideo abbreuiator Chrysostomi Theophylactus, in c. 1. ep. ad Titum, absolutè necessariam asserit esse Prælato diuinæ legis scientiam. *Doctrina enim est* (inquit) *propria virtus & character Episcopi, quamobrem Apostolus ibidem ante omnia requirit, vt qui ad Episcopatum promouetur, amplectatur qui secundùm doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari, &c.* quò spectat & illud Sancti Hilarij lib. 8. de Trinitate, *summa omnium virtutum Episcopalium, est scientia & doctrina &c.* Sed quosdam adhuc sanctos Patres, de hoc præcipuo Episcopi officio audiamus.

* Ὅτι καθαρός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων, οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ. ὁρᾷς πῶς φοβεῖ, καὶ πεπτωμένας αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ τεθλιμμένας ἐπεγείρει; καλῶς, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν. &c. ἄρα ὁ μὴ λέγων, ὑπεύθυνός ἐστι τοῦ αἵματος· τουτέστι, τῆς σφαγῆς. οὐδὲν τούτου φοβερώτερον. δείκνυσιν ὅτι κἀκεῖνοι ἂν μὴ ποιῶσιν ὑπεύθυνοί εἰσι τοῦ αἵματος, καὶ δοκεῖ μὲν ἀπολογεῖσθαι, &c.

* Ὅρα πόσην ἀνάγκην, παρὰ τοῦ πνεύματος τὴν χειροτονίαν ἔχετε φησί· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἔθετο. μία αὕτη ἀναγκαῖα, τὸ ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, &c.

V. Sanctus Hieronymus temporis serie hîc nobis occurrit: qui quæstione supposita, *quis commendatione dignior? num qui sanctitate morum præstat, sed doctrina deficit, & bene operando siles? An qui non ita exemplo valet, sed eloquio proficit ac scientia ædificat?* Sapienter & præclarè respondet, *Innocens & absque sermone conuersatio quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. Nam latratu canum, baculóque pastoris luporum rabies deterrenda.* Et prologo in Biblia, *Sancta rusticitas* (inquit) *solùm sibi prodest, & quantum ædificat vitæ merito, tantum nocet, si destruentibus non resistat.* Et ad Fabiolam de veste Sacerdotali, scribit *tantam sub lege veteri* (quæ figura fuit nouæ) *esse debuisse Pontificis eruditionem, vt eius & gressus & motus & vniuersa vocalia sint, veritatem mente concipiat, toto habitu resonet, quicquid agit aut loquitur, doctrina sit populorum, absque tintinabulis enim, nec sancta ingredi posse, nec Antistitis nomen possidere.*

VI. S. Augustinus, S. Paulino Nolano Episcopo dignoscere vo-

lenti, quid inter Pastores & Doctores intersit, quos inter gradus & ordines Ecclesiæ à Domino constitutos Apostolus recenset Ephes. 4. respondit ep. 59. q. 4. eosdem sibi videri; *Quosdam* enim ait Apostolus, *dictos esse Apostolos, alios prophetas, alios Euangelistas:* sed sine vlla differentia *pastores & Doctores* nominauit, vt non alios pastores, alios doctores nos intelligamus, sed ideo cùm prædixisset pastores, subiunxisse doctores, vt intelligerent pastores ad officium suum pertinere doctrinam. Absurdum igitur censuisset S. Augustinus, Ecclesiæ indecorum, & negligentibus officij præcipuum opus, periculosum; Pastorem & Episcopum reperiri qui plebem sibi commissam ore proprio non doceret, sed retento pastorali nomine & honore, hoc onus quod Episcopi primarium est, adeóque præcipuum, in inferiorum humeros quasi aut nimis graue, aut Episcopali dignitati minus conueniens reiiceret.

ep. 59. q. 4. tom. 2. p. 214.

VII. S. Gregorius lib. 1. ep. 24. disserens de Sacerdotis summi in tabernaculum ingressu; *Sacerdos*, inquit, *tabernaculum ingrediens tintinabulis ambiri præcipitur, vt prædicationis vices habeat, ne superni speculatoris iudicium ex silentio offendat; Audiatur* (ait Moysi Dominus) *sonitus quando ingreditur vel egreditur sanctuarium, in conspectu Domini, vt non moriatur, Sacerdos enim ingrediens & egrediens* (in ouile Domini) *moritur, si de eo sonitus non audiatur, quia iram contra se occultè iudicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit.* Idem sanctus Pontifex part. 2. sui Pastoralis c. 4. accumulatis Scripturæ sacræ vtriusque Testamenti plerisque auctoritatibus, ductísque hinc solidissimis argumentis, apertissimè demonstrat, Pastorem iure diuino & ex intrinseca formalíque pastoralis officij ratione ad opus prædicationis astringi, déque salute sua grauiter periclitari, si hoc humanæ salutis præcipuum ministerium, gregi sibi commisso exhibere paruipendat, & quouis vmbratili prætextu à se amoliatur. Quod insigne S. Gregorij documentum igneo sanè pectore conceptum, verbísque potiùs Angelicis, quàm humanis expressum, tanti Ecclesia fecit, vt licèt nonnihil prolixum, Codici sui iuris seriatim intexuerit, decreti 1. part. dist. 43. n. 1. can. *si rector*, &c.

Sed iam quia in Canonum mentionem incidimus, paululùm hunc in tramitem, obsecro, digrediamur. Apostoli in canonibus suis can. 77. & 78. oculo quidem orbatum, aut femore oblæsum hominem, aliàs Episcopatu non indignum, effici permittunt Episcopum: cæcum verò, aut surdum, vel mutum ab Episcopatu repellunt quamuis vitio aliquo non pollutum. Vt quid tanta districtio pro simplici imperfectione corporali? quæ (vt ibidem inquiunt) animam non inquinat? nisi quod si cæcus fuerit sacris operari nequeat, si surdus pœnitentium reconciliationi incumbere non valeat, si mutus prædicationis officium, quod imprimis debet Clero & populo suo, impendere non possit. Inde est quod can. 58. decernunt, Episcopum qui sui muneris oblitus, populum non docet, segregetur, & si in socordia perseuerat, deponatur. Tantum verò abest vt primitiuæ Ecclesiæ

politia indulserit Episcopis, ab officio prædicandi pro libito abstinere; quòd è contra canon, *scimus autem*. n. 3. prædictæ dist. 43. prohibeat Episcopis, subtrahere ipsis persecutoribus Ecclesiæ verbum prædicationis, ex scitis Anacleti Papæ & Martyris depromptis *. In Quinisexta Synodo can. 19. hoc titulo constat; Episcopi diebus omnibus præcipuè Dominicis docere populum debent. digna est profectò hæc sanctio, quæ hîc verbatim referatur: hoc igitur tenore sese habet. *Quod oportet eos qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè Dominicis, omnem Clerum & populum docere, pietatis ac rectæ religionis eloquia, ex diuina scriptura colligentes intelligentias & iudicia veritatis, & non transgredientes iam positos terminos, vel diuinorum patrum traditionem.* Sed VII. Synodi œcumenicæ can. 2. nulla ratio patitur hîc sub silentio præterire, qui ad rem quæ vertitur totus spectat, hac contextus serie, qua & refertur dist. 38. can. *Omnes psallentes. Decernimus quemlibet quidem, qui ad Episcopalem gradum est prouehendus, psalterium omnino nosse, vt ex eo omnem quoque suum Clerum ita initiari moneat. A Metropolitano autem bene examinari, an ad sacros canones diligenter, ac cum perscrutatione, non autem cursim obitérque legendos, prompto, paratóque sit animo,* ET SACRVM *etiam* EVANGELIVM *&* LIBRVM DIVINI APOSTOLI, *omnémque diuinam scripturam, & in diuinis præceptis versari, &* POPVLVM DOCERE. *Nostræ enim hierarchiæ* SVBSTANTIA SVNT ELOQVIA DIVINITVS TRADITA: *diuinarum scilicet scripturarum vera scientia,* sicut & magnus Dionysius ostendit. *Siquis autem dubius fuerit animi, & non libenter hæc facere, & docere voluerit, non ordinetur. Propheticè enim dicit Deus: Tu repulisti scientiam, & ego te repellam, ne sis mihi Sacerdos,* Oseæ 2. Meritò igitur Symmachus Papa in VI. Romana Synodo, sic Episcopos tam præsentes quàm futuros impendentis extremi periculi ex officij prædicationis neglectu, seuerè, sed verè equidem, admonebat; *Væ erit nobis, qui ministerij onus suscepimus, si Domini veritatem, quam Apostoli prædicauerunt, prædicare neglexerimus. væ nobis, si silentio veritatem oppresserimus, quam nummulariis erogare, id est populum docere iubemur! Quid in futuro Christi examine dicturi sumus, si sermonum eius veritatem prædicare confundimur? Quid erit nobis cùm de commissis animabus & officio suscepto rationem iustus iudex exegerit? Ideo nos semper oportet nociua resecare, profutura exigere, obiurgando, hortando, suadendo, blandiendo, consolando, prodesse. Lingua nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos consoletur, vt quia Doctores dicimur viam salutis gradientibus ostendamus, simus in custodia vigilantes, aditus contra hostis insidias solliciti muniamus, vt ouem perditam & de commissis gregibus errore abductam, toto nisu ad caulas Dominicas reuocantes, de Pastoris nomine quod habemus, præmium non supplicium consequamur.* Eodem spiritu Nicolaus & ipse Pontifex Apostolicæ Sedis, can. final. (ex ep. ad Michaelem Imp. cuius est initium, *Proposueramus*) dist. 43. eloquitur. *Dispensatio* (inquit) *est nobis cœlestis seminis iniuncta, væ si non sparserimus: væ si nos tacuerimus. quod cùm vas electionis formidet & clamet, quanto magis cuilibet exiguo metuendum est? Proinde sicut non leue discrimen incumbit*

* *Anacl. Epist. 1. ad omnes vbique Episc.*

Pontificibus siluisse pro diuinitatis cultu & Ecclesiæ correctione, quod congruit: ita iis (quod absit) non mediocre periculum est, qui cùm debeant parere despiciunt. Hoc debitum prædicationis alta mente reuoluentes Patres Concilij Toletani XI. quod anno 675. sedente Adeodato summo Pontifice habitum est, hunc can. qui 2. est serie ediderunt, Quòd necesse sit Episcopum prædicare, & ab aliis curis cessare. *Quantum quis* (aiunt) *præcelsi culminis obtinet locum, tantum necesse est præcedat gratia meritorum, vt in eo quod præsidet singulis, singulariter ornetur eminentia sanctitatis:* HABENS SEMPER ET IN ORE GLADIVM *veritatis, &* IN OPERE *efficaciam luminis, vt iuxta Apostolum potens sit exhortari in doctrina sana & contradicentes reuincere. Nos proinde nostri ordinis gradum, vel suscepti regiminis modum magnopere cogitare debemus,* VT QVI OFFICIVM PRÆDICATIONIS SVSCEPIMVS, *nullis curis à diuina lectione priuemur. Nam quorundam mentes Pontificum ita corporis* * *otio, à lectionis gratia secluduntur, vt quid doctrinæ gregibus subditis exhibeat non inueniat* PRÆCO MVTVS. *Insistendum ergo semper erit maioribus,* (id est Prælatis) *vt quos sub regiminis sui cura tuentur, fame verbi Dei perire non sinant.* Quo in canone verba ista, *vt qui officium prædicationis suscepimus*, speciali sunt expensione digna. Spectarunt profectò illi Patres ad Pontificalis ordinationis ritum. Ante omnia siquidem iuxta Concilij VII. generalis suprà citatum decretum, promouendus ad Episcopatum, ab Antistite Consecratore hunc in modum compellatur. *Antiqua sanctorum Patrum institutio docet & præcipit, vt is qui ad Episcopalem ordinem eligitur antè diligentissimè examinetur, &c. Eadem itaque auctoritate & præcepto interrogamus te dilectissime frater, charitate sincera, si omnem prudentiam tuam, quantum tua capax est natura, diuinæ scripturæ sensibus accommodare volueris?* Postquam annuit electus, persequitur ordinator Pontifex: *Vis ea quæ ex diuinis scripturis intelligis, plebem cui ordinandus es, & verbis docere & exemplis?* ℟. *Volo.* Deinde pro eo sic Pontifex orat. *Sint speciosi tuo munere pedes eius ad euangelizandum pacem, ad euangelizandum bona tua. Da ei Domine verbum reconciliationis &c. Sit sermo eius & prædicatio non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & veritatis.* Postquam verò illum inunxit, & annulo ac baculo insigniuit, accipit librum Euangeliorum de scapulis consecrati *, & adiuuantibus eum ipsis Episcopis assistentibus, tradit eum clausum consecrato, tangenti illum sine apertione manuum: dicens ACCIPE EVANGELIVM ET VADE, PRÆDICA POPVLO TIBI COMMISSO, *potens est enim Deus vt augeat tibi gratiam suam. Qui viuit & regnat &c.* Demum consecrator recipit consecratum ad osculum pacis &c.

* *torporis*

*In lib. Sacram. S. Greg. prima rubrica sic habet, *Episcopus cùm ordinatur, duo Episcopi ponant & teneant Euangeliorum Codicem super caput eius.*

AR-

ARTICVLVS II.

An casus, causæque aliquot legitimæ subsint, quibus Episcopus fiat actualis huius obligationis expers?

HOC ex ritu igitur manifestè constat, Episcopum in ordinatione sua officium Euangelicæ prædicationis solenni cæremoniâ suscipere, hócque se functurum ex iniuncto sibi Episcopalis Cathedræ debito, polliceri. Quod agnoscens sapientissimum Concilium Tridentinum, antiquos canones insequendo, hac sanctione edita sub Paulo III. anno 1546. c. 2. Decreti de reformatione, Præsules officio huic personaliter obeundo astrictos esse declarauit, vtque actualiter exequantur, summa auctoritate sanciuit: *Quia verò Christianæ Reipublicæ* (ait sacrosancta Synodus) *non minùs necessaria est prædicatio Euangelij quàm lectio,* ET HOC EST PRÆCIPVVM EPISCOPORVM MVNVS, *statuit & decreuit eadem sancta Synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per seipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Iesu Christi Euangelium.* Et sess. 24. celebrata sub Pio IV. anno 1563. in decreto itidem de reform. c. 4. iterando idem præceptum, denuo sic decernit: PRÆDICATIONIS MVNVS QVOD EPISCOPORVM PRÆCIPVVM EST, *cupiens sancta Synodus, quo frequentiùs possit ad fidelium salutem exerceri, Canones aliàs super hoc editos sub felicis recordationis Paulo III. aptiùs temporum vsui accommodando mandat, vt in Ecclesia sua ipsi per se, aut si legitimè impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument &c. Saltem omnibus Dominicis & solennibus diebus festis: tempore autem ieiuniorum Quadragesimæ & Aduentus, quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, diuinam legem annuncient, & aliàs, quotiescumque id opportunè posse fieri iudicauerint.*

At ex exceptiua hac clausula, *si legitimè impediti non fuerint*, plerique sunt qui onus prædicationis facilè excutiant, inque vicarios humeros passim deuoluant. Causantur enim se legitimo impedimento à prædicatione Euangelica, quam aliàs vltrò obirent, præpediri. Quod si verum esset, & ipso rei obice, & Concilij ipsa lege, fateor iure excusarentur. Verùm vt plurimùm prætextus eiusmodi vmbratilis est, quicquid enim illis placet, pro impedimento obiiciunt, nec satis attendunt debere esse legitimum impedimentum, vt ab hoc præstando officio, quod Episcoporum primarium & præcipuum est, iustè coram Deo & hominibus excusari queant. Hos igitur, saluâ dignitatis reuerentiâ, qua in Ecclesia præfulgent, obsecro vt patres, & si velint vt principes, quatenus seriò recogitent si causa sit legitima, quæ eos à pabulo præstando suis ouibus (quod sedulò præstare debent) eos remoretur. Sanè legitimum dicitur quod iure concessum est & approbatum, vel antiqua consuetudine receptum, glos. *Generalibus in Extrauag. super Cathedram, de sepulturis inter communes:* si impedimentum quo cohiberi se volunt à præcipuo suo munere exequendo est eiusmo-

di, vadimonium quod quærunt non illibenter admitto, impedimentum enim iustum excusat quemque ab eo, quod aliàs necessariò fieri debet, cap. *ordinarij* §. *Quod si forte* de *offic. ordin.* lib. 6. Ad præfixum; igitur axioma iuris expendendum est, quo casu iustè possint præsules, à prædicatione Euangelica excusari?

Espencæus lib. 2. Digressionum &c.

Theologus quidam insignis qui Concilio Tridentino interfuerat, de ipsius Concilij legis inobseruantia, iam tunc profectò conquestus est. *Quid* (inquit) *emendationis sperari potest à nobis, nostra tam recens edita non obseruantibus. Noui Episcopos etiam Græcè peritos, qui se vt ad istam docendi seruitutem demittant, ad istas sordes descendant (generosi scilicet & excelsi viri!) teneri perfractè negent, quòd cùm Episcopas assecuti sunt, mos is non eßet. Quasi contra perpetuam Dei legem, vlla hominum præualeat desuetudo? quos cùm omnis omnium temporum natura, scriptura, Ecclesia, Concilia, Pontifices, Cæsares,* * *superi, inferi accusent damnéntque, quis est qui absoluat?* Hac ratione excluditur omnis excusatio, quæ prætextu consuetudinis seu potiùs desuetudinis allegari possit.

* Nam de hac Episcoporum obligatione, in Caroli Magni & Ludouici Pij Capitularibus, Regúmque nostrorum tam priscis quàm nouis pragmaticis, plurima monita & decreta continentur.

Iam verò de iure ipso videndum. Sanè magnum illud Concilium Lateranense, quod præsidente Innocentio III. consedit, sanctionem specialem edidit cap. 9. de Prædicatoribus instituendis, cùm Episcopi prædicare non valent, cuius hoc est exordium: *Cùm sæpe contingat quòd Episcopi propter occupationes multiplices, vel inualetudines corporales, seu occasiones alias, (ne dicamus defectum scientiæ, quod in eis est reprobandum omnino, nec de cætero tolerandum) per seipsos non sufficiunt ministrare populo verbum Dei, &c.* Ex hac regula igitur inspiciendum, num excusatio quæ à Præsule obtenditur, legitima possit existimari?

Diuersa sanè sunt onera Episcopi, eáque grauissima; *Fluctus enim Episcopi animum concutientes* (ait S. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio) *ventis mare conturbantibus crebriores, infestioréśque esse solent.* Et lib. 6. *Si difficultates eas omnes* (inquit) *recensere vellem, quas Episcopum tolerare oportet, nihil aliud erit, quàm maris altitudinem emetiri.* Dolebat vicem Episcoporum ideo S. Gregorius Nazianzenus, propter magnitudinem oneris, quod Angelis ipsis merito sit formidandum, in orat. 150. ad Episcopos &c. hoc fastigium itaque adeo periculosum & inuidiosum esse dicit, vt arbitretur *neminem sapientem læto animo pati posse, Episcopum creari.* Et rectè S. Vincentius Ferrerius serm. 2. Dominicæ 2. post Pascha, admodum sibi asserit admirandum, *quomodo Episcopi possint cum aliquantulo gaudio viuere, cogitando onus grauissimum ac multiplex quod supra se portant.* Ideo S. Augustinus, *Nihil esse tristius, miserius, & periculosius Episcopatûs officio* censebat, nisi cum ardenti charitate & sedula sollicitudine ac opera administretur; *Nihil verò esse laboriosius, si eo modo exerceatur quo Deus præcipit,* c. *Ante omnia.* Et sanè multoculum esse Episcopum oportere S. Chrysostomus sapienter admonebat. Siquidem vno in nomine officia pleraque continentur. Est enim Episcopus, pater, speculator, pastor, doctor, exemplar, & forma gregis commissi; dux, miles, præfectus, nauta, nutrix, agricultor, corre-

vbi suprà.

ctor, iudex, patronus, medicus, dispensator, œconomus; & vt vno dicam verbo, quo vniuersa Apostolus officia generi humano salutaria complexus est, OMNIBVS OMNIA etenim *Omnia* (inquit) *omnibus factus sum, vt omnes lucrifaciam. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?* Quis igitur multiplices esse Episcopi occupationes, æquè poterit inficiari, ob quas eum per se posse semper præstare opus Euangelistæ, nemo sanus inficiatum ire possit. S. Thomas 2. 2. q. 184. a. 5. graui monimento docet, Episcopum in sua consecratione se obligare ad statum perfectionis, qui consistit, vt animas sibi creditas expurget, illuminet, instruat & ad perfectionem adducat, quem in finem grauiter peccat, si non animosè contendit ac modis omnibus enititur, nam ad hunc effectum omnia sua & vitam ipsam debet profundere. Meritò igitur S. Carolus Borromæus cuidam Episcopo succensuit, qui ei scripserat *sibi parum negotij impræsentiarum occurrere;* hanc enim vocem vt Episcopo prorsus indignam, grauibus ad eum missis litteris, acriter latéque reprehendit. Fatendum reuerà, Episcopo graue onus diuersissimásque curas & occupationes impendere: & proinde ei licitum esse, imò pernecessarium quasdam aliquando intermittere functiones, vt aliis incumbat. Dicit ordinando Episcopo consecrator Pontifex, *Episcopum oportet iudicare, interpretari, consecrare, ordinare, offerre, baptizare & confirmare.* Insuper verò necessum est lustrare diœcesim, Parochis superintendere, Clerum & populum regere, propriam sponsam nempe Ecclesiam perenni cura excolere, iura eius tueri, viduarum, orphanorum, pauperum defensionem ac sollicitudinem suscipere, synodos diœcesanas celebrare, prouincialibus interesse, publicæ necessitatis causâ ad comitatum proficisci, apud Regem, Proceres, vel Senatum intercedere, vt priuilegia Clericorum non lædantur, populus non opprimatur, defunctorum suprema vota impleantur, compescantur hæretici, Religio illibata conseruetur, & id genus alia innumera, quæ non semel in vita, vel annis singulis agere, sed quandiu spirat agere, vel conari necessum est. Et verò si vicissim his at seriò incumbat officiis, abnuere noluerim ab actuali munere prædicationis posse non immeritò, sed non semper, at aliquoties dumtaxat excusari. Sed cùm apud me perpendo munus prædicationis, vt docet Tridentina synodus, *Episcopi esse munus præcipuum:* haud facilè patior persuaderi, illorum officiorum concursu, ipsum Episcopum penitus à præstando Euangelicæ prædicationis officio fieri posse immunem; his enim occupationibus certis vicibus obeundis debere illum equidem reor incumbere, at quantocyùs potest, ad Euangelismi præconium, quod animarum vita est, tanquam munus suum præcipuum, redire, summo iure Episcopalis dispensationis obstringi: vt enim dicit Dominus, *Illa* quidem *oportuit facere,* sed *ista* (vt pote quæ maioris sunt momenti) *non prætermittere.*

1. Cor. 9.
2. Cor. 11.
Matth. 23. 23.

Addit Lateranense Concilium, *inualetudines corporales:* eundem casum assignauit, cum causa legitimæ absentiæ Concilium I. Mogun-

tinum, c. 25. *Si fortè Episcopus non fuerit in domo sua, aut infirmus est &c. nunquam desit tamen diebus Dominicis aut festiuitatibus qui verbum Dei prædicet &c.* Et Concilium Aquisgranense II. c. 11. *Vt si fortè contigerit, aliquem Episcopum, tardiloquentem esse, aut infirmitate aliqua impeditum, habeat tamen ministrum doctum, qui eius vice pabula verbi diuini populo administrare possit* &c. Prouectam ætatem non ineptè quispiam infirmitati æquiparârit. Mutum verò tametsi Episcopum canones ab Episcopatu repellant, tardiloquentem tamen non excludunt, si de cætero qui vtilis Ecclesiæ reperiatur, dummodò in vicem sui sublegat verbi diuini disseminatorem idoneum, quemadmodum pridem fecit Valerius Episcopus Hipponensis, qui Augustino Presbytero suo facultatem prædicandi suo loco concessit, quòd ipse quum esset Græcus, minùs commodè Latino populo prædicare posset. Sic & Valerius Cæsaraugustanus Episcopus propter linguæ impedimentum, officium sanctæ prædicationis Vincentio Archidiacono suo delegauit, fortunatissimo delectu, hoc enim gradu Vincentius ad martyrium vsque conscendit.

Possidius in vita S. Augustini c. 5.

Ex actis S. Vincentij. Breu. Rom. in eius Natali lect. 1. die 22. Ianuarij.

Deinde Lateranense præfatum Concilium inter legitima impedimenta varias occasiones assignat, quæ nimirum expendendæ veniunt arbitrio boni viri, & Deum præ oculis suis, eo quo par est metu & reuerentia, habentis.

Denique ponit idem Concilium hanc causam: *Vbi adeo diffusæ sunt diœceses, vt per se non par sit Episcopus omnem populum prædicatione sua instruere. Cùm* (inquit sacra Synodus) *per seipsos non sufficiunt ministrare populo verbum Dei, maximè per amplas diœceses & diffusas: generali constitutione sancimus, vt Episcopi viros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere & sermone &c.* Qua ex sanctione patet eam non fuisse mentem œcumenico illi Concilio, vt Episcopi propter amplitudinem propriæ diœcesis ab officio prædicationis eximerentur, sed duntaxat vt propriis & alienis concionibus gregem creditum, quantumuis copiosum, verbo vitæ pascerent, vicariâ enim illâ operâ vult ipsos subleuari, non autem exonerari; vnde subiungit de iis auxiliariis prædicatoribus, *quos habebunt Episcopi coadiutores & cooperatores*, &c. Quales scilicet sub Apostolis fuisse 72. Discipulos Euangelium testatur, Pontiféxque in ordinatione Sacerdotum, consimiles sibi dari cooperarios supplex à Deo deposcit. *Quapropter infirmitati nostræ* (ait) *Domine, quæsumus hæc adiumenta largire, qui quanto fragiliores sumus, tanto his pluribus indigemus.*

Sed dux est verbi Episcopus, primus in acie huius militiæ debet, vt cæterorum imperator apparere: vt longè maiori auctoritate præstat, sic admodum efficaciori doctrinæ salutis præconio animas populi afficiet: *Magna virtus est* (ait S. Augustinus*) *nominis Episcopalis:* ideo summi Pontifices, etiam postquam in Occidente constituta est sacrosancta Christi Religio, cùm ad extirpandas idololatriæ reliquias, vel barbaros mores amouendos, prædicatores destinabant passim, eos Episcopali consecratione honorabant, non diœcesanos

S. Clemens Const. Apost. l. 2. c. 26. in ipso initio.

** In actis cum Felice Manich. Tom. 6.*

creando Antistites, sed regionales nuncupando Episcopos, quales plerosque fuisse viros sanctissimos, qui Euangelicis dogmatibus & præceptis Septemtrionales præsertim populos, Apostolico ore & spiritu imbuerunt, plerisque locis nostri Martyrologij consignauimus.

Eadem ratione summi Pontifices inducti, quando loca quædam illustria, quibus tamen diœcesis non hærebat, insigni aliqua prærogatiua decorare volebant: hoc solebant priuilegio eadem impertiri, vt non solùm incolæ exempti essent diœcesani Antistitis imperio, sed insuper specialis ordinaretur eo in loco Episcopus, qui munus prædicationis Pontificali honore & auctoritate suffultus impleret. Sic Stephanus III. in diplomate concesso Fulrado Abbati Monasterij S. Dionysij prope Lutetiam, obiter commemorato indulto immunitatis seu exemptionis à sacra potestate ordinaria, dudum eidem Monasterio collato à Landerico Episcopo Parisiensi ad preces Clodouci Regis filij Dagoberti, eiusdem monasterij fundatoris; hoc insuper decus ipsi Monasterio accessum iri decernit: *Et habere* (inquit) *vobis Episcopum per singulare priuilegium concedimus, qui de vobis ab Abbate, vel à fratribus in monasterio vestro electus, & à fratribus nostris Episcopis de illa regione consecratus, illa vestra Monasteria à vobis ædificata prouideat, & vice nostri nominis vbi fuerint regat, &* PRÆDICATIONI, *tam in ipso vestro Monasterio, quàm in sibi subiacentibus deseruiat.* Cuius vestigiis inhærens Hadrianus I. in rescripto suo munifico ad Magenarium eiusdem Monasterij S. Dionysij Abbatem, idem ius confirmando sic statuit: *Vt penitus liceat ibidem habere Episcopum sicut à priscis temporibus, & vsque hactenus fuit, per cuius prædicationem, populus qui diuersis regionibus deuota mente quotidie ad sancta eiusdem Monasterij limina concurrit, remedium consequi mereatur animarum &c. Quia nolumus vt lumen quod ibidem hactenus tanto tempore per Episcoporum prædicationem claruit, vllis temporibus extinguatur.* Vigebat enim adhuc hoc præclarum Pontificale decus, quod prædicatio Euangelica functio Episcopalis præcipua, & quasi Episcoporum propria esse, passim existimabatur.

Extat apud Dubletium l. 2. antiqq. Monasterij S. Dionys. c. 3. p. 447. & 448.

Ibidem c. 4. p. 450. & 451. & c.

CAPVT III.

Presbyteris etiam ius prædicationis competere, tam institutione diuina, quàm vniuersalis Ecclesiæ consensu & perenni vsu.

POSTOLORVM canonem 58. suprà protulimus, ad probandum Episcoporum debitum & obligationem prædicandi populo verbum Dei: sed idem canon Presbyteros quoque deuincit, tanquam eidem ipsi debito simul obnoxios; ita enim habet: *Episcopus vel Presbyter, qui cleri vel populi curam non gerit, & eos pietatem non docet, segregetur: & si in socordia perseuerat, deponatur.* Nec ambigen-

dum est Apostolicum hunc canonem esse: tum quòd (vt habetur initio dist. 16.) auctoritate recepti Zepherini Papæ, Canones Apostolorum legitimi sunt 60. hic verò est tam apud Græcos quàm Latinos 58. tum quòd Apostolorum doctrinæ quæ hoc canone traduntur, sunt omnino consentanea, nam Clemens Apostolorum adiutor, deinde & hæres, c. 27. lib. 2. Constitut. Apostol. ex eorum disciplina, adeóque oraculis, hanc sententiam disertè refert: *Presbyteri, nos Apostolos repræsentare existimentur, sintque Doctores cognitionis Dei, siquidem Dominus cùm Apostolos mitteret, Euntes docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcumque præcepi vobis.* Nec porrò excipi potest Presbyterorum nomen hîc pro Episcopis vsurpari, siquidem eo capite distinctè agitur de Episcopis & Presbyteris. Et Episcopus præesse quidem dicitur loco Dei, Presbyteros verò vices Apostolorum gerere. Vnde planum est ipsis quoque competere, Christi prædicare Euangelium, vigore mandati facti à Domino suis Apostolis, *Ite, docete omnes gentes*, sicut enim verba ista Domini ad Apostolos dicta, *Hoc facite in meam commemorationem.* & hæc alia: *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis &c.* non tantùm Episcopos spectant, sed Presbyteros quoque contingunt, alioqui nec Presbyteri consecrare possent, nec offerre, nec ligare, nec soluere: sic & illa, *Euntes docete omnes gentes &c.* non solùm Episcopis competunt, sed etiam conueniunt Presbyteris. Nec est quod quis obiiciat, Quænam est ergo prærogatiua Episcopi super Presbyteros? Responsio enim peruia est & facilis, dico siquidem illa Domini verba facere pro Episcopis principaliter, non tamen singulariter, ius enim consecrandi, sacrificandi, peccata remittendi, Euangelium prædicandi primariò, & præcipuè pertinere ad Episcopos, secundariò verò & cum canonica subordinatione, at legitimè tamen, ad Presbyteros spectare.

Matth. 28. 19.

1. Cor. 11.

Ioan. 20. 23.

Iámque ipso Apostolorum tempore ita intellectum, & vsu seruatum constat ex diuinis scripturis; siquidem Luc. 9. de Apostolis legimus: *Conuocatis autem duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia &c. & misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.* Et c. 10. *Post hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam:* Et infrà, *Curate infirmos & dicite, Appropinquauit in vos regnum Dei. Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.* Sicut autem Episcopi succedunt Apostolis, ita Presbyteros succedere 72. Discipulis, res est apud Patres constantissima: ideo ab initio Ecclesiæ Presbyteros videmus Euangelium prædicâsse; hoc indicat illud Apostoli, *qui bene præsunt Presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina.*

1. Tim. 5. 17.

Ecclesia, opus est incarnatæ sapientiæ, quemadmodum S. Bernardus scribens ad Eugenium lib. 3. de consider. c. 4. luculenter ostendit; nihil igitur in ea inordinatum, nihil frustra institutum; omnia rectè disposita, & proprium in finem, nempe in bonum, quæque in ea sunt, ab illa diuina sapientia fuerunt ordinata. Certè si verbi di-

uini prædicatio actus esset proprius Episcopi, adeovt ipsi vni, soli, & semper Euangelij annunciatio conueniret: nec vllam haberent Presbyteri *partem in sortem ministerij huius:* necessum esset Episcopatum his locorum angustiis circumscribi, quibus in fide vel disciplina Christiana instituendis, possit opera vnius tantùm hominis satis esse; vel certè sequeretur cùm diœceses, vt sunt constitutæ latè pateant, maximam populorum partem qui eas incolunt, famem panis spiritualis, qui verbum Dei est, ferè semper pati, & Episcopum perpetuo motu ac inquietudine agitari, discurrendo circumquaque & perpetuo labore prædicationis insudando, vel cum exiguo (præ festinatione) tanti laboris fructu, vel cum cito virium defectu vitæque imminenti periculo. Natura enim humana continuo labore frangitur, & esse semper in motu ac operatione non potest. Necessariis igitur subsidiis Dei sapientia suæ Ecclesiæ prospexit, quibus dissseminationi verbi vitæ opus erat. Quod ipsa rectè agnoscens diuinæ gratiæ beneficium, in ordinatione Presbyterorum, sic voluit Pontificem eos consecrantem coram Deo & hominibus confiteri: *Æterne Deus honorum auctor & distributor omnium dignitatum, per quem proficiunt vniuersa, per quem cuncta formantur, amplificatis semper in melius naturæ rationalis incrementis; per ordinem congrua ratione dispositum, vnde & Sacerdotales gradus atque officia Leuitarum Sacramentis mysticis instituta creuerunt &c. Sic in eremo per 70. virorum prudentium mentes, Moysi spiritum propagâsti, quibus ille adiutoribus vsus, in populo innumerabiles multitudines facilè gubernauit &c. Hac prouidentia Domine Apostolis filij tui, doctores fidei, comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicationibus impleuerunt. Quapropter infirmitati quoque nostræ Domine quæsumus, hæc adiumenta largire, qui quanto fragiliores sumus, tanto his pluribus indigemus.* Et postquam eos insigniuit stola & veste induit Sacerdotali, hunc in modum orat: *Super hos famulos tuos quos ad Presbyterij honorem dedicamus, munus tuæ benedictionis infunde, vt grauitate actuum & censura viuendi probent se seniores, his instituti disciplinis quas Tito & Timotheo Paulus exposuit, vt in lege tua die ac nocte meditantes, quod legerint credant, quod crediderint doceant, quod docuerint imitentur.* In ipso autem ferè ordinationis exordio admonet illos ipse Pontifex, præcipuorum actuum Sacerdotalis quid suscepturi sunt ministerij, ne ignari sint oneris, quod ipsorum humeris diuina institutione imponitur: *Consecrandi*, inquit, *filij dilectissimi in Presbyteratus officium, illud dignè suscipere ac susceptum laudabiliter exequi studeatis. Sacerdotem enim oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare, baptizare.*

Hoc diuinæ institutionis mysterium attentiùs perpendentes Patres Concilij II. Aquisgranensis, sub Carolo Magno celebrati, cap. 5. rectè & sapienter, sic cùm præsentes tum posteros monuerunt, *Presbyterorum qui præsunt Ecclesiæ Christi, & in confectione diuini corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, ministerium esse videtur, vt in doctrina præsint populis & in officio* PRÆDICANDI. Sed si altiori ab antiquitate repetenda sunt sanctorum Patrum suffragia, horum sanè ad iuris

munerísque huius confirmationem, testimoniis, supra numerum abundamus; pauca hîc breuitatis causâ referemus igitur, sed è multis selecta.

S. Polycarpus in celebri sua epistola ad Philippenses inter munera Presbyterorum, verbi ministerium præsertim recenset, cùm necesse habeant OMNES AB ERRORE CONVERTERE, eísque semper prouidere bona coram Deo & hominibus.

S. Ignatius in epistola ad Smyrnenses, Simonem & Gaium Presbyteros symmystas suos, *In verbo Dei ministros* appellat, quos ideo vt Christi Legatos fuisse dignè susceptos à Smyrneorum populo, eidem impensè gratulatur. Et in epistola 1. ad suos Antiochenos, Presbyterorum esse dicit officium PASCERE GREGEM DEI. Pascere autem & docere, synonima sunt officia Sacerdotum, in sacris litteris, quemadmodum earum peritis constat.

Sanctus Dionysius capite quinto Cœlestis Hierarchiæ latè docet proprium [a] *Sacerdotum munus esse, mentes hominum illuminare.* Et epistola 8. ad Demophilum, magna ei auctoritate inculcat, [b] *Sacerdotes esse Angelos, & post Antistites, diuinorum interpretes iudiciorum.* Cuius ex mente S. Maximus in Scholiis ad c. 3. cœlestis Hierarchiæ, ad verbum istud ἐνεργῆσαι, operari, vbi docet Doctor diuinus, nihil vltra gradum diuinum proprium cuique ordini, tentandum esse, v.g. inquit [c], DOCENDVM *est Presbyteris, & munus offerendum, non tamen ordinandum.*

a Ἡ δὲ τῶν ἱερέων φωταγωγικὴ τάξις &c. ὑπὸ τῇ τῶν θείων ἱεραρχῶν τάξει, καὶ μετ᾽ αὐτῆς ἱερατεύουσα τὰς οἰκείας ἱερουργίας.

b Οἱ δὲ ἱερεῖς ἄγγελοι καὶ ὑποφῆται μετὰ τοὺς ἱεράρχας εἰσὶ τῶν θείων κριμάτων.

c Οἷον τοὺς πρεσβυτέρους διδάσκειν καὶ τὸ δῶρον προσκομίζειν, οὐ μὴν καὶ χειροτονεῖν.

S. Iustinus in fine Apologiæ 2. vbi diuinæ Synaxis celebrationem describit, iamiam moris fuisse insinuat, vt *lectis sacris scripturis lectore quiescente, qui præerat sacris,* (at præesse non poterat nisi Episcopus aut Presbyter) *populum prædicatione sua instrueret, & ad intelligentiam & participationem mysticarum rerum cohortaretur.* Idem testatur Tertullianus c. 19. Apologetici aduersus gentes.

S. Cyprianus ep. 5. scripta in secessu ad Clerum Carthaginensem, Presbyteros hortatur, vt ipso absente, pro fide & religione, suas & ipsorum partes agere studeant, ita vt nihil ad disciplinam vel ad diligentiam desit. Clerus verò Romanus durante illo secessu S. Cypriani, pro Romanæ Ecclesiæ generali sollicitudine, eosdem officij commonefaciens, ep. inter Cyprianas 3. *Reos fore eos* denunciat, *si non fratres stare immobiles in fide hortarentur, & ad martyrium animare, idipsum porrò seipsos impræsentiarùm facere cum omni sollicitudine & periculo sæculari &c. non deserentes fraternitatem, & hortantes eos stare in fide, & paratos esse debere ire cum Domino. Se siquidem vice pastoris custodire gregem, quamobrem vereri, ne si negligentes inuenirentur, diceretur sibi quod antecessoribus negligentibus dictum est, quoniam perditum non requisiuimus & errantem non correximus.* (Ezech. 34.) *Nolle se ideo officio deesse suo*, nec velle, se Carthaginenses *Sacerdotes, mercenarios inuenire, sed bonos pastores.* In fine verò epistolæ hoc se vti hortamento subindicant: eo quòd Romanæ Ecclesiæ proprium munus sit pro cæteris *agere perennes excubias. Salutant vos fratres,* inquiunt, *qui sunt in vinculis, & Presbyteri, & tota Ecclesia, quæ & ipsa*

ipsa cum summa excubat pro omnibus qui inuocant nomen Domini. Porrò ipse Cyprianus, ep. 6.* vbi se iis lætari plurimum significauit, quòd eos in fide & virtute fortes consistere cognouerit: subinde monet, vt doctrinæ & iugis ad plebem cohortationis obeundæ sint memores, *vt sciant ex vbis, & INSTRVANTVR, & DISCANT quid secundùm Scripturarum magisterium Ecclesiastica disciplina deposcat.* Epist. verò 10. ad eosdem, qui officij huius populo exhibendi fuerunt immemores, *Legísque diuinæ deuius significandæ studio, non intendunt: perditorum casus & ruinæ incursum iri coram Deo reatum.* Hæc, inquit, *qui subtrahit fratribus* (diuina scilicet quæ commemorauit oracula) *decipit miseros.* Et infrà, *sed nunc illi rei non sunt* (lapsi scilicet qui ad Eucharistiam sine pœnitentia prosiliunt) *qui minus scripturæ legem nouerunt. Erunt autem rei qui præsunt,* (nempe Presbyteri) *& hæc fratribus nec suggerunt, vt instructi à præpositis faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo, & præscripta obseruatione.* Sub finem verò eiusdem epistolæ, fuisse semper antea morem hunc seruatum asserit, *vt deflectentes à recta via, legísque Domini minus scientes, à Presbyteris, suggerentibus Diaconis, admonerentur, ac necessaria eius notitia imbuerentur.* Sed ep. 15. ad Clerum Romanum, nonnihil hoc nomine sanctus Episcopus gloriatur, *quòd in hac parte, Presbyteris non defuerit Sacerdotalis vigor.* Meminit autem idem B. Cyprianus, ep. 24. Presbyterorum Doctorum, vel doctiorum**, ex quorum consilio ordinasse se ait Optatum iam censitum inter lectores, *doctorem audientium*, hoc est Catechistam. Quo ex insigni loco planum est, tametsi ex vi ordinis Sacerdotalis competeret omnibus Presbyteris ius docendi, tamen exercitium fuisse demandatum specialiter doctioribus Presbyteris, hósque eapropter doctorum iam titulo consueuisse honorari. Sed de S. Cypriani hac de re sententia satis superque.

*ad suos compresbyteros, sic enim vocat in fine epistolæ. *Vide ep. 19. titulum.*

** Variant codices vt notat Pammelius, alij etenim habent, *cum Presbyteris Doctoribus*, alij verò *doctioribus*.

Origenes primus ille Ecclesiæ post Apostolos Magister, hom. 1. in Psal. 37. circa medium, de ipsius Ecclesiæ praxi, à se visa loquens; *Omnes*, inquit, *Episcopi, atque omnes Presbyteri erudiunt nos, & erudientes adhibent correptiones & verbis austerioribus increpant.* Tum eos procuratores & actores nostræ salutis subnominat, imò Angelos, quibus dispensandæ & regendæ creditæ sunt animæ nostræ. Porro ipse cæteris hoc in officio strenuè exequendo insigni exemplo fuit. Penè enim quotidie concionabatur, vt Pamphilus Martyr testatur, in Apologia pro ipso Origene, non procul ab exordio: *Et quidem* (ait) *quòd & honore Presbyterij in Ecclesia præditus fuerit, & vitam abstinentissimam egerit, & valde philosophicam; quódque puræ religionis obseruauerit disciplinam, & præ cæteris verbo Dei & doctrinæ operam dederit, dubium non est, & ex iis quæ & nos laboris & studij eius certissima designamus indicia, præcipuè verò per eos Tractatus, quos penè quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos & describentes Notarij ad monimentum posteritatis tradebant.*

S. Athanasius, Apologia 2. Presbyteris singulis proprias Ecclesias fuisse assignatas, cum certa plebe & subministrantibus Clericis, atque sacras synaxes, quæ nunquam fiebant sine prædicatione verbi diuini, celebrare consueuisse ex constanti Ecclesiæ vsu, passim com-

SSSff

memorat, quibus characterismis dignosci posse legitimos Presbyteros, contra Ischyram pseudo-presbyterum, contendit.

S. Basilius in ethicis suis, seu moralibus, regula 71. c. 1. quæ S. Paulus ad Titum & Timotheum pro institutione Sacerdotum scripsit, coniunctim præcepta esse docet Episcopis & Presbyteris; in iis autem verbi diuini assiduam prædicationem, & intentum lectionis & doctrinæ studium esse patet. Quamobrem ipse sanctus Pater, in c. 3. Isaiæ ad illa verba, *In die illa Dominator Dominus exercituum auferet à Ierusalem & Iuda validum & fortem, iudicem & prophetam, ariolum & senem.* * *Interea*, inquit, *quæ comminatur Dominus, est & ablatio Presbyteri, quia ex eius præsentia non mediocre emolumentum in alios resiliat. Quisquis igitur præsidentia Cathedræ dignus censetur, iámque ascriptus est ordini Presbyteratus, qui talis est Presbyter, aut circumfert characterem Presbyterij: par est eum vel maximè esse irreprehensibilis vitæ &c. amplectens eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Talis est Presbyter quem aufert Dominus* (iratus scilicet) *à delinquente populo &c.* Indignos porro censendos, subinde sanctus Doctor iudicat, *qui otiosi delitescunt*, nec docent, nec agunt vt decet, *sed neglectim in Presbyteratu se gerunt. At eo honore iure potiri illos* dicit *qui vt 70. seniores Moysi datos à Deo in solatium, spiritum eius verbo & opere participâsse noscuntur &c. Oret proinde Ecclesia* (inquit) *ne à se auferatur Presbyter, qui ea dignus sit appellatione.*

S. Ambrosius coætaneus fuit S. Basilio. Eadem quoque de Presbyterorum gradu & officio censuit, nam lib. 3. epistolar. ep. 25. ad Ecclesiam Vercellensem Pastoris solatio destitutam directa, hanc regulam agnoscit & inculcat, Apostolum eadem dedisse præcepta Episcopis & Presbyteris: *Sed priùs*, inquit, *cognoscamus non solùm Apostolum de Episcopo, sed & Presbytero statuisse* &c. At verò nihil magis exigit in eiusmodi præceptis quàm lectionem, doctrinam, prædicationem. Ideo ipse S. Ambrosius verba hæc Apostoli ad Thessalonicenses (1. ep. c. 5.) *Rogamus vos fratres, vt cognoscatis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, vt illis summum honorem habeatis &c.* etiam de Presbyteris intelligit. Ad quem sensum alia verba refert Apostoli, 1. Timoth. 5. *Hoc est*, inquit, *quod ait in alia epistola, Presbyteros duplici honore honorandos, qui laborant in verbo & doctrina.* Potest enim pigere eum qui inopiam patitur, exercitium facere quod prosit audientibus: quid enim magnum est offerre ei carnalia, qui tribuit spiritualia?

S. Ioannis Chrysostomi, nec doctrinam, nec exemplum hîc possumus, nec debemus prætermittere; qui eodem sæculo quo S. Ambrosius clarebat, emicuit. Doctrina hæc est hom. 11. in 1. ad Timoth. ad c. 3. ** *Inter Episcopum atque Presbyterum interest fermè nihil; Quippe & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est; & quæ de Episcopis dixit* (Apostolus) *ea etiam Presbyteris congruunt. Sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantùm plusquam Presbyteri habere videntur.* Quem locum hîc recenseo, non ad stimulos Presbytero aduersus Episcopum ingeren-

* Ἐν τοῖς ἀπειλουμένοις ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ πρεσβυτέρου ἀφαίρεσις, ὡς ὀφέλους οὐ μικροῦ ἐκ τῆς παρουσίας περιέχοντος. ὥστε ὁ ἀποσυῷ τῆς προεδρείας ἀξιωθεὶς, καὶ ἐγκαταλεγεὶς τῷ πρεσβυτερίῳ, τοιοῦτος πρεσβύτερος, ὁ ὁ φέρων τὸν χαρακτῆρα τοῦ πρεσβυτερίου ἀνέγκλητον, &c. ἀντεχόμενος τοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν πιστοῦ λόγου, ὡς δυνατὸς ᾖ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. τοιοῦτος πρεσβύτερος, ὃν ἀπὸ τοῦ ἁμαρτάνοντος λαοῦ ἀφαιρεῖται κύριος, &c. ὄντας μέν τινας ἀξίους τοῦ ἐγκαταλέγεσθαι τοῖς πρεσβυτέροις, λανθάνοντας δὲ ἢ ἀπημελημένους &c. ἡ δὲ ἐκκλησία εὐχέσθω μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτῆς πρεσβύτερον, ὃ τῆς προσηγορίας ἄξιον ταύτης. S. Basil. in Isa. Tom. 2. p. 95.

** Ὅτι οὐ πολὺ τὸ μέσον αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι, καὶ προστασίαν τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἃ περὶ ἐπισκόπων εἶπε, ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἁρμόττει. τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. S. Ioan. Chrysost. in 1. Tim. 3. hom. 11. sub initio.

dum (quod Ecclesiæ vnitatem dissolueret) sed ad innuendum sanctum hunc Episcopum, vt & reliquos Patres, inter communes Episcoporum & Presbyterorum functiones, prædicationem numerâsse, neque inter eas collocâsse, quæ soli Episcopo propriæ sunt. Porrò exemplum sancti ipsius Patris, & ius & vsum Presbyterorum, populo Euangelium prædicandi satis supérque confirmat. Qui scilicet primùm in foro versatus magna cum nominis laude, atque ab eremo ad Clericatum vocatus, Presbyter Antiochenus anno 8. Theodosij iunioris ordinatus, non sine diuinæ prouidentiæ patenti indicio, videlicet apparitione Spiritus sancti in columbæ specie, quæ super caput eius volitans dum consecrabatur, ab Episcopo ordinante, & plerisque tam ex Clero quàm populo circumstantibus, conspecta est. Mox talentum cœlitus sibi commissum diuini Euangelij prædicandi palam fecit. Habuit enim cùm Presbyterio fungebatur, ad populum Antiochenum diuersi argumenti homilias 80. quibus quantum diuino igne arderet, & lingua ignea (quæ diuini flaminis munus est) haud minùs quàm ore planè aureo loqueretur, longè latéque innotuit. Nec refert quòd harum homiliarum fragmenta sparsim reperiantur in homiliis super Matthæum, & Ioannem, & in Commentariis in Acta, & homiliis in S. Pauli epistolas: hæc omnia enim sunt ipsius Chrysostomi opera genuina, potuítque fieri vt hæc opera sanctus ipse Doctor in Presbyteratu exorsus sit, eadémque postquam Episcopus creatus est perfecerit, aut suo ipse labore vsus, quæ in homiliis ad populum Antiochenum dictauerat, inde postmodum excerpserit, & in posteriores tractatus suos transcripserit. Antiochiæ certè agentem in Presbyteratu, & prædicationibus habendis, & tractatibus conscribendis plerisque incubuisse, testis est Palladius Diaconus, eius discipulus in dialogo quo eius vitam descripsit: *Presbyter* (ait) *à sancta memoriæ Flauiano Episcopo consecratur inuitus &c. Permansit autem bis senis annis in officio Presbyterij, Antiochenam Ecclesiam vitæ munditia illustrans, partim vndis Spiritus recreans.* Quæ sunt verò vndæ illæ Spiritus, quibus Ecclesiam illam recreabat? nisi, vt subiungit ipse Palladius, *Prædicatio verbi Dei, qua fungens omnium corda mirabili facundia Scripturarum dulcedine ornata, ad se rapiebat. Quàm multos*, inquit, *quàm pulchros, quàm necessarios, plenósque vtilitatis tractatus ediderit, quis referre sufficiat?* Hos autem per Concionum modum digessit; quia scilicet catechisticæ, vel tropologicæ, & parænetica erant ad Clerum & populum orationes, quas è suggestu pronunciabat, & in libros sacræ Scripturæ per seriem de industria compositas, deinde in fasciculum per modum Commentarij consertas, decenti ordine colligebat.

S. Hieronymi testimonium, quo constat ius & vsum fuisse Presbyteris prædicandi, hîc etiam referri debet, in libro siquidem de septem gradibus Ecclesiæ, adducto Apostoli 1. Timoth. 5. clarissimo loco, *Presbyteros duplici honore dignos esse, qui laborant in verbo & doctrina;* hæc verba subnectit; *Prædicare eos decet & alia quædam facere, quæ præsertim in Oriente, Illyrico, Italia, Africa consuetudinis fuisse omnibus in locis*

temporibus Apostolorum, manifestum sit. Hinc amariusculè conqueritur de quibusdam Episcopis, Presbyteros prohibentibus prædicare; *Presbyter Dei* (inquit) *amittit linguæ opus, prædicandi confidentiam non habet, perfectionem, plenitudinémque consecrationi eius competentem* * *non retentat, non sine damno gregum Domini.* At sanctum hunc Patrem iterum ea de re paulo infrà audiemus.

* ait enim Pontifex dum ordinat Presbyterum: *Oportet Sacerdotem offerre, benedicere, præesse, prædicare, baptizare.*

S. Augustinus lib. 1. de moribus Manichæorum, c. 33. vbi per oppositionem, mores Ecclesiæ recenset. Sanctissimos quammultósque Presbyteros à vitæ insigni castimonia commendans, subiungit, *non sanatis magis quàm sanandis hominibus præesse, atque ideo strenuè laborare vt vitia multitudinis curentur.* Qua arte? nisi videlicet eo modo quo Apostolus Timotheum suum agere admonebat: *Prædica verbum*, (inquit) *insta &c. opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Inter sancti ipsius Doctoris opera, sermo extat ad Presbyteros suos, quos sic hortatur: *Seruum Dei non oportet rixari*, inquit, *sed humilem ad omnem esse patientem, doctorem in mansuetudine, erudientem eos, qui contrà mouentur.* Nemo autem nescit quomodo à Valerio Episcopo Hipponensi Presbyter ordinatus sanctus ipse Augustinus, officium prædicationis, ipso Episcopo qui Græcus cùm esset, populum hac lingua non imbutum commodè docere non poterat, requirente, subierit, summáque cum laude, nec minori fructu laboris impleuerit.

Serm. 36. inter serm. ad fratres &c.

S. Gregorius cognomento Magnus, Sacerdotes Christi in officio prædicationis successisse Leuiticis lib. 3. expositionum in 1. Reg. c. 1. insinuat. Cuius officij necessitatem perpendens passim suis in scriptis asserit prædicatores ipsos esse *canes, boues, portas, cælos, astra, nubes, torrentes, cultores, rectores, angelos, linguas, maxillam & dentes Ecclesiæ.* Quæ ne de Episcopis tantùm dicta quis existimet, obseruare iuuat, illum etiam propter maiorem vtilitatem Ecclesiæ, voluisse Diaconos officio prædicationis incumbere: vnde vetuit, ne Cantorum munere fungerentur, siquidem in Synodo quam Romæ tempore Mauritij Imperatoris habuit ad corpus S. Petri, sic statuisse legimus: *In sancta Romana Ecclesia cui diuina dispensatio præesse me voluit, dudum est consuetudo valde reprehensibilis exorta, vt quidam ad sacri altaris ministerium cantores eligantur, & in Diaconatus ordine constituti modulationi vocis inseruiant,* QVOS AD PRÆDICATIONIS *officium eleemosynarúmque studium vacare congruebat &c. Qua in re, præsenti decreto constituo vt in hac Sede sacri altaris ministri cantare non debeant &c.* At qui volebat Diaconos officio prædicationis insistere, num tulisset Presbyteros otiari, aut abstinere iussisset ab officio, Ecclesiæ tam salutari quàm necessario, eorúmque ordini ex ipsa consecratione competenti? Tantum abest. nam obtentu huius necessitatis indulsit Candido Episcopo Maioris vrbis veteris, Monachos de propriis Monasteriis assumere, & ad Presbyteratum si cæteri digni essent, parésque officio tam sublimi difficilíque obeundo, canonico ritu promouere: *Indicauit nobis fraternitas tua se non habere Presbyteros, & ex hac causa necessitatem non modicam sustinere,*

Extat l. 4. ep. 45. vbi in limine notatur hanc Synodum celebratam fuisse indictione XIII. mense Augusto.

& quia &c. propterea præsentibus vobis licentiam damus epistolis, Monachos de Monasteriis in tua parochia positis, cum consensu Abbatis sui tollere, & Presbyteros ordinare; sed illud præ omnibus estote solliciti, vt vitam actúsque eorum &c. subsequenter debeatis inquirere. Sed quispiam fortè obiiciet: Quid hoc ad rem præsentem? hîc enim quæstio est de officio prædicandi, de quo illa in Epistola Gregorius non loquitur, sed tantùm de instanti necessitate Presbyterorum ordinandorum in Ecclesia, & cauto eorum delectu. Verùm hoc ipsum innuit quod volumus, nam adeo necessarios iudicauit eos esse, vt de Monachis ordinari permiserit propter Sacerdotum penuriam; quia Episcopus nec prædicationi, nec sacrificio, nec populorum regimini solus sufficere potest, at prorsus indiget inferiorum Sacerdotum solatio: qui scilicet subsidio illi diuinitùs dati sunt, vt ore ac manu illi auxilientur, prædicatione scilicet & Sacramentorum consecratione ac dispensatione, & bonæ operationis exemplis. Nam quod ad prædicandi munus attinet, S. Gregorius disertè docet & potenter inculcat part. 2. curæ pastor. c. 4. hoc esse de iure & necessario officio Episcopi non solùm, sed cuiuscumque Sacerdotis, qui pascendi videlicet gregis Domini portionem suscepit. Ipsum quæso suis verbis loquentem audiamus: *Clauis apertionis*, inquit, *sermo correptionis est &c. Hinc Paulus ait, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Hinc per Malachiam dicitur, Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent de ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc per Esaiam Dominus admonet dicens, Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* PRÆCONIS *quippe officium suscipit quisquis ad Sacerdotium accedit &c. Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est* PRÆCO MVTVS?

S. Isidorus Episcopus Hispalensis anno *596.* creatus est, qui *6.* erat Pontificatus S. Gregorij: Libros porrò edidit eximios & non paucos, in quibus spectabilis est Tractatus de diuinis officiis. Ibi verò lib. 7. c. 7. sic de Presbyterali ordine eiúsque dignitate & officio multiplici eloquitur: *Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis Aaron: Qui enim Sacerdotes vocabantur in veteri testamento, hi sunt qui nunc appellantur Presbyteri, & qui nuncupabantur principes Sacerdotum, modò Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate, Græci Presbyteros vocant. His enim sicut & Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est: Præsunt enim Ecclesiæ Christi, & in confectione Domini corporis & sanguinis consortes sunt cum Episcopis,* SIMILITER ET IN DOCTRINA POPVLORVM, ET IN OFFICIO PRÆDICANDI; *ac solùm propter auctoritatem, summo Sacerdoti Clericorum ordinatio & consecratio reseruata est, ne à multis disciplina Ecclesiæ vindicata, concordiam solueret, & scandalum generaret.* Quæ verba planè aurea Aquisgranensis I. Synodus c. 8. sua fecit, vt ex collatione vtriusque contextus fit perspectum. Cæterùm excursis sex primis sæculis, superuacaneum esse puto, ad posteriora progredi, cùm exploratum sit sanctos plerosque Presbyteros diuini verbi prædicatione claruisse, & plurimùm hoc officio suo sanctæ Ecclesiæ

profuiſſe: antiquum verò ius Sacerdotij, quod patet ex præmiſſis au-ctoritatibus & exemplis, (ſicut fuerat ab initio) conſtanter fuiſſe cuſtoditum, vſúmque etiam diffuſiùs receptum & propagatum, quemadmodum Sanctorum Sacerdotum quæ ſuperſunt ſtrenui laboris, hoc in munere exequendo, præclara monimenta docent, præſénſque praxis & conſuetudo Catholicæ Eccleſiæ euidenter oſtendit.

CAPVT IV.

Obiectiones cum ſolutionibus.

ATTAMEN contra hoc ius Preſbyterorum, ipſúmque vſum, vir quidam magnus & de Catholica Eccleſia admodùm bene meritus nonnulla ſcripſit, quæ cùm nobis obiici poſſint, diſcutienda operæ pretium eſſe cenſemus. Poſtquam enim probauit Diaconis etiam competere munus prædicandi, ſignatis exemplis S. Stephani & B. Philippi protodiaconorum, Act. 7. & 8. & S. Vincentij qui cùm Diaconus eſſet, prædicabat, vt S. Auguſtinus teſtatur ſerm. 2. de ipſo ſanctiſſimo Martyre: tum in aliam partem ſe reflectens, hoc ad lectorem monitum confeſtim ſubiungit.

OBIECTIO I.

» EST tamen obſeruandum (inquit) hæc omnia, ac præſertim offi-
» cium prædicandi, propria Epiſcoporum eſſe, ita vt ne Preſbyteris qui-
» dem prædicare liceat, niſi ex Epiſcopi mandato aut conſenſu: Epi-
» ſcopi enim propriè Apoſtolis ſuccedunt; Apoſtoli autem ſunt qui
» Act. 6. dicunt, *Non eſt bonum nos relinquere verbum Dei, & miniſtra-*
» *re menſis.*

SOLVTIO.

Qua, de iure Preſbyteri, & Epiſcopi præeminentia, nonnulla ſcitu non indigna notantur.

VERVM quidem eſt Apoſtolis Epiſcopos ſuccedere, ſed non ita propriè, vt ius illud ſit eis *proprium quarto modo*, vt Dialectici loquuntur. Etſi enim hoc ipſis conuenit omnibus, & vbique, & ſemper; ſolis tamen eis non competit, in pleriſque, & ſignatim in ea re de qua hîc vertitur quæſtio: aliàs Preſbyteris nec baptizare, nec ſacrificare, nec peccata remittere fas eſſet. Dicit Dominus Apoſtolis ſuis, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Item, *hoc facite in meam commemorationem.* Item, *quorum remiſeritis peccata remittuntur eis.* At triplicem hanc poteſtatem communem eſſe tam Epiſcopis quàm Preſbyteris, Eccleſia ſemper credidit & docuit: & nouiſſimè Concilium œcumenicum Tridentinum, ſeſſ. 22. declarauit, *Chriſtum Dominum Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech, corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis &*

Matth. 28. Luc. 22. 1. Cor. 11. Ioan. 20.

vini, Deo patri obtulisse, ac sub earumdem rerum symbolis, Apostolis quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat, vt sumerent tradidisse, & eisdem eorúmque successoribus vt offerrent præcepisse per hæc verba, Hoc facite in meam commemorationem, vti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit. Ex quo Spiritus sancti oraculo; duo prorsus certa ac explorata euadunt; alterum, potestatem consecrandi & offerendi Sacerdotalem esse, proinde Episcopis & Presbyteris communem: alterum, vtrosque esse Apostolorum in Sacerdotio successores. De Episcopis hoc tritum est apud Patres. de Presbyteris hoc disertè asserit ex doctrina ipsorum Apostolorum S. Clemens lib. 2. Const. c. 32. S. Ignatius in epist. ad Smyrnenses, & S. Augustinus in Psal. 44. &c. At verò ad Sacerdotium pertinet, vt Theologi passim docent, non minùs clauis scientiæ, quàm clauis potestatis. Clauis siquidem scientię necessaria est, ad distinctionem lepræ & lepræ, causæ & causæ; atque etiam ad interpretationem scripturæ, illuminationem animarum & doctrinæ salutis præconium Quamobrem S. Dionysius docet Episcopi quidem esse perficere, sed Presbyteri illustrare; verùm ad Tridentini Concilij axiomata redeo; tam Episcopi quàm Presbyteri succedunt Apostolis in potestate consecrandi & offerendi, & in potestate peccata remittendi; nam Concilium Florentinum in instructione ad Armenos definiuit, Pœnitentiæ Sacramenti ministrum esse Sacerdotem. Et Tridentinum sess. 14. c. 6. circa ministrum huius Sacramenti declarat *falsas esse & à veritate Euangelij penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines præter Episcopos & Sacerdotes, clauium ministerium perniciosè extendunt.* Et can. 10. eiusdem sess. 14. *Si quis dixerit Sacerdotes &c. potestatem ligandi & soluendi non habere, aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis &c. anathema sit.* Item succedunt in ministerio baptizandi, vnde Concilium Florentinum vbi suprà, disertè docet, *Minister huius Sacramenti est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare;* Igitur & in munere prædicandi, ait enim Dominus eodem præcepto suis Apostolis, *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, Matth. 28. Succedunt igitur Presbyteri Apostolis communi iure cum Episcopis tam in ministerio ordinario baptismi*, quàm in officio prædicationis. Quapropter cùm Episcopus ordinat Presbyterum, ante omnia illi dicit, *Oportet Sacerdotem &c. prædicare, baptizare.* Proinde locus iste ab insigni illo auctore citatus; *non est bonum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis*, probat quidem competere Episcopis prædicare, at Presbyteros non excludit, quibus hoc ipsum ex officio conuenit, ipsis in sua ordinatione imposito: sed inferiores tantùm Clericos.

* intellige, cum subordinatione legitima.

Act. 6.

Est tamen hîc aduertendum aliud esse loqui de ipsa facultate prædicandi, aliud de vsu & executione ipsius facultatis. Sacerdotes in ordinatione sua suscipiunt ius & onus prædicandi, sed vti illa potestate ritè nequeunt, nisi accedente Episcopi mandato & consensu; aut vbi vrget necessitas, & vel est difficilis, aut impossibilis ad Episcopum recursus, vel ratihabitionis non est temeraria præsumptio,

aut summi Pontificis qui immediatè prædicatores semper & vbique misit, intercesserit auctoritas: quia nimirum aliàs violaretur dignitas Episcopi, ordo legitimus Ecclesiæ perturbaretur, & plerique abusus irreperent scandaláque plurima hac ex confusione suborirentur. S. Clemens ep. 1. ad Iacobum (seu potiùs Simonem Iacobi fratrem) referens vltima verba S. Petri: *Volebat* (ait) *Petrus nullum Presbyterum in alicuius Episcopi parochia aliquid agere absque eius permissu, sed & cunctos Presbyteros propriis Episcopis absque mora obedientes, instituente Domino esse debere dicebat.* Idem posteà Clemens similia iniungit Presbyteris, quibus scribebat, ep. 3. In iure communi Ecclesiæ canon extat Pij I. Papæ & Martyris 11. q. 1. can. *Si quis Sacerdotum*, quo qui inobedientes fuerint Episcopo Presbyteri vel Clerici, deponendi decernuntur. In Concilio Arelatensi I. canon 19. sic habet, Presbyteri sine conscientia Episcopi nihil faciant. Simile mandat Damasus, ep. 4. ad Prosperum & cæteros Episcopos Numidiæ: *Presbyteri*, ait, *sine iussu Episcopi nihil agant &c. quia si vilescit nomen Episcopi, omnis status perturbatur Ecclesiæ.* Eadem statuit Concilium Carthag. II. c. 9. & Triburiense c. 32. Vernense autem c. 8. sic decernit: *Omnes Presbyteri qui in parochia sunt, sub potestate Episcopi esse debeant, & de eorum ordine nullus Presbyter præsumat in illa parochia baptizare, nec Missas celebrare sine iussione Episcopi in cuius parochia est.* Districtior est circa hanc politiam Apostolorum canon 32. cuius titulus est eiusmodi, *Presbyter contempto Episcopo, seorsim conuentus congregare non tentet*; textus verò hoc tenore constat, *Si quis Presbyter contemnens Episcopum suum seorsum collegerit, & altare aliud erexerit, nihil habens quo reprehendat Episcopum in causa pietatis & iustitiæ, deponatur, quasi principatus amator existens, est enim tyrannus, & cæteri Clerici quicumque tali consentiunt, deponantur, laici verò segregentur*; Quia tamen non leuiter aduersum Presbyterum Episcopo agendum est, subiungit canon, *Hæc autem post vnam, & secundam, & tertiam Episcopi obsecrationem fieri conueniat.* Sed & canon 40. qui inscriptus est, *de dignitate Pontificis*, hac serie expressus est, *Presbyteri & Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent; nam Domini populus ipsi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem.*

Vide Gelasij I. ep. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutiorum & Siciliæ c. 30. & canon. Quapropter 2. 2. q.

ARTICVLVS I.

De obligatione prædicandi, qua Presbyteri animarum regimini præfecti, ipsò hoc titulo obstringuntur.

AT alia est ratio Presbyterorum curam animarum habentium: alia, huius præfecturæ expertium. Qui enim plebes proprias habent, vt in partem sollicitudinis pastoralis vocati sunt, sic non modò officio, sed debito prædicationis populo suo exhibendæ, fiunt hoc ipso suo titulo obnoxij. Oecumenicum Concilium Tridentinum vestigiis antiquorum inhærens, hoc expressè declarat & præcipit sess. 2. c. 2. vbi postquam de Episcoporum omnium obligatione, quod

ratio

ratio officij necessariò postulat, edixit, subiungit statim: *Archiepiscopi quoque, Plebani, & quicunque Parochiales, vel aliàs curam animarum habentes, Ecclesias quoquomodo obtinent per se, (vel alios idoneos, si legitimè impediti fuerint) diebus saltem Dominicis & festis solennibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandóque eis cum breuitate & facilitate sermonis, vitia quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat, vt pœnam æternam euadere, & æternam gloriam consequi valeant. Id verò si quis eorum præstare negligat, etiamsi ab Episcopi iurisdictione, quauis ratione exemptum se esse prætenderet, etiamsi Ecclesiæ quouis modo exemptæ dicerentur, aut alicui monasterio, etiam extra diœcesim existenti forsan annexæ, vel vnitæ, modò reipsa in diœcesi sint, prouida pastoralis Episcoporum sollicitudo non desit, ne illud impleatur, Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis, itaque vbi ab Episcopo moniti, trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras Ecclesiasticas, seu aliàs ad Episcopi arbitrium cogantur &c.* Idem repetitur sess. 24. c. 4. Vbi etiam, ne Parochus officio suo pascendi oues creditas verbo diuino, satisfaciens, à populo deseratur, subdit sapientissimum Concilium: *Moneátque Episcopus populum diligenter, teneri vnumquemque parochiæ suæ interesse, vbi id commodè fieri potest, ad audiendum verbum Dei.*

Porrò non sic de Presbyteris, qui munere & officio pastorali non sunt insigniti: his enim siue sæculares, siue regulares sint, non licet verbum Dei in vlla diœcesi prædicare, nisi de expressa licentia seu approbatione Episcopi cuiuslibet priuilegij prætextu: nam hunc in modum statuit præfatum generale Concilium Tridentinum, signata sess. 5. c. 2. paulò ante finem: *Caueant præterea Episcopi, ne aliquem vel eorum qui cùm sint nomine regulares, vel Presbyterorum sæcularium, nisi ipsis noti sint, & moribus atque doctrina probati, etiam quorumlibet priuilegiorum prætextu, in sua diœcesi prædicare permittant.* Quæ sanctio, Apostoli est prorsus documento consentanea, *Quomodo audient sine prædicante, quomodo autem prædicabunt nisi mittantur?* Rom. 10.

OBIECTIO II.

SCRIBIT *etiam Possidius in vita S. Augustini, c. 5. Valerium Episcopum concessisse S. Augustino Presbytero suo, prædicandi potestatem, quòd ipse cùm Græcus esset, minus commodè Latino populo prædicare posset?*

SOLVTIO.

LOCVS integra serie expressus facem perlucidam rei gestæ cognoscendæ vt oportet, exhibebit. Sic igitur scribit Possidius, discipulus ipsius B. Augustini, postea Episcopus Calamensis, in eius vita, capite signato: *Sanctus verò Valerius ordinator eius, vt erat vir pius & Deum timens, exultabat & Deo gratias agebat, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas se frequentißimè fudisse narrabat: scilicet vt sibi diuinitùs homo concederetur talis qui posset verbo Dei, doctrina salubri Ecclesiam ædificare, cui rei se homo natura Græcus minúsque Latina lingua & litteris instructus, minus vtilem peruidebat. Et eidem Presbytero potestatem Dei coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi, ac frequentißimè tractandi contra vsum & consuetudi-*

nem Africanarum Ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant, sed ille vir venerabilis ac prouidus, in Orientalibus Ecclesiis id ex more fieri sciens, vtilitati Ecclesiæ consulens, obtrectatorum non curabat linguas, dummodò factitaretur à Presbytero, quod à se Episcopo impleri minimè posse cernebat. Vnde accensa & ardens eleuata super candelabrum lucerna, omnibus, qui in domo erant lucebat.

Ex quo liquet datam à Valerio Episcopo, Sancto Augustino potestatem prædicandi non quamlibet; habebat enim Augustinus ex Sacerdotali ordinatione sua ius prædicandi verbum Dei ad populum Christianum, sed Valerius concessit, vt pro se prædicationis officio fungeretur, adeóque in sui ipsius præsentia (quod in vsu saltem in Africa & aliis quibusdam locis non erat) concionaretur. Episcopi enim tum omnes prædicabant, maximè in sua principali Ecclesia, víxque vt Presbyteri vices suas hac in re supplerent, patiebantur. Sua verò in præsentia vt prædicarent, non ferebant. Qua de re insignis est querela S. Hieronymi scribentis ad suum Nepotianum: *Pessimæ consuetudinis est*, inquit, *in quibusdam Ecclesiis tacere Presbyteros, & præsentibus Episcopis non loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et si alij, inquit Paulus, fuerit sedenti reuelatum, prior taceat, sic enim potestis per singulos prophetare, vt omnes discant, & consolentur.* 1. *Cor.* 14. *Gaudeat Episcopus iudicio suo, cùm tales Christo elegerit Sacerdotes, qui &c. prædicare possint.* Lingua Episcopi vnius, totius Diœcesis plebes non poterat instruere: necesse igitur omnino iam tunc erat, vt Presbyteri in pagis & oppidulis verba salutis plebibus curæ suæ assignatis annunciarent; ac in propriis titulis vrbis etiam Episcopalis, sed non in præsentia Episcopi, neque eius loco, sine eius iussu aut permissu, qui tamen apud Africanas Ecclesias in vsu non erat, quamuis in Oriente mos ille obtineret. Nam & Palladius in Dialogo de vita S. Ioannis Chrysostomi refert eandem ei datam fuisse potestatem à Flauiano Episcopo Antiocheno: *Presbyter*, inquit, *à sanctæ memoriæ Flauiano Episcopo consecratus &c. permansit autem bis senis annis in officio Presbyterij, Antiochenam Ecclesiam vitæ munditia illustrans, partim vndis spiritus recreans. Agebat autem Episcopi vices in prædicatione verbi Dei, omniúmque corda mirabili facundia scripturarum dulcedine ornata ad se rapiebat.* Quod cùm sine strepitu murmurationis factum fuerit, hinc satis apparet rem hanc haud fuisse his in partibus insolitam, sed vsu peruiam, & eapropter vnanimi omnium consensu, in tam illustri Ecclesia, quæ Patriarchalis erat, receptam.

Verùm quispiam fortassis obiiciet, in Alexandrina Ecclesia, quæ secunda erat sedes Patriarchalis, non licuisse Presbyteris, sed tantùm Episcopo verbum diuinum prædicare? At notare operæ pretium fuerit, qua de causa & quando mos iste cœperit in illa Ecclesia. Refert Sozomenus lib. 7. c. 19. Histor. Eccles. post lapsum Arrij, qui Presbyter Alexandrinus erat, haud concessum fuisse Presbyteris docere populum in Ecclesia Alexandrina, sed deinceps id muneris fuisse solis Episcopis attributum. Ab initio igitur non fuit sic, sed vsu re-

ceptum erat vt Presbyteri doctrinam salutis populo dispensarent. Quo officio in eadem Ecclesia Clemens Alexandrinus Presbyter doctissimus, Origenísque Magister summa cum laude functus est. Extat inter insignia eius opera eiusdem parænetica ad gentes oratio, qua illos ad fidem inuitat. Libri eius stromatum 8. & 3. pædagogi magna ex parte spirant ad fideles facta oretenùs monita : sed maximè hunc spiritum redolebant explanationes eiusdem in epistolas canonicas, quarum Cassiodorus meminit lib. 1. diuinarum institut. De Origene itidem Alexandrino superiùs dictum est.

OBIECTIO III.

LEGIMVS *quoque in Concilio Vasensi II. can. 2.* * *factam ab Episcoporum Concilio Presbyteris potestatem prædicandi?*

* aliàs 1.

SOLVTIO.

CANON ille Concilij Vasensis II. quod anno 529. consedit, sic ad verbum habet: *Hoc etiam pro ædificatione omnium Ecclesiarum & pro vtilitate totius populi, nobis placuit, vt non solùm in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus Presbyteris potestatem: Ita vt si Presbyter aliqua infirmitate prohibente per semetipsum non potuerit prædicare, sanctorum Patrum homiliæ à Diacono recitentur &c.* Quisquis attentè vt par est canonem istum expenderit, nihil minus ex eo, dubio procul eliciet, quàm tunc primùm cœpisse Presbyteros prædicare, aut iis collatam fuisse ab Episcopis docendi fideles in Ecclesia potestatem. Quæ enim suprà adducta sunt luculenta sanctorum Patrum testimonia, à primo Ecclesiæ sæculo ad septimum vsque, pro iure & vsu prædicationis Presbyteris legitimè competenti, prolata sunt, manifesto sunt assertionis nostræ fulcimento. Nec canon ille aduersatur, ab vndecim dumtaxat Episcopis, qui profectò legem vniuersali Ecclesiæ non dederunt, sancitus. Decernit enim vt in pagis, sicut in ciuitatibus detur presbyteris licentia prædicandi. Quia fortè in Phocensi prouincia, cuius hæc est Antistitum synodus, quibus Cæsarius Arelatensis Metropolites sanctitate & doctrina celebris præfuit, vt ex eius, & eorum subscriptionibus patet, mos non erat, vt rusticani Presbyteri prædicarent, sed ciuitatenses tantùm, qui doctiores erant. Sed hoc discrimen in terminatione sua Synodus illa propter plebium, vt ait, vtilitatem, & omnium Ecclesiarum ædificationem, prudentissimè sustulit. Mos enim eiusmodi contrarius erat consuetudini vniuersalis Ecclesiæ, superiùs perspicua inductione propalatæ. Cui inductioni etiam illud addi potest, quod Nicephorus ex priscis monimentis, praxíque etiam Alexandriæ primitùs obseruata, & hactenùs custodita commemorat lib. 8. c. 11. hist. Ecclesf. ex consuetudine antiqua omnibus Presbyteris, vnum Episcopum præfuisse: Presbyteros tamen suas ipsas rexisse Ecclesias, atque in eis populum congregatum docuisse. Isidori Pelusiotæ, S. Ioannis Chrysostomi auditoris, professione Monachi, eruditione doctissimi, Attico sermone disertissimi, amplius ter mille Epistolæ didacticæ & paræneticæ extant. Inter quas plures sunt ad Presbyteros diuersarum regio-

In quibusdam editionibus signatur habitũ anno 445. sed in editione Sirmondi, quæ accuratior videtur, hoc notatur anno.

num scriptæ, quibus ad præconium Euangelij purè, & ornatè, ac fructuosè enunciandum eos hortatur, & instituit. Harum in supplemento epistolarum ab Andrea Scotto Presbytero Societ. Iesu edito, legitur epistola numero 4. Zozimo Presbytero directa, qua docet concionantem Sacerdotem, plus exemplo quàm verbo ædificare suos auditores. Idem epist. 28. ad Dydimum Presbyterum super obitu Aphrodisij itidem Presbyteri, cum impensè laudat tam virtutis titulo, quàm insigni gloria prædicationis; *Cuius*, inquit, *in oculis habitabat pudor, suadela in labris, sapientia in lingua.* Iterum Zozimo Presbytero scribit ep. 213. *exemplis potiùs quàm verbis suadendum.* Et Theopompo Presbytero epistola 233. *opus quàm orationem magis mouere.* Item ep. 290. Heraclidi Presbytero, de commonentis officio, vbi id Ezechielis inculcat, *Tu si annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua; in iniquitate sua impius morietur, tu autem animam tuam liberasti; si tu non annunciaueris ei, sanguinem eius de manu tua requiram.* Et ep. 475. Athanasio Presbytero scribit, *virtuti potiùs quàm fucatæ orationi studendum.* Hæc & alia similia monita, quæ vir ille sanctus & doctus scribit ad Presbyteros, verbum Dei passim annunciantes, satis ostendunt communi more iam fuisse receptum vt Presbyteri ordinario munere prædicarent. Proinde ius & vsum prædicandi Presbyteros non accepisse à Synodi prouincialis Vasensis (quæ longè posterior fuit) indulto; Quòd si quis Isidori huius testimonium spectare solùm Ecclesias Orientales excipiat, minimè verò Occidentales: sanè suprà nonnullas tam Orientalium quàm Occidentalium Patrum auctoritates consignauimus, quibus idem ius, idémque vsus Presbyterorum in vtraque Ecclesia Græca & Latina ab initio vigens comprobatur. Quòd si de illo ipso tempore quo in Oriente florebat Isidorus Pelusiota, testimonium aliquod in Occidente exigitur, Leonis Magni summi Pontificis qui eodem tempore quo claruit præfatus Isidorus, non Occidentali modò, sed vniuersali totius orbis Ecclesiæ præsidebat, vel vna breuis sententia huic postulato satisfaciet; *Illud sanè* (inquit*) *quod ad Sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia canonum statuta volumus conseruari, vt non in quibuslibet locis, neque quibuslibet castellis, vbi antè non fuerint, Episcopi consecrentur*, CVM VBI MINORES SVNT PLEBES, MINORESQVE CONVENTVS, PRESBYTERORVM CVRA SVFFICIAT. At certè sufficere non posset, si Presbyteri animarum curatores possent duntaxat diuinum officium celebrare, & Sacramenta ministrare; deesset enim panis quotidianus fidelium, qui verbum Dei est, dicente Domino, *Non ex solo pane viuit homo, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei.* Cuius pabuli spiritualis defectu, propheticum illud lamentum rursùm Ecclesiam contristaret, *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Leo equidem sanctissimus & sapientissimus Pontifex, censeri non debet fidelium animas, qui in pagis, castellis, & oppidulis degunt, huic spiritualis panis penuriæ exponere voluisse, qua certè laborarent si vni tantùm Episcopo, in sede sua principali consistenti, Dei verbum euangelizare fas esset: Presbyteris verò

Ezech. 5.

* *Ep. 87. ad Episcopos Africanos, per Mauritaniam Cæsariensem constitutos c. 2.*

Matth. 4.

qui curam animarum iis in locis gerunt (vt plurimum ab Episcopali sede longè dissitis) idem vitæ pabulum ouiculis suis subministrare non liceret. Exigit Apostolus in Episcopo *vt doctor sit, & potens sit exhortari in doctrina sana fideles, & eos qui ex aduerso sunt redarguere:* Quo documento non solùm Episcopos, sed Presbyteros quoque instituit; *Illa enim ea est B. Pauli Apostoli* (ait eadem epistola S. Leo) *per spiritum Dei emissa præceptio, quia in persona Timothei omnium Sacerdotum Christi numerus eruditur.* Quid quod *Neophytum Episcopum ordinari Apostolus ipse non permittit, sed ex Presbyteris deligi* (vt ibidem S. ipse Leo insinuat) *qui per longæ eruditionis ignem, & per fornacem diuturni laboris excocti, aurum probatum, & argentum purum esse meruerunt.* At quisnam est ille ignis eruditionis Sacerdotum, nisi is de quo idem Apostolus ad ipsum Timotheum scribit, *Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ, &c. Hæc* 1. Timoth. 4. *meditare, in iis esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrinæ, insta in illis: Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Quisnam verò labor? nisi perpetuus docendi populum in scientia salutis & viis vitæ, ardor & æstus? Labor nónne ille est, de quo idem ad eundem dilectum suum Apostolus ait, *Qui bene præ-* 1. Timoth. 5. 17. *sunt Presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* At de hoc iure & honore Presbyterorum, iam satis pro præsenti instituto.

CAPVT V.

De ætate legitima Prædicatoris Euangelici.

DMONENDI *sunt* (inquit S. Gregorius in Pastorali, part. 3. c. 26.) *quos ab officio prædicationis imperfectio & ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit, quod pulli auium si ante pennarum perfectionem volare appetunt, vnde ire ad alta cupiunt, inde in ima merguntur; quódque structuris recentibus necdum solidatis, si tignorum pondus superponitur, non habitaculum sed ruina fabricatur: quódque conceptæ proles, ante tempus natæ, non domos sed tumulos replent.*

Vtinam iuuenes illi Concionatores, qui vixdum ex ephœbis egressi, in publicos Ecclesiarum suggestus, ausu sanè stupendo prosiliunt, istam sancti huius Pontificis admonitionem, apud se æqua lance seriæ meditationis expenderent! haud enim dubito, quin eos suæ dolendæ huiusmodi præcipitationis ita puderet, vt etiam pœniteret, suóque tanto periculo edocti, ocyúsque ab hoc periculosæ præsumptionis anfractu, cui se temerè obiecerunt, pedem reflecterent, & onus longè firmioribus humeris vix ferendum, Sacerdotibus in lege Dei die ac nocte à tot annis meditantibus, & vt ait S. Leo, *per longæ eruditionis ignem & per fornacem diuturni laboris excoctis, vltro sustinendum relinquerent,* indicto sibi tam necessariô quàm Ecclesiæ vtili, imò Deo & Angelis non ingrato silentiô.

Dolendum sanè, vt in Ecclesia fiat quod pridem in republica Græcorum (vt sapiens quidam querebatur) accidit. *Prodierunt oratores adolescentuli, noui, rerum imperiti, qui garrulitate sua, inconsideratisque consiliis rempublicam perdiderunt. Spiritum*, ait Apostolus*, *nolite extinguere*, & *nolite contristare Spiritum sanctum in quo signati estis?* Declamatores sanè illi iuuenes, qui rhetoricis dumtaxat artibus parumper imbuti, ignari Theologiæ, Scripturæ sacræ imperiti, vixdum ad minores ordines promoti, nullo rerum vsu præditi, neque de Dei gloria, neque de sua, neque de populi curanda salute solliciti, sed solo pruritu captandæ auræ popularis, aucupandíque fauoris humani, & agglutinandi pinguis, vt aiunt, cuiusdam beneficij, æstu propudioso feruentes, imberbes & compti: Euangelicæ prædicationis sibimet munus arrogare non verentur, cathedras insigniores ambiunt, adulterantésque verbum Dei, flosculos dumtaxat artificiosæ loquacitatis, sacros in conuentus spargunt, doctrinâ Euangelicâ quasi ingratâ importunâque suppressâ: Spiritum sanè illum, quem Dominus, mittens discipulos suos prædicatum toto orbe Euangelium æternum, in eos insufflauit, & post ascensum suum ad dexteram Patris vberiori influxu, sub linguarum ignearum specie effudit; *quantum in se est, extinguunt*, ipsique *spiritui gratiæ*, qui verba sua, verba veritatis esse voluit & cathedras Ecclesiæ constituit veritatis oracula, non prostibula vanitatis, *contumeliam faciunt.*

* 1. Thess. 5. 19. Ephes. 4. 30.

Grauiter Tertullianus de genio hæreticorum conqueritur, apud quos quilibet immeriti, & munera quælibet obeunt, & gloriam mero suo ambitu cum publica pernicie promerentur; *Nusquam*, inquit, *citiùs præficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum illic esse, promereri est: Nunc Neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc Apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt.* Absit, vt in Ecclesia Catholica quæ *castrorum acies est ordinata*, quia in ea omnia, ordine diuino consistunt, & in qua vt docet Apostolus, *omnia cum ordine fieri* debent, temerario ausu quorumdam tyrunculorum imberbium, imperatores antequàm milites fieri ambientium, lues hoc, segregum propria, locum obtineat. Apostolus vetat *Neophytum* Episcopum, vel Presbyterum ordinari; quia his incumbit non solùm regere populum, sed & verbum Dei ex officio prædicare: *Amplectatur eum qui secundùm doctrinam est*, inquit, *fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt* (veritati) *arguere.* Monet idem Apostolus Timotheum suum, quem theorematibus Episcopalis muneris accuratim informabat, *Ne citò cuipiam manus imponat*, id est ante legitimum ordinandorum examen, tam circa mores quàm doctrinam; vel ante idoneam, tam arduo oneri ferendo ætatem. *Hæc commenda*, inquit, *fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.* Ista autem dispositio non solùm docendi, dicendíque respicit facultatem; sed ætatem insuper aptam, officióque huic omnium perdifficili congruam dignè ac fructuosè exequendo respicit.

Ætatis ratio magni quidem hac in re est momenti: at hoc sanè

non, vt par esset, perpendunt ij, qui in præmatura ætate sese ingerunt Euangelicæ prædicationi. In lege veteri nullus Sacerdotum ante annum trigesimum ætatis tabernaculo deseruire poterat; & veteres canones prohibent Presbyterum ante hanc ætatem ordinari. Ioannes Hierosolymitanus Episcopus hac ex regula S. Hieronymo negotium facessiuit, quasi præmatura ætate Paulinianum suum fratrem ad Presbyteratum promoueri per S. Epiphanium procurâsset; quam querelam refellens S. Hieronymus, *Occidentalium*, inquit, *Sacerdotum commouit aures, dicens eum adolescentem & penè puerum, Presbyterum constitutum: eius autem ætatem cùm ad annorum triginta spatia iam peruenerit, puto in hoc non reprehendendum, quæ iuxta numerum assumpti hominis* (à Domino) *perfecta est.*

Sed dicet quispiam, non hîc agi de ætate ad ordinem Sacerdotalem promouendorum, sed eorum dumtaxat Clericorum, qui habendis concionibus ætate virenti sese accingunt? Verùm cùm canones superioribus Capitulis recitati, solis Episcopis & Presbyteris munus prædicationis proprium esse definiant, nec permittant Diaconis, etiam infirmo, vel absente Presbytero, (contra quam regulam non sine stupore & gemitu, passim iam hac in vrbe Regia conspicimus Diaconos, imò & Subdiaconos, præsentibus Presbyteris è loco superiori solenniter prædicare) Dei verbum annunciare populo; sed tantùm *Sanctorum Patrum homilias* è loco inferiori perlegere: facilè hinc intelligere est ætatem ad minus Sacerdotalem, ad officium prædicationis obeundum requiri. Nec tamen statim ac quispiam Sacerdotio initiatus est, officio tam arduo sese debere immiscere existimo, siquidem etiamsi, ex quo Sacerdos creatus est, habeat potestatem Missæ sacrificium celebrandi, monet tamen eum Episcopus, ne citò hoc Sacerdotale officium exequatur: *Moneo vos* (inquit Pontifex ad recèns ordinatos Presbyteros) *vt diligenter Missæ ordinem atque hostiæ consecrationem, ac fractionem, & communionem, ab aliis iam doctis Sacerdotibus discatis, priusquam ad celebrandam Missam accedatis.* Non absimili profectò ratione, quamuis ius recipiant prædicandi, (vnde ab eis elicitur dum ordinantur, fidei Catholicæ professio: *vertit enim se post communionem ad Presbyteros ordinatos Pontifex; qui ante altare, coram ipso stantes profitentur fidem quam prædicaturi sunt &c.*) munus hoc tamen Euangelicum aggredi non debent, priusquàm congruo spatio temporis ad id sese sedulò disposuerint, non modò priuatim studendo, sed etiam sub doctorum Presbyterorum, & officij prædicationis peritorum magisterio didicerint, quo modo id possint rectè & vt oportet exercere.

Iam verò si conueniamus iuuenculos illos verbi Dei præcones, quo Magistro artem illam prædicandi adeo difficilem, tam breui tempore perdiscerint, támque perfectè, vt inter primæ lanuginis erumpentes pilos, sapientiæ cœlestis sese Magistros audeant profiteri: vix quempiam repereris, qui se ab alio doctore, quàm seipso instructum hac in functione, possit ostendere; at multos qui hoc ipso

nomine glorientur, quòd sibimet facem prætulerint, ineundæ huic sublimi adeo professioni. At Christus qui est verbum & sapientia sui æterni Patris, non seipsum huic officio ingessit, sed accepto libro Isaiæ ad interpretandum, ante omnia protestatus est, se à patre missum & instructum: *Spiritus*, inquit, *Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me &c.* Luc. 4. 18. & Ioan. 12. 49. *Quæ ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor.* Paulus vas electionis ad pedes Gamalielis Legem Moysi, & Prophetas se didicisse gloriatur. Et *iam factus Apostolus, post Damascum, Arabiámque lustratam* (ait S. Hieronymus in Epistola didactica super libros sacros ad Paulinum) *ascendit Hierosolymam, vt videret Petrum, & mansit apud eum diebus quindecim; hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis,* FVTVRVS GENTIVM PRÆDICATOR INSTRVENDVS ERAT.

Agricolæ, (pergit dicere S. Hieronymus) *cæmentarij, fabri, metallorum, lignorúmque cæsores, lanarij quoque, & fullones, & cæteri qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absque Doctore esse non possunt quod cupiunt: quod Medicorum est promittunt Medici, tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant, &c. hanc sophista verbosus, &c. hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant.* Auertit autem ab hoc ausu Paulinum: *Hæc,* inquit, *à me perstricta sunt breuiter &c. vt intelligeres te in sacris scripturis,* (hæc porrò scientia prædicationis est) *sine præuio & monstrante semitam non posse ingredi.*

Sed ad ætatem quod spectat legitimam Concionatoris redeamus. Idem S. Hieronymus in cap. 1. Ezechielis, ipsum notat anno trigesimo ætatis prophetandi officium inchoasse. Ea ætate fuisse Ioseph quando in Ægypto populo esurienti frumenta largitus est, Genes. 40. vbi glossa interlinearis habet, *ante eam ætatem neminem assumi debere ad Sacerdotium, vel officium prædicationis.*

Concilium Neocæsariense anno Christi 314. celebratum, & à Leone IV. postmodùm probatum, dist. 20. de libellis, insignem hac de re canonem promulgauit serie 11. qui in Codicem sacri Iuris relatus legitur, dist. 78. c. *Presbyter ante,* hoc contextu: *Presbyter ante triginta annorum ætatem non ordinetur, quamuis sit probabilis vitæ, sed obseruet vsque ad præfinitum tempus. Dominus enim noster Iesus Christus tricesimo anno baptizatus est, & tunc prædicauit.*

Fateor posteriores canones priscorum rigorem nonnihil temperasse, quoad tempus ordinationis. Indulserunt enim anno ætatis 25. posse Sacerdotem promoueri. Sed nunquid ideo hac in ætate, adhuc efflorenti, & nondum graui adeo oneri matura, permisit iuuenculos illos Sacerdotes, munere ordinario Euangelium prædicare, magisteriúmque cœlestis sapientiæ palam & vbique profiteri?

S. Lucas Euangelista non absque causa, annum ipsum notauit c. 3. quo S. Ioannes Baptista prædicare cœpit, qui fuit 30. eius ætatis: Quum enim Augustus Cæsar annis 57. imperauerit, & anno imperij eius 42. idem B. Ioannes natus sit, ipsi autem Augusto, Tiberio proximè succedente, ipsius anno 15. prædicare cœperit, manife-

ſtum eſt 30. annos ætatis Beatum Ioannem ante prædicationem compleuiſſe, quindecim ſub Auguſto, & quindecim ſub Tiberio, & tamen tantæ virtutis Ioannes erat, (qui repletus fuerat Spiritu ſancto ab vtero matris ſuæ, & prima ætate ſanctiſſimè in deſerto vitam duxerat) vt ante annum ætatis 25. idoneus ad prædicandum videri potuerit, imò etiam extiterit, haud tamen ante annum 30. *factum eſt verbum Domini ſuper eum in deſerto, vt veniens in omnem regionem circa Iordanem prædicaret.* Condemnat ſanè hoc exemplum ambitionem & præſumptionem adoleſcentum noſtri temporis, qui poſt ſæculares litteras, vel minus, vel plus ſanè quàm foret neceſſum delibatas, repentè munus prædicationis arripiunt, nec minùs indocti in libris ſacris, quàm ſunt imberbes, cathedras Eccleſiarum inuadunt, factíque Magiſtri ante tempus neſciunt vt plurimum (ſicut ait Apoſtolus) *neque de quibus affirmant, neque de quibus eloquuntur. Sermone compoſito* (ait vbi ſuprà S. Hieronymus) *aures populi mulcent, & quicquid dixerint hoc legem Dei putant, nec ſcire dignantur quid Apoſtoli, quid Prophetæ ſenſerint, ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia &c. Puerilia ſunt hæc, & circulatorum ludo ſimilia, docere quod ignores, imò vt cum ſtomacho loquar, nec hoc quidem ſcire quod neſcias.*

S. Gregorius Nazianzenus (cuius hac die qua hæc ſcribo ſacra memoria celebratur) hanc adoleſcentum noſtrorum feruentiorem impetum ſolita eloquentia perſtringens, ſolidis etiam rationibus retundit orat. 2. in ſancta Epiphaniorum lumina, de Chriſti Baptiſmo diſſerens: *Spiritalis*, inquit, *& corporalis ætatis perfectio, eos tangit qui per diſpenſatores myſterij promouentur &c. Tangit etiam qui iuuentuti confidunt, & omne tempus doctrinæ & prælationis eſſe exiſtimant: Et tu antequam tibi genæ barba veſtiantur, ſeniores doces, vel docere credis nec ætate nec moribus venerandus. Sed in promptu Daniel eſt. Verùm non quod rarò accidit Eccleſiæ lex eſt, quandoquidem vna hirundo ver non efficit, nec linea Geometram.* Et in Apologetico ſic queritur, *Ita fit vt ex nobis plures penè antequam primos pueritiæ pilos tondeamus, dum adhuc puerile balbutimus, vix dum Dominica atria ingreſſi, ſacrorum librorum vix ſaltem nomina cognoſcentes, & vtriuſque ſcripturæ auctores & characteres; ſicubi duo vel tria piorum virorum verba, aut totidem ex antiquis tractatoribus ſermones didicerimus, ídque ex auditu magis quàm ex lectione &c. ac veſte vel fuſiori compoſita, &c. ad zonam vſque philoſophiam oſtentantes, ita pietatis ſpeciem appingere & faciem colorare cœperimus: Papæ! quàm & dignitate & prudentia reliquos excellere & aliis præeſſe, admirationíque eſſe continuò volumus? quaſi Samuel aliquis iam inde à cunabulis conſecrati nobis videmur, & mox ſapientes & Doctores in diuinis myſteriis ſublimes, inter legis ſcribas & interpretes noſmetipſos ordinamus, veluti cœlites quidam incedimus, volentes ab hominibus vocari Rabbi.* Matth. 23. Hæc aliáque in eo genere præclara, pro genio & more ſuo Gregorius ille, digniſſimo cognomine dictus Theologus; ab ipſóque ſancto Hieronymo, qui eius auditor fuit, *os Chriſti & ſacrum Spiritus ſancti promptuarium.*

CAPVT VI.

An iuuenilis ætas, ex dictis, omninò, ab studio & officio prædicationis excludatur?

VERVM hæc seueriùs plerisque dicta, haud dubito videbuntur, qui & nonnulla sacræ auctoritatis oracula, & adolescentium quorundam insignium, qui probante Deo verbum eius prædicârunt, populóque laudabiliter præfuerunt, exempla contra superiùs inducta obiicient, vnde aduersam quam tenent sententiam tueantur.

Visus est S. Bernardus ep. 42. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum scripta, omnes, vel saltem potiores rationes, exempláque complecti quæ iuuenibus ad præfecturas Ecclesiasticas promotis, cathedrísque regiminis & doctrinæ insidentibus, opitulari videntur, vbi enim pleraque pro superiori sententia dixisset, quasi in oppositam opinionem deflectens, per modum exceptionis subiungit: *Nec dicimus quamcunque ætatem Dei gratiæ præmaturam, sicut nec seram. Cùm multos videamus iuniorum super senes intelligere, moribus antiquare dies, præuenire tempora meritis, & quod ætati deest compensare virtutibus. Boni pueri qui quod ætate videntur, esse student & malitia, malitia inquam, sed non sensu. Quorum iuxta admonitionem Apostoli, nemo contemnat adolescentiam. Meliores bonæ indolis adolescentes, inueteratis dierum malorum; Puer centum annorum maledictus est, & è regione senectus venerabilis non diuturna neque annorum numero computata. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus erat auditor, dicens, loquere Domine quia audit seruus tuus.* 1. Reg. 3. *Bonus & Hieremias, qui antè sanctificatus quàm natus, cùm se excusaret de pueritia, nihilominùs constitutus est super gentes & regna. Bonus quoque Daniel, cuius spiritum suscitauit Deus vt conuinceret omnia iniqua iudicia & sanguinem innoxium liberaret. Denique cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata.*

Hæc quidem lubens admitto, in fauorem piæ & eruditæ iuuentutis, producta à S. Bernardo exempla & argumenta; sed cum prudenti moderamine, quod ipsemet continuò subnectit, *Sicubi huiusmodi puer senex promotus inuenitur, opus Dei est, iis qui tales non sunt mirandum, non imitandum.*

De S. Remigio, in eius actis legimus annos ipsum natum 22. ad infulas Ecclesiæ Rhemensis, Comprouincialium Episcoporum iudicio & vniuersi Cleri suffragio, plebísque gratulatione & applausu fuisse prouectum. *Et cùm ad viginti & duos ætatis suæ annos peruenit* (verba sunt Hincmari historiam vitæ eius describentis *) *defuncto Bennadio Archiepiscopo in hac vrbe Rhemensi, omnium generaliter votis ad Pontificij culmen raptus fuisse dignoscitur, potiùs quàm electus. Fit ergo concursus populi, diuersi quidem sexus, conditionis & dignitatis, nec non & ætatis, sed vnius at-*

* *c. 5. apud Surium tom. 1. die 14. Ian.*

que eiusdem sententiæ: cuncti hunc verè Deo dignum, & qui populis præfici deberet, acclamabant. Sed quædam sunt circa eius promotionem consideranda.

I. *Quod quantum potuit renixus est: causatus ad obicem ponendum, præter alias rationes ipsius ætatis defectum. Cùm his acclamationibus se vrgere conspiceret, de infirmitatis & ætatis suæ tempore conqueri cœpit, & quia Ecclesiasticus ordo infirmam ætatem, ad hanc non reciperet dignitatem.*

II. *Deum spectabili indicio ostendisse electionem istam à se profectam esse, etenim cùm modo prædicto reniti conaretur* (pergit præfatus Auctor) *videntibus cunctis qui aderant, descendit subitò radius noui luminis super ipsius sancti viri verticem, ac si ipse sol de cœlo motus super eum ceciderit &c. Placuit etiam omnipotentiæ diuinæ huic miraculo aliud addere &c. etenim radio supradicto se illustrante, sensit capiti suo vnguinis sacri infusum liquorem, quo totum eius delibutum est caput &c. vt qui oleum spirituale populis, quo eorum quidem capita visibili, mentes autem prædicatione, sancto Spiritu in se loquente, vncturus erat chrismate inuisibili, id est gratia eiusdem Spiritus sancti, ipse quoque priùs tali vnctione insigniretur.*

III. *His tantùm significationibus diuinæ voluntatis inductum, suæ electioni consensum præbuisse. Acceptis autem talibus ac tantis auspiciis, diuinis timuit contraire statutis. Posthabita igitur omni dubitatione, vnanimitate Episcoporum Rhemensis Prouinciæ, infulis induitur Sacerdotalibus, benedictione consecratur Episcopali, atque in sede Præsulatûs collocatur.* Videlicet nec petita, nec obtenta Pontificis Romani dispensatione, quia nimirum diuina Maiestas hoc totum suum consilium & opus esse, patentibus eiusmodi indiciis ostenderat.

Si quis porro trahere voluerit hanc S. Remigij ordinationem in exemplum, hæc arcessat sibi subsidia necesse est, 1. Panopliam insignium virtutum, quibus sanctissimus hic adolescens ex repromissione natus, ab ortu suo diuinæ benedictionis signis patentibus refulgens, innocentiæ, pietatis, doctrinæ, charitatis, quin & austeritatis stupendæ irradiationibus conspicuis omnium in oculis emicuit. 2. Vota ardentissima vniuersi populi, Cleri totius postulationem instantissimam, Episcoporum vnanime iudicium. 3. Diuinæ Maiestatis tam splendidis signis testatam approbationem. 4. Postquam sic fuerit electus, vocatus & ordinatus, suppatem diuinæ susceptæ dispensationis successum. De moribus etenim idem eius successor Hincmarus, & ipse insignis, licèt non immediatus, hæc compendiosè expressit ab ingressu suo: *Sic apparuit aptus & deuotus, tanquam si officio ad quod nouiter ascenderat iugiter præfuisset. Fuit itaque in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in oratione deuotus, in humanitate profusus, in doctrina præcipuus, in charitate perfectus, in sermone paratus, in conuersatione sanctissimus: Quicquid ad salutem posset pertinere æternam, non minus implebat beatissimus opere, quàm* SERMONIS PRÆDICATIONE DOCEBAT. Si quis ita fecerit, & docuerit, ipse quidem non pusillus, sed magnus meritò habebitur in regno cœlorum. *Matth. 5. 19.*

Verùm plus me exigere quàm par sit nonnemo hîc obiiciet; *Mul-*

Ioan. 14. 2. 1. Cor. 15. 41. Ibid. 12. 29. *tæ sunt mansiones* (ait Dominus) *in regno patris mei: stella differt à stella in claritate. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? gratia Dei sumus vnusquisque quod sumus*, & sine gratia nihil sumus, nihil possumus: Ephes. 4. 6. Deus autem *cuique secundùm propriam mensuram, gratiæ suæ dona dispensat; alij sic, alij verò sic.* Primitiæ spiritus datæ sunt Apostolis, Apostolicorúmque Charismatum affluentia quæ primis sæculis Ecclesiam inundabat, paulatim decreuit. Ad ea sæcula quæ nouissima sunt, & tempora illa periculosa ab Apostolo prædicta, iam deuenimus, in quibus dicere possumus cum Propheta, *Saluum me fac Deus, quoniam defecit Sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* Ps. 11. 1. si iam enim S. Cyprianus asserit suo tempore, quo ethnicæ crudelitatis theatra, cruore Christiano adhuc madebant: frigentibus tamen iam plerisque Christianis, in medio Martyrum ardore, pristinam pietatem, charitatem, disciplinámque elanguisse*: minimè tamen periisse, quia solis lapsis constare Ecclesiam, fidéque eam excidere, spem perdere, aut in ea charitatis spiritum extinctum iri, diuina misericordia nunquam patietur, epist. 27. Qualiacumque sint tempora, infidelitas hominum, fidem Dei non euacuabit: *Non deficiet vnquam nix Libani:* neque candor iustitiæ & veritatis, in Ecclesia Catholica quam supra petram Christus ædificauit, itidem deficiet. Erit semper *messis multa licèt operarij pauci.* Et sanctitas semper in Ecclesia permanebit, quamuis arctioribus circumsepta cancellis, ad comparationem Apostolorum, & Sanctorum aliorum qui per temporum successionem ministerium salutis in Ecclesia gesserunt, non est quod nunc pastorum ac prædicatorum perfectionem exigamus. Indiget si vmquam aliquando opus habuit, ministris verbi vitæ sacro-sancta Ecclesia. Porro si ad antiquorum Canonum seueritatem, eorum dotes ætatémque ipsa expenderet, vix iam inueniret qui subeundo huic oneri pares essent, sicque plerisque opportunis ac necessariis sese priuaret solatiis, & paruulis petentibus panem, multis in locis non esset qui frangeret, vnde ingens animarum pernicies oriretur. His igitur vt occursum ire possit incommodis, necessum habet, citiùs quàm olim operarios ad laborem vel catechesis, vel prædicationis, onúsque regiminis animarum admittere; & hoc obtentu indulgere vt iuuenes Sacerdotes dummodo docti sint, piíque, & vitæ innocentia conspicui, his muneribus adhibeantur. In Panoplia nostra Clericali modum satis accuratim expressimus, quo siue à puero bonis moribus cum pietatis spiritu imbibendis, siue humaniorum litterarum studio ineundo sese quisque provt decet & oportet adaptare possit; deinde cum progressu ætatis factus Clericus, ordinibus cùm minoribus, tum sacris ritè initiari queat: prouectus autem fructuosè & decenter in vnoquoque gradu infra Sacerdotium sese gerat; maximè verò quâ viâ, tam Theologiæ quàm sacrarum litterarum lectioni & meditationi, sanctorúmque Patrum doctrinæ perdiscendæ se disponat. Hunc tramitem si quo par est studio ineat ac consectetur, futurum spero, vt præmatura ætas non graui sit ei detrimento; *Siquidem nulla regno Dei infirma*

Margin notes: * Serm. de lapsis. — Luc. 10. 2.

est ætas, (ait magnus Ambrosius, lib. 7. Comm. in Luc. ad c. 15.) *nec fides grauatur annis, ipse enim se iudicauit idoneum qui poposcit. Siquis enim indiget sapientia* (ait S. Iacobus) *postulet à Deo &c. nihil hæsitans, & dabitur ei. Omne enim datum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum.* Iacob. 1.

CAPVT VII.

De auxilio diuino ante omnia expetendo Sacerdoti, vt prædicationis officium piè & feliciter aggrediatur.

SANCTI Ambrosij suspiciendum exemplum, & æterna dignum memoria documentum, ad præfixi lemmatis confirmationem, solum mihi videtur satis supérque esse posse. Is igitur lib. 1. de virginibus ad Marcellinam sororem suam, rationem reddens, cur cùm plurimùm de viribus suis diffideret, arduum tamen opus prædicationis Euangelicæ, postquam Sacerdotio fungi cœpit, sit aggressus: *Ingenio* (inquit) *diffisus, sed diuinæ misericordiæ prouocatus exemplis, sermonem meditari audeo. Nam volente Deo etiam asina locuta est; Quod si mihi, sub istius sæculi oneribus constituto assistat Angelus, ego quoque muta diu ora laxabo; potest enim impedimenta soluere imperitiæ, qui in illa asina soluit naturæ. In arca veteris Testamenti, virga floruit Sacerdotis, facile Deo est vt in sancta Ecclesia de nostris quoque nodis, flos germinet. Cur autem desperandum quòd Dominus loquatur in hominibus, qui est locutus in sentibus, nec rubum est dedignatus? Atque vtinam meas quoque illuminet spinas! Erunt fortasse, qui etiam in nostris sentibus aliquem mirentur lucere fulgorem; erunt quos spina nostra non vrat, erunt quibus de rubo audita vox nostra soluat de pedibus calciamentum, vt impedimentis corporalibus exuatur mentis incessus. Quod si nomen Ioannis reddidit patri vocem, ego quoque desperare non debeo, quin vocem licèt mutus, accipiam, si loquar Christum.*

At verò nemo potest dicere, *Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto.* 1. Cor. 12. 3. Spiritus autem ille antequam quisque Christum eloquatur, summa instantiâ pietatis & orationis sedulæ ac humilis studio, postulari debet, sicut ipse per oraculum hoc suum nobis significat, Ecclef. 39. *Sapiens cor suum tradet ad vigilandum diluculò ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur. Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis* (quæ scilicet obicem gratiæ Dei ponunt) *deprecabitur; si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino, & ipse diriget consilium illius.*

Quàm multos agnoui, qui viribus suis innixi, omnémque suam fiduciam in industria sua reponentes, in augustioribus Regiæ vrbis cathedris in festo solenni, in frequenti auditorio, prædicationem aggressi, ingenti cum pudore repentè obmutescendo recesserunt. Nihil tamen isti industriæ prætermiserant, vt se tam insigni actioni

præpararent, flosculos eloquentiæ incredibili studio collegerant, omnes ingenij neruos adhibuerant, elaborando, vt raris disserendi artificiis mulcerent auditorum aures, traherent ad se affectus & sui admirationem in eorum mentibus excitarent. Frustrà tamen tota hæc eorum intentio fuit, gloria enim eorum conuersa est in confusionem ipsorum: videlicet quia in auxilio Dei spem non reposuerant, & ab oratione opus illud Domini non fuerant exorsi, impletum est in illis hoc vaticinium Prophetæ, *Deum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor* (Ps. 52. 6.) *Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt quoniam Deus spreuit eos.*

Clauis scientiæ, oratio est, sine qua sapientiæ Christianæ nemini patet aditus, & sacræ Scripturæ quæ fons est prædicationis, signacula non reserantur. Quapropter exprobrat Pharisæis Dominus, qui neglecta Dei deprecatione, solo ducti superbiæ spiritu diuinæ legis arcana præsumebant populo exponere, incassum id eos niti, deesse enim illis sacræ orationis subsidium, sine quo nulli via ad intelligentiam sanam verbi Dei pateret. *Væ vobis legis peritis, qui tulistis clauem scientiæ; ipsi non introistis, & eos qui introibant,* (id est introire volebant) *prohibuistis:* Luc. 11. 52. videlicet malo exemplo, & falsa vel futili interpretatione vestra. Permittit enim iusto Deus iudicio, vt qui proprio fisi ingenio, superna neglecta ope, non glorificandi Deum, sed placendi hominibus, sibique optata parandi, officio prædicationis, & sacræ Scripturæ expositioni se ingerunt, in funestos corruant lapsus, vtque serpentes ex floribus venena conficiunt, de verbis veritatis errores conflent, *verbis legis* (ait scitè præfatus S. Ambrosius) *legem impugnent,* sicque paulatim perdentes fidem & bonam conscientiam, in sempiternum naufragium abeant præcipites. Porrò qui non adeo mali sunt, sed tamen Ciceroniani magis quàm Christiani nominis laudem ambiunt, spretis Patribus, neglecta Scriptura, contempta Theologia, argutiis inanis philosophiæ & humanæ sapientiæ persuasibilibus verbis toti intenti, prorsus à scopo suo (qui vanæ mundi gloriæ studium est) excidant, & nec quod quærunt inueniant, nec quod maximè cupiunt, assequantur. *Conuersi sunt in vaniloquium* (ait Apostolus 1. Timoth. 1. 6.) *volentes esse legis Doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.*

Christus Apostolos suos, quos primos Euangelij sui nuncios & scientiæ salutis doctores constituit, ideo admonebat, vt propriæ conscij infirmitatis nihil in verbo, vel opere vnquam aggrederentur, quin ante omnia implorassent suæ gratiæ auxilium: *Ego sum* (ait) *principium, qui & loquor vobis: Principium & finis. Ego sum ostium, sine me nemo venit ad patrem, sine me nihil potestis facere.* Quibus diuinis theorematis instructus vas electionis Paulus, etsi ab ipso Christo Domino iam in gloria patris regnante vocatus Apostolus, Doctor gentium factus, & prædicator veritatis in vniuerso mundo, ipsóque in paradiso inter Seraphim edoctus, semper ad orationis subsidium, vt Moyses quondam ad diuinum Tabernaculum, recurrebat: neque

propriis tamen fisus meritis fidelium enixè poscebat pias ad Deum pro se iugiter effundi preces, *Obsecro vos fratres* (ad Romanos scribens c. 15.) *per Dominum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me apud Deum.* Quo fine? nempe quem potissimum eodem capite præsignauerat, *vt sim Minister Iesu Christi, in gentibus sanctificans Euangelium Dei.* Et ad Philippenses c. 1. vbi de officio prædicationis à quibusdam rectè & secundùm Deum inito: ab aliis verò tantùm per inanem gloriam, vel aliam eiusmodi occasionem vsurpato, quædam ex intimo corde monita deprompsisset, confestim subiungit, *Quid enim? dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo: scio enim quoniam hoc mihi proueniet ad salutem per vestram orationem, & subministrationem Spiritus Iesu Christi secundùm expectationem & spem meam, quia in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum.* O vas dignum electionis! vas honoris & gratiæ, vas decoris & virtutis, vas reuera ornatum omni lapide pretioso! Quàm mirè honoras Domini Euangelium? quàm dignè imples ministerium tuum? *In Christo enim positus sum* (ais ad dilectum tuum) *prædicator & Apostolus, doctor gentium, in fide & veritate*, 1. Timoth. 2. Non in syllogismis & fallaciis, & huiusmodi sophisticis artibus inanis philosophiæ; non in futilibus Rhetoricæ forensis figuris, non in flosculis sæcularis eloquentiæ, sed *in fide & veritate;* In fide quæ Dei gloriam manifestat, & eius misericordiam prædicat, quæ Catechumenos illuminat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, peccatores saluat, iustos coronat. In veritate quæ diuina mysteria quæ non videt credit, quæ æternam beatitudinem assequendam omnibus certis mediis ostendit, quæ Deum verum puro & sincero cultu adorat, quæ neminem fallit, quæ vnicuique quod suum est reddit; quæ non tantùm verbo & lingua proximum diligit, sed opere & actu amat; quæ fidem otiosam esse non sinit, sed viuam efficit & in charitate operantem. In fide denique, quia Domino meo sum fidelis; in veritate, quia mundo doctrina illa cœlestis, est quam prædico salutaris. At magne Paule, cùm ita sit, cur securè fidem illam non prædicas? quare opem per fidelium orationes tanta pietatis instantia, tanta animi demissione deposcis? Nimirum quia sine diuinæ gratiæ auxilio tam arduo prædicationis Euangelicæ exequendo muneri mihi vires non suppetunt, sed planè deficiunt, nec dignum me puto, qui valeam hoc diuinum adiutorium meis precibus promereri: Peto igitur intercessionis fidelium apud diuinam Maiestatem subsidium, quia Dominus multorum orantium in nomine suo lubentiùs solet exaudire deprecationes. Nomen quidem suum me portare coram gentibus, regibúsque & filiis Israel præcepit *, sed ad nominis eius enunciandum præconium, mihi eius gratiæ & virtutis necessarium est auxilium.

S. Aug. de verbis Domini.

* *Act. 9. 15.*

Rectè S. Ambrosius exponens hæc S. Lucæ verba, *Exiit Iesus in*

Lib. 5. Comm. in Luc. ad c. 6.

montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Orat, inquit, *Dominus non vt pro se obsecret, sed vt pro me impetret. Nam etsi pater omnia posuerit in potestate filij, filius tamen vt formam hominis impleret, obsecrandum patrem putat esse pro nobis; species tibi datur, forma præscribitur quam debeas æmulari. Quid enim te pro te facere oportet quando pro te Christus in oratione pernoctat? quid te facere conuenit, cùm vis aliquod officium pietatis adoriri?* Christus in oratione Dei pernoctabat, & die docebat populum, vt nimirum doceret Euangelij sui præcones, ab oratione hoc ministerium esse salutis inchoandum: nec obiter orandum vt diuinæ gratiæ auxilium impetretur, sed instanter & diu ac feruenti deuotione. Christus missurus Apostolos orauit priùs, vt orationem præludium Euangelicæ prædicationis esse ostenderet, & eis innueret potiùs orationi, quàm doctrinæ studio nuncios gratiæ, fiduciæ suæ debere anchoram ire defixum.

Hoc Dominicum documentum Apostoli alta mente retinentes, orationem prædicationi semper anteferendam esse censuerunt, decretóque insigni declarauerunt, Act. 6. *Non est* (inquiunt) *æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos verò orationi & ministerio verbi instantes erimus.* Vbi palam est illos coniunctim quidem orationem & prædicationem, sibi Apostolico ex officio obeundam profiteri: orationem tamen prædicationi præponere, tanquam riuulo fontem, fundamentum ædificio, radicem ramo, & effectui causam.

CAPVT VIII.

Opem Beatißimæ Virginis Deigenitricis deuotè postulandam esse: etiam publicè, iuxta piam iam olim receptam Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem.

ARTICVLVS I.

Sanctißimam ipsam Virginem, Apostolorum & Euangelistarum Magistram verè extitisse.

ARIÆ venerabile nomen vi suæ originis præclara pleraque complecti elogia, sancti Patres certatim scrutando repererunt atque tradiderunt. Verùm inter varios significatus, quibus sacrum illud nomen excellentiam Virginis beatissimæ, gloriosissimæque Deigenitricis designat, non postremo loco reor esse acceptionem hanc referendam, qua Mariam *illuminatam* non modò, sed etiam *illuminatricem* personare sancti ipsi Patres docuerunt. Etymologiis accuratè expendendis hîc non immorandum mihi puto: cùm ad Grammaticorum, maximè Hebraicæ linguæ peritorum, ne-

gotium

gotium eiusmodi iure censeam discussionem huiusmodi referendum esse. Sat esse mihi videtur quod sapientissimi Patres hoc epithetum includi, in sinu Mariani nominis, sint grauissima testificatione professi, videlicet S. Eucherius Lugdunensis, in libello aureo de altercatione Ecclesiæ & Synagogæ, S. Isidorus, lib. 7. Etymologiarum, Venerabilis Beda, ad cap. 1. Lucæ, S. Bernardus serm. super Missus est, & serm. de Natiuit. eiusdem benedictæ Virginis; aliíque nonnulli recentiores sacræ scripturæ interpretes, quos breuitatis gratiâ nominatim recensere prætermitto.

Ioannes Fungerus, in Etymologico Trilingui, sub vocabulo, *Maria*, tametsi honorificè illud exponit ad gloriam incorruptæ Virginis Deiparæ: minus tamen probat Venerabilis Bedæ & S. Bernardi sententiam, qui diuinum hoc oraculum, *Orietur stella ex Jacob*, impletum fuisse in ipsa Virgine Benedicta censuerunt, *quanquam* (ait) *conuenientius fortasse vaticinium illud de Christo intelligi possit, qui solus gratiæ suæ radiis illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Ioan. 1.* Sed leuis est hic scrupulus; ad litteram enim intelligi locum hunc de ipso Christo non diffitemur, sed per accommodationem à sanctis illis Patribus, vim nominis Mariæ, & sanctæ ipsius Virginis excellentiam gratiæ considerantibus, sine vllo gloriæ eius filij detrimento, eidem Virgini adaptatum, facile est aduertere ex discrimine insigni, quo istam applicant significationem. Aiunt enim, *Mariam* simul dici *illuminatam*, & *illuminatricem*, quod Christo non quadrat, ipse enim illuminat non illuminatur: sed *ipse est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* At ideo Beata virgo illuminat, quia illuminatur: eapropter *stella* dicitur quæ lumen suum à sole mutuatur. Sol iste Christus est, filius eius & Deus ac Dominus noster Apoc. 12. *Apparuit mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.* Sol igitur gratiæ & iustitiæ, qui Christus est, Mariam illuminat: ipsa verò susceptum à Sole lumen (vt Luna in res inferiores) sic in nos ipsa refundit, quamobrem simul est *illuminata & illuminatrix*, quia quicquid habet, & in nos deriuat, à filio suo recipit. Doctrina est sancti Dionysij sic se habere statum cœlestis Hierarchiæ, vt inferiores ordines Angelorum illustrentur à superioribus. Maria longè supereminet Angelis & Sanctis omnibus in lumine gratiæ & gloriæ, magísque his omnibus antecellit, quàm Seraphim & Cherubim Angelos ipsos inferiores hoc in lumine superant. Eapropter *exaltata super omnes choros Angelorum*, ab Ecclesia prædicatur, Sanctorúmque omnium Regina ac Magistra meritò agnoscitur & prædicatur.

Huc spectat insignis sententia S. Anselmi, lib. de excel. Virg. c. 7. *Licèt ipsi Apostoli per reuelationem Spiritus sancti edocti fuerint in omnem doctrinam incomparabiliter: tamen eminentiùs ac manifestiùs ipsa per eum spiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat, & per hoc eis multa reuelabantur, quæ non solùm in se simplici scientia, sed ipso effectu, ipso experimento didicerat.* Solerter igitur & egregiè Rupertus lib. 2. de gloria filij ho-

minis, inter alia præclara de B. Virgine, hæc habet: *Habuit Beata Virgo tempus loquendi & tempus tacendi: tacuit quamdiu Christus in hoc mundo vixit, cùm in corde suo omnia verba diuina conseruabat & conferebat, Luc. 2. Locuta est post Christi ascensionem, cùm in multis subobscuris arcanis mentes eorum illuminauit.*

Et quidem de S. Ioanne Apostolo & Euangelista, B. Ambrosius, lib. de inst. Virg. c. 7. prudentissimè arbitratur, Ioannem ipsius sanctissimæ Virginis custodem perpetuum, plura sublimiora de Christi diuinitate mysteria didicisse, & hinc Euangelium suum altiùs admodùm exorsum, intonuisse, *In principio erat Verbum. Mirum non est* (ait S. Ambrosius) *præ cæteris Ioannem locutum fuisse diuina Mysteria, cui præsto erat aula cœlestium Sacramentorum.*

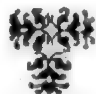
Ita & Lucam qui pleraque enarrat soli Virgini ab initio comperta, ipsiúsque mentis rimatur & reserat penitiores recessus: non dubito ab ea horum notitiam arcanorum delibâsse. id ipse non obscurè prorsus in limine sacri sui Codicis Euangelici subindicat, *Sicut*, ait, *tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt & ministri fuerunt sermonis.** At sanè Apostoli ab ipso exordio, res Christi non viderunt. Quæ igitur enarrat ipse Lucas de S. Ioannis conceptione & natiuitate, de Gabrielis annunciatione, de Christi incarnatione, de Elizabeth visitatione & mysteriis tunc peractis: de Cantico illo, *Magnificat*, à Virgine pronunciato, de eiusdem partu, Christi natiuitate & circumcisione, nominis Iesu impositione, ipsius Domini in templo præsentatione, de fuga in Ægyptum, reditu in Iudæam, descensu in Nazareth, & aliis quæ vsque ad baptismum Ioannis scripsit, non ab Apostolis accepit, quia ab initio non viderunt, sed ab ipsa Virgine benedicta didicit, quæ *multiocula*, vt eleganter eam vocat sanctus Epiphanius, & *secreti cœlestis conscia*, vt ait S. Ambrosius, sola ab ipso principio hæc omnia conspexit, inter quæ nonnulla cogitauit, dixit, fecit: *Verbi enim diuini incarnandi* (scitè ait Beda) *ministra facta est temporalis, sed eiusdem semper amandi & exaltandi custos manebat æterna**. Quæ igitur sibi soli erant cognita mysteria, haud dubium quin Apostolis & Euangelistis res Christi ab initio describere optantibus, pro eius gloria & Ecclesiæ instructione reuelauit. *Ab ipsa* (ait Eusebius Emissenus) *hæc Apostoli audierunt, & ipsa dictante scripserunt, nobísque legenda mandauerunt.* Eapropter MATREM CREDENTIUM, Abulensis obseruat à sanctis Patribus, Augustino & Bernardo, meritò fuisse appellatam, ab Ignatio autem inclyto Christi Martyre, MAGISTRAM *nostræ religionis.*

*Nota diligenter.

Lib. 4. in Luc. c. 49.

* hoc confirmat illud Luc. 2. 19. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* & ibid. ℣. 51. *Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.*

Ep. ad S. Ioannem Euangelistam.

ARTICVLVS II.

Prædicatorum esse quoque opitulatricem : & hinc pium morem exortum, vt à salutatione Angelica conciones suas auspicentur.

MEMINIT inter alios piæ huius consuetudinis S. Antoninus in Summa sua Theologica part. 4. tit. 15. c. 24. §. 3. his verbis : *Hanc quoque beatam prædicant & benedicunt omnes sermocinantes & prædicantes Christicolis, exordium pro gratia impetranda, à salutatione Angelica facientes.* Quem pium morem iniquè carpit & rodit Erasmus; sed id rectè fieri contra eum docet Albertus pius Carporum Comes, lib. 9. contra varios Erasmi locos, quos ab eo censet recognoscendos & retractandos, vbi eum ita alloquitur: *Sed quid habes quod reprehendas, censor grauissime, in more salutandi Virginem à sacris Concionatoribus piè inducto? Animaduerte & dicas quæso, Concionatorum nónne munus est Euangelium prædicare? Est quidem dices, quapropter & contendo Christum inuocandum, non Mariam. At certè non negabis ante prædicatum Euangelium Mariam Virginem ab Angelo Gabriele fuisse salutatam. Si igitur idem faciunt Concionatores, vt priùs Mariam salutent, quàm Euangelium annuncient, perperam facere dici possunt? cùm Angeli morem imitantes, simul & ordinem rei gestæ obseruent? Præterea quid in ea salutatione contineatur? perpendendum. Prolatis quippe salutationis Euangelicæ verbis, celebratóque & benedicto sub nomine fructus Virginei ventris, ipso sanctissimo Domino Iesu, subiungitur, Sancta Maria mater Dei ora pro nobis peccatoribus &c. Interpellatur ergo, vt apud filium aduocatam agat, non vt ipsa gratiam nobis impertiatur; quod & ipsi Concionatores palam protestantur dicentes, Exoremus Virginem vt apud Dominum nos ea dicere impetret, quæ ad gloriam eius faciunt, & nobis sunt salutaria.*

S. Gregorium Episcopum Neocæsariensem, cognomento Thaumaturgum ob innumera quæ patrauit miracula: ope implorata sanctissimæ Virginis, ab ea visibiliter sibi apparente edoctum, symbolum illud fidei dictâsse, quod S. Gregorius Nissenus seriatim recitat, in Panoplia nostra Clericali part. 1. lib. 7. c. 2. art. 2. qui *de scientia tractat Ecclesiastica, & studio sacrarum scripturarum, piorúmque librorum lectione*, consignauimus. Quo loco etiam felicem vicem recensuimus Alberti Magni, beati Thomæ Aquinatis præceptoris, qui optimo quidem genere natus, indoléque proba & honesta, sed qui adeo tardo erat ingenio, & ferè hebete memoria, vt quod infimæ sortis adolescentes nullo negotio complectebantur, ægrè vix & multo labore tandem assequeretur. Cuius stupiditatis pertæsus, séque desertum agnoscens naturæ præsidiis, quam nouercam expertus erat, ad asylum Virginis quæ supra naturam Virgo & mater Dei colitur, deuotissimæ mentis affectibus confugit, assiduísque suis precibus obtinuit donum illud sapientiæ admirabilis, quam & prædicando, & scribendo, do-

cendóque in Scholis Theologicis, palam omnibus fecit; vnde non ineptè quidam hos ad eum cecinit versus.

Quod tibi magne Pater, natura nouerca negârat,
Mater cœlestis præstitit ingenium.
An sua noluerit prodi miracula mundus,
Nescio. Magne, tibi prodita cuncta scio.

Sed longè illustrius exemplum ipso in Euangelio Luc. 1. legimus, *Intrauit Maria in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth. Et factum est vt salutationem Mariæ audiuit Elizabeth, exultauit infans in vtero eius, & repleta est Spiritu sancto Elizabeth, & exclamauit voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Hinc sancti Patres eliciunt, salutatione sanctissimæ Virginis Ioannem adhuc clausum in matris vtero, dedicatum fuisse prophetam. *Per vocem Virginis* (ait S. Chrysologus*) *facta est sanctificatio Præcursoris.* Et S. Cyrillus lib. de recta fide ad Reginas; *Salutatio sanctæ Virginis Mariæ Iesum ferentis in vtero, Ioannem mouit ad prædicandum.* Personuisse autem ait sanctus Chrysostomus in auribus Elizabeth afflatu Spiritus sancti Mariæ vocem, *vt Ioannes in prophetam vngeretur.* Quis igitur iam esse potest Euangelij prædicator, qui adiutus Mariæ adeo felicibus auspiciis, rectè ac vtiliter enunciandi verbum Dei populo Christiano fiduciam ingentem non concipiat? sibíque vt ea opem ferat prædicaturo Christum cum Ioanne salutationem Virginis fore fortunato subsidio firma spe non persuadebit? Dictum Ambrosij memoria perdignum est, *Qui Ioannem loquitur, Christum prophetat.* Qui igitur Mariæ vocem audit, Christi spiritu repletur, qui opem Mariæ supplex petit, Christum inuocat adiutorem. Doctissimus Origenes alterum ab altero separari non posse arbitratur, ex quo Angelus ipsi dixit Virgini Deiparæ, *Aue gratia plena, Dominus tecum;* hincque rectissimè elicit, *Si in puncto temporis repleta est Spiritu sancto Elizabeth, & exultauit infans in vtero eius, quisnam dicere audeat, per tres menses nec Ioannem nec Elizabeth ex vicinia matris Domini & ipsius Saluatoris præsentia profecisse?* hom. 9. in Lucam. Eadem est mens S. Ambrosij: *Quantum* (inquit ad hunc locum S. Lucæ) *putamus vsum tanti temporis sanctæ Mariæ addidisse præsentiam, ita sanè Ioannes vngebatur.* Salutatione igitur Angelica qua Christus conceptus, Maria virgo genitrix eius effecta est: Nominis ipsius deuota expressione, vocis eius salutifero præconio, Euangelicæ prædicationis dedicandum exordium, conciliandúmque Concionatori opportunum auxilium, ad diuinæ Maiestatis & gratiæ edisserendum mysteria, populóque proferendum conducibilia ad salutem, neminem esse iam reor pium & prudentem qui inficietur. Piè & præclarè Bernardus qui mel suum ex lacte virginis delibauit, hîc nos docet, *Qui Mariam diligit, Deum honorat: qui nomen eius inuocat puro corde, quicquid postulat consequetur.* sed per Christum eius filium, omnis gratiæ auctorem & largitorem.

* *Serm. de S. Ioan. Bapt.*

Pelbartus lib. 4. operis Mariani part. 1. a. 1. hunc citat locum S. Bernardi ex opusc. de laudib. Virg.

CAPVT IX.

De morali eius dispositione qui accedit ad prædicandi verbi diuini ministerium.

POSTOLVS sub finem epistolæ suæ ad Romanos, ideo gratiam illam copiosam quæ claruit à Domino accepisse insinuat, vt Euangelium sanctè & sincerè in vniuerso mundo prædicaret: *Propter gratiam* (inquit Rom. 15.) *quæ data est mihi à Deo, vt sim minister, sanctificans Euangelium Dei, vt fiat oblatio gentium accepta & sanctificata in Spiritu sancto.* Quæ verba Origenes solito mentis acumine edisserens, iis insigne hoc monimentum subiungit. *Sicut Pontifices cùm offerebant, necessariò eis erat prouidendum ne macula inesset hostiæ, nec vituperationis vitium, vt posset Deo accepta esse & grata: Ita & qui Euangelium sanctificat, & verbum Dei annunciat, curare debet ne qua in prædicando macula, ne quod in docendo vitium, ne qua in magisterio culpa nascatur: sed vt ita dixerim si fieri potest, semetipsum primò immolet, se primum vitiis iugulet, vt sua priùs peccato membra mortificet, vt non solùm doctrina, sed & vitæ exemplo discipulorum salutem, oblationem suam acceptabilem faciat Deo, sanctificata, inquit, in Spiritu sancto, quia sanctificationis fons Spiritus sanctus est.* Hæc Origenes ille primus Ecclesiæ post Apostolos Magister, paucis verbis quidem, sed expressis complexus quicquid ad prædicatorem huic officio aptum, aut ineptum, Deóque vel gratum vel ingratum, & Ecclesiæ vtilem vel noxium possit efficere.

Origenes l. 10. Comm. ad ep. Rom. c. 15. &c.

ARTICVLVS I.

Concionatori vitia priùs iugulanda in seipso, quàm in populo insectanda.

ANTIQVOS Philosophos de verbis curiosos quidem extitisse, de moribus autem negligentes, Lactantius Firmianus lib. 3. diuinarum institutionum c. 15. verè & prudenter pronunciat: *Nam si quis mores eorum* (inquit) *diligenter inquirat, inueniet iracundos, cupidos, libidinosos, arrogantes, proteruos, & sub obtentu sapientiæ sua vitia celantes; domi facientes ea quæ in scholis arguissent: Fortasse mentior accusandi gratia? Nónne idipsum Tullius fatetur & queritur?* probátque Ciceronis testimonio, cui Senecam adiungit. Alius longè Magister Christus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus: nam peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in labiis eius, qui venit ad destructionem corporis peccati, transiit benefaciendo erga omnes, nihílque docuit quod priùs ipse non fecerit: cœpit enim facere & docere, suósque discipulos se imitari iussit. *Vocatis me* (inquit) *Magister & Domine, & benè dicitis, sum etenim: Exemplum dedi vobis vt quemadmodum feci, ita & vos faciatis,* ideóque eis præcepit à fermento cauere Pha-

Math. 23. 27. risæorum quod est hypocrisis, *Dicunt enim & non faciunt, festucam conspiciunt in oculis fratrum, trabem autem in suis non vident.* Veniunt in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Sepulchris sunt similes dealbatis, quæ à foris quidem parent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Quibus ideo exprobrabat vas electionis Paulus, ipsos sub specie pietatis virtutem eius abnegare, & dictis quidem fateri Deum, at verò negare factis. Acriùs autem obiurgat hac grauissima reprehensione, Rom. 2. *Gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, instructus per legem confidis te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege.* Ironicè verò hæc eis tribuit elogia, confestim enim sequitur: *Qui ergo alium doces, teipsum non doces; qui prædicas non furandum, prædaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis? qui abominaris idola, sacrilegium facis? qui gloriaris in lege, per præuaricationem legis Deum inhonoras? Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes?* Absit! vt tam horrenda monstra apud Christianos vspiam inueniantur? Dolebat sua tamen ætate sanctus Hieronymus quid simile reperiri: *Væ nobis*, inquit, *miseris! ad quos Pharisæorum vitia transierunt:* fastus nempe, hypocrisis, & sub pallio pietatis corrupti mores, peruersáque conscientia. Si iam res ita se habebant, an meliùs de hoc infelicissimo tempore iudicandum? Certè non aliunde ortæ sunt hæreses & schismata, quàm ex eorum peruersitate, qui vocari Rabbi, & cathedras tenere in Ecclesia, ac doctrinæ fama & singularitate aliis præferri ambiebant: non tamen alia de causa circa fidem naufragauerunt, quàm quod priùs corrupti erant mente, ac moribus impuris deprauati, súbque columbino candore & ouina pelle, serpentinum virus, vlcúsque perditæ conscientiæ occultabant. Aditum enim ad impietatem corruptio vitæ, mentísque rectæ peruersio parit; vnde suum sic hortatur dilectum Apostolus: *Hoc præceptum commendo tibi vt milites bonam militiam, habendo fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt.* Caueant Concionatores nostri à tam exitioso anfractu, in quem qui incidunt, abeunt tandem præcipites in æternæ perditionis abyssum. Sapienter igitur hos admonet S. Gregorius hom. 17. in Euangelia; *Quomodo nos vitam corrigere valeamus alienam, qui negligimus propriam? vnde sancta Ecclesia de membris suis infirmantibus dicit; posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui; vineæ quippe nostræ actiones sunt, quas vsu quotidiani laboris excolimus, sed custodes in vineis positi nostram vineam minimè custodimus: quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus. Nullum puto fratres, ab aliis maius præiudicium quàm à Sacerdotibus tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare exempla prauitatis cernit; quando ipsi peccamus qui compescere peccata debuimus. Considerate, quid de gregibus agatur, quando pastores lupi fiunt? Hi enim custodiam gregis suscipiunt, qui insidiari gregi Dominico non metuunt*, &c.

ARTICVLVS II.

An Concionator, qui extra statum gratiæ prædicat verbum Dei, mortalis culpæ incurrat reatum?

CAIETANVS in 3. part. S. Thomæ q. 64. a. 6. in responsione ad primum: asserit *prædicatorem existentem in statu grauis peccati, publicè & solenniter concionando, mortaliter peccare.* Ratio eius est, quia actus prædicandi est de numero actuum consecratorum, nam est actus ad quem Minister Ecclesiasticus specialiter ordinatur; etenim eius munus ex officio primariò est Episcopi, secundariò Sacerdotis, & ex commissione, actus etiam Diaconi, quemadmodum ex dictis in superioribus capitulis fit manifestum. Videtur autem Caietanus in sua summula subinde contrariam sententiam tenuisse, (fortè à quibusdam rogatus, vt prioris sententiæ asperitatem mitigaret) fatetur enim quòd tametsi prædicator extra gratiam existens, non se exhibeat vt Dei ministrum, qualis esse deberet, tamen mortaliter non peccet. Ratio eius est, quia actus prædicandi non est secundùm se actus alicuius Sacramenti; quapropter laici etiam possunt prædicare. Verùm hæc ratio parum est efficax, nam & laici possunt etiam baptizare, sed non ex officio, at in casu duntaxat instantis necessitatis, vel absentiæ Sacerdotis, aut Diaconi, inferiorísque Clerici, &c. Sic nunquam ex officio prædicant, sed solùm in eiusmodi casu necessitatis, aut absentiæ, vel accedente mandato Papæ, aut Episcopi, vel Sacerdotis. Ex quo discrimine eliciunt, S. Thomas 3. p. q. 64. a. 6. ad 3. Richardus in 4. dist. 5. a. 3. q. 3. Soto dist. 1. a. 6. in fine, Siluester in verbo Baptismus 3. n. 5. &c. alíique grauissimi recentiores Theologi, non teneri esse in gratia, qui in necessitate baptizant & sine solennitate lauachrum hoc mysticum administrant, dummodò semper intendant facere quod Ecclesia facit sine contemptu Sacramenti, videlicet quia tali modo baptismum conferentes non se exhibent tanquam publicos ministros ex officio, sed tantùm subueniunt necessitati patientis. A pari igitur si in necessitate per modum catecheseos prædicant, non ex officio hoc faciunt, sed dumtaxat ex expressa vel tacita licentia Ecclesiæ, quæ in tali casu, maximè verò inter infideles, & vbi hæreses vigent, desúntque proprij verbi vitæ ministri & fidei Catholicæ vindices, sic fieri indulget propter salutem animarum. At verò Episcopus, vel Sacerdos quando prædicant Euangelium siue fidelibus, siue infidelibus, creditum sibi diuinitus ministerium obeunt, & soli publicè in Ecclesia tanquam dispensatores Euangelicæ doctrinæ concionari possunt ac debent. Id igitur Apostolici muneris ex officio exequuntur, quia ad hoc sunt ex diuina institutione ordinati. Formaliter agunt vt Ministri Christi, qui *posuit in nobis ministerium reconciliationis* (ait Apostolus) præcipiendo, *Ite, prædicate Euangelium meum* &c. *& docete omnes gentes. Vos estis lux mundi.* Videte igitur *vt luceat lux vestra coram hominibus, vt filij lucis sitis:* & quod Apo-

2. Cor. 5. 18.
Matth. 28.

ſtolus exigit, dici de vobis poſſit, *Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti* &c.

Propter hoc diuinum miniſterium, cenſuit S. Thomas in 4. diſt. 19. q. 2. Sacerdotem qui in graui reatu Euangelium prædicat, mortali fieri propterea culpæ obnoxium; nec excipi poteſt, etiam Angelicum ipſum Doctorem docuiſſe, peccare mortaliter Prælatum, qui in peccato graui exiſtens ſententiam profert in ſubditum ſuum. At hanc ſententiam retractâſſe 2. 2. q. 33. a. 5. & q. 60. a. 2. ad 3. quamuis enim ab hac opinione reſilierit, quantum ad Prælatum, vel iudicem Eccleſiaſticum ſpectat, ſententiam tamen prædictam de prædicationis actu non retractauit; ratam igitur manere voluit, quia veram credidit. Et recentiores Doctores, qui poſteriorem Caietani opinionem ſequuntur, fatentur etiam, poſſe per accidens interuenire aliquando mortale peccatum, vt ratione ſcandali vel contemptûs, vt ſi quis pro nihilo ducat in ſtatu mortalis peccati concionari, abſque vllo timore & reuerentia verbi Dei, maximè quando peccatum quo obſtringitur, publicum eſt & ſcandaloſum; tum enim non poſſe excuſari à graui culpa, ratione eiuſmodi ſcandali, vel contemptûs.

Non dubito quin ad huiuſmodi periculum ſpectauerit S. Hieronymus ſcribens in c. 1. ad Galat. vbi ait, *grande eſſe periculum in Eccleſia loqui;* vnde & ſeriò monet Nepotianum ſuum vt hoc caueat quàm maximè prædicare Euangelium Chriſti ſi conſcius ſit peccati; non ſolùm ne confundant opera ipſius ſermonem; quo audito quilibet tacitus dicat, cur ergo quæ dicis ipſe non facis? delicatum eſſe magiſtrum, qui pleno ventre de ieiuniis diſputet: & vix ferri poſſe latronem, rapinam & auaritiam accuſantem: ſed præcipuè ne diuinam in ſe iram prouocet; dixit enim Deus peccatori, *quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu verò odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos retrorſum?* *Pſal. 49.*

De Origene refert S. Epiphanius hæreſ. 64. ſub Deciana perſecutione, eum apud Alexandriam fuiſſe captum, probris affectum, & cruciatibus immanibus ob conſtantem fidei confeſſionem applicatum. Cùm demùm verò ei propoſitum fuiſſet, aut vt Æthiops eius corpore abuteretur, aut vt idolis ſacrificaret: hoc vltimo potiùs electo, non tamen ſponte, id egerit, ſed duntaxat permiſerit vt iniecto in manum thure ad aræ rogum adduceretur. Porrò ſic ab Alexandrinæ Eccleſiæ Martyribus & Confeſſoribus reiectum (& quòd etiam ibi ferre ſannos exprobrantium nequiret) ſe Hieroſolymam recepiſſe, ibique multùm rogatum à Sacerdotibus, vt virum ſummè eruditum, & præſtantiſſimum myſteriorum Dei enarratorem, in Eccleſia docere, eiuſmodi precibus compulſum, aperto libro è quo thema differendi depromeret, in eam ſententiam Pſ. 49. ℣. 16. incidiſſe; *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?* Non vltrà progreſſum, ſed mox volumen ſacrum depoſuiſſe, & cum fletu & lacrymis, ob lapſûs, quamuis inuoluntarij,

rij, suâ pungentem præcordia, memoriam consedisse, atque secum in planctum & gemitum vniuersos spectatores conuertisse. Casum hunc, Cardinalis Baronius ad ann. 253. refert ex S. Epiphanio; & additamenti ad sincerum contextum loco habet, pedéque fixo impugnat, tametsi ipse fateatur à posterioribus scriptoribus Leontio scholastico de sect. act. 10 Suida verbo Origen. Zonara Annal. lib. 2. Nicephoro lib 5. c. 24. & aliis recentioribus Græcis & Latinis, vt rem actam, certam. & exploratam recensitum. Quicquid sit, hoc ipsum referendi locus hic iustam occasionem præbuit. De facto Origenis litem contra Baronium hîc non moueo; sed tamen ipsum Origenem, vt solertem Scripturæ interpretem & studiosum, accuratúmque Prædicatorum Euangelij monitorem, dignum esse qui hîc audiatur, præclara dicentem & nostro instituto admodum consona suggerentem existimo; Is hom. 8. in Leuiticum, vbi obseruat *os leprosi obtegendum fuisse*, hinc rectè colligit mysticum & moralem sensum istius legis hunc esse, quòd ei, qui leprâ peccati laborat, os claudatur, sermóque prohibeatur: nec enim licet auctoritate alios docendi in Ecclesia vti, qui seipsum docere non potuit; at nomen ipsum quod gerit Sacerdotis, malis suis actibus & operum prauorum scandalis deturpauit. Iure igitur in Ecclesia Catholica mos ille seruatur, vt cùm solenni ritu abrogatur, Clericorum apici, Sacerdotum principi, nempe Episcopo, Sacerdotium; degradando vnus ex ministris tradat Euangeliorum librum; quem Pontifex degradator auferens de manibus degradandi dicit, *Redde Euangelium, quia prædicandi officio, quo spreta Dei gratia te indignum fecisti, te iustè priuamus.*

ARTICVLVS III.

Non solùm purum sceleris, sed virtute præstantem, & pietate conspicuum Prædicatorem esse oportet.

NON *accipiunt vestes sacras Sacerdotes*, (ait S. Hieronymus ad Fabiolam differens de veste Sacerdotali) *nisi lotus priùs sordibus &c. præceptis Dei lauandi sumus, & cùm parati ad indumentum Christi tunicas pelliceas* (quæ sunt mortiferorum operum insignia) *induemur, veste linea nihil in se mortis habente, sed tota candida vt cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur. Vnde & Dauid, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Post tunicam lineam induimur hyacinthino vestimento, & incipimus de terrenis ad alta conscendere: hanc habuerunt omnes illi quibus dicitur, In montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Non sufficit nobis priorum ablutio peccatorum, doctrina secretior, nisi habuerimus & opera. Vnde iungitur & Ephod, id est superhumerale; quod rationali copulatur, vt non sit laxum, neque dissolutum, sed hæreant sibi inuicem, & auxilio sint opera & verba, ratio enim operibus & opera ratione indigent, vt quod mente percipimus, opere perpetremus. Rationale hoc duodecim lapides habet & quatuor ordines, quos puto esse quatuor virtutes Cardinales. Cùm indutus quis fuerit virtute multiplici, consequens est veritatem quam corde*

tenet, sermone proferre, & ob id in rationali veritas est, vt nouerit quæ donanda & docenda sint, & manifestatio atque doctrina, vt possit instruere alios quod mente concepit. Moyses Sacerdotis scientiam ornat in vestibus: Paulus Timotheum & Titum instruit disciplinis.

Quibusnam disciplinis? Postquam Episcopum, Sacerdotem, Diaconúmque propriis characterismis depinxit, Timotheum in quo ideam perfecti ministri Dei & Ecclesiæ Doctoris efformabat, traditis etiam Christianæ fidei & iustitiæ præcipuis theorematis, demum sic hortatur: *Hæc proponens fratribus bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei & doctrinæ quam assecutus es &c. Præcipe hæc & doce, nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate.* 1. Timoth. c. 4. & c. 6. *Tu autem ô homo Dei, sectare iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem: Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es.* Ad perseuerantiam subinde hortatur; *Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu &c. vt serues mandatum sine macula irreprehensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi. O Timothee depositum custodi.* Altera epistola, c. 2. sic eundem monet, *Tu ergo fili mi confortare in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audisti à me, &c. hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu &c. Sollicitè cura teipsum, probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis &c. vt sis vas in honorem, sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autem desideria fuge: sectare verò iustitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem cum iis qui inuocant Dominum de corde puro &c. Seruum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, &c.* & c. 3. *Tu verò permane in iis quæ didicisti & credita sunt tibi &c.* & c. 4. *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto &c.* Iam verò Titum postquàm etiam de dotibus necessariis Ecclesiæ Dei Pastoribus edocuit, ac ipsummet de sedula officij sui erga omnes dispensatione commonuit, ita subinde interpellat, *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate.* Tit. 2. 7.

Nullo glossemate hæc Apostoli monita indigere censeo, vt à quocumque prædicationis Euangelicæ candidato queant intelligi: Ita enim sunt plana, peruia, & perspicua, vt simplici sua serie longè pulchriora sint, suauiora & succulentiora, quàm si vllo artificioso commentario condiantur. Nec mirum, aqua enim in suo potata fonte, purior, & iucundior est, quàm vllo vasculo etiam aureo delibata. Verba illa Apostolica è scatebra diuinæ sapientiæ, quam in cœlo Paulus inter Cherubim hauserat dimanârunt, quapropter non voces hominis, sed Spiritus Sancti viua sunt oracula. Vtinam ab iis quorum maximè interest, nimirum gratiæ Dei nuntiis, gloriæ & iustitiæ præconibus, eo quo par est affectu, reuerentiæ & attentionis studio exciperentur. Non foret certè necessum, cur concionatoris Euangelici efformandis ad diuinæ

maiestatis beneplacitum moribus, vel ego omnium minimus insudarem, vel alius quispiam magis idoneus operam daret; essent enim *omnes docibiles Dei*, & opus non haberent monitore, sed vnctio Dei doceret eos, quæ sanè vbertim ex prælibatis Apostoli riuulis defluit & dimanat. Præclara in multis profectò est S. Ioannis Chrysostomi de hoc Apostolo sententia, hom. 3. de Pauli laudibus, cum videlicet omnibus hominum ordinibus leges præscripsisse, omnium officiorum personas docuisse & subiisse, munerúmque omnium rationes ad amussim Euangelij adæquâsse. De plurimis hîc non loquor; at ex dictis satis supérque patet, quàm purè, piè & exactè concionatorum virtutes, dotésque expresserit. E Demosthenis, Tulliique schola, sæculi prodeunt oratores: ex Pauli verò vnius disciplina procedat oportet, quicquid est præconum gratiæ Dei, veritatis & iustitiæ, maiestatis & gloriæ, humanæque salutis tutelarium, illustre & præclarum in Ecclesia.

Sed vt rem quam intendo vberiùs patefaciam, ad axioma S. Hieronymi non illubenter redeo: ait, vbi suprà proximè notauimus, *Moysen Sacerdotis scientiam ornare vestibus, Paulum verò instruere disciplinis.* Rationale igitur esse documentorum ipsius Apostoli mysticum signaculum: quas enim virtutes Paulus in Sacerdote docente populum Dei exigit, Moysen in rationali per gemmas expressisse. *Rationale hoc* (inquit) *duodecim lapides habet & quatuor ordines, quos puto esse quatuor Virtutes Cardinales.* Nempe iustitiam, & fortitudinem, prudentiam, & temperantiam. Vnde sequitur ad has quatuor virtutes cæterarum virtutum harmoniam reuocari, & Panopliam Doctoris Euangelici ipsarum in penu contineri. De his igitur quatuor primariis virtutibus (quantum ad vsum & ornatum prædicatoris conferunt) hîc mihi est recto dissertationis tramite, sine vlla prolixitate tractandum.

ARTICVLVS IV.

Concionatorem quatuor virtutibus Cardinalibus præditum esse debere.

§. I.
De Iustitia.

MIRA est hæc profectò S. Gregorij sententia, *Iustitiam præponendam esse pietati.* Cùm enim pietas auctore S. Ambrosio virtutum omnium fundamentum sit, quî fieri potest vt vna hæc virtus quæ dicitur iustitia, ipsi pietati antecellat? Verùm duæ istæ virtutes ita intimè cohærent, vt ab inuicem nequeant diuelli, nec enim vera pietas esse potest sine iustitia, nec iustitia sine pietate consistere, vt sapienter S. Petrus Chrysologus admonet serm. 145. De pietate infrà suo ordine dicendum erit: de iustitia hîc obiter. Rectè Lactantius Instit. diuinar. lib. 5. c. 5. docet etiam apud priscos philosophos iustitiam summam virtutem esse, aut fontem ipsius virtutis, quæ cùm omnes virtutes complectatur, duæ tamen sunt principales, quæ ab ea separari

S. Gregor. 19. Moral. S. Amb. lib. 1. de Abraham Patriarcha, c. 2.

* Non hîc sumitur pro virtute illa Theologica, quę spei & charitatis socia est, imò mater: sed pro fidelitate, &c.

non possunt, pietas nimirum & æquitas, *Nam fides*, temperantia, probitas, innocentia, integritas, & cætera eiusmodi* (inquit idem Lactantius) *vel naturâ, vel institutis parentum possunt esse in iis hominibus qui iustitiam nesciunt, sicuti semper fuerunt. Pietas verò & æquitas quasi venæ sunt eius: his ex duobus fontibus constat tota iustitia.* Pietas est verus cultus Dei, ait S. Augustinus epist. 52. Æquitas verò est proprius iustitiæ modus, quo fit, ne vsus iustitiæ nimia indulgentia vilescat, & ne impensiori seueritate succenseat; nimium enim rigorem & nimiam laxitatem conuenienti proportione moderatur. Iustitia igitur * Deum colit pietate: æquitate verò hominem rectè dirigit, tam erga seipsum quàm erga proximum suum.

* Nota.

Iustitia enim à iure dicitur. Iuris verò tria sunt præcepta, 1. honestè viuere, 2. neminem lædere, 3. vnicuique suum tribuere. Quò spectans Theodidactus Bernardus, in sermonibus breuibus: *Tribue* (inquit) *tribus quæ sua sunt, superiori, æquali, & inferiori. Redde reuerentiam & obedientiam Prælato, quarum altera cordis, altera corporis est: tribue æquali consilium, quo ignorantia erudiatur, & auxilium quo infirmitas adiuuetur; tribue subiecto custodiam, vt possit cauere peccatum, & disciplinam, vt quod minimè cauet, minimè maneat impunitum.* Porrò non minùs ornatè & eruditè S. Anselmus in libro, *Cur Deus homo?* Iustitia est mihi libertas, tribuens vnicuique suam propriam dignitatem, maiori reuerentiam, pari concordiam, minori disciplinam: Deo obedientiam, sibi sanctimoniam, inimico patientiam, egeno misericordiam.

Vtinam hæc omnia & singula iustitiæ prædicamenta, Concionator noster Euangelicus sibi sedula mente & operâ studeat promereri! Decus profectò sibi solidæ iustitiæ non inani titulo compararet. Sed hoc vt efficaciùs persuadeam, alia quædam his congrua principiis documenta præsertim ex sacris deprompta litteris, & Sanctorum Patrum libris didacticis, operæpretium mihi visum est hîc pro ipso cultu iustitiæ, quæ Prædicator præstare debet, subnectere.

Sacerdotem sapientissimum esse oportere (ait S. Chrysostomus lib. de dignitate Sacerdotali) & perspicacem. In omnibus, & mille ex omni parte oculos habentem, quippe qui non solùm sibi, sed & populo viuit. Hinc Apoc. 4. 7. Animalia illa mystica quæ sunt in circuitu sedis *plena sunt oculis antè & retrò:* nec modò multas singula habent alas quibus ad superna erigantur, *Sed in circuitu & intus plena sunt oculis.* Vera hæc est viri Apostolici, Mystæ, Sacerdotis, Euangelistæ, Prædicatoris effigies, sursum semper mentem habere directam, & oculos non solùm circumquaque, quibus omnium circumspiciat actus, defectus, vitia, peccata, quæ zelo diuinæ gloriæ & humanæ salutis instanter fortitérque corripiat: sed intus quoque ferre lumina, ne dum aliorum emendationi inuigilat, sibimet obdormiat. Necesse est igitur non foris tantùm, sed intus multioculum esse, vt quam in excolendis proximis diligentiam ponit, eandem sibi sollicitiùs accommodet. Acutè hoc obseruauit S. Anselmus in præsignatum Apocal. locum; *In circuitu,* inquit, *habeant apertos oculos, vt aliis bono exemplo luceant, & intus quan-*

tum ad ſeipſos; alioquin prorſus miſerandum foret, prædicatorem, animarum de faucibus tartari ereptarum ſpoliis glorioſum, ſuppliciis nihilominus addici interminandis, quòd erga ſeipſum oculos, vel non habuerit, vel clauſos ipſe tenuerit.

Paulus vas electionis, præco veritatis, & totius virtutis exemplar perfectiſſimum, hos interiores oculos vigili ſemper attentione in ſeipſum vibrabat, *Caſtigo*, inquit, *corpus meum & in ſeruitutem redigo, ne cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Quaſi diceret, proprium officium iuſtitiæ, eſt vnicuique reddere quod ſuum eſt; ergo mihi quoque iuſtum eſt, de cura propriæ ſalutis admodum eſſe ſollicitum: alios debeo diuini verbi cenſurâ corripere, ne incorrecti pereant: ſed valde mihi iniuſtus eſſem, ſi in meipſum non animaduerterem peruigili morum operúmque cenſurâ. Gladium fero in manibus qui eſt verbum Dei, gladius iſte viuus eſt, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritûs &c. hoc armatus gladio in promptu habeo omnem vlciſci inobedientiam, ad deſtruendum corpus peccati.

1. Cor. 9. 27. — *Heb. 4.* — *2. Cor. 10.* — *Rom. 6.*

Petrus qui verbo oris ſui peccatores interficiebat, dum aſpiceret in cœlo extenſum linteum magnum, in quo erant quadrupedia & ſerpentia terræ & volatilia cœli: diuinum mandatum accepit, vt ea occideret atque comederet, *Surge Petre, occide, & manduca.* Pulchrè & ſolerter Arator, eximius ille poëta Chriſtianus, qui acta Apoſtolorum carminibus elegantiſſimis ediſſeruit, mandatum hoc de hominibus peccato mortificandis, & gratiæ generandis, conuertendíſque, in ſumentis cibum, imò eiuſdem vitæ & conuerſationis conſortium interpretatur.

Act. 11. 7.

Clauiger æthereus, cœlum conſpexit apertum
Vſus honore ſuo, demittitur inde figura
Vaſis, vt in terris ſit viſio, corpore Petri
Omnia poſſe capi, qui quicquid ſumit edendum
Eccleſiæ facit eſſe cibum. Præfertur imago
Quatuor ordinibus, ſe ſubmittentibus, vna
Forma eſt Eccleſiæ, quæ quatuor eminet orbis
Partibus, & laxat totidem PRÆCONIBUS *oras*
Omne genus retinens volucrum, pecudúmque, ferarum,
Reptiliúmque ſimul: mortalibus iſta cohærent
Ex meritis vitiíſque ſuis; patet ergo quod auctor
Iuſſit in Eccleſiæ transfundi viſcera gentes:
Macta, & manduca dum præcipit, abſtrahe quod ſunt,
Et tibi fac ſimiles, qui vertitur alter habetur.
Denique Saulus obit, quia Paulus viuere cœpit.

Verùm antequam prædicator mactet illa animalia & manducet, ſuámque in ſubſtantiam transformet, debet ſeipſum hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem per rationabile obſequium, Deo cui ſeipſum debet, obtuliſſe. Sapienter id notauit Origenes in Comm. epiſt. ad Rom. lib. 10. c. 15. *Semetipſum* (inquit) *primò immolet, ſe primum*

vitiis iugulet, vt sua priùs peccato membra mortificet, vt non solùm doctrina, sed & vitæ exemplo, discipulorum salutem acceptabilem faciat Deo. Alioquin si mactat non manducet: quia si sit pestifer & reprobus, alios sui similes sine suo & ipsorum exitio efficere non potest. At si sit fide integer, mente purus, opere vt sermone potens, Deo erit pergratum & acceptum, Ecclesiæque apprimè vtile & iucundum, si occisos peccato, gladio verbi Dei auditores suum in pectus traiiciat, in suámque similitudinem transformet igne charitatis decoctos. Dicit Apostolus de Rege, *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est.* Materialem gladium Princeps vt vindex iustitiæ, atque Dei minister, tradente sibi Episcopo, de altari suscipit*. Sed gladium spiritualem quoque recipit Sacerdos, dicente ei Pontifice, *Oportet Sacerdotem prædicare*, sic fit minister gratiæ, iustitiæ, & gloriæ Dei. Nec sine causa gladium portat: gladium spiritûs qui est verbum Dei; hoc enim ferire debet, quicquid diuinæ maiestatis beneplacito repugnat, amputare pudenda putidáque carnis vlcera, fœda peccatorum monstra interimere. *Maledictus* (ait Propheta) *qui facit opus Dei negligenter, & qui prohibet gladium suum à sanguine.* Gladium quippe à sanguine prohibere (ait S. Gregorius 3. part. Pastoral. admonit. 26.) est prædicationis verbum, à carnalis vitæ interfectione retinere. Notent hoc Concionatores, qui vitia populi non castigant, sed dissimulant, aut etiam palpant: *Væ enim illis* (ait Dominus, Ezechiel. 13.) *qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia &c. ad capiendas animas &c. confortantes manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret.* Summopere igitur necesse est, vt ab eiusmodi impia auditorum ludificatione & animarum pernicie Concionator caueat: sed memor grauissimi huius sit monimenti, quo quemque præconem suæ voluntatis, Deus per eundem prophetam compellat & hortatur: *Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergo sermonem meum ex ore meo, annunciabis eis ex me; si me dicente ad impium, impie morte morieris; non fueris locutus vt se custodiat à via sua, impius in impietate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* Ad quæ diuina verba, quin potiùs verbera, S. Gregorius aciem mentis conuertens: *Pensemus* (inquit hom. 17. in Euangel.) *qui vnquam per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti pœnitentiam egerunt? quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit? quis auaritiam, quis superbiam declinauit? Pensemus quod lucrum Domino fecimus nos, qui accepto talento ab eo ad negotium missi sumus.* Et paulo suprà: *Hi qui nobis commissi sunt, quotidie permultas nequitias pereunt, & eos ad infernum tendere negligenter videmus &c. Imploremus Ieremiæ lachrymas &c. qui deplorans dicit, dispersi sunt lapides sanctuarij in medio omnium platearum.* Consimili cum gemitu Origenes hom. 7. in Iosue aduersus hanc Pastorum, Prædicatorúmque desidiam, crudelémque ignauiam inuehitur: *Vides* (inquit) *ouiculas Domini ignaras, periculi ferri ad præcipitia, & per abrupta pendere, nec reuocas? non saltem voce cohibes, & correptionis clamore deterres.* His tantis nostris aliorúmque periculis vt occursum eamus, S. Ber-

Rom. 13. 4.
* Nota
Hierem. 48. 10.
Ezechiel. 33.

nardus in aureis suis sententiis, ad tria nos confugere remedia consulit, *ad disciplinam, ad custodiam, ad preces: Ad disciplinam, propter morum correctionem, ne grex Domini propria molestia deficiat. Ad custodiam, propter diabolicam suggestionem, ne hostili calliditate seducatur. Ad preces, propter tentationum instantiam, ne vincatur à pusillanimitate: in disciplina enim rigor est iustitiæ, in custodia spiritus consilij, in prece affectus compassionis.* Atque hactenùs satis pro instituto de prædicatoris iustitia.

§. II.

De Fortitudine:

HIC non philosophicè de fortitudine tractatum aggredior, sed secundùm Christianæ disciplinæ rationem, de fortitudine animi & constantia seruanda, in veritatis defensione, & vera ac sincera verbi Dei prædicatione obeunda; qua cum cæteris donis Spiritus sancti indutum fuisse Stephanum protomartyrem, Lucas Euangelista in Actis signatim commemorat: *Stephanus autem plenus gratia & fortitudine &c.* c. 6. 8. Siquidem vt rectè hunc ad locum notat magnus Cardinalis Petrus Damiani, ad strenuè disputandum & moriendum, fortitudine opus fuit planè singulari. *Infuso autem* (ait serm. de S. Steph.) *spiritu libertatis, ignitus animus, in lumen veritatis erumpit, nec patitur vllo pacto, rigorem iustitiæ vel submitti, aliquando vel dimitti.*

Hac virtute inter tot aliarum insignia S. Ioannes Baptista præcellenter emicuit, de quo Dominus dicebat, *Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatam?* calamus est vacuus & nullam habet firmitatem, & ideo quocumque flante vento huc illuc impellitur. *Sic* (ait S. Chrysostomus) *homo carnalis, in quo nulla est fidei medulla, nec zelus veritatis, inflectitur: Arundo igitur vento agitata Ioannes non erat, qui à veritatis prædicatione, & iustitiæ defensione nunquam potuit diuelli. Nec Herodis potentiam timuit, nec Iudæorum assentationi cessit; incestas illius reprobabat nuptias, & dicebat ei, Non licet tibi habere vxorem fratris tui? Iudæis verò blandè percontantibus, num Christus esset? candidè & sincerè respondit, neutiquam se Christum esse, confessus est, & non negauit, quia non sum ego Christus. Sic stetit Ioannes vsque ad mortem ineluctabilis.* Nec mirum, non enim venerat vt concionando diuitias cumularet, vt principum gratiam venaretur, vt famam eloquentiæ compararet, vt nomen illustre ex opinione sanctitatis ex splendore doctrinæ acquireret, sed vt Christum & Patrem eius manifestaret hominibus, vt pœnitentiam prædicaret, vt ad fidem & iustitiam populos vocaret; *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum; erat igitur prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Prædixerat Archangelus patri eius Zachariæ, Christo esse præcursurum *in spiritu & virtute Eliæ*, nimirum, qui surrexit quasi ignis, qui verbo Domini « continuit cœlum, & deiecit de cœlo ignem, qui sustulit de inferis « mortuum in verbo Domini, qui deiecit reges & confregit poten- «

Hom. 27. oper. imperf. in Matth.

Ioan. 1.

Marc. 1. 4.

Luc. 1. 17.

Ecclesi. 48. 1. &c.

tiam eorum, & vocat eos ad pœnitentiam. Vt Achab Elias, sic Ioannes Herodi loquebatur, ideo venit in spiritu Eliæ, in spiritu ardoris, in spiritu fortitudinis, quamobrem nullo minarum turbine, nullo potentiæ metu, nulla Iudæorum adulatione vel impetu à veritate prædicanda, à iustitia tuenda, à virtute asserenda, à vitiis insectandis deterreri potuit,

Illi velut pelagi rupis immota resistit.
Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ sese multis circumlatrantibus vndis
Mole tenet, scopuli ne quicquam & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.

Virgil.

Quod enim Ieremiæ dictum in ipso rursus à Spiritu sancto impletum est *: *Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam & in columnam ferream & in murum æreum: super omnem terram, regibus Iuda, principibus eius, & Sacerdotibus, & populo terræ. Et bellabunt aduersum te, & non prævalebunt, quia ego tecum sum, ait Dominus, vt liberem te &c. Ideo ad omnia quæ mittam te, ibis, & vniuersa quæcumque mandauero tibi loqueris ad eos.* Particula illa *quæcunque*, digna est quæ attentiùs perpendatur; sicut enim plerique Concionatores, qui quædam quæ Deus mandat, prædicant, alia verò tacent: quia illa placent, ista verò sciunt auditoribus suis minùs grata & accepta fore. Scitè ait S. Augustinus, homines *amarunt veritatem lucentem, oderunt redarguentem.* Nôrunt hoc passim qui concionantur. Ideo nonnulli auditorum aures mulcent, suaui vocularum tinnitu, & splendido elocutionis ornatu, sublimes in Scripturam conceptus suos explicant, magna fidei mysteria solerti acumine enunciant, quæstiones Theologicas in vtramque partem versant, & provt libet enodant, splendidis elogiis, blandísque apostrophis magnates qui intersunt, cohonestant; populi gratiam miris artificiis aucupantur. At altum silentium de moribus; non arguunt, nec increpant auditores, quibus placere omni studio contendunt, displicere timent, nituntúrque per omnia assentari. Isti Concionatores mihi videntur non ineptè assimilari posse luci fulguris, quæ cùm præsens est, clarescere quidem facit aërem, sed in momento transeunte hoc fulgore, aër fit, quàm antè fuerat obscurior. Ad horam etenim declamatores isti concionem suam illuminant: sed euanida luce, quæ mox deficit, & populum verbis tantùm splendidis oblectatum, maiori quàm antea caligine relinquit circumfusum. Ioannes longè aliud lumen perferebat, *Erat enim lucerna ardens & lucens.* Lucebat ortum solis iustitiæ proximum indicans, viásque eius præparandas docens: at ardebat zelo iustitiæ peccatores intrepidè & audacter reprehendens, dicebat enim Herodi, *Non licet tibi habere vxorem fratris tui?* Iudæis verò in peccatis suis inueteratis improperabat, *Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Matth. 3. Quantum Ioannes fuit in verbo Dei annunciando fortis, tantum fuit iis quos gladio isto feriebat, terribilis. Appositè ideo sanctus Ambrosius, caput ipsius Ioannis ob iustitiæ & veritatis testimonium

* Ideo hæc verba Ecclesia legit in Natiuit. S Ioannis Baptistæ: in 1. Noctur. &c. *Ierem.* 1.

Ioan. 5. 35.

Ibid. 10.

nium impiè decisum, & in conspectu Herodis & pellicis eius, super mensam conuiuialem expositum, describens lib. 3. de virginibus post initium, tyrannum, sic ipsum Herodem affatur: *Intuere Rex acerbissime, tuo spectacula digna conuiuio, cerne oculos in ipsa morte sceleris tui testes, auersantes conspectum deliciarum? Clauduntur lumina non tam mortis necessitate, quàm horrore luxuriæ. Os aureum illud exangue, cuius sententiam ferre non poteras conticescit, & adhuc timetur.*

Consimilem fortitudinem Christus suis Apostolis & Discipulis promisit & dedit: *Ego* (inquit) *dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere aduersarij vestri.* Sic dedit Stephano, cum quo disputantes Iudæi, *non poterant resistere Sapientiæ & Spiritui qui loquebatur.* Act. 6. 10. Autographum addit, *propterea quòd illi ab ipso redarguerentur cum omni libertate*; alij vertunt *cum omni fiducia.* Erat enim *plenus gratia & fortitudine.* vtrumque igitur iungebat, clamorem & amorem.; *Viri patres & fratres audite?* En verbum charitatis & gratiæ? *Durâ ceruice & incircumcisis auribus & cordibus, vos Spiritui sancto semper resistitis.* En verbera iustæ indignationis? *Clamat* igitur (rectè notat Bernardus) *sed amat; sæuit, sed diligit.* Parem vim animi indidit suis Apostolis Dominus, sed maximè Petro, quem è spuma maris eductum adamantem effecit, vniuerso orbi ineluctabilem. Postquam iam factus fuerat columna & basis Ecclesiæ: ipsi, & Ioanni denunciauerunt sub graui interminatione Iudæorum principes, ne loquerentur & docerent in nomine Iesu. At tum in spiritu ardoris constanter cum Ioanne respondit Petrus: *Si iustum est in conspectu Dei vos potiùs audire, quàm Deum, iudicate? nos enim non possumus, quæ vidimus & audiuimus non loqui?* Reduces inde ad Discipulorum cœtum, iis renunciatis, gratias rependerunt Domino, & sic cum sociis orauerunt: *Respice Domine in minas eorum* (Iudæorum,) *& da seruis tuis, loqui verbum tuum cum omni fiducia.* Quod factum illicò narrat continuo nexu rei gestæ S. Lucas, qui subinde refert aliud insigne exemplum Apostolicæ fortitudinis in prædicatione Euangelij: Adduxerunt Magistratus & Ministri Apostolos, & *statuerunt eos in Concilio: & interrogauit eos princeps Sacerdotum, dicens, Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Ierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius? Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.* Huc refert S. Gregorius illud Psalmographi, (hom. 30. in Euang.) *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Cœlorum* (inquit) *ergo virtus de Spiritu sumpta est, quia mundi huius potestatibus contraire non præsumerent, nisi eos Sancti Spiritus fortitudo solidâsset. Quales namque Doctores sanctæ Ecclesiæ ante aduentum huius fuerint spiritus scimus, & post aduentum illius, cuius fortitudinis facti sunt, conspicimus. Hinc Petrus, qui vna perculsus voce mulieris, dum mori timuit, vitam negauit &c. Postea principibus & senioribus magna auctoritate respondit, Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus.*

Pauli eandem animi fortitudinem suspicere licet, tam in eius scriptis quàm gestis. Hoc sanè donum affatim sibi dari summopere exoptauit; quapropter orare pro se fideles enixè obsecrabat, *Vt detur*

Luc. 21. 15.

Serm. de S. Steph.

Act. 4. 19.

Act. 4. 29.

mihi (inquit Ephes. 6. 19.) *ſermo in apertione oris mei, cum fiducia, notum facere myſterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena iſta, ita vt in ipſo audeam, prout oportet me, loqui.* Conſecutus eſt autem copioſè quod tam feruidis votis poſtulabat, vnde ad Corinthios (1. ep. c. 2. ℣. 4.) ſcribit, *Sermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis.* Virtus hæc, fortitudo eſt, quæ à ſpiritu diuino tanquam riuulus à fonte ſuo dimanat. Verba enim non ſatis ſunt ad imbuendos animos hominum (ait Origenes cont. Celſum lib. 6.) niſi Doctori conceſſa ſit vis quædam, & dictis eius adſit gratiæ cœleſtis energia. Et hoc eſt quod ait Dauid, Pſ. 67. *Dominus dabit verbum euangelizantibus, virtute magna:* virtus hæc eminenter in Apoſtolo Paulo emicuit, vt eius acta etiam innuunt ac confirmant. Vnum ex multis hîc exempli gratiâ, fortitudinis huius in enunciatione verbi diuini indicium, ad rem quod ſatis conferat, conſignabo. *Cùm eſſet Paulus in vinculis apud* Cæſaream, ſub Felice Præſide, *veniens ipſe Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa, vocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Diſputante autem illo de iuſtitia, & caſtitate, & iudicio futuro; tremefactus eſt Felix.* Act. 24. 24. &c. Sacræ huius hiſtoriæ vt nucleus aperiatur, quædam obſeruare iuuat, 1. Felicem hunc, teſte Tacito, ſæuitiæ ac libidini effusè fuiſſe deditum. 2. Druſillam iſtam filiam Agrippæ Regis, hoc nomine primò nupſiſſe Azizo Emeſenorum Regi, quo dimiſſo, adhúcque viuente, illicitum connubium cum Felice, pellecto eius præcellenti pulchritudine contraxit, patria religione eiurata. Ab his igitur accerſitus Paulus, vt coram de Religione Chriſtiana diſſereret, Apoſtolus qua erat ſolertia, & ſpirituum præſtabat diſcretione, cùm neſciret ipſos non pietatis aut religionis ſtudio, ſed fallendi temporis deſiderio, & ſolo curioſitatis pruritu, ab ipſo exigere expreſſum iri fidei noſtræ ſpecimen: quod minimè vellent iſti, ſed quo maximè indigebant, propoſuit, & ſermonem inſtituit de iuſtitia contra fraudes & latrocinia; de caſtitate aduerſus effrænes libidines: de iudicio contra nimis liberam agendi in tanta poteſtate rationem. Quamuis enim morum generale compendium his tribus titulis comprehendatur, cùm iuſtitia ea ſpectet, quæ ad proximum, caſtitas quæ ad ſeipſum, iudicium extremum quæ ad Deum: tamen Apoſtolus quæ perſonæ vtriuſque vitiis ac peccatis antidota maximè congruebant, triplici hoc themate propoſuit, nec vllo metu eorum incurrendæ indignationis, ſub quorum poteſtate vita eius tunc erat, aut quauis alia formidine, cohiberi potuit, quin ea quibus laborabant, ſcelera reprehenderet, atque terrorem iræ Dei, æterníque exitij, ingenti ſpiritus ardore ipſis incuteret. Tanta autem vi cœleſtis eloquentiæ tria hæc capita perſecutus eſt, vt Felix quanquam impius, hoc ſermone, tanquam repentè illapſo fulmine exterritus, eiuſmodi ſermonem interruperit, ferre ſcilicet non valens tam ſtupendæ quàm ſalutaris doctrinæ prædicationem. Sic mirabili cataſtrophe factum, vt iudici ſuo formidabilis fieret reus, & vt à reo

Lib. 5. hiſtor. & 21. Annal.

Magiſter Hiſtoria Scholaſtica.

iudex tremendam adeo ſententiam audiret. Ex quo exemplo nonnullorum Chriſtianorum peruerſitas plurimùm deploranda venit, qui hæc quidem dogmata quæ pronunciauit Apoſtolus, credunt, nec iis tamen concutiuntur: & quorundam prædicatorum ignauia, ſeu vt veriùs dicam, perfidia, qui de his pro concione tractare lemmatibus de induſtria prætermittunt, ne auditores ſuos exterreant, eóſque à ſe reddant præ hac formidine alienos.

Perniciosæ huius reticentiæ & propudioſi metus originem, ſi quæſierim, triplicem huius cauſam inuenio, nempe vt in arundine vento agitata, vacuitas medullæ, ſic & gratiæ defectus, & inſuper latens intus peccatum, ac in propria prudentia & viribus fiducia, & à Chriſto ſeiunctio, ſunt tantæ perniciei principia. De primo ait Apoſtolus Heb. 13. *optimum eſt gratiâ ſtabilire cor.* Vnde enim cor mœrens? niſi ex gratiæ defectu. Gratia Dei (ait S. Bernardus ſerm 55. in cantica) *cibus eſt animæ.* Quantum igitur quis creſcit in gratia, tantùm in fide dilatatur*, tantùm virtute firmatur; ipſa enim dat vires non tantùm ad bene viuendum, ſed etiam ad bene docendum. ** Inuictos facit quos iuuat, & laborantes coronat. *** De ſecundo ait Ieremias, *Peccatum peccauit Jeruſalem, ideo inſtabilis facta eſt.* Quid mirum igitur ſi prædicator qui latentis peccati ſibi conſcius eſt, alios metuit reprehendere? Angitur teſtimonio propriæ conſcientiæ, cuius ſtimulis pungitur, etſi non compungitur; hinc fit vt dum placere Deo non ſtudet, hominibus diſplicere timeat, & ideo taceat, ne etiam propriis ſermonibus condemnetur, iuxta illud Apoſtoli: *Qui ergo alium doces, teipſum non doces: qui dicis non furandum, furaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis; qui abominaris idola, ſacrilegium facis.* Rom. 2. De tertio dicit Dauid, Pſ. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam: vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion. Nemo poteſt ponere aliud fundamentum* (ait Apoſtolus) *præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* Qui hoc non nititur, ſed ſuæ virtuti ac induſtriæ confidit, labitur, deficit, & quicquid tentat facere, fruſtra contendit. *Sine me* (ait Chriſtus Apoſtolis ſuis) *nihil poteſtis facere; qui mecum non colligit, diſpergit.*

*Idem ſerm. 5.

** S. Greg. ſup. 1. Reg.

*** S. Chryſoſt. hom. 24. in Geneſim.

Thren. 1. 8.

Rom. 2. 21. 22.

Pſal. 72. 28. 29.

1. Cor. 3. 11.

Ioan. 15. 5.

Væ mihi, quia tacui, ait Propheta. Et quare tacuit? *quia vir pollutus labiis* (inquit) *ego ſum.* Quis verò poteſt hanc immunditiam purgare, & tacenti ac meticuloſo Prophetæ os reſerare, vt loquatur? En efficax illico remedium. *Volauit ad me vnus de Seraphim* (inquit) *& in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & peccatum tuum mundabitur. Et audiui vocem Domini dicentis* &c. *Vade & dices populo huic, audite audientes* &c. Tum igitur loqui cœpit Propheta, qui antè nec audebat labia ſua mouere. Calculum hunc ſumptum de altari, Chriſtum eſſe cenſet S. Cyrillus lib. de Incarnatione Vnigeniti, c. 8. huius igitur virtute, forcipe fidei apprehenſa, & ſpiritu gratiæ applicata Deus prophetæ, & prædicatori peccata remittit, & ſpiritu eos implet Euangelico, ac ſimul fiducia & magnanimitate, vt ſuperato metu poteſtatum, intrepidè

Iſa. 6. 5.

deinceps prædicent veritatem, & populi ac procerum arguant cæcitatem, corripiántque malitiam, vt ad pœnitentiæ gemitus conuertantur.

Sed B. Hieronymi hîc mihi occurrit apposita valde huic doctrinæ obseruatio, lib. 12. in Ezechiel. c. 41. in hæc verba: *Duásque facies habebat Cherub, faciem hominis iuxta palmam ex hac parte, & faciem leonis iuxta palmam ex alia parte. Etenim sic habet intrinsecus in interioribus templi, post scientiæ multitudinem velantur & palmæ, in quibus signum victoriæ est, dicente Apostolo, persequor ad brauium diuinæ vocationis Dei in Christo Iesu. Cherub autem quatuor facies nequaquam, vt in principio huius prophetiæ legimus, sed tantùm duas, hoc est hominis & leonis, quorum primum ad rationem pertinet, sequens ad furorem. Furorem autem dicimus, non eum qui perturbationi & vitio proximus est, sed qui mentis consolidat mollitiem, & fortiorem facit animum dimicantis. In principio enim subiacemus concupiscentiæ, quæ refertur ad vitulum propter terrena opera, & alia sunt carnalia, alia spiritualia, quorum extremum aquilæ deputatur. Cùm autem intrauerimus Sancta Sanctorum, & interiora templi possidemus, nequaquam alia re indigemus, nisi ratione atque fortitudine, quorum alterum ad pudicitiam, alterum refertur ad animi perseuerantiam.* Hæc S. Hieronymus. ex cuius sententia palma victoriæ duabus potissimùm virtutibus, nempe prudentiæ seu rationi, & perseuerantiæ seu fortitudini debetur. Sed de fortitudine prædicatoris hactenus.

§. III.

De Prudentia.

INVERTIMVS harum virtutum ordinem, si S. Bernardo credimus, partus enim sequitur ventrem, non præcedit. At verò (ait) *mater fortitudinis prudentia: non enim fortitudo, sed temeritas est quilibet ausus, quem prudentia non parturiuit.* Sed S. Hieronymus iustitiæ & prudentiæ prolem esse veram fortitudinem existimauit: *Iusti*, inquit, *& fortis viri est, nec aduersis frangi, nec prosperis subleuari, sed in vtroque esse moderatum: Fortitudo enim via regia est, à qua declinat, ad dexteram qui temerarius est & pertinax, ad sinistram qui formidolosus est & pauidus.* Tamen S. Gregorius scribens super Ezechielem, quatuor quas vocamus virtutes Cardinales, mutuis se stringere complexibus insinuat: *Mensuretur* (inquit part. 2. hom. 10. sup. Ezechiel.) *perfectorum vita per quadrum, & tantum habet spatia solatij latus vnum, quantum latera singula, quia vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis, & iustus; tantum temperans, quantum prudens, iustus & fortis fuerit.* Scitè igitur & sapienter ipse B. Gregorius, lib. 22. Moralium, ait: *Quatuor virtutes cardinales quando perfectæ sunt, singulas sibi coniunctas esse, disiunctas autem perfectas esse non posse, quia non est temperantia perfecta, quæ fortis, iusta & prudens non est; nec iustitia vera quæ non fortis est, temperata, & prudens; nec genuina fortitudo quæ non est prudens, iusta & temperata; denique nec prudentia integra, quæ non sit iusta, moderata & fortis.*

Lib. de Consid. super Isaiam. super Ioelem.

Iam de iustitia & fortitudine præfati sumus: vnde difficile non est quà iustitia & fortitudine niti prudentia debet, vt vera & sincera sit, colligere. Sed quia de prudentia in genere hîc inire tractatum non aggredimur, sed dumtaxat de prudentia in quantum officium Euangelici prædicatoris spectat, differere, strictim sed nitidè intra delineatum circulum, de prudentia ipsa dicere statuimus; sed antequam exordiamur, supponendum est, hîc me de prudentia non speculatiuè, sed practicè per proprios eiusdem actus, quos censemus Concionatori necessarios, habitum ire sermonem.

Et verò virtutes manifestari per actus suos omnium sapientum concors est sententia; tunc enim virtus ex animo se prodit, cùm per actionem suam foras erumpit. Prudentia itaque cùm sit virtus, non alio modo clarescit, quàm cùm per actionem se prodit ac manifestat.

PVNCTVM I.

De octo virtutis Prudentiæ, Concionatori necessariis Actibus.

ACTVS I.

Terrena despicere, & amare cælestia, Deique imprimis quærere gloriam, & propriam ac populi salutem.

SIC namque B. Augustinus lib. 6. Musicæ, prudentiam definiuit: *Prudentia est affectio animæ, vel motus, quo quis intelligit æterna superiora esse, & inferiora esse terrena. Et ideo ista spernit, illa verò cupit, & ad ea toto enixu anhelat.* Licèt enim quispiam rectè disponat media ad consequendum aliquem finem, quæ pars est non minima prudentiæ, tamen si finis ille non fuerit supermundanus, cœlestis, diuinus: taliter disponens, nequaquam verè prudens censendus erit; qui enim deteriora eligit cùm meliora possit & debeat, imprudenter agit, vt omnibus notum est. At verò *quæ videntur temporalia sunt, quæ verò non videntur æterna.* Spiritualia diuina sunt: carnalia verò, caduca, fœda, & corruptibilia. Hinc Doctor Angelicus 2. 2. q. 47. a. 13. prudentiam falsam à vera secernendam esse asserit; Prudentia, inquit, falsa « per similitudinem dicta est, cùm quis bene disponit ea quæ sunt agen- « da propter malum finem consequendum, sic dicitur prudens latro, « qui subtiles modos inuenit ad furandum & rapiendum alienum; sic « *laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset,* (etsi commodum suum faciens ex domini detrimento) *quia filij huius sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt*, id est astutiores, cautiores, & rebus suis magis intenti. Sed tamen *hæc prudentia carnis mors est.* Rom. 8. 6. quia in malum finem contendit. Et hac ducitur quisquis *Christum* (vt ait Apostolus) *prædicat, non per charitatem, sed per occasionem & inanem gloriam, vel quæstum.* De pernicioso hoc abusu cathedræ veritatis loquitur Apostolus dicens 2. Cor. 2. 17. *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei.* Ad quæ verba spectans S. Gregorius, lib. 22. Moral. c. 17. *Adulterari* (inquit) *verbum Dei, est aut aliter de*

Luc. 16. 8.

eo sentire quàm est, aut ex eo non spirituales fructus, sed adulterinos fœtus quærere laudis humanæ: ex sinceritate verò loqui, est nihil aliud eloqui quàm oportet, & auctoris & creatoris gloriam quærere. Stultus est igitur reuera, qui ex Euangelio sibi laudes humanas, vel turpe lucrum & transitorium commodum, vel honorem & gaudium quærit: hoc enim ex pessimo fine ad quem detorquet verbi Dei prædicationem, nihil veri boni sibi comparat, sed propriam animam perdit.

Matth. 16. 26. *Quid prodest homini* (ait Dominus) *si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Prudentia igitur ista falsa est, *non est ista*

Iac. 3. 15. *sapientia de sursum descendens* (ait S. Iacobus) *sed terrena, animalis, diabolica.* Vera autem & perfecta prudentia est, quæ ad bonum finem per media proportionata tendit, eóque dirigit vota sua, consilia, iudicia, præcepta, & facta. Hæc est supermundana, cœlestis, diuina, salutaris, qua præditi sunt qui Deum amant, iustitiam colunt, terrena fastidiunt, ad cœlestia aspirant. Proinde & Concionator est fidelis & prudens, qui hac præditus, in factis & sermonibus suis Dei gloriam quærit, suámque & proximorum salutem verbis veritatis, sinceróque affectu charitatis, consequi peroptat. Præclarè hoc docet Apostolus, exemplum de seipso in spiritu Dei proponens: *Ideo,*

2. Cor. 4. inquit, *habentes hanc ministrationem, iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Quod si etiam opertum est Euangelium nostrum, in iis qui pereunt est opertum: in quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei. Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros per Iesum.* Et

Iac. 3. 17. hæc est prudentia cœlestis, de qua S. Iacobus ait, *Quæ autem de sursum est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & operibus bonis, sine simulatione &c.*

ACTVS II.

Diuinarum & humanarum rerum coniungere notitiam: vicibúsque alternis meditationi & actioni immorari.

PERITVS sit iuris oportet qui iurisprudentiam profitetur; dialecticæ qui philosophiam; artis curandæ sanitatis, qui Medicinam; & oratoriæ facultatis qui Rhetoricam docere pollicetur. Si verò quis à me quæsierit, quænam illa est scientia, quam prædicator profitetur? paucis verbis respondebo, his omnibus disciplinis, non tam oportere illum esse imbutum, quàm rerum diuinarum humanarúmque notitia præstantem. Hinc S. Ambrosius existimat sitam esse prudentiam (quam Christus Euangelij sui nunciis tantopere commendauit) *in inuestigatione veritatis.* Nec longè ablusit ab hac sententia Iustinianus Augustus, qui Cod. 11. §. 1. *Prudentiam diuinarum atque humanarum rerum notitiam definiuit.* Iridi igitur similem esse non ineptè dixerim, quæ simul cœlum, terrámque suo iungit amplexu.

Vides arcum (ait Sapiens Eccleſ. 43. 12.) *& benedic eum qui fecit illum: valde ſpecioſus eſt in decore ſuo; gyrauit cœlum in circuitu gloriæ ſuæ, manus excelſi aperuerunt eum.* Præfatus S. Ambroſius, lib. de Noë & Arca, c. 27. *Iris eſt* (inquit) *clementia Dei, quæ quaſi arcus contentus, ſed carens ſagitta, per aduerſa quæ immittit magis terrere nos vult, quàm ferire.* Vnde S. Ioannes, Apoc. 4. 3. vidit thronum Dei circumdatum Iride, id eſt miſericordia: verùm Rupertus ipſam Iridem ſignum eſſe cenſet Euangelicæ legis, quæ ſcilicet Chriſtum prædicat Deum ſimul & hominem, Aduocatum & iudicem noſtrum, Regem & Pontificem, gratiæ & gloriæ largitorem, auctorémque fidei & iuſtitiæ, quibus tota ſalutis doctrina continetur. Nam in hoc binario ſacra illa trias tota eſt, qua conſtat Chriſtiana Religio, fides ſcilicet, ſpes & charitas, quæ tribus Iridis coloribus exprimuntur. Color cæruleus eſt fides, viridis eſt ſpes, rubicundus eſt charitas; quas diuinæ bonitatis rorida nubes, percuſſa radiis ſolis iuſtitiæ ac gratiæ, in homines depluit. At tres illi colores mihi inſuper ſignificare videntur triplicem vim purgandi, illuminandi, & perficiendi, quam à Deo & Angelis, Doctores Eccleſiæ participant, quáſque præcones noui Teſtamenti elicitum ire in generis humani ſalutem, ipſorum ſacra exigit profeſſio. In montem Moyſes aſcendebat, vt à Deo doceretur, deinde deſcendebat ad populum vt ipſos Hebræos doceret. In Eugenio ſuo Theodidactus Bernardus, virum ſpiritualem inſtituens, qualis non modò Pontifex, ſed Sacerdos quique, & maximè Euangelij prædicator eſſe debet, ſic temperandas ei rerum vices eſſe docet, vt primùm meditationi ſeu contemplationi, deinde actioni det operam: hócque officium eſſe proprium conſiderationis, quo nomine prudentiam, ſeu diſcretionem deſignat, eiúſque ſic miros affectus & effectus deſcribit: *Et primùm quidem ipſum fontem ſuum, id eſt mentem de qua oritur, purificat conſideratio: deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit exceſſus, componit mores, vitam honeſtat & ordinat. Poſtremò diuinarum pariter & humanarum rerum ſcientiam confert.* Piè tamen & prudenter monet rerum diuinarum conſiderationem, primo loco ineundam eſſe. *Vacate & videte quoniam ego ſum Deus.* Quod ſanè *in partibus conſiderationis* (inquit) *præcipuum eſt.* Ita ſenſit & S. Ambroſius lib. 1. de off. c. 25. *Fuit in Abraham primo loco prudentia, de quo Scriptura dicit, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Nemo enim prudens, qui Deum neſcit. Denique inſipiens dixit, quia non eſt Deus.* Idem & S. Baſilius cenſuit hom. 12. *Ipſa prudentia ædificanti domum, fundamentum ſupra petram locare, hoc eſt in Chriſti fide fundare largitur.*

Lib. 1. de Conſider. c. 7.

Pſal. 45.

Sed idem S. Baſilius in Iſaiam, c. 11. obſeruat Moyſem ipſum omni *ſapientia Ægyptiorum eruditum*, & quod ſummum eſt, cum Deo familiari colloquio congredientem, in rebus tamen cum hominibus gerendis, conſilium à Ietro ſocero ſuo accepiſſe. Quo exemplo Doctor populi Dei, inſtruitur, non ſatis eſſe ſi ſpirituali ſcientia ſit eruditus, ſed prætereà neceſſum eſſe vt peritus ſit rerum humanarum, prudentúmque ſcita perquirat & ſequatur, *Sapientis eſt enim deliberatè gerere,* gloſſa, *Matura.* in Extrauag. *Quorundam:* Ioannis XXII. Qui inſuper mo-

nec Extrauag. *Vas electionis*, prudentiæ propriæ innitentes in errorem sæpè corruere, quamobrem *Sapientes consulere, esse bonitatis magnum signum dicitur*, cap. 3. *de præsumpt.* Ideò concionator, præsertim nuperus, de seipso parum confidere debet, sed quo modo quáve ratione tam arduum exequendum sit officium, à spectatæ doctrinæ & experientiæ veteranis Magistris debet sciscitari. Insuper verò sic inter homines versari vt morum patriæ, populíque cui verbum Dei prædicaturus est, ingenia & propensiones considerare, rerum ciuilium politiam, statum, successum, & varios euentus memoriæ commendare, & quantam oportet ac decet in rebus gerendis sensus sibi comparare peritiam; quamuis nec earum ignarus & rudis debet accedere ad concionandum publicè. Inter dotes Episcopi & Sacerdotis, Doctorísque Euangelici Apostolus exigit vt prudens sit, & qui res domesticas rectè disponat ac gubernet. Ideóque in Decretis priscarum electionum, disertis verbis expressum obseruasse memini, *Electum esse geminæ scientiæ prudentia pollentem.* Manifestum est in Episcopo presbyterum contineri, quibus ex officio competit populum Dei exhortari in doctrina sana, & Euangelicæ prædicationis ministerium sedula pietatis instantia adimplere. *Opus fac Euangelistæ* (ait Apostolus dilecto suo,) *ministerium tuum imple*, 2. Timoth. 4. 5. Præstitæ huius operæ & prudentiæ studio praxíque (præeunte Dei gratia) præfatus S. Bernardus serm. 51. in Cantica, exemplo proprio, sed modesta insinuatione expresso, graphicè insinuat: *Si quando* (inquit) *comperi profecisse aliquem vestrûm ex meis monitis, tunc non me piguit fateor, curam prætulisse sermonis, proprio otio & quieti. Cùm enim post sermonem iracundus est mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimus in fortem, in sua quisque gratia excreuisse, & qui fortè tepuerant & languebant circa spirituale studium torpentes & dormientes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse & euigilasse videntur: Hi inquam cùm de rore verbi, & pluuia voluntaria, quam segregauit Dominus hæreditati suæ, refloruisse probantur facti in omnibus deuoti; non est vnde subeat mentem (quasi pro intermisso studio iucundæ contemplationis) tristitia, cùm talibus fuero circumdatus floribus & fructibus pietatis. Patienter auellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia exuberent mihi fructus profectuum vestrorum. Minimè prorsus pigebit me intermissæ quietis pro cura sermonis, cùm videro in vobis germinare semen meum, atque ex eo augeri incrementa iustitiæ vestræ. Charitas enim quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi iamdudum facilè persuasit, nihil desiderabilium meorum vestris præferre vtilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & si qua sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta, sentiens in hoc fore & beneplacitum sponsi, & filiorum salutem & propriam consolationem.* Hactenùs mellifluus Bernardus. Ex cuius scitis, dictis, & factis colligere promptum est, prudentiam, charitatis germanam sororem esse: adeo vt quamuis scientiam, imò peritiam supernarum & inferiorum rerum profiteatur, simúlque vt Iris amplexetur cœlum & terram, & ideo diuinarum rerum meditationi & humanarum considerationi, natiuo ex genio incumbat, tantóque interuallo diuina humanis anteferre debeat quantum ab infinito distat

Vide Decret. Electionis Hildeb. Archidiaconi in summ. Pontificem l. 1. ep. Gregorij VII. initiò.

ſtat quod eſt finitum: tamen aliquando æquum eſſe, quia neceſſarium, imò Deo gratum & acceptum, à diuinis & cœleſtibus auelli, vt humanis & temporalibus ſtudiis ac occupationibus reductiuè ad cœleſtia & æterna exercitia, Præco gratiæ & gloriæ Dei immoretur. At ſi quis oggranniat huic documento, ſic ſanctus hic Pater obiectionem proponit, vt mox iuſtam & rationabilem reſponſionem ſubiiciat, eodem lib. c.3. in fine, *Ecquid vis me facere, inquis, hoc impoſſibile fortaſſe reſpondebis, facilius Cathedræ valedicere poſſe? Rectè hoc, ſi rumpere, & non magis interrumpere, iſta hortarer.*

ACTVS III.

Mala cauere, & bona eligere.

INTER diuerſas definitiones prudentiæ, illa ſemper celebris habita eſt, qua dicitur eſſe *appetendarum vitandarúmque rerum ſcientia.* In hoc enim placitum tam Philoſophi, quàm Chriſtiani Doctores conuenerunt. Ariſtoteles lib. 6. Ethicorum, *Prudentia* (inquit) *eſt virtus quæ conſiſtit in cauendis malis, & bonis eligendis;* & Romanus Orator lib. 1. Offic. *Prudentia* eſt, (ait) *rerum expetendarum fugiendarúmque ſcientia.* Porrò S. Baſilius in principium Prouerbiorum, dicit prudentiam, haud aliud eſſe, quàm *agendarum omittendarúmque rerum cognitionem.* Quam definitionem ſequitur S. Auguſtinus, lib. de libero arbitrio. idem verò lib. 83. qq. q. 21. ſolum adiaphorarum rerum notitiam ſuperaddit, ait enim eſſe *rerum bonarum & malarum, neutrarúmque ſcientiam;* ſed lib. 19. de Ciuit. Dei, c. 4. luculentiùs rem ipſam exponit, nec enim prudentia mera eſt bonarum malarúmque, aut indifferentium cognitio, ſed etiam cautio & declinatio tam opportuna quàm neceſſaria. *Quid* (ait) *eſt illa virtus quæ prudentia dicitur? nónne tota vigilantia ſua bona diſcernit à malis, vt in illis appetendis, iſtiſque vitandis nullus error obrepat. Ipſa enim docet malum eſſe ad peccandum conſentire, bonúmque eſſe ad non peccandum, non conſentire libidini.* Ideo inter partes prudentiæ etiam Philoſophi cautionem cenſuerunt. Macrobius ineſſe docuit prudentiæ, rationem, intellectum, circumſpectionem, prouidentiam, docilitatem, & cautionem. Theologorum princeps idem ferè docuit, *partes* enim ait *eſſe prudentiæ, docilitatem, ſolertiam, rationem, circumſpectionem & cautionem.* Docilitas eſt, qua vel audiendo prudentum conſilia, vel legendo eorum libros, vel quadam rerum experientia diſcimus quid agendum ſit. *Solertia* (ſecundùm Philoſophum 9. Ethic.) *eſt bona & celeris coniectatio. Ratio* eſt cognitio vnius rei ex alia per argumentationem. *Circumſpectio* eſt circumſtantiarum accurata conſideratio. *Cautio* verò eſt prouiſio conueniens aduerſus mala, quæ obſtare bonis poſſint conſiliis, vnde Apoſtolus ad Epheſ. 5. 15. ſcribebat, *Videte fratres quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes; redimentes tempus quoniam dies mali ſunt, propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei.*

S. Thom. 2. 2. q. 49.

Memorem eſſe huius Apoſtolicæ commonefactionis iugiter eſſe oportet Sacerdotem, tam quoad ſe, quàm populum cui Euange-

AAaaa

lium annunciat, nam & cauere debet diligenter ab omni malo, & alios vt ab eo prorsùs abhorreant, admonere: ex aduerso verò quæcumque bona sunt, sedulò consectari, & vt alij hæc appetant & exquirant assiduo hortatu contendere. Iustitia Christiana in hoc duplici cardine posita consistit, *Declina à malo, & fac bonum*, sed

Ps. 36. 27.

Hoc opus, hic labor est. . . . .

Facere enim bonum tantum abest vt possimus, *cùm* (ait Apostolus) *nec bonum ex nobis tanquam ex nobis cogitare valeamus:* declinare autem à malo, quis, oro, potest? non dico à malo pœnæ, cui ab ipso ortu sumus obnoxij, sed à malo culpæ & reatûs, quod tanto peius quod multiplicius, quin & humanæ concupiscentiæ & intimis hominis medullis magis hærens. *Cor hominis & cogitatio prona sunt ad malum ab infantia sua.* Quod & quotuplex est hoc malum? audiendus hîc venit S. Augustinus, lib. 22. de ciuit. Dei c. 22. *Sunt* (inquit) *mordaces curæ, perturbationes, mærores, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallaciæ, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, ambitio, inuidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, sæuitia, nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, incesta, & contra naturam vtriusque sexus, tot stupra atque immunditiæ, quas turpe est etiam dicere: sacrilegia, hæreses, blasphemiæ, periuria, oppressiones innocentium, calumniæ, circumuentiones, præuaricationes, falsa testimonia, iniqua iudicia, violentiæ, latrocinia, & quicquid talium malorum in mentem non venit, & tamen de vita hominum non recedit.* Ab his malis declinare primus omnium debet Sacerdos, ab iisque cæteros hominum, auulsum ire. At quo pacto alios ab hac malorum pernicie eripiet, qui seipsum ab ipsis nisi gratia opitulante abstrahere potest? dicit Apostolus, *Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum: nam velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio; non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago: infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius?* Si hoc Apostolus vas electionis, de seipso dicit, quin & scribit, quid de se miser Sacerdos, & infelix prædicator, peccatorum tanto onere degrauatus potest, quæso, præsumere? humanæ mentis diuersa, eáque grauissima sunt vulnera, difficultas intelligendi naturas rerum, ignoratio sui ipsius, ignoratio proprij finis, ignoratio mediorum ad ipsum finem, corporis crassitudo, ipsius mentis hebetudo. Porrò voluntatis adhuc sunt vulnera grauiora; Bone Deus! quot hîc monstra? quot portenta? inconstantia, instabilitas, propria in seipsam pugna: fastidium proprij status, immoderatus rerum temporalium appetitus; incredibilis circa spirituales & æternas negligentia, φιλαυτία, seu suiipsius inordinatus amor, difficultas quam experimur in vitiis superandis & excolendis virtutibus; denique deplorabilis ipsius voluntatis humanæ peruersitas; quæ tantum abest vt declinet à malo, & faciat bonum, quin ex aduerso bonum vel odit, vel negligit; malum etiam quod maximè noxium non ignorat, vel appetit, vt admittit etiam cum delectatione & gaudio. Ab his tantùm malis grauissimis & multiplicibus debet Dei præco, omni studio decli-

2. Cor. 3.

Genes. 8. 21.

Rom. 7.

nare, ab iisque populum Dei tam verbo quàm exemplo auertere, atque in bona opposita toto animi impetu ferri, aliósque ad ea omni animi enixu, quamuis rebelles gratiæ lumini, excitare. At *quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nónne tu Domine qui solus es? Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus*, à quo etiam solo manat omnis gratiæ, virtutis & meriti principium. Arguat Sacerdos, obsecret, increpet, instet opportunè, importunè; clamare ne cesset, vt tuba exaltet vocem suam, nisi Dominus dederit *huic voci vocem virtutis*, frustra sibi prædicator aliisque laborabit; nihil enim proficiet sibi cæterísque, nisi Deus ipsi adstiterit, qui dicentis auditorúmque (vt eleganter ait S. Bernardus serm. 1. de Pentecoste) *moneat memoriam, moueat voluntatem, doceat rationem*, non modò ad falsum à vero discernendum, sed etiam malum à bono distinguendum, hoc vt eligat & faciat, illud vt caueat & fugiat. *Iob.14.4.* *1. Cor. 3.* *Ps. 67.34.*

ACTVS IV.

Media ad finem rectè eligere, & ostendere, vt bonus finis qui intenditur, obtineri possit.

PRVDENTIA *est vera atque perfecta* (ait S. Thomas 2. 2. q. 47. a. 13. *quæ ad bonum finem totius vitæ, quæ sunt conducibilia indicat, & præcipit.* Tres enim sunt partes prudentiæ secundùm Philosophum, 6. Ethicorum c. 9. & 10. Prima, est consilium: constituto enim fine ad quem obtinendum tendimus, voluntas mouet intellectum vt inuestiget media ad id consequendum idonea. Secunda est iudicium, quo iudicat homo quod medium sit magis opportunum. Tertia est imperium, quo imperat ratio voluntati vt exequatur quod iudicatum est. Ad has autem actiones facilè, accuratéque eliciendas, tres assignantur habitus, eubulia, synesis, & gnome. Eubulia seruit ad media accommodata faciliùs inuenienda; Synesis ad bene iudicandum de iis, quæ lege aliqua decreta & definita sunt: Gnome verò ad ferendum iudicium de iis quæ non sunt lege aliqua decreta, sed tantùm in praxim & vsum veniunt.

Prudentis est igitur conueniens medium inuenire ad consequendum intentum finem. Hinc prudentes dicuntur militiæ duces, prudentes iudices, prudentes negotiatores, prudentes nauarchi, qui media idonea inuenire & præparare nôrunt ad consequendum proprium finem officiorum quibus funguntur. Verùm hæc prudentia est imperfecta, quia inuenit tantùm media ad consequendum finem specialem alicuius negotij vel muneris; non autem ad finem vltimum totius vitæ humanæ.

Iurisperiti hoc decretum habent, *Medium sapere naturam extremorum:* sed hoc mutuati sunt ex doctrina philosophorum, qui in genere motis docent medium participare de vtroque extremorum, vt liberalitas est medium inter prodigalitatem & auaritiam, auaritia est in defectu, prodigalitas in excessu, liberalitas in medio, quia dat quidem, sed non minus, neque nimis: & quod habet nec dilapidat, nec arctiùs

quàm par sit tenet; imò à Theologis idem axioma desumptum est: dicunt enim Filium esse mediam personam Trinitatis per abnegationem, quia nec est Pater, nec Spiritus sanctus; at quia est persona media, cum Patre conuenit, quia, sicut Pater producit Spiritum sanctum, sic & Filius: conuenit etiam cum Spiritu sancto, quia sicut Filius producitur, ita producitur ipse Spiritus sanctus, quamuis alio modo. Ergo medium participat cum vtroque extremo.

Doctrinam hanc vt ad propositum nostrum reuocemus, dicere iam v. g. licet: Quisquis prædicat verbum Dei, vel hoc facit per occasionem, vel per charitatem, id est vel propter poprium honorem, aut commodum, vel propter Dei gloriam, & propriam, ac proximi salutem. Si primum, in eius affectibus & verbis amor proprius præualebit, vana gloria, scientia inflans, eloquentia turgida, inanis Philosophia, famæ & celebritatis impotens appetitus. At qui Dei honorem & gloriam prædicando quærit, suæque & generis humani saluationis curandæ seriò sollicitus est, nihil in votis & dictis nisi hunc finem spirat, eóque quicquid sapit & optat, vt in finem singulariter intentum dirigit. Docent Scholastici Theologi quadruplex esse cognitionis medium, vnum eleuans, alterum contemperans, aliud adducens, alterum coniungens. Si prædicator media hæc in rectum quem diximus finem & vsum refert; finem proculdubio quem intendit & spectare debet, iuuante Deo, consequetur.

Vide Gerson. Tract. 5. sup. Magnificat.

Medium ad æternam beatitatem assequendam, bona esse opera, Euangelium docet dicente Domino, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata;* Et Petro Apostolo, 2. ep. 1. 10. *Satagite, vt per bona opera vestra, certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Igitur ad bona opera necessum est vt Concionator populum sedulò adhortetur: medium autem huic medio subalternum, sed valde conueniens & longè efficacissimum illud est, vt non solùm verbo, sed & exemplo, studeat quod docet suis auditoribus ire persuasum: Etenim *sermo viuus & efficax* (ait S. Bernardus serm. 56. in Cant.) *exemplum operis est: longum est enim iter per præcepta, breue & efficax per exempla.* Plus enim ex moribus, quàm ex verbis trahimus. Christus idcirco summus Magister noster, *cœpit facere & docere;* suíque imitatores suos discipulos esse voluit: *Exemplum,* inquit, *dedi vobis, vt quemadmodum feci, ita & vos faciatis:* Quem secutus Apostolus, Rom. 15. 18. *Non audeo,* inquit, *aliquid loqui eorum, quæ per me non effecit Christus, in obedientia gentium verbo & factis.* Verebatur enim ipse vas electionis, ne si solo verbo docuisset gentes, indignum se esse eius discipulum proderet, qui ab exemplis ineundam esse docendi rationem præmonstrauit. Rectè igitur S. Gregorius in Moral. prædicatorem compellat, vbi ait, *Nullum consilium melius arbitror, quàm exemplo tuo fratres docere studeas.* Cui succinens S. Bernardus, ep. 72. *Pulcherrimus,* inquit, *ordo est & saluberrimus, vt onus quod portandum imponis, tu portes prior, & ex te discas & doceas qualiter oportet aliis moderari.*

Matth. 19. 17.

Senec. ep. 6.

Act. 1.

Ioan. 13. 15.

ACTVS V.

Veri finis cognitio, & vsus.

FINIS *præsentis vitæ debet cohærere vitæ æternæ principio*, (ait idem S. Bernardus serm. 2. in die SS. Apost.) quia scilicet tota hæc vita, nihil nisi via est ad vitam æternam, quæ summum nostrum bonum & finis est vltimus ad quem diuina bonitate creati sumus. *Deus enim fecit hominem* (ait scitè & eleganter S. Augustinus) *vt ipsum agnosceret, cognoscendo amaret, amando quæreret, quærendo inueniret, inueniendo possideret, possidendo frueretur, fruendóque æterna felicitate gauderet.*

Hinc Apostolorum princeps, oriri docet hominum reproborum perniciem, quòd sint finis ob quem facti sunt, ignari vel immemores: *Hi* (inquit) *velut irrationabilia pecora naturaliter in captionem & in perniciem, in iis quæ ignorant, blasphemant;* (ideóque) *in correptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ: voluptatem existimantes, coinquinati, deliciis affluentes, in conuiuiis suis luxuriantes, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti: pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes. Maledictionis filij, errauerunt derelinquentes rectam viam, quibus caligo tenebrarum reseruatur: libertatem promittentes, cùm ipsi sint serui corruptionis.* Et c. 3. apertè dicit illos tandem in Atheismum per effrænem hanc morum licentiam, & impiam Dei obliuionem deuenire, & sic futuram dari vitam impudenter inficiari: *Venient* (inquit) *in nouissimis diebus illusores iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes, vbi est promissio aut aduentus eius? Latet enim eos hoc volentes, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Deus promissionem suam, sicut illi existimant, sed patienter agit &c. nolens aliquem perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Ideo in hac vita assiduos instituit monitores, qui in nomine suo impios illos ab infelici tramite quem sectantur, via scilicet perditionis auocarent, atque ad fidem, pœnitentiam, & iustitiam, quæ viæ sunt beatæ æternitatis sedulò hortarentur. Hinc Apostolus Timotheum suum intentum esse huic officio, graui interpellatione præcipit, multáque vti vult patientia atque prudentia, vt ad meliorem possit frugem eos conuertere, *Seruum Dei &c.* (inquit 2. Timoth. 2. 24. &c.) *oportet mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, nequando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.* Aliis verbis, sed non absimili sensu Iudas Apostolus in fine epistolæ suæ hoc commendat. *Et hos quidem arguite iudicatos**, (inquit) *Illos verò saluate de igne rapientes, aliis autem misеremini in timore &c.* Grande hoc opus est, animas de igne rapere, de Diaboli laqueis eripere, reconciliare Deo, & de filiis iræ & maledictionis, in filios transferre gratiæ & benedictionis. Ars illa planè diuina est, quam is in cœlo didicit;

Qui lupus antè rapax, vestitur vellere molli
Saulus qui fuerat, fit adempto lumine Paulus:
Mox recipit visum, fit Apostolus, ac populorum
Doctor, & ore potens, coruos mutare columbis.

[Margin: *2. Petr. 2.* — *2. Petr. 3.* — *Qui enim non credit iam iudicatus est. *Ioan. 3. 18.* — *Prudentius in Enchiridio veter. & noui Test. &c. sub finem.*]

Quo pacto id fieri queat, ipse Timotheum suum edocuit, in quo reliquos omnes Dei Sacerdotes & ministros Euangelij erudiebat: *Tu verò permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris. Testificor coram Deo & Jesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum eius & regnum eius. Prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Quot verba, tot fulmina. *Quis hæc audiens*, (ait magnus Augustinus lib. 1. cont. Crescon. c. 6.) *si Deo fideliter seruit, si dolosus operarius non est, ab hac diligentia & instantia conquiescat? quis sub tanta testificatione segnis esse audeat?*

Isa. 6. *1. Cor. 9.* Dolebat idem sanctus Pater magnopere Sacerdotis vicem: quia si tacet, iram Dei incurrit. (*Væ mihi! quia tacui*, ait Propheta. *Væ mihi! nisi euangelizauero*, dicit Apostolus) At in odium incidit hominum si loquitur vt oportet. Verum hoc odium Sacerdoti gratum & acceptum esse debet, dummodò impleat ministerium suum. Nullum enim sacrificium Deo suauius offerri potest, quàm hominibus saluandis sese totum impendere. Ideo gaudebat Apostolus, si quotidie pro hac causa immolari potuisset. Et dignum fuisse Petrum qui oues Christi pasceret, censet Bernardus serm. 20. in Cant. quia pro Domino & ouibus eius *paratus* erat *& in carcerem & in mortem ire.* Nihil fortius (ait S. Hieronymus in Marc. ad c. 1.) quàm animas saluare, quæ errorum suorum » vitiis interibant. Debet propter hoc Sacerdos semetipsum impendere » & superimpendere, omnibúsque omnia fieri, vt omnes quantum» uis induratos lucrifaciat. Nec cedere debet illorum improbitati, nec cedere labori, nec despondere animum, si diu clamans, arguens, in- *Ioan. 3. 8.* crepans, obsecrans non perficiat, *Spiritus enim vbi vult spirat*, ac etiam quando vult. Igitur prædicator os clausum tenere non debet, quia etsi semper peccatores non conuertat, satis est quod constat semper aliquos *S. Hieronym. l. 4. In Ezech. c. 13.* conuerti posse. Appositè S. Bernardus monet *, munus Prælati & Prædicatoris esse, affectu medicare, non curare actu: *Noli diffidere*, (ait) *cu-* ** Lib. 4. de Consid.* *ram exigit non curationem. Denique audisti, Curam illius habe? non autem cura, vel sana illum. Verùm dixit quidam,*

Non est in Medico, semper, releuetur vt æger.

Paulus loquitur, plus omnibus laboraui: non ait plus omnibus profui, aut plus omnibus fructificaui, &c. vnusquisque secundùm laborem suum accipiet, non secundùm suum prouentum. Et ob hoc in laboribus potiùs quàm in fructibus gloriandum putauit. Ita quæso fac tu, quod tuum est, nam Deus quod suum est absque tua sollicitudine curabit. Planta, riga, fer curam, & tuas explesti partes, sanè incrementum vbi voluerit dabit Deus, non tu; vbi fortè noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura, Reddet Deus mercedem laborum Sanctorum suorum. Securus labor! quem nullus valet euacuare defectus alicuius.

Ex hoc patet quanti sit momenti, finis Euangelicæ prædicationis cognitio. Cui si conformis fuerit intentio Prædicatoris, ipsi sufficiet *Arist. 3. Topic.* ad salutem. Licèt autem finis sit magis eligendus, quàm ea quæ sunt ad finem, media tamen quæ huc conducunt, haud debet concionator prætermittere. Fideles princeps Apostolorum hortatur, vt ipsi mediorum ad salutis finem adhibendorum sint sedulò solliciti: *Quales oportet*

vos esse (inquit 1. ep. c. 1. 9.) *in sanctis conuersationibus & pietatibus expectantes & properantes in aduentum diei Domini &c. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati & inuiolati, ei inueniri in pace, & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini.* Media quibus fideles finem reportare possunt fidei suæ, quæ salus est animarum ipsorum, idem Apostolorum Primarcha initio suæ posterioris epistolæ breui quidem indiculo, at planè insigni aureóque insinuat (c. 1. ỷ. 4. 5. &c.) *Fugite*, inquit, *eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. Curam autem omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis, charitatem. Hæc enim si vobiscum sint & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent, in Domini nostri Iesu Christi cognitione &c. Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando; sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus, in æternum regnum Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi.*

Officium Euangelici prædicatoris in hoc situm est cardine, vt hæc media probè calleat, his congruenter principiis se gerat, ad hæc auditores suos efformare tam verbo, quàm opere, nisu perenni elaboret, neque desinat vnquam ab hoc enixu, quo vas electionis se anxiari testatur. Gal. 4. 19. *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Ad quæ verba Chrysostomus, *Apostolus hic refert*, inquit, *matrem de liberis trepidantem; vides anxietatem, vides eiulatum multo acerbiorem quàm solet esse parturientium.* Huc collineat illud Prophetæ, *Nunquid parturientes ceruas considerasti? incuruantur ad fœtum, & pariunt, & rugitum emittunt.* Iob. 29. 1. Pulchrè S. Gregorius in hunc ipsum locum, *Video Paulum* (inquit lib. 10. Moral. c. 21.) *quasi quandam ceruam, quosdam in partu suo magni laboris rugitus emittentem; ait enim, Filioli, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. Consideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quæ & postquam potuit concepta edere, rursum compulsa est extincta suscitare.*

Mulier cùm parit tristitiam habet, cùm peperit autem puerum, non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum. S. Augustinus tract. 101. in Ioannem pro solita solertia, isto loco notat *non dici cùm peperit puellam, sed puerum, quia masculi partus maiorem incutit dolorem quàm fœminæ.* Animam Deo vel vnicam parturire, longè multò difficilius est, quàm magnum quoduis patrare miraculum. Sed vt magna in parturitione masculi pressura est, sic & maius inde gaudium subsequitur, quo mater exultat. Similitudinem hanc matris parturientis rectè accommodari posse reor prædicatoribus verbi Dei, Prælatísque & Pastoribus, quorum interest aliorum saluti consulere, & ad Christum conuertere. Egregiè in hunc locum obseruat doctissimus Cardinalis Toletus: *Qui enim* (ait) *alios Christo lucrantur, dicuntur eos parere, & qui Deo accesserunt, filij appellantur:* *Ad c. 16. Ioan. Annot. 27.* cùm animorum *conuersio non sine magnis doloribus & periculis, & sudoribus fiat;* propterea exemplo hoc meritò exprimuntur Prædicatores &

Prælati, ad Gal. 4. *Filioli quos iterum parturio &c.* S. Gregorius, lib 30. Moral. c. 10. hanc doctrinam eodem Apostoli testimonio confirmat. Cyrillus in illud Isaiæ c. 26. *Sicut quæ concipit cùm appropinquauit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua, Domine, concepimus & quasi parturiuimus spiritum salutis;* Applicat Apostolis, qui spiritum salutis, id est doctrinam Euangelicam quam conceperant priùs à Domino, in nobis ediderunt, parturientes magnis doloribus & laboribus animas nostras.

Ioan. 4. 38. At nos Sacerdotes, *in eorum labores ingressi sumus*, non vtique in dolores, quia non iam vt Christi Apostoli, & proximi eorum sequaces, decertamus vsque ad sanguinem & mortem: sed *labor est ante nos;* fuerunt illi plantatores & satores, nos autem messores, non tamen sine æstu & sudore: *Ingemiscimus enim & parturimus vsque adhuc;* sed *non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Hac *spe iam salui facti sumus, adoptionem filiorum expectantes. Si autem quæ non videmus speramus, per patientiam expectamus. At spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Qui autem scrutatur corda scit, quid desideret spiritus, quia secundùm Deum postulat pro sanctis:* id est pro electis, quos *vult conformes fieri imaginis filij sui, idcirco quos prædestinauit, hos & vocauit per ministerium nostrum*, qui ideo corde & ore *iterum eos parturimus, donec formetur in ipsis Christus;* vt sic iustificentur, ac glorificentur. Hic est scopus Euangelicæ prædicationis: *Virtus est enim omni credenti ad salutem*, & prædicatori ad coronam: *Qui enim docti fuerint* (dicit Prophetæ per Angelum Spiritus sanctus) *fulgebunt quasi fulgur firmamenti: & qui ad iustitiam erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates:* Et iure quidem, nam, vt ait magnus Dionysius, *diuinarum omnium perfectionum, diuinissima est Dei cooperatorem esse, in reductione animarum ad creatorem.*

Rom. 8.

Daniel. 12.

Quantùm quæso gloriari posset creatura, per quam Deus vt caussam secundam cuncta creasset, quæ diceret cum diuina sapientia, licèt non adæquatè, suo tamen modo: *quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, cum eo eram cuncta componens.* Multo verò excellentius est hominem cum Deo cooperari ad gratiam conferendam, quæ multis excedit nominibus omnem naturam. Certè sicut in cœlo suprema Hierarchia constat Cherubinis, Seraphinis & Thronis, è quibus omnis illuminatio prouenit ad inferiores Angelos: sic in Ecclesia constituit Deus supremum ordinem Hierarchicum, scilicet Sacerdotium, ad illuminandos & inflammandos inferiores homines: Angeli quantumuis summi sint, altiora exercitia non habent, quàm rationales creaturas ad Deum reducere, purgando scilicet, illuminando & perficiendo; *omnes* enim *sunt administratorij spiritus in ministerium, missi* (ait Apostolus) *propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.* Digniori igitur officio non possunt homines adhiberi, quàm vt fratrum suorum saluti inuigilent, eósque verbo vitæ & operibus iustitiæ ac Sacramentis gratiæ, deducant ad æternam felicitatem. In regno cœlorum est *lux non illuminata*, sed *purè illuminans nempe Deus*, *lux*

Prouerb. 8.

Heb. 1. 14.

lux illuminata & illuminans, ſcilicet ſupremi Angeli, *& illuminata non illuminans nimirùm ſpiritus inferiores.* In Eccleſia (quæ ad typum regni cœleſtis efformata eſt) ſic eſt lux merè illuminans nempe Chriſtus, lux illuminata Doctores, quibus ipſe ait, *vos eſtis lux mundi;* & lux merè paſſiua, nempe plebs quæ non illuminat, ſed illuminatur. In hoc opus prædicatores à Deo aſſumuntur, vt fidei & iuſtitiæ fulgores & ardores charitatis influant in gregis Domini inferiores portiones, vnde Apoſtolus ait 1. Cor. 3. *Dei adiutores ſumus: vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundùm laborem ſuum.* Quanto igitur plus in hoc miniſterio quiſpiam laborauerit, tanto maiorem à Deo recipiet mercedem. *Qui enim fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Matth. 5. 19. At qui minus laborauerit, minimus quoque hic erit.

Reſpicite igitur fratres vocationem veſtram! ſpectate finem officij huius ad quod vocati eſtis. *Dedit Dominus aſcendendo in altum, Eccleſiæ ſuæ Apoſtolos & Euangeliſtas, dedit paſtores & Doctores: quem ob finem eos inſtituit? ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, ne ſcilicet de cætero homines eſſent ſicuti paruuli fluctuantes, & circumferrentur omni vento doctrinæ, ſed occurrerent in vnitatem fidei, & creſcerent in virum perfectum, ad ſimilitudinem Chriſti.* Neceſſe eſt igitur, vt iſti Doctores ſint veraces, déque generis humani promouenda ſalute ſuper omnia ſolliciti. Vnde ſubdit Apoſtolus, *facientes veritatem in charitate*, id eſt non tantùm verum loquentes, ſed operantes veritatem quam prædicant, propter gloriam Dei & Eccleſiæ ædificationem. *1. Cor. 1.* *Epheſ. 4.*

S. Bonauentura in prologo ſuper libros ſententiarum, quærit, cur hi ſint conſcripti? Reſpondet verò finem eorum eſſe, vt fiamus boni. Si quæras cur ſcriptum ſit Euangelium? *cur prædicatum in gentibus?* cur quotidie *prædicatur in vniuerſo mundo?* Reſpondeo, *vt manifeſtum fiat magnum pietatis Sacramentum quod reuelatum eſt in carne, & iuſtificatum eſt in ſpiritu; vt glorificetur Deus ab omnibus per Ieſum Chriſtum.* Inſuper vt homines erudiantur ad ſalutem: fiant iuſti & boni, ſicque ſint in æternum beati cum Chriſto & Angelis. In hunc finem vota ſua ſuprema ad patrem, Chriſtus ipſe in ſuæ paſſionis procinctu, concluſit, *Pater* (inquit, loquens de diſcipulis ſuis) *ſanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt: ſicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum: Et ego pro eis ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt credat mundus quia tu me miſiſti.* Ioan. 17. Hic eſt finis Euangelij, eiúſque Prædicatorum tota debet eò ſpectare intentio ac ſcopus. In cuius aſſecutione, & laboris ſui terminum, & quietis æternæ principium, pacíſque & felicitatis perennem fontem inuenient. Quapropter Timotheo ſuo tantopere ſtudium adimplendi huiuſmodi muneris Euangelici commendat & inculcat. *Præcipe hæc & doce*, (inquit) *attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ &c. Hæc meditare, in iis eſto, vt profectus tuus manifeſtus ſit omnibus; attende tibi & doctrinæ. inſta in illis. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt.* 1. Timoth. 4. 15. 16.

ACTVS VI.

Præteritorum recordatio, consideratio præsentium, & futurorum præuisio.

VETVS est apud Græcos adagium, πρόσω καὶ ὀπίσω à fronte & à tergo: quod est diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus & futuris conferre. Hoc prudentiæ proprium est, vnde Seneca, lib. 1. de Beneficiis, *Si prudens* (inquit) *fuerit animus tuus, tribus temporibus dispensetur, præterita cogita, præsentia ordina, futura prouide.* quod diu anteà aliis, sed non minùs elegantibus verbis Marcellus in litteris suis ad Annibalem expresserat, vbi ait, Non est tantùm illud sapere, quod ante pedes nunc præsens est, intueri, sed quæ futura sunt præuidere, sumptis præteritis in exemplum. Sapientes sæculi ex diuinis litteris theorema tam insigne vt pleraque alia decerpserunt, Deut. 32. 28. 29. quo Moyses de populi sui imprudentia sic queritur; *Gens absque consilio* (est) *& sine prudentia, vtinam saperent* (præsentia scilicet) *& intelligerent* (nempe præterita) *ac nouißima præuiderent!*

Tria hæc prudentiæ munera prædicator Euangelicus imprimis callere debet, prudentia enim illi summopere necessaria est, quam ideo Discipulis suis Christus Dominus commendauit, Matth. 10. 15. 24. 45. Luc 12. 42. Nihil magis ipsis incutiebat, quàm vt eorum quæ dici ab eo audierant, aut fieri viderant, reminiscerentur. Ex rebus præsentibus docebat futura prænoscere, vt in parabola de ficu florente proximæ æstatis indicio: per signa præcedentia iudicium, aduentum suum monebat coniiciendum esse: Historiam Ionæ, dies Eliæ, Salomonis prudentiam & gloriam, Reginæ Sabba ad eius sapientiam ediscendam accessum, & ex veteri Testamento plerasque alias res gestas sanctorum hominum ad imitandum, impiorum ad euitandum passim illis proponebat. Mysteria sub cortice litteræ, legis & prophetarum significata reserabat, scrutandásque scripturas illis seriò commendabat, & sub parabolarum inuolucris, quas ex rerum præsentium visu vsúque eliciebat, mores efformare, nouissima præuidere & timere, illos admonebat. Denique dabat de prudentia hoc singulare documentum: *Omnis victima sale salietur; bonum est sal, habete sal in vobis*, hoc est prudentiam, qua omnes vestros actus & sermones condiatis. *Marc. 9. 48. 49.*

S. Bernardus serm. de SS. Apostolis Petro & Paulo, hac ex virtute quæ ex tribus considerationibus coalescit, omnem vitæ humanæ œconomiam pendere insinuat. Adducto enim loco Deuter. præsignato, *Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouißima prouiderent!* subiungit; *Sic æternitatis imago reformaretur in nobis, scilicet præsentia moderaremur per sapientiam, præterita per intelligentiam diiudicaremus, nouißima prouideremus ad cautelam.* Et ep. 292. *O vtinam saperes quæ Dei sunt! intelligeres quæ mundi sunt, prouideres quæ inferni sunt! profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt mundi contemneres.*

Hæc est dubio procul summa prudentiæ Christianæ, qua si caruerit Concionator, quicquid dixerit, vel fecerit, insipidum erit, ipséque sal infatuatum, putidum, & ad omnem vsum inutile fiet. *Rerum cælestium prædicatores* (ait S. Hilarius in Matth. can. 5.) *sunt æternitatis velut satores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit, conferentes. Verùm quia conuersioni homo subiacet, & solus beatus qui vsque ad finem in omnibus Dei operibus permanserit; ideo eos sal terræ nuncupatos, monet Dominus in traditæ sibi potestatis virtute subsistere, ne infatuati nihil saliant, & ipsi sensu saporis amisso, viuificare corrupta non possint, & proiecti de Ecclesiæ promptuariis, cum iis quos salierint, pedibus incedentium proterantur.*

ACTVS VII.

Moderatio linguæ.

IN moderamine linguæ prudentiam sitam esse maximam diuina oracula declarant. Prou. 10. 19. *Qui moderatur labia sua, prudentissimus est.* Et c. 17. 27. *Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est ac pretiosi spiritus.* Eccles. 21. 28. *Verba prudentum staterâ ponderabuntur*, vt scilicet æquo pondere & mensura proferantur, nec excessu, nec defectu, à veritate & iustitia, ac pietate deflectant.

Hanc ob causam mystici Scripturæ interpretes, Spiritum Sanctum sub linguarum ignearum imagine cœlitus delapsum, Apostolorum capitibus insedisse existimant, vt tanquam illustri hieroglyfico, significaret, verbum Dei prædicantibus opus esse prudentiâ & sapientiâ in loquendo. Lingua enim super caput vbi mens hominis præsidet, egregiè insinuat linguam prudenter gubernandam, quia non mentem illa, sed mens & ratio eam debet præcurrere, quod adeo verum est vt ipsa humani oris compago, id docere voluisse videatur: nam sicut Anatomistæ asserunt, à cerebro in linguam nerui influunt, quo admonemur, quanta esse debeat linguæ cum ratione connexio, quantúmque in sermonibus prædicatorum hæc necessaria sit, *qui potentes esse debent exhortari in doctrina sana*, & summopere cauere, ne *cui dent vllam omnino offensionem, ne ipsorum vituperetur ministerium.* Tit. 1. 9. 2. Cor. 6. 3.

Socrates lib. 1. histor. Eccles. c. 5. & 6. infausta referens Arianæ hæresis exordia, manâsse hæc refert ex Arrij inconsideratione: qui Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter & prædicator, quædam verba de generatione filij Dei cùm temerè & præcipitanter, sed publicè in Ecclesia præsente Episcopo Alexandro, & toto Clero, ac populo effutiisset: quæstione inde mota, pertinaciter in errore perstitit, nec monitus, Episcopi sui salutaribus consiliis acquieuit: sed à verbis ad facta & scripta progressus, orbem ferè vniuersum suâ hæresi inflammauit. *Accensus est* (inquit Socrates) *modicâ scintillâ magnus ignis, sumptóque ab Alexandrina Ecclesia initio, malum hoc totam Ægyptum ac Libyam & superiorem Thebaïdem peruagatum, imò & reliquas prouincias depastum est.*

Ab hoc exemplo discant Concionatores, nonnisi timoratè, sensatè, & prudenter *in Ecclesia loqui*, neque se supra se efferre sublimibus, & captum suum ac populi, superantibus quæstionibus se & auditores im-

plicare, magis quàm studere proponendis (vt oportet) sobriis, castis & salutaribus documentis. Apostolus totus est in auertendo dilecto suo Timotheo, necnon & Tito eius symmysta, ab imprudenti, infelicique verborum elocutione. Potest peccare in concione prædicator tractando ludicra & profana, hoc vitium à suggestu Euangelico profligat Apostolus, *Profana* (inquit 2. Timoth. 2.) *& vaniloquia deuita; multum enim proficiunt ad impietatem.* Item poëtica fabulamenta, *Ineptas, & aniles fabulas deuita*, 1. Timoth. 4. 7. Denique quæstiones magis curiosas quàm vtiles, *stultas etiam quæstiones* (inquit) *& genealogias, & contentiones, & pugnas legis, sunt enim inutiles & vanæ.* Tit. 3. 9. Quàm etiam sint periculosæ, & plerumque exitiosæ, hac nostra infelici tempestate plus experimento discimus, quàm vllis verbis exprimere possimus. Quo spiritu agantur, nescio: vnum certè scio, *Deum esse Deum pacis non diuisionis.* Linguæ quæ à Spiritu Sancto descendunt *igneæ sunt*, & *sedent super illorum capita*, qui eas recipiunt, eo quod à mente & ratione reguntur, & non aliunde mouentur, quàm ab igne supremæ charitatis, *Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Si igitur linguæ verba irrationabilia effutiunt, & à spiritu contentionis agitantur, à Deo non sunt, nec esse possunt; hic eapropter Bernardi magni gemitus est, quod non immeritò hîc vsurpem: *Non est* (inquit lib. 3. de Consid. c. 4.) *bona arbor faciens fructus tales, insolentias, dissolutiones &c. simultates, scandala, odia &c. inimicitias graues, perpetésque discordias, quæ animas audientium non ducunt ad vitam, sed præcipitant in interitum & perditionem.* At plura dicere gestientem, ipsa charitas non finit, & licèt longè sit à me prudentia, timor tamen concitandi fratres aduersus fratres, ipsáque conscientia quæ Deum timet, motus ciere me impedit, pacem Ecclesiæ sitientem.

Act. 2. 3.

Rom. 5.

ACTVS VIII.

Rom. 12. 16.

Non alta sapere, sed humilibus consentire, & ad audientium captum, sermonem contemperare.*

MAGNVS Gregorius è Petri cathedra hoc docebit, sic enim eloquitur cum singulari qua præcelluit prudentia, in suo Pastorali parte 3. c. 5. *Sciendum est prædicatori, vt auditoris sui animum vltra vires non trahat, ne, vt ita dicam, dum plusquam valet tenditur, mentis chorda rumpatur. Vnde Dominus dicit; quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illi tritici mensuram? per mensuram quippe tritici exponitur modus verbi, ne cùm angusto cordi incapabile aliquid tribuitur extra fundatur: hinc Paulus ait, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam. Hinc Moyses à secreto Dei exiens, coruscantem coram populo faciem velat, quia nimirùm turbis, claritatis intimæ arcana non indicat.* Diu ante ipsum Gregorium, Origenes illud ipsum prudenter admonuerat, hom. 26. in c. 33. Numerorum. *Cùm conderet Deus mundum* (inquit) *innumeras creauit ciborum differentias pro diuersitatibus naturæ animalium: hinc ipsa animalia cognoscunt proprios cibos, & aliis quidem cibis vtitur leo, aliis ceruus, aliis boues, aliis verò*

aues: sed & inter homines sunt quædam differentiæ in appetendis cibis, & alius quidem qui bene sanus est, fortem cibum requirit, si quis verò infirmiorem se sentit & inualidum, delectatur oleribus, & fortem cibum pro sui infirmitate non recipit; si verò sit aliquis paruulus, etiamsi voce indicare non possit, re tamen ipsa nullam aliam quàm lactis requirit alimoniam. Cibus verò rationalis naturæ sermo Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multas paulo antè dedimus differentias, ita natura rationabilis, quæ natura & verbo Dei pascitur, non omnis vno eodémque verbo nutritur, vnde ad similitudinem corporalis exempli, est aliquibus etiam in verbo Dei cibus lactis, apertior scilicet simpliciórque doctrina, vt de moralibus esse solet, quæ præberi consueuit iis qui initia habent in diuinis studiis & prima eruditionis rationabilis elementa suscipiunt, at abscondita mysteria quasi non suum cibum refugiunt, vtpote nec sibi conueniunt: Ita igitur operam ludunt Concionatores, qui rara & curiosa theoremata suis auditoribus proponunt: sublimiúmque rerum tractatione, eos vel in stuporem, vel sui admirationem rapere contendunt: Iam fermè *receperunt mercedem suam*, inanem scilicet iactationem scientiæ, & futilem de se rudium hominum existimationem. At longè deflectunt à scopo prædicationis Euangelicæ, & dum populo illudunt, semetipsos fallunt, Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: iustóque fit iudicio, vt dum oblectantur variis & curiosis argutiis, solida cœlestis doctrinæ scientia careant, gratiæque lumine destituantur. Hinc Dominus ait, *Confiteor tibi pater, quia hæc abscondisti à prudentibus & sapientibus, & reuelasti ea paruulis.*

Matth. 6. 2.

Matth. 11. 25.

§. IV.

De Temperantia.

IVSTITIA *quærit*, (ait præfatus iam pluries S. Bernardus) *prudentia inuenit, vindicat fortitudo, temperantia possidet. Pax itaque & quies est in temperantia: quæ in iustitia litigante, in prudentia inquirente, in fortitudine pugnante non inuenitur.* Vnde est cur illam quæstionem hîc accuratiùs expendamus, quæ disquirit, cur cùm virtutes cardinales non vno semper modo nec ordine à sacris & profanis numerentur: semper tamen temperantia postremum locum obtineat? Ratio genuina huius rei videtur, quod iuxta Philosophum lib. 1. Rhetoricor. c. 9 eæ virtutes cæteris antecellant, quarum latiùs patet vtilitas; patent verò diffusiùs quæ magis vergunt in commune multitudinis bonum: bonum enim publicum (eodem Philosopho teste, lib. 1. Ethicor. c. 2.) diuinius est priuato: quare cùm iustitia & fortitudo (maximè quæ in bello est) Reipublicæ bonum promoueant; prudentia verò virtutes omnes suo imperio dirigat, at verò temperantia spectet bonum priuatum cuiusque: hac ex ratiocinatione non ineptè elicitur, cæteras virtutes huic vni omnes anteferendas, eam verò, loco, dignitate & merito licèt postrema sit, reliquis tamen vim magnam, & decus non modicum concedere.

Lib. 2. de Consid. c. 8. in fine.

Theorema hoc adeo insigne, tamen esse non reor absolutè ve-

rum. Fateor quidem, quòd si ipsam temperantiam eo modo spectemus, quo ab Oratore Romano definitur, lib. 2. de Inuentione, scilicet, *Temperantia est rationis, in libidinem, atque alios non rectos animi impetus, firma & modesta demonstratio;* vel iuxta S. Augustini sententiam lib. 1. de libero arbitrio, *Temperantia est animæ affectio coërcens & cohibens appetitum ab iis rebus quæ turpiter appetuntur.* vel denique iuxta sancti Thomæ documentum 2. 2. q. 141. *est virtus moralis, earum passionum appetitus concupiscibilis, quæ circa delectabilia corporis iuxta sensum tactus in vsu cibi & potus & venereorum versantur, moderatrix.* Tum si iuxta has acceptiones consideratur, priuatam esse virtutem inficiandum non est, proinde neque primam, neque præcipuam. At SS. Patres longè ampliores partes temperantiæ concedunt, volunt enim in qualibet moderatione consistere, & ideo multo plura eidem officia attribuunt: Clemens Alexandrinus 2. Stromat. *Oportet,* inquit, *nos exercere ad ea cauenda, quæ sunt obnoxia vitiis:* at hoc officium esse temperantiæ asserit, vnde concludit, eam esse *donum maximum Dei,* vt quæ medium virtutis teneat, & vitiorum omnes excessus vel defectus vigili cautela, suo à sacrario eliminet. Prosper ideo censet temperantiam chorum ducere virtutum, & qui ea præditus est, illarum ornatu omnium reddere insignem: *Temperantia,* inquit, *temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas: Ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totum tempus ab omni vitiorum tempestate defendit,* lib. de vita contempl. c. 10. Et rursus c. 19. *Temperantia est* (inquit) *quod senioribus reuerentiam exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quod non attollimus immoderatum in collocutionibus sonum, quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, sed detrahentes æquanimiter sustinemus.* Qua ex doctrina liquet hanc virtutem lumen & decus esse omnium cæterarum: hácque si ideo Concionator sit præditus, æquo iure magisterium virtutis ipsum posse profiteri, quarum in se exhibebit omnibus numeris exemplar absolutum; cuius archetypum in Christo præfulgentem, suspiciendum esse, S. Bernardus exponit serm. 22. in Cantica: *Incassum quis laborat* (ait) *in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina seminarium prudentiæ, cuius misericordia opus iustitiæ,* CVIVS VITA SPECVLVM TEMPERANTIÆ, *cuius mors insigne est fortitudinis.*

Sed S. Ambrosius lib. 1. Offic. c. 27. aliqua temperantiæ munera assignat, quæ licèt ea virtus, vt omnium collectiua, Christianis omnibus debeat esse communis: Doctori tamen Ecclesiastico, seu prædicatori Euangelico eam maximè indicant conuenire. Ait enim: *In temperantia maximè tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis*

gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur. Quid enim Concionatori sacro aptius conuenire potest, quàm animi tranquillitas, cùm eius sit officium, præconium pacis, omniúmque perturbationum animi moderatio? si decorum vsquam seruandum est, vbinam magis quàm in Ecclesia, quàm in Cathedra veritatis? si mansuetudinis studium debet in quouis Sacerdote elucere, quanto magis in eo qui Christi non modò doctrinam prædicat, sed & mores docet, sedulo mentis affectu, esse imitandos; *Discite à me* (dicit ipse Christus) *quia mitis sum & humilis corde.*

Cæterùm S. Augustinus lib. de morib. Ecclesiæ c. 21. eximiè docet, & hanc esse virtutis temperantiæ functionem, vt curiositatis pruritum cohibeat, *Curiosi esse prohibemur,* (inquit) *quod magnum temperantiæ munus est.* Curiositas innatum ferè nobis, at inquietum malum est, quod humanã mentem continuo fluctu cogitationum agitat, rerúmque alienarum importunum facit hominem scrutatorem, suarúmque ipsarum obliuiosum. Curiosus enim animus quanto fit peritior alieni meriti (ait S. Gregorius hom. 36. in Euangelia) tantò magis fit ignarus sui. Quamobrem scitè ait S. Augustinus, *Omnem indoctum curiosum esse, & cùm seipsum ignoret, cupere tamen omnia cognoscere*, lib. de Mirab. Script. & lib. Confess. 10. c. 8. Et verò non mirum est, cur curiosus verè doctus esse non valeat: tot enim externarum rerum varietatibus, quin & contrarietatibus distrahitur, vt vix in obiecto possit vno fixus tantisper consistere; dum enim mox ad aliud diuagatur, prioris obliuiscitur, nec menti eius impressum hærere potest, quod raptim & in momento aspectum, minimè comprehenditur. At tria sunt vitia curiositatis, quæ Concionatori multum officiunt. 1. est *curiositas verborum*, quam euitandam sapienter Plato * censet, eo quod cùm selectorum verborum accuratiori indagini ac sermonis pompæ indulget orator, minus fit solidæ ratiocinationi intentus. 2. est *prurigo scrutandi arcana quæ Deus occulta esse voluit* *. vt sunt prædestinationis, gratiæ, & iustitiæ Dei profundiora mysteria. 3. est *pudor proferendi populo simplicem Christi doctrinam quoad fidem & mores.* Multi enim *plus student* (ait S. Bernardus) *alta quàm apta proferre, & erubescunt plana & humilia; vt hæc solùm scire videantur.* Quot mala hæc pestis, quæ hoc tempore latè apud concionatores serpit, Ecclesiæ intulit ac quotidie infert, prudentibus nequit esse incognitum. At sapientissimorum Antistitum Ecclesiæ officij ac curæ fuerit huic tam exitioso contagio occursum ire, prædicatoribúsque præcipere, vt muneris sui memores sic temperatè se gerant, vt Christi fidelibus puram eius doctrinam, quæ fidem & mores maximè efformet, planè & perspicuè, reiectis ad scholas Theologicas, quibusque magis arduis quæstionibus vel problematibus, minùs ad salutem omnium necessariis, proponere & exponere studeant. Aliàs si parere tam salubribus monitis, imò iustis & piis iussionibus paruipenderint, *vigore planè Sacerdotali*, (vt verbis S. Cypriani vti liceat) obedire compellantur.

* *de Regno.*

* *S. Prosper hoc notat lib. de vocat. gentium.*

ARTICVLVS V.

De reliquis virtutibus Concionatori necessariis.

IN Episcopali Panoplia, & Clericali quæ iam typis excusæ publicam in lucem prodierunt, hácque Panoplia Sacerdotali, de virtutibus quæ Clericum, Sacerdotem & Episcopum decent, iísque ratione sui ordinis ac gradus sunt necessariæ, propriis locis disseruimus. Sed & de virtutibus quibus qui Catechesim Christianam docet, debet præditus esse, vt tam salutari officio dignè & vtiliter defungatur; in ipsa Panoplia Clericali * didacticum expressimus indiculum, quo ostendimus Catechistam imprimis Doctrinæ Christianæ oportere esse scientem, vnáque factorem verbi, pium, prudentem, lenem & affabilem, patientem, fortem, & in munere suo perseuerantem. Has profectò dotes si concionator ab ipso limine profitendæ ad docendum Catechesis Christianæ imbuerit, atque in progressu prædicandi quo par est affectu excoluerit; Vix est quòd ampliorem in eo exigam virtutum, quæ muneri suo conferunt apparatum. Nihil igitur hoc loco superesse videtur, quàm media quædam subiunctum ire, quibus has virtutes vel comparare possit, vel si has iam fuerit adeptus, easdem queat auctiores facere.

* *Part. 1. lib. 8. de exercitiis pietatis c. 7. seu 7. Gradu, cuius titulus est* Catechesis Christiana, *p. 430. ad 439. inclusiuè.*

Primum medium suggerit S. Basilius in c. 1. Isaiæ, & in 1. Ps. Dauidis, scilicet recessionem à vita flagitiosa: **Principium* (inquit) *recuperandorum bonorum, est recessio à malis; Declina à malo & fac bonum, si enim statim proposuisset tibi perfecta, pigriùs ea aggressus fuisses; nunc verò iis quæ faciliùs comprehenduntur te assuefacit, quo maiori animo sequentia aggrediaris. Vt enim in scala primus ascensus est à terra discessio, ita in diuina politia, principium progressus, secessio est à malis.*

* Ἡμεῖς δὲ κἀκεῖνο λέγομεν, ὅτι πρὸς ἀρχὴν τῆς ἀναλήψεως τῶν καλῶν ἡ ἀναχώρησις τῶν κακῶν. ἔκκλινον γάρ, φησιν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν. σοφῶς σου καὶ εὐτέχνως προσάγων ἡμᾶς εἰς ἀρετήν, τὴν ἀναχώρησιν τῆς κακίας ἀρχὴν ἐποιήσατο τῶν καλῶν. εἰ γὰρ εὐθὺς προέβαλέ σοι τὰ τέλεια, ἀπώκνησας ἂν πρὸς τὴν ἐγχείρησιν· νῦν δὲ τοῖς εὐληπτοτέροις σε προσεθίζει, ἵνα κατατολμήσης τῶν ἐφεξῆς, &c. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῆς κλίμακος πρώτη ἀνάβασις, ἡ ἀπὸ γῆς ἀναχώρησις· οὕτως ἐπὶ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας ἀρχὴ προκοπῆς ὁ χωρισμὸς τοῦ κακοῦ. *S. Basil. in Psal. 1. sub medium.*

Secundum est mortificatio, vel excidium omnium prauarum cupiditatum huius mundi, vt ipse docet S. Basilius hom. in Ps. 61. *Beatus* (ait) *qui omni spe rerum huius mundi, seipsum orbauit, ac in solo Deo omnem spem fixit; diuina autem gratia vix digni esse possumus: si priùs eas perturbationes, quæ prauitate sua animos nostros infecerunt, non exegerimus. Vidi igitur medicos non priùs præbentes salutaria medicamenta, quàm antè vomitionibus eam materiam, quæ morbum gignebat vacuam fecissent, quam sibi ipsis ex praua victus ratione homines intemperantes aggregarant. Verùm & vas si re aliqua malè olente vnctum fuerit, & non elutum, recipit vnguenti influxionem, proinde necessarium est, vt ea quæ priùs insunt effundantur, vt posteà possint recipi quæ inducenda atque inferenda sunt. Omnibus quidem adest Spiritus sanctus, sed solummodò illis, qui à perturbationibus sunt vacui, propriam virtutem imprimit suam.* Idem sanctus Pater in Asceticis, *Fieri*, inquit, *non potest, vt id rectè cui studemus perficiatur, si animus in diuersas distractus fuerit curas, sicut ipse Dominus declarauit dicens, Nemo potest duobus dominis seruire.*

Tertium ex axiomate S. Ambrosij elicitur, in Ps. 118. *Nulla sine labore virtus est.* Cui subscribit S. Hieronymus ep. 13. ad Paulinum, *Nihil sine magno labore, vita mortalibus dedit.* Præcinens verò ambobus dixit

dixit eleganter Lactantius, lib. 3. diuinar. instit. *Hoc vno beati hac in vita esse possumus, si fugientes illecebras voluptatum, solique virtuti seruientes, in laboribus miseriisque viuamus, quæ sunt exercitia & corroboramenta virtutis; si denique asperam illam vitam difficilémque teneamus, quæ nobis ad beatitudinem patefacta est tam Christi verbo; nam regnum cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud: quàm exemplo; Oportuit enim Christum pati, & ita intrare in gloriam suam.*

Quartum medium ad virtutem strenuo labore comparandam, est *Spes copiosæ remunerationis*, nullus enim *labor durus, nullum tempus longum videri debet* (ait S. Hieronymus) *quo gloria æternitatis acquiritur.* Certè omne opus leue fieri solet cùm eius præmium cogitatur, & spes præmij solatium fit laboris. Tanto magis excitat merces ad laborem & virtutem, quanto maius est quod proponitur & speratur præmium. Pulchrè ad hæc Cassiodorus lib. 2. epp. *Nutriunt præmia virtutes, nec quicquam est, quod non ad morum summa nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conscientia teste laudatur.* Non sunt audiendi qui virtutem duram & quasi ferream esse volunt, nam præmium & decus virtutis, longè laborem & æstum quibus paratur, transcendit ac superat.

Quintum medium, est *Dei timor*, iuxta illud Ps. 110. *initium sapientiæ timor Domini.* Per timorem Dei etenim (ait egregiè Cassianus lib. 4. Institut. c. 39.) *& vitiorum purgatio, & virtutum custodia, his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Vnde & S. Bernardus, *Sicut securitas,* (inquit) *vel desidia causa est & mater omnium delictorum: sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum.* Et ideo Isaias in timore Dei ponit diuitias salutis, c. 33. Et ipsum timorem esse thesaurum sapientiæ & scientiæ Dei, quæ est scientia Sanctorum, dicitur Sap. 10. qua edocti Deum religiosè colunt, voluntatem eius inquirunt, ad mandata eius seruanda impelluntur, vitia odio habent, virtutes diligunt; quæ sunt mundi, fastidiunt, ad superna per ardens desiderium rapiuntur.

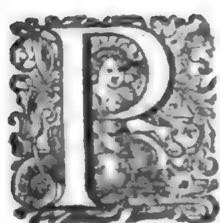
Sextum, est *exemplorum quæ nobis Sancti, ad imitandum reliquerunt attenta consideratio.* S. Gregorius ad illa verba Iob 36. *Qui effundit imbres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt: Nubes viri sancti* (inquit lib. 17. Moral. c. 5.) *& Apostoli sunt imbres quæ * desuper aërem prætereunt; si in cœlum oculos attollimus, non cœlum, sed ipsas intuemur &c. Quia intellectus noster ad diuina transire non sinitur, nisi priùs per exempla Sanctorum præcedentium formetur, vnde aliàs dicitur, illuminans tu mirabiliter à montibus æternis &c. Ex æternis enim montibus Deus nos illuminat, quia per admirabilem vitam Patrum radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce cùm præceptis cœlestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum Patrum vestigiis iuuamur: admirantes Abrahæ obedientiam, patientiam Isaac, labores Iacob, castitatem Ioseph, mansuetudinem Moysis, constantiam Iosue, benignitatem Samuelis, misericordiam Dauid &c. More enim nubium extensa super nos Patrum vitâ tegimur, vt ad fructum fœcundi germinis infundamur.* At de hoc medio, ad virtutem comparandam quàm efficaci, satis superque dictum in Martyrologij nostri Gallicani Analectis; in cuius etiam contextu innumera

* *nubes*

ad singulas virtutes exempla suppetunt, & ipsorum exemplorum copiosi fructus, quos pij imitatores Sanctorum perceperunt, ex ipsorum assidua meditatione, affatim expromuntur.

CAPVT X.

De Sede, seu Cathedra Prædicatoris.

PRÆCLARE, vt cætera semper, præcipuus Ecclesiæ Doctor, Augustinus admonuit in prol. lib. 1. de Doctrina Christiana; sic complacuisse Deo, vt homines, per homines, quæ sunt salutis docerentur; ideóque summopere esse curandum vt qui docetur, humiliter discat, & qui docet, sine superbia & inuidia tradat, quod ipse à Domino accepit.

Hoc axiomate posito, aliud subiiciam, quod est huiusmodi. Euangelium è sursum esse. Iam olim mos in Ecclesia obtinuit, vt cùm Diaconus in incruento Missæ sacrificio, Euangelium lecturus esset conscenderet pulpitum, vel ambonem, qui locus erat editior, vt à Deo desuper datum salutaris huius doctrinæ munus, omnibus circumquaque audientibus significaretur: vnde illud Cypriani lib. 4. ep. 5.
» Quid aliud quàm super pulpitum, id est tribunal Ecclesiæ oporte-
» bat imponi (Confessor scilicet strenuus, qui perductus ad iudicem,
» spretis superatísque tormentis, fidei præconium intrepidè protulerat)
» vt loci altioris celsitate subnixus, & plebi vniuersæ pro honoris sui
» claritate (id est pro ordinis gradu spectabili) conspicuus legat præ-
» cepta Euangelij Domini. Quæ idem B. Cyprianus lib. 2. ep. 5. *sublimia verba* eleganter appellat: tum videlicet quòd diuina & planè cœlestia, vt pote de supernis accepta; tum quod ad æterna laborum piorum præmia Christi pugiles excitant & prouehunt, hæc ipsa esse pietas Christiana profitetur. Eadem igitur ratione, qui Euangelium prædicabat, ac qui recitabat è libro, sublimiori in loco consistebat: nec enim id solum fieri mos erat, vt commodiùs Euangelizator à circumstantibus audiretur, sed vt etiam doctrinæ quam annunciabat, cœlestis origo, & ipsius Concionatoris qui diuinus est nuncius, dignitas cuique innotesceret. Quò spectare videtur illud Isaiæ prophetæ, *Super montem excelsum ascende, tu qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Jerusalem.* Vnde ipse Dominus, qui ad hoc vnctus & missus suo à Patre erat, vt annum placabilem prædicaret & euangelizaret captiuis indulgentiam, darétque lugentibus tam diu desideratam consolationem: passim *docebat in monte* vt eminentiori loco residens doctrinam salutis generi humano, sito in infimis, sed ad sublimia efferendo, dispensaret; quemadmodùm præfatus notat S. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte sub initium, vbi etiam admonet, docendo in monte non stetisse, sed sedisse ad indicandam diuini Verbi prædicatoris dignitatem: *Docet* (inquit) *in*

Isa. 40. 9.
Ibid. 61. 1.
Luc. 4. 18.

monte : sedens autem docet, quod pertinet ad dignitatem Magisterij.

Et verò inter Hebræos hic vetus mos obtinuit, vt Magistri docendo sederent : quo ex vsu & ipse Christus omnium Doctorum summus didascalus adhuc dum esset puer duodennis repertus est à parentibus suis in templo sedens in medio Doctorum, audiénsque & interrogans eos, subindéque ad eorum postulata respondens, ita vt omnes qui aderant plurimùm mirarentur. *Luc. 2. 46. 47.* Postquam autem vir factus est & cœpit euangelizare regnum Dei, cùm doceret populum semper sedere consueuerat, Luc. 4. 20. *Ingressus Synagogam Nazareth, accepit librum Isaiæ Prophetæ, & vt reuoluit illum &c. sedit.* Et cap. 5. Cùm ascendisset in nauim Simonis, *sedens docebat de nauicula turbas.* Et Ioan. 8. 1. *Venit diluculo in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.* Erant enim in templo cathedræ pro eorum sessione qui populum docebant, vt colligitur Marc. 12. Luc. 11. & Matth. 23. dicebat ipse Dominus, *Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi dicunt & non faciunt : Omnia ergo quæcumque dixerint vobis seruate & facite.* Ad quæ verba S. Hieronymus lib. 4. Comment. in Matth. c. 23. *Per Cathedram* (inquit) *Dominus doctrinam legis ostendit, vnde & illud quod dicitur in psalmo, In cathedra pestilentiæ non sedit : Et, cathedras vendentium columbas euertit, doctrinam debemus accipere.* Ideo Apostoli vbi locus commodus erat, in cathedris sedentes euangelizare solebant. Asseruatur adhuc Romæ in Basilica Vaticana cathedra lignea, in qua S. Petrus docendo sedisse perhibetur : sicut Ierosolymis fuisse custoditam magna cum reuerentia cathedram Iacobi Apostoli, suo adhuc tempore, testatur Eusebius Cæsariensis lib. 7. de vita Constantini, c. 19. quin & conseruatam reperimus, etiam apud veteres, cathedram S. Marci, Petri ipsius apicis Apostolorum discipuli : in qua successores ob cœlestem inde micantem mirum splendorem, insidere non audebant. S. Clemens ep. 1. ad Iacobum, (seu potiùs Simeonem) fratrem Domini, cathedræ meminit, assumens hoc nomen pro Episcopatu vel Sacerdotio, quia scilicet munus docendi primario iure competit Episcopo, deinde Sacerdoti. Quo fungendo Stephanus Papa cùm synaxim explesset, ab emissariis Valeriani sedens in cathedra sua deprehensus, ibidem capite amputato, cathedram ipso suo sanguine consecrauit ; quam eius cruore conspersam fideles reuerenter cum eius corpore in cœmeterio Calisti condiderunt. Tempore persecutionis solebant pastores & fideles in cryptis & speluncis, aliisque campestribus latibulis ad sacra conuenire ; & ibi Episcopis, cathedræ ad docendum plebem excidebantur. Quo ex more etiamnum visitur in Parœcia de Macoso prope Agennum, S. Caprasij Pontificalis cathedra in grandi excisa lapide, sub hiatu speluncæ, in qua exterritos fideles ad se confugientes, verbi diuini pabulo recreabat, quemadmodum in Supplemento Martyrologij Gallicani notauimus 5. *Idus Iunij.* Post sedatos atros persecutionis turbines, Præsides Ecclesiæ insigniores cathedras habuerunt, in templis enim vbique ædificatis, & sedes Pontificales & cathedras

doctrinales, eis extruxit iam toto orbe triumphans pietas Christiana. Hinc Cassiodorus in Psal. 1. *Cathedra propriè doctoribus datur: sicut etiam iudicum tribunal, & solium Regum proprium esse memoratur.* Sidonius tamen vt tribunalia à cathedris distinguit: ipsas cathedras doctrinæ discriminat, à cathedris altarium lib. 7. ep. 9. sub finem. Sedes istæ Episcopales erant absides gradatæ, seu cathedræ velatæ, quarum meminit S. Augustinus ep. 203. ad Maximinum. Cathedræ verò è quibus sedendo prædicabant, dicebantur suggestus, pulpitum, ambo. Hinc illud Socratis de sancto Ioanne Chrysostomo, *Episcopus residens super ambonem, vbi solebat priùs verba facere, homiliam increpatoriam fecit*, lib. 6. cap. 5. S. Ambrosius oratione de non tradendis basilicis, cathedras Ecclesiasticas hinc collectiuè sumit, & pro tribunali sacro, & pro ambone Euangelico, *Quid sunt* (inquit) *cathedræ, nisi honores*, scilicet Ecclesiæ? Quamobrem in earum ambitores acriter inuehitur S. Gregorius Nazianzenus orat. 8. quæ est in laudem S. Basilij. Eodem spectat illud Beati Apostoli Petri apud Clementem loco præsignato: *Cathedra eum qui cupit eam & audacter expetit, non requirit, sed ornatum moribus & verbis eruditum.* Cæterùm Diaconis cùm absente Presbytero verba ad populum faciebant, fas non erat è cathedra vel superiori loco sermocinari. Notat ex veteri disciplina Petrus Blesensis ep. 123. & 141. quin idipsum insinuat S. Anselmus in c. 4. epist. ad Ephes. Nam nec eis propriè prædicare concessum erat, sed dumtaxat homilias SS. Patrum populo recitare, vt liquet ex can. Concilij II. Vasensis: at catechizare proprio illis iure competebat, vt ex Schola Apostolica docet & testatur S. Dionysius lib. de Eccles. Hierarchia, vbi scribit Ministrorum primum (quem Archidiaconum vocitamus) Catechumenis præfuisse. Porrò non est quòd quis hîc obiiciat primò dicta, hoc in capite, posterioribus aduersari, quòd è pulpito seu ambone dixerim antea Diaconum, supremo loco ab altari eminentem, consueuisse iam olim recitare Euangelium: postmodum verò fas illi non esse asseram, è loco superiori, quem veteres analogium, dicterium, cathedram, ambonem &c. appellabant, populum docere. Verumenimverò ista duo rectè conueniunt: nam aliud est Euangelium legere in sacrificio, aliud autem ipsum Euangelium prædicare & explicare populo, pro suggestu. Diaconum solenniter in Liturgia Sacerdoti ministrantem diximus ex officio consueuisse Euangelium è sublimi loco legere, qui ideo dicebatur lectorium (hinc illud Anastasij in Leone IV. *Fecit lectorium argenteum*) At ei non licebat conscendere ambonem, analogium, cathedram ad prædicandum & exponendum populo Euangelium: hoc enim munus prædicationis Euangelicæ proprium Episcoporum, & subinde Presbyterorum erat. Vnde est quòd corruptos mores huius sæculi doleamus, dum videmus non tantùm Diaconos, sed etiam Subdiaconos, imò minores Clericos eò audaciæ prosiliisse, (conniuentibûs passim iis ipsis, quos tantam temeritatem vigore planè Sacerdotali compescere oportebat) vt publicos suggestus, subli-

mes Ecclesiarum cathedras conscendere non vereantur; atque hinc etiam circumstanti Sacerdotio, magistratibus, & populo solenniter Euangelium prædicare, insidendo cathedræ, operto capite, & ea auctoritate, qua Episcopus vel Sacerdos munus hoc Apostolicum obiret: cùm sacri canones Diaconum sedere in medio Presbyterorum districtè prohibeant, ac modestiæ memorem esse & sui gradus (qui ad ordinem principantem non spectat, sed solùm ad ministrantem) mensuram tenere sancti Patres grauissimis monitis passim adhortentur. sed adolescentuli illi prædicatores æstu præcipiti abripiuntur, pruritúque feruent sese ostentandi mundo: vnde supramodùm se efferendo, de cathedra veritatis faciunt *ostentorium* vanitatis: quo nomine etiam (fortè propter hos effrenes ausus, pudendósque illorum ambitus) locus ille sublimior, è quo Sacerdotes diuinum Euangelium populo prædicant & exponunt, iam pridem cœpit appellari, vt videre est apud Basilium Seleuciensem lib. 2. de Thecla: qui cum altero eiusdem tituli à Petro Pantino Decano Bruxellensi, Latinus factus, typísque Plantinianis editus in lucem anno 1608. prodiit.

Verùm hîc est quòd Sacerdotes admoneam: quamuis liberior ac illustrior pateat illis, quàm Diaconis, ad populum docendum aditus: non esse tamen, cur de loco sublimiori adeo extollantur. Non dicam cum Bernardo ad suum Eugenium: *Gloriaris de cathedra: specula est non solium:* sed quod scribit præfatus Sidonius ad Claudianum lib. 4. ep. 3. *Nobis autem grandior audacia, si vel apud municipales, vel cathedrarios oratores, aut forenses rabulas garriamus.* vbi per *Cathedrarios oratores* non eos qui hoc gradu digni sunt, intelligit: sed eos qui nescio quo typho superbiæ oratoriam artem infeliciter profitentur: & oratorum famam dum ambiunt, nihil minus quàm huic muneri satisfaciunt, cuius immeritò præseferunt facultatem. Quo acumine iamdudum Seneca, Cathedrarios Philosophos, veris & ingenuis opponebat, lib. de Breuitate vitæ. *Solebat*, inquit, *dicere Fabianus: Non ex iis cathedrariis Philosophis, sed ex veris & antiquis.* Caueant hoc quæso prædicatores nostri, qui in altum locum conscendunt, ad diuinam doctrinam populo annunciandum: *Cathedrariorum oratorum* ambiguum nomen, quin & non obscurum temeritatis indicium, ausibus adeo miserandis sibi comparare: Studeántque potiùs Oratores Christianos esse, quàm Cathedrarios dici. Quòd si de loco sublimiori, quod vice Christi obtinent (dum prædicant eius Euangelium) gloriari nihilominus voluerint, per me non stabit, quin etiam eo titulo glorientur, dicentes cum Apostolo: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Memores sint enim eiusdem Apostoli, præclari istius documenti: *Nihil me arbitratus sum scire inter vos, nisi Iesum Christum crucifixum.* Christi autem crucifixi cathedra, fuit ipsa crux, in qua Apostolus omnem gloriam suam reponebat. Hinc scitè dictum S. Bernardi: *Crux patientis, cathedra fuit docentis.* Ex hoc enim excelso loco, Christus quidquid gratiæ, veritatis & salutis erat, nos affatim edocuit. Quamobrem piè, & eleganter suo more magnus Augustinus, de hoc Christi suggestu, ad cu-

Gal. 6. 14.

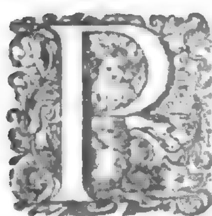
1. Cor. 2. 2.

* S. Augustinus vbi tractat dictum hoc Apostoli ad Galatas: *Mihi absit gloriari nisi in cruce D. N. Iesu Christi.*

ius exemplum erecta est Euangelici prædicatoris cathedra, dixit: *Crux quæ grande ludibrium est impiis, grande piis est mysterium. Igitur vnde mundi Philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit. Quod illis visum est stultitia, Apostolo factum est sapientia & gloria* *. Sit igitur crux Christi prædicatio nostra: in eáque omnis nostra exaltatio, decus, & gaudium.

CAPVT XI.

De scientia Prædicatoris.

PAVLVS Apostolus vas electionis dictus, quia legis & Scripturarum Sanctarum erat armarium, tuba Euangelij, vox Christi & flumen eloquentiæ Christianæ: cui præ omnibus *Sanctis data est gratia hæc, Euangelizare in gentibus inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi à sæculis in Deo* *; Paulus, inquam, ille, qui à Christo positus est *Prædicator & Apostolus, Doctor gentium in fide & veritate* *, factus repentè de Saulo Paulus, singulari diuinæ omnipotentiæ ac misericordiæ indicio; sub ipso ferme exordio suæ conuersionis, raptus in cœlestia, (vbi, sicut placet quibusdam notæ insignioris Theologis, diuinam, exiguo licèt interuallo, intuitiuè contemplatus est essentiam;) ansam nobis præbet inquirendi cur tam properè, adeóque in ipso melioris vitæ limine, ad superna regna intuenda fuerit admissus? Te Lectorem pium hoc circa non morabor. Ratio est in promptu. Quia destinabatur gentium Magister, qui latissimè per vniuersum orbem Euangelium disseminaret, Christíque nomen vt Dominus ipse statuerat portaret coram gentibus & regibus, & filiis Israël. Act. 9. 15. Quasi igitur beatorum donatus vrbe, (vnde dicebat, *noster municipatus in cælis est*) sub ipso tyrocinio monebatur, cœlestem se deinceps vt in omnibus ciuem probaret. Nihil igitur de iis quæ mundi essent cogitaret, non conniueret ad sensuum lenoncinia, non ad regnorum pompam, non ad carnis blandimenta, non ad mundi placita: sed omnia floccifaceret & computaret (sicut ipse postmodum dixit) vt stercora, nisi Christum, cui animas lucrifaceret, & in cuius encomiis vnicè disceret gloriari. Eapropter eum cœlestem omnino apparere expediebat. Siquidem quomodo mundum vniuersum doctrina & instructione ad Christi fidem traduceret, nisi populi & populorum apices, super humanum, aliquid in eo considerâssent? Non ita certè ad vocis eius tonitruum nationes deserta auorum religione, noua amplecterentur instituta, desertísque opibus, deliciis, honoribus, mutato natiuitatis solo, eremum replerent sacrorum Anachoretarum impolluta examina, nec ita alacri animo post auditam eius prædicationem ad extrema pro fide certamina, ad cruenta scilicet martyria tanto ardore cucurrissent. Sed cùm homines intuebantur eum humana omnia parui-

* S. Hier. in ep. ad Paulin. sup. libros Bibl. & ep. 61. ad Pammachium.
* Ephes. 3.
1. Tim. 2.

S. Thom. lect. 8. in cap. 12. ep. 2. ad Cor.

pendentem, viri studia vniuersa in Deum tendere, conciliabat vitæ tenor, vóxque plusquam Angelica vim eius sermonibus planè mirabilem. *Paulus in paradisum raptus* (ait ad hoc appositè S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechef. 14.) *audiuit sanè ineffabilia verba &c. Descendit autem rursum, non quòd dignus non esset conuersatione tertij cœli, sed vt gustatis cœlestibus, & honoratus descendens* (vt Angelorum conciuis & Dei domesticus, ac nuntius generalis) *Christum prædicaret.*

A puero elementa scientiæ mundi didicerat, atque ad pedes Gamalielis edoctus fuerat in Legis & Prophetarum arcanis: tamen posthabitis his omnibus humanæ scientiæ principiis, vnius se nouæque & mundo inuisæ ac exosæ scientiæ professorem, declarauit: *Et ego cùm venissem ad vos* (inquit 1. Cor. 2. 1.) *non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ: non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* Compendium hoc est vnicum Philosophiæ Christianæ, imò totius meæ doctrinæ promptuarium. Quis non stupeat audire tam absurdæ, vt videtur, doctrinæ professorem, qui in ea tamen ita gloriatur, vt cæteras omnes scientias, & disciplinas in quibus genus humanum præcipuum vitæ decus & fulcimentum constituit, floccifaciat?

Sunt sanè diuersa scientiarum genera; nam est scientia speculatiua & practica, seu intellectiua & moralis. Insuper scientiæ sunt quædam rationales, scilicet grammatica, logica, rhetorica, poëtica, oratoria: quædam reales, vnáque speculatiuæ, vt sunt mathematica, physica & metaphysica; & quædam solùm operatiuæ, vt sunt omnes factiuæ artes. Corinthi omnes istæ scientiæ in vsu & splendore erant, maximè autem vigebant philosophia & eloquentia. Se inermem ab iis præsidiis hanc celebrem vrbem aggressum Apostolus fatetur; imò inde gloriatur: *Et ego cùm venissem*, inquit, *ad vos fratres, non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ*; scilicet humanæ, quæ apud vos variis ex titulis rutilans summo est in pretio. Sunt qui velint Apostolum hîc non absolutè, sed comparatiuè tantùm loqui; nec enim se inscium prorsus litterarum sæcularium sentiebat: at se cum illis qui Corinthi erant mundi sapientibus, oratoribus & philosophis, non ideo in his disciplinis comparari posse arbitrabatur; fuisse tamen doctum in humanis disciplinis hinc eliciunt, quod aliquoties poëtas citauerit, vt Tit. 1. 12. versum Epimenidis, *vbi suprà.*

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

quod Faber Stapulensis pari carmine Latino expressit,

Gnossius vsque loquax, mala bestia, viscera pigra.

Citat idem Apostolus Act. 17. Arati hemistichium in Phænomenis.

. . . . . . τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. *Ipsius enim & genus sumus.*

At S. Chrysostomus secus opinatur: siquidem hom. 6. super 1. ad Corinth. latè docet Apostolum, vt collegas eius, fuisse humanarum scientiarum, maximè autem philosophiæ & rhetoricæ, ac præcipuarum quæ in singulari mundi luce sunt, imperitum; *Ostendit* (inquit, scilicet Paulus in isto capite,) *quod non solùm docuit Deus mundum per doctos & peritos, sed etiam indoctos & imperitos vocauit. Non solùm enim*, inquit, *disci-*

puli erant indocti, sed ego quoque qui prædicabam. Vnde Paulum ipsum, idem Chrysostomus subiunctim compellat: *Quid, dic quæso, si venire voluisses in sublimitate sermonis, potuisses-ne? Ego quidem si voluissem non potuissem. Christus autem si voluisset, potuisset: sed noluit, vt trophæum fieret præclarius: igitur hoc non siuit Christus, quia non expediebat.*

Nec ductum ex citatione Poëtarum facta signatis locis ab Apostolo, argumentum est efficax: vna enim hirundo non facit ver. Raro autem Paulus poëtas allegauit, nempè Epimenidem & Aratum, at hos quidem semel tantùm & obiter. Multi sunt apud nos litterarum humanarum ignari, qui tamen aliquem versum, vel sententiam quam tritiore vsu proferri Latinè audierunt, memoriter tenent, & vbi occurrit occasio, illam recitant vt plurimùm appositè: Doctos tamen & versatos hos in oratoribus & poëtis, proptereà nemo prudens dixerit. Hebraïcarum litterarum peritiam in Paulo agnoscimus, quam imbibisse ipse testis est ad pedes Gamalielis, vnde euasit ardentior zelator Iudaïcarum theoriarum & praxeωn. Aliquam etiam habuisse Græcarum litterarum notitiam, ipsum quantumuis religione Iudæum, tamen in Tharso Ciliciæ natum, & origine ingenuum, vtpote Romanum ciuem, non grauatè concessero. At quid hoc ad ipsarum scientiam, quam potuerit tanto cum nomine profiteri, vt de palma eruditionis, vel eloquentiæ, cum philosophis & oratoribus qui Corinthi, & passim in Græcia florebant, posset pari gloria eruditionis contendere? Nec est quòd quis obiiciat, infusam Apostolis per Spiritum Sanctum linguarum omnium notitiam, tam quoad vsum, quàm habitum: siquidem hanc cognitionem ipsis indidit Spiritus Sanctus, non quoad pompam & splendorem, sed quoad vsum dumtaxat necessarium & ipsorum ministerio congruentem, quod animarum conuersionem spectabat, & quod per fidei prædicationem impleri oportebat, cuius mysteria penitus sapientibus huius sæculi incognita erant; quapropter non poterant eorum ex libris delibari. Sic de scientiis, fateri debemus, per Spiritum sanctum donum scientiæ Apostolis omnibus fuisse impertitum; sed quid hoc ad sæcularium scientiarum influxum? Si quis petierit à Theologis, quid est scientia, vt est donum Spiritus sancti? Respondet ex eorum schola Gersonius part. 2. de septem donis Spiritus sancti, *Esse lumen spirituale acceptum à Deo, in quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam, per quos sanctè & meritoriè viuamus.* Ad hoc igitur acceperunt Apostoli donum scientiæ diuinitùs infusum: insuper ad intelligentiam sacrarum Scripturarum: *Aperuit enim illis sensum, vt intelligerent Scripturas,* (Marc. 24. 45.) vt omnia fidei mysteria nossent, vt eadem docerent & prædicarent, hócque modo *omnem intellectum captiuarent in obsequium fidei, non per inanem philosophiam, neque per mundi sapientiam, neque per sublimitatem sermonis.* (2. Cor. 10. 5.) Ideo Apostolus se vt collegas suos, nihil scire de iis ex quibus mundi Sapientes superbiunt & inflantur, grauiter asseuerat. Vnum se theorema, in quo omnis sua doctrina continetur, scire & profiteri testatus: *Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* Quasi diceret, non aliam existimaui veram scientiam, & quæ digna

digna esset quæ à me ad sanguinem vsque & vltimum vitæ spiritum prædicaretur & defenderetur, atque ab omnibus hominibus patulis vlnis exciperetur, vt in qua sola est omnium salus & felicitas, quàm eam quæ est de Iesu crucifixo Saluatore nostro. Vnde me ita gessi inter vos ab omni gloria humanæ scientiæ, & mundi sapientiæ abhorrentem, vt simpliciter sicut alij Apostoli prædicarem, tantùm *Christum crucifixum.* Non quòd alia fidei mysteria non annunciauerim, sed quòd præcipuè docuerim & inculcârim cum feruenti fidei & charitatis spiritu, *in vna Christi cruce esse gloriandum*: hinc sperandam esse iustitiam & salutem: ad hócque consequendum, crucem Christi amplectendam esse, patientiam, humilitatem, obedientiam, charitatem eius imitandam, & vitia crucifigenda ab omni homine, qui iustus in hac vita, & beatus in futura esse voluerit. Hoc Pauli & cæterorum Apostolorum prædicationis est verum & genuinum compendium, imò fundamentum, primúmque principium, ac etiam fons & riuus, clauis & thesaurus, scientiæque Euangelicæ pelagus inexhaustum. *Gal. 6. 14.*

Dicet verò hîc aliquis, Ergóne Prædicatorem Euangelicum, sæcularis litteraturæ & humanæ scientiæ exigis prorsus esse expertem? Minimè verò; at in iisdem terminis hîc sumus, quibus se pridem S. Bernardus constrictum sentiens, breui perspicuóque responso se expediuit. Dixerat serm. 36. in Cant. *Petrus & Andreas & filij Zebedei, cæteríque condiscipuli omnes, non de schola Rhetorum aut Philosophorum assumpti sunt: & nihilominùs tamen Saluator per ipsos operatus est salutem in medio terræ, &c. Denique notas fecerunt mundo vias vitæ, & non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed sicut placuit Deo, per stultitiam prædicationis eorum, saluos facere credentes, quia mundus eum in sua sapientia non cognouit.* Præfatus vbi hoc fuit sanctus Pater, mox pro sua singulari prudentia obiectioni, quam sibi proponi posse sentiebat, solerter occurrit: *Videar forsan in sugillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, & prohibere studia litterarum? Absit! Non ignoro quantùm Ecclesiæ profuerint & prosint litterati sui, siue ad refellendos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Denique legi, Quia repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi Sacerdotio: legi, Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui erudiunt ad iustitiam multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates: sed & scio vbi legerim, scientia inflat; denique qui sanat contritos corde, execratur inflatos; Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et Apostolus dicebat, Dico autem per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oportet, sed sapere ad sobrietatem. Non prohibet sapere (proinde nec humanis disciplinis dare operam) sed plus sapere quàm oportet. Quid est autem sapere ad sobrietatem? vigilantissimè obseruare, quid scire magis priúsve oporteat, tempus enim breue est. Est autem quod in se est* OMNIS SCIENTIA BONA, *quæ tamen in veritate subnixa sit; sed tu qui cum timore & tremore, tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire priùs ampliúsve curato, quæ senseris viciniora saluti.*

Quid autem vicinius saluti, quàm scire & prædicare *Christum & hunc crucifixum?* Omnis scientia salutis, quæ sola scientia est San-

ctorum, vt scitè & eleganter ait Clemens Alexandrinus, *in stipitem crucis*, quasi in scopum, obiectum & terminum fidei & spei Christianæ, charitatísque collineat. Qui se putat aliquid scire, & hoc nescit, nihil planè scit, neque discendo quicquam aliud proficit. Mirè ad hæc B. Bernardus iam laudatus, sed nunquam satis laudatus, serm. 22. sup. Cant. *Christus factus est nobis sapientia* (inquit) *in prædicatione, iustitia in absolutione peccatorum, sanctificatio in conuersatione quam habuit cum peccatoribus, redemptio in passione quam pro eis sustinuit.* Et paulò inferiùs, *Christus factus est nobis à Deo sapientia docens prudentiam, iustitia delicta donans, & sanctificatio in exemplum temperantiæ continenter viuens, & redemptio in exemplum patientiæ fortiter moriens. Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione?* Vnde theodidactus ipse Pater concludit: *Soli ergo qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt. Soli iusti qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt. Soli temperantes, qui eius vitam imitari student. Soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum igitur quis laborat in acquisitione* (proinde & commendatione) *virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quàm à Domino virtutum: cuius doctrina seminarium prudentiæ, cuius misericordia opus iustitiæ, cuius vita speculum temperantiæ, cuius mors insigne est fortitudinis.* In cruce igitur est *verbum abbreuiatum* omnis scientiæ & sapientiæ, quamobrem Apostolus in ea solùm se profitebatur gloriari, Gal. 6. *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Quæ verba verè Apostolica, S. Augustinus serm. 20. de verbis Apostoli accuratim perpendens, insigne hoc documentum ex his elicit: *Poterat Apostolus gloriari in sapientia Christi, & verum diceret; poterat in potestate, & verum diceret, sed dixit in cruce; vbi mundi Philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit, vt qui gloriatur in Domino glorietur. Quo Domino? Christo crucifixo. Vbi humilitas, ibi maiestas, vbi infirmitas, ibi potestas; vbi mors, ibi vita; si vis ad illam venire, noli erubescere.*

Sunt prædicatores quibus verbum crucis importunum videtur, nimis asperum, nimis triste, nimis deiectum & humile: erubescunt de cruce Domini sui, idcirco de diuina prouidentia, de prædestinatione & gratia, de Trinitate, de Incarnatione, de maiestate, de gloria, de virtutibus philosophico more disserere delectantur; in iisque tractandis summoperè gloriantur, in quibus suæ eloquentiæ splendorem, ingenij sui solertiam, doctrinæ & eruditionis copiam magis putant elucescere, sed pessimè falluntur, séque ipsos decipiunt, siquidem in iis euenit quod prædixit Apostolus, *Euanescunt in cogitationibus suis, & putantes se esse sapientes stulti facti sunt;* Nam dum se, si non inimicos crucis Christi, saltem non amicos produnt; *gloria eorum fit in confusionem ipsorum:* neque enim quod quærunt inueniunt, neque ministerium Euangelicum, cuius titulum iactitant, obeunt; neque Deum glorificant, neque Ecclesiam ædificant, neque populum erudiunt, neque vitia eradicant, neque virtutes serunt, neque fruges iustitiæ colligunt, neque fructus metunt pœnitentiæ, nec gra-

Rom. 1. 22.

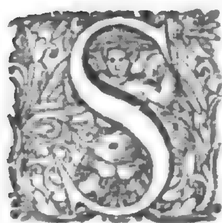
tiæ talenta multiplicant, nec aliud quicquam efficiunt, quàm lucernam ſub modio abſcondere: veram ſcilicet & vnicam occultando ſcientiam, quâ via patet ſalutis, & felicitatis æternæ aditus indicatur. Audiant quæſo, vani iſti homines, præcones verbi diuini perſonati (laruæ ſunt enim, non veri prædicatores) audiant quæſo grauiſſimam qua per Hieremiam, c. 9. Deus eos compellat, commonefactionem: *Non glorietur* (inquit) *ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis; ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me?* In hoc cardine vertitur tota ſalus hominis, in hoc vno theoremate tota ſapientiæ Chriſtianæ diſciplina continetur. *Hæc eſt vita æterna* (ait Dominus, Ioan. 17.) *vt cognoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum?* Niſi hæc ſcierit prædicator, neque docere poterit, & ſi non docuerit oleum & operam perdit, hoc enim ſummum & ſingulare eſt Chriſti ad miniſtros regni ſui mandatum: *Ite*, inquit, *prædicate Euangelium meum:* quod totum in documento iſto conſiſtit. Eſt igitur hoc proprium Concionatorum officium, fons lucis animæ, fidei, & ſpei, ac charitatis ſolum ſolidúmque fundamentum. Scitè igitur nec minùs piè magnus Pater Auguſtinus vniuerſa vota ſua in hoc deſiderio includebat, *Breuiſſimè*, (inquit Soliloq. c. 1.) *ac perfectiſſimè ſic oratur, Deus, Deus ſemper idem! nouerim te, nouerim me?* Hæc cognitio (ait æquè magnus Hieronymus) *omnia flagitia excludit*, in Ezech. c. 22. *Omniúmque virtutum poſſeſſio eſt*, in Ierem. 31. *Cognitio Dei & filij eius vnigeniti* (inquit S. Cyrillus Alexandrinus) *nos ad benedictionem adducit, per quam ſpiritus in cordibus noſtris habitat, in adoptionem filiorum Dei, & veram pietatem per vitam Euangelicam & incorruptibilitatem reformat.* Lib. 11. in Ioan. c. 17. *Matth. 10. 27.*

Enixè igitur quiſquis verbi Dei ſe præconem profitetur, in hac docenda vnica ſcientia elaboret, ſuáſque partes omnes in hoc officio ſitas eſſe, pro certo perſuaſum habeat, háſque piè & ſtrenuè exequendo perficere opus ſuum, *miniſterium ſuum ſtudeat adimplere, quod* (ſi ritè vocatus eſt) *accepit à Domino* Col. 4. 17.

Cæterùm de ſcientia qua inſtructus debet in arenam hanc prodire, iam aliàs ex inſtituto diſſerui, ſcilicet in Clericali Panoplia part. 1. lib. 7. quo agitur de diſpoſitionibus poſitiuis, c. 2. inſcripto, de externis & actiuis ſuſcipientis ordinem Clericalem diſpoſitionibus, cùm art. 1. *De ſtudio humanarum litterarum*, à p. 253. ad 259. incluſiuè. tum art. 2. *De ſcientia Eccleſiaſtica*, præſertim verò, *de ſtudio ſacrarum litterarum, & piorum librorum lectione*, à fine vltimò ſignatæ paginæ, ad extremam vſque oram pag. 376. quæ luculenta cùm ſit tractatio, etiam huius loci intercapedinem iuſta dimenſione implere poterat. Verùm quæ hîc denuò congeſſimus, augmento vberiori eſſe poſſunt. Cui inſuper & quæ infrà dicturi ſumus (vbi de ſubiecto & materia propria prædicationis, ſpeciali ſub lemmate tractabitur) cumulum conferent pleniorem, ne quis de parcitate nimia in re tam neceſſaria quàm vtili, dicam mihi moueat.

CAPVT XII.

De Eloquentia.

SCIO *quia tria ſolent in prædicatore requiri* (ait Arnulphus Lexouienſis Epiſcopus, ſermone habito, in ſynodo Turonenſi, præſente Alexandro III.) *plenitudo ſcientiæ, fœcundior eloquentiæ vena, ſanctitas conuerſationis. Requiritur ſanctitas conuerſationis, quia niſi fuerit prædicatoris commendabilis vita, non erit prædicatio eius gratioſa, cuius enim vita contemnitur, reſtat vt & prædicatio contemnatur. Perfectio ſcientiæ quæritur, vt habeat prædicator vnde poſſit de theſauro cordis ſui proferre noua & vetera, & eruditum nouerit expectantibus explicare ſermonem, & ſecundùm perſonarum qualitates temperare quod dixerit, vt ſciat quibus debeat lac potum dare, non eſcam: quibus ſolidiorem cibum debeat miniſtrare. Eloquentia deſideratur, ad quid? quia ſicut ſi non haberet ſcientiam, non habebit quid dicat, ita niſi habuerit eloquentiam, non habebit quomodo dicat; vtraque neceſſaria eſt.*

Iam verò nos de ſanctitate conuerſationis, vbi de morali diſpoſitione prædicatoris ſub proprio titulo actum eſt; de ſcientia ſpeciali etiam capite proximè expreſſo, diſſertauimus. Hìc igitur rectus ordo poſtulat, vt de eloquentia ſeu de recta dicendi, docendíque ratione, qua Concionator vti debet, ſi rectè officio fungi velit, tractatum aggrediamur.

ARTICVLVS I.

An Apoſtoli, & ſignatim Paulus, expertes fuerint facultatis eloquentiæ?

SANCTVS Ioannes Chryſoſtomus eadem hom. 6. in c. 1. ad Timotheum, docet *Apoſtolos, & ipſum B. Paulum, fuiſſe humanæ ſcientiæ & mundanæ eloquentiæ expertes, prædicationémque eorum non in verbis ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, extitiſſe, ſignis enim & miraculis ſtupendis confirmâſſe quæ prædicando docebant: Tamen & alia ſcientia, longéque excellentiori quàm humana, & eloquentia etiam magis efficaci fuiſſe præditos. Nam qui verbum* (inquit) *ſeminârunt, ab initio erant indocti & imperiti: ac ex ſe nihil dicebant, ſed quæ à Deo acceperant, ea toti orbi dederunt, & nos ipſi nunc non quæ à nobis ipſis habuimus diſſeminamus, ſed quæ ab eis accepimus, ea dicimus omnibus, & neque nunc ſyllogiſmis perſuademus, ſed diuinis ſcripturis &c. Neque verò ij ſolis ſignis tunc perſuadebant, ſed etiam diſſerendo.* In diſſerendo autem miram habuiſſe dicendi efficaciam. hinc paulo antè probat: *Quod laborioſa erant admodùm præcepta, & dogmata periculoſa, quæ proferebant: & qui audiebant & erant perſuadendi, in deliciis, temulentia, & multis vitiis erant educati. Et nihilominùs doctrinam illam perſuaſerunt tanta vi ſermonis, vt orbem in ſuam ſententiam pertraxerint re-*

luctantem, fidémque non solùm in cordibus hominum impiorum plantauerint, sed eos de lupis agnos redditos, ad defensionem ipsius fidei Christianæ amplectendam vsque ad sanguinem & mortem crudelissimam sua prædicatione excitârint, suíque similes in vita & morte, in fide & iustitia effecerint, fremente quamuis vndique & furente aduersus eos non solùm hominum cæterorum, sed & dæmonum, inferorúmque inuidiâ atque sæuitiâ.

Exemplo est nobis singulari Apostolicæ huius eloquentiæ vas electionis Paulus, quem ipse Chrysostomus hom. 4. de laudibus eiusdem Apostoli, verè & insigniter appellat, *mare sapientiæ profundissimum atque purissimum.* Porrò, S. Hieronymus ep. 61. ad Pammachium, *tubam Euangelij, rugitum Leonis nostri, & flumen eloquentiæ Christianæ.* Et meritò quidem: admirabilem enim in eo extitisse dicendi efficaciam, orbis ferè vniuersi conuersio eius prædicatione potissimùm facta, manifesto est argumento, cuius miræ efficaciæ præclara licet exempla, ex actis eius à S. Luca in Apostolica historia descriptis, elicere.

Die quadam Felix Iudææ Præses persuasus à Drusilla vxore sua, quæ Iudæa erat, vocauit Paulum, quem tenebat in vinculis, *& audiuit ab eo fidem quæ est in Christum Iesum. Disputante autem illo de iustitia, de castitate, & iudicio futuro tremefactus est Felix.* Præses inquam ille rapax, iniustus, incestus: fulmina enim verbi Pauli ore vibrata * ferre sine terrore magno non potuit, quamuis tanta fretus potentia & auctoritate, quæ hîc sub solo Cæsare summa erat. Sic tamen effectum mirabili catastrophe, vt reus suo iudici fieret formidabilis, inermísque captiuus cinctum exercitu præsidem, ipsis regibus metuendum, tanto pauore ac metu percelleret; adeo incredibili docendi vi, orationísque efficacia Paulus valebat.

Act. 24.

* S. Hier. loco in textu signato: *quem, inquit, quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua.*

Sub Festo qui Felici successit, cœlestis eiusdem facundiæ aliud portentum emicuit: Iussus est idem Apostolus coram Agrippa Rege, & Bernice Regina, ipsóque Festo pro tribunali sedente, fidei Christianæ explicare tenorem. Zelator salutis hominum Apostolus, quem ideo *vas electionis* Dominus appellauerat, tum eximiam dissertationem fecit de fide: summam eius breui, sed solido & eleganti sermone complexus: qua oratione Rex adeo concussus est, vt extra se raptus mox in hanc vocem eruperit, *Paule in modico suades me Christianum fieri?* Tantam enim ex Spiritu sancto victricem sapientiæ gratiam habebat Paulus, vt ipse iam Rex Iudæorum Agrippa (ait Cyrillus Hierosolymitanus Catechef. 17.) adeo permoueretur, vt parum abfuerit quin fidem Christianam palam susciperet, de qua intimè fuisse hoc ex sermone persuasum, ipse mox non obscurè insinuauit, cùm nihil morte nec vinculis dignum Paulum admisisse, ideóque debuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset, ipsi Præsidi testatus est.

Act. 26.

Ibid. 9. 15.

Licaonios ad Pauli ipsius Euangelium, vocémque in tantum fuisse attonitos refert qui aderat S. Lucas Act. 14. vt sicut numen de cœlo delapsum susciperent ac suspicerent, illíque ac Barnabæ eius socio, sed ipsi maximè, diuinos honores, ipsúmque sacrificium deferre

voluerint, si modò quod abhorrebat permisisset: *Dij similes nobis* (clamabat ethnicus ille populus) *descenderunt ad nos; & vocabant Barnabam Iouem, Paulum verò Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi.*

Act. 14. 11.

His attentè perpensis, S. Chrysostomus Paulum fuisse *Christianæ eloquentiæ miraculum* passim existimat, appellátque totius orbis terrarum oratorem sapientissimum, Orat. in 12. Apost. Dices, hoc non liquet ex eius epistolis, in quibus ipse imperitiam sermonis confitetur. At huic obiecto S. Hieronymus prudenter occurrit, *se imperitum,* inquit, *sermone dum affirmabat, de Græco intelligebat, cùm esset in Hebræa vernacula disertissimus.* Quin & S. Augustinus hanc imperitiam soli neglectui humanæ eloquentiæ adscribit. At ipsum Apostolum alia eloquentia nimirum Christiana, quæ sæcularem mirè superat, asserit excelluisse: quin & humanam alio modo quàm oratores mundi, qui pompam sermonis, rhetoricæque flosculos, & artes super rebus quas explicant, anteferre consueuerunt. At Pauli doctrinæ, eloquentia seruiebat, quamobrem non præcedebat, sed sequebatur, *Sicut Apostolum* (inquit) *præcepta eloquentiæ secutum fuisse non dicimus, ita quòd eius sapientiam secuta sit eloquentia non negamus*, lib. 4. de Doct. Christ. c. 6. & 7. *Videntur enim verba eius simplicia* (ait spectans eius epistolarum contextum S. Hieronymus) &c. *Sed quocumque respexeris, fulmina sunt: hæret in causa, capit omne quod tetigerit.* Id in seipso expertum se testatur sanctus Augustinus lib. 8. Confess. c. 12. Qui tria in votis maximè habuisse fertur *, 1. videre Christum in carne conuersantem. 2. cernere Romam in pristino imperij splendore triumphantem. 3. audire Paulum in cathedra fulminantem.

Ad Algasiam q. 10.

** De his 3. votis S. Aug. scripsit Lipsius, nec non Ramsius, aliique.*

Hoc vltimo desiderio flagrasse etiam S. Chrysostomum, satis eius scripta testantur, qui & Romam, ** non propter Vrbis magnitudinem, vel antiquitatem, ædificiorúmque eius pulchritudinem, amplitudinem imperij, diuitiarum copiam, résque præclarè in pace & fortiter in bello gestas, in pretio habebat: sed maximè diligebat, quòd Paulus ita eam amâsset, vt coram disseruerit, & doctrinam suam ibi totam cum extremo spiritu profuderit; cuius vocem adhuc in scriptis resonantem, eximios in se excitare pietatis affectus & spiritualis lætitiæ motus suauissimos persentiebat. *Gaudio,* inquit, *exulto, tuba illa spirituali perfruens, & excitor, ac desiderio incalesco, vocem mihi amicam agnoscens, & ferè præsentem ipsum animo intueri & disserentem audire videor.*

*** Serm. 32. in ep. ad Rom. in Moral. exhort.*

ARTICVLVS II.

Quibus legibus & documentis Apostolus Paulus, in Timotheo suo, Prædicatorem Euangelicum instituerit.

AT dicet forsan hîc aliquis, Quorsum ita latè exspatiaris Pauli gloriam in Euangelica prædicatione, qua orbem Christo subegit, celebrando? Fuit hæc illi gratia singularis, *Mihi,* inquit, *san-*

ctorum minimo data est gratia hæc, Ephes. 3. 8. Quamobrem quæ dixit & fecit præco ille cœlestis, in verbi diuini ministerio, potiùs admiranda nobis sunt quàm imitanda. Cæterum nec ego hîc exigo, vt Concionator quem informare satagimus, Pauli excellentiam æmuletur, in ídque meriti & gloriæ fastigium ambiat irrepere, quo Paulus ipse conscendit. Habuerunt Apostoli primitias spiritus, & Paulus inter eos, diuinæ sapientiæ spiritu & cœlestis eloquentiæ dono præcelluit; sed tamen in Paulo præter admiranda, plura esse reor quæ à prædicatore Euangelico imitanda sunt, vt quod Christi crucifixi scientiam vnicam professus sit, eiúsque respectu omnes mundi glorias quasi quisquilias despexerit, sapientiam carnis abhorruerit, humanam facundiam non curârit, sed doctrinam cœlestem à se prædicandam hominibus tradere stylo simplici, affectu sincero, spiritu feruenti, Deíque gloriæ & humanæ salutis super omnia cupido studuerit, hæcque à Verbi vitæ dispensatoribus affectanda esse ac sequenda summoperè desiderauerit. Non exigit à Timotheo suo vt inter cœli se efferat cardines, tertium in cœlum vt ipse rapiatur, illícque discat arcana illa diuina, quæ se ibi didicisse commemorat. Non quærit vt miracula faciat, quibus eius prædicatio muniatur; neque niti præcipit, vt per eum sicut per ipsum Paulum multiformis sapientia Dei, principatibus & potestatibus supernis innotescat*. Non enim petit vt Angelos illuminet, sed homines doceat: Et quidem *non in sublimitate sermonis vel ostentatione scientiæ*, sed *in fide & veritate*, adeóque *in omni patientia & doctrina*, quam vt competenter sibi comparare possit, seriò monet, *vt militet bonam militiam, habeat fidem & bonam conscientiam* 1. ep. 1. *Enutritus verbis fidei, ineptas & aniles fabulas deuitet, exerceat seipsum ad pietatem, quæ virtus sit ad omnia vtilis, habens promissionem vitæ, quæ nunc est & futuræ.* Doceat ante omnia credentes, *sperare in Deum viuum, qui saluator omnium est maximè fidelium: seipsum eis præbeat exemplum in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate.* Dum Dominum expectat, non inaniter terat tempus suum, sed sedulâ operâ *attendat lectioni, exhortationi & doctrinæ*, c. 2. *Hæc meditetur, in iis hæreat, vt profectus eius manifestus sit omnibus; sibi attendat, doctrinæ instet, gratiam quam accepit per impositionem manuum Presbyterij, non negligat*, sed curet rediuiuam in se adaugere. Insuper interpellat eundem suum charissimum B. Apostolus c. 6. *Vt depositum custodiat, profanas vocum nouitates deuitet.* 2. ep. 1. *Non erubescat testimonium Domini, sed secundùm Dei virtutem collaboret Euangelio, formam conseruet sanorum verborum quæ à se* veritatis prædicatore Christi Apostolo, & gentium Magistro audierat. *Confortetur in gratia quæ est in Christo Iesu*, consignet doctrinam suam *fidelibus hominibus, qui idonei sunt & alios docere.* c. 2. *Laboret vt bonus Christi miles, non se implicet negotiis huius sæculi, sed placere Domino curet cui se probauit; sciat coronam se non adepturum, nisi in agone legitimè certauerit. Nolit contendere verbis, quia ista contentio vergit, vt plurimum, in audientium subuersionem:* sollicitè igitur curet *seipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.* c. 3. *Deuitet autem profana & va-*

* Ephes. 3. 10. vbi Chrysostomus, *Paulus*, inquit, *Angelorum Euangelista, hic eos illuminauit.*

niloquia; stultas verò & sine disciplina quæstiones fugiat, quæ generant discordias & lites: audire se litigiosum caueat, *sed mansuetum ad omnes se præbeat, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati. Permaneat in iis quæ didicerit, sciens à quo acceperit.* Meminerit *se sacras litteras ab infantia didicisse, qu æ ipsum possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnem enim scripturam diuinitùs inspiratam vtilem esse ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Denique per Iesum Christum venturum viuorum & mortuorum iudicem, & per aduentum eius & regnum ipsius, ipsum obtestatur, vt prædicet verbum, instet opportunè, importunè, arguat, obsecret, increpare etiam non metuat, sed cum omni patientia & doctrina. Vigilet assiduè, in omnibus laboret, opus Euangelistæ faciat, ministerium suum impleat.*

His documentis ac legibus Apostolus instituit dilectum suum discipulum, quibus omnem alium Euangelicum prædicatorem volebat identidem informari. In tam accurata autem & copiosa instructione, mirum de discendis Dialecticorum syllogismis, oratorúmque figuris, ac poëtarum fabulis, silentium! Non tamen Oratorem Christianum, Apostolus vult expertem congrui apparatus in suggestum prodire; ad hoc autem conducere tria docet: Gratiæ Dei auxilium, orationis subsidium, assiduæ lectionis & meditationis studium: Quæ si adsint Sacerdoti, securè posse tum docere. *Intellige*, inquit, *quæ dico. Dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.* 2. Timoth. 2. 7.

CAPVT XIII.

De recta dicendi docendique ratione à sanctis Ecclesiæ Patribus, sacro Concionatori tradita & præscripta.

PARAGRAPHVS I.

Ex S. Cypriano, tractatu de Oratione Dominica, in ipso exordio.

VANGELICA *præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis, quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cælestia regna perducunt.* Hæc ille magnus Episcopus & Martyr paucis verbis omnia complexus, ad quæ Euangelicus prædicator aspirare, & auditores suos doctrina sua dirigere debet. Si eò tendit, finem attingit muneris sui proprium: si aliò spectat, prorsus deflectit à scopo suo, & incassum laborat.

§. II.

§. II.

Ex Origene, hom. 3. in cap. 13. Ezechielis.

VÆ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Per istiusmodi figuram (ait hæc Prophetæ verba edisserens) *eos culpat magistros, qui per vaniloquentiam &c. multitudinem audientium libidini permittunt. Cùm autem aliquis Euangelizator moribus populi, vt placeat eis quibus aures pruriunt, loquitur, quæ gratanter accipiant, quæ vicina sunt voluptati, talis Magister consuit ceruicalia sub omni cubito manus. Item cùm aliquis docuerit ea, quæ aurem populi mulceant, & strepitum potiùs laudationum, quàm gemitum moueant &c. Similiter ij qui ad voluntatem meditata deportant, & ista semper inquirunt, quæ delectent potiùs audientes, quàm conuertant à vitiis, faciunt velamina super caput, vt omnes decipiant &c. Effœminatæ sunt quippe eorum Magistrorum & animæ & voluntates, qui semper* SONANTIA, *semper* CANORA COMPONUNT, *Et, vt quod verum est dicam, nihil vtile, nihil forte, nihil Deo dignum est, in his qui iuxta gratiam & voluntatem* AUDIENTIUM PRÆDICANT *&c. Oramus vt & nos liberet Deus de manu talium Magistrorum, qui vbicumque fuerint ad delectationem audientium loquuntur, & scindunt ac diuidunt Ecclesiam.* Quia scilicet animas decipiunt & præcipitant in perditionem.

§. III.

Ex S. Basilio, in Moralibus, c. 23.

[a] QUOD *nullo modo, neque ad ostentationem, neque ad quæstum, verbum Dei conferri debet, blanditiis in aures audientium influendo, qua nostris vel voluptatibus, vel commodis consulamus. Quódque contra in docendo tales nos esse conuenit, perinde ac si pro gloria Dei, ipso audiente loqueremur.* Cap. 24. [b] *Quod qui aliis in Ecclesia docendis præest, is data sibi potestate nequaquam ad subiectorum contumeliam abuti debet, neque se supra illos efferre; sed potiùs gradum illum tanquam materiam quandam exercendæ aduersus eos humilitatis tenere.* Cap. 25. [c] *Quod nequaquam ex æmulatione inuideant, aut contendendi studio, quæ nobis aduersus aliquos sint, prædicandum à nobis est Euangelium Dei.* Cap. 26. [d] *Quod ad prædicationem Euangelij, humanæ facultates per quas cæteris præstamus, adhibendæ à nobis non sunt ea re, ne offuscata Dei gratia, minor appareat.* Cap. 27. [e] *Quod non debemus putare, posse nos consiliis nostris illud assequi, vt prosperè prædicatio nostra succedat: Quódque contra, huius rei spes omnis, nobis collocanda est in auxilio Dei.*

§. IV.

Ex S. Gregorio Nazianzeno: Oratione 1. inter init. & med. Vbi ostendit quàm sit difficile rectè concionari.

IAM *ipsam* * (inquit) *verbi distributionem, (vt quod nostrorum om-*

a Ὅτι οὐ δεῖ ἐπιδεικτιᾶν, οὐδὲ ἐμπορεύεσθαι τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας ἐν κολακείᾳ τῶν ἀκουόντων, εἰς πληροφορίαν τῶν ἰδίων ἡδονῶν, ἢ τινος χρείας· ἀλλὰ τοιούτους εἶναι, ὡς δέξασθαι Θεοῦ ἐνώπιον αὐτῷ λαλοῦντας.

b Ὅτι οὐ δεῖ τὸν προεστῶτα τοῦ λόγου εἰς τὴν κατὰ τῶν ὑποκειμένων ὕβριν ἀποκεχρῆσθαι τῇ ἐξουσίᾳ οὐ μὴν, οὐδὲ κατεπαίρεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπόθεσιν τῆς πρὸς αὐτοὺς ταπεινοφροσύνης τὸν βαθμὸν ἔχειν.

c Ὅτι οὐ δεῖ κατ' ἔριν, ἢ φθόνον, ἢ φιλονεικίαν τὴν πρός τινας κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον.

d Ὅτι οὐ δεῖ τοῖς ἀνθρωπίνοις πλεονεκτήμασι κεχρῆσθαι εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, ἵνα μὴ ἐπικρύπτηται αὐτοῖς ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις.

e Ὅτι οὐ δεῖ οἴεσθαι τὴν εὐοδίαν τοῦ κηρύγματος ἐν ἰδίαις ἐπινοίαις κατεργάζεσθαι, τὸ δὲ ὅλον ἐπὶ τῷ Θεῷ πεποιθέναι.

* Αὐτὴν δὲ τὴν λόγου διανομὴν, ἵνα τελευταῖον εἴπω τὸ πρῶτον τῶν ἡμετέρων, τὸν θεῖον λέγω καὶ ὑψηλὸν, καὶ ὃ νῦν

nium primum est, postremo loco dicam) diuini, inquam, verbi, & excelsi distributionem, quam omnes hac ætate profitentur: Si quis est alius, qui præsidenti animo suscipiat, aut cuiusuis ingenij esse censeat, hunc ego solertiæ nomine admiror, ne dicam stultitiæ. Mihi quidem res minimè vulgaris paruique spiritus esse videtur, verbi perinde ac tritici mensuram tempestiuè cuique dare, & dogmatum nostrorum vtilitatem ac veritatem, cum iudicio dispensare. Hoc est ea omnia quæ sacra Philosophia de mundis, vel de mundo disseruit, de materia, de mente, de intelligentibus naturis tam melioribus quàm deterioribus: de prouidentia omnia constringente & gubernante, tum quæ modo rationi consentaneo euenire videntur. Quæ de prima nostra constitutione, & postrema refectione; de typis, veritate, ac testamentis, de Christi aduentu tam primo, quàm secundo; de incarnatione, & cruciatibus & reuersione, de resurrectione, de fine, de iudicio, ac retributione tam tristiore quàm splendidiore; Et quod caput est, quæcumque de principe & beata Trinitate credenda sunt &c. Hæc autem idcirco in præsentia paucis commemorauimus, vt istud planum fiat, ei qui de tantis rebus disputationem habet, præsertim apud multitudinem, quæ ex variis ætatibus, animique affectionibus conflata est, ac musici cuiusdam instrumenti multis fidibus constantis in modum, variis pulsibus opus habet; difficile eiusmodi orationem inuenire, quæ omnes concinnare, ac scientiæ lumina collustrare possit. Non modò quòd cùm in tribus his rebus periculum versetur, hoc est in mente, & sermone, atque auditu, si non ad omnia, ad vnum certè aliquod horum offendere necesse est, aut enim MENS MINIME ILLVMINATA EST, AVT SERMO ELANGVIT, *aut denique* AVRIS HAVD SATIS PVRGATA, *minimè excepit; atque ex horum vno peræquè, atque ex omnibus veritas claudicet necesse est. Verùm etiam quia id quod iis qui aliud quoddam doctrinæ genus profitentur, facilem atque plausibilem sermonem reddit, hoc est auditorum religio, in detrimentum atque periculum hîc cedit.* Deinde multis interiectis quæ breuitatis studio prætermittimus, adductáque Apostoli similitudine de lacte & solido cibo, in quorum delectu debet Concionator viri prudentis officium suis auditoribus exhibere, stylum mox vertit in eos qui contrà quàm decet prædicatorem Euangelicum, verbum Dei alio quàm gloriæ eius fine ac intento disseminauit; à quorum more & genio se innuit, suíque consimiles vehementer abhorrere. ** *Non enim* (inquit) *plerisque similes sumus, qui veritatis doctrinam adulterant, ac vinum aquæ miscent, hoc est doctrinam cor hominis exhilarantem, cum vili & vulgari, humique serpente & euanida, frustráque & temere fluente, (vt ipsi ex hac cauponandi ratione aliquid obiter elucrentur) aliáque alio modo, cùm iis qui ad ipsos accedunt, verba faciunt, omnibúsque assentantur, ventriloqui sanè quidam & vaniloqui, voluptatibus suis seruientes, verbis ex terra prolatis & in terram pessum euntibus, vt maximam apud vulgus gloriam & nominis celebritatem consequantur, maximis seipsos damnis afficientes, aut etiam omnino perdentes, atque innoxium simpliciorum animarum cruorem effundentes, de manibus nostris aliquando requirendum.* Et infrà subindicans hoc iunioribus passim dedecus ac exitium contingere, subiungit: *Præclarè enim cum eo agitur, cui vel in profundam senectutem canus sermo veniat, eámque vim habens, vt recenti adhuc in pietate animæ, adiumento esse possit. Nam*

πάντες φιλοσοφοῦσιν, εἰ μέν τις ἄλλος θαρρεῖ, καὶ πάσης διανοίας ὑπολαμβάνει, θαυμάζω τοῦτον ἐγὼ τῆς συνέσεως, ἵνα μὴ λέγω τῆς εὐηθείας· ἐμοὶ δὲ οὐ τὸ τυχὸν εἶναι φαίνεται, οὐδὲ τῶν φαυλοτάτων, οὐδὲ ὀλίγου τοῦ πνεύματος, δοῦναι κατὰ καιρὸν ἑκάστῳ τοῦ λόγου τὸ σιτομέτριον, καὶ οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τὴν ἀλήθειαν τῶν ἡμετέρων δογμάτων, ὅσα περὶ κόσμων ἢ κόσμου φιλοσοφοῦμεν· περὶ ὕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ νοῦ καὶ τῶν νοερῶν φύσεων, βελτιόνων τε καὶ χειρόνων, περὶ τῆς τὰ πάντα συνδεούσης τε καὶ διεξαγούσης προνοίας, ὅσα τε κατὰ λόγον ἀπαντᾶν δοκεῖ, καὶ ὅσα παρὰ λόγον τὸν κάτω καὶ τὸν ἀνθρώπινον· ἔτι τε ὅσα περὶ τῆς πρώτης ἡμῶν συστάσεως καὶ τῆς τελευταίας ἀναπλάσεως, τύπων τε καὶ ἀληθείας καὶ διαθηκῶν, καὶ Χριστοῦ παρουσίας προτέρας τε καὶ δευτέρας, σαρκώσεώς τε καὶ παθημάτων, καὶ ἀναλύσεως, ὅσα τε περὶ ἀναστάσεως, περὶ τέλους, περὶ κρίσεως, καὶ ἀνταποδόσεως σκυθρωποτέρας τε καὶ ἐνδοξοτέρας. τὸ κεφάλαιον, ὅσα περὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ βασιλικῆς τριάδος ὑποληπτέον, &c.

longè pòst.

Οὗ ᾗ ἕνεκα νῦν ἐν ὀλίγῳ διεληλύθαμεν, ἵν' ἐκεῖνο δηλώσωμεν, ὅτι χαλεπὸν ἐν πλήθει μάλιστα περὶ τηλικούτων διαλεγόμενον, ἐκ παντοδαπῆς συγκειμένῳ καὶ ἡλικίας καὶ ἕξεως, οἷα ὀργάνῳ τινὶ πολυχόρδῳ διαφόρων δεομένῳ καὶ τῶν κρουμάτων διεῖν τινα τὸν πάντας

certè alios docere aggredi, priusquam satis edocti simus, ac figulinam vt dici solet, in dolio discere, hoc est in aliorum animabus pietatem meditari ac exercere; valde stultorum aut temerariorum hominum esse videtur; stultorum, sine inscitiam quidem suam agnoscunt; temerariorum si cùm eam cognitam habeant, hoc tamen negotium aggredi non verentur. Hactenus prudenter, doctè, piè, & eleganter, vt assolet Gregorius ille Theologus, os Christi à sancto Hieronymo, insigni quidem at iusto elogio, nuncupatus.

κατακρατῆσαι δυνάμενον λόγον, καὶ λαμπρῦναι τὸ φυτὸν τῆς γνώσεως· οὐ μόνον ὅτι ἐν τοῖς περὶ τούτων τοῦ κινδύνου πλεονάζοντος, διανοίᾳ καὶ λόγῳ καὶ ἀκοῇ. ἀναγκαῖον περὶ ἕν γέ τι τούτων, εἰ καὶ μὴ πάντα, σφαλῆναι· ἢ γὰρ ἡ ἀκοὴ ἐχώρησεν ἀκοὴ, μὴ κεκαθαρμένη, καὶ ὁμοίως ἐξ ἑνὸς τούτων, ἢ πάντων, χωλεύει αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. ἀλλ' ὅτι καὶ ὅσον ἄλλο τι διδάσκειν ἐπιχειρουμένοις πέσον περὶ τὸν λόγον καὶ εὐπαράδεκτον, ἡ τῶν ἀκουόντων εὐλάβεια, τοῦτο ἐνταῦθα ἡ ζημία καὶ ἄγεται καὶ ὁ κίνδυνος.

** Οὐ γάρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ καπηλεύειν δυνάμενοι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ ἀναμιγνῦναι τὸν οἶνον ὕδατι, τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου λόγον, τῷ πολλῷ καὶ εὐώνῳ καὶ χαμαὶ συρομένῳ, καὶ ἐξιτήλῳ καὶ εἰκῆ ῥέοντι, ὥστε αὐτοί τι παρακερδαίνειν ἐκ τῆς καπηλείας, ἄλλο τι ἄλλοις ὁμιλοῦντες τοῖς πλησιάζουσι, καὶ πᾶσι πρὸς χάριν ἐγγαστρίμυθοί τινες ὄντες καὶ κενόλογοι, τὰς ἑαυτῶν ἡδονὰς θεραπεύοντες λόγοις ἐκ γῆς φωνουμένοις καὶ δυομένοις εἰς γῆν, ὡς ἂν μάλιστα ζημιοῦντες ἑαυτοὺς ἢ ἀπολλύντες, καὶ αἷμα ἀθῷον ἁπλουστέρων ψυχῶν ἐκχέοντες, ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν ἐκζητούμενον, &c. paulò pòst. Ἀγαπητὸν γὰρ ὅτῳ κἂν εἰς βαθὺ γῆρας λόγος ἀκέραιος τελέσῃ, καὶ ὠφελῆσαι νέαν ἐν εὐσεβείᾳ ψυχὴν δυνάμενος, ὡς τό γε παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρεῖν πρὶν αὐτοὺς ἱκανῶς παιδευθῆναι καὶ ἐν πίθῳ τὴν κεραμείαν μανθάνειν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ψυχαῖς ἐκμελετᾶν τὴν εὐσέβειαν, λίαν ἔοικέ μοι φαίνεσθαι ἀνοήτων ἢ τολμηρῶν· ἀνοήτων μὲν, εἰ μηδὲ αἰσθάνοιντο τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας· θρασέων δὲ, εἰ καὶ συνιέντες καταπολμῶσι τοῦ πράγματος.

§. V.

Ex S. Ioanne Chrysostomo, hom. 30. in Acta.

MVLTI *vt in medium procedunt, multa faciunt vt prædicent, & si applaudentem multitudinem habent, quasi regnum adepti sunt, gaudent: si autem cum silentio claudatur sermo, tristitia illis maior è silentio quàm ex gehenna. Hoc subuertit Ecclesias; quia & vos non quæritis audire sermonem qui compungere possit, sed qui oblectet & tinuato strepitu & verborum compositione, quasi Citharœdos & Cantores audientes: & nos frigidè & miserè facimus vestras affectiones sequentes quas eiicere oportebat. Et idem fit ac si pater videns puerum, quem supra modum tenerè amat, ægrotum, illi frigida & quæ eum delectant porrigat: quæ autem vtilia sunt minimè curet. Deinde quando obiurgatur à Medicis, ait, videns flentem puerum, ferre non possum? Miser ac ærumnose, & proditor; neque enim talem patrem dixerim; hoc enim nobis accidit. Flosculos verborum, & compositionem & harmoniam curiosiùs sectamur, vt canamus, non vt prosimus, vt simus in admiratione, non vt doceamus, vt oblectemus, non vt compungamus; vt plausu & laudibus obtentis, abeamus, non vt mores componamus. Credite mihi, quando inter dicendum plausum excito, per illud quidem tempus humanum quoddam mihi accidit, distrahor & diffundor: vbi autem domum redeo & intelligo plaudentes sine fructu abiisse, ploro, & gemo, & lachrymor, & quasi frustra omnia dixerim sic afficior, mihique ipsi dico, Quæ sudorum meorum vtilitas? si auditores à verbis meis nullum fructum accipere volunt?*

§. VI.

Ex S. Ambrosio, Enarratione in Psal. 118. *Octon.* 11.

SED *fortasse dicat aliquis, dictum esse ab Apostolo, quia non in sermone regnum est Dei, sed in virtute; scriptum non nego, sed in quo sermone? cognosce, nempe quem inflatus effuderit, qui audientibus sermo prodesse non possit, qui sine ostensione sit spiritus atque virtutis. Hunc sermonem Paulus non dignatur*

cognoscere; vult enim magis virtutem sermonis commendare. Denique nolebat talem suum esse Apostolus sermonem, qui in infirmitate veniebat, vt alios saluos faceret & fortiores in timore & tremore, vt timentes nihil metuerent nisi Dominum Iesum, trementes pacem, eius tranquillitatem seruarent. Audi ergo qualem sermonem Apostolus habebat; & sermo, inquit, meus & prædicatio mea non in persuasione humanæ sapientiæ verborum, sed in ostensione spiritus & virtutis, QVIA FIDES NON IN FORENSI SERMONE *sapientiæ, sed in ostensione spiritus, sed Dei virtute firmatur. Ergo in sermone Sanctorum virtus est, in sermone autem forensi isto ac philosophico* VANITAS MVNDI. *Virtutem autem esse in sermone Sanctorum, etiam ipse Propheta te doceat, qui ait, Dominus dabit verbum euangelizantibus pacem, virtute multa; hoc est vt multa possint virtute Euangelium prædicare. Probatum est ergo quod in Euangelij prædicatione sit virtus;* PRÆDICATIO AVTEM EVANGELII SERMO SANCTORVM EST.

2. Cor. 2. 4.

Psal. 67. 12.

Ex eodem, in 1. Cor. c. 1. ad illa verba Apostoli, Non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi?

QVIA *prædicatio Christiana non indiget pompa & cultu sermonis, ideòque piscatores homines imperiti electi sunt, qui euangelizarent, vt doctrinæ veritas ipsa se commendaret teste virtute, ne hominum versusia & calliditate humanæ sapientiæ acceptabilis videretur, non autem veritate, sicut disciplinæ ab hominibus inuentæ, in quibus non ratio, non virtus, sed verborum quæritur compositio, ac per hoc gloriam suam quærit, qui fidem Christi sermonum verbis exornare vult, obscurat enim illam splendore verborum vt non illa sed ipse laudetur, sicut pseudoapostoli, ne stulti viderentur prudentibus mundi in sapientia hominum, Christum prædicabant duplici genere, vt eloquentiæ studerent, & ea quæ mundus in nobis stulta iudicat, euitarent: vt neque incarnatum Dei filium, & de virgine natum docerent, neque carnis futuram resurrectionem; quia istud mundi sapientia & ratio stultum iudicat. At per hoc Apostolus non se in sapientia hominum dicit Christum prædicare, ne euacuetur crux Christi, Quia qui in* SAPIENTIA HOMINIS CHRISTVM ANNVNCIANT, *negant prædicationis veritatem.*

§. VII.

Ex S. Hieronymo, ep. 2. quæ est ad Nepotianum.

DOCENTE *te in Ecclesia, non clamor populi sed gemitus suscitetur; lachrymæ auditorum laudes tuæ sint: sermo Presbyteri scripturarum lectione conditus sit. Nolo te declamatorem esse, & rabulam garrulum sine ratione, sed mysteriorum peritum & Sacramentorum Dei tui eruditissimum; verba voluere & celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere, indoctorum hominum est. Attrita frons interpretatur sæpe quod nescit, & cùm aliis persuaserit, sibi quoque vsurpat scientiam.* Eadem epistola citat illud præceptoris sui Gregorij Nazianzeni; *Nihil tam facile quàm vilem plebecu-*

lam & indoctam concionem linguæ volubilitate decipere, QVÆ QVICQVID NON INTELLIGIT PLVS MIRATVR.

Idem in ep. ad Paulinum ſuper libros Bibliæ: *Taceo* (inquit) *de mei ſimilibus, qui ſi fortè ad ſcripturas ſanctas poſt ſæculares litteras venerint, &* SERMONE *compoſito populi* AVRES MVLSERINT, *quicquid dixerint hoc legem Dei putant*, NEC SCIRE DIGNANTVR *quid Prophetæ, quid Apoſtoli ſenſerint, ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia quaſi grande ſit & non vitioſiſſimum dicendi genus deprauare ſententias & ad voluntatem ſuam, ſcripturam trahere repugnantem, quaſi non legerimus Homero-centonas, & Virgilio-centonas: ac non ſic etiam Maronem ſine Chriſto poſſimus dicere Chriſtianum, quia ſcripſerit, Iam redit & Virgo, redeunt ſaturnia regna; Iam noua progenies cælo dimittitur alto. Et patrem loquentem ad filium; Nate, meæ vires, mea magna potentia ſolus. Et poſt verba Saluatoris in cruce, Talia perſtabat memorans, fixúſque manebat. Puerilia ſunt hæc, & circulatorum ludo ſimilia: docere quod ignores, imò vt cum ſtomacho loquar, ne hoc quidem ſcire quod neſcias.*

Idem ſanctus Doctor ſcribens in cap. 34. Ezechiel. damnat eos *qui cùm populo perſuaſerint vera eſſe quæ fingunt, & in theatralem modum plauſus concitauerint & clamores, immemores fiunt imperitiæ ſuæ, & adducto ſupercilio*, LIBRATISQVE SERMONIBVS ATQVE TRVTINATIS *magiſtrorum ſibi aſſumunt auctoritatem.*

Idem in c. 2. Oſeæ negat in verbi Dei explanatione oratoriis declamationibus vtendum.

Porrò ipſe ſcribens in cap. 9. Eccleſiaſtæ, grauem inſtituit querelam, aduerſus eiuſmodi nugatores, qui meris nixi ſæcularis eloquentiæ artificiis, Euangelicæ prædicationis munus vſurpare non verentur: *Videas in Eccleſia imperitiſſimos quoque florere, & quia nutrierunt frontis audaciam, & linguæ volubilitatem conſecuti ſunt, dum non recogitant quod loquantur, prudentes ſe & eruditos arbitrantur, maximè ſi fauorem vulgi habuerint, qui magis dictis leuioribus delectatur & commouetur.*

Sed magis & acriùs excandeſcit ſanctiſſimus ac doctiſſimus ille Pater aduerſus abuſum eiuſmodi, lib. 3. commentar. in epiſt. ad Galatas: *Iam enim* (inquit) *& in Eccleſiis iſta quæruntur, omiſſiſque Apoſtolorum ſimplicitate & puritate verborum, quaſi ad Athenæum & auditoria conuenitur, vt plauſus circumſtantium ſuſcitentur, vt oratio rhetoricæ artis fucata mendacio, quaſi meretricula quædam procedat in publicum non tam eruditura populos, quàm fauorem populi quæſitura, & in modum pſalterij & tibiæ dulce canentis, ſenſus demulceat audientium. Hinc fit vt auditorum nonnulli verba excipiant, & canora ac blanda voce capiantur, nec aliter iis delectantur quàm cruſtulariis, libariis, botulariis & ſimilibus popinarum inſtitoribus, qui apud Romanos mercem ſuam quadam & inſignita modulatione vendebant, vt teſtis eſt ille Romanus, qui philoſophi Chriſtiani cognomentum promeruit.*

§. VIII.

Ex S. Augustino, lib. 4. de Doctrina Christiana.

Oratoris Christiani vera idea

DEBET *diuinarum scripturarum tractator, & Doctor, ac debellator erroris bona docere & mala dedocere: atque in hoc opere sermonis conciliare auersos, remissos erigere, nescientibus quid agatur, quid expectare debeant, intimare. Vbi autem intentos, beneuolos, dociles, aut inuenerit, aut ipse fecerit, cætera peragenda sunt, sicut causa postulat. Si docendi sunt qui audiunt, narratione faciendum est, si tamen indigeat, vt res de qua agitur innotescat: vt autem quæ dubia sunt, certa fiant, documentis adhibitis ratiocinandum est; si verò qui audiunt monendi sunt potiùs quàm docendi, vt in eo quod iam sciunt agendo non torpeant, cùm alij prædicent obtusè, deformiter, frigidè, alij acutè, ornatè, vehementer: illum ad hoc opus de quo agimus iam oportet accedere, qui potest disputare vel dicere sapienter, etiam si non potest eloquenter, vt prosit audientibus, etiam si minus prodesset, quàm si & eloquenter posset dicere. Qui verò affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quanto magis ab eo in iis, quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eum quoniam disertè dicere audit, etiam verè dicere existimat. Hæc autem sententia nec illos fugit qui artem rhetoricam docendam putârunt; fassi sunt enim sapientiam sine eloquentiâ parum prodesse ciuibus, eloquentiam verò sine sapientia obesse plerumque, prodesse nunquam; sapienter autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in scripturis sanctis magis minúsve profecit. Sunt qui eas legunt vt teneant, negligunt ne intelligant. Quibus sine dubio præferendi sunt qui verba earum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis vident; sed vtrisque ille melior qui & cùm volet eas dicit, & sicut oportet intelligit. Hinc ergo qui sapienter debet dicere, etiam quod non potest eloquenter, verba scripturarum tenere maximè necessarium est; quanto enim se pauperiorem cernit in suis, tanto oportet eum in istis esse ditiorem, vt quod dixerit suis verbis, probet ex illis; & qui propriis verbis minor erat, magnorum testimonio quodammodo crescat: probando enim delectat qui minùs potest delectare dicendo,* QVI ELOQVENTER DICVNT SVAVITER AVDIVNTVR: *qui sapienter, salubriter etiam audiuntur, propter quod non (ait scriptura) multitudo eloquentium, sed multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum: sicut enim sæpè sumenda sunt & amara salubria, ita semper vitanda est perniciosa dulcedo.*

Sap. 6.

Idem sanctus Ecclesiæ Doctor, paulò infrà dicit: *Sunt quædam, quæ sua vi non intelliguntur quantolibet & quantumlibet, quamuis planissimè * dicentes versentur eloquio, qui in populi audientiam, vel raro si aliquid vrget, vel nunquam omnino mittenda sunt.*

* pleníssimè

Idem iterum paulò inferiùs: ET HÆC SENTENTIA BONORVM INGENIORVM *insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si aperire non possumus? aut quid obest lignea si hoc potest, quando patere nihil quærimus nisi quod clausum est? Sed quoniam inter se habent nonnullam similitudinem vescentes atque discentes propter fastidia plurimorum, etiam ipsa sine quibus viui non potest alimenta condienda sunt. Dixit ergo quidam eloquens, & verum dixit, ita dicere debere eloquentem, vt do-*

ceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit, *Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriæ.* Videndus idem S. Augustinus lib. de Moribus Ecclesiæ tom. 1. de fide & symbolo tom. 3. de fide ad Petrum de Catechizandis rudibus tom. 4. de Concione ad Catechumenos tom. 6. de Vtilitate credendi, ibidem. De Correptione & gratia tom 7. Meditationum lib. 1. &c.

§. IX.

Ex S. Gregorio Magno, in Pastorali part. 1. capit. 8.

SACRVM *officium non solùm non diligit omnino, sed nescit qui &c. caeterorum subiectione pascitur, laude propria lætatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantiâ exultat.*

Ibidem part. 2. capit. 4.

SÆPE' *dictorum virtus perditur, cùm apud corda audientium loquacitatis incauta importunitate leuigatur, & auctorem suum eadem loquacitas inquinat, quæ seruire auditoribus ad vsum profectus ignorat. Vnde bene per Moysen dicitur, Vir qui fluxum seminis patitur immundus erit. In mente namque audientium semen secuturæ cogitationis, est qualitas auditæ locutionis, quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur, vnde & à mundi huius sapientibus prædicator egregius seminiuerbius est vocatus. Qui ergo fluxum seminis patitur, immundus asseritur, quia multiloquio subditus est, & ex eo se inquinat. Quod si non inordinatè promeret, prolem rectæ cogitationis edere in audientium corda potuisset, dúmque incautus per loquacitatem defluit,* &c.

Ibidem capit. 6. in fine.

HOC *Doctoribus quod Rectoribus documentum assignat, vt iis insit consolans misericordia, & piè sæuiens disciplina, adeovt sollicita circumspectione prouideant, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa: miscendam enim esse lenitatem cum seueritate.* Posteà ducta similitudine ex arca fœderis, cui cum virga Sacerdotali manna suauissimum erat inditum, hinc assumit: *Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderatè sæuiens; sit pietas, sed non plus quàm expediat parcens &c. adeovt qui præest* (pariterque qui prædicat) *corda terrendo demulceat, & tamen terroris reuerentiam demulcendo constringat.*

Ex eodem super Ezechielem.

PENSARE *debet doctor,* QVID LOQVATVR, CVI LOQVATVR, QVANDO LOQVATVR, ET QVANTVM LOQVATVR; *si enim vnum eorum defecerit, locutio apta non erit.*

Nota prudenter concionandi generalem regulam.

Ex eodem in Moralibus.

QVI *prædicatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, vt nec derelicta spe, timorem subtrahat, nec spe subtracta, in solo cum timore derelinquat.*

Ex eodem in libros Regum.

LINGVA *nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides hortatu succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos consoletur; vt qui doctores dicimur, viam salutis gradientibus ostendamus.*

Ex eodem, hom. 30. super Euangelia.

NISI *Spiritus sanctus adsit cordi audientis, otiosus est sermo Doctoris. Nemo ergo homini docenti tribuat, quod ex ore docentis intelligit; quia nisi sit intus qui doceat, Doctoris lingua interius in vacuum laborat.*

Ex eodem in iam citato Pastorali.

VT *longè antè nos reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna & eadem exhortatio cunctis congruit; quia nec cunctos per morum qualitatem astringit; sæpe namque aliis officiunt quæ aliis prosunt, quia plerumque herbæ quæ alios nutriunt, alios occidunt &c. & pastus qui viam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, vt sua singulis congruant, & tamen à communi ædificationis arte nusquam recedant.*

Ex eodem, in homil.

Nota.

DISPENSANDA *est prædicatio pro loco, & tempore, & locorum capacitate, quæ si rara fuerit, non sufficit: si assidua vilescit.*

Ex eodem in Moral. lib. 20. c. 1.

AD hæc verba, *super ipsos stillabit eloquium meum*, sic ait; *Debet prædicator perspicere ne plus prædicet quàm ab audiente capi possit, ne dum paruis sublimia & non profutura prædicat, se magis curet ostendere, quàm auditoribus prodesse.*

Nota.

Idem lib. 9. Moral. c. 1.

DVM *persona displicet, nec recta quæ protulerit placent**. *Ideo bonus prædicator in cunctis quæ loquitur, se inspicit, ne in eo quod rectè prædicat, vitiosa elatione se extollat, néve vita à lingua discordet &c.* lib. 23. Moral. cap. 4.

* Huc collineat illud celebre sancti Aug. *Exaudi teipsum immanissime Doctor, quid mihi lingua aurea & cor ferreum.* in epp.

§. X.

Ex S. Bernardo, in serm. 18. super Cantica.

SI *sapis, te concham exhibebis, & non canalem: hic siquidem penè simul & recipit & refundit; illa verò donec impleatur expectat, & sic quod superabundat sine suo damno communicat, sciens maledictum qui partem suam facit deteriorem &c. Verùm canales hodie multos habemus in Ecclesia, conchas verò paucas. Tantæ enim charitatis sunt per quos nobis fluenta cœlestia manant, vt antè effundere, quàm infundi velint, loqui quàm audire, paratiores docere quod non didicerunt, & aliis præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt.* Deinde ibidem

ibidem producta ampliùs hac eadem similitudine, Concionatorem admonet, vt generet sobolem eruditam, more æterni patris qui verbum suum lumen producit absque vlla splendoris sui diminutione: *Imitare illum* (inquit) *de cuius plenitudine omnes accepimus, disce, & tu non nisi de pleno effunde, nec Deo largior esse velis, concha imitatur fontem: non manat ille in riuum, nec in lacum extenditur nisi suis satietur aquis. Non pudeat concham non esse suo fonte profusiorem.* At non proficit plenitudo, nisi rectè disposita effusio hinc sequatur: quamobrem scitè & prudenter citato Apostoli oraculo, idem serm. 37. sup. Cant. circa med. *Qui se putat aliquid scire, nondam scit quomodo oporteat eum scire;* egregiè subiungit, *Vides, quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Vides (inquam) quomodo fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergo dicit modum sciendi? quid? nisi vt scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat. Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi; sunt namque qui scire volunt vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est; & sunt qui scire volunt eo fine tantùm vt sciant, & turpis curiositas est, &c. Et sunt qui scire volunt vt scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæstus est: sed sunt quoque qui scire volunt vt ædificent, & charitas est. Et item sunt qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est.* Iunge & quod de *scire* ait, accipe pro *docere.* Ioan. 1. 16.

Idem serm. 44. in Cant. explicans verba illa, *Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*, ait: *Vir Ecclesiasticus qui hunc spiritum iam accepit, curabit fratrem delinquentem instruere in spiritu lenitatis: quia verò vulnera illius qui incidit in latrones non in solo oleo, sed in vino sanitatem receperunt, necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum feruidi zeli, cum oleo mansuetudinis. Cui sanè conuenit non solùm consolari pusillanimes, sed & corrigere inquietos, si enim viderit eum qui vulneratus est, qui peccauit, blandis aut lenibus hortamentis quæ in eum prærogata sunt, minimè emendatum, magis autem fortè abutentem, eius mansuetudine negligentiorem fieri, frustrato oleo tam suauium monitorum, oportebit sanè mordacioribus vti medicamentis, & vinum compunctionis infundere, duris increpationibus agere.* Cantic. 1. 14.

Idem rursus serm. 62. ad hæc verba, *Vox enim tua dulcis & facies tua decora:* sic inquit, *Quantum sponso placeat cum puritate mentis, prædicatio veritatis, ostendit cùm dicit, vox enim tua dulcis. Quia enim non placeat vox, si non placeat facies, demonstrat cùm illicò subdit, Et facies tua decora. Quid internæ decor faciei, nisi puritas? in pluribus hæc absque prædicationis voce complacuit; illa absque ista in nemine. Impuris non se ostendit veritas, non se credit sapientia. Quid ergo loquuntur, quod non viderunt? Quod scimus,* inquit, *loquimur, & quod vidimus testamur: Id ergo tu audes testari, quod non vidisti, & loqui quod ignoras? Vanum est vobis ante lucem surgere; lux est puritas, lux charitas, quæ non quærit quæ sua sunt. Hæc præcedat, & pes linguæ in incerto non ponitur: non est quòd se veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc non eloquendam. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias* ibid. 2. 4. Ioan. 3. 11. Psal. 126. 2. Psal. 49. 6.

meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Multi puritate neglecta antè loqui quàm videre conati sunt: & aut grauiter errauerunt nescientes de quibus loquerentur, aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, seipsos non docuissent.

Idem lib. 1. de Consid. *Monstruosa res est* (inquit) *lingua magniloqua & manus otiosa, sermo multus & fructus nullus &c. Sapientibus & insipientibus debitor es, & soli negas te tibi? stultus & sapiens, seruus & liber, diues & pauper, senex & iuuenis, vir & fœmina, Clericus & Laicus, iustus & impius participant te: omnes de fonte publico bibunt pectore tuo; & tu sitiens stabis? sanè deriuentur aquæ tuæ in plateas, homines & iumenta & pecora bibant ex eis, quin & camelis pueri Abrahæ potum tribuas, sed inter cæteros, bibe & tu de fonte putei tui.* Hæc sanctus Bernardus. Quæ dicit de Pontifice, suo etiam modo de prædicatore dici possunt, quamobrem non ineptè hîc accommodari posse censui. Videndus idem sanctus Pater serm. 30. & 58. sup. Cantica, & ep. 201. ad Balduinum Abbatem &c.

Rom. 1. 14.

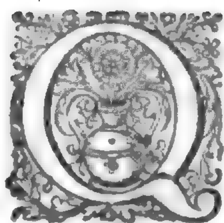
Genes. 24.

CAPVT XIV.

Spiritu compunctionis, magis quàm dictionis elegantia, posse Concionatorem auditores suos commouere; ideóque potißimùm in eo desiderari gemitum columbæ, & vocem turturis.

ARTICVLVS I.

De vi & modo eloquentiæ sacræ.

VANTVM in bello potest ferrum; tantùm in republica prodesse eloquentiam, prisci sapientes non imperitè censuerunt. Hanc autem non solùm in republica, sed etiam in Ecclesia multum prodesse, si quis ea rectè & vt decet vtatur, reor haud esse ambigendum. Scitum est illud Ciceronis 2. Tuscul. *A philosopho, si afferat eloquentiam non aspernor: si non habet non admodum desidero.* A quo theoremate non longè abludam si dixero: Si afferat Theologus vel Concionator in docendo eloquentiam, non illubenter hanc admitto: si non afferat, non puto exigendam esse.

Demet. apud Dieg. lib. 5.

De vi eloquentiæ Christianæ, vt hîc verba facerem, magna eloquentia qua indigeo, opus esset. At paucis multa dicam. *Eloquentiâ Ambrosij, Augustinus liberatus est*, vt ipse fatetur & enarrat lib. 5. Confess. c. 13. & 14. *Et veni* (inquit) *Mediolanum ad Ambrosium Episcopum in optimis notum orbi terræ, & pium cultorem tuum* (Domine) *cuius tunc eloquia strenuè ministrabant adipem frumenti tui, & lætitiam olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo &c. Suscepit me paternè ille homo Dei &c. & illum amare cœpi, primò quidem non tanquam doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tanquam hominem benignum in me, & studiosè au-*

Psal. 4.

diebam disputantem in populo, non intentione qua debui, sed quasi explorans eius facundiam, vtrum conueniret famæ suæ: an maior minórve proflueret quàm prædicabatur, & verbis eius suspendebar intentus. Rerum autem incuriosus & contemptor adstabam, & delectabar suauitate sermonis, quanquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis, quàm Fausti (Manichæi) *erat, quod attinet ad dicendi modum. cæterùm rerum ipsarum nulla comparatio, nam ille per Manichæas fallacias aberrabat; iste autem saluberrimè docebat salutem. Sed longè à peccatoribus salus, qualis ego tunc aderam, & tamen propinquabam sensim, & nesciui: cùm enim non satagerem discere quæ dicebat, sed tantùm quemadmodum dicebat audire &c. veniebant in animum meum simul cum verbis quæ diligebam, res etiam quas negligebam; neque enim ea dirimere poteram: & dum cor aperirem ad inspiciendum quàm disertè diceret, pariter intrabat & quàm verè diceret, gradatim quidem.* Subiunctim illos gradus describit, quibus demum ad Deum, fidémque Catholicam conuersus est. Sic Ambrosius eloquentiâ suâ sacrâ, Augustinum Deo & Ecclesiæ peperit, & in vno Augustino progenuit plusquam mille Doctores.

Regnum Christi ab oratoribus illis exordium sumpsit, quos ipse animatos igneis linguis instruxit ad suum Euangelium orbi vniuerso prædicandum,

Spiritus ætherea descendens sanctus ab aula,
Irradiat fulgore locum, quo stemma beatum
Ecclesiæ nascentis erat: quibus igne Magistro
Imbuit ora calor, dictisque fluentibus exit
Linguarum populosa seges, &c.

Arator. lib. 1. Carm. in Acta c. 3.

quæ subinde in Ecclesia toto orbe diffusa, vberrimè pullulauit. A Rostris Romanis & Græcorum Academiis, certatim oratores plerique insignes ad Christi disciplinam transierunt, fidéque duce *loqui cœperunt magnalia Dei* tantâ eloquentiæ gloriâ, quanto sapientiæ, doctrinæ & pietatis splendore. Obstupuit mundus, ex stipite crucis tantam exarsisse flammam, ex hac radice tantam oratorum copiam germinasse, per quos huius sæculi sapientum superbiam, ferociam tyrannorum, vitiorum tetra portenta, inferorúmque potestates Christus orbis triumphator, saluatórque debellauit, mansuefecit barbaras nationes, & ad iugum suæ legis tam fortiter quàm suauiter inflexit. Hac ex arce Christianæ sapientiæ & virtutis illustrissimi illi oratores prodierunt, qui suis fulgoribus tam Orientem quàm Occidentem impleuêre; hinc illuxerunt Origenes, Athanasius, Basilius, vterque Gregorius, Nazianzenus & Nyssenus, Ephrem, & incomparabilis (quem ferè prætéribam) Chrysostomus, in orientali Ecclesia: in occidentali verò Cyprianus, Ambrosius, Maximus, Augustinus, Leo Magnus, Petrus Chrysologus, aliáque præclarissima eloquentiæ sacræ lumina, imò fulmina, quæ in sui stuporem, pariter ac venerationem, reges, principes, philosophos, & vniuersos mundi sapientes rapuerunt, gentésque omnes ac populos ad suaue Christi iugum, fidei cultum, salutísque iter pertraxerunt: ipsáque sua rara eloquen-

Act. 2. 11.

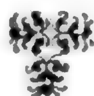
tia persuaserunt (vt scitè ait Lactantius lib. 1.) *bene dicere quidem ad paucos pertinere, bene autem viuere ad omnes.* Hæc vis est sacræ eloquentiæ, quæ in illustrium illorum Ecclesiæ Oratorum monimentis etiamnum refulget, ac Ecclesiam in dies cùm leguntur, illuminat, perenni sapientiæ splendore, quæque iustitiæ ac pietatis cultum & amorem in Deum & homines, in iis accendit: qui homilias magnorum illorum Christi præconum vel legunt, vel audiunt, eásque attentione & reuerentia, qua par est, excipiunt atque meditantur.

Verùm, *non omnibus datum est adire Corinthum.* At hoc sacræ eloquentiæ decus, paucissimi isti apices omnium, demeruerunt assequi: cæteri verò tentârunt potiùs quàm adepti sunt, supparem in docendo laudem. Et reuerà (vt eleganter aiebat Pius Papa II. magnus ipse orator ac poëta laureatus) *Oratio difficillima est moderatu: tumidum enim orationis genus ciuile nequaquam est: tenue verò nusquam mouet. Insuper grata quàm vtilia dicere difficilius est; rarúsque est qui simul æquè possit inuenire præclarè, enunciare magnificè, aptè disponere, figurare variè, ad captum auditorum & ad rei naturam se decenter accommodare, dicendi tempus cognoscere, locum & personas ostendere congruo delectu, rariórque qui pariter queat docere & persuadere: nam & bonus Orator non semper persuadet, vt nec eximius Medicus semper sanat.*

Præclarè Tullius de opt. gen. orat. *Nemo est orator, qui non se similem Demosthenis esse velit.* A pari mihi fas sit dicere, vix vllus prædicator est, qui Ambrosio, Chrysostomo, Leoni Magno, cæterísque eloquentiæ sacræ principibus, merito & laude æquari vehementer non desideraret. At vt illa stulta foret æmulatio *; studium tamen aliquantulæ imitationis, iure reprehendi non potest. Paucis verbis graphicè litem illam expressit Aurelius Cassiodorus, sup. Psal. 73. *Eloquens est ille qui scit parua submissè, media temperatè, magna granditer dicere; Qui scit inuenire præclarè, enunciare magnificè, disponere apertè, & figurare variè.* Sed eo sæculo viuimus, quo passim qui suggestus Ecclesiarum ambiunt, se iis perornatos dotibus gloriantur. Et reuerà artificiosæ orationis apud plerosque ingens est studium: sed vereor ne illud Lactantij hîc iure liceat vsurpare: *Vtinam tam multi benefaciant, quàm multi bene loquuntur!* Erasmus dixit, *præcipuam eloquentiæ partem esse, apposita dicere.* At eloquentia Christiana in hoc officio non conquiescit, at insuper exigit in suo professore pietatem, iustitiam, probitatem, sine his comitibus tantum abest vt prosit, quin persæpè multum nocet. Vnde magnus Augustinus lib. 1. de anima, dicere non dubitauit, *Eloquentiam in prauo homine, venenum esse in poculo aureo*, ideóque malè eloquentiam disci sine bonis moribus. Verùm de his suprà, proprio loco diximus, ex instituto.

* Eloquentiæ summam pauci assequuntur. *S. Aug. de vtilit. credendi.*

Idem S. Aug. lib. 3. de doct. Christ.

ARTICVLVS II.

De spiritu compunctionis, sine quo eloquentia Concionanti sacro parum proficit.

SED supponamus duo hæc in Concionatore, seu Oratore Ecclesiastico pariter inueniri, scilicet eloquentiam & probitatem: binarium tamen istud, feliciter vt munus suum obeat, non sufficit. Placebit enim oculis & auribus prædicator probus & disertus, sed cor non mouebit, nisi habeat spiritum compunctionis. Dolor animi de peccato commisso, est compunctio, quam ille Spiritus excitat in nobis, *qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, id est nos per internam in- *Rom. 8. 26.* spirationem gemere facit, & cum lachrymis & suspiriis nos postulare efficit, à diuina clementia gratiam & misericordiam, seu per externam operationem, scilicet per vocem prædicatoris, qui nos ad horrorem peccati, contritionem cordis, amorem Dei, odium mundi, & cœlestis patriæ desiderium, tanquam per viuum organum suæ bonitatis & gratiæ efficaciter mouet ac impellit; sic enim stat ad ostium & pulsat, clamátque, vt sibi ianua cordis aperiatur. Hanc in Oratore Christiano requirebat sanctus Hieronymus orationem, quæ non plausum excitaret, sed eliceret lachrymas. Prædicante Petro, qui aderant Christi confixores, *gladij illius spiritualis penetrabilioris omni gladio an-* *Hebr. 4. 12.* *cipiti, & pertingentis vsque ad diuisionem animæ & spiritus:* quem in ore Petrus ferebat, verbis eius transfixi, aciem puncturámque salutiferam persenserunt. *His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Pe-* *Act. 2. 37.* *trum, & ad reliquos Apostolos, Quid faciemus viri fratres* (sentiebant se etenim ingenti piaculo constringi,) *Petrus verò ad illos, pœnitentiam,* inquit, *agite* &c. Hæc est vox, quæ parit spiritum compunctionis & salutis in præcordiis auditorum. Hanc igitur si habeat prædicator Euangelicus animas conuertit: si non habet, aures quidem pulsat, sed cor non tangit: & loquitur quidem foris, sed intus nihil efficit, nam affectum cordis non mouet, nec Dei timorem, nec amorem in auditorum animis producit. Sunt certè de prædicatorum numero, qui seria & graui oratione exhortantur, & proficua magis quàm curiosa eloquuntur: fructum tamen exiguum conuersionis animarum referunt. Quænam obsecro huius sterilitatis occasio? quoniam licèt aliis speciosè consulunt, ipsi molles & tepidi inueniuntur, homiliam quam magno studio antè præparârunt, memoriæque demandârunt diligenter, bene pronunciant, suauíque edisserunt effatu: sed nullis ante concionem suspiriis ad Deum ingemiscunt, nullas profundunt lachrymas, spiritum compunctionis pro seipsis non expetunt, nec conuersionis animarum gratiam postulant, sine qua aërem verberant, nec ministerij sui fructum Domino referunt, víxque vllam laboris mercedem consequuntur.

ARTICVLVS III.

De gemitu columbæ, eiúsque simplicitate, aliísque proprietatibus à Concionatore imitandis.

Matth. 10.
De columba mysticis dotibus lege S. Tho. 3. p. q. 39. a. 6.
Isa. 60. 8.
Psal. 67. 10.

CHRISTVS Dominus cùm Apostolos suos prædicatum mitteret vbique Euangelium suum, iussit eos columbæ similitudinem æmulari, in cuius specie Spiritus Sanctus super ipsum, in Iordane baptizatum à Ioanne, visibiliter descenderat. Ad quam Euangelij pacis nunciorum illorum similitudinem respiciens Isaias Propheta, mirabundus exclamabat, *Qui sunt isti qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?* Apostoli siquidem & Discipuli Domini, sicut nubes toridæ quaquauersum volantes, impetu Spiritus Dei impulsæ, *pluuiam illam voluntariam, quam dedit Deus hæreditati suæ,* vbique effluxerunt, imbrémque Euangelicæ doctrinæ hominum mentibus infundendo, easdem fidei & salutis semine fœcundârunt, & fructu bonæ operationis illas decorârunt, tanta Spiritus virtute impulsi, vt nulla vis terrena, cursum potuerit ipsorum vllo obice sistere.

At non modò vt nubes volârunt, sed vt columbæ, nec ipsi soli, sed qui eorum sortiti sunt vices. Vnde Septuaginta vertunt, *sicut columbæ cum pullis suis.* Sunt inter ethnicas nænias & fabulas, quæ gentiles Scriptores referunt, de internuncio columbæ. Plinius siquidem lib. 10. c. 37. narrat quòd non semel columbæ internunciæ fuerint in rebus magnis, ferentes epistolas in pedibus ligatas. Eò spectare plerique putant carmen Tibulli inquientis,

Quid referam vt volitet, crebras intacta per vrbes,
Alba Palæstino sancta Columba Syro.

Exempla pleraque illustria moris illius affert, ex locuplete antiquitatis penu Vlisses Aldobrandinus tom. 2. Ornithologiæ lib. 10. p. 189. & fusiùs titulo, Historica, p. 189. Necnon Raderus in Columbam Aretatæ Martialis lib. 8. epigram. 32. Sed quicquid sit de profanæ antiquitatis testimonio, sanè scriptores nostri similia exempla in rebus nostris comperta referunt, inter quos Sabellicus Æneide 9. lib. 9. denarrat, quemadmodum in expeditione sacra Christianorum ad Palæstinam, interceptu columbæ, litteras volatu ferentis ad Regem Damascenorum, vt obsessis subueniret Tyriis, remissa est eadem conficta regis nomine epistola, qua omnis auxilij spes submouebatur, ad circumseptos, deditáque vrbs sic nostris fuerit. Sed in sacris litteris, gerulæ huiusmodi columbæ fausti internuncij, historiam legimus in Genesi, quando scilicet emissa à Noë secundo parente humani generis, ex arca, semel & iterum, columba rediit ad eum, ramusculum oliuæ virentem suo deferens ore, in signum præteritæ orbis terrarum funestæ eluuionis. Christus post passionis suæ superatos vortices, fluctúsque longi diluuij dissipatos, rediuiuus Apostolis suis apparens, eiusmodi ramum oliuæ sacratissimo ore suo detulit, dicens eis, *Pax vobis,* & ipsis cùm ascensurus erat ad patrem præcepit *vt euntes in mundum vniuersum*

pacis euangelium nunciarent, ianuásque cœli apertas omnibus gentibus indicarent ad æternam salutem & felicitatem. S. Ephrem serm. de Passione Domini, scribit Christo moriente in cruce ac clamante, *consummatum est*, columbam candidissimam è templo euolasse, eo indicio, quòd per Christi mortem innocentia, sanctitas, veritas, omnísque virtus & sapientia, à Iudæis ad Christianos auolaret, déque Synagoga Iudæorum ad Ecclesiam gentium iusto Spiritus sancti iudicio transmitteretur. Hoc bonum nuntium, hoc æterni fœderis Euangelium, Apostoli eorúmque symmystæ ac sequaces, totum per orbem ad omnes gentes, velut virentem oliuæ ramum, gratiæ misericordiæ & pacis æternæ symbolum ac pignus, pernici volatu detulerunt, in diésque præcones Euangelij, qui per singulas Ecclesias docent populum vias vitæ, semitas iustitiæ, & ad perpetuæ beatitatis deducunt aditum, deferunt, dum Dei verbum piè, doctè & prudenter eloquuntur. Vtinam igitur quæ insedit Christi vertici columba, super eos insideret! suámque ipsis communicaret speciem & similitudinem. Enitet in columba mirabilium proprietatum congeries, quæ bearent Concionatores nostros, si iis insignirentur. Est certè columba in volatu perseuerans & constantissima, gemitum pro cantu habet, mirificè est beneuola ac mitissima, meliora grana seligit, putrida respuit, integra deglutit, sed de subtus terram illa non extrahit; in hoc gallinæ dissimilis quæ vnguibus terram quatit, si fortè consentaneum sibi cibum latentem inueniat. Quando columba grana sumit, oculos ad cœlum leuat, quasi propter præstitum sibi cibum gratias referens creatori. Mortua corpora execratur, gaudens in foraminibus petræ delitescit, alienos pullos alit, consortij & societatis est amantissima, circa aquarum fluenta libenter versatur, in quibus velut in fulgentissimo speculo impressam accipitris figuram conspiciens, rapaces eius vngues ocyus fugit; sinceritate & simplicitate prædita est, felle caret, timore & pauore facilè percellitur, carnibus non vescitur, nec immundis alitur. Ferunt sanguinem ex latere sub dextera ala latente eductum, oculis salutiferum & proficuum esse. In foraminibus petræ passim nidificat: rostro non lacerat, tota mitis, simplex, pulchra, amabilis. O *quàm speciosi pedes euangelizantium pacem!* Si cætera, ipsi sint eximiis his columbæ qualitatibus præditi! Non repant super terram, sed volent semper aspirando ad superna & æterna, ibíque auditorum suorum efferant mentes; strenuè in verbo & opere laborent, *attendentes* iugiter vt monet Apostolus (1. Tim. 4. 13.) *lectioni, exhortationi & doctrinæ.* Gemebunda voce, pióque affectu; sua populíque peccata defleant, séque ipsos illósque excitent ad pœnitentiæ luctus. Sint in conuersatione benigni, in verbo piè sæuientes, & modestè blandientes. Meliora grana seligant, id est documenta promant populo salubriora. Putida dogmata vt venena animarum reiiciant & refellant, integra proferant hortamenta. Animarum alimoniam non de terra, sed de cœlo quærant. Quæ hauserint à Deo scientiæ & pietatis lumina, spargant in populum, Deo illorum donorum auctori grates debitas referendo. Mor-

Ioan. 19. 30.

Ioan. 1. 32.

Rom. 10. 15.

Cantic. 2. 14. tua opera execrentur, viua suadeant & faciant: *in foraminibus petræ*, Christi scilicet crucifixi, cruce & vulneribus nidificent, eiúsque agoniam pro nobis, iugi cogitatione meditentur. Animas sibi creditas ad docendum, sicut filios foueant, dicentes cum Apostolo 1. Thess. 2. 7. *Facti sumus paruuli in medio vestrûm, tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis non solùm Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi facti estis nobis. Filioli quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Ideò sint consortij & societatis fidelium amantes, reconciliationísque eorum cum Deo, & vnionis & mutuæ dilectionis inter se solliciti. Psal. 1. 3. *Circa aquarum decursus*, limpidissima scilicet Scripturarum fluenta, assidua meditatione immorentur, patrúmque puros hinc delibatos supernæ sapientiæ latices, imbibere frequenti scriptorum eorumdem lectione ac studio assuescant. Artes & machinamenta satanæ explorentur, hæcq; cautè anteuertere, vel ocyùs declinare, alió sque vt ea fugiant sedulò monere inuigilent; felle sic careant, vt immemores fiant iniuriæ. Timorem Dei altè præcordiis incussum semper habeant, fidelésque vt super omnia Deum metuant, cohortentur. Carnis spurcitias toto corde exhorreant; ore neminem lædant nec opere. Mites, humiles & amabiles, simul tamen & verecundos ac verendos sese vnicuique exhibeant: 2. Cor. 6. 3. *Nemini dantes vllam offensionem, ne suum ministerium vituperetur.*

Sed inter tot præclaras columbæ proprietates, duæ sunt quas potissimum debet Orator Ecclesiasticus æmulari, nempe gemitum & simplicitatem.

Isa. 59. 11. Idem 38. 14. meditabor vt columba. De gemitu, ait Propheta: *Quasi columbæ meditantes gememus:* debet qui pœnitentiam prædicat, antequam concionetur, in dolore animæ peccati horrorem in animo concipere, Dei iustitiam & misericordiam meditari; gemitu suo proprias noxas eluere, cæterósque excitare ad luctum & lacrymas. Beatum Ambrosium fuisse ad miraculum vsque eloquentem S. Augustinus eius auditor asseuerat; at subinde notat fuisse ea eloquentia præditum, quæ seriò doceret salutem, at quæ potiùs ad gemitum animas quàm ad oblectationem prouocabat. Isai. 3. 12. Verè & grauiter S. Hieronymus, super illud Isaiæ, *Popule meus qui te beatum dicunt* &c. *Ille est* (inquit) *Doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas, non risum mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem.* Idem sanctus Doctor lib. 3. Comm. in Matth. 16. vnde sortitus sit Simon Petrus Apostolus suum cognomentum, sciscitans respondet, *ex confessione sortitum esse vocabulum, quod reuelationem ex* Matth. 16. 17. *Spiritu sancto habeat, cuius & filius appellandus sit, siquidem Bar- Iona in nostra lingua sonat filius columbæ?* Et aptè quidem filius columbæ appellatur, qui à Spiritu sancto confessionem fidei de Christi diuinitate & gloria doctus est. Sed quoniam spiritus ille, qui sub columbæ specie Rom. 8. apparuit, *postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, quia animas excitat ad compunctionem & pœnitentiæ gemitum: Ideò Petrus eius quoque filius dici promeruit, quia donum lacrymarum habuit; Matth. 26. 75. post lapsum siquidem statim egressus de domo peccati, *fleuit amarè*, &

& deinde auditores suos ad compunctionem excitauit, eo enim prædicante, vt refert S. Lucas, ipsi Christicidæ interno animi dolore concussi sunt; *His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum: quid faciemus?* Sic impleuit Domini sui præceptum: *Conuersus confirma fratres tuos.* Nam peccatores infirmos corroborauit, & ad seriam pœnitentiam suo exemplo animauit; factus non solùm Apostolorum vertex, sed & perfectus typus pœnitentium. Sic, obsecro, studeat quisque prædicator effici filius columbæ, per pœnitentiæ præconium & exemplum, qualem Petrus voce, factis, fletu & lacrymis sese omnibus exhibuit. *Act. 2. 37.* *Luc. 22.*

Denique necesse est vt columbæ simplicitatem imitetur; hoc enim ad præcones suos expressum Domini mandatum est; *Estote* (inquit) *simplices sicut columbæ?* Quomodo autem seruari possit à prædicatore Euangelico illa simplicitas, elegantissimè Gillebertus Abbas, serm. 27. super Cantica mihi expressisse visus est: *Utinam* (inquit) *istud attendant qui facturi sunt in Conuentu fratrum sermonem! Student magis alta, quàm apta dicere, facientes apud infirmas intelligentias miraculum sui, non ipsorum salutem operantes. Erubescunt humilia & plana docere, ne sola hæc scisse videantur; erubescunt vbera habere, nudare mammam, lactare paruulos. Quid est illud? ideóne consedisti in medio, cathedram tenens, vt scientiam iactes? an vt teneram subditorum lactes infantiam? subtilia texis, artem qui audiunt mirantur, eloquentiam laudant. bene quidem, tamen si gratiam sentiunt, si te disputante, audientium moueatur affectus, intellectus instruatur. Alioquin quid ad præsens negotium peregrina quædam adducere, quæ auscultantes non capiant?* Atque hactenùs satis de columbæ gemitu & simplicitate. *Matth. 10. 16.*

ARTICVLVS IV.

De voce turturis, eiúsque à columba multiplici differentia: & Concionatoris, tam mystica quàm morali, cum turture, conformitate.

TANTVM affinitatis habent turtur & columba, vt passim in lege, & Euangelio coniungantur, vt videre est Leuit. 1. 14. 12. 6. 24. 30. Num. 6. 10. Luc. 2. 24. Quæ causa est, cur cùm Theologo insigni, Concionatoríque percelebri (cui seriem huius opusculi de prædicandi munere recensebam) duo hæc lemmata de gemitu columbæ, & voce turturis ostenderem; mox ille subsistens parumper, à me sciscitatus sit, *quodnam esset discrimen inter vocem turturis & gemitum columbæ?* sibi enim hæc adiaphora, imò promiscua videri: quamobrem mirari se cur duos proprios articulos de turturea voce & columbino gemitu statuerem, cùm sub vno eodémque lemmate potuisset communiter, & fortasse congruentiùs de vtroque dissertari.

Et verò non est quòd inficier vtramque auem habere vocem in gemitu, vel gemitum pro voce: de columba iam dictum; cui & illud accedit quod S. Bernardus, Ezechiæ Regis dum edisserit lugubre

Isai. 38. 14. canticum, ad illa verba, *Sperabam vsque ad mane &c. sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor vt columba.* Cùm gratiæ (inquit) *matutinum arriserit, in modum hirundinis exultans & clamitans, gratias agam pro visitatione, & cùm vespera ingruerit non deerit sacrificium vespertinum: cùm instar columbæ lachrymas fundam in tribulatione. Mœrens mœrebo in vespera, quò lætus fruar matutino. Placet vtrumque Deo, & peccator compunctus, & iustus deuotus: cui è regione displicet tam ingratus iustus, quàm peccator securus.*

At consimilem gemitum in voce turturis, idem sanctus Abbas agnoscit. Quamobrem serm. 59. sup. Cant. illa expendens verba
Cant. 2. 11. sponsi ad sponsam, *Vox turturis audita est in terra nostra* &c. *Et vox quidem* (ait) *gementi quàm canenti similior, peregrinationis nostræ nos admonet. Illius doctoris vocem libenter audio, qui non sibi plausum, sed mihi planctum moueat.* Vbi spectâsse videtur ad præcitata verba S. Hieronymi, *verè Doctorem esse Ecclesiasticum, qui non risum, sed lacrymas mouet.* Vnde sequitur, eos indignos esse hoc nomine, qui concionando risus & cachinnos excitant scurrilitate sua: quæ tam sunt Deo exosa, quàm perniciosa hominibus. Apostolus vt hunc abusum præcideret, Titum
Tit. 2. suum monet, & in hoc vno Ecclesiasticos omnes obtestatur, *vt loquatur quæ decent, sanam doctrinam, præbeat se exemplum* fidelibus non solùm *in bonis operibus*, sed insuper *in doctrina, in integritate, in grauitate, adeovt verbum eius sit sanum, irreprehensibile*, &c. Vt scilicet ad Euangelij quod docet cum metu & reuerentia, auditores suos excitet obseruantiam & venerationem. Vnde illud Chrysostomi ad hæc Apostoli verba: *Supplementum sit doctrinæ, exemplar virtutis tuæ, speculum vitæ quod omnibus proponitur ad imitandum, veluti archetypus & primitiua quædam imago, in se habens, quæ bona & honesta sunt.* Et ideo ipse Apostolus
1. Tim. 4. 12. Timotheum admonet quoque suum, *vt exemplum sit fidelium* non minùs *in verbo*, quàm *in conuersatione.* At è morali hoc diuerticulo, aduersus concionatores (si qui sunt) leues, dicaces, mordaces, mimos, ridentes, ridiculos, cachinnantes, & cathedram veritatis vertentes in scurrarum theatrum, quos omnes execratur Apostolus, qui ipsos, eo-
2. Cor. 2. 17. rúmque similes vocat *adulteros cauponantes verbum Dei*; iam in viam rectam redeamus, qua dicere præstituimus de voce turturis, & de gemitu columbæ.

Fatemur itaque vtramque auem, vocem habere in gemitu, seu gemitum pro voce. Sed in hoc ipso differunt, quòd columba omni tempore gemebundam edat vocem: at verò turtur nunquam nisi cœlo sereno, vnde in hyeme vocem non edit, quin nec se humanis oculis præbet aspectabilem. Hinc illud Aristotelis lib. 8. de animalibus c. 16. Nemo (propè dixerim) vidisse per hyemem vspiam turturem dicitur. quò spectat illud Hieremiæ c. 8. *Turtur custodit tempus aduentus sui.* Hæc turturis proprietas, eiúsque à columba dissimilitudo aptissimè nostro proposito quadrat. Monet sic Timotheum Apostolus, &
2. Tim. 4. 1. in eo omnes prædicatores Euangelicos adhortatur, *Testificor coram Deo & Iesu Christo &c. per aduentum ipsius & regnum eius. Prædica verbum,*

insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa, &c. Quid est prædicare verbum opportunè, importune? in Codice Græco legitur εὐκαίρως, ἀκαίρως, tempestiuè, & intempestiuè, *Verbum enim opportunum* (ait eleganter S. Augustinus) *est libenter audienti, importunum inuito;* vtrumque tamen prædicator captare debet. Turtur gemit opportunè, nempe vt est in Canticis, *quando tempus putationis aduenit:* at columba importunè, nam semper est in gemitu, quem pro voce naturali habet; sic typus Concionatorum faciebat Paulus, qui Asianis dicebat (Act. 20. 18. &c.) *Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim &c. quomodo nihil subtraxerim vtilium, quominùs annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum &c. propter quod vigilate memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessaui cum lacrymis monens vnumquemque vestrûm.* Hæc vox erat gemitus columbæ, quam semper prædicator Euangelicus populo Dei præstare debet, hortando peccatores ad pœnitentiam omni tempore. Sed lucidiora sunt aliis momentis, temporum interualla. *Spiritus vbi vult spirat*, & quando vult spirat. Quamobrem idem Apostolus consulit Timotheo vt non nimis vrgeat, suis hortatibus refragantes, sed modestè & prudenter cum eis se gerat, temporáque magis opportuna sciat deligere, quo lubentiùs verba salutis excipiant, *Seruum Dei enim oportet mansuetum esse ad omnes, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati; si quando det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis.* Temporis igitur est ratio quàm diligenter obseruanda, vt non solùm importunè & intempestiuè, sed magis tempestiuè & opportunè monita salutis, hominibus proponantur. Scitè hîc & apposité S. Gregorius ait *, *Dicturus Apostolus importunè, præmisit opportunè, quia scilicet apud auditoris mentem ipsa sua vtilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit.*

Cantic. 2. 12.

2. Timoth. 2. 25.

** part. 2. pastoral. 10. 4.*

Omnia tempus habent, sed curandæ nullum est tempus intempestiuum saluti: attamen sunt tempora magis aliis conducibilia ad animarum sollicitandam, vrgendámque conuersionem. Paulus ipse cùm adhuc Saulus esset, ab Anania eo tempore conuentus est, quo excipiendæ gratiæ magis aptus erat: *Dixit Ananiæ Dominus, surge & vade in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domo Iudæ Saulum nomine, Tarsensem, ecce enim orat.* Lucidum hoc erat interuallum, quamobrem præteriri ab Anania incassum non debuit: vnde & operam non lusit; *Nam eo loquente, ceciderunt ab oculis Sauli tanquam squammæ, & visum recepit, surgénsque baptizatus est.* Pretiosa sunt instantis gratiæ momenta. Sapientissimum Concilium Tridentinum, sess. 24. c. 4. idcirco tempora quæ ad meliorem frugem excitandis hominibus magis sunt opportuna, prædicationis ministerio esse impendenda, speciali sanctione decreuit: *Prædicationis munus* (inquit) *&c. cupiens sancta Synodus quo frequentiùs possit ad fidelium salutem exerceri, &c. Mandat vt Episcopi in sua Ecclesia ipsi per se; aut si legitimè impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument: in aliis autem Ecclesiis per Parochos, siue iis impeditis, per alios ab Episcopo,*

Act. 9. 11.

impensis eorum qui eas præstare vel tenentur vel solent, deputandos; in ciuitate, aut in quacumque parte diœcesis censebunt expedire, saltem omnibus Dominicis & solennibus diebus festis. Tempore autem IEIVNIORVM QVADRAGESIMÆ *&* ADVENTVS DOMINI, *quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita opportunè duxerint, sacras scripturas, diuinámque legem annuncient, & aliàs quotiescumque id opportunè fieri posse iudicauerint.* Sed cur magis instanter in Aduentu & Quadragesima? nempe quia sunt tempora selectiora pœnitentiæ; vnde in eorum initio, Ecclesia classicum hoc ex Apostoli verbis intonat: *Hora est iam nos de somno surgere. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et reuerà dies illi sunt tempus messis animarum & vindemiæ defœcatæ. Opportunè igitur est hoc tempore prædicandum, quo Doctorem & auditores iuuant plurimùm ad salutem ieiunia, orationes, ac Ecclesiæ quæ in luctu pro filiis est, profusior gemitus, lugubris apparatus, & vox illa singulis diebus in auribus Sacerdotum altè personans. CLAMA NE CESSES, *quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.* Hoc est enim speciosum, omníque cum spiritûs lætitia amplectendum tempus, de quo sponsus ad sponsam in Canticis c. 3. ait, *Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea & veni. Iam enim hyems transiit;* (horrida scilicet tempestas bacchanalium dierum, quibus nemo ferè serit, neque metit: sed omnes letali somno deliciarum indormiunt) *At imber abiit & recessit; flores apparuerunt* (saniorum desideriorum) *in terra nostra: Tempus putationis* (hoc est amputationis culpæ, infusionis gratiæ) *aduenit. vox turturis audita est in terra nostra.* Hæc est auis quæ in delectu temporis opportuni omnium sagacissima, nonnisi cœlo sereno & tranquillo vocem edit, vocem quidem non tam suauem quàm salutarem; mox enim ac turtur suam emittit vocem, *ficus proferunt grossos suos, vineæ florentes dant odorem suum;* nam prædicantibus, præsertim hoc tempore Dei ministris pœnitentiam, auditorum emolliuntur duriora præcordia, excitantur sana desideria, profluunt tanquam è percussa in deserto virgæ ictu durissima rupe lacrymæ & gemitus; florésque erumpunt bonæ operationis, ex quibus prodeunt digni fructus pœnitentiæ; adeo efficax est vox turturis opportunè edita. Columbæ verò cùm sit gemitus perennis, vox etsi sit bona & plerumque vtilis, tamen quia importunè, eo quod semper personat, nonnullis intempestiua & importuna videtur, proinde & minùs fit audientibus grata atque proficua.

Rom. 13. 11.
2. Cor. 6. 2.
Isa. 58. 1.

Cæterùm SS. Patres, mysticas moralésque rationes nobis suggerunt, ob quas non solùm columbæ, sed & turturis similitudinem assequi Ecclesiasticus orator percupiat.

1. S. Ioannes Chrysostomus, vt columbam simplicitatis, sic castitatis turturem symbolum esse docet; vtque communis vitæ columbam, sic & turturem solitariæ typum esse existimat. Quantùm simplicitas columbina prædicatori sit necessaria, præceptum Domini quo iussit Euangelij sui nuncios simplicitatem columbæ imitari, manifesto est argumento: quo Domini oraculo, candor & sinceritas dolo contraria

Matth. 10. 16.

commendatur*. Porrò castitas turturis non minùs ipsum decet concionatorem, qui & in meditando solitarius, & in prædicando communitatis coadunator esse debet. Dignus est ipse Chrysostomus qui propriis verbis audiatur: igitur de columba ad illa verba Domini: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Contra infideles* (inquit) *estote serpentes, cum fidelibus autem estote columbæ? Estote prudentes sicut serpentes, vt malum intelligatis & caueatis, & estote simplices sicut columbæ vt non faciatis vllum malum: quia intelligere malum laudabile est, facere autem vituperabile.* De turture idem verò eleganter suo more dicit, *Turtur amatrix eremi, quando in desertis degit locis, delectabilibus blandimentis arcessit comparem &c. Vnanimi autem mente ad inculta & prærupta rupium cubile fundantes, exinde suos sine vllo timore volare pullos prouocant.* Asseuerant quidam turturem castam & amatricem comparis esse, ita vt si quando euenerit eius masculum ab aquila, siue aucupe capi, non soleat se commiscere alteri, sed ipsum cupere, & ipsius præstolari aduentum, & in amore, eius expectatione pendere &c. Talis est casta turtur Ecclesia: viro enim suo crucifixo, & hinc ad dexteram Patris in cœlis sedente, alteri viro non commiscetur, sed ipsum desiderat, ipsum expectat, & desiderio eius commori cupit. Aëream turturem eleganter princeps Vatum Romanorum appellat,

Nec gemere aërea cessabit turtur ab vlmo.

Verus Prædicator Christi crucifixi & triumphantis, sursum aspirat, cordáque auditorum suorum abstracta à terrena colluuie, eò vbi sponsus animarum residet, nempe ad dexteram Patris in cœlestibus euectum ire toto virium enixu contendit: *Quàm dilecta tabernacula tua* (ait Ps. 83.) *Domine virtutum? concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi ponat pullos suos.* Ibi enim verus prædicator anhelat, & suos discipulos, filios vtique spirituales satagit quantum potest extollere.

* Lactant. l. 1. diuin. instit. S. Bern. serm. 71. sup. Cant.

Tom. 1. hom. de virtut.

II. S. Ambrosius (vel vt magis verum esse reor, Eusebius Emissenus, seu quiuis huius nominis auctor vetustus & celebris) serm. de Purificat. de columba & turture à Doctore Christiano vel discipulo crucis imitandis, pulcherrimam aliam insinuat persuasionem: *Non sine causa* (inquit) *sacrificium quod pro Domino mysticè oblatum perhibetur, ex turturibus & columbis fuisse* (Lucas Euangelista) *enarrat; in turture enim castitas inuenitur, & in columba charitas commendatur; turtur namque intemeratam seruat vni viro fidem: columba verò aliarum cohabitantium non deserit vnitatem. Catholicus igitur Christianus tunc verè spiritualis turtur efficitur, si veram Trinitatis fidem firma sedulitate conseruet, & hæreticæ prauitatis sensum, tanquam fornicationis inquinamentum repudiet. Tunc verò erit columba, si longanimiter vsque in finem in Catholica societate permaneat, & contra tentationum scandala immobili firmitate persistat: vt nec hæretica fornicatio corrumpat in corde fidei castitatem, nec* AMARA DISSENSIO *Ecclesiasticæ charitatis disperdat vnitatem.*

Sed id non patior hîc mihi intactum excidere, quod turtur dicatur

apud Hebræos תור *tor*, à תור *tur*, id eſt cogitare, meditari, eo quòd turtur gemebunda auis intus loqui videatur, inſtar eorum qui meditabundi ſecum loquuntur. Turtureum hoc ſoliloquium vt imitetur non obſcurè ſuadet Apoſtolus Timotheo ſuo, dum eum inſtruit ad rectè & fructuosè ſeſe prædicationi Euangelicæ apparandum; vult enim ſtudium ſacrarum Scripturarum & meditationem præcedere, quæ ſit fons ſacræ & ſanæ doctrinæ, & quaſi mater bene diſpoſitæ elocutionis: *Dum venio* (inquit) *attende lectioni, exhortationi & doctrinæ. Hæc meditare, in iis eſto &c. attende tibi & doctrinæ, inſta in illis.* 1. Timoth. 4. 13. 15. &c.

Meditatio autem, *pia eſt & affectuoſa rerum ſanctarum conſideratio, quæ hominem ad laudandum Deum, Chriſtique doctrinam & virtutes Sanctorum ſectandas & ſuadendas; ad bonum denique amplectendum & malum fugiendum efficaciter promouet.* Partes eius ſunt quatuor; præparatio, repræſentatio, conſideratio, colloquium, ſeu petitio. Sed hic locus has partes ſigillatim expendi non ſinit, tum quòd nimiùm tractatio noſtra, quæ iam prolixa ſatis videtur, excreſceret, tum quòd hîc ex profeſſo de meditatione non agimus, ſed obiter tantùm, in quantum ſcilicet eſt neceſſaria Eccleſiaſtico Oratori, cui ſatis ſit indicâſſe fontem, vt hauriat quantum ſibi opus eſt. Memor ſit igitur præmittendæ ante prædicationem ſeriæ meditationis, iuxta illud Sapientis conſilium, *Ante orationem præpara animam tuam, noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum.* Eccleſ. 18. Hoc iaculum contra eos tendit qui temerè, haud præmiſſo competenti ſtudio & meditatione vel recollectione, repentè in cathedras inſiliunt, ſuóque confiſi ingenio declamitant quicquid in os venit, ſine vllo delectu & matura diſpoſitione. Vnde contingit vt inepta quæque, incondita, futilia, ſæpéque ridicula effutiant, *non intelligentes* (vt ait Apoſtolus) *neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.* 1. Timoth. 1. vel ſubitò mente moti conticeſcant, memoriæ non tam defectu, quàm iudicij repentino deliquio, quo fit vt publico ludibrio exponantur, non ſine Dei offenſione & auditorum ſcandalo, quemadmodum nonnullis ætate noſtra in frequenti concione accidiſſe haud ſine pudore ſpectauimus, nec ſine animi dolore impræſentiarum etiam meminimus. Quod ſanè non contingeret cuipiam, ſi antequam conſcenderent ſacros ſuggeſtus, diligenti ſtudio, ſeria meditatione, & fuſa ad Deum in animæ gemitu deuota oratione, munus hoc Apoſtolicum aggrederentur, dicendo cum diuino Pſalmiſta: *Concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, vbi ponat pullos ſuos.* Pſ. 83. Appoſitè S. Auguſtinus verba hæc intelligit de ſtudio quo medulla Scripturarum à vigili ſcrutatore, meditando elicitur, & auditores ab Eccleſiaſte ſapienter inſtruuntur, vnde ſic eos interpellat: *Rogo vos fratres chariſſimi, vt ſecundùm conſuetudinem fidelium, cum ſilentio & quiete ea quæ vobis prædicantur, accipiatis; animus enim noſter, quando donante Deo aliquid potuerit de lectione ſanctarum Scripturarum concipere, ſpiritualem nidum in cordibus veſtris deſiderat inuenire. Et ideo velut caſtiſſimi*

turtures, diuina verba sancti Spiritus feruore in nidum cordis vestri fouere contendite &c. Estote, sicut ait Apostolus, spiritu ferventes. Quomodo enim columbæ vel turtures, postquam genuerunt oua, si illa permiserint refrigerari, perdunt fructum illorum; ita & vos si conceptum verbum Dei per obliuionem refrigerari permittitis, desiderabilem fructum habere non potestis. Præstate in vobis nidum sermonibus sanctis, secundùm quod scriptum est, turtur inuenit sibi nidum, vbi reponat pullos suos. Sed de auditione fructuosa verbi Dei in nostra Panoplia Clericali ex professo disseruimus*, vbi de exercitiis pietatis proprium expressimus tractatum. Hîc agitur non de auditu, sed de effatu & prædicatione: quam sanè vt Ecclesiastes feliciter exequatur, sicut Moyses ad tabernaculum antequam loqueretur ad populum semper confugiebat, fusáque prece diuinum deposcebat auxilium, túmque hausto mentis lumine oracula Dei sibi credita populo annunciabat: sic Concionator recurrat ad diuinæ gratiæ sacrarium, faciat nidum in corde suo, quo diuina oracula excipiat ac meditetur, vt ea subinde populo Christiano verbum vitæ ab eius ore expectanti cum pleno spiritu sapientiæ & scientiæ, consilij & intellectus, fortitudinis & pietatis subministrare possit; sic *inueniet vt turtur nidum sibi, vbi reponat pullos suos.*

Rom. 12. 11.

Psal. 83. 3.

* *Part. 2. lib. 8. c. 6. gradu 2. à p. 413. inclusiuè, ad 430.*

CAPVT XV.

De subiecto, seu materia propria prædicationis.

ARTICVLVS I.

De materia ipsa in genere.

INTER Rhetoricæ partes hæc prima censetur, quæ in inuentione sita est: eloquens enim ille habetur omnium consensu peritorum oratoriæ facultatis, qui scit *inuenire præclarè, enunciare magnificè, disponere appositè & figurare variè.* Inuentio igitur non minùs formam orationis, quàm materiam spectat. Materia est duplex, prima nimirum, & secunda; Prima est ipsum rei edisserendum argumentum, de qua tractatur, vnde ab initio dispiciendum, quid veniat dicendum, quid sit attributum, quale subiectum. Materia secunda continet rationes & probationes quæ ad illustrandum thema propositum afferuntur; petuntur autem ex locis partim communibus, partim propriis, de quibus fusè agunt Rhetorici. Forma orationis ex materiæ diuersitate consurgit, ex eóque fonte varia est; aliter enim tractatur exornatiuum genus, aliter didascalicum, aliter adhortatorium: deinde formæ varietas ex circumstantiis puta locorum, temporum & personarum differentia profluit. His præmissis Rhetorices principiis, si quis à me petierit quænam sit materia orationis Ecclesiasticæ, seu sacræ prædicationis? dicam vno verbo, Christi Euangelium esse: siquidem *Euangelium virtus est omni credenti ad salutem:* Vnde ait Dominus suis Apo-

Rom. 1. 16.

Matth. 28. ſtolis, *Euntes in mundum vniuerſum, prædicate meum Euangelium.* Hæc eſt materia non ſolùm prima, ſed & ſecunda Concionis; nam eius ſubſtantia ex ipſo Dei verbo, ſeu Chriſti Euangelio conſtare debet. Licèt inſtar accidentium modus prædicandi & adminicula probandi, & perſuadendi aliunde peti poſſint, videlicet ex Eccleſiæ traditionibus, Conciliorum definitionibus, Pontificum Decretis, SS. Patrum qui Scripturam ſacram interpretati ſunt, commentationibus: ex Iure canonico, Theologiæ Scholaſticæ axiomatis, Hiſtoricorum Eccleſiaſticorum probatioribus monimentis: ex quibus fontibus fluunt figuræ, allegoriæ, parabolæ, ritus & cæremoniæ, monita, exempla, & id genus alia fulchra & ornamenta, variúſque omnis apparatus ſacræ Concionis. Hinc elicere promptum eſt, inuentionis, ſaltem quoad materiam generalem prædicationis, delectum in concionantis arbitrio ſitum non eſſe. Digito enim Dei ſignata eſt materia, ex qua, & circa quam diſſerendi, principium atque fundamentum eſt à prædicatore aſſumendum. *Euntes* (inquit Apoſtolis ſuis Chriſtus & eorum ſucceſſoribus in miniſterio verbi) *prædicate Euangelium omni creaturæ.* Quamobrem ne res adiaphora videretur, materiæ dicendi in Eccleſia delectus: ipſa prudentiſſima Chriſti ſponſa edocta à Spiritu ſancto, iam pridem ſpecialem etiam materiam prædicatoribus aſſignauit, vnde thema Concionis petendum, ipſi, ſingulis per anni circulum temporibus certò cognoſcerent, nec ad libitum circa hoc eis fas eſſet diuagari. Quemadmodum igitur (vt obſeruat S. Iſidorus lib. 1. de Eccleſ. offic. c. 10.) ex auito more apud Hebræos legitimis præfinitíſque diebus, ex lege & prophetis lectiones recitare vſu receptum erat: ſic & in Eccleſia, tam noui quàm veteris Teſtamenti paginæ, certis myſteriis, diebus feſtis applicari iamdudum conſueuerunt, quas vt nec lectori, ſic nec concionatori fas eſſe poterat immutare. Quò ſpectans S. Auguſtinus initio expoſitionis ad 1. Ioannis epiſtolam, ſignatim ait, *eas ita eſſe annuas, vt aliæ eſſe non poſſint.* Nec eſt quòd obiicias nimias in anguſtias concionatorem hac lege & more coniectum iri: ſiquidem non ita arcta erat Euangelij aliarúmque ſcripturarum ſacrarum præſcriptio, vt ex hac diuerſæ periodi variorum argumentorum ſegetem non expromerent. Cùm in ætate florenti, Dominicis feſtíſque diebus Pariſiis in celebri cathedra S. Germani Antiſſiodorenſis matutino tempore circa ann. 1619. & 1620. verbi diuini miniſterio incumberem *, frequenti auditorio, quia Parœcia iſta, regia eſt, in Lupara Galliarum Auguſto ſedem tenente, inſignis Concionator ætate prouectior potiórque meritis pomeridianis horis in eadem Eccleſia verba ſalutis faciebat. Cui cùm renunciatum fuiſſet, me ampliori auditorum frequentia frui, tametſi in me eſſet non minimo beneuolentiæ affectu propenſus: ratus tamen me illi docendi materiam præcidere, quòd eandem lectionem Euangelij prior ediſſererem: ipſo amicitiæ priuilegio per communem amicum me interpellauit, vt abſtinere vellem Euangelica lectione pro tempore decurrenti, Epiſtolarúmque Liturgicarum contextum populo explicandum

*Vbi etiam pomeridianis horis, ſolenniorum dierum multas habui poſtea conciones.

dum mihi vltrò assumerem, relicta sibi integra Euangelij currentis expositione? Monitis eius neutiquam acquieui; sed supplex oraui hominem, sineret me iure meo vti: nullam ei siquidem me inferre, nec velle irrogatum ire iniuriam, posse siquidem vnam eandémque præscripti qualibet die sacra Euangelij lectionem, tam mihi quàm illi, idoneam dicendi materiam suppeditare: didicisse me etenim eximio auctore sancto Hieronymo, *Scripturam sacram margaritam esse perfectè rotundam, quæ ex omni parte non incommodè perforari possit;* si ab vna parte perforarem, alia posse via ipsum eandem scrutari & interpretari. Quamlibet enim lectionis vnius sectionem, sufficiens argumentum disserendi de fide & moribus ad Dei gloriam & ædificationem Christianæ plebis, multis Euangelij præconibus subministrare posse. Cessit vir optimus & prudens eiusmodi satisfactioni, nostróque vterque tramite, sine vlla deinceps molestia progressi sumus. Thema igitur multiplex ac diuersum, in vno eodémque Euangelij fragmento, signatis diebus appropriato, cuilibet Concionatori semper patet. Quapropter præscripta materia vel prima vel secunda, generalísque aut specialis, prædicatoris libertati (quæ, vbi Dei spiritus est, semper regnat*) nequicquam officit.

Vbi spiritus Domini, ibi libertas. 2. Cor. 3.

ARTICVLVS II.

Scripturam sacram librum esse Sacerdotalem, à Christi Ministris sedulo meditandum, singulariter profitendum, & solidè, ac perspicuè prædicandum.

PARAGRAPHVS I.

Sacra Scriptura liber est Sacerdotalis.

APVD Hebræos peruulgata est traditio, cui ex nostris Origenes hom. 5. in Num. & S. Hilarius in Ps. 2. adstipulantur, Moysen cum lege, etiam legis explicationem in monte Sina diuinitùs accepisse: eique præceptum esse vt legem quidem scriberet, sed legis mysteria & sensa Iosue reuelaret, & hic Sacerdotibus, híque vicissim suis sequacibus qui arcanum depositum ad posteros transmitterent, magna religione consignarent. Hinc Anatolius apud Eusebium lib. 7. c. 28. interpretes 70. Ptolemæo Philadelpho Ægypti Regi percontanti, multa ex Moysis occultis traditionibus, respondisse narrat. Et Esdras vel quiuis auctor lib. 4. Esdræ (cui etsi canonica hactenus non inest integra auctoritas, canonicis tamen adiuncto, sua fides constat) c. 14. Moysi edictum refert: *hæc palam facies verba* (scilicet populo) *& hæc abscondes.* Quare Moyses identidem in Deuteronomio præsertim omne populi ambiguum & difficile circa legem iudicium, ad Sacerdotes referri præcepit. Quapropter Malachias eodem spiritu edoctus, expressè scribit, *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & populi requirent legem ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* *Malach. 2. 7.*

Sub Euangelio idem munus Christi Sacerdotibus creditum est. Hinc dictum Ioanni Apoc. 10. *Vade & accipe librum apertum de manu Angeli &c. Et abii* (inquit) *ad Angelum dicens ei, vt daret mihi librum, & dixit mihi: Accipe librum & deuora illum, & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel: & accepi librum de manu Angeli & deuoraui illum, & erat in ore meo tanquam mel dulce, & cùm deuorâssem eum, amaricatus est venter meus, & dixit mihi, Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & Regibus multis.* Liber igitur iste cœlestis, aliis clausus, at Ioanni qui prædicaturus erat, apertus, & in ore tanquam mel dulcis erat, propter diuini verbi in labiis Sacerdotis ex præscripto eius docentis suauitatem: in ventre autem amarus, propter ipsi insitam libro, carni & sanguini, ac sensualitati repugnantiam: sed mel ipso ex libro distillans in viscera, illam amaritudinem non solùm mitigat, at in dulcedinem per pœnitentiam conuertit. *Quia* (inquit eleganter more suo magnus Ambrosius) *sicut, oris amara, quæ febribus, vel aliis ægritudinibus acciderunt, mel mitigat, ita tristia corda ob delictorum pœnitentiam, diuino sermone dulcescunt.* Ministerio scilicet Sacerdotis, salutis scientiam ex illo libro prædicantis.

Cuius libri studium ideo sanctus ipse Ambrosius tam Episcopis quàm Presbyteris, adeo impensè commendare solebat, vt eum vocaret LIBRVM SACERDOTALEM, lib. 3. de fide, c. 7. Qua in re secutus est magnum illum & cœlestem Dionysium, Pauli insignem discipulum, libro de diuinis nominibus, qui asserit *sacram Scripturam esse substantiam Sacerdotij nostri.* Cuius rei rationem luculentiùs expressit lib. de Ecclesiast. Hierarch. cap. 5. vbi inquirit, cur capiti Hierarchæ cùm ordinatur, imponatur sacræ Scripturæ liber, sic enim huiusmodi respondet quæstioni. *Cùm perfectiua quæque sacri ordinis vis atque scientia, diuinis Pontificibus, à diuino principali, ordinúmque originali bonitate concedatur; meritò Hierarcharum capitibus eloquia diuinitùs tradita imponuntur, quæ continent exponúntque scitè omnem Theologiam, Deique cùm operationem* (in creatione) *tum apparitionem* (in carne) *sacrúmque sermonem & actionem, vnóque verbo diuina omnia, sacráque opera ac verba, quæ à benefico diuino principatu,* SACRO NOSTRO ORDINI INDVLTA: *ita vt Pontifex, Deiformis quidem omnis virtutis hierarchicæ planè particeps existat: omnium verò sacro principalium eloquiorum & operationum veritatem, diuinitúsque traditam scientiam non tantùm per illustrationem accepturus sit, verùm etiam in alios pro cuiusque ad res sacras capacitate transfusurus, nec non perfectissima quæque totius Pontificatus munia, diuinissimis scientiis sublimissimis anagogis pontificaliter celebraturus.*

Viget etiamnum iste ritus adhuc in Ecclesia Catholica: sed ne mera cæremonia censeatur, vis eius insinuatur à Pontifice consecrante ipsimet Antistiti promouendo: *Interrogamus te* (inquit) *dilectissime frater, si omnem prudentiam tuam, quantum tua capax est natura, diuinæ scripturæ sensibus accommodare volueris?* Postquam annuit ordinandus, pergit ab eo inquirere Ordinator: *Vis quæ ex diuinis Scripturis intelligis*

plebem cui ordinandus es & verbis docere & exemplis? ℟. *Volo.* Postquam autem consecratus est & insignia recepit, tradit ei Pontifex Euangeliorum librum dicens, *Accipe Euangelium & vade, prædica populo tibi commisso; potens est enim Deus vt augeat tibi gratiam suam* &c. Ritum eundem impositionis Euangelij super caput ordinandi ad Episcopatum, Græci etiamnum obseruant, vt videre est in eorum Euchologio, in ipso ferè initio seruandi ritus in ordinatione Episcopi. Ibi enim Pontifex consecrator explicat, id est apertum tenet Euangelium, & manum etiam admouentibus reliquis Pontificibus, capiti ipsius ordinati imponit, túmque pro eo supplex Deum orat, vt iugum Euangelicum dignè suscipiat.

In ordinatione Presbyteri, liber ipse Euangelij ei non imponitur; sed in Romana Ecclesia nihilominùs declaratur ipsum initiatum Sacerdotio, ad munus quoque prædicationis assumi; monet etenim Episcopus ordinandum, *ipsum oportere prædicare.* Et in præfatione seu præliminari ad Deum deprecatione obnixè orat, *vt eos in vicem 72. Discipulorum sublegere velit, quos suaui prouidentia vnigeniti sui Apostolis addidit fidei Doctores, qui totum orbem secundis prædicationibus impleuerunt.* Succinit Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ Sedi, eo in more Ecclesia Orientalis; nam in ritu seruando in ordinatione Presbyteri, qui in Euchologio describitur, signatum extat; in secreta quæ prima est pro initiando oratione, *vt Deo complaceat ingentem gratiam Spiritus sancti promouendo Presbytero infundere, vt in ipso tam magno Sacerdotali honore, veritatis suæ verbum sanctificare valeat,* id est in spiritu sanctitatis Euangelium Christi prædicare, & expressiùs in posteriori prece sic supplicat: *Deus in virtute magnus, intellectu inuestigabilis, & mirabilis in consiliis super filios hominum &c. Istum quem tibi Presbyterij gradum subire complacuit, dono sancti tui spiritus adimple, vt inculpatè sancto tuo altari dignus fiat,* REGNI TVI EVANGELIVM ANNVNCIARE, *veritatis tuæ verbum sanctificare, dona & hostias spirituales tibi offerre* &c. Ex qua obseruatione fit perspectum, ipsum Euangelium pro suscepti muneris debito, à Presbytero veritatem Dei sanctificante, seu glorificante, & superno nutu iussúque disseminante scientiam salutis, esse prædicandum. Et ideo rectissimè à sancto Ambrosio sacrum ipsum Codicem diuinorum eloquiorum appellari *librum Sacerdotalem*, & à sancto Dionysio, *substantiam Sacerdotij nostri.*

§. II.

A Concionatore sedulò meditandus.

OFFICIVM igitur primarium Sacerdotis est, in huius libri sacratissimi perenni meditatione versari. Ideo in Presbyterorum ordinatione Ecclesia voce Pontificis ordinantis, Deum enixè orat, *vt in Dei lege, die ac nocte meditantes, quod legerint credant, quod crediderint doceant, quod docuerint imitentur.* Hoc zelo diuinam legem perpeti studio meditandi, quantùm exarserint Mosaïci Sacerdotes, eruditorum nemo est *Psal. 1. 2.*

qui nesciat. Referunt Thalmudistæ, hac de re insigne Rabbi Ismaelis dictum, qui à sororis filio rogatus liceret-ne sibi Græcorum siue Gentilium, iam scripta legere, postquam Moysis legem percepisset? Respondit *eam solam aliis scientiis & disciplinis quam legi, impendendam esse horam, quæ nec ad diem pertineret, nec ad noctem*. Spectauit vt reor Hebræorum ille Magister, ad Regij prophetæ oraculum, qui Psal. 1. viri pij iustique dotes describens, inter has recenset iugem illam meditationem diuinæ legis, *In lege Domini* (inquit) *voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte*. Ita vt (magnus ait Basilius*) non inueniat vllum spatium, quo ad futiles cogitationes euagari possit. Consulit adolescentibus qui ad lauream poëtices peruenire cupiunt, insignis quidam artis huius sectator, eorum qui in ea excelluerunt, opificia,

*Reg. 306. in breuior. b.

Nocturna versare manu, versare diurna.

Horat. de arte poët.

Siquis ad Sacerdotalis scientiæ magisterium aspirat, & cathedras Ecclesiæ cum laude & fructu gestit aliquando conscendere, sciat non alia sibi via patere sacros ad suggestus aditum, quàm sedula Scripturæ sacræ lectione & meditatione: *Scrutamini scripturas*, (ait Dominus Ioan. 5. 39.) *illæ sunt quæ testimonium perhibent de me*. Vrget ad hoc intentissimum studium vehementer vas electionis Paulus dilectum suum Timotheum, in quo vno omnes Dei Ministros instituit. *Tu verò* (inquit, 2. epist. 3. 14.) *permane in iis quæ didicisti & credita sunt tibi, & quia ab infantia sacras litteras nôsti quæ te possunt instruere ad salutem per fidem quæ est in Christo Iesu, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: hæc meditare, in iis esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus; attende tibi & doctrinæ insta in illis. O Timothee depositum custodi!* O Episcope, ô Sacerdos, ô Doctor! (subiungit condecenti nexu Vincentius Lerinensis) *Talentum doctrinæ sacræ & fidei Catholicæ tibi creditum conserua! aurum accepisti, aurum redde, nec plumbum nec ærumenta supponas.* (vt sunt poëtarum figmenta, Philosophorum sophismata, oratorum nugæ, hæreticorum blasphemiæ) *Eadem quæ didicisti* (in Euangelij scilicet discipulatu & Ecclesiæ schola) *ita doce, adorna, illustra, vt cùm dicas nouè, non dicas noua*. Nam profanæ sunt in Christiana doctrina heterodoxæ vocum nouitates: tametsi (vt Dominus ait) *omnis scriba doctus in regno cælorum, è thesauro suo* (qui Scripturæ diuinitùs inspiratæ penus est) *profert noua & vetera*.

1. Timoth. 4. 13.
Ibid. 6. 20.

Matth. 13. 52.

Thesaurus iste *in quo sunt omnes* diuitiæ *sapientiæ & scientiæ* Dei reconditæ, Verbum Dei est incarnatum, hoc est *magnum pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne*: cuius scientia & doctrina hominibus reuelata, in veteri & nouo Testamento reposita est. hinc ait Dominus discipulis suis (Matth. 13.) *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo &c. præ gaudio vadit & vendit vniuersa quæ habet & emit agrum illum. Thesaurus iste* (ait S. Gregorius) *cæleste est desiderium*, id est Christus *desideratus collium æternorum*: *Ager verò in quo absconditur, disciplina studij cælestis*: seu vt ait S. Hieronymus lib. 2. comment. in Matth. cap. 13. *Regnum cælorum prædicatio Euangelij est, & no-*

Coloss. 2. 3.
1. Tim. 3. 16.

Hom. 11. in Eu.
Genes. 49. 26.

titia scripturarum. Ad hanc igitur scientiam comparandam, qui Euangelicæ prædicationis ministerium dignè & fructuosè vt debent exequi cupiunt: omnia vendere debent, agrum vt illum sibi queant acquirere; scilicet omnes eò vertere mentis cogitationes, nec sudoribus, nec laboribus parcere, instare omni tempore, lectione, studio, oratione huic sibi comparando thesauro: *Scripturæ enim vel exigua cognitio* (ait magnus Augustinus) *toti humanæ philosophiæ præferenda est*; imò omnibus mundi diuitiis ac honoribus, rebúsque quibus videtur inesse voluptas quædam & gloria, infinito est interuallo anteponenda. Vniuersa sunt enim contemnenda, modò thesaurus iste comparetur. Quædam verò sunt media, quibus acquiri posse, sancti Patres suo experimento docuerunt; *Lib. 2. de Genes. ad litteram.*

I. Est *fides. Scripturarum enim intellectus* (ait S. Augustinus) *est fidei præmium*; Et ideo Apostolus dicit Timotheo, *sacras litteras quas à puero didicit, posse eum instruere ad salutem per fidem quæ est in Christo Iesu.* *Serm. 51. de verbis Domini, in Ioan. Euang.*

II. Est *humilitas*; hinc Domini ad Patrem insigne illud suspirium: *Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis? ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.* Scitè igitur ait S. Gregorius, *Scripturam sacram fluuium esse profundum, in quo natat agnus, & elephas mergitur, Deus* enim *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Rectè quoque S. Augustinus lib. 2. de Doctr. christ. c. 41. *Cogitat* (inquit) *scripturæ studiosus, illud Apostolicum, Scientia inflat, charitas ædificat, illudque Christi: Discite à me quia mitis sum & humilis corde, vt in humili charitate radicati & fundati possimus comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, altitudo & profundum crucis Domini.* Quia nimirùm hoc est verbum abbreuiatum: nam scire omnia, nihil aliud est quàm *Christum scire crucifixum.* Totius scripturæ veteris & noui Testamenti, hoc vnum subiectum est & prædicatum. *Matth. 11. 25.* *Præfat. in lib. Moral.* *Iac. 4. 6.* *1. Cor. 8. 1.* *Matth. 11. 29.* *Ephes. 3. 18.* *1. Cor. 2. 2.*

III. Est *puritas cordis. Scripturarum enim intellectum impedit mens impia, & impura*, ait S. Augustinus serm. 13. de verbis Apostoli.

IV. Est *mortificatio. Plus enim* (ait verè Cassianus) *in vitiis extirpandis quàm libris euoluendis operæ ponendum esse: quod iis expulsis confestim cordis oculi cœleste lumen admittentes, sublato velamine passionum, Sacramenta scripturarum naturaliter* * *incipiant contemplari.* ** mirabiliter*

V. Est *oratio. Iustus enim* (ait auctor Ecclesiastici c. 39.) *cor suum tradet ad vigilandum diluculò ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur: Aperiet os suum in oratione & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ &c.* Piè & præclarè ait S. Augustinus lib. 2. de Ciuit. Dei, c, 13. *Scripturas nemo intelligit, qui linguam qua scriptæ sunt, ignorat.* Dictauit eas Spiritus sanctus; igneas linguas vt eas interpretarentur Apostolis indidit. Ab eo igitur intellectus scripturarum petendus est, vt rectè intelligi possint, & verè explicari.

VI. Medium est *lectio* & in lectione & meditatione *exercitatio assidua.* Idem Sanctus Augustinus solerter petit, cur cùm Deus auctor scripturæ *lux sit, & tenebræ in eo non sint vllæ*, sermo eius qui litteris *Tract. 1. exposit. super Euangel. Ioan.* *1. Ioan. 1. 5.*

ſacris inſcriptus eſt, adeo tamen obſcurus ſit? Reſpondet autem Scripturarum ſacrarum obſcuritatem, propter noſtram exercitationem relictam eſſe. Porro ep. 2. ad Voluſianum de hac re practicè loquens, & proprio experimento edoctus, *Tanta eſt* (inquit) *Chriſtianarum profunditas Scripturarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte ætate, vſque ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere. Præter fidem enim tam multa, támque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca, intelligenda proficientibus reſtant, tantáque non ſolùm in verbis, verùm etiam in rebus latet altitudo ſapientiæ, vt animoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi hoc contingat: quod eadem ſcriptura quodam loco habet: cùm conſummauerit homo tunc incipiet.* *Eccli. 18. 6.*

Quæ ratio inſigniores Eccleſiæ Patres tanto ardore inflammauit, vt certatim ſtudio ſacrarum litterarum ſeſe totos dederint, atque ab ipſa iuuentute intenderint earum lectioni, meditationi, interpretationi, & ſubinde prædicationi.

1. De Origene, auctor eſt Euſebius, eum iam inde à puero ſtudium illud inchoâſſe; ſolitúmque patri (poſteà Martyri) in dies ſingulos, ſententias aliquot ſacras è memoria, velut diurnum penſum reddere. Neque iis contentum, altiſſimas etiam earum notiones & ſenſa perueſtigare & interrogare cœpiſſe. At cùm adultior factus eſſet, cathedráque donatus, perdius & pernox cœpta proſecutus eſt. Qua de cauſa Hebræam linguam perdidicit, & toto orbe conquiſitas variorum interpretum verſiones collegit, & primus nouo exemplo Hexapla & Octapla immenſo labore elucubrauit, ſcholiiſque illuſtrauit, dignus (ſi à næuis expurgetur) qui poſteà ſingulari elogio dictus ſit PRIMVS ECCLESIÆ POST APOSTOLOS MAGISTER.

2. & 3. Non minùs felici enixu, ſingulare decus præcellentis notitiæ ſacrarum Scripturarum adepti ſunt SS. Baſilius & Gregorius Nazianzenus, qui ad Monaſterij ſolitudinem, quietem, otiúmque confugientes ipſos tredecim annos, remotis omnibus Græcorum ſæcularium libris, ſoli diuinæ Scripturæ ſcrutandæ, intelligendæ, illuſtrandæ operam dederunt; qua via eò progreſſi ſunt, vt Baſilius quidem merito cognomentum Magni, Gregorius verò per ſingularem excellentiam Theologi titulum conſecuti ſint, quo etiamnum benedicta illorum memoria honoratur. *Ruff. lib. 11. hiſt. c. 9.*

4. S. Ambroſius, admirabile illud ſapientiæ Chriſtianæ, ſanctitatíſque portentum, huic eidem ſtudio non tantùm vigens valénſque, iugiter inſudauit, ſed & ſeneſcens eidem continuè incumbere adeóque immori voluit: *nam vſque ad vltimam ægritudinem ſuam* (ait Paulinus*) *non ceſſauit vnquam ſcribere, commentari, & prædicando & ſcribendo exponere ſacras litteras*, ac denique commentationi Pſal 47. *Magnus Dominus & laudabilis nimis*, immortuus eſt: vnde & commentarium in eum inabſolutum reliquit, duobus eius vltimis verſibus intactis. Quo tempore ſphæra ignea cœlitus demiſſa, caput eius cingens & allambens, euidens ſignum & teſtimonium dedit, hoſce eius inſignes commentarios, totque igneos ſermones à Deo non tantùm proba-

* *in eius vita.*

ri, sed & diuinitus aspiratos ac suggestos fuisse.

5. S. Hieronymus sui æui phœnix & miraculum, incredibili ardore eidem studio ab ipsa ineunte ætate se applicuit. Romæ enim adolescens baptizatus & in liberalibus disciplinis à Donato & aliis viris doctissimis copiosè eruditus, discendi desiderio Galliam nostram peragrauit, vbi pios aliquot & diuinis litteris eruditos viros coluit, multósque sacros libros sua manu descripsit. Móxque se in Græciam conferens, (iam philosophiâ & eloquentiâ insigniter instructus) summorum Theologorum sese consuetudini & obseruantiæ addixit. Gregorio autem Nazianzeno maximè adhæsit, quo Doctore se sacras litteras didicisse passim profitetur: ex cuius disciplina maiori cupiditate sapientiæ huius incensus, séque in solitudinem Palæstinæ recipiens, tanta vi animi eum in scopum contendit, vt in hoc labore ad extremam vsque canitiem consenuerit, atque ex Hebræo Latinam Bibliorum versionem consignârit Ecclesiæ, quæ proinde eum *in exponendis sacris Scripturis Doctorem maximum*, in ipsa felicis eius depositionis ad Deum oratione, honorificentissimè denominat.

6. Porrò S. Ioannes Chrysostomus ille Orientalis Ecclesiæ sol splendidissimus, qua ratione tantum ad fastigium sapientiæ & eloquentiæ sacræ conscenderit, ipse candidè declarat in præfatione super Epistolam ad Romanos: *Neque enim* (ait) *quæ scimus, si quid scimus, ab ingenij bonitate atque acumine scimus, sed quòd erga hunc virum* (B. Apostolum Paulum intelligit) *impensè affecti, ab illius lectione nunquam discedimus.* Hinc in eius elogio, Catholica Romana Ecclesia, magnificam hanc eius nominis commendationem enunciat: *Multitudinem, pietatem, ac splendorem concionum, cæterorúmque eius scriptorum, interpretandi etiam rationem & inhærentem sententiæ sacrorum librorum explanationem, omnes admirantur, dignúmque existimant cui Paulus Apostolus, quem ille mirificè coluit, scribenti & prædicanti multa dictâsse videatur.*

7. De S. Augustino iam præfati sumus; imò potiùs ipse, quàm feruenti æstu animi viriúmque ingenij contentione huic studio, ac strenuo labori incubuerit vsque ad extremum vitæ spiritum, propriis verbis edixit. Quamobrem superfluum puto, hîc minutiùs explicare, quo titulo iuréque, DOCTORIS ECCLESIÆ PRÆCIPVI cognomentum promeruerit.

8. Audiendus de seipso Venerabilis Beda, alter suæ ætatis Augustinus: *Ego* (inquit in præfatione historiæ suæ Ecclesiasticæ) *septennis monasterium ingressus, ibi tota vita omnem meditandis Scripturis operam dedi, atque inter obseruantiam disciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in Ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui.* Hinc in omnes penè Scripturæ libros Bedæ extant commentaria præstantissima, perplurésque homiliæ & conciones, succo Scripturarum sacrarum plenæ: quas etiamnum Ecclesia diuinis in præconiis recitat, ingenti cum eius nominis celebritate, nec minori cum audientium fructu.

9. S. Bernardi eodem in studio gloriam, absit vt hîc silendo præter-

eam. Sanctus hic Abbas, Galliæ nostræ singulare decus, Catholicæ Ecclesiæ ætate sua præcipuum lumen ac columen, cœlesti sapientia & mellea facundia quam omnes mirantur, excelluit; ipse verò de se passim dictitabat, se in sacræ Scripturæ scientia, *non alios quàm fagos & quercus magistros habuisse*, inter quas nimirum orando & meditando, omnem sub se positam & expositam vidisse sacram Scripturam. Consulendus idem sanctus Pater serm. 37. in Cant. vbi quomodo ipsius Scripturæ sacræ notitiam ac intelligentiam quisquam assequi possit, breuiter ac nitidè docet.

Vita S. Bern. l. 1. c. 4. & lib. 3. c. 3.

10. Hoc nostro proximè superiori sæculo claruit mirâ pietatis ac sanctimoniæ gloriâ S. Carolus Borromæus, nouus Mediolanensium Ambrosius, qui inter potiora suę Episcopalis sollicitudinis officia, sacrę Scripturæ lectionem ac meditationem suis Clericis & Sacerdotibus, potissimùm verò pastorali animarum curæ adstrictis, tam verbo quàm exemplo studiosè commendauit: solebat enim ipse eam assiduè & voluere & populo suo explanare, ídque tanto studio, deuotione, ac reuerentia; vt sub vltimis vitæ suæ annis, sanctam Scripturam, quasi ipsissimas Dei ad homines litteras nonnisi nudo capite & genibus flexis venerabundus lectitaret: memor scilicet Augustiniani huius oraculi, *Quæ Scriptura docet, Deus dicit*, lib. 13. Confess. c. 29.* ideóque in Scripturæ lectione non solùm quod dicitur, sed etiam à quo dicitur esse obseruandum, propterea cum timore & reuerentia illam esse scrutandam. At de eius lectione & meditatione iam satis supérque.

**Item cont. Priscill. & Origen.*

§. III.

Vnicè profitendus.

DE eius professione Sacerdoti propria, iam pauca quidem, sed proposito satis consentanea nostro superest ire subiunctum. Tritum est S. Ambrosij dictum, *Si est Sacerdos, sciat legem Domini*, sine qua scientia nomen ipsum Sacerdotis nulla ratione subsistere posse, S. Hieronymus asseuerat in epist. ad Fabiolam de veste Sacerdot. qui rursus in Aggæum Prophetam, *Sacerdotis est scire legem Domini, & ad interrogationem respondere de lege*; De cuius proferenda scientia, magna ei contumelia est (ait S. Gregorius hom. 29. in Euang.) à quoquam admoneri, hoc enim genuinum eius est officium. Cùm Paulus & Silas essent Philippis, *Factum est* (inquit Lucas qui aderat*) *euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obuiare nobis &c. Hæc subsecuta Paulum & nos, clamabat dicens; isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis?* Illustre hoc erat muneris Apostolici præconium, quod spiritus ipse nequam efferre publicè à Spiritu sancto coactus ac compulsus est; *Verum enim hoc erat testimonium* (ait S. Augustinus l. 2. de Doct. Chr.) *quod Apostolis Domini perhibuit.* Idipsum eorum etiam successoribus competit, qui in verbo Dei & doctrina laborant; sunt enim omnes serui Dei excelsi, & ab eo constituti sunt ad annunciandum hominibus viam salutis. Non ad inanem philosophiam iactan-

** Act. 16. 16.*

iactandam, non ad eloquentiam ostendendam, non ad curiosa & vana effutienda: sed ad verbum veritatis cum sinceritate tractandum, ad homines ad fidem & pœnitentiam excitandum, ad eos in pietate & iustitia edocendum, vno verbo ad Christi euangelium prædicandum. Quæ causa est huius solennis ritus Ecclesiæ, quòd cùm iuxta Apostolum nemo *prædicare possit nisi mittatur:* ita etiam nullus in pulpitum ad plebem docendum publicè admittatur, quin priùs fusis ante altare precibus, & supplex ac genuflexus coram Prælato Ecclesiæ, vel eius gerente vices, licentiam prædicandi poposcerit, dicit enim *Iube Domne benedicere.* cui tum Præses Ecclesiæ bene precando ait, *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis ad dignè & competenter annunciandum populo suo sanctum Euangelium pacis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; Amen.* Hæc formula benedictionis paucis quidem verbis exprimitur, sed iis tamen quæ præcisè & dilucidè missionem & officium continent prædicatoris, finémque verum indicant Concionis, quæ tota Euangelica & planè Apostolica esse debet, vt Deo grata, prædicatori meritoria, & auditoribus salutifera esse possit. *Rom. 10.*

§. IV.

Solidè ac perspicuè prædicandus.

AT iam de fine Concionis sacræ, suprà vbi de prudentiæ actibus actum, satis copiosè diximus: de modo etiam, vbi sanctorum Patrum hac de re protulimus perinsignem seriem, eximia documenta & exempla, infráque iterum de modo & forma prædicandi à sacris canonibus præscripta dicendum erit. Obiter igitur hîc quædam censemus annotanda. Præses Ecclesiæ cùm benedictionem postulanti concionatori, licentiámque prædicandi publicè impertitur, orat diuinam clementiam, suo vt præconi dignetur adesse, gratiam eius infundendo cordi atque ori, ad *dignè* & *competenter* prædicandum populo suo sanctum Euangelium pacis. Duo hæc aduerbia maximi momenti monita comprehendunt.

Dignè siquidem prædicare nihil est aliud quàm quod Apostolus vas electionis, Timotheo suo summopere commendat; *Sollicitè* (inquit) *cura teipsum exhibere Deo operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis*, hoc est recta intentione, & puro ore ac animo. vbi vulgata habet *inconfusibilem*, Græcè est ἀνεπαισχυντον, qui non pudefiat, vel erubescat prædicare *Christum, & hunc crucifixum.* Mutare sciat vocem suam, non grandia loqui, quamuis sit doctissimus & eloquentissimus: sed humilibus consentire, ad eorum captum sese accommodare vsque ad fidei rudimenta, ad Catechesim Christianam, qua potissimùm plebs indiget descendere, & omnibus omnia fieri, vt omnes lucrifaciat. Aliter paululùm explicat inconfusibilem S. Anselmus, id est (inquit) quem non confundat, non pudore afficiat sua ignorantia, mala vita aut doctrina, sed talis vt sit quem non pudeat, Doctorem veritatis & destructorem peccati, suasorémque virtutis & iustitiæ, vindi- *2. Tim. 2. 15.* *1. Cor. 2. 2.*

cémque diuinæ legis & gloriæ, profiteri & agere. Addere liceat, qui metu humano non corripiatur, sed Euangelium cum magna in Deum fiducia, potestatibus ipsis & principibus huius sæculi intrepidè annunciet; illis placere non studeat, sed veritatem sine hæsitatione dicat, eósque de peccatis vt oportet & quando opus est, reprehendat: vt
Psal. 118. 46. dicere possit cum Propheta, *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.* Obtestatur Timotheum Apostolus vt prædicando, Christi exemplum sequatur, mundi huius magnatibus neutiquam blandiendo & assentiendo, sed pro veritate & iustitia testimo-
1. Tim. 6. 13. nium ferendo irrefragabile. *Præcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, vt serues mandatum sine macula.* Quale mandatum? illud scilicet quod
Ioan. 18. 37. Christus à Patre accepit, & Pilato significauit dicens, *Ego in hoc natus sum, & in hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Illud
Matth. 28. 19. 20. inquam ipsum mandatum, quod Apostolis suis iniunxit, *Euntes* (inquit) *docete omnes gentes seruare omnia quæcumque mandaui vobis: ite, prædicate Euangelium meum.*

Competenter autem, non tam Euangelistæ personam, quàm auditorum eius spectat, *Bonum est* inquiunt *quod conuenit;* at verò conuenit audientibus Euangelicam Concionem, vt prædicator solidè ac perspicuè diuinum verbum eloquatur. Si enim leuiter thema Euangelicum tractauerit, in auras tenues facilè euanescet quicquid pro suggestu, splendido potiùs sermone, quàm solida dissertatione enunciâ-
Act. 17. 18. rit, audiétque *Seminiuerbius*, potiusquàm Ecclesiæ Doctor in fide & veritate: si obscurè autem ea quæ prædicat edixerit, labori & oneri erit audientibus plus quàm solatio atque documento. Tritum est dictum illud prisci sapientis, *loquere vt te videam?* Qui verò ambiguè & intricatè loquitur, stylóque scabritioso, ac tenebricoso verba facit, mentem potiùs suam occultat quàm aperit, & suos magis obcæcat quàm illustrat auditores. At verò prædicator Euangelij lucem cum pace ferre debet, caliginémque omnem ignorantiæ & peccati, splendore doctrinæ quam annunciat, de mentibus suorum discipulorum discutere,
Psal. 118. 105. vt impleat ipsius diuini verbi elogium, *Lucerna pedibus meis Domine verbum tuum, & lumen semitis meis.* Monet fideles princeps Apostolorum Petrus, vt eo mentis oculo verbum Dei excipiant, quo nocte lumen
2. Pet. 1. 19. lampadis accensæ solent corporaliter intueri. *Et habemus firmiorem* (inquit) *Propheticum sermonem* (Euangelicus etenim prophetico longè admodum est præstantior) *cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies* (hoc est fides) *elucescat, & lucifer* (nempe Christus, stella matutina, & sol iustitiæ) *oriatur in cordibus vestris.* In hoc igitur debet prædicator quanta vi potest, intendere vt clarè & dilucidè proponat suis auditoribus verbum Dei, memor officij sui; quia vt Diaconi munus est purgare: sic Sacerdotis est illuminare animas, quas Episcopo perficere pro cumulo sanctificationis incumbit. Verùm Apostolus vbi Timotheum suum hortatur, vt sollicitè curet rectè tractare verbum veritatis, in autographo significantiùs admonet, stu-

deat rectè secare, digestum ire prudenter, ac conuenienter distribuere verbum Dei. Certè Platonis insigne est pronunciatum, videlicet dialecticum insulsum, malum coquum esse, eo quòd rectè diuidere non calleat. Et reuera qui publicè dicit, maximè autem Ecclesiasticus Orator, non solùm quasi peritus coquus, sed potiùs vt symposiarches & ModImperator debet doctrinam suam aptè decentérque proponere. Caueat diligenter oportet, verbum diuinum quod prædicat non mutilare, non discerpere, non contra sensum torquere, sed rectè secare, diuidere, secernere, & quasi nucem rectè aperire, enucleare & exponere: vt scilicet verum sensum à falso, rectum à contorto discriminet ac secernat, cúmque aptè cuique pro suo captu & gustu exponat & communicet, vt docta doctis, communia rudibus, limpidiora populo promat & proferat. Si igitur iuxta Apostoli consilium vult esse in domo Dei *operarius inconfusibilis, rectè tractans verbum veritatis*, caueat diligenter * ne de nuptiis disputet apud Virgines, nec apud coniugatos de Virginitate; pusillanimis crudè non obiiciat iudicium & infernum; audacibus & tumidis gloriæ cœlestis promissionem non polliceatur. Et sic de reliquis, quæ ad prædicandum competenter conferunt sanctum Euangelium pacis. Rectè non tractat Euangelium quicumque res altas & sublimes coram pusillis proloquitur; v. g. qui de Trinitate, de prædestinatione, de gratia efficaci, vel inefficaci coram mulierculis disputat, incertáque & occulta sapientiæ Dei, coram simplici plebe tractare præsumit. Quod quantum afferat Ecclesiæ detrimentum, quotidiano sanè videre licet experimento.

* Nota.

CAPVT XVI.

De Scriptura sacra excellentia, ac multiplici vtilitate.

OMNIS *Scriptura diuinitus inspirata*, (ait ad Timotheum Apostolus) *vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ac instructus ad omne opus bonum.* 2. Timoth. 3. 16. *Habet argentum venarum suarum principium, & auro locus est, in quo conflatur.* Iob. 28. 1. Si quæras quodnam sit principium sacræ Scripturæ? vno verbo respondet Apostolus, non alium habere auctorem quàm ipsum Deum. *Omnis enim* (sacra) *scriptura* (inquit) *diuinitùs est inspirata;* nec qui eam calamo scripserunt, auctóres eius fuerunt, sed tantùm exceptores: *Voluntate enim humana allata non est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Porrò sicut Deus est auctor & inspirator Scripturæ, ita per eam loquitur, quotiescumque ipsa prædicatur vel legitur. Sensatè igitur pridem S. Marcianus apud Theodoretum in Philotheo, rogatus ab Episcopis dicere verbum salutis, respondit non sine intimo pectoris suspirio & columbino gemitu: *Deus quotidie nobis loquitur per creaturas suas & maximè per sacram Scripturam, & tamen paruam hinc vti-*

2. Pet. 1. 21.

litatem capimus: quî ergo loquens vobis prodero, qui cum aliis amitto hanc vtilitatem? Sed tamen sunt in Ecclesia ipso Dei nutu Presbyteri, qui in verbo & doctrina laborant, populúmque docere ex officio obstringuntur: quibus nisi id faciant imminet idem periculum quod Apostolus formidabat. *Væ mihi nisi euangelizauero*, seu vt ait Propheta, *Væ mihi quia tacui*, seu *si conticuero?* Necessitas enim imposita est Episcopis & Sacerdotibus prædicandi verbum Dei, illúdque interpretandi & populo exponendi. Bene est eis si ita Domini talentum multiplicent, tum enim (vt ait Apostolus) *duplici honore digni fiunt;* Nam & apud Deum & homines tam strenuo quàm salutari labore benedictionem vberem & honorem eximium promerentur. Verùm sicut in Sacramentis, quorum œconomi sunt & distributores, vnum ab eis potissimum exigitur, nempe fidelitas erga Dominum, qui sua hæc illis bona credidit. *Sic nos existimet homo* (ait Apostolus 1. Cor. 4. 1.) *vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei: sed iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur?* Sic planè & in prædicatione Euangelij, vnum est ante omnia ab ministerij huius perfunctoribus requirendum: seriò scilicet vt recogitent, cuius sit verbum illud quod hominibus annunciant, *Si quis loquitur* (ait princeps Apostolorum) *tanquam sermones Dei.* Quod enim Euangelium prædicant, est ipsissimum verbum, quod ex ore altissimi prodiit, eiúsque à spiritu, Prophetis, Apostolis, & Euangelistis dictatum est, quin & ore ipsius cœlestis Patris vnigeniti, prædicatum, & vice sua Sacerdotibus creditum: *Docete* (inquit) *omnia quæcumque mandaui vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Adsum enim præsentia corporali, quamuis inuisibili: Adsum spiritu, qui vos perenni afflatu suo *docebit omnem veritatem*, nec modò vobiscum semper erit, sed in vobis erit, ideóque non eritis *vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquetur in vobis.* Igitur quando Euangelium prædicabitis, perpendite diligenter, non vestrum esse illud Euangelium, sed meum; verbúmque quod promulgatis, non esse humanum sed diuinum.

Nota. Eapropter erant olim in templis duo secretaria, à dextro sinistróque latere absidis posita, in quorum altero sacra Eucharistia asseruabatur, in altero verò reconditi erant sapientiæ diuinæ (scilicet sacri, propheticæ, Euangelicæ, & Apostolicæ scripturæ) Codices, vnde S. Paulinus in templo Nolano à se erecto, hos versus ad dexteram inscribi iussit,

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua
Ponitur alma sacri pompa ministerij.

Hosce verò ad leuam,

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hîc poterit residens sacris intendere libris.

Quid verò sapientissimos Ecclesiæ Patres mouerit, vt ad sanctum altare, corpus Domini & eius Euangelium, cæteráque diuina eloquia coniungerent? ratio satis est perspicua: nimirum quòd vtrumque esse nossent rationalis animæ proprium alimentum, & vtrumque diuinum,

ac à fonte æternæ bonitatis in nos defluens beneficium, ídque maximum & inæstimabile. De dispensatione magni pietatis Sacramenti, quod manifestatum est in carne, sub panis & vini speciebus obuelata: verè sed aculeatè magnus Orientalis Ecclesiæ Homiliastes Chrysostomus, ad Sacerdotes ait*. *Ad vos sermonem conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Non parua vobis imminet vltio, si quemquam vllius culpæ conscium, huius mensæ participem esse concedatis, sanguis eius de manibus vestris exquiretur. Propterea vos Deus hoc insigniuit honore, vt talia discernatis, hoc vestra dignitas est, hoc securitas, hoc omnis corona.* A simili habent verbi diuini dispensatores considerare, quanto cum metu & reuerentia Christi Euangelium prædicare ipsos condeceat. Voces enim quas audiunt è throno diuinæ sapientiæ, quásque populo refundunt, *Sunt voces Dei, non hominis:* & non modica eos pœna manet, si vel oscitanter audiant, vel segniter hæc oracula sibi credita eloquantur. Maior verò longè imminet vltio, si sua non Dei verba proferant, in sacro Ecclesiæ suggestu. *Fabulæ in ore laici, meræ nugæ sunt: at in ore Sacerdotis blasphemiæ.* Si quis igitur Sacerdos adulterat verbum Dei, & tanto loco abusus, non Dei mysteria, mandata, promissa, iudicia, sed inuenta sua, vel sapientiæ mundi commenta, artificiáque disseminat: eiusmodi næniæ, erunt eius in ore quasi blasphemiæ, reúsque fiet coram Deo sacrilegij & idololatriæ, quòd vertat cathedram veritatis in vanitatis prostibulum, & verbum Dei super omnia pretiosum aspernando, carnalis scientiæ idolum in Ecclesia erigat. Quid enim hoc est facere? *nisi abominationem desolationis ponere in loco sancto?* faciendo nimirum *de domo Dei speluncam latronum.* Sic enim verbum Dei aboletur, & spiritui gratiæ & veritatis contumelia irrogatur. Certè abhorret Christus profanas eiusmodi cathedras in domo patris sui: quamobrem *eas euertit*, & abutentes loco sacro tam fœda nundinatione, hinc eiecit cum improperio & flagello. Sic interminatur verbi sui contemptoribus ac Euangelij sui desertoribus, in alia quàm scientia salutis gloriantibus, Osee 4. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne Sacerdotio fungaris mihi.* At absit vt tantum malum suspicari possim, de iis qui sacro ore corpus sanguinémque Domini conficiunt, quíque viua Spiritus sancti oracula sunt: nam nuncij æternæ salutis, per ministerium Euangelij (quod eis ad prædicandum creditum est) præcipuo gratiæ Dei munere sunt constituti. Expectamus de eis longè viciniora saluti, quamobrem eos dumtaxat commonefacimus, vt hortatus Apostolici memores sint, *si quis loquitur, tanquam sermones Dei.* In gestis Origenis apud Eusebium legimus tunc adhuc morem veterem ab Hebræis defluentem fuisse obseruatum, vt Sacerdos antequam concionaretur, librum sacri eloquij acciperet à lectore, ac sine delectu loci, aperiens Codicem, quæ fortuitò occurrebant populo perlegeret, móxque interpretaretur: scilicet vt hoc ritu Sacerdos admoneretur, non aliud ei licere in Ecclesia loqui, quàm sacro-sanctum Dei verbum, viderétque populus ex pura scatebra Euangelij (Ecclesia interprete) fidei iustitiæque Christianæ sumi

* Hom. 60. ad popul. Antiochenum.

S. Bern. de Cons.

præconium, éxque Scriptura diuinitus inspirata, doctrinam quam Sacerdos annunciat, ab ipso delibari. Felicem sanè Sacerdotis sortem, cui datum sit vocem esse æterni verbi, ac Spiritûs S. animatum oraculum! Legati Sedis Apostolicæ antequam Synodos auspicentur, commonitoria sibi data à Pontifice Christi Vicario legebant, vt non se quæ dicebant suo è cerebro fingere viderentur. hinc phrasis illa vsitatissima; *Si habent mandata proferant, quibus nitantur? Pro Christo legatione fungimur* (ait Apostolus) *tanquam Deo exhortante per nos.* Instructiones nostræ, sunt ipsa Dei eloquia. Hoc nostrum munus ac decus est, ab ipso Deo quæ reliquos doceamus, tanta dignatione edoceri. Non Apollinem ex tripode consulit Euangelicus prædicator, sed Deum ipsum, clariùs multo & certiùs quàm ex veteri arca è medio Cherubim audit refértque proloquentem: *Omnis enim scriptura* (quam legit è sacro Codice & exponit, iuxta Ecclesiæ sensum,) *est diuinitùs inspirata*, ad instructionem animarum, in ordine ad salutem.

In Chalced. Conc. act. 16.

Eáque ratio est cur tam sit vtilis & efficax ad docendum. Hanc vtilitatem S. Augustinus in fine lib. 2. de Doct. Christ. graphicè exponit & mirificè commendat. *Quantùm* (inquit) *minor est auri, argenti, vestísque copia, quam de Ægypto Hebræus populus abstulit, præ diuitiis quas posteà Hierosolymæ, maximè sub Salomone, consecutus est. Tanta est etiam cuncta scientia vtilis, collecta ex libris gentium, si diuinarum Scripturarum scientiæ comparetur: Nam quicquid homo extra didicerit, si noxium est, ibi damnatur; & cùm ibi quisque inuenerit omnia quæ vtiliter alibi didicit: multo abundantiùs ibi inueniet ea, quæ nusquam omnino alibi, sed in illarum tantummodò scripturarum mirabili altitudine, & mirabili humilitate discuntur.* Ancillantur enim illi quasi dominæ & reginæ omnes liberales disciplinæ, omnes linguæ, omnes scientiæ atque artes, quæ certis singulæ terminis continentur. Sacra autem hæc scientia ambit omnia, complectitur vniuersa, omniúmque vsum suo iure sibi assumit, vt proinde quasi omnium perfectissima, omnium finis & scopus vltimo loco veniat addiscenda. Hinc doctos sui temporis scribit sanctus Hieronymus ad Paulinum, *ad scripturas sanctas, non nisi post sæculares litteras venire;* Quarum omnium summus apex, in ipsis sacris litteris tantùm inuenitur. *Vtilis est* igitur plus quàm omnes scientiæ, artes, & disciplinæ sæculares AD DOCENDVM, scilicet SANAM DOCTRINAM, SCIENTIAM SANCTORVM, verámque sapientiam.

Vtilis est etiam ad ARGVENDVM: nam officium ipsius Scripturæ sacræ professoris proprium est, arguere & reprehendere suos auditores, vt pater filios, vt magister discipulos: sed vbi Apostolus monet Timotheum (& in eo omnem alium diuini verbi præconem) suos vt arguat auditores: Græcè pro verbo, *argue*, legitur ἔλεγξον, id est argumentis conuince; eos nimirùm qui contradicunt veritati, Euangelio repugnant, & sacris hortatibus atque consiliis, ex sacrario diuini verbi depromptis pertinaciter obsistunt: quales erant Iudæi, Ethnici, súntque etiamnùm hæretici, schismatici; etiámque Catholici, suis in prauis habitibus innutriti, atque in peccato quique suo grauiori peruicaces.

AD CORRIPIENDVM. S. Ambrosius legit ad *redintegrandum*, proculdubiò quàm apposité: officium est enim prædicatoris Euangelici, peccatores vocare ad pœnitentiam. Porrò effectus pœnitentiæ (quæ secunda est post naufragium tabula) est restituere lapsos fideles in pristinum statum gratiæ; ideóque Sacramentum pœnitentiæ solum est post baptismum, quo gratia prima confertur, vel restituitur, per alia enim Sacramenta tantùm conseruatur vel augetur.

Vtilis est insuper Scriptura sacra AD ERVDIENDVM IN IVSTITIA. Scitè & eleganter Bernardus Theodidactus, serm. 22. in Cantica: *Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? vbi vera iustitia nisi de Christi misericordia? vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? vbi vera fortitudo nisi in Christi passione? Quæ omnia scilicet in Scriptura sacra suggeruntur, quæ omnis iustitiæ regula & virtutum seminarium est.* Vbi legimus 3. Reg. 6. Salomonem in templo sculpsisse Cherubim & palmas, operuisséque omnia laminis aureis, opere quadro ad regulam: interpres quidam rectè ait, per Cherubim quod exponitur plenitudo scientiæ, & palmas quæ semper sunt virentes, & laminas aureas, intelligendam esse Scripturam sacram, quam perpetuam regulam iustitiæ Christus in Ecclesia esse voluit, in hac enim omnium virtutum dimensiones & mensuræ continentur, quæ in quadro expressæ sunt: quia in Euangelio omnis ratio veritatis, iustitiæ regula & virtutum documenta ac exempla sunt (mediante Ecclesiæ consensu & iudicio) præscripta. At infelicis Achan * qui regulam abscondit, vnde magnum ipsi & populo accidit exitium, est hîc quòd exemplum pessimum, à quibusdam qui officium prædicationis vsurpant, nostris temporibus renouari doleamus. Regulam enim iustitiæ nónne abscondunt, qui suos inanes conceptus populo prædicant; eloquentiæ humanæ, in auditorio sacro speciosos spargunt flosculos; quæstiones, quo ingenij ostentent acumen, plerasque mouent vel futiles, vel admodum inutiles? Cæterùm Scripturam quæ malleus est cordium conterens petras, gladius vlcera vitiorum pungens & dissecans, medicina liniens & sanans vulnera, lux veritatis proferens splendorem, semen omnem in anima germinans virtutem, nubes gratiæ rorem influens, ignis charitatem accendens, prætermittunt vel occultant, non sine graui Dei iniuria, animarum pernicie, suóque ipsorum extremo periculo. Non sic Apostolus magnus veritatis prædicator & vas electionis, qui fidelibus dicebat: *Ad vos peruenimus in Euangelio Christi &c. Spem habentes crescentis fidei vestræ: in vobis magnificari secundùm regulam nostram &c. Euangelizare non in aliena regula, in iis quæ præparata sunt gloriari. Sed qui hanc regulam secuti fuerint, pax super illos & misericordia Dei.*

* *Iosue* 7. 21

2. *Cor.* 10. 15. 16.

Gal. 6. 16.

Denique *vtilis est Scriptura omnis diuinitus inspirata, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Mira est ad panopliam Christiani hominis instruendam, verbi Dei virtus & efficacia! Nam ex lectione, vel prædicatione Scripturarum (quæ *ad nostram* consolationem & *vtilitatem scriptæ sunt*) omnibus malis medela, & ad omne bonum excitamentum elici potest. Quamobrem scitè Origenes

Rom. 15. 4.

mannæ cœlesti similem esse diuinam ipsam Scripturam insinuat hom. 7. in Exod. *Si tu* (inquit) *verbum Dei tota fide & deuotione susceperis, fiet tibi ipsum verbum quæcunque desideras. v. g. si tribularis consolatur te dicens, cor contritum & humiliatum Deus non spernit: si lætaris pro spe futura, cumulat tibi gaudium dicens, lætamini in Domino & exultate iusti: si iracundus es, mitigat te dicens, desine ab ira & derelinque furorem: si in doloribus es, sanat te dicens, Dominus sanat omnes languores tuos: si paupertate consumeris, consolatur te dicens, Dominus alleuat de terra inopem: sic ergo manna verbi Dei reddit in ore suo saporem quemcumque volueris.* Et S. Augustinus epist. ad Volusianum, de eadem Scriptura loquens: *Hîc salubriter* (ait) *& praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui vel errando nescit eam esse saluberrimam, vel odit ægrotando medicinam.* Nec minùs sapidè & scienter S. Gregorius lib. 18. Moral. c. 14. ad illud Iob: *Habet argentum venarum suarum principia. Argentum* (inquit) *est eloquij, vel sapientiæ claritas, venæ sacra Scriptura, ac si apertè dicat, Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est vt causarum origines à sacris paginis sumat, vt omne quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo locutionis suæ formet ædificium.* Qui sanctorum Patrum conciones & alia monimenta peruoluerit, perenne hoc in eis studium facilè deprehendet. In quibus præter plenam scripturarum cognitionem, suspicere licet sermonem stylúmque non tam Scriptura sacra infertum, quàm concinna quadam catena nexum, & contextum, mirabili quodam doctrinæ & pietatis, in iis pariter conspirantis, artificio.

ep. 2.

Verùm sapientissimi Patres necessitatem & vtilitatem sacræ paginæ apprimè nouerant, nec nescij erant humanam ignorantiam nonnisi diuina sapientia posse sanari; porrò vberrimè in ipsa scriptura inueniri, quæ menti humanæ irradiandæ, & mouendæ voluntati ad omne bonum, oblectandæque etiam pura & vera lætitia, conducibilia esse possunt.

1. Est enim ipsa Scriptura diuinitùs inspirata, thesaurus copiosus, & valde sapidum, nec minùs efficax ad vitam animæ rationalis, alimentum. Quòd thesaurus sit pretiosissimus, os aureum Ioannes hom. 3. in Genesim, asseuerat: *Meritò* (ait) *thesauro confertur diuinarum litterarum lectio: Nam in Scriptura sacra, indicibiles diuitias inuenire licet; idcirco mœrentem & afflictatam in triduo mortis Christi Ecclesiam adhuc paruulam & non habentem vbera, volens Spiritus sanctus consolari, intromisit eam in cellam suam vinariam. Id est* (ait magnus Ambrosius*) *in omnia interiora mysteria dispensationis Christi; dedit ei claues, vt aperiret sibi thesauros scientiæ Sacramentorum, clausas anteà fores panderet, cognosceret quiescentis gratiam, defuncti somnum, virtutem resurgentis.* Porro docuit nos expressissimè Christus, quòd ipsa diuina Scriptura sit proprium animæ alimentum: *Non ex solo pane* (inquit) *viuit homo, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei.* De pane ad escam hoc transferens oraculum sanctus Augustinus serm. 112. de tempore: *Sicut de carnalibus escis* (ait) *alitur caro, ita ex diuinis eloquiis interior homo nutritur & alitur, sicut Psal-*

* ad illud 1. Cant. *Introduxit me rex in cellam vinariã.*

Matth. 4. 4.

Psalmista inquit, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo.

II. Hinc ipsa Scriptura à præfato S. Ambrosio dicitur ager ille deliciosus, in quem Isaac ad meditandum discessit. Quò spectans Ailredus, suauissima hæc verba ad Christum euibrat: *Quoties mihi, Iesu bone! dies vergit in vesperam, quoties paruæ alicui consolationi quasi luci diuinæ intolerabilis dolor velut nocturna caligo succedit, vertuntur, in fastidium opera, oneri sunt cuncta quæ video; si quis loquitur vix audio vix sentio, in modum silicis cor obduratur, hæret lingua, oculorum vena siccatur. Quid tunc? Ecce certè ad meditandum in agrum,* SACRVM *reuoluo* CODICEM, *cùm subitò mihi occurrens Rebecca, scilicet gratia tua Iesu bone, sua luce tenebras discutit, pellit fastidium, duritatem frangit, non suspiriis cedunt lacrymæ, & lacrymas cæleste gaudium comitatur. Infelices! quos cùm tristitia æquè perturbat, non hunc agrum ingrediuntur, vt gaudeant.* Genes. 24.

III. Nec ager amœnus tantummodò, at hortus etiam floridus & fœcundus. Deliciatur hac in cogitatione sæpe iam laudatus Ambrosius: *Paradisus est* (inquit) *Genesis liber, in quo virtutes pullulant Patriarcharum. Paradisus Deuteronomium, in quo legis præcepta germinant. Paradisus Euangelium, in quo arbor vitæ bonos fructus facit, & æternæ spei mandata ad omnes populos diffunduntur.* Lib. 4. epp. ep. 31. ad Sabinum.

IV. *Cella* etiam *vinaria* est, vinum promens è quo germinantur virgines. Philo Carpathius: *Dum legit diuina mandata anima fidelis, & meditatur diuinas Scripturas, ex eis fructu suauissimo pascitur, & intima quadam animi suauitate repletur, adeo vt in cellam vinariam* (hoc est in arcana diuinitatis contemplanda) *sæpè rapiatur, indéque sic edocta, voluptates omnes rerum omnium humanarum facillimè abominatur ac fugit.* Eodem spectat illud sancti Chrysostomi, hom. 22. ad popul. *Versare semper* (inquit) *in diuinis Scripturis; sicut enim vinum dum bibitur, tristitiam sedat & cor commutat in lætitiam: sic & spiritale vinum dum bibitur, in lætitiam animam conuertit.* Cantic. 2. 4.

V. Est *puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu ex Libano:* hîc venustè more suo Origenes; *Nusquam receditur à puteis, nunquam desistitur ab aquis; Rebecca inuenitur ad puteum; & Iacob ad puteum venit, & ibi inuenit Rachel; sed & Moyses ad puteum inuenit Sephoram filiam Raguel. An putas semper casu contingere vt Patriarchæ ad puteos veniant? & ad aquas coniugia sortiantur?* Mox verò respondet: *Sanctorum nuptias dico coniunctionem esse animæ cum Verbo: hanc autem coniunctionem non aliter fieri posse nisi per instructionem diuinorum librorum, qui figuraliter putei appellantur; ad quos si quis veniat, & hauriat etiam ab his aquas: id est meditando in hos sensum, intellectum percipiat altiorem, inueniet nuptias Deo dignas, coniungitur enim anima eius cum Deo.* ibid. 4. vers. 15.

VI. Ros est etiam sermo diuinus: *Concrescat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum.* Rore quid suauius? quid tranquillius? imò quid dulcius, quando & mella parit? lætitia est segetum, camporum risus, florum alimentum. Verbo Dei scripto, lecto, prædicato, credito, roris hæc elogia conueniunt, hoc enim quicquid suaue, pulchrum aut deliciosum est, in sinu Ecclesiæ, animæque fidelis visceribus generatur & fouetur. Deut. 32. 2.

VII. *Odor est agri pleni cui benedixit Dominus*. Genes. 27. Nihil inter naturæ gazas pulchrius campo mille & mille florum pigmentis variegato: nihil etiam suaueolentius. Ex vestimentis sponsi exhalari eiusmodi fragrantiam, vates ait diuinus, *Myrrha* (inquit) *& casia à vestimentis tuis*. Nemo potest excipere eximias has exhalationes, nisi cui Spiritus sanctus nares aperit ad Christum, sub littera Scripturæ latentem, subodorandum. *Da amantem & sentit quod dico, da desiderantem, da feruentem, da in lege Dei die noctéque meditantem, da talem & scit quid loquor?* Currebant in odorem horum vnguentorum S S. Patres, qui perenni studio sacræ Scripturæ incumbebant, non frigora, non ieiunia, non æstus sentiebant, abrepti huius lectionis & meditationis suauitate, ac incredibili, quæ de mysteriis hîc reconditis redolet, fragrantiâ.

Psal. 44.

S. Aug. tract. 26. in Ioan. post init.

Cant. 1. 16. & 3. 7.

VIII. *Lectulus* præterea dicitur diuinæ Scripturæ Codex sacratissimus: vnde Theodoretus ad lectulum Salomonis, de quo fit mentio in Canticis Cantic. *Lectum verò vt arbitror* (inquit) *appellat diuinam Scripturam, in qua & sponsus & sponsa conquiescentes, mutuò spiritus consuetudine coniunguntur. At sponsus quidem præbet verbi semina, sponsa autem illa suscipiens concipit, & fert in vtero, & parturit, & clamat cum propheta; propter timorem tuum Domine in vtero concepimus & parturiuimus & peperimus spiritum salutis tuæ, quem gestauimus super terram.* Vicem tenet sponsi illius mystici prædicator Euangelicus, qui spiritum salutis per semen verbi vitæ, è diuinorum librorum penu desumptum, mentibus fidelium infundit. Nisi verbum igitur diuinum disseminet, sed suas inuentiones profundat; salutis spiritum influere, eorum cordibus non potest.

Cæterùm in immensum pelagus delabimur, quò enim ampliùs de Scripturæ sacræ excellentia & vtilitate disserimus, eò magis crescit materia disserendi: quamobrem vela cimbæ nostræ necessariò contrahimus, paucísque vt verbis epilogus lemmatis huius concludatur, eximiam sententiam Philonis Carpathij præfati, operæ pretium hîc retexendam arbitramur: *Incredibile est* (inquit) *nescienti, quàm suaue sit de Deo Opt. Max. ex sacris litteris meditari & loqui; in his enim legendis peccatores de propriis erratis admonentur, quoquo modo se castigent, corrigant, ac emendent, apertissimè docentur, & quicquid homines alter alteri vel dicere verentur, vel ignorant; hoc sacræ litteræ & sanctissimè audent, & vberrimè nouerunt. Ex his guttur nostræ mentis in Deum, admirabili dulcedine repletur.*

Quæ causa est, cur satis admirari nequeam, quî fieri possit, vt præcones ipsi Ecclesiastici, studio sacræ Scripturæ neglecto, in sæculares toti litteras diuagantur? Haud mirum igitur ex aduerso si nec sibi prosunt, nec populo proficiunt, eo carentes spiritu, eo apparatu, quo deberent esse penitus instructi. Appositè hanc in rem facit Anastasij Synaitæ luculenta sententia, quæst. 78. ex iis quas in sacram fecit Scripturam: *Quamobrem* (inquit) *quicumque sunt imperiti diuinarum Scripturarum, non possunt esse patres-familias, vt qui neque à se habeant, neque ab aliis accipiant, sed seipsos decipiant pereuntes fame ignorationis. Nam quomodo fieri potest, vt terra non irrigata, etiamsi millies in eam deiiciantur se-*

mina, ſpicas ferat? Ita etiam fieri non poteſt vt animus diuinis Scripturis non irrigatus, etiamſi quiſpiam mille verba effundat, vllum fructum oſtendat. Malum ergo, malum eſt (præſertim ſacro Concionatori) *ignorare Scripturas. Hinc germinauit magna peſtis hæreſeon, hinc vitā neglecta, labores inutiles, animæ cæcitas, deceptio dæmonis.*

De Scripturæ ſacræ tamen abuſu, noſtra hac tempeſtate nimis vſitato, eſſet reuera quòd hîc non inconuenienter nonnulla ſubiicerem. Sed prolixa iam huius operis ſeries, mihi remoram iam aliàs fatiſcenti iniicit. Pauca igitur dumtaxat hîc attexenda eſſe reor. Obiter iam meminimus regulæ illius aureæ quinquaginta Siclorum, quam concupiſcens abſtulit & in terra abſcondit Achan, eapropter lapidibus obrutus, Ioſue 7. Allegoriam exhinc duxit pulcherrimam Stephanus Cantuarienſis in allegoriis, à Tilmanno recenſitus: *Aurea regula eſt* (inquit) *ſapientia, qua vitam noſtram quaſi regula lineam in rectum dirigit: hanc furatur qui ſapientiam ad aliud retorquet, quàm ſibi datur à Domino.*

Prodiit ſuperiori anno in lucem eximius liber Toloſæ, cui titulus eſt, *Idea Cœtûs Concionatoribus informandis addicti, ad munus ſuum in Domino, ex voto Eccleſiæ, & ita vt oportet eos loqui, obeundum**. In quo doctus admodùm & pius auctor (qui ſe Logotimum inſcribit, ſuppreſſo ex affectu humilitatis proprio nomine**) ſtrenuè elaborat, indicandis vitiis quæ ſæculi prauitate in ſacro-ſanctæ prædicationis miniſterium (proh dolor!) irrepſerunt: adhibendíſque remediis, quibus illa animarum pernicies amoueatur, concionatorúmque ac auditorum ſaluti, vera & ſincera diſciplina prædicationis Euangelicæ poſtliminiò tandem aliquando reſtituta, Concionatorum inſtituto informandorum prout oportet, cœtu, ac velut ſeminario, iri queat proſpectum. Inſpecto opuſculo quod demum Auctor ipſe tum Pariſiis degens, promouendi ſui propoſiti deſideriô, amico cuidam pro ſua dignatione dedit, ingenti gaudio affectus ſum, ipſúmq; opus quod auidè perlegi, & auctoris propoſitum ſummopere commendaui, illíque ipſi ſubinde ingenuè confeſſus ſum me ferè de eodem ſubiecto tractare impræſentiarum, verùm nihil obeſſe quin intentum ipſe ſuum perſequeretur, non enim eadem via me cum eo incedere, quamuis in eundem contenderem terminum; ſiquidem in votis nihil me quoque habere magis quàm Apoſtolicum prædicationis munus videre aliquando nitori ſuo reſtitutum; Panopliam at verò me cudere Sacerdotalem, cuius pars non minima ſit, Concionatorem inſtruere, ad hanc Apoſtolicam militiam. Id me aggreſſum ex inſtituto, & eò vſque iam progreſſum eſſe, vt pauca quædam capitula contexenda ſupereſſent, abſoluendo operi, quod ex intimis rei quam tractabam principiis elucubratum propediem, fauente Deo, typis me mandaturum ſperabam. Hocce verò meum opus ſuis optatis ſuccenturiaturum: nam vbi cœtus, ſeu ſeminarium, quod ipſe meditabatur, adhuc non inſtitutum foret, aut conſtitui præ loci anguſtia, vel temporis difficultate non poſſet, librum hunc ſubſidio futurum, ipſum ſiquidem fore quaſi ambulatorium ſeminarium, & portatile gymnaſium ſacræ huius profeſſionis, in quo quid facere,

**Col.* 44.

** Deprehendi poſtmodum hunc eſſe D. de Cambolas, Doctorem Theologum in Academia Toloſana, ibidémque nuper ad ſancti Saturnini Canonicum: multorum aliorum opuſculorum parentem, qui nunc Pariſiis propoſitum perſequens ſuũ, de ſeminario excitando, pro inſtituendis verbi Dei concionatoribus iuxta doctrinæ ſuæ theoremata, ſedem fixit. At vereor ne dum laudabili adeo conatu contendit in hunc pium finẽ, SS. Apoſtolis quorum ſpiritu feruet, iure æquiparari poſſit, de quibus ait S. Luc. Act. 5. 13. *Magnificabat eos populus, ſed nemo audebat ſe adiũgere illis.* Collaudant enim plerique hoc eximium eius ſtudium, ſed nemo illum adiuuat, nec dat ei, vt olim Petrus, Iacobus & Ioannes, Paulo & Barnabæ *manus aſſociationis.*

quid fugere, quid ſcire, quid docere, & quatenùs ſibi hoc in munere ſit agendum, eius candidati perdiſcerent. Annuit vir optimus his dictis meis, cœptíſque viciſſim congratulatus, opus vt ſuſceptum perficerem quantocyùs benignè me admonuit, dum ipſe ſuum intentum ſedula cura, nec ſegni operâ promoueret.

Interim eſt hîc, quòd lectorem noſtrum moneamus, vt præſignatam illam Ideam, à pio illo & erudito auctore expreſſam, perluſtrare haud inane ſibi fore operæ pretium exiſtimet (dignus eſt enim totus tractatus qui legatur): ſed maximè perlegere velit lib. 1. qui eſt *de deprauato concionandi modo*, ſignatim verò cap. 4. *quo fertur iudicium de prædicatoribus huius temporis*, & quod potiſſimum ad rem præſentem facit cap. 5. *Quomodo ſe quidam Concionatores circa ſacram Scripturam gerant?* necnon lib. 2. quo auctor de remediis diſſerit huius mali, prudenter ſanè & eruditè. His enim ſub titulis, lector pleraque inueniet legitimo vſui ſacræ Scripturæ, & prædicationis officio conducibilia, & ſedula obſeruatione non minus quàm ſeria lectione, proculdubiò digniſſima.

CAPVT XVII.

De doctrina ſanctorum Patrum à prædicatore vigili ſtudio veſtiganda, atque in Concione inſtanter & honorificè, Christiano populo proponenda.

RATOREM Eccleſiaſticum docere, qui Chriſtianum populum doceat ex officio, temerarium non immeritò videretur, ſi proprio id iure præſumerem: ſed cùm ad Scripturam illum remitto, Patréſque illum adire & ambire ſuadeo præceptores, haud eſt quòd verear, à quoquam pio & prudente æquè me poſſe temeritatis inſimulari. Multis ambagibus hîc illum non morabor: nihil enim exigam, niſi quod olim in Nepotiano, florentis ætatis & maturi meriti in ipſa ferè adoleſcentia Preſbytero, maximus Eccleſiæ doctor (vt decus ordini Sacerdotali proprium) inſigni ſacræ memoriæ elogio commendauit: *Lacrymas Deo* (inquit) *non hominibus offerebat &c. ſermo eius &c. de ſcripturis aliquid proponere, libenter audire, reſpondere verecundè, recta ſuſcipere, praua non acriter confutare; diſputantem magis contra ſe docere quàm vincere, & ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cuius eſſet ſimpliciter confiteri, atque in hunc modum eruditionis gloriam declinando, eruditiſſimus habebatur: illud aiebat Tertulliani, iſtud Cypriani, hoc Lactantij, illud Hilarij eſt; ſic Minutius Felix, ita Victorinus, in hunc modum eſt locutus Ambroſius &c. lectionéque aſſidua & meditatione diuturna pectus ſuum* BIBLIOTHECAM *fecerat Chriſti.*

S. Hieron. in epitaph. Nepotiani.

Hoc vnum in Prædicatore ſacro exigimus, vtque nôrit dicere, & non inaniter vſurpare, denſum illud mole quidem, ſed diſcretione

& ſucco plenum ſanctorum Patrum præconium, quod ſingulis proprium decus attribuit. Pridem ab Apollinari Sidonio, inſigni iudicio pronunciatum, enixè peroptamus: *Oratores Romani veterum Rhetorum & philoſophorum ſpeciales dotes, inſigni hac attributorum clauſula iactitabant; ſentit vt Pythagoras, diuidit vt Socrates, explicat vt Plato, implicat vt Ariſtoteles, vt Æſchines blanditur, vt Demoſthenes iraſcitur; vernat vt Hortenſius, incitat vt Curio, moratur vt Fabius, ſimulat vt Craſſus, diſſimulat vt Cæſar, ſuadet vt Cato, diſſuadet vt Apius, perſuadet vt Tullius.* Quibus præfatus Sidonius hanc Patrum Eccleſiæ coronam, pretioſis micantem gemmis cuique illorum propriis, mirâ mentis ſolertiâ, ac ſublimi ingenij acumine reponit: *Iam ſi ad ſacro-ſanctos Patres pro comparatione veniatur, inſtruit vt Hieronymus, deſtruit vt Lactantius, aſtruit vt Auguſtinus, attollitur vt Hilarius, ſummittitur vt Ioannes, vt Baſilius corripit, vt Gregorius conſolatur, vt Oroſius affluit, vt Ruffinus ſtringitur, vt Euſebius narrat, vt Eucherius ſollicitat, vt Paulinus prouocat, vt Ambroſius perſeuerat.* Vtinam ſingula hæc Patrum decora Concionatores noſtri pio ambitu contenderent æmulari! non eſſet certè cur oratores Chriſtianos hoc tempore deſideraremus, quo ſæculares in Eccleſiarum cathedris ſub fucato titulo & vmbra, intuemur ac patimur. Geſtio prorumpere ex intimo dolore animi in alta profectò ſuſpiria, dum iuuenum SS. Patres ſpernentium, miſerandam deſidiam vel proiectam audaciam attonitus conſpicio: proſiliunt in ſacra pulpita Catholicæ Eccleſiæ non quidem Euangeliſtæ, ſed oratores, cauſidici, pompaticè eloquentes, *ſubtilia multa tractantes* (vt verbis magni Auguſtini tract. 45. in Ioan. poſt initium, inhæream) *diuidentes, definientes, ratiocinantes, acutiſſimè concludentes, ſuam ſapientiam buccis crepantibus ventilantes.* De lege, de Prophetis, de Euangelio vix modicum verbum, de Patribus mirum ſilentium.

Lib. 3. ep. 3. ad Claudianum poſt med.

Me hîc deficiunt verba præ gemitu. Quamobrem præmemoratum Logotimum nuperum quidem Concionatorum Pædagogum, at prudentiſſimum Cenſorem, meam hîc vicem ſubire precor, ſuámque pro mea vocem interponere, luctuoſum Patrum neglectum, quo paſſim laborant, nec minùs aculeata expreſſione deplorantem. Querula hæc igitur, ſed iuſta piáque ſimul ac neceſſaria eius eſt aduerſus eos expoſtulatio, qui SS. Patres nedum citare in cathedra, ſed nequidem in muſeolo legere meditaríque ad diſcendum, vel docendum dignantur.

Spiritus ille diuinus (inquit) *de ſumma æternitatis arce, omnibus hominibus proſpiciens, quæ ſingulis in quolibet ſæculo appoſita ſunt, vt virtutibus vitam ſuam excolant, & vt Deum ſinceræ mentis affectu diligant, & tandem beatitudinem ob quam conditi ſunt, aſſequantur, in Scriptura ſacra & in SS. Patrum monimentis, quæ illius ſunt interpretamenta, plus quàm etiam neceſſum fuerat coaceruauit. Hîc propendet omnis armatura fortium ad hoſtes debellandos, hîc pharmaca omnia reconduntur ad vitia curanda &c. hîc fornax, ex qua globi ignei ad cordis duritiem expugnandam, hîc apotheca ampliſſima, ex qua omnia ad vitam, victum, robúrque ac Chriſtianæ pietatis perfectionem præ-*

ſente & ſemper inexhauſto ſubſidio ad placitum & abſque faſtidio deſumantur. Quid ergo his ſpretis, aliis inhiabimus? an non potiùs ex iis contra vitia inſtruamus aciem &c. ex his pharmacis quæ ſingulis morbis curandis magis valent, ſeligentes remedia conficiamus. Denique ex hac panoplia ſagittas, globos, haſtilia depromamus, quibus feriatur cor & lethale vulnus in peccati ſui necem infligatur. Nolim tamen negare quin liceat ſymbolum aliquod de ſuo conferre, dummodò quod adducitur genium ſpiret & ſpiritum redoleat ſanctæ Scripturæ & SS. Patrum.

Porrò hi de quibus nunc agimus Concionatores, huicne lectioni SS. Patrum toti incumbunt & inſtant in illa? Nec enim res eſt quæ exiguo tempore confici poſſit, ſed totius ferè vitæ negotium inuigilantiæ, dum illis legunt, vt ſpiritum illorum imbuant, ſenſane, cogitatus, affectus, motus illorum, denique genium diuinum & mirabile in ſe transferre ſatagunt? hoc ſanè ſi fieret idipſum profectò eructarent loquentes quod SS. Patres, ſcilicet docerent populos veritatem ſincerè, nitidè, ſecluſis ambagibus & tricis, fucis, inuolucríſque verborum, ad virtutem, Dei amorem & cultum ſalutíſque perennem curam ex charitate, zelóque flammeo accenderent, geſtum quoque corporis & omnem exterioris hominis apparatum ad modeſtiam & grauitatem quæ decet miniſtros Dei ad SS. Patrum exemplar componerent, nihil ſibi pompaticum aut mundiale permittentes: Denique verbis vterentur non ad auram popularem aucupandam concinnatis, ſed ignitis ad animæ ſenſum potiùs quàm ad aurium lenocinium comparandis, vno verbo verbis Dei ipſiuſmet ore vel prolatis, vel ſi loqui dignaretur proferendis. Verumenimverò potéſtne cuiquam vel parum in SS. Patrum lectione verſato ſuccurrere, ipſos, & aëreas haſce cogitationes quas aliquando audimus in pulpitis perſonare, & has exquiſitas & futiles quas vocant ratiocinationum concatenationes, adeóque jeiunos à Scriptura diſcurſus, populis deprompſiſſe. Cæterùm quis Chryſoſtomum, Ambroſium, Auguſtinum & alios, hac geſtuum, motuum & corporis liberioris oſtentatione, nihílque diuinum prorſus, ſed merè humanum, vel etiam mundanum & ſæculare quodpiam ſpirante agitatione ſolitos fuiſſe concionari, poſſit vel in ſomnio comminiſci? Vellem equidem vt feriò ſuper his ſuam ipſi conſulerent interiùs conſcientiam, & iuſta iudicij ſui ſtatera, hæc omnia, hi de quibus nunc agitur ponderarent. Hæc Logotimus: qui paulò antè de SS. Patrum ſpiritu, ſcriptis & eorum vtilitate hæc piè & præclarè admonuerat. *Sanctos Patres nobis ſenſa & praxes ſanctæ Scripturæ non ſolùm commendâſſe, verùm etiam dilucidè explanâſſe, & ad minutiſſima quæque Chriſtianæ conuerſationis opera, ſingulorúmque ſtatum, & quidem feliciùs, copioſiùs & fructuoſiùs quàm per nos fieri poſſet accommodâſſe. Tum verò diuino ſpiritu afflante, zelóque vrgente animarum, tanta ex proprio Scripturæ tamen ſanctæ genio, ſtylóque perſæpe, & aſtantibus populis deprompſiſſe, & ad poſteros vel tanquam partus ſuos à ſe dum viuerent in lucem editos, vel poſthumos, ab aliis tranſmittenda curaſſe; in iis autem quis dubitet inexhauſtum tam diſcurſuum & ratiocinationum, quàm motuum & adhortationum theſaurum adeo altè infoſſum fuiſſe, vt quaſi ſuperfluum videri poßit, ſi quis alia ex proprio ſenſu & penu in medium afferre laboret, ignorare verò ſe eos apertè conuincatur qui vel meliora, vel fortiora, vel cuique rei aut cordi aptiora, vel fini ſuo, cultui nempe Dei animarúmque ſaluti conducibiliora ex proprio ingenio, velut ex vberiori ſolo eruere ſe poſſe præſumat.*

Maioribus adeo cordi fuit, doctrinæ Patrum in Concione commendatio, vt in Quini-sexta Synodo canon hic fuerit promulgatus (can. 19.) *Ne Episcopi doceant quæ nimiam continent digreßionem, sed ea quæ à SS. Patribus sunt tradita.* In Vasensi II. Concilio can. 2. *Ægrotante Presbytero, fas esse statutum est Diaconis, sanctorum Patrum homilias publicè recitare, aliásque eorumdem expositiones.* Vincentius Lerinensis in libello aureo *contra profanas vocum nouitates*, vult depositum hoc esse Sacerdotibus diuinitùs creditum, vt seruent fidem Patrum intemeratam, illorúmque sint sententiarum & totius doctrinæ feruentissimi custodes: cætera enim quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, vt à sacra fide, Ecclesia, religione, aliena, sedulò fugienda esse: id est vocum, dogmatum, rerum, sententiarum, & consequenter sermonum nouitates.

CAPVT XVIII.

Vti licere sacro Concionatori, humanæ litteraturæ apparatu: sed quasi adminiculo dumtaxat, verbo Dei, & traditioni Ecclesiæ, doctrinæque Patrum inhærenti, tanquam fundamentali principio.

SI quis tamen ex præmissis illatum ire volet, me Concionatorem intra arctos nimis cancellos constringere: eò scilicet adactum, vt sola sacræ Scripturæ scientiâ, Patrum doctrinâ, Ecclesiæque decretis & ritibus tantùm vti possit, in sacræ prædicationis officio exequendo, me profectò iniuria afficere tentabit, nihil minùs cogitantem, quàm oratorem Ecclesiasticum in has angustias detrudere. Vti posse enim censeo sæcularis scientiæ disciplinis, at non abuti; vsum esse in recto modo vtendi, abusum in obliquo, seu etiam in quouis excessu vel defectu: fas esse siquidem Doctori Euangelico sæcularis eruditionis adminicula adhibere in asserendæ fidei & iustitiæ Christianæ subsidium; nefas autem eiusmodi accessorium transuertere in locum vicémque principalis, diuinúmque lumen Euangelicæ veritatis, nebulis humanæ sapientiæ sæcularísque eruditionis offundere.

Amariusculè dictum à Tertulliano nolim ire inficias lib. de resurrect. carnis, *Quòd ipsæ hæreses à Philosophia subornantur, & si hæreticis auferantur, quæcumque hæretici sapiunt, & de solis Scripturis suas quæstiones sistant, stare non posse.* Vera enim Philosophia fidei Christianæ non repugnat; quamobrem nec reiicit Apostolus omnem philosophiam, sed vanam tantùm & sophisticam: *Videte* (inquit) *ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam &c. secundùm elementa mundi & non secundùm Christum.* Colos. 2. 8. Qua de re doctè & sapienter differit S. Irenæus lib. 2. cont. hæres. c. 9. vbi sigillatim ostendit hæreses im-

pietatésque, quæ tum vigebant, à Philosophorum quos nominatim designat axiomatibus, seu potiùs paradoxis, ortas esse: sed non ideo Apostolus omnem damnat humanam scientiam, & litteraturam, imò neque Philosophiam, nisi quæ fallit & veritati contradicit, fidem euacuat & à Christo abducit; atque per mores perditos in sensum reprobum ac damnationem homines præcipitat. aliàs *Zenam legis peritum*, vt *fidelem* non commendasset: *Lucam Medicum*, Græco sermone eloquentem, in indiuiduum comitem non assumpsisset, neque idoneum censuisset qui scriberet Euangelium, quod suum passim vocitat; Poëtas ipse non citâsset in suorum dictorum suffragium, Dionysium Areopagitam, insignem Philosophum cùm Christo nomen dedit, abrenunciare philosophiæ (qua deinde cæterísque scientiis in obsequium fidei feliciter vsus est) coëgisset.

Tit. 3. 13. Coloss. 4. 14.

Sanè Patres in hanc sententiam pleraque disputârunt; at semper in eum deuenerunt consensum, non modò innoxiè posse scientiam sæcularem disci, & cum fide Christiana retineri; sed etiam hinc vtilitatem multiplicem religioni & Ecclesiæ prouenire: hinc enim arma sumi ad fidei confirmationem & impietatis ac heresεωn refutationem: petita enim ab aduersariis testimonia ad fidem tuendam, & debellandam perfidiam validiora sunt. Experimento suo cùm hoc persensisset Iulianus Apostata, edicto vetuit, ne Christiani Gentilium libros legerent, neque in poësi, oratoria arte, philosophia, cæterísque disciplinis humanis instituerentur. Qua de lege vt planè tyrannica SS. Patres Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, & Cyrillus Alexandrinus lib. 7. contra eundem non immeritò conqueruntur, litterásque humanas in veræ religionis subsidium pariter & ornamentum rectè transcribi posse copiosè demonstrant, plurimúmque ad destructionem idololatriæ & falsæ cuiuslibet religionis proficere. Idémque ex professo docet Magnus Basilius orat. *de vtilit. ex Gentilium libris capienda.*

Præclarè S. Augustinus hoc ipsum ostendit lib. 2. de Doct. Christ. c. 40. & lib. 22. cont. Faustum c. 91. *Nónne* (inquit) *aspicimus quanto auro, & argento, & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suauissimus & Martyr beatissimus. Quanto Lactantius? Quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? vt de viuis taceam.* (seipso videlicet, ac S. Ambrosio, & beato Hieronymo, aliísque magnis sui sæculi luminibus) *Quanto innumerabiles Græci? Quod ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum.* Idem obseruat S. Hieronymus de Daniele & eius sociis; *Si Daniel & tres eius socij qui cibis regiis ne polluerentur vesci noluerunt, in vitio esse & contra religionem nosse doctrinam Chaldæorum, & libros eorum legere existimassent, nunquam id facere sustinuissent. Ea igitur didicerunt illi, non vt sequerentur, sed vt vanitatis & falsitatis atque impietatis conuincerent ac damnarent. Nam si quis aduersus Mathematicorum, quos Genethliacos vocant, dogmata disputarent, Matheseωs eorum ignarus, risui omnium pateret, itaque tres illi pueri sapientiam Chaldæorum ea mente didicerunt, qua Moses doctrinas Ægyptiorum didicerat.*

In Daniel. 1. & refertur dist. 37.

Non

Non hinc abludere putat S. Gregorius Nyssenus lib. de vita Mosis, factum Hebræorum, qui egredientes de Ægypto, opes Ægyptiorum suos in vsus transtulerunt: *Quo facto Hebræorum* (inquit) *nos monemur, non esse negligendas doctrinarum diuitias, quas Gentes poßident, moralem, naturalémque Philosophiam, Astronomiam, Geometriam, Musicam, Dialecticam, cæteràsque scientias, quibus alieni ab Ecclesia florent, accipere ab illis, ac eisdem abutentes priuare, si poßibile est, & in meliores vsus transferre iubemur.* Reprehendebant nonnulli S. Hieronymum (virum ad miraculum vsque doctum, adeo vt iure de eo S. Augustinus, præclarum hoc elogium dixerit, *Quod iste ignorauit, cæteri nescierunt*) quòd scilicet in opusculis suis sæcularium litterarum interdum poneret exempla, quasi candorem Ecclesiæ Ethnicorum sordibus pollueret. At verò acutè & sapienter respondet sanctus Doctor, ep. 84. tantum abesse, vt factum eiusmodi cedat in aliquod Ecclesiæ detrimentum, quin potiùs ingenti hoc ei subsidio & decoro prodesse: *Hoc enim* (inquit) *est extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ superbißimi caput proprio mucrone truncare: hoc est captiuæ mulieris radere caput, supercilia, omnes pilos & vngues corporis amputare, & sic habere in coniugio. Et vt alibi dicit, Ex vxore fornicaria generare filium Jezrael, qui vocatur semen Dei: Nouacula acuta barbam & crura radere peccantium; fornicantis tondere cæsariem.* Idem verò subinde affert* multa Latinorum & Græcorum Patrum exempla, qui scripta sua, Ethnicorum scriptionibus intermiscendo, stuporem ipsis Ethnicis sapientibus mira sua eruditione excitârunt, pérque sæculi scientiam, gloriosè pro fide Christi, & cruce decertando triumphârunt. Theodoretus subsequenter sæculi sui decus præcipuum lib. 1. de Græcor. affect. sub finem, his ductus exemplis, plerisque etiam aliis rationibus docet, idem rectè fieri ab eo posse, qui cum delectu faciat, ex spinis rosas decerpendo, & ex floribus mella, & ex venenatis feris atque serpentibus salutares medicinas. Eleganter & verè Basilius magnus, orat. ad adolescentes: *Sicut solent tinctores vt perfectum purpuræ colorem panno inducant, inferiorem alium colorem subtexere, ita se habent disciplinæ ad diuinam scientiam.*

Ep. 146. Ose. 1. 4. Esa. 7. 2. Ezech. 5. 1.

** ep. sup. citata 84. lectu profectò dignissima.*

Ancillari igitur debent, non imperare. Nam & colores (de quibus olim ex professo scripsimus*) si extremi sint, aliis non possunt substerni, iisque congruum subministrare fomitem. Modus itaque adhibendus est, sine quo vix fieri potest vt sæcularium eiusmodi scientiarum vsus in Ecclesia quicquam vtilitatis afferre possit. Quæ causa est cur Canones videantur absolutè prohibere viris Ecclesiasticis, maximè Sacerdotibus, quibus ex officio plebem docere vias salutis incumbit, humanarum litterarum studium, quemadmodum videre licet dist. 27. Can. 1. qui 16. est IV. Concilij Carthag. *Episcopus Gentilium libros non legat; hæreticorum autem pro neceßitate & tempore.* Et can. *Sacerdotes*, eiusdem dist. 2. Sacerdotes ipsi sugillantur, *qui Dei omißis Euangeliis & prophetis, Virgilium tenent, & quod in pueris neceßitatis est, crimen in se faciunt voluptatis.* Et can. seq. *Nónne vobis videtur*, insimulantur etiam acriter viri sacri, *qui sæcularibus occupantur disciplinis.*

** In Panoplia Clericali part. 2. lib. 4. à p. 536. ad 629.*

Tamen can. *legimus.* ex S. Ambrosio depromptus, docet sæculares litteras legendas esse, ne ignorentur. Et can. 10. eiusdem dist. ex dictis expressus S. Hieronymi, sic habet: *Si quis autem grammaticam nouerit, vel Dialecticam, & rationem rectè loquendi habeat, & inter falsa & vera diiudicet, non improbamus. Geometria quoque, & Arithmetica, & Musica habent in sua scientia veritatem, sed non est scientia illa, scientia pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, intelligere prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare.*

Qui hanc scientiam nouerit, docendi populi idoneus erit, in qua scientia cæteras omnes contineri identidem reperiet. In Constit. Apostolic. lib. 1. c. 6. S. Clemens idcirco docet, nec historiam desiderari in libris Regum, nec sophisticam (id est eam quæ argutè ad sapientiam refertur) in Ecclesiaste & Prouerbiis; nec poëticam in Iob, Prouerbiis & Prophetis; nec cantilenas in Psalmis; nec vetustatem originis in Genesi, nec leges in Deuteronomio &c. Hunc tramitem sequendo dicere mihi liceat, omnes scientias hac in vna Scripturæ notitia propriis in sedibus inueniri; Physicam in Genesi, in Iob, & in Ecclesiaste: Ethicam in Prouerbiis & Ecclesiastico per breuissimas gnomas & sententias; Metaphysicam maximè in Iob & Psalmis, quibus per hymnos Dei potentia, sapientia, immensitas, celebrantur; historiam & Chronologiam ab ipso mundi exordio, ad Christi vsque tempora in Genesi, Exodo, libro Iosue, Iudicum, Regum, Esdra, Machabæis, hincque à Christi ortu in Euangelio & Apostolorum Actis. Mystica Theologia in Canticis, Psalmis & Apocalypsi. Symbolica in Prophetis; Moralis & Politica ac etiam dogmatica & polemica Theologia in SS. Apostolorum Epistolis; & quid non denique in tota sacra Scriptura, Patribus, Conciliis, & Historiæ Ecclesiasticæ monumentis, quæ sunt genuini appendices ipsius Scripturæ diuinitùs inspiratæ?

Attamen can. *Relatum est.* citata dist. 37. n. 14. documentum eximium suggeritur his verbis: *Cùm ex diuinis Scripturis* (secundùm veritatem à maioribus traditam) *quis firmam doctrinæ regulam susceperit, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi ac liberalibus studiis, quæ fortè in pueritia attigit, ad assertionem veri dogmatis conferat, ita tamen vt vbi vera didicerit, falsa & simulata declinet.* Atque hactenùs satis de recto & temperato scientiæ sæcularis & litterarum humanarum vsu, à Sacerdote populum docente, sobriè & prudenter obseruando.

Nota.

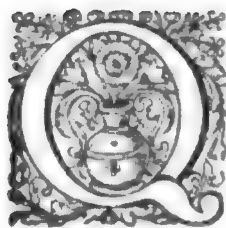

CAPVT XIX.

De modo & forma legitimè prædicandi, Concionatoribus à sacris Conciliis præscripta.

ARTICVLVS I.

Ex Concilio Oecumenico Lateranensi, sub Innocentio III. cap. 3. cuius est titulus, Vt excommunicentur qui sine licentia prædicant.

VIA *verò nonnulli sub specie pietatis, virtutem eius (iuxtà quod ait Apostolus) abnegantes, auctoritatem sibi vendicant prædicandi, cùm ipse Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi, præter auctoritatem ab Apostolica Sede, vel* Catholico *Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatim prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur, & nisi quantocyùs resipuerint alia competenti pœna plectantur.*

Consonat synodica hæc sanctio cum Can. 33. Concilij III. Constantinopolitani, seu VI. Generalis, qui sic habet: *Nulli liceat ex omnibus eorum qui in Clericorum ordinem relati, populo in suggestu diuinas Scripturas explicare; nisi is Sacerdotali ordine nexus fuerit, & benedictionem à suo pastore canonicè susceperit. Si quis Presbyter hæc facere deprehensus fuerit, deponatur &c.*

ARTICVLVS II.

Ex Lateranensi Concilio incepto sub Iulio II. at verò absoluto sub Leone X. sess. 11. vbi de officio veri prædicatoris.

QVONIAM *B. Gregorius prædicatores vehementer hortatur, vt dicturi ad populum prudentes cautíque accedant, ne dicendi impetu rapti, verborum erroribus quasi iaculis audientium corda configant, & cùm sapientes fortasse videri desiderant, decepti sperata compagem virtutis insipienter discindant; sæpe namque verborum effectus amittitur,* CVM LOQVACITATE IMPORTVNA, *vel incauta audientium corda leuigantur. Et sanè in nullo alio hi plebem rudem maiori damno, scandalóque afficiunt, quàm cùm vel tacenda prædicant, vel falsa & inutilia docendo eam in errorem inducunt. Quæ quoniam huic sacræ religioni diuinitùs institutæ, vt noua & aliena, omninò contraria esse noscuntur, graui certè accuratóque sunt examine digna, ne scandalum populo Christiano & suorum auctorum ac aliorum animabus intentum pariant. Nos igitur sanctæ Dei Ecclesiæ vniformitatem, quantum cum Deo possumus, posthabitam reducere & retentam conseruare cupientes, sacro approbante Concilio, statuimus, vt nullus tam Clericus sæcularis, quàm cuiuscumque etiam mendicantium ordinis*

regularis, aut quiuis alius ad quem facultas prædicandi tam de iure quàm consuetudine, vel priuilegio, aut aliàs pertinet, ad officium eiusmodi exercendum admittatur, nisi priùs per superiorem suum respectiuè diligenter examinatus (in qua re conscientiam ipsius superioris oneramus) ac morum honestate, doctrina, probitate, prudentia & vitæ exemplaritate ad illud aptus & idoneus reperiatur. Et hic quòcumque posteà prædicaturus accesserit, de eiusmodi examine & idoneitate sua per litteras authenticas seu aliàs sui examinatoris approbatorisque, Episcopis & aliis locorum Ordinariis fidem legitimè faciat. Mandantes omnibus qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt vt EVANGELICAM VERITATEM, *& sanctam Scripturam, iuxta declarationem, interpretationem, & explanationem Doctorum, quos Ecclesia, vel vsus diuturnus approbauit, legendósque hactenus suscepit & in futurum recipiet, prædicent & explanent: nec quicquam eius proprio sensui contrarium aut dissonum adiiciant, sed illis semper insistant, quæ ab ipsis sacræ Scripturæ verbis, & præfatorum Doctorum interpretationibus ritè & sanè intellectis non discordant. Prohibemus insuper omnibus cuiuscumque gradus & ordinis existant, ne de cætero in sermonibus suis publicis tempus præfixum futurorum malorum, aduentum Antichristi, aut certum diem iudicij prædicare, cùm veritás doceat, Non est vestrum nôsse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate. Sed nec alia quæcumque futura ex litteris sacris constanter prædicere, nec illa à Spiritu sancto, vel diuina reuelatione se habuisse affirmare, & alienas inanésque diuinationes asseuerando, aut alio quocumque modo tractanda assumant, sed ex diuinæ vocis præcepto,* EVANGELIVM OMNI CREATVRÆ *cum vitiorum detestatione & virtutum commendatione enucleent & declarent, & pacem & dilectionem mutuam à redemptore nostro tantopere commendatam vbique fouentes,* NON SCINDANT VESTEM INCONSVTILEM CHRISTI, *sed ab Episcoporum & Prælatorum, ac aliorum superiorum, eorúmque status scandalosa detractione, quos coram vulgo & laicis non modò incautè, sed etiam intemperanter reprehendunt & mordent, & ab eis malè gestorum expressis nominibus, aperta & manifesta redargutione abstineant. Denique Constitutionem felicis recordationis Clementis V. quæ incipit* RELIGIOSI *&c. quam tenore præsentium innouamus & approbamus, inuiolabiliter ab eis debere obseruari decernimus, vt hac ratione ad* VTILITATEM *populi prædicantes, & eum Domino lucrifacientes, talentum quod à Domino acceperunt, superlucrari & eiusdem gratiam & gloriam consequi mereantur. Si autem quibusdam forsan Deus futura reuelauerit, quoniam res magni momenti est, nec licet facilè omni spiritui credere, antequam eiusmodi reuelationes & inspirationes publicentur, volumus vt lege ordinaria Apostolicæ Sedis examini, aut si fieri non potest, ordinario loci notificentur, vt adhibitis secum quatuor doctis & grauibus viris, huiusmodi negotio cum eis examinato quando id expedire videbunt (super quo eorum conscientias oneramus) licentiam concedere poßint. Aliter præsumentes vltra pœnas à iure statutas, excommunicationis sententiam, à qua nisi à Romano Pontifice, præterquàm in mortis periculo constituti absolui poßint, eos incurrere volumus. At vt eorum exemplo alij attentare similia minimè audeant, etiam eis prædicationis officium interdictum esse perpetuò decernimus; Non obstantibus priuilegiis aut indultis & litteris Apostolicis, ordinibus & personis priuatis etiam in Mari magno comprehensis, ac*

etiam forsan à nobis approbatis, innouatis, vel etiam de nouo concessis, quæ quoad hoc nolumus eis in aliquo suffragari. *Et responderunt omnes, Placet.* Eadem verbatim renouat Concilium Ratisbonense sub Laurentio Cardinale c.

ARTICVLVS III.

Ex Concilio prouinciali Senonensi Parisiis celebrato, Præside Antonio à Prato Cardinali tit. S. Anastasiæ & Archiepiscopo Senonensi, anno 1528. sedente Clemente VII.

Cap. 35. de officio prædicationis.

CESSENT *in sanctis Concionibus profanarum legum minimè necessariarum citationes poëtarúmque auctoritates superuacaneæ, subtilium quæstionum & plerumque futilium inanes allegationes: A ridiculis etiam, histrionicisque sermonibus (concionatores) abstineant.*

Cap. 36. ibidem.

SINT *prædicatores iuxta Gregorium, in verbo discreti, nec vel tacenda proferant, vel dicenda reticeant. Prædicent rursus sacrum Euangelium, innitantur interpretationibus sacrorum Doctorum: instruant populum ad obseruationem præceptorum Dei, vt fidem inconcussè teneant, atque omnibus mandatis Dei & Ecclesiæ pareant, nec ab eiusdem Ecclesiæ decretis & sanctionibus deuient. Sint etiam prædicatorum sermones casti & examinati, ad amorem Dei trahentes populum: detestentur vitia Concionatores verbi diuini, alliciántque auditores ad amplexus virtutum: Habeant præ oculis pro scopo honorem Dei & profectum animarum: nihil ad gloriam & ostentationem faciant, non quæstui sint intenti, aut vindictæ appetentes.*

Quòd si secus fecerint, aut si populum more scurrarum vilissimorum dum ridiculas & aniles fabulas recitant ad risus, cachinnationésque excitauerint, aut quod deterius est, si Prælatis Ecclesiæ Sacerdotibúsque detraxerint, ac tandem populum ab obedientia superiorum retraxerint &c. Nos volumus tales tam ineptos & perniciosos Concionatores ab officio prædicationis suspendi, & à suis superioribus pro modo & mensura excessus acriter puniri. Per præsens tamen statutum non intendimus derogare Clementinæ, Dudum, &c.

ARTICVLVS IV.

Ex Concilio Coloniensi sub Hermanno Archiep. celebrato sub Paulo III. ann. 1536. Pars 6. est tota de disseminatione verbi Dei.

CAP. 1. est hoc ipso titulo inscriptum. Cap. 2. *de eo quod Pastori meditandum est, in hoc exequendo officio.* Cap. 3. & 4. *Quis sit fidelis verbi dispensator.* Cap. 5. *De Christiana charitate, in qua sita est verbi Dei & prædicationis summa.* Iterum c. 6. *de summa Euangelicæ prædicationis.* Cap. 7. *Quanta sollicitudine in prædicatione verbi Dei vtendum.* Cap. 8. *Quemadmodùm sermo temperandus.* Cap. 9. *Quid cauendum inter concionandum.* Cap. 10. *Nihil aut fabulosum aut suspectum afferendum.* Cap. 11. *Loquacitas vitanda.* Cap. 12. Methodus breuis rectè & piè concionandi.

hæreses quomodo oppugnandæ. Cap. 13. *A scommatis & conuitiis abstinendum.* Cap. 14. *In contentiosis dogmatibus, quomodo docendus populus.* Cap. 15. *Qualem oporteat esse prædicatorem in reprehendendis criminibus.* Cap. 16. *Manifesta reprehensio vtriusque potestatis vitanda.* Cap. 17. *Quomodo reprehendendi Magistratus.* Cap. 18. *Admonendus populus, vt pro Magistratibus oret.* Cap. 19. *Notantur qui secus docent.* Cap. 20. *Summa doctrinæ Christianæ in Enchiridion contrahenda.* Cap. 21. *Enchiridion quæ docebit.* Cap. 22. *Ordo concionandi quem simpliciores sequentur.* Cap. 23. *Sanctorum historiæ, quatenùs attingendæ.* Cap. 24. *Allegoriæ quomodo explicandæ.* Cap. 25. *Quomodo finienda Concio.*

Augustiensis synodus sub Othone Cardinale sedis huius Episcopo habita eodem Paulo III. Pontifice anno 1548. idem ferè, sed multò concisiùs docet ac decernit, cap. 13. inscripto, *De officio Concionatoris, & diuini verbi prædicatione.*

ARTICVLVS V.

Ex Oecumenico Concilio Tridentino, sess. 5. sub ipso Paulo III. in Decreto de Reformatione c. 2.

* Lateran. sub Innoc. III. c. 10.

*SI verò contigerit Episcopos, & alios prædictos legitimo detineri impedimento, iuxta formam generalis Concilij *viros idoneos assumere teneantur, ad huiusmodi prædicationis officium salubriter exequendum.* Et infrà,

Diebus saltem Dominicis & festis solennibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, dicendo ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem; annunciandóque eis cum breuitate & facilitate sermonis, vitia quæ eos declinare & virtutes quas sectari oporteat, vt pœnam æternam euadere, & cœlestem gloriam consequi valeant.

Aduertendum in his verbis Concilij prædicatoribus summopere commendari vt doceant populum, ea quæ omnibus scire necessarium est ad salutem, pro captu audientium cum facilitate & breuitate sermonis. Quod fundamentale documentum à Patribus etiam sæpè sæpiùs inculcatum, & synodicis Decretis tantopere commendatum, ab exemplo Domini desumptum est, de quo S. Marcus signanter scribit c. 4. facilioris insinuationis doctrinæ suæ gratiâ, dum instrueret populum consueuisse familiaribus vti parabolis, quia se maximè eorum captui accommodabat, *Et talibus* (inquit) *multis parabolis loquebatur,* PROVT POTERANT AVDIRE; *sine parabola autem non loquebatur eis.* ℣. 33. 34. Quod secutus exemplum Apostolus 1. Cor. 14. 19. familiariter etiam plebem docere solebat, & verbi diuini reliquis dispensatoribus suadebat, *In Ecclesia* (inquit) *volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam, quàm decem millia verborum in lingua,* id est in sermone sublimi & profundo, eloquióque exculto & eleganti, magísque auditoribus admirabili quàm vtili & fructuoso. Quamobrem eximius Magister & perfectus typus prædicatorum Chrysostomus, ad hæc Apostoli verba, *in sensu meo,* interpretatur, in iudicio, adeo vt dicat Apostolus, *vt discretè & cum iudicio loquar & doceam; ita vt audien-*

tes licèt rudes & imperiti eadem intelligere, capere & retinere poßint. Eò enim spectare debent maximè, diuini verbi prudentes ac fideles dispensatores. At de hac re iam suprà non obiter dictum.

Porrò quia valde exitiosum esset Ecclesiæ, si omnes se prædicationis officio pro mero libitu Sacerdotes ingererent : & quia regulares exempti possent id faciliùs quàm alij præsumere, refrænandæ huic periculosæ præsumptioni, sapientissimum idem Concilium Oecumenicum hanc legem præfixit : *Regulares verò cuiuscumque ordinis, nisi à suis superioribus de vita, moribus, & scientia examinati, ac de eorum licentia, etiam in Ecclesiis suorum ordinum prædicare non possint : cum qua licentia personaliter se coram Episcopis præsentare, & ab eis benedictionem petere teneantur, antequam prædicare incipiant. In Ecclesiis verò quæ suorum ordinum non sunt, vltra licentiam suorum superiorum, etiam Episcopi licentiam habere teneantur; sine qua in ipsis Ecclesiis non suorum ordinum nullo modo prædicare poßint. Ipsam autem licentiam gratis Episcopi concedant.* Deinde censuræ & correctioni ipsorum Episcoporum illos subiicit, si in exequendo prædicationis officio deliquerint, non obstante quocumque priuilegio. Et Episcopos subinde monet sacra synodus, vt neminem siue regularem, siue sæcularem Presbyterum, nisi ipsis noti sint, & moribus atque doctrina probati, etiam quorumlibet priuilegiorum prætextu in sua ciuitate, vel diœcesi prædicare permittant.

ARTICVLVS VI.

Ex Conciliis Gallicanæ Ecclesiæ post Concilium Tridentinum celebratis.

I. IN Concilio prouinciali Rothomagensi, anno 1581. sub Carolo Cardinale Borbonio, Archiepiscopo Rothomagensi & Normaniæ Primate celebrato; Concilij Tridentini præcitatum Decretum circa officium prædicationis, verbatim repetitur, atque omnibus districtè præcipitur obseruandum ; addita pœna excommunicationis aduersus se aliter eidem ministerio Euangelico ingerentes. Additúrque, vt etiam regulares missi ab Episcopo, prædicare volentibus iure suo Curatis, ne se opponant : at eis suam licentiam prædicandi in eorum adiumentum exhibere teneantur, ac cum ipsis de correctione populi, prædicationis ædificatione, atque hora & loco conuenire. Sed monentur etiam Curati cum parœcianis suis, ipsis prædicatoribus seminantibus pro ipsis spiritualia, in temporalibus pro viribus ministrare, & tanquam Angelos Dei eos suscipere.

II. Concilium etiam prouinciale Burdegalense anno Domini 1583. ab Antonio Preuotio Burdegal. Archiepiscopo cum suis Coepiscopis celebratum, statuit, vt interim dum Sacerdotes ad prædicationem verbi Dei instruentur, & fructus colligi possit, qui ex Seminariis speratur, Episcopi quilibet in sua Diœcesi, sex aut plures, pauciorésve, prout magis expedire videbitur, prædicatores siue sæculares,

ſiue religioſos eligant, quibus id oneris imponant, vt parochias obeuntes ſinguli in eo Archiepiſcopatu, vel parte diœceſis, quæ illis deſignabitur, fame (verbi diuini) propemodum enectas Dei oues, ſalutari hoc pabulo reficiant; de quorum ſtipendiis etiam quædam ſeruanda decernit; ſubindéque officij adeo ſalutaris ſincerè exequendi quoſlibet prædicatores commonefaciens, ſubiungit: *Caueant ſummopere prædicatores, ne in ſuis Concionibus fabulas, iocos, dicteria & ſcommata, quibus riſus excitetur, intermiſceant. Concionatoris enim eſt non riſum mouere, ſed lachrymas auditoribus excutere. Videant etiam ne concionando aliquid contumelioſè aduerſus præfectos Eccleſiaſticos, ciuiles Magiſtratus, vnde in odium & contemptum apud populum adducantur, proferant: quin potiùs auditores moneant vt Præpoſitis etiam diſcolis pareant & obediant, à Deo aſſiduis precibus efflagitantes, vt eorum animos ad ſui officij & miniſterij partes omnes ad Dei gloriam & populi ſui ſalutem obeundas excitare & impellere, pro ſua in gregem ſuum pietate & miſericordia velit.*

cap. 10. de verbi diuini prædicatione.

III. Concilium prouinciale Patriarchalis Eccleſiæ Bituricenſis, anno ſequenti habitum à Reginaldo de Beaune Archiepiſcopo Bituricenſi & Aquitaniæ Primate, cum Collegis ſuis, conſimilem ſuperiorum Synodorum Decretis circa normam prædicationis Euangelicæ rectè & vtiliter obeundæ politiam præſcribit, Tit. 3. prænotato, *de prædicatione & expoſitione verbi Dei.* Porro, Tit. 6. *de inuocatione Sanctorum &c.* hanc ſubnectit eadem de re appendicem Can. 2. *Doceant prædicatores verum cultum Sanctorum tanquam ſeruorum Dei, qui tamen iam æterna beatitudine fruuntur, pro mortalibus orant, & precibus ſuis populi votis apud Deum fauent.* Et can. 3. *Concionatores abhorreant aniles fabulas, & quæ potiùs profana quàm ſanctis Dei conuenientia, quæque infirmis offendiculo eſſe poſſunt, nec quicquam pro hiſtoria Sanctorum proferant in medium, niſi quod ab Eccleſia Catholica receptum ſit: ſcandala etiam, calumnias & detractiones non effundant. Si contrà fecerint, ab Epiſcopis extraordinariè puniantur.*

IV. Concilium prouinciale Aquenſe ab Alexandro Canignano Metropolita cum ſuis ſuffraganeis celebratum anno 1586. ſub titulo *de Concionibus & verbi Dei prædicationibus*, iiſdem ſuperiorum Conciliorum veſtigiis inhæret, ſubnectítque hoc inſuper notabile: *Dum vel Epiſcopus, vel Parochus, vel alius concionem habet, eo ipſo tempore in ea Eccleſia eiúſve aliquo ſacello Miſſæ ſacrificium ab vllo quouis Sacerdote fieri, aut baptiſmi, ſi modò mortis periculum non immineat, Sacramentum miniſtrari prohibemus.*

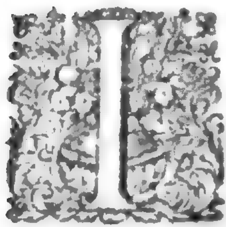
V. Concilium itidem prouinciale Narbonenſe ſub Ludouico Archiepiſcopo habitum anno Domini 1609. cap. 4. inſcripto, de diuini verbi prædicatoribus, eadem veſtigia ſequitur. At hoc ſingulare ſuperaddit monimentum: *Concionatores ea tantùm prædicent quæ ad diuini verbi explanationem, virtutis laudem, vitiorum contemptum pertinent: improbatas fabulas, hiſtorias, & alia ad riſum inuitantia, minimè proponant. Quòd ſi hæreticorum dogmata aliquando tractanda fuerint, tantùm de illis dicant, quantum viderint populo expedire: hæreticorum rationes proponendo veluti per contemptum, quas ſtatim refellent, ſolutionibus dilucidis & explicatis, ſeuerè*

seuerè in hæreticos inuehendo, vt populus dignoscere poßit, quantum à via veritatis & recto fidei tramite desciuerint.

CAPVT XX.

Regulæ breues, sed perapta, ad rectè prædicandum; verbi Dei Concionatoribus præscriptæ, à S. Carolo Borromæo S. R. E. Cardinale & legato, Mediolanensi Archiepiscopo: & promulgatæ in sua prouinciæ primis Comitiis, primo scilicet Concilio Mediolanensi. Sub tit. de prædicatione verbi Dei, *paulò ante medium, & infrà.*

Extat eiusdem B. Caroli Borromæi insigne planéque aureū opusculum, cui titulus est, *Instructiones prædicationis verbi Dei*; insertum actis Ecclesiæ Mediol. deinde per modum Enchiridij editum cum aliis opusculis opera Ioannis Francisci, Nuncij Apost. Episcopi Vercellensis, Coloniæ apud Maternū Chelinum an. 1587. hoc sub programmate, *Pastorum, concionatorúmque instructiones, ad concionandum, confeßionisque & Eucharistiæ Sacramenta ministrandum vtilißimæ, iampridem ab illustrißimo & Reuerendißimo sanctæ memoriæ Domino Carolo Borromæo tit. S. Praxedis Cardinale & Archiep. Mediolanensi ad sua diœcesis & prouinciæ vsum edite.* In quo locupletissimo promptuario facile fuerit cuilibet pio & muneris rectè sciēdi & exequendi studioso Concionatori inuenire quicquid huic officio affine ac opportunum esse potest.

Is autem, qui prædicandi officio, aut quacumque ratione fidelibus Christianam doctrinam tradendi munere funguntur, hanc viam & rationem ineundam proponimus.

I. *Vt sacram Scripturam interpretentur eo sensu, quem Catholica Ecclesia, & consentiens sanctorum Patrum auctoritas comprobauit: neque quicquam ab Ecclesia, aut à Doctoribus Ecclesiæ probatis alienum proferant. Vt si quando ad auditorum vtilitatem vtendum erit allegoriis, eas ex receptis ab Ecclesia scriptis seligant; ne certum tempus Antichristi aduentus & extremi iudicij diem prædicent, cùm illud Christi Domini ore testatum sit; Non est vestrum nosse tempora, vel momenta: neve quicquam prætereà futurum ex sacris litteris diuinare, eíque euentui certam diem præfinire audeant, neque temerè id sibi diuinitus reuelatum esse affirment. Ne historias ex apocryphis Scriptoribus populo narrent; neve miracula, quæ probata scriptoris fide non commendentur. Si qua tamen auditoribus salutaria indicârint, ita commemorent vt à certa eorum affirmatione abstineant: ne ineptas, & ridiculas fabulas recenseant: neve superuacanea & parùm fructuosa.*

II. *Ne hæreticorum opiniones & argumenta referant apud imperitam multitudinem: quòd si alicubi neceßitas postulârit, vt eorum falsa dogmata accuratiùs ac liberiùs confutentur, id non longa disputatione, sed graui redargutione faciant. Quod facilè assequentur, si Catholicam veritatem exponentes, sanctæ Ecclesiæ, Conciliorum & probatæ veteris consuetudinis auctoritate, ac sanctorum Doctorum, quos probat Ecclesia, testimoniis roborârint, & sacræ Scripturæ locos, quorum sensus ab illis ad corrumpendas simplicium hominum mentes, deprauantur, & ex aliis eiusdem Scripturæ locis & ex sanctorum Patrum sententia fideliter interpretentur; sic enim fiet vt dogmatum peruersitas, quæ falsa interpretatione nitebatur, Catholicæ veritatis vi, & rectæ interpretationis pondere corruat. Ne quid ambiguum, ancépsve loquantur, quod auditoribus variè intelligendi occasionem præbere poßit: neve concisè & obscurè quicquam exponant, qua ex re auditorum animi expectatione incerti, & suspensi relinquantur.*

III. *Ne ostentandæ doctrinæ & eloquentiæ causâ, difficiles atque inanes quæstiones, fucúmve orationis & pigmenta conquirant, vnde suiipsius potiùs, quàm Iesu Christi prædicatores esse videantur; sed præcipuè in Euangelij, symboli, orationis Dominicæ, Angelicæ salutationis, decem præceptorum, Sacramentorum Ecclesiæ, & sacrorum rituum dilucida explicatione versentur; in reprehendendis*

vitiis ita se gerant, vt pietatis, & charitatis studio eos adductos, non hominum odio id facere omnes intelligant. Diligentes ac vehementes sint in iis vitiis & peccatis exagitandis, in quibus magis volutatum populum, aut ad ea procliuiorem vident.

IV. *In prauas etiam consuetudines inuehantur, & in eas quæ etsi malæ non videntur, tamen facilè peccandi causam afferunt.*

V. *Ne quemquam nominatim, aut tacitè illum designantes, insectentur.*

VI. *Ne in ordinem vllum, statum, aut vitæ genus ab Ecclesia receptum inuehantur.*

VII. *Ne Episcopos, aliósve Prælatos, neve ciuiles Magistratus cum auditorum offensione asperiùs obiurgent, sed piè potiùs admoneant, populúmque doceant Præpositis suis etiam dyscolis obedire: quem etiam sæpissimè moneant ex Apostoli sententia, vt faciant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarúmque actiones pro omnibus hominibus qui in sublimitate constituti sunt, præsertim verò pro iis qui peruigilant quasi rationem pro animabus illorum reddituri, vt tranquillam & quietam vitam gerant in omni pietate & castitate.*

1. Pet. 2. 18.
1. Tim. 2. 1.

VIII. *Ita afficere studeant auditores, vt sua peccata dolenter defleant, quos interdum propositis suppliciis æterni ignis, à flagitiis & facinoribus deterreant; interdum commemoratis cœlestis vitæ præmiis, ad virtutes, imprimis verò ad Dei & proximi amorem accendant.*

IX. *Decreta Concilij Tridentini, præsertim verò quæ ad mores & disciplinam Christianam pertinent restituendam, & has nostras Constitutiones populo studiosiùs inculcent.*

X. *Omnes hortatis & præceptis ad pietatem erudiant, & quæ cuiusque sit propria virtus; quod officium patris, filij, viri, vxoris, domini, serui, laici, clerici, priuati, magistratus, omnium denique ætatum, generum, ordinum partes & munera assiduè commemorent.*

XI. *Hanc præterea rationem habeant, vt non solùm Dei & Ecclesiæ præcepta seruanda esse doceant, sed modum illis tractent, quo ea ex Dei voluntate seruare oporteat. Commoneant, vt non solùm præceptis seruandis, sed etiam consiliis amplectendis, ad perfectiorem vitam in dies magis contendere studeant.*

XII. *Doceant quomodo vtendum sit bonis animi, corporis, & externis? quóve modo secundis & aduersis rebus: vt ea sint illis tanquam instrumenta ad consequendam vitam cœlestem.*

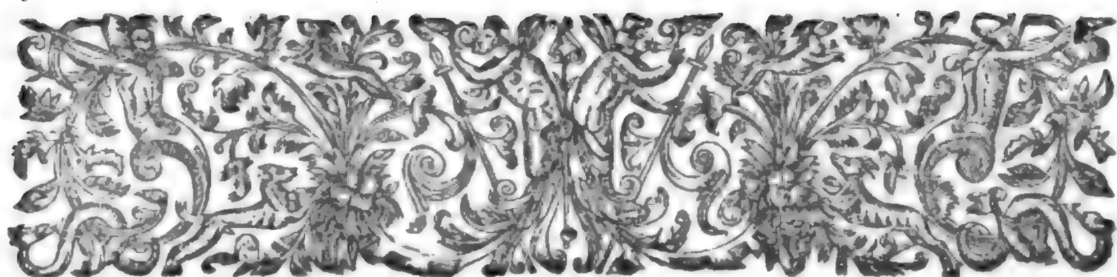
XIII. *Maximè verò caueant, ne quod præceptis & hortatu ædificant, id vita & moribus destruant? Ne cùm aliis prædicauerint, ipsi reprobi efficiantur.*

1. Cor. 9. 27.

Hoc Deus optimus maximus, pro sua immensa bonitate & gratia, ab omnibus verbi sui dispensatoribus, longiùs quæso propulset & auertat; sed eis potiùs, singulísque eorum, illud summopere exoptandum Apostoli votum obtingere largiatur, *Attende tibi & doctrinæ; insta in illis, hoc enim faciens & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Amen.

1. Timoth. 4. 16.

FINIS.

PANOPLIÆ SACERDOTALIS

POSTREMÆ PARTIS

LIBER V. ET VLTIMVS.

DE MINISTERIO BAPTISMI.

SACERDOTEM OPORTET BAPTIZARE.

Ex Pontificali Romano Tit. de ordinat. Presbyteri, in admonitione ad ordinandos.

CAPVT PRIMVM.

An Christus Baptismi sit Minister, primus & principalis?

POSTOLVS de Christo ad Colossenses scribit, *Ipse caput est corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens.* Sanè principium corporis est caput, principium resurrectionis est Christus, quia est fons & auctor resurrectionis, eiusdémque archetypus & primum exemplar. Primas est & princeps insuper vtriusque Ecclesiæ tam militantis in terris, quàm in cœlis triumphantis, *Vt sit in omnibus primatum tenens,* originis, potestatis, dignitatis, & honoris. Quamobrem de primatu eius cœlesti idem Apostolus paulò antè ait, *qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlo, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.* Porrò de principatu eius subcœlesti, continuò subiungit eundem esse *caput corporis Ecclesiæ, principium eius, denique & primogenitus resurrectionis mortuorum, idcirco in omnibus primatum tenens. Etenim in ipso*

Coloss. 1. 18.

Ibid. v. 17.

℣. 19. *complacuit* (patri) *omnem plenitudinem inhabitare* gratiæ, ſapientiæ, ſanctitatis, poteſtatis, honoris, & dignitatis, virtutis & operationis. Hinc non eſt tantùm *paſtor bonus*, Ioan. 10. ſed *princeps paſtorum*, 1. Pet. 5. & *Epiſcopus animarum noſtrarum*, ibidem c. 2. 25. Non tantùm *Sacerdos in æternum*,
℣. 11. Pſ. 109. ſed & *Pontifex futurorum bonorum*. Heb. 9. Ideo beatus ipſe Paulus, poſtquam in epiſt. ad Epheſ. inſinuauit Chriſtum, Eccleſiâ ſuâ in terris conſtitutâ, rediiſſe ad Patrem *& aſcendiſſe ſuper omnes cœlos vt impleret omnia*. Sic tamen antea ſuæ Eccleſiæ proſpexiſſe docet: vt ad eius regimen, tutelam, & incrementum diuerſos ei Præſulum & diſpenſatorum gradus præfecerit, *ad conſummationem Sanctorum* (inquit) *in opus miniſterij;* quaſi diceret, Apoſtolatus eſt quidem dignitas ſumma in Eccleſia Dei; Epiſcopatus & Sacerdotium honorum ſunt & munerum omnium ſacrorum apices: tamen Apoſtoli omnes, & ipſe Petrus omnium princeps, omnes Epiſcopi, ipſéque Papa & cuncti Sacerdotes, ad ſummum nihil aliud ſunt, quàm Chriſti ſerui, eiúſque miniſtri, vicarij, œconomi & diſpenſatores. Quid eſt igitur Apollo? Quid verò Paulus (cæteríque omnes) *Miniſtri eius, cui credidiſtis, & vnicuique ſicut Dominus dedit*. Tale eis competit miniſterium, quale & quantum cuique Dominus dedit. Non igitur in eo qui vos docuit in fide, vel baptizauit gloriandum eſt, ſed in Chriſto; hi enim non ſunt domini animarum veſtrarum ſed paſtores, non auctores fidei veſtræ, ſed doctores, non Sacramentorum inſtitutores aut datores, ſed dumtaxat diſpenſatores & miniſtri: ſiquidem Chriſtus hos adhibet circa vos, vt ſuæ gratiæ, poteſtatis, & virtutis inſtrumenta, per quæ quicquid fit veſtræ ſalutis miniſterio ipſemet operatur; *Sic nos igitur exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei.*

Epheſ. 4. 12. — 1. Cor. 3. 4. 5. — 1. Cor. 4. 1.

Accedit quòd Apoſtolus Moyſen Chriſto opponit, ex eo quòd fuerit Moyſes in domo Dei tantùm miniſter & œconomus, Chriſtus verò ſit *filius & dominus* Heb. 3. 5. Cenſet igitur Apoſtolus non decere Chriſtum ſerui nomen, neque munus miniſtri, quod quidem etſi Scriptura tribuat Angelis, aſſerit tamen Chriſto minimè conuenire, vtpote qui *tantò melior Angelis effectus eſt, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit.* Heb. 1. 4.

Attamen qui rem penitiùs conſiderauerit, in bono ſenſu reperiet, Chriſto miniſterium, in Sacramentis, iure proprio conuenire: Theologi enim triplicem cauſam efficientem in Sacramentis aſſignant, vnam principalem & omninò independentem, in qua dicunt eſſe poteſtatem auctoritatis. Quæ cauſa ſolus Deus eſt, qui ſolus à ſe gratiam dare poteſt, & proinde Sacramenta inſtituere, quæ gratiam conferunt, aut infallibiliter ſignificant. Secundam, inſtrumentalem, ſed inſtrumenti coniuncti, in qua dicunt eſſe poteſtatem excellentiæ; hanc verò Chriſtum eſſe, vt homo eſt. Chriſti enim humanitas eſt inſtrumentum coniunctum diuinitati vnione hypoſtatica, & ideo Chriſto tribuitur poteſtas miniſtrantis ſeu miniſterialis à diuinitate deriuata: quamobrem poteſtas hæc dicitur excellentiæ, quia ſoli Chriſto competit; Hinc Apoſtolus ait, *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*,

2. Cor. 5. 19.

scilicet per instrumentum coniunctum, humanitate siquidem sibi personaliter vnita Verbum vtebatur tanquam organo coniuncto; appositè ideo S. Cyrillus ad illa verba, *Et accedens Iesus tetigit loculum, & dixit, Adolescens tibi dico, surge? Dominus*, inquit, *in miraculis suis tactum adhibebat humanitatis suæ, carne enim verbum vtebatur etiam in operationibus ipsis vt cooperatrice sua.* *Luc. 7. 14.*

Tertiam causam, quam Theologi in Sacramentis constituunt, vocant *simpliciter ministerialem*, vtpote quæ sit *merè instrumentalis*, sed instrumenti separati: quod munus ac nomen Christo non potest conuenire, sed puro homini.

Ex his liquet iam satis, Christum esse ministrum etiam Sacramentorum, sed eminenti titulo, per potestatem excellentiæ quam habet Sacramenta non solùm instituendi, sed conficiendi & dispensandi, provt de facto fecisse legitur in Euangelio: nam Eucharistiam non solùm instituit, sed & primus omnium consecrauit & dispensauit.

In supremæ nocte cœnæ
Recumbens cum fratribus,
Obseruata lege plenè,
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.

Túmque recumbens cum suis discipulis, *Ego* (inquit) *in medio vestri sum, sicut qui ministrat.* Luc. 22. 27. Ita baptizauit quosdam propriis manibus. Sanctus Augustinus, epist. 108. ad Selecucianum scribit Christum aliquos baptizâsse ex suis Discipulis, per quos postmodum reliquos baptizaret, & per hos alios. S. Euodius successor S. Petri in Antiocheno Episcopatu, testatur apud Nicephorum lib. 2. hist. Eccles. c. 3. Christum singulariter primum, baptizâsse sanctissimam Virginem, deinde Petrum Apostolorum primatem; quod etiam asserit ex antiqua traditione Eutymius in c. 3. Ioannis. Sed & S. Gregorius Nazianzenus orat. in sancta lumina, Christum postquam baptizatus est, eundem Ioannem baptizâsse non obscurè insinuat. Ex quo sequitur hallucinatum fuisse Tertullianum, dum lib. de baptismo ait, *Ecce Dominus venit & non tinxit*, etiamsi dicat S. Ioannes c. 4. *quanquam Jesus non baptizaret, sed Discipuli eius.* Siquidem hoc intelligit de ordinario more, aliquos enim, vt diximus, Dominus baptizauit: & ipsum suum baptistam, vt Cardinalis Bellarminus ex illis eius verbis elicit, *Ego à te debeo baptizari*, lib. 1. de baptismo, c. 23. in fine. Verùm quia paucos per seipsum Dominus baptizauit, rectè dictum est quòd *ipse non baptizauit, sed discipuli eius*, scilicet vt plurimùm: nam alioquin ipsum baptizaturum Ioannes ipse qui mendax esse non potuit, prædixerat, Matth. 3. *Ipse vos* (inquit) *baptizabit in Spiritu sancto.* Tamen & hoc etiam alio modo potest intelligi, scilicet vt per se facere censeatur, qui principaliter facit, & qui per ministros (quod ipse faceret) operatur. Et ideò verum semper est quòd Christus etiamnum baptizat. Qui enim eo funguntur munere Sacerdotes, vel quicum-

que alij in casu necessitatis, vices eius gerunt. Et sicut in Missa consecrat & offert; sic etiam in Sacramento regenerationis ipse est per ministros qui baptizat non tantùm principaliter, vt causa efficiens, quia Deus est: sed etiam primariò, vt summus Sacerdos, cuius alij omnes ministri sunt & vicarij. Est enim vt Verbum diuinum causa ipsa efficiens Sacramenti, sed vt homo causa instrumentalis coniuncta non separata, vt est minister purus homo. Præclarè S. Augustinus Tract. 6. in Ioann. hanc Christi præcellentem in baptismo conferendo potestatem exponit: *Quid per columbam* (inquit) *Ioannes Baptista didicit? nisi quandam proprietatem in Christo talem futuram, vt quamuis multi ministri baptizaturi essent, siue iusti, siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictum est, hic est qui baptizat in Spiritu sancto: Petrus baptizet, hic est qui baptizat. Paulus baptizet, hic est qui baptizat. Nam si pro diuersitate meritorum baptisma sanctum est, quia diuersa sunt merita, diuersa erunt baptismata: Et tanto quisque aliquid melius putatur accipere, quanto à meliore videtur accepisse. Ipsi spirituales sancti &c. boni pertinentes ad columbam, pertinentes ad sortem ciuitatis illius Hierusalem, ipsi boni in Ecclesia, de quibus dicit Apostolus, nouit Deus qui sunt eius, diuersarum gratiarum sunt, non omnes paria merita habent; sunt alij aliis sanctiores, sunt alij aliis meliores. Quare si vnus ab illo v. g. iusto, sancto, baptizetur, alius ab alio inferioris meriti apud Deum, inferioris gradus, inferioris continentiæ, inferioris vitæ, vnum tamen par & æquale est quod acceperunt, nisi quia hic est qui baptizat?*

Ex quo principio sequitur si quis baptizetur ab homine malo, modò in Christi nomine, & eo quo præscripsit ritu, Sacramentum ministretur, validum quidem esse, nec obesse regenerato dispensatoris nequitiam. Ideóque qui à Iuda baptizati sunt, quoad vim ipsius baptismi, haud minus accepisse, quàm qui à Petro aut Andrea, Iacobo aut Ioanne, aliísque sanctissimis Christi Apostolis baptismum receperunt. Quo ex axiomate Patres, Donatistarum * hæresim confutarunt exigentium in ministris baptismi dignitatem moralem, à qua non pendet virtus baptismi, quia ipse Christus est *qui baptizat in Spiritu sancto.*

* Nota

Nec longè abludit ab hoc theoremate Tertullianus loco citato, at eò recurrit: *Ecce* (inquit) *venit Dominus & non tinxit; legimus enim, & tamen is non tingebat, verùm discipuli eius. Quasi verò ipsum suis manibus non tincturum Ioannes prædicâsset? Non vtique sic intelligendum est, sed simpliciter dictum more communi, sicut est v. g. Imperator posuit edictum, aut Præfectus fustibus cecidit. Nunquid ipse proponit? Nunquid ipse cædit? semper dicitur is facere cui præministratur. Ita erit accipiendum verbum Ioannis Baptistæ, ipse vos tinget, pro eo quod est per ipsum, vel in ipsum tingemini.* Hactenùs Tertullianus.

* In Ioan.

Cæterùm S. Augustinus quæstionem mouet, * *Cur ipse Dominus per se vix baptismum contulerit?* Respondet at verò: *Quia si per se baptizaret, Minister forsitan crederetur Baptismi, vt cæteri sunt, idcirco vt baptismi crederetur auctor, non simplex Minister, non per se, sed in nomine suo per alios passim baptismum conferri voluit.*

CAPVT II.

Sitne ita necessarium, ministrum Baptismi esse hominem, vt Angelus hoc Sacramentum conferre non possit?

EGITIMVS Minister baptismi homo esse debet, non autem Angelus siue bonus siue malus: scilicet quia præter materiam & formam, ritus à Christo præscriptus, & mandatum seruari debet. Quod sanè nunquam legitur factum Angelis à Domino, sed tantùm hominibus: *Euntes* (inquit Matt. 28.) *docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Quapropter mihi semper ridiculus & explausibilis Martinus Lutherus visus est, qui (lib. de Miss. priuata & vnct. Sacerdotum) docere non erubuit, *etiam diabolum validè baptizare posse, modò diabolus seruet Christi ordinationem;* siquidem vbi hanc ordinationem Christi reperire est, qua mandârit diabolo, vt Sacramentum regenerationis hominibus conferat, validúmque & ratum decreuerit quicquid Sathan ipse circa hoc aggrederetur? Adde quòd bona intentio requiritur in quolibet ministro cuiuscumque Sacramenti. At quanta dementia esset asserere diabolum, qui semper Deo rebellis est, nititúrque conatu perpetuo *vias Domini subuertere rectas*, habere intentionem rectam, Deíque placitis consonam, quibus semper & vbique se opponit? Nec porro valet Lutheri ratiocinatio, Iudas baptizauit, & baptismus ab eo collatus, ratus & stabilis fuit. atqui Iudas membrum fuit diaboli; negari igitur non debet ipsum posse diabolum efficere, quod Iudas & cætera membra diaboli validè potuerunt. Etenim etsi Iudas fuerit membrum diaboli, & verum baptisma contulerit, non inde tamen sequitur hoc idem diabolo conuenire. Nam Iudas non vt membrum diaboli, sed vt Apostolus & Minister Christi, à quo acceperat legitimam potestatem baptizandi, administrauit baptismum: at nunquam diabolo Christus hanc potestatem concessit, & gratiæ ministerium neutiquam contulit Angelis tenebrarum: qui quidem ministri sunt Dei iræ, non autem dispensatores donorum gratiæ & misericordiæ. Nec valeret eiusmodi instantia, Iudas non solùm fuit instrumentum & operarius diaboli, sed diabolus ipse fuit, dicit hoc enim de eo Dominus, *Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? dicebat autem de Iuda Simonis Ischariotis, hic enim erat traditurus eum.* *Ioan. 6.* siquidem ex opposito dixit Dominus de Ioanne Baptista, *Ioannes ipse est Elias*, quod tamen de se ipse Ioannes à Pharisæis interrogatus negauit. *Elias es tu? non sum*, inquit. Quam antithesim apposite S. Gregorius conciliat hom. 17. in Euangelia, hoc modo: *Ioannem venturum prædixerat Angelus in spiritu & virtute Eliæ: Ioannes igitur in spiritu Elias*

Matth. 11. 14.

Ioan. 1. 21.

erat, in persona non erat. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Ioannes denegat de persona. A simili liceat dicere, Dominus ait de Iuda, *Vnus ex vobis diabolus est:* erat igitur Iudas diabolus non naturâ, sed nequitiâ. Certum est verò Theologiæ principium, imò Ecclesiæ iudicium, pronunciatum olim contra Donatistas, efficaciam baptismi & cæterorum Sacramentorum non pendere à qualitate accidentali ministri, vt est bonitas vel nequitia, sed à qualitate essentiali, sine qua non est verus minister. Qualitas autem essentialis est, vt minister sit homo, sicut ex Euangelio patet, vbi ministerium Sacramentorum solis hominibus Christus semper iniunxit: vnde ait Apostolus, *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.* Iudas autem etsi malitiâ diabolum imitaretur, & hac de causa dictus fuerit à Domino diabolus, naturâ tamen diabolus non erat, sed verus homo, & insuper Christi Apostolus, cui baptizandi ministerium, vt cæteris Apostolis Christus ipse Dominus contulerat.

* Nota

* Verùm fortassis quispiam ex hoc axiomate eliciet, *bonum Angelum æquè ac diabolum, sic à baptismi & reliquorum Sacramentorum dispensatione excludi; si enim necessariò exigitur, vt sit legitimus minister, quòd sit homo; non alia quæuis creatura muneris huius obeundi capax esse potest.* Vt nodus hic soluatur, præmittenda sunt certa quædam theoremata.

I. *Angelos bonos reipsa quædam Sacramenta ministrâsse.* Refert Nicephorus lib. 11. c. 20. historiæ Eccles. ex vetustis monumentis, S. Amphilochium ab Angelis ordinatum fuisse Episcopum, & ordinationem eius ratam habitam ab Episcopis prouinciæ. Eucharistiam autem ab Angelis quibusdam sanctis hominibus ministratam, in eorum actis passim legimus, exempláque nonnulla huius facti consignauimus in nostro Martyrologio Gallicano, inter quæ hoc maximè memoratu dignum, quod notatum extat nono Kalendas Nouembris, de Angelo qui B. Maglorio Episcopo Dolensi in extremis existenti, diuinum viaticum ministrauit.

II. *Circa baptismum vt plurimùm curâsse Angelos, vt ab Ecclesiæ ministris, seu præsidibus, fidei candidati Sacramentum primum omnium susciperent.* cuius rei insigne exemplum annotaui in Supplemento prædicti Martyrologij, tertio Kal. Februarij, in S. Thyrsij Martyris Africani (cuius sacræ exuuiæ postmodùm in Galliam Aquitanicam translatæ sunt) elogio, his verbis: *Hic in Africa sub Decio Imperatore, quòd Christianos mores spiraret, in ergastulum coniectus est, è quo per Angelum eductus, deductúsque ad Episcopum vt baptizaretur, suscepto lauachro salutari in carcere, pugnaturus pro fide, est reductus.* Et infrà, *Multis impetitus tormentis in quibus semper extitit ineluctabilis, demum sera* (vt quondam Esaias) *dissectus, nobile martyrium consummauit.* Sed in Actis Apostolorum, c. 10. perillustre hac de sollicitudine Angelica exemplum legitur circa Cornelium Centurionem peractum, quem Angelus visibiliter apparens admonuit Petrum accersere Apostolorum principem, vt fidei mysteria ab eius ore perciperet, & sacro baptismate tingeretur cum omni familia sua.

III.

III. Est, *aliquando Angelum etiam ministrâsse baptisma:* Sanè etenim ex actis sancti Sauiniani Martyris Trecensis, 24. Ianuarij laureati, obseruâsse memini, illum edoctum fuisse primùm ab Angelo de necessitate baptismi, & posteà reipsa baptizatum à cœlesti mysta diuinitùs ad eum hanc gratiam ardentissimè sitientem, & continuis precibus flagitantem destinatum, quem fuisse Angelum, non hominem, omnes rei gestæ circumstantiæ non obscuro sunt indicio. His prænotatis,

Dico magnum esse discrimen in re quæ vertitur, *Inter bonum Angelum & Dæmonem,* si enim Angelus bonus Sacramentum aliquod ministraret, illud iure habendum esse ratum, nec dubitandum enim quin hoc diuino iussu perageret, *ministri enim sunt Dei, potentes virtute* *Psal.* 102. 21. *ad faciendam voluntatem eius.* At de diabolo secus est, qui nec habet ex se potestatem, nec accepit à Deo, sed hoc sibi ministerium arrogaret, non vt prodesset homini, sed vt ei illuderet & eum falleret.

Cæterùm contrà obiici potest: S. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, & hom. 85. in Ioan. prope finem disertè docet, *Angelis non esse concessum quod hominibus permissum est, videlicet vt Sacramenta ministrent?* Responsio est in promptu, Angelis id non esse concessum lege ordinaria, sed quando id faciunt, non suo nutu, sed diuina dispensatione, & speciali mandato Dei, munus illud humanæ salutis exercere.

CAPVT III.

Episcopum esse primum & principalem ministrum ordinarium Baptismi.

PVLCHRE Prosper Aquitanicus, lib. 2. de vita contemplatiua, c. 2. Episcoporum in Ecclesia præcellentiam, titulis ac elogiis plerisque describit. Postquam enim eos præcipuam Ecclesiæ curam gerere asseruit, eos subinde Apostolis suppares esse potestate ac honore eleganter deprædicat: *Ecclesiæ Christi sunt* (inquit) *post Apostolos fundatores, fidelis populi duces, veritatis assertores, prauæ doctrinæ hostes, omnibus bonis amabiles, & malè sibi conscius, etiam ipso visu terribiles, vindices oppressorum, patres in fide Catholica regeneratorum, prædicatores cœlestium præmiorum, exempla bonorum, documenta virtutum & forma fidelium. Ipsi sunt decus Ecclesiæ, in quibus amplius fulget Ecclesia. Ipsi columnæ firmissimæ, quibus in Christo fundatis innititur omnis multitudo credentium. Ipsi ianuæ ciuitatis æternæ, per quas omnes qui credunt, ingrediuntur ad Christum.* Ratio est, quia in veteri Ecclesia baptismi dispensatio non modò quoad ius, sed quoad actum & vsum Episcopis competebat; quos ideo rectè Prosper appellat *Patres regeneratorum.* S. Clemens lib. 6. Constitut. Apostolic. c. 15. lib. 7. c. 40. & 42. hanc praxim agnoscit & memoriæ posterorum consignat. *Post hanc enim* (Catechumeni scilicet)

promissionem, deinceps venit ad olei vnctionem: benedicitur hoc oleum à Sacerdote (quo nomine liquet loqui de Episcopo) *in remissionem peccatorum & præparationem baptismi.* Et c. 43. *Deinde venit ad aquam, benedicit & glorificat Sacerdos Dominum Deum omnipotentem. Et post hoc baptizatum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti vngit vnguento, dicens &c.* Idem S. Dionysius Areopagita lib. de Hierarch. Eccles. insinuat c. de Sacram. illustr. vbi hoc officium esse Sacerdotis, quem appellat Hierarcham, euidenter ostendit. Nec modò hoc ministerium salutis Antistes implebat, sed non licere aliis hoc obire, nisi ex eius iussu vel indulto antiquissimi Patres testantur. Sanctus Ignatius epist. ad Smyrnenses, *Non liceat*, inquit, *sine Episcopo baptizare.* Subscribit Tertullianus lib. de baptismo c. 17. *Superest* (inquit) *ad concludendam materiolam de obseruatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem vim habet summus Sacerdos, qui est Episcopus, deinde Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter * Ecclesiæ honorem.* Idem docet S. Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, n. 20. dicens; *Inde venit, vt sine chrismate & Episcopi iussione, Presbyteri neque Diaconi ius habeant baptizandi.* Hinc in lib. Sacramentorum sancti Gregorij qui ordinarium à Gelasio pridem recognitum recensuit, vbi solennis ritus baptismi conferendi describitur, Sabbato sancto in vigilia Paschæ, tam benedictionem fontis quàm regenerandorum siue infantium, siue adultorum tinctionem, à Pontifice fieri debere legitur præscriptum; Rubrica hæc est insignis: *Inde accipiens* (Pontifex) *vas aureum cum chrismate fundit chrisma in fonte, & expandit aquam cum manu sua, tunc baptizantur infantes, primùm masculi, deinde fœminæ, & tenente eo infantem à quo suscipiendus est, interrogat Pontifex &c.* Idem legitur in veteri Ordine Romano, sed paulò enucleatiùs. nam in ordine *de Sabbato sancto*, post benedictionem fontis, & chrismatis cum aqua factam à Pontifice mixtionem, baptismi ministerium per se aggreditur ipse Pontifex. Tamen ne onere nimio grauetur, ordo ille subiungit: *Deinde Pontifex baptizet vnum aut duos, vel quantum ei placuerit &c. Et subinde cæteri regenerandi à Presbyteris baptizantur.* Sed ab initio non fuit sic vbique & ab omnibus Episcopis seruatum: nam Paulinus in sancti Ambrosij vita, inter eius laudes enarrat, *tanta corporis animique fortitudine in Episcopalibus muneribus obeundis, ipsum præditum fuisse, vt quod ipse solus circa baptizandos cumulatissimè præstabat, quinque postea Episcopi post eius obitum vix implere sufficerent.* Quod exemplum praxim illam euidenter confirmat, qua obeundi baptismatis officium solenne, Episcopo singulari prærogatiua dignitatis competebat. Vasquez disput. 147. in 3. part. S. Thomæ q. 67. a. 5. n. 21. tom. 2. p. 329. etsi parciùs de ipso actu loquitur, quia res in Ecclesia gestas antiquitus non enarrat, peculiarem tamen assignat rationem delati Episcopo specialiter huius honoris, *Quia* inquit, *is solus rectè & iure admittere potest ad corpus Ecclesiæ, qui corpori ipsi tanquam caput præest; Atqui Episcopus caput est propriæ diœcesis &c.* Igitur &c. Consimilem rationem affert Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Sacramento Confirmationis,

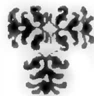
* *Episcopi*

c. 12. circa medium, vbi probat illius Sacramenti proprium ministrum esse Episcopum: *Tertiò*, inquit, *probatur ratione, nam confirmatio est complementum & perfectio baptismi; proinde conuenit vt à primario ministro detur, sic enim in omnibus aliis rebus forma imprimitur à primo agente: prætereà in confirmatione adscribimur ad Christi militiam; adscribere autem ad militiam proprium est Ducum & Imperatorum.* Quæ ratio si cuius sit momenti in dispensatione Sacramenti confirmationis, æqualis videtur esse ponderis in ministerio baptismi: *Per baptismum enim Christi oues esse incipimus*, ait S. Augustinus lib. 1. contra Petilianum; & hoc Sacramentum *fidei signaculum est*, inquit S. Ioannes Chrysostomus, hom. 5. sup. Matth. sed de hoc signaculo alibi dixisse pleraque scitu non indigna memini, videlicet in Panoplia Episcopali, lib. 3. quo de Episcopali annulo disserimus, c. 8. à pagina 276 ad 285.

Nec porrò est quòd quis hîc obiiciat: Scribit B. Paulus ad Corinthios, *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* Igitur baptismus non est munus Episcopi, quia nec Apostoli, sed inferioris gradus ministrorum, qui sunt Presbyteri & Diaconi &c. At Apostolus eo loci dicere non intendit, quòd sibi non liceat baptizare, ibidem enim disertè ait, *Corinthi se baptizasse Crispum & Caium & Stephanæ domum & alios quosdam:* Eius igitur sensus est se non missum esse principaliter ad baptizandum, sed ad euangelizandum. Quò spectat hoc Domini de eo ad Ananiam, oraculum, *Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel.* Act. 9. 15. Igitur eius præcipuum munus, Euangelij prædicatio erat. Porrò actualis ipsa ministratio baptismi facilè poterat per subordinatos ministros, videlicet Presbyteros, quos vbique ordinabat impleri. Sic & Petrus postquàm Cornelium & domesticos eius doctrina Christiana imbuisset, *Iussit eos baptizari in nomine Domini nostri Iesu Christi.* Act. 10. Qui ritus sensim in Ecclesia receptus id effecit, vt plerisque locis maiores Sacerdotes, officio baptizandi in secundi ordinis Sacerdotes deuolutô, prædicationis munus vt principale passim obirent. Sanctus Ioannes Chrysostomus in 1. ad Cor. delectum etiam hac in re habitum insinuat inter Presbyteros: refert siquidem suo tempore *baptizandi ministerium datum senioribus qui inutiliores essent.* verbi doctrinam sapientioribus & validioribus ad docendum: nam docendi labor non est sine sudore, qui senibus iam fatiscentibus & ferè enectis noxius est.

1. ep. 1. 17.

ibid. ℣. 14.

CAPVT IV.

Presbyterum esse etiam ordinarium & legitimum ministrum huius Sacramenti.

SICVT ad Sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam, ita etiam baptizare. Conclusio est S. Thomæ 3. part. q. 67. a. 2. cuius titulus est, *Vtrum baptizare pertineat ad officium Presbyteri?* Colligitur hæc assertio ex Euangelio: nam sicut Dominus Episcopis, sic & Presbyteris, suis in Apostolis præcepit vt docerent & baptizarent; *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Hinc igitur rectè elicitur, Sacerdotes omnes ex sua consecratione potestatem habere legitimam, vt verè & licitè baptizent. Quamobrem sicut cùm Episcopus consecratur, specialis illi à Pontifice consecrante fit de baptismo conferendo expressio, *Episcopum* (inquit) *oportet iudicare, interpretari, consecrare, ordinare, offerre, baptizare & confirmare.* Ita & Presbytero; huic enim dicitur ab Antistite ordinante, *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare & baptizare.* Idipsum ab Ecclesiæ incunabulis videmus constanti ritu obseruatum, atque ex ipsa Apostolorum politia, quam referens Sanctus Clemens lib. 3. Constitut. Apostolic. cap. 11. disertè dicit: *Imò neque reliquis Clericis potestatem baptizandi facimus, vt lectoribus, cantoribus, ianitoribus, aut ministris, nisi tantùm Episcopis & Presbyteris, ministrantibus Diaconis.* Et lib. 3. c. 20. *Nec Presbyterum, neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis Clericos, sed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare &c.* Idque ipsum can. 50. Apostolorum insinuat, qui sic habet: *Si quis Episcopus, vel Presbyter non tria vnius mysterij baptismata perfecerit, deponatur.* In Epistola Paschasij Episcopi ad Leonem Papam, legimus ex more stabili Ecclesiæ, *Cùm Presbyter secundùm morem, baptizandi horam requireret.* Et in vita S. Ioannis Chrysostomi à Palladio conscripta: *Ioannis ipsius Presbyteri quibus Dei aderat timor, in publico lauachro quod Constantianum appellatur, coactis populis vigilias inchoârunt, partim diuina eloquia legentes, partim eos qui instructi erant in fide baptizantes, vt est moris in Pascha.* Ex quo iure moréque authentico S. Isidorus lib. 2. de diuinis officiis hoc elicit theorema: *Vnde constat baptisma solis Sacerdotibus esse traditum, eiúsque ministerium, nec ipsis Diaconis explere licitum est, absque Episcopis, vel Presbyteris, nisi illis procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas, quod & laicis fidelibus plerumque permittitur.* Hinc in Concilio Florentino ea in instructione quæ Armenis tradita est, disertè legimus definitum, vbi agitur de baptismi Sacramento, *Minister huius Sacramenti est Sacerdos &c.*

Math. 28.

Scholastici Theologi & Canonistæ Doctores agnoscunt Parochum, scilicet Presbyterum specialis parœciæ pastorem, esse ministrum legitimum baptismi: habere etenim ex ipso suo titulo *appro-*

bationem iuris, & proinde sine speciali licentia Episcopi posse suo officio fungi, ideóque non solùm licitè posse, sed ex ipso parochiali titulo obstrictum esse conferendo baptismo parœcianis suis, siue adultis, siue paruulis: quod tamen non fit independenter ab Episcopo, quia ipsi Parœcus subest, & ab eo, vel summo Pontifice, recipit cum onere illius subordinationis & dependentiæ animarum regimen & institutionem in officio canonicam. A qua & ipso ordine suo ius habet in suæ districtu parœciæ baptisma ministrandi, nulla deinceps tamen petita ab Episcopo licentia, quia id muneris ei ipso iure obeundum incumbit.

At secus esse de Presbyteris, qui Baptismali Ecclesiæ non præsunt, hi etenim, quamuis ex charactere suo habeant veram potestatem baptizandi, defectu tamen subiectæ materiæ illam potentiam licitè exercere non possunt. Quòd si se ingerant huic ministerio validum quidem esse baptismum, sed ministrum tamen peccare, reatúque teneri violatæ Ecclesiasticæ disciplinæ. Axioma est Apostoli; *Quæ à Deo sunt ordinata sunt:* Proindéque in Ecclesia *omnia debent cum ordine fieri.* Ordo autem non patitur, vt omnes sibi omnia arrogent, sed sua in mensura permaneant, quam eis dimensus est Deus, vel Ecclesia eius auctoritate præscripsit. Eleganter S. Ambrosius in c. 4. Epist. ad Ephes. ordinis huius Ecclesiastici necessitatem ac conuenientiam describit: *Postquàm locis omnibus* (inquit) *Ecclesiæ sunt constitutæ & officia ordinata, aliter composita res est quàm antè cœperat. Primùm enim omnes docebant & omnes baptizabant, quibuscunque diebus vel temporibus fuisset occasio: vt ergo cresceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est & euangelizare & baptizare & Scripturas explanare: At vbi omnia loca complexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in Ecclesia sunt ordinata* &c. Ideò sapienter Concilium Florentinum in citata instructione ad Armenos, vbi dixerat, Minister huius Sacramenti est Sacerdos, continuò subiunxit per modum restrictionis, *cui ex officio competit baptizare.* At loquitur synodus, seu ex synodi consona mente Eugenius Pontifex, de ministro ordinario & extra casum necessitatis, quô non solùm cuilibet Presbytero, sed & Diacono, & Clerico, quin & laico &c. baptizare licet paruulum vel adultum in necessitate versantem.

Rom. 13. 1.
1. Cor. 14. 40.

Dices, sed sic nihil habet Sacerdos plus quàm Diaconus, aut Clericus, at nec, quod laicus &c. quia vt subiungit decretum illud Florentinum, *hi omnes in eo casu baptizare possunt.* At hoc dignitati Sacerdotali repugnat, & Scripturæ sacræ obuersatur, in qua pro maledicto ponitur *Quòd sit populus, vt Sacerdos.* Verùm illa consequentia negatur, nam cùm sic quicumque Presbyter baptizat, non hoc facit vt minister extraordinarius, sed vt ordinarius cui id incumbit absolutè ex officio, saluo ordine Ecclesiæ. Insuper, Presbyter quicunque in illo casu baptizare potest solenniter & chrismate verticem linire infantis vel adulti, quod non licet Diacono, multo minùs inferiori Clerico, & prorsus nefas est laico quantâvis suffulto dignitate.

Isai. 24. 2.

Sunt qui dicunt ex commissione Episcopi fas esse cuilibet Presbytero, etiamsi non Parocho vbique in diœcesi baptizare, etiam inuito Parocho loci. Non nego quidem ius esse Episcopi id muneris cuicumque Sacerdoti committere, vt baptizet etiam solenniter in Parœcia, v. g. dummodò pastoris sit proprij solatio destituta, vel Parœcus sit interdictus aut suspensus, aut mutus, aut mutilus, aut æger, aut alio quovis modo incapax seu impeditus suo ministerio perfungendi, & nulli alij essent pro eo Vicarij Sacerdotes qui ministerium hoc explerent. Quo casu vel consimili cessante, Episcopus non potest canonicè quemquam deputare, qui hoc officium inuito Parocho exequatur, tum enim grauaret inferiorem eíque iniuriam irrogaret, rixarúmque & scandali non leuis daret occasionem, sicque contra iustitiam & canonicam disciplinam peccaret, & materiam conquerendi daret Parocho iuxta regulam iuris, *Qui me debuit defendere, me non debuit opprimere.* Speculator & superintendens est Episcopus, ideóque proprio ex officio obstringitur prospectum ire ne Ecclesia accipiat detrimentum. Incurreret verò Ecclesia graue incommodum, si Episcopus spreto ordine & omni ratione, spoliaret sine culpa Parochum iure suo, videlicet summittendo operarios in eius messem sine vlla necessitate. Tunc enim renitente Parocho & ius quæsitum defendente, scandala orirentur; Episcopus sese exponeret inferiorum contemptui, aut certè illi in suo munere obeundo fierent pusillanimes, ab eo scilicet iniuriam querentes se pati, à quo expectare debent suo in labore solatium, atque iuris sui canonicam defensionem. Adde quòd si vrgeret committendi necessitas, quandiu in promptu essent Sacerdotes, non Monachi, exequendis parochialibus officiis, maximè verò ministrando baptismo idonei, non posset ex iure canonico Episcopus Monachos huic explendo muneri præficere, sic enim statutum habetur can. Placuit 2. 16. q. n. 1. *Placuit* (inquit in synodo Eugenius III.) *vt nullus Monachorum de monasterio exire, nefandißimo ausu præsumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo accipere, neque baptizare.* At verò Episcopo non licet venire contra canones, hos enim se seruaturum in consecratione sua, speciali iureiurando promisit, neque ei licet dispensare contra ius commune Ecclesiæ, nisi in casibus quibus ipso iure concessum est. At hic casus dispensandi non suppetit quandiu præsto sunt Sacerdotes, votis monasticis non astricti: Sacerdotes tamen regulares in casu necessitatis, vbi sæculares non adsunt, ritè & validè baptisma ministrare possunt, imò ex officio Sacerdotali ad id conferendum tenentur. At hoc in casu, necessaria non est Episcopalis licentia, nisi generalis, & ex iure præsumpta.

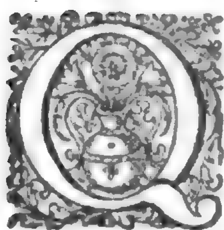
His præmissis peruium est ad obiectiones respondere, quæ pro Episcopali prærogatiua in baptismi ipsa ministratione, superiùs ex auctoritatibus & rationibus adductis elici possunt: loca enim Patrum quæ Episcopum ordinarium ministrum baptismi esse testantur, Presbyterum non excludunt, est enim Presbyter quoque baptismi ordinarius

minister, sed secundarius, quia Episcopus primarius est. Et si quæ sunt Patrum sententiæ quæ munus baptizandi soli Episcopo tribuant, intelligendæ sunt de baptismo solenni, quando in vnaquaque ciuitate vnum templum, vnúmque tantùm baptisterium erat: vel de duobus diebus solennibus, Sabbato sancto in vigilia Paschæ, vel Sabbato Pentecostes. Quæ tamen praxis erectis parœcialibus titulis seu baptismalibus Ecclesiis, & vnicuique præfecto proprio Sacerdote, sensim quidem, sed penitùs demum ferè iam vbique exoleuit, iure tamen solido prærogatiuæ singularis reseruato Antistiti, quocumque & quotiescumque voluerit, actum ipsum sibi vendicandi, quia *omnes basilicæ sunt Episcopi.* Et ipse Episcopus vniuersæ diœcesis proprius est Sacerdos, eminentiori modo quàm Presbyter proprius Pastor assignatæ plebis ac determinationis Ecclesiasticæ. Ad rationem autem quam afferunt Scotus & Gabriel: *Admittere quemuis in aliquam rempublicam vel congregationem, conuenit ei qui præsidet. Atqui baptizare aliquem, eum est in Ecclesiam admittere. Ergo hæc facultas Episcopo competit.* Respondeo Sancti Bernardi verbis, rationem ipsam facere quidem pro Episcopo *principaliter, sed non singulariter*, ideóque Episcopum esse ordinarium ministrum baptismi præcipuum, at non solum ordinarium. Si Episcopus solus potuisset omnia explere Sacerdotalia munera, haud opus fuisset in Ecclesia multiplicare Sacerdotes: in quorum tamen ordinatione gratias Deo referens ipse Episcopus, de hoc sibi diuina bonitate accesso solatio expressim ait: *Hac Domine prouidentia Apostolis filij tui, Doctores fidei comites addidisti*, quibus illi orbem totum secundis prædicationibus impleuerunt. Quapropter infirmitati quoque nostræ, Domine, quæsumus hæc adiumenta largire, qui quantò fragiliores sumus, tantò his pluribus indigemus.* Applicatio est facilis, consequentiáque manifesta. Nec proposita comparatio est obici, siquidem in ordinatione Presbyteri dicitur *oportere illum non modò baptizare, sed & præesse.* Vbicunque igitur abest Episcopus, Sacerdos, sacer dux censendus est: Præest siquidem absente Episcopo in Ecclesia, maximè si propriæ sit plebi parœciali, iure ac honore præfectus. Qua de re vberiùs diximus olim, in libro *de Episcopali Monogamia & Ecclesiastica vnitate.*

* Luculentum olim Commentarium scripsimus de 72. Domini discipulis, qui nõdum typis editus est: in quo, quanto fuerint subsidio Apostolis illi discipuli, quos ipse Dominus in eorum solatium designauit Luc. 10. perspicuum facimus: his autem successisse Presbyteros, Canones docent, & Patres passim asserunt.

CAPVT V.

Diaconum esse subsidiarium ministrum Baptismi.

QVANDO Episcopus ordinat Diaconos, sic eos antequam actionem incipiat, alloquitur: *Prouehendi filij dilectissimi ad Leuiticum ordinem, cogitate magnopere, ad quantum gradum Ecclesiæ ascenditis:* DIACONVM *enim oportet ministrare ad altare, baptizare, prædicare.*

At pugnare hæc doctrina videtur cum traditione Apostolica, quam S. Clemens plerisque locis Constitutionum testatur, sed disertissimè lib. 8. c. 28. *Diaconus*, inquit, *non baptizat, non offert* &c.

& c. 46. post medium; *Neque fas Diacono aut sacrificium offerre, aut baptizare.* Consonat & Can. *Constat* de Consec. dist. 3. Sed ad harmoniam hæc reuocari facilè poterunt admissô temperamento, quod Canones passim interponunt, vt non liceat Diacono baptizare, *nisi cogente necessitate, & ex concessione Episcopi, vel Presbyteri,* vt patet citato canone, *Constat.* & Can. *Diaconos.* qui est excerptus ex Epistola Gelasij Papæ ad Episcopos Lucaniæ. & can. *Præsente* dist. 93. Verùm obstat huic concentui regula hæc Ecclesiastica, quæ septima est inter canones Romanorum missos ad Episcopos Galliæ, qua *Diaconis baptizare extra tempus Paschæ prohibetur. Porrò in Pascha hoc tantùm indulgetur propter affluentem multitudinem, quam solus Episcopus, vel Presbyteri baptizare non sufficiebant.* In subsidium igitur Diaconi vocati tunc tantùm ad hoc munus arcessebantur ab Episcopo, sed sequitur in canone, ne hoc vltra diem illum quo iubente Episcopo id faciunt Diaconi præsumant, *Sed quod semel fortè contigit* (verba sunt canonis) *vsurpare per necessitatem dicuntur excusati, nec posteà in secunda commissum* (hoc est ab eis attentari potest) *impune.* Fulcit hunc canonem Clementis præfati doctrina lib. 8. Constitut. c. 26. vbi cùm dixisset Diaconis fas non esse baptizare, aliquibus interpositis, id confirmat exemplo Stephani Diaconi protomartyris. Ad id verò quod obiici posse videbat de Philippo Diacono, Stephani symmysta, qui Eunuchum baptizauit, respondet, non hoc fecisse ex officio, sed ex diuina dispensatione, & speciali Christi mandato, quemadmodum & Ananias, quem vult fuisse merum laicum fidelem, hic enim Christi sibi apparentis expressa iussione, Saulum baptizauit, sequente miraculo, quod commissionis eius patens erat sigillum.

Extant tom. 1. Concil. Gall. p. 589.

Vbinam igitur est hîc (dices) prærogatiua Diacono, si nihil in ministerio baptismi magis potest quàm simplex Laicus? cur ei igitur dicit Episcopus in sua ordinatione, oportet Diaconum baptizare? verba sanè Episcopi esse vera necesse est, proinde aliquid concedendum est Diacono in parte ministerij huius, quo non tantùm laicis fidelibus, sed & inferioribus Clericis antecellit.

Hoc igitur habet Diaconus ex vi sui ordinis, vt eo præsente nullus inferior Clericus, nullúsque omninò laicus baptizare omninò præsumat: quod si attentârint rei sunt grauis piaculi, nimirum sacrilegij, eo quòd in re sacrâ vsurpent alienum officium. Insuper hoc habent non solùm vt in necessitate absente Episcopo & Presbytero licitè baptizent, quasi ex proprio munere, saltem in hoc instanti, sed etiam Episcopo, vel Sacerdote præsente, dummodò ipsi iubeant hoc ministerium obire. Nec porrò est in potestate Episcopi, vel Sacerdotis, si adsit Diaconus, alium inferiorem Clericum delegare, quoniam hoc habet priuilegium Diaconus ex ordinatione sua, vt tertio ordine ad hoc munus accedat, mediante tantùm Episcopali vel Sacerdotali iussione, quæ perficit facultatem inchoatam per characterem ipsum Diaconatûs, dum ad actum per hanc iussionem, licitè reducit potestatem, qua vti licitè nequit, sine mandati illius accessione.

Sed

Sed quæstio vertitur, an cùm Diaconus supplet vicem Sacerdotis in ministrando baptismate, possit solenniter baptizare? Sotus affirmat, quem sequitur Vasquez in 3. part. S. Thomæ disput. 147. c. 4. q. 67. a. 5. Et nuper Gesualdus tom. 1. Moralium operum, quo tractat de Sacramentis nouæ legis part. 1. tract. 2. de Sacramento baptismi c. 1. n. 8. quanquam obiter. Et verum quidem est in hoc sensu, quòd Diaconus possit non tantùm publicè, sed in Ecclesia ipsóque Baptisterio cum stola à dextro humero in sinistrum sub axillam dependente, baptismum ministrare tam paruulis quàm adultis, necessitate exigente, vel Sacerdote iubente. Sed si aduerbium illud, SOLENNITER, sumitur eo sensu, vt possit Diaconus omnes baptismi cæremonias explere, quas ipse Sacerdos implet dum baptizat: tum dico Diaconum non posse solenniter baptizare, cùm ei non liceat aquam baptismalem benedicere, nec linire sacro chrismate verticem eorum quos baptizat: hoc enim proprium est Sacerdotum ex traditione Apostolica, quam sanctus Siluester primus speciali decreto renouauit: *Hic & hoc constituit* (scribit Anastasius in Siluestro) *vt baptizatum liniret Presbyter chrismate, leuatum de aqua, propter occasionem transitus mortis*, voluítque hoc esse proprium Presbytero: sicut chrisma consecrare Episcopo, vt idem Anastasius ibidem insinuat. Ius igitur hoc est Sacerdotale, nec Diacono competere potest &c. Verùm de Diaconi tam ordinariis quàm extraordinariis muneribus aliàs diximus ex professo, scilicet tom. 1. de Mysticis Galliæ Scriptoribus in Paulo, Ritu 2. & in digressiuncula post Ritum 11. § 4. de Protodiaconis & Archidiaconis à pag. 108. ad 128.

Anast. de Vitis Pontif. Roman. n. 34. paulo post initium.

Cæterùm quod spectat ad canonem vltimo loco citatum, dico intelligendum esse extra casum vrgentis necessitatis, quo ingruente fas esse Diacono, imò & omnibus ei inferioribus baptizare, alij Canones prænotati declarant. Quin & in Concilio I. Aurelianensi, anno Christi 511. habito, canon extat serie 12. hoc tenore, *Si Diaconus, aut Presbyter pro reatu suo, se ab altaris communione sub pœnitentis professione submouerit, sic quoque si alij defuerint, & causa certæ necessitatis exoritur, poscentem baptismum liceat eis baptizare.* Quòd si Diacono reo & pœnitenti, quanto magis Diacono criminis & censuræ canonicæ experti?

CAPVT VI.

De inferioribus Clericis, vtrum ius quoddam habeant sui ordinis titulo conferendi Baptismum?

DE Baptismi ministerio, nulla mentio fit in ordinatione Subdiaconi, nec in ordinatione inferioris gradûs Clericorum, quia hoc officium ad ipsorum munus non spectat. Si enim ad aliquem ex inferioribus Diacono Clericis pertineret, Subdiacono sanè competeret qui gradu & honore proximus est, & eodem quo Diaconus ipse priuilegio gaudet, *Gloss. fin. in cap. Ad hæc de relig. Domibus;* Quam-

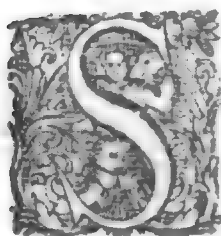
obrem inter minores Ordines non censetur, *Cap. Prætereà, de ætate & qualit.* &c. Sed ad maiores refertur: quorum etsi postremus, tamen vnus ex tribus est, & ideo sicut Diaconus & Presbyter ad continentiam obligatur. *Cap. à multis, eodem tit.* & vt canonicè ordinetur, habere debet bonum de se testimonium, & in minoribus ordinibus probari & exerceri, quin & si per annum in officio suo versatus non fuerit, ad Diaconatum non est promouendus. Ex decreto Concilij Trident. sess. 23. c. 2. Sed quamuis sit ordo sacer *ap. fin. de Bigamis*, nullum tamen Sacramentum ei ministrandum incumbit. Neque ipse Baptismus, quem si quando ministrat, non ex officio sed ex mera necessitate, vt quilibet alius inferior Diacono Clericus, imò & laicus hoc facit; vnde sequitur multo magis minores Clericos hoc Sacramentum ministrare ex officio non posse.

Aliqua tamen prærogatiua hoc in casu (scilicet vrgente necessitate) tam Subdiaconus quàm inferiores Clerici potiuntur: nimirum vt aliquo ex iis præsente, non liceat cuiuis laico collationem sibi baptismi arrogare; si verò attentauerit, quamuis ratus maneat baptismus, *Can. Sanctum. De consec. dist. 4.* laicus tamen ipse graui reatu irretitur, propter illam præsumptionem, qua Ecclesiæ contempsit ordines, & eius perturbauit politiam. *Can. Mulier. dist. 23. & gloss. in canonem fin. 24. q. 1.* Rectus igitur ordo requirit, vt cùm instat baptizando paruulo vel adulto mortis periculum, inferior * semper cedat superiori, & sic laicus cuicunque Clerico, etiam infimæ classis. Et verò, laico mulier; & personæ baptizatæ, quilibet non baptizatus Iudæus vel paganus: Et minor Clericus superiori suo, v. g. Acolythus Subdiacono. Ita eliciunt ex doctrina S. Thomæ, p. 3. q. 67. a. 4. Paludanus in 4. dist. 5. q. 2. conclus. 3. n. 7. Gabriel dist. 6. q. 1. a. 2. post conclus. 2. Sotus distinct. 4. q. vnica a. 2. §. *Circa tertium verò*, Siluester verbo *Baptismus*, non procul ab initio, Nauarrus in summa c. 22. num. 7.

* Nota

CAPVT VII.

De Laicis: Num eis instante necessitate, absente Episcopo, vel Sacerdote (quibus ex officio munus baptizandi competit) quin & Diacono, ac inferioribus Clericis: baptismum ministrare liceat?

SANCTI Augustini (si Gesualdo suprà citato credimus) occurrit hîc primùm perpendenda sententia, quæ grauis profectò est momenti; ita enim sanctum Augustinum Gesualdus ipse pronunciantem refert lib. 2. contra Parmenianum c. 13. *Soli Sacerdotes habent potestatem & ius administrandi Sacramenta, quæ ab ipsis administrari possunt, nam collatio Sacramenti est actio sacra, ad quam dignè perficiendam ministri consecrantur.*

Verùm Gesualdus morem quorundam Scholasticorum secutus est, qui quamlibet Patrum auctoritatem, vbi ab aliquo priùs citatam reperiunt, si suis intentis accommodetur, quamuis absona à Theologiæ certis principiis videatur, nihilominùs ardenter arripiunt, & quasi à se apud ipsum auctorem repertam, & hinc excerptam sua in scripta inducunt, vt hoc freti testimonio, solidiùs differere, & eruditiùs disputare, ab inexpertis in Patrum lectione censeantur. S. Hieronymus passim eiusmodi scriptores reprehendit, qui *alienis legunt oculis*, & sic proprio parcunt labori, (qui in euoluendis Patrum libris sapientúmque operibus haud leuis est) vt dum alienæ fidunt diligentiæ, plerumque cæci cæcum ducem sequantur. Sanè locus iste vbi citatur à Gesualdo, apud S. Augustinum non extat, quamuis caput ex quo notatur adeo prolixum sit, vt columnas duas & dimidiam insuper complectatur. Antequam sententiam ipsam cum citato originali contulissem, mihi profectò in mentem subiit, eam Augustini non esse. Constat enim terminis nimis accuratè ad Scholasticam phrasim accommodatis: quod dicendi genus recentius est, quàm vt purè Augustinianum esse possit.

Tametsi autem illa sententia, iisdem & totidem verbis quibus à Gesualdo expressa est, apud S. Augustinum, vel signato loco, vel quouis alio reperiretur: ea tamen non efficeret absolutè, vt nulli alij quàm Sacerdotes, quædam Sacramenta (quæ clauium potestatem non requirunt, v. g. matrimonium & baptismum) administrare possent. Verum est, quædam esse Sacramenta, eáque plura quæ nonnisi ab Episcopis vel Presbyteris confici possunt, v. g. confirmatio, ordinatio, pœnitentia, eucharistia, & extrema vnctio; quorum duo priora, alterum, vt ministrum ordinarium, alterum vt proprium ministrum ad Episcopum pertinent: tria cætera tam ipsi quàm Presbyteris competunt: ita vt, si qui alij, vel Clerici, vel laici hæc sibi munera arrogare præsumunt, non solùm sacrilegium committant, sed quod attentant, nullum prorsus & inane, hoc ipso ausu, euadat. Quamuis autem collatio Sacramenti sit actio sacra, non tamen hinc necessariò sequitur, vt nonnisi à solis ministris consecratis expleri possit: cùm quædam sint excepta Sacramenta, vel ob grauem necessitatem, aut aliam optimam rationem, quæ à ministris non consecratis validè, vt baptismus, & necessariò, vt matrimonium, conferri possunt.

Verùm hîc fortè dicet quispiam: hæc nunc est doctrina communis, sed ab initio non fuit sic: Apostolorum enim tempore ministerium baptismi penitùs laicis prohibitum erat, sicut testatur S. Clemens lib. 3. Constit. Apostolic. c. 10. vbi ait, *Neque laicos concedimus aliquod Sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, baptismum, manus impositionem, vel benedictionem magnam siue paruam: non enim quis sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, & cui per Episcopi manus datur hæc dignitas, & qui ad eam promotus non est, sed eam sibi vsurpat, Osiæ pœnam sustinebit.* Veruntamen hîc sermo est de Baptismo solenni, vel in præsentia Sacerdotis, à laico temere vsurpato.

Nam aliàs quòd fieri licitè possit, vt non Sacerdos, nec Diaconus, nec etiam Clericus, proinde laicus, queat in eorum defectu poscenti baptismum ministrare: Clemens ipse censuit lib. 8. Constitut. c. vlt. vbi ponit exemplum Ananiæ Damasci baptizantis, tametsi nec Sacerdos, nec Diaconus, sed tantùm esset (vt putat) laicus fidelis. Nec obstat quòd à S. Luca nuncupetur discipulus. *Erat autem quidam discipulus Damasci nomine Ananias.* Nam teste ipso Luca, antequam Antiochiæ sub Paulo & Barnaba, Christiani nomen vsu inoleuisset, passim *fideles, discipuli vocabantur.* Act. 11. 26. Verùm tametsi fuisset Ananias tantùm laicus, non posset tamen factum eius in exemplum traduci, quòd ex diuino iussu specialiter sibi facto, Ananias Saulum baptizauerit. Cæterùm non fuit tantùm discipulus lata acceptione, quatenus erant tum omnes credentes; siquidem discipulum Christi insignem vnum videlicet ex 72. subinde verò proprium Episcopum Damasci hunc fuisse, clarè & solidè ostendimus in nostra Septuaginta duorum Domini discipulorum Synopsi, *in ipso Anania*, cuius & Martyrium ibidem descripsimus. Seposito igitur hoc exemplo, vt quod vix ad rem faciat, palam esse dico, iam olim in Ecclesia creditum, in casu necessitatis instantis, potuisse laicos baptismum conferre. Hinc Tertullianus, *Vbi non est consessus Ecclesiasticus, tu tingis.* Nec porrò illicitè. *Quia* (ait lib. de Baptismo) *quod ex æquo ab omnibus accipitur, ex æquo ab omnibus dari potest.* Idem dicit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, *Scimus etiam licere laicis, vt enim accipit quis, ita & dare potest.* Idem traditur *can. Constat de Consec. dist.* 4. Vbi postquam dictum est non licere Diacono absque Episcopi, vel Presbyteri licentia, baptismi explere ministerium: continuò subditur, *Nisi illis procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas, quod & laicis fidelibus plerumque permittitur.* Tandem hoc expressè definiuit Concilium Florentinum in admonitione ad Armenos, iam semel ac iterum laudata, praxísque generalis Ecclesiæ hoc ipsum confirmat. Nec ipsi hæretici Caluinistæ hoc reipsa inficiantur. Tametsi enim Caluinus lib. 4. Instit. c. 15. 20. 21. & 22. & in Antidoto Concilij Trident. sess. 7. Can. 10. de Sacramentis dixerit, iis qui non sunt ordinarij Ecclesiæ Ministri, minimè licere quamuis vrgeat necessitas, aliquem baptizare, non tamen asseruit, si actualiter quispiam alius à publico Ecclesiæ Ministro hoc munus obierit, nullum aut inualidum huiusmodi baptismum existimandum esse. Nec eius sectarij quamuis non nesciant in Ecclesia Catholica & Romana, laicos instante necessitate conferre aliquoties baptismum, illum propterea reiiciunt aut reiterandum contendunt. Accedit quòd Magistrum sequentes, suos Ministros meros laicos esse arbitrantur, nulla ordinatione consecratos, sed tantùm ad hoc officium deputatos ex populi, vel magistratus commissione: Et verum tamen baptismum ab iis conferri volunt: Sic satis apertè baptismum posse à laicis, validè saltem ministrari, confitentur.

Act. 9. 10.

CAPVT VIII.

Mulieribus an liceat in casu instantis necessitatis baptizare?

CIRCA mulieres grauior nonnihil videri potest difficultas: Patres enim in aduersum stare prorsus videntur. S. Clemens lib. 3. Constit. Apost. c. 9. Apostolos inducit sic loquentes: *De mulieribus autem an hæ baptizare debeant, significamus vobis, quòd non paruum periculum imminet iis qui hoc faciunt; ideo non consulimus; periculosum est enim, imò iniquum & impium.* Et infrà: *Quòd si in præcedentibus eas docere non permisimus, quomodo quis eas præter naturam sacra facere concedat? Hæc est enim iniustitia ad impietatem Græcorum pertinens, fœminis deabus sacrificulas instituere.* Tertullianus verò libro de præscriptionibus aduersus hæreticos, capite 41. de hæreticis mulieribus refert ita esse procaces, *vt audeant docere, exorcismos agere, curationes repromittere, & forsan tingere*, hoc est baptizare. Et lib. de baptismo c. 17. *Petulantia*, inquit, *mulierum, quæ vsurpauit docere, vtique non etiam tingendi ius sibi pariet? nisi si qua noua bestia euenerit similis pristinæ, vt quemadmodum illa auferebat, ita aliqua per se eum conferat.* Per pristinam bestiam, Quintellam intelligens, contra quam librum ipsum scripsit; Hæc enim baptismum negauit, vt constat ex libri eiusdem c. 1. vbi ipse Tertullianus Christianos vocat *pisciculos, qui secundùm Christum in aqua nascuntur: ita in Quintilla monstrosissima, cui nec integrè quidem docendi ius erat, optimè nôrat pisciculos necare de aqua auferens*, hoc est denegans illis baptisma. S. Epiphanius lib. 3. hæres. 79. quæ est Collyridianorum, vbi prohibitum asserit mulieribus sacrificare: *Si mulieribus*, inquit, *præceptum esset sacrificare Deo, aut regulare quicquam operari in Ecclesia, oportebat magis Mariam ipsam sacrificium perficere in nouo testamento, quæ digna facta est suscipere in propriis sinibus vniuersorum Regem, Deum cælestem, filium Dei: cuius vterus templum factum est ac domicilium, ad Domini in carne dispensationem, per Dei benignitatem, & admirandum mysterium præparatus est. At non complacuit.* SED NEQVE BAPTISMA DARE *concreditum est, alioqui potuisset Christus ab ipsa baptizari, potiùs quàm à Ioanne.* Et hæres. 42. conqueritur de Marcione hæresiarcha, *Dat etiam mulieribus permissionem vt baptismum dent:* Quem errorem etiam Marcionis sectatoribus tribuit S. Ioannes Damascenus in suo de hæresibus libro. Accedit Carthaginensis Concilij canon 100. allegatus à Gratiano de Consec. dist. 3. his verbis, *Mulier baptizare non præsumat.*

Sed nihilominùs asserendum est, mulieres in illo casu necessitatis vrgentissimæ, non solùm validè, sed etiam licitè baptizare posse, sic enim definitum fuit ab Eugenio IV. in Oecumenico Concilio Florentino, in sæpiùs iam memorata ad Armenos instructione, vbi sic decernit de baptismo, *Minister huius Sacramenti est Sacerdos, cui ex offi-*

cio competit baptizare: in casu autem necessitatis non solùm Sacerdos vel Diaconus, sed etiam laicus & MVLIER, imò etiam paganus & hæreticus baptizare potest, dummodò formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

Sanè axiomà est Christianum, circumcisionem fuisse signum & figuram baptismi: atqui circumcisio conferri poterat à mulieribus, vt patet exemplo Sephoræ, quæ laudabiliter filium suum circumcîdit, Exod. 4. Ratio est, quia circumcisio quæ fuit Sacramentum legis naturæ, non autem legis scriptæ, non habebat ministrum determinatum, cuius designatio alium excluderet, vt notat Abulensis super Iosue, ad cap. 5. Et licèt vt plurimùm à Sacerdotibus administraretur, tamen vbi non aderant, à laicis, & mulieribus conferri poterat, vt reipsa factum, per viros etiam incircumcisos elicitur ex Genes. 34. Et per mulieres, tam ex facto Sephoræ, suprà memorato, quàm ex eo quod refertur 1. Machab. 1. vbi legimus à multis matribus filios circumcisos fuisse; *Mulieres quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur, secundùm iussum regis Antiochi.* v. 63. Proinde martyrij laureâ propter hoc pietatis officium, à Deo honorari meruerunt. Celebrísque est ex ritu Hebræorum opinio; matres potiùs quàm patres filios circumcidisse, quoniam cùm natura piæ, & animo sint teneriores, quo blandiùs & mitiùs poterant, administrabant, resecantes tantillam particulam, quantula satis esset ad ritus & legis satisfactionem. Quo ex more Catholici quidam Auctores asserunt Christum Dominum non à Ioseph, neque à Simeone, vt pictores fabulosè repræsentant, sed à propria matre Virgine beatissima fuisse circumcisum: quod ex sancto Hieronymo eliciunt in paruo opusculo, quod tom. 4. eius operum extat, imò ex S. Bernardo, qui scribit in sermone de Circumcisione Domini, Virginem eius Genitricem hoc functam fuisse officio: ait enim, *Virgo Christum genuit, lactauit, & octaua die circumcidit.* Nec est quòd quis excipiat tenerioris fuisse animi erga vnigenitum suum benignissimam Virginem, quàm vt guttulam sanguinis eius vlla vi, (vt sine vi fieri nequit) effunderet: stetit enim impauida ante eius crucem, & eum pro mundi salute immolatum, quantum in se erat obtulit Deo patri, morienti ex obedientia filio suo consentiens: vnde euasit suorum viscerum immolatrix, magis quàm Abraham qui fide tantùm immolauit filium suum Isaac, non re ipsa sacrificauit. At fortior Virgo astitit filio suo in cruce morienti, & eius obedientiam, adæquata conformitate ad præceptum Dei patris, suo assensu obsignauit. Sic respexit ad legem, diuinúmque beneplacitum, filium suum circumcidens, proinde maternam animi teneritudinem excelso compressit animo, & filij sese legi vltrò subiicientis, quo Patri placeret & eum nobis placaret, sese voluntati consentientem exhibuit, à quo nunquam in re vel minima dissensit.

Hac igitur ex inductione liquet, fas fuisse mulieribus filios suos circumcidere, proindéque ministerium explere circumcisionis. Cùm itaque circumcisio fuerit figura baptismi, & necesse sit figuram cum re

figurata conuenire: hinc colligere rationi consentaneum est, mulieres prorsus à ministerio baptismi non excludi, sed aliquando scilicet vbi vrget necessitas, & neque Sacerdotes, neque Clerici, imò nec laici fideles præsentes sunt, illius explere posse ministerium: quin si abessent viri Christiani, adessent tantùm Iudæi, vel Sarraceni, aut quilibet alij infideles, his præferendas esse mulieres Christianas non dubito: tum quòd sexu non obstante persona quæuis baptizata dignior est alia quauis non baptizata; tum quòd mulier Christiana magis perita est ritus baptismi, formæque & materiæ legitimæ obseruandæ secundùm Ecclesiæ intentionem, capacior & studiosior præsumenda est, quàm quilibet infidelis, qui hostis fidei est quandiu in infidelitate perdurat, nec seruus Dei & Ecclesiæ esse potest filius, priùs quàm fidem discat & profiteatur, baptismúmque in voto, vel reipsa suscipiat.

His præmissis, ad loca Patrum indicata facile est respondere, videlicet intelligenda esse de munere ordinario, vel ministerio publico & solenni, vel extra casum necessitatis. Nec enim in dubium reuocari potest, quin Eugenius IV. Pontifex & Patres Concilij Florentini, qui ei assistebant in hoc generali Ecclesiæ consessu, illas Patrum sententias cognouerint & æqua lance perpenderint, proinde sic intelligendas censuerint, vt non obesse crediderint suæ definitioni, cui facem prætulerat Vrbanus II. in responsali Epistola ad Vitalem Brixiensem Presbyterum, ex qua excerptus est can. 4. causæ 30. q. 3. Qui sic habet, *Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur respondendum, vt & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit.* Cæterùm Concilium IV. Carthaginense, c. 99. vel 100. non absolutè prohibet mulieri baptizare, sed in conuentu, hoc est in Ecclesia, qua cum restrictione refertur idem canon de Consec. dist. 4. Can. *Mulier*, qui est huius distinctionis n. 20.

CAPVT IX.

De Hæreticis Baptismum ministrantibus.

REBAPTIZANTES in Africa (ait Card. Bellarminus part. 2. Chronologiæ sub annum 239.) Agrippino qui S. Cyprianum in Episcopatu Carthaginensi præcessit, auctore exorti sunt: docuerunt baptizatos ab hæreticis, iterum esse in Ecclesia baptizandos, & quamuis Agrippinus & S. Cyprianus appellari non possint hæretici, cùm Ecclesiæ communem nunquam reliquerint vnionem; tamen posteri eorum Donatistæ, qui pertinaciter anabaptismum defenderunt, meritò hæretici habiti sunt, vide S. Augustinum lib. de baptismo. Sed graphicè rem gestam, nec minùs nitidè quàm breuiter explicat S. Vincentius Lirinensis, qui decennio post S. Augustini obitum claruit in Gallia, insigni sapientiæ Christianæ splendore, in aureo illo li-

Commonitorio 1. c. 9. to. 4. Biblioth. SS. PP. col. 59. edit. postrema Paris.

bro, nunquam satis laudato, quem scripsit aduersus profanas vocum nouitates, sic enim ait: *Quondam venerabilis memoriæ Agrippinus Carthaginensis Episcopus, primus omnium mortalium contra diuinum canonem, contra vniuersalis Ecclesiæ regulam, contra consensum omnium Sacerdotum, contra morem atque instituta maiorum, rebaptizandum censebat. Quæ præsumptio tantùm mali inuexit, vt non solùm hæreticis omnibus formam sacrilegij, sed etiam quibusdam Catholicis occasionem præbuerit erroris. Cùm ergo vndique ad nouitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes quaquauersum Sacerdotes pro suo quisque studio reniterentur; tunc beatæ memoriæ Papa Stephanus, Apostolicæ Sedis Antistes, cum cæteris quidem collegis suis, sed tamen præ cæteris restitit, dignum vt opinor existimans, si reliquos omnes tantùm fidei deuotione vinceret, quantùm loci auctoritate superabat. Denique in Epistola quæ tunc in Africam missa est, his verbis sanxit: nihil innouandum, nisi quod traditum est; intelligebat enim vir sanctus & prudens, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi vt omnia quæ fide à Patribus suscepta forent, eadem fide filiis consignarentur, nósque religionem non qua vellemus ducere, sed potiùs qua illa duceret, nos sequi oportere, idque esse proprium Christianæ modestiæ & grauitatis, non sua posteris traducere, sed à maioribus accepta seruare. Quis ergo tunc vniuersi negotij exitus? quis vtique nisi vsitatus & solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa nouitas.* Hæc Auctor ille in Ecclesia semper laudatissimus. Paulopòst eadem in Africa floruit sanctus Fulgentius Episcopus Ruspensis qui in libro *de fide ad Petrum*, cùm iam res esset extra controuersiam posita, axioma istud iam vbique receptum, posterorum memoriæ inuiolabiliter tenendum consignauit parte 1. cap. 3. *Firmissimè tene & nullatenùs dubites, Sacramentum baptismatis non solùm extra Ecclesiam Catholicam prodesse non posse, imò sicut intra Ecclesiam rectè credentibus per sanctum Baptisma conferri salutem, sic extra Ecclesiam baptizatis, nisi ad Ecclesiam redierint, eodem baptismo accumulari perniciem* &c. Hauserat istam sententiam ex scitis sancti Augustini, cuius doctrinæ tenacissimus erat, lib. 2. de baptismo c. 7. *Baptismus datus in hæresi vel schismate curat, cùm ad vnitatem Ecclesiæ peruenitur, non tamen iteratur.* Hinc oraculum Leonis Magni ad synonymum suum Rauennatensem Episcopum c. 2. *Erga baptizatum ab hæreticis nullatenùs Sacramentum regenerationis iteretur, sed hoc tantùm quod defuit, conferatur, vt per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur.* Magno suo decessori, Magnus subscribit Gregorius, lib. 9. Registri, epistola 61. quæ scripta est ad Quirinum Episcopum & Episcopos Hiberniæ his verbis: *Ab antiqua Patrum traditione didicimus, vt quilibet qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cùm ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut vnctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ reuocentur. Vnde Arrianos per impositionem manus, Occidens; per vnctionem verò sancti chrismatis, ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Oriens reformat &c. Hi verò hæretici qui in Trinitatis nomine minimè baptizantur, sicuti sunt Bonosiaci & Cataphrygæ, quia & illi Christum Dominum non credunt, & isti Spiritum sanctum peruerso sensu esse quendam purum hominem Montanum credunt, quorum similes multi sunt alij, cùm ad sanctam Ecclesiam veniunt,*

veniunt, baptizantur, quia baptisma non fuit quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine, minimè perceperunt. Nec potest hoc ipsum baptisma dici iteratum, quod sicut dictum est in Trinitatis nomine non erat datum. Idem statuit Concilium III. Constantinopolitanum dictum Quini-sextum, c. 95. Moguntinum IV. c. 5. Wormatiense, c. 5. apud Burchardum lib. 4. Decretorum cap. 40. Tandem Concilium generale Florentinum ex Græcis & Latinis congregatum, ore Eugenij IV. in instructione ad Armenos; denique Concilium quoque Oecumenicum Tridentinum, his verbis, sess. 6. c. de baptismo: *Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum, anathema sit.* Ratio fundamentalis huius dogmatis est, quia in baptismo nec fides, nec probitas requiritur ministri, de Christo enim rectè dicit Ioannes, *Iste est qui baptizat in Spiritu sancto;* sed satis est, si qui ministrat, vsum habeat rationis, linguæ, & manuum, vt possit cum recta intentione ad diuinam voluntatem conformata, & Ecclesiæ intentioni adæquata verba proferre, & aquam spargere, seu effundere. *Ioan. 1. 33.*

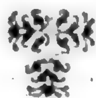
Legisse me ab aliquot annis memini Epistolam MSC. P. Vireti ad Ioannem Caluinum, iam Geneuam (quam corruperat in fide) occupantem, qua se mirari nonnihil significat*, cur Caluinus ipse (quem vt discessionis ab Ecclesia Romana primarium post Lutherum auctorem, & iam inter Nouatores antesignanum suspiciebat) postquam nouam religionem instituisset, ipsius Romanæ Ecclesiæ non solùm abrogatis ritibus, sed & nonnullis fidei dogmatibus abnegatis: nihilominus baptismum concederet passim verum in ea administrari, nec auulsos ab eius sinu & gremio fideles rebaptizaret: sibi enim videri, vel baptisma Romanæ Ecclesiæ reiiciendum esse, vel recedendum ab illo Caluini principio, quòd Papa sit Antichristus. Qui sanè Antichristus esse non poterat, cùm traderet baptismum in nomine sanctissimæ Trinitatis, seruata forma & adhibita materia legitima, cum recta intentione faciendi in huius Sacramenti dispensatione, quod Christus Dominus suis Apostolis præceperat. Respondit Caluinus se valde fuisse propensum in eam sententiam, qua baptismus Romanæ Ecclesiæ reiiceretur, & hinc ad se accedentes rebaptizarentur: verùm fuisse ab hac cogitatione obtentu ingentis incommodi deterritum, siquidem formidâsse, ne sibi, sociísque, qui in Romana Ecclesia baptizati fuerant obiiceretur, si verè baptizati non essent, ius reformandi religionem & populum congregandi, pastorésque committendi, ipsis nullum suppetere; atque ideo nihil magis ad se Ecclesiæ reformandæ, prædicandíque, ac Sacramenta ministrandi officium pertinere, quàm ad Iudæos, vel Turcas, alióſque infideles; abstinuisse igitur ab hoc cogitatu, neque lapidem mouisse, quem super se & socios timebat non sine clade magna ruiturum. * Nota

CAPVT X.

De Baptiſmo collato ab infidelibus, cum recta intentione, ſeruata forma, & materia legitima adhibita.

VLTÆ Pontificum auctoritates ac Patrum ſententiæ ſparſim relatæ ſunt, de conſec. diſt. 4. quibus (vt apparet) baptiſmus miniſtrari ab infidelibus prohibetur, & ſi fortè confertur iterari debere decernitur. Hos canones, quibus alij ibidem plerique videntur obſeruari, cum oppoſitis vel conciliat, vel more Scholaſtico, diſtinctione paſſim adhibita, vel explicatione commoda reſoluit Vaſquez in 3. part. S. Thomæ diſp. 147 q. 67 a. 5. c. 2. quam ne crambem recoquere videar, his iterum excutiendis, explicandis aut conciliandis non immorabor. At vt breuiter ac nitidè dicam, monitum lectorem velim, quæſtionem difficilem fuiſſe viſam S. Auguſtino, qui lib. 2. contra Parmenianum, c. 13. dubio propoſito *an non baptizatus poßit baptizare?* candidè dicit *ſe non audere rem hanc determinare, cùm in nullo generali Concilio res fuiſſet eò vſque definita.* idémque repetit lib. 7. de bapt. c. 53. Sed denique factum eſt, quod beatus Auguſtinus cupiebat, ſcilicet in Concilio Oecumenico Florentino, ex Eccleſia tam Orientali quàm Occidentali congregato, vbi in inſtructione fidei Armenis tradita, de baptiſmo regula hæc ſtatuitur, *Miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos, cui ex officio competit baptizare; in caſu autem neceßitatis non ſolùm Sacerdos vel Diaconus, ſed etiam laicus & mulier; imò etiam paganus & hæreticus baptizare poteſt, dummodò formam ſeruet Eccleſiæ, & facere intendat quod facit Eccleſia.* Res igitur in dubium nunc ampliùs non vertitur; ſed cautè eſt attendendum, qua cum conditione id illa inſtructio definiat: ſapienter enim Pontifex & Concilium appoſuerunt hanc clauſulam ſuo decreto, *Dummodò* (paganus &c.) *formam ſeruet Eccleſiæ, & facere intendat quod facit Eccleſia.* Quod vt rarò contingit, ſecuriùs eſſe puto, baptizatum hoc modo, iterum, ſed ſub conditione baptizare: cùm vix infidelis quiſpiam inueniri poſſit qui formam calleat baptiſmi legitimam, & cogitet de intentione Eccleſiæ, quam vel odit, vel ignorat. Quæ cauſa fuit, propter quam iam olim Gregorius II. in epiſt. 2. ad Bonifacium *iuſſerit rebaptizari à paganis baptizatos: Quos à paganis*, inquit, *baptizatos aſſeruiſti, ſi ita habetur, vt denuò baptizes in nomine Trinitatis mandamus:* & refertur can. *Quos à paganis* de Conſecrat. diſt. 4.

CAPVT XI.

De intentione Ministri.

LICET verba Sacramentorum habeant in se virtutem operatiuam ex Christi institutione, virtus tamen illa non operatur nisi dependenter à ministro. Tunc enim solùm verba illa virtutem habent, dum coniunguntur cum virtute eorum applicationis, quæ est in ministro; etenim ministri Sacramentorum, sunt instrumenta Dei, sed instrumenta animata & ratione vtentia: nec enim agit Deus cum homine, vel per hominem, quasi faber cum malleo, sed cum creatura rationali & libera, quæ quod agit, iudicio & voluntate operatur, iuxta illud Matth. 24. *Quis est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* vbi fidelitas & prudentia indicant, talem esse hunc seruum, vt in eius arbitrio sit facere, vel non facere, prout expedire iudicauerit. Sanè cùm Christus ait Apostolis suis, *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*, voluit esse in eorum arbitrio peccata remittere vel retinere.

Accedit quòd sicut in Sacramentis est materia determinata, quam aliâ commutare non licet, ita & forma quæ constat in verbis, debet determinari & restringi ad certum significatum, sine qua determinatione, forma esset vaga & non stabilis, posset enim ad significationes diuersas pro vtentium arbitrio, atque ad varios actus extendi, v. g. *Ego te baptizo, seu abluo, & tingo aquâ*, sumi potest non pro actione Sacramentali, sed naturali, qua quis lauat sordes corporis, aut infirmum refrigerat balneo. At ista indifferentia formæ restringi non potest ad sacrum lauacrum, nisi ex intentione ministri, qui illa verba profert & applicat ad vsum actûs Sacramentalis, secundùm præscriptam institutionem à Domino. Præclarè descripsit in actis Apostol. S. Lucas, legitimum modum tam administrandi, quàm suscipiendi baptismi, quando adultis confertur, vbi agit de Eunucho quem baptizauit Philippus Diaconus: *Ait Eunuchus, Ecce aqua quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait, Credo filium Dei esse Iesum Christum &c. Et descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum.* Vbi palam est vtrimque concurrisse intentionem tam Philippi baptizantis, quàm Eunuchi baptismum suscipientis. Porro sicut renitente suscipiente, quamuis minister fundat aquam super caput eius, & verba proferat à Christo determinata, cum actuali vel virtuali intentione faciendi, quod fieri ab eo qui hoc Sacramentum dispensat, Christus præcepit: nihil tamen verba hæc efficaciæ habent, quia suscipiens ponit obicem, & non solùm non credit, sed baptizari repugnat; sic qui mimicè baptizat, & vt psittacus, verba profert sine vlla intentione actuali vel virtuali, efficiendi quod Christus præscripsit, & eius Ecclesia intendit, nihil prorsus effi-

Act. 8. 36. &c.

cit quoad rem, etsi quoad speciem, quæ sunt Sacramenti extrinseca operetur; vel etiam quamuis dissimulet corde & mente id agere, quod ore & verbo significat, & manibus exequitur.

Theologi copiosè de triplici intentione tractant, videlicet actuali & virtuali, quas solas legitimas esse volunt ad verum & validum Sacramenti ministerium: & de habituali (vt esse potest in homine dormiente, qui loquitur, vel agit ex habitu infuso vel acquisito) quam postremam non sufficere vnanimiter docent. Haud necessarium verò censui de his quæ nimis trita sunt, & peruia in libris, plures paginas operis huius (quæ vix satis esse possent) opplere. Vnum est monitum quod hîc præterire nequeo, alta mente semper à ministro baptismi reuoluendum *: multum esse discriminis inter baptismum & cætera Sacramenta quoad intentionem ministri; si enim in Eucharistia Sacerdos malus intentionem consecrandi actualem vel virtualem non adhiberet, (vel, quod peius est, contrariam haberet) hoc tantum incommodi, quoad adorantes sequeretur, quòd signum sine re apprehenderent; veruntamen excusarentur ex recta intentione adorandi tantùm sub hoc signo verum Christi corpus, quod vi consecrationis præsens esse sub illis speciebus, consecrationem bona fide supponendo, crederent: suscipientes verò etsi suo desiderio sumendi, scilicet verum Christi corpus frustrarentur, deuotæ tamen mentis côram Deo merito non carerent. In pœnitentiæ autem Sacramento quamuis malus quoque Sacerdos dicendo, *Ego te absoluo*, reipsa absoluere à peccatis non vellet, pœnitens vi clauium non esset absolutus: tamen virtute contritionis suppleri posset inuoluntarius à parte pœnitentis iste defectus, quia & ipsi rectè confitenti incognitus. Verùm in Sacramento baptismi secus est, qui licèt in adultis per baptismum flaminis in aliquo casu suppleri possit, nequit tamen sic suppleri in paruulis; qui sic perirent vitio non suo, sed neglectu, aut prauitate ministri. Quàm maximè igitur pius Minister studere debet, seriæ intentioni huic Sacramento conferendo, adhibendæ, ne reus fiat perditionis animarum, quarum hac in re, salus æterna ab eius ope & cura, tanquam ab instrumento animato & rationali dependet.

* Nota

CAPVT XII.

De ieiunio olim à sacris Ecclesiæ Ministris, baptismum conferentibus, obseruato: & sobrietate ab iis qui etiamnum illum administrant, studiosè colenda.

MIRI sunt Baptismi, & diuini planè effectus: vt quòd animam quam abluit ab omni sorde peccati, pulchram efficiat & Deo dilectam, splendentem diuinis charismatibus; quòd eam obsignet Christi sigillo & imagine, quòd faciat eam hæredem Dei, quòd aperiat ei regnum cœlorum. Theologi pressiùs docent, baptismi tres proprios & principales esse effectus. 1. Tollit reipsa omnem cul-

Vide S. Greg. Naz. orat. in S. Lauacrum. Et S. Chrysostomus hom. 1. ad Neophytos.

pam & pœnam. 2. confert gratiam ex opere operato, & dona diuina quibus verè homo iustificatur. 3. imprimit characterem indelebilem, ob quem reiterari non potest.

Propter hos tam sublimes & salutares effectus baptismi Sacramentum semper in Ecclesia summa in veneratione fuit, etiamnúmque habetur; nec immeritò. Baptismus est enim ianua vitæ & fons salutis, opus perfectissimum sanctissimæ Trinitatis, signaculum per quod oues Christi esse incipimus, character primæ gratiæ, sine quo animæ saluari non possunt, ineffabilium Christi donorum primarium munus, sigillum fidei, præcipua pars spiritus, salutis radix, & vitæ æternæ principium. Eapropter iam olim in vsu fuit, vt à ieiunis ministris in Ecclesia traderetur (& hora 9. qua Christus in cruce expirauit, & ex latere percusso aquam cum sanguine profudit) sicut legimus in veteri Concilio Paris. lib. 1. c. 33. & ex Concil. Meldensi apud Gratianum de Consec. dist. 5. Quod tamen cùm difficile videretur, propter Christianæ plebis multitudinem, & paruulorum periclitantium instantem necessitatem, visum est saltem vsum hunc seueriorem hoc pacto temperandum, vt nonnisi à sobriis Sacerdotibus eius dispensatio fieret. qua de re insignem edidit canonem, II. Synodus Moguntina c. 16. hac verborum serie: *Vt tanto mysterio debita omninò reuerentia exhibeatur, Parochos & Ecclesiarum Ministros sedulò monemus, vt manè intra officia diuina, aut mox post ea peracta, cum multa sobrietate, & accurata deuotione baptismum administrent; commessationes verò & parùm sobria conuiuia, quæ quibusdam in locis post baptismum fiunt, per ciuiles Magistratus inhiberi, aut saltem ad moderationem Christianis dignam reduci volumus.* Ad cuius disciplinæ imitationem S. Carolus Borromæus in III. Concilio Mediolanensi, Decreto 13. conuiuio solenni quod nonnulli post filiorum baptismum opiparè exhibere solebant, animarum curatoribus interesse prohibuit.

Elogia baptismi ex SS. Patribus collecta.

CAPVT XIII.

De linitione Chrismatis in vertice Baptismi candidatorum seu infantium, seu adultorum, à Presbytero facienda.

LIA hæc est ab vnctione quæ fit paulò ante ipsum baptismum, ex oleo oliuæ benedicto ab Episcopo solenni ritu, quod dicitur oleum Catechumenorum: quia eo Catechumeni à Presbytero quoque in pectore & inter scapulas vngi solent post exorcismos, post Satanæ & operum eius abrenunciationem, ac sinceræ fidei professionem. Ab ipso enim Apostolorum tempore distinctam fuisse hanc vnctionem, ab ea quæ mox post collatum baptismum fit à Sacerdote, ex chrismate in vertice recèns baptizati; testis est S. Clemens lib. 3. Constit. Apostol. c. 13. his verbis: *Baptismus datur*

in mortem filij, aqua adhibetur pro sepultura, oleum pro Spiritu sancto, sigillum crucis pro cruce, chrisma confirmatio confessionis est. Et lib. 7. c. 23. ex Apostolica theoria sic sacrum Mystam instruit: *Vnges eum* (Catechumenum videlicet) *priùs oleo sancto, deinde baptizabis, postremò signabis vnguento chrismatis, vt sit oleum vnctionis participatio spiritus, aqua symbolum mortis, vnguentum chrismatis, sigillum pactionum.* Idem fermè tradit sanctus Dionysius lib. de Hierarch. Eccles. c. 2. Idem & Iustinus Martyr in lib. Resp. ad Quæstiones &c. Tertull. lib. de resurrect. carnis c. 8. sanctus Basilius lib. de Spiritu sancto c. 27. S. Ambros. lib. 1. de Sacram. c. 2. S. Aug. tract. 44. in Ioannem. Theophilus Antiochenus lib. 1. ad Autolycum, & prisci Rituales auctores, tom. 10. Biblioth. SS. PP. quæ strictim notata sufficiunt, quoad vnctionem illam primam, quæ fit ante baptismum. Sed accuratiùs hîc mihi incumbit disserere de vnctione illa, quæ fit ex chrismate mox ac Sacerdos baptismum paruulis vel adultis ministrauit.

Et imprimis diligenter distinguenda est illa vnctio ab ea, quæ in confirmatione confertur: tametsi enim vtraque ex eodem fiat liquore, scilicet ex chrismate, confecto, vt notum est, ex oleo oliuæ & balsamo, quo odoriferum & fragrans redditur mysticum hoc vnguentum, ab Episcopo solenni ritu quotannis consecratum Feriâ v. in Cœna Domini: tamen baptismalis chrismatio à Presbytero peragitur; altera autem in confirmatione ab Episcopo confertur. hæc Sacramentum est, illa verò quid Sacramentale tantùm, & appendix baptismi. Distinctè de vtraque Damasus in lib. Pontif. seu potiùs Anastasius his verbis meminit in vita sancti Siluestri: *Constituit chrisma ab Episcopo confici: & priuilegium Episcopis dedit, vt baptizatum consignarent &c. Hic & hoc constituit vt baptizatum liniret Presbyter chrismate leuatum de aqua, propter occasionem transitus mortis.* Quæ tamen verba benigna interpretatione indigent, nec enim S. Siluester Episcopis priuilegium dedit vt baptizatos consignarent, cùm hoc eis ius competat ex Dominica institutione, Apostolica traditione ab initio defluenti obsignata: Quam videre est à Cardinale Bellarmino accuratè descriptam, lib. vnico de Sacram. confirmationis c. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. Sed S. Siluester dedit priuilegium Presbyteris, vt leuatos de aqua, id est recèns baptizatos chrismate sacro linirent. Hoc eius institutum patet ex Ritualium veterum Scriptorum venerandæ antiquitatis monimentis authenticis innixorum, exploratis testimoniis; siquidem Amalarius Fortunatus Archiepiscopus Treuirensis, lib. 1. de Eccl. off. c. 27. hoc ipsum decretum B. Siluestri sic obseruat: *In gestis Pontificalibus legitur, Siluester Papa instituit vt à Presbytero vngeretur Neophytus in cerebro &c.* Et paulò infrà, *Si quis sine isto chrismate migrauerit de sæculo, periculosum iter accipit; Hoc præuidens Siluester Papa quantum potuit subuenit, & propter absentiam Episcopi, necessitate addidit, vt à Presbytero vngerentur.* Rabanus Maurus ex Abbate Fuldensi Archiepiscopus Moguntinus lib. 1. de instit. Clericor. c. 28. idem insinuat, ait enim: *Legimus & in gestis Patrum, quòd Siluester Papa in Romana Ecclesia constituerit, vt sicut potestas & priuilegium*

apud solum Episcopum constat, quod sacrum chrisma ipse conficiat, & baptizatum per manus impositionem cum ipso chrismate consignet, propter hæreticam suasionem, ita Presbyter eodem chrismate liniat baptizatum leuatum ex aqua propter occasionem transitus mortis. Walfridus Strabo Abbas Augiensis, in lib. de reb. Eccles. c. 26. hoc ipsum commemorat dicens, *Testantur decreta Innocentij Papæ, & statuta Siluestri, quia & ipse instituit vt Presbyter baptizatum chrismate liniat, propter occasionem transitus mortis.* Rupertus Tuitiensis Abbas lib. 5. de diuinis off. c. 16. eodem tramite incedens ait: *Legitur autem in gestis Pontificalibus quòd Siluester Papa constituit, vt baptizatum Presbyter liniat chrismate, leuatum de aqua, propter occasiones transitus mortis, ne propter absentiam Episcopi & difficultatem eum consequendi, sine manus impositione baptizati migrent.* Hæc Rupertus, qui tamen non satis aptè linitionem illam baptizati in vertice, manus impositionem appellat: quo nomine Patres Sacramentum confirmationis, quod solus Episcopus confert, designare solent: longè enim esse diuersam hanc vnctionem chrismatis in vertice baptizati quæ fit à Presbytero, ab ea quæ fit ab Episcopo in fronte extra baptismum, res est quàm certissima, & ab Innocentio I. epist. 1. ad Decentium expressis verbis declarata: sic enim ait c. 3. illius suæ epistolæ: *Presbyteris chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis cùm tradunt Spiritum sanctum.* De vnctione hac in vertice extat eximium B. Ambrosij testimonium lib. 3. de Sacram. c. 7. vbi ait: *Ecce mersisti, venisti ad Sacerdotem, tibi dixit: Deus pater omnipotens qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.* Et lib. eodem c. 1. *Accipis autem mysterium, hoc est vnguentum, super caput, quia sensus sapientis in capite eius.*

Irrepsit mos vt Presbyter, non pollice aut indice, hoc signaculum super caput baptizati, sed aliquo adhibito instrumento efformet; sic enim in quodam nouo Rituali legitur præscriptum in ordine baptismi paruulorum: *Hìc Sacerdos chrismate vngat infantem cum baculo in vertice capitis in modum crucis dicens, Oremus: Deus omnipotens &c.* At non cum baculo sed proprio pollice facere debet Presbyter eiusmodi chrismationem, sic enim legimus in sancti Gregorij libro Sacramentorum, *Vt autem surrexerit à fonte, ille qui eum suscipit offerat eum vni Presbytero, qui faciat signum crucis de chrismate cum pollice in vertice eius dicens, Deus omnipotens pater Domini nostri Iesu Christi qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te liniat chrismate salutis in vitam æternam.* Idem expressum reperi in veteri Ordine Romano, in ordine Sabbati sancti, vbi cùm agitur de baptismo puerorum & adultorum, sic habetur, *Ille verò Presbyter facit de chrismate crucem cum* POLLICE *in vertice eorum, ita dicendo, Deus omnipotens pater Domini nostri Iesu Christi &c.* Quem ritum etiamnum Romana Ecclesia in viuo vsu retinet, vt videre est in Romano Rituali, Pauli V. iussu edito in ordine baptismi paruulorum, vbi expleto baptismate regula hæc legitur, *Deinde intingit pollicem in sacro chrismate, & vngit infan-*

tem in summitate capitis in modum crucis dicens, Deus omnipotens &c.

Nec adiaphora videri debet hæc formula, siquidem Sacerdotis pollex instrumentum est viuum diuinæ potestatis & gratiæ, speciali vnctione ad vsus mysticos consecratum in Sacerdotali ordinatione: at baculi eiusmodi seu virgulæ argenteæ in vasculo chrismatis intinctæ nulla fit benedictio, nouóque more in hunc vsum vsurpatur, contra venerandæ antiquitatis auctoritatem, & huc vsque vigentem Romanæ Ecclesiæ, omnium matris & magistræ, consuetudinem.

Iam verò in quem finem vnctio hæc chrismalis, quæ mox sequitur baptismum, instituta fuerit, siquis scire aueat, occurrit responsurus huic sciscitationi Theodulphus Episcopus Aurelianensis, qui sub Ludouico Pio Imperatore claruit, in lib. MSS. *de ordine baptismi*, c. 15. vbi ait, *Baptizatorum itaque capita chrismate liniantur, vt in regno & Sacerdotio Ecclesiæ delibuti, & Christiani nominis prærogatiuam accipiant, & eius membra qui eos redemit & eorum caput est, effici valeant.*

Quod autem à chrismate defluat venerabile Christiani vocabulum præclarè docet sanctus Augustinus tract. 33. in Ioannem ad c. 8. super illa verba, *Perrexit Iesus in montem Oliueti, & diluculò iterum venit in templum:* quæ sic edisserit: *Iesus perrexit in montem Oliueti, in montem vnguenti, in montem chrismatis, vbi enim decebat docere Christum, nisi in monte Oliueti? Christi enim nomen à chrismate dictum est. Chrisma enim Græcè, Latinè vnctio nominatur, ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.*

Ioan. 8. 1.

Vngi verò ad regnum spirituale chrismate sacro fideles, Prudentius 1°. in Symmachum libro, hoc versu insinuat,

Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde sacrum referat regali chrismate signum.

Et in Psychomachia rursus *regale* vocat,

Vnguentum regale datum est, & chrisma perenne.

S. Augustinus lib. 1. de consensu Euangelistarum, c. 1. hoc mystico vnguento significari simul edocet regnum & Sacerdotium, vnde Christiani nomen & decus oritur. In Ordine Romano, chrisma quo ab Episcopo fideles dum confirmantur, inunguntur, *Chrisma dicitur principale*, non quòd si materiam respicias, aliud sit ab eo quo Presbyter statim à baptismo linit Neophyti verticem, sed quòd vnctio illa quæ fit ab Episcopo cum crucis signaculo, sit ipsum Sacramentum confirmationis, à baptismo distinctum, per quod Spiritus sanctus traditur & Christianus perficitur *, quæ fit autem à Presbytero, sit appendix baptismi, & non quidem Sacramentum, sed quid duntaxat Sacramentale.

* Vide can. *vt Ieiunii* 6. de Consec. dist. 5. & ibi glos. *Christianus.*

At dices, vocatur à sancto Ambrosio vnctio illa mysterium, lib. 3. de Sacram. c. 1. *Accipis autem mysterium, hoc est vnguentum supra caput.* Ita quidem est, sed impropriè & adumbratiuè tantùm; sicut * enim panis benedictus qui fidelibus dari solet non communicantibus in Eucharistiæ vicem, non est corpus Christi, sed signum eius: *Quamuis non sit corpus Christi* (inquit sanctus Augustinus) *sanctum est tamen, & sanctius* quàm

* Nota.

lib. 2. de peccator. merit. & remiss. c. 26.

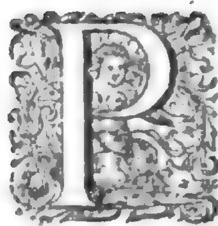
quàm cibi quibus alimur: sic vnctio illa quæ ex chrismate fit in vertice baptizati à Presbytero, non est quidem Sacramentum, sed signum & pignus quoddam Sacramenti confirmationis; nam si decretum sancti Siluestri exactiùs expendatur, vnctio illa Sacerdotalis relationem habet ad Episcopalem, & vicem eius quodammodo supplet; quid enim illa verba libri Pontificalis Damasi sibi volunt, *Hic & hoc constituit vt baptizatum liniret Presbyter chrismate leuatum de aqua, propter occasionem transitus mortis?* Nisi quòd absente Episcopo, cùm ita citò baptizatus sacro chrismate confirmari non possit, saltem à Presbytero eodem mystico vnguento liniatur, ne fortè si præmatura mors Neophytum arriperet, ille de hoc mundo excederet adhuc chrismate non inunctus. Hæc enim actio etsi actu non conferat confirmationis Sacramentum, voto tamen, à suscipiente hoc designat exoptari, & proinde non inaniter adhibetur, sed aliqualem desiderati Sacramenti effectum suscipienti impertit; si enim aspersio aquæ lustralis suscipienti proficit, quanto magis sacri chrismatis inunctio facta à Sacerdote ex Ecclesiæ mandato, ei prodesse potest?

Plura hìc agitari possent circa canonem 1. Arausicani Concilij insertum iuri sacro de Consec. dist. 5. can. *Nullus ministrorum,* & circa can. *Presbyteri,* eadem dist. n. 120. desumptum ex Greg. Magni scitis lib. 3. ep. 9. ad Ianuarium Caralitanum Episcopum: & circa can. *Peruenit* 1. dist. 95. ex dictis eiusdem B. Gregorij ad ipsum Ianuarium lib. 3. ep. 26. Sed quia res hæc est apud Theologos disceptatione celebris, nostráque ætate non sine ardore acrioris disputationis ventilata, ne sopitas iam ferè & extinctas eiusmodi controuersias iterum agitare, pruritu quodam altercandi, cuipiam fortè videar, lubens ab hac tabula manum amoueo*; ne chrisma, cœlestis columbæ virens ramusculus, pacísque & benedictionis symbolum, vertatur in contentionis pudendæ inter fratres, scilicet Catholicæ Ecclesiæ filios, infaustum argumentum.

* Eadem de causa impræsentiarũ lubens prætermisi quæstionem de Ministro confirmationis extraordinario. Quam tamen aliàs (si Deus vires & tempus concesserit) accuratiùs & congruentiori loco tractabo. videlicet in supplemento Panopliæ Episcopalis.

CAPVT XIV.

Paræresis ad Sacerdotem Baptismum ex officio ministrantem.

PRO Corollario autem huius libri, est quod officij sui hìc Sacerdos commoneatur, scilicet vt memor sit huius sententiæ sancti Cyrilli Hierosolymitani Episcopi Catechef. 2. Mystag. *Postquam ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est chrisma quod imaginem gerit illius quo vnctus est Christus; sed à quo vnctus nisi à Patre? iuxta illud Ioan. 10. 36. Quem Pater sanctificauit & misit in mundum.* Sacerdos igitur imprimendo signum crucis cum chrismate in vertice recèns baptizati, vt mysterium vnctionis Christi à Patre æterno hac sacra linitione repræsentat, sic Patris ipsius omnipotentis gerit vicem. Memor

sit igitur Sacerdos dignitatis suæ, qua viuum diuinæ Maiestatis instrumentum, & ipsius Dei omnipotentiæ organū sine vllis meritis suis (quibusnam enim meritis homo peccator tam admirabile donum & singulare beneficium potuit promereri) constitutus est. Agat igitur sicut decet *Dispensatorem multiformis gratiæ Dei & tanquam ex virtute quam administrat Deus.* Pulchrè hîc S. Ambrosius alloquens nuper baptizatum, *Ecce* (inquit) *mersisti? venisti ad Sacerdotem? Dixit tibi, Deus pater omnipotens qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.* Deus igitur in baptismo simul est creator, regenerator, & sanctificator, hæc autem omnia per Sacerdotem operatur, qui eius gratiæ minister est & omnipotentiæ organum. Porro vtitur Deus Sacerdote in regeneratione spirituali, quemadmodum patre & matre in generatione corporali, vnde fit quod Sacerdos baptizans contrahit cum baptizato primum cognationis spiritualis gradum, pater enim eius euadit spiritualis, vicissimque qui baptizatur eius efficitur filius; ex quo impletur quod Apostolus de patre æterno dicit, *A quo omnis paternitas nominatur, in cœlo & in terra.* Nec enim in terris sola est corporalis paternitas, siquidem alia est spiritualis quæ emanat ex baptismo, & contrahitur inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem, vt declarat Concilium Tridentinum sess. 24. de refor. Matrim. c. 2. Sanè cognatio spiritualis diuiditur inter paternitatem & filiationem, fraternitatem & sororitatem, sed se vlteriùs non extendit, *Gloss. 1. in summa 30. q. 3.* Fit autem pater spiritualis Sacerdos, eius quem baptizat, & ea paternitas à diuina procedit. Hinc Canonistæ docent, si laici vel inferiores Clerici in necessitate baptizent, cum baptizato nequaquam contrahere cognationem, neque cum parentibus eius, neque cum susceptoribus. At vbi Sacerdos baptismum ex officio administrat cognationem eiusmodi hinc oriri, qua Sacerdos ipse pater spiritualis efficitur illius quem baptizat, & cognationem contrahit cum parentibus eius. Defluit igitur illa paternitas à diuina, quia agit in hac regeneratione Sacerdos, vt Dei minister, & proprium eius gratiæ & potestatis instrumentum. Non igitur absque mysterio vetus mos ille, Mediolanensi in Ecclesia viguit*, vt Sacerdos baptismum ministraturus ad orientem solem spectaret, quo scilicet ritu innueret à fonte lucis & gratiæ se hanc regenerandi animas potestatem mutuari. Dicit sanctus Chrysostomus hom. 51. in Matth. ad c. 14 *homines baptizari non à Sacerdote, sed à Deo.* Et sanctus Augustinus tract. in Ioan. *Baptizandi,* inquit, *potestatem sibi Dominus tenuit, seruis ministerium dedit.* Et verò vt creatio hominis, sic & reparatio opus est Dei: quamobrem scitè ait sanctus Augustinus contra Pelagianos, *Baptismum esse opus sanctissimæ Trinitatis:* Diuinæ enim omnipotentiæ & sapientiæ ac bonitatis opus est, cuius cùm Sacerdos sit administer, ideò rectè ab Hilario Papa dicitur *aßumi in diuinæ Trinitatis adiumentum;* Nec sanè insolenti vocabulo, Vas enim electionis ait 1. Cor 3. 9. *Dei adiutores sumus.* Ad quæ diuini sui magistri verba aciem mentis conuertens sanctus Dionysius,

Ephes. 3.15.

* *Beroldus in Caremon. MSC.*

Ingens hæc, inquit, *Angelica, imò diuina est dignitas, Dei cooperatorem fieri in conuersione animarum, diuinámque in se operationem, in alios transfundere.* Cœlest. Hierarch. c. 3.

S. Ambrosius lib. 9. in Luc. sub ipso initio loquens de Sacerdotali potestate in remissione peccatorum; *Soluit* (inquit) *manus Apostolica: Tales actus, talis vita. Esto talis & tu vt possis ligatos soluere.* Idem de baptismi administratione dicere mihi liceat, se idoneum præstet Sacerdos primæ Dei gratiæ ministrum, aptúmque instrumentum ablutionis, iustificationis & sanctificationis animatum: * Interrogat Sacerdos baptizandum de fide, curet igitur quàm maximè viuam habere fidem, & vt monet Apostolus, sanum se in fide præbere. Exorcizat salem & aquam: animam priusquàm tam sancto officio incumbat, studiosè expurget ab omni inquinamento, mundúmque cor hoc obeundo ministerium afferat. Abigit dæmonem à Catechumeno, expellat priùs à seipso. Abrenunciare facit fidei candidatum Satanæ, & pompis, & operibus eius: memor sit ipse seriò huius abrenunciationis obseruandæ; & dum baptizat, sancti Gregorij documentum recogitet, *Cauendum esse Sacerdoti ne in hoc aquæ baptismali sit similis, quæ animam emundat & corpus abluit, móxque in piscinam defluit, & sic se sordibus miscet.* Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima consecretur: sic igitur hoc salutis ministerium Sacerdos exequatur, vt dum baptizat, suiipsius baptismi recordetur, studeátque aquæ quam fundit imitari puritatem, chrismatísque quo vngit baptizatum, bonum odorem verbis, actibus, & sanctis affectibus exhalare, vt cum Apostolo verè dicere possit: *Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt; aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam.*

* Nota perutile documentũ.

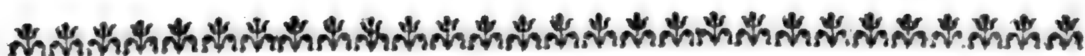
Tertull. de Coron. Mil.

2. Cor. 2. 15. 16.

FINIS

Lib. V. & postremi, secundæ partis Panopliæ Sacerdotalis.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

AVCTOR LECTORI.

APPENDICES *quæ sequuntur (pie ac erudite Lector) ad contextum libri primi secundæ partis huius Sacerdotalis apparatus (quô, de munere offerendi, seu de venerabili Missæ sacrificio, latè disserui) te hîc monendum arbitror, postliminiò reuocandas esse. Quæris cur hîc eas nunc annectam? cùm*, dicere non putabam *(vt aiunt)* esse non possit sapientis: *Breuiter ac ingenuè respondeo. Ne liber ille iam alioqui satis ex se copiosus, fieret prolixior: Et quòd opus ipsum, potiùs ministerium Sacerdotis, quàm sacrificij mysterium respiceret: huiuscemodi disputationis tractatum, me tunc de industria prætermisisse. Verùm subinde amici pij ac docti quidam me admonuerunt: non adhuc, vt* bouem lassum, *mihi hîc esse figendum pedem. quas enim prætericram disceptationes, eô loco non abs re desiderari posse, quo de obiecto subiectóque sacrificij, necessum mihi fuerat, cum recentioribus heterodoxis conflictari. Admoui igitur iam fatigatam manum, mentémque, nimio ex studiorum labore, & negotiorum onere depressam, huic conficiendo supplemento. Quod cùm amicis meis communicâssem, è vestigio persuaserunt, hîc non inane fore operæpretium ipsum subnectere. Parui monitoribus meis, non tantùm obsequij gratiâ (quod amicis debetur:) sed eo insuper quòd ab eis exigebatur, summo pietatis iure. Causabuntur aduersarij forsitan, me hanc descendisse in arenam coactum: videlicet tam virium defectu, quàm causæ ipsius diffidentiâ. Sed si tibi adlibitum fuerit examinare attentiùs, quæ vtrimque hac in lite rationum ac auctoritatum momenta proferuntur: qua ex parte stet veritas, non ita difficilè iudicabis. Ipsi verò aduersarij, quanto cum suo damno, quin & dedecore, Catholicæ veritati meridiano sole fulgentiori refragentur, ipsa teste conscientia (si qua tamen eis, postquam naufragauerunt à fide, superest) poterunt experiri. Nam vt aliquando sponte sua fateantur, vix mihi persuadere possum, nisi Deus pro singulari sua bonitate, votis meis aspiret.* Certè maior est Deus ipse corde nostro: *Siquidem (vt magnus Apostolus ad Ephesios scribit)* potest omnia facere, supra id quod petimus, & intelligimus.

1. Ioan. 3. 20.
Ephes. 3. 20.

APPENDIX PRIOR
DE CHRISTI INVOCATIONE, ET ADORATIONE,
Necnon totius diuinæ Trinitatis ſupremo cultu, in ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio.
Contra Petrum Molinæum, Miniſtrum Caluiniſtam.

ARTICVLVS I.

Horrendam eſſe Molinæi impoſturam, quòd Carthaginenſis III. Concilij Patres prohibuerint Can. 23. Chriſtum Dominum ad altare inuocari, ac etiam adorari.

SACRAMENTARII hæretici nihil grauiùs huc vſque tulerunt, quàm Chriſtum in Euchariſtia adorari. Quamobrem omnes artes adhibuerunt, viréſque exeruerunt, vt hanc adorationem funditus irent ſublatum. Et aſtutè quidem, nempe quòd facilè perſpicerent adorationem corporis Chriſti in Euchariſtia, veram & realem eius in hoc Sacramento præſentiam ſupponere. Inde Caluinus contra Weſphalium ſcribens, eius & cæterorum Lutheranorum effusè deridet inſaniam: qui veram Chriſti in Euchariſtia exiſtentiam confitentes, nihilominus adorandum hîc eſſe (vbi reuera eſt) abnuere non verentur. Quia autem Catholici ex Chriſti verbis expreſſis, & Patrum teſtimoniis, Conciliorum definitionibus, perpetuáque Eccleſiæ fide: hanc realem Chriſti in Euchariſtia præſentiam aſſerunt & tuentur; rurſúmque ex adoratione Euchariſtiæ (quæ perenni praxi in Eccleſia Catholica, ab initio huc vſque obſeruata eſt) miro omnium gentium conſenſu, realem Chriſti Domini in hoc Sacramento exiſtentiam, ineluctabili argumento confirmant: vt hanc formidabilem ſibi machinam hæretici, ſi non deiicerent ac euerterent; ſaltem vtcumque impeterent, fictili ſtructo in aduerſum ariete: eò audaciæ proruperunt, vt non eos puduerit aſſerere, priſcæ Eccleſiæ incognitum fuiſſe ritum illum adorationis Chriſti in Euchariſtia: húncque morem eſſe

nuperum Papæ & sequacium eius inuentum. Quam impudentem vafritiem Catholici Theologi neruosè & acriter (vt dignum erat) castigârunt, productis venerandæ antiquitatis plerisque testimoniis, quibus palam fieret ritum hunc adorationis, & ipsum dogma quo Christum adorandum hoc in Sacramento realiter existentem, fides Catholica profitetur, ab initio fuisse tantâ constantiâ custoditum.

Magnus Cardinalis Peronius, fidei Catholicæ vindex fortissimus, hæresisque Caluinianæ acerrimus profligator, cùm in præclaro opere de Eucharistia contra Mornæum, tum in Responsione ad Iacobum Regem Magnæ Britanniæ, dogma ipsum, ritúmque perennem adorationis Christi in hoc venerabili Sacramento, defendit: non solùm ex ipsis fidei principiis, Scripturæ sacræ auctoritatibus, rationibúsque Theologicis; at insuper summo antiquæ Ecclesiæ consensu, & sanctorum Patrum 1. 2. 3. 4. & 5. sæculi (nam aduersarij, posteriorum, concedunt) patentibus testimoniis propalato & confirmato. Pupugit acriter sectarios Ministros euidens illa demonstratio: sed nemo impotentiùs hanc tulit quàm Petrus Molinæus, sectæ Sacramentariæ hoc sæculo efferatior propugnator: qui ex Sophista Leidensi (vbi Logicam olim docuit & edidit) factus huius hæresis Antesignanus patronus; suo nomini ratus non minimam accessum iri gloriam, si tam inclyto Heroi (quantus fuit Cardinalis Peronius) sese antagonistam opponeret; contra eum singulare certamen, vt se ambiisse innueret, (etsi illo viuente vix mutire ausus fuerit) post eius luctuosum occasum, stylum ingenti cum animi acrimonia exeruit. opus enim tandem in lucem emisit inscriptum *Nouitas Papatus, seu Replicatio ad Responsionem serenissimi Jacobi Regis Magnæ Britanniæ;* cui texendo operi nouennium insumpsit ab obitu ipsius illustrissimi Cardinalis; parúmque demum præstitit, tametsi magnam fecisset de suo enixu expectationem; ne scilicet prouerbium mentiretur,

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Ceterùm vt in diatriba huiusmodi totus est in facetiis, scommatibus, ludicris cauillationibus, & sophismatibus ridiculis, tamen cap. 20. xv. Controuersiæ, quo de adoratione Eucharistiæ tractat, risum in furorem vertit, etenim iocos & sales cohibet aliquantulùm, seriúmque se fingens, latentem iram, animúmque malignantem ac impium prodit. *Tantùm* (inquit) *abest vt adhuc anno 451. quo IV. Oecumenicum Concilium celebratum fuit, Eucharistia adoraretur: quin contrà legimus in III. Concilio Carthaginensi canonem serie 23. quo definitum est, vt cùm altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio. Quòd si tunc fas non erat ad Christum in Eucharistia preces dirigere, itidem nefas erat eius corpus adorare: siquidem in Religione Christiana omnis adoratio inuocationem includit; & hinc nomen suum mutuatur, adoratio etenim quædam oratio est.*

Possem hîc Molinæum crassæ inscitiæ in Chronologia Ecclesiastica arguere, cùm Carthaginense III. Concilium eodem tempore habitum existimet, quo Chalcedonense consedit; at ex Actis vtriusque patet quantus intersit annorum excursus: III. Carthaginense coactum

est sub Siricio, vt constat ex eius canone 48. At verò sub Leone Magno synodus generalis Chalcedonensis coaluit, vt passim eius in actis licet dispicere, hæcque notatur habita anno 451. at verò III. Carthaginensis, anno 398. in quem incidit consulatus Cæsarij & Attici, qui in anteloquio Patrum illorum consignatur; at hæc inter leuia computanda sunt errata, quamobrem moniti tantummodo causâ hæc obiter indicanda censui.

Ad rem capitalem quoad spectat, candidè & intrepidè dico, falsissimum esse quod Molinæus ait, Patres III. Concilij Carthaginensis prohibuisse (& quidem ipso canone quem indicat) Christum Dominum inuocari, proinde & adorari, quòdque tunc fas non fuerit ipsum Christum Dominum in Eucharistia diuino cultu venerari, vel ad eum preces sacras dirigere. Licèt autem negatiuam probatum ire non sit opus, probare etenim affirmatiuam eius incumbit assertori; attamen sincero propalandæ veritatis affectu, quàm calumniosa sit illa Molinæi aduersus Patres Carthaginenses accusatio, & falsa quam ex eorum verbis sanctionis elicit interpretatio, vltro iam in me recipio patefacere.

Dico igitur 1. si, vt contendit Molinæus, Patres illi Carthaginensis III. Concilij prohibuerunt Christum inuocari & adorari, Deum illum esse verum hoc dogmate negauerunt, ergo fuerunt Arriani; atqui hoc falsum est posterius, ergo & prius verum non est, sed tam falsum quàm falsissimum. Sanè nemo pius & doctus sine horrore audire potest S. Augustinum Arrianismo laborasse, vel Arrianis adhibuisse consensum: at verò constat sanctum ipsum Augustinum huic Concilio Carthaginensi interfuisse ac etiam subscripsisse cum 43. aliis Episcopis. sic enim in fine legitur can. scilicet 50. qui postremus est, *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & relecto subscripsi. Epigonius Episcopus Bullensis regionis subscripsi. Augustinus Episcopus plebis Hipponæ Regiensis subscripsi:* Similiter & omnes Episcopi 44. numero subscripserunt. Si igitur isti fuissent Arriani & decretum edidissent Arrianæ hæresi consentaneum, quale esset dogma illud quod iis impingit Molinæus, (scilicet quòd prohibuerint Christum inuocari & adorari.) huic hæresi consensisset S. Augustinus, Arrianis adhæsisset & cum iis meritò veniret numerandus. Porro nec ipsum Molinæum tam desperatæ audaciæ esse puto, vt tanti criminis notam S. Augustino velit imponere, quem sanè luce meridiana clariùs apparet, omnibus hæreticis bellum indixisse perpetuum, Arrianos porro tota vi animi semper impugnâsse. Cuius zeli aduersus eos feruentissimi etiamnum sunt patentissimo monimento libri eius quindecim de Trinitate, lib. de fide & symbolo, Quæstiunculæ de Trinitate, lib. contra sermonem Arrianorum, lib. 3. contra Maximinum Episcopum Arrianorum, lib. 1. contra Felicianum Arrianum. Quod si Patres Carthaginensis Concilij III. cum quibus sanctus Augustinus considebat, tantisper Arrio fauere comperisset, quis dubitare potest hos fuisse illico moniturum vt resipiscerent, meliùs ab ipso edocti;

vel protinus (si reperisset pertinaces) ab horum conuentu, vt à concilio impiorum, fuisse discessurum? Hæc ratio planè conuincit, nec validè potest refelli.

Dico 2. ex ipsa serie canonis quem Molinæus allegat, eius imposturam facilè dispici posse. At antequam hunc in medium proferam, obseruâsse operæ pretium fuerit anno 397. Concilium habitum fuisse Hipponense, quod præambulum fuit prædicti Concilij Carthaginensis III. illic breui compendio eadem Capitula digesta leguntur; quæ non diu pòst in ipso Carthaginensi recitata sunt, ac prolixiùs expressa. Canon 23. paucis his constabat verbis, *vt in precibus nec pater pro filio, nec filius pro patre nominetur.* In Carthaginensi eodem numero hic canon promulgatus est, sed cum hac appendice, *vt cùm altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio.* Infert hinc Molinæus sanxisse hos Patres nefas esse ad Christum in Eucharistia dirigere preces, proinde ipsos vetuisse eius corpus adorari, siquidem inuocatio adorationem includit à qua nomen suum mutuatur, adoratio enim quædam oratio est. Bone Deus! in canone illo, éstne vllum verbum quod scintillam vel exilem Molinæo præbeat tam impiæ interpretationis. Certè in illo canone nec prohibitio vlla extat, nec inuocatio, nec adoratio etiam verbotenùs nominatur. Quibus tamen vocabulis profana illa Molinæi expressio tota constat ac nititur. Patiatur quæso, vel vt diabolicæ malitiæ virus excutiat, vel pudendæ ignorantiæ abluat labem, se hoc loco benignè à me edoceri, quæ mens Patribus illis Carthaginensibus fuerit, cùm hæc verba pronunciârunt, *Et cùm altari assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio;* Sanè hic est genuinus eorum sensus; quia in altaris mysterio Christus est victima simul & Sacerdos, decentiæ causâ, oratio quæ fit in sacrificio illo eiusdem Domini incruento, dirigatur ad Patrem, vt differentia quædam appareat inter subiectum sacrificij & obiectum, distinctióque fiat inter rem oblatam & offerentem, eúmque cui offertur; *Christus noui Testamenti mediator est:* (ait Apostolus) porro in altari noui Testamenti sacrificium celebratur, officio itaque hîc Christus fungitur Mediatoris, at non vt Deus, sed vt homo mediator est, *Vnus mediator Dei & hominum* (inquit Apostolus) *homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro multis.* 1. ad Timotheum 2. Cuius redemptionis hîc nobis per eius oblationem incruentam pretium, virtus & meritum applicatur. De fide est Christum secundùm diuinitatem Patri esse per omnia coæqualem: secundùm humanitatem verò ipse ait, *Vado ad Patrem, quia Pater maior me est.* Igitur secundùm solam humanitatem Patri se ipsum offert, ipséque offertur: & ideo piè ac sapienter Patres isti Carthaginenses statuunt vt cùm altari assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio. Sed falsissimum est quod ipsis imponit Molinæus, scilicet eos prohibuisse ne Christus inuocetur aut adoretur. Tantum abest; sanctus Augustinus, qui fuit huius Concilij præcipuum lumen & columen, nihil magis in operibus suis astruit & inculcat, quàm Filij Dei vnigeniti cum Patre in eadem essentia vni-

Hebr. 9.15.

Ioan. 14.28.

vnitatem, in maiestate æqualitatem: Proinde nihil constantiùs docet & prædicat, quàm eius inuocationem & adorationem. Ex immani quo flagrat Molinæus odio aduersus cultum venerabilis Eucharistiæ Sacramenti, hanc calumniam excogitauit: sed miser non videt quo impetu fertur in Christi adorationem, eodem abripi contra adorationem & inuocationem Spiritus sancti; si enim Patres Carthaginenses illis verbis, *Et cùm altari assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio,* censendi sunt (vt eis Molinæus impingit) prohibuisse Christum adorari & inuocari: Pariter etiam existimare hos oportet, Spiritus sancti inuocationem & adorationem illicitam docuisse? sed quàm longè fuerit tam abominabilis opinio ab Africanæ Ecclesiæ Patribus constat & illustri testimonio S. Optati Episcopi Mileuitani, S. Ambrosij (qui B. Augustinum Christo peperit) coætanei. Sic enim ait lib. 3. aduersus Parmenianum: *Neque præiudicium Filio vel Spiritui sancto comparatur, cùm ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur;* Ratio est peremptoria, quia scilicet (vt Ecclesia in symbolo S. Athanasij profitetur) Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Hinc axioma fidei à Damaso Papa promulgatum, *Si quis dixerit Spiritum sanctum non esse adorandum ab omni creatura, sicut Patrem & Filium, anathema sit.* Prudenter igitur dudum monuit S. Dydimus lib. 1. de Spiritu sancto: *Omnibus quidem quæ diuina sunt, cum reuerentia & vehementi cura oportet intendere, maximè verò iis quæ de Spiritus sancti diuinitate dicuntur, præsertim cùm blasphemia in eum sine venia sit.* Vtinam præclarum hoc monitum Molinæus aduertisset, odio adorationis Christi non irruisset in Spiritus sancti contumeliam. Certè dum Christi diuinum cultum impetit, etiam Spiritus sancti concutit coæqualem ipsi cum Patre glorificationem.

Nec est vt blasphemiæ scelus à se amoliatur, quòd crimen cuius auctor est, in Patrum humeros Concilij Carthaginensis deuoluere contendat, qui nihil minùs profectò cogitarunt quàm Christi, & consequenter Spiritus sancti diuinos honores abrogare. Respexerunt dumtaxat ad sacro-sanctum Missæ Canonem, qui sic incipit, *Te igitur clementissime Pater per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus ac petimus.* Solennem illam precationem ab Apostolis traditam, quam vt notauimus ex Optato, Patres *legitimum Christianum* appellabant, ægrè ferebant pro priuato quorumdam libitu variari. Donatistæ (vt ex ipso Optato lib. citato constat) hanc apostrophen, quo Liturgica deprecatio incipit, liuidis oculis aspectabant. Alij scioli plus æquo sibi tribuentes verba illa primordialia sacri canonis demutabant, Filium pro Patre, Spiritum sanctum pro Filio, vel Patre, vel pro vtroque hoc in exordio nominantes: Cui temeritati vt Patres illi sanctissimi ac sapientissimi irent occursum, canonem Hipponensem repetendo augendóque, Decretum hoc condiderunt, *Vt nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet, & cùm altari assistitur* (agebatur enim ibi de precibus in sacrificio) *semper ad Patrem dirigatur oratio: Et quicunque sibi preces aliunde describit, non* *Carth. III. Concil. c. 23.*

eis vtatur, nisi priùs eas cum instructioribus fratribus contulerit. Vbi sermo est de Episcopis & Sacerdotibus, ad quos spectat altari (sacrificium offerendo) assistere, & quos ad amussim regulæ Ecclesiasticæ in sacris theoriis, mysticísque precibus conuenire decebat. Hoc canone igitur nihil aliud Patres illi intenderunt, quàm Donatistarum retundere malitiam, & quorumdam Catholicorum Sacerdotum coërcere temeritatem, aut instruere simplicitatem; ac potissimùm vniformitatem mirè Deo gratam & Ecclesiæ decoram, in rebus sacris, adeóque ipso incruento sacrificio illibatam conseruare.

ARTICVLVS II.

Nouas hæreses in Arrianismum vergere, sicque Molinæum de Sacramentaria secta, in Arrianam impietatem sensim esse delapsum.

GRAPHICE prorsus hæreticos Apostolus scribens ad Timotheum depingit, *Quemadmodum* (inquit) *Iannes & Mambres restiterunt Moysi, sic & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed vltrà non proficient, insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.* Neoterici hæresiarchæ sub prætextu piæ reformationis, Christianam veram Religionem peruerterunt. Iactârunt se zelo gloriæ Dei vindicandæ succendi, quicquid aggrediebantur eo fine adoriri, vt omni idololatriâ & superstitione extirpata, purus Dei cultus vbique restitueretur; sincera prædicatio diuini verbi, pura Sacramentorum administratio, recta fidei & iustitiæ Christianæ doctrina populo traderetur; Deus solus pura religione coleretur, & Christi vnici Mediatoris nomen, Euangelium, gratia, meritum, gloria vbique coruscaret. Splendida erant illa promissa, sed opera quæ inde secuta sunt, quàm à veritate procul essent verba tam speciosa paulopòst prodidêre. Vix enim adhuc eruperant noui illi Magistri, & statim orbis vniuersus ingemuit, séque repente Arrianum factum magna sui parte miratus est. Lutherus etsi nihil se mouere velle circa Trinitatis mysterium asseruisset, paulò pòst tamen se ferre non posse scripsit CONSVBSTANTIALIS nomen: *Anima mea*, inquit*, *odit hoc verbum ὁμοούσιος.* Erasit deinde è Litaniis, solennem hanc sanctissimæ Trinitatis inuocationem, *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis;* nec deinceps illis verbis in precibus Lutherani vsi sunt. Caluinistæ ab iisdem verbis sedulò cauent, vt videre est in precationum ipsorum editis formulis, in quibus nunquam diuina Trinitas inuocatur, sed nec Filius, nec Spiritus sanctus obsecrantur, at solus Pater. nec mirum, nam parens eorum Caluinus docere non dubitauit nomen Dei, κατ' ἐξοχὴν per excellentiam quandam Patri attribui, Nicenúmque Concilium durè & impropriè locutum (ait) in symbolo, dicens: *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.* Ansam profectò præbuit Michaëli Serueto (cum quo acriter postmodùm conflixit) impugnandi mysterium sanctissimæ Trinitatis, semináque sparsit

2. Tim. 3. 8.

* Luth. cont. Iacob. Latomum.

illa infausta, ex quibus impia Tritheitarum & nouorum Arrianorum germina pullularunt. Nam paulò pòst insurrexit Valentinus Gentilis qui Arrianismum renouauit, quem secutus Franciscus Dauid, Transiluanorum Ministrorum signifer, palam docere non exhorruit solum Patrem esse Deum verum: Filium & Spiritum sanctum esse virtutes Dei non distinctas à Patre, personâ, vel relatione, vel essentia; Christum esse purum hominem, sed dici verbum Dei, quia verba Dei annunciauit. Nec est quòd Lutherani & Caluinistæ Ministri dicant, se monstra eiusmodi execrari: nam qui est causa causæ, est causa causati: Lutherus & Caluinus reiectis Conciliis, proculcatis Canonibus, Patribus contemptis, Ecclesiæ auctoritate suppressa, ianuam insanis istis hominibus aperuerunt, qui solutis iam omnis ordinis ac disciplinæ repagulis, pro mero libitu impia hæc dogmata disseminârunt tam funesto rerum (quas non sine lachrymis videmus) euentu; sed non solùm grassandi his monstris & portentis hominum præbuerunt occasionem, at fauere se nonnihil eorum impietati, cum præsignatis indiciis, tum aliis plerisque argumentis, ostenderunt. Nec enim solam abrogârunt inuocationis diuinæ Trinitatis in Ecclesia theoriam solennem & perantiquam, at curârunt insuper ingenti studio, ne vestigium sacræ huius praxis vllum remaneret. Trisagium Isaiæ de cultu diuino expunxerunt: Hymnum glorificationis, seu versiculum illum perinsignem, quem à tot sæculis Ecclesia, ad finem vniuscuiusque psalmi tanta pietate decantabat, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto* &c. penitùs sustulerunt; hoc enim nunquam in suis cantilenis & precatiunculis vtuntur, vt ex eorum libellis excusis formularum cantandi, precandi, Sacramenta ministrandi euidenter apparet. Molinæus hunc ipsum genium induisse se prodit, cùm audet asserere Christum non esse inuocandum ad altare, nec in Eucharistia adorandum: cùm enim sacrificium soli Deo debeatur, manifestum est dum ipse Molinæus negat Christum ad altare inuocandum esse & adorandum, proindéque sacrificiò colendum; consequenter, illum inficiatur verum Deum esse. At si hoc dogma Arrianum non est, dicat quæso Molinæus quid aliud sit cum Arrio sapere: sed vt alieno pallio se tegat, Patres Carthaginensis III. Concilij, huius virulenti paradoxi auctores esse supponit. At quanta cum impudentia & falsitate, superiori articulo plenissimè ac manifestissimè fuit euictum. Vnde consectaneum fit, impiam illam sententiam Molinæi propriam esse. Quamuis enim falsò illam ipsis Patribus Carthaginensibus adscribat vt veram: tamen illam proponit, hácque nititur, & vt ex certo principio conclusionem suam deducit, vt lectori verborum eius facilè euadit perspectum.

Vide de Arrio S. Epiphan. hæres. 69. S. Aug. hæres. 49. Theodoret. de fab. hæret. lib. 4.

ARTICVLVS III.

Christo, vt Deus est verus cum Patre & Spiritu sancto, iure sacrificium Eucharistiæ offerri.

SACRIFICIVM corporis & sanguinis Christi, quod noui Testamenti proprium est: non solùm esse commemoratiuum eius passionis (cùm sit etiam exhibitiuum eiusdem hostiæ in ara crucis immolatæ): nec modò esse Eucharisticum, nec solùm propitiatorium & expiatorium, seu etiam impetratorium: at insuper latreuticum, quo scilicet Deus vt omnium rerum principium & finis, auctor & dominus, supremo latriæ cultu honoratur, suprà ex professo docuimus ac demonstrauimus. Vnde cùm Deus vnus sit in essentia, trinus in personis: necessariò sequitur illud sacrificium toti diuinæ Trinitati, & proinde æquipariter tribus & singulis personis diuinis offerendum esse, ideóque hoc summo religionis actu, non minùs Filium, quàm Patrem, aut Spiritum sanctum, quàm horum vtrumque vel alterum coli posse ac debere.

Ante mille quadringentos annos S. Irenæus inclytus Martyr & Episcopus Lugdunensis, qui in prima iuuentute fuerat edoctus in fide, à S.Polycarpo itidem Episcopo & Martyre, B. Ioannis Apostoli & Euangelistæ primario discipulo: hanc quam imbiberat doctrinam in fonte Apostolico, expressè prædicauit & tradidit lib. 4. aduersus hæreses, c.33. Ibi enim persequens insigne vaticinium Malachiæ prophetæ de sacrificio Eucharistiæ, in vniuerso orbe, Deo vero à gentibus fide illustratis perenni cultu offerendo, ex eadem prophetia elicit hoc ipso sacrificio Filium Dei vnigenitum factum hominem, pro mundi redemptione, colendum & glorificandum esse. *In omni loco sacrificatur,* ait Deus per prophetam, *& offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus.* (Malac. 1. 11.) Ad hæc B. Irenæus planè sublimiter & diuinè. *Quod est autem nomen quod in gentibus glorificatur* (inquit) *quàm quod est Domini, per quem glorificatur pater & glorificatur homo, quoniam proprij filij eius est, & ab eo factus est homo, suum illud vocat: quemadmodum si quis Rex ipse sui filij pingat imaginem, iustè illam suam dicit imaginem secundum vtrumque, quoniam & filij eius est, & quoniam ipse eam fecit; sic & Iesu Christi nomen quod per vniuersum mundum glorificatur in Ecclesia, suum esse confitetur pater, & quoniam filij eius est, & quoniam ipse scribens id ad salutem dedit hominum: Quoniam ergo nomen filij proprium patris est, & in Deo omnipotente per Iesum Christum offert Ecclesia, bene ait secundùm vtraque* (nomina patris scilicet & filij) *& in omni loco, incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum.* Christus igitur vt est hostia offertur, vt Sacerdos offert: vt Deus est vnus cum Patre, hac ipsa oblatione, hoc pretioso & incruento sacrificio ab Ecclesia colitur, oratur & adoratur, ipso singulari latriæ mysterio.

Quòd colendus esset autem Christus, illo summo latriæ cultu pariter cum Patre, Apostolus Heb. 1. diuinis ex oraculis confirmat: Et

cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & *adorent eum omnes Angeli Dei.* Ab hominibus autem mox ac natus, cœlesti nutu, in ipsis cunabulis adoratus est; sæpiúsque hoc summo honore ab Apostolis & discipulis, iisque qui diuina eius beneficia persenserunt, in vita & post mortem exicultus fuit, vt ex Euangelio patet. Post eius autem triumphalem in cœlos reditum, B. Ioannes Apoc. 5. se vidisse testatur quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, coram agno stantes tanquam occiso cecidisse; vocésque militiæ cœlestis, & omnis creaturæ quæ in cœlo, & super terram, & sub terra, & in mari se audiisse acclamantium: sedenti in throno & agno gratiarum actionem, gloriam, & honorem, laudem & benedictionem in sæcula sæculorum. Quæ cantica atque acclamationes omnes Angeli cum quatuor animalibus adorabundi & in facies suas prostrati, respondendo Amen, confirmabant. Et verò ipse Christus Iudæis prædicauit, Ioan. 5. esse voluntatem sui patris *, *vt omnes honorificent filium sicut honorificant patrem.* Porrò qui ita filium non honorificat, neque honorificat patrem qui misit illum. Pari igitur honore, cum patre æterno, filius ei coæternus colendus est. Si igitur pater, fide, spe & charitate colitur, si precibus & laudibus ac sacrificio honorificatur, filius quoque iisdem planè modis debet honorificari; siquidem *Ego*, inquit, *& pater vnum sumus. Qui videt me, videt & patrem meum. Qui me honorat, honorat & patrem meum;* quo cum filius ipse vnus est substantia, licèt sit personâ distinctus. Hinc in ipso sacrificio æqualibus præconiis filius cum patre glorificatur; *Laudamus te; Benedicimus te. Adoramus te, glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus rex cælestis Deus pater omnipotens.* Móxque ad filium conuersis laudibus, *Domine fili vnigenite Jesu Christe. Domine Deus agnus Dei filius patris. Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram. Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus altißimus Jesu Christe* &c.

Ps. 96.

* Nota

Ioan. 14.

ARTICVLVS IV.

Spiritui sancto offerri pariter idem venerabile sacrificium: proinde & toti indiuiduæ Trinitati.

PARAGRAPHVS I.

De Spiritu sancto.

PORRO Spiritus sanctus eodem cultu honorandus est, sicut Ecclesia profitetur in synodo Nicæna, seu Constantinopolitana, alta voce dicens se quoque credere *In Spiritum sanctum Dominum & viuificantem, Qui ex Patre Filióque procedit: Qui locutus est per Prophetas: Qui cum Patre & Filio* SIMVL ADORATVR ET CONGLORIFICATVR, &c. Nec immeritò: nam cum patre & filio, vnam eandémque essentiam, virtutẽ, maiestatem habet, eodem igitur pariter honore colendus est. At mi-

ſeri Tranſiluani, qui Arianiſmum his infeliciſſimis temporibus renouârunt, filij Dei vnigeniti diuinitatem abnegantes, iidem Eunomij & Macedonij iam olim ſepultam hæreſim, aduerſus Spiritus ſancti diuinitatem, etiam ab inferis reuocârunt. Hos Theologi Catholici, fidei Apoſtolicæ & ſanctorum Patrum doctrinæ defenſores, definitionúmque Conciliorum Oecumenicorum aſſertores, hoc egregio, ſingulari ac ineluctabili argumento, nouorum illorum (vt antiquorum) pneumaticorum impietatem confutârunt. Ille verus, ſummus ac naturâ Deus eſt, quem Scriptura ſacra abſolutè Deum vocat, cui attributa naturæ diuinæ & opera Deo propria tribuit; quem nunquam in creaturarum ordine, ſed in diuinarum numero perſonarum ponit; quem in omni operatione coniunctum & inſeparabilem à Patre & Filio demonſtrat &c. Atqui Spiritus ſanctus eſt huiuſmodi, 1°. ſiquidem in Scriptura ſacra Deus abſolutè vocatur, 2. Reg. 23. 2. *Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. Dixit Deus Iſrael, mihi locutus eſt fortis Iſrael, Dominator hominum* &c. Et Act. 5. 3. 4. *Anania* (ait Petrus Apoſtolus) *cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto* &c. *Non es mentitus hominibus, ſed Deo.* 2°. Ipſi quoque diuina attributa adſcribuntur. Immenſitas, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum*, Sap. 17. & Pſ. 38. *Quò ibo à Spiritu tuo? &c.* Bonitas; *Spiritus tuus bonus, deducet me in terram rectam* Pſ. 142. 10. *O quàm bonus & ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus!* Sap. 12. 1. *Pater veſter de cœlo, dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.* Luc. 11. 13. Omnipotentia: Sap. 7. 23. *Eſt ſpiritus intelligentiæ ſanctus, omnem habens virtutem. Spiritus ſanctus* (ait Angelus ad Virginem benedictam) *ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi &c. quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Sapientia: vnde Apoſtolus 1. Cor. 2. 10. 11. *Spiritus omnia ſcrutatur etiam profunda Dei. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi Spiritus hominis qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit niſi Spiritus Dei.* 3°. Spiritui ſancto etiam opera ſoli Deo propria tribuuntur, Creatio: Pſ. 32. 6. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Pſ. 103. 30. *Emittes ſpiritum tuum & creabuntur.* Iob. 33. 4. *Spiritus Domini fecit me.* Hinc ab Eccleſia compellatur ſic, *Veni creator Spiritus.* Futurorum prædictio: 2. Pet. 1. 20. *Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Act. 1. 16. *Oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus.* Miraculorum patratio: *Ego in Spiritu Dei, eiicio dæmonia*, ait Chriſtus Matth. 12. 28. Et Apoſtolus 1. Cor. 12. 9. dona linguarum, ſanitatum, prædictionum, interpretationum, diſcretionis ſpirituum & cætera diuina munera ac opera mirabilia, Spiritui ſancto vt auctori omnium illorum aſſignat. Inſuper iuſtificatio opus planè diuinum, eſt opus Spiritus ſancti, 1. Cor. 16. *Iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.* Viuificatio ſeu reſurrectio: Rom. 8. 11. *Viuificabit mortalia corpora noſtra, propter inhabitantem eius ſpiritum in nobis.* Eccleſiæ gubernatio: Act. 10. *Dixit Spiritus Petro, Ecce viri tres quærunt te, ſurge ergo & deſcende, & vade cum eis nihil dubitans, quia ego miſi illos.* Et c. 13. 2. *Dixit Spiritus S. Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod ego aſſum-*

psi eos. Et c. 15. 28. *Visum est Spiritui sancto & nobis* &c. Item Act. 16. 6. *Vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum in Asia.* Et c. 20. 28. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* 4°. Nunquam Spiritus sanctus in creaturarum serie recensetur, etiam in locis illis vbi Angeli & præcipuæ creaturæ numerantur, vt videre est ex Ps. 102. Ps. 148. Daniel. 3. & Col. 1. 16. vbi memorantur nobilissimæ creaturæ; Dominationes, Principatus, Potestates. Et 1. Pet. 3. 21. Angeli, Potestates, Virtutes: vbi Spiritus sanctus nullomodò erat prætermittendus, si Deus non esset. At vbi personæ diuinæ numerantur, semper cum eis, vt vna ex eis, connumeratur; Matth. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et 1. Ioan. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt.* 5°. In omni operatione coniunctus & inseparabilis est à Patre & Filio, v. g. Pater in Incarnatione operatus est; *Misit filium suum in similitudinem carnis peccati:* Rom. 3. Spiritus sanctus itidem operatus est, *quod enim ex ea natum est de Spiritu sancto est*, Matth. 1. 20. Pater vnxit Christum, vt hominem, *quem Pater sanctificauit, & misit in mundum*, Ioan. 10. 36. Idem fecit Spiritus sanctus, de quo Christus ipse Dominus dicit, Luc. 4. 18. *Spiritus Domini super me, propterea vnxit me, euangelizare pauperibus misit me.* Pater filio auctor fuit vt pro nobis se offerret ad mortem; *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*, Ioan. 3. & Rom. 8. *Proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Idem factum dicitur à Spiritu sancto Heb. 9. 14. *Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit.* Denique Christus de Patre ait, *Vsque modò Pater meus operatur & ego operor.* Ioan. 5. 17. & c. 14. 10. *Pater in me manens ipse facit opera;* At vt Pater Filio cooperabatur, sic & Spiritus sanctus; vnde ipse ait, *Ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia.*

Ex hac igitur inductione, seu potiùs demonstratione, rectè certóque colligitur, quòd Spiritus sanctus sit cum Patre & Filio Deus verus & vnus. Pari igitur cultu honorificari debet; atqui cultus latriæ Patri & Filio debetur, & exhibetur in sacrificio Eucharistiæ, igitur sic est colendus Spiritus sanctus. Hoc vero, insuper iis rationibus accedit, Sacramentum regenerationis, quod est renouatio rationalis creaturæ, peræquè ad tres diuinas personas spectat; quapropter illa gratia pariter *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti* ministratur. Cur non igitur & sacrificium communi dignitatis honore, tres ipsæ personæ æquo iure possidebunt? Præterea cui competit templum, competit & sacrificium, sunt enim correlata, templum, altare, sacrificium & Sacerdotium. Atqui Spiritui sancto templum competit 1. Cor. 6. 19. 20. proinde & sacrificium illi conuenit & debetur. Adde quòd illud mysterium virtute Spiritus sancti conficitur; quapropter à S. Iustino, Apol. 2. ad Antonin. Imp. Eucharistia Incarnationi comparatur; quin & illa prorsus admirabilis mutatio panis & vini in Christi corpus & sanguinem, quæ fit per consecrationem, hostiæque quæ immolata fuit in cruce, vera repræsentatio in altari, quòd fit opus Spi-

ritus sancti, Patres vnanimi consensu docent. S. Optatus Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum Donatist. *Quid tam est sacrilegum quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis frangere, radere, remouere, in quibus vota populi & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus sit; quo postulatus descendit Spiritus sanctus: vnde à multis pignus salutis æternæ & tutela fidei & spes resurrectionis accepta est.* S. Aug. lib. 3. de Trinitate c. 4. dicit *oblata non sanctificari, vt sint tam venerabile Sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: Cùm hæc omnia &c. Deus operetur.* Proclus Episcopus Constantinopolitanus synchronus S. Cyrilli Alexandrini, in lib. de traditione diuinæ Liturgiæ: *Per has preces* (inquit, Apostoli & Patres) *Spiritus sancti aduentum expectabant, vt eius diuina præsentia, propositum in sacrificio panem & vinum aqua permixtum, ipsum illud corpus & sanguinem salutaris & Saluatoris nostri Iesu Christi efficeret.* S. Gregorius Papa I. teste Ioanne Diacono in eius vita sic coram populo locutus est: *Præscius conditor noster infirmitatis nostræ, ea potestate qua cuncta fecit è nihilo, panem & vinum aqua mixtum manente propria specie in carnem & sanguinem suum Spiritus sui sanctificatione conuertit.* Venerabilis Beda in serm. de Epiphania: *Panis & vini natura, in Sacramentum carnis & sanguinis Christi ineffabili Spiritus sancti sanctificatione transfertur.* S. Ioannes Damascenus lib. 4. de fide c. 14. *Panis, vinúmque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem.* Theophylactus in cap. 6. sancti Ioannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti Spiritus, in carnem Domini.* Cùm igitur virtute Spiritus sancti hoc sacrificium peragatur, cuius munus & opus est, & ideo, vt adsit, postuletur & inuocetur, sicut disertè dicunt præfati Patres, & ex omnibus Liturgiis planè constat: Hinc consectaneum euadit dignum & iustum esse, vt hoc eius donum tam pretiosum in gratiarum actionem ipsius tanti beneficij offeratur; hócque sacrificio ipse cum Patre & Filio honoretur, quibuscum hæc operatur mysteria. *Venit hora & nunc est* (ait Dominus Ioan. 4.) *quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate* *. Atqui vult ipse Pater vt omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem; Proinde & Spiritum sanctum sicut se & Filium, quia scilicet *tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt;* sicut Filius de se & Patre ait, *Ego & Pater vnum sumus.* Idcirco Sacerdos sanctum Missæ Canonem hac coronide absoluit & concludit: *Per ipsum* (Christum Dominum videlicet) *& cum ipso & in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria. Per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

* Hæc verba SS. Chrysost. & Cyrill. de sacrificio incruento nostro interpretantur.

1. Ioan. 5.
Idem 10. 30.

§. II.

§. II.

De sancta, & indiuidua Trinitate.

EX sacra igitur hac theoria & perpetua Ecclesiæ praxi, euidenter constat per hoc latreuticum sacrificium, omnes & singulas Trinitatis personas, proinde & totam ipsam diuinam Trinitatem adorari. In Missa S. Iacobi fratris Domini, oratione præmissa pro peccatorum remissione, accedens ad altare Sacerdos dicit; *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto; trino & vni lumini diuinitatis, quod est singulare in Trinitate, & quod sine diuisione diuiditur. Trinitas enim vnus Deus omnipotens, cuius gloriam cœli enarrant, terra verò eius dominationem, & mare eius omnipotentiam, & omnis creatura &c. eius magnificentiam prædicat, quia eum omnis gloria, honor, potentia, magnificentia & decus decet nunc & semper, & in sæcula sæculorum: Amen.* Et cùm Sacerdos sancta dona offert, precem suam his verbis concludit: *Quoniam sanctificatum est ac glorificatum, venerandum omni ex parte & magnificum nomen tuum, Patris & Filij & Spiritus sancti, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Et postquam signo crucis consignauit mystica dona, sic sanctam Triadem inuocat & veneratur: *Exaudi Domine orationem meam, tu es enim qui omnia in omnibus agis, & abs te omnes quærimus in omnibus auxilium & subsidium ab vnigenito filio tuo, & à bono & viuificante & consubstantiali Spiritu nunc & in sæcula.* Deinde post orationem velaminis, dicit ad populum Sacerdos alta voce: *Charitas Domini & patris, charitas Domini & filij, & communicatio & donum Spiritus sancti sit cum omnibus vobis.* Posteà in consecratione calicis dicit: *Similiter postquàm cœnauit accipiens calicem &c. ac ostendens, tibi Deo & patri gratias agens sanctificans, benedicens, implens Spiritu sancto, dedit sanctis ac beatis discipulis suis, dicens* &c. Deinde vt cultum hunc diuinum se deferre sanctissimæ Trinitati profiteatur, ait: *Domine Deus omnipotens dimitte super nos & super dona hæc proposita, Spiritum tuum sanctissimum, Dominum viuificantem, vnà cum te Deo Patre & vnigenito Filio tuo assidentem, simul regnantem, consubstantialem & coæternum, qui locutus est in lege, & prophetis.* Et infrà: *Tu enim adorandus es & glorificatus es* (scilicet hoc sanctissimo sacrificio) *Deus noster, & vnigenitus Filius tuus, & Spiritus tuus sanctissimus, nunc & semper &c.*

In Liturgia S. Marci à Ioanne Santandreano canonico Parisiensi, & à Cardinali Sirleto è Græco edita, vtque genuina probata à doctissimo Genebrardo anno 1583. Sacerdos immediatè ante diuinum Trisagium, ait: *Domine Deus tibi gloriam & gratiarum actionem & trisagium seu ter sanctum offerimus, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum.* Populus respondet, *Amen. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis. Incensum offerimus coram sancta gloria tua &c.* Et infrà, *Eucharisteria suscipe Deus in sanctum altare tuum.* Demum peractis mysteriis ait: *Tu enim es sanctificatio nostra, & tibi gloriam sursum offerimus, Patri, & Filio & Spiritui sancto, nunc & semper & in sæcula sæculorum.* Populus respondet, *Amen.*

In Liturgia S. Basilij, Sacerdos incipit ab oratione propositionis, quam hunc in modum concludit alta voce: *Quia sanctificatum & glorificatum est, vndequaque pretiosum & magnificum nomen tuum, Patris, & Filij, & Spiritus sancti nunc & semper &c.* Et infrà post secunda pacifica: *Quia bonus, benignúsque, & clemens Deus existis, tibi gloriam offerimus Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nunc & semper, &c. Quia te decet omnis gloria, honor & adoratio &c.* Quam glorificationem sæpe sæpius in illa diuina actione repetit. Postmodùm in oratione oblationis, supplicat vt diuina gratia, dignus efficiatur offerre hoc rationale & incruentum sacrificium pro suis peccatis & populi ignorantiis, postulátque vt Deus illud suscipiat in sancto altari suo in odorem suauitatis, respiciátque ad hunc cultum &c. Tum Diaconus ait, *diligamus inuicem, vt in concordia confiteamur.* Populus respondet; *Patrem & Filium & Spiritum sanctum.* Et Sacerdos ter adorat &c. Et populus subinde exclamat: *Æquum & iustum est adorare Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem & inseparabilem.* Et post consecrationem sanctorum munerum, Sacerdos alta voce dicit: *Tua ex tuis tibi offerimus in omnibus & per omnia.* Chorus subiungit: *Te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus, te oramus, Domine Deus noster.*

Liturgia sancti Chrysostomi cum prædicta sancti Basilij magnam habet conformitatem: Sacerdos se pro Clero & populo profitetur offerre hoc sacrificium Deo in odorem suauitatis, & inuocare nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti; Et post orationem propositionis postquàm dedit gloriam Deo, ait Diaconus: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto nunc & semper* &c. Et post pacifica, ait Sacerdos: *Quoniam tua est Dominatio, & tuum est regnum, & potentia, & gloria Patris, & Filij, & Spiritus sancti nunc & semper &c.* Et in oratione introitus S. Euangelij, *Quoniam te decet omnis gloria, honor & adoratio, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum* &c. Cantores post pacifica canunt, *Qui Cherubim mysticè repræsentamus, viuificæ Trinitati ter sanctum hymnum canimus &c. vt vniuersorum regem excipiamus, inuisibiliter stipatum Angelicis ordinibus, Alleluia, alleluia, alleluia.* Et post consecrationem Sacerdos inclinato capite dicit: *Prætereà offerimus tibi Domine Deus noster hunc rationabilem & incruentum* CVLTVM &c. Porrò sumens diuinam synaxim ait Sacerdos 1. *in nomine Patris*, 2. *& Filij*, 3. *& Spiritus sancti.*

Latina Liturgia seu Missa, trium diuinarum personarum in incruento ipso sacrificio, cultum supremum & inuocationem, tota spirat. Hanc Sacerdos siquidem à sanctæ Trinitatis inuocatione incipit, hac voce edita, cum signaculo sanctæ crucis, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen; Et introibo ad altare Dei.* Paulo post introitum ad altare, hymnum cantat Angelicum, quo miro suauíque præconio diuinam ipsam Trinitatem magnificè glorificat. Diebus Dominicis & festis solennioribus Symbolum Nicænum recitat, quo fit copiosa expressio mysterij ineffabilis ipsius Trinitatis. Ad offertorium materiæ præparatæ pro sacris mysteriis conficiendis, adorandam ipsam

Trinitatem his verbis deprecatur: *Suscipe sancta Trinitas hanc immaculatam hostiam, quam tibi offerimus &c.* Præfationem autem sic Trisagio concludit: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* Canonem porrò sacratissimum hac claudit coronide; *Per ipsum* (Christum vtique) *& cum ipso, & in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria.* Demum facta communione, dictísque collectis & populo perfectione sacrificij nunciata, benedicendi gratiam à diuina Maiestate, per merita Christi deposcit, *Placeat tibi sancta Trinitas hoc obsequium seruitutis meæ, & præsta vt hoc sacrificium quod oculis tuæ maiestatis indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihíque & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile. Per* &c. Et tunc populo benedicit signo crucis expresso, solenníque trium diuinarum personarum inuocatione summo cum honore pronunciata. Siquidem hoc in sacrificio Deus ab Ecclesia supremo latriæ cultu honoratur; qui tribus personis ex æquo competit. Vnde ipsa diuina Trinitas (cuius cultus religionis Christianæ proprius est) in eo ipso singulari Ecclesiæ sacrificio, tot titulis, elogiis, præconiis, precibus, acclamationibus, celebratur.

At verò solers fortè plusquam pius horum censor obiiciet, si ità se habet res, cur itaque deprecatio illa solennis *, in qua per verba Christi ipsum Eucharistiæ sacrificium conficitur, in qua consecratur hostia, & quâ cultus ille summus, vero Deo soli, propter magnam eius gloriam exhibetur; non Filio, nec Spiritui sancto, sed Patri tantùm adscribitur iuxta decretum Carthaginensis III. Concilij præcitati: vt cùm assistitur altari dirigatur ad Patrem oratio? Sed de sensu genuino huius Canonis suprà contra Molinæum satis superque disseruimus: Et quod spectat ad Filij personam planè satisfecimus, perspicuè rationem demonstrando, propter quam illa oratio non ad Filium dirigitur, vt pote qui eo in sacrificio nostri Mediatoris officio fungitur, offértque vt Sacerdos, & vt victima immolatur. Porro quod pertinet ad Spiritum sanctum, specialis hæc est ratio, cur nec ei dirigatur illa deprecatio: videlicet solius itidem conuenientiæ causa: nam Spiritus sanctus donum est datúmque illud optimum quod descendit à patre luminum: at verò à dono donum non petitur, sed à donante, à quo donum ipsum procedit. Insuper Spiritus sanctus non misit Filium sed Pater, de quo ideo dicit ipse Christus: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret. Proprio filio non pepercit* (ait Apostolus) *sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Ideo ad Patrem redemptionis nostræ beneficium ita refertur, vt ipse, quem nobis dedit, filius vnigenitus per hanc oblationem illi reddatur Eucharisticam, propitiatoriam & impetratoriam. Errant tamen qui putant eo quod hæc oratio & oblatio dirigatur ad Patrem, ab hac summa honorificatione Filium & Spiritum sanctum excludi. Etenim nullo modo aut Pater sine Filio, aut Filius sine Patre, aut ambo sine Spiritu sancto, aut hic sine vtroque, laudari, adorari, aut vllo diuini cultus obsequio honorari potest. Filius est enim totus in Patre, & totus Pater in Filio, & Spiritus sanctus in

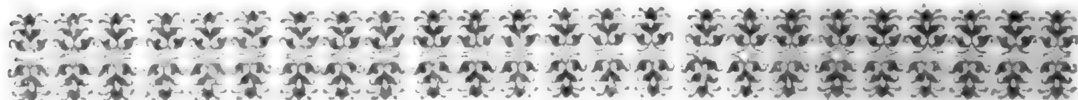
* *id est canon ipse liturgicus.*

Ioan. 3.

Rom. 8.

SSſſſ ij

vtroque, quorum nexus & amor est, *& hi tres vnum sunt,* ait dilectus discipulus. Vnde illis est vnus idémque honor & gloria; *singula enim sunt in singulis* (ait S. Augustinus lib. 6. de Trinitate c. vlt.) *& omnia in singulis & singula in omnibus, & vnum omnia.*

APPENDIX ALTERA.

De adoratione corporis Domini, in sacro-sancto altaris mysterio.

Contra Molinæum.

TAMETSI Molinæus cùm de can. 23. Concilij III. Carthaginensis ageret: impetu quo ardet impugnandi corporis Christi in Eucharistia adorationem, eò vsque abreptus sit: vt sine vlla distinctione, sed absolutè dixerit, Christum non esse inuocandum, nec adorandum: tamen impetu subinde quodammodo temperato, insinuat se Christum hîc non esse adorandum nec inuocandum contendere, quòd non credat (nec cæteri quoque Caluini sectarij) corpus Christi verum hîc sub speciebus seu signis sensibilibus existere. Recentiores ministri Christi corpus in se adorabile esse, seu subiectum esse adorationis legitimum, planè fatentur. Et eorum Patriarcha Caluinus, scribens aduersus Westphalum Lutheranum, effusè deridet sectatorum Lutheri insaniam, qui Christi verum corpus realiter & substantialiter in Eucharistia existere credunt & asserunt: & tamen adorandum hîc esse inficiantur; posita enim vera & reali existentia sub symbolis panis & vini, adorationem necessariò concedendam esse. At Scriptura sacra verbis quàm expressissimis, Concilia, Patres, realem hanc existentiam corporis Christi in illo venerabili Sacramento euidenter docent, probántque hanc ipsam Catholici Theologi luculenter ex his principiis, summóque vniuersalis Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis consensu, & plerisque aliis ineluctabilibus argumentis, quibus hactenùs Ministri Caluinistæ nullomodo satisfacere potuerunt, nec vnquam poterunt. Fixum igitur manet hoc Catholicum dogma, à plerisque iam sacris Conciliis definitum, atque à postrema Synodo Oecumenica confirmatum his verbis sess. 13. tit. de Sacramento Eucharistiæ can. 1. *Si quis negauerit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi: ac proinde totum Christum. Sed dixerit tantummodò esse in eo vt in signo, vel figura aut virtute, anathema sit.* Et can. 4. *Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili*

Eucharistiæ Sacramento non esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantùm in vsu, dum sumitur, non autem ante vel post; & in hostiis seu particulis consecratis quæ post communionem reseruantur, vel supersunt, non remanere verum Christi corpus, anathema sit.

Hoc duplici igitur axiomate præsupposito, (cuius amplior demonstratio, ad quæstionem de reali & permanente Christi corporis & sanguinis in hoc almo Sacramento præsentia ac existentia, spectat) Molinæus aliam in viam digreditur. Quia enim animaduertit Catholicos Doctores validissimum argumentum, pro reali & perdurante Christi corporis in Eucharistiæ Sacramento præsentia, ducere ex eiusdem in ipsa Eucharistia adoratione; seu etiam ipsius Eucharistiæ religiosissimo cultu, quem hinc exhibitum fuisse semper in Ecclesia constanter asserunt: (quo argumento planè conuictus Erasmus intrepidè dixit se nunquam eò adductum iri posse, vt crederet Christum ita Ecclesiæ charissimæ suæ sponsæ oblitum, vt eam siuerit tot sæculis pro suo vero corpore frustulum panis adorare) Molinæus vt hanc machinam, quam sectæ suæ exitialem perspicit, si euertere nequeat (quod certè non potest): saltem aliquo renixu tantisper remoretur, planè negat hoc vnquam fuisse in primitiuæ Ecclesiæ praxi & vsu, vt vel Christi corpus in Eucharistia (tanquam ibi realiter existens) adoraretur, vel ipsa Eucharistia eiusmodi cultu quo nunc honoratur, (summa videlicet veneratione) pridem fuerit exculta. Cæterum quia magnus Cardinalis Peronius, cùm in admirabili fusóque illo opere de Eucharistia contra Mornæum, tum in Responsione ad Iacobum Angliæ Regem, luculenta Patrum testimonia, eáque expressissima collegit ac protulit aduersus Caluinistarum sectariorum pertinaciam, tantum vulnus hac ex pharetra, fortíque adeò dextera, sibi suísque inflictum, non sine ingenti dolore persentiens Molinæus ipse in furorem se vertit, doctissimum & sapientissimum Cardinalem plerisque impetit iniuriis, necnon dicteriis virulentis aspergit. Víxq; tandem vnum pro mille respondens, ad quædam selecta à se ex tam ingenti numero (quæ faciliùs obnubilari posse censuit) obiecta, nescio quas futiles adhibet distinctiones, elusiones, exceptiones. Quibus etsi se tantum athletam debellare posse non confidat, tamen spectatoribus huius conflictus puluerem ex arena in oculos iniectum ire conatur: hac vt arte fallat incautos, & dum has sordes ab obtutibus excutiunt, ipse sibi interim paret elapsum. Breuiter hîc igitur, sed sincerè quid locis illis respondeat Molinæus exponam: quámque turpiter decipiatur, vel nequiter Lectorem decipere laboret, palam subinde efficiam.

§. I.

De testimonio S. Dionysij Areopagitæ.

MOLINÆVS.

PRo adoratione Sacramenti allegatur Dionysius c. 3. Ecclesiast. Hierarchiæ dicens: *O sanctam & diuinam cæremoniam, obductis velis*

ænigmatum, quibus symbolicè operta es, perspicuè te nobis ostende, oculósque nostros reple singulari & non cooperto tuo lumine.

RESPONSIO.

LOCVS S. Dionysij sincerè expressus ex autographo sic habet ad verbum*: *O diuinissimum & sacro-sanctum Sacramentum! obducta tibi significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicuè fac nobis appareas, nostrósque spirituales oculos singulari & aperto tuæ lucis fulgore imple:* Vel: *circumposita tibi symbolicè ænigmatum operimenta reuelans, liquidò nobis manifesteris, mentalésque nostros obtutus singulari & aperta luce adimpleto.*

* Ἀλλ' ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετὴ, τὰ περικείμενά σοι συμβολικῶς ἀμφιέσματα τῶν αἰνιγμάτων ἀποκαλυψαμένη, τηλαυγῶς ἡμῖν ἀναδείχθητι, καὶ τὰς νοερὰς ἡμῶν ὄψεις ἑνιαίου καὶ ἀπερικαλύπτου φωτὸς ἀποπλήρωσον. *S. Dionys. Areopag. 3. Eccl. Hierarch. Contempl. §. 3. edit. Antuerp.*

MOLINÆVS.

CARDINALIS *Peronius vertit* τελετὴ, *per Sacramenti vocabulum.*

RESPONSIO.

ET tu per nomen *Cæremoniæ:* quod certè apud S. Dionysium non extat. Nec mirum, quia Latinum est, non Græcum: ferunt enim cæremonias appellatas à Ceritibus populis Hetruriæ; quòd hi capta & occupata à Gallis Senonibus Roma, sacra Romanorum à Vestalibus inuecta benignè receperint, atque adeo reseruârint, donec Camillus patriam recuperâsset, Liuius ab V. C. lib. 5. *Memores ergo Quirites tanti beneficij, omnia posteà ad cultum Religionis pertinentia, vocarunt Cærimonias.* Qua ex etymologia patet & nomen Latinum esse, & subdolè à Molinæo esse S. Dionysio impactum: scilicet ad innuendum exilem habuisse de Eucharistia æstimationem; quam scilicet tam lato & communi vocabulo quibusque rebus aut ritibus religiosis, quantumuis exiguis & minimis competenti deferri possit: quasi scilicet Eucharistia res quædam triuialis & foranea esset, aut certè inter sacras minima. Sed S. Dionysius ibidē disertè eam appellat diuinissimum & sacratissimum Sacramentum: nec enim iure queri potest Molinæus quòd τελετὴ, verterit per Sacramentum Cardinalis Peronius: nam cunctæ versiones hactenus editæ idem vocabulum habent pro τελετὴ, expressum. Quæ sanè versiones ab iis auctoribus editæ sunt, quos si Molinæus imperitiæ sugillet, manifestam suam faciet omnibus doctis inscitiam. Adde quòd paulò infrà Molinæus ipse agnoscit τελετὴ, significare mysterium; constat autem in diuinis rebus, vbi ponunt Græci μυστήριον, Latinos vertere Sacramentum.

MOLINÆVS.

PER *Sacramentum* autem Peronius Iesum Christum intelligit. Quæ mira dementia est: etenim quænam scintilla conuenientiæ inter Christum & τελετὴ, hoc est mysterium, seu arcana & mystica cærimonia? Sic porrò transtulit Faber Stapulensis, *O diuinum penitus sanctúmque mysterium!*

RESPONSIO.

CARDINALIS Peronius per vocem mysterij seu Sacramenti, hîc à sancto Dionysio pro Eucharistia positam, Christum, sicut Dionysius ipsemet, intelligit, vt est in Sacramento, seu sub signis illis sen-

ſibilibus, quæ cum re ſub ſignis comprehenſa, perfectum Sacramentum, ſeu totum Sacramentale conſtituunt. Adde quòd nihil abſurdi eſt, ſi Chriſtus in Euchariſtia realiter exiſtens, myſterium ſiue Sacramentum appellatur: Euchariſtia enim nihil aliud eſt (vt ſcitè ait S. Chryſoſtomus) quàm *Incarnationis extenſio*: Porro Incarnatio, ſeu Verbum Dei incarnatum, diſertè ab Apoſtolo, hoc nomine deſignatur; & manifeſtè (inquit 1. Timoth. 3. 16.) *Magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne &c.* Ideò legimus apud Iſaiam; *Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator*, c. 45. 15. In incarnatione abſconditum fuit Verbum ſub velamine carnis: in Euchariſtia abſconditum eſt Verbi incarnati corpus, ſub ſpecie panis. Myſterium ab Hebræis dicitur, ab abſconſione, ad denotandum videlicet id quod retruſum eſt & abſconditum. Conuenit igitur rectè Chriſto in Sacramento altaris vbi adeſt & non videtur: latet vt arcanis modis gratiæ ſuæ dona nobis impertiatur, ſeque ipſum nobis verè, ſed ſine horrore & faſtidio, communicet.

MOLINÆVS.

NEMO tam hebes eſt, qui facilè non aduertat hæc à Dionyſio per apoſtrophen ſeu compellationem oratoriam dici: qua figura, ſæpe ad res inanimatas loqui conſueuimus & perſonas abſentes, ceu reipſa adeſſent. Sic Ambroſius aquæ elementum alloquitur lib. 10. in Luc. c. 22. *O aqua quæ humano reſperſum ſanguine, vt præſentium lauachrorum figura præcederet, orbem terrarum lauaſti, &c. O aqua quæ Sacramentum Chriſti eſſe meruiſti!* Sic & Prophetæ paſſim compellant cælos & terram, Iſa. 1. 2.

RESPONSIO.

A Petro Martyre in lib. contra Gardinerum, Molinæus, hanc dictorum beati Dionyſij per apoſtrophen acceptionem didicit. Sed quàm inſulſa ſit explicatio, mox oſtendam. Ad locum ex S. Ambroſio adductum dico, verba quidem ſua ſanctum hunc Doctorem ad aquam dirigere per apoſtrophen, ſed aquam non inuocare, nec quicquam ab ea petere diuinum, quod per ſe præſtare poſſit. Narrat fusè toto hoc loco S. Ambroſius quæ Deus mira tam in rerum natura, quàm gratiæ myſteriis operatus eſt: Sed mox admonet, aquam haud eſſe cauſam horum mirabilium & beneficiorum Dei in genus humanum: at eſſe ſignum duntaxat & inſtrumentum mutum & inanimatum huiuſmodi rerum & munerum diuinorum: *Aqua enim*, inquit, *ad lauachrum, ſanguis ad pretium*: Aquam ideo non inuocat, nec quicquam gratiæ ab ea depoſcit, ſicut nec Prophetæ, quando cœlum & terram obteſtantur. At S. Dionyſius hìc non modò ad Sacramentum Euchariſtiæ verba per compellationem dirigit: at rem latentem ſub ſignis, quam diuiniſſimam & ſacratiſſimam appellat, humillima ſupplicatione interpellat atque deprecatur, petítque ab eo quem alloquitur tam inſigni affatu, quæ à ſolo Deo rectè peti poſſunt. Vnde liquet credidiſſe in hoc Sacramento Chriſtum ipſum Deum & hominem contineri, imò Chriſtum ipſum vnà cum externis ſymbolis Sacramentum

esse, quod ideò veneranter affatur, nec modò sacratissimum vocat Sacramentum seu mysterium, at quod longè maius est, diuinissimum.

MOLINÆVS.

Ex *Dionysij Areopagitæ auctoritate, Pontificij vim hic faciunt: sed vt vno verbo me ab hoc argumento expediam, rotundè dico, liber iste opus non est Dionysij Areopagitæ. quod si per tempus liceret nobis, haud foret difficile probare.*

RESPONSIO.

Si res hæc ita facilis erat, cur Molinæus suas rationes, quæ in promptu erant, vbi hîc maximè opus erat, non expressit? Paginas plerasque sui huius libri impleuit næniis & scommatibus virulentis, ac fabulamentis ridiculis. Et in re seria, tempus eum fugit. Sic non fecit magnus Cardinalis Peronius, qui in perenni memoria dignissimo opere, de Eucharistia, contra Mornæum, vbi de libris S. Dionysij Areopagitæ quæstio incidisset, validis argumentis, solidis scilicet rationibus & clarissimis veterum testimoniis, planè euicit hos libros esse, S. Dionysij Areopagitæ genuinos fœtus. Nihil quod vel tantuli sit momenti Molinæus ad hæc respondet, sed tantùm hoc vrget, quod Cardinalis Peronius disiunctiuè demum loquitur; siquidem dicere, si scripta illa Areopagitæ non sint, eius tamen esse auctoris qui ante 1300. annos extiterit, hoc est à Christo Domino annos 300. Sed Molinæus vbique suum genium prodit; hîc enim imponit doctissimo Cardinali, qui sanè non ambigit de horum operum, quam tanto ardore propugnauit sinceritate, at argumento vsus ad hominem, demum ait, non ex propria sententia, sed aduersariorum concessione, saltem sublimia illa scripta, ab auctore perantiquo, qui annos 1300. exsuperet, profecta esse, non posse negari. Et rectè omninò, nam & Molinæus qui hæc opera esse Dionysij Areopagitæ non sine conscientiæ scrupulo & violentæ repugnantiæ indicio negat, demum apertis verbis concedit auctorem, multæ admodum antiquitatis esse, vt pote qui vt censet, circa annum Domini 350. vel 400. floruerit, & fuerit Christianus fide, at valde eruditus in Platonis philosophia: in qua nemo negat Dionysium Areopagitam versatissimum fuisse. Hoc igitur non exili indicio Molinæus satis dat intelligere se veritate conuictum agnoscere veritatem, at ne sibi noceat, nolle palam fateri. Cùm insuper librum esse vtilissimum agnoscat, adeo vt auctorem ipsum vehementer cupiat suas in partes traducere: quod frustra conatur, vt res per se patet, nam si suum crederet, Dionysij esse genuinum opus (vt reuera est) totis viribus contenderet asserere, nec ingeniosis argutiis niteretur, tam insignis tituli huic abrogare auctoritatem. Excutiamus quæso hîc, quod obiicit vel excipit: *Trullana synodus acta*, inquit, *anno 681. & Gregorius Romanus qui scripsit circa annum 595. hæc opera directè citant, vt Peronius inculcat.* Quæ sanè non inanis est probatio, ad persuadendum, hos libros longè vetustioris antiquitatis esse. Verùm ludit hîc suo more ineptiendo Molinæus, nam Cardinalis Peronius, non iis solis nititur testimoniis, sed aliis plerisque

plerisque. hæc verò inducit tantùm vt euincat iam his temporibus passim agnitos fuisse hos libros in Orientali & Occidentali Ecclesia pro sinceris S. Dionysij Areopagitæ scriptis. Obiter autem notare iuuat Molinæum vt se accuratum Chronologum iactitet, consignare Trullanum Concilium actum anno Dom. 681. at calculos imperitè tractat; certo enim certius est synodum illam, quam etiam Quini-sextam vocitant, celebratam fuisse anno Domini 690. id patet ex actis, & testimonio Venerabilis Bedæ, Ætate 6. accurataque supputatione Cardinalis Bellarmini parte 2. Chronologiæ, nec non ex Annalibus Ecclesiasticis. At Molinæus hîc gradum non sistit, Budæum (virum illum doctissimum, superioris sæculi eximium lumen) non tam erroris quàm falsi sugillat, eo quòd censuerit hæc scripta nostri Areopagitæ agnita fuisse sancto Gregorio Nazianzeno, quin ab eo citata. Verùm & eruditissimus Bilius in eadem cum Budæo sententia fuit, cuius hæc sunt verba*. *Nonnulla apud Gregorium loca sunt, Dionysij Areopagitæ verbis adeò similia, vt ea ille ab ipso mutuatus esse non immeritò cuipiam videri poßit*. Deinde loca confert insignia, quibus hoc verum ostendit. At pergit tricari Molinæus, Nicolaúmque Colossensem acriter perstringit, ideo quòd asseruerit se vidisse commentarios Dionysij Alexandrini (qui circa annum 254. florebat) in hos Dionysij Areopagitæ tractatus. Mentiri vult enim hunc hominem, nec esse fide dignum, quia probabile non putat tot sæculis hos Commentarios Dionysij Alexandrini in Areopagitæ opera, delituisse, & primùm ab isto Nicolao repertos. Verùm Nicolaus iste testis est qui loquitur ex visu; nec vnquam in suspicionem venit affectatæ falsitatis. Porro nec adeò mirum, res diu occultas tandem aliquando reuelari, sicut constat innumeris exemplis; at locus communis est à quo lubens deflecto, ne cuipiam ex prolixitate responsi fastidium moueatur. Cæterum hîc Molinæus finem litis facit, quæque ogganniit non eo animo à se dicta profitetur, quo Hierarchiæ præsertim Ecclesiasticæ minuat æstimationem, quem librum optimum esse agnoscit, atque ante annos ferè 1300. editum. Verùm se hîc benignè moneri à me patiatur, ab eo prætermissa fuisse insigniora antiquitatis testimonia, quæ librum hunc & cætera opera quæ S. Dionysij Areopagitæ titulos ferunt, esse proprios eius fœtus, sine vlla ambiguitate confirmant. Citata enim hoc nomine reperiuntur à Leontio Bizantino qui claruit anno 540. lib. 2. contra Nestorium & Eutychetem, vbi postquam fidem Catholicam, quam tuetur, veterum Patrum testimoniis probatum ire pollicitus est, fidem dictis faciens, hunc in modum scribit: *Dionysius Areopagita ætatis Apostolorum ex lib. de diuinis nominibus; corruptio verò (ait) infirmitas naturæ & defectus naturalium habituum, operationum & potentiarum* &c. Et in lib. de sectis Act. 3. sub medium ait: *Fuerunt autem in temporibus à Christi natiuitate vsque ad Imperium Constantini Doctores hi & Patres, Ignatius Theophorus, Irenæus, Iustinus Philosophus & Martyr, Clemens & Hippolithus &c. Dionysius Areopagita, Methodius* &c. Insuper S. Anastasius Sinaita, Iusti-

*Lib. 1. sacrar. obseruat. num. 23.

Apud Henric. Canis. tom. 4. antiq. lect.

TTttt

niano Imperatori (qui regnare cœpit anno 527.) synchronus, lib. 7. Anagogicarum contemplationum in hexameron, sub ipso initio, cum insigni præconio, sancti Dionysij Areopagitæ hæc ipsa citat opera, hac scilicet verborum serie. *Celeberrimus ergo & rerum diuinarum mysta Dionysius Areopagita, Apostolicus Dionysius* Doctor, in sapientissima sua Theologia, quod Deus dicitur θεὸς ex eo quod omnia θεωρεῖ, id est contemplatur. Docti insuper operum eorumdem planè diuinorum nostri Areopagitæ vindices, alia sanctorum Patrum testimonia proferunt longè illustrissima, v. g. S. Chrysostomi, in sermone de pseudo-prophetis & falsis Doctoribus, (quem vidisse Venetiis in Græco Codice MSS. Cardinalis Peronius graui testificatione asseuerat inscriptum, *Cycnea vox Chrysostomi*, cùm scilicet iam ferè Constantinopoli abduceretur.) Qua in homilia omnium postrema sic ait: *Vbi Euodius ille bonus odor Ecclesiæ, & sanctorum Apostolorum successor? Vbi Ignatius Dei domicilium? vbi Dionysius Areopagita volucris cœli?* videlicet ob altissimæ Theologiæ quam suis in scriptis prodit sublimitatem. Item Gregorij Nazianz. & Clementis Alex. quibus diuinus hic Doctor vsu familiaris fuit, vt constat ex præclaris sententiis & selectis verbis ac similitudinibus quas eius ex scriptis manifestè depromunt & seriatim exscribunt. Sed breuitatis gratiâ, hæc tantùm obiter indigito.

At piaculum puto probationem horum sinceritatis librorum ante annos mille ducentos factam, hîc sub silentio præterire, cùm circa annum Domini quadringentesimum orta esset de ipsis scriptis B. Dionysij quæstio, tunc Theodorus doctissimus scriptor, Apologeticum eximium edidit, quo hæc opera ipsius S. Areopagitæ germana & legitima esse non solùm dilucidè confirmauit, verùm insuper argumenta dissoluit quæ contrà obiiciebantur. Hoc testatur Photius Constantinopolitanus Patriarcha (cuius insignis eruditio iudiciúmque acerrimum in recensendis libris omnes suspiciunt & fatentur) in Bibliotheca sua, Cod. 1. hac verborum serie: *Lectus est Theodori Presbyteri liber, quo docet germanum esse S. Dionysij opus. Dissoluta sunt autem eo in libro argumenta quatuor.* Theodorum verò hæc planè euicisse, validísque rationibus & testimoniis horum operum genuitatem demonstrâsse seriò censuit ipse Photius, qui hoc Apologetico persuasus, subinde eadem scripta pro germanis operibus S. Dionysij Areopagitæ habuit & allegauit. In eadem sua Bibliotheca, Cod. 231. vbi Sophronij quoque Hierosolymitani Patriarchæ sententiæ subscribens, disertim ait: *Et Dionysius ille sermone quidem magnus, sed maior contemplatione, Pauli discipulus, & Christi martyr.* At satis hactenùs pro amica breuitate dissertatum de sinceritate illorum operum S. Dionysij. Quibus iam ipsi vindicatis, cùm eius testimonium de Christi Domini in Eucharistia realiter existentis inuocatione & adoratione, certum, perspicuum & ineluctabile permaneat: nihil amplius Molinæo superest, quàm agnitæ veritati iam vltrò cedere, vel si sua in pertinacia perseuerat, se de industria insanire, quin & repugnare Spiritui sancto, satis supérque omnibus iri velle perspectum.

§. II.

De testimonio S. Cyrilli Hierosolymitani.

MOLINÆVS.

» AVCTOREM nullum antiquiorem Cyrillo Hierosolymitano
» Cardinalis Peronius reperit, quem proferret pro adoratione Sa-
» cramenti. Cui Cyrillus ille (scribens circa annum 380.) fauere vide-
» tur Catechesi 5. Mystagogica dum ait: * *Post communionem corporis Chri-*
» *sti, accedo ad sanguinis eius calicem, non expansis manibus, sed corpore incli-*
» *nato ad formam adorationis & venerationis.* At istæ Catecheses supposi-
» titiæ sunt.

* Εἶτα μετὰ τὸ κοινωνῆσαί σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων καὶ τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος λέγων τὸ ἀμήν.

RESPONSIO.

MIRA hîc est Molinæi audacia: Quomodo enim eum non pudet hoc scribere? Cyrillum Hierosolymitanum vetustiorem auctorem esse, quem Cardinalis Peronius citarit in testem adorationis Christi in Eucharistia; cùm suprà ipse in apice auctorum, quos Cardinalis producit pro illa adoratione, Dionysium Areopagitam collocarit, Apostolis coæuum & Cyrillo Hierosolymitano ducentis & quinquaginta annis antiquiorem; cuius ideo testimonium illustrissimum, omnibus quas mouere potuit machinis impugnauit, tametsi vndique frustrà. Quòd verò præter S. Dionysium, alij Patres B. Cyrillo Hierosolymitano antiquiores extiterint, qui prædictæ adorationis dogma ritúmque præclara testificatione confirmant, inferiùs conuenientiori loco palam faciam. Cæterùm hoc familiare est sectariis cùm Patrum auctoritate premuntur, vt dictorum ab eis fidem eleuent, ipsorum scripta notâ falsi configere: & præsertim tractatus è quibus testimonia Patrum eliciuntur, suppositionis partus arguere, res est peritis controuersiarum satis supérque explorata. Nec adeo mirum, cùm ipsi sectariorum Magistri, sacræ Scripturæ libros quibus perstringuntur, penitus repudiare soleant; aut si totum librum in suspicionem falsi adducere non audent, loca quibus magis vrgentur, corrupta esse cauillari. Videamus hîc porrò quibus nixus rationibus Molinæus S. Cyrilli Catecheses Mystagogicas supposititias esse causetur?

MOLINÆVS.

» ISTÆ siquidem Catecheses quæ Mystagogicæ vocitantur, longè
» dissimili, & absono stylo contextæ sunt, à decem & octo prioribus
» Catechesibus. Posteriores illæ etenim stylo constant presso & con-
» ciso: cæteræ fusiori ac laxiori textura sunt consertæ.

RESPONSIO.

SI ex styli diuersitate de sinceris auctorum scriptis vel supposititiis, semper iudicium ferendum est, magna pars librorum quos Patres ediderunt periclitabitur, fidéque excidet ingenitæ germanitatis. Patres non eodem stylo semper & vbique scripserunt, alius est stylus

iuuenis: alius senis; alius dolentis & anxij, alius sedati & tranquillitate fruentis. Materiæ etiam quæ tractantur pro diuersitate sua, styli differentiam parturiunt. Aliquando etiam de industria stylus mutatur. Quamobrem leue est hoc indicium, si solum notatur: & parum refert si stylus sit concisior, aut profusior, elegantior, vel minùs excultus, modò auctoris genius, in docendo genuinus semper & vbique appareat. In scriptis S. Augustini hoc obseruatum est, à stylo non esse dispicienda, sed à spiritu. Et in plerisque Patrum idem obseruatur. Si Molinæus hîc proferret quædam doctrinæ capita, quæ dogmatibus Cyrilli (aliis Catechesibus quas pro genuinis habet insertis) contraria essent: suspectæ fidei, non sine veri specie, hanc quæ reliquis aduersaretur, hoc argumento redderet: Verùm hoc in signo deficit, & quod de stylo strictiori notat, adeo leue est, vt quicquam responsi non mereatur.

MOLINÆVS.

» FALSITAS huius Catechesis non solùm ex styli diuersitate se
» prodit, sed ex eo magis, quod auctor primæ Catechesis Mystagogicæ
» suos auditores increpat, quòd ad Hippodromum seu Circum cursi-
» tarent, vbi fiebant equitum pugnæ & curruum excursus: eodémque
» æstu concurrerent ad amphitheatrum, quo gladiatores cum feris bel-
» luísque conflictabantur. A quibus spectaculis satagit hic auctor suos
» auditores auertere. Atqui huiusmodi reprehensiones Hierosolymis
» superuacaneæ fuissent, vbi neque hippodromus, neque amphithea-
» trum vllum erat; eiusmodi ornamenta principantium Vrbium, Ro-
» mæ vel Constantinopolis propria erant, vel aliarum quarumdam in-
» signiorum Romani Imperij, in quibus Augustorum locumtenentes
» residebant. Quo splendore Antiochia in Asia fulgebat, Alexandria
» in Ægypto: Verùm Hierosolyma Cæsareæ Palæstinæ Metropoli sub-
» iacebat; intérque minores imperij ciuitates censebatur quoad sta-
» tum ciuilem, seu politicum ordinem. Herodes magnus, Cæsareæ, te-
» ste Iosepho, amphitheatrum extruxerat, sed Cyrilli ætate frequen-
» tari desierat.

RESPONSIO.

NISI Molinæus velit pro axiomate statuere, semper Cyrillum pede fixo stetisse Hierosolymis, & ex quo factus est sedis huius Episcopus, hinc nunquam digressum, quicquid hîc dicit nullas vires habet, at totum concidit proprij fundamenti defectu. Sufficit enim eius ratiocinationi respondere, Catechesim quidem istam esse Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, sed alibi ab ipso pronunciatam, puta Cæsareæ, Antiochiæ, vel Alexandriæ vbi hippodromus & amphitheatrum erat, sicut Molinæus ipse memoratur. Sic S. Augustinus quamuis Episcopus Hipponensis, Carthagine nonnullas conciones habuit ad populum, & cum hæreticis plerasque collationes. Desiperet planè qui concionem ad populum quæ incipit, *Refert historia sæcularis*, non esse Sidonij Episcopi Aruernensis, quoniam nec Claromonte habita est, nec huic loco conuenit, sed Bituricis. Hic enim concordiæ

Extat lib. 7. Epp. post ep. 9.

ſtudio procurandæ inter Clerum & populum, Sidonius, eò acceſſerat. Non vno ſtetit ſemper Cyrillus loco, qui ab Arrianis fidei Catholicæ quam ardenti ſpiritu propugnabat, odiô, non ſemel ſolio deturbatus, exilia & alias acerbas perſecutiones perpeſſus eſt. hac de re perilluſtre extat teſtimonium Concilij II. Oecumenici, in Synodica ad Damaſum Papam, apud Theodoretum lib. 5. c. 9. hiſtoriæ Eccleſ. ſic enim Patres, in hoc generali Senatu Catholicæ Eccleſiæ conſidentes loquuntur; *Eccleſiæ Hieroſolymitanæ quæ eſt omnium mater* (videlicet origine) *reuerendiſſimum ac ſanctiſsimum Cyrillum Epiſcopum vobis oſtendimus, tum ab Epiſcopis prouinciæ* (vt canon vult) *iampridem eſſe creatum, tum plurima prælia aduerſus Arrianos variis in locis confeciſſe.* Idipſum memoriæ prodidit ſanctus Hieronymus in lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis n. 123. his verbis nimirum, *Cyrillus Hieroſolymorum Epiſcopus ſæpè pulſus Eccleſiâ & receptus.* Inconcuſſum igitur Epiſcopatum non tenuit, niſi ſub extremum vitæ, vt idem ſcribit ibidem Hieronymus; qui ſubiungit illum ſua. has Catecheſes non in ſenio feciſſe, quum iam quietè ageret Hieroſolymis: vbi ſub Theodoſio in pace defunctus eſt, ſed in ætate florenti, quo tempore ſede expulſus eſt ab Arrianis, eíque ſuffectus Heraclius: hócque defuncto cùm ad ſedem rediiſſet, paulò pòſt iterum eiectus, ipſius in locum intruſus eſt Hilarius: ac demum ſub Theodoſio cathedræ ſuæ reſtitutus fuit, penè iam ſenio confectus. Cæterùm dum ab hæreticis Arrianis tam diris modis exagitaretur, ſynodo Seleucienſi interfuit, variáque per loca diuagatus, interim otioſus nuſpiam, ſed vindiciis fidei, & populorum documentis incumbens. Canonicæ diſciplinæ lex erat, vt extranei Epiſcopi, fortuitò alicubi tranſeuntes, ab Epiſcopis Cathedraticis ſeu diœceſanis, ad habendum concionem ad plebem inuitarentur. Sic igitur Cyrillus homiliam illam, ſeu Catecheſim Myſtagogicam 5. ea in vrbe pronunciare potuit, in qua hippodromus & amphitheatrum erat, à quorum aditu & ſpectaculis auditores ſuos, loci ciues & incolas ſuis hortationibus auerteret. Cæſareæ fortè id contigit, vbi ſicut fatetur Molinæus, Ioſephi auctoritate compulſus, amphitheatrum erat ab Herode, non magno, ſed ſeniore conſtructum. Quod verò idem ait Molinæus hoc amphitheatrum Cæſarienſe frequentari deſiiſſe, eo tempore quo florebat Cyrillus; dicit quidem ſed non probat, quamobrem pro mero figmento computari debet.

MOLINÆVS.

» CÆTERAS ad Catecheſes octodecim quod ſpectat, tametſi plures Cyrilli germanas proles eſſe cenſeam, ex iis tamen aliquot eius non eſſe reor: verbi gratiâ decimam octauam, hæc enim paulò ante Paſcha habita fuit, & tamen auctor ita eloquitur vt ſi tum rigidior hyems extaret; *Nunc*, inquit, *tempus hyemale eſt, & arbores emortuæ videntur.* At Hieroſolymis circa paſchale tempus ſegetes aſcendunt in ſpicam; & primitiæ frugum virentéſque manipuli diebus vt plurimum quindecim à Paſcha offerri in templo ſolebant. Veroſimilius »

„ est igitur has Catecheses fuisse Constantinopoli pronunciatas, vbi a-
„ speræ & diuturnæ sunt hyemes, propter Ponti Euxini proximitatem.

RESPONSIO.

QVAMVIS concederem Molinæo istam Catechesim pronunciatam fuisse Constantinopoli, non Hierosolymis, hinc tamen non sequeretur eam S. Cyrilli Hierosolymitani non esse. Floruere laude dicendi S. Chrysostomi ætate Antiochus Ptolemaides & Seuerianus Gabalensis in Syria Episcopi: qui eiusdem sancti Chrysostomi permissu, quin etiam inuitatione, plurimas conciones hac in Vrbe Regia habuerunt, multo cum Cleri & populi concursu & applausu. Si quis hos sermones hodie reperiret, ederétque in lucem sub eorum nominibus; quispiam verò Molinæi ratiocinationem secutus, expungi auctorum illorum ab iis opusculis titulos contenderet, ex eo quòd quibusdam coniecturis colligeret non esse eiusmodi conciones habitas Ptolemaidi, aut Gabalis, sed Constantinopoli: nonne à sanæ mentis hominibus de ridiculis exciperetur; ex eo quòd scilicet homines viui non sint immobiles vt stipites. Idcirco quamuis Constantinopoli ij sermones habiti sint, non minùs tamen esse proprias Antiochi Ptolemaidis Episcopi, aut Seueriani Gabalitani, qui scilicet dum agerent in Vrbe Regia, sacras eiusmodi declamationes pronunciârunt. Cur non & Cyrillus Hierosolymitanus sic potuit apud Constantinopolim concionari, hánceque Catechesim signatim enunciare? maximè cùm & sæpe ab Arrianis sede sua eiectus necesse plerumque habuerit vrbem regiam adire, vel ad causam dicendam, vel ad implorandum Imperatoris auxilium aduersus suos persecutores: tametsi & alibi vt Antiochiæ, vel Seleuciæ potuerit hanc ipsam parænesim dicere, nam nullam aliam coniecturam de hac habita Constantinopoli profert Molinæus, nisi quòd tempore Paschali imminente pronunciata fuit, cùm tamen ob asperitatem aëris arbores nondum floruissent.

Sed quàm ridiculè hinc eliciat Hierosolymis non potuisse hunc sermonem ab auctore cui tribuitur proferri, hinc palam est: quòd pro indubitabili principio supponat, nunquam frigus potuisse Hierosolymis adhuc vigere prope Paschæ solennitatem; quàm enim hoc non sit verum patet ex eo quod scribunt Euangelistæ, triduo ante Pascha Christum esse passum, túmque propter frigus ignem accensum fuisse in atrio Pontificis, vbi Petrus dum Christum negauit se cum militibus calefaciebat. *Petrus* (ait sanctus Lucas c. 22. 55.) *sequebatur à longè. Accenso autem igne in medio atrij & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.* Porrò S. Ioannes, qui refert quod vidit, sic rem gestam enarrat, c. 18. 18. *Stabant autem serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se. Erat autem Pascha & Azyma post biduum*, ait S. Marcus c. 14. 1. Quid mirum igitur, si cùm S. Cyrillus Catechesim illam circa Pascha habuit ad populum Hierosolymis, vis adhuc algoris vigebat? Anni post annos excurrunt, sed id hoc anno contigit, quod alio non accidit.

Plerisque annis non dubium est quòd ante Pascha, Hierosolymis ver amœnum affulserit: at aliis etiam euenit vt vis adhuc hyemis circa idem tempus nondum soluta aut remissa esset, quemadmodum illo anno quo Christus crucifixus est contigit.

MOLINÆVS.

» SED esto, Cyrillus has Catecheses ediderit, quid pro adoratione » Sacramenti faciunt? Citato loco duntaxat ait oportere accedentem » ad communionem Sacramenti gestum sic ferre compositum, vt actum » referat hominis venerabundi & adorantis; adorantis inquam non Sa- » cramentum, sed Deum & Christum in dextera Patris sedentem: si- » quidem de Sacramento nihil dicit.

RESPONSIO.

DE Sacramento altaris loquitur expressè S. Cyrillus. Et de Christo solùm adorando in dextera Patris nullum verbum facit. Glossema hoc Caluinisticum est, nam sectæ huius capitalis est hæresis à Sacramento tantùm abesse Christum, quantum à terra cœlum distat Empyreum. In cœlo igitur tantùm Christum in dextera Patris adorandum esse considentem; Eucharistiam enim purum panem esse. Sed longè aliter Cyrillus populum suum docebat, ait enim Catechesi 4. Mystagogica, postquam factam à Christo venerabilis huius Sacramenti institutionem, verbatim secundùm Apostolum recitauit: * *Cùm igitur de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm ipse tam asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis vnquam dubitauerit vt dicat non esse eius sanguinem?* Et paulò pòst, in memoriam auditorum suorum reuocata, aquæ in vinum facta ab ipso Domino conuersione, subiungit: ** *Ad has nuptias quibus corpora copulantur, vocatus præter opinionem omnium hoc miraculum fecit, & non multo magis, sic eum corpus & sanguinem suum fruenda nobis donâsse persuasum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tanquam eius corpus & sanguinem sumamus. Nam sub specie panis dat nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem*, &c. *Nam etsi sensus aliud tibi renunciat, fides tamen te confirmet, ne iudices rem ex gustu, sed te citra vllam dubitationem fides certum reddat* &c. Hac igitur stabilita inconcussa fide, subinde monet, Christi sub Sacramenti symbolis realiter existentis tam certæ præsentiæ cultum debitum referendum esse, accedendúmque ad eum sumendum, non modò expansis manibus, vt supplicantium mos est: sed insuper corpore inclinato, eóque gestu qui religiosum affectum hominis pij venerantis & adorantis, palam significet ac testetur. Quid clarius pro adoratione diuinæ Eucharistiæ, seu Christi Domini in venerabili hoc Sacramento verè & realiter existentis supremo cultu à S. Cyrillo dici, quæso, potuit? Miror certè plurimùm ita Molinæum cœcutire, vt tam clarum lumen Catholicæ veritatis non videat; at magis eius misereor qui ne ab aliis perspiciatur, nititur futilibus argutiis eius splendorem inumbrare, frustra tamen, quia istæ nebulæ facilè vt patet ad fulgorem tantæ lucis expositæ diffluunt & euanescunt.

* Αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ βεβαιωσαμένου καὶ εἰρηκότος, τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ τὸ αἷμα; τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, οἰκείῳ νεύματι· καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν, οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; ** Εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος οὐ πολλῷ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνωμεν Χριστοῦ· ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα· καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα, ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, &c. εἰ γὰρ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω· μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθείς. *S. Cyrill. Hierosol. Catechef. Mystagog.* 4. *edit. Parif. pag.* 237. 238.

§. I.

De testimonio S. Gregorij Nazianzeni.

MOLINÆVS.

SIc ex eo quod Gregorius Nazianzenus in oratione de sua sorore Gorgonia refert*, illam circa mediam noctem ad templum se contulisse, ibique ante altare prostratam, eum cum ingenti clamore inuocâsse, qui super altare honoratur; Colligi non debet illam adorâsse Sacramentum, tum enim tempus non erat sanctæ Eucharistiæ celebrandæ, maximè cùm ipsa Gorgonia ibi sola esset.

* Πάντων ἀπογνοῦσα τῶν ἄλλων ἐπὶ τὸν πάντων ἰατρὸν καταφεύγει, καὶ νυκτὸς ἀωρίαν τηρήσασα, μικρὸν ἐνδούσης αὐτῇ τῆς νόσου, τῷ θυσιαστηρίῳ προσπίπτει μετὰ πίστεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ τιμώμενον ἀνακαλουμένη μεγάλῃ τῇ βοῇ, καὶ πάσαις κλήσεσι, καὶ πάντων αὐτὸν τῶν πώποτε δυνάμεων ὑπομιμνήσκουσα· σοφὴ γὰρ ἐκείνη καὶ τὰ παλαιὰ, καὶ τὰ νέα, τέλος ἐνστᾶσα τινα καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναισχυντεῖ· μιμεῖται τὴν τοῖς κρασπέδοις Χριστοῦ ξηράνασαν τὴν ῥύσιν αἵματος, καὶ τί ποιεῖ; τῷ θυσιαστηρίῳ τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς προσθεῖσα μετὰ τῆς ἴσης βοῆς καὶ δάκρυσι τοῦτο πλουσίοις, ὥσπερ τις πάλαι τοὺς πόδας Χριστοῦ καταβρέξασα, καὶ μὴ πρότερον ἀνήσειν, ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν ἀπειλοῦσα, εἶτα τῷ παρ' ἑαυτῆς φαρμάκῳ τοῦτο τὸ σῶμα πᾶν ἐπαλείφουσα, καὶ εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος, ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισε, τοῦτο καταμιγνῦσα τοῖς δάκρυσιν, ὢ τοῦ θαύματος! ἀπῆλθεν εὐθὺς αἰσθομένη τῆς σωτηρίας κούφη καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, καὶ διάνοιαν μισθὸν ἐλπίδος λαβοῦσα τὸ ἐλπιζόμενον, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς εὐρωστίᾳ κερδάνασα τὴν τοῦ σώματος.

RESPONSIO.

CAVILLATVR passim Molinæus futili illa distinctione de corporis Domini & Sacramenti colendi differentia; cùm enim ex apertissimis sanctorum Patrum testimoniis liquidò constet in primitiua Ecclesia corpus Christi fuisse summâ reuerentiâ adoratum in tremendo altaris mysterio, Molinæus qui hoc, vel malignè, vel ignoranter, sæpe antehac negauerat, hoc ipsum transeundo, dissimulanter demum concedit; at Sacramentum illo cultu habitum, perfractè negat; artificiosè Sacramentum cum solis signis confundens, & signa sola Sacramentum constituere supponens, quod falsum penitus & perquam absurdum est; cùm hoc sit proprium Sacramentorum nouæ legis, vt perfectum Sacramentum duabus partibus constet essentialibus, videlicet symbolis extrinsecis, quæ signa sunt, & re signata quæ sub his speciebus latet: etenim Sacramenta legis Euangelicæ gratiam quam significant, ibidem exhibent reipsa: *Lex* enim (quæ vmbram habeat futurorum bonorum, non ipsam substantiam rerum) *per Moysen data est; Gratia autem & veritas per Iesum Christum*, Ioan. 1. Perperam igitur Molinæus Sacramentum pro signo tantùm nudo & inani ponit, hócque falso supposito axiomate pertinaciter negat Eucharistiæ Sacramentum fuisse adoratum in Ecclesia primitiua, hoc est à temporibus Apostolicis ad quarti vsque sæculi (vt præscribit) excursum, vel ad summum quinti dimidium. Cui de industriâ tergiuersanti cùm antehac non semel, tum iterum atque iterum respondemus Ecclesiam iuxta expressum Christi verbum, semper hactenus credidisse Christi corpus, sanguinémque pretiosum in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento realiter contineri, ideóque hîc fuisse constanter ab Ecclesia adoratum, & propter hoc etiam Sacramentum, scilicet corpus Christi absolutè, & per se, species Sacramentales per accidens duntaxat, seu per relationem ad rem ipsam sub his integumentis obuelatam. Christi corpus propriè & directè, symbola extrinseca propter corpus ipsum Domini quod cooperiunt, vt vestes, quibus dum inter homines visibiliter versabatur, indutus erat, & sicut panniculi quibus in præsepio fuit à B. Matre Virgine inuolutus. Regula est omnium communi consensu recepta, Accessorium sequi naturam principalis;

cipalis; sic Rex honoratur cum purpura, sceptro & corona quæ mera sunt insignia eius Maiestatis; species igitur quæ totum Sacramentale cum Christi corpore sub iis realiter existente constituunt, coniunctim cum eo honorantur; quamuis propriè Christi corpus adoretur & signa tantùm coadorentur, scilicet non propter se, sed quia accessoria sunt & inuolucra rei diuinæ sub illis absconditæ & delitescentis, propter fidei nostræ exercitium. Cùm igitur ait S. Gregorius Nazianzenus, sororem suam Gorgoniam ante altare procubuisse, eúmque non sine suspiriis & gemitu inuocasse, qui super altare adoratur: cùm de Eucharistia dictum constet, & Christum in Eucharistia existere, ipsúmque in Eucharistia idcirco adorari; quin ipsam Eucharistiam, quæ sub extrinsecis symbolis Christum continet, rectè propterea coli, iure hinc elicimus. Nec porro euadit hunc anfractum sibi obuium vitare volens immunis à lapsu Molinæus, dum excipit, tunc cùm altæ noctis conticinio Gorgonia confugerit ad Ecclesiam, tempus non fuisse Eucharistiæ celebrandæ, præsertim cùm ipsa Gorgonia tunc sola hîc adesset. Alio enim explorato errore laborat, supponendo scilicet corpus Domini non fuisse super altare adoratum, nisi tempore sacrificij, vel sanctæ Synaxeωs. Siquidem cùm Ecclesia semper firma fide crediderit, Eucharistiam consistere in re permanenti: ideo corpus Domini realiter existens sub sacris symbolis tam in vsu quàm extra vsum, tam tempore sacrificij quàm post peractum sacrificium, semper adorauit. Et ea de causa in arcula vel pixide, iam à primis sæculis, diuinum hoc munus repositum super altare (quod ideo Christi sedem Patres appellabant) collocari consueuit, cùm vt debito cultu honorificaretur, tum vt fidelibus in necessitate communicari posset. Ritus huius Ecclesiastici perantiqui innumera ferè suppetunt monimenta apud sanctos Patres; S. Clemens in ep. 2. ad Iacobum fratrem Domini (seu Simonem Iacobi) & lib. 2. Constit. Apost. c. 13. Reliquias fragmentorum corporis Domini in sacrario diligenter custodiendas esse monet; ideo *aris Dei* solebant fideles, Tertulliano teste, *adgeniculari*: Quò spectans S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos scribit Episcopos reuersos à Conciliabulo Ariminensi, vbi hæreticorum Arrianorum fraude, sub specie pietatis, circumuenti fuerant: *Concurrebant Episcopi*, inquit, *qui Ariminensibus dolis irretiti sine conscientia ferebantur, contestantes corpus Domini, & quicquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos.* Corpus enim Domini in Ecclesia venerationis ergo seruabatur: quamobrem decepti pij Episcopi ab Arrianis ipsum corpus Domini, quod quicquid in Ecclesia sanctum est, summa sua dignitate antecellit, obtestabantur. S. Paulinus beati ipsius Hieronymi synchronus & amicus, moris illius testis est, asseruandi in Ecclesia super altare corporis Domini, cum ingenti honore sub titulo sanctissimæ crucis ep. 12. ad Seuerum. Hinc synodus Turonica II. sub Pelagio I. can. 3. decreuit, *vt corpus Domini in altari, non in armario, sub titulo crucis, componatur.* Plura de iis facile hîc esset depromptum ire, ex nostris Commentariis in Mar-

tyrologium Galliæ, vbi de arculis, turriculis, pixidibus pretiosis, columbis aureis & argenteis atque ciboriis sacris, in quibus venerabile Sacramentum ad diuinum cultum & humanum solatium honorificè seruabatur, ex instituto disseruimus; sed prolixitatis hîc declinandæ gratiâ, à fusiori indagine, seu superflua repetitione lubens supersedeo; maximè cùm nec hostes Ecclesiæ id de posterioribus sæculis audeant inficiari. * In viam igitur vt è diuerticulo redeam, ex iis quæ dicta sunt peruium est intelligere Molinæum perperam actum Gorgoniæ Christum super altare adorantis interpretari, quasi ad ipsum realiter existentem in Eucharistia non spectâsset, vel tunc in Ecclesia ipsa Eucharistia pro iampridem recepto more super altare non fuisset, vt etiamnum fit die noctéque asseruata & adorata. Sed ritus ille adorationis Christi, in Eucharistia super altare collocati, iampridem in Ecclesia obseruatus, adeò manifestus est, vt dogma simul realis præsentiæ Christi in ipso venerabili Sacramento magnoperè confirmet, hæresimque Nouatorum, vtrumque impugnantium, penitùs damnet & confundat.

* Accedit quod in tractatu de S. Calice &c. de his mysticis vasculis etiam disseruimus ex professo. Qui tractatus 1. part. huius Panopliæ Sacerdotalis insertus est.

§. IV.

De testimonio sanctorum Ambrosij, & Augustini.

MOLINÆVS.

» IDEM dico ad locum Ambrosij depromptum ex lib. 3. de Spiritu
» sancto c. 12. vbi enarrans illud Dauidicum, *Adorate scabellum pe-*
» *dum eius*, Ps. 98., ait, per scabellum terra intelligitur, per terram
» autem caro Christi, quam nunc in mysteriis adoramus, & quam A-
» postoli in Domino Iesu adorarunt. Idémque ad similem locum Au-
» gustini super eundem Ps. 98. *Et quia* in ipsa *carne hîc ambulauit & ipsam*
» *carnem manducandam nobis ad salutem dedit, nemo illam carnem manducat,*
» *nisi priùs adorauerit.*

RESPONSIO.

SI idem dicit Molinæus, nihil dicit; etenim quod mox dixerat ad locum S. Gregorij Nazianzeni futile prorsus & euanidum, falsúmque insuper ostensum est. Verùm dissimulat nimis fraudulenter non videre ista duo testimonia sanctorum Ambrosij & Augustini, sibi suísque in causa Eucharistiæ penitus aduersari, nec tantùm pro firmanda adoratione adduci, sed etiam pro reali præsentia asserenda corporis Christi, in sacratissima Eucharistia, peremptoria esse: ait enim disertè S. Ambrosius: *Nos in tremendis his mysteriis illam Domini carnem adorare, quam Apostoli in ipso Domino dum versaretur super terram, adorauerunt.* Porrò sanctus Augustinus, *ipsam carnem Christi nos manducare & adorare, in qua hic ambulauit, & quam dedit nobis edendam ad salutem.*

MOLINÆVS.

» ISTA testimonia non docent oportere nos Christi carnem adorare

ſub ſpeciebus panis, ſed tantùm corpus Domini eſſe à nobis adorandum in actione ſanctæ Cœnæ. »

RESPONSIO.

CITATA loca ne verbulum quidem vllum habent de adoratione in actione Cœnæ facienda, ſtylus hic nouus & non Catholicus, ſed planè Caluiniſticus eſt. At dicit expreſsè S. Ambroſius *nos nunc adorare in myſteriis illam carnem, quam Apoſtoli in Chriſto hic conuerſante adorauerunt;* Illa igitur ipſa caro Chriſti verè in his myſteriis exiſtit, & ſub ſpeciebus realiter ſita eſt. Debet igitur ſub illis adorari, quia vbicumque eſt, ſummo illo honore colenda eſt. Eſt enim corpus Chriſti vt aduerſarij concedunt, ſubiectum adorationis legitimum. Sic S. Auguſtinus, qui B. Ambroſij ſui in fide magiſtri, doctrinam ſequitur & dicta imitatur, abſolutè ait, *Carnem ipſam in qua Chriſtus ambulauit, & quam nobis ad ſalutem, manducandam dedit, eſſe adorandam.* at quam dedit, in Euchariſtia hanc ipſam ſumimus & comedimus, igitur in Euchariſtia illam ipſam adorare debemus. Vnde ſubiungit eodem loco immediatè beatus ille Doctor, *Nemo autem carnem illam manducat, niſi priùs adorauerit.*

MOLINÆVS.

LONGE aliud eſt adorare Chriſtum in ſancta Cœna; aliud adorare Sacramentum ſanctæ Cœnæ. »

RESPONSIO.

VEL per ſanctam Cœnam Molinæus actionem celebrationis Euchariſtiæ intelligit, vel rem ipſam in Euchariſtia exiſtentem. Si actionem, non contendimus, neque enim dicimus adorandam eſſe illam actionem, qua Euchariſtiam celebramus, ſed ipſam Euchariſtiam: id eſt rem illam ſacratiſſimam ſub externis ſymbolis exiſtentem, quæ corpus eſt Chriſti. Quòd ſi adhuc cauillatur contendendo ſymbola illa non eſſe adoranda: tum breuiter & apertè reſpondeo, ſi per abſtractionem ſeorſim à Chriſti corpore & præciſè in ſe, illa accidentia conſiderentur; reuera per ſe ſubiectum adorationis idoneum non eſſe: ſed ſi coniunctim attendantur * cum re ipſa quæ ſub iis continetur, quacum totum Sacramentale conſtituunt, & velut acceſſoria ſunt & inuolucra ſacra corporis Chriſti ſub ipſis latentis: tum coadoranda eſſe non per ſe, nec propter ſe, ſed propter Sacramentalem vnionem quam habent cum Chriſto. Acutè & appoſitè ait ſanctus Ambroſius de Incarnationis Dominicæ myſteriis: *Nunquid cùm diuinitatem eius adoramus, & carnem, Chriſtum diuidimus?* Sic dicere liceat, nunquid cùm Euchariſtiam adoramus, ſpecies Sacramentales ab eius carne ſeparamus? Minimè, ſed coniunctas cum eius corpore, propter hanc vnionem veneramur; à qua ſi diuina virtute diuellerentur, hócque notum nobis fieret, nulla penitus veneratione eaſdem iam ſeiunctas proſequeremur.

* Nota

MOLINÆVS.

SIC adoratur Pater in Euchariſtia; ſed non ſub ſpeciebus adoratur, quaſi iſtud Sacramentum Deus Pater eſſet? »

RESPONSIO.

REVERA Pater in Eucharistia adoratur, quia sacrificium ei latreuticum hîc offertur iuxta Christi oraculum, *venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Ioan. 4. *In spiritu**, quia non vt olim carnalibus victimis & cruentis holocaustis, sed hostia munda & incruenta, puróque sacrificio hic colitur: *Et veritate*, quia non ampliùs in figura, sed in re ipsa, quæ antiquis illis typis figurabatur, Pater cœlestis hîc adoratur. sed non solus Pater, at Filius quoque eius vnigenitus & Spiritus sanctus, vt suprà demonstratum fuit. Porrò nemini Catholicorum vnquam venit in mentem ita absurdè sentire & ineptè loqui, vt diceret, Eucharistia est Deus Pater, quia in Eucharistia honoratur: At est corpus Christi, quod scilicet in ea manducatur, iuxta expressum eius verbum, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Docent quidem Theologi & est de fide, humanitatem Christi ab eius diuinitate ex quo huic hypostaticè vnita est, non potuisse separari, at semper coniunctam permanere. Porrò per circuminsessionem, vnam personam in alia existere, vnde ait Christus *Ego in patre, & pater in me est;* sic & Spiritus sanctus in vtroque. In hoc igitur venerabili Sacramento sic humanitas Christi realiter existit, vt semper diuinitati sit coniuncta: Diuinitas autem discindi nequit. Tota Trinitas igitur hîc adest, sed non vi consecrationis, qua dumtaxat Christi corpus & sanguis sub speciebus panis & vini directè & præcisè constituuntur: corpus autem non est exanime, *Christus* enim *resurgens à mortuis iam non moritur:* humanitas verò diuinitati personaliter vnita est, quæ consequenter humanitatem comitatur: cùm autem tota Trinitas sit coessentialis, vnáque persona sine alia, vel vna à duabus cæteris seiungi non possit, hinc necesse sit, vt per illam concomitantiam & circuminsessionem tota diuinitas seu vniuersa Trinitas cum Christi humanitate hîc adsit, quamuis diuerso modo, vt patet ex dictis.

* *Orig. lib. 1. ἀκὶ ἀρχῶν c. 1.*

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Ioan. 10. 37.

MOLINÆVS.

» FIDELES adorabant in Eucharistia corpus Christi ad dexteram
» Patris sedentis, & ideò admonebantur panem sacrum sumendo, sur-
» sum corda erigere.

RESPONSIO.

FALSISSIMVM est, admonitos sic fuisse fideles, dum Eucharistiam sumebant: illa enim celeberrima Sacerdotis ad plebem exhortatio, *Sursum corda*, præfatio ideo dicta est, quod erat isagoge, præparatióque ad ipsum consecrationis mysterium; nec hoc fine fieri solebat, vt fideles iuberentur, non alibi Christum quàm in dextera Patris sedentem adorare, sed vt iam spiritu à terrenis cogitationibus abstracto, & ad Deum erecto corde, solùm cœlestia & diuina meditarentur, quo sic expurgato animo, tremendo sacrificio mox offerendo essent vt par erat intenti. Quamobrem vt & nunc respondebant Sacerdoti admonenti sursum corda extollere, *Habemus ad Do-*

minum. Præclarè id docet S. Cyprianus ſerm. de orat. Dominica: *Quando ſtamus*, inquit, *ad orationem, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus; nec quicquam tunc animus, quàm id ſolùm cogitet quod precatur.* Ideò & Sacerdos ante orationem præfatione præmiſſa parat fratrum mentes dicendo, *Surſum corda*: vt dum plebs reſpondet, *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere, claudatur contra aduerſarium pectus & ſoli Deo pateat. Hic eſt genuinus ſolennium illorum verborum ſenſus, quæ ante canonem & conſecrationem iam tum proferri à Sacerdote ſolebant, nec animos fidelium auocabant ab altari & ſacrificio, aut diuinæ hoſtiæ veneratione, ſed à mundo & rebus humanis terreníſque cogitationibus; quin potiùs diuinis ipſis myſteriis vt intenti eſſent aſſiſtentes interpellabant. Cæterùm S. Paulus cùm eſſet Hieroſolymis, Chriſtus noctu illi aſtitit in carcere, dixítque, *Conſtans eſto, ſicut enim teſtificatus es de me in Hieruſalem, ſic te oportet & Romæ teſtificari*, Act. 23. 11. Illum potuit & debuit ſimul adorare & in carcere ſibi loquentem & aſſiſtentem, & in cœlo ſedentem in gloria Patris. Ita & nos eundem vtrobique eodem momento temporis poſſumus adorare, tam ſurſum ſedentem in maieſtate ſua, quàm in terra ſub externis ſymbolis panis & vini, mirè ſed verè, exiſtentem. *Attollentes mentem* (ait Concilium I. Oecumenicum) *fide intelligamus ſitum in ſacra illa menſa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum, & pretioſum eius corpus & ſanguinem nos verè ſumentes, credere hæc eſſe ſymbola noſtræ reſurrectionis, propter hoc enim neque multum accipimus ſed parùm, vt ſciamus non ad ſaturitatem ſumi, ſed ad ſanctificationem.*

MOLINÆVS.

SED maximè notanda veniunt verba hæc S. Auguſtini; *Nemo carnem illam manducat, niſi priùs adorauerit &c.* At multi ore manducant Sacramentum, qui Chriſtum verè non adorant: ergo loquitur tantùm de manducatione ſpirituali, quæ ab his tantùm fit qui Chriſtum timent ac colunt adoratione interna & ſpirituali.

RESPONSIO.

FISTVLAS ſuas mutat Molinæus, nam de adoratione ſermo eſt, & hac omiſſa, de orali Chriſti in Euchariſtia ſumptione diſputat. Obſcura non ſunt verba S. Auguſtini, vt Molinæus ex his tergiuerſari poſſit. Non loquitur S. Auguſtinus de præcepto & modo adorandi, ſed de more & actu; nec enim iubet vt omnes qui communicant adorent, ſed teſtatur in Eccleſia hoc actu & reipſa ſeruari. Sicut autem ſunt qui malè ſumunt Chriſtum, ita & qui malè adorant, ſpecie ſcilicet non ſpiritu, externo actu non interno affectu; ſumunt reipſa at ſine fructu, adorant itidem, ſed non cum ſincero cultu. Sed hi vt iudicium ſibi ſumunt, reique fiunt corporis & ſanguinis Domini, ſua tamen culpa qua pereunt, non efficiunt vt Chriſti verum corpus, ſecundùm ſuum expreſſum verbum, ſub ſymbolis illis myſticis non exiſtat. Proinde piè & ſincerè adorari debeat à fidelibus communican- 1. Cor. 11.

tibus, *Qui vera instructi fide venientes ad mensam* (ait ipse S. Augustinus in Ps. 48. *manducant & adorant;* quódque addit ibidem exponens illa verba prophetæ, *Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ:* Esse qui sumunt, & adorant, & fructum salutis non percipiunt; *Et ipsi adducti sunt*, inquit, *ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quia non imitantur.*

Psal. 21.

§. V.

De testimonio S. Hieronymi.

MOLINÆVS.

» SANCTVS Hieronymus in eundem Psalmum, ait; *Quod autem a-*
» *dorari debeat* (Christus,) *eo ascendente Apostoli docuerunt, cùm ado-*
» *rantes regressi sunt in Hierusalem, sed ad crucem Dominicam, & ad ani-*
» *mam sanctam, hæc referenda sunt;* Non igitur ad adorationem Sacra-
» menti.

RESPONSIO.

VEL legit quem allegat locum S. Hieronymi, Molinæus, vel non legit. Si legit, debuit hunc rectè & sincerè citare: si non legit, à graui culpa non potest excusari; nam sic non solùm ex crassa ignorantia peccat, sed prætereà errorem imò hæresim apertam S. Hieronymo imponit, videlicet quòd sanctus hic doctor censuerit & scripserit, *corpus Christi existens in Eucharistiæ Sacramento adorari non debere:* quod à S. Hieronymi mente, moréque, & vsu, longè est alienissimum. Sanè quia Molinæus Commentaria sancti Hieronymi super Psalmos citat, ex hoc opere, sancti huius Patris indubitato fœtu, quam Molinæus ipse negat Christi corporis adorationem, in sanctissimo Sacramento facile est perspectam facere, siquidem in Ps. 21. ad illa verba, *Edent pauperes & saturabuntur* &c. hæc sanctus Hieronymus breuiter, sed clarè sic exponit; *Pauperes Apostoli edent corpus Christi.* Et paulo pòst, *Et adorabunt in conspectu eius*, sic interpretatur, ET HIC ADORANT, ET IN FVTVRO, *quia iuxta Apostolum, ipsi flectentur omnia genua.* Denique ibidem illa verba, *Manducauerunt, & adorauerunt*, præcedentibus nectendo quoad sensum, subiungit: *Manducauerunt & adorauerunt, id est Apostoli vel cæteri sancti manducauerunt corpus Christi*, vt dixit superiùs, scilicet adorando, nam in textu ipso duo hæc sunt coniuncta. Sed eo ipso loco quem profert Molinæus, tam expressa est sancti Hieronymi pro ipsa adoratione corporis Christi sententia, vt ambigendi nullus supersit locus: siquidem hæc exponens verba, *Et adorate scabellum pedum eius quoniam sanctum est: Multæ de scabello opiniones sunt*, inquit, *sed hic Propheta corpus Dominicum dicit* &c. Ad id igitur illa adoratio referenda est. Verùm tricandi Molinæus ansam arripit ex sequentibus verbis; *Quòd autem adorari debeat, eo ascendente Apostoli docuerunt, cùm adorantes regressi sunt in Hierusalem: sed ad Dominicam crucem & ad animam sanctam hæc referenda sunt.* Infert Molinæus, non

ergo ad corpus Christi, seu Sacramentum Eucharistiæ. At perperam: nam S. Hieronymus spectat ad illa verba postrema S. Lucæ c. 24. vbi narrauit succinctè Domini ascensionem gloriosam, *Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum.* Vnde elicit Christi corpus adorandum esse, ídque suo exemplo Apostolos docuisse, qui non modò cum ipsis suum corpus daret, iuxta vaticinium Prophetæ superiùs expositum, *Manducauerunt & adorauerunt:* sed etiam *ascendentem in superna Christum adorauerunt.* Porrò adorandum esse eius corpus, quia est sedes seu scabellum ipsius diuinitatis: quamuis etiam Crux Dominica, & anima iusti, eius scabellum aliqua ex analogia dici possit: dicit enim alibi Scriptura, *Anima iusti sedes est sapientiæ.* Sed peto hîc à Molinæo an fateatur crucem Christi adorandam, iuxta illud propheticum expositum à sancto Hieronymo, *Adorate scabellum pedum eius?* Cur igitur crucem Domini, eius etiam sanguine irrigatam, & sacro contactu corporis sanctificatam, adorandam esse, cum asseclis suis tanto æstu contentionis negat? at etiam tot iniuriis ipsi Caluinistæ crucem Domini afficiunt, dum conculcant, & incendunt, præ ingenti odio & contemptu? sicut edita Ministrorum acta * abundè innuunt & testantur. Quòd si execratur illa suorum sacrilegia Molinæus, igitur cultum sanctæ crucis deinceps admittat, illúdque sancti Remigij ad se dictum existimet: *mitis depone colla Sicamber, incende quod adorasti:* (Caluini hæresim scilicet, quam tanto animi ardore amplexus es) *adora quod incendisti*, scabellum pedum Domini, crucem vtique salutiferam, quam vilis patibuli & horrendi supplicij, lignique putidi & execrandi loco nominéque hactenus habuisti, hísque contumeliis affici à tuis asseclis pro bono opere numerâsti, quasi profectum esset ex zelo feruenti idololatriæ destruendæ. Idolum enim Christi vocare crucem, & quidem tetrum & horrendum, hactenus quà voce quà scriptis non veritus es. Sed pressiùs hominem vrgeo; vult sanctum Hieronymum sensisse adorationem à Dauid prædictam, referendam esse ad crucem Domini; sed miser non videt, ex hoc ipso sequi, sanctum illum Doctorem censuisse corpus Christi multo magis adorandum esse, hîc enim appositè dictum illud Domini referri potest: *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cæci: quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Sic planè. Crux non sanctificat corpus Domini, sed ab eo sanctificata est; proinde si ex quo sanctificata est, sacri corporis contactu, debet crux adorari, quanto magis corpus Christi adorandum est, ex ipsa quam laudat Molinæus sententia S. Hieronymi? Sed instat Minister, adorandum est corpus Christi in cælo, non in Sacramento, non hîc & nunc, quasi existens in Eucharistia, sed tantùm quando sedere in dextera Dei prædicatur vel cogitatur? At hanc ei ansam eripit S. Hieronymus vbi suprà exponendo, *Edent pauperes* &c. *& adorabunt in conspectu eius.* ET HIC ADORANT, inquit, *& in su-*

* ab Adriano Behotio, olim Archidiacono maiore Rothomagensi.

Matth. 23. 16. 17.

turo. Id est, adorabunt occultum in diuinæ synaxis mysterio, & adorabunt manifestum in cælo, quando in eius regnum introibunt. Et factis quidem, dictis fidem fecit. Nam tantam detulit Christi corpori sacræque Eucharistiæ reuerentiam, vt præ terrore tremendi huius mysterij, hoc conficere quamuis esset Presbyter non auderet. Vnde factum vt S. Epiphanius compulsus fuerit à fratribus quibuscum ille degebat in Syriæ Monasterio, Paulinum Presbyterum ordinare: *Cùm enim vidissem* (inquit ipse Epiphanius, in epistola pro se Apologetica ad Ioannem Hierosolymitanum) *quòd multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, & sancti Presbyteri, Hieronymus & Vincentius Presbyteri, propter verecundiam & humilitatem, nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij quæ Christianorum præcipua salus est: Cúmque ante annum, multos eorum* (fratrum) *queri audiissem, cur non haberent qui sibi Domini Sacramenta conficerent, & illum* (Paulinum Hieronymi fratrem) *suo poscerent testimonio* &c. Sed qui sic viuens tanto cum metu & tremore Sacramentum Eucharistiæ spectabat; demum iam etiam constitutus in extremis, quo honore, cultúsque diuini actu affectúque illud venerabatur, præclarè testatus est: lectulo etenim decumbens, Sacerdote ad se accedente qui Eucharistiam deferebat, teste Eusebio in eius vita, hæc in verba prorupit: *O ferculum excellentissimum, venerandum, colendum & adorandum; glorificandum, amplectendum, & omnibus laudibus extollendum.* Non solùm igitur credebat fide certissima, ibi Christum realiter adesse: sed ipsum in hòc diuino Sacramento, imò ipsum Sacramentum, tanti penum thesauri, laudauit, inuocauit, adorauit, omníque diuini cultus obsequio spectandum, suscipiendum & prosequendum tam pio, insigníque præconio professus est. Iam igitur pudeat Molinæum, hîc sanctum Hieronymum in suæ hæresis suffragium arcessere: à qua toto corde abhorruisse, tam in vita quàm in morte, támque factis, quàm dictis & scriptis, vir ipse sanctissimus constantissimè se prodidit.

Inter Epistolas S. Hieronymi, 60.

§. VI.

De testimonio S. Chrysostomi.

MOLINÆVS.

EODEM *modo dicta Chrysostomi, hom. 7. sup. Matthæum, & hom. 24. sup. 1. ad Corinthios intelligenda sunt: vbi auditores suos Magorum exemplo, qui ex Perside Hierosolymam venerunt adorare Christum in cunabulis, ad eum in mysteriis sacris adorandum exhortatur. Oratoriæ enim sunt eiusmodi exclamationes, quibus populum monet, Christum in Eucharistia venerari, non autem docet Eucharistiam adorare.*

RESPONSIO.

IAM sæpè sæpiùs diximus, in Ecclesia Catholica adorare Eucharistiam, nihil aliud esse quàm Christum adorare in Eucharistia verè & realiter existentem, sub externis symbolis, quæ realis eius præsentiæ signa sunt exhibitiua & accessoria corporis Domini, sacráque inuolucra,

lucra, quibus in hoc statu Sacramentali tegitur ad fidei nostræ exercitium. *Nam fides non habet meritum si sensus & ratio humana hîc præberet experimentum.* Verè igitur Christus *hic est Deus absconditus*, ideóque *Isa. 45. 15.*
prosequendus eo cultu, qui eius proprius, nempe diuinus est: *Dignus est enim agnus qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatem & honorem,* *Apoc. 5. 12.*
& gloriam, & benedictionem. In hoc mysterio decus hoc ei solenniter ab Ecclesia redditur & exhibetur. Genius est Iudæ Iscariotis, Christi honoribus inuidere & impedire ne cultus ei debitus referatur. sed Molinæus excusationem in peccato quærit. Non se negare siquidem ait, Christum adorandum, sed in Patris dextera sursum sedentem, non verò in Eucharistia, imò neque Eucharistiam adorandam dicit se tantùm contendere. Parum refert autem quid Molinæus censeat? Sed hîc quæstio est de S. Chrysostomi fide & doctrina, circa cultum diuinæ Eucharistiæ, vel corporis Christi in ea existentis adorationem. Molinæum non pudet asserere, secum sentire Chrysostomum; ipsum siquidem cultui eiusmodi, locis etiam à nobis citari solitis (quorum duo tantùm hîc indicat Sophista Caluinisticus) esse aduersatum. Superest igitur vt excutiamus vtrumque locum, quo veritas palam eluceat. Certè S. Chrysostomus hom. 7. in c. 7. Matth. 1°. dicit in hoc Sacramento esse donorum cœlestium fontem nempe Christum. 2°. sacrum altare diuinámque mensam, esse spirituale Domini præsepium. 3°. nos Magorum exemplum qui ab Oriente venerunt eum in stabulo adorare, ad eum pariter hîc adorandum inuitare: * *Surgamus ergo etiam nos* (inquit) *& licèt omnes turbentur, nos tamen alacres & prompti ad pueri domum accurramus*, scilicet cum ardenti & sincero ipsum adorandi affectu, &c. *Nihil* (addit) *te introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium aduenias, modò vt honorem ipsum cum gaudio ac tremore offeras; sed caue ne Herodi efficiaris similis, & dicas, vt & ego veniens adorem eum, cúmque veneris, interimere coneris. Huius enim similes sunt, qui indignè abutuntur communione Mysterij. Reus est enim* (inquit Apostolus 1. Cor. 11.) *iste corporis & sanguinis Domini. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum & regno Christi iugiter inuidentem, longè scilicet Herode illo nequiorem. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suósque cultores simulat & mittit ad Christum, vt specie quadam adorare videantur; Quantum verò in ipsis est, interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur ne quando speciem supplicum atque adorantium gerimus, opere verò existamus inimici; igitur adoraturi Christum, cuncta proiiciamus è manibus &c.* Vnde perspicuum euadit moris tunc fuisse, vt qui ad diuina mysteria accederent, manibus expansis in supplicantium forma, prostratique adorarent: quem morem non solùm magnopere B. Chrysostomus commendat, sed insuper nos hortatur vt sincerè adoremus, non externo tantùm, sed interno cultu & affectu, nempe quia hîc non minus verè quàm olim in præsepio, vbi eum puerulum Magi venerati sunt, Christus ipse adest, fons inquam ipse omnis gratiæ & benedictionis. ** *Nam hinc, ait, ipse non recedit, sed manet, & à nobis postulat, non (vt olim à Samaritana) potum, sed sanctimoniam; sanctis enim sancta Christus*

* Ἀναστῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς καὶ πάντων ταραττομένων, ἡμεῖς ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ παιδίου τρέχωμεν, &c. Οὐδείς σε κωλύσει τοῦτο, μόνον ἂν ἐπὶ τῷ τιμῆσαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔλθῃς, μὴ τὸν Ἡρώδου τρόπον, καὶ εἴπῃς, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ, καὶ ἐλθὼν ἀνελεῖν βουληθῇς· τούτῳ γὰρ ἐοίκασιν οἱ τῶν μυστηρίων ἀναξίως μετέχοντες, ἔνοχος γὰρ ὁ τοιοῦτος ἔσται, φησὶ, τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. καὶ γὰρ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸν τύραννον ἀλγοῦντα τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐκείνου Ἡρώδου παρανομώτερον μιαρώτερον· οὗτος γὰρ βούλεται κρατεῖν, καὶ πέμπει τοὺς οἰκείους τοὺς ἑαυτοῦ προσκυνήσοντας μὲν σχήματι, σφάττοντας δὲ ἐν τῷ προσκυνεῖν. φοβηθῶμεν τοίνυν μή ποτε σχῆμα μὲν ἱκετῶν καὶ προσκυνούντων ἔχωμεν, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τὰ ἐναντία ἐπιδεικνύμεθα· καὶ πάντα ἀπὸ τῶν χειρῶν ῥίψωμεν, προσκυνεῖν μέλλοντες.

** Ἀλλ᾽ ὅμως αὐτὸς οὐκ ἀναχωρεῖ, ἀλλὰ μένει καὶ παρ᾽ ἡμῶν αἰτεῖ πιεῖν· οὐχ ὕδωρ ἀλλ᾽ ἁγιωσύνην· τὰ γὰρ ἅγια τοῖς ἁγίοις δί-

δίδωσιν· οὐδὲ γὰρ ὕδωρ ἀπὸ ταύτης ἡμῖν παρέχει τῆς πηγῆς, ἀλλ' αἷμα ζῶν. καὶ μὴν θανάτου ἐστὶ σύμβολον, ἀλλὰ ζωῆς γέγονεν αἴτιον. σὺ δὲ ἀφεὶς τὴν πηγὴν τοῦ αἵματος, τὸ ποτήριον τὸ φρικῶδες, εἰς (τὴν) πηγὴν ἀπέρχῃ (τὴν) διαβολικὴν, ὥστε νηχομένην πόρνην ἰδεῖν καὶ ναυάγιον ὑπομεῖναι ψυχῆς. τὸ γὰρ ὕδωρ ἐκεῖνο πέλαγος ἀσελγείας ἐστίν· οὐ σώματα ποιοῦν ὑποβρύχια, ἀλλὰ ψυχῶν ναυάγια ἐργαζόμενον. *S. Ioan. Chryſ. hom. 7. in cap. 2. S. Matthæi.*

diſtribuit. Non aquam enim de hoc nobis largitur fonte, ſed ſanguinem viuum, qui quanquam ad mortis Dominicæ teſtimonium ſumitur, nobis tamen cauſa fit vitæ. Tu verò relinquis huius ſanguinis fontem, calicémque reuerendum &c. Ipſum igitur calicem Domini colendum & reuerendum, vnáque Chriſtum adorandum B. Chryſoſtomus toto hoc loco aſſerit, docet & inculcat. Porrò hom. 24. in 1. ad Corint. hæc axiomata ſtatuit, 1°. Chriſtum mutâſſe ſacrificiá, & pro cæde brutorum, in Euchariſtia ſeipſum iuſſiſſe offerri. 2° Iudæos olim altaris tantùm cruenti fuiſſe participes, in corpore autem Chriſti non ſic, non enim altaris, ſed ipſius Chriſti ſumus participes. 3°. Explicans verba Apoſtoli, *calix benedictionis cui benedicimus* &c. *Valde fideliter dixit Apoſtolus, & terribiliter* (inquit) *Hoc eſt autem quod dicit, id quod eſt in calice, eſt id quod fluxit è latere, & illius ſumus participes. Calicem autem benedictionis vocauit, quòd eum habentes in manibus, ſic cum hymnis & laudibus proſequamur admirantes, ineffabile donum ſtupentes* &c. *Sanguinem inquam, quem effudit pro nobis, ſed etiam quem nobis impertiit.* Poſteà ad venerationem tam pretioſi muneris ſic hortatur, vt ſpecies quoque honorandas inſinuet, exemplo venerantium regem, qui etiam eius veſtem honorant, nec audent ſine reuerentia tangere. 4°. Magorum exemplum incutiens: *Hoc corpus* (inquit) *iacens in præſepio reueriti ſunt Magi, & viri impij & barbari patria & domo relicta longam viam confecerunt, & cùm veniſſent, cum multo metu & reuerentia adorarunt. Imitemur ergo vel barbaros, nos cœlorum ciues, nam & illi quidem cùm in præſepio vidiſſent & in tugurio* &c. *cum magna acceſſerunt reuerentia. Tu autem non in præſepio vides, ſed in altari, non fœminam eum tenentem, ſed Sacerdotem aſtantem & ſpiritum cum magna copia, ea quæ ſunt propoſita ſuperuolantem, non ſolummodò hoc ipſum corpus vides, ſed noſti eius virtutem & diſpenſationem. Nos ergo ipſos excitemus & formidemus, & longè maiorem quàm illi barbari oſtendamus reuerentiam.* Verùm Molinæus excipit, Chriſtum equidem colendum & adorandum, ſed non in hoc Sacramento, neque in terra, ſed in cælo, vbi ſedet in gloria Patris. Verùm hunc elapſum obſtruit eodem loco B. Chryſoſtomus, aſſerens per hoc reuerendum & diuinum prorſus myſterium, terram cœlum factam eſſe; poſtquam enim appellauit ipſam Euchariſtiam, *nexum noſtræ ſalutis, mentis vinculum, fiduciæ fundamentum, ſpem, ſalutem, lucem, & vitam noſtram;* Ne quis cauſetur hoc futurum eſſe in cœlo, at hîc non poſſe per hoc myſterium nobis præſtari, proinde huic tantam reuerentiam deferendam non eſſe: ** *Ecquid dico* (ait) *futura, hîc enim terram tibi cælum facit hoc myſterium* &c. *Nam quod illic eſt omnium pretioſiſſimum & maximè honorandum, hoc oſtendam tibi ſitum in terra. Sicut enim in regia id quod eſt omnium magnificentiſſimum, non ſunt parietes, non lectum aureum, ſed corpus Regis ſedens in ſolio; ſed hoc tibi nunc licet videre in terra; non enim Angelos, neque Archangelos, neque cælos, & cælos cælorum, ſed ipſum eorum oſtendes Dominum: Vidiſti quemadmodum quod eſt omnium præſtantiſſimum & maximè honorandum vides in terra, neque ſolùm vides, ſed etiam tangis, neque ſolùm tangis, ſed etiam comedis.* At verò in Euchariſtia Chriſti corpus etſi realiter exiſtat, non tamen per ſe & im-

** Μᾶλλον δὲ οὐχὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν, καὶ τότε ὄψει τὸ εἰρημένον· τὸ γὰρ πάντων ἐκεῖ τιμιώτερον, τοῦτό σοι ἐπὶ τῆς γῆς δείξω κείμενον. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς βασιλείοις τὸ πάντων σεμνότερον, οὐ τοῖχοι, οὐκ ὄροφος χρυσοῦς, ἀλλὰ τὸ βασιλικὸν σῶμα τὸ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου· οὕτω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὸ τοῦ βασιλέως σῶμα. ἀλλὰ τοῦτο σοι νῦν ἔξεστιν ἐπὶ γῆς ἰδεῖν. οὐ γὰρ ἀγγέλους, οὐδὲ ἀρχαγγέλους, οὐδὲ οὐρανοὺς, καὶ οὐρανοὺς οὐρανῶν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν τούτων σοι δεσπότην δεικνύω. εἶδες πῶς τὸ πάντων τιμιώτερον ὁρᾷς ἐπὶ γῆς; καὶ οὐχ ὁρᾷς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἅπτῃ, καὶ οὐχ ἅπτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσθίεις. *Ibid.*

mediatè videtur aut tangitur, sed mediatè per externa symbola, sub quibus videtur & tangitur, ac comeditur; ergo etiam adoratur, nam vt sæpius inculcat idem B. Chrysostomus, *Id quod maximè honorandum est in cœlo, in terra consistit in hoc mysterio.* Et notanda est comparatio, *Vt* inquit, *corpus Regis, in solio sedens;* Igitur species illæ Sacramentales, sub quibus hîc verè Christus existit, sunt velut eius sedes & thronus regius: At verò, throno suo Deus nos iubet deferre eximiam reuerentiam: *Ego autem dico vobis, non iurare per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius, neque per Hierosolymam, quia ciuitas est Regis magni.* Matt. 5. 34. At verò non magis verè Christus dudum habitauit Hierosolymis, quàm nunc in Eucharistia existit, sub sacris symbolis. In hac sedet, vt in throno suæ gratiæ: sicut in cœlo sedet, vt in throno suæ gloriæ. Singularis igitur huic throno, in quo manet noster Emmanuel: in quo sponsus ipse animarum nostrarum, respiciens velut *per fenestras & cancellos*, oculis suæ misericordiæ nos intuetur, & *plenas hyacinthis manus* aperit & extendit, vt nobis suæ gratiæ dona & munera affatim largiatur. Huic inquam throno gratiæ, singularis reuerentiæ honor deferendus est, nam solium est diuinæ Maiestatis. Porro quo honore thronus propter eum qui ipsi insidet, habendus est: dilectus Iesu discipulus in cœlo edoctus, nos docet Apoc. 4. 10. *Seniores* (inquit) *mittebant coronas suas ante thronum.* Et c. 7. 11. *Et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum.* Quoniam igitur secundùm sanctum Chrysostomum per venerabile Sacramentum Eucharistiæ, cœlum est in terra, quia ipsa Eucharistia, per externa symbola, vera est Christi sedes & thronus, eo quod in ea realiter existit & residet. Procidere igitur coram hoc throno licet, quin & oportet, & propter ipsum sedentem hoc ipsum sacro-sanctum solium, singulari cultu reuerentiæ & honoris, ab omnibus veris Christi fidelibus atque cultoribus, est meritò prosequendum. Nec modò S. Chrysostomus docet Eucharistiam venerandam eo quod est thronus Christi: paulò pòst dicit, esse etiam vt regis purpuram & diadema; proinde vnà cum eo suscipi reuerenter debere, & simul cum eo honorari; *Nam si tibi*, inquit, *Regis filius cum purpura & diademate traditus esset ferendus &c. Nunc autem non hominis regis filium accipiens, sed ipsum vnigenitum Dei filium &c. non extimescis?*

Nihil frequentiùs repetit toto libro suæ Nouitatis Molinæus, quàm Christum non in terra ampliùs quærendum: proinde cùm Patres docent, & maximè Chrysostomus, illum adorandum esse in Eucharistia, sic interpretatur vt ad præsentiam signi (nam Eucharistiam merum vult esse signum & nudum symbolum) sic adoremus, quod sepositâ omni diuini huius mysterij cogitatione, mentem in cœlum erigamus, & Christum ibi duntaxat adoremus in dextera Patris considentem. At quàm falsa sit hæc doctrinæ Patrum expositio, iam suprà spectatissimis exemplis & firmissimis argumentis demonstrauimus. Quàm verò ab hac sacrilega opinione Molinæi & reliquorum Caluinistarum S. Chrysost. abhorreat, licèt iam ex præmissa discussione locorum

ab ipso Molinæo indicatorum clarè constet; tamen vt abundantiùs appareat, quædam adhuc S. Chrysostomi axiomata proferemus. Igitur S. Chrysostomus hom. 41. in priorem ad Corinthios verba faciens de solenni quæ fit in diuino mysterio pro fidelibus defunctis deprecatione: * *Non frustra* (inquit) *memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro illis agnum illum iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes. Hîc igitur agnus ille situs est; hîc eum oramus & adoramus. Nam & deprecamur*, præsentem vtique, & vt ait Concilium Nicænum, *situm in hac sacra mensa, suóque sacrificio peccata mundi tollentem.* Memor esse debet Molinæus huius suæ sententiæ: si licet Christum in Eucharistia inuocare, licet & adorare; Atqui agnum Dei iacentem in altari & purgantem peccata mundi deprecamur & inuocamus, proinde & adoramus, Molinæus enim ipse fatetur inuocationem eiusmodi, speciem esse summæ adorationis.

* Οὐ γὰρ ἁπλῶς ταῦτα ἐπινενόηται, οὐδὲ εἰκῆ μνήμην ποιούμεθα τῶν ἀπελθόντων ἐπὶ τῶν θείων μυστηρίων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν προσερχόμεθα, δεόμενοι τοῦ ἀμνοῦ τοῦ κειμένου τοῦ λαβόντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. &c. οὐ γὰρ δὴ σκηνὴ τὰ ἡμέτερα, μὴ γένοιτο, πνεύματος γὰρ διατάξει ταῦτα γίνεται. *S. Io. Chrys. in 1. Cor. hom. 41. sub finem.*

Accedit quòd S. Chrysostomus sæpe nos monet Angelos studiosè imitari, qui his mysteriis tremebundi ac venerabundi assistunt, neque tantùm cernunt & adorant Christum in Patris dextera sursum sedentem, sed hîc cum ingenti metu & reuerentia ipsum suspiciunt atque diuinis prorsus honoribus prosequuntur. sic enim loquitur os illud aureum hom. 60. ad populum Antiochenum: *Cogita quali sis insignitus honore, qua mensa fruaris, quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri propter emicantem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos vnimur.* Et hom. 61. *huic & supernæ potestates assistunt, quoniam & ille nobis manifestiùs propositorum virtutem speculantur, & inaccessibiles admirantur splendores.* Et lib. 6. de Sacerdotio, loquens de hora tremenda sacrificij nostri; ** *Per id tempus*, inquit, *& Angeli Sacerdoti assident, & cælestium potestatum ordo vniuersus clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui inuoluitur & immolatur, Angelorum choris plenus est.*

** Τότε καὶ ἄγγελοι παρεστήκασι τῷ ἱερεῖ καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἅπαν τάγμα βοᾷ, καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον πληροῦται τόπος εἰς τιμὴν τοῦ κειμένου. καὶ τοῦτο ἱκανὸν μὲν καὶ ἐξ αὐτῶν πιστεῦσαι τῶν ἐπιτελουμένων. *Idem de Sacerd. 6. c. 4. edit. Paris.*

At excipit Molinæus contra sanctum Chrysostomum, oratoria illum arte his in locutionibus vti: *quicquid enim dicit de adoratione Christi in Eucharistia, esse oratorias declamationes.* At si ita ludere licet, nihil prorsus inest Patrum monimentis, nec etiam Scripturæ sacræ, quod eiusmodi friuolis effugiis, eludi non possit. Dudum cùm vas electionis Paulus coram Agrippa Rege & Festo Proconsule, fidem quæ in Christo est, diuinâ facundiâ explicaret, Act. 26. 24. 25. Festus orationis eius cursum interrumpens, subitò exclamauit: *Insanis Paule, multæ te litteræ ad insaniam conuertunt. Cui mox ait Paulus, Non insanio optime Feste, sed veritatis & sobrietatis verba loquor.* Impulsu Diaboli non ferentis causam Euangelij tam excellenti præconio enunciari, Festus sic Pauli dicta interturbauit, exuberantíque litterarum adscripsit cognitioni, quod Spiritui sancto in Apostolo suo loquenti, tribuendum erat. Sic planè Molinæus, tam perspicuis S. Chrysostomi testimoniis, pro reali corporis Christi præsentia, ac adoratione, in venerabili Eucharistiæ Sacramento, vitio ei vertit sacram eloquentiam qua pollebat. Sugillat enim nimis excultæ oratoriæ facultatis; & quæ dicit dogmaticè, vult oratoriè loqui. Quasi vbique rhetorem, nunquam verò docto-

rem, nunquam Patrem, neque Episcopum Chrysostomus ageret, & quia est Chrysostomus, non esset Christianus; & de fide, de Sacramentis, de ipso magno pietatis Sacramento, quod est Eucharistia, quando maximè oportet, nesciret quæ credenda sunt profiteri. Ridiculam esse hæc Molinæi solertiam, vel ex hoc patet, quòd alibi Chrysostomus vbi historicè loquitur, eadem tenet ac inculcat de Angelico Eucharistiæ cultu, quæ vult eum Molinæus declamatoriè profari.

Sic etenim sanctus ipse Chrysostomus præsignato lib. de Sacerdotio palam & sine tropis vllis Rhetorices, fidelibus enarrat: * *Ego verò, inquit, & commemorantem quendam audiui cùm diceret, senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa fuissent diuinitùs detecta sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse, ac per illud quidem tempus, de repente, Angelorum multitudinem conspexisse (quatenùs humanus aspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum altare ipsum circumdantium, denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat.*

Idem verò sanctissimus Doctor ac Pater Chrysostomus hom. 3. de incomprehensibili Dei natura loquens de Energumenis dicit, tum in more fuisse vt tempore tremendæ oblationis adducerentur, Diaconíque præconio iuberentur ** *caput inclinare diuinis mysteriis reuerentiæ causa, nempe quia satis non erat ab Angelis & puris fidelibus diuina hæc mysteria adorari, at etiam ab Energumenis quos agitabat dæmon, ad frangendam eius superbiam & testandam diuini mysterij maiestatem, coli ac adorari demissa capitis inflexione, Ecclesiæ iudicio rituque.* Iuxta Apostoli de Christo præconium, *In nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Pudeat igitur Molinæum impietatis suæ, qua Christum in Eucharistia realiter existentem, non solùm non adorat, sed nec adorandum contendit, clarissimáque S. Chrysostomi testimonia, pro hac veritate, pro meris eloquentiæ flosculis dicit accipienda esse, etiam vbi res gestas sanctus hic vir enarrat, dogmata fidei explicat, ex professo citatis, ad hæc firmanda, Scripturæ sacræ plerisque locis.

* Ἐγὼ δὲ καί τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ, ὅτι αὐτῷ τις πρεσβύτης, θαυμαστὸς ἀνὴρ, καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾷν εἰωθὼς, ἔλεγεν ὄψεως ἠξιῶσθαι τοιαύτης ποτὲ, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἄφνω πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῷ δυνατὸν ἦν, στολὰς ἀναβεβλημένων λαμπρὰς καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλούντων, καὶ κάτω νευόντων, ὡς ἄν τις στρατιώτας παρόντος βασιλέως ἑστηκότας ἴδοι. *ibid.*

** Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οὐκ ἄνθρωποι μόνοι βοῶσι τὴν φρικωδεστάτην ἐκείνην βοὴν, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι προσπίπτουσι τῷ δεσπότῃ καὶ ἀρχάγγελοι δέονται. ἔχουσι τὸν καιρὸν αὐτοῖς συμμαχοῦντα τὴν προσφορὰν βοηθοῦσαν, &c. paulò pòst. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐνεργουμένους κατ' ἐκεῖνον ἵστησι τὸν καιρὸν ὁ διάκονος, καὶ κελεύει κλῖναι τὴν κεφαλὴν μόνον, καὶ τῷ σχήματι ποιεῖσθαι τὰ αἰτήματα τῆς ἱκετείας. *Idem ho. 3. de incompr. Dei nat. sub finem.*

§. VII.

De testimonio Theodoreti.

MOLINÆVS.

NON *satis mirari possum, quomodo Cardinalis Peronius ausus sit Theodoretum ad ferendum pro se suffragium citare. Nam Theodoretus Dialogo 1. disertè dicit Christum dedisse signo nomen corporis sui, & signa honorâsse ipsius corporis sui nuncupatione, non mutando illorum naturam, sed naturæ addendo gratiam.*

RESPONSIO.

PERFIDE Molinæus Theodoreti sententiam refert. Ita siquidem loquitur Theodoretus: * *Seruator noster nomina commutauit, & corpori quidem, id quod erat symboli & signi imposuit, symbolo autem id quod erat*

* Ὁ δέ γε σωτὴρ ὁ ἡμέτερος ἐνήλλαξε τὰ ὀνόματα· καὶ τῷ

corporis. Volebat enim eos qui sunt mysteriorum participes non attendere naturam eorum quæ videntur, sed propter nominum permutationem, mutationi quæ fit ex gratia credere. Vbi vides falsò Molinæum exscribere, *non mutando illorum naturam, sed naturæ addendo gratiam.* At contrà ait Theodoretus, voluisse Christum nos mutationi quæ fit ex gratia credere. Fit igitur mutatio symbolorum ex gratia, id est, virtute diuina, & permutatio nominum, huius rerum mutationis est certum indicium.

μὲν σώματι τὸ τοῦ συμβόλου τέθεικεν ὄνομα· τῷ δὲ συμβόλῳ τὸ τοῦ σώματος. &c. ἠβουλήθη γὰρ τοὺς τῶν θείων μυστηρίων μεταλαγχάνοντας, μὴ τῇ φύσει τῶν βλεπομένων προσέχειν, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐναλλαγῆς, πιστεύειν τῇ ἐκ τῆς χάριτος γεγενημένῃ μεταβολῇ. *Theodoret. dialog. 1. Tom. 4. edit. Paris.*

MOLINÆVS.

IDEM Theodoretus eodem stylo loquitur Dialogo 2. ** *Post consecrationem* (inquit) *signa mystica à sua natura non recedunt, manent enim in priore sua substantia, & figura & forma, & visibilia sunt ac tractabilia sicut antè erant.*

** Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτά, οἷα καὶ πρότερον ἦν. νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο, καὶ πιστεύεται, καὶ προσκυνεῖται ὡς ἐκεῖνα ὄντα ἅπερ πιστεύεται. *Idem dialog. 2. ibid.*

RESPONSIO.

NEC hîc sibi ferit, neque sibi metit Molinæus, sed canit Luthero contendenti post consecrationem, etsi verum adsit Christi corpus, panem nihilominus superesse, ideóque Theodoretum asserere symbola ipsa in sua substantia permanere. Sed eo sensu quo vult Lutherus & eius asseclæ, Theodoretus non dixit permanere symbola in priore substantia, loquitur enim de accidentibus & speciebus extrinsecis, eorúmque essentia & natura, vt indicant voces Græcæ quibus vtitur, φύσις & οὐσία. non autem de substantia quam Aristoteles prima in categoria posuit, vt ens per se subsistens, & non pendens ab alio. quo iure & ab accidentibus essentialiter differt, eísque admodum præstat. Vult igitur duntaxat dicere Theodoretus, mystica illa signa, qualia ante consecrationem apparent, eadem post consecrationem apparere, vnde subiungit, *Nam videri & tangi possunt sicut priùs.* Quæ sanè verba de substantia, vt accidentibus opponitur, non possunt intelligi, hæc enim nec tangi potest nec videri. Porrò non negamus quod docet experientia: facta consecratione, species Sacramentales in eadem forma & figura perdurare, nam sapor idem in calice, idem color; eadem albedo, eadem rotunditas in pane perseuerat. Quamuis panis intrinseca essentia, sub iisdem accidentibus esse desierit, vnde Theodoretus subnectit, * *Intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur & adorantur, vtque illa sint* (nempe corpus & sanguis Domini) *quæ creduntur.* Nihil sanè manifestius aut expressius dici potest, pro reali elementorum hoc in mysterio mutatione, & vera illorum conuersione in Christi carnem & sanguinem. Nec enim dixit Theodoretus externa illa symbola nominetenùs esse mutata, sed verè & realiter mutata, proinde credi iam esse quæ facta sunt, & quia hæc verè sunt, adorari.

* *Habes suprà textum Græcũ.*

MOLINÆVS.

THEODORETVS *ait, quod* σύμβολα προσκυνεῖται, *honorantur, seu vt vertit Cardinalis Peronius, adorantur. Nobis parum refert: eligant aduersarij ex duobus sibi quod visum fuerit magis consentaneum. sed obsecro dicant, an velint per hoc verbum,* adorari, *Theodoretum intelligere cultum illum supremum qui vni solique Deo debetur, signis illis tribuendum esse, aut tantùm censere pro simplici*

veneratione, ab eo hoc verbum, Græcorum more vsurpari, pro eo quod est non adorare quidem cultu diuino, sed tantùm honorare & in veneratione habere ac reuerentia. Si prius, sanè Theodoretum reum efficiunt horrendæ idololatriæ, vt qui voluerit signa seu species & figuras Sacramentales, æquali parique omnino cultu cum Deo ipso adorari; nec enim symbola illa, Deus sunt. At verò si Pontificij respondeant per verbum adorare à Theodoreto tantùm insinuari venerationem aliquam & reuerentiam. tum eum planè nobiscum & loqui, & sentire fatentur; siquidem nos hæc signa honoramus ac veneramur: At quid hoc facit pro adoratione illa suprema, diuinóque cultu quem aduersarij Sacramento deferunt?

RESPONSIO.

PLVRIMVM est differentiæ inter adorare signa, & adorare Sacramentum: qui abstractione facta externorum symbolorum à re ipsa, quæ sub iis continetur, illa quæ iam nuda forent, & vt ait Apostolus *egena elementa*, adoraret latriæ cultu, longè aberraret ab Ecclesiæ fide & ritu, nec enim vnquam hoc cultu species illas externas seorsim & præcisè consideratas Ecclesia adorauit aut adorandas dixit; Sed longè aliud est adorare Sacramentum, seu Christum existentem realiter in Sacramento sub illis symbolis, quibus ad locum fidei concedendum in hoc mysterio, Christus ipse obuelatur. Hoc est porro quod Ecclesia facit & intendit: nam Sacramentum adorat quia corpus est Christi, nec refert quòd speciebus illis corpus Domini tegatur, gemma enim linteolo inuoluta, non minùs gemma est, quàm inclusa auro, suum enim semper retinet & pretium & decorem, siue in auro, siue sub palea, siue sub lancina collocetur. Verum est quòd species illæ non sint Christi corpus, sed sub ipsis est corpus Christi, & species cum eo vnum totum Sacramentale faciunt, nam ei vnione Sacramentali coniunguntur, ideóque vno eodémque actu coluntur, quamuis Christi corpus per se, primariò, & absolutè: species autem secundariò, secundùm quid, & propter ipsum Christi corpus, cui cohærent, quódque comitantur, vt accessorium sequitur naturam & iura principalis. *Intelliguntur enim* (ait verè & eleganter Theodoretus) *ea esse quæ facta sunt & creduntur*; quamobrem adorantur quia creduntur illa esse, quæ sunt per consecrationem facta, non naturæ quidem potestate, sed virtute diuina. His præmissis, quicquid Molinæus argutiarum coaceruat, funditùs concidit. Sed quia eò vsque ipsum deduxit euidentia veritatis, vt signa ipsa veneranda esse & reuerenda demum fateatur, æqui boníque accipiat, si verborum suorum ipsum memor vt sit admoneamus. *Signa hæc*, inquit, *mystica honoramus & veneramur.* Sed quæso nobis edicere non grauetur quando hæc Eucharistiæ apud eos reuerentia & veneratio cœpit? longè profectò à dictis facta discrepant, nulla enim hæresis vsquam hactenus fuit, quæ tam impiè & furiosè aduersus sacra hæc mysteria ac diuina Sacramenta desæuiret. Acta Ministrorum typis edita, patenti sunt indicio, quo honore & reuerentia diuinam Eucharistiam prosequantur.

Gal. 4. 9.

Horret animus vel recogitando quantis iniuriis ac vituperiis sacrosanctam Eucharistiam, id est ipsum Domini corpus, affecerint vbicumque pro libitu furere potuerunt, & plusquam Turcica rabie grassari. Templa susdeque passim subruerunt, altaria euerterunt, occiderunt in ipso sanctuario Sacerdotes; & quod omne scelus exsuperat, & omnem diabolicam audaciam longè transcendit! sacrilegis manibus ipsum corpus Domini, vel è sacrario rapuerunt, vel pedibus conculcârunt, vel in cloacas proiecerunt, vel canibus obiecerunt, vel aliis denique innumeris modis diris & execrandis profanârunt. Videndus illustrissimus Continuator Baronij tom. 3. ad annum 1561. XIX. & XXVIII. XXX. 1562. XI. 1563. LXXIV. 1566. XXII. & de Turca, his longè reuerentiore, ibidem n. VIII.

MOLINÆVS.

CÆTERVM quia se acriter perstringi sentit Molinæus verbo *adorandi* (quod est apud Theodoretum) illud emollire modis quibusque satagit: Contendit enim cùm de Eucharistiæ cultu agitur impropriè esse sumptum, sicut impropriè sumitur aliarum rerum sacrarum respectu; Atque imprimis notat in Liturgia Chrysostomi, hunc ritum haberi: *Dicto à Diacono Amen, postquam ipse adorauit aut veneratus est sanctum Euangelium, per portas sacras egreditur; At nemo est* (inquit) *tam stupidè idololatra, vt cultu latriæ Euangelij codicem adoret?*

RESPONSIO.

ADORATVR in Euangelio, etiam latriæ cultu, quod diuinum est, non porro quod humanum est, nec quod materiale, vel quod manufactum. Neque enim charta, nec characteres huic impressi, à Christianis summo honore coluntur, dum Euangelium adorant, sed Christi doctrina, viua voce dudum ab ipso tradita, & subinde à Spiritu sancto sanctis Apostolis & Euangelistis inspirata, qui eius afflatu eam litteris prodiderunt, in Epistola Tarasij Synodica ad Adrianum Papam è Concilio II. Nicæno, Act. 3. qua rationem reddit Actorum in hoc Oecumenico Ecclesiæ Catholicæ Senatu: *Cùm omnes sedissemus* (inquit) *caput fecimus Christum; iacebat enim in sancta Sede Euangelium sanctum, contestans nobis omnibus viris sacratis qui conueneramus, iudicium iustum iudicare.* Ex quo patet Ecclesiam, Christum in Euangelio, & per Euangelium loqui, credere, & ideo Euangelium ipsum vice Christi adorare. Ideo teste S. Hieronymo contra Vigilantium, etiam *rutilante sole luminaria accendebantur*, ideo incensi suffitus ad diuini ipsius eloquij lectionem adhibetur, & cùm Diaconus recitaturus Euangelium accedit, afferri ex prisco more consueuit thuribulum cum incenso. Osculantur etiam in signum eximiæ venerationis sacrum librum Sacerdos & Diaconus. Cùmque legitur Euangelium, omnes, ipséque Episcopus reuerenter assurgere & aperto capite audire præcipiuntur, can. *Apostolorum* de consecrat. dist. I. (ex epistola Anastasij Papæ ad Episcopos Germaniæ & Burgundiæ) *Dum sacra Euangelia in Ecclesia leguntur, Sacerdotes & cæteros omnes, Dominica verba* (oportet) *attentissimè audire & fideliter adorare.* Hinc & alius ritus iampridem seruabatur in Oriente,

Oriente, teste Isidoro Pelusiota lib. 1. ep. 136. vt Pontifex altari assistens, dum legebatur Euangelium, sacrum pallium deponeret, quasi præsente ipso Christo, qui pastorum est princeps; *Nam cùm ipse verus pastor* (inquit Pelusiota, S. Chrysostomi synchronus & amicus) *per adorandam Euangeliorum apertionem accedit, Episcopus assurgit, atque imitationis habitum deponit, hinc nimirum Dominum ipsum, pastoralis artis ducem, ac Deum, & herum adesse significans.* Porrò si tantus honor Euangelio defertur, quia Christi vox est in verbo signato & prædicato: quantus quæso Eucharistiæ sacratissimæ exhibendus est? cùm in ipsa sit Christus, non voce vicaria, vel signo repræsentatiuo, sed reipsâ, nimirum in corporis & sanguinis sui spiritúsque viuificantis veritate. sed pergit insanire Molinæus.

MOLINÆVS.

HODIE *adhuc cernimus in Romana Ecclesia, Christi lachrymam, & lignum crucis, & faciem Domini in velo depictam adorari; & tamen nemo est, nisi fortè prorsus mentis emotæ, qui hæc adoret eodem cultu quo Deus adoratur.*

RESPONSIO.

CVR igitur tu & socij tui, nos perpetim calumniamini, idololatriæ insimulantes, propter illarum rerum sacrarum venerationem? verùm in his rebus, vt suprà iam dictum est, nihil attendimus aliud quàm quod est diuinum. Id porro graphicè definit & explicat VII. Oecumenica synodus Constantinopolitana c. 3. his verbis: *Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi & omnium Saluatoris æquo honore cum libro sanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes, ita per colorum imaginariam operationem, & sapientes & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu est, perfruuntur vtilitate; quæ enim in syllabis sermo, hæc & pictura, quæ in coloribus prædicat, & commendat.* Ratio hæc est huius definitionis, quod idem sit motus in imaginem, & in rem significatam, vt ipsa etiam experientia testatur: nam qui statuam Cæsaris intuetur, is vnica cognitione ipsum Cæsarem, & eius statuam seu imaginem agnoscit. Sed honor est quidam motus in id quod honoratur, siue sit externus siue internus, siue vtrumque simul. ergo idem est actus honoris in imaginem & rem significatam, atque ideo in crucem, ac Christi imaginem, & in Christum, per crucem tanquam per suam imaginem, repræsentatum. Quocirca cùm Christus adoretur latria, ita & crux & imago Christi eadem veneratione honoratur seu adoratur. Nec inferre hinc licet, ergo Eucharistia nec maiori honore prosequenda est, quàm Christi crux & imago; falsa enim hæc est illatio. Siquidem neque crux Christi, nec huius imago per se coluntur illa adoratione, sed relatione ad ipsum Christum qui Deus est, & cuius est crux signum, imago autem repræsentatio. At Eucharistia si in re ipsa consideretur, adoratur cultu non relatiuo, sed absoluto, quia Christus hîc est verus Deus & homo. quamobrem sapientissimè Patres Concilij II. Turonensis c. 3. decreuerunt, *vt corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur,* ne scilicet censeatur esse

Vide S. Thomā 3. p. q. 25. a. 3. & 4. Et Caietanum, Capreol. & Greg. de Valentia, ibidem.

ciales quoſdam producant effectus. At ſecus eſt de Euchariſtia, in qua neceſſariò materia debuit mutari, quia auctor ipſe gratiæ voluit ſe per hoc myſterium nobis vnire, ſe nobis corpore & animo communicare & per ſe immediatè nobis ſua dona impertire, fieri nobiſcum vnum corpus & vnus ſpiritus. Accedit quòd Euchariſtia eſt anacephalæoſis diuinorum mirabilium: in eo igitur miraculum omnium maximum, quod fit conuerſione ſubſtantiæ panis & vini in verum Chriſti corpus & ſanguinem fieri debuit. Inſuper eſt Chriſti teſtamentum, & teſtimonium ac quaſi pignus amoris Chriſti erga ſponſam ſuam Eccleſiam; & ideo donum eſſe præſtantiſſimum oportuit. Nihil autem potuit Chriſtus excellentius dare, quàm ſeipſum, vnde ait: *Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum; bibite, hic eſt ſanguis meus.* Non autem inane ſignum, vt aduerſarij volunt corporis & ſanguinis, tum enim non donum óptimum, ſed exile munus vt pote vmbratile tantùm hoc fuiſſet; Præterea ad hoc nobis ſe hîc donat Chriſtus, vt ſit cauſa & ſemen reſurrectionis noſtræ, vnde ait, *qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die*, Ioan. *6. 55.* Ideo per contactum & coniunctionem corporis Deifici, cum corporibus noſtris mortalibus fieri debuit hæc viuificatio. Denique Euchariſtia eſt ſacrificium Religionis Chriſtianæ, quod præſtantius vt eſſet omnibus ſacrificiis veteris legis, veritatem proferre, vmbras expellere, figuras implere & omnes hoſtiarum differentias vna ſola præcellentiſſima hoſtia quæ Chriſtus eſt, continere neceſſum fuit. Longè eſt igitur diſpar ratio Euchariſtiæ & baptiſmi; Quamobrem inepta & falſa eſt quam Molinæus affert huius cum illa æquiparatio, & proinde futilis & nulla conſequentia, quam inde elicit. Ridiculum eſt enim quod ex dictis Theophili Alexandrini ſcribentis ep. 1. Paſchali contra Origeniſtas, *& aquam baptiſmi, & panem Dominicum per Spiritus ſancti inuocationem ſanctificari*, colligit æqualiter ab eo accipi vtramque ſanctificationem ſi enim valet eiuſmodi ratio, inde etiam argutari licebit parem fuiſſe & hordeaceorum panum, duorúmque piſcium: atque myſtici panis in vltima cœna à Domino ſuis Diſcipulis diſtributi benedictionem. Vtrumque enim Dominus benedixit. At quis non videat ingens quod intercedit diſcrimen. Panes & piſces etenim Dominus benedixit vt eos multiplicaret, iiſque eſurientes turbas corporaliter reficeret: at panem in cœna vltima benedixit, vt eum ſuum corpus efficeret, quo animas in vitam æternam paſcendo de ſeipſo enutriret. *Caro enim abluitur, vt anima emundetur; caro vngitur, vt anima conſecretur; caro carne & ſanguine Domini alitur* (ait Tertullianus) *vt anima de Deo ſaginetur.* Hæc omnia autem vnus idémque Spiritus, ſed diuerſimodè operatur.

Adde quòd non eſt ſcopus Theophilo Alexandrino comparandi baptiſmum cum Euchariſtia, in quantum vtrumque eſt Sacramentum, minus autem in quantum Euchariſtia ipſa eſt ſacrificium, nec vtriuſque ſanctificationem parem facere intendit, quoad rem ipſam; ſed quia eo loco errorem Origenis (ſaltem præſumptum) refellit,

qui dicebat *Spiritum sanctum non operari, ea quæ inanima sunt, nec ad irrationalia peruenire:* Hoc verò paradoxum refutat adductis exemplis baptismi & Eucharistiæ, quæ in materia fiunt inanimata, circa quam tamen diuina omnipotentia sic agit, vt sanctificata aqua baptismalis fiat instrumentum iustificationis animæ; panis verò consecratus fiat corpus Christi. Vnde subiungit Theophilus; *Quod asserens* (Origenes) *non recogitat aquas in baptismate mysticas aduentu sancti Spiritus consecrari, panémque Dominicum quo Saluatoris corpus ostenditur* *, *& quem frangimus in sanctificationem nostram, & sacrum calicem &c. per inuocationem & aduentum sancti Spiritus sanctificari.*

* id est, exhibetur.

At ansam cauillandi ex eo arripit Molinæus quod Theophilus ait, *panem Dominicum quo corpus Domini ostenditur*, triumphúmque hinc sibi gloriabundus apparat; *Verba*, inquit, *ista eximia sunt, nam expresse docent per panem Dominicum Christi corpus ostendi, hoc est monstrari seu significari.* Verùm hic triumphus fictitius est, déque eo pueriliter gloriantem ridiculo exponit. si enim verbum ostendere, significare tantùm importat, igitur in Scripturis cùm id legimus de mero signo & figura hoc debemus interpretari. At quanta inde absurda sequantur facile est ex his exemplis perspicere Matth. 8. 4. *Vade & ostende te Sacerdoti*, id est defer Sacerdoti figuram tuam, in pictura, hæc enim te illi ostendet. Matth. 22. *Ostendite mihi numisma census*, hoc est afferte typum & figuram numismatis, non ipsum numisma. Ioan. 14. 8. 9. *Domine ostende nobis patrem*, scilicet in figura depicta, & non in se. Ioan. 20. 20. *Ostendit eis manus & latus*, id est cicatricum suarum signum & figuram in chartula tantùm expressam. Act. 9. 39. *Ostendentes ei tunicas & vestes, quas Dorchas* (quæ & Thabita) *faciebat illis*, hoc est depictas in tabula illarum vestium formas & colores. Et 1. Timoth. 6. 15. *Vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens Rex Regum, & Dominus Dominantium:* quasi dicere vellet Apostolus, Christum à Patre tunc ostensum iri electis suis in ænigmate & figura tantùm; non autem reuelata facie, & in propria essentia & persona. sicut enim eiusmodi interpretationes ridiculæ sunt, ita & illa explicatio, quam Molinæus adhibet verbis Theophili Alexandrini, *panémque Dominicum quo Saluatoris corpus ostenditur*, hoc est non exhibetur reipsa, sed tantùm figuratur & significatur. At demus tamen ex specialissima indulgentia, hîc, *ostenditur*, sumendum esse pro significatur, quid inde sibi Molinæus comparabit? Non negamus, corpus Domini realiter existens in Sacramento, externis symbolis seu speciebus panis & vini (quibus obtegitur) indicari, signa enim sunt, sed rei præsentis non absentis, vt corpus hominis verum est signum animæ sub eius externa forma latentis, & tamen inexistentis & operantis per ipsa organa corporea quæ animat, & in actum reducit. Quòd si pertinaciùs adhuc Molinæus contenderit Theophilum loqui non de pane reipsa mutato in corpus Domini, sed de pane existente tam in specie quàm substantia, qui proinde sit nudum signum & indicium corporis Christi: tum adhuc plana & peruia fue-

rit ex ipso textu Theophili responsio; illum loqui scilicet de pane ante consecrationem. Instabit forte, *sed vocat illum panem Dominicum?* Respondeo, quia assumitur vt sit materia conficiendi corporis Christi: at post consecrationem, rectè itidem ait, *per eum corpus Domini ostendi*, id est exhiberi & dari nobis sub his externis symbolis. Quamobrem notanter subiungit, illum frangi in sanctificationem nostram; *Sanctificari enim* (vt scilicet sit Domini corpus) *per inuocationem & aduentum Spiritus sancti.* Cæterùm quia hîc quæstio est de vero sensu Theophili Alexandrini, ipse sui ipsius interpres prodeat; is verò epistola Paschali 2. paulo ante medium verè insigniter & eleganter ait: *Ad eos solos illa verba Domini pertinere, Accipite & comedite, hoc est corpus meum; bibite, hic est sanguis meus; pro quibus Christus crucifixus est: Passus est autem pro solis hominibus, & non pro dæmonibus, vt Origenes somniabat.* Igitur ad solos homines spectat huius ipsius corporis quod cruci fuit affixum, & huius sanguinis qui in cruce effusus est, participes fieri; *A Domino etenim nunquam solutum iri mandatum suum, nolite dare sanctum canibus, nec mittere margaritas ante porcos.* Diabolos igitur non posse sanguinem Domini bibere, quia non pro ipsis effusus fuit ille sanguis, qui fidelibus in sacro calice propinatur. Hac igitur ratiocinatione palam est, Theophilum non figuram & signum duntaxat Christi corporis & sanguinis, sed rem ipsam nobis hîc in diuino mysterio communicari, credidisse. Quod & hoc eiusdem argumentum, quo Origenem ad absurdum deducit, patenter demonstrat. *Si enim & pro dæmonibus crucifixus est (Christus) quod erit priuilegium, aut quæ ratio, vt soli homines corpori eius sanguinique communicent: & non dæmones quoque pro quibus in passione sanguinem fuderit?* Subindicans effusum fuisse sanguinem in cruce, vt in calice biberetur. Eundem igitur esse sanguinem; quem ideo soli bibere possunt, pro quibus fuit effusus. Vnde notat nunquam dæmonibus dictum fuisse, *accipite & bibite*, sed hominibus tantùm. At de Theophili sententia satis supérque.

§. VIII.

De testimonio S. Hieronymi, iterum: Cuius auctoritate abuti nititur Molinæus.

PORRO Molinæus de sua causa diffisus, tribunalia mutat, & à Theophilo Alexandrino ad S. Hieronymum ocyùs transuolat, capta occasione ex epistola liminari ipsius B. Hieronymi ad præfatum Theophilum, qua Paschales eius Epistolas de Græco in Latinum conuersas sermonem, ad ipsum remittit. Ex verbis siquidem S. Hieronymi nouas argutias quærit, quibus corporis Domini in Eucharistia si non possit euertere veritatem, saltem eiusdem in hoc tremendo mysterio adorationem amoliatur.

MOLINÆVS.

MIRATI *sumus* (inquit Hieronymus ad Theophilum) *in opere tuo vtilitatem omnium Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimoniis*

Scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda. Atqui (infert Molinæus) *velamina & calices non debent adorari cultu latriæ, qui soli Deo debetur. Vnde patet ex S. Hieronymi sententia quòd corpus & sanguis Christi, de quibus hîc loquitur, non sint adoranda suprema adoratione, ideóque corpus illud non esse corpus Christi verum & naturale, sed mysticum & Sacramentale; neque enim credendum est S. Hieronymum, ita profanum fuisse aut ignarum, vt voluerit velamina & calices adorari pari & æquali adoratione, quæ ipsi Christo debetur. Quamobrem non dicit hoc corpus & hunc sanguinem, vti nec calices, nec linteamina adoranda esse, sed tantùm veneranda.*

RESPONSIO.

QVID senserit & crediderit S. Hieronymus de adoratione diuinæ Eucharistiæ, seu ipsius Christi realiter in hoc mysterio existentis, suprà, vbi ex instituto de eius testimonio cum Molinæo actum est, luculenter fuit demonstratum. Quamobrem hîc non tam de sententia S. Hieronymi circa hanc fidem ac ritum Ecclesiæ, quàm de Molinæi impudentia & effrænata malitia mihi dissertandum incumbit. Certè vix vllus apud S. Hieronymum vel quempiam Patrum locus est hoc illustrior, vel validior ad confirmandum dogma de vera & reali præsentia corporis Christi in diuino altaris mysterio, & ad hæresim Sacramentariam, quam Molinæus desperata audacia propunat funditùs euertendam. Sanè incredibilem pietatis affectum in præcordiis gerebat erga diuina altaris mysteria S. Hieronymus, quæ ita reuerebatur, vt quamuis esset Presbyter non tamen auderet incruentum, sed tremendum hoc sacrificium celebrare (sicut signato loco insinuauimus) & hoc incensus deuotionis ardore, non solùm ipsam sacratissimam Eucharistiam supremo honore venerabatur, sed quicquid ad eius cultum conferebat, altare, calices, velamina, vestes Sacerdotales & vniuersum diuini sacrificij apparatum ac adminicula quæque eximiâ, prosequebatur reuerentia. Cùm igitur error serperet, quem plerique Origeni referebant non inesse rebus inanimatis & sensu carentibus vllam sanctitatem, proinde nec reuerentiam aliquam illis deberi, commodè accidit vt Theophilus Alexandrinus Epistolas illas Paschales contra errores Origenistarum scriberet. Græcè autem cùm editæ essent, optauit Theophilus, quo in plurium notitiam peruenirent has in Latinum eloquium verti. Laude verò peritiæ vtriusque linguæ & doctrinæ imprimis eminentis, quod sciret sanctum Hieronymum præstare secúmque paradoxis Origenis aduersari, ab eo supplex poposcit, vt suas prædictas epistolas Latina phrasi donare non dedignaretur. Annuit vltro tanti Episcopi postulatis S. Hieronymus, cui & inter cætera in his epistolis præclara illud fuit pergratum, quod res etiam sensu carentes sanctificationis capaces & ideo venerationis Theophilus asserebat. Hinc enim inferri rectè censuit B. Hierony-

mus, omnia sacri altaris ornamenta, sed maximè diuini mysterij adminicula præcipua, scilicet calices & velamina magna in reuerentia apud omnes Christi fideles habenda esse. Hoc de asserto theoremate itaque Theophilo gratulatur: déque thesi ad hypothesim descendens, rémque totam dilucidiùs exponens, insigni hac sententia concludit. Eiusmodi Theophili doctrina discere posse qui ignorant iam testimoniis Scripturarum eruditos, qua debeant veneratione Sancta suscipere & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere: sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda. Qua in breui, sed planè insigni periodo, pleraque magna complexus; aduersus hæresim Caluinisticam, quot profert verba, tot certè vibrat fulmina. Primò etenim, cultum Eucharistiæ, quam *Sancta* per singularem excellentiam appellat, niti dicit testimoniis Scripturarum. Secundò, hanc non modò esse Sacramentum, sed insuper sacrificium patenter agnoscit, vnde vocat huius mysterij actionem *altaris Christi ministerium*, & cultum perpetuum eius passionis. Tertiò, velamina quibus vt sindone munda in sepulchro Christi corpus inuoluitur, sancta; & calices, quibus pretiosus liquor Dominici sanguinis infunditur, sacros nuncupat. Quartò, hanc sanctimoniam docet contrahere ex consortio corporis & sanguinis Domini, quæ ideo supponit hîc verè & realiter existere, esséque fontem adeo copiosum sanctitatis, vt etiam in res sensu carentes eam transpirent ac effundant. Quintò, hinc asserit meritò veneranda esse ipsa sacra adminicula, non qualicumque honore, sed eadem maiestate; qua ipsa diuina mysteria quorum celebrationi deseruiunt, quia scilicet vt per illa sanctificantur, sic propter illa eiusmodi veneratione coluntur, externa videlicet, non interna *; relatiua, non absoluta, consequente non antecedente, effecta non causante, neque primaria sed secundaria, deriuatiua & dependente; non solida & permanente, sed transitiua, non enim semper, sed pro eo tempore tantùm quo vasa illa sacra seu inuolucra sunt in vsu, v. g. dum sanguis Domini est actu in calice, & corpus super patenam vel sindonem; tum enim, vt quid non quidem absolutè vnum, sed aliquo modo coniunctum cum ipso sanguine consideratur. Extra actualem tamen vsum, aliquod ius venerationis hac inferioris retinent, quam scilicet ex contactu corporis & sanguinis Domini, ipsóque effectu benedictionis, vel consecrationis contraxerunt.

Nota.

Verùm contrà obiicit Molinæus, expressis verbis S. Hieronymum dicere, hæc ipsa adminicula diuini mysterij ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda: quod dici verè non posset, si corpus Christi naturale, esse realiter in Eucharistia, à S. Hieronymo censeretur. At nihil aliud intendit dicere S. Hieronymus, nisi quòd simul & coniunctim honorantur,

non eodem absolutè cultu, quamuis eodem actu externo, & hoc non per se & propter se, sed vt sunt appendices & accessoria rei principalis, hoc decus scilicet mutuari ex consortio, vt expressè ait, corporis & sanguinis Domini. De sancti Petri vinculis sanctus Augustinus sermone 28. de SS. verè & citra omnem reprehensionem dixit, meritò per omnes Ecclesias auro pretiosius haberi ferrum illud pœnalium vinculorum, quæ sacris impressa membris, vim salubritatis de ipso Apostoli corpore attrahere meruerunt. Et ne ab ipso Domino diuagemur, fimbriam vestimentorum eius propter contactum salutiferæ eius carnis, vim sanandi contraxisse mulier hemorroissa credidit, & hanc tetigit, vt non sine fide, sic nec absque metu & reuerentia. Gratum hunc pium affectum Christus habuit, vt cultum sibimetipsi delatum; *Vade in pace* (ait) *fides tua te saluam fecit.*

Matth. 9. 21. Marc. 5. 28.

§. IX.

Molinæum falsò criminari sanctos Patres Augustinum & Hieronymum, quòd fuerunt auctores distinctionis sæpiùs ab ipso inducta ac inculcata: videlicet inter Christi corpus verum & naturale, & corpus Sacramentale seu repræsentatiuum; quod in Eucharistia tantùm esse Molinæus ipse contendit.

MOLINÆVS.

» VT tandem nostra redeat vnde fluxit oratio, S. Hieronymus nos
» docuit, duo esse Christi corpora, quemadmodum habetur can.
» *Dupliciter*, qui ex eius Commentariis (scilicet in epist. ad Ephesios
» c. 1.) depromptus est, & refertur, *de Consecrat.* dist. 2. c. 49. hac serie, *Dupliciter intelligitur caro Christi & sanguis, vel spiritualis illa atque diuina, de qua ipse ait, caro mea verè est cibus & sanguis meus verè est potus &c. vel caro quæ crucifixa est, & sanguis qui militis effusus est lancea.*

RESPONSIO.

APOSTOLVS graphicè depingens hæreticos, acutéque perstringens, dicit ad Timotheum *eos non intelligere neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.* Molinæus infelici de se exemplo Apostolici huius oraculi veritatem confirmat. Imponit S. Hieronymo, eum disertè docuisse, esse duo Christi corpora distinguenda ab inuicem, alterum naturale & verum quod cruci affixum est; alterum verò Sacramentale mysticum, & repræsentatiuum. Illud adorandum quidem; at verò istud duntaxat longè inferiori honore venerandum. Argumentum est ab auctoritate S. Hieronymi. Quærimus vbi hoc dixerit sanctus ille Doctor? respondet citari ex eo canone *Dupliciter.* de Consec. dist. 2.* At hîc ne verbum quidem, quo Molinæus probet id quod S. Hieronymo, appingit reperire est. Attendat quæso Molinæus verba ipsa, quæ tanquam propria S. Hieronymi allegans, insignioribus characteribus exprimit. Non dicit S. Hieronymus Christum duo habuisse, vel

1. Tim. 1. 7.

* Sumptus est iste canon, ex Commentario S. Hieron. sup. 1. cap. ep. ad Ephes.

vel habere corpora, sed tantùm *dupliciter intelligendam esse Christi carnem & sanguinem.* Id porrò non est dicere Christum habere duo corpora (sicut supponit Molinæus) vel duplicem carnem, aut duplicem sanguinem, sed tantùm duplici modo carnem eius considerari, vno modo vt erat in cruce suspensa, altero vt in magno pietatis Sacramento, Eucharistiâ scilicet nobis communicatur. Esse etenim quoad modum existendi diuersam, porro eandem in substantia vnicámque. Nam sicut nemo negat, carnem quæ in cruce immolata est, esse veram carnem Christi, veri Dei & hominis: sic ea quam nobis communicat in hoc ineffabili mysterio, & de qua dicit *Caro mea verè est cibus, & nisi manducaueritis carnem meam &c.* vera est ipsa Christi caro, quam ideo *diuinam* S. Hieronymus appellat, sed quia alio modo exhibetur, eam itidem *spiritualem* inscribit; non quòd sit imaginaria caro, vel corpus phantasticum, aut etiam spiritus: sed quia iam gloriosa & immortalis, spirituali modo nobis datur. Sic Apostolus cùm de statu loquitur mortalitatis & immortalitatis, ad Corinthios signanter de vno eodémque numero corpore dicit, *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale, seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* An ideo duo reipsa corpora, vel duplex corpus? neutiquam, sed vnum idémque duplici modo constitutum & consideratum. Ita planè S. Hieronymus ait, carnem Christi vnam esse eandémque; cæterùm propter vnionem personalem ad Verbum, semper humanam & diuinam, dupliciter esse intelligendam, vel vt est in altari proposita, vel vt in cruce fuit immolata, sicut & sanguis vt in cruce effusus fuit lanceâ militis, vtque in altari Deo litatur & nobis exhibetur ministerio Sacerdotis. Vtrobique enim reipsa eandem esse, quamuis diuerso modo in vtroque statu sit à nobis consideranda. Cæterùm frustra sibi Hieronymum conciliare Molinæus contendit, qui totus noster est, vt §. 5. euidenter ostendimus. At dictis hoc illud eiusdem simplex & perspicuum testimonium accedit, ex Epist. ad Hedibiam, q. 2. *Nos audiamus* (inquit) *panem quem fregit Dominus, deditque discipulis, esse corpus Domini Saluatoris.* Absolutè nimirum & sine vlla modali distinctione, vel reali differentia. Corpus, inquam, illud Domini verum & vnicum; quod Apostoli (vt idem sanctus Doctor in Ps. 21. obseruat) *manducauerunt & adorauerunt.*

Ioan. 6.

1. Cor. 15.

MOLINÆVS.

SIC & S. Augustinus super Ps. 98. Communicantes corpori Christi in Eucharistia eius in personâ monet: *Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt illi qui me crucifigent.* Aliud igitur corpus manducant, nempe corpus mysticũ & Sacramentale.

RESPONSIO.

NOLVIT *intelligere* Molinæus *vt bene ageret.* Nam si locum ipsum quem citat, fideliter recitaret, facilè pateret quàm turpiter, vel fallitur, vel fallere cupit. Proximè enim sequentia B. Augustini verba apertè euincunt, longè admodum esse eius mentem ab ea persuasione, quam ei Molinæus imponere non veretur: subiungit etenim immediatè

Psal. 35. 4.

S. Augustinus *ipsum quidem, & non ipsum, ipsum inuisibiliter*, (quia scilicet realiter sub speciebus panis & vini continetur) *& non ipsum visibiliter;* quia quoad externa illa symbola non corpus conspicitur, sed panis aut vinum apparet. Sed Molinæus de industria insignia illa verba suppressit, quibus & vera S. Augustini sententia, & sua proiecta malitia manifestè patet.

Hactenùs Molinæus, ex Sophista Leidensi, Doctoris Theologi nomen ambierat; Iuris autem Canonici, quia iam lauream facultatis affectat, Canonum peritiam gestit profiteri, ideóque Canones, aliàs sibi multis de causis parum gratos, nunc allegat, quibus sectæ suæ opiniones tueri nouo quidem, sed infelici ausu conatur. Erumpit iterum igitur, & ex hoc penu canonem vibrat, qui incipit *de hac hostia*, eadem dist. 2. Audiamus ergo illum iterum, & videamus num audendo, quicquam, vel *in peius* (vt dicit Apostolus de heterodoxis) *proficiat?*

2. Tim. 3. 13.

MOLINÆVS.

CANON signatus sic habet: *De hac quidem hostia, quæ in Christi commemorationem mirabiliter fit, edere licet: de illa verò quam Christus in ara crucis obtulit, secundùm se nulli edere licet. Notate*, inquit, *hæc verba, Non licet manducare in reipsa*, vel in seipsa, carnem Domini immolatam in cruce. His enim apertè declaratur fas esse quidem edere de hac hostia in Sacramento seu mysterio, at manducare de ipsa hostia, in se ** non licere, &c.*

*hîc est Molinæi vitus.

** iterum hîc

RESPONSIO.

SI sincerè Molinæus verba Canonis referret, responsione nulla opus esset: sed fraus, qua suam argutiam fulcit, est clara & perspicua. Si frontem habet Molinæus, si conscientiam, ingenuè agnoscat quam hîc admisit falsitatem. Dicit auctor huius Canonis (qui B. Hieronymus signatur) *de hostia quam Christus in cruce obtulit, secundùm se nulli licet edere.* Mutat verba vt sensum corrumpat Molinæus, & supponit *in seipsa*, vel *reipsa*, pro *secundùm se*, quemadmodum est in textu. Verùm magna est inter vtrumque differentia. Nam si non licet de hac hostia, quæ in cruce oblata est, edere in seipsa; de ea verò quæ Eucharistia est licet edere: necessarium est, vt hæc illa non sit, nec illa ista, sed sint reipsa diuersæ. At auctor Canonis, de vna eadémque hostia, quoad rem loquitur, quæ tamen diuerso modo consideratur, scilicet vt cruenta in cruce, & vt incruenta in altaris mysterio. De hac edere licet, vt est incruenta, sub speciebus panis & vini *mirabiliter* (vt ait) constituta. At de ea, vt in cruce oblata fuit, non licet edere SECVNDVM SE, id est secundùm eum statum existendi quo in cruce erat, cruenta scilicet & dilaniata flagellis, confixa clauis, compuncta spinis, lanceâ transuerberata, totáque plagis, liuore & sanguine conspersa. Ampliùs non est eo in statu Christus, nam ex quo *resurrexit à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur;* fuerunt *priores* eius *passiones* at transitiuæ; *posteriores verò gloriæ*, sed æternæ sunt, & immutabiles: vnde Apostolus, *Christus Jesus heri & hodie, idémque per sæcula.* In cruce igitur idem Christus erat passibilis, sed non manducabilis: at in

1. Pet. 1. 11.

Heb. vlt.

altaris Sacramento est quidem manducabilis*, sed impassibilis, quia iam gloriosus & immortalis, ideóque verè quidem hic ipse sumitur, sed non consumitur; éstque eadem hostia quæ erat in cruce; hîc etiam posita in altari, sed modo & qualitate tantùm diuersa, quia scilicet incruenta & impassibilis: Et ideo, vt expressim dicitur in citato canone, *mirabiliter oblata*. Hoc est quod præclarè S. Ambrosius declarat, vt ex dictis eius refertur eadem dist. 2. c. 53. *In Christo semel oblata est hostia, ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos &c. Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem mortis eius;* ET VNA EST HOSTIA, NON MVLTÆ. *Quomodo vna, & non multæ? quia semel oblatus est Christus: hoc autem sacrificium exemplum est illius; Idipsum & semper idipsum; proinde vnum est hoc sacrificium, alioquin, quomodo in multis locis offertur? Multi sunt Christi? nequaquam. Sed vnus vbique est Christus, & hîc plenus existens, & illic plenus. Sicut enim quod vbique offertur vnum est corpus & non multa corpora, & ita vnum sacrificium. Pontifex autem ille est qui hostiam obtulit nos mundantem; ipsam autem offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata, consumi non potest.* S. Augustinus idem omnino apud Prosperum profitetur, hac insigni sententia qua aduerbium, *mirabiliter*, positum in citato canone, *de hac hostia*, præclarè prorsus & diuinè declarat. *Vtrum sub figura*, inquit, *an in veritate hoc mysterium, calicis Sacramentum fiat? Veritas ait, caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Alioquin quomodo verum erit: panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita; nisi sit vera caro? sed quia Christum vorari dentibus fas non est, voluit Dominus hunc panem, in mysterio* (altaris) *verè carnem suam & sanguinem suum creari, & quotidie pro mundi vita mysticè immolari, vt sicut de virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mysticè idem corpus Christi consecretur. Corpus Christi & veritas est & figura, veritas dum corpus Christi & sanguis virtute Spiritus sancti* in veritate ipsa ex panis & vini substantia efficitur. Figura verò est, id quod exterius sentitur.* Idem verò apud eundem vt refertur eadem dist. c. 41. *Nos autem in specie panis & vini, quam videmus res inuisibiles, id est Christi carnem & sanguinem honoramus, &c. cùm fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum, quod natura formauit; post consecrationem verò Christi carnem & sanguinem, quod benedictio consecrauit.* Nec est quòd Molinæus excipiat loqui Augustinum de corpore mystico & repræsentatiuo seu Sacramentali, non autem de vero & naturali corpore, nam suprà proprio loco auditus ipse Augustinus expressè dixit, *Hanc carnem, quam diuino in mysterio sumimus & adoramus, esse eam ipsam Christi carnem, in qua ipse dum apud nos esset ambulauit, & quam Apostoli olim visibiliter adorauerunt:* prout etiam sancti Patres Ambrosius & Hieronymus, suprà citatis locis, nixi sacræ Scripturæ auctoritate, asseuerârunt.

* Excusabit lector hanc vocẽ: poterat dici, *comestibilis*, sed hæc non melior videtur. Theologi duras admittunt locutiones, modo sint veræ & orthodoxæ.

Refertur eadẽ dist. c. 72.

* *In virtute ipsius.* Sed hæc lectio non quadrat cum præmissis.

§. X.

Distinctionem illam falsissimam & perniciosissimam esse.

MOLINÆVS.

ISTA *distinctio duplicis generis corporis Domini, veri & mystici, naturalis & Sacramentalis, clauis est vnica, ad Patrum dicta hac in causa rectè & appositè interpretandum. Hinc non mirum esse debet si Cardinalis Peronius vbique à scopo vero, scilicet ipsorum Patrum intellectu aberrat, plurimáque eorum testimonia incassum coaceruat. Nec enim hanc distinctionem aduertit, de qua totius sui operis nullo loco meminit.*

RESPONSIO.

Apoc. 9. CLAVIS illa non est clauis cœli, *sed clauis abyssi*, cuius puteum aperit, qui tetrum fumum euomit ad solem obscurandum. Sol enim iustitiæ, quin & gratiæ Christus est, & quia in Eucharistia realiter existit, est hoc Sacramentum velut sol militantis Ecclesiæ. Quò spectat Psal. 18. propheticum illud, *In sole posuit tabernaculum suum.* Nam hinc vniuersam Ecclesiam splendore suæ præsentiæ illuminat, suæque gratiæ virtutem in animas fideles transfundit; humanitas est tabernaculum diuinitatis, & Sacramentum hîc ipsius humanitatis habitaculum, quo Emmanuel noster sese nobis manifestat & communicat: Nihil hoc tabernaculo splendidius, nam hoc est Christus verus Deus & homo; tantáque verborum claritate suam hîc præsentiam statuit, vt meridiana luce ipsa sint eius verba clariora. *Hoc*, inquit, *est corpus meum; hic est sanguis meus*, quid apertius dici potest? At nefanda Sacramentariorum hæresis, è puteo abyssi infernalis exorta, solis huius splendorem, cimmeriis plusquam tenebris inumbrare, effusa innumerorum paradoxorum, sophismatum, ænigmatum, ambagum, præstigiorum, chimærarúmque caligine, vt solem quasi de mundo sustulisse (nisi fides Catholica putidas eiusmodi exhalationes sua virtute discuteret atque depelleret) passim iam omnibus videretur. Prodiit anno 1577. libellus, in quo ducentæ numerantur istorum hæreticorum variæ interpretationes, seu potiùs deprauationes horum Christi verborum, *hoc est corpus meum.* Eò tamen omnes contendunt, vt Christi corporis & sanguinis veritatem hoc ex venerabili Sacramento submoueant. Compendio Molinæus videri vult certas opiniones illas omnes se amplexum: Clauem inuenit (si ei credatur) scientiæ, qua promptè & expeditè arcanum huius Sacramenti totum reseratur. *Corpus Domini*, inquit, *duplicis est generis, scilicet verum & naturale, quod est in cælo sedens in gloria Dei Patris: Et corpus mysticum, typicum, & repræsentatiuum, quod in Eucharistia nobis communicatur. Hac adhibita distinctione omnia argumenta dissoluuntur, quæ Theologi Romani pro asserenda vera Christi corporis in hoc Sacramento existentia proponunt, omniáque sanctorum Patrum testimonia, quæ pro hac reali præsentia ab iis afferri solent facilè explicantur, & percommodè ad eum sensum reuocantur.* Sed antequam accuratiùs respondeam, peto à Molinæo, vbi hanc clauem inuenerit, & à quo illam acceperit? Certè non

est clauis Dauid, quam Spiritus sanctus Christi propriam futuram esse per prophetas prædixerat; sed falsa clauis Salomonis*, quam fabricauit mendacij pater, & qua filij perditionis ad omnem impietatem & opera nequitiæ abutuntur; sic enim clauis ista, quam se inuenisse Molinæus gloriatur, ad euertendum magnum pietatis Sacramentum, & Christi testamentum destruendum; quo in eximij testimonium amoris Ecclesiæ sponsæ suæ dilectissimæ, corpus suum verum & proprium sanguinem dedit, in ipsa nocte qua tradebatur ad mortem, cùm per passionem suam mox redemptione nostra consummata, ad patrem erat transiturus. Illa siquidem diabolica distinctio, totum hoc eius in nos ardentissimæ charitatis opus euacuat, pignúsque ipsum tanti amoris pretiosissimum, & in quo quicquid Saluator ipse nobis contulit vel promisit repositum est, nobis eripit, & diripit. Asinum ferunt aliquando se pelle leonis induisse, vt leo & non asinus putaretur: sed à patulis auribus & ruditu asinino confestim apparuit, sub pelle leonina nihil aliud quàm asinum existere. Distinctio illa, de qua tantopere Molinæus gloriatur, etsi terminis ad fucum de industria quæsitis composita: nihil aliud est quàm mera Berengariana hæresis, sæpe sæpius ab Ecclesia Catholica, damnata, & à proprio auctore suo etiam reprobata. *Ego Berengarius* (ait in numerosa synodo*) *cognoscens veram Catholicam & Apostolicam fidem anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenùs infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum quæ in altari ponuntur post consecrationem solummodò Sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse.* Quid aliud dicit Molinæus, quàm verum Christi corpus esse tantùm in cœlo, porro in Eucharistia esse corpus tantùm Sacramentale & typicum seu repræsentatiuum? quid enim hoc est dicere, nisi Christum in Eucharistia non aliter esse quàm in solo signo & figura; ipsámque sacram Eucharistiam nihil aliud quàm purum panem esse, non autem Christi corpus, nisi dumtaxat typicè & repræsentatiuè. At quæso hìc respondeat quæstioni, ab Epiphanio olim propositæ in VII. Synodo generali Act. 3. *Vbinam hoc quod pro dogmate certo venditas scriptum in diuino codice, vel etiam in libris Patrum reperisti? Certè nunquam inuenies neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à Sacerdote offertur; imaginem dixisse, verùm ipsum corpus & ipsum sanguinem.* Si habet Molinæus *aurem audiendi audiat*, sicque respondeat, vt quod supponit pro fundamentali dogmate, de fide tanti mysterij, verbo Dei niti ac confirmari palam faciat. Dicat quæso apertè vbinam illa distinctio de duplici Christi corpore (quorum illud, quod verum & proprium est, sursum sit tantùm in dextera patris: alterum verò scilicet Sacramentale & figuratiuum, in Eucharistia solùm habeatur) scripta legitur?

* Clauicula Salomonis, liber est perniciosissimus, de quo obiter & cum horrore meminit Cardinalis Bellarminus lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, in Salomone.

* Romana sub Nicolao II. de qua Lanfrancus Algerus, aliique contemporanei auctores.

Axioma hoc profectò S. Augustini verissimum est: *Nihil est obscurè dictum in Scripturis, quod spectat ad fidem, vel mores, quod non planissimè dictum sit in aliis locis.* Negare non potest Molinæus mysterium Eucharistiæ ad fidem pertinere, si ergo quod dicit de fide & doctrina huius

Lib. 2. de doctrina Christiana, c. 6. & 9.

Sacramenti verum eſt, quonam loco veteris vel noui Teſtamenti conſignatum ſit, oſtendat. ſi enim obſcurè quibuſdam locis traditum eſt, aliis pleriſque claris & perſpicuis oportet fuiſſe explicatum.

At tantùm abeſt vt hoc quod ait fundamentale dogma de fide, ſeu præcipuum theorema de Euchariſtia: nempe diſcrimen illud corporis naturalis & Sacramentalis alicubi expreſſum ſit in Scriptura, quòd prorſus ipſa Scriptura contrarium planè pronunciat & conuincit. Paucis verbis, ſed quàm euidenti demonſtratione, id oſtendo. Quæſo igitur nobis edicat Molinæus, qualenam corpus Chriſti credat fuiſſe pro noſtra redemptione in ara crucis immolatum? Verúmne & naturale, an typicum duntaxat & myſticum? abſque dubio verum & naturale in cruce oblatum fuiſſe reſpondebit. Atqui Scriptura expreſſè teſtatur, idem ipſum corpus quod cruci fuit affixum, & ſanguinem ipſum qui in paſſione effuſus eſt, nobis in Euchariſtia dari & exhiberi. *Ego enim accepi à Domino* (inquit Apoſtolus) *quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem & gratias agens fregit & dixit, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur;* Igitur proprium & naturale corpus eius eſt, non typicum & repræſentatiuum: ſiquidem verum & naturale ſuum corpus, in cruce pro nobis tradidit & immolauit. Quamobrem & de calice ait: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis & pro multis fundetur in remiſsionem peccatorum.* Atqui ſanguis qui in cruce pro redemptione noſtra effuſus eſt, proprius & naturalis eſt Chriſti ſanguis; vnde ſcribit ad Hebræos Apoſtolus c. 9. *Per proprium ſanguinem introiuit in Sancta, æterna redemptione inuenta.* Igitur idem ipſe ſanguis eſt, qui nobis in ſacro calice exhibetur. Falſa igitur eſt Molinæi diſtinctio, cùm ſit expreſſis verbis Domini contraria, qui ſanè melius quouis alio & ſcire potuit quod nobis in diuino hoc myſterio communicabat, & quibus verbis vt mentem ſuam nitidè aperiret, intentum ſuum exprimendum fuerit. Cæterùm clariùs non poteſt loqui, vt teſtatum faceret ſe nobis ipſum corpus ſuum proprium dare: quemadmodum enim Ioannes Baptiſta dicendo diſcipulis ſuis tranſeunte Chriſto, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, ſine ambiguitate aſſerebat Chriſtum quem videbant tranſeuntem, eſſe illum ipſum agnum qui morte ſua mundum erat redempturus, nec fore alium à quo peccatorum noſtrorum efficienda foret remiſſio. Sic Chriſtus dicendo, *hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur, hic eſt ſanguis meus qui pro vobis effundetur, in remiſsionem peccatorum*, manifeſtè docuit, non aliud corpus hîc ſe porrigere, quàm quod in cruce oblaturus erat, nec alium tunc fuſurum ſanguinem, ab eo quem nunc nobis in calice propinabat, proindéque vtrobique rem ipſam à ſe exhiberi, non autem illic rem, iſthic verò figuram. Tunc enim, vt ipſe ſuis Apoſtolis inſinuat, ſuum ſanciebat teſtamentum, in quo tropis & figuris locus non eſt. Nam ſi vnquam clarè & apertè ſit loquendum, tum verò maximè cùm teſtamentum conditur: in quo teſtatoris poſtrema voluntas ac ſincera intentio, verbis eſt apertiſſimis ac liquidiſſimis exprimenda.

1. Cor. 11.

Ioan. 1.

Ad Patres iam veniamus, quos vt se sensisse, de duplici corpore Domini, nempe naturali (quod solum sit in cœlo) & Sacramentali seu typico (quod in Eucharistia nobis tantùm communicetur:) Molinæum asserere non puduit: adeóque hoc titulo gloriari, quòd illa distinctio sit clauis vnica, ad sensum Patrum genuinum cognoscendum. At verò Patres, quos vt suos nominatim citauerat, vadimonium petere, & se abhorrentes ab eius impostura profiteri, suprà locis propriis ostendimus. Cæteros quos conglobatim sibi iactat assentiri, non minùs ipsimet aduersari, iam promptum est euictum ire. Theologi polemici qui causam fidei Ecclesiæ Catholicæ aduersus hanc hæresim propugnârunt, per singulas ætates productis Patrum testimoniis, eorum ex vnanimi sententia ipsam fidem, quam etiamnum Ecclesia Catholica profitetur, verè Christianam & Catholicam esse apertissimè demonstrârunt. Hæc verò Patrum, quam retinemus ac tuemur, intemerata fides, plerisque argumentis quæ ad certa principia reuocantur, fit perspecta*. *Primum* est depromptum ex constanti Patrum enunciatione, perpetuóque modo loquendi quo vtuntur, dum hoc de mysterio verba faciunt, nam passim Eucharistiam appellant *corpus ipsius Domini, eiúsque sanguinem, vocántque* ** *pretium nostrum, tremenda mysteria, pignus salutis, antidotum mortis, pharmacum immortalitatis, escam cœlestem, & diuinam, nutrientem ad vitam æternam, gratiæ & benedictionis fontem perennem.* Longè sunt Nouatores sectarij ab his loquendi modis: Eucharistiam etenim simpliciter vocant *Cœnam, panem & vinum, symbola, signa, & figuram simplicem corporis & sanguinis Domini. Secundum*, sumitur ex insigni differentia, quam ponebant inter sacrificia & Sacramenta veteris legis, & hoc sanctissimum mysterium: Manna etenim, agnum paschalem, panes propositionis & similia, vmbras & figuras appellabant: at verò Eucharistiam, rei, corporis & veritatis nomine insigniebant, quin rem censebant planè diuinam, cœlestem, & incorruptibilem, infinita excellentia quælibet Sacramenta & sacrificia antiquæ legis exsuperantem. *Tertium* attenditur ex comparatione quam faciunt Patres huius mysterij cum mysterio Incarnationis, nam & Eucharistiam vocant Incarnationis extensionem; confirmant ex hoc mysterio cæterorum fidei nostræ arcanorum veritatem: puta diuinarum personarum circuminsessionem, animarum nostrarum sanctificationem, corporum resurrectionem, rerum non apparentium certam per fidem cognitionem. *Quartum principium* ducitur ex iis locis, quibus Patres rationes reddunt, ob quas voluit Christus sub speciebus panis & vini, & non in propria specie nobiscum manere, & ad manducandum & bibendum nobis dari, scilicet vt fides probaretur & exerceretur, & vt sine horrore caro & sanguis eius manducaretur & biberetur: manifestè enim his locis supponunt, ipsam veram carnem & sanguinem hîc præsentem adesse, veréque & realiter à nobis sumi. *Quintum*, ex eo quod vnanimiter docuerunt in hoc mysterio perficiendo interuenire magnum quoddam miraculum, & tantum quidem, vt omnipotentia Dei hoc sola operari possit, quod

* Doctrinæ Patrum vnanimis, de veritate corporis Christi in Sacramento altaris, breuis, sed perspicua demonstratio.

** Elogia Eucharistiæ à Patribus passim enunciata.

sanè minimè necessarium esset, si Eucharistia, extrinseca solùm denominatione esset corpus Domini. *Sextum* ex illo quinto deducebant. dicebant enim, cùm esset altissimum mysterium & ineffabile miraculum, hoc non posse sine fide, eáque magna, intelligi: Quamobrem sedulò admonebant hîc non esse credendum sensibus, sed Christi verbis planè diuinis & magis efficacibus, quàm quibus facta est creatio totius mundi. *Septimum* huic ipsorum Patrum dogmati innititur, quo constanter docent Christum in hoc Sacramento non solùm fide, sed ipsa re nobis coniungi, & non solùm per voluntatum concordiam, sed etiam corporum contactum seu coniunctionem nobis copulari. Vnde cum Christo nos *concorporeos, consanguineos, & comparticipes effici*, ideò corpora nostra resurrectura, quia vniuntur cum Christi corpore: siquidem ad hoc dedisse nobis suum corpus in cibum, suúmque sanguinem in potum, vt esset in nobis, & nos in eo. Ioan. 6. *Octauum* hinc colligitur, quòd docebant non in signo & figura Christum se nobis hîc coniungere, sed ipso suo corpore, non typico & repræsentatiuo, at verò & naturali, eóque ipso quod è Virgine suscepit, quod in cruce pependit, eodémque sanguine qui pro nobis tunc in pretium redemptionis effusus est. Hinc præclarum illud oraculum Nicæni I. Concilij: *In hac sacra mensa situm agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum, & ipsius carnem & sanguinem nos verè sumentes, credere hæc esse resurrectionis nostræ pignora.* Et hoc aliud Ephesini I. Concilij; *Hic nos sanctificari participes effecti sancti corporis & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemptoris: percipere nos hîc enim ipsius Verbi carnem propriam factam.* Quò celebre illud apophthegma S. Augustini collimat, serm. ad Neophytos; *Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce; hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere.* Carnem enim Christi esse quam formâ panis opertam hoc in Sacramento accipimus, & sanguinem eius quem sub vini specie & sapore potamus. *Nonum*, tantum abest vt dicerent in cœlo tantùm corpus naturale ac proprium Verbi incarnati existere, porrò in Eucharistia esse dumtaxat corpus Sacramentale & typicum, seu repræsentatiuum, quin excludebant Patres inane eiusmodi signum hoc ex mysterio, asserebántque *corpus Christi quod in cruce immolatum fuit, sedet nunc verò in dextera Patris; illud ipsum esse quod hîc percipitur, & non esse duo corpora, vel plura, sed vnum idémque tantùm.* *Decimum*, eodem ideo cultu latriæ ipsum in altari adorabant, & docebant esse adorandum. Nam non solùm diligentissimè cauebant, ne quid tantillum diuini huius muneris in terram decideret, ne ab Ethnicis, vel etiam Catechumenis Eucharistia videretur, ne ab aliis quàm ieiunis hominibus præuiáque seria purificatione animæ, dispositis sumeretur: sed insuper genuflexi illam accipiendo adorabant, vt constat ex Patrum expressis testimoniis, à Molinæi artificiosis ludificationibus suprà vindicatis. Quibus & illud S. Clementis accedit lib. 2. Constitut. Apostolic. c. 61. *Cum timore & tremore, tanquam ad corpus regis accedentes, &c.* Nec non illud Origenis in diuersa loca Euangelij, homil. 5.
Quando

Quando sanctum cibum, illúdque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini; tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur: & tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc centurionem, & dicito, Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum. Illúdque prætermissum in citatis suprà locis Chrysostomi hom. 3. in ep. ad Ephesios, *Adora & communica:* Quod rursus intonat lib. de incomprehensibili Dei natura hom. 3. & 4. Hócque celeberrimum S. Augustini documentum: *De carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem iam manducandam nobis ad salutem dedit. Nemo autem carnem illam manducat nisi priùs adorauerit; inuentum est quomodo adoretur scabellum pedum Domini, vt non solùm non peccemus adorando, at peccemus non adorando.*

En quàm falsò se suprà iactauerit Molinæus, distinctione sua adhibita de duplici Christi corpore, vero scilicet, & repræsentatiuo; naturali, & Sacramentali, Patrum omnia testimonia tanquam claue propria facilè reserari posse, & in suam partem traduci. Siquidem ex illo compendio doctrinæ Patrum, quod mox expressimus, meridiana luce clarius & apertius euadit, Patres ab illa impia duplicatione Christi corporis & exitiali distinctione corporis veri, & typici; naturalis, & Sacramentalis prorsus abhorrere; pérque illa decem principia seu summa capita suæ doctrinæ, ex diametro Caluinianæ hæresi obuersari, háncque suis his fulminibus vndique obruere; adeo vt nihil verius dici possit, haud magis conuenire Caluino, Molinæo, aliísque Sacramentariis cum Patribus, quàm mendacium cum veritate, cum Christo Belial, cum opacis tenebris fulgentissimam lucem. Pertinaciter si quid Caluinistæ inficiantur, vtique veram Christi existentiam in Eucharistia, seu realem eius corporis & sanguinis sub externîs panis & vini symbolis præsentiam negant; & adorationem eius, in hoc magno pietatis Sacramento, sic abnuunt vt horreant, & immani odio execrentur. At è contra Patres hanc veram & realem Christi in hoc diuino mysterio existentiam & adorationem, pro indubitato fidei dogmate, præcipuóque doctrinæ Christianæ principio manifestissimè docent, constantissimè tenent & summo consensu profitentur.

Consensus Patrum, consensus est Ecclesiæ: Ecclesiæ verò consensus, manifestum est Spiritus sancti iudicium, cui repugnare, perire est; *Si quis enim peccauerit in Spiritum Sanctum* (ait Dominus) *non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* *Matth. 12. 32.* Doleo hanc infelicem Molinæi vicem, quæ satis supérque liquet ex supradictis & probatis; disputat enim contra apertam veritatem, & proinde contra propriam conscientiam, contra expressum Dei verbum, contra Spiritus S. iudicium, contra vniuersæ Ecclesiæ vnanimem consensum. Iste consensus patet ex præmissis, Spiritus S. iudicium ex tot Conciliorum definitionibus; verbum Dei ex diuinis oraculis, quibus & veritas Christi corporis in Eucharistia, & eius adoratio manifestissimè declaratur & confirmatur.

Dominus clarè pronunciat, *hoc est corpus meum;* Molinæus cum asseclis negat. Christum Pater æternus adorari iubet, *cùm enim introducit primogenitum in orbem terrarum, ait: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Quin & homines & dæmones, etenim edictum diuinum est; *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Molinæus adorari vetat, contendítque esse horrendam idololatriam, Christum in Eucharistia adorare. Vt quid? Nónne scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis,* &, *Deum adora.* Christus verus Deus est. Ei igitur debetur omnis honor & gloria; consequenter verò eius quoque humanitas adorari debet propter vnionem hypostaticam, quam habet cum Verbo diuino, vnde fit vt vbicumque sit humanitas Christi, ibi & diuinitas adsit. Porrò vbi est Christi corpus, humanitas tota & integra reperitur, nam corpus eius non potest separari ab anima, nec vtrumque à Deo. Totus igitur Christus est in Eucharistia, vnde dicit *qui manducat me, ipse viuet propter me.* Colendus hîc est igitur & adorandus, diuino cultu & suprema veneratione.

Heb. 1. 6. & Ps. 96.

Philipp. 2. 10.

Matth. 4. 10. Apoc. 19. 10.

Nec valet Molinæi effugium, scilicet in Eucharistia non esse verum & naturale Christi corpus, at tantùm Sacramentale, typicum & repræsentatiuum. Etenim præterquam quòd illa distinctio mera chimæra est, nullo verbo Dei suffulta (nec enim in toto veteri & nouo Testamento inueniri potest) omni antiquæ Ecclesiæ incognita, quin expressæ Scripturæ auctoritati repugnans, Patrum fidei & doctrinæ manifestè contraria, patentem impietatem includit. dicit enim Scriptura, 1. Ioan. 4. 3. * *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Atqui hæc distinctio Christum soluit & diuidit, opponit enim eum suo Verbo, diuidit eum in seipso, atque ab Ecclesia sponsa sua illum seiungit & auellit. Breui inductione, sed clara hoc patefaciamus.

* Nota.

Primò, *opponit illum suo Verbo,* ait enim Dominus, *panis quem ego dabo caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Sed si valet illa distinctio, non dedit Christus quod promisit: nam qui dat figuram pro re promissa, fidem non liberat, sed amicis illudit; ait insuper Christus, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Sed si dedit tantùm corpus typicum & repræsentatiuum, non dedit illud corpus quod pro nobis traditum est, igitur verbis non stetit, vel illa distinctio falsa est.

Ioan. 6. 52.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

Secundò, *diuidit eum in seipso,* nam vnam animam & duo illi corpora tribuit, quorum vnum est animatum, alterum inanimatum; animatum scilicet naturale; inanimatum videlicet Sacramentale: alterum viuum, & viuificans; alterum nec viuum, nec viuificatum: alterum verum & reale; alterum tantùm vmbratile & phantasticum; quæ fuit hæresis Marcionis, aduersus quem & eius asseclas scripsit ólim Tertullianus librum excellentissimum *de carne Christi;* Quo inter cætera, asserit Christum non habuisse aliud corpus quàm humanum, naturale & non phantasticum, & sicut in veritate carnis esse na-

tum, sic in veritate & non in phantasmate fuisse crucifixum. *Sed iam responde* (hæresiarcham illum alloquitur) *interfector veritatis! Nónne verè crucifixus est Deus? Nónne verè mortuus, vt verè crucifixus? Falsò ergo statuit inter nos Paulus, scire eum tantum crucifixum?* At Christus protestatus est se nobis in Eucharistia dare corpus illud suum, quod pro nobis cruci suffigendum erat, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur; Hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum;* Ergo ipsum suum corpus verum & non phantasticum, vel typicum nobis dedit. Et qui hoc negat, recedit ab ipso Christo, & adhæret Marcioni, pro vera Christi carne nobis imaginariam & phantasticam carnem & sanguinem supponenti. Sed Molinæus non solùm Marcionem sequitur, at etiam Nestorium imitatur: nam sicut hic Christum diuisit in duas personas, humanam & diuinam; sic ipse Molinæus Christum diuidit, dum duo illi corpora assignat, vnum quidem naturale & verum, quod sursum est in cœlesti maiestate & gloria; alterum verò tantùm vmbratile, typicum, Sacramentale, & significatiuum, quod nobis in Eucharistia dispensatur. Disputat aculeatè Theodoretus Dialogo, cui *Inconfusus* titulus est, aduersus eos qui successiuè volebant Christum habuisse corpus primò humanum, deinde diuinum, seu in diuinum mutatum. At Molinæus hanc insaniam in hoc exuperat, quòd simul & eodem prorsus tempore Christo duplex corpus assignat, reale & symbolicum: verum & Sacramentale, citra vllum Scripturæ testimonium, imò contra expressum Christi verbum, & Ecclesiæ consensum.

Tertiò, hæc ipsa Molinæi distinctio, Christum à sua Ecclesia diuidit & separat: scribit Apostolus Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit pro ea; ita & viri debent diligere vxores suas sicut corpora sua; nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam* (quam de se scilicet in Eucharistia nutrit:) vnde subdit continuò Apostolus, *quia membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius; propter hoc relinquet patrem & matrem suam & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna; Sacramentum hoc magnum est &c. in Christo & in Ecclesia.* At si paradoxum Molinæi ratum sit, perit prorsus hoc quod magnum est in Christo & in Ecclesia Sacramentum. Etenim si Christus non proprio & vero corpore suo, sed dumtaxat typico & figuratiuo Ecclesiæ suæ coniungitur & vnitur, falsum erit *quòd eam de se nutriat, & quòd duo sint in carne vna, ipsaque reuera sit caro de carne eius, & os de ossibus eius* (sicut erat Eua cum Adam viro suo.) nam hoc fit per Eucharistiam, vt sancti Patres ex ipso loco Apostoli obseruârunt, Irenæus lib. 5. c. 2. aduersus hæreses, Gregorius Nyssenus tract. circa illa verba, *Exiuit sanguis & aqua.* S. Chrysostomus in istum locum Apostoli. Theophylactus ibidem. at si hîc sit corpus Christi duntaxat phantasticum & imaginarium, illa vnio erit tantùm itidem phantastica & adumbratiua, hoc est nulla quoad rem ipsam, sed solùm quoad signum & figuram. Dissoluit igitur hæc doctrina Molinæi, veram & realem vnionem Christi cum Ecclesia;

proinde reiicienda est, vt plena impietatis atque nequitiæ, iuxta diuinum oraculum prænotatum, *Omnis Spiritus qui soluit Iesum ex Deo non est, sed hic est Antichristus.* Soluit autem hæretica hæc Molinæi distinctio, quia diuidit Christum à suo verbo, à seipso, & ab Ecclesia sponsa eius charissima; proinde & nos separat ab ipso Christo, cuius membra esse non possumus, nisi quia ei incorporamur, & Ecclesiæ, *quæ caro est de carne eius, & os de ossibus eius.*

Cæterum de Christi in Eucharistia reali existentia ac adoratione, iam satis pro operis huius instituto. At fusiùs nuper incomparabili planè facundiâ atque solertiâ, hoc argumentum magnus Cardinalis de Richelieu, aduersus Ministros Caluinistas pertractauit, propriis ex eorum principiis & confessionibus, adstruendo ipsam adorationem, calumniásque refellendo, quibus eam ob rem, perperàm & prorsus iniustè, Catholicam Ecclesiam ipsi Ministri criminantur. Nec tamen est quod me frustrà, & extra rem, hac de quæstione disserere rursus aggressum, quispiam existimet. Nec enim eodem omnino tramite disputationis incessi, vt inspicienti fiet (si attentiùs consideret meam disceptandi rationem) manifestum. Quæstio de adoratione, tam sacrificium spectat Eucharistiæ, quàm Sacramentum. Cùm igitur de sacrificio, occasione ministerij Sacerdotalis quo peragitur, dissertarem, illam prætermittere, nec debui nec potui. Excellentia Sacramenti ex sacrificij præstantia declaratur, & ideo cùm Theologi veritatem existentiæ corporis & sanguinis Christi in almo hoc Sacramento confirmare volunt, præsidium eiusmodi causæ ex locis illis mutuantur, in quibus sancti Patres (nixi fundamento Scripturarum) disputant de sacrificio incruento noui Testamenti: in quo non solùm panem & vinum, sed ipsummet corpus & sanguinem Domini offerri & incruentè immolari palam ostendunt. Id verò capite 1. huius libri datâ operâ præstiti, demonstrando id quod offertur in altaris mysterio, ipsum esse Domini corpus, & pretiosum eius sanguinem, nec cultum diuinæ Maiestatis in nouo Testamento alio potuisse sacrificio celebrari & propagari. Posteà instituta quæstione cuinam hoc singulare sacrificium legis gratiæ offerendum sit? & statuto imprimis axiomate, Quòd soli Deo vero cultus hic supremus debeatur: cùm deprehendissem Molinæum, eo in errore versari, vt soli Patri æterno vota & preces, quæ fiunt in hac diuina actione, dirigenda esse arbitraretur, quin & ipsum, Patres Concilij III. Carthaginensis horrenda hac calumnia onerare, quòd videlicet lege lata statuerint, soli Patri sacrificium istud immolari, Filio autem prohibuerint offerri, quin & nefas censuerint illum inuocari & adorari in hoc diuino mysterio; & consequenter Spiritui sancto vetuerint hunc ipsum cultum deferri: illis Patribus ab hac falsa criminatione, ante omnia, vindicatis, planum feci & exploratum, sic singulis Personis diuinis impendi posse hoc latreuticum obsequium, vt toti simul Trinitati æquipariter sit debitum. Cæterùm ea occasione, qua disputando Molinæus summum hunc honorem specialiter Personæ secundæ detraxerat, me in hanc

arenam descendere oportuit, qua irem disquisitum, num filij Dei humanitati *, hoc in sacrificio cuius est hostia & pontifex, cultus latriæ debeatur? seu an corpus eius pretiosum, hîc sub inuolucris existens Sacramentalium specierum, ritè possit iuréque debeat adorari? Quod Molinæus cum asseclis penitus negat: ac ideo summo ardore contendit, ineptiæ, vel etiam falsitatis euincere, quicquid immortalis memoriæ Cardinalis Peronius olim congesserat, pro ritu dogmatéque Ecclesiæ asserendo, quæ hoc in mysterio Christum, vt realiter præsentem semper adorauit, ac etiamnum perseueranter adorat. Quò coincidit & illa quæstio, an ipsa Eucharistia hoc cultu veniat prosequenda, quo honorandam maximè Molinæus inficiatur?

*Verbo scilicet coniunctæ

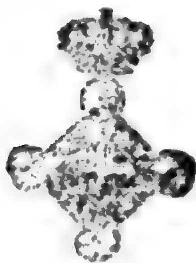
Cum iurato igitur hoc hoste Catholicæ veritatis, consertum ire manus, pro tuenda Verbi incarnati gloria, & orthodoxa fide, ac Ecclesiæ sinceritate & innocentia, mihi necesse fuit. Qua in disputatione, non alia vsus sum methodo, quàm ipsa eius propria. Feram enim hàc illac circumcursantem, premens eius vestigia, sum secutus. Quo labore si assecutus fuero quod quærebam: non meam sed Dei gloriam, plenam Ecclesiæ de tam infesto hoste victoriam, Catholica veritate vindicata, hæresíque profligatâ, non meis viribus, sed diuino planè beneficio, me adeptum, est profectò, quod mihi lector Catholicus gratuletur. Sin minus quàm in votis erat peragere contigit, non causæ Ecclesiæ (quæ semper inuicta manet, æternúmque manebit) hunc velim referat defectum, sed meæ imbecillitati, aut potiùs indignitati, quæ gratiæ vberioris auxilium præpedierit.

FINIS.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

Omnia sanctæ Sedis Apostolicæ iudicio, summissa sunto.

INDEX RERVM ET VERBORVM INSIGNIVM.

A

B

C

D

E

H

L

M

N

O

Prædi-

S

&

IHS

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX GENESI.

EX LIB. EXODI.

EX LEVITICO.

EX NVMERIS.

EX DEVTERONOM.

EX IOSVE.

EX LIBRO IVDICVM.

EX LIBB. REGVM.

EX PROVERB.

EX ISAIA PROPHETA.

EX IEREM. PROPH.

EX ZACHARIA.

EX MALACHIA.

EX LIBB. MACHABÆORVM.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆO.

EX S. MARCO.

EX SANCTO LVCA.

EX PRIORI AD CORINTHIOS.

v. 13.

EX POSTERIORI AD CORINTHIOS.

EX EPIST. AD GALATAS.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

EX EPIST. AD PHILIPPEN.

EX EPIST. AD COLOSSEN.

EX I. EPIST. AD THESSAL.

EX PRIMA AD TIMOTH.

EX EP. CATHOL. S. IACOBI APOST.

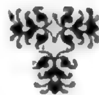
EX EPIST. B. PETRI APOST. I.

EX II. EPIST. B. PETRI.

EX EPIST. S. IOANNIS I.

EX EP. CATHOL. B. IVDÆ APOST.

EX APOCALYPSI S. IOAN. APOST.

ERRATA SIC CORRIGITO

In textu.

PAG. 1. *linea* 4. *eius.* *p.* 24. *l.* 12. cauteriatam. *p.* 150. *l.* 35. excellis. *p.* 160. *l.* 4. Bosone. *p.* 198. *l.* 24. implicantia dici. *p.* 212. *l.* 39. aurum non. *p.* 263. *l.* 33. exitiosis. *p.* 269. *l.* 27. fiat accipientibus nobis. *p.* 312. *l.* 25. nostrûm. *p.* 316. *l.* 10 cui. *p.* 334. *l.* 7. eos principes. *p.* 392. *l.* 30. Psal. 18. *p.* 505. *l.* 34. nixum. *p.* 412. *l.* 4. surrexisse. *p.* 580. *l.* 38. Prætorio. *p.* 597 *l.* 4. à Nicolao I. *p.* 598. *l.* 33. permittente. *p.* 640. *l.* 14. communicator. *p.* 673. *l.* 22. docendum eos. *p.* 854. *l.* 9. obuersari. *p.* 869. *l.* 12. constat ex.

In margine.

PAG. 193. *l.* 14. redemptione. *p.* 438. *l.* 51. [illegible] *p.* 554. *l.* 3. in principio. *Irrepserunt etiam nonnullæ citationes minùs accuratæ in locos Sacræ Scripturæ, sed in tabula sacra emendantur.*

